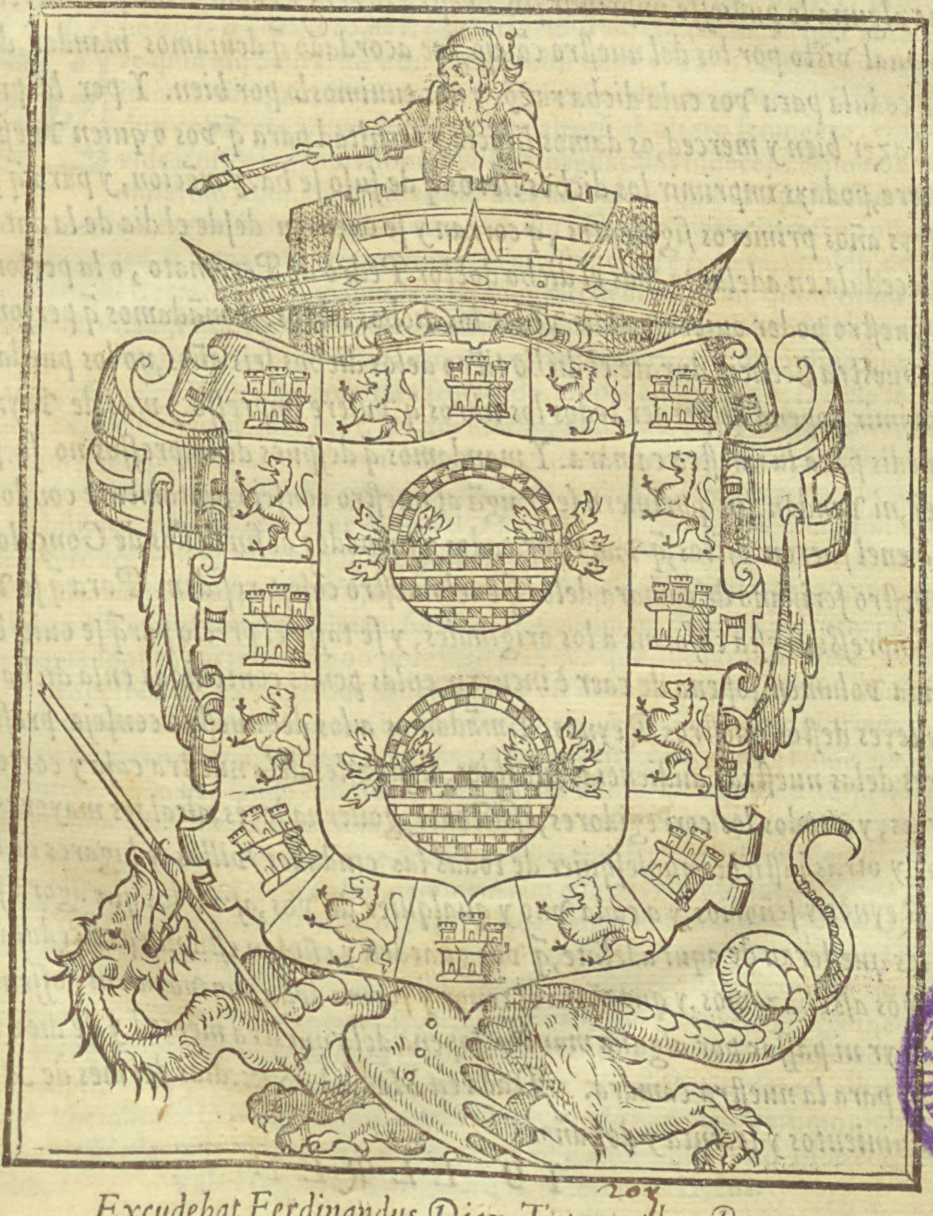
PETRI DE PERAMATO, ILLVSTRISSIMI AC Excellentissimi Ducis de Medina Sydonia Protomedici, Opera Medicinalia.

DE ELEMENTIS.

DE HVMORIBVS.

DE TEMPERAMENTIS.

Alia insuper vtilissima traduntur opera, quæ nouo titulo & libri principio comprehenduntur.

Excudebat Ferdinandus Diaz Typographus Regius.
Expensis Illustrissimi ac excellentissimi Herois de Medina Sydonia.
SANLVCAR A BARRAMEDA. Anno
M. D. LXXVI.
Cum priuilegio Cæsareæ Magestatis ad sexennium.

EL REY.

POr quanto por parte de vos el doctor Pedro de Peramato medico, nos fue fecha relacion, diziendo q̃ vos auiades cõpuesto vn tratado de Elemẽtis, y otro de Humoribus, y otro de Plenitudine & cacochimia, y otro de Vacuandi ratione per sanguinis mißionẽ, y otro de procreatione hominis à cõceptu in partũ, con tres Appendices de cosas tocãtes a la misma materia, y otro de Animæ facultatibus quæ corpus nostrũ dispensant: q̃ eran obras muy vtiles y necessarias en la facultad de medicina y philosophia: las quales cõuenia deuulgarse para bien comun y fructo dela republica: los quales por nuestro mãdado estauan vistos y aprobados por obras vtiles. Suplicandonos vos diessemos licẽcia y priuilegio para q̃ por tiempo de diez años ningũ impressor ni otra persona alguna lo pudiesse imprimir sin vuestra licẽcia, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro cõsejo, fue acordado q̃ deuiamos mandar dar esta nuestra cedula para vos enla dicha razõ, y nos tuuimoslo por bien. Y por la presente por os hazer bien y merced, os damos licẽcia y facultad para q̃ vos o quien vuestro poder ouiere, podays imprimir los dichos libros q̃ de suso se haze mẽcion, y para q̃ por tiẽpo de seys años primeros siguientes, q̃ corran y se cuenten desde el dia de la data desta nuestra cedula en adelante, vos el dicho doctor Pedro de Peramato, o la persona q̃ el dicho vuestro poder ouiere, podais vẽder los dichos libros. Y mãdamos q̃ persona alguna sin vuestra licencia durãte el dicho tiẽpo delos dichos seis años, no los pueda vẽder ni imprimir, sopena de perder todos los libros q̃ vuiere impresso, y mas de veynte mil marauedis para la nuestra camara. Y mandamos q̃ despues de impressos no se puedan vender, ni vendan, sin q̃ primero se traigã al nuestro consejo juntamente con los originales q̃ enel fueron vistos, q̃ van rubricados y firmados al fin dellos de Gonçalo Pumarejo nuestro scriuano de camara delos q̃ enel nuestro cõsejo residen. Para q̃ se vea si la dicha impreßion esta cõforme a los originales, y se tasse el precio porq̃ se ouierẽ de vẽder cada volumen, sopena de caer è incurrir enlas penas contenidas enla dicha prematica, y leyes destos nuestros Reynos. Y mãdamos a los del nuestro consejo presidente y oydores delas nuestras audiencias, alcaldes, alguaziles dela nuestra casa y corte y chancellerias, y a todos los corregidores, aßistente, gouernadores, alcaldes mayores, y ordinarios, y otras justicias qualesquier de todas las ciudades villas y lugares de los nuestros Reynos y señorios, y a cada vno y qualquier de vos, aßi a los que agora son, como a los que seran de aqui adelãte, q̃ vos guarden y cũplan esta nuestra cedula y merced q̃ vos aßi hazemos, y que cõtra el tenor y forma della, no vayan ni passen, ni consientan yr ni passar por alguna manera, sopena dela nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Madrid a xix. dias del mes de Abril, de mil y quinientos y setenta y dos años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad. Antonio de Erasso.

B.

INCLYTO AC MAGNANIMŌ

Principi, domino Illefonso Perez de Guzman el bueno, Duci de Medina Sydonia, Comiti de Niebla, Marchioni de Caçaça, dignissimoque Cætariarum domino: Petrus de Peramato suus Medicus, opera consecrat sua.

SAEPE me dum nobilium statum cōtemplarer, dubium tenuit: qua re magis nobiles viros commendemus, literarum ne varia & diligēti professiōne: an forti, dextero, ac frequenti armorum exercitio. In qua ambiguitate quid alij delirarint non curo. Nobis enim etiam si diutius animum voluimus, nunquam licuit nodum explicare: donec in te ipso, adeo isthæc duo cohærere animaduertimus, vt alterū ab altero sciungere, turpe iam videatur, & ingenuis hominibus, ac magnatibus indecens. Nam non modo musarum studium, & bonarum artium cultus (quibus a peritissimo atque integerrimo Oretano, meritissimo tuo magistro, iam diu non sine ingenti fructu instrueris) tibi video placere: sed & arma ipsa, summa, noua, ac præstanti arte tradita, a nobili, docto, ac dexterrimo didicisti Carrança. In quo quid magis admirari debeamūs: an quod nouā artem mundo nunquam visam, Philosophiæ ac Geometriæ alumnam dederit: an quod te pari dexteritate crearit, ambigo. Deus bone, o quantum in vtraque profecisti disciplina, quam acre ingenium accepisti, quantaque cum comitate fortitudo, animo adhæsit tuo. Hercle si ex præsentibus futura vaticinari licet, fore reor. Vt qui Methimnensem Ducatum hæreditate obtinuisti, Christiani orbis propugnaculum tua disciplina atque virtute sis futurus. E quid enim minus de tam docta circa res gerendas prouidentia, de tam dextra armorum potentia, in tanta generis nobilitate spectemus? Cur enim falso a poëta existimemus dictum fuisse illud. Nec imbellem feroces progenerant aquilæ columbam: Fortes creantur fortibus. Accessit & Cæsaris gratia, ab auis, proauis, & attauis, ad te deriuatā: tibique ob singularem virtutem debita: atque etiam ob coniugem clarissimam simul ac fœlicissimam, denuo accersita: quæ animum tuum suapte sponte currentem, non potest ad maxima quæque nō accendere. Et si leonem (quod in prouerbio est) ex vnguibus agnoscere nō est difficile: cur non ex tā illustri tuo principio, omnium qui te Duce militamus, bonam fortunam, & tui ingentem gloriam sperabimus? cur non omnes nostros conatus ponemus, vt tuam virtutem omni laude maiorem extolamus? Saltem enim hac laude, omnium animos ad te vnum spectandum suspendemus, & æmulum in reliquis magnatibus studium accendemus: vt otio & voluptatibus prætermissis, cum doctis conuersari, ex ipsis addiscere, & eosdem ceu meritissimos domi alere, & muneribus ornare, ex te addiscant. Sciant velim, neminem iam esse qui virtute aut eleganti aliquā doctrina præstet, quin tui munera sentire occeperit: quæ tanto sunt maiora futura, quanto sperandarum rerum vltima, sunt initijs proceriora. Hæc si reliqui imitentur, tibi ceu fonti, & illustri exemplari debebimus: sin vitam vero cum ignaris transigere malint, omnis bonarum literarum cognitionis & fructus expertes: stypites verius quam homines esse, & inanimem quandam vitam agere intelligāt. Quo quid turpius? Ego sane hæc tibi laborum meorum monumenta nuncupo, vt te patrono secura incedant, & per vicos atque plateas oberrantia, tuæ virtutis & liberalitatis in nos, si nō quale debebamus, quale potuimus testimonium præbeant. Quæ vbi tibi placuisse intellexero, maiora quæ ad manum mihi iam sunt, tuo nomini consecrabo.

Vale Magnatum, Hispanæque Nobilitatis Decus.

CATALOGVS EORVM QVAE *de Elementis inquiruntur, legitur ad finem libri de Elementis.*

Libro de Humoribus, hæc quæ sequuntur requires.

An

LIBRO DE TEMPERAMENTIS.

INDEX.

interdum

FINIS.

De Elementis vniuersalis præfatio.

QVATVOR MVNDOS NOVIT ANTIQVITAS; supremum omnium vltra mundanum, quem theologi angelicum, philosophi autem intellectualem vocant, considerant & theologus & methaphysicus: proximum huic cælestem, speculatur astronomus: tertium qui sublunaris appellatur, tractat naturalis: postremum qui & minor mundus & homo nuncupatur manibus, versat medicus. Ex primo mundo substantiarum separatarum mouetur cælestis, à cælesti regitur sublunaris, & omnes tres in quartum, hominem nempe conspirant: in quo mistio cernitur ex elementis concreta, cælestes suscipiuntur afflatus, & anima adest intellectualis. Cælestium sanè afflatuum, quanta sit medico habenda ratio, dictum à nobis peculiari tractatu infra est. Intellectualis verò animæ tractatio essentia atq; proprietas, medico (cui constat animam sine corporis triplici natura, qualitatum scilicet temperie, partium compositione, & earundem vnione, in corpore neutiquam seruari) aut prorsus necessaria non est, aut pauca quædam de mentis integritate atq; alienatione, quæ morborum quandoq; sympthomata sunt, ipsi venient expendenda. Ex elementis verò humani corporis concretio, à qua aut sanitas aut mala pendet valetudo, medicis est primum speculanda: quæ nam sit elementorum natura compositio, aut synceritas, locus, figura, temperies, substantiæ modus, numerus & agendi atq; patiendi ratio: Quaq; insuper ratione mista generẽt, atq; in corporibus concreta reperiantur, & in interitu aut misti dissolutione remigrent. Huiuscemodi autem tractatio hinc exordiatur. Corpus humanum vt est mistorum omnium perfectissimum, sic non rudi vt cætera constat materia, sed elaborata atq; multiplici opera quæ eius constitutionem antecedit ornata. Nam ex seminibus in vtero materno conceptis, inibiq; amplius elaboratis, tum facultate vteri, tum vi formatrice. Quæcunque ea sit, immediatam accipit generationem. Semina verò ex quatuor gignuntur humoribus, testium elaboratione atq; beneficio. Humores ex esculentis & poculentis, duplicem præter oris cõtritionem elaborationem perpeßis, generationem suscipiunt. Esculenta atq; poculenta ex elementis inuicem temperatis nascuntur. Elementa verò ex communi omnium corporum subiecto, simul & ex substantiæ forma, coalita esse censentur. Quare sexcuplex notatur humani corporis compositio, proxima atq; immediata magis, est totius corporis ex organicis. Secunda est organicorum ex similaribus, qua certæ ratione venam, arteriam, neruum, & cartilaginem, corporis humani elementa appellant autores. Non enim alia his simpliciora sunt ob oculos posita etiam si totius corporis concretionem spectes. Alia tamen considerant medicus illis priora, quæ ad sensus permanare non adeo possunt. Nam tertia constitutio membrorum similarium, est ex seminibus, & mẽstruo sanguine, quæ duo corporis nostri elementa appellantur libro primo de tuenda valetudine apud Galenum. Quarta

compositio est seminis ex humoribus, qui sanè corporis secunda elementa nuncupantur, octauo libro de Hippocratis atque Platonis placitis, & secundo libro de elementis à Galeno. Quinta est humorum ex mundi elementis. Vltima est elementorum ex materia & forma, quæ sunt principia constitutionis rei naturalis. Nam etiam si priuatio primò physicæ auscultationis, asseratur tertium rei naturalis principiū, non debet poni principium cōstitutionis, sed transmutationis rei naturalis. Ac multò satius, occasionem ortus rerum naturalium, quam principium, priuationem appellaueris. Nam non aliter principium appellatur ab Aristotele, quam quod formæ inducendæ occasionem præbeat: qua certè ratione & motus & tempus principiorum nomine venirent, siquidem sine illorum vtroque, forma in subiecto induci nequit. Est igitur priuatio occasio tantum quædam, aut si mauis accidentarium principium ortus rerum naturalium. Quare mundi elementis componendis, sat fuerunt materia & substantia prima: illa quidem vt subiectum atque receptaculum quodam vniuersale omnium formarum. Hæc verò velut formans atque perficiens materiam ipsam. Constāt igitur elementa ex materia & forma, humores ex elementis, semina ex humoribus, similaria ex seminibus & menstruo sanguine, organica ex similaribus, humanum verò corpus ex organicis. Atque hæc est humani corporis per solida atque carnosa constitutio, nam ea quæ scribitur sexto libro Epidimiarum ab Hippocrate, & refertur primo libro de Febrium differentijs à Galeno, ex contentis, continentibus, & impetentibus, non modo corpus ipsum humanum, verum & quæ in ipso sunt omnia percenset. Ea insuper constitutio quæ scribitur vndecimo libro Therapeutices methodi capite primo, Ex solidis carnosis & spiritibus, non est corporis, sed virium constitutio. Quanquam & id dubitationem quandam habere videtur, siquidem sanguis in virium illa constitutione non percensetur: Qui tamen increscens ad certum terminum, vires auget autore Galeno libro de plenitudine capite octauo. Dicendum tamen, quòd cum humores non sint agentia vt membra, neque instrumenta vt spiritus, non sunt de essentia virium. Sed eatenus mutant robur, quatenus mutant aut temperamentum aut quantitatem membrorum & spirituum.

Qui igitur artem Medicam accurate tenere studet, omnium harum constitutionum elementa, ad vnguem speculetnr oportet, aliter enim corporis humani naturam atque fabricam, intelligere non datur. Primam sanè constitutionem ex materia & forma, satis superque docuit Aristoteles primo libro Physicæ auscultationis, quare nos de reliquis acturi, ab huius tractatione supersedebimus. Prima autem quæ inter reliquas, ordine compositionis exploranda venit, ea constitutio est, quæ ex mundi fit elementis. Differendum igitur primitus est, de elementi essentia atque diffinitione, de elementorum numero, de eorundem natura, atque temperie, deque ipsorum contrarietate, & actione mutua, atque de ratione qua elementa inexistant compositis, & ab eisdem separentur. Plura quo-

que alia & non indigna quæ nunc refferre omitto, præsens forte tractatio diligenter ostendet.

Caput primum de Elementi essen tia atq; definitione.

DEFINIT *Elementum Aristoteles quinto libro Methaphysicorum commentario quarto dum inquit, Elemētum est id ex quo aliquid fit primo, inexistitq; composito, & secundum speciem est indiuisibile. (Ex quo aliquid fit) Id est, intrinsice componitur tanquam ex materia, omne enim elementum (vt ille docet) materiæ rationem obtinet, quare ex eo aliquit fid. (Primo) Quia si ex alijs fuerit constitutum, potius elementa tum quam elementum dici debet. (& inexistit composito) Ad differentiā contrariorum & priuationum, Priuationes enim & contraria non sunt elementa, quia nec priuatio manet in aduentu formæ, nec album manet cum ex eo efficitur nigrū. (Et secundum speciem est indiuisibile) Per quod distinguitur elementum à prima & communi materia, atque etiam à misto composito ex elementis. Ab illa quidem, quoniam quanuis materia sit principium ex quo aliquid fit, & inexistat composito, non tamen habet actum nec speciem, secundum quam indiuisibilis in sua specie dici queat. Ab elementato verò quoniam in tot species est indiuisibile, quot ad compositionem admisit atque recepit elementa. Quare de solo elemento vere dicetur, quòd vnius & indiuisibilis speciei existens, in duas aut plures diuidi nequeat species. Potest enim aqua in plures partes consimilis rationis partiri, in partes autem specie diuersas, eam partiri est impossibile. Aliter definit elementum Aristoteles, tertio libro Cæli capite tertio, vbi sic scriptum legitur, Elementum est corpus, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus inest potentia aut actu, est autem ipsum in formas diuersas indiuisibile. Autor verò libri finitionum non longè ab initio sic definit. Elementum est ex quo primo & simplissimo progenita omnia sunt, & in quod simplicissimum resoluentur. Auerrhoës præterea tertio Cæli commentario quadragesimo primo sic finiuit, Elementum est simplicissimum eorum, quæ existunt in composito. Et commētario sexagesimo quinto eiusdem libri, elementum (inquit) est id ex quo primo componitur res, & in quod vltimo diuiditur. Auicenna verò prima primi sic scribit, Elementa sunt corpora, & partes primæ corporis humani, & aliorum, quæ in corpora diuersarum formarum minimè, diuidi possunt, ex quorum commistione, diuersæ generatorum species fiunt. (Sunt (inquit) corpora:) Quia ex non corpore, non fit corpus, vnde materia & forma, quanuis sint principia non sunt elementa. (Et partes primæ) Si ordinem compositionis spectes, secus si resoluendo incedas, hinc similaria mēbra non sunt elementa organicorū.*

(Corporis humani) Quia medicus qua medicus est, solius humani corporis considerat elementa., (& Aliorum) Quia medicus philosophans, ad omnium rerum elementa consideranda trasgreditur. (Quæ in partes diuersarum formarum, minime diuidi possunt.) Per hoc sanè differunt, mista ab elementis, mista enim, quia ex diuersis formis coalita sunt, in easdem diuidi possunt: atq; ob repugnantiam formarum, quæ diuidi atq; exolui desiderant, mistum omne ab intrinseco est corruptibile: Elemēta verò, cum ex simplici constent forma, in partes tantum quantitatiuas, & non in diuersas formas diuidi queunt. (Ex quorum commistione, diuersæ generatorū species fiunt.) Quoniam ex diuersa commistione, diuersus consurgit materiæ apparatus: Iuxta diuersum autem apparatū, diuersæ formæ de materiæ gremio, atq; sinu eruuntur. Galenus verò libro primo de Elementis ad initium, satius elementum finiuit inquiens, quod elementum est minima pars, eius cuius est elementum. Nam si elementum & elementatum, correlatiua sunt, cuiuslibet horum essentia ad aliud erit, elementati quidem ad elementū, & elementi ad elementatum. Elementi igitur eßentiam, interpretatus est Galenus, dum elementum, per elementatum finiuit, inquiens, quod elementum est minima pars eius, cuius est elementū. Quæ sanè definitio, nō modo elemēti naturā exprimit, verum & modum, quo ex elementis mista generantur, declarat, nempe per diuisionem ad minima: Elementa enim cum ad mistionem veniunt, multiplici congressu iungūtur, in partesq; plurimas diuiduntur, quo melius atq; comodius, possint se inuicem attēperare. Id autem vnum monere licet, quod Galenus aduertit, definitionem hanc, intelligi debere de minimo naturali, non autem de minimo ad sensum, Eorū enim (inquit) quæ natura, & verè cuiuslibet rei sunt elementa, sensus non est iudex. Id verò ita esse dupliciter probat, Primo exemplo quodam earum rerum, quæ apud nos miscentur, Secundo ratione euidentissima: Si enim æruginem, & cadmiam, & lythargirum, & misy, exquisitè trita, & redacta in puluerem, simul mista, sensui subieceris, vnū tibi esse omnia apparebunt. Igitur si istorū quæ arte quadam & ad sensum miscentur, sensus non est iudex: naturæ elementa, quæ verè minima sunt, sensus iudicabit nunquā. Ratio verò est huiusmodi si minimū ad sensum esset rei elementum, elementa variarentur ex maiori, aut minori videndi potentia, & alia quidem essent visui aquilæ elementa, alia visui lincis. Quin & inter homines, qui maiori videndi acumine pollent, minores partes visu depræhendunt: qui verò hebetiori sunt sensu, craßiores tantum partes cernunt. Sequitur igitur, quod vel elementa variantur, ex maiori vel minori videndi potentia (quod dicere nefas est) vel sensus non est elementorum iudex. Hoc sanè animaduertens Hyppocrates, humanæ naturæ elementa, illa quidem quæ ad sensum simplicissima sunt ac prima, contemnit: & quæ vere ac natura sunt elementa perquirit. Nec obstat quod medicus, cum artifex sit sensualis, minima naturalia, non habet considerare, sed ea tantum, quæ ad sensum minima sunt. Nam artifex sensualis dicitur medicus eo

solum

solum quod non contradicit sensui, ex sensibus tamen initio sumpto, insensilia quoque & soli intellectui obuia contemplatur. Sed elementorum numerus nos vocat quo de ipso nonnihil agamus.

Caput secundum an elementa sint plura vno secundum formam.

PERQVIRIT statim Galenus de his minimis & simplicissimis corporibus quæ elementa appellantur, num vnum sint secundum speciem elementum: an multa ac varia & dißimilia? De qua re Epicurus atque Democritus senserunt, elementa non esse plura vno, secundum formam & potentiam: sed innumera in eadem specie eiusdemque penitus potentiæ omnia haberi decernunt. Ea verò sunt minima, quædam corpuscula incompacta & indiuisibilia, nulla qualitate affecta, nec colore nec sapore aliquo, nec frigiditate aut caliditate, sed penitus exqualia. Ex quorum (inquiunt) diuersa positura & adhæsu vnius ad alterum, diuersorum corporum prout sors tulerit concretio constat. Democriti verò atque Epicuri sectatores eandem sectam collentes, in duas prætere a vias processerunt. Alij enim corpusculis illis impatibilibus: vim sentiendi tribuebant, alij insensilia pariter, ac impatibilia esse opinabantur. Contra verò Hyppocrates, Aristoteles atque Galenus vnanimi consensu præcipuos illos philosophos, et Sectatores vtrosque, magnificis confutant demonstrationibus. Aristoteles sanè primo libro de Ortu & interitu, ad hunc modum aduersus hos argumentatur. Si corpuscula sunt quantitatem habebunt, omnis autem quantitas est in infinitum diuisibilis, igitur non erunt insectilia. Si verò insectilia sunt, ea puncta erunt, quare nec erunt corpuscula, nec corpus componere valebunt: ex punctis enim & indiuisibilibus, nulla ratione videtur, corpus aliquod atque diuisibile, fabrefieri posse. Sed age demus iam Democrito corpora quædam reperiri insectilia: quo pacto ex solo adhæsu atq; societate diuersa, diuersæ ex ipsis orietur generationes?. Siquidem cera & metalla liquefacta, quantumuis commota & agitata eandem retinent speciem, igitur adhæsus & conexio corpusculorum inter se, non est sufficiens causa simplicis generationis. Si corpuscula præterea illa sunt eiusdem formæ, eiusdem speciei, & eiusdem potentiæ, nulla inter ipsa erit contrarietas, quare nec actio. Et ex consequenti nec corruptio, nec simplex generatio vlla consurget. Hyppocrates verò primo libro de Natura hominis, sic eos conuincit, Qua ratione in corpore humano, ponuntur diuersa elementa secundum formam, deberent poni similiter in cunctis alijs generabilibus & corruptibilibus. Sed in humano corpore sunt ponenda ergo & in cæteris.

minor propositio probatur, quia si homo vnum esset, aut ex vno constaret, non doleret. At dolet igitur, nec vnum est, nec ex vno constat. Assumptum demostrat Hippocrates, quoniam si tantum vnum elementum esset secundum formam, in homine & vniuerso, non esset à quo pateretur homo: sed nec dolor nec sensus aliquis potest fieri sine paßione, sentire enim in quodam pati cōsistit, ergo si homo vnū eßet, vel ex vno conflatum, non doleret. Insuper si doleret transmutaretur, quod autem transmutatur partim est in termino, à quo & partim in termino ad quem, ab hoc enim in illud, debet transmutatio fieri, & si ab vno in alterum transmutatur, non seruatur vnitas, ergo si homo vnum esse non doleret. Item si tantum vnum esset elementum, in homine pariter & in vniuerso, omnia homo esset actu, & nihil esset potentia, quia nihil est præter illud vnum: at verò quod omnia est actu, nulla poterit variari transmutatione, nec igitur dolere poterit. Sed fac hominem dolere simul, & ex vno tantum constare elemento, tunc coactus fateberis vnicum tantum esse curationis modum. Quia cum nulla extrinseca causa poßit homini paßionem inferre, eo quod ex vno constet omnia, relinquitur quod si homo debeat pati, erit hoc à propria ipsius natura, sed propria ipsius natura est vna, ab vna autem natura, vnica tantum poterit prodire paßio. Paßio verò vnica, vnicam pariter poscit medellam & curandi rationem, vnica igitur erit medendi via, nec plures vlla ratione stabunt. Quod tamen sensuum euidentiæ repugnat: quidam enim sanantur calore, alij potu frigidæ, nonnulli humectatione tum quæ per cibos, tum quæ per balneas fit, interdum rare facientibus & corporis humiditates absumentibus, alias cutem densantibus, & alia atque alia ratione. Cæterum vt Hippocratis sententias philosophorum decretis confirmemus, intelligere expedit, quod ratio Aristotelis primo libro Cæli capite tertio, ad probandum cælum esse incorruptibile à prima Hippocratis ratione non dissentit. Probat enim Aristoteles cælum esse incorruptibile ex vnitate, nam cælum ex tota constat materia, illud autem quod ex toto constat elemento primo, vnum esse necesse est. Quod si vnum est ex toto primo elemento, nec pati, nec corrumpi potest, quòd nihil habeat quod in ipsum agat. Galenus insuper inuehitur in vtrosque sectatores, & Democriti & Epicuri, priorum namque sententia quod corpuscula illa ex quibus nostrum corpus concernitur sunt sensibilia & impatibilia pugnantia claudit, sensus enim sine alteratione, immutatione & paßione non fit. Sed fac sint corpuscula illa sensu prædita, & paßionis expertia, tunc sequitur, quòd si quis acu pupugerit cutem aut carnem, non dolebit. Quoniam nihil aliud acus potest efficere, nisi coiunctas attiguasque atomos separare, ipsæ namq; atomi impatibiles cum sint, non poßunt partiri. Ex solo autem atomorum discessu, quantumuis atomi sentiant non dolebunt, si enim digitos quantumuis sentientes, inuicem conexueris, dum rursus separantur, nullus sequitur dolor. Simili igitur modo de

de atomis est existimandum, vel ostendant nobis corpus aliquod sentiens, quod alteri complicatum dum rursus separatur, dolorem sentiat consequentem, id enim nunquam ostendent. Eundem lapidem voluere coguntur, qui altera via incedunt, insensilia simul & impatibilia corpuscula ponentes, acu enim vulnerati non dolebunt, nam vel acus, vnam tanget atomum, vel duas, vel plures: si vnam cum ea ipsa non possit vulnerari quia impatibilis, nec sentire quia insensilis, animal non dolebit. Duo enim sunt quæ ad dolorem requiruntur, & quod patibile patiatur, & quod passio deprehendatur sensu. Hæc verò ambo atomis deficiunt, neq; enim patiuntur, quia patibilia non sunt, néque molestiam aliquam percipiunt, quoniam sensu carent. Si acus igitur vnam tangat atomum, non dolebit animal: néque si duas tetigerit atomos, plus aliquid aget, siquidem neutra atomorum sensus est particeps. Eadem ratio est, siue tres siue quatuor atomos tetigerimus, mirum enim foret, si nulla atomorum, nec sentiente nec patiente, earundem cumulus patiatur & sentiat. In calculis enim & lapidibus id fieri videmus, quòd si calculus vnus duo aut tres, nec sentiunt nec patiuntur, omnium similiter si fiat vnus aceruus, impatibilis & insensilis quóque est. Huiuscemodi sanè demonstrationibus, tres illi sapientiæ principes, ab atomis illis, corporis nostri concretionem factam non esse, & elementa plura vno secundum formam, necessaria esse ostendunt. Quibus sanè addere par est, exemplum quod Cicero assumpsit secundo de natura deorum epicureos arguens, fortuita atomorum concursione mundum efficientes. Hoc qui
" *existimat (ait) fieri potuisse non intelligo, cur non idem putet, si innumerabiles*
" *vnius & viginti literarum formæ, vel aureæ vel qualeslibet aliquo conijciantur,*
" *posse ex ijs in terram excussis, annales enij, vt de inceps legi possint effici, quod*
" *nescio, an ne in vno quidem versu, possit tantum valere fortuna. Quare non tantum fortuna valebit, vt innumerabiles sine errore rerum depingat species.*

Caput tertium, quod elementa sunt *insensilia & patibilia.*

SI plura atq; contraria secundum formam & potentiam elementa sunt ponenda, eaq; nec sensilia sunt & impatibilia, nec impatibilia pariter & sensilia vt nuper diximus, dubiū superesse videtur, ex reliquis oppositionibus quā sibi accisc͞at eleměta. Ex patibili enim & impatibili, sensibili & insensibili, sex combinationes fieri posse manifestū est. Prima patibile & impatibile: secūda sensibile & insensibile: tertia impatibile & sensibile: quarta impatibile & insensibile: quinta patibile & sensibile: sexta patibile & insensibile. Duæ primæ sunt impossibiles, quoniā ex

contradicentibus constat: duas medias elementis conuenire non posse diximus ante acto capite: De vltimis verò duabus an elementis poßint conuenire, nihil nunc aper tum est, an scilicet elementa ex quibus mista concernuntur, poßint esse patibilia simul & sensu prædita, an patibilia pariter & sensu carentia, an verò vtrumq; horum sit impoßibile.

Huic sanè dubitationi Galenus respondet, quodque horum esse ex numero eorum quæ fieri possunt. Si enim ex sensibilibus & patibilibus cōstet corpus nostrū, nihil obstat quim dolere poßit, infirmari & sanari. At verò quoniam ea quæ sentiunt non simplicia, sed ex simplicibus potius concreta esse cernuntur. Ideo rationi magis consonum est, vt prima rerum elemēta sint insensilia simul & patibilia, qualia sunt ignis aër aqua & terra. Ex quorum mutuo concursu & transmutatione, oriri possunt mista omnia, tam sensilia quam sensu carentia, quàmquam & hæc res dubitatio nem habere videatur, nam qua ratione ex insensibilibus elementis fit sensibile corpus, ex impatibilibus patibile fieri posse suadet ratio, eo quod non minus distant sensibile & insensibile, quàm patibile & impatibile, pulchre tamen satisfacit Galenus dicens, quòd ea quæ talia semper manent qualia abinitio fuerunt, nullam extrinsecus nouam speciem assument, quæ non antea fuerit ijs quæ componuntur: Si verò hæc varientur transmutentur ac multipliciter alterentur. Poterit aliquod aliud secundum genus exultare, quod prima eius elementa non habuerint: impatibilia autem ex ipsa impatibilis ratione nequeunt transmutari, sed talia qualia ab initio fuerunt semper permanent, alias enim patibilia forent. Sequitur igitur quòd nullam nouam speciem quæ antea non affuerit ijs quæ cōponuntur assument. Sicq; ex impatibilibus nunquam exultabit patibile: aut sensibile corpus, ex insensibilibus verò & patibilibus quonā variantur, transmutantur, & multifariam alterantur, mirum non est si noua consurgat species sensibileq; fiat. Nam & si distantia sit par, ea quæ est insensibilis ad sensibile, transmutationis interuentu potest peragrari: inter impatibilia verò cum nulla intercedat transmutatio peragrabitur nunquam.

Caput quartum, quod calidum, frigidum, humidum & siccum sint rerum elementa.

SI IGITVR elementa ex quibus composita cōcernuntur plura contraria & facile transmutabilia sint futura (aliter enim dißimile sibi compositum numquam redent) qualitatibus maximè dißidētibus prædita esse oportet. Non enim sine dißidentiū qualitatum congressu, transmutatio in substantia continget vlla. Dißidentes autem & contrariæ qualitates omnes, alicui è quinq; sensibus obijciuntur, candor & nigror, lumen & tenebra visui, graue & acutum

auditui, fœtidum & bene olens olfactui, dulce & amarum, sapidum & insipidum gustatui. Quæ omnia etiam si contraria sint, inualidas alterandi atq; transmutandi vires sortiuntur: proprijs enim sensuum instrumentis, non acrius quam ad sensationes obeundas alterationem inferunt. Non igitur elementorum dissidium & transmutandi potestas, ex his qualitatibus pendet: sed potius ad eas quæ tactui obijciuntur referri debet. Atq; ad eas non omnes sed ad primas, principes & potentissimas. Calorem scilicet frigus humorem & siccitatem. Reliquæ enim quæ in molli duro, crasso tenui, leni aspero, graui & leui consistunt, præterquam quod ex primis oriuntur, nec prima ex ipsis, transmutandi facultatem aut exiguam aut nullam accepere. Quo fit vt rerum elementa non alia quam calidum, frigidum, humidum & siccum statuantur tum Hippocrati, tum alijs, qui doctiuscule naturalem scientiam lustrarunt. Cum dico calidum, frigidum, humidum aut siccum, summum atq; syncerum in quoq; genere intelligo. Nam quantum vnumquodq; à synceritate abest tantum ab elementi ratione recedit. Est enim simplicitas atq; synceritas, maxima elementi ratio vt ex primo huius tractationis capite innotuit, atq; hinc est quod Aristoteles & præstantissimi quique sapientiæ professores elementa dixerint esse terram aquam aërem & ignem quod nimirum igni insit summus calor, aëri humiditas summa, frigus aquæ, & terræ ariditas. Neque in vniuersi natura, corpus aliud reperitur, cui aut æquæ aut magis hæc insint.

Caput quintum, quod ignis sphæra & si sensibus non pateat, non est ab elementorum numero releganda.

POST antiquissimam illam de atomorum insectilium concursione sententiam, firmissimis demonstrationibus depulsam, firmam quatuor elementorum, ignis scilicet aquæ aëris & terræ supputationem, omnes accepere ab Hippocrate Platone Aristotele atque Galeno. Neq; vllus vnquam à temporibus illis scrupus fuit subortus, donec quidam nostro tempore in bonas literas contumeliosi, ignis sphæram ab elementorum numero atque mistorum concretione eximere sunt conati. Primò quoniam Hippocrates libro de flatibus, quòd inter cælum & terram est, id omne aëre plenum adstruit, vbi ergo est ignis sphæra? Secundò, quia reliqua elementa videmus, ignem verò non videmus, non ergo temere est statuendus. Tertiò, quoniam si ibi esset ignis, syncerus præsertim ac purus & citra caliginem vllam luceret, siquidem & ignes nostri minus synceri, & præter modum caliginosi eminus lucent. Quartò semper natura, extrema medijs iungit, non igitur decuit ignem rem ardentissimam, sub cælo omnis qualitatis expertè poni. Quintò, ignes inferiores exi-

qui cum sint, æstus quandoque efficiunt intolerabiles, quid igitur fieret si tanta regio vniuersusq; orbis igne ambiretur? Omnia quidem vel ictu oculi igne conflagrarent. Præsertim quod aër cum calidus sit, calore non resisteret, humiditas verò inualidior est, quam vt ignis impetum coërceat. Sextò, loca quo alteriora sunt eo sunt frigidiora, in montium enim cacuminibus media quoq; æstate niues visuntur gelidæ, loco igitur omnium elatissimo, debetur corpus frigidissimum. Quare non sub cæli concauo ignis. Septimò ignis pabulo indiget pro sui tutella, tanto verò igni, nullum sufficiet pabulum. Octauò, quia nullius finis gratia, illa ignis sphæra confingitur, nam mistorum generationi (quod adstruunt) non deseruit: non enim posset leuissima res per tam immensa spatia ad terræ vsque latebras descēdere. Nono etiam huic sectæ quam maximè videtnr fauere Aristoteles secundo libro de generatione animalium capite tertio, vbi dixit: calorem qui in animantibus est, nec ignem esse, nec ab igne originem ducere. Itidem nec ignem animal aliquod generare dixit, non est igitur ignis animantium elementum. Placet autem Aristoteles verba subscribere quæ sic habent, " Sed enim omnis animæ siue virtus siue potentia, corpus aliud participare videtur, " idque magis diuinum, quam ea quæ elementa appellantur. Verum prout nobilitate " ignobilitate ve animæ inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest " enim in semine omnium, quod facit vt fœcunda sint semina, videlicet quod calor vo" catur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine spumo" soque corpore continetur, & natura que in eo spiritu est, proportione respondens " elemento stellarum. Quaobrem ignis nullum animal generat, neque constitui quic" quam densis vel humidis vel siccis videtur. At verò solis calor & animalium, non " modo qui in semine continetur, verū etiam siquid excrementi sit, quamquam diuer" sum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. Cæterum calorem in animalibus contentum neq; ignem esse neque ab igne originem ducere apertū ex his est. Vltimò Aristotelis autoritate primo libro metheororum capite tertio, se muniūt, vbi " ignis sphæram ab elementorum numero reijcit his verbis. Grauissimum igitur cor" pus atq; frigidissimum, terra inquàm & aqua, in medio & circa medium segregata " existunt. Circa quæ illa quoque sunt quæ hisce hærēt, aër scilicet atq; id quod quan" uis ignem assueuimus appellare, ignis tamen haud quaquam est. Siquidem ignis ca" loris exuperantia, ac veluti feruor existit.

Quatuor tamē fuisse elemēta suis locis disposita atq; ex ipsorū mutuo cōgressu mista cōcerni, & statuerūt antiqui, & id persuasit Aristoteles libro secundo de ortu & interitu capite tertio, ex qualitatum primarum possibilibus copulis, quæ cum quatuor sint, totidem etiam elementa aggenerabunt. Libro verò primo cæli capitibus secundo & tertio id suadet, quoniam inter locum supremum simpliciter, & simpliciter imum, duo loca intercedere est necessum, alter qui magis accedat ad imum, voceturque imus non exquisite, & alter qui magis accedat ad supremum, & vocetur su-

premus

premus non exquisitè quare quatuor erunt elementa. Speciatim verò ignis sphæram probat, quòd flāmæ omnes natura sua sursum feruntur naturalem locum concupientes, naturalis igitur locus ignis, est sphæra quædam supra aërem constituta. Insuper de igne hoc nostro quæro, an sit elementum an mistum, si primum iam datur elementum ignis, si secundum aut erit exactè temperatum & eucraton, aut ad alicuius elementi naturam accedet: temperatum autem non est, siquidem qualitatum excellentia omnia vastat atque exurit, nec est elementum aliquod, ad cuius naturam possit accedere præter ignem, ergo ignis auferendus non est. Præterea quod mistum, in quatuor ad sensum resoluitur elementa, & quod ignis ex corporum durorum collisione eliditur, & quod nulla ratio signari vnquam pesset potestate calidorum, nisi elementum ignis in minutissimas partes confractum, eorum constitutionem ingrederetur.

Nec obstat Hippocratis testimonium libro de Flatibus, vbi spatium quod cælum & terram interiacet pueumatos, idest spiritali ac tenui substantia plenum esse asseruit, eo enim nomine, tam aër quam æthereus ignis intelligūtur. Ad secundam dic, quòd etiam si ignis sphæram non videmus, eam tamen esse existimamus coniecturis, aut veris aut veritati maximè consentientibus, nec enim in scientia naturali quærenda est Mathematica ακριβωλογία, secundò Methaphysicorum capite primo autore Aristotele. Ad tertium dic, quòd ignis noster quia fuliginosus & crassæ materiæ innitens, ideo fulgentissimè lucet, est enim flamma ardens fuligo, secundo libro de ortu & interitu capite quarto autore Aristotele, ignis verò æthereus & simplicissimus qui in sphæra est, nihil solidum admistum habet, atque ob id non lucet. Lux enim non tenuissimo, sed denso flagrante corpore fulget. Ad quartum dic, quòd decuit quam maximè ignem locare sublunæ concauo, tum quia ignis est leuissimus, tum quia cælum est impatibile, ab igneque, accendi non potest, quare nihil mirum si natura coniunxit extrema quæ se offendere nequeunt. Ad quintum dic, quòd quo ignis aliquis crassior est, eo vehæmentius vrit, exemplo flammæ quæ ex festucis accenditur, quæ cum purior atque tenuior sit flamma lignorum minus vrit, ligni accensi eadem ratione minus vrunt, candenti ferro aut lapide, ex experimento, & Aristotele primo problematum problemate octauo. Actionis namque vehementiam referunt philosophi ad formæ multitudinem, non intensionem: formæ autem multitudinem, ex materiæ copia metiuntur: quare cum æthereus ignis minimè materialis euaserit, aërem accendere nequit. Sufficit enim aëri, vt ipsi reluctetur cum humiditate substantiæ forma. Ad sextum dicimus: quòd loca vsque ad mediam aëris regionem, quo altiora eo sunt frigidiora ex vicinitate regionis illius frigidissimæ. A media verò regione ad cælum vsque, quo altiora fuerint loca, eo erunt calidiora, quoniam ad ignis sphæram propius accedunt. Ad septimum dic, quod ignis ille æthereus, tenuissimus & siccimus cum sit, non indiget pabulo, sicut hic noster cuius subiectum humidum

est.

est. Ad octauum dic, quòd sphæra illa est, ad ornatum & complementum vniuersi, est etiam ad mistiones. Nec mirum est ignicullum quendam, ad terræ vsque viscera incorruptum descendere, tum ad agitationem & cæli motum, qui ignis portionem infra impellit, tum quoniam sic natura præfiniuit. Magnas enim vires habet naturæ nomen, authore Alexandro libro Problematum capite quadragesimo primo. Pluraq; naturæ nomine fiunt, quæ aliter nulla ratione, fieri possent. Verba autem Alexandri doctissima (si legere cupis) sic habent. Cur flaua bilis, quæ per vniuersum vitæ tempus, ea tunica (quæ bilis vesica dicitur) continetur, cuiusq; corpus maximè affectibus expositum est minime ipsam corrodit: atsi vel ad exiguum temporis, in dentem cuius est corpus ad patiendum minime aptum ingruerit, statim eum exessum reddit? Quoniam ita est à natura institutum, vt eo tantum in corpore inhabitet, ideóque minime ipsum lædit. Magnum enim remedium contra dolorem naturæ nomen est. Milleque alia possem tibi exempla afferre, decem in matrice menses infans permanet, nullum ponderis sensum prægnati præbens. Spiritus autem leuis in eum incidens, dolorem continuo acutum citat, qui & tensionem & intollerabile efficit pondus. Aspera arteria vnius est spiritus receptaculum. In eam si mica aut potiuncula deerret suffocationem, aut vehementem efficit tussim. Id nisi natura ipsa præfinisset, haud quaquam fieri vel ad minimū posset. An si ignem in hæc inferiora pellere, naturæ fuit admistorum generationē conuenientissimum, arte qua id fiat, ipsam carere existimabimus? non hercle. Nam ignis portio, ab aëris portione sibi vicina grauior reddi, & à circulari motu cæli, densari poterit. Cum enim cælum igni circularem motum præstet, qui ex natura sibi non conuenit, sed ob necessariam coniunctionem loci cum locato, fit vt motus hic in igne difformis sit ac inæqualis, ita vt partes quædam ignis conglobentur & densentur, quæ in sphæra fluctuantes & maiorem grauitatem indeptæ, eodem cæli motu, è supera illa regione in mundi vsque latebras deturbentur atque pellantur ad mistiones, quæ ipsæ naturæ erant ex voto. Ad vltimum dic, inanimatis mistis suffecisse calorem ex ignis mistione pro suis operibus explendis. Hic enim respectu aliorum elementorum, forma est & figulus, qui ex aliorum massa veluti ex materia, mista inanimata efficit. Animata verò præter calorem hunc, cælestem alterum poscebant, tum ad generationem, tum ad reliquas animæ functiones obeundas, atque hunc tribuit natura, tum seminibus, tum etiam corporibus animantium, & est spiritus quidam cælestibus afflatibus affectus, nulli elemento respondens, nisi elemento stellarum. Hoc verò non tollit, quo minus animata igne constituantur apud Aristotelem: quin potius eo autore secundo de Anima capite quarto, igne vtitur anima ceu instrumento, ad corporis nutritionem & augmentum. Quod verò libro primo Metheororum citato ignis sphæram non adimat Aristoteles, eo colliges, quod supra aërem constitui, & à sicca exha-

exhalatione foueri sicut aër ab humido vapore tradit ibidem. Negat autem æthereum illum ignem, ignem esse perinde atq; hunc nostrum, quem ob feruorem, vstionem, caloris intemperantiam, atq; efficientiam ita appellamus. Aethereus enim ille, quanuis summe calidus, ob tenuitatem summam quam habet, nec ardet nec vrit.

Caput sextum de naturali Elementorum situ & locatione.

A Deo sunt cælo, & inter se se, attigua elemẽta, vt eorũ extrema nulla ratione diuelli queant: Quod summopere optãt, tũ ipsa, tum quecunq; natura cõstant, vt nullus locus vacuus intercipiatur: Vacuũ enim nec natura, nec quæ natura cõstãt, sustinere possunt. Atq; hac generali locandi ratione, vnũquodq; elementum, cuicunq; etiam contrario est naturalis locus & conseruatiuus locati, quatenus videlicet præseruat à vacuo. Præter hanc verò, generalem atq; primam rationem loci, est alia specialior, quæ priorem hanc præsupponit, quod nimirum quodq; elementum, alteri nectatur atq; adhæreat, quo cũ conuenientiã aliquam habeat: non enim decuit ignẽ aquæ nectere, quod vtraq; distent qualitate. Atq; iuxta hãc nexus rationem ignis terræ posset adhærere, quod siccitate conueniant. Quare tertia duobus prioribus accedit locandi via, ex qualitatibus sumpta secundis, grauitate nimirũ atq; leuitate, quod grauiora subsideãt, leuiora verò supersint. Omnia igitur elementa cũ inseparabili nexu se se cõtingãt, iuxta primã locãdi rationẽ: & grauiora leuioribus subsideãt, iuxta tertiã: merito ignis cælo nectitur, cũ quo in lumine cõuenit non nihil, igni verò, iungitur aër, caloris affinitate: Aërem sequitur aqua, nõ minus ac ipse vda: & terra omnium infima atq; frigida, frigidæ subiacet aquæ. Nec obstat terrã iuxta habitabilẽ partem neutiquã mergi, perpetuam enim violentiã patitur terra, non vt quorundã fert sententia, à perpetuo Dei miraculo, nec vt alijs placet, à polo arctico, aut terram sursum trahente, aut aquas exiccante. Ad Deum enim aut ad astra recurrere vt est facile, ita à philosophis admodum alienum, quare satius nos ad multũ aërem contentũ in terræ visceribus, atq; anfractibus partis habitabilis, hunc effectum referendum censemus. Hic enim sua leuitate, terrã immersam sustinet, & quo minus ab aqua ambiatur impedemento est: sicut & nauis onusta sui leuitate aurum, ferrum, & grauissima onera immersa continet. Atq; hunc credederim non exiguum esse vsum, aëris terræ cauernas occupantis, vt nimirum terra superemineat aquis. Accedit & vsus alter, cuius meminit Aristoteles, primo libro Metheororum capite decimo tercio, vt nimirum potus materiam præstet viuentibus. Aër enim in terræ visceribus conclusus, terræ frigore, in aquam vertitur. Indeq; scaturiunt fontes, atq; perpetuo aut per interualla dimmanant flumina, prout perpetua aut intercepta aëris in aquã fuerit cõuersio. At vnum hic scrupulum prætereundũ minimè duximus quod scilicet si nullũ

violen-

violentum perpetuum ſit, ſecundo cæli capite tertio, autore Ariſtotele: qui fieri poteſt, vt perpetuam violentiam perpetiatur terra? Hoc nos vnico verbo diſſoluimus, nullum enim violentum per ſe, & quatenus tale perpetuum eſſe ſtatuimus: per accidens tamen, ſi cõtigerit cauſam quæ violentiam parit perpetuam eſſe, violentus pariter & perpetuus ſequetur effectus. Sic ſanè perpetua eſt ignis in propria ſphæra volutio, ad cæli perpetuam circunductionem: ſic aëris media regio perpetuo alget: Sic mare fluit atque refluit perpetuo: ſic quoque terra ſupereminet aquæ. Nam Auerrhoi ſolutio, tertio cæli commentario vigeſimo, & ſecundo Metheororum, quod hi motus non ſunt violenti, ſed præternaturales ac neutri. Et Thomæ primo cæli, lectione quarta, quòd nec ſunt violenti, nec naturales, ſed ſupra naturam, quia talis motus eſt ex impreſſione ſuperioris agentis, puta corporis cæleſtis, à quo talia corpora, ex natura ſui, apta nata ſunt moueri, nunquam mihi arriſit. Quoniam Ariſtoteles primo Cæli capite octauo, probat plures mundos non eſſe, ex diuiſione corporum quæ quieſcunt & mouentur, in ea quæ quieſcunt & mouentur natura & violentia. Non eſt ergo addendum tertium membrum, aut Ariſtotelis ratio infirma eſt, & fallaciam conſequentis occludit, ſiquidem omnes cauſas veritatis non aſſumit. Ariſtotelem verò penitus à tertio membro abſtinuiſſe intelligemus eius literam ſubſcribentes quæ ſic habet. Omnia corpora, & vi & natura & manent, & etiam mouentur. Atque quo in loco non vi manent, ad eum ſecundum naturam feruntur. Et ad quem non vi feruntur, in eo manent natura, quo verò loco vi manent, ad eum & vi ſane feruntur, & ad quem vi feruntur, in eo vi quoque manent. Præterea ſi hæc latio vi fit, contraria competit ſecundum naturam, atque ſi ad hoc medium illinc vi terra feretur, hinc illuc ſecundum naturam feretur, & ſi hic terra non vi manet, & huc natura ſanè feretur, vnum enim eum motum qui ſecundum naturam cõpetit, eſſe conſtat. Ex cuius literæ lectione quiuis intelliget nullum alium membrum à naturali & violento Ariſtotelem agnouiſſe.

Caput ſeptimum de Elemẽtorum motu.

DE elementorum motu, grauitent ne aut leuitent, in ſuis ſphæris, elementa, ingens videbitur difficultas Ariſtotelis ſententias cõferenti, nam ex verbis quæ nuper retulimus è primo Cæli capite 8. conſtat, vnũquodq; elementũ, eo naturaliter manere & quieſcere quo ſecundũ naturã mouetur. Cum ergo omne elementũ, natura ad ſuã moueatur ſphærã, in eam neceſſario quieſcet, nec vlterius, aut grauitate deſcẽdet, aut leuitate aſcendere eſt exiſtimandũ. Atq; id confirmãt experimenta, natantem enim hominem quãtuncunq; demerſum, non grauat aqua: & citula aqua plena, facile trahitur per aquã, difficile extra. Contra verò quarto libro Cæli capite quarto & quinto, ſentire videtur inquiẽs, omnia elemẽta præter ignẽ, in ſuis ſphæris graueſcere

Et

" Et iterum vnumquodq; eorum quæ pondus habet leuitatemq́; pondus habet suo in lo
" co, leuitatem autẽ non habet. Quare si subtrahatur aqua, aër in eius locũ propria gra
" uitate descendet, pariter & aqua si subtrahatur terra, si verò ignis subtrahatur non
" ascendet leuitate aër, sed vi tantum vacui vitandi causa feretur. Probat autem duabus cõiecturis, aërem grauescere in propria sphæra, prima quod lignum centum librarum in aëre, est grauius plumbo vnius libræ, siquidem velocius descẽdit: in aqua verò leuius, siquidem innatat. Cuius rei nullam aliam esse causam putat, nisi quod in aëre tria ligni elementa grauescunt, aër, aqua, & terra: in aqua verò duo tantum postrema. Alterum inditium summit ex vtribus, qui sanè inflati non inflatis, magis ponderant. Vnde libro vigesimo quinto problematum capite duodecimo, inflatus inquit vter, grauior cum sit, supereminet aquæ, detumescẽs autem & leuior fit, & deorsum fertur. Adde inditium aliud ex vndecimo libro problematum problemate quadragesimo quinto quod vox & quicunque sonus alter, melius auditur superius deorsum, quã inferius sursum, quoniam nimirum aër, sui grauitate deorsum fertur. Adde vlterius ex metheoris, quod aëreæ plurimæ impreßiones deorsum ferũtur, quare ex aëre grauescũt. Adde insuper Auerrohi rationẽ quod mista omnia in terra & aqua solum sunt, autore Aristotele quarto libro Metheororum capite quarto: oporter igitur mistionum gratia aërem grauescere, quod tamen de igne necessarium non esse adstruit, nam celestis calor, qui singula cõponit & nectit, ignis vicarius erit, atq́; ignem mistis ingenerabit, citra vllum descensum.

Quid in tanta ego sentiam difficultate (si præter Aristotelis sententiam aliquid de nostro liceat fari) aperiam. Aliud est motus & quietes elementorum prout simplicia & immista corpora sunt, aliud verò prout à simplici puritate recedunt expendere. Prima ratione elementa in suis sphæris, tanquã in proprijs domicilijs quiescunt, nec ab illis nisi vi feruntur. Intra sphæram tamen, etiam si omnes elementi partes naturaliter locentur, naturalißimus sphæræ locus, indiuisibile quodam est vbi, ad quod omnes elementi partes propensius feruntur. Terræ locus maximè naturalis humilimus locus est (quem centrum appellant) in quod omnes terræ partes naturali quodam affectu tendunt. Tametsi enim totius terræ locus sit ipsi terræ naturalis, depreßißimus tamen ille, terræ summè grauescenti est magis accomodus. Sic sanè naturalißimus locus ignis, est lunaris orbis caua superficies, in quam vniuersus impetit ignis, ceu in locum elatißimum, leuißimo corpori maximè opportunum. Locus verò aëri maximè naturalis, est linea circularis, pari interuallo distans, à concauo ignis & à conuexo aquæ, nam cuiuis extremo accedas, minus tutum reperies locum. Sic & aquæ naturalißimus locus, linea altera circularis est maximè distans, à terræ conuexo & aëris concauo. Si ergo elementa expendas prout simplicia sunt, & synceram quandam naturam nanciscuntur ignis in propria sphæra est leuis sursumq́; ad cæli concauum conscendere cupit, terra in propria sphæra est grauis, nam omnis terræ pars humilimum locum affectat.

Ae-

Aër verò & aqua cum intermediam naturam poßideant grauescunt, pariter atque leuescunt, pars enim aëris aut aquæ, quæ in parte elatiori sphęræ locatur, ad lineam illam intermediam descendit, ascendit verò quæ infra consistit. Ex his sanè manifestißimis & verißimis, colligo primò quòd elementa omnia, ad suas sphæras naturaliter mouētur, & in ipsis naturaliter quiescunt, & extra ipsas non nisi vi feruntur. Secūdò quod naturalius quiescūt & locātur elemēta, in vna parte sphæræ quā in alia. Tertiò quod omnia elemēta cupiunt, quā naturalißime locari: vnde partes elementi quæ extra naturalißimum locum sunt, natura in locum eum feruntur. Quartò ignis in sua sphæra sursum tantum fertur, terra deorsum: aër & aqua iuxta partiū locationē, aut supra aut infra inter mediā lineā, aut ascendūt aut descendūt.
" Labitur ergo Arist. dū dixit, quòd ea quæ pōdus habēt leuitatemq́, pōdus habēt in
" suo loco, leuitatē autē nō habēt: aëris enim & aquæ partes, quæ infra naturalißimū locū sunt, leuitate ascendere sunt natæ, non minus atq́ supremæ grauitate descendere. Labitur etiā dū subdit, quod si sub trahatur aqua, aër in eius locū, nō vi sed propria grauitate descendet. Nam & hūc errorem in Aristotele aduertit themistius. Quoniam si aër ad suam sphæram naturaliter mouetur, in ea quoq́ naturaliter quiescat est opus. Si item naturaliter ad eam fertur, ab ipsa violenter tractum abibit. Duo enim motus contrarij, simplici corpori non possunt natura inesse. Ad propriam autem sphæram ferri, & ab ipsa recedere cōtrarij motus sunt, aëri igitur naturales non esse queunt. A proprio præterea aër, cuperet domicilio recedere, quod nefas est. Si ob rerum insuper compositionem (quod astruit Auerrhous) descendit aër, cur nō ignis aëri succedat explanent, cum mistorum compositioni non minus sit necessarius. Vel si cælestis calor (vt ferunt) eius supplet vicem, cur non & aëris vicem supplebit: cælestis enim afflatus, vniuersalis causa est, quæ omnia fouet elementa, & in suo statu conseruat: nec magis hoc quam illud, aut tueri, aut sufficere curat. Duo præterea illa quæ Aristotelem mouent infirma sunt, nam aëre plenus vter minus ponderat, si themistio credimus experienti. Quod sanè rationi consonum maximè est, mista namq́ue eo leuiora euadunt, quod in sui compositione plus aëris in proportione ad grauia elementa receperunt: in vtre autem inflato, leuium elementorum ad grauia maior est proportio, quam in detumēte, ergo inflatus vter leuior erit. Nihil enim refert vt aër leuitatem impendat, aut quod à prima rei compositione insit, aut quod post eam in vtris cauitate denuo recipiatur. Si præterea naturalißimus aëris locus maximè distat, & ab aqua & ab igne, aër qui in vtribus apud nos est, locum illum affectabit, sicq́ue vtrem leuiorem redet. Lignum insuper (quod etiam afferebat Aristoteles) centum librarum velocius per aërem fertur, plumbo vnius libræ, non ob aëris pondus, Sed quoniam maiorem terræ & aquæ grauescentium elementorum portionem obtinuit. Mergitur verò in aqua plūbum innatante ligno, quoniam aëris multò minus obtinuit plūbum. Vox prætereà melius auditur superius deorsum, quam inferius sursum, non ob aëris grauitatem vt voluit Aristoteles: sed quoniam

ad terrā verberatur vox, & ob repercussum facta validior, melius auditur, sursum verò, propter aëris immensitatem non repercussa, euanescit. Aëreæ verò impressiones deorsum feruntur, ob terrenam & aqueam, quam sortiuntur naturam, non autem ob aëris pondus. Quod aër vero atq; ignis, mistionum gratia, ad terā atq; aquam descendant, id facit non pōdus, sed naturæ nomē & cæli volutio, vt monuimus ante. Ex quibus sanè liquet elementa prout simplicia & pura corpora sunt, nec grauescere, nec leuescere, grauitate aut leuitate, quæ extra proprias sphæras, ea sursum aut deorsum deducat: Grauitate tamen aut leuitate, quæ ad naturalissimum locum deducat, aut grauescere aut leuescere, inconueniens non est. Si verò elementa expendantur, vt à sua puritate declinant, vtque mista potius iam sunt, quam elementa: tantum grauitant aut leuitant, quantū pro mistionis atq; impuritatis ratione sibi respondet. Atque iuxta eam quoque mensuram, aut ascendent aut descendent. Exemplo sit aër, qui qua parte nos ambit, aquæ atque terræ naturam sapit, quare aqua detracta, suo pondere descendit, & vtrem grauiorem reddit, & vocem deorsum magis, quam sursum defert: qua verò parte ignem cōtingit, quoniam leuior ac igneus euasit, igne subtracto, non video quare non ascendat. At longius fortè quam par foret medico, & magis libere, quam nostri temporis deceat philosophum diximus, quare hic esto finis.

Caput octauum, quod vnicuique elemento, *duæ insint qualitates, & ambæ summæ.*

Elementorum essentiam, numerum, situm, & motum, postquam mostrauimus: sequens est, vt illorum qualitates consideremus, quas binas cuiq; inesse elemento secundo libro de Ortu & interitu, scripsit Aristoteles. Igni quidem cum siccitate, ardentissimus inest calor, terræ cum siccitate frigiditas, aquæ frigus atq; humiditas, aëri verò humiditas atq; calor insunt. Nam quatenus mutandi se mutuo vim habent, eatenus contrarijs ipsa qualitatibus participare oportet, quatenus verò vicina sibi mutuo esse, necesse est, eatenus communem qualitatem habere debēt. Quod sanè à posteriori, testatissimum etiam confirmat experimentum, quo omnes norunt, terram & quæ terrea sunt, exiccare atq; refrigerare, ignē exiccare & calfacere, aquam refrigerare pariter atq; humectare: Aërem verò & quæ aërea sunt, & humectare & calfacere: singulis igitur elemētis, binæ conueniunt qualitates. De quibus tamen cōtrouerti solet, sint ne ambæ summæ, an vna earum summa, altera verò summa citerior. Quam rem videtur definisse Aristoteles, secundo libro de Ortu & interitu, capite
" tertio inquiens, Quòd cum quatuor sint qualitates primæ, quæ elementis conue-
" niunt, quodque elementum est vnius: terra enim sicci potius est quam frigidi, aqua
" frigidi magis quam humidi, aër humidi magis quam calidi, ignis calidi magis quā
" sicci. Ex quibus sanè verbis, vniuersa schola, sibi persuasit, quodlibet elementum habere vnam qualitatem summam, Alteram verò quæ à summa remittat.

Nec rationẽ tamen aliquam habent, præter Aristotelis allatum testimonium, nec etiã aduertunt, contrarium docuisse Galenum, primo libro de Elementis in hæc verba, Quod si simplex ad naturam requiris, purum atq; impermistum esse oportet, ac summam habere qualitatem. Rursus igitur ad ignẽ venis, & aërem, & aquam, & terrã: in his enim solis, inuenies summas, & impermistas qualitates. Summam quidem in igne caliditatem & siccitatem, summam verò in terra siccitatem & frigiditatem, & aliorum vtramq;, secundum propriam naturam. Quæ verba manifesto declarãt, cuilibet elemento, ambas qualitates inesse summas: rationẽq; innuit, quoniam de ratione elementi, est puritas & impermistio: quæ cum adsit, necessario affert qualitatem summam. Quantum enim qualitas aliqua, à summo remittit, tantum habet, de contrarij mistione, vel ipso Aristotele autore, quinto libro Physicæ auscultationis. Si igitur elementa, habent qualitatem aliquam, citeriorem summa, contrariam etiam qualitatem, copullatam illi, habeant oportet: & ex consequenti nec elementa, erunt pura & impermista, nec eorum quodlibet, binas tantum, sed tres etiam habebit qualitates, quod penitus à vero exorbitat. Quid ergo dicemus Aristoteli, opposito differenti? ipsum ne errasse existimabimus? absit: sed amice magis est interpretandus. Quodque (inquit) elementum, binas habet qualitates, summas & impermistas ambas, vna tamen præcipue obsignatur quodque, atque ea est, quæ magis accedit, ad naturam & essentiam, elementi cuius est, quam altera: nulli enim enti, conueniunt duo aliqua, æque primo: homini sanè conueniunt, rationale, risibile, musicum, & album, primo tamen conuenit ipsi, esse rationale: Secundo risibile, tertio musicum, vltimo & accidentalissime album: cum tamen summè rationalis sit, summè risibilis, summe musicus, & si sors tulerit summè albus. Sic igitur & ignis summè & calidus & siccus, præcipue obsignatur calore, secundo vero siccitate: Quoniam calor primo conuenit igni, deinceps verò & minus essentialiter (si fas est ita loqui) limitat sibi siccitatem. Sic & aër, essentialius limitat sibi humorem, aqua frigiditatem, terra siccitatem. Ob idq; vnumquodq; elementum, vnius est magis, alterius minus, vt dixit Aristoteles.

Caput nonum, quã qualitate, præcipue obsignetur aqua, frigore ne, an humiditate.

QVOD *aqua, frigida atq; humida sit, dubitat nemo: an vero frigiditas, primo & magis intime insit ipsi, quam humiditas, vt nuper ex Aristotele monuimus, non immerito dubitarit quispiã: quoniã frigiditatẽ amittere potest, humiditatẽ verò manens aqua exuere nequit, Galeno autore quarto libro de Simpliciũ medicamentorum facultatibus, capite secundo: magis ergo intima est ipsi aquæ humiditas, siquidẽ nulla ratione separari ab aqua potest, frigiditas verò facillime separatur. Hãc difficultatem & mouit, & soluit, Alexãder Aphrodisiensis, 1. lib. quæst. naturaliũ*

capite

capite sexto dicens, Quod vtramq́ qualitatem, potest amittere aqua, & frigiditatē, & humiditatem, transit enim quandoq́, in confinium aëris, quandoq́ in cōfinium terræ: Vapor enim, aqua est soluta, & in aëris confinio constituta, quoniam frigus amisit. Gellu verò & glacies, aqua est, in confinio terræ, quoniam amißit humiditatem. Sed hæc Alexandri solutio, mihi nō arridet, aduersatur enim Galeno loco citato, qui aquam exiccari negauit. Et præterea quia gellu aqua concreta est, non exiccata: frigore enim, non siccitate concreuit. Adhæc quoniam ignis actione, liquescit gellu, & in aquam soluitur, ab igne verò non humectatur, ergo aqua exiccata non erat, insuper si pura atque syncera aqua daretur, prorsus humida atque frigida, ea tum esset concreta, primo libro de Natura humana, trigesimo nono commentario, à autore Galeno: exiccata verò non esset, siquidem ponitur extreme humida: ergo gellu, non est aqua in confinio terræ, vt voluit Alexander. Satius ergo dicendum est, quod qualitates paßiuæ, cum maximè materiales existant: à materia ex sui natura, difficilius diuelluntur, quam actiuæ: etiam si actiuæ primo insint, deinceps verò paßiuæ. Accedit etiam, siccitatis infirma agendi vis: est enim siccitas omnium qualitatum minimè actiua. Quare tum ob defectum agentis siccitatis, tum ob aquæ humiditatem, quæ plurimum reluctatur, nunquam siccabitur aqua. Obtrudet præterea nobis quispiam, locum Galeni, è primo libro de Natura hominis, commentario tertio, vbi aquam, humiditate constituit atque obsignat, non frigore: humiditas ergo, est qualitas intima magis, quam frigiditas ipsæ aquæ. Verba Galeni sunt: Quòd mutatur subiectum est, cum mutatio eius à qualitatum efficiatur vicißitudine, cui cum insit summus calor, efficitur ignis, ita euadit aër (sic enim legit Græcus codex, nō aqua vt cruserius campensis) si ad id extrema humiditas accesserit, eodem modo fit terra, vbi sua natura, ab omni qualitate remotum illud subiectum, siccitate citra calorem imbuatur, cōtra aqua cum humiditate. Ex quibus verbis constat, ignem constitui, atque obsignari calore, terram siccitate, aërem & aquam humiditate. Aduertendum tamen Galeni tempore, fuisse celebratißimam, & in vtramque partem agitatissimā, quæstionē de primo frigido: nam quidam, primum frigidorum, dixerunt esse terram, quoniam grauior, densior, & à cæli calore remotior est: alij aquam, quoniam magis quam terra, ad sensum frigefaciat. Hanc sanè quæstionem, ad artem Medicam inutilem esse censuit Galenus, quare vt ab ea abstineret, nec aquam, nec terram frigiditate obsignauit, sed hanc siccitate, illam verò humiditate, non quoniam Galeni mēs fuerit, aquam humiditate constituere, sed vt inutilem quæstionem effugeret. Hunc autē verum Galeni intellectum esse, ostendunt verba quæ statim subdit, in hunc modum. Nam de primo quidē frigido, non parua quæstio extitit, quæ nullum Medicæ facultatis operibus vsum præstat. Ac si dixisset nec terram, nec aquā, frigiditate volui obsignare, ne in quæstionē inutilē de primo frigido inciderem. Frigiditate igitur, apud Galenum constituitur aqua, non minus atq́ apud Aristotelem, vt ex primo etiam de Natura hominis, commentario decimoquarto, quiuis intelliget.

Caput decimum, sit ne aqua humidior aëre an contra.

AVtores qui Medicas quæstiones tractāt, solēt in dubiū vertere, sit ne aqua humidior aëre an contra. Atq; quidā hoc, alij illud statuunt. Nos verò cū mōstrauerimus, quodlibet elementū, duas habere summas qualitates, certo scimus errare vtrosq;. Sūmè enim humidos aër est, & summè humida aqua, atq; eo solū distingūtur, quòd primo humiditas cōuenit aëri, deinceps verò aquæ. Neutrū igitur, est altero humidius. Aerē summè humidū esse, dixit Gal. 1. lib. de natura humana, cōmetario decimo quarto: Aquā summè humidā esse, scripsit primo lib. de Simpliciū medicamētorū facultatibus cap. 32. Tā in aëre quā in aqua, extremā esse humiditatē, asseruit primo libro de Natura humana, cōmentario tertio: Summè igitur humidus aër est, & summè humida est aqua. Nec valet quod dicunt quidā, Gal. 1. lib. de Simplicibus medicamentis, non dixisse aquam esse summè humidā, sed summè humectare. Nam quid quæso verba hæc significāt, Aqua supra quam quod refrigerat, omnium est vel humidißima, nihil est enim aqua humidius? qui præterea fieri potest, vt summè humectet aqua, ni summè humida sit? nihil enim, vltra gradum suæ perfectionis, agere potest, vt omnes fatentur philosophi. Ex maiori sanè densitate, fieri posset, vt citius aqua humectaret, ob maiorem humiditatis copiam, in densiori materia repertam: quod verò summè humectet, si non sit summè humida, ex ijs est quæ fieri nequeunt: id enim ex intensione, non ex qualitatis multitudine pēdet. Sed tria sunt, quæ huic nostræ sententiæ, videntur obstare, primū quod aërē esse aqua humidiorē probat: alterum verò, quod contrarium suadet: & tertiū quod prorsus siccū esse mōstrat. Non igitur æque humida erunt. Primum sanè est, quod Aristoteles secundo libro de Ortu & interitu, humidum definiuit inquiens id esse, quod cum proprio termino careat, alieno facile figuratur. Hoc autē manifestum est, aëri magis inesse, quā aquæ: aër enim, magis aqua funditur & fluit, difficiliusq; terminos proprios suscipit: aqua vero, quādoq; proprios terminos seruat, vt cum desuper demissa, deorsum fertur, & cum in puluerem aut linteum incidit, in orben cogitur. Humidior igitur aqua, est aër. Alterū verò est, quod primo libro de elementis apud Galenum leguntur hæc verba, Sed si fatearis, aliquod esse maximè humidum elementum, simul autem aliud aliquid esse dixeris, præter aquam, extrema erit dementia. Demens ergo apud Galenum fuerit, qui aërem summè humidum statuerit. Tertium est, quòd Auicenna prima primi de complexionibus capite vltimo aërem dixit, Ideo mortis causam esse, quia siccat. Et secunda primi doctrina secunda, capite tertio, in omni sua constitutione, vi a sole, & syderibus deriuata, nos exiccare decernit. Quod etiā notauit Auerrohus sexto colliget capite quarto. A corpore insuper & cute nostra semper dißipatur aliquid in ambientem, ideoque fames succedit, Galeno autore primo libro de causis symphtomatum, capite septimo,

" vbi ita scribit, nam quoniam cute tenus, vnumquodq; animal, in ambientem aërem " digeritur, accidit, vt membra quæ sub cute sunt, prima vacuentur. Cui adstipulatur experientia, linteum enim madens, aëri expositum, exiccatur non humescit. Non modo ergo aër, minus quam aqua humet, sed absolute siccus est, siquidem nostra semper corpora siccat.

Primum horum, necessario colligeret, aërem esse humidiorem aqua, si ea quam Aristoteles tradit, esset humidi quod vere humidum est, & non humidi apparentis definitio. Cum verò nobis constet, aquam marinam, vrinam, & ignis elementum, difficile terminari termino proprio, facile verò termino alieno, simul autem & sicca esse, non possumus definitionem illam, vere humidis tribuere. Lactuca præterea, & plurimæ huiusmodi plantæ, vere humidæ cum sint, proprio & non alieno, claudũtur termino. Aër insuper ipse, quo magis rarescit, eo difficilius, alienos terminos suscipit, humidior verò non fit: rarescens enim, ad ignis naturam magis accedit, non rarescente. Ad secundũ verò dic, extremam dementiam esse, summe aliquid humectare dicere, nisi aqua sit: nam etiam si aër, summè humidus sit, præcipueque ipsi humiditas conueniat, minus quam aqua, nostrum corpus humectat. Quia aqua craßior cum sit, magis moratur, & replendi nostros meatus, vim habet, aëre ob tenuitatem facile effluente. Accedit etiã aquæ, præter craßitiem, cognatio quam aqua ipsa habet cum terra, frigiditatis ratione: facile enim aqua terræ iungitur, difficile verò aër, quoniam vtriusque qualitatis contrarietate, ad terram inconiuncte se habet, ob idque terrestria existentia nostra corpora, & hac magis participantia, magis ab aqua humectantur, cum & nata sit illi intermisceri, & non effluere vt aër, quin & aër ipse, vbi craßior redditur, atque ad aquæ naturam magis accedit, humectantior eadem de causa efficitur. Et quæ in nostro corpore, ad aquæ naturam accedunt, magis humectant, & ob id Medicis, humidiora statuuntur aëreis, quæ re ipsa, minus humida non sunt, quanuis humectent minus: pituita enim, sanguine humidior statuitur, apud Auicennã prima primi de Complexionibus: Et sanguis venalis arteriali, cum tamen pituita aquea sit, & sanguis aëreus. Sanguis quoque arterialis, aërem refert, comparatione ad venalem aquosiorem. Hinc tertia tollitur dubitatio, aër enim, quanuis natura sua sit humidus, nostra corpora, & humecta lintea exiccat. Primò quoniam aquam suo calore in aërem conuertit, sicque linteum siccum reddit. Secundo quoniam calore & humiditate, corpus exhaurit, perinde ac aqua balnei, quæ sudorem mouet & perspirationem reddit maiorem. Tertio ob ventilationis motum, qui in respiratione & pulsibus fit, per eam enim, vapores corpori hærentes dissoluuntur. Quartò quoniam aër in se, vapores excipit, qui ab innato calido semper resoluuntur: ideoque cutis magis exhauritur, ab eiusque inanitione, fames incipit. Quintò ob vim exiccandi, aëri impartitam à sole & stellis, cuius meminit Auicenna. Sextò ob ventorum exiccantium commertium, qui quandoque perflant. Quanuis tamen hæc, ita habeant, habeatque aër ob causas

dictas vim siccandi, non ob id hæc vis semper præponderat, humiditati aëris natiuæ: nam auctum frigus hyberni temporis, nõ modo non permittit, vt aër nostra corpora exhauriat, verum quæ à natiuo fit calore, resolutionem minorem reddit: aucta verò humiditas tempore pluuio & austrino, nostra corpora plus iusto reddit humida, vt multis apud Galenum locis videre est. Libro enim artis Medicæ capite octuagesimo quarto: ab aëre nostrum corpus alterari tradit, quia aut calefit, aut frigefit, aut exiccatur, aut humectatur, vel secundum horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur substantia. Et primo libro de Sanitate tuenda capite tertio, ob id senium & mortem nos occupare tradit, quoniam aër varie immutat, sanitatis nostræ statum, modo quidem siccans, modo humectans, & similiter in actiuis afficiẽs. De aëre etiam dixit secũdo libro Crisiũ, quòd condisponit tẽperamento suo, corpora nostra, ita vt per æstatem augeatur bilis, per hyemem verò pituita, corpore ex aëris comercio, refrigerato pariter & humectato. Primo etiam libro Epidemiarum, sectione secunda, cõmentario septimo, de aëre pluuio dixit, quòd non solum non demit à corpore aliquid, sed adijcit etiam. Vnde tertio libro Aphorismorum, cõmentario decimo quinto, per id tẽpus scripsit Galenus, egere corpus, abũdãtiore exercitio & purgatione. Adde quòd si aër pluuius nos ambiẽs, est nostro corpore humidior, necessario humectabit ipsum: minus tamẽ semper humectabit quã aqua, tum ob sex rationes dictas, ob quas vim aliquã exiccandi aër obtinuit, tum quoniam aqua facile permiscetur terræ, aër verò ipsi adhæret difficulter, vt notat Phyloponus secundo libro de generatione, commentario vigesimo nono. Vnde Auerrhous sexto colliget capite quarto ita scribit, Et quanuis aër humidior sit aqua, tamen non humectat corpus sicut aqua, eo quod non applicatur corpori sicut aqua, immo desiccat corpora, & secundum quod calidior est plus desiccat.

Caput vndecimum sit ne aër calidus an frigidus.

INgens quæstio est, & inter clarissimos acta philosophos, quæ aëris qualitatẽ actiuã vestigat, siquidẽ Arist. quiq; eum sectãtur, calidũ esse aëra existimãt, atq; stoici frigidum, autore Galeno 2. libro de Simplicium med. fac. cap. 20. Aristoteles sanè secundo libro de Ortu & interitu cap. 3. hæc habet ad verbum: Ignis enim calidus & siccus, aër verò calidus & humidus, vt enim vapor aër, aqua verò frigida & humida, terra autẽ frigida & sicca: vt rationabiliter distribuantur differẽtiæ primis corporibus, & multitudo ipsorũ sit secundũ rationẽ. Quo loco reliquorũ elementorũ qualitates, absq; probatione posuit, solũ autẽ in aëre habẽte dubitationẽ, probatione vsus est, quod ipse sit calidus, eo quod veluti vapor est aër: vapor verò calidus est, & calidi generationem habet, vaporans enim aqua, & calore soluta, in aërem vertitur. Sunt & plura alia, quæ aërem calidũ esse probãt, primũ quod leuis est,

non

non ratione humiditatis, nã aqua leuis etiam euaderet, ergo ratione caloris, nam & ignis qui leuißimus est, ex calore id habet, si enim ex siccitate, terra quoq; leuis foret. Aër ergo cum leuis sit, ex calore pariter leuis erit. Secundo videmus propinquantia inuicem elementa, qualitatem quandam habere communem, aliter enim sibi inuicem propinqua non essent, nec vnum ab altero ambiri cuperet: & qualitatem aliam cõtrariam, aliter enim vnius in alterum, aut vtriusque in mediam naturam, non fieret cõmutatio. Si ergo aër ab igne differt per humidum, communicabit ei per calidum, & si communicat aquæ per humidum, differat ab ipsa per calidum oportet. Tertiò quia si aër frigidus esset, iungeret natura, duo elementa maximè contraria, aërem scilicet & ignem, citra interuentum medij, quare maximè naturalem legem, transgrederetur natura. Quartò aër & aqua essent eiusdem temperamenti, quare & eiusdem speciei: & ex consequenti tria tantum essent elementa. Nam quod quidam aiunt, aërem ab aqua sola leuitate ac tenuitate distare, non temperamento qualitatum primarum, falsum est. Primò quoniam tenuitas ac leuitas, non sufficit differentiam in specie statuere. Secundo, quoniam secundæ qualitates in elementis, pendent ex primis. Tertiò, quoniam si aër ratione tenuitatis & leuitatis solius, ab alijs distat elementis, præter calidum, frigidum, humidum, & siccum, statuere oportebit, quintum elementum tenuis ac leuis. Quartò, nam Aristoteles secundo libro de partibus animalium capite primo, A virtutibus elementorum, quibus mista componuntur, reiecit tenuitatem, leuitatem, & omnes alias qualitates à primis. Ita enim scribit, Cũ itaq; triplex sit compositio, prima statui potest, ea quæ ex primordijs conficitur, ijs quæ nõnulli elementa appellant: terram dico aquam aërem ignem, sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici elementorum, ijsq; non omnibus, velut ante expositum est: humidũ enim & siccum & calidum & frigidum, materia corporum sunt compositorum. Quinto, quoniam inter elementa, debet esse quædam veluti æqualitas, ne calida corrumpantur à frigidis aut contra, aliter enim non conseruabitur vniuersum: tria autem elementa frigida cum vno calido, non seruant æqualitatem dictam. Accedit quod ignis sphæram probabiliter negant plurimi, si ergo aër frigidus est, probabile quoque esset nullum esse calidum elementum. Oleum præterea cum crassam habeat substantiam, concretioni aptam, à frigore non gellatur, idest ad extremam concretionem non venit, quarto libro Metheororum à autore Aristotele. Ergo id contingit ob aëreum qui in ipso est calorem: aër igitur calidus est.

Pro stoicis est Seneca secundo quæstionum naturalium dicens, aër frigidus & obscurus natura est, lumen & calor illi præstant alimentum. Sunt & rationes, prima quod aër fit ex aqua, solam rarefactionem perpessa, sed aqua est frigida, ergo & aër frigidus erit. Secunda quoniam in loco magis seiuncto à causis alterantibus, puta in media regione maximè dißita ab aqua & igne, frigidißimus est aër, ergo ex natura ipsius aëris est frigiditas. Tertia, quoniam per solam absentiam

causæ calfacientis redditur frigidus, tum noctu & hyeme, tum etiam iuxta Pollos. Nemo enim citra solis vim, de aëris calore cõqueritur, de frigore verò omnes. Quarta quoniam hominem temperatum frigefacit, si ventiletur aër. Quinta quoniam respiratione, perpetuo refrigerat nos. Sexto cerebrum vulneratum, frigefacit etiam aër æstiuus, ergo frigidus est collatione cerebri, quare magis collatione cutis. Septima ingrediens vinum inducit acorem, hic autem sapor, ex frigido ducit ortum. Octaua quoniã flatulenta ædulia, acorem inducunt in ventriculo, vt castaneæ, & robusteæ glandes. Nona vbicunq; includitur aër intra corpus nostrũ, siue in ventriculo, siue in vtero, aut intestinis, inducit sympthomata ingentis frigoris, & quæ calorificis leniuntur. Oleum præterea aërũ cum sit, frigore citissime concrescit: Frigidus igitur aër est. quod sensisse videtur Galenus, òctauo libro, de vsu partiũ, capite tertio, vbi magis probat Aristotelem, libro de respiratione, aërem frigefacere respiratione, quã secundo de generatione asserentem, natura calidum esse.

Quanquam autem quæ stoicorum sententiam firmant rationes, non leues censeãtur, prioribus tamen magis in Aristotelis sententiam adducor. Nam quod aqua ex qua fit aër, solam perpetiatur rarefactionẽ, impossibile est: rarefactionem enim antecedit calfactio, tantumq; aut magis caloris inducitur, quantum & raritatis: à calore siquidem pendet raritas, ingentem autem raritatẽ assequutus est aër, ergo & ingenti calore affici, est existimandum. Retorqueri præterea in ipsos, ipsorum ratio potest, nam aër generatur etiam ex igne, solam & humectationem, & densationẽ perpesso, sed ignis calidissimus erat, ergo talis relinquitur aër. Nec media aëris regio (quod putãt) magis dissita est à causis alterãtibus: Sèd præter sui naturam frigidissima habetur: Tum quoniam vt dixit Aristoteles, inibi finiuntur repercussus solares: tum etiam antiparistasis ratione, quoniam frigidi halatus, dum solariũ radiorum ex vna parte, & ignis vim atq; calorem, ex altera fugiunt, frigidiores redduntur. Nec enim placet antiparistasim de medio tollere, quod quidam demõstrare conantur. Quantum autem valeat ipsorum demonstratio, audient infra. Hyeme prætetерea, noctu & septentrionalibus locis refrigeratur aër, ab aqua & terra frigidis, quæ in ipsum agunt. Et etiã quoniã vapores frigidissimi, ex aqua & terra soluti, ab istorũ exiguo calore non dissipantur, quare aërem & refrigerãnt & densissimum reddũt. Quo fit vt nunquã aër sit immunis à refrigerantibus causis, nisi sol vrgeat atq; calefaciat. Videtur tamen obstare quod Aristoteles loco citato, aërem dixit esse calidum & humidum, quoniam est veluti vapor, de vapore enim dixerat primo libro Metheororum capite tertio, quòd eius natura humecta calidáque est: Quo modo ergo aërem summè calidum refrigerabit? Dicendum primo, quòd aëris nos ambientes frigiditas, magis pendet ex aquæ atq; terræ actione, qua aërem nobis proximum refrigerant, quam ex vaporibus, qui tunc non sunt admodum frigidi. Frigus verò mediæ regionis, minus pendet ex huiusmodi actione, quæ minor est ob distantiam: quam ex vaporibus, qui cum illuc peruenere, ad aquæ cuius formam seruant qualitates remigrant, & aërem frigidum

gidum reddunt. Dic secundo, quòd vapor qui actione solis & stellarum, & collisione ex vehementi cursu, innundatione, & attritu aquarum gignitur, quanquam calidus sit, respectu aquarum & niuiũ, ex quibus eleuatur: quod sensit in Metheoris Aristoteles, absolute tamen frigidus est. Nam per hanc actionem aqua atq; nix, licet aliquid incalescant, non tamen redduntur calida, nec calidos vapores eructant. Vnde domus æstate rigamus, vt aërem refrigeremus: & iuxta amnes aut mare habitantes, frigidam auram ab aqua spirantem sentiunt. Et æstas constans æthesijs ventis, à niuibus quæ ad septentrionem sunt, tum temporis calore solutis refrigeratur, vt scribit Aristoteles secundo libro Metheororum capite quinto. Et ex cruda atque frigida pituita, frigidus vapor, per nostrum corpus sæpe discurrit, difficiles cruciatus excitans. Sed adhuc vrgent si vapor est frigidus, cum sit etiam aëre crassior, cur ascendit aërem penetrans, ad mediam vsque regionem? Dic id fieri ob bonum vniuersi. Quoniam vero natura, non solum vidit quæ bona sunt, sed causas etiam effectrices, quibus id bonum gigni atq; comparari posset, mundo tribuit: ob id in hac vaporũ, elatione, huiusmodi causæ genus non prætermisit. Radiorum enim solarium repercussus, tantam vim habet, vt secum euehat omnes eiusmodi vapores, vt qua aëris parte ipsi finiuntur, ibi etiam ipsorũ sublatio sistatur. Eam autem aëris partem, qua radiorum solarium repercussus finiuntur, mediam aëris regionem appellamus: Quæ non habet locum aliquem destinatum in aëre, sed varium, pro varietate repercussus: Aestate enim longissime abscedit, quoniam ex radijs directis repercussus fit vehementior, atq; ad maiòrem distantiam. Hyeme verò propè nos finitur, ob radiorum & repercussus obliquitatẽ: Quod experimento deprehenditur. Nubes enim æstate longissimè abscedunt à nobis, hyeme verò sunt nobis proximæ, vt notat Aristoteles primo libro Metheororum capite duodecimo: Tanta enim est radiorum vis, in subleuãdo vapores, ipso aëre grauiores, quod nubem etiam crassam (quæ solem ex vna parte, & obtutum nostrum ex altera finit) supra detinet ne decidat, donec iam in pluuiam versa, terram irriget. Cur ergo vaporem dixit esse calidum & humidum Aristoteles, aërique ipsum assimilauit? Dic quòd vapor, qui è nostro manat corpore, aut is quem nos sentimus, dum ignis actione ab aqua feruente eruitur, calidus est, ipsique aërem similauit Aristoteles: nam vlteriori calfactione & tenuatione in aërem facile vertitur, redditurq; aër necessario, eo calidissimo vapore ex quo gignitur calidior. Frigido verò vapori, aërẽ similasse, non credimus, siquidem calere atque humere aërem voluit. Iuxta pollos verò perpetuo alget aër, quoniam vapores aquei & terrei fugientes medium locum terræ, per quem sol, calore suo discurrit, recipiunt se ad mundi extrema & antiparistasis ratione, multò magis frigefaciunt. Nec absonum etiam est, quod eiusmodi vapores, ab aqua & terra ad septentrionem valde frigentibus, vlterius refrigerentur: quamuis non desint quibus id dissonũ esse videatur, quoniam experimẽto inquiunt constare, quod aër potius refrigerat aquam atque terram, quam ab ipsis refrigeretur. Ob id quod aqua aëri exposita citius & magis gellatur, quam quæ sub

tectis seruatur. Et quod in cauernis terræ, homines seruantur incolumes, qui sub dio nõ possent viuere. Id tamen non quoniã aër terram & aquam refrigeret, contingit vt putant, sed quoniam ventorum verberatu sub dio refrigeratur aqua, subtectis verò & subterraneis, tum ob ventorum tranquilitatem, tum etiam ob antiparistasim calore retracto, maior ibi calor reperitur. Aestate enim, frigidißima sunt subterranea & tectis operta, quoniam dum calor externus, intimas terræ latebras non adit, terræ & aquæ ibi latentis, natiuum frigus validum est, & impense quæ ibi apponuntur refrigerat, adeo vt minime habitabilia tum temporis, præ frigore sint subterranea. Ob id verò respiratione, perpetuo refrigerat nos aër, quoniam frigidus est collatione ad spiritus, & cordis calorem. Præsertim præcedente constrictione cordis, per quam & spiritus & cor incaluit magis. Sic & ventilatus aër, perpetuo nos refrigerat, quoniam in pœnitiores corporis partes, vi ventilationis agitur, vbi & earum & spirituum etiam calorem refrigerat, ob vapores admistos. Quod præterea aër æstiuus, frigefaciat cerebrum vulneratum, monstrat non sui causa, sed gratia vaporum admistorum refrigerare. Nam aër æstiuus, ad sensum, est calidus collatione cutis. Ergo calidior collatione cerebri. Ingrediens præterea vinum inducit acorem, quoniam collatione ad vinum frigidus est, atq; id non sui natura, sed vaporum admistorum. Flatulenta insuper alimenta, acorem ventriculo inducunt, non ob aërem admistum, sed ob aqueam atq; terream naturam, ex quibus actione caloris ventriculi, eruuntur flatus craßi, atq; frigidi, in quibus est acor. Vbicunq; præterea includitur in nostro corpore aër, inducit sympthomata vehementis frigoris: quoniam tenuis aër, atq; calidus facile exhalat, manent verò frigidi flatus, qui sympthomatum illorum causa sunt. Oleum verò ob substãtiæ craßitiem, atq; visciditatem, citißime densatur frigore. Quoniam verò aëreum est, nunquam in magnam venit densationem.

De Galeno verò quid in hac difficultate senserit, quanquam parum ambiguum id est, sunt qui existiment apud Galenum, aërem esse temperatum in actiuis. Nam secundo simplicium capite vigesimo nihil decernit, sed maximum id esse dubium adstruxit: octauo verò libro de vsu partium non dixit esse frigidum, sed Aristotelem reprehendit qui calidum possuit: Neutrũ igitur est natura. Rationibus præterea, nam aër facile atq; ex leui causa, de calido frigidus fit, & de frigido calidus, & ex leui occasione aut calidissimus aut frigidißimus redditur, & autumno eodem die modo calet, modo frigidet: Ergo calidi & frigidi medium tenet: Nec valde adhoc aut illud extremum accedit. Aërea insuper medicamenta, vt oleum & cera, temperata sunt, ergo temperatus quoq; aër euadit.

Sed si aër elementum est apud Galenum, elementa autem omnia habent synceras, impermistas, & summas qualitates, qui fieri potest vt sit temperatus? Primo libro de elementis ita scriptum reliquit. At si illud inquiris quod natura simplex sit, Oportet id haud esse mistum, temperatum ve, & summa qualitate præditum. Rursus igitur ad ignem remeas, & aërem, aquamque, & terram, quippe in ijs solis, qualitates reperies,

" peries, absq; vlla mistura temperieq;. In igne nimirum, calorem summum, summamq;
" siccitatē: summum frigus, cū summa siccitate, in terra: Et in cæteris reliquas, prout
" sua cuiusq; natura postulat. Primo libro de temperamentis capite quinto, in hunc scri
" bit modum. Porrò absoluto sermone, siccum quod de nullo alio dicitur, in solis elemen
" tis est, igne, terraq;, Sicut & humidum, in aqua, & aëre, ad eundem modum, & de
" calido, frigidoq; sentiendum. Nullum enim cæterorum, prorsus calidum, frigidum ve
" est, sed sola elementa. Quicquid verò aliorum cœperis, ex ijs mistum est. Aër ergo summum habet, aut calorem aut frigus, non calorem ex Galeno octauo de Partium vsu: ergo summè frigidus est. De aëre præterea speciatim agēs, (libro cui titulus est, an animi mores, corporis temperaturas sequantur) sic scribit. Nam is ipse, quantum in se ipso frigidus est, cæterum permistione ignei elementi, bene fit temperatus. Nec est quod tergiuerseris, stoicorum ibi opinionem referre, non propriam statuere: nam duplicem tantum opinionem, agnouit Galenus de hac re, secundo libro de Simpliciū med. fac. capite vigesimo, vnam Aristotelis, alteram stoicorum: Si igitur Aristotelis opinionem reiecit, reliquam est amplexatus. Libro præterea quarto de Simpliciū med. fac. cap. 8. vbi nulla fuit stoicorū mētio, aërem appellat, tenue frigidū, & eius germen dixit esse, saporē accidū natura frigidum. Causa verò, quod tam citò, aër refrigeratur, & incalescit, non est qualitatum mistura, sed substantiæ tenuitas. Nam & aqua, quæ frigidissima est, cito sæpe numero etiam incalescit, & refrigeratur: & hac nota vtitur Hyppocrates, ad dignoscendam aquam tenuissimam: neque enim aliam aquam probat, quam quæ vtramq; alterationem, facile subit. Si aqua ergo summè frigida, cito & induit, & exuit calorem, cur non & aër tenuior, etiam si summe calidus, citissimè poterit refrigerari? Aërea insuper medicamenta, mediocritatem sæpe numero multum excedunt: nam septica venena, quæ putrefaciendo interimunt, aërea sunt: quoniam aëris qualitates sunt putrefactioni maxime obnoxiæ, Ingenti autem calore flagrant. Lignum præterea omne aëreum est, nam cum deorsum per aërem feratur, omne innatat aquam, præter ebenum, quarto Metheororum autore Aristotele. In lignorum autem genere plurima sunt calidissima, à plantis nimirum collecta calidissimis. Non ergo aëreum omne, est temperatum, sed vbi contigerit, aërem mole tantum, non vi & efficatia agendi superare: id autem contingit interdum, vt in oleo, & cera, & similibus.

Caput duodecimum quod contrariæ qualitates, nec elementa constituunt, nec in eadem substantia cohabitare queunt.

Ex copulis sex, calidi & frigidi, humidi pariter & sicci, quatuor tantum recensuimus, esse possibiles, calidi & sicci, calidi & humidi, frigidi & humidi, frigidi & sicci. Ex quibus constituuntur ignis, aër, aqua & terra. Calidi verò & frigidi, humidi

midi quoque & ſicci, nulla eſt copulla poßibilis, ex qua conſtituantur elemēta. Nam cum contrariæ qualitates ſint, ex contrariorum lege, mutuo ſe fugant, atque interimunt. Ob idq́ dictum eſt ab Ariſtotele, decimo Metaphiſicorum, capite ſeptimo, quod ſemper alterum cōtrariorum, ſecundum priuationē dicitur. Non ergo à calido ſimul & frigido, nec ab humido & ſicco, aliquod conſiſtet elementum. Nam quanuis calidum atq́ frigidum, humidum pariter & ſiccum, in gradibus non excedentibus (quam vocant) latitudinem, copulari queant, id non ſufficit ad elementi rationem. Elementum ſiquidem omne, ſynceras, ſummas & impermiſtas qualitates, habere debet. Si igitur ſummus calor, cum frigore ſummo, non poteſt in eadem ſubſtantia copulari, nunquam ex vtriuſq́ copula, elemētum conſurget vllum. De qualitatibus verò contrarijs, in eadem ſubſtantia, ita ſtatuendū putò, quod calor & frigiditas, humiditas & ſiccitas (atq́ idem dicendū de mollitie & duritie, raritate & denſitate, albedine & nigredine, & quibuſq́ alijs) nō ſunt toto genere contrariæ, ſed ſub certis gradibus tantum, ſub quibus, nulla ratione poſſunt ſtare. Sunt autem hi gradus, quicunq́ excedūt latitudinem intenſionis, quam habent hæ qualitates. Vt ſi verbi gratia latitudo huiuſmodi ſit octo graduū (ſic enim clarioris doctrinæ gratia partiuntur philoſophi) octauus gradus vnius contrarij, cuicunq́ gradui alterius aduerſatur, & ob id cum nullo ipſorum poteſt cohærere. Nam & contraria ſe perimunt, & ſemper dicuntur ſecūdum priuationē. Septimus verò gradus verbi gratia caloris, vnum frigiditatis gradū non perimit, ſed cum ipſo cohabitat, quod ipſi contrarius non ſit. Omnes vero gradus qui ſupra vnum ſunt, fugat ceu contrarios. Sextus gradus duobus alterius contrarij gaudet, ijs verò qui ſunt ſupra duos aduerſatur. Quintus cum tribus cōcordat, vlterioribus cōtrariatur. Quartus æquatum contrarium amat, cuicunq́ verò vltra quatuor, magnopere diſſentit. Atq́ vt in ſumma dicam, calor cum frigiditate, humiditas cum ſiccitate, mollicies cum duritie, & albedo cum negredine, in eadem ſubſtantia poſſunt commorari: Vnum vero contrariorum, cum altero habitare nequit. Nam in gradibus in quibus cohabitant, non contrariantur. Dubitauerit autem nō immerito quiſpiam, vnde id ſit quod quartus gradus vnius contrarij, non poßit ſine quatuor alterius, quintus ſine tribus, ſextus ſine duobus, ſeptimus verò ſine vno conſiſtere, Et vt quid natura hos gradus, tam dißidentium qualitatum, nexuit ſine cōtrarietate vlla? cui ſanè dubitationi dicendum eſt, quod calor, non niſi à frigiditate corrūpitur, à qua etiam, loco caloris corrupti, frigiditas ſemper creatur, ob idq́ quantū calori deeſt, de ſumma latitudine, tantum neceſſario completur, de frigiditate: Similiterq́ de alijs cōtrarijs eſt dicendum. Finis verò naturæ, in tam dißidentium qualitatum nexu, non aliter fuit, quam miſtorum generatio, non enim aliter miſta fieri, & concerni poſſent, quam ex illarum qualitatum adhæſu & temperie.

Caput tredecimum quod elementa, non reperiātur ſyncera.

Si

SI QVANTVM calidum elementum, detrahit frigiditatis, de elemento frigido: tantum etiam indit caloris, & contra, ut nuper diximus, sequens est, ut nullũ reperiatur syncerum elementum in universo: sed quod cuiusque elementi qualitates, ex contrariarũ appulsu sint refractæ. Adeo enim sibi elemẽta cohæreñt, ut necessaria intercedat, ipsorũ attẽperatio. Ob idq́. 1. lib. de natura humana comment. 39. absolutum elementum mente potius comprehendi, quam inueniri dixit Galenus, quoniã si elementa pura essent, periret atq́ corrueret universum. Nam si puram aquam fingas dari, non manebit iam aqua: concrescet enim mox, & subsistet, & fluere desinet. Ita terram, si prorsus siccã & frigidam cogites, erit ea adamante durior. Quæ si euadat eiusmodi, fœtura desinet plantarum. Hac desita simul alimentum interibit animantium: atque si hoc, nimirum & ipsa animantia. Si enim terra styrpibus alimentum est datura, humore perfundatur oportet. Eoque principio adacta agricultura, agrorum irrigationes excogitauit, & miros aquæ ductus fingit. Ut universum igitur seruaretur, oportuit elementa syncera non esse, & propriam naturam prorsus non custodire. Hinc causam cuiusdam problematis addubitati à multis, pendere puto, Quare scilicet terra nostra, grauitate vincatur a plumbo: & aqua, frigiditate relinquatur ab opio. Respondent ugones, quædam mista, vincere in his effectibus, elementa ipsa (licet habeant qualitates elemẽtales remissiores) eo quod dirigantur à forma præstantiori. Est enim elementi forma omnium ignobilissima. Sed quid mistorum nobilitati detraheret, si elementis minus aut infrigidarent, aut grauescerent? Animantium præterea corpora, cum nobiliorem sortiantur formam: & refrigerantiora & grauiora euaderent. Dicunt alij eiusmodi opera in mistis, consequi non ad qualitates primas, sed ad secundas diuersi generis. Ego verò non video, cui nam qualitati, refrigeratio opij sit referenda, nisi frigiditati, ab elementis frigidis, in mistione acceptæ: nec quo referri possit, plumbi pondus, quam grauitati, a grauescentibus elementis impartitæ. Quare non à diuersis qualitatibus in mistione creatis, huiuscemodi effectus nascentur. Nostrorum ergo elemẽtorum qualitates, refractæ magis sunt, atq́ attemperatæ magis, quam quorundam mistorum. Terra enim nostra, ut pascuis, & fœturæ plantarum, esset idonea, aquæ humiditatem, aëris calorem, atq́ pinguedinem, & ignis præterea, atq́ solis vim accepit. Aqua rursus, ab eisdem elementis, beneficium atq́ attemperationem, opio atque plumbo maiorem summit, aliter enim nec fluida esset, nec in animantium potum cederet. Nec tamen duæ superiores rationes, prorsus sunt reijciendæ, nam tunc hic, tum etiam libro de Têperamentis, ipsis ut veris ac utilibus utemur.

Caput quatuordecimum, de mutua elementorum actione, qua se frãgunt, atq́ temperant, dum admisti concretionem veniunt.

SED ingens difficultas suborta est, qui fieri possit vt mundi elementa se frãgant atq; temperent, tum in suis sphæris, tum etiam quando ad misti concretionem veniunt. Sunt autem quinque præcipua, quæ difficultatem pariunt hac in re. Primum est quod tangentibus se se, calido & frigido, si calidum est potentius, quomodo patitur? si impotentius, quomodo agit? si æque potens, quomodo fit aut actio aut passio? ab impotẽtiori enim aut æquali, actio quæ passionem inferat nasci nequit. Secundum est, argumentum maximè inter nostri temporis philosophos celebratum, de parte non repassa, eo enim argumento probant, quòd corpus aliquod, secundum eandem partem, simul mouebitur motibus contrarijs. Nam si corpus pedale frigidum, & bipedale calidum, agant & reagant inter se, ea ratione vt totum calidũ, agat in totum frigidum, frigidum verò agat tantum immedietatem calidi, puta in primum pedale (alterum enim pedale ponitur extra sphæram actiuitatis frigidi) constat quod prima ea pedalitas, refrigerabitur à pedali frigido, ob actionem reciprocam: calfiet quoq;, à secunda pedalitate sibi continua. Tertium est quòd si ignis calfacit aquã, & aqua refrigerat ignem, per medium äerem: calfiet simul & refrigerabitur medius äer. Quartum est, quòd nunquam agens assimilabit integre passum, si aliquid amittit in reciproca actione, nam per id quod amisit, iam non est actu. Nec est à quo id rursus producatur, per id ergo non assimilabit passum. Quintum est, quod in antiparistasi, experimento deprehenditur, non modo retundi alterum contrariorum, obiectu alterius contrarij, verum & succrescere magis.

Plurimi ex philosophis nostri temporis, vt hos euadant laqueos, reactionem secundum eandem contrarietatem, fieri posse negant, ita vt si ignis calfaciat aquam, nõ refrigeretur ab aqua, sed ab ipsa, secundum alteram cõtrarietatem humectari possit. Dispere im si genus hominum vnquam fuerit insanius, non aduertunt miseri, se friuolis quibusdam calumnijs tempus ludere, sensum negare, & in sempiternum eruditorum odium venire. Si frigidam manum, sinui calido immitas, sinum refrigerabis, manum vero calfacies: Quod vel ipsi norunt pueri, media hyeme, manum pectori, & admouentes, & admouere timentes. Si glaciem manu apprehendas, manum refrigerabis, glaciem verò eliquabis. Si cãdens ferrum, aqua mergas, ferrum frigefacies, & aquam calidam redes. Si feruentem aquam, gelidissimæ misceas niui, exacte temperatum facies. Atq; ex hoc, ceu principio sensui noto, corpus temperatum vestigat Galenus primo libro de Temperamentis. Elementa insuper in suis contactibus, non sunt syncera, quæ autem se contingunt, vnam tantum contrarietatem habent, ergo secundum eandem, reciproce se retundunt. Mista præterea omnia, aut summe calida erunt, aut summe frigida, si alternatim vtraq; non conficiunt, atq; temperant se se. Ars insuper componendi medicamẽta peribit, si ad mediam naturã, vi actionis reciprocæ, nõ veniant simplicia. Omnes præterea autores qui celebre aliquid scripserunt, in hac fuisse sententia constat. Galenus sanè primo libro de temperamentis, ex æquato contra-

" trario, temperatum corpus gigni arbitratur, exemplo niuis, & feruentis aquæ, dum
" miscentur. Tertio libro de temperamentis, capite quinto, in hunc scribit modum. Om
" nino enim vbi duo corpora inter se commissa, multo tempore pugnant, certantq́ de al
" terando, vtrumq́ eorum, tum agere, tum pati necesse est. Fortasse autẽ & si non mul-
" to tempore id fiat, attamen agit etiam, id quod vincitur, in id quod vincit: verum ita
" exiguum, vt sensum effugiat. Neq́ enim si acutissimo ferro, mollissimam ceram, toto
" die ac nocte incidas, fieri potest, vt non fiat manifestè obtusius: ita nimirum illud cõ-
" mode dici videtur, assiduo illisu, durũ cauat vndula saxum: quippe ita quoq́ factũ
" cernitur: cæterũ vno aut altero ictu, nihil adhuc euidens videre in talibus licet. Ex
" quo factum arbitror, vt quædam ab admotis sibi, nihil prorsus pati, opinati nonnulli
" sint: & cedendum est ita loquẽtibus. Sæpe verò nobis quoq́ ipsis, ita plerumq́ loquen
" dũ est, nisi sicubi ad vltimum examen, disputationem perducimus, quenadmodum in
præsentia facimus. Tertio libro de causis sympthomatum, capite secundo, hæc habet.
" Apparet enim omnia, tametsi multo ijs quibus appropinquãt, sint valentiora, aliquid
" tamen ab ipsis sensibile manifestumq́ pati: & si non primo statim occursu, at certe tẽ-
" poris processu. Iam ferrum accutisimum, in mollissima secãda carne, est hebetatum:
" durissimus lapis, a guttula longo tẽpore ictus, cauitatem contraxit. Quid verò in his
" quæ mista sunt fiat, omnes norunt: siue enim in amphoram aquæ feruentis, frigidæ he
" minã inijcias, quòd mistum ex ambobus est, nõ solum quod hemina vincatur: sed etiã
quod aliquo modo vicerit, indicabit. Et primo libro de locis patientibus, non modo
aquã, saxum excauare dixit, sed vnãquanq́ aquæ guttulam, idem efficere testatur.
Neq́ enim (inquit) fieri potest, vt primo ictu nihil efficiẽte, alter aliquid faciat. Neq́
Aristotelis locus, è libro octauo physicorum capite tertio, oppositum edisserens, quen-
quam debet deterrere, (vt id obiter admoneamus) non enim voluit Aristoteles, prio-
res aquæ guttas, nihil excauasse: & totam excauationem, prodijsse simul ab vltima
gutta, vt quidam male interprætantur: Sed quod excauatio, quæ à quauis gutta fit,
tota simul, & non per partes proportionales accedit. Neq́ accretio enim, neq́ decre-
tio, neq́ alteratio insuper vlla, infinita est. Quod præterea inter quæcunq́ contraria,
actio reciproca reperiatur, dum modo in materia communicent, non modo Galeni, ve
rum & Aristotelis, primo libro, de ortu & interitu, capite septimo dogma est. Quar
" to insuper libro de generatione animalium, capite tertio, ita scriptum reliquit, Causa
" vt motus soluantur, est quod omne agens patitur, etiam à patiente: vt quod seccat,
" hebetatur ab eo quod seccatur: quod calefacit, refrigeratur etiã à calescente. Deniq́
" quodcumq́ mouet, excepto primo, mutuo mouetur aliquo motu. Verbi gratia quod
" pellit, pellitur quodammodo, quod præmit, reprimitur: interdũ etiam ita fit, vt quod
" agit, magis patiatur, quam agat, & refrigeretur quod calefacit, calescat quod frigefa
" cit, cũ aut nihil fecerit, aut minus quam ipsum affectum est. Quid verò ad hæc vnus-
quisque dicat, vt suam absurditatem tueatur, nostrum institutum, non est nunc re-
censere.

Quid verò rationabiliter scribat, alij reactionem recipientes, vt singulas obiectiones euadant, audiamus. Primæ difficultati quæ actionem ab impotentiori aut æquali fieri probat, respondet ferè vniuersa philosophorum schola, quod quatuor primæ qualitates, non eundem, sed potius contrarium ordinem seruāt, virium agendi & resistendi, ita vt quæ plurimum valet agendo, minimè resistat, maximè verò quæ minimè. Virium verò agēdi ordo est, quod post calorē, sequatur frigus, post hunc humiditas, vltimum locū teneat ariditas: quæ sicuti minus omnibus, præstat actione, ita maximè passionem repellit, & humectantibus resistit. Humiditas quoq́, exiccātibus resistit plurimum, at siccitate minus. Humiditatem sequitur frigus, calor verò, qui in altero ordine, primatum obtinuit, postremum in hoc, locum habet. Ex hoc omnē actionem, (etiam eius quod vincitur, in id quod vincit) à maiori fieri probant. Nam vis agendi vnius, in actionibus, conferenda est cum vi resistendi alterius, & non cum vi agendi. Exemplum esto, quòd si calidum & frigidum, cuiuscunque mensuræ, aut æqualia, aut inæqualia, mutuo ad actionem cōgrediantur, tunc calidum calfaciet frigidum, & necessario ab eo interim refrigerabitur. Calfaciet quidem, nam si vis resistendi frigoris, est minor quam eiusdem vis agendi: & vis qua agit calor, superat vim, qua agit frigus: Superabit etiam vim, qua frigus resistit. Refrigerabitur verò, nā si vis agēdi frigoris, superat propriam vim resistendi, & eiusdem vis resistendi, superat vim qua resistit calor, necessario fiet, vt vis agendi frigoris, superet vim resistēdi caloris. Quare calidum & frigidum, quibuscunq́ mensuris, superant & superantur, agent quoq́, & reagent inter se. Nec ob id actio erit ab impotentiori, quoniam non comparantur, vires agendi inter se, sed cum potentijs resistendi.

Sed is ordo qualitatum primarum, in agendo & resistendo, voluntarie fingitur. Nec an verus sit, constat ex aliquo probato autore. Sed age quanquam seruent hunc ordinem qualitates primæ: Vnde est quod ex duobus colluctatoribus, si potētior deijcit alterum, pariter & ab ipso in pugna lassetur, decidens etiam nonnūquam? vnde præterea est, quod duo gladij se occursantes, retundantur ambo? Nō erat sanè illa, vniuersalis reactionum ratio, quæ diuersum ordinem agendi, & resistendi, in primis qualitatibus spectabat. Si vis præterea agendi frigidi, superat resistētiam calidi, excessu finito, eam superabit: Nihil enim quod infinitum non sit, infinito excessu, aliud potest superare. Fiet igitur, vt is amittatur excessus, additione calidi & imminutione frigidi. Vires enim tum agendi, tum resistendi, augentur & imminuuntur, aucta aut imminuta multitudine formæ Vis præterea agendi frigoris, potest corrumpi & deduci ad non gradum: Ergo ante integram corruptionem, reddetur æqualis, & minor, quam resistentia calidi, quo casu cessaret reactio.

Dicunt alij actionem, à resistentia non distare, sed tantum inquiunt vnumquodq́ resistit, quantum agit. Quod si non agit, ne resistit quidem contrario. Quare cum vnicuiq́ rei, sit maximè naturalis affectus resistere corrumpenti, & non resistat nisi agendo, fit vt maximè naturali lege, vnūquodq́ etiam quod vincitur, agat in id quod ipsum

ipsum vincit, plus aut minus, prout maiori aut minori excessu vincitur. Neque hoc (aiunt) est, actionem fieri ab impotẽtiori, neq; talis actio, præstantiam aliquam significat: cum ex resistentia proficiscatur, quæ maximè est vnicuiq; naturalis. Sed si actiuæ qualitates, ad agendum, quam ad resistendum, sunt magis idoneæ: & passiuæ contra vt asserunt: Quomodo idem erit & agere & resistere? Saxum præterea fluuio demersum, mille annis humectationi resistit, ne aut humidũ reddatur aut molle, aquã verò interim, nihil admodũ aut exiccat, aut indurat: parũ ergo agit, & multũ resistit. Quomodo præterea huiuscemodi actio, quantũuis ex resistentia proficiscatur, nõ significat præstantiam, si passionẽ infert? Quoniã omnia (respõdet Valesius) quæ vincuntur, resistunt agendo, & actione, necessariã passionem inferunt vincentibus, ita vt nisi clade accepta, non reportent palmã. Omnia ergo quæ vincuntur, eatenus etiã vincunt, quatenus cladem inferunt, neq; eam vnquam inferre possent, nisi vsq; ad eã mensuram vincerent. Vniuersalis enim veritas est, quod omnis actio, præstantiam significat. Siquidem omnis actio, infert passionem, passio verò non fit ab æquali, nedum à minori. Id quod reliquit scriptum Aristoteles, libro de animalium motione, in hæc verba: Et quæcunq; sunt æqualia, à se inuicem non patiuntur, per exuperantiam autem vincuntur. Vnde rectè Galenus tertio libro de Temperamentis capite secundo, Si in amphoram aquæ feruẽtis, frigidæ heminam inijcias, quod mistum ex ambobus est, non solum quod hemina vincatur, sed etiam quod aliquo modo vicerit indicabit. Hæc ergo actio, præstantiam atq; victoriam significat.

Ego verò de resistentia, atq; vi agendi cõtrariorum, sit ne vna altera maior, aut minor, aut fortè æqualis, crediderim certam legem condi non posse. Quædã enim cõtraria, plus agunt quã resistant, vt actiuæ qualitates: Alia contra vt passiuæ: Nõnulla verò tantundem resistunt, atq; agunt, vt duo colluctatores inuicem se deijcientes, dum æquis viribus certãt. Vtcunq; tamẽ se habeãt, statuendũ est, quod omnis vis, per quam passum resistit passioni, quæ sibi infertur à cõtrario, est minor, quã potẽtia per quam fit actio. Ob idq; siue resistentia sit maior, aut minor, aut æqualis actiuitati, semper passum resistit minus, passioni quæ inducitur, quam agens agat. Vt id autem clarius intelligatur, aduertendum est, quòd potentia & conatus agendi, consurgit ex contrarietate, vnius contrarij in agente, ad alterum cõtrarium in passo: ea enim quæ contraria non sunt, nõ agunt, & quo magis dissidentia sunt, eo magis crescit bellum, & agendi cupiditas inter ipsa. Potentia verò resistendi, consurgit ex contrarietate, quam habet passum, cum qualitate, quæ ab agente sibi inducitur. Pensandæ ergo atque librandæ sunt huiusmodi contrarietates, & si ea quæ passo & agenti intercedit, est maior: quam quæ inter passum, & qualitatem quæ sibi inducitur, reperitur: tunc vis per quam fit actio, erit maior vi per quam resistitur, & contra contrarium. Modo constat, contrarietatem agentis ad passum, maiorem necessario esse: quam passi, ad id quod inducitur ab agente: eo quod agens, successiue inducit in passum, & creat, qualitatem quam habet, incipiens a remisissimo gradu, puta

ab vno, vel forte a medio, aut minori. Quod ergo primo inducitur, est remisissimus gradus, cum quo, minimam repugnantiam habet passum, parum ergo eius inductioni resistet. Deinceps inducetur vlterior gradus, aut ipsius pars aliqua, cum qua exiguã contrarietatem habet, & ita consequenter, donec bellum finiatur, reciproca aderit actio atq; passio. Exẽplum esto, quod si tertio gradu calidũ, & octauo frigidũ, se contingant, potentia agendi calidi, consurgit ex contrarietate, quam habet cum frigido, habet autem contrarietatem, per omnes sui gradus, eo quod cum summa frigiditate, nullus caloris gradus potest stare. Potẽtia verò resistendi frigidi, ne a calido patiatur, consurgit ex cõtrarietate ipsius, cum calore qui sibi inducitur. Inducitur autẽ primo, remisissimus gradus, cum quo, remisissimam etiam contrarietatem seruat, fiet igitur vt calidum, agat per potentiam resultantẽ ex tribus gradibus, frigidum verò, resistat per potentiã, resultantem ex gradu remisissimo. Et ex consequenti id quod vincitur, reciproce etiam, debet agere in vincens, quoniam quadantenus etiam vincit, facta nimirum comparatione, virium per quas fit actio, ad vires atq; conatũ resistendi. Hæc in qualitatibus alteratiuis dicta sunto. De motiuis vero, eadem ferme est ratio, quanquã non simpliciter eadem, sed aliqua ratione diuersa. Semper enim resistentia passi, est minor actione agentis, ob idq; duo gladij se occursantes, retunduntur ambo: & gladius vnus, si integra die cerã discindat, hebetiori redditur acie, & aquæ guttulla, assiduo illissu, saxum cauat. Prima enim non excauante, nec reliquæ possent excauare, primo de locis autore Galeno. Quod autem vis hæc resistendi, in saxo & gladio, quam agendi, in gutta & cera sit minor, ex alio principio nasci videtur. Forte verò rationabiliter dicetur, quod vis agendi, resultat ex toto agẽte: resistentia verò, non ex toto passo, sed ex parte ipsius tantum, quæ diuisionem suscipit. Gladius enim lignum scindens, scindit, actione omnium partium sui, non sola acie: Nam quo maior est gladius, eo magis seccat, non ergo sola acie seccat, sed omni sui parte. Lignũ vero quod diuiditur, diuisioni reluctatur, secundum eam partem tantum, quæ seccatur: Proxima vero pars, quæ nondum seccatur, non resistit diuisioni prioris: Vel si ea resistit, quoniã nonnihil condensatur, remotior, quæ nec condensatur, nec seccatur, nõ resistet. Nec enim posterior pars, affectat prioris continuitatẽ: ergo eius distractionẽ nõ impediet. Hæc (dices) causa est, quare gladius, lignũ scindit & cerã, gladius verò, quare retundatur, à ligno & cera, dictum nõ est. Quin dictum iam esse puta, nã potentia pariter agẽdi, ligni & ceræ, in gladiũ: non modo consurgit, ex parte ceræ aut ligni quæ diuiditur: sed ex tota cera aut ligno, adeo vt magis forte, aciem gladij retundat, pars proxima parti diuisæ, quæ post diuisionẽ tangit aciẽ, quã ipsa pars diuisa. Hebetationi vero gladij, & excauationi saxi, sola acies, & lapidis minima & insensilis pars, quæ excauatur resistit. Id igitur per quod passum resistit, semper est minus, quã id per quod agens agit. Quod vero ex duobus colluctatoribus, lassetur nõ modo infirmior, verũ etiã potentior, ad perpetuã spirituũ animalium consumptionẽ, quæ per motus fit arbitrarios, etiã sine lucta, referẽdum duco. Atq; de prima difficultate iã satis.

De

De secunda verò dicunt, quòd sicut frigiditas in parte repassa, producitur à frigido, ita corrumpitur, à parte non repassa ipsius calidi. Quare frigiditas ea, habet naturam puri successiui, & in sola generatione, perinde atq; motus essentiam continet. Obstat verò nihil (inquiunt) si quod calescit, simul etiã refrigeretur, frigiditate successiua, & quæ nullam habet intensionem, in ordine ad suum subiectum. Sed o immana sophistarum temeritas, si refrigeratur, frigiditatem suscipit: Omnis autem frigiditas, latitudinem certam habet: latitudo autem omnis, est partibilis: Ergo frigiditas quæ suscipitur, partes habet: Non est ergo ens successiuum. Entis enim successiui, duas partes simul dare, repugnat. Minori insuper difficultate, fit conseruatio, quam productio. Si igitur frigidum, potuit producere frigiditatem, potuit etiã conseruare: Quare frigiditas nõ erit successiua. Nõ minus præterea repugnat, quod entia permanentia, fiant successiua, quam quod successiua, fiant permanentia. Vtriusq; est sua incommutabilis natura, tempus enim aut motum successiua, nunquam sistes, nec permanẽtia reddas: nec frigiditatem igitur fluere facies, ita vt suum esse, sit suum generari. Nos verò certius credimus, quod pars repassa, nõ calfiet à parte sui non repassa: quoniam obstat frigidum, à quo ob actionem reciprocam, frigiditas creatur in parte repassa. Si pars enim non repassa, non fuit potis, impedire frigiditatis inductionẽ, minus poterit impedire, eiusdem conseruationem. Minori namq; labore, fit conseruatio, quam productio. En quam facile sophistarum cum demõstratione soluitur nodus.

Tertiæ difficultati respondent quidam, quòd medius aër calfit simul atq; refrigeratur, alia atq; alia sui parte. Vbi verò vniformis, atq; æque paratus, ad calorem & frigiditatem fuerit, per species spiritales, omnes partes simul calfiunt, & infrigidantur. Nec id absonũ esse censent, sicuti enim albedo, atq; nigredo, realia atq; materialia, simul esse nequeunt: Spiritalia verò, in eadem parte aut aëris, aut pupillæ suscipiuntur: Ita de calore atq; frigiditate, ferendum censent. Alij verò non modo spiritaliter, sed verè atq; reipsa, calfieri simul atq; refrigerari, eandem aëris partem statuũt.
" *Quod sensisse videtur Gal. tertio libro de simplicium med. fac. cap. 16. exemplo duo-*
" *rum lapillorum, qui si vno tẽpore, in diuersas aquæ trãquillæ partes cõijciantur, duos*
" *efficiunt circulos, qui per se inuicem feruntur. Nam cum circulus, circulũ non sistat,*
" *contrarios in quauis aquæ particula, motus cõspicimus. Si pedes præterea (inquit) in*
" *calidam, manus verò in frigidam indas, in totum corpus vtriusq; affectionis motus*
" *peruadit. Tunc enim nec nihil pati corpus, nec ab altero duntaxat dicere queas, nã*
" *& manifesto patitur, & ab ambobus patitur incalescens ac frigescens. Quod vtiq; &*
" *in febribus lypirijs & epialis euenit, Præterquam quod in illis non extrinsecus, sed*
" *ex ipso corpore, caliditatis frigiditatisq; affectus exoritur. Tale quid euenire existi-*
" *ma, si parẽ absinthij portionẽ, melli exquisitè cõmistã, linguæ imponas: & cum in vnũ*
" *succũ coeũt, austera & nitrosa facultas. Nã eodẽ tẽpore lingua, vtriusq; succi qua-*
" *litatẽ percipit. Ac si percipit, nimirũ & afficitur. Si parti præterea inflãmatæ, solani*
" *succũ imponas, dẽsari eã, cõstipariq;, & cohiberi trãspiratus cõspicies, & si plus eo*

id tempore facias, non rubram seruabis particulam, sed liuidam aut attram. Quod si nõ solanũ sed chamæmelũ, parti inflãmatæ imposueris, eã prorsus cõtra affici videbis. Quippeq; rara, fussa, mollis, laxaq; euadet, nec liuida amplius attraue erit, etiã si vel plurimis deinceps diebus chamæmelo vtaris. Simul verò impositis, solano & chamæmelo, neq; ita densa, dura, tẽsa, liuidaq; reddetur, atq; si solo vsus solano esses. Neq; adeo rara, mollis, laxa, rubensq;, ac si chamæmelo solo vsus fores. Sed dictorũ mediã, accipere affectionẽ particula cõspicitur. Ob idq; cõsentaneũ est, vtrumq; medicamẽtũ, secundum suam operatum esse facultatẽ. Nam si neutrum quicquã egißet, sed quieuißet vtrumq;, quam ab initio affectionem particula habebat, eam haud dubie seruasset, non secus ac si omnino nihil impositum foret. Sin autem alterũ quidem eorum operatũ fuisset, alterũ vero penitus deuictũ, non mediam affectionẽ, sed extremarum alteram perpessa particula esset. At si vtrumq; agit, eaq; cõtraria facultatibus fuere, contraria vtiq; corpus eodem tempore perpessum. Nec enim partitis agendi viribus operabantur, tanquam si vtrisq; exempli causa, per totum diem impositis, sex horis prioribus medicamentorum alterum, reliquis verò sex alterum, suo vicißim munere fungeretur. Nugax enim hæc est hypothesis, nec solum demonstratione, sed probabilitate quoq; omni destituta. Ex his sanè, quæ Galeni omnia sunt, colligũt fieri posse vt intermedius aër, incalescat simul atq; refrigeretur. Alij verò quibus hæc minus arrident, medium aërẽ non simul, sed alternatim incalescere, & refrigerari tradũt. Quoniam nec frigefactio, nec calfactio, nec motus insuper vllus continuus est, apud ipsos, sed ex trãsgreßionibus, & morulis quibusdã coalescit. In morula igitur frigefactionis, cum non refrigeretur calfiet, & in morula calfactionis refrigerabitur. Hi sanè omnes quãquam non vera, probabilia tamen loqui vidẽtur, ob idq; non omnino fortè sunt reijciendi. Primi qui caloris atq; frigiditatis, species spiritales ponũt, nihil mihi dixisse vidẽtur. Nã aut eiusdem sunt naturæ, cum calore & frigiditate, aut diuersæ. Si primum vere calescit & refrigeratur aër: si secundum, quomodo calorem alterius naturæ producent? ego sanè existimo medium aërem, non posse ignem refrigerare, & aquam calfacere, nisi frigeat, & caleat ipse. Adde quòd spiritales species, non sunt nostris philosophis excogitatæ, productioni qualitatis realis, sed sensationibus obeũdis. Nec omnes præterea sensus, spiritalibus speciebus valent commoueri: Tangibiles enim qualitates, & non earum species, sunt quæ tactum immutant. Alioqui æque calida aut frigida sentiremus, refragante Aristotele secundo libro de Anima capite vndecimo. Nec obstat, quòd capite vltimo, eiusdem secundi de Anima, in vniuersum de omni sensu accepit, quod est susceptiuus formarũ sensiliũ sine materia, non enim his verbis, sunt intelligendæ spiritales aliquæ qualitates, sed aduertẽda potius est differentia paßionis, qua patiũtur naturalia corpora, quatenus corpora sunt, & qua patiũtur sensus, aut sensificæ facultates. Naturalia enim corpora, nõ modo patiũtur à formis, sed etiã à materijs agẽtiũ Sic enim fit aqua dulcis aut amara mistione corporis dulcis, aut amari, nõ solius dulcedinis aut amaroris. Vestes quoq; redduntur bene

olentes

olentes, nō odoris qualitate affuſſa, ſed odorifero corpore, aut vapore inſidente. Dū lana quoq; colore aliquo inficitur, nō ſolus color, ſed coloris etiā materia, ipſi immiſcetur. Sic & ſonus qui lignū rūpit, ſubiecti aëris profuſsione id facit. Senſus verò, aut ſenſificæ facultates, patiūtur ſolū à formis ſenſibilium, viſus quidem à colore, nō a cerusa vel lana. Et in reliquis ſimili modo, à ſola forma fit paſsio, perinde atq; ceræ à ſygillo. Sicut enim cera, quod in auro eſt ſignaculum, non autem aurum aut argentum ſuſcipit, ſic ſenſus, formas ſenſilium ſine materia, & puras ſenſilium rationes cognitiue ſuſcipit. Fit ergo ſenſatio omnis, per ſpecies reales, eiuſdem naturæ cum qualitatibus, cuius ſunt ſpecies. Nullaq; alia ratione ſpiritales dici queunt, niſi quoniam ſenſilis materia, cū ipſis non migrat ad ſenſum, ſed nudæ potius qualitates ſenſibus obijciūtur. Minus probabilis eſt opinio altera, quæ aërem ſimul caleſcere & infrigidari, atq; idē corpus, contrarijs motibus moueri percenſet. Nec huius placiti autor vnquam fuerit Galenus, qui libro de inæquali intemperie capite ſexto, apertis verbis oppoſitum ediſſerit. Huius quoq; opinionis abſurditas, ex duobus colligitur per ſe, & ad ſenſum notis. Primum eſt, quòd contraria, ab eodem ſubiecto mutuo ſe pellunt: & alterum eſt, quòd calor & frigiditas, ſunt qualitates contrariæ. Nec obſtant quæ ex Galeno tertio ſimplicium afferebātur, nam lapidibus proiectis in aqua, varij creantur circuli, quoniam partes aquæ viciniſsimæ, contra ſe inuicem ferūtur, non ſolum duobus, ſed pluribus motibus: ob vicinitatem autem partium, circuli integritatē ſeruare videntur. Dum pedes præterea in calidam, manus verò in frigidam indis, per vniuerſum corpus, calor & frigus ſentiūtur: ſicut & in epialis & lypirijs, ob partiū quæ refrigerantur & calfiunt vicinitatem, autore Galeno libro de intemperie inæquali capite ſexto. A contrarijs quoq; ſaporibus, iuxta viciniſsimas partes, contrario modo afficitur lingua, nec ea partium diuerſitas, ſenſu deprehenditur: tum ob paruitatem, tum ob propinquitatem. Ex dentibus enim duobus, ſæpenumero neſcias vter doleat, vbi vnus alteri ſit coniunctiſsimus. Solanum quoq; chamæmelo miſtum, diuerſas partes membri alterant: Nec tamen ob id quædam denigrantur, aliæ impenſe rubent: quoniam ſolanum, miſtione chamæmeli, refrigerat minus. Sicut & chamæmelum, adiuncto ſolano parum calfacit, retunditur enim vnius vis, à contraria facultate alterius.

Qui verò nullum motum continuum faciunt, præter omnem rationem loqui videntur. Primo quoniam in morula aut manſione quam ponunt, agens eſt proximum paſſo, & nihil deeſt ad actionem, ergo non intercipietur actio. Secundo quoniam intermedius aër, ſæpe ſæpius incaleſceret & refrigeraretur. Eaſq; mutationes non leues, ſed ſenſui manifeſtas ſubiret. Si inſenſibiliter enim aut caleſceret, aut frigeſceret aër, inſenſiliter quoque aquam calfaceret, & ignem refrigeraret. Tertio quia agens iam non repateretur agendo, ſed potius vbi ab actione quieſcit. Vltimo nam tertio ſimpliciū, capite decimo ſexto citato, fallacem dixit Galenus hanc hypotheſim eſſe & omni probabilitate deſtitutam. Quare prorſus nobis reijcienda venit.

Ob id ego probabilius existimo, quod si aër calfit ab igne, nō refrigeratur ab aqua. quomodo ergo aqua, refrigerabit ignem, si intermedium aërem non refrigerat? facilis me iudice est solutio, conseruando aëris frigiditatem quo ad potest, tātum enim aër medius, sua frigiditate refrigerabit ignem, quātum aqua, aëris illam frigiditatem seruauerit, ne ab igne accendatur. Quartæ difficultati dicendum, nullum agens posse assimilare passum, ad qualitatem quæ inerat initio actionis, qualitati tamen relictæ in fine actionis, necessarium est vt passum simile euadat agenti. Sicque assimilatio, passi ad efficiens, simul & mutua ipsorum actio, salua manent, atque seruantur. Quintæ difficultati tantum tribuunt quidam, vt antiparistasim, plurimis retro seculis antea receptā, de medio tollant. Nam præter id (inquiunt) quod ageret quidpiā nihil perpessum, aut calor seipsum augeret, aut frigore augeretur, quorū vtrumq; est improbabile. Ridendi tamē sunt huiusmodi disciplinarū innouatores. Nam quod calidū, augeatur obiectu frigoris, aut cōtra, cōtingere potest primo, quādo ob frigus circunstās non effluit. Sed potius colligitur, calida aliqua substātia, quæ aliâs esset effluxura. Sic hyeme intromeante spiritu atq; sanguine, ventres plurimum habent calidi innati. Sic aquæ puteales, hyeme sunt calidiores, & ad oculū extractæ, fumare visuntur, ex experimēto & Alexandro quarto problematū capite quinquagesimo quinto, & Gal. 6. Epidem. parte. 4. com 12. Nec enim (vt putant) hanc causam negauit Galenus, tertio simplicium capite septimo, sed secundā eius apparentiæ rationem, addidit ex tactu nostro, aliter atq; aliter affecto. Sic hyeme valde augentur, & nutriuntur radices stirpiū, sicut germina per æstatem. Sic germani robustissimi sunt, Aethiopes imbecillimi. Sic media aëris sedes frigidissima est, quoniā eo se recipiunt frigidi vapores, ex vna parte radiorū solis vim, & ex altera ignis feruorem fugientes. Sic iuxta pollos perpetuo alget aër, quoniam vapores aquei & terrei, fugientes medium locum terræ, per quem sol calore suo discurrit, recipiunt se ad mūdi extrema, vt docuimus ante. Sic Aegypti vina frigida sunt, Scythiæ calida autore Alexādro. 5. problematum cap. 5. Sic olera frigida æstate nascūtur, hyeme calida, ex eodē Alexādro 5. lib. problematū cap. 6. Augetur præterea calidum obiectu frigidi, vel contra, etiā si nulla substantia externa aliunde accedat, quoties partes quædam calidæ aut frigidæ in minutissimas partes distractæ, fugientes contrariū quod eas circunstat, vniuntur in medio. Antea enim ob distractionē, aut nullius aut infirmæ actionis erāt. Postea verò vnitæ, vehementius operantur. Nā licet quantitas, nullam habeat agendi vim, est tamē necessaria ad actiones. Atq; ob id scintilla ignis nō calfacit, tertio simpliciū cap. 17. autore Gal tres verò aut quatuor distractas, si vnias scintillas, cōspicuam iam vstionē animaduertes. Sic grādo in aëre calido per æstatē gellatur, & quo aër est calidior, eo magis concrescit, autore Arist. 1. lib. Metheororum capite duodecimo: Vbi in hunc scribit modū, patet igitur concretionē non ideo euenire, quod nubes, in superiorem locum, qui multo frigore rigent propellantur. At cum hic mutua calidi ac frigidi pugna, antiparistasim fieri videamus (ob quod vt æstuante tempore

subterranea loca frigida sunt, ita gellante calida) hoc ipsum in supero quoq; loco fieri putandũ est, proinde frigus tempore calidiusculo, introrsum per antiparistasim coactum, ob circũdantẽ calorem, interdum celeriter aquam è nube facit. Quo circa & multo maiores stillæ, & aquæ impetuosiores æstuantibus diebus, quã hyberno tẽpore fiũt. Impetuosiores namq; dicuntur, cũ densiores ex alto ruunt: quod profecto euenire solet ob concretionis celeritatem. Et rursus Paulo inferius scribit: Cum autem frigus adhuc magis, in profundum coactum fuerit ab exteriori calore, quã fecerit aquam conglaciat magis emergitq; grando: quod accidit vbi aquæ in immum lationem congelatio anteuertit. Quibus planè verbis manifestum fit, quod partes quædã frigidißimæ, quæ antea nõ operabãtur, intro coactæ atq; vnitæ conglaciant. Sic dũ per æstatẽ aquã, aut vinũ, aut melopeponem refrigerare studemus, soli exponimus. Eoq; artificio rusticani medio æstu, vtriũ quodã genus (zaque appellãt) insolant, quo aquã frigidißimam reddunt. Ab ambiente enim solis calore, frigidißimæ quædã aquæ partes, intro repulsæ atq; vnitæ, reliquã aquã frigefaciunt. Interim verò & ipsæ nõnihil calfiunt, ex reactionis iam sæpe dicta lege. Nec sequitur tamẽ, quòd si calidũ circũstat frigidũ, mutua debeat intercedere actio atq; paßio, ob idq; frigidũ remitti. Partes namq; frigidæ, quæ fugiunt cõtrarium, & colligũtur in medio, nõ patiuntur, sed potius fugiũt paßionem contrarij. Nec sequitur præterea quod calor, augeatur frigore aut seipso: Calor enim partiũ minus calidarũ, augetur calore partiũ calidiorũ. Vnum tamẽ præter dicta animaduertere expedit, quod in antiparistasi qua corpus nostrũ hyeme calidius redditur, sola augetur caloris natiui substãtia. Tũ quia nõ difflatur, tũ etiam quia collectus in visceribus, coquit succos semicrudos, ex quibus sanguinẽ creat, & auctior redditur. Caloris verò qualitas & intẽsionis gradus, nõ modo non augetur, verũ & remißior redditur, eo quod nõ modo corpora nostra, circũstat hyemalis aër, verũ & inspiratione & arteriarũ totius corporis perspiratu, nostri corporis penetralia adit, atq; refrigerat. Nõ enim qui in medio colligũtur spiritus, aut humores, paßionẽ cõtrarij omnino effugiunt, si contrarium ipsum eo quoq; penetrat. Atq; hoc voluit insinuare Gal. 1. lib. Aphor. com. 15. dum dixit, quòd humores cõcrescentes per hyemẽ, funduntur adueniente vere: hyeme igitur remißior est eorũ calor. Hyppocrates insuper libro de Natura humana, bilẽ docuit hyeme minui. Et Auicẽnas secunda, primi, doctrina secunda cap. 6. eandẽ dixit reprimi. Caloris igitur natiui qualitas hyeme est remißior, feruentior verò æstate, vt apertis etiam verbis docuit Gal. 3. lib. de causis pulsum, capite sexto. Quid igitur de antiparistasi sit sentiendum, & quod ipsa non repugnet, cũ altero reciprocæ actionis dogmate. Quod præterea nec pars repassa, nec intermedius aër, moueantur motibus contrarijs: Quod item actio fiat semper a potentiori, atq; demum agens passum aßimulare poßit, simul & inter omnia contraria, in materia communicantia, actio reciproca reperiatur, hactenus dictum sit.

Caput quindecimum, de formis elementorum *substantialibus, quid senserit Galenus.*

PRimas qualitates, esse elementorum formas substantiales, tũ apud Alexandrũ Aphrodisiensem, tum apud Galenum, vt non dubito: ita eorum opinionem minime probo. Alexandri loca, qui primitus hanc opinionem inuexit, non indicamus, quòd cuiuis Alexandrũ legenti sint obuia: de Galeno verò, nemo quod viderim suspicatur, huius fuisse sententiæ, quanquam ex multis ipsius Galeni locis, id apertissime constet. Primo sanè libro de Elementis post medium ita scribit: Quod sit igne simplicior, caliditas summa, & quod hæc materiæ adueniens, ignẽ constituat: omnes philosophi consenserunt, quos athæneus studet emulari. Et quidem quod sit ignis generationis principium, materia exqualis, quæ omnibus subijcitur elementis, deinde ea quæ huic caliditas aduenit summa, hæc quoq; pariter, ipse fatebitur. Et eodẽ libro ante finem in aëre, igne, aqua & terra, nullam compositionem agnouit, nisi ex materia & qualitatibus. Et paulo inferius à qualitatibus (inquit) nominat elementa Hyppocrates, per quas etiam facta sunt elementa, nam summa adueniente materiæ caliditate, iam corpus est elementum. Eadem ratione & frigiditate, humiditate ac siccitate. Prætereo locũ è primo de natura hominis, commentario tertio, & decimo quarto & alios quos diligens lector passim offendet. Ex quibus luce clarius apparet, Galenum non agnouisse in elementis, formam aliquam vocatam substantialem, præter qualitates subiecto primo & intransmutabili accedentes. Quod si pœnitius Galeni mentem contemplemur, nullibi reperiemus, substantiæ formam aliam à primis qualitatibus posuisse, non modo loquor de elementis, sed etiam mistis, tam animatis, quam inanimatis corporibus. Primo de Vsu partium, capite nono sic scribit: Nam carni esse carnem, & neruo neruum, & aliorum vnicuiq;, id esse quod est, ob quatuor qualitatũ prædictarum, certam quandam temperaturam, mistionemq; cõtingit. Hæc igitur eis, secundum substãtiæ rationem insunt. Consequntur autem necessario odores, sapores, colores, duricies, mollicies. Alia verò necessario accidunt, positio, magnitudo, connexio conformatioq;. Libro quod animi mores, corporis sequantur temperaturas, omnium similarium partium substantiam, primis qualitatibus constare affirmat: dubitat autem de instrumentis atq; anima, sed & hæc vult ex illis esse. Vnde anima sæpissime apud Galenum temperatura est, nisi ea sit immortalis, tunc enim temperatura non erit anima, sed eiusdem ancilla. Vix autem credere potuit Galenus, animã esse immortalem, & aliud à temperatura, vt ex eius scriptis clarissimè constat. Sed veritati iam parcat Galenus, forma quæ largitur essentiam rebus, & est altera pars cõpositi substantialis, substantia necessario erit, ergo non qualitas: cathegoriæ enim sunt impermistæ. Nulla præterea substantia per se, sub sensum cadit, vt docet Aristoteles, libro secundo de Anima, capite sexto. Nemo autẽ nescit, primas qualitates, per se à sensu tactus sentiri, primæ itaq; qualitates, non sunt substantiæ dicendæ: Quare nec formæ substantiales elementorum. Elementa insuper habent binas qualitates, & singulas tantum formas, ergo formæ non sunt qualitates. Dum attigua præterea elemẽta

ta, migrant in se se, remanet qualitas symbola, incorrupta. Et non manet forma, diuersa igitur est forma substantiæ, à qualitate elementi. Si ignis insuper solo calore atq; siccitate, summā leuitatem, tenuitatem, raritatem, & agendi efficaciam consequeretur: non posset pyrethrum crasissimum, tā valido calore & siccitate insigniri. Terra insuper si ob solam frigiditatem & siccitatem, grauitatem habet, non esset plumbum grauius ea, siquidem minori, tum frigore, tum siccitate insignitur. Quare formæ substantiales in his omnibus sunt statuendæ, ex quibus magis quam ex qualitatibus primis omnia alia pendeant.

Caput decimum sextum an apud Galenum, *formæ substantiales elementorum, maneant in mistis.*

SI qualitates primæ, vt docuimus de mente Galeni, sunt elementorum formæ: frustra dubitant quidam, insint ne mistis apud Galenū, elementorum formæ, an solæ qualitates. Multoq; magis ridiculi habentur, qui putant in fragmento de substantia facultatum naturalium, hanc quæstionem proposuisse, adhæsisseq; parti, quæ solas qualitates manere adstruit. Verba Galeni sunt: Corpora quæ apud nos « sunt, quatuor elementorum temperatione, conflari vniuersa, certo me scire aio. Quæ « præterea & per se contemperentur tota, nō vt putabat Empedocles, exiguis commi« nuta partibus misceantur. Num autem se totis peruadentibus corporeis inuicem subs« tantijs, an solis qualitatibus, neq; cognitu necessarium arbitror, neq; pronuntio: cæte« rum qualitatibus fieri tēperaturas probabilius censeo. Primo præterea Methodi post principium, huius quæstionis meminisse tradunt, vbi ita scribit Galenus, dissident in « eo, quod Aristoteles, qualitates tantum, in se mutuo transire, omninoq; misceri: stoici « non has modo, sed etiam substantias ipsas, existiment. Quod autem hoc definire, me« dico superuacuum sit, quodq; ad Medicinæ opus, abunde sit, si tantum concedantur ea, « quæ ab vtrisq; sunt demōstrata: itē quod qualitates virtutesq; in mistis, totæ sint totis « permistæ, hæc & ante à me sunt demonstrata. Octauo præterea libro de Placitis ante medium, apertis verbis, potestate mistis inesse elementa, actu verò humores ads« struit. Galeni verba sunt: Accuratius de elementis, medicoq; etiam vtilius, scripsis« se Hyppocratem constat, quippe qui cum ex quatuor elementis, corpus nostrum dicat « extitisse, ab effectricibus qualitatibus ea appellat siccū, humidū, calidū, frigidū. Pote« state siquidē in corporibus, nō actu insunta, ctu verò insunt, quæ ex ipsis, per media ali« mēta gignūtur, sanguis, pituita, flaua, & attrabilis. Igni flaua, attra terræ, pituita « aquæ correspōdet. Quibus sanè testimonijs, quidā persuasi, nō sine demōstratione, partē suā egisse pronuntiant. Decipiuntur tamen: primo, quoniam apud Galenum qualitates primæ, sunt elementorum substantiales formæ. Secundo, quoniam qualia ele-

menta, in vniuerso reperiuntur, talia etiam in animalium corporibus, ostendit Galenus primo libro de elementis ad medium. Vti enim in mundo (inquit) de terra qualis sit quæsitus, lapidē mōstro terrestre corpus, ita in animalibus ossium genus, & cartilaginum, & pillorum, quod ad terræ formam, est exquisite exiccatū, atq; densatum. Nā sicuti in vniuerso, elementa syncera non reperies, ita nec in animantium corporibus, impermistum aliquod quærere debes. Sed tibi sufficiat hoc quidem frigidū, ac siccum, & densum inspiciēti terræ meminisse: hoc verò rarū, & humidū, ac fusile, aquæ intellectū suggerere. Et plurimus calor, in corpore animalis ignē adesse significet, & spiritus natura, sine qua animal cōstare non potest, aërē quidē maximè, ignē vero simul cū ipso. Pura enim & alteri non cōmista, nec in vniuerso, nec in animantiū corpore reperiuntur. Sed omnia constat esse adulterata, & alteri naturæ diuersæ cōmista, & secundū magis ac minus, simul cōiunguntur. Verū in hac mistione, ijs qui mentē habent, elemēti exuperantis forma deprehenditur. Tertio quoniā friuola sunt Galeni testimonia quæ adducunt, non enim erat antiquū dissidiū stoicorum, atq; Arist. de formis substantialibus elementorū, neq; ipsis id vnquā in mentem venit: sed de corporeis substantijs elemētorū. Stoici enim totas substantias, totis cōtēperant, atq; omnino miscent: Aristoteles verò solas qualitates contēperat, substātias verò in minima diuidit: sicq; diuisas inter se confundit, veritus manifestā penetrationē corporum asserere, si totas elementorū substantias, totis coire, atq; omnino misceri decernat. Hunc esse Galeni sensum, monstrāt omnia Galeni testimonia quæ citāt, si diligēti animo expendantur. Quid enim aliud portendunt verba hæc, è fragmento libri de substantia facultatum naturalium? Num se totis peruadentibus corporeis inuicem substantijs, an solis qualitatibus, neq; cognitu necessarium arbitror neq; pronuncio, cæterū qualitatibus fieri temperaturas, probabilius censeo. Vbi (corporeis inuicem substātijs) dixit, non formis substantialibus: atq; (corpusculis peruadētibus se totis) idest vndiq; coëuntibus dixit, non secūdum minima distractis. Idem sensit primo methodi qualitates solas, in se mutuo transire, & omnino misceri scribēs. Nam corporeæ substantiæ, cū vndiq; misceri atq; coire non possint, in minima quæ se contingunt diuiduntur. Sed hæc fortè obscuriora sunt, quā vt hominem cogant verū fateri. An alicubi apertius? in proœmio sanè de Natura hominis, his verbis quæstionem proponit, Vtrū elemēta per se tota sint cōmista, an modo se se cōtingāt. Vbi per se totis cōmistis, opponit se se contingētia. Ergo quæ per se tota sunt cōmista, sunt quæ se penetrāt, et vniuersim se peruadūt. An alicubi clarius? lōgus est locus, parcant lectores, omnē enim detegit Nebulā. Primo libro de elementis postrema libri verba sunt: Et quidem quo modo per tota tēperentur, ea quæ recipiunt tēperaturā, an qualitatibus solis, vicissim agētibus, ac patientibus, vt Aristoteles existimauit: Vel etiam corporeis inuicem coëuntibus, neq; Medicis scire est necessarium. Ob hanc rationem, neq; Hyppocrates quicquam de istis ostendit, sed satis esse existimauit, si diceret, per tota temperari elementa. Quare ista sufficiunt, & ad eam quam debeo deinceps transigere, de temperamentis

tractat

" tractationem, & præterea ad alterã, quæ de medicamẽtis inscribitur: dicetur autem
" à me, & amplius de ipsis, in libris de curatiua arte. Verum satis fuerit, præsenti adie-
" cisse sermoni, quod ea quæ Asclepiades scripsit, in libro de elementis, aduersus illos,
" qui totas per totas substantias, inuicem confundunt, ac temperant: nihil illos pertur-
" bant, qui secundum solam qualitatẽ aiunt contẽperari. Quare si propter nihil aliud,
" saltem ob certitudinem, dogma est eligendum. Atq; dicendum, quod dum vinum si ita
" contingat, aquæ admiscetur, partes vtriusq;, ad minimas particulas confringuntur:
" vnde illis mutua actio, & passio contingit, & qualitatum inuicem participatio, quæ
" tanto prõptior est, atq; facilior, quanto ad minores particulas confringuntur. Quare
" qui hæc simul commiscent, impensius agitant, ad minima diuisionem quantum fieri
" possit intendentes. Quod autem qualitates magis vniantur, eorum quæ plus inuicem
" commiscentur, & longius tempus miscellæ habent, non est à ratione alienum: tempus
" enim requirunt, particulæ minimæ temperatorum, vt integre agant inuicem ac pa-
" tiantur: atq; ita totũ efficiant, quod sibi sit, vndequaq; consimile. Quapropter statim
" quidem, possunt rursus inuicem separari, quædam ex his quæ commista sunt: quod si
" longius tempus cõmorentur, ita vt totum vniatur impossibile est, vt etiã distinguatur
" ac separetur, alterum ab altero. Verum de ea quæ fit, per tota temperatura, dicetur aliquid in libris de medicamentis. Nec magis vrget locus octaui libri de placitis, vbi potestate corporibus inesse elementa, & non actu, humores verò actu scribit Galenus. Potestate enim sunt elementa, quoniã vt ipse subdit, terram nullibi videmus, per se solam, in corpore congregatam esse, nullibi ignem, nullibi aquam, nullibi etiam aërem, nisi is tantũ, qui in respirationibus, & pulsibus trahitur & eliditur: sed omnia sunt commista, & ob mistionẽ coërcita. Humores verò secreti visuntur, & sui iuris omnes, quare si modum seruant, sanus degit homo, si præter modum vnus excrescit, aut in membro aliquo colligitur, multorum morborũ est causa & origo. Ob ibq; recte Hippocrates, morborũ causas, in humores reiecit, Plato vero in elementa nõ recte. Nam humores sunt actu separati, elementa verò non actu, sed potestate vt separentur: separabuntur autem postea, atq; ad se redibunt. Necessarium enim est, reuerti ad sui ipsius naturam, singulum post mortem hominis. Nam & siccum ad siccum, & humidum ad humidum, & calidum ad calidum, & frigidum ad frigidum, reuerti dixit Hyppocrates, in libro de natura hominis. Nomine autem calidi, frigidi, humidi, & sicci, intelligit Galenus, primo de elementis ante finem, non solas qualitates, sed ipsas substantias, in quibus sunt qualitates ipsæ. Substantiæ enim sunt, quæ recedunt in hominis morte, & vniuersi elementis commiscentur. Qualitates verò, corrumpi in hominis morte dicerentur, ad propiam verò reuerti naturam, non dicerentur.

CAPVT decimum septimum, Quid de *proposita quæstione, tum Aristoteles, tum humana ratio dictet.*

Sed

SED iam quantum valeat ratio, & Aristotelis testimonia perscrutemur: siquidem ad hoc dissidium, Galenus non est vocandus. Si generationẽ omnem, antecedit, alterius præexistẽtis corruptio, vt est omnium philosophorum, cõmune proloquium, elemẽtorum corruptionem, excipiet misti generatio. Si prӕterea ex pluribus in actu, non fit vnum per se, septimo libro methaphysicorum autore Aristotele: aut elemẽta non manebunt actu in misto, aut mistum nõ erit verè vnum. Forma insuper misti, adueniet enti in actu, quod est præter naturam formæ, quæ eruitur semper de gremio, atq; potẽtia materiæ. De minimo præterea carnis, ex quatuor elementorum minimis genito dubitãt, an in ignea portiũcula, sit forma carnis, nec ne? Si primum, datur mistum vno constans elemento: Si secundum, cum in ignea portiuncula, non sit forma carnis, nec eadẽ erit in aëra, nec aquea, nec terrea: & ex cõsequenti, nec in ipso minimo carnis, ex quatuor illis genito. Huc præterea tendunt plura Aristotelis testimonia. Primo libro de ortu & interitu, capite vltimo. Et quoniam eorũ quæ sunt, alia facultate, alia actu sunt, fit vt quæ in mistionẽ recipiuntur, quodammodo sint, & nõ sint. Et paulo inferius, Nec verò actu permanẽt, vti corpus & albedo, neq; corrumpuntur, aut ambo aut alterum, nam eorum virtus & potentia salua manet. Tertio cæli, capite tertio, In carne & ligno ac similibus, inest ignis potẽtia atq; terra. Secũdo de partibus animalium capite primo, Cum itaq; triplex sit compositio, prima statui potest, ea quæ ex primordijs conficitur, ijs quæ nonnulli elemẽta appellant: terram dico, aquam, aërem, ignem. Sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici elementorum, ijsque non omnibus, sed vt ante expositum est. Humiditas enim & siccitas & caliditas & frigiditas, materia corporũ sunt compositorum.

SOLVVNTVR autẽ hæc omnia, nam agẽs Aristoteles de elemẽtorũ ex seipsis, generatione atq; trasmutatione mutua, dixit quod vnius generatio, est alterius corruptio: Nã si de generatione misti ex elementis ageret, & elemẽta corrumpi censeret, vnius generationem, esse plurium corruptionem dixisset. Dum præterea elementa mista constituunt, licet sint actu elementa, sunt in potentia ad vlteriorem formam, sic quòd mistum fit vere vnum: & pariter forma misti, accedit enti in potentia. In singulis præterea minimis elementorũ, formã carnis esse dicere, non formidamus. Nec enim obstat, dari mistum vno constans elemento, si alijs elementis, ad mistionem necessarijs sit coniunctum. Nam sicut minus minimo, seiunctum non reperias, ita mistum vno constans elemento, per se secretum non mostrabis: Coniunctum autem, vtrũq; ponimus. Aristotelem quoq; aut oscitanter legunt, aut negligenter intelligũt, Primo enim de ortu & interitu, elementa facultate, potẽtia, & virtute, manere adstruxit, quoniam calfaciunt, refrigerant, siccant, & vdum faciunt: actu verò manere negauit, non quoniam corrumpantur, (dixit enim ipse nec corrumpi, aut ambo aut alterum) Sed quoniam coërcentur, & attemperantur: suumq; ius amittunt: idq; indicauit dicens, quòd non permanent actu, vti corpus & albedo, neutrum enim horum

vim

vim alterius frangit. Sic sanè tertio cæli, capite tertio, in carne & ligno, ignem atq; terram, non actu sed potentia dixit inesse. Quod enim elementa sint attemperata, & a misti forma coërcita, vt calfacere posit ignis, non vrere, refrigerare aqua, non stupefacere, potentia inesse appellat. Potentia autem, idest sic refracta manere probat, quoniam manifeste segregantur à mistis elementa, ergo mistis ea insunt. Nam quoniam ex elementis non segregantur mista, ob id nec actu, nec potentia, sunt mista in elementis. Si enim essent, aut integra, aut refracta, aut quomodolibet aliter, segregari quoq; possent. E quis iam non videt, ex hoc loco conuinci aduersarios? Potentia enim inquit sunt elementa in mistis, quoniam à mistis segregantur, non quoniam generantur. Mista verò non sunt potentia in elementis: quoniam etiam si ex elementis generentur, non tamen separantur ex ipsis. Quis ergo ferat dicentem, quòd vti compositio mistorum, facta est ex elementis corruptis secundum formas: Ita resolutio fit iisdem regeneratis. An nos Aristotelis sensum referentes, aliquid aut addimus aut detrahimus? Is sanè ita scribit: Quòd si id quod est dictum, est elementum, talia quædā corporum esse necesse est: in carne enim ac ligno & similibus, inest ignis potentia, atq; terra, manifeste enim ex illis hæc segregantur. In igne autem caro, aut lignum, non inest, neq; potentia, neq; actu, si enim esset segregaretur. Similiter neq; si vnum quid solum sit, tale in illo est: neq; enim si caro, aut os, aut quoduis cæterorum erit, inesse potentia continuo est dicendum: sed antea quisnam sit generationis modus est contemplandum. Et profecto si iis, quæ contingunt attendimus, non modo in mistorum interitu, elementa ab ipsis segregari, sed etiā in misto ipso, adhuc vigēte, diuersæ partes, contrariorū temperamentorū, ex quibus id mistū constat, aduertemus inesse. Quarum quædam, separantur tempore, aliæ destillatione, lotione, aut elixatione aliæ: raro enim aut nunquam reperias mistum, quod valde contrariis, & separabilibus, non constet partibus & facultatibus, ob contraria, quæ actu continet elementa. Vehementius iam nos vrgeret, locus secundi de partibus animalium, ni scirent omnes, Gazam, alioqui oculatißimum interpretem, abstractum pro concreto, nō recte vertisse. Græca enim verba, calidum, frigidum, humidum, atq; siccum sunt: non caliditas, frigiditas, humiditas, atq; siccitas. Mihi sanè huiuscemodi hominum de elementis, quæ mistis insunt sententia, omni videtur non dico demonstratione, sed leui etiam probabilitate destituta: Nisi quis malit antiquorum sententias contorquere, naturæ operibus imponere, & bonarum literarum prætextu aliquo, sophistam agere. Agedum nulli sis opinioni addictus, omnem affectum exue, bonam induæ mentem, plures deinde rationes, quæ sparsæ, apud bonos autores & Galenum leguntur expende: & manus per deos vinctas dabis, nisi lapis molaris es. Conuincit sanè Galeni ratio, primo de elementis fateri, quod qualia in vniuerso, elementa reperiuntur, talia etiam, animantium corporibus insunt. Id suadet quoq; altera Galeni ratio, octauo libro de Placitis, Nā ex quatuor (inquit) elementis, plantarum & fructuū & seminū, tum ortus, tum nutritio existit: his vescuntur oues, boues, & cætera animalia: quæ rursus ho-

minibus

minibus alimento sunt. In omnibus igitur, reperitur elementorum substantia. Insuper in simplicissimis mistis, qualia sunt metalla, gemmæ, sales, bitumina, plantæ, nemo negauerit elementa seruari: gleba enim, lapis, ferrum, bitumen, terræ substantiam manifestissime habent. Adderunt igitur & reliqua tria, nisi velis quædam elementa corrumpi, & quædam tantum manere. Vlterius aut calida elementa ex quibus mistum concreuit, superant frigida, aut superantur, aut æquis viribus certant. Si primum, non corrumpuntur calida: si secundum, non corrumpuntur frigida: si vltimũ seruantur vtraq; incorrupta. In euphorbio insuper & in pyretro, mistis calidissimis, vbi valde superat ignis elementum, qui fieri potuit, vt ignis ipse a coëuntibus elemẽtis corrumperetur? Ratio præterea mistionis, & diffinitio elementi subuerterentur, nisi formæ elemẽtorum manerent in mistis. Mistio enim, est vnio miscibilium alteratorũ, non autem corruptorum. Elementum vero, est id ex quo aliquid fit, cum insit. Quo modo autem inerit, si formam suam amisit? Ex solis præterea aqua & igne inuicem attemperatis, possent mixta perfecta generari. Quatuor enim qualitates primas, habent hæc duo elementa, quæ frangi hac aut illa ratione possunt, & in temperaturam huic aut illi mixto opportunam transire: materia autem prima, eiusdem rationis, subest omnium elementorum formis. Ergo si formæ elementorum quatuor, non requiruntur ad generationem misti, duo illa elemẽta sufficient. Quin & in materia vnius cuiuslibet elementi, induci poterit forma mixti, si ab alijs elementis, aut à cælo & stellis, refrangantur eius qualitates. Neque enim deest materia, quoniam eadem est vnius atque omnium, nec qualitates quoniam per alterationem producuntur. Ergo formis substantialibus est opus, si quatuor elementorum mixtio, ad misti constitutionem est necessaria. Prætereo manifestam, elementorum à mistis separationem, & leuiores alias autorum rationes. Libero enim animo dictæ sufficiunt, addicto autem alteri sectæ, nec si plura addantur erunt satis.

Caput decimum octauum, quam dispositionem *& necessariam vtilitatem, præstent elementorum corpora, & qualitates, mistis corporibus quæ ex ipsis componuntur.*

SEd quorsum indiguit natura, ad mistorũ generationẽ, qualitatibus elemẽtorum, aut ipsorũ substãtijs? sufficeret enim forma misti, cum prima atq; communi omnium materia, sicut elemẽtis ipsis, sua forma suffecit. Si enim hæc duo adessẽt, nihil aliud requirere, oportuisset. Nec enim dicere poteris, elemẽtorũ corpora, & qualitates: fuisse necessarias, ad generationẽ formæ misti: nã cum hæc, sit elementis perfectior, ab illis nunquam prodibit, nisi quidpiam vltra suæ perfectionis gradum agere existimes. Cui sane dubitationi dicendũ est, quod quãuis elemẽta,

ob minorem perfectionem, non poßint attingere formas mistorum, sunt tamen necessariæ dispositiones, ad introductionem ipsarum, quibus præsentibus de gremio, atq; potẽtia materiæ eruũtur, aut operãte cælo, aut natura (quæ Dei lex est & pactũ) id efficiente. Qualis autem sit eiusmodi dispositio, quam elementorum qualitates & corpora præstant? Dicimus quòd calor qualitas est efficaßima, & quæ reliquarum est forma, separat etherogenea, & cõgregat quæ vnius naturæ sunt, suisq; locis dispo nit omnia. Tres verò reliquæ, quãuis minori constẽt efficatia, neceßariæ quoq; sunt: frigus enim calorem temperat, ne vrat, & omnium elementorum massam constipat, cogit, & diutius perseuerare facit, & calorem suapte sponte diffluentem & mobilẽ, cogit, vnit, atque roborat. Humiditas calori, frigori, atq; siccitati est vtilis. Caloris enim est pabulum, quem etiam obtundit, suauem, & minimè mordacem reddit: Frigiditatem vero, craßiorem facit, & minus penetrantẽ: Siccitati quoq; subigendæ est vtilis, per eam enim, formam, & variam prout opus est terminationem suscipit. Siccitas item, nec ipsa caret vsu, humiditatem enim continet, & in vnũ cogit ne diffluat, & calorem ad quasdã operationes, velut lima quædam exacuit: Frigiditatem etiam ad retentiones, reddit constipatiorem, & magis tenacem. Habent quoque, ipsa elemẽtorũ corpora, suos vsus: Ignis enim reliquorũ trium, est veluti forma, & plastes quidam ac fictor, qui ex tribus reliquis, ceu ex materia quam tractat, varia effingit corpora: permiscet enim, maturat, attenuat, & leuitatem præstat, reliquisque permiscetur, vt ipsum quoq; fingens, fictionem admittat. Aër massam terræ & aquæ, tenuitate sua fermentat, & spongiformem reddit, vt ignis vis, quam etiam humiditate sua temperat, per ipsam vndiq; meare sit potis. Facitque terram & aquam, quibus permiscetur, pinguiorem & aëream, ita vt quanuis igni, sua natura cõtraria sint, eius beneficio ignis pabulum fiant. Habetque hoc elementum, efficaciam & vim formatoris, minorẽ quam ignis, & maiorem quam reliqua duo elementa. Terra enim, est omnium mistorum perfectorum materia, nam quæ in sublimi sine terra fiunt, perfecta non sunt, nec sine ipsa, constãtia esse queunt. Aqua autẽ terræ miscetur, vt terræ partes inuicem poßint cohærere: Est enim sine aqua, præ siccitate friabilis: Siccum namque atq; humidum, terræ & aquæ cum permiscentur, mutuum beneficium accipiunt, siccum quidem ab humido, vt facile tendi & figurari poßit, humidum verò à sicco, vt figuram impressam retineat. Vnde Aristoteles, quarto libro Metheororum, capi-
" te quarto, Humidum arido (inquit) vt definiatur causa est, & alterutrum alteri glu
" tinis instar existit, id quod Empedocles etiam in naturalibus aßeruit, farinam aqua
" conglutinans. Quibus conuenit, sacræ paginæ lectio, quæ hominem de limo terræ formatum esse testatur. Nam quamuis ignem etiam & aërem, admiserit dominus, ad cõpositionem hominis, solius terræ & aquæ, luti nomine meminit: quoniam maiorẽ materiæ partem, hæc duo elementa præstant. Efficientiam verò, nihil aliud, quã domini voluntas, in prima illa creatione fuit operata. Hinc quoq; natam esse puto, eorũ opinionem, qui crediderũt, primos homines, terræ fertilitate maxima prodysse, vt hodie

quoq;

quoque plantarum genus omne, & exanguium animalium nonnulla gignuntur. Terræ enim vbertas, præter glebam, reliqua tria requirit elementa, nam dum aratro profcinditur, aërem concipit: dum pluit, aquam: ex sole quoque ad ipsam refracto, ignis gignitur. Quæ cum tempestiue fieri non desinunt, ingens tum tritici, tum etiam aliarum plantarum, fit in terra prouentus, sicut penuria & fames, in ipsorum deffectu. Sic quanuis animantia omnibus constent elementis, in terra & aqua solum sunt, in aëre autem & igne minimè: propterea quod terra & aqua, corporum materies existunt, vt scribit Aristoteles quarto libro Metheororum capite citato. Hinc Auicenna prima primi, de elementis ediserens, & omnium elementorũ vsum explicans: Duo elementa grauia, tradit magis iuuare ad generationem membrorum (supple & humorum) atq; ad ipsorum quietem: sicut & duo leuia ad generationem, & motũ spirituũ, & ad mouenda membra. Quanuis enim sola anima, actionum, motionum que omniũ nostrarũ, sit autor: his tamẽ elementis opus habuit, ceu disponentibus materiã, tum ad animæ superuentum, tum ad operationem: Ex ipsorumque varia mensura, & commistione, omnia quæ in nostro corpore sunt, continentia, contenta, & impetentia consurgunt. Nec tamen hic quispiam intelligat, elementa rudia, & exiguam quandam mutationem perpessa, ad nostri corporis generationem sufficere. Id enim à veritate & Galeno valde est alienum, nam primo de elementis, & octauo libro de Placitis ita scribit: Non enim eo modo fiunt corpora ex elementis, ac si dicas, ex terra aqua inspersa, soleq; excalfacta, continuo generare animal asserentes, sed multis interuenientibus mutationibus. Ex quatuor siquidem elementis, plantarum ortus & fructuum, & seminum existit. Quæ omnia postea ouibus, suibus, capris, bobus, reliquisq; animalibus, quæ vel herbis, vel arborum fructibus, vel ramis, vel radicibus vescuntur, alimentum præstant. At hominibus, ipsa hæc animalia nutrimẽto sunt. Ex quibus quidem cibis, sanguis in ipsis gignitur, & pituita, & gemminæ biles. Sed sanguis plurimus, vnde solus ex omnibus, in venis apparet, alia pauciora creantur. Atque hic sanguis, est nostræ generationis, quasi materia, qui ex quatuor quidem humoribus cõstat: à dominio tamen ita appellatur: gignimur quippe ex ipso, dum in vtero concipimur, primamque formationem adipiscimur, æditique in lucem, deinceps formatorum membrorum distinctam explicationem, incrememtum, & perfectionem, inde accipimus. Ac principio lactè educamur, ex sanguine ortum habente, deinde iysdẽ quibus adulti, cibis vescimur, vnde rursus sanguis, & pituita, & flaua, & attra bilis generatur. Hæc Galenus, quibus conficitur, quod quanuis ex naturæ elementis primis constemus, vt reliqua corpora: ex ijs non rudibus, sed cicuratis, & multiplici opera elaboratis constamus: ob idque verius, & ad Medicos vsus accomodatius, ex secũdis nos constare elementis, sanguine nimirum, pituita, & bile vtraque: quam ex primis igne, aëre, aqua & terra dicemus. Illa enim integra atq; secreta, in nostris corporibus sunt, ex quibus immediatè generamur & nutrimur: non autem igne, aut aqua, quæ ob multiplices mutationes, & mistorum formas quas receperunt, sub humorum

formis

formis delitescunt. Ob idq́ non ægrotamus, ex ignis aut aquæ elemento exorbitate, sed ob sanguinem, pituitam, bilem flauam, aut attram immoderatis, vt libro primo de Natura humana, scribit Hyppocrates. Quare quæ Plato tradidit de elementis, rectius de humoribus ea tradi debere, eodẽ octauo libro de Placitis docuit Galenus. Hic tamen aduertere expedit, quod non eodem modo, sed diuerso admodum, ex humoribus constamus, ac humores ex elementis. In humoribus enim, & in mistis omnibus, seruantur elementa incorrupta: attemperata tamen & coërcita, ac formæ misti parẽtia, quoniam omnibus mistis materiam exhibent, communẽ & necessariã, ex qua cuncta componantur. Humores verò, dum in membrorum nostri corporis substantiam vertuntur, non manent sed corrumpuntur, gignitur quæ caro, os, aut neruus ex ipsis corruptis, manentibus primis, communibus, & necessarijs elemẽtis. Quorsum ergo prima illa elementa, dicuntur Galeno manere potestate, non actu? Secunda verò actu manere? & verius hominis corpus, ex secundis constare quam ex primis? Dicendum vt supra monuimus, quod prima elementa dicuntur, non manere actu, quoniam suo iure vtentia non manent: ignis enim non vrit, nec terra congellat, sed vtraq́ formæ misti deseruiunt, & eius motibus parent. Potestate vero manent, quoniam suum ius aliquando resument, in misti nempe dissolutione. Secunda autem elementa, actu manent: non in membrorum, sed totius corporis compositione: quæ ex continentibus, contentis & impetentibus fit. Contenta autem sunt humores, qui in venis actu habentur, ex quorum commoderatione & debita inter se mensura, magna salubritatis aut insalubritatis pars pendet. Non enim tantum ex igneo elemento exorbitante, quantum ex bile causus pendet, atq́ tertiana: & ita in reliquis humoribus, de quibus iam nunc agere decreuimus.

¶ *Explicit Liber de Elementis.*

D De

INDEX EORVM QVAE LIBRO de elementis inquiruntur.

¶ Dum hæc vero, præcipue inquiruntur, multa alia, per transcursum, ingenti vtilitate tradita, reperies.

DE HVMORIBVS LIBER ALTER.

Caput primum, an ex quatuor humoribus conſtemus & nutriamur, an vero ſolo ſanguine.

C*Orpus noſtrum perfectum cum ſit, non ex rudi, atq; elemẽtari (vt cætera) conſtat materia: ſed expolita atq; elaborata magis: eſculẽta enim atq; poculenta, ex quatuor mundi elementis orta, oris primo confectionẽ, & cũ ſaliua miſtionem perpetiũtur. Hæc deglutita, ventriculi & adiacentiũ membrorum beneficio, in albũ ſuccũ (chylum appellatum) vertũtur. Nã cum natura, ad animalium formationem, varios meatus cõſtruxerit, quibus alimentũ in ſingula mẽbra perferatur: opus fuit, id quod per illas vias, ad nutriendũ tranſmittitur, humidum eſſe & fluens, autore Ariſt. 2. lib. de partibus animaliũ, cap. 2. & 3. Ob idq; chylum huiuſmodi, in pthyſanæ formã præparauit, qui rurſus per meſeraicas abiẽs, in rudẽ vertitur ſanguinẽ, id eſt ſanguineam maſſam appellatã: & ad iecur delatus, integrã confectionem ſubit: ex qua conſurgũt ſanguis, pituita, & vtraq; bilis: Quæ certa inter ſe miſtura tẽperata, per vaſa corporis ad eius nutritionẽ ferũtur. Ex quibus mox vtero cõceptis, accedẽte ſeminis virtute, corpus noſtrum primam generationem ſortitur: & eiſdem per vniuerſæ vitæ curſum alitur. Eos enim qui nutri e nequeũt, ſiue innaturales, ſiue naturales ſint, vt bilis quæ eſt in felle, & atter ſuccus, qui eſt in ſplene, minus proprie humores appellaueris: ſiquidem nõ ſunt ſecunda elementa, humanæ conſtitutionis: nec materia reſtaurationis, eius quod diſſoluitur. Quanquã etiam hic, iam eſt orta diſcordia, Ariſtoteli ex ſolo ſanguine nos & ali, & eſſe genitos: Hyppocrati vero ex ſemine & quatuor humoribus aſſeuerantibus. Non poſſumus autẽ, æque in his oſtendere veritatem, ſicut in primis elementis: nã ſermo vtriuſq; habet probabilitatẽ. Libro ſane, 4. de partib. animaliũ, cap. 2. & 4: & 1. de generatione animaliũ, cap. 18. & 2. de partib. animalium cap. 3. Ariſt. ex ſolo ſanguine, corpus noſtrũ, & ortum fuiſſe, & alimoniã capere putat. Nã ſicut ſanguis menſalis, fuit generationis noſtræ primordiũ: ita ſanguinẽ natura, in venis ſtudioſe ſeruat, nutrimẽti gratia. Nã & pituita (cui nullũ peculiare conceptaculũ natura cõſtituit) initiatus quidã ſanguis eſt: flauã vero atq; attrã bilẽ, ad veſicã felleã, & lienem, iecur eructat, nõ cuſtodit, neq; per venas aliquid eius trãſmittit, quoniã alitioni opportuna nõ erant futura. Eorũ item quæ eadẽ ſpecie continẽtur, naturalis locus eſt idẽ: non enim diuerſus locus eſt, vniuerſæ telluris & glebæ: ſi ergo melãcholicus ſuccus in lienẽ, & bilioſus in fel refunditur, in venas nõ niſi violẽter mouebũtur. Adhæc ex cibis & potubus, quæ ore cõparamus nutrimur, hæc autẽ non aliter nutriunt, quã in ſanguinẽ conuerſa. Argumẽto eſt, quod ſi plura inſumũtur, copioſus eſt ſanguinis prouentus, exiguus ſi pauciora, calidus ſi calida, frigidus ſi frigida. Solus ergo ſanguis eſt qui nutrit, ex quo etiã ſolo conſtamus. Adde ex 2. de partib. animaliũ, cap. 6. quod oſſa quæ minus ſanguine ali videtur, ſanguine alũtur:*

medulla enim (inquit) natura quædã sanguinis est. Patet hoc experimento, quo cernimus, in recẽs natis animantibus, medullã sanguineã, qualem nõ haberent, nisi à sanguine fouerentur. Quarto rursus de generatione animaliũ, cap. 8. libro de lõgitudine & breuitate vitæ, & lib. de sensu & sensili, & Gal. 4. de simp. med. fac. & 1. de facultatibus alimentorum, vnanimiter fatẽtur, nihil nisi dulce sit nutrire: pituita vero insipida est, bilis amara, melãcholia accida: solusq́ sanguis dulcissimus, & maxime coctus euasit, ergo is solus corporis nutritioni præest. Vltimus præterea in superpurgationibus educitur sanguis, 3. simp. autore Gal: Ergo nutrimẽti gratia solus à natura seruatur. Adhæc sana habẽtes corpora, difficile ferũt medicationes, nã pharmacũ, nõ reperiẽs humorẽ expurgandũ, sanguinẽ colliquat, & carnes, vt inde familiare educat, vt 2. Aphor. sententia 37. scribit Gal: Ergo in corporibus integre sanorũ, nõ reperies alios humores à sanguine. Secundo præterea libro de nat. fac. Gal, Sanguinem ex mediocri calore nasci docet, reliquos succos ex immodico: idq́ probat ex naturis, ætatibus, vitæ generibus, tẽpore, regione, cæli statu. Ergo in corpore temperato, vbi nulla subest caloris intẽperãtia, nõ alter a sanguine gignetur succus. Hyppocrates autem, ortũ nostrum & nutritionẽ, ex semine & quatuor humoribus, iusta mensura cõmistis, fieri tradit. De semine sanè tractatio, & quod nõ solũ efficientiã, vt Aristoteles censet, sed etiã materiã præbeat animaliũ generationi, locum alterũ postulare videtur. Ad hunc enim, de solis humoribus cõtẽplatio, opportuna est: In qua Hyppo- ‹‹
crates ad ostẽdendũ, quod duæ biles, sagnuini semper cõmisceãtur, & ruffa & attra, ‹‹
& tertia præter illas pituita: ea quæ secundũ naturã, & in ætatibus, & tẽporibus an ‹‹
nuis apparẽt, suo sermone trãsegit. Si enim dederis (inquit) homini medicinã quæ bilẽ ‹‹
ducit, euomet tibi bilẽ. Et si (inquit) aliquã ipsius corporis partẽ percuseris, ex quo ic ‹‹
tu sequatur vlcus, fluet ab eo sanguis. Et hæc (inquit) tibi fient, noctu & interdiu, ‹‹
hyeme, & æstate. Ad ostẽdendũ autẽ, quòd omnes hominis partes, ex quatuor genitæ ‹‹
sint, & nutriãtur: hæc inquit, Primũ quidẽ perspicuo apparet homo, hæc omnia in se- ‹‹
ipso habẽs, donec vixerit. Deinde genitus est ex homine, qui hæc omnia habet, & e- ‹‹
nutritus est in fœmina, quæ hæc omnia habet. Verisimile præterea (inquit) est, si ex so ‹‹
lo sanguine cõstaret homo, eoq́ solo nutriretur, aliquod esse anni tẽpus quo solus san- ‹‹
guis, in eo inesse appareret: quoniã vero nullũ tẽpus est, in quo gẽminæ biles, & pitui ‹‹
ta nõ visantur: certius creditur omnibus quatuor constare, totideq́ hominẽ nutriri.
Cur præterea animã egerint, qui in superfluis purgationibus, aut bilẽ, aut pituitam, præter modũ vomere sunt cõspicati: si neq́ his genitũ corpus est, neq́ nutrimentũ assumit, difficile est reddere, ne dicam impossibile. Validissimum præterea est Galeni argumentum, primo libro de elementis, ex membrorum varietate desumptum: Simila- ‹‹
ris siquidem est, & caro & neruus, sed caro quidem sanguinea est, & calida, & ex to ‹‹
to mollis: neruus vero cõtrario modo se habet, exanguis, durus, ac frigidus existens: ‹‹
non tamen aut illa mollis & calida integre est, neque neruus durus ac frigidus, sed ‹‹
sanguis quidẽ, carne mollior est atq́ calidior, os vero neruo frigidius ac siccius. Sic & ‹‹
quælibet alia particula, altera altera, hæc quidẽ frigidior est, atq́ calidior, hæc vero

mollior,

" mollior, illa durior. Nunquid igitur omnes ex eadem materia sunt genitæ? an potius
" natura, optimus opifex existēs, quo primū tēpore ex sanguine matris, in vterū immis
" so, gignebat atq; afformabat fœtum: ad corporū quidē durorum structurā, partē eius
" crassiorem attrahebat, ad molliorū verò humidiorē, sic & calidiorē, ad partium cali-
" diorum, & frigidiorem ad partium frigidiorū generationem? mihi videtur quidē, hoc
" longè magis naturæ consentaneū, & quod statim ab initio formatus sit hoc modo con-
" ceptus: & quod in sequenti tēpore omni, alimentum, atq; augmentū, pars vnaquæq;,
" ex propria materia susceperit. Sic sanè lib. 5. Aphor. com. 39. simili alimento, quā-
libet partē nutriri, dixit Gal: Ossa medulla: hepar sanguine: pulmo spumeo quodā hu-
more: cartilagines, & articulorum compages, humore glutinoso: testes, semine: caro
quæ sub lingua est, saliuali quodā liquore: mammæ lactè: vētriculus chylo: & reliqua
membra, tale etiam nutrimentum requirunt, quale cuiusq; natura postulat: Frigida
frigidum, calida calidum, & biliosa biliosum, sicut & pituitosa pituitosum. Quatuor
enim humores, cum per se à iecore prodeant, non nisi diuersarum partium nutrienda-
rum gratia, institutos esse, cū Galeno atq; Hyppocrate, credere possumus. Nam nec
pro Aristotele rationes plurimum vrgent. Sanguis enim tū mensalis, tum etiā qui
in venis à natura custoditur, nō est vtriusq; bilis, atq; pituitæ expers, etiam si primo
obtutu simplex appareat. Vnum enim quodā videtur lac, sicuti & sanguis: docet au
tem ratio, quod non sit vnum. Pars enim vna lactis, est maxime serosa & tenuis, al
tera autem maxime casealis, & crassa: hæc vero donec inuicem contēperatæ manēt,
medium lac reddunt, inter caseum & serū: postquā vero sunt separatæ, propriam for
mam ostendunt, & lactis naturā indicant, quòd non sit exquisitissimè vnum: sed ex
contrarijs & differētibus constitutū. Sicut igitur in lacte, pars quidē vna serum est,
altera vero caseus: ita in sanguine, altera quidem veluti liquor sanguinis, sero lactis
proportione respondēs: altera verò veluti lutū, & fex, caseo proportionalis. Et qui-
dem quædā veluti fila, quæ sanguini insunt, licet manifestè videre, quibus ablatis san
" guis nō concrescit. Quin à filis sanguis separatus, colore differt atq; substātia, quidā
" enim abunde rubeus videtur, quidā hoc magis flauescit, quidā plus nigricat, quidam
" veluti albedinē, in superficie repræsentat, & nonnūquā liuidus apparet totus, & per
" Iouē sæpius nigro proximus est, ac si esset purpura plena. Quare nō est sanguis exqui
" sitè vnū, nam omnium (vt opinor) & animalium & hominum semper similis esset, si
" verè vnū esset: at nonnunquā in eo superabundat, crassus ac niger humor, adeo quod
" totius corporis colorem nigriorē reddit, & cicatrices facit nigricare, atq; in cruribus
" venas varicosas, simul cū liuenti colore constituit, aliquando autem exsuperat fla-
" uus, quemadmodum & hoc ex capillis, & totius corporis colore licet perspicere, nec
" non ex vomitionibus, & deiectionibus. Nonnunquā vero rubeus, vel albus, quēad-
" modū ex coloribus totius corporis, & capillis, & vomitionibus, & deiectionibus ap-
" paret. Et si etiā venas secueris, hominum qui adhuc sanitate fruūtur, ex eorum ali-
" quo fluet sanguis flauus, ex aliquo rubidus, ex aliquo nigrior, & ex aliquo albior.

quare iecur vtramq; bilem eructans, in felleam vesicam & lienem, nō deponit vniuersam, sed redundantem. Sic etiam non modo sanguis augetur, aut minuitur, ex copia aut inopia ciborū qui ingerūtur, sed reliqui etiā humores secum misti, augmentū atq; decrementum, eadem ratione suscipiunt. Medullam præterea ex sanguine, & eo atrabiliari, ortum ducere non negamus. Omne insuper alimentū, dulcedinis debere esse participem fatemur: Dulcißimum autem quale est sanguis, Alterius saporis condimēto eget, alioqui & offendit, & occißime creat fastidium. Reliqui igitur succi, sanguinem condiunt, ita vt ex vtrisq;, selectißimum consurgat alimentum. In superpurgationibus verò, vltimo educitur sanguis, quoniam maximè retinetur: reliqui humores verò, ante ipsum vacuantur, quoniam retinentur minus, ceu minus familiares. Eatenus enim vnūquodq;, magis aut minus retinetur: quatenus corpori alēdo, est magis aut minus opportunum. Sana præterea habentes corpora, difficile ferunt medicationes: quoniam pharmacum, non reperiens humorem peccatem expurgandum, sanguinem (idest sanguineam maßam) debita ratione temperatam, & carnes quæ ex eadem maßa concreuerunt colliquat, vt inde quod familiare est eliciat: biliosum si cholagogum est pharmacum, & pituitosum, si phlegmagogum. Quod verò Galenus dixit, sanguinem ex mediocri calore nasci, reliquos succos ex immodico, intelligatur de redundantia: scilicet quod redundātia bilis ab immodico fit calore, pituitæ à frigore, sanguinis verò à temperato: citra redundantiam enim, omnis humor, ab omni generatur calore, siue modico siue immodico. Nam si alimentum quodcunq;, ex quatuor elementis concreuit, ab vno & eodem iecoris calore, diuersorum in diuersa fiet commutatio. Accedit quod docti quidam nostri temporis medici, Aristotelis sententiam, cum Hyppocratica, ita cohærere existimant: quod cum sanguinem aßerit esse vltimū alimentum, de sanguine qualis per venas fertur, commistus intelligit. Primo quoniā dicit, eum in venis tanquam in proprijs vasis contineri. Secundo, quoniam pituitam (etiam citra sanguinem) posse nutrire fatetur primo libro de generatione animalium capite decimo octauo: Vbi pituita (inquit) alimenti vtilis excrementum est. Cuius "
rei inditium est, quod permistum cum cibo puro alere potest. Tertium, quoniam si "
vtramque bilem & pituitam, excrementa appellat, tertio libro de hystoria animaliū capite secundo & alibi, de bile flaua, quæ ad folliculum felis secedit: & de attra, quæ tendit ad splenem: sicut etiam de pituita, quæ sanguini mista non fertur per venas: facile interpretari potest & debet. Ego verò superfluum laborem insummi existimo, in conciliandis autoribus, qui nolluerunt de industria esse concordes. Hyppocrates sanè primo libro de natura humana, inuehitur aduersus antiquorum quorundam opinionem, qui præter sanguinem, nullum alium humorem posuerunt: ex quo aut gignamur, aut nutriamur. Hanc Aristoteles postea colluisse videtur, nam bilem cum sanguine, ad cor propterea perduci negat, quòd eius acrimoniam perferre cor nequeat. Non ergo apud ipsum, bilis per vasa fertur, nec nutrire est apta. Nec pituitam nutrire censuit, primo de generatione animalium, sed eam, excrementum

vtilis

vtilis alimenti appellauit, quoniam in sanguinem commutari, & vlterius coqui potest.

CAPVT secundum, de Humiditatibus, *quæ Secundæ appellantur.*

CORPVS *nostrum, ex quatuor humoribus, certa ratione temperatis, & ali & generari diximus: An verò aliquibus humiditatibus intercedentibus, vel nullius interuentu nutritio fiat, est dubium. Nam Aristoteles secundo libro de Partibus animalium, capite tertio & quarto, & libro de Somno & Vigilia, & de Iuuentute & Senectute, sanguinem, vltimum alimentum esse fatetur, nullius igitur interuentu alit. Id quod ratio pariter videtur suadere, nam eadem est generationis & nutritionis materia, secundo de Semine Autore Galeno, ex mensali autem sanguine generamur primo, ergo ex sanguine ad vltimum nutriemur. Id præterea in nutritione carnis, videtur sensisse Galenus, primo libro de Facultatibus naturalibus, vbi ita scribit. Si eatenus naturæ opera, crassescat sanguis, vt constantem substantiã habeat, nec etiã sit fluidus, prima & recẽs cõcreta caro iam existet. Quibus verbis patet, sola consistentiæ mutatione, sanguinẽ in carnẽ, apud Galenũ decedere.*

Sed contra est veritas, nam cũ solidi membri substantia, crassa sit & alba, sanguis verò fluidus, tenuis, atq; ruber: nunquam nisi mutationes aliquæ interiaceant, in membrum commutabitur sanguis, sed vertetur prius, in humiditatem quandam, crassiorem, & albicantem, quæ roris modo, per singula membra sparsa enutriet ipsa, & in cuiusq; membri substantiam, cõmutabitur. Hinc Auicẽna, fen Prima primi libri, quatuor statuit humiditates post sanguinẽ, Primam innominatam, in extremitatibus paruarum venarum cõtentam: Secundam ros, omnibus membris simplicibus sparsus: Tertiam cambium nominarunt, à similitudine eius, in quo vnum pro alio redditur: Est enim alimentum vbi primam concretionem, aut congelationem in membrum, fuit assequutum. Quartam gluten, & est humor intus in membris simplicibus, à principio natiuitatis complantatus, per quem partium eorum continuitas existit, & eius principiũ est ex spermate. Has humiditates, ex Galeno mutuatus est Auicẽnas, septimo namq; libro Methodi, post principium, quatuor ponit, in nostro corpore siccitates, aliunde quam à sanguinis defectu natas: Totidem ergo erunt, humiditates contrariæ, præter sanguinem, corpus nostrum substantifice humectantes. Sunt autem Galeni verba quæ sequntur. Est autem prorsus consumata siccitas, vbi solida similarum partium substantia, reddita est siccior. Nam est & altera siccitas vtiq; cum ea, quorum substantia ex humore concreto constat, sicut caro & adeps sunt liquata. Etiam tertia cum propria humiditas vnde partes nutriuntur, omnino est absumpta, continetur ea, in omnibus animalis partibus, ceu ros quidam, per eas sparsus, de qua dictum alibi sæpe est. Hanc igitur inferre particulis, sine nutrimento

non est, ideoq; difficillima est, omnium eiusmodi affectuum curatio. Diuersa ab ijs siccitas est, quæ in proprijs cuiusq; particulæ, exilibus arterijs, venisq; consistit. Prouenit & hæc ex sanguinis penuria. Quibus verbis galenus, quatuor siccitatis differentias memorat: & ipsis prorsus contrarias humiditates, recensuit Auicennas, inuerso ordine: Nam siccitatū vltimæ, contraria est humiditas prima: tertiæ, secunda: secundæ, tertia: & primæ, vltima. Est ergo prima humiditas, humor qui in proprijs, cuiusq; particulæ, exilibus arterijs, venisq; cōtinetur: ex sanguine inibi cōcocto, ortū ducens: Ob idq; quibus multum sanguinis inest, ijs vberrimus fit, huius humoris prouentus: quibus verò sanguinis penuria adest, eiusdē defectus: nō quòd sanguis sit (vt quidam) credunt, sed quoniam ex sanguine ducitur. Secunda fit ex prima, quæ a vasis in roris modum excidens, omnes animantis partes perfundit, & earum fit appositissimum alimentum. Hanc licet intueri, vbi quispiam aut se scalpens, aut quid aliud agens, cuticulam corporis deradit, & membrū aliquod leuiter exulcerat. Tūc enim rorem, subito manantem videbit, præsertim si partem, aut comprimat, aut abstergat. Est hæc humiditas, pro ratione diuersitatis membrorum diuersa, & vnicuiq; parti nutriendæ opportunissima. Pulmo enim roratur, spumeo quodam humore: cor solidiore atq; crassiore: cerebrum, nerui, & cartilagines, glutinosiore: mammæ lacteo: & reliqua simili modo. Suo enim peculiari rore, vnumquodq; perfunditur, & nutritur. Tertia humiditas, carnis atq; adipis, est pars humidior, & quæ non dum exacte cōcreuit: reliquam carnem, & adipem, humidam, teneram, & facile liquabilem redens. Hanc si pinguedinem, aut carnem recens concretam appellaueris, a Galeno non discesseris. Huius sane tertiæ humiditatis, plurimum decidit, tum ad vesicam, tum ad intestina, per febres colliquantes: vbi & pinguedo, & recens concreta caro, caloris vehementia liquantur: & vrinas, & Alui recrementa, pinguia reddunt. Quarta humiditas, est solidorū substantificum, & primogeniū humidum, quod solida ipsa præsens humectat, absens verò, reddit ea veluti senum, frigida atq; sicca. Huius dissolutione, fiunt febres hecticæ, marasmodes appellatæ, quæ quanquam ex genere colliquantiū sint, decimo methodi ad finem autore Galeno: à colliquantibus ea ratione differunt, quod paucum & vaporis forma est, quod in ipsis liquatur. In colliquantibus verò multum, & pinguedini aut carni, in craticulis dissolutæ persimile. At vero vt ad id, quo digressi sumus, nostra regrediatur oratio, par est ex dictis colligere: nec sanguinē, nec humores alios à sanguine, immediate corpus nostrum nutrire, nisi intercedentibus, quibusdam mutationibus & formis, prima scilicet & secunda humiditate. Nam cum Aristoteles, vltimum alimentum dixit esse sanguinem, non de alimento, immediate alente, quoduis membrum, sed de communi, ad omnia membra mandato, intelligendus est: ad differentiam chyli, & pituitæ, quæ nō nutriunt, nisi in sanguinem vertantur. Quare tantundem refert, sanguinem vltimū alimentum posuisse, ac si dixisset, nihil nutrire posse, nisi aut sanguis sit, aut ex sanguine ducat ortum. Nam tertio de historia Animalium, capite quinto, neruos dixit, & gigni & ali, ex humore albo,

glutino

glutino & mucori simili. Et secundo de Partibus, capite sexto, Ossa nutriuntur medulla, quoniam natura quædam sanguinis est. Et tertio de Partibus, capite decimo, rorem ponere videtur, his verbis, Extremis autem venarũ interioribus, hæc necessario adiunguntur, vaporem enim prodire, eumq; sanguineum necesse est: ex quo consistente, concrescenteq;, viscerum corpus, contrahatur & coagmentetur. Mammas præterea, lacte nutriri, non negauerit Aristoteles. Sicuti verò sanguine, immediate corpus ali non putamus, ita neq; gigni: easdem enim perpeti mutationes, sanguinem mensalem in vtero, nihil est absoni. Si sanguis præterea, naturæ opera crassescat, & constantem substantiã accipiat, caro fit: secundo de Facultatibus naturalibus autore Galeno. Dum verò consistentiã mutat, naturã quoq; & speciẽ mutare credimus, neq; enim aliud voluit Galenus, nisi minori negotio opus esse, vt ex sanguine caro fiat, quàm os aut neruus, aut quid aliud simile, credamus. Quod valde absonum non esse, dicemus alibi.

CAPVT tertium, an a Iecore, *omnes prodeant humores.*

APVD omnes, tum medicos, tũ phylosophos (vno dempto Aristotele, qui cordi omnia fere opera tribuit) tam est vulgatum, quod iecur, quatuor humores generet, vt nec id in dubiũ vertãt medici. Difficile tamen apparet. Nam iecur naturale agens est, nulla igitur tangitur cura, generandorum humorum, sed propriæ tantum nutritioni intendens, chylum in iecoris substantiã permutat, ignis atq; reliquorum agentium naturalium more: quæ non nisi ignem, aut tale quippiam, quale ipsa sunt producunt. Secundo, nam iecur, sanguinẽ sibi similem, & congenerem creat: ab vnico autẽ agente, vnica prodit operatio, & effectus vnus, idem enim, quatenus idem, semper est natum efficere idem. Non igitur alter humor à sanguine, in iecoris confectione prodibit. Tertio nam venæ meseraicæ, vertunt chylum in sanguinem, quarto de Vsu partiũ capite primo: & venæ corporis, ex pituita sanguinem conficiunt: ob idq; natura, nullum vas condidit quod pituitam purgaret, secundo de Facultatibus naturalibus ad finẽ, autore Galeno, non est ergo soli iocinori, tribuenda generatio humorum, & sanguificatio. Quarto, nam pituitam in vẽtriculo generari, tradit Galenus, primo libro de Natura humana, cõmentario quadragesimo, vbi ita scribit, Pituitæ natura, ad morum cultum nihil facit, sed in ciborum prima mutatione generari videtur. Et libro de Attra bile inquit, Porro à nobis demostratũ est, pituitosum humorẽ, ex pituitosis cibis, in prima, hoc est ventriculi confectione fieri, vti biliosum, & melancholicum, in iocinore. Et secundo libro de Victu acutorum, trigessimo primo cõmentario, Pituitæ (inquit) generatio, in pituitosis ædulijs, sanguinem perpetuo antecedit: atq; generatione ipsius media, cibi in sanguinem transeunt. Neq;

D 5 hoc,

hoc, deterioribus tantum cibis contingit, verum & quibusdam etiam eorum, qui salubres admodum esse videntur: vt pani, chondro, semidali. Non igitur, omnium quatuor humorū, autor est iecur. Adhæc morbos ex vitiatis humoribus, ob vitium tertiæ coctionis, memorat Galenus, tertio libro de Sympthomatū causis, capite primo, ergo nō omnes humores, in secūda coctione prodeunt. Galeni verba sunt, Ad eundem modum, in tota quoq; animalis mole, quæ velut priuatio est, in crudis istic consistit succis: Quæ tanquam deficiens est functio, in semicoctis: sicut praua in vitiosis hoc loco succis. Porro ex ijs vitiosis succis, erysipelata, cancri, gangrenæ que nascuntur: præterea phagedænæ, carbunculi, vlcera serpentia, alia que eiusmodi. Sed cum ad iecur, deferatur chylus ex ventriculo, & non humores quatuor: post iecur verò, in omnibus vasis, reperiatur sanguinis massa, ex omnibus quatuor humoribus constans: necessario sequitur, nec ante iecur in ventriculo, nec post iecur in vasis, quatuor hosce humores, sed in ipsomet iecore generari, vt vniuersa medicorum schola proclamat.

Neq; obstant, quæ in contrariū adducebantur, Nam iecur, propriæ nutritioni incumbens, sanguineā massam generat: non vt reliquis partibus nutriendis, eam reddat accomodam (sic enim, non tam naturale esset organum, quam animal, quod ratione, menteq; præditū, quod melius est eligeret) sed vt tali alimento, quale ipsum est, alatur. Quare decuit, vt sanguineam massam (ex qua primo sui ortu concreuerat) conficiat, atq; ex ea nutriatur, quod redundans est aut abyciens, aut alijs membris permittens. Sic ventriculus, chylum sibi conficit, tertio libro de Facultatibus naturalibus ante finē. Sic vbera lac, & testes semen, sibi tantū parant, quinto libro Aphorismorū cōmentario trigeßimo nono, autore Galeno. Quanquā huic sentētiæ, locus alter Galeni videatur aduersus, sexto libro de partium Vsu, ante finem: vbi cordis ventriculus dexter, non sibi, sed pulmoni, parat alimentum. Vniuersi enim cordis substantia, venis nutritur, à vena caua deriuatis, crassum sanguinem, & cordi similem ferentibus, non autem à sanguine, in dextro cordis ventre attenuato. Sunt autem Galeni verba, quæ sequuntur, Quod verè corpus ipsius cordis, crassum erat ac densum, ciboq; egebat crasßiore, ob id sanguinem ducit, a uena caua, quo nutriatur, priusquam ad cor immigret: eo enim cum peruenisset, calidus, tenuis, ac vaporosus, futurus erat. Qua in re, quod nonnullis videtur absurdum, maxime omniū, rationi congruere est putandum: vt cor scilicet pulmoni præparet alimentum, sibi autem ipsi minime. Ille enim, sanguinem postulabat tenuem, ac vaporosum, hoc autem nequaquam: cum enim ex se moueatur, corpus validum habere ipsum oportebat, & crassum, & densum: Pulmonem verò, vt qui à thorace moueatur, neq; grauem neq; densum, sed leuem ac rarum esse præstiterat. Cum autem quale est vnumquodq; tali ipsum nutriri alimento oporteat: iure optimo, cor quidem crasso, pulmo autem, vaporoso sanguine indiguit. Quæ causa est, cur cor non alatur ex seipso, sed prius quā vena caua, dextro ipsius ventriculo inferatur, pars eius tanta, quāta maximè cordi nutriendo, satis sit seiuncta, circa cordis caput, extrinsecus obuoluitur, & in omnes ipsius partes dispergitur. Hæc Galenus

quæ manifestã, cum priori sententia, contradictionis exhibent phanthasiam. Cui tamen nos respondemus, Quod cor, parat alimentum pulmoni, non hoc, sed aliud intendens: nempe spirituum vitalium generationem, quam necesse est, antecedat sanguinis attenuatio. Sanguinem ergo attenuat cor, vt idoneam materiam, spiritibus sibi generandis faciat: ex qua assumit, quod sibi conueniens est, reliquum vero redundans, pulmoni permittit. Sic ventriculus, chylum iocinori concedit, iecur sanguinem, cor spiritus vitales, & cerebrum animales, vniuerso corpori. Sic mammæ remittunt lac infanti, & testes semen corpori glandoso, citra vllam horum membrorum prouidentiã. Nec obstat quod secundo loco dubitabatur: nam si omne alimentum, ex quatuor elementis concreuit, ab vno & eodem iecoris calore, in diuersa diuersorum fiet commutatio. Satius enim est humorum diuersitatem, diuersis alimenti partibus referre, quam difformitati iocinoris, vt quidã faciunt. Nam licet iecur, non esset vndiquaque simile, ridiculum tamen est, eam in ipso difformitatem asserere, quæ humorum diuersitati respõdeat. Perinde enim, atq; cælestis calor, vnus existens, ex dissimili materia, & ranas producit & pisces, in lacubus stagnãtibus: ita iecoris calor, bilẽ vtrãq; ex impuriore parte chyli, & sanguinẽ ex puriore producit. Nec tamẽ ob partiũ alimẽti, quã diximus diuersitatẽ, necessariũ putet quispiã esse, ex quocunq; alimento, quatuor semper generari humores. Siquidẽ iuuenibus, potissimũ si calidiori natura sint, ac vitã degant laboriosam, totũ mel vertitur in flauã bilem, 2. lib. de naturalibus facultatibus ad mediũ, autore Galeno. Erit autem bilis ex melle genita, non vndiquaq; similis, sed ex partibus calidioribus calidior, & ex frigidioribus minus calida. Nec obstat quod tertio adducitur, nam venæ non sanguificant vi propria, sed facultate à iecore distributa, sexto libro de Placitis ante finem autore Galeno. Quare errat Vesalius, tertio libro de humani corporis fabrica, capite primo, & libro quinto, capite septimo, aduersus Galenum affirmans, venam non posse sanguificare, eo quod (inquit) in omni naturali partium nostri corporis concoctione, concoctum necessario sibi concoquentis colorem ascissit: venæ autem albæ sunt: igitur in album, & non in rubicundum, commutabunt appositum Alimentum. Sed futilis est hominis ratio, quoniam si venæ illæ, dum sanguificant, agerent per ingenitam virtutem: in album colorem, & non in rubicundum mutarent. At quoniam virtus qua agunt, à iecore manat, rationi est consentaneum, vt in rubicundum, & non in album, commutent chylum. Distribuitur vero à iecore vis sanguifica, non secus ac ab igne vis calefaciẽdi, & à quocunq; agente naturali, vis agendi, intra propriam sphæram actiuitatis, à iunioribus philosophis appellatam: sphæra enim actiuitatis iecoris, venæ sunt. Sed quare cum omne agens naturale, in ambitum diffundat suam vim, iecur non vndiq; & in ambitum, sed per venas, vim sanguificandi exporrigat, dubium est. Cui nos respondemus, quod si ea quæ ambiunt naturale agens, fuerint apta ad suscipiendã vim agentis: agẽs vndiq; vim suam deriuauit, vt in igne nostro apparet, qui vim calefaciendi diffundit per aërem in ambitum. Si vero corpora, quæ circumcirca agens sunt, non om-

nia, sed quædam fuerint apta, ad suscipiendam actionem agentis, in corpora apta, tantum distributio fiet, minimè verò in inepta. Sic ignis in sua sphæra, aërem sibi conterminum calefacit, & exsiccat, cælum verò nulla afficit qualitate. Sic iecur ex sui natura, vim sanguificam vndique distribuit: non suscipitur autem nisi in venis, nam septum transuersum, ventriculus, & intestina, cæteræque conterminæ partes, ineptæ sunt vt facultatem sanguificandi suscipiant. Sic cor vim pulsatilem arterijs, cerebrum sensificam & motoriam neruis, & testes procreatricem solis vasis seminarijs transmittit. Exorta enim, ob similitudinem quam habent in substantia, cum suis principijs, aptißima sunt vt eorundem vires suscipiant.

Locus verò generationis pituitæ, quod quarto dubitabatur, varie à varijs interpretatur, quorum sententias hic non recensebo, tum breuitati studens, tum ne aliena fortè detexens, mea videar commendasse. Ego sanè de pituitæ generatione ita censeo. Alimenta ingesta, primam confectionem, atque mutationem in chylum, summunt in ventriculo: omnem autem alimenti mutationem, duplex sequitur excrementum, alterum craßius, alterum tenuius, autore Galeno, tertio Methodi post principium. Quare in ventriculi coctione, aliarum more, duplex excrementum resultabit, crassum alterum, atque feculentum, quod per aluum prorsus expurgatur, ad nihil vlterius vtile: alterum, vero tenue, quòd est accida, atque cruda quædam pituita, quæ non prorsus est inutilis. Pars enim ipsius ad iecur delata, magis cocta, & dulcis, atque naturalis redditur: atque hanc natura in venis seruat, nullumq; ei condidit organum, quo à sanguine mundaretur: nam vlteriori coctione, per longiores præsertim inedias, in probum sanguinem verti solet. Pars verò quæ cruda manet, in ventriculo & intestinis, omnino inutilis cum sit, non alterari, sed vacuari postulabat, vt autem cõmodißime ac citißime vacuaretur, machinata est natura, meatum quendam, à vesica fellea, in ieiunum intestinum deriuatum: per quod bilis delata, quandiu rectè ac naturaliter, animal se habet, pituitam omnem, sua detergendi quam habet facultate deradit. Cur autem meatus hic, non in ventriculum, sed in intestina feratur, & pulchra plura, huc spectantia, reperient studiosi, apud Galenum quinto de Vsu partium, non longe à principio. Pituita ergo accida, cruda, & excrementosa, in ventriculo gignitur, est enim tenue excrementum chyli. Ex hac in iocinore, generatur pituita altera, cocta, dulcis aut insipida & naturalis, quæ quartus est humor, secundo de Facult. natur. ad finem autore Galeno: quæ tamẽ, verius dicetur, vlterior aut perfectio aut elaboratio, quam generatio. An vero generetur etiã ex chylo pituita in iecore, sicut alij humores, si percontetur quispiam? Probabiliter existimamus, ex chylo apud Galenum, pituitam non generari. Primo, quoniam partes crudæ, ex quibus fit pituita, in ventriculo fuere separatæ. Secundo, quia in coctione quorũcunq; succorũ, duo tantũ agnoscit excremẽta Gal. 3. Meth. crassum, & tenue: & speciatim in sanguinis cõfectione, duo recẽset (vini exemplo) florem scilicet, & fecem, secũdo de Facult. nat. & quarto de Vsu partiũ,

vbi

vbi nihil de pituita meminit. Quã non esset prætermissurus, si ex chylo generari fuisset arbitratus. Neque enim multum arridet, opinio quorundam, qui aqueas partes sanguinis, pituitam esse arbitrantur. Nam sicut bimestre vinum (inquiunt) à fecibus & spuma iam expurgatum, gustatu subcrudum, austerum, & minime acre deprehenditur: quod crudis partibus, visum fugiẽtibus, perfussum sit, quas antiquitate vini calor, euincit & coquit: sic in sanguine, à quo vtraq; bilis secreta iã est, crudus quidã humor confusus permiscetur, qui pituita appellatur. Quæ tamen sententia nõ placet: Primo, quoniã serum est hoc, non pituita, quod in oleo absumitur insolatione, sale iniecto, aut frumẽto circũcirca apposito, vt scribit Galenus secundo simplicium cap. 17. In vino vero, atq; fere in omnibus succis, antiquitate euanescit: in sanguine autẽ à renibus & emulgentibus separatur, & etiam suapte spõte absumitur, sicut in alijs succis omnibus. Secũdo, quoniã aqueum hoc recrementũ, compositum est ex aërea essentia, & tenui serosa, secũdo simplicium citato: quare tenuissimam habet substantiã, pituita vero crassissimã & frigidissimã. Tertio nam pituita, actione caloris in sanguinem migrat, serum vero hoc, non migrat in aliud, sed exoluitur. Hanc nostram de pituita sententiam, confirmãt omnia Galeni testimonia, superius allata, nam libro de natura humana, Mores animi sequi dixit, abundantiam vnius è tribus humoribus, in
" epate genitorum, non pituitæ: hæc enim in ventriculo prius genita, eatenus à natura seruatur, quatenus in ventriculo, & venis, vlterius alterata, dulcescit, & aut in sanguinẽ vertitur, aut sanguini fit maxime affinis. Quare mores animi nõ pituitæ, sed sanguini sunt tribuendæ. Satius enim est, sicut litera iacet, Galenũ interpretari, quã ad rationis leuitatem & ad nescio que verbo φαίνεται quod quidam faciũt, recurrere. Libro quoq; de attra bile, pituitosum humorem in ventriculo generari: Sicut bilio-
" sum & melancholicum in iocinore dixit. Nam vti iecur sanguinem conficiens, duo
" exterit excrementa, bilem, & melancholicum succum: ita ventriculus in chyli confectione, superuacua pariter exterit duo, pituitam & feces. Libro præterea secũdo de Victu acutorum, media pituitæ generatione, cibi in sanguinem transeunt: est enim pituita, media inter cibos & sanguinem, nõ vt quidã putant, inter chylum & sanguinem. Nec obstat, quod libro de attra bile, & secũdo libro de victu acutorũ, particularem tantum sententiã, tulerit Galenus, de pituitosis cibis. Primo quoniã maior copia & euidentior, ex pituitosis, quã ex alijs cibis gignitur: & ob id euidentiori, videtur
" vsus exemplo Galenus. Secundo, quoniam aperte subdit, Non modo pituitosis cibis
" id contingere, verum & quibusdam etiam eorũ, qui salubres admodũ esse videntur,
" vt pani chondro & semidali. Quibusdam sane dixit, non omnibus, nam ex melle aut alio simili, in valde biliosis, nulla gignetur pituita: ex pane vero atq; frequentibus & necessarijs hominum cibis, pituita semper gignitur. Nam quæ quæso hominum, aut cena, aut prandium, sine pane fit? aut quæ præter panem, carnem, piscem, aut olera, pane ipso pituitosiora satis, non recipiat? ex quibus palam fit, pituitam crudam, accidam, & excrementosam, in prima ven-

triculi confectione creari, quæ tamen nunquam fit naturalis, nisi in iecore dulcescat, & ad sanguinis naturam proxime accedat. Ob idq; quatuor humorum naturalium autor est iecur, innaturales vero humores, aliubi generari non est indecens. Humores quoq; in iecore & secũda coctione geniti, in tertia posse vitiari, & tumores præter naturam excitare, vt tertio libro de causis sympthomatum retulimus, consentaneum est. Quod vero quarto libro de morbis, Hyppocrati adscripto, capitibus octauo & nono, ventriculum alimenta in quatuor humores conuertere, illius autor dixit: sicut & quod lienem aquæ, vesicam felleam bili, sanguini cor, & pituitæ caput adscribit, vt fontem, & instrumẽtum, in quod suscipitur: inelaboratũ est, & excusatione dignum: Quoniam ars, quæ rudis tũc, & inculta erat, per hæc & similia alia, quæ minime vera sunt, fuit adiuta, vt proxime tunc ad veritatẽ accederet, & posterioribus ad ipsam inueniendam manum daret.

Caput quartum, an omnes humores abundãtiores *efficiat, temperatum iecur, quam intemperatum.*

AN iecur temperatum, singulos humores augeat, plusquam intemperatum, in dubium vocant quidam. Putat autem Iacobus, plus pituitæ à temperato, quã à calido epate generari, ob maius robur virtutis, cuius ratione, plures partes alimenti, potest in probum sanguinem commutare, & plures etiam alias, in sanguinẽ crudiorẽ. Simili autẽ argumẽto credere videtur, eo loci quo Galenus cerebri signa exponit, plus bilis atque sanguinis, in temperato epate generari: quo enim validior virtus est, eo plus eliciet humoris, ex partibus in alimẽto, vnicuiq; succo respondentibus: ex igneis plus bilis, ex aqueis pituitæ, ex terreis melãcholici succi, & ex aëreis sanguinis. Quare vnusquisq; humor, magis abundabit, in temperato corpore, quam in quolibet intemperato. Sed fallitur, nam quod à ventriculo, per meseraicas in iecur, ducitur alimenti, id omne, in quatuor humores, & serum transit: quo igitur iecur, vnius humoris plus gignit, eo magis deficiet materia, reliquis humoribus tribus generandis. Nam serum, aqua cum sit, quæ in iecore alteratur, & cũ pauca bile miscetur, in humoris substantiã transire nequit. Neq; enim vlla ratione aqua coctionẽ patitur, Quarto libro Metheororũ autore Aristotele. Ob idq; natura, eius vacuationi intẽta, renes condidit, qui substãtiæ quadã proprietate, serum à sanguine separarent. Tẽperatũ ergo iecur, & quod calidũ & humidum est, plus sanguinis, & reliquorũ humorum minus eliciet: frigidũ vero, & quod frigidũ & humidum est, plus pituitæ: sicuti frigidũ & siccũ, magis melancholici succi: Calidum quoq;, & eo magis quod calidum & siccum est, bilem habebit abundantiorem. Calidum quidem, calore tantum à temperata bile excedentem: calidum vero & siccum, non modo calore, verum & siccitate, exorbitantem bilem creat. Nec enim magni momenti quippiam adferunt

ferunt, qui calidi hepatis bilem, sicciorẽ temperata ponũt: eo quod caliditas (inquiũt) iecoris, maior temperata, bilem vlterius exsiccat. Sed horum sententia facile redarguitur, nam calor hepatis, quantumlibet temperato sit maior, carnem hepatis, non reddit, temperata sicciorem, ergo nec bilem. Sicut enim calidius iecur, solo calore temperiem excedit: ita bilis ab ipso genita, nihil prohibet, solo calore, à temperata bile discedere. Nec mirum videri debet, quod calefit, nihil interdum exiccari: aër enim aquam calefaciens, nihil prorsus exiccat, alioquin in se nunquam eam conuerteret.

Caput quintũ, quod omnes humores simul a iecore prodeant, & quæ sit humorum, inter se mensura naturalis.

DE ordine quo à iecore prodeant humores, statuunt plurimi, frigidos prius generari, calidos vero posterius. Nam iecur non simul, sed gradatim suam qualitatẽ inducit: prius ergo frigidorum, quam calidorum dispositionem creabit. Sicq; prima omnium gignetur pituita, quæ frigidissima est: deinceps attra bilis, quæ à temperato generatur calore secũdo de Facultatibus naturalibus autore Gal: mox sanguis, qui calidus iam est: vltimo verò, bilis calidissima. Sed ridicula est hominum ratio, nam non ex eadem parte alimenti, quatuor gignuntur humores, sed ex diuersis: in quas iecoris calor æquabiliter penetrãs, quo tempore ex mediocri portione, sanguinem facit: eodem ex calidiore bilem, & ex terrena melãcholicum succũ creat. Adhæc iecur sua actione, sanguinem conficit, & duo istius coctionis exterit excrementa, bilem & melancholicum succum: simul igitur prodeant est necessum, nõ enim excrementum est, nisi ab alimento secretum, nec alimentum, nisi excrementa vomerit. Pituita vero, quo tempore reliqui humores generantur, naturalem dulcorem, & cum sanguine affinitatem accipit, omnes ergo generantur simul & non separatim.

De proportione quoque, & naturali mensura, humorũ inter se se, nihil certi statuere oportet. Licet enim diuersi diuersa sentiãt, soli tamẽ naturæ, plene id cognitum esse vel eo constat, quod rerum quantitas, omnium maximè in coniectura versatur: atque ea est, quæ artem Medicam, quam maxime coniecturalem reddit. Ratio tamen persuadere videtur, sanguinem reliquos copia vincere. Primo quoniã naturæ familiarissimus est, & calore atq; humiditate, ad vitã maxime necessarius. Secũdo nã pluri constamus sanguine, quam pituita, aut bile vtraq;, ergo pluri etiam sanguine nutriemur, ex eisdem enim constamus & nutrimur. Tertio nam nutritio est reparatio absumpti, absumptum autem magna ex parte est aëreum, cui inexistit innatus calor. Ergo sanguis cum sit aëreus, maiori copia quam cætera reparatur. Quod voluit Gal. octauo libro de Placitis, vbi ita scribit: Ex cibis quidẽ sanguis in hominibus

nibus gignitur, & pituita, & gemminæ biles, sed sanguis plurimus, vnde solus ex omnibus in venis apparet, alia pauciora creantur. Post sanguinem, pituita abundat, initiatus sanguis existens: & nullum receptaculum habens, quo à sanguine mundetur. Tertium locum tenet bilis flaua, vna enim qualitate cum vita conuenit, altera aduersatur. Cui accedit, quod ex igneo excremento, periculum marcoris calidi innati, per humidi exiccationem impendet. Omnium minus est melancholici succi. Primo quoniam magna pars terreni excrementi, ex quo melancholia constat, fuit in ventriculi confectione separata. Secundo, quoniam melancholiæ receptaculum, maius est quam vesica fellea, exquisitius igitur repurgabit sanguinem. Tertio, nam melancholicus succus, vtraq; qualitate est vitæ contrarius, frigiditate scilicet & siccitate: Minor igitur eius, quam aliorum erit copia. Accedit, quod cum frequens morborum causa, sit obstructio: decuit melancholici succi, qui ad obstruendum est paratissimus, copiam minorem, in bene constituto corpore congeri. Nec verum est, quòd quidam arbitrantur, in sanguinis missione plus subsidere lutulenti, quam innatet biliosi: nam tũ sensuum iuditio, tum rationibus dictis, contrarium potius euenire (cum Alexandro Aphrodisiensi secundo problematum, & cum Mose secundo Aphor.) censemus.

Caput sextum, de humorum inter se, *actione reciproca.*

CVM quatuor succi à iecore ex alimento geniti, & per corporis venas distributi, diuerso constent temperamento, & valde dissidentibus qualitatibus insigniantur, pugnabunt inter se se reciproca, & necessaria quadam actione, ita vt nullius eorum qualitas, à modo exorbitet, alterius contrarij occursu coërcita. Ex omnibus autem sibi inuicem copulatis, totalis vna complexio surgit & forma, cuius ratione vnum per se, & non per aggregationem, redditur sanguinea massa appellata. Sic enim in lactè euenire cernimus, vbi serũ, pingue, & caseus, vna lactis forma superueniente continentur, quibus dissolutis, non manet amplius forma lactis. Sic in rosa, lentibus, brassica, & multis aliis, diuersæ aduertuntur (sub vna cõmuni forma) partes: Vt quid ergo in sanguine non ita eueniet? Nam & secundo libro de elementis Galenus, docere studens, sanguinem non esse vnum, lactis exemplo est vsus, quòd vnum apparens plura continet. Perinde igitur sentit sanguinem esse vnum atq; lac, nam & lac ex sanguine fit. Si fermẽtatio præterea, ponitur in Medicis compositionibus, vbi contraria coëunt medicamenta, libro de Theriaca ad Pisonem capite decimo tertio, & decimo quarto, & libro de Pthisana, capite quarto, autore Galeno, vbi scribitur, quòd confusis multis coëuntibus, credendum est ipsa peruenire ad vnitatẽ quandam, diuersam ab omnibus, per quã operantur: multo magis ad eam vnitatẽ, peruenient humores contrarij, intra corporis vasa multifariã misti, &

calidi natiui alteratione agitati. Est autem huiuscemodi adeo leuis humorum mistio, vt leui quacunque occasione peruertatur, nam sanguine per venæ sectionem extra vasa effuso, innatat in eo biliosum, & subsidet lutulentum. Intra vasa quoque, si humorum alteruter, aut quantitate aut qualitate, à naturali & modo & mensura excesserit, statim ab humorum vnitate recedit, difficile à natura gubernatur, facile putrescit, & morbum parit: biliosum, si bilis fuerit: pituitosum, si pituita: sanguineum, sanguis: & melancholicũ, succus atter: Neq; aliter fiunt tertianæ, & quartanæ, quotidianæ, & continentes febres, atque alÿ morbi, ab humorum vitio nati. Atque hæc, de humoribus in vniuersum dicta sufficiant, de vnoquoque autem sigillatim, deinceps dicemus, à sanguine orsi.

Caput septimum, de quarta sanguinis *substantia medicis appellata.*

SANGVINEM qui sit quarta substantia, à tribus aliÿs humoribus diuersa, ab humorum numero eximere, conatur turisanus monachus. Existimat enim, friuolis quibusdam rationibus persuasus, præter vtramque bilem & pituitam, nihil in venis contineri, sed ex his tribus sanguinem constare. Primo, nam tot credit esse humores, quot humorum excrementa, nam hæc ab illis deciduntur. Sunt vero excrementa biliosa in felle: pituitosa in ventriculo: melancholica in liene: sanguinea nullibi: ergo præter tres primos humores, nullus reperitur sanguis. Secundo, nam lac, in tres tantum partes dirimitur, fit autem lac ex sanguine, nulla parte ipsius sanguinis amissa, ergo in sanguine pariter tres, non quatuor erunt partes. Quod & sanguis ipse, per sectam venam detractus monstrat. In tria enim secernitur aquam, rubrum, & nigrum subsidẽs. Tria præterea in vrina videntur, spuma, liquor, & hypostasis: tribus igitur humoribus, non quatuor respondebunt. Quarto, quoniam tres tantum sunt, putridarum febrium periodi, tribus humoribus à sanguine respondentes, nullus ergo est sanguis: nam si esset putreret, & propriam periodum nancisceretur. His adde quod natura, expurgantia pharmaca condidit biliosa, pituitosa, & melancholica: sanguinem vero expurgans nullum, quoniam præter illa tria, nullus habetur sanguis. Sed absurda est hominis sententia, primo, nam si sanguis sit congeries pituitæ, & vtriusque bilis: cum bilis attra, & pituita sint frigida, vniuersus sanguis, frigidus foret. Et cũ bilis vtraq; sit sicca, sanguis mistus ex vtraq; bile sicca, & pituita humida, siccus esset. Secundo nã ex albo, pallido, & attro mistis, nõ resultat ruber color, vt cõstat miscenti, cerusam, sulphur, & attramentũ: pituita vero alba est, bilis pallida, melãcholia attra, ergo ex eis, nõ cõsurget sanguis rubeus.

Quod etiā experimento constat, nam si misceātur extra, bilis vtraque & pituita, non euadent rubra. Tertio, ex insipido, amaro & acerbo, non fit dulce, vt constat miscenti, aquam, aloën, & sorbam immaturam, aut quid tale: pituita vero est insipida, bilis amara, melancholia acerba, ergo ex his mistis, non resultabit dulcis sanguis. Alimentum præterea omne, ex quatuor elementis concreuit, in quatuor igitur humores, singulis elementis respondentes, vertatur par est. Adhæc in temperato corpore, mediocris est sanguinis copia, in calido autē & humido abundat, in calido vero & sicco deficit, libro artis medicinalis de signis iecoris autore Galeno: Si igitur sanguis, sola est trium humorum massa, necesse est, in calido humidoque corpore, vel plus pituitæ cōtineri, vel plus flauæ, aut attræ bilis. Si pituitæ, in frigido humidoque corpore, plus erit sanguinis, quā in temperato: Si attræ bilis, in frigido & sicco, plus erit: Si bilis flauæ, in calido siccoque corpore, sanguinis copia abundabit: quæ omnia apertissime falsa sunt. Præterea experientia constat, medicamenta acriora, postremo sanguinē educere, reliquis humoribus iam foras euocatis: si vero sanguis, est sola trium humorum congeries, nulla ratio est, cur omnibus humoribus seorsum attractis, congeriem trahat. Neque enim magnes, si ferum imprimis traxerit, mox lignum, demum paleam, deinceps omnium congeriem trahet. Adhæc vbi agens quædam coquit immodicæ, & alia infra modum, necesse est vt quædam moderate coquat & assimilet. Id autem moderatum, est quod sanguinem appellamus, medium (inquā) biliosorum atque crudorum. Vlterius reperitur sanguis crudus, qui pituita nūcupatur, ergo reperietur etiam perfecte coctus, is autē triū humorū summa esse non potest. Sāguinis insuper intregre cocti, quælibet pars integre cocta est: pituita vero, nō potest esse integre cocta, ergo neq; erit, integre cocti sanguinis pars. Pituita præterea, necessitatis tēpore, in sanguinem conuertitur: pars autem in totum, minime cōuerti potest: oportet igitur sanguinem, qui suus sit humor reperiri. Sanguis itidem, in flauam bilem facile conuertitur, trium autem illorum congeries, non potest facile in bilem decedere: nam pituita difficulter, melancholia difficilime, flaua autem bilis, in seipsam non commutabitur: ergo sanguis debet dari, qui quartus atq; simplex sit humor. Vno præterea contrariorum posito, necesse est in eodem genere alterum poni, in genere autem humoris, melancholia est frigida & sicca, ergo alterum reperiri, calidum & humidum est necesse. Ex differentia quoq; partiū enutriēdarum, quartā sanguinis substātiam statuere, necessariū arbitror. Vt enim quædā reperiūtur partes, ad quas reliqui humores accōmodari possunt: ita quædam etiam deprehenduntur, calidæ & humidæ, vt caro: quædam temperatæ, vt cutis: quæ non nisi puriori sanguine, nutriri possunt. Nec monachi argumenta, multam vim inferunt, nam non est opus, ex omnibus humoribus, aliquod superesse excrementum, sed tantū ex impurioribus. Adde quod ex sanguine, quandoque superfluere vedetur, mulieribus per mēses, viris quandoq; per Hæmorrhoydas, interdū per nares, nonnunquā per vomitiones, aut alui excrementa, interdum nulla parte erūpens, ad membrū aliquod

con-

confluit, & inflammationes parit, aut in vasis contentus putrescit, & continentes febres creat. In lacte vero quatuor esse partes, ratio dictat: Butyrum calidum & humidum, sanguini respondet: nam non video quomodo cum bile (vt adstruũt quidam) posit comparari. Caseus respondet succo melancholico: Serum vero in duas partes dirimitur, aquosam vnã pituitæ respondentẽ, cuius ratione, serum & vniuersum lac, frigidum & humidum est, quarto simplicium, capite decimo septimo, autore Galeno: Acrẽ alterã & biliosam ratione cuius, serum ipsum vlcerat, aluum soluit, & extenuat humores, vt scribit Galenus, tertio libro de alimentorum facultatibus capite decimo quarto: pueris apthas inducit & vim habet abstergendi tertio Aphorismorum commentario vigesimo quarto. Atq; huius partis ratione, numeratur serum, inter salsuginosa, secundo simplicium, capite duodecimo autore Galeno. Adde quod non est necesse, vt lac, aut sanguis, aut quoduis aliud mistum, quouis artificio, ostendat numerum componentium. Quædam enim nunquam separantur, vt aurum: Alia separantur, in pauciora componentia, quam intrarint compositionem: vt lac, coaguli vi, in caseum tantum, & serum dirimitur: vi vero ignis, pars pinguis, à reliquo lacte separatur, & ab ambientis frigore, in superficie concrescit. Sanguis etiam perfrigeratus, in aquam & grumum: exassatus vero, in bilem flauam, & atram resoluitur. Quare falsum est, quod existimant, sanguinis detracti tres partes, quas ostendunt, tribus humoribus respondere. Pars enim rubea quæ multa & crassa visitur, non respondet bili: tenuis enim & pauca bilis, per vasa, integre valentium fertur. Serum etiam lactis, cum tenue sit, non respondet pituitæ crassæ: Nec caseus plurimus, melancholiæ: quæ in sanis paucissima cum sanguine fertur: Nec etiam butyrum, dulce cum sit, atque temperatum in actiuis, & humidissimum in passiuis, bili calidissimæ, siccissimæ, & amarissimæ, potest respondere. Tria præterea quæ in vrina spectantur: spuma, liquor, & hypostasis: tribus humoribus non respondent. Nã spuma, non in omni habetur vrina, sed vbi crassus, & sub crudus flatus, intercluditur liquori: Liquor vero, serum est alteratũ, & nonnihil bilis adeptum. Hypostasis autem est, quidquid alimenti, in sanguinis generatione, naturæ refugit confectionem. Tres præterea esse, periodos febrium intermittentium, tribus humoribus respondentes, par est. Nam sanguis, ob perpetuum feruorem, continenter facit febricitare. Adde quod sanguis, ante transitum in bilem, dum incipit putrere, per tertium repetit: vnde non biliosam, sed quodammodo biliosam, eam febrem appellauit Galenus, secundo libro Crisium capite duodecimo. Vt vel hinc constet, mala fide Auicennam, Galeni verba retulisse, dum ex Galeno refert, Sanguis cum putrefit, colera fit, & non est sanguis. Galenus vero, solum dixit, Non manet bonus sanguis, sed fit biliosus. Male quoque refert Auicẽna, febris fit colerica, Galenus enim scripsit, quodãmodo biliosa fit. Inuẽta præterea fuisse, medicamẽta sanguinẽ expurgantia, testis est Galenus libello de facultate purgantiũ medicamẽtorũ capite quarto: Et Petrus de Appono, in suo conciliatore, differẽtia centesima de-

cima quarta, suo tempore, repertam fuisse herbam æmagogam, testatissimo experimento perhibet. Nec tamẽ ea desideramus, quoniam superfluus sanguis, fœlicius venæ sectione, quam vi pharmaci educitur.

Caput octauum, de sanguinis temperamento, *proprio, & accito.*

HYPPOCRATES libello de corde, & Aristoteles secundo de partibus animalium capite secundo, & Celsus libro quarto capite tertio, sanguinem propria substantia, frigidum aßeuerant: calidũ vero & fusum ex accidenti, quoniam scilicet, frigidus existens, à corporis calore incalescit, atque vt feruens aqua, ab igne, non à se, habet calorem: ita et sanguis, per venas & arterias, iecoris & cordis suscipit influxum. Argumento est, quod venas egressus gellatur, acciduo calore euanescente. Adhæc fœminæ quæ pluri sanguine abundant, sunt frigidiores maribus. Cum præterea proximus est, vt in substantiam oßis vertatur, necessario frigescit. Nec à Galeno abhorret plurimum hæc opinio, nam primo de Temperamentis ad finem, & libro de Fœtus formatione, à corde sanguinem, suum calorem accipere fatetur. Contra vero est veritas, nam materia ex qua fit sanguis, calida est & humida, pinguior scilicet, atque aërea alimenti pars: Sanguinem efficiens iecur, calidum & humidum: igitur confectus sanguis, necessario calebit, atque humebit, tum ex materia, tum ex agente. Nec obstat, quod sanguis apud Galenum, primo libro de Sanitate tuenda, capite secundo, plus habet, substantiæ aqueæ terreæque, quam igneæ & aëreæ. Nam de sanguinea massa, ibi loquitur, in qua quanuis terra & aqua, quantitate exuperent: Vi atque potentia agendi, superantur ab igne & aëre. Quare vt idem ibi subdit Galenus, calidum in ipso, superat frigidum, & humidum excedit siccum. Si autem de sanguine, qui quarta substantia est, ibi mentio foret, aëreæ potius substantiæ, eße diceret, quam aqueæ aut terreæ. Adhæc sanguis custoditur calore, & corrumpitur frigore, dum extra vasa effunditur: conseruatio autem omnis est a simili, & corruptio á contrario, ergo calidus & nullatenus frigidus est sanguis. Adde quod si non esset naturalis, sed accitus, sanguinis calor, non ineßet ab ortu: nam quod alteri influitur post ortum, accidere consueuit. Si sanguis præterea, solo cordis influxu, esset calidus, sanguine quantumuis largius educto, non refrigesceret corpus: at manifesto refrigerari constat: ergo proprium calorem habet. Et vt Galenus adstruit, libro de sanguinis missione, capite quinto, natiuus corporis calor, perseuerantiam ex sanguine obtinet. Si frigidus præterea esset, non obstaret iecoris frigiditas, quo minus sanguis generaretur: adeo vero officit, vt loco sanguinis aqua in hydropicis generetur, calidus igitur dubio procul erit. Sed quo gradu, quaue mensura caleat, dubium est.

Cui

Cui dicendum: Sanguinem ex se modice calere, & ob id temperatus statuitur, primo de natura humana commentario quadragesimo. Nec obstat quòd quidam asserunt, de sanguinis massa, id intellexisse Galenum: nam quanuis ita sit, quarta etiam sanguinis substãtia, modice calet: eo quod à temperato fit calore, sicut bilis ab immodico, secundo libro, de facultatibus naturalibus, capite secundo autore Galeno. Argumento etiam est dulcedo, quæ in vnoquoque corpore, inest a moderato calore quarto simplicium capite decimo. Sanguis præterea, est omnium humorum optimus, secundo de temperamentis capite tertio, esset autem pessimus & putredini maxime opportunus, si calidus immodice, pariter & humidus foret. Vlteriorem autem calorem, suscipit sanguis à corde, tertio de Temperamentis ad finem, autore Galeno, & Planius libro de Fœtus formatione, vbi ita scribit: Nullum animal exangue, est manifeste calidum: Neque manifeste calidum exangue. Nam sanguini qui est in venis, absque cordis calore, tepida quædam caliditas insita est, & propterea etiam in iocinore. Cor vero, quasi quendam ignis focum, animalia sortita sunt. Sine corde enim, sanguineorum animalium calor, persimilis est calori qui æstatis tempore in domibus sentitur. Sed quenadmodum domus, incenso in ipsa igne, calidior redditur, ita & animalium corpus, ex corde, maiorem calorem acquirit, quam is sit, qui venis & iecori insitus est, & sanguini videlicet in ipsis contento. Hæc Galenus, ex quibus, nostra quam diximus, deprompta sententia est. Insuperque, tam sanguini, quam iecori eius autori, tepidam caliditatem inesse, ex eo loco elicimus. Vtra autem sit calidior, dubitant quidã? Cui dicẽdum: Iecur esse calidius sanguine, quoniã cum sanguinis qualitates, à iecore ceu ab efficiente dependeant, vsq; ad perfectam assimilationem, & conuersionem in iecoris substantiam, nunquã erunt, iecoris qualitatibus æquales. Neq; obstat, quod sanguis ferueat, & magis excalfaciat tangentẽ, quam iecur: huiusmodi enim feruorem, à corde, & spirituum permistione accipit. Sine ipso enim, tẽperatum calorem, & modice excedentem habet, vt è libro de Fœtuum formatione mox retulimus. De sanguinis ergo temperamento, statuere oportet: Quod quarta eiusdem substantia, modice calet, & non valde distat, à medio temperamento: calidior tamen est, atq; humidior, quam sanguinea massa: quæ tamẽ, quanuis exacte tẽperata, & ad pondus non sit, temperata tamen dici debet, quoniã calidum frigido, in ipsa, non magnopere excedit. Nam ob id, tẽperatissimum sanguinem, hanc massam appellat Galenus, primo libro de natura humana, cõmentario quadragesimo. Quoniã scilicet, quarta sanguinis substantia, quæ in ipsa maxime abundat, temperata erat, & adhuc magis temperatur, permistione reliquorum trium. Ergo tẽperatissima euadat, necessarium est. Idque monuit per verba sequentia, quæ ibi subdidit Galenus, Postea quam itaq; & ipse indiget sanguis, quatuor qualitatibus, humiditate, siccitate, calore, & frigore: nemini dubium est, quin cũ reliquis humoribus, postullet cõfundi: quo fit vt temperatissimus sanguis, pituitæ sit, & flauæ, attræque bilis particeps. Quare non placent, qui sanguineam massam, temperatam ponentes reprehendunt:

ſiquidem præterquam quod à Galeno diſcedunt, ita temperati & temperatiſsimi vocabulo vtenti: rationibus etiam medicis aduerſantur. Primo nam quarta ſanguinis ſubſtantia, modice calet vt diximus: bilis autem calidiſsima, miſtione pituitæ, & melancholiæ, valde frigidorum, exacte temperari poteſt: ergo vniuerſa maſſa temperata eſt. Secundo, nam omnia membra, tam calida quam frigida, æqualitatem ſeruant inter ſe, vt ex omnium actione, reſultet in cute, media fere temperies. Ergo maſſa ſanguinea, ex qua omnia ſunt nutrienda, eam æqualitatem, aut fere, debet ſeruare: iiſdem enim conſtamus, & nutrimur. Nec contrarium eſt, ſanguinem menſtruum, qui eſt alterum generationis noſtræ principium, nõnihil calere, vt primo libro de Sanitate tuenda adſtruxit Galenus: exiguus enim exceſſus, temperati nomẽ, non adimit, inſignis namq; latitudo, vnicuique tribuenda eſt temperamento. Male præterea argumentantur, quod ſi temperati corporis ſanguis eſt temperatus, corporis pituitoſi ſanguis, frigidus eſſe deberet, cum tamen nullus ſanguis frigidus ſit, apud Galenum decimo libro ſimplicium capite quinto. Male (inquam) argumentantur, primo quoniam ſanguis, non ob aliud ſtatuitur temperatus, quam quod calidum in ipſo, non magnopere ſuperat frigidum. Secundo quoniam decimo libro ſimplicium capite ſecundo, præfatus fuerat, ſe de ſanguine animalis, ſecundum naturam habentis, qui re vera ſanguis eſt, mentionem eſſe habiturum, non de pituitoſo, aut melancholico. Tertio quoniam quanuis iuxta proprij temperamenti rationẽ, ſanguis aliquis frigeret, ob cordis tamen, & ſpirituũ calorem, eſset feruidus. Nec obſtant, quæ in contrarium adducuntur rationes, nam ſi ex congellatione, ſumptum inditium, eſſet firmum: ſanguis, oleum, & adeps, eſſent aqua ipſa, magis frigida, quoniam facilius gellantur, quam aqua. Adde quod congellatio, nõ niſi ſanguini mutato accidit, a quo natiuus iã calor ipſius euanuit. Adhæc non eſt ſanguis ſolus qui concreſcit, ſed ſimul cum ſanguine, pituita, & bilis attra, quæ cum frigida ſint, ſanguinem ſibi miſtũ concernũt. Congellatur præterea ſanguis, non quia frigidus, ſed quia fibras habet, ſecundo libro de partibus animalium capite tertio autore Ariſtotele: vnde damarũ (inquit) ſanguis, non concreſcit, quoniam caret fibris. Fœminæ vero, non plus ſanguinis generant, quã maſculi: ſed minus abſumunt, ob temperamenti frigiditatem. Ob idq; menſtruæ purgationes, ex eorum nutritione, ſuperſunt ſingulis menſibus excernendæ. Oſſa vero non nutriuntur ſanguine immediate, ſed medulla (vt diximus) quæ frigida eſt. Sed qui fieri poſsit, vt oſſa frigida, nutriantur ſanguine calido, quantuncunque intercedat medullæ forma dubium eſt. Nam ſanguinem in primis coquere debent, & omnis coctio calore perficitur, minus autem calida, quæ calidiora ſunt, non poſſunt calore, conficere, à validiori enim calore, conficientur potius: vnde cocta omnia, calidiora euadere, docuit nos Ariſtoteles, quarto libro Metheororum, capite tertio: frigida ergo oſſa, ex calido ſanguine, nutriri nequeunt. Hanc dubitationem multipliciter ſoluunt autores. Primo quod oſsa, ſanguinem conficiunt, ope ſpirituum vitalium, qui ipſis oſsibus, a corde demittuntur, ſunt enim ſpiritus, ſanguine

guine calidioris. Secundo, quod ossa nutriuntur ex sanguine generato, à frigidis alimentis, qui quanquam sit calidus actu, potestate est oßibus ipsis frigidior. Sanguis enim e lactucis generatus, licet actu sit oßibus calidior, potestate tamen frigidior existit, vnde frigefacit. Tertio, quod sanguis, quo nutriuntur ossa, est frigidior ipsis oßibus, ob plurimam attri succi mistionem. Sed prima solutio non placet, nam spiritus sanguinis, sunt calidiores, quam spiritus oßium: cumque sanguini in quo sunt, semper sint præsentanei, magis multo sanguinem calefacient, quam oßium spiritus, calefacere poßint eundem. Quare necesse est, quod oßium spiritus, refrigerent potius, quam calefaciant, si eo caloris, sanguinem perducere non possint, quo proprij, intraneiq; spiritus extulerunt. Sanguis præterea non potest, in ossis naturam transire, nisi refrigescat: si igitur ab oßium spiritibus incalescit, nunquam in naturam oßis commigrabit. Secunda vero solutio, Galeno aduersatur, libro de causis morborum, capite sexto, vbi sanguinem, calidum & humidum potestate facit. Nam actu calidum, & potestate frigidum, sanguinem ponere, esset in Aristotelis exploßam sententiam incidere. Sanguis ergo qui ex lactucis prouenit, actu & potestate calidus est, atque ipsis oßibus calidior. Quod si refrigerat, ideo est, quod naturalem sanguinem, qui calidior existit refrigerat: refrigeratus vero, ad carnem & ossa, frigidior descendit, & idcirco in frigidiorē carnem, oßa quoque frigidiora, commutari potest. Sed non propterea dubium solutum est, quo sciscitamur, quomodo oßa, sanguinem calore poßint cōficere. Nec tertia solutio placet plurimum, nam ater succus, quantumlibet multus sanguini misceatur, sanguis permanet, qui calidus & humidus necessario erit, & oßibus suapte natura frigidis calidior. Quomodo vero calida, coquantur à frigidis (vt nostra fert sentētia) facile intelliget, qui calidi innati substantiam, qualis sit intellexerit, est enim temperatura quædam, calido participans & frigido, varia pro corporum atq; membrorum varietate. Hæc autem temperatura, aut naturalis calor, humidum commiscet & siccum, suisq; locis distribuit. Quemadmodum corporis in quo est, natura expostulat, idcirco aliquando calefacit, si res offeratur frigidior: aliquando frigefacit, si res calidior subigenda sit: & vtrouis modo coquit. Sic mammæ, coctione sanguinem refrigerant: sic oßa, nutrimenta se calidiora coagulant: Sic cerebrum, spiritus animales, ex vitalibus calidioribus creat. Nec ob id fatendum est, coctum incrudari, nam si perinde refrigerarentur, ac dū aër frigidus, frigefacit lutum, aquam, & paleas: quæ omnia vt sors tullit compingit, incrudari fateremur. Seccus vero res habet, in generatione lactis, medullæ, & spirituum animalium: Tali enim ratione, frigefiunt à calido illo innato, vt humidum & siccū inuicem, quo oportet ordine, suis locis aptet, & disponat: id vero coquere est. Nā licet mammæ, frigidæ sint respectu cutis. Habent tamen temperatißimum calorem, gignendo lacti: & ossa, gignendæ medullæ: & cerebrū, spiritibus animalibus creādis. Quod vero Aristoteles, cocta calidiora euadere dixit, intelligendum est, similiora calido innato coquentis. Nam ex chylo fit sanguis, & ex sanguine rursus chylus, ex

ſanguine caro, & ex carne rurſus ſanguis. Lac ex ſanguine generatur, & in ſanguinem rurſus abit: Alterutrũ autem, alterutro calidius eſſe repugnat, niſi calidius hac parte id dici intelligamus, quod ſimilius eſt, membro coquenti.

CAPVT nonum, an ſanguis, ſit bile calidior.

SANGVINEM *ſuapte ſponte, modice calidum eſſe, & cordis beneficio atq; influxu, calidiorem reddi, ſtatuimus ante. An vero ad tantũ efferatur calorem, vt bile ipſa ſit calidior, dubium eſt. Nam primo de temperamentis ad finem, hæc habet ad verbum Galenus, Humidiſsimũ frigidiſsimũq; in corpore pituita eſt, calidiſſimũ ſanguis: non tamen eſt is, perinde humidus vt pituita. Siccißimum ac frigidißimum eſt pilus: Minus eo & frigidum & ſiccum eſt os. Ex quibus plane Galeni verbis ſequitur, ſanguinem eſſe bile calidiorẽ. Cuius tamen cõtrarium, aperte legitur, libro de inæquali intẽperie, in hæc verba: Calidißima natura merito eſt flaua bilis, at frigidißima pituita eſt, reliquorum humorum, ſanguis poſt flauam bilem, maxime eſt calidus, ſicut nigra bilis, poſt pituitam eſt frigida. Et libro decimo ſimpliciũ, capite de felle, ſic ſcribit, Hic ſuccus, omniũ quæ in quocũq; ſunt animaliũ, calidißimus eſſe demonſtratus eſt. Hanc Galeni cõtradictionẽ, ſoluunt quidam, ex diuerſo librorum Galeni inſtituto. Nam libro (inquiunt) de Temperamẽtis de humoribus agit, tanquã de membrorũ idoneo alimẽto: eſt autẽ ſanguis (inquiunt) in ratione alimenti, calidißimum quod eſt in corpore noſtro, & bile ipſa, alimentitio calore calidior. Libro vero decimo ſimplicium, de Medicamẽtis agens, quæ ab animali ſummuntur, bilem dixit eſſe, calidißimum medicamentum. Libro autem de inæquali intẽperie, dum de excrementis, facientibus tumorem præter naturam ſcribit, bilem calidiſſimum docuit eſſe excrementum. Quare (inquiunt) in ratione alimenti, ſanguis eſt calidior, in ratione vero aut medicamenti, aut excrementi, minus calet, quam bilis. Sed fruſtra ſe lacerant, Nam libro etiam de Temperamentis, bilem ſanguine calidiorem ponit. male ergo ad libri inſtitutum recurrunt. Secundo namq; libro de Temperamentis, capite quarto, ita ſcriptum reliquit Galenus, Succorum optimus, & maxime proprius, ac domeſticus, ſanguis eſt: huius veluti ſedimentum, ac fex, attra bilis eſt. Quæ idcirco tum frigidior, tum craßior ſanguine eſt, ſicut flaua bilis, longe calidior: frigidißimum vero ac humidißimum, omnium quæ in animali habentur, pituita eſt. Ex quo patet, quod tam libro de Temperamentis, quam de inæquali intemperie, & facultatibus ſimplicium, bilis eſt abſolute, omnium quæ in noſtro ſunt corpore calidiſſima, tam in ratione alimenti, quam medicamenti, & excrementi. In ratione quidem medicamenti, quoniam omnium animantium fel, magis eſt calfactorium, quam vlla alia, eiuſdem animantis pars. In ratione excrementi, quoniã m ila à bile nata, ſunt æſtuoſißima, cauſi, eriſipellata, ignes ſacri, & alia huiuſcemodi. In ratione præterea alimẽti eſt*

ti est calidior, etiam si sola bilis nō nutriat: Nam quæ pluri bile, alijs humoribus mista aluntur, sunt calidiora: biliosus homo, non birioso, & biliosum membrum, eo quòd diuerso alitur humore. Satius ergo alij, sanguinem esse calidissimum, eorum quæ sunt in corpore nostro, inter ea quæ calida & humida sunt interpretātur. De calidissimo enim atq; humidissimo, loquitur Galenus primo de Temperamentis, sicuti proxime ante, de eo quod est frigidissimum simul ac humidissimum, & proxime post, de frigidissimo ac siccissimo est loquutus: Gemminas enim qualitates, ibi semper, non vnam recenset. Monstrant quoq; id, sequentia Galeni verba, quibus de sanguinis humiditate, calori coniuncta, mentionem habet. Sic enim scribit, Calidissimum est sanguis, non tamen est is perinde humidus vt pituita, ergo non modo de calore, sed etiam de sanguinis humiditate coniuncta, locus is Galeni est audiendus. Si de sanguine præterea, vt subit rationem alimenti, & non absolute is locus intelligendus foret, non faceret pituitam sanguine humidiorem: sanguis enim, humore alimētitio maxime abundat: sicut aqueo & excrementoso pituita.

CAPVT decimum, de Sanguinis in alios humores transmigratione.

IN bilem flauam, posse sanguinem cōmutari, constat primo, quoniam iecur calidum & siccum, nō redundaret plus alijs flaua bile, si sanguinis aliqua portio in bilem non decederet. Secundo ex frequenti euētu, quo cernimus, morbos sanguinis, in biliosos transmutari: & bilis statim more, per tertium repetere. Tertio quoniam dulce omne recalfactum bilescit, & amarum redditur: exemplo mellis. Sed iam hic subest scrupulus, nā si bilis, ex sanguine amplius incalescente fit, sanguine quoq; ipso, crassior euadat, videtur necessum: nam dum calescit tenuissimæ partes resoluuntur. Id vero naturæ atq; proprietati flauæ bilis, maxime dissonat, est enim omnium humorū tenuissimus. Sed soluitur, nam non ex vniuerso sanguine, flauam bilem fieri, dixit Galenus: sed ex tenuiore parte flauam, ex crassiore vero attram, erit ergo bilis genita, crassior parte sanguinis tenuiore, & vniuerso sanguine tenuior. Quod vero crassa sanguinis pars, in attrum vertatur succum, constat primo ob affinitatem coloris, & substantiæ: nam sanguinis feci, nihil sanguine crasso similius euadit, tum crassitie tum nigrore. Secundo quoniam ex sanguine crasso, atq; exusto, attrabiliares & exitiosi morbi, fieri consuescunt. Nam carbo ex sanguine crasso, plurimum incenso, & qui iam in confinio est attræ bilis generatur. Febris præterea quartana, morbos sanguinis interdum fuit sequuta, & tunc maxime cum opportunæ sanguinis detractiones fuerunt omissæ. Et ob id Auicennas, & omnes practici autores, quartanam sanguineā eam appellant. Sed iam hic pugnantia quædam Galeni loca se offerunt. Nam tertio libro de locis patientibus, capite sexto,

& libro sexto Epidemiarum, parte sexta, commẽtario tertio, & primo Prorrhetici, parte prima, commentario quarto, attrum ac crassum sanguinem, materiã esse, attræ bilis statuit. Libro vero de Attra bile post principium, & sexto Aphorismorum, commentario quinquagessimo tertio, duplicẽ tantum esse docet, attræ bilis materiam melancolicum succum, & bilem flauam. Dic vt Galenum a calumnia liberes, duplicem esse attræ bilis materiam immediatam, nam sanguis medio melancholiæ, in confinio attræ bilis collocatæ, transit in attram bilem: autore Galeno libro secundo de diff. feb. capite duodecimo. Mediatæ vero materiæ sunt plures, sanguis scilicet, & cibus etiam externus. Quod vero ex sanguine, pituita gignatur, existimant nõnulli, nam in lac verti potest, est autem lac, medium sanguinis & pituitæ, quinto libro, de Simpliciũ medicamentorũ facultatibus, capite vigessimo, autore Galeno: poterit ergo si tantundem rursus in frigidius trasmutetur sanguis, in pituitam abire. Sed contra est veritas, Nã pituita est sanguine crudior, ergo si coctum nequit incrudescere, nunquam ex sanguine gignetur. Secundo nam lac, non est medium transitus, inter sanguinem & pituitam: pituita enim, immediata generatione in sanguinẽ vertitur, & non medio lacte. Ergo si regredi deberet sanguis in pituitam, non fieret prius lac. Tertio nam pituita per coctionem, fit sanguis, & sanguis vlteriori coctione, fit lac. Ergo magis abest lac à pituita, quam sanguis: est enim lac magis coctum, pituita & sanguine. Quod vero Galenus dixit, lac esse medium sanguinis & pituitæ, intelligatur, quod habet temperamentum medium, id est nec adeo frigidum vt pituita, neq; adeo calidum vt sanguis. Idq; aperte personant Galeni verba, quæ ita habent, In medio autẽ pituitæ & sanguinis est lac, vtiq; quod ad calorem attinet: Non tamen æque ab vnoquoq; abest, sed longius abest à pituita, propius accedit ad sanguinem.

CAPVT vndecimum, de Temperamento pituitæ.

PITVITAE *temperamentum quale sit, iam indicauimus, dum Galeni verba, primi & secundi de Temperamentis percensuimus. Quod nimirum, omnium quæ in nostro corpore sunt, frigidissima atq; humidissima sit pituita. Nam quanuis pituita, succus sit, natus ex cibis iam in ventre coctis, nihilominus frigida tangentibus sentitur. Neq; enim a corporis calore subacta, neq; à violentia tractus, dum per vim expurgatur, calfieri potest, tertio de Temperamẽtis capite quarto autore Galeno, & experimento consentiente. Quod præter alia, monstrat etiam aqueus, & insipidus sapor, qui nulla caloris impressione prouenit. Vnde quanuis dulcis pituita sit naturalis, quoniã sanguis est initiatus, non tamen hæc est naturalissima pituita, & elementum secundum quo constamus: sed altera insipida, in qua nondum calor, impressionem aliquam inuexit, quæ frigidissima est atq; humidissima,*

dißima, omnium quæ in nostro corpore sunt. Eamque natura seruat in vasis, quoniã ea ipsa indiget, pro nutritione corporis, eaque corpus ipsum, ceu ex elemẽto constiterat: constitit autem ex ea, non conuersa in sanguinem (alioqui ex tribus tantum constaremus humoribus) ergo ea ipsa etiã pituita insipida nutrimur. Qua etiam dum in vasis seruatur, abutitur natura ad alios vsus, nempe vt indigentiæ tempore, cum extra non suppetit alimentum, noster natiuus calor, ad eam conuertatur, eamque primo in dulcem, & mox in sanguinem, pro nutritione commutet, aliter enim sanguinem accenderet, & primogenium humidum vastaret. Sed obstare videtur, quod si natiui calidi substantia, consistit in sanguine, & pituita, vt autor est Galenus, octauo libro de Placitis post medium, calida potius quam frigida, statui deberet pituita. Galeni tamen locus mendo non vacat: Græcus enim codex phlegmati idest pituitæ, pro pneumati, idest spiritu legit. Eam autem lectionem fuisse genuinam, mostratur primo ex affinitate, atq; similitudine dictionum. Secundo quoniam hæc eadem sententia, legitur ab eodem Galeno, tum alias, tum primo aphorismorum commentario decimo quinto, vbi calidum innatum appellat, sanguinem & spiritum, qui intro cõmeat hyeme, & fœliciorem coctionem facit. Pituitam autem, nullibi ponit innatum calidum esse, nec id vlla ratione, mente comprehendere possumus.

Caput duodecimum, qualiter pituita, ab humore crudo, & à muco distinguatur, & quotupliciter crudus humor summatur.

PITVITAE nomine, omnem humorem frigidum atq; humidum (qualiscunq; is sit) intelligit nonnunquam Galenus, vt cõstat Galenum legenti, secundo de Febrium differentijs capite sexto. Secundo vero libro de Facultatibus naturalibus in fine, excremẽtum quod à cerebro destillat, à pituita separat, & mucum atque destillationem appellat, non pituitam. Pituita nãque similaris est, mucus vero dißimilaris, & vaporoso spiritu plenus, tertio de locis capite quinto autore Galeno. Crudum etiam quendam humorem, qui frigidus atq; humidus est, à pituita distinguit: quoniam pituita minus craßa est, ob multam humiditatem & spiritum flatulẽtum permistum: Crudus vero succus proprie nuncupatus, crassus est, & colore atq; craßitiæ adsimile puri: nec fœtet autem, nec lentus est vt pus, primo libro de alimentorum facultatibus capite de tritico autore Galeno. Quod vero dixit, crudum succum lentum non esse, subaudiatur neceßario, maiori enim ex parte lentus est, licet sine lentore interdum reperiatur. Quod voluit aperte Galenus, sexto libro de sanitate tuenda ad medium, vbi extenuãtem victus rationem, vtilem esse dixit, Iisqui crudum congerunt succum, qui crassus quidem omnino est, non tamen perpetuo glutinosus. Ex quibus verbis patet, maiori ex parte glutinosum esse crudum succum, licet contra-

contrarium quandoque contingat. Libro præterea de Plenitudine circa finem, crudum humorem ponit, alia pituita craßiorem, & minus flatulentum: & dum in vrinis subsidet, fauaceæ pulticulæ similem. Lentus ergo erit, si pulticulam repræsentat: nam in omni pulte, lentor adest. Atque hæc est, humoris crudi, propriè sumpti, famosior aceptio. Nam aliter, omnem humorem vitreum, omnem accidum, & omnẽ aquosum, crudum appellamus. Et aliter, crudus vocatur humor, qui à natura non est superatus: siue bilis, siue pituita, aut melancholicus succus fuerit.

Caput tredecimum, de pituitæ speciebus.

P*ITVITA contradistincta muco, & crudo humori famosius dicto, in multiplices differentias dirimitur, tum ex substantia, tũ ex sapore desumptas. Quas describit Galenus, libro primo de alimentorum facultatibus, in prooemio, vbi ita scribit: Pituitosi hu- «moris, alius quidem est accidus, alius salsus, alius dulcis, alius de- «niq; sensibilis qualitatis est expers. Rursum alius est liquidus, a- «lius crassus, alius viscidus, alius dißipatu facilis. Hunc locum produximus, quoniã «in eo, vtrasq; differentias Galenus est complexus: Nam alijs locis, quamuis de pituitæ differentijs agat, per saporis tantum species, distinguit species pituitæ. Libro primo de Natura humana, commentario trigesimo secundo, salsam, dulcem, accidam, & insipidam pituitam percenset. Quarto vero libro de Victu acutorum, commentario decimo tertio, insipidam prætermißit: quoniam de dignotione succorum, per impreßionem in linguam, sibi erat sermo. Insipidum vero (omni sapore priuatum cũ sit) hac ratione nequit dignosci: neq; enim saporis priuatio, in linguam aliquid imprimere potest. Sunt autẽ Galeni verba, quæ sequũtur: Cũ lingua amarulẽta redditur, flauã re- «dundare bilẽ ostẽdit, cũ salsa salsum, salsuginosumq; vocatũ humorem, qui ex pituitæ «generibus, quæ tria sunt, vnum existit (vt tibi innotuit) accido scilicet, dulci, & salso. «Ex quibus Galeni verbis constat, de dignotione succorum, per differentias saporum, locum hunc audiendũ esse. Sed secundo libro de differentijs febrium, cap. 6. vitream, accidam, salsam, & dulcem, pituitas memorat. Vbi dupliciter peccare videtur: Primo quod vitreum, admiscet differentijs saporum, cum substantiæ attineat. Secundo, quod insipidum, alijs sapidis non annumeret. Primum vero soluitur, quoniam Paulo inferius, vitreum ad accidum reducit: scribit enim in hunc modum. Forte autem «& vitrea pituita, accidæ qualitatis est particeps, adeo vt eius differentiæ, tres «sint numero vniuersæ: accida, dulcis, & salsa. Forte autem aduerbium dubitandi posuit, nam verisimile est, vitreum humorẽ, sine acore vllo interdũ reperiri. Insipidam vero pituitam prætermißit, quoniam libro de Febrium differentia, de speciebus tantum, pituitæ non naturalis agit: insipida vero est naturalis. Sed obtrudet nobis quispiam, Galeni locum, è secundo libro de Naturalibus facultatibus in*

fine,

fine, vbi scribit naturalem pituitam, & animanti salutarem, esse dulcem, Insipidæ vero nõ meminit. Cui nos dupliciter respondemus, primo quod insipidum, dulce appellamus sæpenumero. Atq; vt aquam fontanam, nullius prorsus saporis participem, dulcẽ appellant: quoniam nec salsa est, nec bituminosa, nec sulphurea: sic secundo de Naturalibus facultatibus, insipidam pituitã dulcem appellauit, quoniã alienos sapores non induit. Dicendum secundo, duplicem esse pituitã dulcem, vnam naturalem, præternaturam alteram. Si enim insipida pituita, quæ naturalis est, in sanguinem potest abire: prius pituita dulcis fiat oportet: Quæ præter naturã esse nequit: nã quod mediat, inter duo extrema naturalia, necessario est naturale: hæc vero de qua fit mẽtio, mediat inter naturalem pituitam & sanguinẽ. Est vero altera pituita dulcis, præter naturã, propter sanguinis, aut vaporis sanguinei permistionẽ: aut forte propter maiorẽ calorem, quam sit is, qui naturalem pituitã creat. Quæ multotiẽs (inquit Auicennas, prima primi de Humoribus) in reumatismis & in saliua sentitur. De qua intelligantur Galeni verba, libro de Attra bile, quæ sic habent. At vero sanguis, dulcis in totum videtur, pituita autẽ qualitatis expers, perinde ac aqua. Quæ si a naturali qualitate diuertat, non modo salsa, verum & accida redditur, nonnunquam vero, & dulcis particeps fit qualitatis. De hac quoq; agit Galenus, secundo libro de Differentijs febrium citato, quod ostendunt ipsius Galeni verba, quæ sic habent. Est & alia pituitæ species, quã pleriq; cũ screatu expuũt, sensibilem habens dulcedinem. Agens ergo secundo de Differentijs febrium, de pituita præternaturali, insipidam non memorat, quoniam est naturalis. De dulci vero agit præternaturali, quæ in reumatismis & in saliua sentitur, quã pleriq; cum screatu expuunt, nõ autem de dulci, quæ ex insipida pituita, in sanguinem meante fit, quoniam & hæc item est naturalis, & ob id secundo libro de Facultatibus naturalibus percensita. Sunt ergo differentiæ ex sapore sumptæ, Insipidum, frigidißimum eorum quæ sunt in corpore nostro: Accidum, quod debilem suscepit calorem: Dulce, quod modice calidum euasit: Salsum, quod putredine, aut seri salsi mistione, tale est redditum. Quod vero Auicẽna addit ponticum, frustra est factum: si ex permistione melancholiæ ponticæ, vt ibidem refert ipse, tale redditur. Nec video, cur si ponticam pituitam memorat, ob pontici humoris mistionem, non percenseat item amaram alteram, ob mistionem bilis. Nam bilis, minori copia faciet pituitã amaricare. Differentiæ vero sumptæ ex substantia sunt (vt ex proœmio libri de Alimẽtorũ facultatibus retulimus) liquidum, crassum, viscidum, & friabile, aut facile dißipabile. Quibus adde si placet, similare atq; dißimilare, siue id ad sensum, siue re vera sit. Atque hæc est vtilior pituitæ, per oppositas differẽtias distributio, quã quæ ab Auicẽna ponitur, prima primi. doct. 4. cap. 1. in mucilaginosum, crudum, aquosum & gypseum: quanuis & hæc, non sit prorsus aspernanda. Nam per mucilaginosum, mucum intelligit, qui aperte & ad sensum est dißimilaris. Per crudum vero, intelligit pituitam vitreã, quæ vitro fuso est similis, vt secundo libro de locis affectis, capite quinto, Galenus est autor. Hæc autem ad

sensum

sensum similaris, vere autem dissimilaris est. Aquosum appellat, quod tenuem habet substantiam: & gypseo oppositum habetur. Est enim gypsea pituita, crassa reddita, per serosi humidi absumptionem: reperiturque in artubus, & in pulmone, & in alijs meatibus corporis non raro, talisq́ appellatur, ante integram exiccationem, & cõuersionem in tophum aut lapidẽ. Quæ enim iam obduruit, inter humores memorari nequit: siquidem humoris, ab Auicenna prius tradita definitio (quod scilicet est corpus humidum liquidum) thophos non comprehendit. Nec obstat, quod his nominibus, aliter interdum vtãtur autores. De crudi enim multiplici significato, loquuti sumus anteacto capite. Mucosam vero & vitream pituitam, confundit Galenus quarto libro de sanitate tuenda capite quarto. Quoniam quæ mucosa (inquit) pituita est, eadẽ & vitrea sit. Cum tamen mucum distinxerit alias, non modo à vitrea, sed ab omni alia pituita: quoniam mucus valde dissimilaris sit, pituita vero, ad sensum similaris habeatur. Auicẽna insuper in dicta diuisione, vitreum non apponit: cum tamen postea, dum pituitæ species colligit, vitream simul recenseat. Quod euidens est argumẽtum, ipsam in diuisione non fuisse prætermissam, sed crudi nomine comprehẽsam, Galeni immitatione secundo libro de Febrium differentijs cap. sexto.

Caput quatuordecimũ, de salsæ pituitæ *generatione.*

DVbium est, qua ratione generetur, salsa pituita. Nam secundo libro naturalium facultatum in fine, de eius generatione ita scribit Galenus, Sane aduertere hoc loco, ac scire oportet, tanquam ex bilis generibus, aliud vtile, naturaleque in animalibus est, aliud innutile, ac præternaturam: sic pituitæ quod dulce est, id salutare esse animanti, & naturale: quod accidum salsumq́ est, accidum quidem, omnino crudum esse, salsum computruisse. Ex quo loco constat, pituitam putredine reddi salsam. Secundo vero libro de Febrium differẽtijs, capite sexto, duplicem causam memorat salsæ pituitæ, putredinem scilicet, aut seri salsi mistionem. Auicenna vero, fen prima primi, de humoribus capite primo, causam aliam addit, mistionem scilicet paucæ bilis, cum aquea & insipida pituita. Difficultas autẽ est, nam si salsum putredini, est inimicum, & à putredine corpora omnia præseruat, non poterit quod putridum fit, salsum euadere. Et ex consequenti pituita salsa, non gignetur putrefactione. Serum præterea salsum, non magis afficiet pituitam salsedine, quam reliquos humores. Nulla autem fit mentio autoribus, de sanguine salso, bile flaua, aut attra salsis: ergo à sero salso, nunquam pituita reddetur salsa. Quod mistio præterea, paucæ bilis cum pituita, salsedinem non pariat, constat experimento vomentium pituitam, paucissima bile mistam: in quibus, etiam si bilis, sui paucitate sensum lateat, amaror tamen, & non salsedo deprehenditur. Tam efficax enim

est amarus sapor, vt vel minima quantitate, quæ sibi commiscentur omnia, faciat amaricare : aloës exemplo, quæ exigua quantitate, plurimæ aquæ permista, amaram prorsus, non salsam eam reddit. Primum vero soluitur, nam acetum, putredine ex vino genitum, putredini quam maxime reluctatur: quoniam dum putrebat, omnes partes putredini opportunæ, calidæ nempe & humidæ, fuerunt separatæ, & absumptæ. Et relinquuntur frigidæ atque siccæ, putredini inimicæ, quæ non modo non putrent: verum etiam à putredine, reliqua corpora præseruant: frigore, siccitate, & adstrictione qua insigniuntur. Sic salsa pituita, putredine generatur, atque alijs pituitæ differentijs, difficilius ipsa putret. Serum præterea salsum, pituitam omnis saporis expertem, salsedine afficit: reliquos vero succos, sic inficere nequit. Reluctantur enim, in sanguine, dulcis sapor: in bile flaua, amarus: & in attra, accidus. Accedit quod de sanguine salso, & pituita salsa, meminit Galenus libro de Attra bile. Nec audiendus est Auicenna, prima primi de Humoribus, aduersus Galenum existimans: quod serum salsum solum, non valet pituitam salsam reddere. Sensui enim patet, ex cuiuslibet salsi mistione, quod insipidum est, salsum reddi. Quare frustra etiam Galenum excusat, mendatium in codicem reyciens, vbi nota disiungendi (aut) scribi putat, pro (&) nota copulandi. Nam aperte generatur pituita salsa, aut ob putredinem, aut mistionem seri salsi, vt docuimus. Nec ferendum est, quod gentilis, locum Auicennæ enarrans, tam insolenter in Galenum feratur, vt rudem ipsum appellet. Tam ruditer enim Galenum intelligit ipse, vt putet Galenum dicere, causam pituitæ salsæ, esse salsam ipsam pituitam, aquositati mistam: non aduertens, serum humorum, quintam quandam humiditatem esse, à quatuor primis humoribus diuersam. Tertium vero soluitur, nam sicut non quæuis putrefactio pituitæ, reddit eam salsam, (non enim in omni quotidiana febre, peccat pituita salsa, quod oporteret) sic non quæuis permistio, amari cum aqueo, reddit salsum: Sed requiritur permistio amari adusti, vt in sputo ieiunantium, in quo ob inediam, bilis torretur, & saliua salsa redditur. Sic lixiuium, ex amaris & adustis cineribus, salsum fit. Sic sudor & vrina, salsa sunt, ob mistionem paucæ bilis adustæ, cum bibito humore, decimo libro de simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo quinto, autore Galeno. Sic etiam mare salsum est, ex mistione terrei adusti, cum aqueo: apud Aristotelem secundo libro Metheororum. Nec mirum videri debet, ex pauco amaro, plurima aqua diluto, salsum saporem gigni: Nam aqueo ipso rursus absumpto, reddit iterum
“ *sapor amarus. Quidquid enim salsum, plusculum excalfeceris, amarum tibi euadet, sic & bituminosi lacus aqua, in caua calidáque regione cōtenta, dū sole torretur,*
“ *amara efficitur: proindeque æstate, quam hyeme amarior est. Ac si quid eius, haustum in vase cauo, regioneque aprica (quemadmodum Galenus effecit quarto libro*
“ *de simplicium medicamentorum facultatibus capite vigesimo nono) æstiuo tempore deponas, continuo amarior se se reddita videbitur. Merito igitur ex aquæ permistione,*

tione, cum amaro adusto fit salsum, si ex eiusdem aquæ consumptione, amarum iterum redditur. Sed scrupulus subest, Si enim tripliciter (vt diximus) pituita redditur salsa: vt quid secundo libro facultatum naturalium Galenus, solius putredinis mentionem habuit? Cur item secundo libro, de Febrium differentijs, capite sexto, permistionem amari præterijt? Respondendum pro Galeno est, quod secundo libro de Facultatibus naturalibus, non erat sibi sermo, de salsæ pituitæ differentijs, nec de earum generatione: sed tantum studuit docere, ex pituitæ differentijs, quasdam esse naturales, vt dulcis: & quasdam præternaturam, vt accidum quod incruduit, & salsum quod computruit. Libro vero de differẽtijs febrium, non prætermissit amari mistionem, nam hæc, includitur in permistione seri salsi. Habet enim serum id salsum, generationem ex bile adusta, & bibito humore, decimo de simplicium medicamentorum facultatibus, capite de sudore, autore Galeno. Sed si amarum est vltra salsum, calidius nẽpe, ac siccius ipso, fit enim ex salso, plusculum excalfacto, vt de bituminosi lacus aqua, à Galeno est proditum: quomodo, ex amaro vlterius adusto, fiet salsum? recrudesceret enim, & retro reuerteretur vstione. Dicendum quod vsta omnia, amaricantia redduntur, atque salsa: cinis enim omnis amaricat, & aqua dilutus, in lixiuium salsum abit. Salsus namque & amarus sapor, idem fere sunt, autore Aristotele libro de sensu, & ijs quæ in sensum cadunt capite quarto: Quia vterq; designat excellentem calorem, absumentem humidum: maiorem quidem in amaro, & minorem in salso. Humidum tamen, in amaro prorsus perit, in salso autem non omnino. Amarum ergo, principio vstionis, fit amarius & calidius, vlterius autem aucta vstione, tam amaror quam acrimonia, minuitur atque resoluitur: sicut & acria omnia medicamenta, vstione redduntur minus calida, & ad salsi naturam, retrocedunt vtraque, præsertim si aqueus humor accedat, ex cuius mistione, salsi natura, quæ minus sicca est completur. Cui etiam accedit, quod calore atque amarore, per vstionem in re amara imminuto, salsæ partes, quæ in omni amaro reperiuntur (apud Albertum magnum, quinto libro de Mineralibus capite primo) magis deteguntur & elucent. Sed cur ex alijs humoribus vstis, cum aqueo mistis, non fit in nostro corpore salsedo, sed ex sola bile amara. Dicendum primo, quòd quoniam ij sapores, maxime sunt affines, & fere idem, vt ex Aristotele retulimus, ob id alterutrius, in alterutrũ, cõmutatio est facilior. Dicendũ etiam secundo est, quod frigidi humores, non tantum vruntur, vt eum saporẽ induant: sanguis vero, eius est naturæ, vt prius fere in bilem vertatur: Quare sola bilis est, quæ salsedinem, vlteriori vstione, poßit efficere.

Caput quindecimum, an pituita salsa, sit calida, an frigida.

De

DE SALSAE PITVITAE tēperatura dubitant, calida ne sit, an frigida, nam primo de Facultatibus medicamentorum simplicium, capite trigesimo secundo, & tertio Aphorismorum duodecimo, calidam esse scribit Galenus. Secundo vero de Naturalibus facultatibus, pituitam in genere frigidam facit. Et quarto Acutorum, decimo tertio, vbi causum duplicem scribit, legitimum ex bile, & nothum ex salsa pituita, de legitimo inquit, quod citam habet excretionem, tenuem scilicet, & feruentem aßequutus humorem: seram vero spurius, ob frigidam glutinosamque, & crassam pituitæ substantiam. Qua oratione patet, salsam pituitam statui frigidam, ab eaque nothum causum pendere.

Huic difficultati, respondet doctißimus Manardus, libro decimo octauo, epistola quinta, quod cum pituita salsa gignatur, aut putredine, aut mistione seri salsi, quæ ambo calida sunt: & ex humiditate aquea, quæ frigida est: fit vt pro ratione superantis, euadat modo calida, modo frigida. Sed obstat, quod quæ à putredinali calore torrefaciente salsa redditur, frigida nunquam erit, sed calida atque exusta semper: quæ vero seri salsi, aut vrinæ mistione talis fit, nunquam erit calida, sed semper frigida: nam licet vrina sit calida, est tamen multo magis pituita frigida, quam vrina ipsa sit calida. Vnde in curatione morborum, qui à pituita salsa, ex putredine genita oriuntur, præcipit Tralianus, libro septimo, capite decimo tertio, frigidis atque humidis, vti medicamentis: quoniam quæ calore concreuerunt, non aliter quam frigore atque humore soluuntur. Si vero morbus ex altera pituita, quæ mistione seri, fit salsa oriatur, calfacientibus, coquentibus, atque extenuantibus est vtendum. Sunt autem hæc quæ sequuntur, Traliani verba. Si salsa fuerit, quæ inhærescit pituita, considerato rursus, vnde salsa existat, quippe videtur, interdum etiam ex serosæ substantiæ commistione salsa: interdum vero non propterea, sed ob calidam quoque intemperiem, quæ ipsam torrefacit. Nam pituita incalescens, & salsa & crassa, perpetuo redditur. Quod si igitur ob calidam intemperiem, salsa tibi facta appareat, humectante & tepida potius ratione vtitor. Etenim non à calefacientibus, sed humectantibus refrigerantibusque dißoluitur, sicut etiam sal & nitrum. Hæc enim, vt à caliditate concretionem sortita, non igne sed aqua resolui possunt. Hactenus Alexander. Est igitur pituita omnis frigida, præter salsam quæ computruit: Nam quæ sero salso permista, salsa fit, non tantum incaluit, vt frigida esse desistat: Has vero pituitæ salsæ species (ne in earum dignotione, atque medella, quæ ipsis debetur, confundaris) distingues primo, nam quæ computruit, valde crassa est, exustæ enim fuerunt, inter putrendum tenuiores partes: altera vero quoniam serum asciuit, valde tenuis. Secundo, nam quæ computruit, maxime salsa est, vt pote sua substantia talis existens, altera vero salsedinem dilutam habet. Sed scrupulus subest, nam quarto simplicium, capite vigesimo, & vigesimo primo, videtur tribuere Galenus

lenus salsedini, calorem immodicum: Omnis ergo pituita salsa erit calida. Dic locum Galeni, intelligẽdum esse, de salso syncero, qualis est pituita salsa ex prutredine: non de diluta salsedine, qualis in multis subfrigidis reperitur: vt in sero lactis, secundo simpliciũ capite duodecimo, & in pituita salsa ob mistionem vrinæ, apud Alexandrum loco citato.

Caput decimum sextum, De generatione *accidæ pituitæ, deque eiusdem temperamento.*

DE ACIDAE *quoque pituitæ temperamento, & generatione, non est exigua apud autores discordia. Nam aidi saporis generatio, apud Galenum libro quarto de simplicium medicamentorum facultatibus, capite octauo, & capite duodecimo, frigido tenui est referenda. Hanc vero sententiam, videtur reprehendere Tralianus, libro septimo, capite decimo quartoin, hæc verba. Quoniam igitur non pauca, à contrarijs euenire solent, attendendum est diligenter. Etenim acores in stomacho, subinde non solum ex frigiditate, sed etiam calore oriuntur. Nouimus autem plerosque medicos putare, omnem acorem à sola frigiditate prouenire. Qua de causa, semper his calefacientia adhibent. Video rursus multos etiam, à refrigerantibus cibis adiutos fuisse, qui antea à calefacientibus plurimum offenderentur. Nam vinum potius ipsis magis acescebat, quam calidiores potiones factitiæ, quæ ex pipere, aut aniso, aut alio quodam huiusmodi parantur medicamento. Quare talibus repudiatis, contrarijs vsi, temperata aqua largiore, cibis boni succi, & qui ægre confici possunt, vt vulua, omazo, aut anserum ventriculis, iuuencæ pedibus ex posca, & ex pisculẽtis orpho, iscijs pectinibus, ostreis non coctis, tali affectu liberati sunt, vt neque acidos ructus, neque aliam cruditatem in posterum sustinerent. Ex talibus igitur vniuersis, coniectura assequi licet, idem accidens, à contrarijs sæpe causis oboriri. Hactenus Alexander. Auicenna etiam, decimatertia tertij, tractatu primo, capite decimo septimo, acorem à frigiditate, & interdum à calore fieri tradit. Cui sentẽtiæ subscribunt experimẽta plurima, nam vinũ, lac, pthisana, & succi fere omnes, citissime acescunt æstate, & exposita soli, seruãtur vero exposita frigori, & aquiloni. Frigus ergo qualitatẽ eorũ seruat, & in acorẽ vertit caliditas. Huc accedit experimentum Auicennæ, prima quarti, tractatu. 2. cap. 43. quod infantes causo correpti, lac corrumpunt & acetant. At hæc non ignorauit Galenus, sed quæ vlterius ipsi ignorant attigit. Nam libro quarto de simplicium medicamentorum facultatibus, capite decimo tertio, & decimo quarto, & decimo quinto, vina inualida, lac, pthisanæ succũ, & alia eiusmodi: æstatis calore, alterari atq; acescere: & hyemis frigore magis seruari scribit. Censuit tamẽ præter hæc, non omnia quæ sequuntur ad calfactionem, opera esse caloris, sed interdum frigoris.*

Nam sicut in iuuene bene carnoso, æstate media ad frigidæ affusionem sequuta sanitas, & euasio à conuulsione, non est referenda frigiditati, sed calori natiuo intro meanti: ita dum externum calidum, materiam aliquam tractans, natiuum eiusdem calorem elicit & dissipat: qualitas acciditatis in materia sequuta, non est referenda calori, sed frigori, & paupertati calidi innati, in reipsa quæ accescit. Modo calor æstiuus, huiusmodi succos tractans, innatum ipsorum calidum elicit, dissipat, atque euaporat. Calor quoque validus ventriculi, lac vinum, & huiusmodi succos, eadem ratione corrumpit, & in acorem vertit. Atque hoc personant, ipsissima Galeni verba quarto simplicium capite decimo quarto, vbi ita scribit. Res quælibet, in propria seruatur natura, calore proprio. Corrumpitur autem ab immoderatione extrinseca, nempe caloris, humidi, aut frigoris, abundantia. Quod vero ab vtroque efficitur vnum est, non tamen vnus generationis modus: quare non æque, ab idiotis omnibus facilis cognitu est, hæc corruptionis ratio. Etenim vbi quid rerum calidarum, à frigore deuictum est, ne vulgo quidem ignotum est. At vbi à circunsistente foris calore validiore, digestum ac dissipatum est, eos sane, qui circa naturam exercitati non sunt latet. Ignorantes caliditatem mediocrem, omnibus esse vtilem: Immoderatam vero, non minus frigiditate noxiam. Quanquam ergo acciditas, sæpe fiat à calore, non est referenda calori, sed frigori, aut ipsius caloris defectui: nunquam enim calor superat, vbi acciditatis gignitur qualitas. Sed tum potissimum gignitur (vt scribit Galenus, libro quarto de Facultatibus simplicium, capite decimo quinto) dum à calido mutatur, non tamen vt supperet. Quod vero calidum, non supperet materiam, tripliciter fieri posse existimo: Primo ob caloris imbecillitatem, cuius ratione conualescentes ex longis morbis, & frigidum ventrem habentes, succum accidum in ventriculo gignunt, & patiuntur quas vulgo azedias vocant. Fit enim in istis ciborũ potius inquinatio quædam, quam coctio. Secundo ob modum quo calor, materiam tractat, si enim mouet humidum, ea ratione vt faciat exhalare calorem natiuum, acciditas generatur. Si vero ea ratione tractet, vt permisceat humidum suo sicco, potius sequitur dulcedo & maturatio maior. Sic lac calore æstatis, & pueri causo laborantis accidum redditur: Calore vero ventriculi sani, & calore ignis, redditur dulce. Quia ambo hæc, humidũ sicco permiscent: alterum ob temperiem, in qua consistit facultatis robur, & alterum ob vehemẽtiam caloris, validã ebullitionem inferentis, valida autem ebullitio, humidum suo sicco, ob violentiam necessario permiscet. Tertio fieri potest vt calor non superet, ob ipsius materiæ, quæ calfit rebellionem, & contumaciam coctioni inimicam. Actiones enim actiuorum: sunt in patiente bene disposito. Quare quam habet rationem infirmus calor, ad materiam facile alterabilẽ, eandẽ validus habebit ad contumacem: quare ad consimilem qualitatem commutabit vterq́. Hac ratione qui plurimũ pradẽt, & qui intẽperãter aquã satiãtur, in acetũ vertũt ingestos cibos. Sic etiã pituita accida, semper generatur in vẽtriculo hominis quantuncunq́

sani. Secundo de Naturalibus facultatibus, & quarto de Vsu partium, autore Galeno. Duplex enim excrementum cuiusque coctionis, necessario exterit natura, vt supra quoque monuimus. Alterum crassum, tenue alterum. Primæ autem commutationis ciborum, quæ in ventriculo agitur, crassum recrementum feces sunt, tenue, pituita accida atque cruda, ex crudissimis alimenti partibus, coctu contumacibus generata. Fit ergo semper acor, ob calorem non superantem, sed mouentem & superatum, in re quæ acescit. Quod enim acescit frigidum redditur, atque tenue. Tenue quidem, quoniam aliquid passum est à calore: frigidum vero, quoniam calidum in ipso, non superat sed superatur.

Caput decimum septimum, de pituitæ *in alios humores transmigratione.*

PITVITAM intra corpus manere, nec ei repurgandæ, aliquod instrumentum, naturam fabricasse, constat: quoniam scilicet in corpore manens, non indiget vacuatione sed alteratione, secundo de naturalibus facultatibus, capite decimo quarto, autore Galeno. Est autem hæc alteratio, vlterior coctio, qua in sanguinem commutatur: est enim pituita citra sanguinem, sicut bilis vltra. Ob idque in medio biliosorum, atque crudorum, sanguinem contineri dixit Galenus quarto libro de Tuenda valetudine. Fit ergo hæc pituitæ in sanguinem commutatio, apud Auicennam prima primi de humoribus, necessitatis aut indigentiæ tempore. Necessaria enim (inquit est) Ad hoc vt cum membra nutrimentum, quod ad ea consueuit venire, amisserint, quod est sanguis bonus, operentur in eo virtutes naturales eorum, & coquant, & digerant & nutriantur ex eo. Sed cum membra, naturalia agentia sint, omni arbitratu carentia, omni tempore agent, & commutabunt pituitam. Tam satietatis (inquam) quam necessitatis tempore. Homo insuper optime temperatus, iuxta artem tuendæ sanitatis gubernatus, cui semper suppetit pro membrorum nutritione, decens sanguinis quantitas, pituitosam quotidie cacochimiam congereret: nam pituita in eo non vacuatur: quoniam natura non fabricauit vas quo vacuaretur: nec commutatur: quoniam membra non destituuntur sanguine: ergo semper magis atque magis congeritur, & ex consequenti irrita foret & vana, ars tuendæ satitatis, quæ præcepta traderet quibus cacochimum minime reddatur corpus. Satius ergo Galenus nullo temporis discrimine facto, pituitam temporis processu coqui, & sanguinem effici, secundo de Victu acutorum commentario trigesimo tradit. Hinc est, quod qui plurima abundant pituita, inediam facile ferant, vicem alimenti supplente pituita. Nec enim miraculum esse censeo, quod refert Albertus, libro septimo de Animalibus, se vidisse Coloniæ mulierem, quæ interdum totos triginta, interdum viginti dies, nihil cibi summeret.

Et quod portius, puellam germanam narrat, per biennium sine cibo nutritam. Et quod Aponensis decimo problematum, in interpretatione vltimi problematis scribit, se à viris probatæ fidei accepisse, puellam in Normandia, sua tempestate fuisse, annos natam triginta: quæ annos decem & octo nihil gustasset cibi. Et quod de vrsis, refert Aristoteles, sexto de historia animalium capite trigesimo: & octauo de historia animalium capite decimo septimo, vt minimum latere dies quadraginta, & eo tempore, nihil omnino cibi summere, attamen adeo pinguescere, vt non citra difficultatem, se possint loco mouere: atque quatuordecim primis diebus, ita sopiri, vt ne tantillum quidem se moueant. Cuius rei, causam euidentissimam, tradit Auicenna, libro tertio, capite de destructione appetitus, & debilitate, in hæc verba. Abstinet (inquit) vrsus, & chinus, plurimaque animalia, à cibo: hyeme tempore extenso, quoniam natura operatur, in rectificando illud, quòd est ex crudis humoribus in corpore, digerendo ipsum, & administrãdo loco eius quod resoluitur. Ex quibus manifesto constat, pituitam in sanguinem verti. Mutationem vero pituitæ, in bilem flauam, non intercedente sanguinis forma: concedit liber quidam de humoribus, Galeno adscriptus, ab Archangelo picolhomino, nuper æditus in lucem. Et ratione satis apparente, eius sententia videtur confirmari, nam talis in animantis corpore, potest excitari calor, vt acer sit, & mordax, & omnino præternaturam, qui ad sanguinem procreandum, non erit idoneus, quique poterit pituitam expoliare, & humiditate & frigore, & in eam ipsam materiam, quæ occupabatur à frigore & humiditate, calorem ac siccitatem inducere, atque etiam colorem flauum: quod enim album est, actione caloris flauum euadere potest. Si ergo ex pituita potest gigni aliquid, quod siccum sit, & calidum, atque flauum, & tale prorsus quale est bilis flaua: profecto videbitur fieri posse, vt ex pituita gignatur bilis flaua. Contra est tamen plurium seculorum experientia, quæ post febres quotidianas, vbi acer, & mordax calor, pituitam exagitat, nunquam aduertit, tertianam, aut ardentem febrem sequutas esse. Tam dissident enim, pituita & bilis flaua, quam aqua & ignis: aqua vero in ignem, immediate non vertitur, quarto simplicium, capite secundo, autore Galeno. Ergo nec pituita, in bilem flauam vertetur vnquam. Si præterea, talis in corpore excitetur calor, qualem memorant, aut putrefaciet, aut assabit pituitam, vnde aut nullus, aut attrabiliaris forte, gignetur succus. Maior autem difficultas est, etiam à Manardo disceptata libro nono, Epistola secunda: An pituita, in attram bilem transire possit. Nam quod non vertatur, apparet Manardo, eo quod Galenus, sexto Aphorismorum, commentario quinquagesimo tertio, & libro de Attra bile, post principium, duplicem statuit materiam attræ bilis, sanguinis fecem, & bilem flauam. Duplicem quoque memorat tertio de locis capite sexto: & libro 6. Epidemiarũ, parte sexta, commentario tertio: & primo prorrhetici, parte prima, commentario quarto: scilicet bilem flauam, & attrum ac crassum

crassum sanguinem, nullibi de pituita mentione facta. Adhæc si pituita in attram bilem verteretur, comitialem morbum ex pituita ortum, in melancholiam commutare, non esset impoßibile: cuius contrarium, scribitur tertio de locis capite quinto, & sexto. Nam cum morbus comitialis, fiat interdum, à melancholico succo, & interdum à pituita, autore Galeno septimo Aphorismorum commentario quadragesimo: Qui a melancholico succo excitatur, in morbum appellatum melancholia decedit: Qui vero à pituita, decedere nequit, apud Galenum tertio de locis citato. Secundo præterea libro Prognosticorum, commentario quadragesimo quinto, screationem albam, glutinosam, ac rotundam, fieri dixit, propter assatam pituitam. Ergo pituita superassata, non amittit candorem: & ex consequenti in attram bilem non abit. Secundo etiam libro facultatum naturalium, capite nono, laudat Galenus, sententiam Praxagoræ, qui decem præter sanguinem statuit humores. Liquido autem constat, bilis esse quinque genera, vt scribit Galenus libro decimo simplicium capite de felle: pituitæ tria, secundo de Febrium differentijs capite nono: locus igitur tantum, duabus attræ bilis speciebus relinquitur: Et ex consequenti nulla ex pituita, bilis attra gignetur. Adhæc fieri nequit, vt ex albo in nigrum mutatio fiat, nisi per medios colores, immo & per medias substantias, libro primo Facultatum naturalium, capite decimo innuente Galeno. Igitur pituita alba, non commutabitur in attram bilem, quæ nigra est, nisi prius fiat sanguis, & bilis, cæterosque præter hos colores consequatur. Nam in flauæ bilis transmutatione, id ita contingere aduertimus, quod in attram bilem non transit, nisi prius in vitellinam, porraceam, & æruginosam transmutetur: Ergo in pituita, tanto plures fieri medias substantias, quam in bile oporteret: Quanto maior est distantia albi, quam flaui coloris, à nigro. Hanc autem varietatem, aut pituitarum, aut nigrarum bilium, nec ad sensum percipimus, neque apud autores legimus de humoribus scribentes. Addunt ex Aristotele, quarto Metheororum, capite nono, quod quæ multa humiditate redundant, sunt inepta vstioni: pituita ergo cum sit humidißima, non poterit superassari. Contra vero stat, plurium seculorum experientia, animaduersa ab Auicenna, Rhaze, Mesue, & alijs: Quod post febres quotidianas & pituitosos morbos, vbi pituita exuritur, visæ sunt febres quartanæ, & vitia alia attrabiliaria, migrante in attram bilem pituita. Nam prima quarti Auicennas, tractatu secundo, capite quadragesimo septimo, de febre quotidiana loquens inquit. Et quādoque magnus splen fit, & sequitur eam accidus ructus. Hæc " autem palam est, esse initia quartanæ, tunc causas ac signa. Et ibidem capite sexagesimo: Iam (inquit) sciuisti, quod melancholia præternaturalis, alia fit ex adustione " sanguinis, alia bilis, alia phlegmatis. Et capite sexagesimo secundo diuersa ratione curat vtrasque: Nam si fuerit melancholia pituitosa, properet (inquit) ad syrupum acetosum ex melle, cum succo apij. Et Mesue: Fit (inquit) quartana, " succedens febri quotidianæ à pituita exusta: & tunc da sacharum rosatum, cum "

succo

succo apij & fœniculi. Et Rhazes, decimo octauo continentium scribit ex autoritate Alexandri (quanquã apud Alexandrum, etiã si vniuersum voluerim, mihi non licuerit legere) quod quartana fit interdum, ex pituita sicca salsa. Ad rem etiã facere videtur quod Aëtius, sexto libro, capite nono, tertiũ melancholiæ genus, quod à ventriculo prouenit, fieri ex cruditatibus, ac mala coctione testatur. Ratio quoq; suffragatur, nam si pituita putrescat, terreũ aliquid, ac veluti cinis, eiusce putrefactionis, relinquatur est necessarium: fit enim humidi à sicco, dum aliquid putrescit separatio. Quid igitur obstat, terreum illud, per putrefactionem exustum, attram bilem appellare? terreum præterea hoc, si putrescat, quam rogo à quartana aliam febrem creabit? Si vero non putrescens, in partem aliquam corporis abscedat, non video, quod tumorum genus efficiat, nisi aut cancrum, aut elephantem vitia melancholica. Omnes tamen angit, quod Galenus, inter materias attræ bilis, totiens percensitas, nunquam de pituita meminit. Cui nos respondemus, rarum esse, attræ bilis, ex pituita prouentum: quod notat Auicennas, prima tertij, tractatu quarto, capite decimo nono, in hæc verba: Et oportet vt scias, quod colera nigra, faciens melancholiam, quandoq; est colera nigra naturalis, aut phlegma cum conuertitur in coleram nigram, propter spissitudinem: aut propter aliquam adustionem: quanuis hoc sit rarum & parum. Id est ex pituita per adustionem, fit attra bilis raro: quoniam non per quanuis adustionem, sed dum vehementer aduritur: & parum, id est ex modica, eius quod aduritur portione. Nam cum pituita, humidissimum corpus sit, fere totum, in vapores & putridas fulligines abit: Terreum vero quod relinquitur, non est admodum momentaneum. Hanc ergo raritatem prætermissit Galenus, & post Galenũ eã recte notarũt Arabes, sicut & alia multa, antiquitati prætermissa. Nec obstat morbum comitialem, in melancholiam non verti, nam nunquam in epilepticis, putret, aut superassatur in cerebro pituita. Nec obstat similiter screationem albam, glutinosam ac rotundam, fieri propter assatam pituitam. Primo, nam si diutius in pectore, mansisset pituita illa, nigra forte redderetur: si enim satis fuisset exusta screatio dicta, minime esset glutinosa. Secundo, quia ex pituita fit attra bilis, non quauis exustione, sed putredine. Tertio quia non video, ad attræ bilis essentiam, cur sit tam necessarius niger color: si alia adsint quæ in attra bile spectantur, scilicet substantia terrena, exustione genita, proprio temperamento frigida ac sicca, & quæ ob generationis modum, calorem vehementem asciuit: cuius ratione, terram fermentat, & nostri corporis partes, exedit & vlcerat. Sed nulla alia ratione, sputum rotundum, & grandinosum, tabidos reddit, quotquot illud spuunt, (sexto Epidemiarum parte tertia, commentario trigessimo sexto autore Galeno) nisi quoniam generatur, ab ardente circa pulmones calore: a quo attræ bilis more, summit vim exedendi, vlcerandi, & putrefaciendi pulmones ipsos. An dices ex attra bile huiusmodi sputum non esse, quoniam candorem habet? minime: nam rei essentia, alia potius, quam colorem sequi assolet: Bilis enim suam essentiam

seruans, plures & induit & exuit colores. Et sicut non omnia nigra sunt attra bilis, ita nec ad bilem attram, necessaria est nigredo, si adsint reliqua. Nec si nigredo esset necessaria, credere oportet, quamlibet attræ bilis materiam, ad æqualem nigredinem assurgere: sed quæ ex melancholico succo fit, suapte sponte nigro, nigerrima erit: ex sanguine post ipsam: minorem nigredinem habebit ex bile: Pituitæ vero, dilutissima quædam sufficiet nigricies, candoris plurimum habens: qualis cinereus color est, & forte sufficiet adhuc, cinereo colore candidior. Nec necessarium item esse putet quispiam, si pituita denigranda est, per medios omnes colores, aut substantias transeat: farina enim, aut lana, & multa alia huiusmodi, igni admota, nigra redduntur: per subnigrum tantum, aut cinereum transeuntia: non pallida, non rubra, non flaua, non fulua, non viridia, non liuida, prius reddita. Quid ergo dicendum est Galeno, primo de Facultatibus naturalibus, capite decimo, vbi ita scribit: Vt rubrum flauũ fiat, " aut flauum rubrum, vnica simplici commutatione est opus: vt vero album nigrum, " vel nigrum album, omnibus quæ in medio sunt. Dic Galenum voluisse, faciliorẽ esse " transmutationem, ex medio in extremum, quam ab vno extremo in alterum. Nam plures ab vno extremo colore, in alterum, medij colores interiacent, quam a medio in extremum. Non tamen voluit, quod omnia quæ transmutantur, ex albo in nigrum, & ex nigro in album, per eosdem colores transeant: Sed id pensandum est, iuxta naturam corporis quòd transmutatur, & iuxta naturã causæ transmutantis. Si pituita enim transmutetur à calore naturali, fiet sanguis & rubra: Si à præternaturali, cinerea: Si a frigore, alium forte colorem consequetur. Bilis antequam a frigore nigra fiat, liuida redditur: a calore non liuida, sed viridis. Chylus quoq; in ventriculo confectus, cum omni ex parte sit albus, iocinoris calore alteratus, fit partim flauus, partim ruber, & ex parte niger, nullo, aut forte dilutissimo altero colore intercedente. Quæ omnia partim sunt referenda, naturæ causæ transmutãtis: Partim naturæ corporis, quod transmutatur: Quæ per hæc aut illa media, volunt & agere, & agi, in colorem in quem tendunt. Minus vrget quod alij afferunt ex Aristotele, humidissima non posse vri. Nam humidissima vt aqua, & omnis terræ expertia, nequeunt vri: quoniam in talibus nihil est, quod sustineat vstionem. De pituita vero constat superassari, crassam, albam, & glutinosam reddi: quoniam terram ipsa continet, quæ ignem possit sustinere.

CAPVT decimum octauum, an Bilis, sit sanguinis spuma.

AVICENNA prima primi de Humoribus, bilem naturalem dixit esse spumam sanguinis, quòd videtur sumpsisse ex Galeno, quarto libro de Vsu partium, ad initium, & secundo libro de Naturalibus facultatibus ad finem, vbi humorum generationem in iocinore, cõparat generationi vini in dolio. Sicuti enim, dum vinum

conficitur

conficitur, duplex prouenit excrementum, alterum leuius magisq́; aëreum, quod aut florem aut spumã vocant, alterum grauius ac magis terreum, quod fecem appellant: Ita in sanguinis confectione, dum chylus subigitur, & a iocinoris calore tractatur, quod feculentum est, ac crassum subsidet, innatat vero, quod tenue est ac leue, & veluti spuma quædam, in sanguinis superficie fluitat. Qua comparatione (parcat Auicennas) nolluit Galenus, bilem esse sanguinis spumam: sed spumæ vini proportione respondere: tenuitate, leuitate, & situ. Innatat enim bilis, alijs humoribus, vt vel ex hoc, per vomitũ magis, quam per deiectionem sit expurganda, Galeno autore, quarto libro Aphorismorũ, cõmẽtario quarto. Accedit quod spuma, ortũ habet ex flatu, crassæ materiæ intercluso, quarto libro Aphorismorũ, commentario quadragesimo tertio, & libro item septimo Aphorismorum, cõmentario trigesimo, autore Galeno. Quare quiuis è tribus humoribus reliquis, aptior erit spumæ generandæ, quã bilis tenuissima. Adhæc si bilis ex sui natura esset spuma, non adscriberetur ipsi flauus, aut luteus color. Nam octauo libro de Placitis pituitã ob id albam apparere dixit, quia in generatione eius, multæ paruæ ampulæ in ea contineantur: quare si bilis, sui natura spumesceret, multo satius alba foret. Cum ergo ex omni humore, flatus concipiente, possit spuma generari: a quo humore genita spuma sit, declarat ipsius spumæ color: qui quanquã spumescentiæ ratione, in album inclinet, seruat tamen nonnihil coloris pristini. Si enim rubea sit, aut in rubrum inclinet, ex sanguine: si penitus alba, ex pituita: si pallida, ex bile duxit ortũ. Quæ ex pituita præterea ducitur, difficllime dissipatur, diutius permanẽs: quæ ex bile, statim euanescit, ob tenuem substantiam, quæ vapores inclusos nõ seruat: Inter hæc duo, mediũ tenet sanguis. Est ergo bilis, humor tenuis, leuis, fluidus: ex quo licet spuma, sicut ex alijs tribus, possit generari, ex sui tamen natura, spuma non est.

CAPVT decimum nonum, de *Bilis naturalis speciebus, & vltra earum, sit naturalior.*

BILIS *naturalis color latitudinem habet, à pallido in flauum, per medium rufi: pallida enim, rufa, & flaua bilis, naturales sunt omnes: & ob id indifferẽter his tribus nominibus vtũtur autores, vt naturalem bilem nobis indicent, primo Crisium, capite duodecimo autore Galeno. Vtra autem harum sit naturalior, dubitant quidam. Cui nos respondemus rufam bilem maxine naturalẽ esse, quoniam est in medio duorum extremorum naturalium, scilicet in medio pallidi & flaui. Nam si rufæ bili, serosam humiditatẽ misceas, pallida redditur: si humiditatem detrahas, fit flaua: & naturæ in vtroq́; colore seruatur latitudo: Nam pallida, & flaua bilis, naturales sunt: Hæc quidem vlterior, & magis excocta, quæ a vesica*

 fellea,

fellea, magis quam alia trahitur, vt per aluum expurgetur: Illa vero citerior, aquoſior, & quodammodo crudior, quæ cum ſanguine manens, per venas lata, in rufam naturaliorem, ipſarum coctione, vt corporis alitioni ſeruiat, commutatur. Quæ ſi vlterius ibi excocta flaueſcat: non dum cæpit eſſe præternaturam. Quanquam non omnis flaua ſit naturalis, ſed ea tantum quæ tenuis, humida, & fluida fuerit. Vitellina enim, quo ad colorem attinet, flaua eſt & naturalis: A natura vero, eo exorbitat, quod ad vltimum eſt excocta, non tenuis, non fluida, non humida, ſed craſſa & vitellis ouorum ſimilis, ſecundo de Facultatibus naturalibus ad finem autore Galeno. Si vero horum colorum, exactam dignotionem aſſequi ſtudes, ſic conſequeris. Pallidum inſignitur colore citri maturi, aut maturæ palleæ: Rufum quod appellat Auicenna rubeum clarum, auro non ſyncero ſimulatur, aut capillis in homine rufo, Galeno autore, ſecundo de Temperamẽtis (quod nos dicimus ruuio. Non quod appellamus bermejo) aut vt idem Galenus aſsimilat, ſecundo ſimpliciũ, capite primo, ſimilis eſt colori flammarum. Flauũ vero, aureum colorẽ notat, quod puro & ſplendenti auro, huiuſmodi color ſimilis ſit: Aut vt Galenus aſsimilat, ſecundo ſimpliciũ citato, ſimilis eſt carboni incenſo. Quæ doctrina ſatis conſona eſt, traditis a Galeno, primo libro Criſium, capite duodecimo, vbi pallidum albo proximum poſuit: Rufum vero, tantum a pallido diſcedere, quantum flauum, diſcedit a rufo. Rufus enim a flauo, eo tantum differt, quod rufus magis ad album, flauus vero magis ad ſplendidum vergit. Si enim amara bilis, albior & turbulentior facta ſit, rufeſcit: Si vero ſpledens ſit & purior, flaueſcit. Nam quod veluti igneum, in bile ſplendet, ipſam redit flauiorem. Sed obtrudet nobis quiſpiam locum Galeni, è ſecundo libro de Temperamentis, capite decimo, vbi rufum colorem, flaui albiq́ eſſe medium adſtruit. Quare minus diſtat à pallido rufum, quam à rufo flauum. Sed dicendum, quod rufus color, flaui albiq́ eſt medius, id eſt interiacet flauo atq́ albo: non æque diſtat. Quandoque etiam Galenus, bilem rufam prætermiſsit, vniuerſam latitudinem bilis naturalis, comprehendẽs palido, & flauo. Nam medium, vtriuſque extremi, nomen, & rationem, ſuſcipere poteſt. Sic 6. Epidem. parte quinta com. 14. dixit: Flaua quidem bilis, proxima palidæ eſt, & eiuſdem fere generis.

CAPVT viceſimum, an rubra *Bilis, ab humorum numero ſit ablegandа.*

POST flauum colorem, ruber ſequitur: tanto à flauo diſtans, quanto à rufo flauum diſtare diximus, primo Criſium capite duodecimo, autore Galeno. De quo ſane colore dubium eſt, an alteri humori à ſanguine conueniat: nam Auicennas prima primi de Humoribus, & Raſius Secundo continentis, & Actuarius libro primo de Iuditijs, capite decimo quinto, & libro primo de

Cauſis

Causis, capite nono, & libro primo de Præuidentijs, capite sexto, bilem quandam rubram statuunt: Quæ obscurum (inquiunt) rubore acquirit, ex attra bile, quæ bili naturali commiscetur. Quod etiam videtur sensisse Galenus, libro primo de Natura humana, commentario quinto, vbi bilem quandam rubram, per putrefactionem genitam percenset. Quanquam autem huius rubræ bilis generatio, ex dicta permistione, non videatur impossibilis, experimento tamen communiter medentium nunquam occurrit. Nec credibile est, tam rarum fore huius humoris prouentum: vt vel semel in vita, aut nobis aut socijs nostris, apud quos mille millium quotannis sanãtur ægroti, non contingeret. Adde quod inter citatos autores, qui bilem rubram memorant, non conuenit. Rasius enim, & Auicenna, sæuissimam hanc bilem esse censent. Actuarius vero primo de præuidentijs citato, modestiorem eam, naturali crocea, aut aurea statuit, mitioremque in ferre sitim, & somnum nõ adeo perturbare dixit: quare nihil certum de ea tradunt. Accedit quod Galenus sexto Epidemiarum, parte quinta, commentario decimo quarto scribit: Excogitari non posse, ab alio abundãte humore, quam à sanguine, rubrum colorem fieri: vbi etiam de rubra bile mentione facta dixit, eam esse sanguinis serũ. Sciscitanti vero, quare serum sanguinis rubra bilis appelletur, respondet ipsemet Galenus, libro de Attra bile in hæc verba. Sic igitur & rubram nonnulli bilem nominarunt, quæ ad tenuem sanguinem, consistentia proxime accedit. Sed quoniam nõ coit, bilem idcirco eam appellãt. Ex quo loco manifestũ est, bilis nomen, sero sanguinis fuisse inditum, quoniã bilis more non concrescit: ob sanguinis vero quem seruat ruborem, rubræ cognomen ipsi fuit additũ. Et bilis rubra, a veteribus appellatũ. Vnde & à Galeno ipso, inter biles quandoq; percensetur, vt primo de Natura humana cõmentario quinto, quoniam scilicet sequutus est antiquorum nomenclaturam: Et vbi res nõ agitur ex professo, numerat eã inter species bilis. Eius tamen prouentus, ex causis supra memoratis, mihi non videtur impossibilis.

Caput vigesimum primum, de vitellinæ bilis colore & consistentia.

INTER BILES præternaturam, vitellina primo occurrit consideranda, hæc enim quatenus ad colorem attinet, aut est naturalis, aut naturali multum proxima. Flaua enim est, autore Galeno, secundo libro de facultatibus naturalibus, ad finem. Nam licet bilis flaua recalfacta, mutet consistentiam, & seri dissipatione reddatur crassa, colorem tamen aut non mutat, aut intra terminum flaui, flauior redditur. Quod mostrant apertissime, Galeni verba, è decimo libro simplicium, capite de felle, quæ ita habent: Seroso recremento, flauæ bili commisto, pallidam constitui contingit: Sicut & flauã, plusculum excalfactam, consistentia reddi crassam, colore autem flauam. Quod vero flauus color, vt vitellina bile, sit intensior,

tensior, quam in flaua, videtur ex hoc loco Galeni, nam quod flauum iam est, non potest flauum reddi, nisi flaui coloris intensione quadam. Et hanc intẽsionem maiorem, in bile vitellina, significauit Galenus secundo libro de Naturalibus facultatibus ad finem: vbi post flauum addit igneum. Sunt autem hæc Galeni verba: In sanguine generando, quidquid abunde crassum, ac terreum, ex ciborũ natura, in nutrimento fertur, nec commode à naturali calore alteratur, id lien ad se trahit. Quod vero assum, (vt sic dicam) vstumque nutrimenti est (fuerit sane hoc calidissimum in eo, ac dulcissimum, qualia sunt tum mel, tum adeps) id cum flaua bilis factum est, per fellis vocata vasa expurgatur. Est autem hoc tenue, humidumque & fluidum: nõ quale cum ad vltimum est excoctum, flauum, igneum, & crassum, vitellis ouorum simile. Fit ergo bilis vitellina, ex flaua naturali, à calore plus iusto alterata. Dum enim recalfit, eius serum absumitur, & crassa redditur, atq; flaua, adeo vt similis euadat, tum colore; tum consistentia, vitello oui crudi, libro de attra bile autore Galeno. Crudi (inquã) nam coctum pallescit: crudum vero flauescit, vt experimento constat. Quod non intelligens Auerrhous tertio collectionum capite tertio, inepte transtulit vitellinam bilem, similem esse, vitello oui nati eo die. Fallitur autem, primo quia apud Galenum legitur crudi, non recentis. Secundo quia vitellum oui, parum ex ætate mutatur in colore, præsertim intra primam septimanam. Tertio, quoniam cum bilis vitellina, sit flauissima, & oua antiquitate magis flauescant, similior erit vitello oui antiqui, quam recentis. Quarto nam vitellinæ bilis similitudo, cum vitello oui, intelligenda potius est in consistentia & modo substantiæ, quam in colore: nam ouorum vitelli non sunt vnius coloris, sed quidam pallidi, alij ruffi, & interdum flaui visuntur: substantia vero est vna, crassa scilicet perinde atque bilis, cuius serum fuit absumptum. Et ob id Galenus, separatim dixit, Bilem vitellinam flauam esse, & vitellis ouorum similem, libro de Attra bile, secundo libro de Naturalibus facultatibus, & decimo libro simplicium citato. Quoniam scilicet verbo flauum, exprimit colorem, similitudine autem cum ouorum vitellis, modum substantiæ. Quoniam autem hæc similitudo in substantia, non seruatur cum vitello oui cocti, ob duritiem & consistentiam maiorem, quam debeatur humori, sua natura fluido, ideo comparauit Galenus cum vitello crudo, non cum cocto.

Caput vigesimum secundum, an vitellina sit *humor simplex, an ex pituita cum bile mista constet.*

CVM ex flaua bile, propter exuperantiam caloris euaporata, & tanquam assata, fiat vitellina, vt ex Galeno nuper docuimus. Lubricus detegitur error Anicenæ, Haliabatis, Ysac, & Ioanitij: qui vitellinam bilem ex permistione pituitæ, cum flaua bile generant. Primus autem qui hunc errorẽ aduertit, est Auerrhous,

tertio

tertio libro Collectanei, capite tertio, & post eum iuniores plurimi. Primo quia vitellina licet sit crassa, lentore caret: quo non careret, si ex mistione pituitæ fieret, quæ viscida semper est. Secundo, quia cum vitellinæ color, sit flauissimus, & igneus, vt dictum est: fieri non poterit ex permistione flaui in bile, cum albo pituitæ: nam permistio albi cum flauo, potius retrahet ad pallidum, quam trahat ad flauius. Tertio nam vitellina, naturali bile esset frigidior, cum omnium sententia longe ardentior habeatur. Quarto nam bilis flaua, pituitæ permixta, similis erit non simplici vitello (quod oporteret) sed conquasato cum albumine. Atque talis sæpenumero excernitur, per vomitiones & aluum in tertiana notha, & semitertiana, atque horrida febre, & febribus quibusdam compositis. Vitellum enim atque bilis, flaua sunt ambo, albumen vero & pituita sunt alba. Hanc vero bilem ex huiuscemodi permistione natam, non prætermissit Galenus: sed a vitellina diuersam esse censuit: atque de ea & tenui quadam substantia croci colori simili, mentionem habuit, secundo prognosticorum commentario trigesimo octauo. Et Hyppocrates septimo Epidemiarum, in historia filij Cidis, in quo excrementum prodijt subbiliosum, viscosum, & velut ex ouo conquassato subpallidum. Non ergo errant Auicenna & reliqui, quoniam genus quodam bilis statuant, ex bile & pituita genitum (frequentissimum enim est, & tertianam notham atque alios morbos illegitimos creat) sed quoniam hoc genus bilis cum vitellina confundunt. Dialectica vero, atque curiosa nimis disceptatio foret, an in hoc bilis genere, ex bile flaua & pituita pauciori genita, seruetur vterque humor, alteri plurimum permistus, an vero ambo, in tertium humorem degenerent, cuius vna sit forma substantiæ. Nobis enim sat est intellexisse, id genus bilis periodum tantum habere tertianum, non quotidianum. Si vero id contingit ob formæ vnitatem, aut quoniam periodus sequitur humorem dominantem in mistione, medicis parum est vtile.

CAPVT vigesimum tertium, De prassina & æruginosa bile, & vbi generentur.

BILIS porracea atque prassina, perperam à quibusdam distinguntur, atque duæ esse putantur. Nam πράσσον a quo prassina nomen duxit, porrum est. Et bilis prassina, est eadem quæ porracea: sic veteribus appellata, quoniam porri virorem præfert, secundo de Temperamentis, capite octauo, autore Galeno. Ex quo alter quorundam detegitur error, qui porraceam bilem, succo porri similem esse ferunt, nam succus porri, est obscurior & nigrior, bilis vero porracea, clariorem dilutioremque habet viriditatem. Vt quæ ex prima commutatione, in viriditatem consurgat. Similatur ergo folio porri, vt voluit Galenus non

succo.

succo. Quæ vero post hanc, obscuriorem viriditatem habet, magis exusta est, & ad nigrum propius accedit, appellaturque æruginosa. Talis enim apparet, sicuti si quis optimam æruginem, aqua perfunderet, adeo vt ex eorum vnione, talis substantia exultaret, quæ defruti craßitudinem repræsentaret, quinto libro Aphorismorum, commentario primo, autore Galeno. Quod vero æruginosa obscurior sit, & ad nigrum magis accedat, quam porracea, constat: quoniam æruginosa ex porracea magis exusta generatur, & attræ bili fit vicinior: Et ob id deteriora infert symptomata, memorata à Galeno duodecimo Methodi capite vltimo, & quinto libro Aphorismorum Commentario primo. Et ob id calidißima animantia, qualia sunt miluiorum & aquilarum genus, felle visuntur ærugineo, ac nonnunquam attro, decimo Simplicium capite de felle autore Galeno. Hinc Auicennæ detegitur error, qui fen prima primi de Humoribus, bilem Zinariam Albicantem esse definit, quoniam scilicet ex praßina, magis adusta & deßiccata generatur. Nam quæ aduruntur (inquit) eatenus nigricant, quatenus humorem, qui concrematur seruant: eo vero absumpto, & desiccato, alba redduntur. Exemplo sunt ligna, quæ primo in carbones, vltimo in cinerem vertuntur. Sic ergo cum bilis praßina magis torretur, partes humidæ in ipsa nigricantes & eam ipsam obscurantes, exoluuntur & desiccantur: generaturque zinaria, aut æruginosa, quæ propter dictam rationem, viridis est, viriditate magis quam porracea trahente ad albedinem. Sed fallitur Auicenna: Primo quoniam vt dictum est, porracea fit, ex prima commutatione ad viriditatem, ergo dilutiorem habebit virorem, & magis albicantem, quam æruginea. Secundo, quia cum æruginea, ad attram bilem propius accedat, obscurior & nigrior erit necessario. Si æruginea præterea albicaret, ob humiditatis desiccationem: vlteriori vstione redderetur candidior, & in attrum humorem nunquam verteretur: quod tamen falsum esse, monstrant experimenta, & autorum omnium testimonia. Adde quod candor, in re concremata, vltimam sequitur siccitatem, quæ cum humoris essentia nequit stare. Fallitur ergo Auicenna, non quoniam bilis zinaria non detur (quod quidam existimant) sed quoniam porracea candidiorem esse censet, leui ratione seductus. Qui vero zinariam tollit, non aliam quam ærugineam negat: de barbaro enim nomine, barbaris autoribus, non est detrahenda fides: quos si consulas, & suum pandectarium adeas, intelliges ziniar esse æruginem: a qua zinarium, quasi æruginеum ducitur. De loco vero generationis, horum humorum viridium, dubium est, nam Auicennas porraceam, & æruginosam, frequentius in ventriculo generari censet: Is enim de humoribus, primo capite, ita scribit. Et quæ in stomacho generatur, duas habet partes, praßinam scilicet, & viridem vt ærugo æris. Galenus tamen, solam porraceam, in ventriculo gigni, est arbitratus, secundo libro Præsagiorum, Commentario trigesimo nono, & libro secundo de Temperamentis, capite octauo. De æruginosa vero nullibi quod legerim, tale

aliquod

aliquid reperitur scriptum. Nam quod libro de attra bile scripsit, bilem in ventriculo gigni, quam porraceam, à porrorum similitudine appellant, sicut & æruginosam, quod ærugini similis conferatur, denominationis est exemplum, non generationis vt constat Galeni verba expendenti. Accedit, quod si in ventriculo, generaretur bilis æruginosa, per integram sanitatem interdum excerneretur, sine morboso aliquo affectu, hoc vero non ipsi, sed porraceæ tantum bili contingit, tertio libro de Alimentorum Facultatibus, capite de melle, autore Galeno: Porracea ergo bilis, in ventriculo generatur, non æruginosa. Nec vero porracea, perpetuam generationem, habet in ventriculo: sed interdum etiam, in iecore & vniuersi corporis vasis generatur, propter calorem immodice assantem: secundo libro Præsagiorum, Commentario trigesimo nono, autore Galeno, vbi ita scribit.
" *At vero gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis, per naturam habenti-*
" *bus, ita porracea altera, præternaturam, constatque vt hæc sæpenumero, in ven-*
" *triculo gignatur, propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia*
" *beta, cæpa, braßica sunt: atque vt etiam talibus nequaquam ingestis, ratione ægro-*
" *tationis, in venis gignatur: ac decumbat, aut in ventrem superiorem, aut inferio-*
" *rem, calorem in corpore indicans præternaturam, atque excrementi proprietatem,*
" *talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est.* Ex quibus plane Galeni verbis constat, duplicem generationem, porraceam bilem habere, vnam in ventriculo, propter quorundam ciborum cruditatem: & alteram in vasis, propter calorem immodice assantem. contra vero est, quod secundo libro de Temperamentis, capite octauo, bilem porraceam non modo gigni in ventriculo dixit Galenus, sed signum etiam distinctiuum significauit, quo distingueremus bilem euomitam, aut à ventriculo esse aut à iecore. Nam si pallida, aut flaua est, à iecore: si porracea, à ventriculo ducit ortum. Sic enim eo loci scribit.
" *Tertium notæ genus, in*
" *ipsis est vacuatis. Nam quibus in ventre, biliosum excrementum gignitur, id por-*
" *ri virorem præfert: at quibus ex iocinore descendit, ys vel plane flauum est, vel omni*
" *no saltim pallidum.* Ex quibus verbis facile deducitur, porraceam bilem, non alibi quam in ventriculo gigni, si inditium id firmum sit futurum. Quid in huius contradictionis solutione dixerint alij, non curo: ne in re aperta, in qua omne punctum tullimus, paginas impleamus. Quod sentio est, porraceam bilem excerni posse per morbos, & sine morbis: hæc in ventriculo, illa vero in vasis gignitur. Nam quæ ex ciborum ingestorum cruditate, in ventriculo generatur, non est mirum per sanitatem, citra corporis læsionem posse excerni: quæ vero altius egit radices, & ex praua dispositione vasorum, duxit ortum: sine morbo eoque graui excernetur nunquam. Libro ergo de Temperamentis, signa tradens Galenus, dignoscendorum temperamentorum, de porracea bile, quæ per sanitatem excernitur, fuit loquutus: libro vero prognosticorum, bilem vtramque est complexus.

Nam

Nam non parum, ad prædictionis vim attinet, nouisse: an ex cibis male in chilum conuersis, an ex praua dispositione vasorum, porracea bilis traxerit ortum, vt enim illa sine periculo est, ita hæc valde periculosa & interdum exitium portendit. Nec obstat, quod apud Galenum, tertio libro de Morbis popularibus, parte secunda, Commentario octauo, nunquam viridia, aut nigra, excernuntur sine morboso aliquo affectu. Nam supplendus est locus, ex tertio Alimentorum, capite de melle, vbi porraceam bilem excipit. Sic enim eo loci scribit Galenus: Diximus enim iam, sæpenumero medicos solere, bilem eiusmodi, simpliciter citra coloris adiectionem nominare. Reliquas vero biles omnes, cum coloris sui nomine explicare. Alias autem omnes, porracea excepta, cum corpus grauiter ægrotat, excerni videmus. Flaua vero, & pallida, & porracea, etiam sine morbis euomuntur sæpenumero, ac deijciuntur. Ex quibus Galeni verbis aperte colligitur flauam, pallidam, & porraceam bilem, & euomi & deijci posse, sine morbis. Flaua & pallida quoniam sunt naturales: quæ naturalia autem sunt, citra magnum lapsum possunt augeri & excerni: Porracea vero, quoniam in ventriculo generatur: & sine interna læsione, ab externa cibi prauitate, prouenire potest. Cuius certe ratione, porracea in ventriculo generata, morbosum aliquem affectum, ipsius ventriculi, non significabit. Nam ex causa externa ducit ortum, puta ex prauo cibo, a coctrice ventriculi non chilificato. Ex laudabili enim cibo, nunquam generabitur, autore Galeno secundo libro de temperamentis, capite octauo, vbi sic ad verbum scribit: Præterea quibus in ventriculo, bilis illa gignitur, quæ porri colorem immittatur, debet omnino ijs, cibus fuisse non panis, non suilla caro, simileue aliquid: sed necessario aliquid, quod his calidius fuit, neque id boni succi. Sed iam hic insurgit Auerrhous, qui tertio libro Collectionum, capite tertio, porraceam bilem, in ventriculo, nulla ratione posse generari censet. Primo Nam ventriculus, est membrum frigidum, non poterit ergo calidissimam bilem, qualis porracea est generare. Secundo nam si iecur, dum recte valet, est causa bilis naturalis, erit quoque dum ægrotat, causa bilis præternaturam. Non enim alteri, est referendum innaturale, quam cui naturale conueniebat. Sic enim si ventriculo recte valenti, tribuitur naturalis chili confectio: non erit alteri membro à ventriculo, referenda confectio chili vitiati & innaturalis. Tertio, nam prassina bilis, prauus humor est, & qui veneni naturam sapit, cuius potentiam sæuiora sequuntur symptomata, quam ex cibis, male in ventriculo confectis, sequi par esset. Hanc difficultatem, fugere forte volens, Nicolaus Florentinus, sermone quinto, tractatu primo, capite vndecimo, huiusmodi bilem, in ventriculo gigni perhibet: ipsam tamen verum humorem esse negat. Huiusmodi enim bilis, & alij etiam nonnulli succi, quanuis humoris exhibeant phantasiam, æquiuoce tantum, humores sunt appellandi. Sed parum pro Auerrhoë dictæ rationes vrgent, nam porracea bilis, non calet ex ventriculo generante, sed ex materia ex qua generatur, porro scilicet cæpa

allio.

allio. Aut simili aliquo succo calido atque viridi, non bene in chilum conuerso. Taleque habet temperamentum, qualis prædictorum olerum succus est, vt secundo libro Prognosticorum, Commentario trigesimo nono, scribit Galenus. Nec obstat secundum, nam pituita naturalis, gignitur in iecore, acida in ventriculo, & præternaturam altera, quæ mucus potius est quam pituita, in cerebro, vt autor est Galenus, libro secundo de Naturalibus facultatibus: ventriculo tamen, aut capiti, non inest vis generandi naturalem pituitam. Minus difficile est, quod tertio obijcitur, nam bilis praßina in iecore ac vasis genita, prauus humor est, & sæua sympthomata inducit, lætalesque morbos, magna ex parte parit. Quæ vero in ventriculo generatur, sine morbis etiam excernitur, quoniam nec sequitur, prauã corporis dispositionem, nec in altum corpus penetrauit.

CAPVT vigesimum quartum, De bile *cærulea, & isatidea: in quo, omnes bilis species recensentur.*

POST *bilem æruginosam, memorat Galenus, decimo libro de simplicium medicamentorum facultatibus, capite de felle, bilem cæruleam, & Isatideam: quæ magis quam ipsa æruginosa, ad atrum colorem vergũt, & fiunt quotiens calida animantia, famæ, siti, atque labore violento, torquentur, quod in tauris defatigatis, & vinculis violenter tractis, sæpe vidit Galenus, & quotidiano nos experimento aduertimus. Sunt autem hæ duæ species bilis, adhuc in genere viridium, nam cærulea est in colore Isatidis, seu glasti (Hispani vocamus pastel) qui quidem, magis est colore braßicæ fuscus, & nos appellamus azul cerrado. Vnde constat in genere viridium, quatuor species bilis contineri: praßinam, & æruginosam, de quibus egimus capite superiori: & cæruleam, atq; Isatideam quæ hic commemorãtur. Quod aperte sensit Auicenna fen decima tertia tertij, capite octauo, sic scribens, Et viridis ad nigredinem decliuis, sicut azul indicum, secundum plurimum significat congellationem caliditatis. Quibus verbis patet, azul non esse extra genus viridium vt diximus. Qua certe ratione, autores qui de Isatidea, atque glastea bilibus, nec meminere, nec morbis, ab ipsis enatis, remedia perscripserunt, accusandi non sunt: quoniam vt vno genere viridium continentur, ita in remedijs & prædictione cum ipsis conueniunt. Thamarindis enim, Crystallo, & frigidis alijs alexipharmacis, si aduersus bilem omnem viridẽ ac venenatã vtaris: simul & non multum promiseris, curationi & prædictioni te satisfecisse puta. Si quispiam vero, ad omnia quæ de bile, à nobis dicta sunt, animum aduertat, intelliget bilis esse species octo, tres naturales, pallida, rufa, & flaua, & quinq; præternaturam, vitellina, praßina, æruginosa, cærulea, & Isatidea. Nec refert, si pauciores interdum memorentur species, nec adeo exac-*

ta fiat ipsarum diductio apud autores. Nam & harum, ad minorem numerum, fieri potest reductio, si tam minutæ differentiæ, non recenseantur: pariter & ad maiorem, si minutiores differentias consideremus. Innumeræ enim sunt bilis species, præsertim quæ ex putredine constant, libro de natura humana cõmentario decimo sexto, autore Galeno. In transitu enim, vnius humoris ad alium, per infinita pene pertransitur. Et hinc ortum habent cineritiæ, ferruginosæ, fumosæ, indicæ, & aliæ bilis species eiusmodi, quæ apud autores leguntur.

Caput vigesimum quintum, De commutatione bilis, & in alios humores transmigratione.

CVM BILIS sit vltra sanguinem, & ex sanguine plus calefacto generetur, in sanguinem redire nequit, secundo Acutorum, Commentario trigesimo, autore Galeno. Quare nec in pituitam commeare valebit: est enim pituita sanguine ipso citerior. Nec obstat, quod phrenitis, ex Auicennæ atque Aëtij decreto, plurimum refrigerata, in lethargum quandoque decedat: Id enim citra commutationem bilis in pituitam fieri potest, bile atque sanguine valde refrigeratis, & etiam pituita, per vsum narcoticorum, tum aucta, tum etiam plurimum incrudata: simul & facultate animali, adeo per narcotica dicta sopita, vt quem soporare volumus, excitare postea non possimus. Quod vero tertio libro acutorum, Commentario trigesimo octauo scribitur, Amara in pituitam « decedere, cum ab aceto in sublime attolluntur: nec à Galeno interpretatur, nec a no« bis, pro genuina Hippocratis sententia recipitur. Nam acetum bilem dissecans, & contemperans, vt quid ipsam in pituitam vertat, non capio. Quin & acetum, pituitam non gignit, sed tenuat, secat, subigit, & tractabilem reddit, vt tum a natura, tum ab expurgantibus medicamentis, facile è corpore deturbetur. Nec in melancholicum succum, bilis vnquam vertetur: nam nihil magis distat a fece, quam flos: est autem melancholicus succus, fex quæ subsidet in sanguinis confectione, bilis vero, flos innatans. Quare non commutabũtur in se se. In quem vero humorem, commutari posit si requiras, Galenum audies, sexto libro Aphorismorum, Commentario quinquagesimo tertio, & libro de Attra bile, post principium, & alibi, sæpe dicentem, quod bilis flaua, est attræ bilis materia, & meat in attram medio vitellinæ, porraceæ, æruginosæ, cœruleæ, atque Isatideæ. Sed hæsitabit forte quispiam, quare si vitellina, porracea, æruginosa, cœrulea, atque Isatidea, connumerantur Galeno, atque alijs autoribus, inter species bilis: non veniat etiam in earum numerum, bilis attra computanda? cum pauculam quandam alterationem, vlterius sit perpessa, & modo dictis, sit valde proxima? cui nos respondebimus, quod attra bilis, non connumeratur inter bilis species, quoniã non ex sola bile, sed ex alijs

etiam

etiam humoribus, generationem obtinet. Secundo, quoniam attra bilis, periodum tertianum, qui est de natura bilis non seruat: Sed quarto quoque die repetit, more attri succi, cuius nomenclaturam accepit, sicut & colorem, & repetentiam, fuit mutuatus.

CAPVT vigesimum sextum An succus melancholicus, sit sanguinis fex: & an ab Hippocrate, inter quatuor humores recipiatur ceu eorum vnus.

SICVT in sanguinis generatione, supereminens flos, bilis appellatur, ita & quæ subsidet fex, atter succus: & interdum melancholia, idest attra bilis nominatur. Quanquam hoc nomen, minus huic succo nuturali quadret, quam alteri prauo, & præternaturali, per exustionem genito, tertio libro de locis capite quinto: & quarto libro Aphorismorum Commentario vigesimo primo, autore Galeno. Nam succus atter, quartus est humor, tum ab omni bile, tum à duobus reliquis humoribus distinctus, & corporis constitutioni, æque atque ipsi necessarius. Frigidus enim atque siccus existens, materiam præstat opportunam, nutriendis oßibus, neruis, venis, arterijs, cartilaginibus, membranis, & reliquis partibus, tali temperamento præditis. Nec obstat Cardanus, libro primo contradictionum, tractatu tertio, capite 18. qui melancholicum succum, à fece sanguinis diuersum esse vult, primo quoniam (vt inquit) sanguinis, fex sanguis est, nec diuersam ab eo, nanciscitur naturam. Secundo, quoniam melancholicus succus, frigidus & siccus est, sanguinis autem fex, calida & humida. Nam & fex (inquit) vini, & olei, suorum humorum naturam agnoscunt. Tertio quoniam sanguinis fex, gellatur, sicut & sanguis ipse: Succus autem melancholicus, non gellatur libro de Attra bile, autore Galeno. Sed friuola hæc sunt, nam sicut fex vini, vinum non est, nec olei oleum, ita etiam limus sanguinis, ab ipso sanguine distat. Fex etiam vini, & olei, frigida est atque sicca: nisi quatenus vini aut olei aliqua substantia, cum ipsis retinetur. Sanguinis præterea fex, nec gellatur, nec (vt existimant) fibras habet: Quare siue melancholicum succum, appelles Hippostasim sanguinis, siue limum, siue fecem, aut turbulentiam sanguinis, nec errabis, nec a probatis autoribus discedes. Quod vero libro de genitura, succus atter, ad humorum numerum non vocetur, apud me est satis difficile. Sic enim eo loci apud Hippocra-
« tẽ reperitur scriptum: εἰσὶ δὲ τέσσαρες ἰδέαι τοῦ ὑγροῦ, αἷμα, χολὴ, ὕδωρ, καὶ φλέγμα.
« idest: Sunt autẽ quatuor humorũ species, sanguis, bilis, aqua & phlegma. Et subdit:
« Homo namq; tot humorũ species, congenitas habet, a quibus morbi, tum fiunt, tum

etiam indicantur. Quibus verbis Hippocrates, tũ a seipso, tum ab omni medicorum cœtu, dißentit. Nam sæpe alibi, quatuor hos humores enumerat: sanguinem, bilem flauam, bilem attram, & pituitam. Dici forte poßet, per aquam intellexisse pituitam, per phlegma vero, bilem nigrã, à verbo πέφλεχθαι *quod vstum esse significat. Sic enim eo nomine, vsum fuiße prodicum, testis est Galenus, secundo libro Naturalium facultatum ad finem. Sed obstat, quod nunquam flegmatis nomen, alia significatione, vsurpatur Hippocrati, quam ea, qua paßim vtitur libro de Natura humana, pro eo scilicet humore, frigido & humido, quem Latini pituitam appellant. Ob id forte dicetur melius, aquæ nomine, attram bilem intelligendam fore. Nam libro quarto de Morbis, eandem sententiam repetit, & melancholicum succum, aquam appellat & hydropem: ob id forte, quoniã is succus, lienem obstruens, aquam intercutem frequenter solet excitare, nomine consequentis dato causæ. Sunt autem eo loci, Hippocratis verba huiusmodi: Habet autem & mulier & vir quatuor humoris species in corpore, à quibus morbi fiunt, qui non à violentia aliqua fiunt. Sunt autem species hæ, pituita, sanguis, bilis, & hydrops siue aqua. Quibus verbis, si per aquam vt quidam volunt, humorum serum intelligamus, duplex notabitur error: vnus, quod attrum succum prætermiserit: & alter, quod humorum serum, ad numerum humorum admiserit: cum tamen non sit humor, sed humorum nos alentium vehiculum. Satius ergo est, vt per aquam, attrum succum intelligamus, eam enim lieni adscribit, idem Hippocrates libro quarto de Morbis, capite octauo & nono, sicut bilem flauam iecori. Sed non est, cur tam anxios nos reddant, sententiæ quædam, libris Hippocratis, ab alio potius, quam ab Hippocrate interdum insertæ: qualis forte hæc est, quæ humorum numerum, (aliter quam ipse, ex professo tradiderit, libris genuinis & emendatioribus) memorat. Plura enim loca alia reperies, quæ si ad vltimum ducantur examen, quemuis lectorem ancipitem reddent.*

CAPVT vigesimum septimum, *qua ratione succus melancholicus, à reliquis nigris humoribus, distingui queat.*

NIGRARVM deiectionum, differentias tres, percẽset Galenus, libro de Attra bile ad initium. Primam sanguinis, qui ob refrigerationem nigrescit. Alteram fecis sanguineæ, quam attrum succum naturalem esse diximus. Et postremam attræ bilis exquisitæ, quæ per exustionem aut bilis, aut melancholici succi, frequentius generatur. Prima ex his, à reliquis distinguitur, concretione substantiæ: nam ex omnibus humoribus, solus sanguis concrescit, gellatur, & coit in thrombum aut grumũ, tum quia pinguis, tum quia fibras habet, tertio libro

de

de historia animalium, capite decimo nono, & secundo libro, de Partibus animalium, capite quarto, autore Aristotele. Attra vero bilis, ab attro succo, distinguitur acore, splendore, fermentatione terræ, & animalium fuga, quæ non insunt succo melancholico. Primum sane horum, est acor: de quo an succo insit melancholico dubitatio est. Nam tertio libro de locis patientibus, capite septimo, dixit Galenus ἥκιστα μετέχει ποιότητος ὀξείας *quod est minime participat qualitate acida. Et quarto libro Aphorismorum, Cōmentario vigesimo primo de deiectionibus melancholicis, quæ attrabiliares non sunt, scribit* δριμὺ καὶ διαβρωτικὸν καὶ ὀξῶδες οὐκ ἔχει *Quod est acre, & corrodens, & acidum non habent. Contra vero quinto libro de Vsu partium, capite quarto, succi melancholici saporem, acidū & austerum esse scripsit. Tertio quoque libro de ratione victus in acutis commentario trigesimo octauo, non modo acidum esse huiusmodi succum, sed plurimum acoris habere adstruxit. Hæc sane in Galeni verbis apparēs contradictio, ita soluitur. Habet succus melācholicus, quoniam frigidus atque siccus est, & terrenæ substantiæ, saporem satis acidū, & adstringentem, ex sui natura: occultur tamen alieni saporis mistione: dum enim naturam suam seruat hic humor, & recte valet corpus: sanguinis dulcedine cuius ipse est limus & fex diluitur, atque ob id occultatur eius acor. Dum vero torretur, & attrabilis fit, sanguinis dulcedine amissa: mordax fit veluti acetum, quarto Aphorismorum, commentario vigesimo tertio, autore Galeno: nam tunc acorem syncerum ostendit, quem antea ob mistionem alieni saporis, non ostendebat, vt tertio libro Acutorum, Commentario trigesimo octauo scribit Galenus. Cum ergo tertio de locis, & quarto Aphorismorum Galenus, succum melancholicum dixit, acida qualitate non participare, de manifesta & syncera intelligatur. Nam id ipsum etiam reliquit scriptum Galenus, libro de attra bile in hæc verba. Quippe hæc (De naturali melancholia loquens) neque acerbitate, neque acore, manifeste participat. Et tertio libro*
" *de ratione victus, Commentario trigesimo octauo hæc habet. Nam & bilem nigram*
" *acidam esse contingit, cum scilicet præternaturam habente corpore, & syncera &*
" *impermista fuerit. Nempe cum recte valet, plurimum quidem prædictæ habet quali-*
" *tatis, non tamen exquisitam ipsam. Vnum tamē hic expedit aduertere, in dignotione*
" *attræ bilis, quod nomine acoris, non modo venit intelligenda qualitas gustatilis, sed altera etiam innominata qualitas, mouens odoratum: habet enim attra bilis, iniucundum quendam odorem, qui acori, proportione respondet. Nam in vniuersum acida omnia, sicut & acetū ipsum, similiter odoratū mouent, atq; gustum, quarto libro simplicium, capite vigesimo secundo, autore Galeno. Quod autem attra bilis, ex odoratu quoque innotescat, ab eodem Galeno libro de Attra bile traditum esse constat. Alterum vero, non minus aduertendum est, quod quanuis attram bilē esse acidā, sine distinctione scripserit Galenus: non de omni, sed de ea, quæ à succo melācholico adusto fit, eam sententiam intelligimus. Nam quæ acerba & austera sunt, in acidum saporem, vlterius calfacta verti possunt. Amara vero aut dulcia, nequeunt vstione acida*

reddi. Dulce enim vstione amarescit, amarum vero, vstione aut non amittit amaritudinem, aut in salsum commutatur, cum nimirum aqueum aliquod sibi miscetur. Altera nota, attrã bilem, à succo melancholico distinguens, est splendor. Nam quæ ab igne, plurimum passa sunt, ignis conditionem assequuntur: & quanquam nigra ipsa redlantur, splendentem tamen accipiunt nigredinem, quarto libro Aphorismorum, commentario vigesimo tertio, autore Galeno. Contra vero nigrum, quod à frigore nascitur, & ignis vim non experitur, obscurum & turbulentum necessario euadit, tertio de causis sympthomatum, capite octauo teste Galeno. Distinguitur tertio attra bilis, a naturali melancholia, terræ abrasione, aut si mauis dicere fermentatione. Est autem fermentatio, intumescentia quædam, eius quod fermentatur, a re quæ fermentationem inducit. A qua vero nascatur causa, prõptum respondere non est. Siue enim à calido, siue a frigido, oriri respondeas (vtrumq; enim dicunt) In obscuras ambiguasq; rationes, te ipsum conijcies, primo libro de Simplicium medicamentorum facultatibus, capite trigesimo autore Galeno. Plura enim tibi ostendam, æque calida, aut frigida, quæ nullatenus fermentant. In difficili autem hoc problemate, si experimentis attendas, & vtrorumq; rationes expendas, probabiliorem eorum sententiam iudicabis, qui a calore eximio, subito vertente materiam subiectam in flatum, fermentationem nasci tradunt. Flatus enim genitus sicut & spirituosa omnis substantia, ob leuitatẽ, motionem quandam nanciscitur, vt extra erumpat, a re quæ fermentatur. Hæc contra, ob craßitiem substantiæ, non dans exitum facilem spiritui, ab ipso spiritu aut flatu intumescit, cauatur, & ampullas, atq; leuem quandam efferuescentiam ostendit. Sic cum acetum acre, in terram effusum fuerit, protinus intumescens, sursum quasdam terræ partes, simul attollit: fitq; compositum quodam, ex terrestri substantia, & aceti humiditate, & ex facto vaporoso spiritu. Simile rei huic contingit, cum attra bilis, in terram effusa fuerit, nempe & in vtroq;, spirituosa quædam motio euidenter fieri videtur, ei similis, quæ in feruente musto apparet. Simile quoq; & in panibus, quotidie fieri videtur, cum remista aquæ, tritici farina, misto illo & fermento, mediocriter macerari permisserint, fermentatio fieri videtur, fusa simul, & intumescente, quæ fermentatur substantia. Vrinæ quoq; fermentatæ (seu vt barbari loquuntur fenestratæ) apparent, vbi a valido calore perturbantur, agitanturq; crudi humores, vt in dysode contigit, secundo Prorrhetici commentario quadragesimo. Distinguitur præterea bilis attra, quoniam ad ipsam, nec musca, nec aliud ex domesticis animantibus accedit: Eam enim ceu venenum refugiunt. Ad melancholiam vero naturalem, & sanguinis limum, omnia istiusmodi animantia, alliciuntur vt prandeant, & vtantur ea, vice alimẽti. Est enim miranda, in multis brutis sagacitas, in dignoscendo alimento, fugiendo veneno, & perquirendo ad suos morbos medicamento, adeo vt homines, ab ipsis multa didicerint. Oues enim & boues, gramine pascuntur, & sibi salutaribus herbis: intactis tithymallo, atq; oleandro venenatis. Hirundines quoq; chelidonium oculis prodesse nos docent.

Caput

CAPVT vigesimum octauum, quæ caloris mensura, melancholico succo generando, sit idonea.

DE causa generante melancholiam, dubitant an fiat a temperato calore? An ab immodico? an forte ab imminuto? à tẽperato enim fieri, dixit Auicenna fen prima primi de Humoribus, & huic attestatur ratio, nam temperatum iecur, melius coquit alimẽtum: quo autem coctio fit melior, eo plus excrementi separatur: magis ergo subsidebit lutulenti, in temperato iocinore, quam in alio. Aperte enim errat Cardanus lib. 1. Contradictionum, tractatu tertio, capite decimo nono, vbi Auicennæ codicem emendat, pro calore temperato, intemperatum legens. Ab imminuto vero calore generari, eo constat: quod temperatura melancholica, plus generat melancholiæ, ex qua nutrimentum sibi proueniat. In autumno præterea, inter anni tempora, & in ætate consistendi, vbi iam corpus cæpit refrigescere, plus melancholiæ congeritur, tertio libro Aphorismorum, commentario trigessimo autore Galeno. Quanquam hoc loco Galenus & sæpe alibi, prouẽtum melancholiæ in autũno, & consistendi ætate, magis reijciat, in æstatem & iuuentutem, quæ bilem adusserunt, & exustam, in autumnum & ætatem consistentem deriuarunt: Verumtamen, præter bilem exustam, ex anteacto tempore, & ætate translatam, temperatura inclinãtis ætatis, & autumi, quæ magis frigida est quam calida, sicca autẽ euidenter, ad melancholicum succum parandum est idonea. Ob idq́ tertio libro aphorismorum, commentario vigessimo secundo, non modo quæ ab attra bile, proueniunt mala, autumo adscripsit, vt sunt furores & attræ biles: Sed febres erraticas, & quartanas, & lienes, quæ maiori ex parte, à melancholico succo creantur. Quod vero ab immodico calore, melancholicus succus generetur, constat ex Galeno libro secundo Crisium capite duodecimo, vbi dixit, ostensum esse, in naturalibus sermonibus, quod sanguis, ex moderato calore generatur, flaua autem bilis, ex maiore, attra vero ex sufficienter immodico. Nec valet quod quidam dicunt de præternaturali, non de naturali loqui, nam sanguini, & flauæ bili naturalibus, illius generationem cõparat. Multa sunt quæ in hac difficultate mentiũtur Fulginates, Vgones, & Apponenses, quæ nos vtilitati, & breuitati studentes, consulto præterimus. Quod vero nos de Galeni sentẽtia esse credimus, est, melancholicũ succũ, prout ab attra bile distinguitur, nõ vnius modi sed multifidum esse. Quidam enim est naturalissimus, exacte coctus, & a naturali calore sufficienter alteratus: alter citra: & alter vltra: hunc progreditur. Qui enim vix, aut omnino nullam, a calore naturali, alterationem suscepit, sed ipsa est terrea alimẽti portio, quæ vix aut nihil alterata, in sanguinis generatione separatur, citerior est. Qui vero ab immoderatiore calore cepit aduri, versus extremũ attræ bilis, vlterior. Nã nõ ab initio adustionis est attra bilis exquisita

sed in adustionis termino. Cum ergo, triplex hic melancholicus succus habeatur, & non vnus: triplicem quoq;, a quo generetur, causam habeat oportet. Naturalissimus & maxime coctus, a calore fit temperato: citerior, ab imminuto: vlterior vero, ab immodico. Hic autem aduertere oportet, quod maior pars melancholici succi citerioris, in lienem fertur: sicut eius qui absolute coctus est, in venas cũ sanguine transumitur vt testis est Galenus, lib. 2. de Natur. facult. capite vltimo, in hæc verba. Quod admodum est crassum & terreum, ac prorsus eam quæ in iocinore fit mutationem subterfugit, lien ad se trahit, reliquũ quod mediocri est crassitudine, id & absolutum iam est & in omnem partem fertur. Succus vero melancholicus, siue citerior, siue naturalis, & maxime coctus: si diutius in corpore detineatur, in vlteriorem transit, etiam bene valente homine, & vltimo in attram bilem exquisitam, a qua exitiosa statim prodibunt mala.

CAPVT vigesimum nonum, an lien, *nutriatur succo melancholico, & vtrũ ex recremento suæ nutritionis, naturalem famem excitet.*

SICVT stercus hominum, est canibus suauissimus cibus, ita melancholicus succus, in sanguine subsidens, est lieni iucundum & familiare alimentum, tertio libro de Facultatibus naturalibus, ad medium autore Galeno. Habet autẽ hoc dubitationem, nam quarto libro de Vsu partium, trium membrorum nutrimentum comparans, pulmonis, scilicet iecoris, & lienis, sic scribit Galenus. Vt autem summatim perstringã, nutritio horũ trium viscerũ sic habet. Hepar quidem ex rubicundo & crasso sanguine: Splen autem ex subtili sed nigro: pulmo ex elaborato ad vnguem, flauo, subtili, spirituoso, ac puro summit alimẽtum. Iam vero carnis eorũ species, ad portionẽ nutrientis succi se habent. Ex quo Galeni loco constat, lien nutriri tenui alimento: quo modo ergo nutrietur succo melancholico, crassissimo, limoso & feculentissimo? Huic sane dubitationi, dicendum ex Galeno est, quod lien, habet substantiã raram & laxam, spongiæ modo, vt facilius crassos humores ex iecore, tum alliciat, tum suscipiat: habet præterea numerosissimas arterias, vt earum beneficio, crassi humores tenuẽtur, & idonei reddantur nutriendæ carni laxæ. Præstant autem eum vsum arteriæ, spiritu vitali, per ipsas a corde influxo: cauitate propria, quæ lienis raritatẽ conseruat: & vtroq; motu, tũ distentionis, tum cõtractionis. Nam eleuatione, insitum lieni calorem refrigerant, & conseruãt: submissione vero, fulliginosa recrementa expellunt. Quæ cum propter humorum, in eo contentorum prauitatem, & crassitiem, plurima sint, merito tum multæ, tum grandes extitere. Quod autem, ab ea quæ in splene fit elaboratione exciderit, neq; in sanguinis tenuis, ac vtilis, speciem transmutari potuerit, omninoq; inutile fuerit ad nutriendum: hoc

ad

ad ventriculum, per alium quendam venosum canalem, splen eructat, vtilitatem & ipsum, non contemnendam præstiturum. Sed cur melancholicum succum, non traduxit natura, ab splene, in proxima ano intestina: compendiosior enim ea via, erat futura, quam per ventriculum? Dic id factum esse, primo quoniam oporteret, meatum à liene in dicta intestina protensum, esse angustum & plus iusto longum: angustum quidem, ad portionem paucitatis excrementi melancholici: longũ vero, propter ipsius interualli longitudinem. Angustus vero, & omnino longus meatus, iniurijs est maxime opportunus: In longo enim, atq; angusto itinere, aut fractionẽ, aut obstructionem a craßißimo succo nõ aufugeret. Adde secũdo, quod ijs quæ expelluntur, solet in trãsitu, abuti natura, ad alios vsus: ob idq; bilem, ad duodenum, non autem ad rectum intestinum transmissit, vt sua acri, & abradente qualitate, intestinorũ omnium sordes mundaret. Sic melancholicũ succũ, ad ventriculum traduxit, vt acerba atq; acida sua qualitate, vẽtriculum constringat, intẽdat, ac in se ipsum cõtrahat, vt cibos quousq; fuerint percocti, circumplectatur, & retineat. Coctionem enim eo promouet hic succus, quoniam contentrici oppitulatur, vt quinto libro de Vsu partium Galenus est autor. Auicenna vero prima fen, primi libri, doctrina quarta, capite primo, Succi melancholici, ad ventriculum confluẽtis, vsum aliũ inuenit, Galeno indictum,
" quod nimirum famem naturalem excitet, scribit autem in hunc modum. Vtilitas ideo
" accidit, quod in os stomachi, quasi mulgendo profluit. Et hæc quidem vtilitas est duo-
" bus modis, vno quia os stomachi stringit, & confortat, & inspissat: alio vt in ore
" stomachi, cõmotionem faciat, propter acredinem, & excitet ad famem, & faciat desiderium. Ex quibus verbis, nemo non videt, Auicennam, primo Vsui ex galeno desumpto: suum alterũ, de Famis naturalis excitatione aßuere. Auicennæ subscribũt, omnes quod sciam practicarum scriptores, & medicorum maxima turba, & est sua hæc sententia non omnino improbabilis. Primo nam si accida, atq; adstringentia cibaria ingesta, appetentiam mouent, cur eam vim non obtinebit, melancholicus succus, accidus, atq; adstringens? Secundo, quoniam melancholicus succus, dum immodicus congeritur, & ventriculum perfundit, famem caninam & immodicã facit: modicus ergo, & qui secundum naturam quotidie influit, temperatã excitabit, & naturalem. Tertio quia vna causa fastidij, est prohibitus defluxus melancholici succi, ab splene ad os ventris, vt constat ex Auicenna decimatertia tertij, tractatu secundo capite septimo: Et est locus transcriptus ex Paulo libro tertio, capite quadrageßimo nono. Si igitur absens appetentiã deijcit, præsens, excitabat. Quarto, nã corpora, laudabili sanguine referta, & nullatenus innanita (qualia atthletarum corpora sunt) naturali fame, nunquam famescerent, nisi ex melancholia huiusmodi fames prodiret.

Contra vero est veritas, Primo quoniam naturalis fames, non fit, sine nostri corporis iactura, vt constat ex Galeno, libro primo de causis sympthomatum, capite septimo, & ex Aetio, sermone nono, capite vigeßimo. Vbi quinq; symtphomata, necessario se consequi testantur, vt secundum naturam fames comitetur. Primum, est

vacuatio, & dißipatio partiũ nostri corporis: Alterum naturalis appetẽtia, partium quæ iam sunt vacuatæ: Tertium, ventriculi suctio, quæ fit à venis corporis iam exhaustis ac vacuatis: Quartum, sensus suctionis in ventriculo, qui a venis sugentibus diuellitur: Quintum est, animalis appetentia, qua animal excitatur, ad huiusce suctionis, & tristis sensus remedium quærendum, sicque ad capiendum cibum impellitur, & appellatur appetentia animalis, quoniã ex arbitrio pendet tota, vt ostendunt hi: qui inedia sibi mortem consciuerunt. In nullo autem horum symptho matum, habet locum, melancholici succi defluxio in ventriculum: Quare non erit famis naturalis causa. Secundo ex famis eßentia, atque definitione, est enim fames (vt inquit) loco citato Galenus, nihil aliud quã suctionis sensus: vt quid ergo extendemus eam ad sensum mordacitatis melancholiæ? Famis enim potius imaginem, ac phantasiam inducit, ob rosionem, quæ suctioni similatur, quam veram & naturalem famem efficiat. Nam rosio, ob similitudinẽ quam habet cum suctione, decipit nos, & excitat ad simile remedium, cibum scilicet quærendum: nec tamen vera fames ea est, nec eius remediũ est cibus, sed rodẽtis, & praui illius humoris, cõcoctio aut vacuatio. Tertio nam Auicenna, prima primi citato, & Paulus libro tertio, capite quadragesimo nono, Dicentes melancholicum succum, in os ventris ab splene euomi, non sunt integram anathomis rationem aßequuti. Venosum enim vas, non fertur in os, sed in ipsum potius ventriculum, vt quinto libro de Vsu partiũ, capite quarto Galenus est autor. Et in hoc repræhenditur a Vesalio, libro quinto de Humani corporis fabrica, capite nono, quoniam apparet (inquit) duci vas ipsum, ab splene, in fundun ventris, non in os. Quin & ipsemet Auicenna, decimatertia tertij, tractatu secundo, cap. 1. fundo ventriculi, implantari docuit, immemor eorũ, quæ alibi scripserat. Hic tamen aduertendum est, quædam corpora esse, inconcinne formata: in quibus ad os usq; ventris, protenditur dictum vas: quod cardinali de cibo contigisse, refert Ioannes de valuerde, medicus de Amusco: Præter naturam tamen est hæc compositio, sicut & ea, in qua bilis meatus, ventriculo inseritur: Et ex consequẽti, non mandatur succus melãcholicus in gratiã appetitricis, quæ est oris ventriculi paßio, sed in gratiã contẽtricis & coctricis, quæ in ipsius vẽtriculi fundo, magis vigẽt. Adde quod succus hic melãcholicus, aut trahitur a ventriculo in hora famis, aut pellitur ab splene (per se enim non ibit, sicut cum nos ad templum, aut ad forum imus, eo quod intellectu sit minime particeps) Trahi vero ad vẽtriculum non est verosimile, nã multo faciliora sunt ad trahendum, & ad nutriendum magis opportuna, quæ in primis venis, atq; ipso iocinore continentur: Quare ex ipsis potius, quam ex liene trahit. A liene vero, si pellitur, non pelletur, stato ac præfinito tempore renutritionis, sed cum primum lien, eo succo grauari ceperit. Non est enim organum animale lien, vt præsentiens ventriculi indigentiam: Succum melancholicum, famem excitaturum, in eum traijciat. Si ex acescente præterea succo, fieret naturalis fames, non sedaretur ingesto alimento, siquidem alimentum, nihil prohibet, quo minus is succus. sua mordacitate ventriculum

arodat.

arodat. Accedit, quod vsus excitandæ famis, multo satius, deberet accidæ pituitæ referri, hæc enim in ventriculo, quotidie generatur, ceu recrementum necessarium in coctione ventriculi, vt ex secundo libro de Facultatibus naturalibus supra annotauimus. Aperte enim errant qui sine morbo generari non posse tradunt. Si ergo pituita accida, in vẽtriculo genita, famem naturalem non facit acore, multo minus eã efficiet, melancholicus succus, aliunde delatus, & immanifestum habens acorem, libro de attra bile autore Gal. Sed age quantũ ponderis habeãt, quæ pro Auicenna, dictæ sunt rationes expẽdamus. Fastidiẽtibus sunt acõmoda accida omnia, vt acetosa, agresta, acetũ, succi granatorũ, citri, limonũ, & aranciorũ: & styptica adstringentia vt menta, absinthiũ, pyra, cidonia, sorba, succus melancholicus, & pituita accida: quoniã vẽtriculum titillant, & mordent, & phantasiam exhibent famis: quod vtile est, in vẽtriculo sopito & suctionẽ venarũ non sentiente: innutile, & noxiũ, ventriculo sano. Succus præterea melancholicus, qui immodice ad ventriculum fluit, famem caninam & immodicam excitat. Quoniam ob redundantiam, ex fundo, regurgitat in os ventris, cuius solius fames est passio. Cum vero modicus influit, os ipsum non pertingit, quare appetitrici non seruit, sed contentrici & coctrici quæ fundo insident. Sed dices, si ex modico illo succo, qui secundum naturã, fundo ventris mandatur, paucissimus in ventris os regurgitet (quod est vero simile posse contingere) appetentiam naturalem iuuabit: Non enim canina a tam exigua quantitate prodibit. Sed facile soluitur, si dicamus, quod a paucissima quantitate, immodica fames non excitabitur: quoniam exiguus lapsus, intra latitudinem sanitatis consistit, melius vero haberet corpus, si eo exiguo lapsu, non laberetur: sicut melius habet, ventriculus temperatus, quam quiuis ex intemperatis. Temperatus enim solus est, qui non indiget pedagogo: eo quod tantum appetit, quantum coquere potest. Ventriculus vero natura frigidus, intra latitudinem sanitatis sedens, plus appetit quam possit concoquere, libro Artis medicinalis autore Galeno, quare indiget cohibente, & manũ tenente, ne tantum ingerat, quantum appetit. Quod vero fastidiant ægrotantes, quibus obstruitur meatus, a liene in ventriculum protensus, referendum videtur, ad deprauatam coctionem ventriculi, cuius ratione, ventriculus impletur cruditatibus, & flatu, hæc autẽ appetentiam deijciunt. Dum vero succus melancholicus in ventriculum influit, tunc eius beneficio, ventriculus in seipsum contrahitur, & cibũ melius comprehendit, atq; coquit fœlicius. Quod vero atthletæ, plurimũ sanguine referti, famescant (licet multi hac in re delirent) ex duplici natura, in atthletis reperta pendet, vna genuina & natiua, atq; altera per consuetudinẽ acquisita. Prioris ratione nõ famescerent atthletæ, quoniam plus sanguinis habent, quam propria natura exigat, altera vero, per consuetudinem conquisita, inexplebilis fere est. Nam etiam si, aliquantulum præmantur atthletarum membra, & genuina ipsorum natura, præ alimenti copia grauetur: plus potest conquisita membrorum, venarumq;, & arteriarum voracitas, quam sanguinis ipsorum plenitudo sufficiat. Non sunt enim atthletæ, plenitudine venarum contenti:

tenti: sed vltra impleri, atq; distendi quærunt. Nam nec proportionem ipsi, aliquam seruant, difflationis & tractus, sed pro minima difflatione, plurimum alimenti prolectant: quoniam plus cæteris, ob consuetudinem æsuriunt. Exemplo sint magnatum ventres, qui non satiantur, prius quam lautissimã mensam absoluerint. Contra vero monachi, & temperantes, dum parcæ vitæ assuescunt, parco alimento expleri atque saturari discũt. Quam vim autem, habeat assuetudo, & de generali omniũ assuetudinum causa: pariter, & de speciali, in vnaquaque materia, circa quam versatur consuetudo, tradimus lib. de temperamentis cap. 17.

CAPVT trigesimum, An succus melancholicus, sit causa metus, & mæstitiæ, sua nigredine, an temperamento, quo insignitur.

SVCCVS melancholicus, mœstos reddit, & timidos. Tum quia temperamentum cerebri, & cordis frigidum & siccum inducit, tũ etiam quia niger est, & obscurus. Nam sicut eorũ, quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod perinde ac tenebræ, nos terreat. Ita cum tenebræ, rationalis animæ parti sunt circunfusæ, necesse est hominem timere, vt qui semper cũ corpore suo, timoris causam circunferat, tertio libro de locis patientibus, & secundo de causis sympthomatum, capite vltimo, autore Galeno. Contra vero euenit sanguini, nam alacres, & securos nos reddit: cum ob calidum atque humidum temperamentum, quo cerebrum atq; cor irrigat: tum ob lumen, & insitum sanguini splendorem, quo in cerebrũ & animales spiritus irradiat, atque alacres omnes, quæ per eos spiritus, in cerebro aguntur functiones reddit. Sic quibus sanguis, ex naribus fluxurus est, fere ob oculos, versantur splẽdida: sic deliria ex sanguine, fere sunt cum risu: sic & pueri, ob fumum lactis, sæpe ridere deprehenduntur in insomnijs: sic & atter succus, cerebrum obscurans, & animalium spirituum, natiuum splendorem turbans, turbulentas, & tristes rerũ reddit imagines, nunc has, nunc illas, quarum ratione timent, mœrent, vitam damnant, odio habent homines, mortem fugiunt, & interdum adeo extraneo sunt animo, vt simul mortem metuant, & eandem sibi conciscant. Proinde recte videtur Hippocrates, sexto Aphorismorum, sententia vigesima tertia, omnia ipsorum accidentia, in hæc duo coëgisse, metum & mæstitiam: nam particulares aliæ ipsorum imaginationes, adeo sunt variæ, vt comprehendi nulla ratione possint: hic testam se se factum putat, & obuiantibus cedit ne collidatur, alter gallos cãtare audiens, vt hi alarum, sic ille brachiorũ plausu, latera quatiens, animãtium sonum imitatur. Timet alius, ne athlas, qui mũdum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere, ipsum a se excutiat, ac nos quoq; cum illo collidamur. Sunt qui se deo plenos, & cælesti numine afflatos opinantur, & futura prædicere tentant. Vis in summa perstringam: Cum recte valet cerebrum, &

spiritus

spiritus suo sũt splẽdore, & puritate insigniti, visa omnia vnius modi, & vt ipsa sunt apprehenduntur; cum vero ab ea puritate deficiunt, multifariam apparent, & diuersas imaginationes inducunt. Naturale enim est vnum, præternaturam vero multiplex. Iam vero si dicta diligentius expendantur, duplex ex ipsis conuincitur error: primus quidem Auerrhoi, tertio collectionum, capite quadragesimo, qui non intelligens, ad quem modum, melancholicus succus, in corpore delitescens, sua nigredine, mœstos reddat & timidos, Galenum erroris insimulare non fuit veritus, inquiens eum scripsisse verba cantionum, tanta est in admirandum virum impudentia vsus. Alter vero, eorum (inter quos est Valesius) qui solæ nigredini melancholiæ, metum & mœstitiam referunt, non autem temperamento frigido & sicco, nam si temperamento melancholiæ referendum esset, fierent (inquiunt) senes omnes, sine morbo quopiam melancholici: quoniam frigidius atque siccius cerebrum, habent senes, quam melancholici iuuenes. Sed frigida est ratio, nam vt nerui senum, quam iuuenis conuulsi, sunt sicciores: nec ob id tamen conuelluntur senes: sic senum cerebrum, frigidius atque siccius est, cerebro iuuenis melancholici, non tamen ob id delirant senes. Senibus enim, gradatim & sensim accessit frigiditas ac siccitas, non per vim, & confertim, vt iuuenibus melancholia laborantibus. Quare his morbosa, illis vero naturalis existit. Si vero, ambas metus & mœstitiæ causas, vt decet expendamus, intelligemus potius temperamento, quã colori, dicta sympthomata fore referenda. Nã vt autor est Galenus tertio libro de locis affectis: attra bilis quæ ex flaua superassata contingit, ferina deliramenta, non melancholica creat, quoniam etiam si colore sit attra, temperamento est calida: Melancholicus vero succus, metum inducit: quoniam tum atter, tum frigidus est, plus ergo facit, temperamentum quam color. Nec aliud voluit Galenus, vbi de ea re mentionem habet, nam secundo libro de causis sympthomatum, capite vltimo, sympthomatum quæ principes, & rectrices actiones occupant, causas inquirens, partitur ea sympthomata, in actionis abolitionem, imminutionem, & deprauationem. Abolitio sane, vt in stultitia & obliuione contingit: in quibus tũ rationis, tum memoriæ actus perit, ex cerebri corpore perfrigerato fit. Imminutio vero quæ mediocris est noxa, ac veluti torpor, tum rationis, tum memoriæ: ob minorem euenit refrigerationem. Deprauatio vero, cuiusmodi est delirium omne: siquidem ferinum fuerit, ex calido aut suc-
“ *co, aut vapore, aut intemperie, cerebrũ occupante proficiscitur. Sola vero (inquit) me-*
“ *lancholica appellata deliria, frigidiorem humorem pro causa habent. Non ergo fit apud Galenum, sympthoma aliquod, ad principem animæ partem attinens, sine cerebri intemperie: quanquam metui, & mœstitiæ melancholicorum, succi ex quo prodit, nigredo accedat, vt diximus. Tertio præterea libro, de Locis patientibus, vbi de nigredine melancholiæ, mentionem habet, temperamentum non vsq; adeo omi-*
“ *sit, quin eius mentionem habuerit. Scribit autem hunc in modum. Sane quem-*
“ *admodum, externæ tenebræ, omnibus fere hominibus, pauorem inducunt:*

nisi

nisi vel audaces admodum, vel edocti fuerint: sic attræ bilis color, mentis sedem, tenebris similem reddens, timorem efficit. Etenim summis tum medicis, tum philosophis, in confesso est, & humores, & omnino corporis temperantiam, animæ actiones vitiare posse: id quod nos quoque, vnico commentario docuimus, quo demostratum est, quod animæ potentiæ, corporis temperantiam sequuntur. Quo etiam libro verba illa Hippocratis (humor in melancholia, vertitur ad animã) interpretatur Galenus, id est ad temperamentum. Quæ sane Galeni loca, satis aperte declarant, ipsum non retulisse, vniuersam causam metus & mæstitiæ melancholicorum ad colorem, sed etiam ad temperamentum cerebri, ab ipso humore permutatum.

CAPVT trigesimum primum, De commutatione melancholici succi, in alios humores.

Melancholicus succus in sanguinem nõ abit, tum ob contrarietatem temperamenti: tum quia fex, in succum cuius est fex, nullo artificio potuit vnquam commutari. In pituitam vero non commutabitur, nam caloris actione, succus melancholicus non rehumescet, sed aridior semper magis, ac magis reddetur. In bilem quoque, aut pallidam, aut flauam, nunquam vertetur: nã niger color, vltra pallidum est, atque flauum: qui non potest, actione caloris citra reuerti. Quare errant inter practicos, Guillielmus & alij, qui febrem quartanam, in tertianam commutare student: vt tertianam ipsam, postea facilius curent. Et ob id merito, horum sententia, non recipitur à Nicolao Florentino, sermone secundo, capite de cura quartanæ, per potionem, ad finem capitis. Sola ergo restat bilis attra, in quam melancholicus succus, frequenter commutatur, si non prius vacuetur, sexto libro Aphorismorum commentario quinquagesimo tertio autore Galeno.

Caput trigesimum secundum, An attra bilis, ex succo melancholico, sit deterior, quam quæ ex bile flaua generatur.

LIBRO de Attra bile, & sexto etiam libro Aphorismorum, Commentario quinquagesimo octauo, Galenus, minus prauam dixit esse, attram bilem ex succo melancholico, quam ex flaua bile ortam, calidior enim & abradentior hæc est. Contra videtur sentire Auerrhous, primo Canticorum Commentario sexagesimo nono: quod quæ ex melancholico succo generatur, quam ex quocunque altero succo nata, est perniciosior. Et videtur ratio fauere, nã vt autor est Galenus, libro de

attra

" attra bile. Si attra bilis, tenuissimæ substantiæ foret vt acetum, non exederet, sed " permearet. Nã acetum quoniam tenuium est partium permeat, attræ autẽ bilis cras- " situdo, cum sedem ipsi stabilem, firmamq́; præbeat, erosioni fit causa. Quare cum attra bilis ex melancholico succo orta, sit crassior, erit ob id erodentior & prauior. Cui dubitationi dicẽdum quod omnis attra bilis, cõsequuta est crassitiem erosioni necessariã, nulla enim adeo est tenuis vt acetum. Hinc fit, vt ea apud Galenum censeatur detetior, quæ qualitate est prauior & efficacior: qualis ea potissimum est, quæ a bile vsta ducitur. Quanquam vero simpliciter hæc sit deterior, est etiam & altera ex succo melancholico orta, quibusdam nominibus difficilior, vt autor est Auicennas, prima primi de humoribus, primo capite, vbi ita scriptum reliquit. Melancholia colerica est, quæ est fortioris malitiæ, & velocioris corruptionis, veruntamen est susceptibilior curationis quã illa. Et paucis interpositis subdit: Tertia vero, quæ minus super terram ebullit, & minus in membra penetrat, tardius perimit: sed ad resoluendum, & ad maturandum, & medicationem recipiendum, magis est effrenis. Ex quibus verbis manifesto apparet, quod attra bilis, ex flaua vsta, deterior est, quam quæ ex melancholico succo constat: ob tenuitatem tamen, facilius potest, è corpore deturbari, & medicationibus magis paret quam illa. Quæ enim ex attra bile, melancholica oriuntur mala, vt cancri & alia huiusmodi, leuibus pharmacis non cedunt, fortioribus vero efferantur: & tandem vtrouis modo, cum homine commoriuntur. Quare quanquam illa sit deterior, hæc medicationem suscipit minus. Quod forte voluit Auerrhous loco citato, quanuis solo rationis cortice inspecto, quibusdam reprehendatur.

Caput trigesimum tertium, Quo humorum varij circuitus, & eorundem causa, in examen vocantur.

HVMORES pro sui diuersitate, diuersum characterem, & repetendi ordinem seruant. Nam sanguis continenter affligit, & vno impetu, sine exacerbatione, aut annotatione vlla mouetur, nunquam vlterius repetens: pituita vero, quotidie: bilis, alternis diebus: sicut & atter succus, quarto quoque die reddit. Cuius rei causam, quidam ex astris petunt. Sed ô quam remota narrant. Alij ad occultam vim, & humoris proprietatem confugiunt, atque hi prioribus, non displicent minus. Primo, quoniã occulta, & quæ ipsi ignorant docent. Secundo, quoniã tres tantum sunt humores, qui per circuitus repetunt, periodi vero plures, tertiani, quartani, quotidiani, quintani, septimani, & qui octauo atque nono respõdent diei: vt constat apud Hippocratem, primo Epidemiarum, parte tertia, sententia secũda, septima & nona: & apud Galenũ libro de Typis, & apud Auicẽnam, prima fen quarti libri, tractatu secũdo, capite septimo. Adhæc quoniã quantuncunq́; redũdent humores

humores, si non accedat ipsis putredo, non mouentur motu aliquo ex dictis: vt constat in ictero, scyrrho, & œdemate, in quibus nulla est, aut exacerbatio, aut annotatio: quoniam humores ex quibus constant minime putrent: Quod vero humori, cum putredine accedit, à sua natura & proprietate non procedit. Quarto, quia si ex humoris vi, & proprietate aliqua, huiusmodi fierent repetentiæ, statam & præfixam horam perpetuo seruarent, cum tamen experimento constet, multis nonnunquam horis, anticipare aut postponere. Quinto, nam mulieribus, menstruæ purgationes, singulis mensibus accedunt, quandoq; saniosæ, alias biliosæ, nonnunquam pituitosæ, atque attrabilliariæ: nec tamen ex diuersa humorum qui vacuantur natura, diuersum aliquẽ characterem aßumunt. Sexto, nam optima deiectio, suam semper seruat horam, secundo prognosticorum: & vere reperias hominem qui singulis, & alium qui alternis diebus, stata ac præfixa hora, aluum exoneret. Quod cum non sit referendum, ad occultam vim & naturam secum: sed ad onus, quo se intestina grauari sentiunt, rationi fit consonum, vt humorũ motus, quotidiani, tertiani, quartani, atque alij, non alio referantur. Septimo quoniam hæc proprietas, nec est actiua in bile, scilicet quæ moueat bilem, de tertio in tertium, ad focum in quo putrescat: perperam enim cum humoribus, egisset natura, si facultatem ipsis inderet, ducentem eos ad interitum. Nec item est paßiua, hoc est quod membrum aliquod, moueat bilem alternis diebus, non ante aut post. Nã continendi aut expellendi aliquid à se, præfinitum tempus, nõ est certi alicuius temporis circuitus, sed ipsius vsus occasio, vt late docet Galenus, libro secundo de sympthomatum causis, capite tertio. Accedit vltimo, quòd si humoris proprietati, referatur ordinata eiusdem acceßio, flatus & vapor, eandem proprietatem habebunt: nam sæpe per interualla affligunt: & epylepsias, atq; colicos cruciatus, per circuitus inuehunt. Nullus tamen hucusque, in vapore aut flatu, talem proprietatẽ agnouit: quare nec in reliquis est recipienda. Nos vero circuitus varios, ad causas manifestas, & quæ prope nos sunt, referendos fore existimamus. Pendet autem harum causarum noticia, ex quatuor capitibus. Primum est, maior ad putrendum apparatus, & dißpositio. Sanguis enim, cæteris facilius putret, ob calidum atq; humidum temperamentum, putredini maxime opportunum: ob idq; continenter putret, nunquã intermittens. Melancholicus vero succus, putret difficilime, ob frigidum atq; siccum temperamentum, ad putrescendum maxime contumax: quare non ante quartam diẽ accedit. Pituita atque bilis, in medio horum sunt, nam vna qualitate reluctantur, & altera sunt putredini opportuna. Nec ob id tamen in eundem diem recident, nam pituita, magis est ad putrendum apta, ob humiditatem, quam bilis ob calorem. Exemplo sunt pepones, & omnes prope horarij fructus, qui quanquam frigidi sint, ob superfluam humiditatem, putrent facile. Contra vero aromata, & quæ calorem cum siccitate coniunctum habẽt, difficillius multo putrent. Ob idq; pituita quotidie, bilis vero, non nisi alternis diebus exacerbantur. Secundum caput est, dißpositio relicta in foco, ex humore qui inibi putruit. Hæc enim est quæ parat, & inficit humorem, alterã

accessionẽ

accessionem creaturum: nam si plurimum humoris qui putruit, relinquatur aut non repurgatum, aut non integre exustum, citius ab eo inficietur, portio altera humoris, quæ sequentem accessionem est allatura: si exiguum vero aut integre exustum, nihil habens fumidum, tardius. Pituitæ sane portio quæ putrescit, & primam accessionem facit, nec integre exuritur, ob superfluam quam habet humiditatem, nec prompte in accessionis declinatione expurgatur ob lentorem, sed semiexusta foraminibus adhærescit, fumosum & putridum semper calorem seruans. Et ob id eius intermissio non est pura, nec venit vnquam corpus ex ea, ad integram infebricitationem. Plurimum ergo hoc quod relinquitur ex humore, fumãtis putredinis, breui inficit atque putrefacit alteram portionem pituitæ, quæ secundã accessionem est allatura: ob idque altera statim die mouetur, atque putrescit, & singulis deinceps diebus repetens, quotidianam febrem facit. Bilis vero ob tenuitatem & natiuum feruorem, breuem facit accessionem. Nam ex bile longissima febris, duodecim horis finitur: & quidquid in ea efferbuerit, prompte dissipatur, atque vacuatur, adeo vt vix aliquid relinquatur, quod secundæ accessionis sit causa. Atque nisi tempore primæ accessionis, idest in spatio illo duodecim horarum, concepta esset putredo aliqua exigua, in humore qui secundam accessionem parit, quæ postea clam agens augeretur, donec tertia die manifestam accessionem exhibeat, vnica forte constaret accessione biliosa febris, & alternis diebus non repeteret. Melancholicus vero succus, cum sit siccissimus atque terrenus, nihil fumidum aut semicombustum in accessione relinquit, nec foraminibus promptæ adhærescit: nam licet crassus sit hic succus, lentore caret: Quæ certe causa est, quare magis puram, & diuturniorem cæteris, faciat intermissionem hic succus. Ne vero quispiam isthæc nos finxisse putet, Galenum audiat secundo de Febrium differentijs, capite quarto, vbi ita scribit. Singulis autem diebus accenditur pituita, quanuis minus calida sit, biliosa tertiana. At illa, cum & humorem habeat, accensioni opportunum, & facile subinde propter subtilitatem, quicquid ex eadem efferbuerit, totum in accessione expurgatur, ad puriorem quandam infebricitationem terminare videtur: postque accessionem breue aliquod putridæ caliditatis vestigium relinquere. Quæ autem in pituita febris accenditur, in accessionum declinationibus, integre non expurgatur, neque parum relinquit, eius quod veluti succendi videtur: hinc ergo eius intermissio longe deterior, ac secundæ accessionis festinat inuasio. Tertium febrium intermittentium genus est, exquisita quartana, quando ex solo attræ bilis humore generatur, qui frigida ac sicca constat temperatura. Succenditur autem paulatim, veluti lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquod huiuscemodi corpus frigidum & siccum. Vbi vero aliqua ex eo flamma fuerit accẽsa, nihil fumidum, aut semicombustum, in accessione relinquit. Atque idcirco in hoc humore, copiosiores sunt euacuationes, quam in pituita, atque intermissio exquisite pura videtur: quoniam & hic, quicquid attræ bilis fuerit accensum, exhauritur atque dispergitur.

H *Quibus*

Quibus Galeni verbis, manifesto constat, vicissitudines paroxismorum, ex dispositione in foco relicta, eo quo explicuimus modo pendere. Hanc causam videtur attigisse Auerrhous, tertio Collectionum, capite vigesimo nono, quanuis capite vigesimo septimo, calori putredinali nihil tribuat, sed ordinati redditus causam vniuersam, in naturalem calorem reijciat. Tertium caput est, maior aut minor quantitas, humoris peccantis. Sanguis enim continenter putret, quoniam copiosa eius materia semper suppeditatur, post sanguinem plus est pituitæ, bilis deinceps est minor copia, melãcholici vero succi minima, vt 5. cap. huius tractationis mõstratũ a nobis est. Ideo à pituita quotidiana nascitur, quæ cum continua non sit, continuitati proxime accedit: à bile tertiana, quæ vno die intermittit: Et à succo melancholico quartana, quæ ab assidua duobus diebus deficit. Ex horum præterea humorum varia quantitate, varietates quædam in dictis febribus contingunt. Nam cum plurima sanguinis copia, magis semper est quod succenditur, quam quod dissipatur: contra vero dum sanguis est paucus, minus semper quam dissipetur succẽditur: sicut dum mediocris est, eundem tenorem seruat. Reliqui vero humores, si plurimum abundent, non possunt (quod sæpe contingit) ab expultrice facultate extra venas pelli ob copiam, vnde fit vt in vasis putrescentes, continuas concitent tertianas, quartanas, & quotidianas. Si minor vero sit humorum copia, ita vt iam ab expultrice venarum possit deturbari, intermittentes fiunt febres. In quo genere quanto ex pluri pendent materia, tanto magis anticipant, quanto vero ex pauciori postponunt. Quandoque vero ex materiæ multitudine, duplicantur & triplicantur, atque vna & eadem die multotiens repetunt, quod in febre, ab Auicenna appellata syncopalis humorosa, notant autores, & nos frequenti experimento, in multis febribus fuimus animaduersi. Materia vero minori reddita, simplices redduntur, tardantur, atque deficiunt, vt quotidiano constat experimento medicorum.

Quartum caput est, quod pars quæ per interualla laborat, aut malum sibi ipsi parit ipsa, aut aliunde accipit, vt secundo de Febrium differentijs ante finem, edisserit Galenus. Si primum, ad coctionis vitium causa est referenda: vt cum colon intestinum, ex flatu genito, certis temporibus affligitur: & ventriculus, cum ex mala coctione, excrementa congerit: in quibus dolores per interualla oriuntur. quoniam certo tempore, ex mala coctione accerbantur cruditates, & flatus, quæ in colo, aut ventriculo, dolorem generant. Atque huiusmodi circuitus pendet, ex proportione facultatis coctricis, ad alimentum coquendum, & superandum. Siquidem valida facultas fuerit, & quod assumitur alimentum paucum, & boni succi, facileque ad coquendum: aut dolor non generabitur, aut per longissima saltem interualla accedet. Si imbecilla vero fuerit coctrix, & assumptum alimentum aut multum, aut prauum, occissime repetet. Quod si pars, quæ per vicissitudines laborat, sui mali non est causa, sed eam aliunde accipit, aliò causa est redigenda. Eam autem sic venabimur: Aut suapte sponte feruntur humores, propria siue

gra-

grauitate siue leuitate acti, aut ab alio mouentur. Nam crura sæpe dolent, & tument, quod in imo sint posita, quo facile humores ob grauitatem decumbunt. Vapores vero caput potius, quam aliam partem petunt, quod illi sursum ferri, natura sint apti. Vnde vertigines, scothomiæ, & morbi etiam comitiales, per circuitum repetentes sæpe fiunt, vt tertio libro de locis patientibus Galenus est autor. Atque huius inuasionis causa, est præualentis elementi natura, simul & partis positus. Si vero humores, ab alio in partem feruntur, erunt sane aut tracti ab ipsa parte, aut impulsi. Si primum, causa accessionis erit, aut calor, aut dolor, aut ipsa partis quæ laborat, tractrix facultas: si secundum, quod scilicet ab alia parte transmittantur, quod maiori ex parte cõtingit, ad facultatem expultricem quæ se exonerat, & aliena transmittit, causa refertur: & varietas interualli harum inuasionum, pendebit ex proportione facultatis grauamẽ sentientis, ad ipsa excrementa quæ grauant. Nam ex pultrix nunquam expellit, nisi vt onus quod præsensit deponat: Quod enim singulis diebus grauat excrementum, quotidie accessiones facit: in quo genere sunt quotidianæ appellatæ ex pituita, tertianæ duplices ex bile, & triplex quartana ex succo melancholico. Quod vero tertio, aut quarto die est oneri, alternis diebus, aut quarto quoque die reddit, & si tardius grauat, tardius quoque accedit. Sic tertianæ, quartanæ, quintanæ, & quæ longioribus etiam respondent interuallis, diuerso tempore accedunt: Quoniam humores ex quibus constant, diuerso tempore grauant. Sic quotidie quidam aluum exonerãt, per tertium, aut quartum alij. Sic singulis lunationibus, menstrua mulieribus accedunt. Sic nouem mensibus, vtero gestatur infans. Sic crises in impari magis contingunt, quoniam morborum acutorum materia, in impari magis grauat, atque molestat, quam in pari.

Ex quatuor capitibus dictis constat, quod humorum circuituum causæ quædam, attinent humori, qui per circuitus mouetur: & aliæ, facultati nostri corporis expultrici. Nam motus initium, irritatio nimirum, & facultatis expultricis commotio, & incitatio, in ipso humore est. Quod autem hic humor citius, ille tardius irritet, ex tribus capitibus prioribus pendet. Nam pituita quoniam apta est ad putrendum, & pluri quantitate, & fumosi plurimum relinquit: quotidie putret, & putredine, expultricem irritat facultatem: melancholicus vero succus, quoniam difficillime putret, & minori est copia, & nihil fumidum aut semiexustum in accessione relinquit: non ante quartum diem irritat, atque putret: bilis vero in omnibus medium tenens, medium inter duos dictos periodum seruat. Motus ergo initium ex humore est, atque ex tribus prioribus capitibus pendet: prosequutio vero, atque complementum motus, non ab ipso humore, sed à robore pendet expultricis facultatis. Quæ cum ab humore irritatur, si potens est, extra venas expellit, & ad ignobilia transmittit humorem: si vero impotens, frustra conatur expellere, & loco accessionis annotationem, & designa-

tionem quandam, noui insultus facit. Inæqualitas enim quædam, & incipiẽs ægri velut confractio, atque labor, tunc augeri videntur.

CAPVT trigesimum quartum, Quo quædam dubia, ante actum caput concernentia soluuntur.

QVI circuituum causas, præcedẽte capite reuoluit, si libero est animo, statim acquiescet: sin alicui sectæ addictus fuerit, semel atque iterum perlegat, bonumque in legendo animum adhibeat. Si quæ sibi dubia occurrerint (occurrent autem multa) ea potius detexere, quam causas infirmare studeat. Sufficiet enim in re probabili, probabilem rationẽ attulisse: Nec quærat Mathematicam certitudinem in causa penitus naturali, & maxime huc vsque inter sapientes dubitata. Dubitabit is forte circa causas datas, cur in febre sanguinis, non est circuitus, aut exacerbatio aliqua, vt in alijs febribus? Secundo, cur alij humores à sanguine, non putrescunt simul, ita vt vnam tantum accessionem faciant, sicuti sanguis? Tertio, cur in continuis ex vtraque bile & pituita, vbi nulla extra vasa fit expulsio, fiunt exacerbationes tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, non secus atque cum ab expultrice, in intermittentibus, pelluntur foras humores? Quarto, cur in tertiana duplici, vbi singulis diebus fiunt accessiones, non per singulum, sed per tertium, semper sibi respondentes fiunt? Quinto si ex proprietate, aut cælesti aliqua influentia, non pendent dicti circuitus, cur sunt tam constantes, & perennes. Vt nunquam à suo deerrent charactere? Nihil enim eorum, quæ ex inferna pendet materia, ordinatum videmus. Primum vero sic soluitur, sanguis dum suam seruat naturam, & nullatenus putret, omni caret circuitu. Nam & reliqui humores si non putreant, non habent exacerbationes. Vnde recte Auicenna, prima quarti, tractatu secundo, capite primo dixit: Et putredo quidem coleræ, facit tertianam: melancholiæ, quartanam: flegmatis, quotidianam: & quæ currunt, cursu eius. " Dum vero sanguis putret, non amplius bonus remanet, sed biliosus redditus, " tertianum bilis circuitum aßumit, etiam manente sanguine, vt secundo libro de " Crisibus, capite duodecimo, Galenus est autor. Qui locus maxime est aduertendus, nam ex eo male intellecto, Galenum erroris falso insimulat Auicennas, prima fen, quarti libri, tractatu secundo, capite quadragesimo quinto, quasi is, nullam febrem à sanguine putrefacto fieri, opinatus sit. Primo enim, Galeni expressa verba, peßima fide refert, in hunc modum. Nam (inquit) sanguis cum putrefit, colera fit & non est sanguis. Galenus vero solum dixit, non

non manet bonus sanguis, sed fit biliosus. Secundo refert Auicenna febris fit colerica. Galenus vero scripsit, quodammodo biliosa. Tertio, febris sanguinis essentiam & notionē docere aggressus eam esse (inquit) quam Hippocrates σύνοχον id est continentem appellat. Quasi vero Galeno, hoc genus febrium, fuerit incognitum, quo ve nomine esset vocandum ignorauerit. Omnibus sane vel mediocriter in Galeno versatis, notum est, illum exquisitißime descripsisse synochum, & in suas species digesisse, libro nono Methodi, & secundo de Febrium differentia, capite secundo & secundo Crisium, capite sexto. Nihil præterea magis ridiculum est, quam febrem ex putrido sanguine natam, de qua secundo Crisium, capite duodecimo, loquitur Galenus, synochum appellare. Nam vt ipse Galenus refert vndecimo libro Methodi, capite quarto, synochus fit, quando sanguis vel in omnibus æqualiter vasis, vel in maximis putrescit. Libro autem secundo Crisium, capite duodecimo: non de eo sanguine qui in venis, sed de eo qui ad aliquam partem procubuit solus, in ea quæ phlegmonem concitauit, loquitur. A quo tamen sanguine concitata febris, non synochus idest continens, Sed συνεχής id est continua dicitur. Quod vero eo capite, de febribus ex phlegmone ortis, non de ijs, in quibus sanguis in venis corporis putrescit agat, caput legenti luce clarius innotescit. Vt vero eo quo fluxit oratio reuertamur, notare oportet, quod humores qui non putrent, nullo mouentur periodo ex dictis. Et ex hoc ceu principio infertur, quod humores qui sine putredine, febrem possunt committere, sine exacerbatione aut circuitu eandem creant. Talis vero naturæ est sanguis, qui sua multitudine incensus, citra putredinem febrem facit. Eius etiam naturæ forte est bilis. Reliqui vero humores, nisi putrescant, ob sui paucitatem febres nullatenus concitant. Notandum secundo est, quod non omnis putredo sufficit ad periodum, sed si leuis est, continenter affligit. Sic ex bile dantur febres continentes, vt secundo de Febrium differentijs non longe ab initio, edíserit Galenus, ex bile scilicet plurimum incensa, & leuiter putrente. Sic dum sanguis, in magnis corporis vasis putret, leui putredine magna ex parte inficitur, tum quoniam difflatur facile, tum etiam, quoniam eius magnam curam gerit natura, & continentes ob id creat febres, nullo actas circuitu. Dum vero sanguis in aliqua parte corporis accervatur, & in eiusdem vasis paruis obstructus putrescit, magna agitur putredine, tum quia vis partis plurimum oppressa, humoris curam non gerit: tum etiam quia ob obstructionis magnitudinem non difflatur, vt secundo de Febrium differentijs, capite nono, autor est Galenus. Et sic omnium phlegmonarum febres, per tertium exacuuntur, etiam manente sanguinis forma. Quod ostendunt Pleuritides per tertium exacerbatæ, dum adhuc rubrum spuunt ægrotantes, quoniam scilicet sanguis, valida putredine agitatus, tertianum circuitum assumit, quemadmodum cum putrescit flaua bilis, in cuius iam confinio locatur. Secundum soluit Auerrhous, tertio collectanei, capite vigesimo septimo, quod humor vniuersus

non putrefit simul, quoniam non totus est paratus putredini: atq; hic ad fimum colūbinum cuius Galenus tertio simplicium meminit, attendere oportet. Non enim hic totus simul putruit, sed paulatim accensus est. Quod & in inflammationibus quæ exacerbantur, & in continuis periodicis (vt tertiæ dubitationi occurramus) cogitare oportet, etiā si nulla materia, aut influat, aut expellatur: per partes enim, & nō tota simul putrescit. In duplici autē tertiana, quod quarto dubitatur: paroxismi per tertiū sibi respondēt, si ex duplici oriantur minera, cuiusque enim sua est tertiana, ab altera distincta. Si vero ab eadem minera prodeant, possunt quidem, & fit etiam frequenter, vt sibi mutuo per tertiū respondeāt, tertia cum prima, & quarta cū secunda: nō autē secunda cū prima, nec tertia cū secunda, ob humoris difformitatem. Nam qui primo die putrescit humor, paratior est ad putrendum, quam qui putret altero die: nō ergo inter se, sed eorum quilibet suo compari, ad tertiū diem respondebit. Contingit tamen quandoq; (quod praxim exercētes aduertāt maxime) nullā similitudinē aut respondentiam intercedere, tertiæ cum prima, nec quartæ cum secunda accessione, ob humoris multiplicem difformitatem, ob quam erraticis sunt maxime coniūctæ. Quod non modo in tertianis, verum etiam in duplici atq; triplici quartana, nos sæpenumero aduertimus. Quintum vero soluitur, si intelligimus nō esse dictum ordinem adeo firmum, & constantem, vt plurimi autores affirmāt. Primo quoniam intra spatium vnius diei, anticipant & postponunt dictæ febres. Secundo quoniam febres errantes omnes, sunt humorales, & a quocunq; humore fieri possunt. Tertio quoniam sanguis qui putret, per tertium exacuitur, in modum bilis, secundo Crisium citato: & bilis vtraque, quotidie, in duplici tertiana, & quartana triplici: & pituita, per tertium, vt apud Auicennā in sua Epiala, prima quarti tractatu secundo, capite quinquagesimo tertio. Et in tertiana notha, quoniam bilis vincens, trahit pituitam ad periodum tertianum. Melancholicus quoque succus facit quintanam, sextanam, septimanam, octomanam, & nono diei respondentem apud Hippocratem primo Epidemiarum: clarius & latius apud Auicennam, prima quarti, tractatu secundo, capite septuagesimo primo: idque ob succi melancholici crassitiem, quæ ante quintum, non potest accendi in quintana, & ante nonum in nouena. Quin etiam febrem, per mensem accedentem, vidit Rasius, decimo sexto continentis: ex qua nostris temporibus, vulgatissima fama constat, Gamonalem periisse Compluti. Et Gentilis quæstione decima quarta de Febre, affirmat se vidisse febrem, singulo die decimo quarto reuertentem. Referunt alij quosdam, qui semel duntaxat in anno, eo die quo nati sunt, febre leuissima & quæ vno aut altero die abiret, corripi solerent. Febrem octomanam, quæ multos dies durauit, vidit in quodam sene Valesius, ante quam esset medicus. Quæ experimenta neganda non sunt, non enim autores, probi, & boni viri, in historia mentiuntur. Nec Galenus primo Epidemiarum, dictos negat periodos, sed se quintanum circuitum obscure vidisse fatetur. Obscure (inquam) quoniam ad finem quartæ diei, iā incipiente quinta, cepit accessio. Cuius ratione quartanus circuitus, quadantenus

fuit

fuit seruatus. Quintanum vero circuitum manifestum, aut maiorem alterum periodum, non vidit Galenus. Hortatur autem, vt rem vnusquisque diligenter obseruet, quam an ita habeat, experientia diiudicet. Ne vero falli contingat, in rerum experientia hac, viam aperit huic rei inuestigandæ idoneam: quod scilicet aduertant, ne sit error aliquis in victu, a quo citra causam internam, pendere circuitus poßit.

CAPVT trigesimum quintum, De *humorum sero, vrina, & sudore.*

PRAETER quatuor humores memoratos, atque eorundem differentias, liquor alter, humoribus mistus, in corpore reperitur. Qui etiam ab eis, manifesto quandoque secerni conspicitur, cum scilicet sanguis è vena missus concreuit. Tum enim, præter quatuor humorum massam, quæ in vnũ coit, aquositatẽ alteram licet spectare, quæ reliquis humoribus est magis tenuis & fluidior, & ob similitudinẽ quam habet, cum aqua lactis, serum eam appellamus. Cuius postquam de reliquis humoribus egimus, explicanda est materia, vsus, & excernendi ratio. De quo scire oportet, quod potus qui cũ cibis sũmitur, est necessarius coctioni ciborum in ventriculo, nam id genus coctionis elixatio est, secundo libro Acutorum, commentario vigesimo secũdo, autore Galeno: quæ non nisi in humido perficitur. Est præter id necessarius, vt chylus à ventriculo in iecur traducatur: simul etiam vt san-
" *guis, per minutißimas venas epatis, in magnam feratur venam. Quod munus post-*
" *quam absoluit, non oportuit amplius manere in corpore: & huius vtilitatis gratia,*
" *renes facti sunt instrumenta caua, osculis alijs attrahentia, alijs autem emittentia, te-*
" *nue hoc & aqueum excrementum, vt Galenus est autor, quarto libro de Vsu partium, capite quarto. Verum aqueum hoc excrementum, non tam exacte a renibus purgatur, quin magna eius pars, cum sanguine eat in vniuersum corpus, quæ postea per sudores, & insensilem halitum vacuatur, libro de Attra bile, capite secundo, & primo libro de Naturalibus facultatibus in fine, autore Galeno. An vero hoc excrementum, feratur in vniuersum corpus, eo solum quod a renibus prorsus trahi nequeat, an alicuius vsus gratia, dubium videtur. Cui nos respondemus, non ex renũ facultatis tractricis defectu, sed necessaria vtilitate, aquositatem dictã in mẽbra ferri. Nã manca esset natura in renũ fabrica, si renes ad opus suũ integre obeundũ, inidoneos creaßet. Vt vero qualis sit vtilitas, quæ ab hoc sero, mẽbris corporis cõparatur intelligamus: nosse oportet, quod nostri corporis mẽbra omnia, duplici indigẽt humido, substãtifico videlicet, pro substãtiæ reparatione, quod ex humoribus fit: & rorido, pro attẽperatione, refrigeratione scilicet, & humectatione, quod ex dicto sero paratur. Nã eo vniuersi corporis mẽbra roratur, & naturale eorundẽ*

calidum, refrigescit atq; humectatur. Sicut vero substantifici humidi defectu, fit fames: ita defectu roridi, fit sitis. Nostri enim corporis membra, hoc aut illud humidum, è ventriculo trahunt, quoniam aut huius, aut illius, sunt indiga. Ventriculus vero, illius suctum sentiens famescit, sicut & huius tractionem percipiens, potum desiderat. Sic cum multus humor est vacuatus, aut sudore, aut alui profluuio, aut alia quauis vacuatione, sitit animans. Sic æstatis tempore, per febres ardentes, & laboriossa exercitamenta, sitis fit valida, exhaustis venis à suo sero. Quod si potum non reperiat animans, acres & biliosas humiditates, ex vicinis partibus, ad se alliciunt venæ: perinde atq; pueri & bruta cũ sitiunt, ad casu oblatũ humidum, siue acre siue salsum sit irruũt, sperãtes inde sitim satiaturos: vt quarto libro de Ratione victus, cõmentario primo Galenus est autor. Potus ergo qui insummitur, patitur in ventriculo alteratione quandam, & cum cibo cõmistionẽ, in vnã chyli substantiã, in qua cõmutatione separãtur feces, & recremẽta alui pituitosa. In iecoris vero cauo & meseraicis venis, alteratione alteram suscipit chylus: qua in rudem sanguinẽ conuertitur. Per quam coctionem, vtraq; bilis separatur, flaua ad cistim, in iecoris cauo sitam, & melancholicus succus ad splenẽ, per manifestum & effatu dignũ meatũ. Sanguis vero nondum exactam suscepit elaborationẽ, sed per minutißimas venas iocinoris, e cauo ad gibbum trãsit, vbi magis ac melius elaboratur. Atq; in hac elaboratione iocinoris, separatur potus: non enim ante hanc, mistio potus cum cibo, in vnam chyli substantiam, fuit soluta. Hic vero merito à natura renes sunt fabrefacti, qui familiaritate quadam, serum ad se alliciant, & per alios meatus, in vreteras & vesicã effundant. Atq; hinc pendet intelligentia, doctißimi Actuarij, libro primo de Differentijs vrinarum, capite quinto, vbi vrinam recrementũ esse tertiæ coctionis dixit. Non enim aliam coctionem, à sanguifica intellexit, sed in duas eam partitur, vnam quæ in cauo, & alteram quæ in gibbo epatis perficitur. Hic autem aduertere oportet, quod venæ corporis, habent ab ipso iecore, distributã vim sanguificandi, vt sexto de Placitis Hippocratis & Platonis post medium, & septimo libro Methodi capite vltimo, autor est Galenus. Hac virtute, sanguinẽ ab ipso epate distributum, magis atq; magis, ipsæ venæ perficiunt, & in vlteriori hac elaboratione, atq; perfectione, portio altera seri, quæ in iecoris gibbo non fuit separata secedit, & separatur à sanguine, ex qua membra rorãtur, & post quã inutilis facta est, aut sudore aut insensili transpiratione vacuatur. Et ob id Galenus decimo libro de Simplicium medicamentorũ facultatibus, capite decimo tertio, de sudore ita scribit. Sudor, vnus hic etiam est, humorum in animantis corpore prouenientiũ, eandem habens materiam, & eundem generationis modum quem vrinæ: Siquidem vtriq; ex bibito humore constat generatio, excalfacto simul in corpore, & nonnihil biliosæ substantiæ adepto. Quibus verbis constat (apud Galenum) potum esse materiam sudoris, & vrinæ, & eundem vtriusq; esse generationis modum. Fit enim vterq; per separationem excrementi serosi, à facultate sanguifica iocinoris. Hoc vero solum distant quod vrina separatur in ipso iecore, sudor vero in venis, postquã renes & emulgentia vasa effugit sanguis. Sed quid

potus

potus, nō sit vrinæ materia, videntur persuadere multa. Primo quod volucres bibentes, non mingunt. Secundo, quod in latebris degentia, mingunt, & non bibunt. Tertio, quod homines à potu temperantes, mingunt. Quarto, quod libro secundo Præsagiorum, commentario trigesimo, vrinæ naturalis materia, statuitur non potus, sed concoctus humor. Quinto, quoniā quilibet humor habet suū serum, ex quo mictum fieri est verosimile. Sexto, quod potus, eo quod sanguinem traduxit, per minutissimas venas epatis, non posset vasorum mōstrare conditionem, nec morborum tempora, salubritatem aut insalubritatem, longitudinem & breuitatem, atque innumera alia, quæ Medici ex vrina petunt. Primum vero, soluit Alexander Aphrodisiensis, quarto libro Problematum, problemate centesimo vndecimo, quod volucres, plurimo indiguerunt humore, ad pennarum generationem, & vt exercendo inter volandum consumerent, & stercora etiam liquidiora egerunt, quæ sine mictu potum dissipant. Animantia vero, quæ in latebris degunt, sicuti plurimam accerbarunt cruditatem, ex qua nutriuntur: ita plurimam cacochimiam serosam, ex qua mingunt. Nec obstat, quod quarto libro de Sanitate tuenda, capite sexto, & libro de Plenitudine ad finem, omnē cacochimiā describens, de serosa cacochimia non meminit Galenus: rara enim est, quoniam ob tenuitatem facile dissipatur, & eius præterea mentionem habuit sexto libro Aphorismorum, Commentario quadragesimo sexto. Qui à potu præterea abstinent, mingunt partem aqueā ac potulentam, in omnibus alimentis repertam, præsertim in fructibus, & plantarum succis: quæ etiam potus nomine venit intelligenda. Libro vero secundo Prognosticorum, Commentario trigesimo, vbi Laurentianus vertit humore, clarius vertisset humiditate, in hunc modum.
" *Vrina naturalis modice crocea est, vt pote ex humiditate consistens concocta, quæ*
" *flauæ bilis parum recepit.* *Græcus enim codex ὑγροῦ habet. Cuilibet præterea humori, suum inest serum, de ipsius humoris substantia, diuersum pro diuersitate humorum, quorum serum esse dicitur. Attræ bilis serum, est acerbissimum, minus acerbum flauæ, minus item quam hoc pituitæ, omnium mitissimum sanguinis, sexto libro Epidemiarum parte secunda, Comentario trigesimo octauo, autore Galeno. Sicuti enim lac, aqueam partem habet, de ipsius lactis substātia, ita & humores omnes, partem tenuiorem & serosam habēt, quæ ab humoribus ipsis excussa, cum vrinali aquositate misceri potest, & humorū à quibus separatur notitiam præ se ferre. Hanc vero humiditatem, nunquam humores à se excutiunt, dum integri sunt & incorrupti, exemplo lactis, quod integer dum est, suum serum seruat: Excutit vero a se dum corrumpitur. Sic dum humores putrent, serū suū elidūt, quod cū vrinis excernitur. Libro ergo decimo simpliciū, vbi vrinā dixit es*
" *se potum alteratum, cui nonnihil bilis est admistum, de vrina egit sanorum. Quod*
" *clarius expressit secūdo Prognosticorū, Commentario trigesimo, addens verbū na*
" *turale dū dixit. Vrina naturalis modice crocea est, vt pote ex humiditate cōsistēs*

concocta

concocta, quæ flauæ bilis parum recepit: Si vero humores corrumpantur, tunc eorundem mistione soluta, serum ab ipsis separatur, & a renibus, simul cum aquositate vrinali, in vesicam excolatur: non enim renes, rationis haud compotes, inter hoc & illud serum separant, tantum est eis tributa vis, serum à parte pingui, & crassa separandi, non hoc serum ab illo. Sic dum sanguis putrescit, crassa & fibrosa sanguinis pars, cogitur in caseum, & serum ipsius rubrum, pariter cum vrina excernitur. Et ob id colore subrubra apparet, secundo prognosticorum, commentario vigesimo septimo, nam vrinæ naturalis color dilutus, retrahit rubrum sanguinis, ad subrubrum. Dum bilis putrescit, crassius quod in ipsa est cogitur, & tenue serosum, igneas atque subtiles vrinas reddit. Pituita putrescente, eadem ratione albæ redduntur vrinæ, nisi in sanguinem & ipsa quadantenus etiam commutetur, nam tunc rubidæ apparent, de quibus meminit Galenus primo libro de Arte curatiua ad Glauconem, capite de signis febris quotidianæ. Melancholicus vero succus paucum habet serum, & difficile excutitur, ob humoris crassitiem & rebellionem. Quare vrinæ in quartanis, magis apparent albæ, ob cruditatem, & obstructiones, quas succus melancholicus parit: Nisi forte ad finem quartanarum, vbi humor maxime subactus est, & serum non adeo tenacissime retinet, quo tempore subnigræ quandoque visuntur. Tam perpetua vero est, huiusmodi seri separatio, ab humore qui corrumpitur, quod non modo putrescens, verum & corpus nostrum enutriens (nam tunc quoque corrumpitur humor) serum excutit. Quod etenim crassum est in humore, fit membri substantia, serosum vero, recrementitium est, & vacuari postulat, vt constat ex Galeno, secundo libro de Facultatibus naturalibus, capite vltimo, vbi ita scribit. Verum seri genera, quæ in succis habentur, omnia sunt excrementa, purumque ab eis esse, postulat animalis corpus. Dum ergo humor, per tertiam coctionem, in membri substantiam decedit, duplex in hac coctione, sicut in alijs fit excrementum, tenue, ac crassum. Ex crasso fit sordes, quæ membris innascitur, & vestimentis adhærescit. Et ex eo etiam in quibusdam partibus emergunt pilli. Tenue vero & serosum, quod succis inerat, vacuatur insensibili transpiratione, si naturalissime & valet, & gubernatur corpus. Si vero aut naturalis calor languet, vel nutrimento vtitur, quam iustum sit ampliore, vel motus quidē vehementior animali contingit: per sudorem, & perspirationem visibilem purgatur, vt constat apud Galenum 3. libro Methodi, cap. 3. & libro 3. de sanitate tuenda, cap. 13. Differt autem hic sudor à priori, qui eandē materiam habet cum vrina, nam hic tertiæ coctionis, illæ secundæ, quæ fit in epate & venis, sicut & vrina ipsa est superfluitas. Quod non aduertens Auicenna, secundo libro. cap. 657. sudorem definiuit dicens, quod est aquositas sanguinis, cui pus colericum est admissum. Et paucis interpositis, sudorē vltimæ coctionis, vrinam vero secundæ recrementum esse testatur. Quæ nō cohærent, nam aquositas sanguinis, cui pauca bilis per-

permiscetur, etiam si sudore elidatur, est secundæ, non tertiæ coctionis recrementum. Sudor vero alter, qui ex tertia coctione purgatur, non est aquositas sanguinis, quæ bili permiscetur. Quare male illa duo coniunxit, quæ diuersis congruũt sudoribus, non eidem. Quomodo vero vrina, significet salubritatẽ & insalubritatẽ, morborũ ætates, longitudinem & breuitatem: soluunt quidam existimantes, quod portio seri a renibus non purgata, quæ cum sanguine per venas processit, partim exhalatione transpirat, partim sudore vacuatur, partim retrocedit, atque ad renes vsque relabitur, & ab eisdem trahitur, atque per vreteras in vesicam excollatur, quæ postea micta, euidenter ostendit, omnium eorum quæ in venis sunt, conditionem & statum: quoniam ibidem cum humoribus est commorata, & non leuem cum ipsis alterationem est passa. Contra vero est, quod primo libro de Facultatibus naturalibus, aperte non recurrere, sed resolui statuit: perinde atque in fructibus, & plantarum succis, diuturnitate dissipatur, secundo libro Simplicium, capite decimo sexto, autore Galeno. Vis præterea naturalis, habens per cutem commodam expurgationem, nunquam repellet intro. Si vero eorum quæ diximus, non es immemor, non erit tibi difficile nodum soluere. Quod tamen vt melius assequaris, aduertere expedit, quod cuiusque partis in corpore superfluitas, eam quæ illi inest dispositionem ostendit, si cocta quidem fuerit salubrem, cruda autem ægram: deiectio dispositionem ventris, sputum thoracis, mucus cerebri, lyppa oculorum, sudor vniuersi corporis, pus partis vlceratæ. Sic & vrina iecoris & vasorum, salubritatem aut insalubritatem monstrat, primo libro Crisium, capite septimo, & primo libro Epidemiarum, parte secunda, Commentario quadragesimo quarto, & primo libro Prorrhetici, Commentario secundo, & libro de Artis Medicæ constitutione ad finem, autore Galeno. Monstrat ergo vrina, qualis sit coctio iocinoris, quoniam coctionis eiusdem est excrementum, siquidem subrufa fuerit, aut subflaua, & mediocrem habuerit substantiam, optime valet iecur, & vasa. Nam aquositati potulentæ, ex qua fit vrina sanorum, accessit bona concoctio, & paucæ bilis eiusque naturalis, rufæ videlicet aut flauæ mistio. Si vero alba, viridis, nigra, rubra, aut liuida mingatur vrina, malam iocinoris & vasorum significat dispositionem. Nam aut non concoxisse, aut adussisse, aut prauos humores quos continent corrupisse, & eorum serum potulentæ parti, quæ naturalis mictus est materia, misceri significat. Sic præsentem dispositionem, sanitatem scilicet, & morbum, & ex hoc, aut illo succo pendere, monstrat vrina. Et ex frigido longitudinem, ex calido breuitatem promittit. Tam in calido autem, quam in frigido, quatuor ætatum, & tẽporum morbi signa præ se fert: in morbo salubri, per augmẽtum coctionis, & in lethali, per augmentũ putredinis. Incipiẽtia enim, & debilia, principium significant, maiora augmentum, maxima statum. Sic fortunam, ex vrina præuidere datur, & diem atque horam nonnunquam, in qua altera fortuna cõtinget,

vt

vt tertio libro de Crisibus, autor est Galenus. Amplissimam ergo vtilitatem, habet vrina inter omnia excrementa, quæ aut partis, aut totius, significant coctiones. Primo ex liquore, quoniam coctionem iocinoris, omnium maxime necessariam, & potissimam, significat liquor. Secundo, quoniam cum vrinæ liquore, permiscetur serum humorum putrescentium in vasis. Tertio, quoniam significationem magnam, præstat ex contentis, nebula, appendiculo, subsedimento, albo læui & æquali, ad citã salutem: sub rubro, ad diuturniorem: viridi, liuido, nigro, similaceo, furfuraceo, scamoso, aut orobino, ad mortem. Quarto, quoniam indicat coctionem humoris peccantis, summum bonum in morbis, & putrefactionem atque colliquationem maximum malum. Accedit quod significationem dat, in grauissimis morbis, plenitudinis & cacochimiæ: Et ideo magnam vim habet, in omni febre, siue febris sit accidens, siue essentia, primo libro Crisium, capite septimo autore Galeno: & in acutis, & grauissimis morbis, ipsa sola, (id est etiam si reliqua non consentiant) est signum fidele, vt autor est Galenus, sexto libro Epidemiarum, sectione prima, nono commentario. Atque hæc, pro nostræ breuitatis stylo, de hac re dicta sufficiant.

¶ *EXPLICITVS EST LIBER de Humoribus.*

INCLYTO, AC MAGNANIMO PRINCIPI DOMINO Illefonso Perez de Guzman el bueno, Duci de Medina Sydonia, Comiti de Niebla, Marchioni de Caçaça, dignissimoque Almadrauarum domino: Petrus de Peramato medicus, librum hunc nuncupat.

QVI omnia à maioribus iam diu inuenta esse fantur, nihilq́ de nuò dici, quod non sit dictum prius prædicant, clarissimæ Dux, plurimum autoritatis labori, mihi detrahere videntur. Cuius tamen tam admirandæ sunt laudes, vt neminem vnquam fefellerit, neque ingenti fructu fraudauerit, si ad veritatis inquisitionem, animum voluit adijcere. Vox hercle illa, desidum est: atque eorum, quos aut domestica vrget necessitas: aut auaritia acti, opibus cumulandis inuigilãt: aut quod peius est, eorum qui mollitie, dælitijs, ac ludis, sanctissimam artem contaminant: aliter enim de fructuosissimo labore sentirẽt, nisi eiusmodi ludibrijs, essent effascinati. Nos vero, qui ab ineunte ætate, omnes dælitias, in literarum labore, cõstituere maluimus, & indefesso studio, emaculati candoris veritatẽ, vndecunq́ latentem, & impeditam eregimus, quantum fructum afferat nouimus, & communis vtilitatis ratione, plura in arte medica, ingenti labore parta, & fœliciter excogitata, prælo dare decreuimus. Cœpimus autem à nostri corporis elementis, tam primis, quam secundis, quẽ tuæ excellẽtiæ dicauimus: quod an id quod prædicamus præstiterit, aliorum esto iuditium: doctis enim placuisse fama est. Hic vero qui de Temperamentis inscribitur (nisi me paternus fallit affectus) clarius nostrorum laborum fructum ostendet, & dignior est quem tu Princeps clarissimæ, tua virtute & autoritate tuearis: quod non grauatè te esse facturum, & confido, & posco. Dices fortè, quid Principi, cum Medicorum libris? Multa & præclara recẽsuimus Regum exempla, in medica nostra introductione, nondum edita, qui non modo medicina delectabantur, verum & præstantissimi medici fuerunt: & verè Principi viro, nihil medicina charius, nihil iucundius, nihil fructuosius, in vita contingere potest. Vale Principum exemplar, & ornamentum.

Liber
De Temperamenti essentia, atque definitione.
CAPVT PRIMVM.

EX quatuor elementis, ad minima diuisis, & certa quadam mensura conuenientibus, mutua quadam suarum qualitatum refractione, mista fiunt. Nam si magnopere vnum elementum, reliqua euincat, non fiet mistio, sed transmutatio illorum, in valde excedens. Quod exemplo vini guttæ, quæ in aquæ amphoram inijcitur, ostendit Aristoteles: fit enim tunc, aquæ ex vino generatio, non mistio: & cum ignis aquæ guttulis inspergitur, non modo non temperatur, verum & ardet magis. Oportet igitur, vt ea quantitate ad mistionem veniant, qua vnum, aut reliqua conuertere, aut in ipsa conuerti nequeat. Nec hoc tamen sufficit, vt mista generentur: infinitæ enim possunt esse, elemẽta permiscendi rationes, & mensuræ: mista tamen, infinita esse nequeunt: quoniam Deus finita creauit. Fit ergo necessarium, vt plurimi elementorum concursus, in quibus elementa ipsa mutuo temperantur, & franguntur, sint inutiles, & frustranei, ad generationem misti. Alij vero, in quibus is adest calidi, frigidi, humidi, atq; sicci cõcentus, & proportio, qualis misti gignendi natura expetiuit: ij vtiles sunt, & temperamentum creãt. Ex quo elicio, temperamentum non esse primarum qualitatum concentum, harmoniam, aut proportionem, vt Fernelius definit. Primo, quoniam proportio eorum quæ miscentur, requiritur ad mistionem: tam mistio autem, quam proportio, prærequiritur ad temperamentum. Secundo, quoniam calidum, frigidum, humidum, & siccum, iusta quantitate, & proportione conuenientia, temperamentum efficiunt: vbi elementa sunt efficientia, temperamentum effectus, & proportio est ratio efficiendi: quæ valde inter se distant. Tertio, quoniam proportio est relatio, quæ vt omni caret vi agendi, ita ex aduerso, temperamentum omnium functionum autor ponitur. Elicio secundo, temperamentum diuersum quid esse, à calido, frigido, humido, & sicco refractis, & coagmentatis. Primo, quia vbi deest vtilis proportio elementorum, ad gignendum mistum, quantumuis refractione temperentur, mistum non gignitur, quare neque temperamentum. Secundo, quia elementa efficiunt temperamentum, nihil autem se ipsum efficit. Tertio, quia magnam diuersitatem, inter elementa, & temperamẽtum, agnouisse Galenum, eo patet, quod nullibi de alia forma misti, præter temperamentum meminerit. Per temperamẽtum namq; scribit, primo libro de vsu partium cap. 9. carnem esse carnem, neruũ esse neruum, & singulas partes id esse, quod sunt. Et secundo libro de natura humana, com. 1. ita scribit. "Formas voco, corporis "naturas, quarum essentiam demonstrauimus, in quatuor elementorum temperatio"ne consistere. Quæ Galeni doctrina, quamuis prorsus non probetur, & alibi à nobis, fuerit explosa (præter temperamenta enim, formas substãtiæ ponendas esse, est verius) conuincit tamen, aliud, idq; nobilius, esse temperamẽtum, à calido, frigido, humido,

mido, & ficco refractis, & coagmentatis. Quarto, nam diuerfa temperamenta, & proprietates in animantibus apparent, ad quæ, calidum, frigidum, humidum, & ficcum, non videmus attingere: ferrũ enim coquit, & exterit, ftructiochamelus: quod non immutant, animantia alia, ipfo calidiora, nec ipfe ignis externus. Quare ex alia perfectiori, & potiori qualitate id pendet, quam temperiem, aut temperamentum appellamus. Vnde in libro de artis medicæ conftitutione, & .7. Methodi, & primo de naturalibus facultatibus, cap. 3. fcribit Galenus, fieri corpus fimilare, quod pro temperaturæ qualitate, aut fenfu pollet, aut vacat, aut neruus eft, aut os, & actionem edit tantum diuerfam, ab aliarum actionibus, quantum ipfa particula, ab alijs " quæ illas edunt, eft diuerfa. Differt autem vna, ab alia, temperamento: quare qui " vult (inquit) actionem earum feruare, ipfum temperamentum feruet. Quinto, ex quatuor humoribus in fanguinea maffa, & in lacte ex triplici fubftantia, qua conftat, vna fit complexio, ab ipforum humorum, & partium lactis temperamentis diuerfa, vt libro noftro de humoribus, capite fexto, diximus. Cum ergo ex fanguine hoc, & femine, noftræ generationis primordijs, gignitur homo: temperies alia, eaq; perfectior, & firmior creanda eft (quæ à fanguinis, & feminis temperie diftet, in locum eius, quæ ex maffa fanguinea corrumpitur) vt formæ noftræ feruiat. Sexto, ex qualitatibus fecundis, inuicem permiftis, refultant & gignuntur, diuerfæ qualitates à componentibus, vt ex permiftione colorum & faporum conftat. Ex partium præterea coaptatione hac, aut illa, confurgit in cõpofito pulchritudo, aut deformitas, & vniuerfim figura, aut circularis, aut triangula, quæ omnia, funt qualitates denuo genitæ. Multo ergo melius, ex primis qualitatibus, tanta agendi, & immutandi vi præditis, & ex ipfis elementorum minimis, vtili commiftione à natura difpofitis, vna creari poteft & debet qualitas, ab elementis, & elementorum qualitatibus diuerfa: quam temperamentum & fanitatem appellamus. Hac corpus noftrum, ad omnes functiones recte obeundas difponitur: perinde ac forma tibiæ, aut lyræ, qualitas eft & difpofitio, præter fidium, & ligni fubftantiam, & naturam, qua fuaues eduntur foni: hoc folo differens, quod lyræ, aut tibiæ qualitas, tantummodo difponit fuum fubiectum, vt artifex poffit modullari: temperamentum vero, non modo difponit nos, ad animæ & facultatum functiones obeundas, verum & vim agendi, pro facultatum, in quas ordinatur, natura poffidet, ceu accomodatiffimum inftrumentum. Septimo, in compofitione theriacæ, & plurium medicamentorum, poft fermentationem gignitur noua forma, facultas, aut temperamẽtum, quod nulli inerat fimplicium: vnde Auicenna inuentam fuiffe credit diuina reuelatione, & Galenus examine, & perfcrutatione fcientifica: iungit enim Andromachus, antidota omnium venenorum, & omnium membrorum, vt omni veneno, & membro prodeffet. Fit præterea, ex non purgantibus fimplicibus, compofitum expurgans, vt in ftibio arte mathioli præparato videmus, in quo ex ftibio crudo, & vfto, & chryfocola non purgantibus, fit validiffimum expurgans: & fcamonium,

quod potentius bilem, quam pituitam purgat, addito castoreo non purgante, potentius purgat pituitam, vt constat ex Traliano, & Auicenna in cura lethargi. Plures etiam sunt compositiones, multo supra omnia simplicia mirabiliores: nam in alimentis, sæpe compositio, & conditura, est sapidior simplicitate: & in odoribus, aqua Angelorum vocata, vincit aquas simplices: & pastilli ex ambra, moscho, styrace, lasere odorato, & alijs minus odoris, odoratiores sunt simplicibus, ex quibus constant. Quid ergo non putabimus, ex mistione naturæ perfectißima, & secundum minima elementorum facta, temperamenta, & qualitates admirandas, ab elementaribus diuersas prodire? Minimum sane elemẽti, minus est minimo misti, quoniam minimum misti, mistum est: ob idq́ in compositis quæ arte fiunt, minima mistorum, seruant pristinam elementorum proportionem, quam in suis simplicibus habebant: & ex consequenti, qualitates denuo genitæ, & effectus earundem, non poßunt esse tam diuersæ, & pugnantes, ac in mistis quæ natura producit. Octauo, ex alimentorum, venenorum, & medicamentorum vsu frequenti, comparatur noua, & stupenda qualitas, etiam si de nouo non accedat forma substantialis: ergo multo melius, ex prima elementorum commistione, gigni valebit, qualitas perfectior, præter formam, quæ functionum formæ sit instrumentum. Siquidem quod Persica planta, in Perside fuerit venenosa, & in Aegyptũ translata, facta fuerit alẽdo apta, ab omnibus proditur, & nemini est incognitum, vt scribit Galenus, libro tertio, de causis sympthomatum, cap. 1. & quod vetula nutrita cicuta, reddita fuerit venenosa, scribit Galenus, libro. 3. simplicium, cap. 17. in quo loco transcribendo, errauit Auicenna, anum referẽs nutritam napello, pro cicuta: est enim napellus, calidum venenum, prorsus in nostram substantiam incommutabile. Experimento etiam scimus, Indos qui regi Portugaliæ subiacent, opio (ab ipsis Amphion vocato) non lædi (vt notat Orta, libro de simplicibus Indiæ) ob assuetudinem, qua eo vti didicerunt. De medicamentis vero, constat ex Galeno, libro de theriaca ad Pisonem, Mythridatem, magnum illum belligeratorem, vsu antidoti Mythridatij, antequam theriaca esset inuenta, tam firmam aduersus venena constitutionem comparasse, vt postea à Pompeio victus, veneno epoto, eoq́ copioso, mori non potuerit, donec ipse, amico suo Bistoco iniunxit, vt ipsum iugularet: eius vero filiæ (quæ ob eximium erga patrem amorem, cum eo mortem voluerunt oppetere) eiusdem medicamenti potu, subito conciderunt. Ex vsu quoque theriacæ, salubrioris adhuc, & maiori examine, ac perscrutatione compositæ, bonam quandam temperiem, salubremq́ statum, & firmam constitutionem, aduersus pestem, & venena, & morsus venenosos, comparari: testatißimis tradit experimentis. An hæc potest ars, & vltra primarum qualitatum coagmentationem, non potest in cõmistionibus natura, temperamentum, & firmam dispositionem creare? quis ei mirandas surripuit vires, & tribuit arti? Nono, qualitates elementales, admodum fluxæ sunt parumq́ durantes, nisi in vnitatem temperamenti durabilioris conspirẽt: tricesimo siquidem anno, viget theriaca, & vsque

in

in sexagesimum, vim vtilem seruat, vt scribit Galenus, libro de theriaca ad Pisonem, cum tamē plura recipiat simplicia, quæ annum vix integra seruētur. Oportuit ergo vt animantia, viuatiora, & magis durantia sint, non habuisse naturam, in solo calido, frigido, humido, & sicco, coagmentatis: sed potius in tēperie istis superueniente, quæ vna cum sit, minus est fluxa, & à se ipsa non discrepat, sed vnæ formæ misti inseruit, eiusq; est ad omnes functiones durabilißimum instrumentum. Vnde recte
" Auicenna, capite de eo quod comeditur, & bibitur, scribit: quod complexio præparat rem, ad recipiendum formā specificam. Hanc quintam qualitatē, agnouit Auer
" rhous, libro de generatione, vbi Commistio (inquit) est qualitas media, inter con-
" trarias qualitates, in corporibus agentibus, & patientibus æqualiter. Et secundo colliget, cap. 1. Et differentia (inquit) quæ reperitur in istis corporibus consimili-
" bus, non euenit nisi secundum differentiam, & mensuram, siue temperantiam calidi,
" frigidi, humidi, & sicci: & secundum quod inuenitur in eis, alia forma temperantiæ. Et Alexander Aphrodisiensis, libello de mistione, ita scribit. Quoties plura cor-
" pora, quæ & agendi vicißim, & patiendi vim habent, in idem coeunt, ita vero sese
" habent, ne contrarietatibus adeo, alterum superari ab altero poßit, vt abeat in illius
" migrans naturam, tunc (inquam) hæc corpora, propter virium, ac potestatum æquali
" tatem, per quam dum agunt, mutuo quoque patiuntur, eatenus progrediuntur, donec
" abiecta contrarietatum excellentia, propter quas diuersa erant, & contraria, vni-
" cam ex omnibus illis potestatibus, qualitatem effecerint, vnita simul atque vna, ea-
" demque, facta ea materia, quæ vtrisque, vel omnibus ipsis subijciebatur. Quod Aristoteles, secundo libro, de generatione, & corruptione, cap. 7. prius insinuasse fuit visus: postquam enim elementorum in vna communi materia, vicißitudinariam
" transmutationem demonstrauit, ita scribit. Ac primum quidem sic elementa mu-
" tantur, ex his autem carnes, & ossa constant, quæque sunt eiusdem generis, cum id
" quod calidū est frigidū, & quod frigidū est calidū efficitur, & ad mediū perueniunt.
" Hoc enim neutrum est. Hoc ergo medium, quod neutrum (inquit) esse extremorum: temperamentum, aut complexionem appellamus. Quam Auicenna doctißimè
" definiuit, prima primi, vbi ita scribit. Complexio est qualitas, quæ ex actione ad in-
" uicem, & passione contrariarum qualitatum, in elementis inuentarum: quorum
" partes ad tantam paruitatem redactæ sunt, vt cuiusque earum plurimum, contingat plurimum alterius prouenit. Hæc Auicenna, quæ subabsurda, visa sunt Fernelio, ait enim Auicennam velle, eam qualitatem, quæ ex actione, & passione mutua elementorum, in mistione fit, esse simplicem, & eam superesse, reliquis pereuntibus à quibus est facta. Quod tamen falsum esse probat. Primo, nam omnes qualitates primas perire, est impoßibile, saltem enim, quæ validior est, à contraria corrumpi nequit, debetque superesse. Secundo, quoniam si corrumperentur, nulla maneret in misto contrarietas, & repugnantia: quare nec senesceret, nec ex interno principio vnquam occumberet. Tertio, in misti dissolutione, elementa non segregarentur: vnde

enim qualitates, quas in mistione amiserunt, resumerent. Sed frustra laborat, nam Auicenna, nec somniauit quintam eam qualitatem, esse simplicem, nec primas qualitates extingui. Sed ex mutuo adhæsu, & actione, quinta qualitas resultat, quæ quatuor dictarum, veluti frenum est, & actionum suarum terminus, ne vlteriori actione, & passione se perimant. Nam & ipse Auicenna, suam statim definitionem, nullis lineis intermedijs declarans, ita subiungit. Cum enim adinuicem agunt, » & patiuntur suis virtutibus, accidit ab earum summa, qualitas in toto earum simi- » lis, quæ est complexio. Quibus verbis voluit, quod elementa agunt, & reagunt, suis » virtutibus, id est, qualitatibus, quæ sunt elementorum virtutes, donec in vnum coëant, fiatq; omnium summa vna: ex qua coniunctione, & summa qualitatum, accidit, atq; consurgit in toto misto, & omnibus elementorum minimis, qualitas quinta, quæ similis est ijs qualitatibus, quæ in vnum coierunt, & hanc appellat complexionem. Ex qua sententia, nec primas qualitates ibi perire, nec complexionem qualitatem esse simplicem, inferre possumus. Et paulo post, complexionem quandam esse calidam, & frigidam aliam, quoniam plus in hac est frigoris, in illa caloris, scribit: puerorum etiam complexionem, calidam esse, & humidam. Quæ non diceret, si primæ qualitates nō superessent: nam nō modo superest qualitas vincens, sed & reliquæ, nulla enim extinguitur in mistione, sed omnes vniuntur in quintā, quæ ipsis est frenum, & perfectio, qua non amplius se ipsas conficere curant. Exemplum esto, in palido colore, ex albo & nigro genito, in quo, vterq; color temperatus seruatur, additurq; noua perfectio paloris, quæ diuersa qualitas est: si enim extremi colores, non seruarentur in medijs, non esset palidum nigro candidius. Modestius in Auicennam irruit Valesius, qui quintam hāc qualitatem, se non intelligere confitetur. Quoniā temperamentū (inquit) non potest esse vna qualitas in toto corpore, nā longe inter se distāt membrorū tēperamenta: nec potest esse vna qualitas in singulis mēbris, nā singulæ etiā membrorū particulæ, diuersa habēt tēperamēta: quare diuersas etiā (apud ipsum) & pene infinitas habebunt eiusmodi qualitates, quod cum videatur absurdum, nunquam dabitur, hæc quinta qualitas, que temperamētum est. Dicendum vero, quod vtcumq; res habeat, nec possumus, nec debemus effugere, multiplicia tēperamenta, in singulis partibus corporis humani: nec vnum temperamētum totius, ex omnium coalternatione consurgens. Si temperamentū est proportio, multiplices proportiones, cōcentus, aut harmonias, pro partium nostri corporis multiplicitate ponemus. Si est qualitatum primarū coagmentatio, multiformes coagmentationes. Si vero qualitas cōsurgens, multiplices qualitates, ex quarū demū coalternatione, vna totalis consurgat, exēplo lactis, in quo triplex inest substantia, triplex temperamentum, & triplex actio, vt cōstat ex Galeno 3. lib. de alimentorū facultatibus, cap. 13. & sæpe alibi. Præter quas tamē tres particulares temperies, vnā habet ex omnium coalternatione natam, quæ lactis temperies est, per quam lactis forma, & natura seruatur, vt pulchrè Auicēna docet, libro secundo, tractatu primo, cap. 1. Sic homo, ex

multiplicis

multiplicis temperamenti partibus constat, ex quarum coalternatione, temperamentũ aliud prosilit, cuius gratia hominis natura seruatur. Nec oportet in singulis mẽbris, hoc temperamentũ, æqualem intensionem habere, sed in cute, ad quam omnium intemperatorum membrorum actio terminatur. Condecuit enim ob tactum, qui ab excellentijs tangibilium exui debet, omnium membrorum intemperantias in cute coæquari. Sic theriaca, ex pluribus diuersorum medicamẽtorum constat temperamentis, ex quorum mutua actione, & fermentatione, temperamentũ aliud, diuersaq́ facultas resultat, à temperamento, & facultate simplicium: quam non habet, ante integram fermẽtationem, quoniã ante eã, actio fit magis, virtute simpliciũ, quam compositi. Ob idq́ actio opij, primis annis manifestißima est. Addit Valesius, Auicennã non definire, an qualitas hæc (quã complexionẽ esse statuit) sit actiua, an paßiua. Dicendũ tñ, quod hæc qualitas, est actiua, & paßiua, vt primæ qualitates ex quibus cõstat: est enim efficiens omnium functionum, tanquam instrumentum omnium facultatum, & formæ, & patitur etiam, euersionem suæ integritatis per morbos. Quod si nec actiua, nec paßiua esset, sed sui subiecti dispositiua, tum vt suscipiat, & seruet formam misti, tum vt corpus dispositum reddat, & edendis operationibus aptũ, vt de lyræ & tibiæ dispositione diximus, nihil incõmodi sequi video: oẽs enim hos vsus exhibet, agendi, patiendi, & disponendi. Obijcit tertio, quod aut eandẽ habet essentiam hæc qualitas, cum naturalibus facultatibus, aut diuersam. Si eandẽ, vna, & eadem qualitas, esset tractrix & expultrix, & moueret motibus contrarijs, tractionis scilicet, et expulsionis, quod fieri nequit. Si diuersam, frustra illã qualitatẽ ponimus. Primo, quoniã ex calido, & frigido, humido, & sicco, iusta ratione temperatis, sine quinta aliqua qualitate interueniente, facultates naturales orientur. Secundo, quoniã si qualitas ea intercedit, ex ea cũ vna sit, non resultabunt diuersæ virtutes, sed ex varia mensura qualitatũ primarum: quare superfluè interponitur, siquidẽ in ordine causandi non intercedit. Tertio, vna facultatum læsa, reliquæ incolumes esse queunt, quoniã proportio, calidi, frigidi, humidi, & sicci, requisita ad vnã, vitiari potest, non vitiata proportione, quæ requiritur ad aliam. Cuius euentus causa, si temperamẽtum est qualitas quinta, traddi nequit: ea enim vitiata, omnes facultates, quæ ex illa pendent, necessario læderẽtur, nulla ipsarũ superstite manente. Dicendum tamen, quod ex calido, frigido, humido, & sicco, iusta ratione tẽperatis, vnio fit immediam, ac ipsis perfectiorẽ, ac potentiorẽ qualitatẽ: qua præsente, introducitur forma misti, & anima in animãtibus: quæ nec ante ipsam introducitur, nec ipsa manẽte, excluditur è subiecto. Anima vero introducta, suas vires ipsa, de suo promit sinu, vt libro de facultatibus nostrũ corpus dispẽsantibus, cap. 1. docuimus. Harũ virtutũ interuentu, diuersas & cõtrarias, anima exercet functiones, & in ijs obeũdis, vtitur temperamento, tanquã instrumento, & calido innato, & quibusdã organis corporis: vt fibris rectis, ad tractum: transuersis, ad pellendũ: & obliquis, ad retinendum. Ad coquendum vero, non vtitur fibris, sed parte carnosa, & abundãtia sanguinis, ac spiritus.

ritus. Vbi ſicut nihil incõmodi eſt, ſpiritibus & innato calido naturam vti, ad attractionem, & expulſionẽ: ſic nec ſi eodem vteretur tẽperamento. Præterea quod vtitur diuerſo, nam cum hæc qualitas quinta, reliquas in ſe habeat vnitas, calorem frigus, humiditatem, & ſiccitatem, calorem magis accõmodabit ad tractum, & frigus, ad expellendum, veluti cum præter naturam refrixit, calore ſe reducit, & cum incaluit frigore, multo potentius, quam ſi ſolus calor, aut frigus, ſe reducerẽt. Nam maior eſt temperamẽti vis, quam calidi, aut frigidi, vt diximus. Sicut vero calorem magis accõmodat ad tractum: ita vbi calor refriguit, lædi poteſt tractio, illæſis cæteris. Minor tamen ſemper eſt læſio tractionis, & aliarum actionum firmitas maior, ob perfectionem illius quintæ qualitatis, ex quatuor vnitis reſultantis. Nec obſtant etiam aliæ rationes, quas obijcit Gaſpar Lopez, primo libro de temperamentis, cum aliqua forma (inquit) à philoſophis, quæ ſenſu non percipiatur, ſtatuitur: id fit, propter aliquam operationẽ, quæ in aliam cauſam referri nequeat, ſed ita habet, quod ſeruatis qualitatibus, & forma ſubſtantiali, nihil eſt quod tribuamus quintæ qualitati: nam calfactio, frigefactio, humectatio, & exſiccatio, à primis qualitatibus fiunt: attractio vero, retentio, expulſio, coctio, generatio, nutritio, auctio, ab anima, & eius facultatibus prodeũt. Ergo ſuperuacanea eſt huiuſmodi quinta qualitas. Dicendum primo, quod hæc qualitas, ex ijs eſt, quæ ſenſu percipiũtur: ſanitas enim qualitas, aut diſpoſitio eſt ſecundum naturam, ex qua ſenſibiles operationes ſecundum naturam prodeunt: nihil autem refert, ſiue ſanitatem ſiue temperamẽtum dixeris. Secundo, nam qualitates quæ ſenſum fugiunt, & ſoli intellectui innoteſcunt, nõ magis debent ordinari in operationes, quam quæ ſenſui ſunt notæ: color autem albus, aut niger, in Germano, & Aetiope, & dulcis ſapor humanæ carnis, & aliæ huiuſmodi qualitates, non ordinantur in operationem aliquam (quas tamen nemo negat, quoniam ſub obtutum cadũt.) Ergo quæ ſenſum effugiunt qualitates, ſi intellectui innoteſcant, nõ ſunt eximẽdæ, ob operationũ defectus. Tertio, quoniam in lyra (vt diximus) reſultat ex ligno & fidibus concinne diſpoſitis, qualitas & diſpoſitio, qua ipſa lyra, apta redditur, vt à citharœdo pulſata, dulcẽ ſonum edat: quæ paſſiua tantum eſt, aut verius diſpoſitiua ſubiecti, nullã vim habẽs ad modulandũ. Sic ergo ſufficere deberet, quintæ huic qualitati, ſubiectum diſponere, vt anima & eius facultates, ſanas edant actiones. Quin omnẽ qualitatẽ, quæ ita diſponit ſubiectũ, quãuis ſit è ſecundis, temperamentũ appellat Galenus, perſpicuitas enim corneæ, quæ ipſam diſponit ad viſum, temperamentũ eſt, & eiuſdẽ opacitas, quæ viſum lædit, morbus in temperamenti habetur apud ipſum: tenuitatẽ etiam & craſſitiẽ cerebri, nomine temperamenti cõplectitur: libro enim artis medicinalis, poſtquã ſolius temperamenti in cerebro notas tradere propoſuit, ex diſcurſuũ velocitate, tenuitatẽ cerebri, & ex tarditate ac hebetudine, craſſitiẽ colligit. Tertio etiã de locis patiẽtibus, cap. 6. ideo ſcribit, colorẽ melancholiæ mores mutare, quoniã alibi oſtenderat, mores animi, tẽperamentum ſequi. Colorẽ ergo, humoris temperamentũ compellat: & omnẽ qualitatẽ

quæ immediatè disponit ad actionẽ, quanuis nullã edat actionẽ, temperamenti nomine insigniuit. Accedit, quod quinta hæc qualitas, omnes edit operationes, calfaciẽdi, infrigidandi, humectandi, & exsiccandi, gignẽdi, nutriẽdi, & augendi: quoniã est instrumentũ gignitricis, altricis, & auctricis facultatis, & frenũ, modus, ac terminus, qualitatum primarum, in nobis repertarum. Nõ enim alius est in nobis calor, quam qui hanc qualitatem componit: nec is frigiditatẽ aliam debellat, nisi quæ ab hac qualitate exorbitat. In hac enim qualitate, calor atq; frigiditas, amicicia quadam coniunguntur, ita vt vtriusq; actio, & finis, nõ tam sit calfacere, aut infrigidare, quam mediam hanc qualitatem, quæ ex ipsis consurgit producere, & tueri. Addit, quod si ad introductionem formæ vnius elementi, nõ vna qualitas, sed plures disponunt: & quanto res est perfectior, plura requirit, sequitur vt ad formam misti, non vna qualitas, sed plures concurrant. Sed hæc ratio, & aliæ quædam, quas deinceps subdit, eo peccant, quod supponunt, hanc qualitatem (apud Auicennam) simplicem esse, & primas qualitates non superesse: quod ne Auicennam somniasse probabimus.

Sed age, quid isti temperamentũ esse velint audiamus. Duplex (inquit Lopius) temperamentũ est, alterũ elemẽtorum, alterũ qualitatũ. Primum substantiale, quod nihil aliud est, quam quatuor elementa alterata, & vnita. Secundum vero, qualitates primæ alteratæ, atq; cõmistæ. Sed hoc secũdum, nisi quintam qualitatẽ producat reiecimus, & in primo cõprehenditur: elemẽta enim alterata, qualitates primas comprehendunt: aliter namq; alterata esse nequeũt. Primũ vero, cum sit substãtia, essentiæ temperamenti, repugnare videtur: tẽperamenti enim nomen, præter id quod qualitatem præ se fert, idem est cum sanitate, quæ qualitas est, aut dispositio secundum naturã. Quod si aliud esse sanitatem, à temperamento statuas, ex temperamento hoc tuo, sanitatem resultare, & progigni, non ibis inficias: quare qualitas quinta, necessario resultat, siue sanitatem, siue temperamentum ipsam appellare malis. Valesius vero, qui elemẽta secundũ formas, in mistis nõ manere tradiderat, ex partibus terreis, aqueis, igneis, & aëreis, ad minima certa proportione mistis, quendã substantiæ modũ, qui est habitus naturalis, & omniũ virtutũ fundamẽtum, per totũ generari tradit, atq; hanc proportionem, esse natiuã temperiẽ, per quã singula membra suas operationes participant. Et præter hanc proportionẽ, esse secundã aliã (scribit) quæ ex hac prima proficiscitur: proportio, scilicet, qualitatum primarum, quæ quoniã mutatur leuissimis ex causis centies, dispositio potius, quã habitus, venit appellãda. Quæ sane sententia, pugnãtia claudit. Si enim temperamẽtum est proportio, & proportio est relatio, quo modo erit, aut habitus, aut dispositio? Quo modo item, quintam qualitatem euitat, qui modum substantiæ, & habitum dictum ingenerat? Tam habitus enim, quam substantiæ modus, in qualitatis cathegoria proculdubio continetur.

Traduntur quædam quæ ad temperamenti pariter essentiam attinent, CAPVT III.

INTER artis medicæ scriptores, sunt qui subtilius agẽtes, non vnam qualitatem, ex quatuor primis resultare, sed binas: ex singula contrarietate vnicam, affirmant. Calor enim & frigus, cum in se operantur, ad mediam qualitatem, & naturã veniunt, ab ea longe diuersam, quæ ex siccitate, & humore consurgit: ex diuersa enim contrarietate, diuersaq; actione, ac retusione, diuersus effectus consurgat par est. Sed falluntur existimantes, qualitates passiuas, à se ipsis, in creatione mistorum, & non ab actiuis affici. Passiuæ enim ob id præsertim appellantur, quoniam passiuè potius, & materialiter concurrunt, in generatione mistorum: actiuæ vero, quoniam passiuas subigunt, & perficiunt. Ob id Aristoteles, secundo libro de generatione, & corruptione, harum essentiam, & definitionem, ponit in agendo, congregando scilicet & disgregando: illarum vero, in facili, aut difficili termino suscipiendo, & retinendo: quod pati est. Simileq; euenit, in misti generatione, ei quod in arte figuli (vt notat Philoponus. 2. de generatione, & corruptione, cõm. 8.) Etenim in fictiliũ opificio, humidũ, & siccũ cõgressa, materiã fictiliũ operãtur: frigidũ vero, hanc cõpingit, & calidũ mutat maxime, & facit fictile. Sic simplex, & secundũ naturã generatio, permutatio est materialiũ, & passiuarũ qualitatũ, ab actiuis proportionatis, vt. 4. Metheo. cap. 1. scribit Arist. Sic coctio, perfectio est, ab innato calido, in oppositis passiuis facta. Et inquinatio, imperfectio ex calidi natiui defectu, & incõmensuratione ad ipsum humidum. In quibus omnibus. qualitas perfectionis, aut imperfectionis, ex cõgressu actiuarum, cõmensuratione, aut incommensuratione ad passiuas, gignitur: nõ autem ex actione passiuarum inter sese. Quo fit vt vna qualitas, vna perfectio, & temperamentum vnum, resultet in animantis, aut plantæ generatione, dum actiuæ qualitates, passiuas euincunt, nõ autem duo, vt censuerunt. Ex quo etiam colligitur responsio, ad obiectionem quam affert Galenus, primo libro de facultatibus naturalibus, capite tertio, aduersus Aristotelem, vbi contraria de actiuis qualitatibus, ipsum scripsisse autumat. In libris enim de generatione, & corruptione, quatuor actiuas qualitates esse demonstrauit: in Metheoris vero, & problematibus, duas tantum actiuas agnouit. Ita enim eò loci scripsit Galenus. Sunt tamen non pauci viri non incelebres, nec philosophi modo, sed etiam medici, qui calido, & frigido, actionem tribuunt: siccum, & humidum, pro patientibus, ijs subijciunt. Ac primus quidem Aristoteles, particularium omnium causas, referre ad hæc principia est aggressus: sequutaque eum postmodum schola Stoicorum est. Quanquam his quidem (vtpote qui elementorum ipsorum, mutuam mutationem, ad fusionem & densationem referant) consentaneum erat, calidum, & frigidum, actiua principia statuere: Aristoteli non item: sed cum quatuor qualitatibus ad elementorum generationem sit vsus: satius erat omnes particulares causas in has reducere. Cur igitur in libris de generatione, & corruptione, quatuor vtitur: in metheorologicis, & problematis, atq; aliubi,

tantum

" tantum duabus? nam si quis in animalibus, & styrpibus, calidum, & frigidum, magis " agere, siccum vero, & humidum, pati dixerit, fortasse etiam Hippocratem subscri- " ptorē habuerit: sin pari modo in omnibus, non arbitror id cōcedet, non modo Hippo " crates, sed nec Aristoteles, modo eorū, quæ in libris de generatione, & corruptione, " non simpliciter ac nudè, sed cum demonstratione nos docuit, meminisse velit. Hæc Galenus, aduersus Aristotelem. Pro Aristotele tamē est, quod omnes quatuor sunt actiuæ, actione mutua inter sese: ob idq́ ex illis solis, elicitur elemētorum numerus, primo libro de generatione, & corruptione: Actione vero, quæ cōuenit compositis, qua mista sunt, aut composita; duæ tantum ex ipsis sunt actiuæ, calor scilicet, & frigus, quæ reliquas duas subigunt, & perficiunt. Quod. 2. lib. de generatione tradidit, & apertius lib. 4. Metheo. Quin inter has actiuas, calor agit per se, frigus vero per accidens: nam paßiuis annumeratur qualitatibus, apud Aristotelem. 4. lib. Metheo. cap. 5. quoniam paßiuis inest corporibus, aquæ scilicet, & terræ, & quoniam agit potius ad corruptionem, quam ad generationem, & perfectionē. Nisi per accidens (ob antiparistasim retrahendo calorem, aut eius forte actionem limitando) perfectæ actionis, aut generationis, sit causa. Dum enim perfectum, ex imperfectiori prodit, generationē: dum cōtrarius est ordo, corruptionem eò loci appellat Aristoteles. Quo etiam significato dixerat, accedente sole ad nos, fieri generationes, & recedente corruptiones. Sunt autem Aristotelis verba, quæ sequuntur. Quo circa fri- " gus, paßiuorum magis existit, in his enim est: quandoquidem & terram, & aquam " frigere supponimus. At frigus actiuum est, quatenus corrumpere: aut aliud quip- " piam, per accidens efficere potest: quemadmodum antea est dictum. Nam interdum " & vrere, & excalfacere, dicitur: non tamen perinde vt calor, sed quia calorem co- " git, & in vnum contrahit, aut eidem circumobsistit. Hanc Aristotelis sententiam, sectatus Auerrhous. 3. libro colliget, cap. 21. membra omnia voluit, calore (tanquam instrumēto necessario) suas operationes exercere: qui tamen determinatur à frigiditate commista, interdum superante, & alias superata, ita vt agens semper sit calor, non frigus. Frigus enim omne contrahit, cōstipat, & substantiam reddit immobilem, aut ægre mobilem. Calidum vero, rarefacit, fundit, coquit, & mouet: quas actiones, ad functiones naturales obeūdas, summe requiras oportet: aliter enim neq; nutrimēti ex terra attractio, & per plantā distributio, neq; alteratio eiusdē, neq; concoctio, neq; incrementū, nec germinatio, nec fructuū generatio proueniret, nisi calidū, efficacia quā habet ad actiones, et ad eiuscemodi motus, in planta superaret. Nō quoniā oporteat, calidum in mistura vincere, aut in omni planta, aut in omni misto, vt sensit gētilis, prima. 1. vtq́ philosophi quidā, Galeno antiquiores existimarūt. Sed quoniam calore quantūuis exiguo, ceu cōmodo instrumēto, ad actiones & motus paratissimo, ob efficacē, & mobilē, atq; motiuā sui naturā, forma misti prōptius vtitur, atq; expeditius, quā frigore ad congelationem, & immobilitatem opportuniori. Papauer enim, mandragora, cicuta, & salamandra, ex omnium sententia frigida sunt, & nos enecant,

enecant, quanuis nutriantur, augeantur, & viuant, exiguo suo quem habent calore. Quare immoderatius à Galeno scriptum est. 3. libro simplicium, cap. 6. rectè à Philosophis, qui de tota natura scrutantur (id est, qui temperamenta in ordine ad medium totius substantiæ inquirunt) dictum esse rosam, & plantas reliquas calida esse: medicis vero, qui in ordine ad hominem temperamenta inquirunt, dictum esse non recte. At dixerat, primo libro de temperamentis, idem Galenus, hominem temperatum, medium esse vniuersæ substantiæ. Quare vtriusque comparatione, recte aut non recte dictum erit, non autem philosophis recte, medicis vero non recte. Veritati tamen contraria, interdum sunt litigiosis concedenda, si in principio aliquo, ad præsentem veritatem indagandam opportunè, conueniunt. Sic vt morosos huiusmodi philosophos aufugeret, cōceßit illis ita loqui, in ordine ad vniuersam substātiam, (dum modo sibi cum illis cōueniat, in ordine ad hominem) medicis inquirēda esse temperamenta. In quo sane, vel eo tunc cōueniebat, quod omnes vno ore pronunciabāt, papauer, mandragoram, cicutam, salamandram, & similia frigida esse. An vero viuens omne calidum sit, & humidum, propriū infra habebit caput. An frigidum vero, opera interdum naturæ per se ingrediatur, libro de facultatibus tractamus. Quid quoque singulæ qualitates primæ, & singula etiam elementorum corpora præstent, quosque vsus in mistione exhibeant, libro de elementis tradidimus.

De numero temperamentorum, & a quo sit *incipiendum.* CAP. III.

SI ex calido, frigido, humido, & sicco, mistis, & alteratis, commutatio fit, in mediam naturam, & perfectionem, quam temperamentum dicimus: quo modo ex ea cum vna sit, carnes, & ossa constabunt in vno corpore, & in diuersis hominibus, diuersæ saluabuntur temperaturæ? Respondet Aristoteles. 2. libro, de ortu, & interitu, cap. 7. quod medium hoc indiuiduum non est, sed multas habet stationes, & magnam latitudinem, tum quæ diuersitati partium, & ætatum, respondet in vno animanti, tum etiam diuersitati indiuiduorum in vna specie. Hanc latitudinem Galenus, in nouem partitur temperamenta, inuicem dißidentia: quorum præcipuum, medium tenet calidi, frigidi, humidi, & sicci, & in æquilibrio, aut quasi, omnium quatuor est constitutum: quatuor sequentia, vnam qualitatem excedentem habent, cum alterius oppositionis mediocritate: sicut & quatuor alia, bina constant qualitate à medio recedente. Neque enim plures quam quatuor sunt qualitates primæ, quæ simplices intemperantias constituant: neque ipsarum plures quam quatuor, poßibiles copulæ esse queunt, vt libro de elementis tradidimus.

Primum, à quo qui doctrinam de tēperamentis tradere studet, medium est temperamētum: quod reliquorū omnium, velut canon est, & polycleti statua, ad quā reliqua

qua referantur, vt primo libro de temperamentis, & libro artis medicinalis, cap. 51. scribit Galenus. Reliqua enim, cum excessus sint nomina, in comparatione ad hoc medium dicuntur, & eo posterius noscuntur: saltem cognitione intellectiua, in qua intemperatum, comprehendi nequit, sine agnitione temperati: nec mensuratum, sine agnitione mensuræ: neque obliquum, sine notitia recti. Sensui enim, qui huiusmodi respectus non nouit, sed vim ac actionem obiectorum, absolutè comprehendit, notiores sunt excessus, quam moderantiæ: res mensuratæ, quam ipsæ mensuræ: obliquitas, quam rectitudo: morbus, quam sanitas à qua deflexit. Præstat autem iuxta agnitionem illam intellectiuam, temperamenta inuestigare, quam sensus tarditatem & ignauiam spectare. Primo, quoniam cum sensus (vt diximus) respectus non noscat, & regula careat, qua referat excessus, irregularis est prorsus. Secundo, quoniā exiguos excessus, fere non cōprehendit, donec in magnitudinē insignē, ac irreparabilē assurgunt. Ob id Medici indocti, qui sensum tantū, & non intellectum sequuntur, morbos incipientes non cognoscunt. In quem sane sensum aduerbio, simpliciter, prout opponitur respectiuo, vsus est Galenus. 2. libro de victus ratione in morbis acutis, commentario. 47. vbi ita scribit. Verum singula hæc completa simpliciter cognoscuntur, cum vero fiunt & sensim increscunt, medicos plerosque latent. Quæ sane, non quando ob magnitudinem auxilio iam carent, tunc cognoscere oportet (quod vulgo contingit) sed & cum incipiunt, & fiunt, hoc siquidem optimum est. Quibus Galeni verbis, & sententia admoniti, intellectiuam, & exactam cognitionem, quæ regulam habet, in quam excessus referat, sequemur. Priusque de temperato corpore, cuius comparatione intemperata, reliqua omnia dicuntur agemus: quantumuis mediocritas, minus calore, aut frigore, obesitate, aut gracilitate, innotescat sensui: exacta siquidem notitia, calidi, aut frigidi, obesi, aut gracilis, nunquam habebitur, sine comparatione ad quadratum.

De temperati significatis, vbi omnia temperati significata expenduntur. *CAP. IIII.*

TRIPLICIS significati corporis temperati, meminit Galenus, primo libro de Temperamentis. Primo enim, quod medium est vniuersæ substantiæ generabilis & corruptibilis, hoc nomine intelligit. Quoniam autem omnis huiusmodi substantia, calido, frigido, humido, & sicco, constat: concludit temperatum corpus id esse, quod omnibus his quatuor æqualiter coëuntibus gignitur. Primo enim libro de Temperamentis, capite. 12. ita scrbit. Substantiam medio temperamento esse dicemus, cum pari modo ab extremis abest, quæ scilicet, & principia omnium sunt, & elementa. Porro aberit pari modo ab extremis, cum ea continet æqualiter inter se mista. Aequaliter vero dicta quatuor

tuor coire tum perhibet, cum æquales quatuor elementorum portiones, mensuræ, aut pondera, inuicem miscentur & alterantur. Nam eodem primo libro, de temperamentis, cap. 11. ita scribit. Vbi simpliciter substantia quæpiam eucratos, siue temperata dicitur, tum hac, alia siccior, alia humidior, & alia frigidior, alia calidior: eo loco eam, quæ ex contrarijs, æqua prorsus inter se portione coëuntibus constet, eucraton siue temperatam nominari, quæcunque vero ab hac deficiunt, superantq́, aliquo ea superantis nomine vocari. Et rursus eodem capite subdit. Est igitur temperaturæ æqualitas, in omnibus temperatis animalibus, styrpibusq́, non ex ea, quæ ex pari elementorum commistorum spectatur mole, sed quæ tum animalis, tum styrpis naturæ conuenit. Capite etiam 17. eiusdem libri postquam cutem, verè mediam omnium extremorum, calidi, frigidi, humidi, & sicci, pariq́ interuallo, ab vtrisque abesse dixit, subdit. Iam vtique & constat, ex omnium horum æquis portionibus. &c. Quibus locis, æquales elementorum portiones, & æquales moles, modos, aut mensuras, accipit Galenus. Ponderis etiam, simul & mensuræ, meminit Galenus, eodem primo de Tēperamentis, cap. 11. in hæc verba. Iustitiam esse dicimus, non quæ pondere & mensura, sed quæ eo quod pro dignitate conuenit, æqualitatem explorat. Quare non est, cur Gaspar Lopius, æqualia pondera elementorum sumenda esse vetet: tantumq́ concedat æquales portiones, aut moles, aut mensuras, ad huius temperati corporis fabricam, Galenum sumpsisse. Contra enim est, primo, quoniā non horum solum, sed ponderis etiā meminit. Secundo, quoniam cum elementa, in genere substantiæ reponantur, non autem in genere quantitatis, per æquales elementorum portiones, aut moles, æqualitatem substātiarum eorundem, non autem quantitatis debemus intelligere. Tertio, nam mensura, quæ fallax & iniqua futura non est, à pondere diuersa esse nequit. Nam pondus est lex mensuræ, & omnes iustæ mēsuræ, ad sua referūtur pondera. Mēsuræ enim oēs, sunt fallaces, in æstimanda, & libranda re mensurata, nisi suo ponderi conueniant. Fac enim tibi, æqualiter miscenda fore, vinum, oleum, & mel: plus olei, quam vini, parte nona: & vini, quam mellis, parte dimidia conijcies: quoniam oleum, parte nona leuius est vino, & vinum melle parte dimidia. Vnde mensura, quæ capit mellis vncias quindecim, repletur vini vncijs decem, & olei nouem. Pondus enim, quantum de cuiusque substantia, & materia recipiatur, exactè declarat: mensura vero, nisi ad pondus referatur, verax esse nequit, propter modos substantiæ diuersos, craßitie & tenuitate, valde distantes. Non ergo intelligere oportet, per æqualem, aut molem, aut portionem, aut mensuram elementorum, aliud à pondere, quod est mensuræ regula: nisi cum res æqualis fere ponderis permiscentur, vt gelida aqua cum feruenti: aut cinis, vel terra aliqua, non admodum ponderosa, cum aqua: tunc enim parum refert, pondere ne vtaris, an mensura. In elementis vero, per decuplum sese excedentibus inuicem, non sic: sed perinde ac in melle, vino, & oleo (si æqualiter sunt miscenda) mensura mellis, vino est implenda

plenda, & dimidium insuper est addendum. Oleum etiam, postquam vino æquaueris, nonam vini partem addere conuenit. Ita decuplum aquæ, vigecuplum aëris, & ignis trigecuplum, addere ad terram, in elementorum commistione oportet. Sic enim, & pondus æquale sumes, & summæ qualitates contrariæ, in elementis repertæ, ad medium interualli peruenient. Nam ex hoc ceu fundamento iacto, primo libro de compositione medicamentorum per genera, &. 5. Canone, cap. 1. artem
" *componendi medicamenta, docent Galenus, atque Auicenna: ita enim scribunt. Sæ*
" *pe cum corpus, aliquatenus calefacere volumus, simplex nullum, quod præstare id*
" *queat, habemus. Medicamentum enim curans, affectioni cui adhibetur, proportione*
" *nimirum respondere oportet. Ergo si dispositio sit frigida, quatuor numeris à natu*
" *rali recedēs, curaturum ipsam pharmacum, totidē gradibus mediocri, symmetroue,*
" *calidius esse oportere, quis ignorat? Porro cum interim, tale simplex nullum adsit,*
" *si duo habeamus, quorum hoc numeris quinque, illud tribus calidius sit, ea si mi-*
" *scuerimus, mediū efficiemus, quatuor numeris symmetrū exuperās. Quibus verbis, ad medium semper interualli, contraria se deducere voluit, vbi æquo pondere decertant. Sic si ex chamæmelo, & rosa, temperatum facere volumus, vtriusque pondus æquale miscemus: ex chamæmelo pariter ac lythargiro, aut ex rosa, & agalocho, dum medium temperamentum, conficere volumus: licet valde impares ad oculum, vtrorumque sint quantitates, æqualia pondera in vnum conijcimus. Quod etiam in compositione temperati in vniuersa substantia, Galenum voluisse (primo*
" *libro de temperamentis, cap. 12.) non est dubium: vbi ita scribit. Substantiam medio*
" *esse temperamento dicemus, cum pari modo ab extremis abest, quæ scilicet & prin-*
" *cipia omnium sunt, & elementa. Porro aberit pari modo ab extremis, cum ea continet æqualiter inter se mista. Nam pariter abesse ab extremis, nihil aliud est, quam ad medium peruenire interualli: quod non aliter, quam ex contrarijs, æquo pondere mistis, tam in medicamentis, quam alimentis, & quibusque etiam alijs contrarijs, verum esse oportet. Hinc falsum esse elicimus, quod arbitrantur libram ignis, reliquorum elementorum libras singulas, prorsus debere corrumpere, & in sui naturam conuertere: ad medium enim potius interualli, aut ad aliquanto calidius, propter caloris maiorem efficaciam, se deducent omnium quatuor libræ singulæ, post integram actionem. Nam ante mutuam reactionem, compositum & congeries, ex singulis quatuor elementorū libris, non potest agere in tertiū, nisi iuxta medium interualli: quoniā id compositum contraria continet æquata: Non ergo se corrūpent, sed perinde ac ignis sphæra, decuplo maior, nec aërē, nec alia elementa corrūpit prorsus, vt libro de elemētis tradidimus: ita nec in huius tēperati generatione, cōtingere oportet. Quo enim quidpiā rarius est, ac leuius, eo imbecillius operatur: quo grauius, & densius, vehemētius: pondus autem æquale, vires exæquat, quoniā materiā exibet æqualē. in materia autē æquali, æqualis etiā reperitur qualitatis forma. Huius temperati corporis imaginē, & velut obumbrationē, nobis præparare iubet Galenus,*

primo

primo libro de temperamentis cap.17. miſcendo aquæ ferventi, parem modum niuis, aut glaciei: quod enim (inquit) ex ambobus eſt miſtum, pari interuallo ab vtroque extremorum aberit, & eo quod vrit, & eo quod frigore ſtupefacit. Si terram quoq; (inquit) quæ ſicca ſit, vel cinerem, vel tale aliquid quod plane ſit aridum, pari aquæ modo imbueris, medium in ſicci, humidiq́ compoſitione effeceris. Nihilq́ (inquit) iam erit difficile ei, qui ita miſta viderit, ac tetigerit, medium vniuerſæ ſubſtantiæ, in vtraque oppoſitione habere, eiusq́ meminiſſe, pro norma & exemplari, ad quod calida, frigida, humida, ac ſicca referat. Quanuis enim veram miſtionem perficiẽdi, in qua elementa ipſa, tota per tota alterantur, & in vnum temperamentum vniuntur, omnibus elemẽtorum minimis inſidens, ſolius Dei, vel Naturæ ſit munus, attamen appoſitionem eiuſmodi efficere, vt ſenſum effugiant ſingula ſimplicium corporum, non ſolum naturæ opus, Deiue eſt, ſed etiam noſtrum. Quare nobis facultas datur, huiuſmodi imaginem, & exemplar, ex aqua ferventi, & glacie, & ex cinere ac aqua, in qua exerceamur præparare, eiusq́ meminiſſe, vt quando in temperata corpora à Deo, aut natura, creata inciderimus: noſcamus ipſa, & eorum quæ ab ea deflectunt, caloris, frigoris, humiditatis, ac ſiccitatis exceſſus metiamur. Sed ſi omne miſtum (vt docuit Ariſtoteles, primo cœli) mouetur ad motum elementi prædominantis: in quo elemento locabitur huiuſmodi miſtum? ſuſpenſum inter aërem & aquam, neceſſario debere eſſe, videtur multis: quoniam grauium, & leuium, æqualia pondera ſuſcipit. Dicendum vero, quod ex ratione ſimplicium componentium, medius locus aëris, & aquæ, ſibi conueniret: fit tamen interdum, vt qualitas ſecunda merito cõpoſitionis conſurgat noua, quæ elementis non inerat: aut auctior reddatur, quæ præerat in elementis: plumbũ enim, & aurũ, ob id terra, & aqua, cõponentibus, ſunt grauiora. Quod ſi intellexiſſet curtius, hominis cutẽ, in medio aëris & aquæ, ſuapte natura, conſiſtere nõ affirmaret, ni (vt inquit) obſtarẽt partes aliæ, quæ plus terræ habent, quibus ipſa eſt coniuncta, & obuoluta, à quibus deprimitur, & deorſum ſimul fertur cum ipſis: auulſa vero, & ab alijs partibus ſeparata, nec temperata eſt (apud ipſum) nec cutis eſt, vt quæ mortua ſit: quare diuerſum natura locum appetet. Contra vero eſt primo, quod in recens excoriata cute, quãuis vita, & principiorum influxus ceſſauerint: miſtio tamẽ, ex portionibus elementorum, eadem ſeruatur, donec putredine diſſoluatur, & quodque ad ſuum remigret elementum, aut denuo in vermem, aut nouum aliud miſtum conſpiret. Quod ſi ab initio, eius diſſolutionis, & putredinis vim perſenſit, leuior ex calore ebulliente, & flatus cõcitante, reddatur opportet, more cadauerum, quæ poſt triduum innatant. Si præterea quandiu cutis eſt temperata, ex ſui natura conſiſtit in medio aëris, & aquæ: fiet vt cor, iecur, & membra cute calidiora, ſuapte natura ſublimius locentur: quod non dicet. Difficile etiam cum hac ponderis elementorum æqualitate, cohærere videtur Ariſtotelis. 4. libro Metheororum, cap. 4. ſententia, vbi ita ſcribit. Porro ex omni elementorum genere, peculiariſsime terræ quidem, ſiccum: aquæ autem, humidum tribuitur.

“ *buitur. Eam ob rem omnia ista definita corpora, non sine terra, & aqua consistunt:*
“ *sed potentia quoque huius esse videtur, cuius plus habuerit. Quin etiam animan-*
“ *tes in terra, & aqua solum sunt, in aëre autem, & igni minime: propterea quod*
“ *terra & aqua, corporũ materies existunt. Quibus verbis, aquam, & terram, in mi*
stis omnibus cætera voluisse excedere, quibusdam apparet: quoniã materia sunt, ex
“ *quibus corpora constant, vt dicit. Dominiũ etiam & potentia, huius (inquit) esse vi*
“ *detur, cuius plus habuerit. Terræ ergo & aquæ (inquiunt) plus est in mistis, & ipsa*
“ *cæteris dominantur. Sed hac dictione solum voluit Aristoteles, in misti procreatio-*
ne, aquam & terram, materiæ vicem obtinere: aërem & ignem, magis vicem actus,
quod verum est. Ex quo infert primo, quod terminata corpora, quæ constantiam &
soliditatem quandã habent, sine aqua & terra non sunt: quoniam autẽ quædam, plus
aquæ quam terræ, alia vero, plus terræ recipiunt, quam aquæ: ideo cuius è duobus
plus habuerit, plus quoque virtutis & potentiæ, ex illo habebit. Infert secundo,
quod animantes in terra & aqua solum sunt, in aëre autem & igne minime: nam
volatilia quæ in aëre, & salamandra quæ in igne degit, ex terra & aqua, vel ex
his quæ nascuntur in eis, alimentum desumunt, vt notat Aphrodisiensis in com-
mentario. Ex qua plane sententia, nihil sumere licet, quod æqualitati elemento-
rum, & procreationi eiusmodi temperati ad pondus, repugnet. Est vero temperati
ad pondus, maioris æqualitatis significatum aliud, cuius non meminit Galenus, quo-
niam ipsum reperire, rerum naturæ repugnat. In hoc, non modo calidi, frigidi, humi
di, & sicci, desideramus æqualem modum, & intensionem, sed par robur: quod fieri
non posse (sed qualitatum primarum naturis pugnare) est quam certissimum. Hæc
duo temperata ad pondus, cum autores interstinguere nesciuerint, proprias voces
interdum ignorant, & secum etiam pugnantia dicunt. Quod vero huiusmodi tem-
peratum, in quo par calidi, frigidi, humidi, atque sicci, robur seruetur, rerum natu-
ræ repugnet, eo constat: quod calidum est actiuius frigido, & minus ipso resistens,
(vt libro de Elementis tradidimus) ergo si vtraque concurrrant ad mistionem, vi-
res agendi habebunt inæquales: quare tantundem, tunc de frigido oportebit ad-
dere, vt æquentur potentiæ actiuæ, quantum calidum excedebat agendo: & tantun
dem de calido, vt æquentur resistiuæ, quantũ calidum inferius est in resistendo, nun
quamq; huiusmodi potentiæ coæquari quibunt, vt alterutra in alteram agat æqua-
liter. Nam quod ad medium interualli contraria peruenire dicebamus: intelligen-
dum est, non de vera actione vnius contrarij, in alterum contrarium: sed de actio-
ne compositi ex vtroque contrario, in hominem. Huiusmodi enim actio, fit secun-
dum medium interualli. Altera vero, qua vnum contrarium, alterum conficit: ni-
si contraria æqualia sint in agendo, & resistendo, ad medium interualli perueni-
re nequeunt. Nec valet, quod ex mutua elementorum actione, quandoque vin-
cit calor, quandoque frigus, quod idem contingit in passiuis, ergo poterunt in-
uicem coæquari, & pari robore insigniri, nec vincentes, nec victæ. Non valet

(inquam) nam improportio virium agendi ad resistentias, talis est, vt coæquari nequeant: sed aut excedere, aut excedi. Nec enim ea proportione se excedunt, vt dicere possis, æqualem cladem, frigidum inferre calido, ob minorem calidi vim resistendi, ac ab ipso recipiat calido, ob maiorem efficaciam calidi: sicque vim agendi maiorem in vno, compensari cum vi resistendi minori in altero. Si enim ea proportione se excederent, æquale robur semper seruarent, nec sese conficerent, fieretque mistum ab interno principio incorruptibile: quod nulli conuenit misto, animato, nec inanimi: minus vero nobis, atque animatis omnibus: in quibus calidi efficacia, & agendi vis, adeò excedit efficientiam frigoris, vt semper nos, nostramque cutem, in quacunque ætate conficiat. Nec fere aliter, frigus in nobis vires habet, quam si per efficientiam calidi, absumpto proprio subiecto (humido scilicet, cui calidum insidet) ipsum frigus effloresçat: ita enim frigida senecta, & morte corripimur. Quare quanuis calidum, & frigidum, ad mistionem conuenientia, ea mensura concurrant, & congrediantur, vt in fine actionis, par prorsus, aut minor sit calor, frigore: Calor tamen, tunc erit potentior, tum ob sui naturam suapte sponte efficaciorem, & improportionabiliter frigido minus resistiuam: tum quia forma misti, præsertim animalis, aut plantæ, magis vtitur calido, quantumuis exiguo, ceu instrumento ad suas obeundas functiones, quam frigido: vt capite secũdo, huius tractatus diximus. Accedit, quod si dum æquales gradus sortiuntur calor & frigus, æquum robur assumerent, sic æqualia semper durarent: neuter enim alterum conficere posset: non durãt autem nisi momentum, ob continuitatem motus, quo vnum, alterum necessario corrumpit (vnde indiuisibile id temperamentum, aut momento solum durare, aut cogitatione potius, quam solide consistere, scripsit Galenus, primo libro de sanitate tuenda.) Ergo robur semper ipsis, est inæquale, & nunquam parem efficaciam habebunt. Quare non placet nobis Gaspar Lopez, primo libro de temperamentis, capite quinto, qui contendit temporis spatio, indiuisibile temperatæ cutis temperamentum conseruare, calidioris sanguinis, aut aliorum calfacientium ad ipsam accessu, ne in frigidius labatur. Nam præterquam quod Galeno, primo libro de sanitate tuenda, repugnat, eadem ratione probare posset, tota vita huiusmodi temperamentum seruatum iri: cur enim mense id vno fieri, & non altero: si calidior sanguis, aut calfaciens causa semper accedat, reddere rationem nequibit. Adhæc, aliud est temperamentum cutis: sibi proprium: & aliud aduentitium, ex calore (verbi gratia) Solis, aut Boreæ frigore: illud naturale est, quo proprias sibi functiones cutis exercet: hoc vero, præter naturam aduenit cuti, & nocuum est. Si sanguis ergo calidior, atque feruentior, ad cutem accedit, quam pro natura deberet accedere, plane lædetur cutis, & perinde, ac ex sole temperamentum aduentitium, ac præter naturam, in ipsa sequetur: tantum abest, vt momentanei, & indiuisibilis temperamenti tutelam recipiamus. Quod vero, primo libro de Temperamentis, capite primo, conceptis verbis, æqualitatem

ponderalem adimere videatur Galenus, non obstat, si sane intelligatur: ita enim
" *scriptum reliquit. Constare animalium corpora, ex calidi, frigidi, sicci, humidi que*
" *mistura, nec esse omnium horum, parem, in temperatura portionem, demonstra-*
" *tum antiquis abundè est, tum philosophorum, tum medicorum præcipuis. Quibus*
" *verbis, aut varietatem temperamenti vnius speciei, ab altera intelligit. Aut si æqualitatem ponderalem explodit, non eam, quam eodem libro toties admittit, & commendat: sed hanc postremam, quam rerum naturæ pugnare demonstrauimus, voluit de medio tollere.*

Intelligit secundo, voce temperati Galenus, medium quodam in genere aliquo, sub generabili, & corruptibili substantia contento. Sic in gemmarum genere, temperatior est smaragdus, in genere metallorum aurum, sicut in genere animalium, homo. Ad id semper, quod temperato ad pondus magis accedit referentes. Homo enim, ob id leone & ape, est temperatior, quoniam medio temperamento, quod ex pari elementorum spectatur mole. magis accedit.

Tertium temperati significatum, in specie vltima, quæ nullum sub se genus claudit, reperitur: idque temperatum ad iustitiam vocant. Nam cum temperies idonea requiratur, in singulis animalibus, & plantis, ac in partibus illorum, ad actiones edendas pro cuiusque natura: aliam oportuit esse proportionem elementorum in animalibus, quam in plantis, aliam in homine, quam in leone & cane, aliam in corde, quam in epate, & cerebro, sicut hepar & cerebrum, diuersam à reliquorum membrorũ temperie, complexionẽ expetiuit. Neq; enim similem temperaturã habere potuerunt, homo, leo, apis, & canis: cerebrũ, cor, & epar. Sed est in leonũ, canum, & equorum specie, temperatissimum leonem, canem, & equum reperire, in quo ea elementorum symmetria, ac moderatio subest, quæ leonis, canis, aut equi naturæ, maxime conuenit. Cor etiam temperatum dicitur, aut cerebrum, non quod medio temperamento vniuersæ substantiæ, accedit magis: sed quod optime pro sui habet natura. Id autem (aut cor, aut cerebrum, animal, aut vegetale,) inter omnia, ac singula indiuidua, temperatissimum est, & pro sui natura optime habet, quod actiones suas edere optime potest, vt capite. II. primi libri de Temperamentis, scribit Galenus. Ficus enim virtus, bonitasque, est optimos, plurimosque ficcus afferre. Ad eundem modum vitis, plurimas, optimasque vuas pendere. Equi vero, quam velocissime currrere. Canis, ad venationes quidem & tutellam, quam animosissimum, & ad domesticos quam mitissimum esse. Fit ergo, vt huiusmodi temperaturæ æqualitas quæ ad iustitiam est, in omnibus temperatis animalibus, styrpibusque, & ipsorum partibus spectetur, non ex ea quæ ex pari elementorum commistorum mole constat, sed quæ tum animalis, tum styrpis naturæ conuenit. Ea autem cuique naturæ, magis conuenit æqualitas, & operationibus edendis est accommodatior, quæ ab extremis suæ speciei, pari modo distat, vt libro de optimo corporis habitu, Galenus est autor. Canem enim medio tempera-

mento esse omnium canum dicimus, apud Galenum, primo libro de temperamentis, capite. 12. cum pari spatio distat ab extremis: & hominem, cum tantum recedit à bilioso & sanguineo, ex vna parte, quantum à pituitoso & melancholico, ex altera. Cor item, tunc temperatum habemus, cum calidi & frigidi cordis notæ, coëquantur in medio.

Quod medium temperamentum quo ad iustitiam, in homine coincidit, cum medio quo ad vniuersam substantiam, iudicio sensus. CAP. V.

EX nuper dictis temperati significatis, vltimum non modo homini, verum cuique etiam animanti, animantis parti, stirpi, & inanimis etiam corporibus, quæ pro sua natura actiones optime edere possunt, conuenit. Secundum, in omni genere, vni tantum conuenit speciei, & in genere animantiū soli conuenit homini: hic enim quantumcunque intemperatus sit, reliquis animalibus est temperatior: tum quoniam ex elementis constat valde refractis, & multiplici compositione alteratis, tum ob operationum, quibus homo vacare debet (intellectionis scilicet & scientiæ) perfectionem, quæ temperatissimum, aut instrumentum, aut subiectum poscunt. Accedit & tactus præ cæteris animantibus excellentia, quæ exutum magis ab excellentijs tangibilium hominem esse indicat. Aperto enim errore tenetur Isacius, capite primo, dietarum vniuersalium, testudinem, ad pondus temperatam esse asseuerans. Primo, quoniam nullum animal, est homine, aut temperatius, aut æquè temperatum. Secundo, quoniam testudo aquea est, & omnes homines refrigerat. Primum temperati significatum, illi soli conuenit homini, qui temperatus statuitur ad iustitiam. Quanuis enim temperamentum iustitiale, non requirat æquata contraria, sed tantum de vno quoque accipiat, quantum corporis poscit natura, pro operationibus optimè obeundis: tanta tamen est hominis perfectio, vt ea proportio iustitialis & geometrica, quam pro optimis actionibus perficiendis requirit, incidat in temperamentum aliud ponderale, quod æquata recipit contraria Ita vt qui in hominis natura, temperatum corpus nouerit ex actionum perfectione, certo sciat, pariter etiā se nouisse temperatum totius substantiæ, ex æqualibus portionibus elementorum constans, & omnium mediocritatem seruans, tum in calido & frigido, humido & sicco, tum etiam in duro molli, aspero leni, gracili & obesso, atque in cæteris omnibus, quæ contrariorum elementorum commistionem æqualem sequuntur. Nam in idem prorsus corpus (quantum ad medicum præsertim conducit) incidant oportet, indicia temperati ad iustitiam, & temperati in vniuersa substantia. Non enim alteratur in actiuis, ab æquali mistura

ftura niuis & feruentis aquæ, nec cineris & aquæ ſibi æqualis in paßiuis, quoniam à ſimili paßio non fit: ſtatim autem, ac mediocritatem eam æqualium contrariorum, alterans cauſa exceßit, iam corpus noſtrum immutat: ineuidenter quidem, dum exceſſus paruus eſt, & primi gradus: euidens, & quæ conſpici poßit, in gradu ſecundo fit alteratio. Iam & noſtram naturam euertit gradus tertius. Eam vero, affatim corrumpit quartus. Hinc pendent totius medicæ artis præcepta præcipua, corporis nempe temperati conſeruatio, & intemperatorum ad ipſum reductio, ægrotantium curatio, alimentorum & medicamentorum obſeruatio, & qualitatum per diuerſos gradus, & ordines partitio. Non eſt autem temperamentum hoc, indiuiſibile, & punctuale, vt plurimi exiſtimant, ſed ad ſenſum tale, & latitudinem habens non minorem, quam reliqua intemperamenta. Primo, quoniam medicus, artifex eſt ſenſualis, & indiuiſibilia temperamenta, non cadunt ſub ſenſum. Secundo, quoniam operationum perfectio, ad quæ potißimè in deſcriptione temperati reſpicit, non pendet ex aliquo indiuiſibili, aut punctuali temperamento, ſed latitudinem habet vtrinque, pro exigui exceſſus, atque defectus ratione. Tertio, nam indiuiſibile id, cogitatione potius, quam re ipſa comprehendi, & ſolidè non conſiſtere, propter ingenitam nobis alterationem, & propter ea quæ nobis occurſant, affirmat Galenus, primo libro de ſanitate tuenda. Temperatum vero, per omnes ætates durare poteſt, eſt enim id corpus, quod ſalubre ſimpliciter ſemper appellauit, primo libro artis medicinalis. Quarto, nam primo de temperamentis, capite. 18. dum temperatum hominem (qui intemperatorum regula eſſe debet) æſtimat, ſenſibilibus vtitur notis, & medium in vniuerſa ſubſtantia apparere debere ſcribit, in
“ *hæc verba. Inſiſtentes igitur, hoc loco æſtimemus, quis nam ſit optime temperatus*
“ *homo, quem ſcilicet, totius ſubſtantiæ, vel potius tum hominum, tum reliquorum a-*
“ *nimalium medium, veluti regulam, & normam ſtatuẽtes: reliquos omnes huic col-*
“ *latos, calidos, frigidos, humidos, ſiccosq́ dicere oportet. Concurrant ergo in hoc ho-*
“ *mine oportet, multæ notæ: quippe & cum vniuerſa ſubſtantia collatus, medius appa-*
“ *rere in ea debet, & magis etiam cum hominibus, & beſtijs. Ac medij quidem in vni-*
“ *uerſa ſubſtantia, cõmunes notæ dictæ iam ſunt, quæ vero in animalium ſpeciebus no-*
“ *tantur, actionis perfectione, quæ cuiq; ſit conueniẽs iudicatur. &c. Quibus verbis, medium calidi, frigidi, humidi, & ſicci, huiuſmodi corpus apparere, ſenſuum iudicio voluit: & magis adhuc ad animalia collatus, quam ad vniuerſam ſubſtantiam. Quod autem magis & minus ſuſcipit, indiuiſibile non eſt. Quinto, nam idem monſtrãt imagines corporis tẽperati, quas ex niue, aut glacie, & aqua feruenti: & ex cinere, aut terra, cum aqua æqualiter miſtis cõponit. Nam in ſumenda quantitate æquali, ſenſuum iudicium, & arbitrium noſtrum eſt neceſſarium. Plurimum enim refert, pondere ne vtaris, an menſura: quorũ vtroq; vtitur Galenus. 1. lib. de temperamentis cap. 11. niuis enim libra, multo maiori mole cõſtat, quã libra feruẽtis aquæ: quare diuerſum tẽperamentum cõſurget, ex miſtione æqualium quantitatum, ac ex miſtione*

æqualium ponderum. Pugillus etiam glaciei, pluris est ponderis, quam niuis pugillus, plusque habet de materia, & de formæ multitudine, quanuis intensio frigoris, in vtraque sit par, formæ enim multitudo, materiæ multitudinē sequitur. Frigidius ergo temperamentum consurget, ex mistione glaciei, quam ex mistione tantundem niuis, cum aqua feruenti æquali. Pugillus etiam terræ, plus habet de materia, & de siccitatis forma, quam pugillus cineris, non vnum ergo, & indiuisibile consurget temperamentum, ex permistione alterutrius cum aqua. Prætereo quod in indicando temperato, à quo insigniter non afficimur, sensus facile falli potest. Sexto, nam temperatum in actiuis, tepidum appellamus, & insigni constat latitudine, à frigido nempe in primo, ad calidum in primo. Lini semen enim, & chamæmelum in primo calida, tepida facit. 11. libro Methodi, Galenus. His addit rosaceum, primo ordine frigidum, tertio libro de simplicium medicamentorum facultatibus, capite. 6. & 10. Libro autem tertio, de his quæ in medicatrina, cōment. 33. quod nondum calfacit hominem, tepidum esse definit, quoniam scilicet calido, & frigido dictis interiacet. Septimo, accedit Galeni exemplum, de cithara bene tēperata, quam alter citharœdus pulsans, aliquid reperit temperandum. Latitudinem enim habet, hæc bene sonantium vocum ratio, ex graui & acuto temperatis consurgens. Non ergo in indiuisibili, consistit essentia temperati, ex calido, frigido, humido, & sicco resultantis: sed quoniam ad neutrum extremorum labitur, latitudinem habet maiorem versus vtrumque extremum, quam intemperata natura, quæ ex lapsu simili statim ægrotat. Octauo, nam salubria simpliciter semper, & salubria simpliciter vt multum corpora, de quibus libro artis medicinalis egit Galenus, temperata sunt: meliori tamen conditione illa tenentur, quoniam puncto medio sunt propiora: hæc vero, ab illorum perfectione quadantenus decidunt, quoniam ad extrema latitudinis vergunt magis. Nono, nam temperati corporis latitudo, quæ ætatibus respondet ingens est, ab infantia enim, in senectam discurrit, temperantiam non violans: quanuis diuersum singulis ætatibus huiusmodi corpus acquirat temperamentum, illæ ætati naturale, & alteræ inutile, ac præter naturam. Indiuisibile autem temperamentum omnium quatuor qualitatum, nulla ætatis parte assequitur: quoniā semen & sanguis, ex quibus homo gignitur, calida sunt, & humida, apud Galenum, primo libro de sanitate tuenda: & puer ex illis genitus, calet & humet: quæ duæ qualitates, non ita progrediuntur, & contemperantur æqualiter, vt simul ad mediocritatem veniant: nam humor quadantenus exsiccatus, in adolescentia ad mediocritatem venit, calore tunc non admodū mutato: calor vero tardius, ad finem nēpe iuuentutis contēperatur, ita vt tricesimo quinto anno, cœperit in frigidius cōmutari, quando iā corpus non parum siccum euasit. Decimo, nam temperatū vnius clymatis, diuersum est, aliterque dispositum, à temperato alterius clymatis, per assuetudinem quam ex aëre comparauit: ita vt si Sclauus, permutetur ad Indum, aut Indus ad Sclauum, infirmabitur, aut morietur, ex Auicenna & experimen-

to, ingens ergo est latitudo corporis temperati, non autem arcta, atque indiuidua, vt plurimi censent. Vndecimo, nam nec ipsum indiuisibile contemperamentum medium, quod in media ætate acquiritur, vnius semper est modi: aliter enim disponitur, qui hyeme, quam qui æstate, id punctum nanciscitur, quo fit vt vel ipsum indiuisibile, fiat quodammodo diuiduum. Duodecimo, nam si propter momentaneum, & indiuisibile temperamentum, corpus diceretur temperatum, omnes intemperatæ naturæ, essent temperatæ: omnes siquidē à calida, humidaq́ pueritia, in frigidam, siccamq́ senectam profectæ, necessario contemperantur in ætate media: non sunt autem omnes temperatæ, ergo quæ temperatæ sunt, propter temperamentum insignis latitudinis, sunt & dicuntur temperatæ. Decimo tertio, nam Galenus primo libro de temperamentis, capite vltimo, duplici ratione summam æqualitatem calidi, frigidi, humidi, & sicci explorat. Prima ex coalternatione contrariorum membrorum, & humorum, quæ in ipso ita reperiuntur, vt quodque contrarium, suum compar habeat contrarium: quo ex vtroque compositum, temperatum dici queat. Calori enim sanguinis, atque bilis, reluctatur frigus pituitæ, & melancholici succi: humiditati vero sanguinis, & pituitæ, siccitas bilis vtriusque: cordi reluctatur cerebrum: iecori, lien: carni, neruus, ligamentum, os, cartilago, vena, arteria: ita vt summa æqualitas, in vtraque oppositione seruetur, contrariorum membrorum compensatione, & coalternatione. Alteram vero, æqualitatis eiusmodi rationem, in parte vna considerat, cute scilicet: quæ non solum (inquit) omnium hominis partium: sed etiam vniuersæ (omnium quæ generationi, corruptioniq́ subijciuntur) substantiæ media est: ea nec callosa, nec dura, lapideaúe est, sed secundum naturam se habens. Quo scilicet cutis genere, maximè perfectum esse tactum censemus. Ac quod in duritia, & mollitie, medium omnium particularium locum sit sortita, abundè liquet. Quod autem & in calore, & frigore, similiter se habeat, ex eius substantia maximè intelligas licet. Est enim veluti sanguine præditus neruus, qui sit inter neruum & carnem, quiddam planè medium, ac si ex mistis vtrisq; constitueretur. Cæterum neruus omnis, exanguis & frigidus, caro multi sanguinis, & calida: media inter vtrumque est cutis, nec planè exanguis vt neruus, nec sanguine abundans, vt caro. Primam autem rationem, si expendamus, reperiemus non ad exactum & punctuale, æquilibrium, frigida æquari calidis. Inter humores enim, sanguis & bilis, frigidos humores copia vincunt, & qualitatis intensione, & efficacia. Inter præcipua vero membra, cor, iecur, & testes, & spiritus in his contenti, calidiora sunt: quam cerebrum sit frigidum, vt Auicenna aduertit. Cerebrum item & ossa, cartilagines, nerui, membranæ, & reliqua frigida, ex influente à principijs calore calida sunt: ita vt cerebrum sit æstiuo aëre calidius, nudatum enim æstiuo aëri læditur, quia refrigeratur, vt scribit Galenus, octauo libro de vsu partium capite secundo, & tertio. Secunda vero ratio, quæ ex cutis summa temperie pendet, latitudinem eiusce temperiei apprime docet: nam cutis non est vnius modi, sed

quæ in manu est temperantior habetur, magis quæ in eius palma, vt scribitur, secundo libro de temperamentis, cap. 1. adhuc magis quæ in digitis, & quæ in pulpis & extremis digitorum, temperatißima censetur ex Auicenna. Quæ vero vniuersum corpus obtegit, intemperatior est, & quæ caput vestit, durior, ac minus neruosa creata est, vt onera, citra defatigationem, & sensum, vehere poßit. Magnam ergo latitudinem cutis tẽperies habet, etiam in corpore temperatißimo. Nec putet quispiã, ex hoc Galeni textu delusus, cutem constare ex neruo & sanguine, aut ex neruo & carne, æqualiter mistis, cum gentile prima primi, de complexione membrorum, ita opinante. Non enim verè constare ex neruo & sanguine, nec ex neruo & carne dixit: sed mediam temperiem, quo ad calorem & frigus attinet, habere inter neruum & sanguinem, aut inter neruum & carnem. Cutis enim similaris est pars, seminaria, & alba, propria quadam sibi substantia, vt cætera constans: quæ neruorum filamenta, araneorum similia, aut paulo craßiora, vt humani capilli, ex substratis sibi partibus, recipit pro sensu, sicut & venas, & arterias, pro nutritione & vita, vt scribit Galenus. 3. libro de anatomicis administrationibus. Latitudo ergo corporis temperati (vt inde quo fluxit oratio non recedamus) ampla est, & latißimè funditur. Quo fit, vt quanuis temperatum hoc, cum temperato in vniuersa substantia, sensuum iudicio coincidat (cum illud re ipsa, & suapte natura debeat esse indiuisibile, & cogitatione potius fingi, quam vltra momentum durare) præcepta medica, de hoc sensibili permanente, & latitudinem habente, sint intelligenda: eiusque comparatione, non autem comparatione ad medium totius substantiæ (quod aut cogitatione fingitur, aut non durat) medicamenta sunt graduanda, vt libro. 3. de simplicium medicamentorum facultatibus, cap 6. scribit Galenus. Nec enim medium in vniuersa substantia, aliter locum habet in hac doctrina, nisi ex suppositione, medicis, & philosophis concessa, quod cutis manus hominis temperati, optimoq; habitu præditi, est medium totius substantiæ: quidquid enim hac cute est mollius, molle: & quod durius, durum absolutè appellant, non modo medici, verum etiam Plato & Aristoteles, vt scribit Galenus. 5. lib. de simpli. med. facul. cap. 3. Quare vtriq; videntur supponere, tactum nostrum esse medium vniuersæ substantiæ. Medium (inquam) prout sensuum iudicio explorare quimus: non autem secundum exactam rei veritatem, quod sola ratio agnoscit, & cogitatio fingit potius, quam solidè consistere queat. Hoc ergo diuisibile, sensibile, permanens, & per ætatum decursum duraturum, vtile est, efficax, & conseruandum. Alterum vero, indiuiduum, non durans, inutile est, & nullius momenti, nisi quatenus in hoc diuiduo, & vtili, clauditur. Ob id Auicenna prima primi, postquam æquale ad pondus, in quo contraria pares vires poßideant, secundum exactam rei veritatem, dixit impoßibile esse, aliquo modo reperiri: recte statuit, hominem temperatum, esse vicinißimum æquali ad pondus. Ob vicinitatem enim, sensuum iuditio, & quatenus medico conducit, medium tenet inter omnia extrema, & non alteratur à mistura æquali, gelidæ, & feruentis

aquæ. Quare non placet expositio quorundam, quod ob id asseritur temperatissimus homo, vicinissimus æqualitati ponderis, quoniam in ipso parum distant, membra calida à frigidis. Contra vero est. Primo, quod non alterari ab aqua ferventi, & glacie, æqualiter mistis, vicinitatem, aut identitatem, totius temperiei, cum temperie ponderali concludit: non autem diversorum membrorum, vicinitatem inter se. Secundo, quoniam temperatissimus homo, membra habet secundum suam exigentiam temperata: ergo in eo plus distat cerebrum à corde, quam in homine intemperato, cuius cerebrum sit calidum, cor vero frigidum. Nec itē placet expositio gentilis, quod sicut æquale ponderis, est medium elementorum, ita temperatissimus homo, est mediū omnium mistorum. Primo, quoniā non alterari, ab æquali portione nivis, & ferventis aquæ, medium elementorum esse, non autem mistorum concludit. Secundo, quoniam simillimus, aut proportionalis, in hoc, quod est esse medium, dici posset homo tēperatissimus, æquali ponderis, iuxta suam expositionem: vicinissimus autem nequaquam, siquidem valde distant, apud ipsum, medium elementorum, & medium mistorum, tum gradu, tum etiam perfectione, in eoq́ solo cōveniunt, quod est esse medium. Temperata ergo cōplexio humana, ea est, in qua calor & frigus, humor quoque & siccitas, quæ ex omnium membrorum compensatione consurgunt, in cute, aut æquātur, aut insensiliter trāsgrediuntur æqualitatem. Aequalitatem autem insensiliter, uno fere gradu, transgredi possūt, nā gradus primus, sive caloris, sive frigoris actualis, iam sensui fit manifestus. Quare temperatam complexionem, quæ una est, in novem dividere cogitatio potest: quarum una, pares habet omnes qualitates primas: quatuor sequentes, simplicem qualitatem, insensiliter à medio exorbitantē habent: sicut & aliæ quatuor, binis qualitatibus insensiliter excedentibus, insigniuntur. Sed quomodo temperatum, sensuum iudicio dicitur, quod sola cute temperatum est, si reliqua membra omnia ad tactum, cutis respectu calida habet? Cutim enim calfacit, pars omnis recens detecta, & ulcerata, quantumcumq́ frigida. Et cerebrū, quod inter omnia membra frigidissimum statuitur, est aëre æstivo calidius, ab ipsoq́ refrigeratur, & læditur, ut scribit Galenus. 8. libro de Usu partium. Aër autem æstivus, cute est multo calidior. An non videtur insanum, corpus id temperatissimum statuere, cuius nulla pars præter cutem est temperata? Ignobilis enim, exiguiq́ momenti pars, est cutis, quæ quanvis usum nos obtegendi præstet, nullam habet apud Galenum actionem (intellige toti corpori communem, nam privatas, sibiq́ proprias habet, nutritionem & auctionem, cæterasq́ his servientes) reliqua vero membra omnia, tam quæ munia, & officia excercent publica, quam quæ privata, tangenti deprehenduntur calida. Dicendum, quod si nostri corporis membra, dividantur per classes temperamentorum, frigida æquantur calidis, & sicca humidis, quantum bona cō coniectura assequi licet, ut constat ex Galeno. 1. lib. de temperamentis, cap. ultimo, & 2. de temperamentis, cap. 8. Nullum est tamen inter frigida membra, quod officium habeat publicum, gignēdi materiam aliquam frigidam, universo corpori utilē.

Ventriculus enim pituitã gignit acidam, tanquã recrementum suæ coctionis, per intestina expurgandum: cerebrum mucum, per nares, & palatum emungendum. Calida vero membra, nõ sic: officium enim ipsis iniunctum est, gignendi sanguinem, & spiritus, pro totius corporis nutritione, & vita: quorum præsentia, vna quæuis corporis pars, vltra suam temperiem innatam incalescit, temperamento alio influenti, & recepto à iecore, & corde: pariterque infrigidaretur, materia defluente à frigidis, si à natura in id essent destinata. Non sunt ergo plura calida frigidis, sed ex officio calidis iniuncto, gignendi sanguinem, & spiritus calidos, & transmittendi in omnia membra, quæ frigida sunt, actu calent: & eo magis, quo plus sanguinis & spiritus recipiunt. Est enim ea receptio, iusta, non fortuita: sed quantum vniuscuiusq; natura poscit, pro sui nutritione, tutela, & conseruatione, tantũ ipsi de sanguine tribuitur. Quare nõ est, quod quispiã existimet, defluentẽ tẽperiem, ab innata immutari, eã enim, vis quæ influit, potius cõseruat, nutritionis, & vitæ appulsu: quãuis incalescentis sanguinis, & spiritus præsentia, tactu nostro occultetur frigiditas, sic mẽbra omnia intra cutẽ, actu calida sunt. Sic ex abũdantia, aut paucitate sanguinis, cuiusq; mẽbri tẽperiem diiudicat Gal. 2. lib. de temperam. cap. 8. non quoniam sanguis largiatur membris temperiem, potius enim eam suo calore celat, atque occultat: sed quoniam non plus, cuiq; membro sanguinis tribuitur, quam suum poscat temperamẽtum. Cuti ea mensura tribuitur, quæ medio temperamento conseruando, conueniẽs est: quæ minus sanguinis recipiunt frigida sunt, & quo magis exanguia, eo frigidiora: quò vero sanguinea magis, eo calidiora, vt. 2. lib. de temperam. cap. 8. scribit Galenus. Sed cur reliquarum partium frigidiorum, frigiditas natiua celatur, & obtegitur, calore paucioris sanguinis: cutis vero media temperies, non incalescit sanguine aliquanto copiosiore sibi tributo? Dicẽdum, quod huius causa est duplex, Prima, cutis maior à iecore, & corde distantia, & vasorum gracilitas, ac tenuitas, cuius ratione sanguinis, & spirituum calor, deferbuit in via. Secunda est, cutis cum aëre commercium: tantum enim ex eo, tum extra, tum per arteriarum oscula admisso refrigeratur, quantum ex sanguine, & spiritu incalescebat: præsertim in parte detecta, vt manu, in qua huiusmodi temperiem, iubet explorare. Hinc Gal. 2. lib. de temp. cap. 1. dum naturas ex tactu cognoscere docet: in frigida natura, postquam frigiditatem præpollentem, tangi debere asseuerauit, admonitionem subiungit his verbis. Frigiditatem autem præpollere, vt in animalis corpore intelligere oportet, eoq; tum sanguineo, tum humido. Quod ita Galenus admonuit, quoniam animalia etiam frigida, in pueritia, adolescentia, & iuuentute, calere possunt, præsertim si sint sanguinea, qualis homo est: quoniam ex sanguine, & spiritu, cutis interdum, incalescere potest, & natiuam (vt & cæterorum membrorum) frigiditatem celare, & obtegere. Quod non intelligens Brachelius, Galenum leuitatis, instabilitatis, & pugnantiæ accusat. Intelligit enim per hæc verba, Galenum voluisse, omnem temperiem humanam, à dominio calidam esse, contra ac paulo ante statuerat: temperatam autem,

&

& absolute frigidas naturas negasse, dum non absolute, sed ut in animalis corpore frigiditatē præpollere, in frigidis naturis, falso interpretatur. Classes autem temperamentorum, omnium nostri corporis partium, quæ totius hominis tēperamentū, aut æquale, aut æqualitati proximū reddunt, quatuor sequentibus capitibus tradūtur.

Omnium quæ in nostro corpore calida sunt, *classis ordinatur.* CAP. VI.

CVTIS media est, calidi, frigidi, humidi, atq; sicci, quoniam nec est exanguis ut os, aut neruus: nec sanguine redundans, ut cor, aut iecur: sed mediam potius naturam nanciscitur, inter neruum exanguem, & carnem sanguineā: inter os siccum, ac durum, & mollißimam, ac humidißimam pinguedinem. Quare ab ea classes ordiri, si à remißiori incipimus, aut si ab intensiori, in ipsam desinere oportet. Quod ipsa est calidius, aut sanguine magis particeps, calidum est: quod frigidius, aut sanguine expertius, frigidum. Pro mensura enim temperamenti, quantitas sanguinis & spiritus, unicuiq; tribuitur membro: nisi deferens alteri sit, ut vena, atq; arteria, quorum temperies ad sanguinis, atq; spirituū, quos deferūt proportionem, non est calida: quoniam exiguum sibi, multum vero alijs defert. Quare si venæ, atq; arteriæ nomine, ipsa corpora venarum, atque arteriarum, secundum sui naturam, & elementorum commistionem quam habent intelligamus, frigida sunt, atque sicca, ut Gale. est autor. 1. lib. de temp. cap. 19. vbi postquam partes quasdam
" *frigidiores ac sicciores memorauit, ita scribit. Deinceps membrana, & arteria, &*
" *vena, ipsa scilicet corpora vasorum. Quā ob auditionem Galenus eo addidit, quoniā aliâs vtitur, nomine venæ, atque arteriæ, pro corpore vasorum, non simpliciter, sed pro vt alterata sunt à sanguine, & spiritu in ipsis contento. Quo certe significato, venæ & arteriæ, temperatæ sunt, vt paucis interpositis, idem aduertit Galenus, in*
" *hæc verba. Etiam tunicæ ipsæ, maxime sanguineorum vasorum, arteriarum dico,*
" *& venarum, non solum exangues sunt, sed etiam frigidæ naturæ: contactu tamen*
" *sanguinis calefiunt, atque ad medium temperamenti, statum veniunt. Hæc Galenus. Sed dubium est, quare calorem, aut frigus particulæ, metitur Galenus per sanguinis abundantiam, aut defectum: potius enim per abundantiam, aut defectum spirituum, sanguine calidiorum, temperamentum eiusmodi metiri deberet? Dicendum, quod quoniam spiritus, sensibus nostris non sunt adeo expositi ac sanguis, & præter id, simul cum sanguine ipsi feruntur, per venas, atque arterias, & vtrisq; communes anastomoses, ita vt pars, quæ plurimum recipit sanguinis, eadem etiam plures recipiat spiritus: ideo spiritus ipsos nominare prætermißit, & sanguine notiori, fuit vsus, primo de temperamentis, capite vltimo, & secundo de temperamētis, capite octauo: quasi nihil amplius referat, sanguinis, an spiritus, meminisse. Sicut autem, quod*

cute

cute est sanguine magis, aut minus particeps, magis quoque calidum est, aut frigidum: ita quod ipsa cute durius est, siccum: & quod mollius, humidum esse in nostro corpore iudicatur. Interim enim dum sani sumus, non potest in nobis tantus esse calor, vt sicca eliquet, atque emolliat, neque tantum frigus, vt congelet, atque induret humida. Semper ergo in nostri corporis partibus, mollities atque durities, humiditatem ac siccitatem consequentur, non autem causas alias. Ex his duobus datis principijs, temperamentorum: singularum nostri corporis partium, classes pendent. Magis exangue, inter corporis membra, est os: magis vero sanguine particeps, est aut iecur, aut cor: ad iecur autem, paucæ veniunt arteriæ, quare & pauci spiritus: ad cor vero, caua vena plurimum sanguinem affert, vbi est spirituum officina, & promptuarium. Quare quanuis minus habeat sanguinis, calidius est iecore ob spiritus: quod voluit Gal. primo libro de temperamentis, capite vltimo, vbi ita scribit. Quippe id viscus natura, tum omnium animalis particularum, maxime sanguineum, tum vero calidissimum est. Nam hæc duo simul, maxime sanguineum, & calidissimum esse, soli conuenit cordi: de quo, libro secundo de temperamentis, capite octauo, ita scripsit. Calidior vero non modo his, sed etiam omnibus plane corporis partibus, quod etiam sensu clarè deprehendas licet, in pectoris animalis dissectione, si digitum in sinistrum eius sinum immisseris: inuenies enim locum hunc, omnium quæ in animali sunt, non paulo calidissimum. De iecore vero, quanuis maxime sanguineum, vt pote sanguinis officinam esse, vere dicamus, non tamen dicemus calidissimum esse, nec ingentem in eo feruorem, deprehendi per dissectiones. Dixit autem, cor calidissimum esse, omnium animalis particularum, non autem omnium quæ in corpore sunt, quoniam quanuis sanguis, & spiritus cordis sint corde ipso calidiores, nõ tamẽ sunt membra corporis: sicut nec pituita, quæ osse est frigidior, & adipe humidior: nec pilus, qui est siccior. De istis enim, ad initium vltimi capitis, libri primi de temperamentis, ita scripserat Galenus. Humidissimum, frigidissimumque in corpore, pituita est: calidissimum sanguis, non tamen est perinde humidus, vt pituita. Siccissimum, ac frigidissimum est pilus, minus eo, & frigidum, & siccum est os. Et Auicenna pilum, osse magis siccum esse probat, quoniam si ex pari vtriusque pondere, per cucurbitam destillatoriam, extrahatur humor, paucissimum ex pilo, & multo minus, quam ex osse destillat. Et quoniam os, multa nutrit animalia, pilus vero nulla: nisi verum forte sit, quod quidam produnt, vespertiliones pilis nutriri. Inter omnia ergo, quæ in nostro corpore sunt, calidissimum est sanguis, frigidissimum atque humidissimum pituita, siccissimum pilus. Inter nostri autem corporis partes, calidissimum cor, frigidissimum, ac siccissimum os, humidissimum adeps. Nec adipis humiditati, obstat aliqualis durities ipsius. Hæc enim ex modo substantiæ, pingui & crasso, non autem ex eius siccitate pendet: quod monstrat, tum liquatio facilis in humidam

substantiam, tum materia ex qua gignitur, pars scilicet sanguinis oleosa, flexilis, ac pinguis, quæ in frigidum veniens locum, qualis membranarum est, in adipem concernitur: quæ tamen ne dura quidem est, apud Gal. 2. libro de temperamentis, cap. 8. vbi concludens, ita scribit. Commode igitur dictum veteribus est, humidissimam esse adipem. Nam si membrorum naturam, & consistentiam spectemus, nihil adipe mollius reperiemus: nisi iam ad humores ipsos, qui membra nondum sunt, descendamus. Vnde intelligemus cathalogum Auicennæ, contrariorum membrorum alternatim corpus contemperantium, positum. 1. 1. doct. 3. cap. 1. inelaboratum esse, cum dicit. Frigidorum sicut cerebrum, & humidorum velut hepar. Primo, quoniam ossa diximus esse frigidiora, & adipem omnium humidissimam: quare hæc (velut extreme talia) cum alijs extremis, corde scilicet calidissimo, & osse siccissimo (quæ posuit) essent memoranda. Secundo, quoniam cerebrum est humidius hapate, & humidius quam frigidius. Ex quo etiam, Aristoteles venit reprehendendus, qui. 2. libro de partibus animalium, cap. 7. cerebrum, omnium nostri corporis partium, frigidissimũ statuit: cum tamen sanguinis, prorsus expers non sit, & ingens in ipso spirituũ copia proueniat, & sensus habeat adiacẽtes, sibiq; coniunctos, qui extremo frigore impedirentur. Sed de cerebri temperamento, dicemus mox. Interim de corde, an sit calidissimum inter membra: & de sanguine, an sit calidissimũ omnium, quæ in nostro sunt corpore, nos vocant. Si enim spiritus, est sanguine & corde calidior, quo modo hæc, calidissima dici quibũt? Bilis præterea, calidissima statuitur à Galeno, libro de inæquali intemperie. Qui etiam sanguinẽ temperatum esse voluit. 1. lib. de natura humana, com. 40. Aristoteles insuper, sanguinem frigidum esse voluit. Quin & Galenus ipse, primo libro de temperamentis, capite vltimo, sanguinem, à corde suum accipere calorem testatur. Ista tamen, quæ ad sanguinis attinẽt temperamentum, satis superq; discussa sunt à nobis, cap. 8. de humoribus, quem locum lector adire potest. Nunc vero solum admonere volumus, quod cum Galenus vltimo capite, primi de temperamẽtis, calidissimum omnium, quæ sunt in corpore nostro, sanguinem posuit, noluit ipsum à bile, nec à spiritu seiungere, sed sanguinis massam intellexit, cum spiritu coniunctam, qualis in venis & arterijs semper reperitur, vt libro cui titulus est, An solus sanguis in arterijs contineatur, satis superq; docuit Galenus. Quam cõiunctionem, eodem vltimo capite, primi de temperamentis, volẽs significare: sanguinem à corde, suum accipere calorem testatur: scilicet per spiritus ab ipso prodeuntes, qui sanguini miscentur. Spiritus enim, sanguine non modo sunt calidiores, verum & corde ipso spiritus gignente, vt scribit Auic. 1. 1. doct. 3. cap. 2. & Auerrhous. 2 coll. cap. 2. & 3. & Hippocrates, libro de carnibus, vbi spiritum ex omnibus in homine, maximè calidum esse dixit. Cuius etiam non leue argumentum est, ipsius tenuitas, & mobilitas, & calor qui per animi affectus, ad eius præsentiã, sicut frigus ad absentiam, affatim sequi solet. Nec obstat, quod agens, passo debeat esse præstantius. Item & quod propter vnumquodq; est tale, illud ipsum est magis tale.

tale. Spiritus autem sunt calidi, propter cordis efficientis, & gignentis calorē, ergo est calidius spiritibus. Dicendum enim primo est, quod cor non gignit spiritum propter solum calorem, sed propter vim vitalem, quæ præcipuum est agens. Spiritus vero genitus, à forma sua, ad maiorem calorem assurgit, quam sit calor gignentis cordis, perinde ac aqua calens, à propria forma refrigeratur: Et exigua scintilla, in stupa, & sulphure, intensiorem ignem accendit: Et medicamentum potestate calidum, à calore nostri corporis, recipit actum quarti gradus, propter inclinationem, & naturam formæ. Dicendum secundo, quod cordis essentia, & nomen, constare non potest, sine spiritibus necessarijs, cordis functionibus obeundis. Non gignit ergo solum corpus cordis, spiritus in corpus mādandos, sed corpus ipsum cordis, cū spiritibus necessarijs, & ad id munus deputatis, huiuscemodi spirituū generationis est autor. Dicendum tertio, quod quanuis totum cor, sit minus calidum spiritibus genitis, habet tamen partes quasdam, ipsis spiritibus calidiores, quibus ceu instrumento accomodato, vtitur ad spirituū generationem. Quare quanuis spiritus sint calidiores, toto corde ipsos gignente: sunt tamen minus calidi, parte ipsius cordis calidiore. Cuius exempla plura, tradit doctissimus Thomas Rodericus à Veiga, Eborensis, vir doctissimus, & quōdam magister noster, libro artis medicinalis, cap. 28. Gelatur enim aqua à frigore continentis, cū tamen in toto aëre, non sentiatur frigiditas par aquæ gelatæ: videlicet inducitur, intensa frigiditas in aquam, à parte aëris vaporosa frigidissima. Sic cadēs pruina ad styrpiū germina, exurit ipsa: quoniā vapor plātæ accer uatus, nec dissolutus, præ densitate externa, producit calorem intensum, vrentem plantam: videlicet parte ignea, in vapore contenta, intense calēte vt deurat. Idem hoc efficit, vapor mitis in pernione contentus. Vapor etiam contentus, in aceruo tritici non ventilati, putrefacit & vrit triticum. Idem efficit calor moderatus membrorum, circundans humorem, & putrefaciens illum, febremq́ inducens: non temperie totius membri circundantis, nec continentis aëris, quem accidit frigere per hyemem: sed parte ignea vaporis occupante, & putrefaciente humorem. Exempla alia posuimus libro de elementis, capite de reactione, de antiparistasi agentes: quanuis enim, quod per antiparistasim intenditur, se ipso toto reddatur intensius, parte tamē intensiori intro recurrēte, necessario fit remissius. Et citra antiparistasim, fere semper cōtinget, vbi agens est dissimilare, effectum esse intensiorem toto agente, & remissiorem parte agentis intensissima, quæ vires suas in passum exercet, ipsumq́ sibi assimilare studet. Sed quo modo spiritus calidissimi sunt, si temperati & ad vnguem in caliditate symmetri, statuuntur à Galeno, lib. 5. simplicium, cap. 8? Dicendum, quod quanuis sint calidissimi, cutis comparatione, sunt tamen symmetri, & tēperati ad iustitiam, in ordine ad suas functiones. Quoniam naturæ opera perficiuntur, abundantia spiritus, & innati caloris, bene & ad vnguem in caliditate temperati: idest naturam, & tempertem suam, exactam seruantis. Plus enim facere ad coctionem, & omnes naturales functiones, innati caloris, & spiritus suam tempe-

riem

riem seruantis abundantiam, quã intensio, & acritudo, eo loco docet Galenus, argumento pueritiæ, in qua melius, quam in iuuentute calidiori & acriori, eiusmodi functiones obeuntur. Quod & Hippocrates nos docuit, primo Aphor. sententia. 15. dicens. Inditio sunt ætates & athletæ. Et Galenus, in commentario, hyeme, & vere ventres esse calidissimos, non simpliciter, sed calido naturali adstruxit. Non quoniam calidum id natiuum, in ordine ad cutim, ad calorem non declinet, id enim contra sensum esset: sed quoniam huiusmodi excessus caloris, ad coctiones, & naturæ opera vtilis, nõ est attẽdẽdus penes augmentũ qualitatis, sed iuxta augmentũ substãtiæ calidæ: nam quo ad qualitatẽ attinet, calidior est venter æstatis tempore, paucissimũ tamen tũc habet de substantia calida: ob idq́ naturæ operibus, minus est accõmodus. Diuersam enim esse operationem, calidi innati, ab operatione calidi simpliciter, etiam Aristoteles agnouit libro de respiratione, de longitudine, & breuitate vitæ, & libello de morte & vita: vt eodem quinto simplicium, capite. 8 ex Aristotele citat Galenus. Quomodo autem cor est calidissimum, si nutritur sanguine crasso, & spisso, vt scribit Galenus, sexto libro de Vsu partium, cap. 17? si præterea producit aquam, quæ iuxta cor inuenitur coaceruata? Si in cibis præterea sumptum, coctu contumax est, & in melancholicum succum vertitur? Dicendum, quod crasso & spisso alitur sanguine: non tamen frigido, sed calidissimo. Proportione enim debet respondere, alimentum membro alendo: est autem cor crassum, & fibrosum, ob robur quo indiguit, ad validas & perpetuas motiones obeundas: Crasso ergo indiguit alimento, præsertim parte externa, quæ nutritur è vena coronali, quæ à caua oritur, ante ingressum cordis, ne sanguinem calore cordis tenuatum, eo ferat. Pars vero intima cordis, ex sanguine nutritur tenuiori, & elaboratiori, è cordis sinibus sibi proximis attracto, non enim eo fertur vena coronalis, sed in parte extima fuit exhausta. Crasso ergo sanguine, nutritur pars extima cordis, & minus crasso, intima: vtroq́ tamen admodum calido, vt proportio semper alimenti, ad alendam partẽ seruetur. Aqua vero circum cor gignitur, ex vapore sanguinis, & spirituũ, ad pericardion tunicam accedentem: cui aut ea vis data est, propter eius aquæ, cor ipsum rorantis vsum: aut sufficit ipsius tunicæ densitas, ac frigiditas, perinde ac ollæ operculum, aut destillatorij instrumenti caput. Cor vero mortui animalis, æthereas, spiritales, igneasque partes amisit, ita vt melancholici succi esse, absonum non sit: perinde ac sanguis, à quo spiritus expirauit: & cutis, quæ quãuis viuens, esset temperata: in cibis sumpta, vitiosum succum exhibet. Calidissimũ ergo in corpore, est spiritus, vt scribit Auic. 1. 1. doct. 3. cap. 2. cuius, nõ meminit Galenus, tũ quoniã sensui occulta non memorabat, tũ quoniã cum sanguine permiscetur, de quo egit. Secundũ locũ tenet sanguis, plurimo scilicet spiritu refertus, ex Gal. 1. lib. de temper. cap. vlt. qui in cordis maxime sinibus reperitur. Tertio sequitur cor, est enim calidissimum inter membra, vt diximus. Deinceps est sanguis venarũ, & arteriarũ corporis: quanuis enim iecur, sanguinem gignens, calidius suapte natura sit, ipso sanguine genito: san-

guis

guis tamen arteriarum, & cordis cõmercio, hepate ipsum gignente redditur calidior, vt notat Auicenna. Nec contrarium sentit Galenus.1.lib.de temperamentis, cap. vltimo, iecur cordi proximum ponens: natiuum enim temperamentum, non autem à corde accitum considerat. Post sanguinem ergo in arterijs & venis cum spiritu, & influxu cordis coniunctum: iecur statuendum est. Quod etiam ipsius (apud Auicennam) monstrat iecoris substantia: est enim (inquit) velut sanguis congelatus. Gelatur namq́ sanguis, spiritu quem à corde accipit expirascente, & in substantiam iocinori valde similem transmutatur. At vide ne iecur, frigore congelatum sanguinẽ appelles: sic enim grumus esset, & putresceret, naturæq́ viribus, non esset insignitũ: quod vt significaret Auicẽna, veluti congelatũ esse dixit, nõ enim à frigore, nec spirituũ absentia cõcreuit: sed spirituũ, & calidi innati beneficio, à vi formatrice, ex purißimo sanguine, illuc summo artificio effuso, atque congesto, in substantiã quã habet concernitur, & summis naturæ viribus insignitur. Post iecur vsque ad cutẽ, nihil est præter bilem, valde calidum in nostro corpore, sed omnia sunt caloris moderati, & velut temperati. Bilis autem calidißima est, libro de inæquali intemperie, & .2.lib.de temperamentis, cap.4. autore Galeno. Calidior (inquam) sanguine, in ratione alimenti, excrementi, & medicamenti, vt libro de Humoribus, cap 9. probauimus: calidior etiam iecore, à quo, bilis gignitur se ipso calidior, non secus ac spiritus calidiores, à corde gigni tradidimus: quoniam scilicet pars ignea alimenti, quæ in bilem vertitur, ob inclinationem, à propria forma incalescit amplius, & ad vlteriorem caloris gradum assurgit. Quomodo ergo, si bilis est sanguine calidior, non numeratur à Galeno, neq́ ab Auicenna, in classe calidorum? Quo modo item, si bilis est calidißima in triplici dicta ratione, alimenti, medicamenti, & excrementi, non pugnabit sibi ipsi Galenus, sanguinem statuens calidißimum, omnium quæ sunt in corpore nostro? Dicendum, quod bilẽ nomine sanguinis, in classe calidorum, voluit comprehendere, est enim sanguinis, velut flos, aut spuma. Sanguinem etiam.1.lib. de temperamentis, cap. vlt. calidißimum esse, non simpliciter intellexit, sed naturali calore: non secus ac Hippocrates, dum ventres hyeme, & vere, natura calidißimos esse dixit. Similiter enim, de sanguine loquutum fuisse Galenum, manifestum facit locus alter, secundi libri de temperamẽtis, cap.3. vbi sic scriptum reliquit. Alteri namque ex eo, quod sanguinis humor, omnium quæ in animalis habentur corpore, calidißimum natura sit. &c. Reliqua autem in corpore, quæ iecore minorẽ calorem sortiuntur, moderata esse, eo constat: quod sanguis iuxta suam naturam, prout iecoris est effectus (siue cordis inquã spiritu, atque calore cõsideratus) modice calet, siue de quarta sanguinis substantia, siue de sanguinea massa loquamur, vt luculenter dictum à nobis est, libro de humoribus, capite.8. Caro etiam, quæ è sanguine fit, calorem habet, non valde excedentem, quod voluit Galenus, primo libro de temperamẽtis, cap. vlt. in hæc verba. Iam vero caro, humidior cute est, eadem tamen calidior. Si enim admodum calida esset, per excessum ad membrum aliud calidum, id significasset, non

per

per excessum ad cutem temperatã. Quanuis tamen caro, valde calida non sit: immodicus fuit Auic. 1. 1. doct. 3. ca. 1. in eius tẽperie exprimẽda, sic enim eo loci reperitur scriptum, vbi de æquali ad pondus, mentionẽ habet. Immo oportet vt scias, quod caro, est membrum, illæ æqualitati magis propinquum, quam cætera membra: cutis tamen, carne propinquior est, quasi enim non patitur, ab aqua æqualiter temperata, cuius medietas sit nix, & altera medietas sit aqua feruens. Hæc Auicẽna. At inter carnem, & cutem, multa sunt mẽbra, carne minus calida, & cute calidiora, vel ipsomet referente, cap. 2. vbi post carnem, memorat splen, & deinde renes: splen autẽ calidum esse constat, tum quia carnosum est, genere quodam carnis simplicis naturæ, quam prisci parenchima, idest affusionem vocãt (vt scribit Gal. 2. lib. de temperam. cap. 8.) quæ calida est: tum quia plurimis arterijs constat, quarum ratione, non modo carne, verum & iecore, calidius euaderet (nisi sanguinis, limum, aut fecem, melancholiã vocatã, quæ frigida est reciperet, à qua refrigeratur) paucas enim, simulq; exiguas arterias, iecur recipit, vt docte admodũ docet Gal. 4. lib de Vsu partium. Quare Auerrhous. 2. coll. male imponit Galeno, quod asserat multas arterias in eo. Sed cur lieni membro calido, & spirituoso, crassum, & frigidum alimentũ, parauit natura? Dicendũ, quod natura opus habuit, membro sanguinis limum validè repurgante, & attrahente, ad quod substantiæ similitudo, plurimũ facit: ex duobus autem similibus, quod calidius est, vehementius trahit reliquũ, vt. 3. lib. simplic. cap. 25. scribit Gal. Vt ergo splen, validè repurgaret iecur, opus habuit calore, tum propriè carnis, tum arteriarum, quarum beneficio, crassus, & fæculentus sanguis, tenuatur, verberatur, ac coquitur: ex eiusq; tenuiori, & magis elaborata parte, tenui scilicet, & nigricante, nutritur, apud Gal. 4. lib. de Vsu partium, cap. 15. crassiorem vero melancholiam, ad alios vsus, in ventriculum eructat, vt libro de Humoribus, cap. 29. dictum est à nobis. Renes, splene sunt minus calidi, calore enim indiguerũt ad tractum: mediocri autem, quoniam is non debuit esse immodicus, sed proportione potui respondens. Ob id, carne constant simplicis naturæ, renum vasis affusa. Ob id etiã, nõ plus sanguinis recipiunt, quã pro nutritione opus habeãt: nec enim ex eis, alia membra nutriuntur, vt in praxi nostra, capite de renum imbecillitate, aduersus Auic. 19. 3. tract. 2. cap. 21. notamus. Post renes, in censu calidorum posuit Auicẽna arterias, & vltimo venas, non simpliciter, sed quatenus ipsarum corpora frigida, atque sicca, spirituum & sanguinis contactu, ad mediocritatem, cutis mediocritati finitimam veniunt, vt supra etiam ex Galeno monuimus. Venarum quoq;, & arteriarum corpora, præter sanguinem, & spiritum, carnem habẽt calidam, fibras opplẽtem, qua nonnihil contemperantur, vt. 2. lib. de temperamentis, cap. 8. Galenus scribit, in hæc verba. Cæterum non est idem fibrarum genus, sed quæ in musculis habentur, neruorum, & ligamentorum sunt particulæ. Cordis propria quædam fibrarum est species, æque scilicet, vt venarum tunicæ, atque arteriarum: Itemque intestinorum, ventriculi, vteri, & vesicæ vtriusque: licet enim in his quoque

L instru-

instrumentis, propriam quandam videre carnem, suis ipsorum fibris circumnascentem. Atq; hæ quidem carnes cute sunt calidiores: fibræ vero quam cutis, partim paulo magis, partim paulo minus, tum frigidæ, tum siccæ sunt: partim similes omnino cutis substantiæ. Hæc Galenus. Quibus patet, in qualibet è partibus memoratis, simplicem illam carnem reperiri, quæ calida est in omnibus. Fibræ etiam in omnibus reperiũtur, sed non eiusdem tẽperamenti, quædam enim ex ipsis, cute sunt frigidiores, aliæ calidiores, & aliæ temperatæ, similem cuti substantiam habentes. Ex quo ego loco infero, ventriculũ, & vterũ, ex innata temperie, merito partium componentiũ calere, non autem frigere, vt omnes existimant. Nam partes quæ constant fibris tẽperatis, aut paulo minus frigidis quam sit cutis, & carne calida, necessario sunt calidæ: ex omnibus autem partibus, quæ hoc loco memorãtur, nullam reperies, quæ apertè frigida nõ sit, præter ventriculũ & vterũ: hæc ergo ex Galeno calida sunt, & tũ carne, tum fibris, constãt calidis. Nec aliud chilificando, aut gignendo conueniens fuit tẽperamentum. Intestina quoq;, aut sunt temperata, aut paulo à temperamento deflectunt, vt pote fibris constantia, aut temperatis, aut paulo frigidioribus, quam sit cutis: quare chilificando, non prorsus sunt inidonea. Pulmo in classe calidorũ, male prætermissus esset, nisi ordinem humidorũ tradens Auicẽna, aduertisset sanguine nutriri calidißimo, vt pote plurimo sanguine arteriali, in corde præcalfacto, tenuato, ac velut spumescẽte, vt. 4. lib. de Vsu part. cap. 15. scribit Gal. & apertius. 6. de Vsu part. cap. 10. vbi vnumquodq; mẽbrum, alimento sibi simili nutriri asseuerat: ob idq; cum nulla reperiatur particula, rara adeo, leuis, & spirituosa, ac pulmo: nulla etiam (inquit) reperitur, quæ sanguine ita puro, & tenui, & vaporoso nutriatur. Indiguit multo, quia viscus est adeo calidũ, crebrisq;, ac perpetuis motibus præditũ, cui paucũ nõ sufficiebat. Qua etiã de causa, vasa magna, atq; densa, sibi impertiuit natura: densa quidem, vt tenuißimum percolarent, magna vero, vt magnitudine densitatem compensarent. Fuit etiam necessum, membrum quod perpetuo, aëre refrigerãte erat verberandũ, calidũ, non autem frigidum formari: ne simili lapsu offenderetur facile, ne ve aliqualis aëri externo præparatio deesset, ante cor.

Ea quæ in nostro corpore sunt frigida, ordinatim traduntur. CAP. VII.

Frigidius quod est in corpore, est pituita, apud Gal. 1. lib. de temperamẽtis, cap. vlt. Quãuis enim, sanguis sit initiatus (apud Auicennam) non tamen id nomẽ obtinuit, ob vicinitatẽ temperamẽti, sed quia coctione in sanguinẽ cõmutatur. Ob idq; non parauit illi natura mẽbrũ, quod illã emũdaret, vt vesicã felleã, ad bilẽ: & lienẽ, ad melancholiã: & renes, ad serũ. Postea pili sequuntur, nam absolute minus frigidi sũt, quã pituita: quãuis inter sicca, sint frigidißimi, apud Gal.

1. lib.

1. lib. de Temp. cap. vlt. vbi pilum frigidißimum, siccißimumq́ esse scribit, & minus eo frigidum, atque siccum esse os. Quod tamen parum mihi arridet, nam materia pilorum, apud Gal. 2. lib. de Temper. cap. 10. vapor est fuliginosus, in cutis meatu, vnus super alium impactus, vnum huiusmodi efficiens corpus, qualis est ea, quæ foris cernitur fuligo: eo tantum differens, quod in pilo, quantum inspißatum est, tantum etiam per transitus angustiam stipatum, in angustam prorsus redactum est formam. Vbi autem tale corpus, totũ obstruxerit meatum, deinceps iam violenter ictũ, à similibus sui, quibus exitus non est excrementis, totum interim propellitur, adeo vt cute exire cogatur, iam lori formam adeptũ. Hæc Galenus. Ex quibus liquido patet, pilũ valde frigere nõ posse: siquidẽ fuligo vsta, valdeq́ stipata est. Ideo etiã calidæ naturæ, sunt hirsurtæ: frigidæ vero, glabræ: vt ibidẽ scribit Galenus. Pili præterea, caput calefaciunt, & tõsura nos infrigidat: & sacculi ex pilis, aut plumis animaliũ, frigidum ventriculũ iuuant: & vestes pelliceæ, nõ modo frigus arcent, verum insigniter nos calefaciũt. Quare ex his quæ in corpore sunt, frigidißimum est pituita, deinde os. Primo quia valde terreum, & velut terra ipsa est, apud Gal. 1. de elementis. Secundo, quia valde durũ, & ob duritiẽ, parum à sanguine, & spiritu calfaciẽtibus penetrabile. Sequitur cartilago, quæ quãto mollior est, minus terræ habet, & spiritui, ac sanguini, magis est peruia: ob idq́ medullam ipsi, vt oßibus non parauit natura, quoniã melius ex vicinis sibi partibus potest ali. Non enim, quia ossa medullã habent calidã, sunt calidiora cartilagine medulla carente: sed ob id cartilago, medulla caret, quia terrea, dura, et frigida est minus, & spiritui, ac sanguini alituro, peruia magis. Ligamẽtum deinceps sequitur, est enim minus frigidum cartilagine, quãuis ab osse exoriatur, cartilagine frigidiori. Plus enim potest, mollities maior ligamẽti, & natura minus terrea, spiritus, & sanguis, quibus magis fruitur, ad calorẽ præstandũ, quã os ad infrigidandũ suum exortũ: præsertim, quod ligamentũ nõ oritur ex oßis materia: sed oßi adnascitur, ex materia, & sibi peculiari substantia. Post ligamentum sequitur tendo, minus eo frigidus existens, tum quoniã à musculo oritur calidiori, tũ etiam quoniã ligamento, atq́ neruo constat. Quod autẽ constat neruo, & ligamento, minus quam solum ligamentum frigere debet: quoniam neruus minus friget, quã ligamentũ, ob spiritus quos à cerebro suscipit, ad motum, & sensum. Tẽdonem sequitur (apud Auicennam) panniculus, aut membrana, & post membranam neruus. Dixitque eodem capite, quod hic est ordo, quo Galenus dispoſuit ea. Male tamen hac in parte, Galeni mentem, fuit assequutus: quoniã in catalogo siccorum, membranam, præposuit Galenus, non in catalogo frigidorum. Ita enim scribit, primo libro de Temperamentis, capite vltimo. Siccißimum, ac frigidißimum est pilus, minus eo, & frigidum, & siccum est os, hoc vero minus siccum, est cartilago, proxime hanc sequitur ligamentum, & quem Græci composito nomine χονδροσύνδεσμον idest, cartilagineũ ligamẽtũ vocãt. Post hũc tẽdo, deinceps mẽbrana, & arteria, & vena, ipsa scilicet corpora vasorũ, succedũt deinde nerui &c. Quibus verbis

constat in ordine siccorum, mebranas præposuisse neruis, non in ordine frigidorum: membranarũ namq́ plurimæ, venas, & arterias plures recipiunt, vt menynges, pleura, mediastinũ, & capsula cordis: quarũ ratione, calidiores debẽt esse, neruis exãguibus. De neruo enim, ibidẽ dixit Galenus, quod tantum ei deficit de calore, quantũ de sanguine. In quo etiã est dubitatio, nam si tantũ deficit neruo de calore, quãtũ de sanguine, cũ neruus omnis prorsus sit exãguis: fiet vt prorsus frigeat, primũq́ locũ, in catalogo frigidorũ, tenere debeat. Dubitationẽ auget, quod ad initium eiusdẽ capitis, cutẽ temperatã fecerat, quoniã media est, inter neruum, & carnem: illũ quidẽ frigidũ, & sanguinis expertẽ, hanc vero multi sanguinis & calidã: ergo neruũ extreme frigidũ esse cẽsuit, siquidẽ cutẽ, inter ea extrema exacte mediã esse cõcludit. Dicendum vero, quod neruus, sanguinis cõspicui, prorsus est expers, nihil enim rubri in eo conspicimus: incõspicui vero sanguinis, ex quo omnia mẽbra aluntur, nõ est prorsus expers, pluri enim sanguine fruitur, quã os, & cartilago, & ligamentum. Accedit, quod spiritũ recipit à cerebro, quo incalescit: spiritum autẽ, sanguinis nomine, interdum Galenũ cõprehendisse, diximus superius. Cutim vero, ob id exacte mediam, extremi calidi & frigidi esse cẽsuit, quoniã media est inter neruũ & carnẽ: neruus enim, à summo frigido, pari interuallo distat, ac caro ab extremo calido. Nõ sunt autem omnes nerui, æque frigidi: sed duri calidiores, ob maiorẽ spirituũ copiam, motui quã sensui necessariã: natura enim, pro vsus ratione spiritũ impertit: alioqui molles, nerui melius sãguine frui possẽt. Post neruũ, sequitur spinalis medulla, sicut post hanc cerebrũ, à quo tã medulla spinalis, quã nerui exoriuntur. Cũ enim calor membrorũ, ex spiritibus metiri debeat, hi autẽ in cerebro, tãquã in origine, magis debeãt abundare, deinde in exorto origini propiori: fit vt nerui, qui ab spina oriuntur, merito frigidiores habeantur, deinde medulla, & vltimo cerebrum, in quo animaliũ spirituum fons est. Quod respiciens Gal. 2. de temp. cap. 8. ita scribit. Est tamẽ humidius, ac calidius cerebrum, quã spinalis medulla, &c. Nec cõtrariũ est, quod scribit Gal. 3. lib. de alim. fac. cap. 9. Est porrò spinalis medulla, cerebro continua, ac eiusdẽ cum eo naturæ, nisi quod ipso multo est durior, potissimum in infernis spinæ finibus. Per hoc enim, quod est eiusdem esse naturæ, vtriq́ frigiditatem, ac humiditatem cõmunẽ, & naturã proinde pituitosam, voluit intelligere, quanuis cerebrũ, minus ipsa spinali frigeat medulla. Aut dicendũ, quod in lib. de alimentorũ facultatibus, agit de cerebro, & spinali medulla demortui animalis, nimirũ prout nostrũ alimẽtũ est, quo vescimur: sic autẽ nõ magis friget medulla spinalis, cerebro: euanuit enim, è cerebro spiritus, euanuerunt calidi vapores, ab imo corpore ascendentes, & refriguit sanguis, ita vt tantundẽ iam frigeat cerebrum, ac spina. Quare maximo in errore, versatur Arist. 2. lib. de part. anim. cap. 7. tum quoniam spinalem medullam, affirmat esse calidam, & à natura vt excalfaciat cerebrum, fuisse creatam: tum quoniam cerebrũ, omnium corporis partium, frigidissimam esse censet. In primum errorem lapsus est, quoniam spinalem medullã, re vera medullã esse existimauit, more aliarũ medulla-

rum,

rum, quæ in oſsibus habentur: quæ cum calidæ ſint, ipſam quoq; calere exiſtimauit. Indecẽs autẽ, atq; impoſsibile fuit ratus, ex mẽbro frigidiſsimo, quale apud ipſum eſt cerebrum, partem calidam, qualis (inquit) ſpinalis medulla eſt, naſci poſſe. Quoniã autem ob continuitatem, quã cum cerebro habet, à cerebro naſci videbatur multis, ideo cerebro continuam extitiſſe affirmat, nõ quoniã è cerebro exoriatur, ſed quoniã huiuſmodi cõtinuitate fuit opus, vt cerebri vehemẽs frigus, ipſius ſpinalis medullæ calore tẽperaretur. Quæ ſane ſunt quã abſurdiſsima. Primo, quoniã (vt aduertit Gal. lib. 3. de alim. facult. cap. 9.) ſpinalẽ medullã, perperam appellarunt medullã, cum medulla, nõ modo ſpinali hac, verũ et cerebro ipſo, ſit humidior, ac mollior, et pinguior. Quòd vero in ſpinæ oſsibus cõtineatur, colorẽq; habeat medullæ adſimilem, ob id ipſam medullã nominarũt. Quo etiã nomine, quidã ipſum quoq; cerebrum vocitarũt. Secundo, quoniã duabus obuoluitur menyngibus, vt cerebrum ipſum, quod tñ nulli conuenit medullæ. Tertio, quoniã coctione, nõ liqueſcit vt medulla, ſed durior vt cerebrũ (cuius ipſa naturã ſeruat) redditur, vt aduerſus Ariſt. notat Auerr. 2. lib. coll. cap. 3. Accedit, quod ſi cerebrũ, à medulla tẽperaretur, non poſſet cor temperare, in quod ſolũ, membrorũ omnium frigidiſsimum, fuit à natura creatum, vt voluit Ariſtoteles. Quod vero cerebrũ, non modo nõ ſit omniũ partium frigidiſsima, ſed ipſa etiã ſpinali medulla, minus frigidum: conſtat primo, quia in cerebro, magni vẽtres habẽtur, ſpiritu animali pleni, quibus caret ſpinalis medulla. Secundo, quia ob ſitum rectũ, recipit vapores calidos, à toto aſcendentes, quos recipere nõ poteſt medulla ſpinalis. Tertio, quia continetur, & intus diuiditur, à tenui menynge, venas, & arterias, & magnũ calorẽ habente. Sed an dicti vapores, ſpiritus, & ſanguis, quibus cerebrum abundat, reddant ipſum in ordine ad cutim calidum, eſt dubiũ. Nam tactus eſt rectus iudex, calidi & frigidi, autore Gal. 2. de Temp. cap. 8. quouis autem tẽpore (vt Gal. ſcribit. 8. lib. de Vſu part.) cerebrũ, multo calidius aëre inuenitur, ſiue ruptum alicuius caput, manibus curemus, ſiue etiã experiẽdi gratia, animali cuiuis, craniõ exciderimus: deinde menyngibus diſciſsis, tãgere voluerimus. Calidũ ergo eſt cerebrũ in ordine ad cutim. Adhæc aër æſtiuus, cute noſtra eſt calidior, & nos ſudare facit: cerebrũ autẽ, eſt calidius aëre æſtiuo, ad ipſum enim nudatũ, refrigeratur, et valde læditur. Quo enim pacto (inquit Galenus) cerebrũ aëre nõ eſt calidius, cui certe lethale eſt, ſi æque, ac aër refrigeretur. Cõſequẽs ergo eſt, vt cerebrũ ſit calidius cute. Contra vero Galenus, & Auicenna, ſtatuunt ipſum, in ordine frigidorũ, vt diximus. Cui dubitationi dicendum eſt, quod ex temperamento innato, & elementorum commiſtione, frigidum eſt cerebrum, & in claſſe frigidorum, poſt medullam ſpinalem locandum, vt diximus: eſt enim aqueæ & terreæ naturæ (vt docuit Ariſtoteles) quibus frigus eſt commune. Ex temperamento autem influente à corde, & ex calidis vaporibus, quos recipit à toto corpore, & ex coalternatione calidorum membrorũ, ſibi vicinorũ, ad calidum inclinat, vt. 8. libro de Vſu partium concludit Galenus. Ita enim (aduerſus Ariſtotelis ſectatores, qui cerebrum ab aëre æſtiuo

refrigerari, ac lædi, non propter cerebrum, sed propter refrigeratas membranas, præsertim tenuem, quæ plurimas in se ipsa, venas & arterias cōtinet, semperq; tota pulsat, id quod nequaquam, absq; feruente caliditate efficitur) eo loco scribit. Atqui ô « generosißimi, tenuem menynga calidam esse confitētes, audetis adhuc cerebrum pro « nuntiare frigidū, quod ab ea prorsum, ita contegitur, vt nulla ipsius inueniatur par« ticula, quæ membrana hac careat? An hoc quoq; ignoratis, existimatisq;, cerebrum « duntaxat ab ea contineri, non autem succingi, ac omnino intus diuidi? Quibus ver« bis, ob vicinitatem tenuis menyngis, quæ cerebrum obuoluit, & intersipit, cerebrum calere docet. Quod etiam reliquis partibus natura frigidis, & ipso etiā cerebro frigidioribus contingit: nullū siquidē, aut os, aut cartilago, ligamētum, tendo, membrana, aut neruus, in corpore est: quod non actu caleat, ob sanguinem, & spiritum, quibus aluntur, & seruantur, innatæ ipsorum temperaturæ. Tantum enim abest, vt cor in suo genere temperatum, per spiritus irradiationem, & natiuum quem transmittit calorem, immutet innatas membrorum temperies, quod sine illius influxu, atque beneficio, nequeunt seruari, vt autor est Gal. 5. lib. de locis affectis. Membra enim frigida, temperamento innato, suas functiones operantur, non temperamento influente: innatum tamen temperamentum, sine influente, seruari nequit. Nam si cerebrum (verbi gratia) aut ventriculus nutriendus est, in substantiam sibi similem, & talem, qualem vnumquodque ipsorum est, debet alimentum transmutare: hoc autem per aliud, quam per natiuam commistionem, & temperiem innatam, sibi simile operantem, fieri nequit: accita enim, & aliunde fluens, dißimilis est. Exemplo sit sol, qui omnibus plantis seruandis, tam frigidis, quam calidis, pernecessarius est, ipsæ autē plantæ, suis temperamentis vsæ, nutriuntur & augentur: nec enim sol, nec quicquam aliud externum, ipsas enutrit. Ita cor, in nostro corpore, velut quidam est sol, contrariorum membrorum temperaturas, per temperamentum aliud influens, seruans: ipsæ autem sic seruatæ temperaturæ, operantur, & munia obeunt sua: non autē temperamentum, quod influxit. Sic sane cerebrum, quanuis ad tactum caleat, alimētum, in cerebrum (sibi similem commistionem, & frigidam, ac pituitosam naturam habentem) conuertit: vapores etiam calidos, refrigerat, atque condensat: è quibus somnus nascitur, & interdum frigidæ destillationes: sanguinem etiam, & spiritus temperat, atque refrigerat, ne palpitantes, moti, & feruentes, sensationibus quietis sint impedimento: inquietas vero, & turbulentas promoueant. In cathalogo frigidorum, post cerebrum, memorat Auicenna, adipem, & pinguedinem vltimo loco. In quo dupliciter peccat. Primo, quoniam præter adipem, in homine, nullam pinguedinem agnouit Galenus. Est sane adeps, medius inter pinguedinem & seuum: animalia humidiora (vt sus) pinguedinē gignunt, quæ celeriter ob humiditatē, in ignem posita liquescit, nec facile vbi liquata fuerit, rursum concrescit, ac cogitur: sicciora vero (qualia boues & capræ, & quæcunq; id genus cornigera) ob siccitatē seuū plurimū generāt: quod sicut difficile funditur, liquescit ve, ita fusus celerrime coit

ac conglaciatur, adeoq́ apparet pinguedine durior, vt frangi poßit, autore Galeno, vndecimo libro simplicium, capite secũdo, & apud Plinium. 11. libro naturalis historiæ, cap. 37. Homo vero, qui medium tenet, inter humidiora, & ficciora, medium quoque substantiæ modum, in suo seruat pingui: nec enim adeo humidum est, vt suis: nec adeo habet durum, vt cornigera: id autem adipem appellat: quanuis cuiq́ concedat Galenus, loco citato, vtrouis placuerit nomine, horum quoduis appellare. Quare exiguus hic error esset, ni duo pinguitudinum genera, in homine posuisset Auicenna, adipem (inquam) & pinguedinem. Nec obstat, quod diuersam consistentiam, habeat pingue omenti, à pingui: quod in renibus est: siquidẽ non est tanta humiditas, in omento humano, ac in suilla pinguedine: nec tanta siccitas, in pingui renũ, ac in seuo caprino: quare adipis nomine, significamus vtrumque. Errat secundo Auicenna, adipem frigidam statuens. Cui forte errandi ansam præstitit Galenus, qui primo libro de temperamentis, capite vltimo, ita scribit. Cerebro autem ipso adeps, cui concretio contingit, propterea quod membranis adiacet, crasso namque oleo est similis, eoque congelatur, vbi cum frigidis, & exanguibus particulis coniungitur. At neque circa iecur, coire adeps potest, neque circa arterias, venasq́, aut cor, sed nec circa aliam vllam præcalidam particulam. Quoniam autẽ cogitur per id quod valde est frigidum, idcirco calfacta liquatur, cæterorum coagulatorũ ritu. Quibus verbis (si rectè id aduertisset Auicenna) adipem post cerebrum, in ordine humidorum, non autem in ordine frigidorum, posuit Galenus. Nec obstat, quod adipem, concrescere frigore voluit, non enim statim frigida reddatur oportet: siquidem non potest in nostro corpore, tanta frigiditas esse, vt actu frigidum reddat. intra cutem namq; omnia sunt actu calida. Secundo, quoniam tenuis sanguinis pars, calida, pinguis, & oleosa, ad locum accedens minus calidum, concrescit, etiam si non reddatur frigida: exemplo iusculi, in cuius suprema parte, pinguis tela, valde adhuc calens cogitur, & exemplo plumbi, recens post liquationem concreti, quod præcalidum est adeo, vt tangentem deurat. Sic sane omentum, ob ventriculi calfactionem, creauit natura dẽsum, leue, & calidũ, apud Gal. 4. lib. de Vsu part. densum quidem, vt intus concludat innatam caliditatem: leue autem, vt sine dolore, ac compreßione calefaciat: calidum (hoc certè ne verbis quidem indiget) quia tale oportuit esse, quod gratia calefaciẽdi factum fuerat. Quæ Galeni verba, non patiũtur calũniam, quod scilicet omentum sit calidũ, eo solũ, quod reflectit intus innatum calorẽ: calidum enim, potius quã frigidum esse cõdecuit, quod huiusmodi reflexionem facere debet, siquidẽ gratia calfaciendi fuit factum, ne quantũ reflexione, calfacit: tantum innato frigore, refrigeret. Vndecimo item libro, de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 2. ita scribit. Omnis igitur pinguedinis facultas, est humectatoria, & excalfactoria, humanorum corporum. Quoniam autem excalfactoriam dixit habere facultatem, non immodice, sed temperatè intelligamus. Adhunc enim modum. 2. libro de simplicium medicamẽtorum facultatibus, cap. 22. scripserat. Siquidem alio quodammodo calfacere

nos dicitur aër calidus, atq; alio modo qui sit moderatus. Respondet autem proportione aëri calidiori, pyrethrum, napi, piper: moderato autem pinguitudo, & oleum. Hoc moderato calore, calfactoriam quam dixit facultatē, in nobis exercet, attenuādo, discutiendo, coquendo, & maturando, quæ caloris opera sunt. Accedit potißimū argumentū, ab adipis materia sumptum: fit enim adeps, vt. 2. lib. de temp. cap. 8. autor est Galenus, ex eo quod est in sanguine oleosum, fluxile, pingue, leue, & tenue: sanguis autem huiusmodi apprime calet, nō ergo adeps erit frigidus. Hinc Arist 2. lib. de hist. anim. cap. 19. Adipem & seuum scribit, non fieri in his quæ sanguine carent: quoniā hæc, partem oleosam, in adipē vertendam, nequeunt habere. Hinc etiā est, quod. 1. lib. de Generat Anim. idem scribit Aristoteles, pinguiores paucum semē emittere, & minus salaces, minusq; fœcūdos esse: quoniā scilicet, ex pingui illa sanguinis parte, tam semen, quam adeps gignitur: adipe ergo supercrescente, semen deficiat opus est. Ob id castrata, reddūtur pinguiora, & salacia demacrātur: superfluus namq; concubitus, non modo adipem, verum, & carnes exhaurit, vtraq; enim ex sanguine gignuntur. Hinc animalia, carnosiora, & pinguiora redduntur, abundātia pabuli, & multitudine boni succi. Sed quare caro, & adeps, simul augētur, si ex eadē materia, probo scilicet sanguine oriuntur? pinguedo autem, & semen, se perimunt, ita vt alterutro deficiente, alterum exuperare necesse sit? Dicendum, quod caro, ex craßiori constat sanguine quam adeps: semen vero & adeps ex tenuiori, & magis oleoso: quare hæc inuicem, magis sunt sibi impedimento, quam illa. Dicendū secundo, quod quodammodo, illa etiam se impediunt, non enim adeps gigni incipit, donec carne prius se impleuerint animalia, est enim de carne, magis quā de pinguedine solicita natura. Quod sanè voluit Arist. lib. 2. de hist. animalium, cap. 16. vbi scribit, quod cum pabuli copia suppetit, caro vertitur in pinguedinem. Idest, postquam animantia, carne abundanti se impleuerunt, & sanguis adhuc ex vberiori pabulo genitus, abundanter suppetit: loco carnis, natura vertitur, ad gignendam pinguedinem. Vbi vero, carnosa iam, & adiposa corpora sunt, vniuersus fere sanguis, in his enutriēdis absumitur, exiguumq; sanguinem habēt in venis, purum tamen, atq; imputidū, vt Aristoteles scribit: Ob idq; pinguis habitus, à sanguine detrahendo nos dehortatur. Cur ergo adipem frigidam ponemus, si eadem materia tenuiori, & magis oleosa constat, qua caro calida, & semen calidum gignuntur? Efficiens præterea, à quo solo, adeps frigere posset, nō sola est frigiditas coagulās, sed calidum etiam innatū, partium circa quæ adeps gignitur. Calidum enim, in naturæ operibus, instrumentum esse naturæ operantis, & frigidum acciduo quodā modo ad id concurrere, scriptum reliquit Arist. 4. libro metheororum, cap. 6. Quare in calido innato, ex calido constante & frigido, in adipis generatione, calor gignere, coquere, alere, augere, & naturæ omnia opera exercere potest: frigusq; sibi permistum, interea coagulat, & modū calori imponit, quod in metallorum, & vnguium, & cornuum etiam generatione euenit. Quod autem adeps à natura fiat, & intendatur, constat ex his, quæ de omento,

to è quarto libro de vsu partiũ retulimus, & quoniam libro artis medicinalis, cap. 9. adipẽ innatis facultatibus regi, asseuerat Galenus. Si enim solo frigore cõcresceret, non agente calido innato, nullas tales haberet adeps facultates: non enim eas acquireret à frigore, nec eas habebat sanguis ex se, nullatenus ergo ipsis regi poterit. Accedit quod circa cor, calidissimum membrum, adeps concrescit, secus ac visum fuerit Galeno & Aristoteli. Nec valet, quod Gaspar Lopius, in pericardio, ob eius tunicæ frigus innatum, non autem in corde, gigni arbitratur: quanuis (inquit) in corde aliorum ab homine animantium, de quibus Galenus non egit, reperiatur. Non valet (inquam) nam si in corde animantium homine calidiorum, reperitur adeps, aut in hominis saltem pericardio, in quo feruentissimus, ob cordis vicinitatem adest calor, à frigore huiusmodi adipem non gelari, necessum est: sed ab innato calido, aut cordis aut pericardij, procurari & gigni est fatẽdum. Accedit, quod Galenus, non modo in corde, adipẽ gigni negauit, sed in quauis etiam præcalida particula, qualis ob cordis viciniã pericardium est. Nec valet itẽ, quod Portius Neapolitanus, pinguedinẽ, aut adipẽ apparentẽ, qui eliquari nequeat, in corde gigni, nõ autẽ verum, qui liquationẽ sustineat asserebat: nã Pisis, experiẽtia fuit victus à realdo colũbo, qui candela apposita, in publico theatro eã eliquauit, vt. 7. lib. de re anathomica, ipse refert Colũbus. Cum ergo à cordis calore, exiguus adeps nõ absumatur, sed toto vitæ tẽpore duret, vim habet naturalẽ qua regatur, & indeficiente nutritione reparetur. Si solo præterea frigore cõcrescit, gigneretur in omnibus ossibus, neruis, ligamẽtis, & in cerebri ac spinalis medullæ mẽbranis, quod non fit: calor ergo innatus, & natura nos gubernãs, vbi eo opus habuit, ipsum gignit: Nõ est præterea, cur ex sola cõgelatione rubicundi sanguinis, adeps cãdidus gignatur: nisi natiuus cãdidæ mẽbranæ calor, eũ sanguinẽ coquens, mẽbranæ candorẽ efficiat. Id præterea cõuincũt, adenes quidã, in medio adipe reperti, qui nisi calidi innati, & facultatum naturaliũ ope, nec gigni, nec nutriri possent. Si adeps præterea, frigore concreuisset, totus igni appositus liquaretur, nulla parte illiquata permanente: reliquuntur autẽ ex experimento, multæ partes stabiliores, quæ torrentur, & vruntur, sine liquatione: ergo calido natiuo, nõ autem frigore, ab initio constitere. Hinc pinguedinis calorẽ, apertis verbis cõfitetur
" Arist. prob. 8. sectionis. 8. & eiusdem sectionis, proble. 4. ita scripserat. Pinguedo
" autem calida est, nisi humectata fuerit. Id est, nisi aquosis recremẽtis redundauerit,
" ex otio, & valde humida, ac frigida, viuendi ratione. Et sectione. 31. probl. 22. Ob
" copiosum (inquit) adnatæ mẽbranæ adipẽ, nemo vnquã persensit in oculo frigus, præter calorem enim, quem pinguedo ex sua habet natura: vt indumentum, auget reflexione sua calorẽ, & lentore suo, prohibet aëris percutientis ingressum. Sed si pinguedo calida est, & non frigida, quare supercrescit in frigidis naturis, & minuitur in calidis, vt libro artis medicinalis, capit. 52. & 53. autor est Galenus? Dicendum, quod pingue, leue, & tenue sanguinis, in calidis naturis, aut nutritione absumitur in mẽbris, & nõ seruatur perinde ac in frigidis, quæ minus conficiunt alimenti,

vt scribit Galenus.2.lib.de Temperamentis cap.9.aut pars ea tenuis ac pinguis,superfluo calore assata,in bilem vertitur,iuxta Galeni sententiam.2. lib.de febrium differentijs,cap.12. Cur præterea,calido,& non frigido liquatur,si frigore,non autem calore,concreuit adeps? Ita enim apud Aristotelem. 4.lib.Metheororum,reperitur scriptum. Quæcunq; calore,vel frigore,concreta soluuntur,contrarijs solui solent. Nam quæ calore sicco concreuere,aqua soluuntur,quæ humor algidus est:quæ vero frigore,igni:qui calidus existit. Dicendum,quod adeps,non cōcreuit vera concretione,aut congelatione, de qua ibi Aristoteles agit:quare nec à calido,nec à frigido. Fit enim adipis,vt & carnis generatio,ab innato calido temperato,& facultate altrice,ex pabulo abundatiori: liquantur autem,tam caro,quam adeps,ab extraneo,& intemperato calore,ceu à contrario,quo constitere:ab igne nempe,& à febribus,quas colliquantes appellant medici. Sic etiam butyrum, ignis calore liquatur, quoniam innato vberum calido,genitum fuit: & moderato calore,aut ex ignis, aut baculi agitatione comparato, à reliquis lactis partibus separatur. Mel quoq;,igne tenuatur,& liquescit:quoniam temperato apium calore fuit genitum. De neutro namq; horū,aut frigore concreuisse,aut propriè & absolutè concreuisse,dicere possumus: concretio enim,atq; liquatio,passiones sunt,à generatione atq; corruptione diuersæ,quæ circa mista obeuntur,eadē substantiæ forma retenta. Sed si innatus membranæ calor,adipem sibi assimilauit,frigidus erit adeps,vt & ipsa membrana. Dicendum, quod membrana non prorsus assimilat adipem: sic enim membranam faceceret,nō adipē. Cum ergo in ea actione,tenuis,& valde calidus sanguis,esset pro materia subiectus:quantū sibi defuit de assimilatione,tantū superfuit caloris in genito adipe,ita vt hac ratione prope ad temperamentum accedat adeps, vt supra, ex Galeno retulimus. Sed cur non assimilat,tenuem eam sanguinis partem,membrana: si omnis tenuis substantia,facilius alteratur,quam crassa? Dicendum,quod tenuis illa sanguinis pars, non prorsus assimilatur membranæ, ob magnam distantiam, inter sanguinem calidum, tenuem, ac pinguem, & inter membranam frigidam, densam, & terream. Cur item,in omni parte corporis,tam calida,quam frigida,non gignitur adeps, si ab innato partium calore generatur,ex tenuiori sanguinis parte? nulla siquidem pars,destituitur calido innato agente,nec parte ea sanguinis patiente. Posito autem efficiente,& materia: necessaria videtur effectus consequutio. Dicendum,quod calidissimæ partes,tenuem eam sanguinis partem absumunt: caro vero, ob sui raritatem,non detinet:ossa,ob densitatem, nō recipiunt nisi tenuissimum quodam:quod, cum ipsorum ossium alimēto percolatum,ossium medullam pinguem reddit. Membranæ vero, mediam naturam nactæ, tenuem, & pinguem eam sanguinis partem:recipiunt,detinent,& assimilant,adipem gignentes. Hinc membranis adiacet,apud Galenum,primo libro de temperamentis,capite vltimo,non solum ob ipsarum frigus(vt ipse voluit) verum ob innatum temperamētum,tenuem sanguinem percoquens, ac in talem,qualem adeps substantiam habet,cōmutans: & ob insitam

etiam

etiam densitatem, quæ partem eam sanguinis oleosam detinet, vt constat ex Aristotele. 3. libro de historia animalium, cap. 3. vbi circa omentum, pinguedinem generari, eo quod densas habet mẽbranas scribit. Quibus sane rationibus, addere oportet, insitam naturæ doctrinam, & eius conatum, ob necessitatem, & vsum adipis gignendi: in cerebri namq; menyngibus, in quibus vtilis futurus non erat, adipem non genuit, vt in omento, cuius vtilitatem recenset Galenus, quarto libro de vsu partium, & inter cutem & membranam carnosam, vbi adipem, vniuersum corpus obtegentem genuit, vt ab externis immoderantijs nos defenderet, & calorem natiuum intro reuocaret.

Gradus eorum quæ in nostro corpore sunt humida, *signantur.* *CAP. VIII.*

HVMIDISSIMVM, quod est in corpore nostro, pituita est, apud Galenum, primo de temperamentis citato. Qui de naturali pituita, sui natura insipida, intelligendus est: non de gypsea, aut salsa, quæ siccæ sunt, & in recte valentibus non reperiuntur. De his etiam, quæ nostri corporis partes, actu, aut potentia existunt, locus is est intelligẽdus: vapor enim sanguinis, & humorum, per vniuersum vndiq; errans corpus: & aër, in pulmonibus, corde, & arterijs receptus, humidior est quam pituita, in corporis tamen substantiam, vertendus non est. Spiritus vero, non modo aërei, humidiq́; sunt, sed plurimo etiam igne, qui siccus est participant: quare minus sunt quam pituita humidi: sanguini etiam annumerantur, quia eidem permiscentur, tum in arterijs, tum in venis, ob idq; nomine sanguinis veniunt, vt supra etiam monuimus. Oculi vero humores, quanuis aquei, & valde humidi sint, minus tamen sunt, quam pituita humidi: propriam enim figuram seruant, & mutuo sibi adhærent, sine mutua confusione. Vitreus namq; humor, in medio sui concauus est, vt crystallinum excipiat: crystallinus vero, sphæricus est, sed anterius qua albugineum spectat, depressus: ita vt lentis formã referat. Albugineus quoq; anterius situs, suam attiguitatem, & figuram, semper seruans reperitur: & apud quosdã, sine interposita ipsis mẽbrana, seorsum locantur oẽs. Quod minime contingeret, si naturali pituita, non essent minus humidi. Serũ vero humorum, vrina, sudor, & lachrymæ, quãuis sint fluidiora, minusq; terreni elemẽti habere videantur, sicciora sunt & magis adusta. Quod mõstrat, in omnibus his liquoribus, euidẽs salsedo reperta. Saliua vero, ex omniũ humorũ massa, à glandulis sub lingua gignitur: quare siccior est, quã si è sola gigneretur pituita. Quod mõstrat, aperta vis discutiendi, & resoluendi, in ipsa reperta. Aqua restat in pericardio cõtenta, ad cor humectandum à natura tributa, ne ob perpetuum motum, calidissimum membrum exsiccaretur: quæ humidior merito est, quam pituita. Nec eã tamen, nec eius vsum, noue-

runt

runt antiqui anatomici: nam & nunc sunt quidam, qui in viuentibus corporibus non reperiri arbitrãtur, vt Curtius, qui in demortuo animali, spiritus, à frigiditate densari, & in eiusmodi aquam verti perhibet: & alij qui à calore cordis, & vicinorum membrorum, non iam vt natiuus, sed vt calor est operãte, pingue colliquari, & in aquam verti autumant. Quibus omnibus, reluctatur experimentum, viui hominis dissecti à Vesalio: & plurium animantiũ viuorum, à Realdo Columbo dissectorum: in quibus omnibus aquam, ad eum vsum à natura creatam, inspexerunt. Quare dubitandum non est, ex huius aquæ paucitate, absumptione, acrimonia, aut salsedine, febrem, atque marasmum nasci posse: sicut ex eiusdem copia, notauit Galenus, cordis palpitationem, & natiui calidi extinctionem, prouenire posse. Quinto enim libro, de locis effectis, cap. 1. ita scriptum reliquit. Est & alius affectus, palpitatio scilicet cordis, aut per se eueniens, aut cum significatione quadam, quod in humore cor ipsum moueatur. Neq; enim mirum videri debet, tantam humoris multitudinem, cumulari aliquando in ambiente cor tunica, vt ipsum ne attollatur, impedire posit. Quippe in animalibus dissectis, vidimus plerunq;, plurimũ humoris vrinæ speciem referentis, in eo qui ipsum inuoluit pãniculo cõtineri. Hæc Galenus. Post pituitã, sanguinem humere, dixit Galenus: quod euidenti ratione probat Auicenna, ex conuersione scilicet pituitæ in sanguinẽ, in qua necesse est, plurimũ humiditatis pituitæ resolui: quare reddetur sanguis ipsa pituita, minus humidus. De quo tamẽ dubitatio est. Nam aqua, cuius naturam refert pituita, nõ est humidior aëre, cui similatur sanguis: omnia enim elementa, binas qualitates summas habere, libro de elementis probabimus: æquè ergo humida, erunt pituita & sanguis. Dicendum primo, quod sicut aër & aqua, licet extremè humida sint, non extremè humectant, sed aqua magis, vt cap. 10. lib. de elementis probabimus: ita de pituita, ac sanguine, aëri, & aquæ respondentibus, ferendum est iudicium. Dic secundo, quod pituita est magis aquea, quam sanguis sit aëreus: plus enim terræ, sanguis in sui cõpositione recepit, quam pituita, cuius certe ratione, è vena exclusus coit in grumum. Dicendum tertio, ex Auicenna, quod iuxta diuersum modum humectandi, pituita dici potest humidior, & minus humida, quam sanguis: quatenus enim magis madefacit, pituita humidior est: quatenus vero plus humidi nostris reponit corporibus, humidior est sanguis: ex eo enim abundanter nutrimur. Hoc autẽ perinde est, ac si dicas, qualitate humidior est pituita, quantitate sanguis. Post sanguinem, magis humet adeps, de quo antiquos probat Galenus. 2. de temperamentis citato, adipem omnium corporis partium, humidissimam esse dicentes. Ossiũ medulla sequitur, quam humidiorem esse cerebro, & spinali medulla. 3. lib. de alimentorum facultatibus, cap. 9. scripsit Galenus: quod ipsius monstrat mollities, & liquatio. Nec obstat quod. 2. lib. de temperamẽtis, cap. 8. Galenus, cerebrum, adipi proximum, humiditatis ratione facit: ossiumq; medullam, cerebro propinquam naturam habere, perhibet. Primo, quoniam male eo loci, Linacer vertit, Ossium medulla (vt notat Fuchsius) græce enim, simpliciter scribi-

tur

bitur, ὁ μυελός, id est, medulla, quo nomine, spinalem medullam possumus intelligere. Secundo, quoniam etiam si de oßium medulla, is locus intelligatur, nō recte colliges, ipsam cerebro esse sicciorem: non minus enim propinqua cerebro est, si cerebro sit paulo humidior, quam si sit paulo siccior. Quod non intelligens Realdus Columbus 8. lib. de re anathomica, cap. 4. frustra Galenū falsitatis accusat. Frustra quoq; Brachelius, varias medullæ in oßibus concoctiones inducit, & de vltima, in qua ad oßis naturam propius accedit, Galeni locum interpretatur. Post oßium medullam, est cerebrum: præsertim pars ipsius anterior, quæ posteriori tanto est humidior, quanto mollior, vt. 2. lib. de temperamentis, cap. 8. scribit Galenus. Sicut autem ex liquatione, monstrauerat Galenus, adipis humiditatem: ita ex liquationis defectu, cerebrum minus adipe humescere conclusit. 1. lib. de temperamētis, cap. vlt. in hæc verba. " At cerebrum calfactum, minimè liquatur, eoq́; adipe minus est humidum. " Nec tamen obstat cerebri humiditati, quod Aristoteles. 2. lib. de partibus animalium, cap. 7. cerebri naturā, aquæ, & terræ, cōmunem esse testatur: quare cum terra sicca sit, aqua vero humida: medium sicci, & humidi temperamentum, cerebrum obtinuisse putauit. Non obstat (inquam) nam aqua, terram in ea compositione superat, quod monstrat eius mollities insignis. Cuius mollitiei, ac humiditatis ratione, supra os basilare, ipsum cerebrū locauit natura: ne diffluat, neue eius partes suapte spōte abrumpantur. Quod in casu præsertim ex sublimi facto, contingere interdum solere, & vbi contingit, ingens periculū (& quod vix curationem admittat) imminere scriptum reliquit Galenus. 2. lib. de compositione medicamentorū, secundum locos, cap. 6. Hinc detegitur error Forliuiensis, qui. 2. lib. artis medicinalis, terræ plus, in cerebro esse opinatur, quam aquæ: idq́; tribuit Aristoteli. 2. de partibus animalium, citato. Quod cum Aristoteles non somniauerit, & prorsus à veritate abhorreat, friuolum est, falsum, & minime necessarium subterfugium, quo ait, quod quanuis terræ plus, habeat cerebrum, quam aquæ: in cerebro tamē humectādo, potētior est aqua, quam terra. Nam si terræ, plus quam aquæ, adest in cerebro (vt dixit) & terra non sit magis sicca, & dura, quam aqua sit humida, atq; mollis: durius ac humidus necessario, cerebrum euadat oportet: quod non fit, tenerum namq; est, molle, & humidum. Cum autem humidum, ab aqua, aut ab äere, quos in sua compositione recepit, quidpiam reddi poßit: si äereum est, leue: si aqueum vero, graue euadit: quare cum cerebrum graue sit, merito ab aqua humere, Aristoteles voluit. Quo fit, vt valde etiam errent alij, qui ob id cerebrum humescere dicunt, quod humentes vapores excipit, & in humorem ipsum humectantem concernit. Cerebrum enim sua natura, ex aqua, quam in sui compositione recepit, prius est humidum: quam vapores è corpore sublatos, excipiat. Per hos vero vapores, cerebri humens natura seruatur, ceu per simile, quo conuersari exoptat. Alioqui, præter naturam semper haberet cerebrum, si perpetuo humore, suæ naturæ dissentaneo allueretur. Sed dubium est, quoniam. 2. lib. de temperamentis, cap. 8. ita scribit Galenus. " Commodè igitur dictum veteribus est, humidißimam

esse

esse adipem. Secũdo, post eam loco carnosum genus &c. Quo modo ergo post adipem „
proximè posuit cerebrum, quod in carnoso genere contineri nequit? Dicẽdum quod
Galenus ibidem, quid per carnosum genus intelligat explicauit: tam scilicet carnem,
quæ propriè appellatur caro, & est semper musculi pars, quam eam quæ nomine carnis appellatur, cuiusq; scilicet viscerum propria substantia, quam parenchima, id est affusionem vocarunt antiqui. Iocinoris enim, lienis, & pulmonis substantia, quanuis in colorem carnis inclinent, carnes propriæ non sunt, sed affusiones, perinde ac medullaris cerebri substantia, quæ nec caro est, nec carnem representat, affusio tamen est, & sub carnoso ob id genere, à Galeno comprehenditur, perinde ac aliorum viscerum substantia. Nam in solidis etiam partibus, vena, arteria, ventriculo, vtero, & intestinis, carnosam quandam partem affussam, & intertextam à fibrosa & membranosa, diuersam, agnouit Galenus. 10. lib. methodi, ad finem, vbi eam (gratia docendi) concedit carnosam substantiam, vel huius particulæ peculiarem quandam carnem appellare, quanuis nec rubea sit, nec carnis aliquam phantasiam nobis exhibeat. Spinalis medulla sequitur, quæ nihil aliud est, quã cerebrum oblongum, per spinæ vertebras deductum. Hæc in brutis, substantiam & effigiem medullarem, ad extremam vsq; caudam seruat, quanuis quo magis ab origine distat, eo sit durior, vt constat ex Galeno. 3. lib. de alimentorũ facultatibus, cap. 9. in homine vero, vsq; ad finem thoracis, & lumborum initium, medullosa est, à quo vsq; ad eius extremum neruosa euasit, vt notat Realdus Columbus. Spinalis ergo medulla, cerebri parte posteriore, quanto est durior, tanto minus est humida, vt scribit Galenus. 2. lib. de temperamentis, cap. 8. ita vt postrema eius pars, à thoracis extremo, ad caudam, iam non medullæ, sed mollium potius neruorũ naturam, referre videatur. Vbera, & testes, post spinalem medullam, merito memorat Auicenna, quæ quanuis Galenus non nominet, sub carnoso genere (cuius plures species esse notauerat) comprehẽdit. Vbera vero, testibus sunt humidiora, cum scilicet lacte turgent, tunc enim rara & laxa sunt, & ex lactis abundantia tenerrima: cum vero lacte carent, contrahuntur, ac densantur, tantum à se ipsis differentia, quantum manibus ac vinculis pressæ spongiæ, à se ipsis præmadidis differre videmus, vt scribit Galenus, tertio libro de alimentorum facultatibus, cap. 5. Testes vero, tanto sunt vberibus lacte turgentibus, minus humidi, quãto semen, lacte crassius habetur: par enim proportio, testium ad mãmas, ad seminis ad lac seruetur, rationi valde consentaneũ est. Pulmo sequitur, qui mollis adeo est, vt Galenus. 2. lib. de temperamentis, cap. 8. simul cum cerebro, adipi proximum fecerit, in hæc verba. Quod autem ipsum cerebri, pulmonisq; „
proprium corpus, proximum adipi, humiditatis ratione sit, ex mollitie eius cõiecta „
re licet, non enim à frigido congelatum est, cum nec calore fundatur. Quæ Galeni „
verba, dubitationem pariunt. Nã si pulmo, & cerebrum, adipi immediata sunt, quo modo inter adipem, & cerebrum, posuimus ossium medullam, ex Galeno: & inter cerebrum, ac pulmonem, posuimus medullam spinalem, & vbera ac testes. Dicendum,

quod

quod cerebrum, ac pulmonem, proxima adipi fecit Galenus, & non hæc sola, nam vtramq; etiam medullã, cerebro & pulmoni proxima facit, quoniã nimirum oßium medulla, cerebro est humidior, & medulla spinalis, cerebro est siccior, pulmoneq; humidior, ita vt ista hoc ordine sint sibi, & adipi cohærẽtia, atq; propinqua. Quod voluit Galenus, post dicta verba subdens. Propinquam ijs (id est, cerebro, & pulmoni) naturam habet ὁ μυελός, id est, medulla. Quod verbũ, cum græce & latine, vtramq; medullam significet, pro vtraq; accipiendum est: ita vt oßium medulla, cerebro: & spinalis medulla, pulmone paulo humidior, statuatur. Quod vero de vtraq; medulla meminerit, hæc (quæ mox sequuntur) indicant verba. Non est tamen eiusdem generis, cum cerebro, & spinali medulla, ea quæ in quolibet habetur osse. Sed cerebrum & spinæ medulla, eiusdem sunt generis, quoniã scilicet non liquãtur: reliquæ omnes medullæ, alterius naturæ sunt, quoniam scilicet liquantur vt adeps. Est tamen humidius, ac calidius cerebrum, quam spinalis medulla, eoq; etiã mollius. Est quoq; siccius, ac durius, quam oßium medulla. Quod tanquam apertum (quoniam oßium medulla est ex genere eorum, quæ liquãtur) dicere prætermisit. Vbera vero, testes, ac similes carnes glandosas, non percensuit Galenus, quoniam vniuersim sub carnoso genere comprehenderat, nec plurimi erat momenti, sigillatim, omnium partium meminisse. Accedit, quod humiditatis bona pars, quarundam partium humidarum quas recenset, pendet ex glandulis humectantibus, vt in lingua, & pulmone contingit: quare ex harum consideratione, reliquæ glandulæ, quarum munus est, humiditatem partibus circumuicinis creare, possunt innotescere: humiditas enim quam creant, non tam sua est, quam aliorum, quorum gratia, ipsam gignunt. Pulmo ergo (vt de ipso agamus) cum sit cordis ventilabrum (si quod aliud in corpore mẽbrum) contrarias poposcit temperaturas: humiditatem nempe, quæ frequentes ipsius motus, & cordis etiam calorem sustineret, ne ab ipsis exsiccaretur: & siccitatem quandam, quæ cauitates apertas, pro aëris ingressu, & egressu seruaret: plurima enim humiditate laxatus, in se concideret, & meatus eius occluderentur. Hoc prudens natura ita prouidit, pulmonem in sui substantia, & prima elementorum commistione, eatenus humidum creauit, quatenus conseruare potest aperta, foramina plurima ne obstruantur, aut ab ipsa pulmonis substantia concidente, aut ab humiditate crebro defluente. Quod voluit Auicenna, verbis sequentibus. Scire tamen debes, quod pulmo in sui substantia, & natura, non est humidus, vehementi humiditate. Quibus verbis, pulmonem in ordine ad cutim, esse humidum, ex prima elementorum cõmistione voluit: non tamen valde humidum. Humiditatem enim eius, certo colligere possumus, ex suæ substantiæ mollitie, in qua non modo cutem solam, sed etiam cum sibi substrato musculo molliori coniunctam, excedit, vt tactus experimẽto constat. Est autem mollities, à membri humiditate inseparabilis, vt ex. 2. lib. de temperamentis, supra deduximus. Est insuper pulmo, apertè ad tactum mollior corde, & renibus, quæ inter humida reponit Galenus: non ergo de eius in ordine ad cutim humiditate

*tate est dubitandum. Nec de alterius etiam partis veritate (quod scilicet humiditas
eius non sit immodica) ambigendum est: tum ob foramina, quæ aperta debet conserua
re, tum etiam ob alimentum, quod sibi parauit natura, tenuem scilicet sanguinem, in
cordis vẽtriculo præcalfactum, ac tenuatum (quod voluit Galen. 6. lib. de vsu par-
tium) & quadãtenus siccatũ, igneam ac biliosam naturã, ibi quodãmodo adeptum,
vt merito addit Auicenna. Tenuis enim sanguis, amaræ bilis est materia, & à cor-
dis feruore subactus, necessaria cõsequutione, biliosam, ac igneam naturam, eatenus
adipiscatur oportet: quatenus nutriẽdo pulmoni (qui humidus quidẽ, non aũt valde
humidus est) bilescere, & exsiccari cõueniebat. Nisi tamẽ subsidiũ aliud, pulmoni pa
rasset natura, vt eius humiditas seruaretur: à perpeti ipsius motu, simul et à vicinis
simi cordis feruore, vel breuissimo spatio exsiccaretur, et tabesceret: ipsumq; cor, rur
sus in tabẽ adduceret. Alterũ enim alteri, necessario, celerrimeq; cõsentit, vt scribit
Gal. 4. lib. de præsagatione ex pulsibus, ca. 2. Duplex ergo ad hoc, subsidiũ parauit
natura, vnũ externũ, internũ alterum: externũ quidẽ, hoc est: quod inter bibendũ,
è potu aliquid ad pulmonem, per guttur, & asperam arteriam fertur, non repente to
tum, neq; per mediã instrumenti fistulã influens: sed per tunicã ipsam, sensim ipsum
irrorans, vt scribit Galenus, ad finem. 8. lib. de placitis Hippocratis, & Platonis.
Cum vero animanti, semper bibere expediens non esset, altero indiguit natura subsi
dio, interno, & indeficienti, aduersus cordis calorẽ, & pulmonis motiones, indeficien
ter exsiccantes: glãdulas enim in eum vsum creauit, sub linguæ radice saliuã gignẽ
tes, & alias ad pharingem, græcis parithmia, et nobis agallas dictas: aliasq; ad larin
gẽ, asperãq; arteriã: quæ oẽs, vocis & loquelæ partes irrigant, atq; humectant, inq;
pulmonẽ demum, humiditatẽ quam gignunt, ad dictũ vsum implendũ transmittunt.
Ad quod iuuat quã maxime ipsa pulmonis natura, atq; substãtia, laxa, rara, mollis,
ac spongiosa, quæ non modo, humiditatẽ è glandulis destillantẽ, verum & omnẽ sub-
stantiã humidam, facilè potest, tum ex vasis, tum ex partibus circumuicinis cõbibe-
re, vt scribit Gal. 2. lib. crisium, cap. 10. Hoc volẽs significare Auicẽna, de pulmone
agẽs, ita scribit: In ipso vero, multa humiditatis superfluitas colligitur, propter illud
quod ad ipsum ascendit, de vapore corporis, & propter illud, quod ad ipsum descen-
dit, ex catarrhis. Per catarrhos autem, defluxum dictarum humiditatum, à natura
in eum vsum creatarum, intelligo: non autem catarrhos morbosos, è capite ortos,
qui in prorsus sano homine non reperiuntur. Sed dubiũ est, an istarum humiditatum
defluxus ad pulmonem, ipsius temperamentum reddat humidius, quam pro natiuæ
cõmistionis ratione conueniebat? Dicendum, quod si dictarum humiditatum deflu-
xus, mediocris, valdeq; naturalis habeatur, temperamentum pulmonis, per ipsum ser
uatur, quale ex prima elementorum cõmistione fuit creatum. Si minus eius humidi-
tatis defluat, pulmonis temperamentum, in siccius permutatur. Si vero intemperan
ter, atq; immodice, eiusmodi defluãt humiditates: mora temporis, temperamentũ pul
monis, in humidius permutabitur, vbi enim humor, diu ad membrum defluxit, illud*

sibi attẽperare solet, autore Gal. 7. lib. Methodi, cap. 6. ante id vero tempus pulmonis temperamẽtum, in humidius nondũ versum est, etiã si aliquãto mollior reddatur pulmo, ex eiusmodi humiditatis cõmertio. Membri nãq; mollities, humiditatem significat temperamenti, nisi causam habeat, sparsum per membri poros humorem, vt scribit Gal. lib. artis medicinalis, cap. 59. Sic senes, & qui cachexia laborãt, mollia & inflata habent membra, cum re vera sicca sint: donec tantam iam, humiditas per poros sparsa, morã contraxit, vt temperamentum, & cõmistionem permutet, perinde ac in sarcite hydropis specie contingit, in qua totius corporis coagmentatio, ac miscella, in humidum versa, humorem vndiq; disseminat, vt scribit Aëtius, sermone. 2. tertij tetrabibli, cap. 20. Hinc doctißime Auicẽna, pulmonẽ ex harum humiditatũ accessu, non dixit reddi humidũ, sed madefactũ, nisi humiditatis mora, ipsum in sui etiã substantia, molliorẽ fecerit. Quæ omnia, cum Valesius, & post eum Gaspar Lopius, ignorauerint, immerito Auicennã erroris insimulant. Iecur, lien, renes, & cor, humidiora cute sunt, tanto se inuicem humiditate excedẽtia, quanto mollitie se excedunt: iecur enim, multo mollius est cute: lien, durius est iecore, & renibus mollius: cor vero, paulo quam cutis est mollius, ac humidius: vt. 1. lib. de temperamẽtis, cap. vlt. scribit Galenus. Iecoris insignem humiditatẽ, monstrat primo, humida, ac mollis substantia, qua constat: est enim velut sanguis, qui ad eum locũ concreuit. Secundo, quod est sanguinis totius corporis origo: sanguis autẽ, omniũ maxime post pituitã humet, vt diximus. Quin & humiditate nutrimẽtali, humidior statuitur quã pituita: sicut pituita, humidior est humiditate aquea, & madefactiua, vt ex Auicẽna retulimus. Qui etiã similiter cõparat, humiditatẽ iecoris, ac pulmonis, humiditati sanguinis & pituitæ: vt enim pituita absolutè humidior est, humiditate scilicet aquea & madefactiua, humiditate vero naturali, tẽperatiori, ac nutrimẽtali sanguis: ita hepar, multo magis humidũ est pulmone, humiditate naturali, et pulmo magis est madefactus, ex aquosis illis humiditatibus, in id destinatis, vt diximus. Quãuis autẽ humiditas nutrimentalis sanguinis, ac iecoris, tẽperatior sit, humiditate aquosa & madefactiua pituitæ, pulmonis, & glandularũ: in corpore tñ nostro, ad humidius alterãdo, & tẽperamẽto passiuarũ permutãdo: maiorẽ vim sortiuntur, iecur, aut sanguis, quã pulmo, aut pituita. Omnia enim nostri corporis mẽbra, ex sanguine à iecore ꝑfecto, alẽda sunt, qui si humidus, aut siccus est, humidiora, aut sicciora, ipsa reddit necessario. Vnde lib. artis medicinalis, cap. 31. & 32. Gal. vbi cor siccũ est, aut humidũ, vniuersũ corpus siccius, aut humidius, reddi affirmat: nisi hepar cõtrariè tẽperatũ obstiterit. In actiuis vero nõ sic, maior enim iecoris lapsus, in ijs requiritur ad emẽdandũ contrariũ intẽperamentũ cordis, quã in passiuis: plus enim cor potest in calfaciendo, aut refrigerãdo sanguine, ab hepate cõtrariè tẽperato trãsmisso, quã in humectãdo, aut exsiccãdo: tũ quoniã humectatio, & exsiccatio, difficilius & tardius obeñtur: tũ quoniã, vt cor est origo caloris, ita hepar humiditatis nutrimẽtalis: Vnde lib. artis medicinal. c. 29 ita
" scribit. Magna vero ex parte calidi cordis tẽperatura, vniuersũ corpus calidũ reddit

nisi epar vehemẽtius obstiterit. Ex addito enim aduerbio illo vehementius, patet la psum iecoris, siue calidũ, siue frigidum, maiorẽ requiri, ad emendandũ contrariũ cordis intemperamentum: quam in lapsu paßiuarũ, in quo non dixit, nisi epar vehementius obstiterit, sed solũ nisi epar obstiterit: quoniã scilicet iecur, in nostro corpore humectãdo, nõ solũ pulmone, verũ & omnibus nostri corporis partibus, est potentius. Lien, iecore minus est mollis, quanuis rarior sit, & laxior, ob multas arterias, quibus insignitur, ad sanguinis melancholici attenuationẽ. Renes, liene sunt apertè duriores, non tamen adeò, vt extra classem humidorum sint locãdi. Nec oportet vt ex vrinæ cõmercio, sicci euadant, præterlabitur enim per meatus, non autẽ per carnem ipsorum: nec lapidẽ gignunt ob siccitatẽ temperaturæ, sed propter calorẽ, aut morã, crassam materiã assantem. Post renes, linguam statuit Auicẽna, quæ renibus non est mollior, quoniam venas & arterias, & plures neruos motorios habet, quæ sicca & dura sunt: laxior tamen, & magis rara est, vt aduentitiã humiditatẽ excipiat, qua semper madescit, ex glãdulis saliuã gignẽtibus, ne loquutionis motu frequẽti exsiccata, obmutescat. Hæc omnia mẽbra, in duo redegit Galenus, in adipẽ nẽpe, & in genus carnosum: in genere aũt carnoso, oẽs nũc memoratæ partes (quæ parẽchimata potius quã carnes sunt) cõprehenduntur. Post has, est caro simplex, sic à Galeno appellata, quoniã nullũ à præcipuis mẽbris recipit exortũ: nec venã, nec arteriam, nec neruũ, nec ligamentũ: sed innata solum regitur facultate, vt scribit Gal. lib. artis medicinalis. c. 9. eã enim, solũ creauit natura, ad muniẽda mẽbra quædã: cuius generis est caro gingiuarum, & quæ in cole habetur. Minus humida quã hæc, est vera caro, quæ semper musculi est pars: quoniã ex venis, arterijs, neruis, & ligamẽtis, quæ recipit, exsiccatur: præcipuè ad initium, & finẽ musculi, nã in medio carnosior, ac humidior habetur. Cor sequitur, aperte enim est durius carne, & cute mollius: quare inter humida recte reponitur à Gal. 1. lib. de tẽperam. cap. vlt. non propter copiã sanguinis, ac spirituum, quam habet, vt visum est Auerrhoo. 2. colliget, cap. 3. sed ob iudiciũ tactus, mollius enim est cute. Sãguis præterea, ac spiritus abundantes in corde, non sunt cordis pars, non sunt ergo cum corde annumerandi, ad pronunciandum de tẽperamento cordis: alioqui, venæ, & arteriæ, humidæ essent. Maiori errore tenetur Auicẽna, qui cor in classe posuit siccorum, existimans cute siccius esse, ac durius, cuius contrariũ semper apparuit, siue viuũ, siue demortuũ cor contrectemus. Nec obstat, quod crasso cauæ sanguine nutritur cor, ob sui duritiẽ: tale enim oportuit esse, duri mẽbri alimentũ, vt scribit Gal. 6. lib. de vsu partium, cap. 17. non obstat (inquã) quoniam cor appellauit durum, in ordine ad pulmonẽ, qui nutritur sanguine in cordis sinu elaborato: cuius etiã cõparatione, mẽbra alia humida, quæ à cauæ ꝓpaginibus nutriũtur, dura dici queunt. Libro etiã. 2. de temperamẽtis, cap. 4. cor durum appellauit Galenus, non simpliciter, sed in comparatione ad iecur, lienem, & renes, quæ corde humidiora esse diximus. Post cor, molles nerui sunt reponẽdi, proximam enim cuti, facit mollium neruorũ naturam. 2. lib. de temperam, cap. 4. Galenus, qui locus quanuis de

vtraq; oppositione mentionem facere videatur: nõ de vtraq;, sed de ea solum, quæ in humiditate, & siccitate est, venit intelligendus, vt cap. vlt. 1. lib. de temperamentis, idem Galenus scripserat, in hæc verba. Molles autẽ nerui, in humiditate, & siccitate, mediam naturã sicuti cutis obtinent. Nã in altera oppositione, quæ est calidi, & frigidi, neruus mollis in medio nõ est, sed tantum ei deficit de calore, quãtum de sanguine. Quod vero hic, molliũ neruorum naturã, mediam sicut cutis, illic vero, cuti proximam facit, contrarium non est: tum ob magnã propinquitatẽ, tum ob ipsorum mollium neruorũ inter sese distantiã: quidam enim molliores, vt optici, proximã habent naturã, alij minus molles, iã nõ modo proximã, sed persimilẽ cuti nãciscuntur. Idem quoq; neruus mollis, ad exortum mollior existens, proximã naturam habet: in progressu vero exsiccatus, medium temperamentũ vt cutis assequitur. Quare Auicenna, molles neruos, in classe siccorũ memorãs, recipiẽdus nõ est: ex mollibus enim soli sensui destinatis, nullus est vel in extremis recessibus, cute siccior: ad exortũ vero, oẽs sunt aliquãto humidiores cute. Humiditas enim, atq; mollities siccitate est opportunior, atq; paratior, impressioni sensibiliũ recipiendæ. Obstare vero videtur locus citatus, è. 2. lib. de tẽperam. vbi ita scribit Galenus. Proxima cuti est molliũ neruorũ natura: duriores autẽ, in humido & sicco, secundũ cutis naturã se habent. Quibus verbis, tẽperatiores facit neruos siccos, humidis: & mediã temperiẽ, quã mollibus impertiuerat libro primo, durioribus tribuit lib. 2. Respondet Valesius, magis ingeniose, quã vere: quod cutis, sita est in medio molliũ, & durorum neruorũ, ab vtrisq; parum distans: ipsi vero molles, atq; duri nerui, à se ipsis distant non parũ. Ob id de vtrisq; dicere potuit, quod habent similẽ cuti naturã, quamuis ipsi inter sese, satis habent dissimilẽ. Contra vero est, quod quantũuis vtriq; nerui, ob exiguũ lapsum, cuti possint cõparari, duros tamẽ temperatiores esse mollibus, vere dicere nõ potuit. Molles enim, soli sensui sunt dicati, vt duri arbitrarijs motibus: sensus autẽ à sensibilium excellẽtijs exui debet, quo nõ indiget motus. Tẽperatiores ergo molles neruos, duris oportuit esse: eatenusq;, molles ipsi, à medio labũtur quatenus tantillã humiditatem, ad facilẽ sensibilium impressionem postullarunt: quæ si maior esset, sensus acrimoniã ipsorũ obtũderet. Duri vero siccitate indiguerũt, ad actionũ, & violentorũ motuũ firmitatẽ: consequens ergo est, vt plus duri, atq; motorij labãtur ad siccũ, quã molles & sensiui ad humidũ. Et ex cõsequẽti, Galeni litera mẽdo nõ vacat. Quã quidã emẽdare conãtur, loco duriorũ, molliũ legẽtes: ita vt hic, perinde ac primo libro, de mollibus semper loquatur, nulla de duris mentione facta, ad hunc modũ. Proxima cuti, est molliũ neruorũ natura, molles autẽ in humido & sicco, secundũ cutis naturã se habẽt. Sed nulla ratio est, cur sicci vtrobiq; prætermittãtur. Dictio quoq; aduersatiua, de siccis in secũda oratiõe agi: quoniã ꝙ humidis egerat in prima, mõstrat. Inutilis præterea, ridicula, & à Galeni phrasi valde aliena est, in tã breui oratione, molliũ, et iterũ molliũ, repetitio. Gaspar Lopius, cõmutatim legit, durorũ vbi mollium, & mollium vbi durorũ, ad hunc modũ. Proxima cuti, est durorum neruorum natura, mol-

les autẽ in humido & ſicco, ſecundũ cutis naturã ſe habẽt. Quæ lectio vera eſſet, & cum altera primi libri conueniret, ſi neruorum durorũ lapſus ad ſiccũ, admodũ eſſet exiguus: quod tamẽ cum ipſorũ durorũ firmitate neceſſaria, neſcio quo modo poſſit cohærere. Niſi admodũ præterea ſicca eſſet, durorũ neruorũ natura, ipſis pũctis nõ admoueremus valida exſiccãtia, ſumma ſubſtantiæ tenuitate prædita, quæ vſq; ad ima nerui offenſi, medicamentorũ ſiccitatẽ prõpte faciat penetrare, vt nos facere docet Gal. 6. lib. metho. ca. 2. & lib. artis medicinalis, cap. 92. Ob id magis placet Galeni literã, negatione addita legere, cum Fuchſio, qui ex antiquo interprete admonitus, vt locus hic, cũ altero primi libri conueniat, ita legit. Proxima cuti (in humiditate ſcilicet, & ſiccitate) eſt molliũ neruorũ natura, duriores autẽ, in humido & ſicco, ſecundũ cutis naturã, ſe non habent. Sed cur inſtrumentorũ guſtus & tactus (linguã nempe, neruos molles, & vltimo cutẽ) inter humida collocarunt, reliquorũ vero triũ ſenſuum inſtrumenta, prætermiſerunt autores? Dicendũ, quod ſatis putarunt de cerebri tẽperamento egiſſe, vt humida eiuſmodi inſtrumẽta eſſe cõijceremus. Olfactus enim inſtrumentũ, non in nariũ meatibus ſedẽ habet, vt pleriq; putant referẽte Galeno. 3. lib. de locis affect. in fine, & 7. lib. de placitis, & lib. de inſtr. odoratus: ſed ipſius cerebri portio eſt, cõſtituens extremitates anteriorũ cerebri ſinuũ, quo narium meatus pertinent. Appellanturq́; ab Auicẽna. 5. 3. tract. 1. cap. 1. proceſſus, aut caranculæ mãmillares, ob quandam cum papillis ſimilitudinẽ; vt vel in ipſa peculiari effigie, à cæteris partibus, quæ ad olfactũ attinẽt, magno interuallo diſtãti, organum olfactus, hos proceſſus eſſe oſtẽderet natura. Docuit enim Gal. 4. lib. de vſu partiũ, in cõpoſitis particulis, quibus aliqua actio cõmiſſa eſt, ſcrutari per anatomas eiuſmodi particulã, cui nuſquã in corpore alia ſit ſimilis: eamq́; propriæ totius inſtrumenti actionis, autorẽ putare, alias vero partes, eſſe cõmunes: vt in iecore, in quo inſtrumẽtum ſanguificationis, nõ eſt vena, aut arteria, aut neruus, aut membrana iecoris: hæc enim cõmunia ſunt, & in alijs mẽbris habent ſimiliter: caro vero iecoris, ſicut & cordis, & cuiuſq; alterius viſceris caro propria, peculiarem habet effigiẽ, ſubſtantiã, & naturam, quam in alio nõ reperias: quare ea eſt, in vnoquoq; ipſorum, primariũ inſtrumentum, cui actio commiſſa referri debet: vt. 2. etiam de temperamentis. cap. 8. ſcribit Galenus. Proceſſus autem mammilares, peculiari hac effigie, & ſubſtantia donantur: hi ergo ſunt olfactus inſtrumentũ, non autem pars aliqua naſi, membrana ſcilicet, os, aut cartilago, quæ oẽs, alijs partibus ſunt cõmunes. Thomas vero à Veiga, Eborẽſis, vir doctrina eximius, & omni laude digniſſimus. 3. lib. de locis affect. carunculas mãmillares, nec eſſe cerebri portionem, nec olfactus inſtrumentum affirmat: tum quoniã ſolidæ prorſus ſunt, tum quoniã in frontẽ, non autẽ in oſſa cribro ſimilia deſinunt. Præter has inſuper (inquit) carũculas, ꝓceſſus alij ſunt caui, in quos anteriores cerebri ventriculi deſinũt, ad eam caluariæ partẽ vnde naſus oritur, & oſſa colo ſimilia ſunt, deſcendentes: qui ſine dubio inſtrumẽta ſunt olfactus, tum quoniam portiones ſunt cerebri, aut nerui molles, ſi ita appellare malis, tum quoniã caui

ui sunt. Galenus enim ob cauitatem, eos appellat foramina, lib. de instrumento odoratus, tum maximè ob situm quem habent, ad os ipsum cribriforme, per quem odorus transcolatur aër. Intra caluariam namq; ad cerebrum esse, & non in naso, olfactus instrumentum, verißimum est. Quod Arist. lib. de sensu, & sensibili, cap. 2. sensisse
" videtur in hæc verba. Quocirca, & peculiare sensoriũ olfactus, in cerebro situ est.
Male ergo Auerrh. 2. coll. cap. 17. imponit Aristoteli odoratũ fieri in duobus meatibus, qui sunt in naso. In quo etiam fuit errore Gal. lib. de instru. odorat. Aristotelis loca quædam ad verbum referens, è quibus tamen eam sententiam non licet colligere: & mirum certe est, quod Aristotelis verba nuper citata, ipsorum vterq; præterierit: quæ tamẽ, verum sensorij olfactus locum declarant Forte autẽ fuere decepti, ex Aristotelis loco, 2. lib. de anima, cap. 9. vbi neq; si procul fuerit odorabile, neq; si
" adeò prope, vt intus nares locetur, odoratũ fieri adstruit: subditq́. Atq; sensum qui
" dem nõ fieri, si in instrumentũ sensus res ipsa percipienda ponatur, cõmune omnibus
" est. Quibus verbis, noluit cum in ipsis naribus, rem olentẽ posuerimus, in instrumentum sensus posuisse, sed prope ipsum: nã quæ prope etiã sunt, nõ sentiuntur, vt Philoponus, in eius loci cõmentario aduertit. Primo etiã de Hist. Anim. per nasum odores trahi affirmat, organũ tñ olfactus esse, nullibi scripsit. Qui cepas præterea, aut allia esitarunt, cũ valde fœteant alijs, inuicẽ sibi non fœtẽt, quoniã (vt autor est Aristo. 2. probl. sectio. 13) odoratũ habent plenũ, & aßimilatum prauo odori, qui per palati foramina, olfactui peruia ascendit. Nasus vero, via est ascendẽti vapori, in qua non moratur, vt ipsum aßimilet: sed cursim ad cerebrum ascendit, vbi coaceruatur & sui similitudinem infert, & si vim habeat mordẽdi, qualẽ acre acetum, aut aqua vitæ appellata, sternutamentũ mouet. Accedit, validißimum Galeni argumentũ, ex neruorum qui sensorijs distribuuntur, magnitudine, & mollitie desumptũ: quæ maiora sunt, quo obiectum apprehendendũ, tenuius est, ac spiritalius: maximi, ac mollißimi, sunt optici ad vidẽdum: post hos, sunt auditorij: deinceps ij, qui linguæ pro gustatu dantur: omnium tenuißimi, & durißimi sunt, qui ad cutẽ pro tactu feruntur: quare magna ex parte, ab spinali medulla ipsos deriuauit natura, cum tamen cæteris sensorijs, nõ ab hac, sed à cerebro diremerit. Odor autẽ medius est, inter sonũ aëreũ, & saporẽ aqueum: ergo mediæ magnitudinis, ac mollitiei neruos, poposcit odoratus: tunicæ autẽ narium internæ, nõ modo minores, quã linguæ, nerui impartiuntur, verum non dãtur ipsi, nisi tenuia neruorũ capillamenta, quanta ad sensum tactus præstandum necessaria sunt, ergo ea nõ est olfactus instrumentũ. Tunicã enim eiusmodi, eãdem esse, atq; continuã, cum ea quæ totam oris circunferentiã interiorem, linguamq́; complectitur, & fauces, & asperã arteriam, atq; gulam: cui neruorũ à cerebro ortorum exiguitates tantũ dãtur, præterquã in eius parte, quæ linguã vestit, cui neruos amplioris craßitudinis dedit, quoniã acumine gustus pollere debuit, scribit Gal. lib. de instrum. odoratus. Quod idem facere deberet natura, in parte qua narum intima vestit, si odoratus instrumentum, ea tunica ibi esset futura. Huius rationis vim, se

infringere putat Valesius, quoniã exiguitas nerui, narium tunicæ distributi, facit in nobis olfactum imperfectum, non autem quod ibi non sit olfactus. At ratio maiores & molliores neruos olfactus, quam gustatus organo, impertiẽdos esse probabat: qui si ob olfactus imperfectionem, à iusta sua magnitudine decidant: æquales erunt neruis linguæ, aut saltem maiores, quam pro tactu sit opus, quod non fit. Sensorium insuper olfactus, animantium quæ respirant, eandem sedem habet in omnibus, non ergo mutabitur, ob imperfectionem olfactus hominis solius. Tertio, nam olfactum alimenti, homine perfectiorem habent bruta quædam: differẽtiarum vero odorum, suauium, & insuauium, voluptatis, & molestiæ, ex ipsis captandæ, sensum perfectiorem habet homo: non ergo minores neruos, hominis olfactus, olfactu brutorum poscebat. Quarto, nam neruorum huius tunicæ paruitas, facit vt palatus, gula, & aspera arteria, nullum sensum habeant præter tactum: eadem ergo, faciet consimiliter in naso. Quinto, nam nerui effatu digni, qui huic tunicæ impartiuntur ad linguam, præter sensum tactus, gustum præbent, qui est veluti quidam tactus: & non sufficiunt olfactum præstare, ergo tanto maiores, & molliores, ad id requiruntur, quanto odor, est sapore immaterialior. Hæc (me iudice) si diligenter aduertisset Valesius, nõ sciscitaretur à Galeno, cur in linguæ tunica, sit sensus gustus, & non in naso: nec ex responso, speraret causam reddere, cur odoratus in naso sit, & non in lingua. Aperte enim Galenus, pro obiecti maiori tenuitate, necessariam fuisse in sensorio, maiorem nerui, tum mollitiem, tum molem docuit: & iuxta hanc rationem, lingua satis magnos recepit neruos, pro gustu, nasus vero, sola recepit capillamenta neruorum pro tactu necessaria, more aliarum membranarum, quæ solo tactu insigniuntur: ob idq; tam gustu, quam olfactu caret, tum apud Galenum, tum etiam apud Aristotelem. Nam si nasum (vt id quoq; addamus) sensoriũ esse censeret Aristoteles, nõ opus esset nobis respiratione, ad odorum apprehensionem: nobis enim non respirantibus, implentur nares vapore rei olentis: quo tempore non fit odorum apprehensio, quoniam sensorium intus, ad cerebri anteriorẽ partem iacet, vt ex Aristotele retulimus. Nec valet, quod Valesius, odoratum in partibus profundioribus nasi statuens, ob id putat, nos nõ posse olfacere nisi inspirãtes, quia ad profundũ nasi, nõ potest sine suctu, & inspiratione, attrahi odorus aër: quãuis enim (inquit) nares ipso impleantur, deest impetus trahẽdi, cuius impetus ratione, cum inspiramus penetrat, & odoratũ mouet. Contra vero est. Primo, quod dũ inspiramus trahitur aër, ad thoracẽ & cerebrũ, vacuitatione, per narium canales: ad narium vero intimam substantiam, non est cur penetret. Secundo, quoniam cum quidpiam exactius volumus odorare, leui & interscissa narium vtimur attractione, non autem impetuosa, quæ penetrare faciat. Tertio, quoniã maiori impetu & penetrationi magis exposito, per fistulã, aut follem, odorus aër indi naribus potest: quo tamen casu, odorem non sentimus sine respiratu, ergo respiratio non est necessaria, quoniam ad internam narium partem, faciat odorem penetrare: sed quoniam ad cerebrum, vbi est odoratus sensorium, deducit odorem.

Quarto,

Quarto, nam per catarrhos, colatorij foramina obstruentes, odorem non sentimus, quamuis ore clauso, naribus solis respiremus: quo casu, odorus aër, vniuersum nasum inundat. Nec valet quod Christophorus Marcellus.3.lib.de anima, cap.78. perinde id euenire putat, ac in cæcitate, ab optici obstructione pendente, citra oculi vllum affectum: neruum enim olfactorium, qui ad nares descendit, ad originem similiter obstrui censet in huiusmodi catarrho, citra nasi affectum. Contra tamen est. Primo, quod coli foramina dicta, frequenter ex leui malo, faciliq; catarrho obstruuntur, & olfactum adimunt, quod mõstrat curatio facilis: nerui autẽ (siue optici, siue cuiusq; alterius) sensum adimentis obstructio, graue malum est, & vix reparatur. Secundo, quoniã si cottũ, naribus ad originẽ vsq; immiseris, ita vt transitũ ad colatorium obstruas, & vniuersum nasum, infra deobstructum serues, odor non sentitur: quod tamen ex nerui obstructione, pendere nequit, sed ex impedita odoris ad cerebrum penetratione, siue per meatus manifestos, & os cribriforme, vt putat Galenus, & docet anatome: siue ob mẽbranulas quasdã, quæ vias & meatus, ad olfactus sensoriũ tendentes occludũt, quasq; respiratio reserat, dicta penetratio fieri debeat: vt lib.de sensu, & sensili, & .2.lib.de anima, cap.9. ex anatomis imperitia seductus putauit Aristoteles. Quẽ tamen, satis superq; lib.de instru.odoratus, improbat Gal. Primo, quoniam anatome, & partiũ odoratui seruientium cõpositio, nullas eiusmodi valuulas monstrat: in naso enim duo foramina satis conspicua, & septo quodã interno diuisa cernimus. Eorũ vtrũq; supra media nasi loca, in duas partes est diuisum: altera obliqua, quæ in os tendit, altera recta, sursum ad eam caluariæ partem, ex qua nasus oritur scandit: quo loco ossa, cribro, coloq; similia, ob foramina quæ habet aperta, posita sũt. Mẽbrana autẽ ea quæ crassa est, ea parte, qua ossibus modo nominatis substernitur, minutis est foraminibus traiecta: vt cerebri mucus, ac recremẽta crassa, primum per huius crassæ mẽbranæ foramina, deinde per ossa cribriformia, viã habeãt, in duo nasi quæ cernimus foramina expeditã: vtq; aër pro odoratu, & pro spirituum animalium generatione, liberè ac expeditè, ad cerebrũ respirans, trahi & emitti possit: vbi nullæ valuulæ, aut claudentes membranæ visuntur. Secundo, quoniã huiusmodi valuulis, odoratus instrumentũ occludi, minime erat expediẽs: nec enim ipsi organo erãt necessariæ, siquidẽ tutus locus sibi erat, intra nares ossuosas, et cartilaginosas recõdi: nec animãti sunt vtiles, quis enim earũ vsus, nisi vt nõ semper olfaciat animans, esse potest? At melius est, omnẽ sensum aptũ esse, vt propriũ sensibile semper dignoscat: auditũ, gustũ, tactũ, nullo velamine operuit natura, semperq; sua obiecta sentire apta fecit. Soli oculi, in ijs qui molles eos habẽt, palpebris velãtur, vt somnũ captẽt, & quoniã facilè sine ipsis lædi possent, tũ ab externo lumine internũ dissipãte, tũ à puluere, festuca, fumo, & alijs, quæ arcet nictatio: volũtaria tñ, vt pro arbitrio, ac necessitate videre possimus. Animalia vero, quæ duros, & offẽsioni minime expositos, oculos habẽt (qualia locustæ, gãmari, paguri, & cãcri sunt) palpebris natura nõ insigniuit, vt in ꝑpetua quoad fieri potest actione seruẽtur. Cur ergo odoratũ

intra valuas occludet natura, quæ nisi dum respiramus, reserari nequeant? Tertio, nam si mobilibus valuulis, ac membranis, clauditur olfactus sensorium, nõ minus reserari possent, ex vehementer flante Aquilone, aut ex fistula, vel folle, odoratum aërem violenter impellente, quam ex leui respiratione.

Sed dubia sunt. Primum, cur per narium canales, & cribriforme os, duramq́; menyngem, foraminibus ibi pertusam (ita vt cerebri mucus, & crassa recremẽta, facilè vacuentur) non potest per fistulã, aut follem, immissus odorus aër, ad organum olfactus, sine inspiratione, transmitti? Nam citra violentiã, suapte spõte leuis vapor, per nares eo vsq; ascendere deberet, quantumuis respirationem cohiberet homo. Secundum, cur si olfactus sensorium, intra craneum est: moschum, aut odoratum aliud, quo nares implentur, non percipit? ex Aristotelis enim doctrina, quæ sensibile supra sensum, nullam sensationem efficere tradit: nasum colligemus sensorium olfactus esse. Tertium, cur cum naribus occlusis, odorum aërem, aperto ore respiramus, odoratus non fit? per obliquũ siquidem narium meatũ, qui ad os aperitur, odorus aër trahitur ad os cribriforme: non minus quam per alium, qui recta ad caput tendit. Hoc argumento freti Auerrhous. 2. coll. & eius sequaces, putant se demonstrasse, organũ olfactus non esse intra caluariã, sed in naso. Quartũ, cur eadẽ via odorẽ ciborum, quos ore mandimus, & ventriculo conficimus, non sentimus? quum à ventriculo, sursum vapores perpetuo efferãtur in caput. Hac enim ratione, ante Auerrhoum vsus est Zoar. Quintũ, cerebrũ particularibus sensibus caret, vnde. 3. lib. de causis sympth. Galenus, organũ non sentiens ipsum appellat: non ergo in ipso erit olfactus. Adhæc cerebrum trahit aërem, pro spirituum animalium generatione. Ergo satius fuerit, olfactum extra caluariam, ad tempestiue explorandum de aëre conuenienti, aut incommodo, quam intro ad cerebrum ipsum constituere: ne prius læsionem incurrat, quam eandem diiudicet animans. Voluptas præterea ex suaui odore, & ex fœtore molestia, in naribus deprehenditur: ergo ibi positum est sensorium. Demũ, animalia quæ dictis processibus carent, non olfacerent: nisi nasus esset olfactus instrumentum.

Ad primum, respondet Galenus, libro de instrumento odoratus, quod cerebrũ recipere aërem nõ potest, nisi dilatetur, quantumuis violẽter impellatur: eius enim locum, præexistens occupat aër: non dilatatur autem, nisi inspirando, tunc enim vacui ratione, tantum trahitur aëris, quantum cerebri cauitas, distensione augetur. Ad secundum respõdet Phyloponus. 2. de anima, cap. 9. quod ad odoratum, oportet aërem pati ab odorabilibus, vt is in nostrũ olfactũ agat: quare moschus naribus immissus, non est obiectũ olfactus, ob idq; nõ sentitur præ sui crassitie. Aër vero, moschi odore alteratus, nactus est tenuitatẽ organo cõuenientẽ, & ob id exacte sẽtitur. Tertiũ, quo vtitur Auerrhous, nõ magis Galenũ, quã se ipsum oppugnat: nares. n. extra occlusæ, odorato aëre, per os apertũ replẽtur. Quin nõ potest ab ore, is aër, caput cõscendere, nisi per nares: cur ergo odoratus nõ fiat, vtriq; incũbit respõdere: Cui tñ ꝑ Galeno dicendũ, quod per nares, ad cerebrũ, prompta & expedita est respiratio, & quæ recta

recta via odorem perferat. Per os vero, sensim ægreq́ fit, tum quoniam obliqua via est, à palato in frontẽ, tũ etiã quia aërem qui os intrat, suffuratur distẽtio thoracis, ita vt eo feratur. Quare paucißima eius quantitas, & quæ sensum mouere nequeat, fertur ad olfactus sensorium, tum paucitate sui, tum etiam quoniã hebetatur, ac inefficax eius fit odor, oris humiditate, ac vaporum eius permistione. Quæ vero ore cõteruntur (quod quartum erat) non mouent odoratum, tum ob dictam rationem, tum etiam, quoniam res odorata (vt diximus) non est obiectum olfactus, sed aër odore alteratus: quæ vero in ventriculo coquuntur, hebetiora fiunt coctione, ita vt odoratum minus moueant. Accedit, quod multitudine vaporum, olfactus instrumentum, velut saturatũ, & iam aßimilatũ, odorem è vẽtriculo spirantẽ non sentit: vt voluit
" *Arist. probl. 2. sect. 13. vbi ita scribit. Cur esculenta male olida, minime his olere vi-*
" *dentur, qui illa ederunt? An quod olfactum peruium, ad palatum habemus, idcirco*
" *sensus hic prope impletur: Itaq; nec interiorẽ, æque amplius percipere potest. Prin-*
" *cipio enim, omnes sentire queunt, vbi autẽ tetigerunt, non insuper possunt, quasi iam*
" *res consociata, natiuaq; reddatur. Et exterior similis illi oblatus, delitescit obtentu*
" *interioris. Quæ verba, per palatum, odores olfactui præsentari, ipsumq́ obtundere significant, nec id mirum, si cõceptura mulier, & quæ obstructionibus prorsus caret, aromatis desubter suffita, & bene linteis, ac panis contecta, odorem aromatum vniuersum corpus penetrantem sentit, Hippocrate autore. 5. lib. Aphor. sentent. 59. Organum præterea non sentiens, cerebrum appellat Galenus, non quoniam nõ sentiat, sed quoniã exiguum tactus sensum habet, vt ex eodem Galeno, libro de plenitudine constat: quare nihil obstat, sensum etiam odoratus habere: præsertim, quod dicti processus, à cerebri substantia, quadantenus degenerare videntur, vt optici, quorum substãtia, cerebro est adeo similis, vt postquam oculum penetrarunt, & in reticularem tunicam dilatantur, adhuc cerebri phantasiam seruent. 7. libro de pla-*
" *citis, autore Galeno, in hæc verba. Quod si totum reticularis tunicæ corpus ex-*
" *trahas, conerisq́ id in vnum simul confundere, ac cogere, cerebrum proculdubio vi-*
" *debitur. Sique alicui ostendas, qui vnde id sumptum collectumq́ sit, non viderit, par-*
" *tem cerebri, sine vlla cunctatione, corpus id quod ostenderis esse affirmabit: neque*
" *credet talem substantiam, in oculis contineri. Vt ergo in tali corpore, quale cerebrũ est, vis adest videndi, apud Galenum: ita in processibus dictis vis odorandi. Cerebri præterea saluti, conuenientißimè prospexit natura, instrumentum statuens odorandi, in ipso cerebri ingressu: sic enim fœtidi odores, deuitantur ne lædant, & suaues intimè ad cerebrum trahuntur, vt ipsis fruatur. Voluptas quoq; & dolor, ex suaui, aut molesto odore, præcipuè & magis, in dictis processibus sentitur. Cuius etiam nasus prorsus expers non est: nam vt venæ meseraicæ, præludium quodam habent virtutis sanguificandi, & intestina chylum faciendi, ne vel in ipso materierum trãsitu, otietur natura: vtque caro vicina neruo, vi sentiendi non caret: & spiritus visiuus, aërem sibi propinquum (vt scribit Gal. 7. lib. de placitis) sensificum efficit: nec*

ob id est organum præcipuum videndi, aër: nec tangendi, caro: nec sanguificandi, vena meseraica: nec chylificandi, intestinum. Ita nasus, ne in odoris transitu otietur, ex organi olfactus vicinitate, præludium quodam accipit virtutis odorandi: cuius ratione, ab odore commotio quædam ibi sentitur, & voluptas etiam, aut molestia ex conuenienti, aut incommodo odore: quæ tamen consummata, atque integra ibi non sunt, sed in dictis processibus, ceu in radice, & origine, ac organo præcipuo sedent. Nam & ij, quibus vniuersus nasus præscissus est, odorem sentiunt: quod est omnium euidentissimum argumentum, & experimentum demonstratorium. Nec obstat, quod non respirantia, huiusmodi cerebri processibus carentia, odores percipiãt: sua enim est cuique, incommutabilis natura: quæ respirationis beneficio caruerunt, prominentem, & extantem odoratum postularunt: quæ vero inspiratone, odorem attrahere valent, reconditum habuerunt.

Longius certè, quam par foret tractatui de Temperamentis, in olfactus instrumento vestigando, digressi sumus: ne ignoti organi naturam, frustra venari conaremur: de qua tamen, nũc non est dubitandum. Humida namq; est, ac frigida, perinde, ac cerebrum: spirituosa quoque, ac vaporosa, quia in priori cerebri parte sedet. Ob id Arist. 2. lib. de Anima, cap. 9. ex aëre, aut aqua, olfactus organum magis cõstare affirmat: quoniam vtriusque particeps est, vt scribit Arist. 3. libro de Anima, cap. 1. in hæc verba. Nam ex hisce duobus simplicibus, tantum instrumenta sunt sensus, ex aëre, atque aqua, etenim pupilla ex aqua, auditus ex aëre, odoratus ex vtroque eorum. Alij vero legunt ex altero, nam dictio Græca θατέρου vtramque interpretationem patitur, vt notat Philoponus. Galenus etiam. 7. lib. de placitis, vaporosum olfactus instrumentum esse affirmat. Libroq; de instrumento odoratus, aliquid esse scribit, quod inter naturam aëris, & aquæ est: tale autem est vaporosum corpus. Ab odore enim, qui in vapore consistit, nihil aptius vaporoso corpore alterati quibit. Quomodo ergo libro de sensu & sensili, cap. 2. Aristoteles, odoratum igneũ fecit, in hæc verba? Quare si in hisce perinde euenit, vt dicimus, palam est, hoc modo assignare oportere, & accommodare, vnumquodque sensorium, vni elemẽto. Oculi enim partem cui videndi facultas data est, ex aqua constare existimandum est: ex aëre, id quod sonos percipit: olfactum, ex igne. Sed quæ sequuntur verba, aliquam forte lucem dabunt, vt contradictionis tollatur phantasia, ita enim subdit. Nã quod olfaciẽdi vim obtinet, id potentia est, quod olfactus actu: sensile enim, sensum agere facit. Quare necesse est, eundem sensum potentia prius esse. Odor autem, non nisi fumida exhalatio existit, quæ profecto ignea est. Quo circa & peculiare sensoriũ olfactus, in cerebro situm est: nam rei frigidæ materia, potentia calida est. Quibus verbis constat, quod olfactus organum, igneum esse potentia voluit, actu vero rem frigidã, aut rei frigidæ materiam. Simul etiam expressit, quo sensu dixerit, olfactus organum, potẽtia igneum esse, quia scilicet tale est sensorium in potẽtia, quale sensibile in actu: sensibile enim per suum actum, actuat, & informat sensorium. Olfactus ergo

instrumentũ frigidum, atq; humidum, & vaporosum, actu existens: ab odore calido, atq; sicco, fumidaque exhalatione ignea, actuatur, & igneum fit. Aliter enim, nec odoratus, nec alterius vllius sensus instrumẽtũ, igne cõstat, vt. 3. lib. de Anima, cap. 1. scribit Arist. in hæc verba. Ignis, aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est, quippe cũ sine caliditate, nihil sit sensitiuum. Quæ si Valesius aduertisset, 2. lib. Controuersiarum, cap. 21. non tam fuisset inurbanus, atq; iniurius Aristoteli.

Auditus quoque instrumentum, humidum est: est enim aëreum, apud Gal. 7. lib. de placitis, & libro de instrumẽto odoratus. Estque prope cerebrum, ad extremum meatus auditorij, vt scribitur. 1. lib. de causis sympt. cap. 3. tam cerebrum autẽ, quam aër humida sunt: instrumentum ergo auditorium humidum est. Nam & Arist. 2. de Anima, cap. 8. & libro de sensu, non modo aëreum, sed aërem insitum, intra pelliculam, quandam contentum, quiescentem, & animatum esse perhibet. Huiusmodi autẽ aër, aut aëreum corpus, ego animalem spiritum, ibi à natura locatum, vt ab externo aëre, sonis verberato pulsetur, esse existimo: tum quoniam spiritus animalis, omnium sensationum, est accommodatissimum instrumentum, tum quoniam ex sonis, non minus aëre verberari quibit: tum etiam, quoniam Philoponus, lucidissimus Aristoteles expositor, de eo spiritu Aristotelem interpretatur. Spiritus autem omnis valde humidus est.

Visus restat instrumentum, cuius partes si expendamus, dubio procul humidum erit. Humores enim, spiritus, optici nerui, & musculi oculos mouentes, sunt partes oculi humidæ, quæ membranarum siccitatem excedunt. Quare non sunt audiendi, qui oculum calidæ, ac siccæ temperaturæ, ob id statuunt, quod siccitas membranarũ, (apud ipsos) excedit humiditatem reliquarum partium, & calor spirituum, ac musculorum, excedit frigus, humorum, membranarum, & neruorum. Adhæc, quoniam corpori valde mobili, calor (inquiunt) ac siccitas magis conueniunt contrarijs. Tertio, quia visus, est alijs sensibus spiritalior: calore ergo, ac siccitate, qualitatibus magis à materia semotis, debet insigniri. Falluntur tamen, quoniam quanuis spiritus, oculum calefaciant, temperie influente, frigidi tamen sunt, ex complexione innata, & partium componentium commistione. Accedit, quod spiritus, & influens temperies, nõ permutant membrorum temperaturas, sed actuant & conseruant, vt supra diximus: oculus ergo membranis, & humoribus constans, frigidis vtrisque, necessario frigebit: trino quoque humore plenus, humebit. Mobilitas vero oculorum, ex musculorum oculum mouentium, multitudine pendet: non ex oculorum calore, ac siccitate vt rentur. Nec opus habuit visus, calore ac siccitate immaterialibus: luce enim, & visualibus radijs luminosis, & magis à materia semotis insignitur. Hinc Aristoteles, libro de sensu, & .5. de generatione animalium, cap. 3. oculum aqueum esse testatur. Primo, quoniam oritur, atque fouetur, à cerebro frigido, atq; humido. Secundo, quia pueris & quamplurimis animalibus, vbi primum oculi formati sunt, humore tumentes, & extantes inspiciuntur. Tertio, quoniam corruptis, ac perfra-

ctis

ctis oculis, quod inde exit videtur aqueum. Sed cur oculum non finxit natura aëreum, siquidem aër est magis pellucidus: & à coloribus alteratur, cum nitidus est, ac purus? Dicendum, ex Aristotele. 2. lib. de partibus animalium, & libro de sensu, quod aquea natura, inter omnia pellucida, maxime conseruari potest, & impressas sibi imagines retinere: nam cum aër facilius exsiccetur, & lubricus sit: nec ita conseruari, nec constare, nec impressas imagines retinere, ac aqua potest. Cur præterea lucem habent, si aquei sunt? Respondet Galenus. 7. lib. de placitis, in oculis esse copiosum lumen, ex spiritu animali plurimo, per opticos delato. Spiritum enim huiusmodi, per opticos ferri, monstrat ipsorum opticorum cauitas. Oculo vero contineri mõstrat, quod altero oculo clauso, pupilla alterius dilatatur, aperto vero, in suã magnitudinẽ reddit: spiritu scilicet, ab vno ad alterum, per commune foramen, vbi vtrorumque coitio est, transiliente. Quod vero ingens ibi sit lumen, sensu aperte deprehenditur, vbi oculus ita comprimitur, vt lumen cõfertim exire cogatur: quod etiã capite percusso, & per phrenitidas, & per validos capitis dolores, & vbi quispiam à somno, in quo spiritus copiam aceruauit, repente expergiscitur, non dissimili ratione euenire consueuit. Imminente etiam, ab obstructione optici cæcitate, splendor ab humore decumbente, per oculum extruditur. Noui enim (inquit Galenus) quendam, qui cum eodem hoc malo affectus esset, narrabat nobis, se prius, quam in eam calamitatem incidisset, in somnis patefactis repente palpebris, magnam ante oculos lucem solitum videre (quod scilicet, & mihi, & alijs multis euenit) quæ tamen lux subinde diminuta fuerit, vt nihil penitus amplius appareret: atque ita videndi sensum sibi obscuratum, simili modo penitus interijsse. Addit, quod in leonibus, & pardis, alijsq; animalibus, quibus lucidi admodum, splendidiq; oculi sunt, noctu videre licet orbem splendoris, in pupilla apparere, vbi eam ad nares contorserint. Vt colligere possimus, tantum à pupilla in medio spatio auctum visorium conum, quantus pro rata interualli portione ipsius orbis extiterit. Quiquidem conus, quibus maior natura est, in ijs maior etiam splendoris orbis conspicitur, quibus minor, in ijs pro ratione paruitatis, tanto minor etiã orbis apparet. Hinc cõstat quã frustranea, sit Aristotelis sententia, libro de sensu, vbi lucem internam in oculo esse ob id negat, quod si ibi esset obiectum præsens potentiæ, semper sentiretur. At sciat, quod non subit rationẽ obiecti, nisi cũ multitudo spirituũ confertim pellitur, & per vim exire cogitur. Male præterea eũ splẽdorẽ, ab oculi humore emitti cẽset, quia aqua perspicua est ex sui natura, in oculo autem crassior facta, magis lucet. Fallitur tamẽ primo, quia nec aqua, nec aër, actu perspicua sunt, nisi talia reddãtur per lumẽ, vt ipse inuit Aristoteles: cũ aërẽ inquit esse materiã, ac lumẽ formã, tenebras vero priuationem. Quare nõ statim, ac oculi humor aqua est, spissiorq; reddatur, actu erit perspicua: si desit sibi spiritus illuminans. Secũdo, quia quanuis huiusmodi aqua, oculiq; humor, quadãtenus luceret, maior tamen est oculi splendor, quã vt ex aëre, aqua, aut aqueo humore, prodire queat: adeo enim splendidus est, ac si æthereus ignis, ibi micaret.

Eius

Eius namque splendoris ratione, ab Empedocle, ac Platone, igneum visus instrumẽtum: non autem quoniam elementum ignis, in oculi compositione exuperet, appellatum fuit. Nihil enim aliud dicti autores, lucis voce intellexerunt, quam lucidißimũ spiritum, qui oculum illustrat, & aërem alterat, sibique similem reddit, vt autor est Galenus. 7. lib. de placitis, in hæc verba. Merito visus, illo desuper influente lucido spiritu indiguit, qui in aërem occurrens, eum quadam quasi percußione, sibi similem redderet. Apte igitur dicemus, visus instrumentum lucidum esse, aëreum auditus, vaporosum olfactus, gustatus humidum, terreum tactus: nullo enim alio modo potest, cum ex similium alteratione consistant. Atque hoc est, quod Empedocles volebat significare, his versibus.

Conspicimus terram tellure, liquore liquorem.
Aëre naturam aëream, ignem cernimus igne.

Sentimus enim re vera terrestri sensu, hoc est tactu, terrestrem insitam in rebus naturam: lucidißimo qui est visus, lucidam: non secus etiam aëreo auditus sensu, proprias aëris affectiones dignoscimus: quemadmodum gustatu, qui humidus natura, spongiosusque est, succorum qualitates nobis innotescunt. Superest vnius, olfactus nempe instrumentum, quod non in narium meatibus sedem habet, vt pleriq; putant: sed in extremitatibus anteriorum cerebri sinuũ, quo narium meatus pertinẽt: qua maxime in parte, vaporosos esse cerebri ventriculos constat. Sed de hoc, qui copiosius legere voluerit, habet vnum à nobis cõscriptum librum, qui de olfactus instrumento inscribitur. Quintus quippe hic (licet non sint quinque elementa) sensus euasit: quia odorum genus, mediam inter aërem & aquam, naturam sortitum est. Id quod etiã Plato in Thimæo, inquit his verbis. Dum enim aqua in aërẽ, aërq; in aquã mutatur, medij extiterunt odores vniuersi. Loquitur idem de visus instrumento, idque ignis purißimi, esse genus affirmat, quem ipse splendorem, & lucem appellat, à pruna, & flamma longe distantem. Ait enim. Post hæc considerandum est, ignis genera multa extitisse: primum flammam, quodq; à flamma procedit, minime vrens illud quidem, sed lucem oculis exhibens: tum quod flamma extincta, in ipsis ignitis corporibus restat. Ex his tribus generibus, quod non vrit (vt ipse inquit) sed lucem oculis exhibet, in visus instrumento, plurimum reperitur. Quare Aristoteles, dum Platoni contradicere putat, ipsi nullatenus contradicit. Aqueus enim est oculus, quia humore plenus: Igneus quoque, idest lucidißimus, quia spiritus animales splendidos, per opticos neruos recipit à cerebro: qui oculi humoribus permisti, totam eorum substantiam reddunt sensiuam, vt eodem. 7. lib. de placitis Gal. scribit. Frustra vero, vt eius splendoris causam reddat, ad lucem externam, in organo reseruatam, confugit Aristoteles: quamuis enim non statim euanescat, sicut nec visilium species, sed aliquandiu in organo seruetur (vt putat) exiguum tamen lumen est, quod seruari potest, nõ autẽ ingẽs splendor, qui percipitur. In tenebris quoque, quando solem, aut lumen, multo ante non conspeximus (eo scili-

cet

cet tempore, quo ex ante visa luce, nihil reseruatum esse potest) oculus compressus, eiusmodi lumen reddit. Accedit, & altera aduersus Aristotelem, minoris momenti obiectio: quod humor oculi, lucem sibi insidentem, & reseruatam, nõ posset videre, non enim à se ipso, alterari quibit, sensus autem, sine alteratione, ac passione non fit. Huic sanc facile occurrunt, cum Alexandro Aphrodisiensi Perepatetici, quod ex oculi cõpressione, aut capitis percussione, oculi humor agitatur, inæqualisq; in partibus efficitur, ita vt pars vna, ab altera illuminetur, & illuminata, fulgorem comprehendat. Exemplum est, de aqua in vase contenta, in qua modicum recipiatur lumen, putà imago fascis ardentis: aquã hanc si cõmoueas, propter partium aquæ inæqualitatem ex motu acquisitã, fascis imago in aquæ ipsius superficie turbatur, variusq; efficitur splendor, parte vna, reliquas ita illuminãte, vt si aqua esset visus compos, suũ fulgorem necessario conspiceret. Quod vero plurimum fulgorem conspiciant, nisi valde lucidi sint, rationẽ tradere nequeunt. Nec obstat, quod si recipiens, debet esse denudatum, à formis recipiendis, vt sensus fiat: oportuit etiam, oculos qui lucem, & splendorem externum inspiciunt, splendidos non esse: lumen enim, & perspicuitas, naturæ communes sunt, non impedientes, immò adiuuantes, perceptionem omnium visibiliũ. ob idq; perspicuum, & lucidũ oculũ fuisse, fuit conuenientissimũ, valdéque necessarium. Nec obstat etiam, quod si oculus humidus esset, non seruaretur siccis medicamentis, quibus seruatur apud Auicennam, tertia, tertij, tractatu primo, capite de conseruatione sanitatis oculorum: similibus enim fit conseruatio, præsertim in passiuis, apud Galenum, tum alibi, tum lib. 6. de sanitate tuenda. Non obstat (inquam) quoniam medicamenta externa sicca, prosunt oculis multipliciter. Primo, quia occurrunt membranis siccis, quæ similibus seruãtur. Secundo, quia retinent spiritum visorium, ne exhalet. Tertio, quia absorbent ichores, & excrementa, à quibus fere debiles oculi non liberantur, tum ob incoctionem, tum etiam, quoniã à cerebro, in partem vicinam debilem transmittuntur.

Traditur classis eorum, quæ in nostro corpore sunt sicca. CAP. IX.

QVANVIS pro mensura mollitiei, atque duritiei, humiditatem, ac siccitatem partium, metiatur Galenus, vt diximus: euidentius tamen, huiusmodi regula, in siccis, quam in humidis deprehenditur: non quoniam dispar sit ratio, duri ad siccum in corpore nostro, ac mollis ad humidum, plane enim est eadem: sed quoniam durum, tactum premit: molle vero reprimitur, & minus quam durum tactum afficit. Ob id, in siccorum classe, nihil fere est quod dubites, Galeno perlecto, primo libro de Temperamentis, capite vltimo, vbi ita scribit. Siccissimum, ac frigidissimum est pilus. Minus eo, & frigidum,

& siccum est os: hoc vero minus siccum est cartilago. Proxime hunc sequitur ligamentum, & quem Græci composito nomine χονδροσύνδεσμον, idest cartilagineum, ligamentum vocant. Post hunc tendo, deinceps membrana, & arteria, & vena, ipsa scilicet corpora vasorum. Succedūt deinde nerui duri. Molles autem nerui, in humiditate, & siccitate, mediam naturam sicuti cutis obtinēt. Hæc Galenus. Quæ solo fere ordine variant, ab his quæ postea tradit. 2. lib. de Temper. cap. 4. Vt enim primo libro orditur à siccissimo, in minus siccum: sic secundo libro, à minus sicco fere, in siccissimum tendit, ita enim eo loco scriptum reliquit. Porrò omnes mēbranæ, cute sunt sicciores, veluti cerebri, & spinalis medullæ inuolucra, quæ menynges dicuntur: sunt enim hæ quoque membranæ. Iam ligamenta omnia, quanto cute sunt duriora, tanto sunt & sicciora. Tendones quoq́, tametsi ligamentis sunt molliores, atamē cute luculēter sunt duriores. Cartilago vero, post ligamentū deinceps est. Præterea mediū quoddā, inter ea corpus: appellant id anatomici quidā νευροχονδρώδη σύνδεσμον quasi cartilagineum ligamentum dicas. Est autē id, durum, cartilaginosumq́ ligamentum. Os vero, omnium quæ cutis operit, durissimum est. At eorum quæ ex cute extant, siccissimus est pilus, deinde cornu, mox vngues, & vngulæ, & calcaria, & rostra: quæque his in singulis animalium, ratione carentium similes sunt partes. Hæc Galenus. Sed si pilus, est osse siccior, cur ex regula tradita non est ipso durior? Dicendum, quod inter ea quæ sunt eiusdem, non autem diuersi generis, eiusmodi regula est vera. Eiusdem generis appello, nostri corporis partes, quæ animatæ sunt, & ex sanguinis coctione, ac commutatione proueniunt. Diuersam rationem habet pilus, qui nec pars corporis est, nec ex sanguinis, aut humoris alterius coctione fit: sed ex fumo per vim compacto, & consistente. Non potest autem fumus, ad æqualem duritiem, ac humor assurgere, quantūuis vstione siccescat, & meatus angustia comprimatur. Nec obstat siccitati pilorum, quod in capite, humido membro nascantur, nec quod humidæ naturæ, ætates, & sexus, pueri (inquam) mulieres, & eunuchi, non caluescant. In capite enim magis nascuntur pili, non ob humiditatem, sed quia cutis capitis siccior, atq; durior est: hæretq; præter id, ossi nudo. Citius etiā magisq́ nascuntur in syncipite, quoniam siccior, & magis excarnis, ea parte cutis habetur. Eadem etiam siccitas, cum valde augetur, in naturis, ætatibus, sexibus, & partibus nostri corporis siccioribus, cutem reddit duram, occalescentem, ac veluti testaceam, & cicatricum more, à fumo, ac pilo impenetrabilem. Ob idque caput prius, & in ipso magis synciput, reliquis partibus caluescit. Prius enim accedunt, ad siccitatem impenetrabilem, & pilis continendis prorsus ineptam, vt. 2. lib. de Temperam. cap. 11. scribit Gal. Pueri vero, mulieres, & eunuchi, calui non fiunt: quoniam ad eā siccitatem, ob humiditatem temperamenti, non accedunt. Os vero, minus pilo siccescere, triplici argumento, conuincit Auicenna. Primo, quia fumus ex quo pilus gignitur, siccior est sanguine, aut semine, ex quo constat, & nutritur os. Secundo, quia ossibus nutriuntur canes, & lupi, & alia etiam animantia, ob humidum nutrimentale,

tale in ipsis repertum: pilis vero non. Tertio, quia cum duplex humidum in mistis agnoscamus: unum aqueum, minus naturale, minusq; nutriens, & alterum aëreum, pinguius, nutrimentalius, viscosius, & partes ipsius misti continuans, ac cõglutinãs: vtrumq; eorum elicit (primum aquæ, secundum vero, olei forma) ars destillandi, pau cissimum ex pilo, abundantius vero ex osse, æquali pondere sumpto. Terreum quo que excrementum, ex pili destillatione relinquitur copiosius, parcius vero ex osse: ergo humidior pilo est os, quãuis minus ipso sit durum, quoniam diuersi generis ma teria constãt, vt diximus. Cartilago vero, eiusdem generis cum osse materia con stans, quãto est mollior ipso, leuior, & magis flexilis, tanto minus sicca habetur. Post cartilaginẽ, ligamẽtum cartilagineum sequitur: quod vt siccius ac durius est, ligamẽ tis alijs, ita cartilagine ipsa humẽtior, ac mollior est. Post ligamentũ tendo statuitur: quoniam præter ligamentum, neruum motiuum, qui ligamento est mollius, ac humi dius, in sui recipit compositione. Membranæ sequuntur, veluti cerebri, & spinalis medullæ inuolucra, peritonæum quoque, & omnes ab ipso, in viscera natæ propagi nes, tum ad obuoluenda, & custodienda, tum etiam ad suspendenda membra quibus insident: quæ omnes, sunt tendonibus minus siccæ. Arteria & vena, deinceps se quuntur, apud Galenum: primo quidem arteria, deinceps vero vena, apud Auicen nam: quia cor, a quo nascitur arteria, est siccior iecore, à quo procedit vena: & san guis arterialis, est siccior venali, arteria etiã ex motu perpeti, & calore magis feruẽ te, quadantenus exsiccatur. Hic autem ipsa vasorum corpora (ex sibi scilicet insita temperie) intelligenda esse, monuit Galenus, cap. vlt. primi libri de temperamentis: quoniam si alterationi, quam à sanguine, & spiritu recipiunt attendamus, conta ctu sanguinis calefiunt, atque ad medium temperamenti statum veniunt, vt eodem capite scripsit Galenus. In altera quoque oppositione, commutationem etiam, & al terationem temperamenti recipiunt, quanuis minus insignem. Cur enim, si sanguis magis est humidus, quam calidus: arteriæ & venæ, ex ipsius contactu, ad medium po tius actiuarum, quam paßiuarum statum venient? nam humiditatis in agendo mi nor efficacia, id vnum efficere est potis, vt citra medium statum, in commutatione sit restitum, si ad medium vsque in actiuis est deuentum: non autem, vt commutatio non fiat prorsus. Hinc Gal. 7. lib. meth quartã siccitatem memorat, quæ in proprijs cuiusque particulæ, exilibus venis, & arterijs consistit: quamq; ex sanguinis penu ria, prouenire docuit: humiditas ergo illi siccitati contraria, ex sanguinis præsen tia, & abundantia pendebat: insitumq; vasorum tẽperamentũ, naturali quadã & cõ uenienti cõmutatione immutabat. Post venas, neruos duros memorat Galenus, oriũ tur enim, ab humidißimo cerebro, eademq; cum ipso substãtia cõstant: venæ vero ab hepate, multo minus humido, quam sit cerebrum. Nutriuntur præterea pituitosiori, ac magis glutinoso alimento, quã venæ. Omnes insuper nerui motiui sentiunt: ad sen sum vero, maior humiditas requiritur, quã venis insit. Ergo tam ortus, quam nutri menti, quam etiam functionis ratione, humidiores venis, sunt nerui. Reponuntur

autem

autem in genere, atquè classe siccorum, quoniam ad motum voluntarium, firmitate est opus, quæ excessu siccitatis comparatur. Omnium mediocritatem tenet cutis, tam actiuarum, quam paßiuarum: quanuis enim membrana, vniuersum corpus obtegens, & poßit appellari, & appelletur interdũ, eo tamẽ nomine hic non venit, sed ipsi potius contradistinguitur, cum .2. libro de Temperam. cap. 8. omnes membranas, cute esse sicciores, scripsit Galenus. Cum vero .7. libro de Placitis, Hippocratis & Platonis, & libro de instrumento odoratus, tactus instrumentum terreum esse definit, non voluit huiusmodi mediocritatem, & exactum cutis temperamentum adimere: sed hunc sensum, & eius obiectum, reliquis sensibus, & obiectis comparare. Reliquorum enim sensuum magis immaterialium comparatione, crassum, atque terrenum est, tum neruus, tum etiam cutis, & quoduis aliud tactus instrumẽtum. Quomodo vero cutis, media substantia sit, ex neruo & carne, aut ex neruo & sanguine temperata, dictum à nobis superius est.

De calidorum, frigidorum, humidorum, *atq; siccorum contraoperantia, & temperamento, per coalternationem consurgente.*

CAP. X.

HAS qui contrariorum membrorum classes expenderit, facilè æstimare poterit, nostrum corpus ita ex contrariarum partium temperamentis constare, vt in rectè, & bene temperato homine, frigida æquentur calidis, & humida siccis: non quidem indiuidua æqualitate, quam explosimus ceu inutilem, sed quæ latitudinem habeat insignem, vt diximus. Vt enim tres partes lactis, diuersorum vnaquæuis temperamentorum: medium aliud in toto lacte temperamentũ cõponunt, ita ex cõcinna, & naturali contrariorũ mẽbrorũ coaptatione, tẽperamentũ aliud consurgit in toto, totũ hominem temperatum reddens: aut intemperatum, si membra componentia, à recta temperatura deciscant. Omnia enim nostri corporis membra, sibi inuicem, & toti, imprimunt temperaturam suam, pro suarum viriũ ratione: præcipua quidem membra, insignem impreßionem, & commutationem faciunt, quæ vero præcipua non sunt minorem. Cor enim calidum, aut frigidum, humidum, aut siccum, totum corpus in simile ducit temperamentum, nisi iecur contrariè temperatum valde repugnet: & iecur similiter intemperatum, totum corpus in suũ trahit intemperamentum, nisi obstet contrariè temperatum cor. Cum vero in vnũ conuenerint vtriusque principij temperaturæ, totum secundum illas exquisitè afficitur corpus, vt autor est Galenus libro artis medicinalis, capite quadragesimo primo. Cerebrum quoque, spiritus vitales, quos cor calidißimos, ad vitam, corporis tutelam, & impulsum in corpus genuit: temperat, & refrigerat, ad quietas

ſenſationes & intellectiones, & motus compoſitos, ac minimè turbulentos, item & ad ſomnum conciliandum. Teſtes præterea, vniuerſum corpus alterant, & floridum reddunt. Ventriculus quoque, inſignem facit mutationem, quoniam materiã parat, quæ vniuerſum corpus alterat: qui etiam à vicinis membris (ceu lebes in furno conſtitutus) vndique incaleſcit. Pulmo, ſuas alterationes, celerrimè cordi communicat, vt ſcribit Gal. 4. lib. de præſagatione ex pulſibus, cap. 2. Caro vero, os ſibi cõiunctum calfacit: & quædam caro, eſt ſiccior alia, quia magis ab oſſe exſiccatur. Sic tbus in vlcere capitis, & partis, ac naturæ ſiccæ, eſt ſuppuratorium, quoniam eius cõparatione humet: in parte vero muſculoſa, & natura molliori, carnem gignit, quoniam ſimilem cum ea carne, naturam ſortitur, vt docet Gal. 3. lib. Methodi. Sic nernus cordis valde calet: & tranſiens per os, exſiccatur, & dureſcit. Sic cerebrum natura frigidum, ſpirituum calore temperatur, octauo libro de Vſu partium, autore Galeno: & vaſorum corpora, ſanguinis & ſpirituum calore, in medium ſtatum deducuntur, vt ſcribitur primo libro de Temperamentis, capite vltimo. Hinc eorum detegitur error, qui in membris naturam ſuam ſeruantibus, nullam fieri contraoperantiam autumant, agunt enim membra in ſe ſe, puta in ſuum humidum: & inter ſe ſe, puta calida in frigida, & humida in ſicca: agunt præterea in tertium (puta in totum corpus) contraoperantia poſitiua, & priuatiua. Priuatiuam appello, in qua conantur membra, temperiem contrariam inferre, aut in ſe ipſa, aut in tertium, & nulla qualitas inducitur, propter æquipotentiam contrariorum: prohibent tamen ſe inuicem, ne vlterius labatur. Poſitiuã autem, eam eſſe dicimus in qua qualitas aliqua, per actionẽ acquiritur, & eius contraria corrumpitur. Hæc autem quadruplici conſtat differentia, aut enim eſt minuens, aut æquans, aut in contrarium permutans, aut augens. Si namque cor calidum, de iecoris frigore, dimidium intemperantiæ adimat, ipſam minuit: ſi ad temperatum perducat, coæquat ipſam: ſi vltra temperatum calfaciat, in contrarium temperamentum permutat. Si iecur (quod iam incaluit, & in contrarium temperamentum verſum eſt) vlterius calfaciat & intemperet, eius intemperamentum auget. Eædem contraoperantiæ fiunt, à membris contrariæ temperatis, in tertium: ſi enim à cerebro frigido, tantundem refrigeretur muſculus, ac à corde calido incaleſcit, priuatio fit effectus vtriuſque, propter æquipotentem actionem contrariam. Si vero magis excedat cerebri frigus, refrigeratur muſculus à cerebro, magis quam incaleſcat à corde: ita vt ſi muſculus (verbi gratia) intemperiem calidam habuit, per eam cerebri perfrigerationem, minui eiuſmodi intemperies, aut ad exactam temperiem duci, aut in frigidam intemperiem contrariam permutari poſſit. Aut ſi frigida fortè muſculus labebatur intemperie, eam neceſſitate quadam, eadem auget à cerebro perfrigeratio. Nam quomodo ſine contrariorum membrorum contraoperantia, ſaluari poteſt temperies ex ipſorum coalternatione orta: ob quam ſingularum partium temperamenta, laborioſè excuſſit, & librauit

Galenus,

Galenus primo libro de Temperamentis, capite vltimo, & secundo eiusdem, cap. 8. Si manum præterea thoraci, aut ventri admoueamus, ad sensum se contemperant: ergo multo magis se contemperabunt, iecur, cor, & cerebrum, sanguis, & spiritus ab his transmissi in corpus, carnes insuper, & ossa, quæ magis dissidentia sunt. Iecur præterea, & cor, vniuersum corpus alterant, & contemperant, per sanguinem & spiritum transmissum: ergo & se se contemperabunt, nam inuicem sibi ipsis sanguinem transmittunt, atque spiritum. Cor insuper febrientis, lædit cerebrum calore: sicut cerebrum attoniti, soporati, & congelati, lædit cor frigore: sed ante alterationem quæ lædit, est alteratio manifesta non lædens, hæc ergo reperiri debet, in lapsibus, & intemperantijs, intra latitudinem sanitatis contingentibus: & ex consequenti, cordi calido, reluctabitur cerebrum frigidum, ipsumque manifesta alteratione alterabit. Ante manifestam vero alterationem, est alteratio ineuidens: hæc ergo respondebit membris, parum à temperato recedentibus. Temperatis vero, aut exigua quædam alteratio positiua, aut ad minus priuatiua respondet: quoniam membra præcipua, quantumuis temperata sint in suo genere, sunt tamen intemperata, & prona in lapsum similem: in quem ne labantur, oportet vt sibi inuicem sint impedimento, ob contrarietatem quam habent: quod sine contraria inuicem actione, & alteratione, fieri nequit. Cum ergo temperata omnia membra sunt, tam præcipua, quam ignobilia, alterant se se, & corpus vniuersum, contraoperantia priuatiua, per quam inuicem sunt sibi impedimento ne labantur, aut quod expeditius dicitur, se se tuentur. Quoniam omnia membra inuicem sui sunt indiga, ob idque vniuersum corpus confluxile, & conspirabile, fabrefecit natura, vt mutuam opem, & tutellam, membra sibi possent afferre. Cor temperatum, sanguinem arterialem, spiritum, & influxum, mittit iecori, & vniuersis partibus, qualem, & quantum requirit, pro suscitanda, ac actuanda innata ipsorum temperie, quæ velut qualitas est potentialis, actuatione illa cordis indigens, vt operetur. Iecur vero temperatum, remittit cordi sanguinem, & naturalem (si is datur) spiritum exacte confectum, nec crudum, nec à corde inflammari aptum, vt in cordis substantiam temperatam, ipsum commutet: vtque sanguinem arterialem, atque vitalem spiritum, temperatissimum in suo genere, ex eo gignat. Vniuersis etiam corporis partibus, talem, ac tantum mittit, qualem, ac quantum, sua poscit natura, vt in similem sibi substantiam commutari possit. Quod si membrorum quantumuis temperatorum contrarietatem, nobis rursus obtrudas, ex qua non sola tutella, aut actio priuatiua, sed qualitatum aliqua corruptio, & generatio positiua, fieri sit necesse: eam leuem, ac naturalem esse dicemus, adeoque exiguã, vt nõ modo læsionẽ, nec sensum vllũ inuehat, verum magnã etiam inferat vtilitatẽ, quoniã tẽperamentũ ex coalternatiõe, per hãc ipsorũ leuẽ actionẽ cõsurgit. Nec maior isthæc est alteratio, quã quæ à somno & vigilia, cibatiõe aut fame, secundũ naturã inuehitur: sicutq; per hãc, ob eius leuitatẽ non tollitur, quomi-

nus somnus & vigilia, cibus & fames, pro ratione administrata sint conseruantia, ita leuis actio positiua inter os temperatum, & carnem temperatam, iecur quoque atque cor temperata, non tollit conseruationem, & tutelam mutuã. E quis enim dubitare potest, aliter nostrum corpus disponi dormiens, aut vigilans, cibatum aut inanitum? Hãc sane exiguam, & pauci momenti contraoperantiam, tum in partibus optimè tẽperatis, tum in becticis febribus, quæ æqualiter ac proportionabiliter corporis membra intemperarunt, notauit Galenus, libro de inæquali intẽperie, cap. 6. in hæc verba. Itaque etiam becticæ febres omnes, tum sine dolore, tum nec sensu, ab ijs qui ipsis laborant perceptæ. Non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur: cum omnes inter se iam similes sunt redditæ, ac vnam habeant consentiẽtem temperiem. Quod si alia calidior est, alia frigidior: at certè eatenus est frigidior, vt vicinã nihil offendat: alioqui sic scilicet partes, quæ pro naturæ modo se habẽt mutuo se offenderent: vtpote quæ sic quidem temperamentis dissideant: caro namq; calida particula est, os frigidum, cæterum tam harum partium, quam reliquarum omnium, indolẽs inæqualitas est, modi excessus merito. Quibus verbis, non prorsus actionem mutuam carnis in os negauit, est enim ob contrarietatem necessaria: sed indolentem (exigui excessus merito) esse voluit. Cuius tamen nos indolentiæ causam, non modò exiguũ contrarietatis excessum esse putamus, sed insuper addimus, quod eiusmodi præter id contrarietas, naturalis est, vtilis, & ad temperamentum ex coalternatione gignendum, item & ad natiuam membrorum intemperaturam seruandam, propè necessaria, tanquam eius frenum, ne furiat, & in similem suæ intemperaturæ lapsum decidat. Cordis enim à respirato aëre refrigeratio, indolens est: non ob exiguũ excessum aëris frigidi, ad calidũ cor: magnus enim inter ipsa excessus est: sed quoniã naturalis est, vtilis, & necessaria, huiusmodi refrigeratio, & solius naturæ nomine est indolẽs: magnitudinis vero ratione, sensilis & voluptuosa: cor enim oblectatur, cũ aura frigida, & expetita, fruitur: frustra enim gentilis, insensibilitatem eius in corde causatur.

Si vero membra intemperata sunt, aut simili intemperie à tẽperata labuntur, ita vt omnia sint calida, aut frigida, humida, aut sicca: aut dissimili, ita vt quædã labantur ad calidum, & alia ad frigidum. Quæ simili intemperie tenentur, aut æqualiter ac proportionabiliter labũtur, aut inæqualiter. Aequaliter ac ad proportionẽ lapsa, non contraoperantur momentaneè: nam si id non efficiunt bectici mẽbra, validam qualitatem & præter naturã habentia, multo minus quæ minores qualitates, & intra naturæ limites constitutas possident. Inæqualiter vero lapsa, in id cõtraria actione contendent, vt sese contemperent, ac ad intermediam contrariorum æqualitatem veniãt. Si namq; caro & neruus, ad calidum ita labantur, vt carnis quam nerui lapsus sit maior, neruus remittet calorẽ carnis, minus quam neruus temperatus remitteret, & caro intendet calorẽ nerui, plus carne temperata: itaq; peracta actione, tam os, quam caro, ad calidum labuntur æqualiter, ac proportionabiliter: vt enim intensum, auget qualitatem remissi, contraoperantia augente, sic remissum remittit intensum,

sum, contraoperantia minuente. Quæ vero contraria intemperie tenentur, aut natiua temperie labuntur, iuxta latitudinem complexionum, quæ intra sanitatis limites consistit, aut lapsu præter naturam, & morboso. Si lapsus est præternaturam, ad medium ferè reducuntur interualli: vtrumq; enim naturam habet adiutricem, quæ morbum debellare studet. Ferè autem aduerbium, additum est, propter maiorem caloris, quam frigoris efficaciam. Si vero lapsus est naturalis, contraoperantur quidem ex vi & natura contrariorum, minus tamen actione proficiunt. Primo, quoniam naturam vniuscuiusque membri, habent reluctantem reductioni: natura enim, etiam si intemperata sit, similia poscit, & per ipsa tueri postulat, & quæ reducunt, vim ipsi inferunt: quare iubemur à reductione abstinere, nisi per otium, & integram valetudinem. Secundo, quoniam temperamentum, non in solis qualitatibus contingit, sed potissimè in elementorum substantijs, ex quibus qualitates elementorum erumpentes rursus superbiunt. Ob id sane, cor, atque iecur, contrariè temperata intra sanitatis terminos, per contraoperantiam, non se reducunt ad temperamentum medium: sed exorbitantes ipsorum qualitates, castigantur, & mutuo sibi impedimento sunt, ne furiant, plus aut minus, pro contrariorum ratione. Quanuis autem non integrè se contemperent, actio tamen contraria vtriusque in corpus, contemperat ipsum, vt voluit Galenus, libro Artis medicinalis, de signis cordis, & hepatis, vbi totius corporis habitus temperamentum, sequi voluit temperamentum vtriuslibet horum, nisi alterutrum obsistat. Vbi enim vnum alteri repugnat, si æquis viribus certent, musculi, & cutis, medium temperamentum possidebunt. Si vero alterutrum vincat, ad vincentis qualitatem proportionabiliter inclinabit. Hinc valde extraneam & falsam esse gentilis opinionem existimo, qui libello suo de resistentijs, putat sanguinem, & spiritum, ab hepate in vniuersum corpus transmissum, nihil à sanguine, spirituque cordis calidioribus, pati, moueriq́ue, neq; in se ipsos agere, cum ex vtrorũq; miscella, mediũ in cute consurgit temperamentũ. Sed sanguis (inquit) spiritusq́; iecoris, aut cerebri frigidiores, omni ex parte miscentur, & confunduntur, cum sanguine & spiritu cordis calidioribus, teporq́; ex ea miscella, & confusione, non gignitur, sed representatur: perinde ac medius color apparet, ex minutissimis pulueribus, albis simul & nigris, valde commistis. Contra vero est. Primo, quod album, & nigrum, non habent vim se inuicem transmutandi, vt primæ qualitates. Secundo, quod inter quæcunque duo contraria actiua, in materia communicantia, intra sphæram propriæ actiuitatis constituta, necessaria est actio reciproca. Tertio, nam sanguis, & spiritus cordis, possunt ossa, & neruos calefacere: multo ergo melius sanguinem & spiritum naturalem, à iecore prodeuntes, (qui minus quam ossa frigent) calefacere poterunt. Quarto, in cute producitur qualitas vna teporis, vnũque tẽperamentũ: non autẽ qualitatum, aut temperamentorum congeries: ergo vnum, agit in reliquum, actione reciproca, & vtrumque in

 cutem,

cutem non geminum, sed vnum producit effectum, aut temperamẽtum, quod iuxta æqualitatis, aut excessus rationem, in ea complexione agentium resultat. Si enim ab vnoquoque agente, sua produceretur qualitas, suumque temperamentum, contrarijs motibus corpus simul teneretur: ipsaque contraria, vim suam mutuo, ab eodem subiecto se abijciendi amitterent. Quod etiam docet sensus, qui ex mistura gelidæ, & feruentis aquæ, vbi iam se temperarunt, vnum obiectum, & temperamentum vnum apprehendit. Tactus insuper indicat cutem temperatam esse, sensus autem circa propria sensibilia non decipitur, ergo ipsi credere oportet, quod sit qualitas vna, & temperamentum vnum, verè & non secundum apparentiam. Ex quo etiam elicio, quam fallax esse poßit, iuditium tactus in tẽperamentis dignoscendis, nisi multa alia addantur inditia: trium enim principiorum contrariæ temperaturæ, temperatam reddunt cutem (quanuis non prorsus æqualem) tantũ vero abest, vt temperatum ex ipsis constans corpus sit, quantum morbosißima natura, à temperatißimo distat corpore, vt mõstrat experimentũ, & Auicenna. 2.1. doct. 3. cap. 5. & ratio, quia mẽbra ab ortu intemperata, sunt simpliciter insalubria, ex principijs vero simpliciter insalubribus, corpus salubre simpliciter constare vanum est.

Sed contraria quædam sunt soluenda. Primum, nam si in membris naturam suam seruantibus, datur actio, nullum membrum in sua naturali dispositione, & temperatura, seruari poterit: quare nec salubre simpliciter corpus erit, nec recte natura, corporis temperiem, atque membrorum, magno labore, & artificio creasset, si nullo temporis spatio, tueri incolumem posset. Secundum, quoniam frustra natura induxisset illam qualitatem, quam vnum ex altero corrumpit. Tertium, caro toto vitæ curriculo calida perseuerat, si igitur neruum semper calefacit, necesse est senis neruum calidiorem esse, quam fuerit in ætatibus anterioribus. Quartum, nam si caro (verbi gratia) calfacit os, & refrigeratur ab ipso, non cessabit actio, donec se aßimilent, & omnis cesset contrarietas, quod non fit. Quintum, nam contraoperantia fieri non posse videtur in membris prorsus temperatis, nec vbi intemperata sunt, erit ergo impoßibilis. Assumptum quoad temperata attinet, eo constat, quod intemperatorum actio eo tendit, vt temperent se se: ergo si temperata ab initio creata sunt, non est cur se contẽperent: habitibus enim præsentibus in materia, cessat motus, ex communi philosophantium proloquio. Quantum attinet vero, ad intemperata, non minus verum videtur assumptum, nam si nec inter cor calidum, & hepar frigidum, nec inter cor frigidũ & hepar calidum, nec inter cerebrum & cor mutua actio fieri potest, multo minus inter reliqua membra ignobiliora, viribus inferiora, & qualitatibus minus dißidẽtia, fieri poterit. At si cor calidũ, contraoperatur iecori frigido, & in determinato tempore, aliquid (tertiam nẽpe partem) de sui adimit frigore, in tempore duplo, alias duas partes corrumpet, reddeturq; hepar necessariò calidum: nec se compati poterunt cor calidum, & hepar frigidum, quod tamen experi-

experimentis repugnat. Quod si ante id tempus, actionem intercipi dicas, manentibus adhuc corde calido, & hepate frigido, iam sub his mensuris non contraoperantur: & ex consequenti, si ab ortu sub his mensuris gignantur, deerit mutua ipsorum actio. Frigidum etiam cor, est calidius, calidissimo iecore: ergo nec cor poterit calfieri, à minus calido iecore, nec iecur frigefieri, à corde se ipso calidiori. Contraoperantiam quoque, inter cor & cerebrum, sustulisse videtur Galenus, octauo libro de Vsu partium, multis rationibus aduersus Aristotelem conuincens, cor à cerebro non posse refrigerari. Consequens ergo est, vt nulla in nostro corpore, siue temperato, siue intemperato, mutua membrorum actio contingat.

Ad horum vero primum, dicendum est, quod ex contraoperantia membrorum, non tollitur corpus salubre simpliciter semper, ea enim non prohibet, quo minus per omnes etates duret optimum temperamentum, in pueritia quidem optimum puerile, in iuuenta iuuenile, & in senecta senile. In omni siquidem ætate, huiusmodi corpus, præstat suis coæuis, quantumuis membra agant paulatim in suum humidum, & ipsa inter se se, & in totum. Ad secundum dicitur, quod non frustra genuit natura qualitatem, quam vnum membrum, ex altero membro corrumpit: sed vt ex huiusmodi actione, & mutua qualitatum attemperatione, temperamentum ex coalternatione membrorum resultaret. Ad tertium dicendum, quod neruus, tota vita incalescit à carne, & refrigerat ipsam, fitque ex huiusmodi actione, & coalternatione membrorum, temperamentum quodam, quod terminus est, ac meta caloris nerui, & frigoris carnis. Nec tamen huiusmodi nerui incalescentia tollit, quin ætatis lapsu refrigeretur, ob actionem totius calidi, in totum humidum, quoniam diuersi generis sunt huiusmodi alterationes. Ad quartum, dicendum, Primo, quod vt elementa, quæ ad mistionem veniunt, non se assimilant, propter temperamentum, & formam substantialem, quæ ipsa nectit, continet, & componit: ita membra contraria, non se conficiunt, tum propter conuenientiam temperamenti, quod ex omni contraoperantia consurgit, tum ob vnitatem animæ, quæ omnibus membris, quibus indiget insidens, facit vt sibi mutuo seruiant, & potius sint sibi adiumento, quam detrimento. Quanuis autem vnitas animæ, & temperamenti, hæc beneficia impendant, corpori tamen corruptibili, & defecturo, ipsa largiuntur: cui fuit satis, si per ætatum decursum, eiusmodi actio, & corruptio, quæ pendet ex contrarijs nos componentibus, retardetur. Dicendum secundo, quod non omne passum, integre assimilari potest agenti, sol enim aërem nubilum tota die illustrans, & eius opacitatem tandem superans, licet quantum potest, ipsum illustret, non prorsus assimilat: est enim sol ipse, aëre illustrato longe lucidior. Vt ergo nubilus aër, non potest ex sole semper agente, in maiorem lucem assurgere: sic nostri corporis membra, contraria cum sint, tota vita paulatim se alterant, nec apta sunt, integram similitudinem inuicem assummere: ita enim caro, verteretur in os, & hoc rursus in carnem, quod non fit:

Sed caro oßi proxima, ſiccior ſit, & frigidior: & os, ex carnis vicinitate mollior, ac calidior, quam ſi carne deſtitueretur. Nec obſtat, quod ſi partem caloris carnis, adimire cœpit os, ipſius actio intercipi nequit: quoniam minus renitetur vlteriori infrigidationi, caro ex parte infrigidata, quam prorſus calida. Non obſtat (inquam) nam & illuſtratus aër, minus reluctatur, vlteriori illuſtrationi, quam nubilus: non tamen ampliorem à ſole recipit lucem. Quod ſi inſtes, aërem eſſe incapacem, maioris lucis, carnem vero capacem maioris frigoris: ad temperamenti, & animæ vnitatem eſt recurrendum, item & ad perpetuam cõſeruationem, quam membra habent, ex continua nutritione, per quam reparantur, talia qualia fuerunt abſumpta: & ex perpeti cordis influxu, qui ſine intermißione impedit, ne membra à ſua natura labantur, & quæ modice iam lapſa ſunt, prompte reducit. Vt enim ſol, plantas calidas, ac frigidas, eiſdem radijs tuetur: ita cor omnium membrorum temperaturas. Hinc pendet ſolutio, cuiuſdam de cordis neruo dubitationis, cur ſcilicet lapſu calido non ægrotet, ſiquidem calidior ſemper reperitur, quacumque alia corporis parte: ſoluitur enim, quoniã neruus cordis, licet plurimũ caloris aſſumat, nõ amittit temperiẽ, ex cõmiſtione elemẽtorum, ſibi vt parti ſimilari impartitã: ſed potius eam actuat, & calore ſuo tuetur cor. Præter caloris autẽ menſurã, neruo neceſſariã huiuſmodi actuationi, vt pars ſimilaris eſt: vlteriorẽ calorem, & perfectionẽ, ex naturæ inſtituto, & ordinatione ſibi aſſumit neruus, vt partem organicam (cor nempe) conſtituit. Ex priori etenim temperie, alimentum ſibi aßimilat, & neruum facit, qui pars ſimilaris eſt: ex vlteriori vero perfectione, cordi vt pars eſt inſtrumentali, v i tur, & fit vtilis: tantum abeſt, vt laboret calida aliqua intemperie, qua laboraret, quiuis alter neruus corporis, qui vel dimidium caloris acciperet: quoniam deeſſet ſibi, naturæ inſtitutum, organi compoſitio, & vlterior perfectio, quæ cordi adſunt ſecundum naturam. Ad Quintum dicitur, quod tam inter temperata, quam inter intemperata membra, reperitur actio mutua. Inter temperata quidem reperitur actio priuatiua, qua ſe tuentur, & non permittuntur in ſimules lapſus ferri, vt diximus. Eſt etiam inter ipſa, leuis actio poſitiua naturalis, & indolens, ex qua temperamentum per coalternationem gignitur: per quam etiam, vbi iam genitum eſt ſeruatur. Inter intemperata etiã membra, mutua eſt actio: interdum maior, aliâs minor, pro ratione contrarietatis. Minorem enim contrarietatem, interdum intercedere, inter membra intemperata, quam inter temperata conſtat: quoniam magis diſtat temperatum cor, à temperato iecore: quam frigidißimum cor, à iecore calidißimo. Magis quoque dißidentia ſunt, cor temperatum, & cerebrum temperatum: quam cor frigidißimum, & cerebrum calidißimum: quoniam (vt ſcribit Galenus, libro artis Medicinalis, capite viceßimo octauo) vtcumque extiterit cor natura frigi- »dius, multo calidiorẽ temperaturã poßidebit calidißimo cerebro. Quod vero nõ ſe »cõpatiãtur, nec ſimul ſtare poßint diutius, cor calidũ & iecur frigidũ, vt obijciebatur (quoniã ſi vnã partẽ frigoris, corrupit cor calidum de iecore frigido: in duplo tẽpore

pore

pore alias duas corrũpet, fietq́ prorsus calidũ) nõ recte colligit. Primo ob contrariã actionem, iecoris frigidi, in calidum cor, ex quo, ad temperamentum per coalternationem vtriusq; est deueniendum. Secundo, quoniam licet qualitatum exorbitantiæ, per mutuam actionem decrescant, & castigentur: restat temperametum radicale, & substantiale, ex elementorum compositione constans, quod non permutatur qualitatum actione, sed substantiæ contrariæ diutina appositione, & conuersione. Ad id vero, quod de corde frigido, & calido iecore dubitabatur, dicendum est, quod iecur frigidum, infrigidare potest cor calidum, & ab eodem calefieri: calidum tamen iecur, non potest calfacere cor frigidum, nec ab eo infrigidari: quoniam minus, in magis tale, agere est impossibile. Potest tamen vtrumlibet ipsorum, emendare intemperamentum totius corporis, ab alterutro pendentem. Nam ad exactum temperamentum, & integram corporis salubritatem, calor & humiditas iecoris, & cordis, certa quadam mensura, transmitti in corpus debent: ex corde plus caloris, & minus humiditatis: & ex iecore plus humiditatis, & minus caloris: quoniam cor, fons est, & origo caloris, sicut iecur, humiditatis nutrimentalis. Si ergo cor frigidum, vno fere gradu deficiat, quoniam minorem sanguinis, & spirituum quantitatem gignit, & ad corpus transmittit, quam foret ex vsu: emendari potest, à iecore plus sanguinis transmittente, ad proportionem eius, qui ex corde defecit. Nam si mensura caloris, & humiditatis, ad medium totius corporis temperamentum creandum, corpori transmittitur: siue à iecore, siue à corde, maior, aut minor portio procedat: dum tamen magis, aut minus quam opus sit, non feratur ex vtroq;: totius corporis habitus temperamentum, minime peruertetur. Potest ergo iecur calidum, corpus quod minus caloris, è corde frigido suscepit, ad temperiem deducere: & cor frigidum, caloris immoderãtiam, quam iecur calidum, in corpus transmisit temperare. Potest etiam iecur calidum (tum actione sua priuatiua, tum appulsu ad cor calidi sanguinis, & apti inflãmari) impedire, ne vlterius cor ipsum ad frigus labatur: & à corde frigido iuuari, ne ita incalescat, ac incalesceret, & accenderetur si cordi temperato, aut calido iungeretur. Cor vero, quantumuis frigidum, verè à calidissimo iecore incalescere: aut iecur, à corde infrigidari, ex ijs est quæ fieri nequeunt. Nec obstat, quod si calor iecoris (verbi gratia) sit vt sex, frigiditas vero vt duo, & calor cordis vt septem, frigiditas vero vt vnum: necessaria quibusdam videatur, cordis ab hepate calfactio, & hepatis infrigidatio: ob rationẽ acutã magis, quam verã, ac vtilem. Nam eo (inquiũt) casu, maior est proportio calidi hepatis, ad frigus cordis, quam calidi cordis, ad hepatis frigus: hæc enim est tripla superpartiẽs septimas, putà septenarij ad binarium: illa vero est sextupla, senarij scilicet ad vnitatem: potest autem cor, ex proportione quæ minor est, frigus hepatis, sua caliditate minuere: multo igitur magis poterit iecur, ex maiori proportione, cordis frigus remittere. Huic vero dubitationi dicendum, quod nos docuimus, libro de elementis, capite de reactione, vim agendi, non resultare ex proportione numerorum, sed ex contrarietate. Simul etiam docuimus,

calorem, ac frigus, in gradibus implentibus latitudinem, aut infra, contraria nō esse, sed amica, & cohabitantia. Quare iecur sexto gradu calidum, non erit contrarium, cordi vnum frigoris gradum habenti: hunc enim, & alterum, secum admittit, donec latitudo impleatur. Si ergo deest contrarietas, quantūuis proportio numerorum sit maior, omnis necessario deerit actio. Nec obstat etiam, quod Galenus, libro artis medicinalis, cap. 41. non minus frigidum cor, obtundere posse hepatis calorem, quam calidum, frigiditatem tradidit, in hæc verba. Nam quæ ex corde caliditas originem habet, potest obtundere, eam quæ ab hepate nascitur frigiditatem: sicuti & frigiditas caliditatem. Siccitatem vero, non potest humidius cor, ad contrarium habitum transferre. Media vero inter has quæ dictæ sunt, ea quæ ab hepate humiditas oritur: magis enim à cordis siccitate superatur, quam siccitas ab humiditate, minus autem caliditatē, adhuc vero multo minus frigiditate: hæc enim, inter omnes qualitates quæ ab hepate eueniunt, facillimè vincitur. Non obstat (inquam) nam Galenus non loquitur, de actione cordis in iecur, nec iecoris in cor: sed de actione vtriusque, in corpus vniuersum. De qua (inquit) quod caliditas, aut frigiditas, quæ ex corde in corpus procedit, potest obtundere calorem, aut frigiditatem, quæ ab hepate procedit in corpus: ad modum scilicet interpretatum, nimirū quod corpus nostrū, ad exactam totiùs habitus temperiem, requirit certam mensuram caloris, & humiditatis cordis, & certam quandam caloris, & humiditatis iecoris: in qua mensura, vnus excessus obtunditur, & corrigitur per defectum alterius, aut per contrarium excessum. Sed quare si ita est, nō potest similiter excessus siccitatis iecoris, ab excessu humiditatis cordis, perinde ac reliquæ intemperantiæ corrigi? Dicendum, quod iecur siccum, exiguum sanguinem gignit, quia destituitur humiditate, quæ maxime facit ad sanguinis generationem, & quoniam ex chilo attrahit partem siccam sibi similem, quæ inepta est, vt in sanguinē vertatur: quam insuper ob innatam siccitatem, magis exsiccat, & absorbet. Necesse ergo est, vt iecur siccum, sanguinis sit paucissimi. Paucum vero sanguinem gignens iecur, paucum mittit in corpus, eumq; sicciorem. Ex pauco autem sanguine, atq; sicciori, pauca sicciorq; caro proueniet. Non potest autem siccitas, ex sanguinis & carnis paucitate pendens, emendari, sine sanguinis vbertate, ex qua plus carnis gignatur. Cor vero, quantumlibet humidius fiat, sanguinem augere non potest, nec humectare: illud quidem, quoniam cor nullum sanguinem gignit, sed in iecore genitum alterat: hoc vero, quoniam sanguine & iecore siccius est humidū cor, quare non humectabit ipsum. Adhæc quoniam si corpus humectandū esset ex corde humido, per transmissionem sanguinis arterialis, in sinistro vētriculo efferuescentis, esset humectādum. Huiusmodi vero sanguis (præter id quod pauca membra nutrit, & ex consequenti siccitatem ob penuriam alimenti ortam, corrigere nequit) ob excedentem quem habet calorē, aut exsiccat, aut vix humectare poterit: exemplo aquæ feruentis, quæ prius exsiccat, quam humectet. Hinc patet, quam frustra Foroliuiensis, siccitatem hepatis, ex humiditate cordis minui posse, & rursus in temperiem

perduci

perduci, affirmet. Quod probat hoc modo. Minus exsiccatur iecur, à corde humido, quam à temperato, aliqua ergo mensura, minus exsiccatur: quantumuis autem parua ea mensura existat, potest iecur siccũ, minori interuallo à temperato distare: ergo per eam paruam mensuram, cor humidum sufficiet, iecur siccum ad mediam temperiem deducere. At nugax est hæc obloquutio, nam iecur siccum, ab omni corde exsiccatur, etiam humidissimo: est enim humidum cor, siccius iecore sicco: quanquam ergo minus à corde sicco, quam à temperato exsiccetur, ab vtroq; exsiccabitur: à neutro ergo, ad mediam temperiem reducetur, etiam si minor sit lapsus iecoris per siccum, quam mensura, qua minus à corde temperato, quam ab humido, exsiccatur iecur. Accedit, quod tam exigui lapsus, non violant mediam temperiem: quare iecur, quod siccum esse arbitratur, optimè temperatum est. Non minus errat Iacobus, dũ existimat, cor posse siccitatem totius habitus corporis, à siccco iecore pendentem, in contrarium vertere, puerili quodam argumento delusus. Cor enim (inquit) tam validè sanguinem ad se trahere potest, vt iecur exhauriat plusquam oportet: quo casu, si sanguinem attractum, per arterias ad musculos, & mẽbra, abundanter transmittat pro nutritione, ipsorum siccitatem corriget. Sed contra est primo, quod si iecur siccum est, & pauci sanguinis, non potest cor haurire multum, nec ipsum abundanter ad membra transmittere. Secundo, quia fatuum est cordi iubere, vt pro musculis irrigandis, iecur siccum, & sanguine indigum exhauriat, & iecori vt se ferat exinaniri, & in morbum ex sanguinis defectu ortum pertrahi, pro musculorum & habitus corporis salute. An existimat, vim nos regentem, suo arbitrio, & friuolis argutijs, sine nostri cõmodi prouidentia, atque salute duci?

Iam an mutua actio intercedat cordi, & cerebro, quod quinta dubitatione postremo quærebatur, est examinandum. De calfactione cerebri à corde, dubitat nemo; suscipiunt enim à corde menynges (quæ cerebrum vndiq; obuoluunt, & intersecant) arteriarum multitudinem, spiritu, & sanguine arteriali scaturientem, cuius contactu, necessario incalescere debet cerebrum. Cerebrum quoque, cordi transmittit neruum, suamq; vim, & temperamentum, ipsi cõmunicat, inæquali tamen efficacia: tum quoniam cor, multo magis est calidum, quam cerebrum sit frigidum, tum quoniam arteriæ, quæ à corde mittuntur cerebro, sunt grandiores, & capaciores: neruus vero qui à cerebro cordi distribuitur, exiguus est, & solidior: refrigerabit ergo cor, sed multo minus quam à corde calfiat. Quo autem cerebrum est frigidius, eo plus frigoris ab ipso cordi accedet, ita vt frigidissimum cerebrum, ad extremam sui temperamenti metã constitutum, euidenter cor ipsum refrigeret. Nam si aucto lapsu, frigido morbo laborat cerebrũ, à quo cor læditur (vt monstrat pulsuum mutatio, quam subit apud Galenum, quarto libro de Præsagatione ex pulsibus, capit. 8.) euidens autem alteratio, antecedit læsionem: ergo ante morbum cerebri frigidum, ad extremum latitudinis sanitatis infuit. Adhæc principiorum mutuum consensum, & alterationem, sæpe confitetur Galenus, quam sine alterna actione, mente non finges. Aliter

etiam

etiam, temperamentum ex coalternatione partium, nisi principia se alterent, nunquam gignetur. Vt quid ergo Galenus. 8. lib. de Vsu partium, multis rationibus conuincere conatur, cerebrum non posse cor refrigerare? Dicendum, quod Galenus in Aristotelem inuehitur, non quoniam cerebrum aliquantisper cor refrigerare tradiderit, sed quoniam solius refrigerij gratia, cerebrum creatum fuisse, scriptum reliquerit. 2. lib. de Partibus animalium, cap. 7. Quare Galenus cum diuinos prope cerebri vsus nouerit, vsum illum refrigerãdi cor, infringere & extenuare conatur, non quoniam non sit, sed quoniam alios vsus (in quorum gratiam cerebrum præcipuè voluit esse creatum) stabilit, vsu refrigerandi ob eius exiguitatem, reliquorum comparatione spreto. Sunt autem Galeni rationes huiusmodi. Si solius (inquit) refrigerij cordis causa, cerebrum creasset natura, non vndique vallasset ipsum, craneo, & menyngibus, impedictibus alterationem aliò peruenire, præsertim per os crassissimum, quod ad cerebri basim est: nec duobus septis, firmis adeò & densis, cor ac cerebrum diremisset, huic quidem craneum totum, illi autem thoracem circumponens: nec cerebrum tam longe à corde locasset, nec collum medium posuisset, quod in animantibus dentes serratos habentibus, & volatilibus, tanta est longitudine, vt cerebrum, pari cum pedibus interuallo, à corde faciat distare. Vnde & calcaneũ, cordis refrigerandi causa extitisse, similiter dicere posses: siquidem nihil minus frigidum cerebro reperias calcaneum: nec enim ipsius distantia à corde, multo est maior, præsertim in volatilibus: estq; minus difficilis, à calcaneis ad cor additus, & penetratio frigoris: siquidem in solis inferioribus partibus, thorax non est osseus. Quare promptius à calcaneis, ad cor ascendere frigus poterit, quam à cerebro descendere. Vnde & Aristoteles Problemate. 5. quartæ sectionis, cur nuditas pedum, faueat castitati, requirens (inquit) quod frigus coctionẽ, sui vehementia impedit: & caloris ad intima collectionem, quæ coitum citare solet, perturbat. Nõ constaret præterea cerebrum, tam admiranda structura, & compositione: si enim solius refrigerationis causa extitisset, sufficeret velut desidem, & informem spongiam, ipsum afformasse. Nec sensus omnes è cerebro suspendisset, & prope locasset, oculos, aures, nasum, & linguã, nisi istiusmodi sensoria, aliud ab ipso, quam frigus acciperent. Quod præterea cordi refrigerando est cõparatum, id ceu fons refrigerationis, propinqua omnia magis refrigerabit: at nec sensus circumpositi, eam refrigerationem, aut patiuntur, aut requirunt: cum tamen plures, & maiores ad sensum, neruos, & cerebri portiones, quam cor, sensoria recipiant: ergo aliorum vsuum gratia, cerebrum creatum est. Superfluè præterea cerebrum, cordi tantum refrigerãdo, formasset natura, cum perpetua respiratione temperetur, qualitate scilicet frigida, per inspirationẽ ipsi suppeditata, & feruente fuligine ab ipso purgata per expirationes: promptius autem, & maiori compendio erat ipsi, asperam arteriam creare latiorem, & frigidi aëris magis capacem, si pluri frigore cordi erat opus, quam cerebri tantæ molis dispendio, & superflua procreatione vti. Accedit, quod cerebrum calidum semper est, ex spirituum in ipso contentorum

abundantia,

abundantia, & ex vicinitate tenuis menyngis obuoluentis, & interſecantis cerebrum: hæc enim venas, & arterias plures habet, abundantem ſanguinem, & ſpiritum, & pulſationem perpetuam. Quod etiam experientia tactus, in animantibus, quæ aut viua, aut recens mortua diſſecantur, videre eſt: in quibus cerebrum ipſum, valde calens depræhenditur, vt & in hoc Ariſtotelē (qui cerebrum tactu frigidum ſentiri ſcribit. 3. lib. de Hiſtoria animalium, cap. 3.) ſenſui contradicere iudicemus. Euentus etiam, & curatio eorum, qui perfracta caluaria curandos ſuſcipimus, cerebrum valde calere declarat: offenduntur enim ac perfrigerantur ab aëre æſtiuo, quare cito foueri, & obtegi poſtulant. Quæ ſane rationes, exactè probant, non in ſolum vſum refrigerandi cor, cerebrum fuiſſe creatum, ſed in alios vſus præſtantiores: quibus admiſsis, adijci etiā poteſt, minus præcipuus vſus refrigerādi cor. Quanuis enim ad tactum caleat cerebrū, cordis cōparatione friget: & quoniam præcipuū mēbrum eſt, omnia membra alterandi vim ſortitur, quod calcaneo neutiquam contingere poteſt. Qua ergo cor per neruum tangit, refrigerabit ipſum: qua vero ſpiritum, & ſanguinem feruentem, à corde prodeuntem excipit, ipſum etiam refrigerat, & caſtigat: ne ſenſationes fiant in ſenſorijs turbulentæ: Quod notauit Auic. 1. 3. tact. 1. cap. 2.
" *in hæc verba. Cerebri vero ſubſtantia, creata eſt frigida, & humida: frigida quidem,*
" *ne ipſum inflammaret multitudo, quæ ei aduenit, ex fortitudinibus motuum neruo-*
" *rum, & paſsionibus ſenſuum, & motibus ſpiritus, in alterationibus imaginatiuis, &*
" *cogitatiuis, & memorialibus, & vt eo temperetur ſpiritus à corde egrediens, & ad*
" *ipſum penetrans, in duabus venis aſcendentibus ab eo ad ipſum. &c.*

An viuentia omnia ſint calida, & humida. Et *an temperatus homo, magis accedat calori extremo, quam frigori extremo.* CAP. XI.

DIXIMVS hominis temperati cutem, ad pondus temperatam eſſe: & reliqua eius membra, quædam calidiora, & alia frigidiora, eatenus euaſiſſe, vt calida frigidis, & humida ſiccis compenſata, corpus ex omnium compoſitione conſtans, nec calidum, nec frigidum, humidū, aut ſiccum dici poſsit, ſed verè, exacte, ac ad pondus, quantum ſenſus aſſequi valet temperatum. In intemperato vero homine, dicta membrorum compenſatio, nō eſt æqualis: ſed in quibuſdam vincunt calida, in alijs frigida membra, humida, aut ſicca: totq; intemperatorum corporum genera reddūtur, quot ſunt qualitatum vincentium, ac ſuperantium genera: tantuſq; eſt intemperamenti gradus, ac intenſio, quantus eſt victoriæ numerus, aut gradus. Hinc octo intemperatorum genera conſurgunt, in quorum medio, ac veluti centro, temperatum corpus eſt, ita vt corpus, in quo frigida membra vincunt, frigidum reſpectu temperati ſit: & eiuſdem reſpectu calidum, vbi calida ſuperant

rant habeatur. Ex quo duplex conuincitur error, primus philosophorum quorundam, qui hominem, & omnia pariter viuentia, calida & humida esse volunt, vt autor est Galenus. 3. lib. de simpl. med. fac. cap. 6. sequentibus freti rationibus. Prima, quod vita consistit in calido & humido. Secunda, quod viuens omne alitur, alitio vero functio est, à calore permutante, & vincente: in omnibus ergo vincit calor. Tertia, viuimus vitali calore, hic autem humido alitur: ergo calidum atque humidum in commistione viuentium, superat frigus, atque siccitatẽ. Quarta, omne quod viuit, ex materia fit prius concocta: omnis autem concoctio, calore perficitur, vnde semen calidum & humidum statuitur à Galeno. 1. lib. de sanit. tuenda: è semine ergo constans homo, calidus atque humidus erit. Quinta, vita (vt scribit Aristoteles, libro de morte & vita) est permãsio calidi, sicut mors, caloris extinctio, aut marcor. Vnde libro de longitudine & breuitate vitæ, cap. 2. ita scripserat. Intelligendum enim est, animal natura humidum, calidumq́ esse, cuiusmodi quoque vita ipsa habetur: at senectus, & quod emortuum est, obarescit, algetq́. Libro etiam de motu animalium dixit, quod homo recto stat corpore, eo quod plurimo est calore, & quod erigi non posset, nisi humore redundaret. Hanc philosophorum sententiam, extendit etiam gentilis, ad mista inanimata: nam omne mistum (inquit) mistione prouenit, mistio autem non fit, nisi à calore superante, frigus enim immobilitat. Adhæc si in misto aliquo vinceret frigus, illius naturalis corruptio, magis pẽderet ex corruptione frigoris, quam caloris: quod non fit, simplici enim generationi mistorum, contrarium maximè cõmune putrefactio est, vt scribit Aristoteles. 4. lib. Metheororum, cap. 1. putrefactio vero, natiui calidi, non autẽ frigidi, est corruptio. In eãdem etiam (quoad hominis attinet tẽperamentum) sententiam iuisse Galenus videtur, cum secundo libro de simpl. medicament. facult. cap. 22. animal scripsit esse calidũ per exuperantiam. Et eodem libro, cap. 3. dixerat. Quin & hominem non absolutè calidum vt ignem, sed exuperãtia calidum diximus. Et tertio libro, cap. 5. ita scribit. Nam totius naturæ respectu, bifariam horum vnumquodq; dicitur, partim absolutè, partim per exuperantiam. Absolutè quidem vnumquodque elementorum: homo vero equus & bos, per exuperantiam. Quod & cap. 6. repetit, in hæc verba. Simpliciter enim ignis calidus est, per exuperantiam homo.

Hæc vero cõmenta, atque sophismata (inquit Galenus, primo libro de temperamentis, cap. 5.) illi vitio succedũt, quod vtiq; non recte definitum est de calidi significationibus, sed duobus tantum modis dici id putatum: quorum altero, significetur quod syncerum, immistum, & simplex est: altero, quod in mistione cum suo contrario, id superat. Quod autem alteram temperiem, cum altera conferentes, subinde alteram earum calidam, pro eo quod est calidiorem pronunciamus, id nõ meminerunt. Atqui ad eum modum, animantia veteribus, calida & humida sunt dicta, non propriæ temperaturæ gratia, & sermone absoluto: immò ad stirpes, & demortua collata. Quippe demortuis & stirpibus, animantia calidiora, humidioraq́ sunt. Quæ

Galeni verba, antiquorum opinionem declarant, dicentium animalia calida esse & humida: nō absoluto sermone, sed collatione facta ad se ipsa demortua, debere intelligi. Viuens enim calore viuit, & suas obit functiones, tanquam idoneo naturæ instrumento, quod diuersimodè limitatur, determinatur, ac corrigitur, à frigore, sibi cōmisto, ità vt interdū superet ipsum, aliàs ab ipso superetur, pro vniuscuiusque viuentis natura. Siue tamen superās, siue superatus sit, calor semper est agens, vt scribit Auerrhous. 3. coll. cap. 21. frigus nanque naturæ opera, vix ingreditur, nisi per accidēs, ob idq́ passiuis potius, quā actiuis ipsum annumerat Aristoteles. 4. lib. Metheororū, cap. 5. Merito igitur, si solus calor, aut exiguus, aut maior, autor est tū naturæ, tum vitæ operationum: viuentia, calida atq; humida, dicuntur antiquis, comparatione ad se ipsa demortua, quoniam calore viuunt, & operantur, calor vero in humido ipso seruatur, sicut in morte, & senio morti ꝓximo, extinguitur, obarescit, & alget, vt è libro Aristotelis, de longitudine & breuitate vitæ, retulimus. Si vero vniuersæ substantiæ commistionem, & elementorū proportionem, aut effectum quod in nos exercent spectemus: multa viuentia frigida sunt, alia etiam sicca, non modo in obarescente, algidaq́ senectute, verū omni ætate, & toto suo genere. Quod Galenus (secus sentientes reprehendens) aduertit. 3. lib. de simpl. med. facul. cap. 6. vbi ita scribit. " Dicant igitur si lubet, papauer, mādragoram, cicutā, salamandram, " esse calida: verum nemo id dicit, sed velut vno ore omnes esse frigida pronunciāt. " Atqui animal est salamādra, quod & nutritur, & crescit, & mouetur, quæ sanè, ca" lido in mistura vincēte, prouenire asserunt. Inter nostri etiam corporis mēbra, quæ exanguia habētur, vt os, & neruus, apertè frigida sunt atq; sicca. Accedit etiā firmissimū aliud argumentū, nam animātia homine frigidiora, aut sicciora, essent etiā ipso temperatiora, si viuens omne per calidum, atque humidum, à medio ponderali labitur: fietq́ vt apes, formicæ, canes, & scarabei, pisces etiam, & salamandra, nobiliori donentur temperamento, & ex consequenti nobiliori forma, & functione: temperatura etiā melancholica, tum reliquis omnibus, tū etiam tēperata præstaret: quæ apertè, tum falsa, tum impossibilia sunt. Huc accedunt omnia argumenta, quibus supra, temperatum corpus ad sensum, dari probabimus. Nec obstāt, quæ in contrarium afferebātur. Quoniam vita omnis, in calido & humido consistere dicitur, hoc est in partibus, in quibus tantum est calidi & humidi, quantum vitæ ratio exigit: calore nanq; viuunt, aluntur, & vniuersim operantur viuentia, quantūuis frigus in cōmistione calorē excedat, quoniā frigore nō vtitur anima, sed calore ad suas functiones: ob idq́ calor vincens dicitur, non quoniā frigus non excedat ipsum, sed quoniā eiusmodi opera nō ingreditur nisi calor. Quod concoctū insuper est, non necessariò calet, sed simile coquēti redditur: siq́ coquens ad frigidum inclinat, materia etiam concocta persimilem alterationem consequetur, exemplo lactis frigidi, à frigidis mammarum glandulis coctione geniti. Semen vero calidum est, quoniam vltra aqueam substantiam, spiritu plenum est, quo expirascente, seminaria membra fè

rè

rè omnia, frigida sunt. Mistionem vero miscibilium (vt gentili occurramus) non solus operatur calor, sed aliæ etiã qualitates, & ipsa elemẽtorum corpora. Prætereo quod non est opus, vt calor frigus euincat, sed vt cõmiscere & diuidere queat: quod dum frigore est inferior, efficere promptissimè potest. Misti vero corruptio, ad corruptionem cuiusq; qualitatis sequitur, violenta quidem, ad corruptionem frigoris, vt cum caro comburitur, aut os, naturalis verò ad corruptionem, & separationem innati calidi, quæ vetustate & senio cuiusque misti contingit, vt Aristoteles docet. 4. lib. Metheororũ cap. 1. Calor enim, ætate humidũ absumit, cuius etiam defectu deficit, deficiente scilicet suo subiecto: frigus verò, se ipsum non destruit, quare suapte sponte non corrumpitur, nisi violentia accedat. Loca vero Galeni, quæ animal, aut hominem, per exuperantiam calere adstruunt, non de omni, sed de calida temperatura prædito, aut bilioso, sunt audienda: calidi enim per exuperantiã, exempla tradere studet. Loca vero Aristotelis, quibus humanam temperaturã, calidam atquè humidam statuit, aut cõparatione ad demortua, cum Galeno interpretemur, aut de potentia, & efficacia operandi (quam actiuitatem vocãt) ea intelligamus. Interdũ enim calidũ appellari, id in quo calor vincit secundũ efficaciã operis, scripsit Galenus, libro aduersus Lycum, cap. 8. Maior autem efficacia caloris, quam frigoris, pendet tum ex qualitatis natura, quæ suapte, sponte est efficacior, tum & magis, quoniam ipso, non autẽ frigore, vtitur anima ad obeundas vitæ functiones. Isacius vero, cap. 10. vniuersalium, hominẽ secundo gradu calidum statuẽs, cõmodam interpretationem recipere posse non videtur, nisi de sola influente temperie loquatur.

Aliud etiã iuniorũ erratũ, ex tradita doctrina exploditur, qui quãuis admisserũt mista plura frigida esse, & alia sicca: viuentia quoq;, animalia, & homines quidam frigere, aut siccescere respectu medij põderalis: sicut contra alios calere, aut humere eiusdem respectu statuunt: non tamẽ credunt, in harum medio, ac veluti centro, temperatam naturam sedere. Forliuiensis enim, iustitialem hominis temperaturam, magis accedere frigori ac siccitati extremæ, quam contrarijs qualitatibus autumat. Quoniam citius interimunt morbi frigidi, apoplexia, sopor, & conuulsio, quam febres: ergo propiores sumus frigori extremo, nos scilicet interimẽti, quã extremo calori. Ob idq; Auic. 4. 1. cap. 2. maius periculũ timet ex refrigeratione, quã ex calfactione: calor enim, qualitas est frigore magis familiaris, & amica, quare maiorem lapsum versus calorem, quam versus frigus tollerare quimus: & ex cõsequenti, minor est latitudo frigoris, quam caloris, propioresq; sumus extremo frigori, quã calori extremo. Intemperatum præterea frigus, innatum calorem debilitat, eiquè aduersatur, tum quà calor est, tum quà est naturalis: intẽperatus vero calor, innatum calidum, eò tantum reddit imbecilliorem, quò naturalis est, non autem quò calor est: ergo magis labi potest temperatus homo, versus calorem, quam versus frigus: & ex consequenti, vicinior est frigori extremo, quam calori extremo. Alij vero contra sentiunt, iustitiale hominis temperamentum, propius calori extremo, quam extremo

tremo frigori accedere, magisq́ & citius, temperatum hominem lædi ex lapsu calido, quàm frigido, quoniam humana (inquiunt) natura, ad calidum magis, quàm ad frigidum vergit: simile autem facilè læditur à simili, & iuuatur à contrario, ergo citius læditur ex calore, quàm ex frigore, si ad vtrumlibet æqualter labatur. Quinto præterea libro de simpl. med. fac. cap. vltimo, calidum, aut frigidum primi gradus, definit esse, quod nos alterat ineuidenter: secundi verò, quod id euidenter efficit: calor autem est efficacior, & actiuior frigore, ergo angustiores eiusmodi gradus habebit, frigus vero latiores & ampliores: minor enim caloris, quàm frigoris mensura, sufficiet tactum mouere, tum euidenti, tum ineuidenti alteratione: & ex consequēti primus caloris gradus, est primo frigoris gradu angustior, & secundus secundo: quam autem rationem habent, primus ad primum, & secundus ad secundum, eandem habeant par est, tertius ad tertium, & quartus ad quartum. Fit ergo necessarium, vt tota caloris latitudo, sit angustior, tota latitudine frigoris, & ex consequenti, magis distat temperatus homo, ab extremo frigore, per ampliorē scilicet latitudinē, quàm ab extremo calore per angustiorem.

Errant tamen vtrique, nam temperatus homo ad iustitiam (quantū sensu possumus iudicare) in medio est qualitatum elementalium, quæ verè sunt extremæ, & æqualem latitudinem sortiuntur: gradus tamen ipsarum non sunt æquales, sed primus, & secundus caloris gradus est angustior, tertius vero & quartus amplissimus: contra vero in frigore res habet, primus enim & secundus gradus, primo & secundo caloris sunt ampliores: tertius vero & quartus, angustiores suis comparibus: qualitatum vero passiuarum (quoniam parum actiuæ sunt, & difficile sensum mouent) primus atque secundus gradus sunt latissimi, angustissimi vero tertius & quartus: ita vt quidam totam humiditatis latitudinem, in duos tantum gradus partiantur, quoniam existimant humidum adeò esse agendo inefficax, vt nec lædere, nec interimere possit, quæ duo, tertio atque quarto gradui conuenire prodidit Galenus, quinto libro de simplicium medicamentorum facultatibus, capite vltimo. Hoc voluit
« *Ioannes cognomento Mesue, capite de psilio, in hæc verba. Non eleuatur res frigi-*
« *da iuncta cum humiditate vltra secundum gradum, & dixit Galenus, humida res*
« *non transgreditur metam vsq; ad quam potest regimen hominis extendi, propter*
« *quod, non inuenimus humidū esse causam doloris, inquantum humidum, sed inquan*
« *tū potest esse materia, quæ quātitate sua, mouetur ad continuitatis solutionē. Hæc Mesue. Siccitas præterea, nisi iūgatur calido deurēte (ob imbecillitatē actionis) non excedit tertium gradum, vt scribit Galenus. 5. lib. de simpl. medic. facul. cap. vltimo, ergo humiditas (quæ multo debilior & tardior siccitate est, apud Galenum. 7. libro de simpl. medic. facult. capite de zinzibere) non videtur excedere posse secundum gradum: nam calore iuuari non potest, frigore autem parum, & tractu temporis iuuabitur, vna verò applicatione iuuare nequibit. Quanuis ergo omnium quatuor qualitatum latitudo sit æqualis, partitio tamen earum per gradus, inæqualis*

O est,

est, quoniam in ea partitione, non quæritur portio qualitatum in se, sed in ordine ad effectum quem in nostro corpore operatur. Quare quo qualitas est inefficacior, aut ex sui natura, aut ob sibi coniunctam qualitatem inefficaciorem, vel ob crassitudinem substātiæ, eo in pauciores, & pluris latitudinis gradus partitur: quoniam ob dictam inefficaciam, eæ qualitates non alterant nos vltra eum gradum. Sic siccitas si iungatur calido vrenti, ad quartum accedit gradum nos alterantium: si iungatur frigori, non excedit tertium, ob minorem frigoris coniuncti efficaciam, vt in omphatio, rhu, alumine, balaustio, & galla omphacitide aduertit Galenus, quinto libro de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. vltimo. Humiditas vero quia valdè est sua natura inefficax, nec calori, nec frigori iuncta, secundum gradum videtur excedere: nec enim aliunde, quam ex huiusmodi humiditatis inefficacia, pendere potest: quòd aqua, & aër, aliaq; humectantia, non humectent corpora nostra vltra gradum secundū. Friuolæ etenim sunt duæ aliæ causæ, quas addit cōciliator, differētia 138. Prima, quoniam natura humana, declinat à temperato ad pondus per humidū duobus gradibus, ergo humidum in quarto, nō potest alterare nos nisi per alios duos gradus. Secunda, quod humidum medicamēti, iunctū humido hominis, valde obtundit calorem actuantem, ergo difficillimè actuabitur: quod autem difficilè actuatur, debilissimè operatur, ergo sat est si ad secundum gradum nos humectet. Contra vero est, quod statuimus temperatum corpus in æquilibrio esse qualitatum contrariarum, quantum sensus assequitur: non ergo est humida in secundo natura humana. Secundo, nam qui naturam humanam à medio credunt declinare, non modo humidam, verum etiam secundo gradu calidam statuunt, quod & ipse credit conciliator: quare si humida ob id duobus tantū gradibus nos alterant, similiter facient calida: hæc vero deurunt & crustā in nobis moliūtur, quæ quarto gradui cōueniunt. Tertio, nam sicca medicamenta, alterarent nos vltra quartum gradum, per duos alios gradus, per quos nostrum corpus in humidum labitur, nullus autem vltra quartum datur gradus. Secunda quoque ratio ridicula est, humidum enim medicamenti, non potest iungi humido hominis, vt calidum obtundat, nisi prius sit actuatum, ex vtroque enim agens vnum, calidum obtundens, debet consurgere: prius ergo actuatur, quam actuationem impediat: prius etiam habet temperamentum actuale, quam actuetur, quæ secum pugnantia sunt. Omnium ergo quatuor qualitatum latitudo, tam in mistis animatis, quam in inanimatis, æqualis est: vtpotè quæ ex summis elementorum, qui ad mistionem venerunt qualitatibus inuicem refractis ortum ducunt: in qua tantum vnius contrarij gignitur, quantum demitur de alio, ita vt vtriusque contrarij, summa illa latitudo, plena sit semper. Quanuis autem æqualis sit ipsarum latitudo, inæqualis est efficacia: eam enim humiditas habet debilissimam, ita vt raro corpus nostrum alterare queat vltra secundum gradum, in vna scilicet applicatione: nam tractu temporis & nimia mora, viuentia omnia interire possunt ex cuiusque è quatuor qualitatibus excessu, vt

su, vt autor est Galenus ad initium libri de marasmo. Si humiditas etiam iungatur formæ nobis aduersæ, quæ ea vtatur, vt instrumento nos interimendi, efficacissima fit, ob sibi adiunctam formam & venenositatem: vt ostenditur exemplo demorsi à serpente, cuius membra defluebant tabe: & in peste quæ in cranone viguit, in qua status austrinus & venenosus ossa denudabat, vt memoriæ mandauit Hippocrates 3. lib. Epidemiarum, parte. 3. Quod vero magis ad hanc, quam ad illam qualitatem temperatus homo labi posit, tum ex qualitatum efficacia, tum etiam ex maiori, aut minori familiaritate qualitatum ad nos, aut contrarietate nasci videtur: ad calidum enim, minor sufficiet nos interimere lapsus, quam ad frigidum, quoniam calor multo est frigore efficacior: contra vero, ob familiaritatis defectum, minus de frigore, quam de calore sustinebit natura, est enim calor qualitas familiaris, & amica magis. Quare in huiusmodi ambiguitate tenendum est, quod in lapsu naturali, & intra latitudinem sanitatis consistente, magis labi potest ad calorem ob dictam familiaritatem: in lapsu vero præter naturam, & extra sanitatis limina, magis labitur ad frigus: quoniam vbi calor præternaturam iam est, & cœpit lædere, actiuior est, & minori ob id sui portione, nos internecare valebit.

De numero complexionum intemperatarum, *& vtrum intemperatura simplex detur.*

CAP. XII.

IN omnium rerum genere (vt scribit Galenus. 6. lib. de sani. tuenda, cap. 1.) quod optimũ est, id vnũ est, vitiosa verò plurima sunt. Sic in genere temperamentorũ, temperata natura quam pinximus, vna est, eaq; optima, vitiosæ verò plures: quæ tamen ad eam (ceu ad regulam quãdam & velut Polycleti statuã) referuntur. Non sat autẽ est, vitiosas plures esse intelligere, nisi exactũ ipsarum numerum teneamus: quem sic obtinebimus. Ex calidi, frigidi, humidi & sicci mistura, omnia fiunt temperamenta, è quibus temperata natura, quantum sensu assequi licet, in horum æquilibrio consistit: sicut intemperatæ ex alterutrius horum excessu consurgunt. Quare tot esse intemperatas naturas constat, quot sunt horum quatuor excessuũ possibiles exorbitantiæ & copulæ. Exorbitat autem vna quæuis è quatuor qualitatibus, aut sola, aut cum altera copulata, ita vt intẽperatæ naturæ octo sint, quatuor simplices, calida tantũ, frigida tantũ, humida tantũ, & sicca tantum, totidemq; compositæ calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca. Calida enim ac frigida, sicut & humida simul ac sicca, dari nequeunt in eodem subiecto, nisi forte iuxta diuersa membra, aut diuersas in vno mẽbro partes inæqualem intemperiem constituentes: quod in epialis & lypirijs contingit. E dictis tamen octo intemperiebus, Auerrhous. 2. coll. cap. 1. & ante eum antiquorum

quidam quos reprehendit Galenus.1.lib.de temperamentis,cap.3.quatuor simplices intemperaturas de medio tollere conãtur. Primo,quoniã Aristoteles.4.lib. Metheororũ,cap.1.ita scribit. Est autem simplex,naturalisq́; generatio, transmutatio quæ ab hisce fit potentijs,vbi ex subiecta materia,ad quanq; naturã rationem obtinent, ea autẽ sunt passiuæ illæ potentiæ,quas diximus. E quibus verbis infert, quod actiuæ qualitates, passiuis ita proportione respõdere debent,vt vnius excessus,sine excessu alterius cõstare nequeat. Secundo,quoniã actiuæ qualitates in ordine ad passiuas,habẽt vicẽ formæ: & passiuæ,vicẽ materiæ:forma autẽ & materia,inuicẽ separata esse nequeunt:ergo quantũ additur,aut demitur de actiuis,tantum addi,aut demi debet de passiuis. Tertio,quantitas innati caloris cuiusq; misti,respondet quantitati humidi radicalis,quod ostendunt flãma & oleum in lucerna,& innatum calidũ, ac radicale humidum in animantibus: quæ simul aucta sunt in pueritia & adolescentia,simulq́; marcescunt in senecta & naturali morte: vnde impossibile censet aduersus Galenum,dari duo corpora (vt iuuenis & pueri) caliditate paria,si alterũ sit humidius. Quarto,omnis intemperies fit superante aliquo elemento,aut humore: humor autem omnis,sicut & quoduis elementũ,duplici constat insigni qualitate: nulla ergo intemperies simplex esse quibit. Quinto,qualitates actiuæ generant passiuas, ergo excessus actiuarũ,gignet excessum in passiuis. Sexto,calor non potest ab exsiccando absolui,ergo eius excessus,non potest stare cum temperie passiuarũ. Septimo, temperamenta omnia,per ætates mutantur, ergo intemperies quæ simplex esse cœpit,in quauis ætatis mutatione,variatur iuxta alteram oppositionem in qua temperamentum seruat,& ex consequenti,ex simplici fit duplex.

Galenus vero.1.lib.de temperamentis,cap.15.simplices intemperantias dari, sic demõstrat. Datur calor cũ humiditate in sanguine: & cum siccitate in bile: ergo dabitur cũ temperamẽto passiuarũ: magis enim distat extremũ,ab extremo, quã à medio. Galeni verba ita habẽt. Si nanq; necessariũ omnino nõ est siccã esse quæ calida sit,sed licet eã & humidã esse,licebit vtiq; & mediã esse: propior nanq; siccæ tẽperaturæ,media est,quã humida. Frigidã etiã simplicẽ dari, sequẽtibus verbis confirmat. Si necesse nõ est frigidã temperiẽ esse humidã,sed licet & siccã eã fieri: manifestũ est mediã quoq; esse posse: quippe quæ vicinior humidæ est quã sicca. Simili ratione vtitur in sicca tantũ,& humida tãtũ suadẽda. Nõ minus efficax & demõstratoria ratio,ex trãsmutatiõe sãguinei,in pituitosũ cõsurgit: fit enim trãsitus in ipsa, per mediũ actiuarũ,manẽte lapsu in humiditate. Nec valet tergiuersatio barbara, q̃d id mediũ in actiuis,est mediũ trãsitus,aut motus: nõ autẽ mediũ formæ. Nã quãuis forma frigoris,aut caloris,aut medij tẽperamẽti, necessario acquiratur p motũ: durare tamẽ potest forma p motũ acquisita,si motus per quã acquiritur sistatur,& causæ insuper eã formã conseruãtes applicẽtur ipsi. Tẽperatus insuper, tam in actiuis quã in passiuis homo (quẽ Auerrhous admittit) potest à valida aliqua causa incalescere,simulq́; à causis cõseruãtibus impediri,ne in passiuarũ oppositione mutetur.

Adhæc, omne quod hominum decreto fieri valet, multo perfectius gignetur à natura, nos vero simplicē intemperātiam humidam paramus, miscendo aquæ feruenti parem modum glaciei: & frigidam tantū, miscendo glebæ, tantundē aquæ frigidæ: ergo consultius has intemperaturas cōponet natura. Calidius insuper vnum altero dicitur (vt autor est Gal. 1. lib. Aphorism. com. 15. & lib. 3. de simpl. med. fac. cap. 6.) aut quia quantitate augetur, aut quia qualitate intenditur: ergo manente eadem humidi, & eadē quoq; calidi quātitate, fieri potest, vt qualitas caloris augeatur, aut minuatur: quod vel aquæ exemplo constat, quæ frigida cum sit, ignis actione primo tēperatur, deinceps feruida fit, parum aut nihil quò ad qualitatem attinet exsiccata: Quin in latere, & aqua, æqualem caloris gradum reperiri posse, est necessariū: quod etiam in iuuene, & puero, adstruit Galenus. Humida præterea temperies, non minus pendet ex humido aqueo, & pituitoso, quam ex aëreo, & sanguineo: quāuis autem cum hoc, calidum ad proportionem augeri possit, cum illo tamen calore carente, nequit augeri. His adde, quòd quanuis variato calore, necessario varietur humiditas, & contra (quod Auerrhous prætendit) non tamen necessarium est, vt quantum augetur calor supra moderatū, tantundem etiā augeatur humiditas: nec quòd quantum humiditas decrescit, tantundem minuatur calor: à pueritia enim in iuuētutem, contemperatur humiditas, non autem calor: consistentibus contemperatur calor, & creuit siccitas: quæ in senibus magis est aucta, quā calor sit imminutus. Adhæc non sufficit quælibet variatio, si exigua sit, in medici considerationem venire: dogma enim sempiternæ passionis (quanuis habeat euidentem demōstrationem) medico qui est artifex sensualis, non consideratur: id enim calidum iudicat, in quo calor euidenter percipitur, & frigidum in quo frigiditas, humidum & siccum, in quibus humiditas & siccitas: quare fieri potest, vt temperamento quis, quò ad actiuas qualitates, calidiori, aut frigidiori sit, quò ad passiuas tamē dignosci nequeat, an siccitas, an humiditas exuperet, fietq; vt medicè loquendo, tale corpus simplicem intemperaturam habere censeatur. Morbosæ prætereà intemperies simplices dantur, & ab ipso etiam Auerrhoo curantur. 7. lib. coll. cap. 23. sunt autem morbosæ efficaciores naturalibus, ergo naturales, quæ minorem vim gignendi qualitatem adiunctā sortiuntur, nulla ratione negari possunt. Vnde & ipse Auerrhous. 2. coll. cap. 1. statim ac
" *Galenum reprehendit, Palinodiā recantat, in hæc verba. Et nos videmus, si nos exi*
" *remus ab intentione publica multitudinis medicorum, esset difficilè intelligere. Et*
" *ideo nos loquimur de hoc nimis. Et adhuc error qui accideret ex hoc in arte est mul-*
" *tum paruus, & ideo non facimus hic nouum præceptum. Et in summa nouē ibi vult esse tēperaturas, quæ in necessariam medici considerationem veniant, quatuor simplices, & quatuor compositas, vnamq; temperatam in ipsarum medio sitam.*

His verò, quæ in cōtrariū pro Auerrhoo adducebātur, respōdere oportet. Nam Aristoteles id quod eliciūt nō somniauit, eius enim sentētia est, vt Aphrodisiēsis interpretatur, qđ calidū & frigidū, quoquo modo accepta, nō pmutāt ad generationē

mistorum, nisi quatenus à passiuis qualitatibus, sumunt quandam rationem agendi. Cum enim calidum & frigidum, agunt in humidum & siccum, quadãtenus ab ipsis repatiuntur, & propter hanc repassionem, acquirunt ab ipsis quandã rationẽ agendi, qua agunt generationem mistorũ. Quod vero actiuas qualitates esse passiuarum formas, passiuas autem actiuarũ materias scribit, multiplicẽ sensum habere potest. Falsum etenim est humiditatẽ esse subiectum caloris: substantiã quoq; humidam, calori subijci, de aliqua humida substantia (puta humido radicali) verum est: de pituita vero (quæ supercrescere, & humidam naturam sine caloris cremento efficere potest) non est verum. Humidum quoq; radicale (quod est caloris subiectum) quanuis varietatẽ suscipiat ex variatione caloris, non tamen quanta est vnius variatio, tanta & alterius, vt diximus. Quanuis insuper vnumquodq; elementũ, duplici constet qualitate, fieri potest vt in misti cõcretione, vna qualitate vincat, & altera aut vincatur, aut ad medium temperamentum perueniat: nec opus est, vt victoria semper sit penes ambas qualitates. Actiuæ autẽ, non semper passiuas gignunt, sed cum plurimum creuerunt, quod voluit Auicenna his verbis. Istæ tamẽ quatuor non diu permanent: caliditas nanq; maior quam debet, reddit corpus siccius quam oportet: & frigiditas maior quam debet, facit corpus humidius quã oportet, humiditate extranea: & siccitas maior quã debet, citò reddit ipsum frigidius quã oportet: & humiditas maior quam debet, si valde fuerit superflua, velocius reducit ipsum ad frigiditatem, quam siccitas maior: quæ si plurima non fuerit, conseruabit ipsum prolixiori tempore, ad vltimum verò reddit ipsum frigidius quam debet. Quibus verbis patet, quod non ad omnem crementum actiuarum, sequitur euidens cremẽtum in passiuis, nec contra, sed ad crementum magnum: nec tunc ad proportionem actiuarum augentur passiuæ, quanuis aliquam variationem suscipiant. Quod vero simplices intemperies, diu permanere non posse, dixit: scriptum etiam reliquit Galenus. 6. lib. de sanit. tuen. in hæc verba. Sane dictum à nobis in libro de temperamentis est, fieri non posse, vt intemperies quælibet sola diu duret, quãdo ipsa sibi ipsi alteram ex necessitate adsciscit, indéque factum, vt pleriq; medicorum quatuor tantum esse intemperantias, easq́; cõpositas: simplices vero ne esse quidem, nã et calidam, dum humiditates semper consumit, parere siccitatem: & frigidam, dum nihil absumit, humoris incremento quodammodo conferre. Eodẽ modo & siccã per eas ætates, quibus augescit animal, calidius ipsum semper efficere, quibus vero decrescit refrigerare & siccare quidem solidas corporis particulas, congerere vero abundantiam excrementorum. Quibus Galeni verbis constat, simplices intẽperies, perpetuò & per omnẽ ætatum decursum, durare non posse. Ita enim hoc loco, diu nõ durare interpretamur, ex 1. lib. de tẽperamentis, cap. 3. nã ad hunc locum se refert, vbi ita scriptum reliquerat Galenus. Ratio vero horũ (scilicet medicorũ, qui simplices intẽperantias negabãt) non illud efficit, quod nequeat aliquãdo in eodẽ corpore, humidi plus esse quam sicci, & calidi quã frigidi: sed quod sub eiusmodi statu, durare perpetuo nõ possit. Quod ergo diu

go diu non posse durare simplices intemperantias scripsit.6.de sanit.tuen.idē dictu est,ac quod perpetuo durare non posse dixerat libro de temperamentis,siquidem locus ille,hunc refert & citat. Quod cum non fuerit assequutus Valesius,lib.1.Controuersiarum,cap.7.in multiplicē errorem incidit:nam Auicennā à Galeno dissentire facit,cum tamen persimiles vterq; sententias tradiderit,vt constat ex locis citatis:item & ex eodē Auic.1.3.doct.4.cap.1.& 2. Cur enim diuersum sensum intellexerit in Auicēna,cum dixit.Istæ tamen quatuor non diu permanent: ac in Galeno,dum dixit.Fieri non posse vt intēperies quælibet diu duret,nō video.Auicennam de breui aliquo spatio,quo ipsum erroris insimulet interpretatur,Galenum vero,vt ab hoc errore liberet,de pmutatione quæ p ætates cōtingit,loquutū fuisse: nō autē de permutatione natiui tēperamenti scribit.Quod quā falsum sit,facilè intelliget,qui quintū & sextū lib.de sani.tuē.perlegerit:itē & caput teriū & quartū,primi libri de tēperamentis. Adde rationē,quod excedēs qualitas simplicis intēperiei, eiusmodi permutationē in altera oppositione facit,quatenus excedēs est,& à tēperata exorbitat:ergo seclusa omni ætatum successione,ratione solius intemperamenti,& excedentis qualitatis,dicta permutatio continget.Omnis præterea temperies, latitudinem habet ætatibus respōdentem,sic enim qui temperatus est,per omnes ætates est temperatus,non quoniam indiuisibili aliquo tēperamento sit temperatus,sed quoniam suis coæuis comparatus,temperatus habetur:intemperatus quoq;,siue simplici, siue duplici intemperantia, per omnes ætates similiter intemperatus dicetur, quoniam temperato suæ ætatis homini comparatus,intemperatus censetur:malè ergo simplices intemperaturas diu durare non posse,ob ætatum permutationē tradis. Frigida præterea temperies,ratione intemperamenti humefacit, permutatio autem in humidius,eadē cum ætatiua esse nequit,hæc enim in siccius semper alterat. Simplex præterea humida intemperies,ex sola mutatione ætatum,nullam necessario sibi adsciscet qualitatem sociam, nam humidus natus infans, vt quid ex ætate calidus,aut frigidus fiat non dicet,per vniuersam enim pueritiam,pubertatē & iuuentam,eundē(quo ad ætatum rationem attinet) seruari caloris gradum,autor est Galenus:de translatione ergo tēperamenti,à qualitate excedenti, quæ vim habet producendi qualitatē alterā,& non de ætatis permutatione intelligendus est Galenus, nullā siquidem temperaturā excepit,dum vnamquālibet,solā diu durare non posse adstruxit.Nam intēperamenti ratione habita,citra ætatis successionē,calida intemperies exsiccat,humorem absumēdo:frigida humefacit, tum quoniā minus absumit, tum quia per incoctionem plus gignit crudi recrementi: humida frigefacit, quia calorem sopit,& obruit,ac penè suffocat: sicca interdum calefacit,quia calorē acuit, aliàs refrigerat,cum humidam substātiam(quæ caloris subiectum est)digerit. Hæc autē cito,aut tardius fiūt,pro maiori, vel minori,aut mēsura aut gradu intēperiei: si enim multum excedat breuis, sin parum tarda est commutatio dicta: at multum excedere simplex intemperies nequit, quoniam cum temperie in altera opposi-

tione coniungitur,nam ſi valde multum excederet,alterius etiam oppoſitionis intẽperiem ſtatim efficeret,quod in calida intemperie expreſsit Galenus lib.5. de ſanit. tuend.cap.vlt.in hæc verba.Sed cum triplex genere ſit calidi temperamenti differentia,vna,in qua reliqua contrarietas(nempe quæ in humido ſiccoq́ conſiſtit) mediam temperiẽ ſeruat,altera,in qua ſiccitas ſubſultat,& tertia,in qua vnà cum calido,etiam humidum redundat:vtique in qua altera contrarietas medium temperamentum tenet,nunquam fuerit vltimè calor immodicus: quãdoquidem huic ſiccitas ſtatim ſuperuenit, iſta vero non ponitur à nobis ſicca. At in qua ſiccitas calori eſt adiuncta,in hac incidere aliquãdo plurimus (vt in intẽperie,quæ cum ſanitate conſiſtat)præter naturã calor poteſt:idq́ longo tẽpore.Plurimã verò breui ſpacio,etiã quæ cum humiditate cõiuncta eſt, immoderatã caliditatem,vt in ſanitatis intẽperie fieri licet.Exigua ergo,& tarda eſt permutatio,quæ ad ſimplices ſequitur intẽperaturas,quoniam valde intẽperatæ,eiuſmodi intemperaturæ eſſe nequeunt. Quare cũ eas temperaturas Galenus gubernat,ſolius qualitatis excedentis rationẽ habet, in adminiſtratione contrarij:alteram enim oppoſitionem,per ea quæ mediã temperaturam ſortiuntur regit,donec eius iam fiat conſpicua permutatio:tunc enim primũ,duplicis intemperiei correctionem molitur. Ita enim.6.lib.de ſanit.tuen.dum frigida temperamenta percenſet ſcriptum reliquit. At qui frigidi natura ſunt, cæterum in ſicci,humidiq́ temperatura,modicè ſe habent:minus ij,vel ad ſanitatẽ,vel ad corporis robur,ſunt inepti.Horũ igitur excitare,firmareq́ calorẽ expediet:in humiditatis vero ſiccitatisq́ſpecie,tota victus ratio,media eſt exhibenda. Qũa ſententia conſtat,nullã indicationẽ ſumpſiſſe Galenũ,de exſiccãdo id,quod à ſimplici frigore humeſcit:quoniã ſimplex intẽperantia,nec magna eſſe poteſt,nec plurimũ alterare valet : quãuis enim ſola,perpetuò durare nequeat,debilis tamen eſt,ac tarda nimis, & ferè inſenſilis,quæ ab ipſa prouenit permutatio. Medicus autem inſenſiles permutationes,& dogma ſempiternæ paſsionis,nõ conſiderat:id enim ſolũ calidum iudicat,in quo calor euidenter percipitur,& frigidũ,in quo frigiditas,humidũ & ſiccũ,in quibus humiditas & ſiccitas.Cum vero euidẽter non excedunt,media temperies indicatur:intra quam leuis exſiccatio,à calido,aut humectatio à frigido recipitur.

De temperamento ſexus.
CAP. XIII.

FOEMINAM frigidiorem eſſe maſculo,tradit Galenus.2. lib.de temperamentis,cap.9.in hominum vero genere,non modo frigidiorem eſſe mulierem viro, ſed multo etiam frigidiorem, quam in aliorum animantium genere , ſcribit idem Galenus.3. lib.de cauſis pulſuum,cap.1. Quoniã mulier in otio viuit,& domi ſe continet, contra ac vir in multis laboribus,& ruſticatione:

in

in brutis verò vterque sexus, consimilem ferè vitæ, & exercitationum rationem seruat. Mulier ergo viro est frigidior, si cætera quæ à sexu sunt, consimilia habeat vterque: temperaturam (inquam) victum, ac regionem. Pituitosa enim, pituitoso frigidior est: & biliosa, bilioso: si eãdem regionem incolant, & persimili viuendi ratione vtantur. Quoniam verò ex peculiari vtriusque vitæ instituto, mulieri accedit otium, mollites, ac vita sedentaria, viro verò labor, & exercitamentum: fit vt non modo mulier sit frigidior viro, sed multo etiam ipso frigidior. Nisi fortè virũ fingas pituitosum, qui ponthum incolat, & molliter viuat, eumque conferas mulieri biliosæ, Aegyptiæ, sobriæ, & ruralibus exercitamentis assuetæ: tunc enim calidior fœmina viro habebitur. Quin huiusmodi mulier, nisi frigido viro iungatur, ac temperetur, conceptura non est, vt Hippocrates pariter, ac Galenus aduertunt. 5. lib. Aphorismorum, sent. 62. Dubium tamen est, cur in biliosa muliere, quæ pituitoso viro est calidior, pudenda intus delitescant, & in viro pituitoso, qui biliosa muliere est frigidior, extra erumpant? Siquidẽ calor exuperans, facit pudenda erumpere, & deficiens, intus delitescere: vt scribit Gal. 14. lib. de Vsu partium, & .2. libro de Semine. Dicendum ex Galeno est, quòd genitalia in omni viri generatione sunt calidiora, quam in generatione mulieris: potentior enim calor, ipsa facit in viro erumpere, & in muliere præ impotentia delitescere. Quare quantum ad sexum attinet, semper vir est muliere calidior, quoniam ob genitalium calorem, tẽperatura ex omnium membrorum coalternatione consurgens, in maiorem calorem assurgit: sunt enim testes post cor, altera insiti caloris origo, vt scribit Gal. 1. lib. de Semine. Si cætera tamen quæ à sexu sunt, in viro ad frigus, & in muliere ad calorem inclinent, sexus præpollere non potest. Sed huic etiam obstare videtur, quòd multæ mulieres reperiuntur calidissimo natura vtero, & genitalibus: & viri præ testium frigore, aut impotentes, aut infœcundi: in quibus dicere ridiculum esset, viros mulieribus, quò ad partes generationi attinentes calore præstare. Erroneum præterea esset, ad genitalium perfrigerationem, postquam semel creatæ sunt, ob errorem victus, aut affectum aliquẽ morbosum (quod Valesius facit, primo libro cõtrouersiarũ, cap. 9.) confugere. Viros enim frigidos, & impotentes, sicut & fœminas, vtero, & genitalibus ardentiores: ab ortu frequenter prodire, experimentum ostendit. Nec minus errat, cum viros huiusmodi, copia materiæ illis partibus respondenti, & fœminas eiusdem inopia, creari tradit. Primo, quoniam non plus materiæ poscunt virilia, muliebribus: sed minus fortè, vt dicemus. Secundo, quoniam si sola positione differunt, à virilibus muliebria, æqualis materia responderet vtrisq;. Tertio, nã quo materia fuerit copiosior, eo difficilius actione caloris foras erumpet. Quare verius fortè dicendum est (si à Galeni hac in parte sententia, recedere non vereamur) fictitiam esse illam, virilium ex maiori calore eruptionem: & muliebrium ex minori calore delitescentiam. Falsum enim est quòd putat, virilia prius intro formari, quam extrudantur. Falsum quoque, quòd si in hac postrema functione languerit, non vir,

ſed fœmina fit: nihil enim conuincit ex ſimili quod affert, de poſteriori dentium eruptione: nec de catellis, qui recens nati non vident, vident autem poſtea: nec de talpis, quæ oculorum tantum præludium habuerunt. Non conuincit (inquã) nam dentes qui ſeptimo menſe erumpunt, ab ortu infantis creati non ſunt, ſed ſeptimo mẽſe, cum vtiles eſſe cœperunt, & creantur, & foras erumpunt. Catelli autem, quoniam oculos habent ad initiũ imbecillimos, nõ aperiri donec firmitatẽ habeant maiorẽ, ſategit natura. Talpa verò, quoniã terra erat excæcãda, viſu caruit. Ex his Galenus colligit, virilia intus creari primo, deincepsq; caloris & ſpiritus vi extra pelli. Quã verò rectè colligat, lector apud ſemetipſum æſtimet. Adde, quòd multa alia mẽbra, ſunt in corpore extãtia, & foras prodeũtia, manus, pedes, nares, aures, vmbilicus, quorum nullum intus formatũ eſt: ergo nec genitale viri intus formari fuit neceſſarium. Sola quoq; poſitione (quòd putat) virilia & muliebria, inuicem diſtare, falſum eſt: penis enim ſolidior eſt, per eiuſque cauitatem, vix calculus pelli poteſt: vteri autem ceruix, inſignem habet cauitatem, per quam fœtus naſcitur: vterus multò eſt amplior ſcroto, præputium mulieri carnoſius, & maius datum eſt: vaſa ſeminaria non ad ceruicem veſicæ vt in maribus, verum ne ad ceruicem vuluæ, quæ ipſi vicinior eſt, ſed ad vteri cornua inſeruntur, vt aduerſus Herophylum, idem notat Gal. 2. lib. de Semine, non longè ab initio. Membra quoq; adiacentia, diuerſam formationem, & craßitudinem receperunt, vt iam inde de fœmina fingenda, ſolicitam tunc fuiſſe naturam conſtet. Peritonæum enim parte inferna, mulieribus craßius, ob fœtum ſuſtinendum habetur. Iliorum oſſa, ampliora & craßiora ſunt ipſis, vt locus amplus in ventre, & oßium robur geſtationi ſufficiens, fœtui concedatur. Cauda extrorſum magis in muliere reflectitur, & oſſa pubis laxius, quàm in viris hærent, vt facilis in enixu concedatur exitus infanti. Hinc mulier ferè omnis, parte inferiori eſt craßior, & laticlunia. Ex brutorum præterea inſpectione, non ſola poſitione, vtriuſque ſexus genitalia inuicem diſtare, quàm apertißimum eſt: fœminis enim, retrorſum iacent ad caudam, maribus verò antrorſum ad ventrem, & inter crura pendent: quòd huius in illam inſultus, hac poſitione facilis eſſet futurus, peneq; impoßibilis, ſi eadẽ parte crearentur. Toto præterea corpore, mas à fœmina diſtat, ſecundo libro de Semine, autore Galeno. Nam ſicut leonem à leena, gallum à gallina, capram ab hirco, ouem ad ariete, ita virum à muliere facilè diſcernimus: neque opus eſt vt prius veſtes exuamus, quò differentiam membrorum ſpeculemur, ſed indutos & opertos ſatis agnoſcimus: cum & toto corpore inter ſe diſcrepent, & partes quæ poſt genitæ nuncupantur, aliæ nullæ ſint fœminis, aliæ diuerſæ conſpiciantur. Barbæ enim, criſtæ, calcaria, dentes exerti, marium animalium partes ſunt. Cerui etiam longa cornua habent, vt in his quoque à maribus, fœminæ ſuperentur. Diſcrepant item fœminæ à maribus, in eo quòd læuiores hæ, illi hirſutiores ſunt: hæ mollioribus pilis, illi durioribus integũtur: hæ latiores clunes, illi latiora habẽt pectora: aliiſq; multis differẽtiis diſtant.

Deus ergo, vel nos pangens natura, animalia cuncta creans, masculum & fœminam creauit ea: quoniam vtroque sexu fuit opus, masculeo vt in altero generet, fœmineo vero vt in se ipso. Vtrique autem, peculiarem qua indiget perfectionem indidit, tũ organorum, tum temperamenti, ad sua munia obeunda necessariam. Semper enim facultatibus sua organa concedit, alas volaturo, & processuro pedes. Sic mari penem prominentem, vt in altero generet, & fœminæ vterum intro reclusum, vt penem excipiat, & generet in seipso. Non quoniam extra proferre nequiuit pudenda, ideo fœmina facta est, sed quoniam intus habere condecuit, ideo creauit intus. In viris etiã ab initio, penẽ & scrotũ, vt & manus, ac pedes, extra delineat, quoniam extantia esse debuerunt. Temperamentum etiam diuersum, vtrique sexui imperti uit, nam absolute mas est fœmina calidior: temperatus, temperata: biliosus, biliosa: & pituitosus, pituitosa: quoniam mas debuit esse fœmina efficacior, & fœmina plus de materia tribuere, tum pro alendo fœtu, tum pro lactando. Calor autem, quò maior est, eò est efficacior, & plus materiæ absumit, minusque sanguinis relinquit, quò fœtus in vtero alatur, & exclusus ab vtero, lactetur. Vir ergo, qui fœmina nõ esset calidior, parum esset efficax gignendo, & mulier, quæ viro non esset frigidior, nec vtero gestare, nec infantem lactare, sine graui sui iactura posset. Quod in biliosis, & præcalidis quibusdam mulieribus experimur, quæ valde emaciantur, maleq́ habent ex conceptu, & infantem lactare non sustinent. Quò autem artificio sit vsa natura, in serendo mare atque fœmina, vt frigidiorem hanc, illum verò calidiorem produceret, notat Hippocrates. 5. lib. Aphorism. sententia. 48. in hæc verba.

" *Fœtus mares quidem in dextris, fœminæ verò in sinistris magis. Primo, quoniam dextra vteri pars, sinistra est calidior, propter hepatis vicinitatem, & rectitudinẽ. Secundo, quoniam semen ex dextro fœminæ teste profluens in dextrum sinum, calidius est, ac defæcatius, quam profluens ex sinistro teste: sinister enim sanguine nutritur serosiori, ac frigidiori, antequàm à renibus repurgetur. Tertio, quoniam dexter viri testis, dicta ratione est calidior, & masculorum sator. Vnde Hippocrates 6. lib: Epidem. sect. 4. sent. 26. in permutatione pueritiæ in adolescentiam (quando scilicet vox ex acuta rauca, maribus reddi solet, & puellis virginibus mammæ extuberant, atque menses ferri incipiunt, & vtrisque pili, in locis genitalibus incipiunt erumpere) ex dextri, aut sinistri testis intumescentia, docet dignoscere, filios ne, an filias, cum in ætatem perfectam, ac virilem peruenerint, sint genituri. Si enim dexter prius testis intumescat, filij: si sinister, fœminæ gigni solent. Et Aristoteles 4. lib. de generatione animalium, in tauris vt vacas gignant, dextrum testem ligare præcipit. Quàm sentẽtiam in viris sectatus Galenus, libro de facile parabilibus,*

" *ita scribit. Vt mas gignatur, vir sinistro teste ligato venere vtatur, vt fœmina dextro. Vnde quidam pro magno secreto consulunt, vt in accessu vir eo iaceat situ, vt dextrum crus leuet, sic enim ex dextro teste, in dextrũ vteri sinum, semen expeditius iaculatur: tunc vero fœmina ab accessu, supra dextrum latus est vertenda,*

vt semẽ ad dextrum sinum colligatur. Dixit enim Rasius. 6. lib. Aphor. sent. 101. quod mulier, quæ in dextrum latus solita est decumbere, rarissimè gignit fœminas. Hinc in conceptu maris, maior tumor dextrorum vasorum adest, & sinistrorum in conceptu fœminæ: quod in vasis qui sub lingua sunt, valde conspicuum apparet, ad eam enim partem, magis accurrit sanguis pro fœtu alendo. Vnde & eius partis pulsus vehementior est, maior, velocior, & durior. Quod inditium, esse certissimum, & minimè fallax, masculeæ prægnationis: legitur apud Aëtium. 4. lib. tetrab. 4. cap. 9. vehementior nanque fit pulsus, quoniam vires augentur, sanguinis & spirituũ vitaliũ copia: maior etiã fit & velocior, ob vsum adauctũ, ex sanguinis & spirituum calore: sicut durior ob tensionem, quæ tum à fœtu extendente, tum à sanguine implente vasa contingit: quare rectius tensum dixeris, aut plenum, cum Auicẽna. 22. 3. tract. 1. cap. 13. Eiusdem etiam partis, quàm contrariæ mãma, prius lactescit, & magis turget, præsertim papilla, vt notat Aëtius. Sic & eius mammæ repentina detumescentia, abortum portendit, siquidem mamma dextra magis gracilis fiat, maris: si verò sinistra, fœmina est quæ abortitur, vt scriptum reliquit Hippocrates. 5. libro Aphor. sent. 38. Initium etiam motus infantis, in vtero iã animati, in dextro incipit sentiri, vt notat Auicenna. Qui alia etiam minus certa, quanuis non prorsus improbabilia, ex alijs autoribus inditia in gestatione maris colligit, cum ita scribit. Et dixerunt quidam, quod quando mouetur à statione, mouet prius pedem dextrum, & est expertum. Et cum erigitur, sustentatur super manum dextram, & est oculus eius dexter, leuioris, & velocioris motus. Hæc tamen communia inditia esse cẽseo, vtero gerẽtibus, & ijs quæ nihil gestãt: nã vt autor est Aristoteles, libro de progressu animalium, dextrum est motus principium: quare ipsa natura docti, dextra ceu validiora, & calidiora prius mouemus. Nec obstat huic sententiæ de gestatione maris in dextro, & fœminæ in sinistro, quòd ipsam reprehenderit Arist. 4. lib. de generatione animalium, cap. 1. in Empedocle & Anaxagora, quoniam experimento obseruatum esse tradit, in dextra vteri parte fœminam, & in sinistra masculum, immò in vna & eadem parte simul masculum & fœminam generari. Non obstat (inquam) nam Hippocrates, hanc causam non censuit esse perpetuam, & necessariam vt illi, sed frequentem: ob idque aduerbium ferè, aut magis, apposuit: fieri enim potest, vt maris semen plus excedat calore, quam sinister vteri sinus deficiat: fieri etiam potest (quanuis raro contingat) vt mulier sit sinistra, id est quòd dextra habeat infirmiora sinistris: quo casu, mas sinistra vteri parte gignetur, & ex contrarijs causis, fœmina in parte dextra: si præsertim causæ addantur aliæ, calfacientes, aut infrigidantes, quas colligit Auicenna. 21. 3. tract. 1. cap. 12. Ratio etiam demonstrat, mulierem dari posse, in qua sinistra, dextris sint æque valida: quoniam datur in qua sint validiora, & in qua sint debiliora, ergo dabitur etiam medius status. Adeo tamen rarus est huiusmodi euentus, vt Hippocrates mulierem ambidexteram non fieri, scripserit. 7. lib. Aphorismorum, sent. 43. qua

sententia, frequentiam, non autem perpetuitatem intellexit Hippocrates: mulierē enim ambidexteram, vidit conciliator; problemate duodecimo, sectionis tricesimæ primæ. Nec opus est ad solam consuetudinem, cum ipso recurrere; cogit enim ratio dicta, medium statum per naturam concedere. Nec obstat etiam, quòd ex cordis rectitudine, sinister latus deberet esse calidius, atque validius. Respondet enim Galenus. 6. lib. Epidem. sect. 2. com. 44. quòd dextrum latus est calidius ob hepar, cor nanque in medio iacet, quamuis ob sinistrum eius ventrem in sinistro latere pulsantem, ad id latus magis videatur accedere. Sed cur (quòd ibi quærit Galenus) si dexter oculus, aut auris, non plus videt, aut audit sinistris, dexter vterus, aut testis, dextra quoque manus, validior est, atque calidior; sinistris suis comparibus? In vtero dextro, & teste dextro, respondet Galenus, causam esse, quòd calidiori, & magis defæcato nutriuntur sanguine, quàm sinistri. In brachio verò, respondet Aristoteles, problemate. 12. & 13. sect. 31. quod robur dextri, est maioris, & euidentioris vsus, in actione & motu brachij, quam in passione, per quam fit sensus omnis: ideoque aut nihil, aut parum plus, videt, atque audit, oculus, & auris dextra, quàm sinistra: quoniam non minus patiuntur à sensibilibus, sensoria sinistra, dextris.

Hinc si alijs inditijs attendamus, calidiores semper masculos, suis comparibus fœminis reperiemus, citius enim formantur, & celerius, ac frequentius mouētur in vtero, quæ opera caloris sunt. Quæ insuper mares gestāt, citius, pluribus, validioribusq; motibus agitantur, & melius coloratæ visuntur, vt scribit Galenus. 6. libro Epid. sect. 2. com. 45. Lac etiam crassius habent, nam aquæ instillatum (inquit Aëtius) si fœtus fœmella sit, diuellitur, ac distrahitur: si vero masculus in superficie persistit. Et apud Auicennam, speculo instillatum, remanet quasi ipsum sit frustrum argenti viui, aut granum margaritæ non currens, neque protensum. Maculæ etiam quæ papillas circunstant, & ipsarum papillarum color, rubeus est in maris gestatione, nigrior verò velut ex sanguine magis refrigerato, vbi gestatur fœmina, vt aduertit Auicenna. Viuidus etiam calor, est qui in maris conceptu facit papillas sursum reflecti: & eius defectus, vbi fœmina gestatur deorsum nutare, vt notat Aëtius. Ipse etiā masculus, colore est nigrior, maior, solidior, robustior, hirsutior, quæ calorē ostendunt: fœmina verò candidior, breuior, laxior, imbecillior, & depillis, quæ frigore comparantur.

Videtur tamen obstare, Primo, quòd mulier citius adolescit, vt scribit Hippocrates. 6. lib. Epidem. sect. 2. sent. 45. Secundo, quòd pluri sanguine redundat, qui singulis lunationibus vacuatur. Tertio, quòd Hippocrates. 1. libro de morbis, ad principium, ita scribit. Habet enim mulier sanguinem calidiorem, & propterea calidior est quam vir. Quarto, quoniam in genere auium rapacium, fœminæ sunt validiores, & celeriores masculis, aucupum experimento. Leena quoque leone, & vrsa vrso, ferocior esse perhibetur: equam quoque, equo esse velociorem statuunt.

Dicendum tamen ex Galeno, in eiusce sententiæ commentario, quòd mulier citius

tius augetur, ob humiditatem temperaturæ, quæ membra reddit extensioni opportunissima: citò tamen desinit augeri, ob defectum innati calidi extendentis ipsa. Sanguis verò qui singulis lunationibus purgatur, non tantum refertur abũdantiæ, quã nutritionis membrorum defectui. Liber verò de morbis, aut spurius est, aut interfertas habet sententias Hippocrate indignas, quòd alijs etiam eius libris videre est. In genere verò auium rapacium, mares quoniam calidissimi sunt, imbecilliores fœminis minus calidis habentur: quoniam omnis intemperies, si valde augeatur, deijcit actum propriæ operationis, vt autor est Gal. 2. lib. Aphorism. com. 20. Leena quoque leone, & vrsa vrso, ferocior & morosior est, ob inditum instinctum seruandæ prolis, quòd in gallina etiam, & cane fœmina videmus, non tamen propterea est calidior. Velocitas vero maior equarum, non est inditium necessarium caloris maioris, lepori enim, & ceruo datur, quoniam meticulosis, fugam velocitate parauit natura. Erit ergo equa velocior, quoniam equo est meticulosior, nõ quoniam calidior, citius enim lassatur & deficit: equus vero velox est, atque firmus in labore, & cursu pertinax, & feritate, ac victoriæ spe magis quam metu ducitur.

De ætatum numero, & distinctione.

CAP. XIIII.

VITA quæ (apud Aristotelem) animæ in corpore mora est, per ætates, id est per insignes quasdam mutationes in ipsa contingentes diuiditur. Per quandam etiam quasi abusionem, & similitudinem, vita carentia ætatibus metimur, idest mutationibus quibusdam euidentibus, à quibus non sunt immunia: quãuis ineuidẽtiores, eas habeant quàm viuentia. Non enim statim à prima generatione, summam sunt consequuta perfectionem, sed temporis tractu, tum perficiuntur, tum ad corruptionem properant, & veterascunt. Lapides nanque, & metalla initio sui friabilia, imperfectaque sunt, donec firmitatem, & vltimam perfectionem acquirant, antiquitate etiam corroduntur, & puluerascunt. In theriaca quoque, & compositis medicamentis, ætates agnoscunt Galenus & Auicenna, iuniorem, vigentem & senescentem: in iuniori præualet papaueris succus, in vigenti perfecta est forma, virtute compositionis præter vires simplicium tributa: in senescente verò, vtraq; virtus exoluitur, & veterascit. Quoniam verò animata, euidẽtiores habent huiusmodi mutationes, homines præsertim, de quibus nostrum est institutum agere (ortus, dentitionis, loquellæ, intelligentiæ, redentitionis, pubis, venereorum, mensium, incrementi & decrementi, roboris & remissionis, canorum, & demum interitus) ipsorum progressum, atque vitam, per ætates, velut per terminos quosdam in quibus frequentius contingunt metimur: latitudinem enim quæ contrarijs respondeat temperamentis, in omni ætate subaudiendam esse monemus, magna

quippè

quippe est inter melācholicū, & sanguineū (siue puerum, siue iuuenē, siue senē) differētia, tā in totius vitæ duratione, quā in eius partitione, quæ per ætates fit. Quòd Gal. 3. lib. Aphorism. com. 27. & lib. 6. de sanit. tuen. cap. 2. ita docuit. Nec tamē (inquit) est has ætates annorum numero circunscribere, quenadmodum nonnulli fecerunt; nisi fortè in latitudine quadam. Ergo pubescere quidem incipiunt aliqui, vbi quartumdecimum annum expleuerunt: quidam vno post anno, aut etiam amplius. Initium præterea remißionis nonnulli habent, statim à trigesimo anno, nonnulli post quintum & trigesimum. Id quod tertio etiam prognosticorum, com. 28. Galenus notauit inquiēs. Primus terminus cōuersionis ad habitum frigidiorem, annus trigesimus est, nouißimus verò, trigesimus quintus. Ex quibus locis nolim quispiam intelligat, ætates distingui debere certo aliquo, atque præfixo temperamento, quod quædam naturæ citius, & aliæ tardius nanciscuntur. Melancholicus enim, nō ingreditur pueritiam, nec vllam aliam ætatem, cum eodem temperamento quo sanguineus: sic enim non distarent inuicem tēperamenta. Nec indicatio ab ætate, esset alia, ab indicatione natiui temperamenti. Nec sanguineus in ætate inclinante, ad extremum vsq; senium salubrius degeret, cæteris qui parem ætatem agunt: contra ac docet Galenus. 6. lib. de sanit. tuenda. Aetates ergo distinguntur intraneis quibusdam mutationibus, euidenter in vita contingentibus, quæ nec certo annorū numero, nec certo item temperamento circunscribi possunt, sed sub ampla quadam latitudine, diuersis temperamentis respondente: sanguineus enim inclinans, vbi iā ad frigidiorem naturam cœpit commutari, calidior est atque humidior, melancholico iuuene. Per intraneas autē mutationes ætates metimur, non vt iuris prudētiæ periti, per extraneas, quæ ipsis à iure conferūtur, ad delicta perpetranda, ad impetrandam veniam, ad emancipationes, ad beneficia & dignitates consequendas, ad ordines, profeßiones, & nuptias contrahendas. Prætereo astrologos, cum Ptholomeo, vltimo libro quaternarij, qui quāuis intraneas mutationes memorēt: septenario eas numero claudunt, quò errantibus stellis, singulas mutationes largiantur, & maiori quàm stellæ ipsæ detineātur errore. In intraneis autem mutationibus percensendis, non vsquequaquè conueniunt autores: quidam enim plures, alij pauciores percensent: atque idem autor, pro diuerso tractandi instituto, aut ordine, hic plures alibi verò pauciores describit. Cum enim in pauciores ætates diuidit, illas rursus in alias mutationes minus insignes, diuidendas relinquit. Aristoteles libro de morte & vita, ita scribit. Est igitur ortus quidem prima vegetatricis animæ cum calore participatio, vita vero mora eius, iuuenta primæ refrigerabilis particulæ auctio, senecta eiusdem decretio, status siue ætas adulta, quod horū medium est. Quibus verbis, triplicem tantum ætatem statuere videtur, tribus calidi, atque humidi mutationibus respondentē: cum scilicet augescit, aut in vigore est, vel inclinat. Quæ augescit in sui initio pueritia est, quæ terminatur anno ferè decimo quarto, autore Galeno. 3. lib. Aphorism. com. 27. & 28. In progressu verò est adolescentia, quæ terminatur

minatur anno ferè vicesimo quinto: hic enim annus vltimus est crescendi: quoniam ab hoc in tricesimum (qui primus terminus est conuersionis in habitum frigidiorem, aut in trigesimum quintum, qui vltimus statuitur à Galeno. 3. prognostic. com. 28.) iuuentus extenditur. Iuuenes autem, & omnes siccæ ætates, à ratione crescendi excluduntur, libro de victu priuatorum, com. 7. vbi incrementum, in nullum aliud, quàm humidum temperamentum incidere posse, scribit Galenus. Quod etiam voluit Hippocrates, lib. 1. de diæta, non lõge à fine, in hæc verba. Vir cum steterit iam corpus, siccus est, & frigidus, quia caliditatis impetus, non amplius dominatur, sed ἑστήκῃ id est, stetit corpus, ab augmento quiescens ac perfrigeratum. Male enim cornarius vertit, stat, præsentis temporis, pro præterito stetit: deditque occasionem errandi Valesio, cap. 8. primi libri controuersiarum, qui ex eo loco consistentes existimat, tunc primum stare quiescentes ab augmento, quasi iuuenes creuissent. Quod vt caueret Hippocrates, præterito est vsus, dicens: viros stetisse ab augmento quiescentes: per totam scilicet iuuentutem antecedentem. Male ergo dixit Valesius, quòd solida membra corporis, plerisque vsque ad trigesimum annum, aut etiam trigesimum quintum, fiunt corporatiora. Nam verum augmẽtum solidorum, quod trina dimensione aucta constat, iuuenibus non fit: quòd verò corpulentiores, & craßiores fiant, non autem longi, ex carne est, non ex solidis, & vlterioribus etiam ætatibus contingit. Iuuentutem sequitur vergens ætas, aut inclinans, aut subsistens, ita enim rectius, quàm consistentem appellari, docet Christophorus a Vega, 1. libro prognost. com. 29. & 1. Aphor. com. 13. qui enim iàm declinare incipiunt, non rectè consistentes dicuntur, sed subsistentes, ac declinantes: habent enim ætatem mediam vigoris & senectutis, ita vt ab ætate quidem vigente recedant, nondum tamen sensum habẽt senectæ manifestum, vt scribit Gal. 1. lib. Aphor. com. 13. Durat hæc ætas, à tricesimo, aut tricesimo quinto anno, in quadragesimum nonum, autore Gal. 3. Aphor. com. 30. quæ vitæ humanæ medietas est, ex septem annorum septimanis constans. In quo dominum exorans psalmista inquit, Domine ne in dimidio dierum meorum reuoces me. Quanuis enim calor, hac ætate iam deferuere cœperit, non prorsus sedatus est, nec animi perturbationes pacatæ, vt Deo tota mente vacemus: donec senectus accedat, per alias septem annorum septimanas, in naturalem interitum protensa. Vnde hac computatione ducti legislatores, post centum annos neminem viuere præsumunt. l. 2. de sacros. eccles. Sunt ergo omnes ætates quinque, pueritia, adolescentia, iuuentus, subsistens, & senectus: quæ tribus illis innati calidi atque humidi mutationibus, tribusque Aristotelis ætatibus dictis cõprehenduntur. Iuuenta enim ab ortu, ad augmenti finem protensa, pueritiã & adolescentiam claudit. Senecta verò, ab imminutionis initio, vsq; in mortem prorrogatur, & ætatẽ inclinantem, ac senium comprehendit. Aetas verò adulta, in ambarũ medio sita, vigẽs, florens, atq; consistens, & iuuentus, à iuuãdo dicitur, sicut & adulta, quoniã in ipsa corpus adolescere finiuit. Quare immerito à Valesio reprehẽditur

Fuchsius,

Fuchsius, quòd in cõpendio dixerit, iuuenes & vigẽtes ætate, & consistentes eandẽ ætatẽ agere: nam verè quæ in suo robore constat, non alia est quã vigens, & quæ iuuentus à iuuando, quoniam maximè sit apta ad tolerandum laborẽ dicitur. Quod ergo lib. de victu priuat. sent. 7. Hippocrates diuiserit ætates in duas, inelaboratus est locus: vt aduertit Galenus, in cõmentario eiusdem sententiæ. Primo autem libro Aphor. sent. 13. iuuentutem, adolescentiæ & subsistentiæ interiacentem, prætermisit Hippocrates, quoniã breuitatem affectans, eam ceu mediã, medio modo inediam tolerare, vnusquisq; ex ætatibus quas dixit, intelligere poterat, vt aduertit Galenus in eius sententiæ commentario. Quòd nõ aduertens Valesius cap 8. primi libri cont. nomine adolescentiæ, iuuentutem in ea sententia Hippocratem intellexisse scribit. Primo itẽ libro de diæta in fine, Hippocrates quatuor ponit ætates, pueritiã, adolescentiã, virilitatẽ & senium. Ibi autem per pueritiã omnem ætatem augmentationis intellexit, cũ scilicet mẽbra eatenus sunt humida, vt vndiq; extẽdi poßint, quoniã vt autor est Gal. lib. de victu priuat. com. 7. id tẽperamentũ augmẽto est opportunissimũ. Nam eos qui vltra quatuordecimũ annũ sunt cõstituti, pueros interdum vocasse Galenũ, constat ex libro eiusdẽ de sanguinis mißione, cap. 12. vbi si post quartũ decimũ annum pueri natura fuerit bene sanguinea, sanguinem ipsi mittere iubet. Quin lib. de victu priuat. com. 7. hac ratione ætates reduxit Galenus ad quatuor, totidem tẽperamentis respondentes: è quibus pueritiam calidã & humidam ponit, iuuentutem calidã & siccam, vergentẽ frigidam & siccam, senectutem frigidã & humidam: vbi pueritiæ nomine, omnẽ ætatem quæ est vsq; ad iuuentutem intellexit: quoniã in omni ea ætate, calorẽ atq; humiditatẽ corporis extẽsioni, & augmentationi necessariã, corpus habet. Primo ergo libro de diæta, adolescentiam in pueritia cõprehendit: & adolescentiæ nomine iuuentutẽ intelligit, calidam enim & siccã esse, & in qua ignis impetus dñetur describit. Siue ergo in tres, siue in quatuor seces, siue in plures, aut pauciores, nihil obstat: omnes enim, aut diuisione pauciorũ, aut collectione pluriũ, ad quinq; dictas ætates reducũtur. Quas iterum in alias resecant autores, per mutationes alias minus insignes. Pueritiã enim in quatuor secant Hippocrates, atq; Gal. 3. Aphor. libro à sent. 24. in. 28. ante loquelã infantia, à non fando dicitur, duratq; menses septem, donec dentes pullulare incipiunt. A quo vsq; ad redentitionẽ, quæ septimo anno magna ex parte cõtingit, ætas durat dẽtitionis. Postrema pueritiæ pars, appellatur pubertati proxima, quæ duodecimũ, decimũ tertiũ, & decimũ quartũ annũ cõprehẽdit, vt scribit Gal. 3. Aphor. com. 27. inter quã & septimũ annũ, quo ætatẽ dentitionis diximus expleri, mediã ætatẽ ponũt Aphorismo vicesimo octauo sequẽti. Pueritiæ autẽ p has ætates partitio vtilis est, quoniã diuersis morbis ipsarũ singulæ sũt obnoxiæ, vt notat Hippocrates, sentẽtijs citatis: atq; hæc ætas cũ calida sit, & valde humida, plurimis mutationibus est obnoxia, ob idq; in breui quatuordecim annorũ spatio, tot quas diximus subit mutationes, & alias adhuc minutiores, quas Auicẽna memorat. Secunda adoles-

centium ætas, quã ab anno decimo quarto, in vicesimũ quintũ, diximus prorrogari, appellatur etiam pubertas, vt constat ex Galeno. 5. libro Aphorismorum, coment. 7. vbi scribit: Quod tempus pubertatis post quartum decimum annum exorditur, & vsque ad vicesimum quintum prorrogatur: diuiturq; speciatim in ephebiam, in qua pubes innascitur, à decimo quarto anno, in annum decimum octauum: & in adolescentiam, a decimo octauo in vicesimum quintum: vt quinto Aphorismorum, commentario nono scribit Galenus. Tertia ætas iuuentus, florens, et vigens appellata, firmum et siccum corpus habet, quod iam extendi et augeri nequit: ob idque apellatur ab Auicena ætas perfectionis et complementi. Hæc mutationibus ob eius siccitatem, & robur, minus est obnoxia: ob idque in alias ætates non resecatur, vbi enim mutari cœpit, iam in quartam ætatem quæ firma non est, & ad mortem vsque perdurat degenerat. Hanc παρακμαστικὴν hoc est, inclinantem, aut vergentem, appellat Galenus. 5. libro de sanitate tuenda, vbi postquam superioribus libris, artem tuendæ valetudinis, vsque ad iuuentutem peractam tradidisset, ita scribit. Id quod ipsi hactenus fecimus: qui de ea per singulas ætates præter inclinantem, (παρακμαστικὴν Græci vocant) egimus. Cuius extrema pars senium propriè dicitur. Quibus verbis, omnem ætatem quæ est à iuuentute, in vitæ finem, inclinantem appellauit: eiusque vltimam partem, senij nomen propriè sortiri affirmat. Prior verò nõ propriè, sed ὠμογερόντων hoc est, eorum est, qui cruda, viridique senecta, prædditi sunt: quæ interdum senectutis nomine, aliâs vero nomine inclinantis, aut subsistentis intelligenda venit. Primo siquidem libro Aphor. com. 13. Subsistentes dixit esse medios, inter iuuenes, ac senes. Et tertio libro Aphor. com. vlt. primos senes dixit esse medios, inter iuuenes & seniores. Aetas ergò, quæ post iuuẽtutẽ ad obitum vsq; sequitur, generali vocabulo inclinans appellatur: cuius postrema pars propriè senium, prior verò interdum subsistens, aliâs cruda & viridis senecta, aut primum senium, aut prima senij pars appellatur. Nam & in hac ad frigidiorem habitum cœpit corpus permutari, vt scribit Hippocrates, ad finem primi libri de diæta: & ortus tunc canorum visitur: & quanuis omnia vitæ munia, æque atq; illi qui in vigenti ætate consistunt conentur peragere, non tamen eodem modo ad labores sufficiunt: ex adustione nanq;, & algoribus & humi cubatu, vigilijs, atq; repletione, pulsquam illi offenduntur, autore Galeno. 3. lib. Aphor. comment. 30. Postrema verò inclinantis pars, quàm propriè seniũ appellari dixit Galenus, vltima ætas est, quam seniorum ætatem appellat tertio libro Aphorismorum, commentario vltimo: atque hæc duplici constat differentia, prima est eorum qui ciuilia negocia, adire non sustinent, propriè tamen saluti consulere possunt. Ob idque de ijs rectè dicitur.

Vt lauit, sumpsitq; cibum, det membra sopori
Nanq; hæc iusta seni.

Secunda verò seniorum differentia, eorum est qui non modò à ciuilibus negocijs abstinere coguntur, verum nec propter virium imbecillitatem assiduum

balnei vsum sustinent: nec propter habitus frigiditatem, mordacia excrementa per balneum euaporanda congerunt. Durat illa à quinquagesimo in sexagesimum annum, aut quòd longius prorrogatur in sexagesimum quintum: vocaturq́ media senectus, quoniam viridi, & vltimæ interiacet. Vltima verò, quæ & decrepita appellatur, ad septuaginta, & in potentatibus octuaginta protenditur; quod amplius, labor, & dolor est, (vt docuit psalmista): ad quatuordecimq́ extenditur annorum septimanas, quibus vitam hominis, cum morte ineuitabili commutari diximus.

An senium & mors, arte vlla posśint deuitari. *CAP. XV.*

OMNES *quas memorauimus ætates, dirimit Gal. 2. libro de temp. cap. 2. humiditate & ariditate. Senes enim siccisśimi sunt & durisśimi, pueri verò humididisśimi, mediæ ætates, medio modo se habent: pro vt magis ortui accedunt humidiores, & quanto magis recedunt sicciores sunt. Exsiccatio enim nostri corporis ab ortu in interitum, perpes & necessaria est. Primo, ob experimentum irrefragabile, quo nullus vsq; in hodiernũ diem, quantũuis exacta viuẽdi ratione tractetur, desiit consenescere. Vnde libro de Marasmo Gal. cuiusdam philosophi sententiã reprehendit, qui senescere & mori animal inscitia, non autem necesśitate existimans, librum cum quadragenarius esset conscripsit, quòd citra senium superesse liceat: postea verò octoagenarius factus, tanta erat consumptione, & senio confectus, vt omnibus risui esset: nec tunc amplius audebat ipse, quò pacto senium omnes vitent, alios docere: sed naturam idoneã requiri, & suæ artis fundamenta, à primis alimentis iactãda esse prædicabat: pollicebaturq́ si statim à natali die pueris asśisteret, eorũ corpora immortalia reddere: quoniam quos tunc susciperet natos, viros ante eius obitũ visurus ipse nõ erat. Secũdo, ob rationes suasorias, demonstratio enim euidens, quæ scientificam et firmam vllam ex principijs euidentibus sequellã habeat, aut senij: aut mortis animãtibus necessario venturæ: aut eius proloquij quòd in vniuersum genita omnia sint interitura: nulla præter experimentum est, autore Galeno, libro de marasmo. Est autẽ experimẽtũ tãtæ fidei, vt nõ modo in demõstrationis defectu, verũ etiã si rationes deessent suasoriæ, quãuis etiam valida ratio contrariũ suaderet, ipsi soli esset fidendũ. Ratio enim quæ cõtrariũ experimẽto concludit, fallax est cẽsẽda, quãuis fallacia ignoretur. Nã orta nõ esse interitura, deceptoria procli ratio probat, in hũc modũ. Deus qui cũcta creauit, aut bene, aut malè ea constituit: nõ malè, quoniã creator esset non optimus, quòd perabsurdum est: si autem rectè nunquam dissoluet, pulchrè enim constitutum dissoluere vele, maligni est artificis. Huic tamen rationi respondet Phyloponus, lib. 6. aduersus viginti*

duas procli propositiones, de mundi æternitate, in hæc verba. Si vniuersum mundum bene compositum dissoluere voluisset Deus, non propter hoc & bonũ fieri malum necesse est. Qua enim bonitate ab initio mundum composuit, non alia quidẽ omnino ipsum dissolui velet. Quoniam & lyram cõmodè beneq́ compositam, postquã vsui in quam composita est fuit componenti, hanc rursus qui bene composuit dissoluet. Neq; vllus (modo mente præditus sit) diceret, vele dissoluere lyram bene compositam praui esse, & musicus cum prius prauus factus sit, ita concentum bene cõpositum dissoluet. Sed omnino perspicuum esse puto, & prius bene composuisse, & compositum iterum bene dissoluisse. Multo igitur magis verè bonus, & à principio per bonitatem mundum constituit, & ipsum iterũ si voluerit dissoluet. Causam itẽ dissolutionis habebit bonitatem, quanuis ratio nobis sit dissolutionis occulta. Non enim quorum causas nescimus, plurimorum enim, fortè vero omnium rationes nos latent, hæc omnino, aut frustra, aut in prauo fieri putandum. Puerorum enim existimo esse, & eis quæ sensum mouent inhiantium, si inspectum dissoluatur pulchrũ, iam propter hoc eum qui dissoluit prauũ putare. Hoc enim vtiq; fortè dixerit, & ille qui amore pulchritudinis lunæ victus, & optimam stupidus admirans partium ipsius moderationem, nec non colorem bonum: nec vnã quæ in eius animo è disciplinis est philosophice contemplatus, nec quæ insunt in ea prouidentiæ rationes attigerit, qualia pati puto, & eos qui in solam apparentem vniuersi pulchritudinem animum dirigentes, in optimas prouidentiæ rationes prospicere nequeunt. Quas pro salute & perfectione substãtiarum (quæ in vniuerso reperiuntur) ratione fungentiũ Deus excogitauit. Hæc Phyloponus. Sed quæ sunt suasoriæ rationes, quæ corpora nostra perpetuo exsiccari docent? Dicendũ, quòd Galenus .1. lib. de sanit. tuen. causas duas internas agnoscit, neceßariæ animantium exsiccationis: quarum prima est ignis elementum, quod in prima seminum, & menstrui sanguinis cõmistione, abũdãtius recepimus, vt huiusmodi exsiccationem, & coagulationem operaretur. *Hoc semẽ exsiccat, vt venæ, arteriæ, & reliquæ partes, ex ipso gigni poßint: ipsasq́ partes genitas, vniuersumq́ corpus ex eis formatũ, non desinit exsiccare, donec ad summum incrementum sit peruentum. Tum verò & incrementũ omne sistitur, oßibus nimirum ipsis per siccitatem nõ vltra sequacibus: & sanguinis spiritusq́ vasa, spiritus ipsius flatu in latum aguntur: cuncta deniq́ mẽbra non solum robusta fiunt, sed etiam vires suas summas obtinent. In eo verò quod sequitur tẽpore, omnibus iam partibus supra iustum siccescentibus, nõ solum cuiusque officium minus probè administratur, sed etiam corpus ipsum macilẽtius, graciliusq́ quàm ante redditur. Ergo vltra siccatũ, nõ macilentius modo, verũ etiam rugosum efficitur: artus quoq́ ipsi inualidi, atq; ad motus suos incerti, incõstantesq́ probãtur. Affectio hæc in animalibus seniũ appellatur, ei quæ in styrpibus* αὔανσις *Græcæ dicitur, proportione respõdẽs: est enim & illa styrpis seniũ, siccitatis excessu proueniens. Vna igitur hæc est omni genito corpori, corruptelæ interitusq́ cõnata neceßitas.* Altera est quæ etiã in

anima-

animalibus præcipuè cernitur totius substantiæ fluor, quem insitus calor excitat, in proprium humidum agēs, ipsum temporis tractu deuastans. Vt enim flamma ellychnij humidum absumit, & in fumum ac fauillam citissimè vertit, ni suppetat oleum irrigans, & conseruās ipsum: sic natiuum calidum intra triduum, aut citius, propriū humidum absumit, ni alimentitium humidum accedat: eo enim appetēte, exsiccatio fit tardior, totaq́ vitæ periodo durare potest. Nam vt oleum non impedit, sed retardat ellychnij vstionem, sic nec succus alimētitius innatum humidum reficiens, ipsius innati humidi exsiccationem quæ per ætates fit, impedire est potis: sed tantum retardare, idque in centum annos, aut propè. Sic olla, aut sartago, liquore aliquo plena, plures annos durant incombusta, & in charta papyracea oleo plena, oua friguntur: Quæ tamen, si vacua igni apponantur, citissimè comburi videmus. Primo, quoniam externus liquor, internum humidum ab vstione defendit, ipsum humectando. Secundo, quoniam calor internus, ad externum humidum conuersus, minus agit in internū: præsertim in animantiū corpore, quorū humidū denfenditur ab anima, eiusq́ue potentijs, item & ab ipso calido, humidum innatum per nutritionem resarciente. Sed dubium est, quomodo calor noster innatus, contraria possit: formare nempe, nutrire, augere, & conseruare corpus nostrum: simulq́ue corrumpere, exsiccare, & humidum nostrum perpetuo fluore consumere. Cui dicendum, quòd calor noster, & calor est, & natiuus calor: vt natiuus nos format, nutrit, & auget, non tamen calidi simpliciter naturam exuit: cuius ratione à paulatina exsiccatione, quæ per ætates fit, non potuit absolui. Quare libro de Marasmo Galenus, medicos, ac philosophos omnes redarguens, quoniam dixerunt corpora nostra senescere, eo quòd innatum calidum, perinde ac flamma ignis humidū nostrū absumit: hanc quàm diximus) paulatinam exsiccationem non tollit, sed similitudinem improbat. Flammæ enim ignis generatio, ex subiectæ materiæ corruptione constat, contra ac generatio caloris natiui, quæ non fit humidi natiui corruptione, sed refectione & restauratione, quàm idem calor natiuus operatur: quòd vel ipsius Galeni verba monstrant: ita enim eò loci scriptum reliquit. " Quòd enim innato calido corpora senescunt, & senio confecta, corrumpuntur verum est: at quo fieri exemplo monstrant, non est verum: " non enim ac flammæ ligna, sic calor viuentium, corpora corrumpit. Horum " nanque exemplum, magis proprium fortè his sit, qui consumuntur febribus, quàm " rem repetitis antea verbis Hippocrates insinuauit. Quòd autem naturæ pro" gressu corpora siccentur, quodq́ue innatum id calidum efficiat, vt primo de " tuenda valetudine demonstrauimus, & necessario nunc repetemus, est vn" dequaq́ue verum. Quæ verba, si Valesius aduertisset, controuersia prima, sexti libri, non diceret calorem naturalem, nisi in non naturalem migret, non consumere, nec desiccare sibi subiectum corpus. Vnde calor innatus (inquit) per inediam consumit, quoniam igneus fit. In senio etiā, si corpus absumitur, nō est (inquit)

quoniam calor natiuus absumat ipsum, sed quoniam substantiam restituat semper minus humidam loco dissolutæ. Contra vero est, quòd Galenus verbis citatis dixit, calido innato corpora senescere, & senio confecta corrumpi, esse quàm verissimum: sermone etiam febrium (in quibus calor innatus igneus redditur) repudiato. Septimo etiam libro Aphorismorum, com. 59. in vapores corpus exolui, duplici causa voluit Galenus: extrinsecus quidem ab aëre ambiente, intus verò à calore natiuo. Et. 1. Aphorism. com. 15. & 17. insensilis difflatio, & alimentorum exhibendorum quantitas, innati caloris multitudini, semper ex proportione respondent. Secundo, quoniam per inediam, ob id in igneam naturā mutatur calor, quoniam humidū radicale absumitur, & corpus desiccatur: prius ergo est absumi, & desiccari, quā in igneam naturam verti: male ergo per inediam tradit desiccari corpus, quoniam igneus tunc fit calor: posterius enim non est prioris causa, sed quòd prius est posterioris. Tertio, quòd in senio, ob id restituitur siccior substantia, quoniam corpus nutriendum, cui alimētum assimilatur, est siccius: prius ergo est corpus à calore absumi, atq; exsiccari, quàm sicco alimento refici: & ex cōsequenti, male ob id tantum siccari corpus tradit, quoniam minus humida substantia restituitur loco dissolutæ.

Sed cur si natiuus calor, humidum radicale nutritione reparat, additione succi alimentitij, & conuersione eius in tale quale est ipsum: non æque, aut plus proficit hac reparatione, quàm obsit & cōsumat exsiccatione? De melle enim, aut sacharo, aqua bullientibus, nihil consumitur, si aqua aut liquor permistus non desit: multò ergo minus de radicali humido absumi debet, si alimentitius succus non desit: iuuante, ac appetente anima, & eius potentijs, humidi innati conseruationem. Nihil præterea vetat, humidum æque perfectum, aut perfectius dissoluto, ex selectis alimentis reparari, quò casu corpus non exsiccabitur, nec consumetur lapsu ætatis. Humidum præterea radicale, similare corpus est, quomodo ergo ex vnius caloris efficientia, pars eius statim euanescet & consumetur, pars verò alia, ad senectutem vsque durare potest? si enim similare est, aut totum simul absumetur, aut omnes eius partes, perinde ac vna ipsarum conseruari quibunt. Sicca insuper temperatura, potest in humidam commutari, ergo multo facilius potest in humore conseruari, & siccitas impediri, per humefacientem victum. Medica præterea præsidia, possunt arcere, & infringere vim venenorum, ne innatum humidum absumant: multò ergo facilius impedire poterunt, ne à natiuo calore absumatur, & desiccetur. Multa prætera medicamenta memorant autores, vitam protrahentia, ergo ex repetito vsu ipsorū, perenne corpus, & minimè siccatum, facere quibunt. Hæ sanè obiectiones, quanuis cōmodam habeant solutionē, Galeni dictū libro de Marasmo confirmant, quòd senij, & mortis naturalis, nulla est ratio euidēs, præter solum experimentum: hoc enim solum est, quòd refragari nequit. Quanuis rationes suasoriæ, eæq; validæ, non desint: inter quas vna est, quā modo de ignis elemento in semine, magis quā elemēta reliqua abūdante: & altera de humidi, à natiuo

calido exsiccatione tractamus. Falsum vero est vt obiectis respondeamus, quòd de melle, oleo, aut sacharo, aqua mistis, nihil ab igne absumatur: quamuis minus multò, quàm de alijs liquoribus, de ipsis absumi sit verum: de humido autẽ radicali, mul tò adhuc minus, ob dictam reparationem ex nutritione, & alijs animæ functionibus prouenientem, exoluitur: siquidem in centum annos, eius ætatiua exsiccatio prorro gatur. Quantumuis etiam humidum copiosius, & perfectius dissoluto resumatur, corpus tamen semper exsiccatur à natiuo calido, ab ortu in iuuentutem, & à iuuentute in obitum. Ab ortu quidem in iuuentutem duplici ratione, à calido scilicet qua tenus calidum est, & quatenus naturale est. Qua calidum quidem est, quoniam calidum à siccando, & vapore eliciendo, nulla ratione absolui potest: quatenus verò innatum, ab ortu in iuuentutem, siccat, firmat, atq; perficit, debile atque tenerum puerorum corpus. Perfectum enim apud Galenum, libro de Marasmo, id est, cui nulla propriarum actionum deest, ad quas tamen obeundas, firmioribus est instrumentis opus. Vnde reperiantur viuentibus duriores multæ partes, est operepreciũ, quas pueri habere nequeunt, quoniam ex semine molli, & fluido, recens fuere formati, ac summè humidi editi, velut maris alga (autore Galeno, secundo libro de tem
" peramentis, capite secundo) idque non vasis modo, & visceribus, ac carne, sed
" etiam ipsis oßibus, quæ scilicet siccißima sunt omnium quæ in nobis sunt partium.
" Verum tum hæc, tum reliqua tota vnà cum his membra, quasi cerea sint, infantium
" nutrices fingunt, formantque, tanta est in toto puellorum corpore humiditas. Quin
" si recens editum porcellum vel esse, vel dissectum inspicere velis, carnem quidem
" eius mucosam, præhumidamque inuenies: osseum vero genus vniuersum, caseo qui
" modo sit coagulatus adsimile: adeo vt nuper nati animalis corpus, propter redundan
" tem in eo humorem, libens non comedas: quod maximè, tum suilli, tum ouilli fœtus
" corporibus accidit, propterea quòd ea maximè sunt humida. Caprinum quòd siccius
" sit, & melius esui vsui est, & iucundius. Contra verò quàm in nouellis porcellis,
" quæcumque iam senuerunt, hæc ossa quidem omnia, & ligamenta vniuersa præ
" sicca, sine succo, & insipida poßident: carnem vero neruosam & duram, arte
" terias quoque, & venas, & neruos, ætatis culpa lori vice insuaues, & sine suc
" co. Quæ medio statu horum, ac nuper natorum sunt, quæ vtique iam ætate pro
" cesserunt, quantum à senio absunt, tantum & ab extrema siccitate sunt remota.
Hæc Galenus. Ex quibus liquido constat, puerorum corpora præhumida, imbecilla, & imperfecta esse. Si ea ergo ætatis lapsu non siccaret, firmaret, & solida redderet natura, imperfecta, & obeundis functionibus inepta relinqueret. Calidum ergo natiuum, quod in nostro corpore est, non solum qua calidum est, sed qua natiuum calidum, & natura est: primis ætatibus perficit, & siccat corpora nostra. Quòd Auicenna, tertia primi, doctrina prima, capite vnico do
" cuit, in hæc verba. Veruntamen perfectio, & integritas nostra, & potentia per
" ficiendi operationem, non est nisi propter multam siccitatem, quæ nobis accidit:

deinde siccitas incessanter procedit, donec compleatur. Hæc igitur siccitas quæ nobis accidit, res est nobis necessaria: nos siquidem à principio rei, in vltima consistimus humiditate: vnde procul dubio oportet, vt calor eam superet: quoniam si non in ipsa suffocaretur. Procedit igitur procul dubio, in ipsam assiduè agendo, & ipsam semper exsiccando incedit. Post iuuentutem verò, corpora nostra ab eodem natiuo calido siccantur, qua calidum est, non autem qua natiuum calidum: vt enim siccitate, infantilia corpora perficiebantur, ita iuuenilia quoniam vlterius siccantur, à perfectione vergunt, & subsistunt. Hæc ergo vlteriorum ætatum siccitas, cum corpori sit incongrua, à natiuo calido, qua natiuum est, non prætenditur: qua tale enim, dissolutioni proprij humidi maximè resistit. Ab eo ergo, quatenus calidi naturam exuere nequiuit, etiam præter naturæ intentum, necessaria consequutione gignitur: tantumque ætatis lapsu augetur, vt aridissimum, summeque rugatum, in postrema senecta corpus sit redditum, morsque tunc accedat, naturalis appellata: non quoniam eiusmodi exsiccationem, aut mortem natura prætendat, sed quoniam necessaria consequutione dicta, ad naturæ opera sequitur, vt docet Galenus, libro de Marasmo. Sed quomodò innatum calidum, se ipsum consumit? Si enim quidpiam in se ipsum agere posset, idem esset, actu & potentia, agit enim quatenus actu est, & patitur quatenus est potentia ad eundem actum: simul ergo esset, & non esset. Adhæc, si natiuum calidum in se ipsum ageret, se ipso esset calidius, quòd enim calefacit, calidius est calefacto: & quod calefit, si maiorem, vel æqualem calorem nactum esset, non calefieret. Dicendum primo, quòd simplicia corpora, ob partium similitudinem intrinsecus alterari nequeunt: secus verò mista, in quibus elementa quæ inuicem contraria manent, per formam misti, non ita coërcentur vt nihil agant, sed ita parum, vt se festinè non interimant. Dicendum secundo, quòd calor natiuus non calefacit se ipsum, sed suum calorem seruando ob id exsiccat, quòd humidam substantiam effluere, ac vaporare facit: perinde ac feruens aqua, quæ ab igne separata, ex calore in se concepto, tam diu euaporat, quam diu calorem seruat. Est autem hæc à natiuo calido exsiccatio tam necessaria, vt quãuis perfectius, & copiosius humidũ exoluto repararetur, necessario corpus magis, ac magis siccesceret, ob terream partem alimenti, quæ ex quauis nutritione in membris relinquitur: hæc enim sola exolui nequit. Quare necessaria consequutione fit, vt membra tandem reddantur terrea. Fieri etiam nequit, vt humidum substantificum quòd reparatur, perfectius sit, atque humidius exoluto: Corpori enim nutriendo debet assimilari, quod cũ indies sit siccius, siccius quoque suffici debet, quàm fuerit resolutum, in cuius locum succedit. Pars etiam alimenti, indies à membris siccior trahitur in corpus ob similitudinẽ. Parcius etiã, & minori semper quantitate, de huiusmodi humido alimentitio, in corpus trahitur, & commutatur: tum ob innatum calidum nutritionis autorem, quòd frigere, & inclinare cœpit: tum etiam ob membrorum siccitatem minus penetrabilem ab alimento,

mento,& magis ab ipso distantē: succus enim alimentitius, facilius in humida, quam sicca mēbra cōmutatur ob symbolū. Nec obstat aliud, quod scilicet humidū radicale similare sit: non enim quæ talia sunt, partes habent prorsus similes, magis enim similaris est aqua, eius tamen partes simul ab igne non euaporantur, sed quædam citius, tardißimè vero aliæ. Humidum vero radicale, intra triduum exolueretur, nulla eius parte fortè seruata, nisi succo reficeretur alimentitio, vt Auicenna docet. 3.1. doct.1.cap. vnico, in hæc verba. Corpus autem non permanet tempore quo perdurat: propterea quod ipsius innata humiditas prima, resolutioni resistit caloris mundani, & caloris sui corporis in natura sui, & eius quod ex motibus accidit suis, hac tam longa resistentia, quoniā ipsa est resistens debilius, quā sit illa: immò ipsum stare non facit nisi illud, quod restaurat illud, quod ex ea resoluitur: & est nutriens. Sicca vero tēperatura (vt ad aliud de cōmutatione siccæ in humidā temperaturā dubium accedamus) quæ per totā (verbi gratia) adolescentiā, in humidā arte medici permutatur, vere non humectatur, quoniā indies fit siccior ex ætate labente, sed minus, ac tardius exsiccatur, quàm pro ratione siccæ naturæ foret exsiccāda: ita vt ad finē cōmutationis sit humidior, quàm foret sine cōmutatione iuuentus, siccior tamen quàm fuerit tota vita anteacta. Quare sicca temperatura, potest in humidam commutari, & quæ aut ab initio fuit humida, aut ex sicca in humidam commutata est, potest in humore, suo temperamento & ætati respondente conseruari: ita vt illa omnes ætates ab ortu, hæc vero à tempore quo cōmutationem subijt humidas habeant. Nec tamen sanguineum arte factum, post cōmutationem æquè longæuum esse, cum sanguineo ab ortu arbitratur hali. 2. lib. Artis medicinalis, idq́ recte. Primo, quoniā morbis ex putredine magis exponitur. Secundo, quoniam in permutatione ad sanguineum, licet humidior substantia fuerit comparata, quo ad qualitatem: non tamen reparatur quantitas humidi substantifici maior præexistente. Maior autem caloris atque humiditatis qualitas, in huiusmodi permutatione inducta, licet naturalē mortem remoret, non tantum protrahere potest, ac substantia humidi radicalis auctior: morbis vero ex putredine magis exponitur. Nec obstat thurisanus monachus, hali reprehendens. 2. lib. Artis medicæ, com. 64. quoniam complexio (inquit) humida omnis, quantūlibet sit naturalis, putredini obnoxia est. Nec enim id, aut negat, aut ignorat hali, sed magis exponi putredini, minusq́ superesse aduentitiam naturali, vtiliter decernit. Alexipharmaca vero, ob id nos à veneno defendunt, quoniam superant & corrumpunt vim veneni nos interimentis: ab innati vero caloris exsiccatione, non possunt ita nos defendere: quoniam si innatum calorem corrumpant & superent, mortem pro exsiccationis carentia accersent. Nullā autem esse artem, quæ naturalem vitæ terminum protrahat, scripsit Auicenna. 3.1. cap. 1. Nam conseruatoria medicinæ pars de duabus (inquit) rebus, securitatem præbet, putrefactionis penitus prohibitione, & in defensione humiditatis ne cito resoluatur: & in ipsius quidem fortitudine consistat, vt ipsum vsque ad debitum tempus, secundum suam

primam complexionem permanere faciat. Prima, quæ putrefactionem arcet, non fit per humectantia, sed ne humiditas calori dominetur prospicit, & recremētorum totius corporis vacuationi præsidet. Secunda vero, victum reficientem, & restaurantem instituit: sine victu enim intra triduum ferè, radicale humidum depopulatur: cum victu parco, ad annos fortè sexaginta durabit: cum mediocri, ad octoaginta: cum refectorio, vltimam vitæ periodum anni centesimi, aut propè assequetur. Neutrius autem horū repetitio vltra id quod ex arte est, vitam protrabit: si enim vt putrefactionem arceas, aut plus sicces, aut recrementorum vacuationi magis insistas, corpus citius exsiccabis, & vtilem substantiā colliques est necessum: si vero vt maiori refectione vtaris, plus alimenti tribuas, calor non vincet ipsum, sed superabitur & opprimetur multitudine oblati. Si in neutro autem sit erratum, nec quod exhaustum est restituendo, nec excrementis expellendis: & sanitate interim corpus fruetur, & vigoris tenorem quam longissimè animal seruabit, vt scribit Galenus.1.lib.de sanit.tuen. Perpetuæ ergo exsiccationis à cōceptu in obitū, seniŷ quoq; & mortis naturalis causa vna, ignis internus est: altera, natiuus calor vsq; ad iuuentutem exsiccans, vt calor, & vt naturalis, post iuuentutem verò vt calor est, à ratione enim exsiccandi absolui nequiuit. Tertia est, pars terrea membrorum & alimenti, quæ nunquam effluit, sed semper permanens, mēbra tandem reddit terrea. Quarta, parcior est post iuuentutem nutritio, tum ex parte caloris cōmutantis, qui declinare cœpit, simul cum humidi radicalis exsiccatione: tum ex parte corporis nutriendi, quod ob siccitatem difficilius admittit alimentum, ipsumq́; ob familiaritatem, siccius ad membra quam antea, è vētriculo semper allicit: tum ex parte conuersionis succi alimentitij in mēbra, quæ tanto difficilior est, quanto symbolus inter ipsa est minor. Accedūt & causæ externæ exsiccātes, motus corporei, labores, & exercitamenta, iræ, & excandescentiæ, metus, tristitiæ, timores, & aliæ animæ perturbationes exsiccātes, vigiliæ, vacuationes, venerea præsertim, quæ in exsiccādo, & humidū nostrū hauriendo, ingētes vires possident: alimēta insuper, & quæ interim ex ipsis aceruantur recrementa, quæ cum facilè putredine corripiantur, febres accendunt nos exsiccantes. Hæc verò deuitare, aut fortè moderare arte tuendæ sanitatis instructus quispiā posset, vt nec saluti, nec vitæ protractioni obessent. Altera vero, quæ ab aëre nos ambiente alteratio pendet, deuitari nequit: aër enim (vt scribit Auerhous.6.coll.cap.4.) semper exsiccat: & Auicēna.2.1.doct.2.cap.3. In omni dispositione nos resoluit, & exsiccat, propter illud quod in eo existit de virtute solis & stellarū. Vnde (inquit) efficitur, vt humiditas in corporibus discoopertis aëri, aut in ipso aëre non permaneat, nisi propter emanationem successiuā. Humectū nanq; linteum aëri expositum, nisi continua humectatione madescat exsiccatur: itidem & lacus, ac alia humida, quæ aquam aliunde manantem non excipiunt. Huius etiam in nostro corpore ab aëre exsiccationis, causam aliam, tradunt aliŷ, ex aëris natiua temperie desumptam, cum enim calidus natura sit, partes membrorum calidiores ma-

res maximeq́; aëreas calefacit, calfactas vero ad se trahit; ob symbolum enim facilè euocãtur, quo fit vt partes quæ relinquũtur, frigidiores restẽt & sicciores. Sed quo modo semper nos exsiccat aër, si interdum nos humefacit, & humiditate lædit? primo enim libro de sanitate tuenda, ita scribit Galenus. Ille nẽpe qui circunfunditur aër, nos lædit, vel quod calidos immodicè, vel quod frigidos, vel quod siccos, vel quod humidos efficit. Et primo libro Epidemiarum, parte prima, com. 8. ita habet. Quare si verum est, cum aëre simul alterari animalium corpora, per imbres fient humidiora, per squalores sicciora. Eodem etiã libro, parte secunda, com. 7. ad hunc modum. Etenim frigidæ causæ cutem constipantes, humores prohibent digestione: tum autem humiditas aëris, non modo remouet à corpore quicquam, sed adijcit. Tertio etiam libro Aphorismorum, com. 7. ita scribit. Nam aëris ambientis humiditas, pituitosos aceruat humores, & non paucas generat aquosas superfluitates. E quibus locis, aërem interdum humescere, pituitam & aquosa recrementa aceruare, & plenitudini adijcere constat. Non ergo in omni dispositione nos exsiccat, vt Auerrhoi & Auicennæ fuit visum: nec ideo aër senij, & mortis naturalis, concausa esse potest, quia siccat, vt eidem placuit Auicennæ. 1. 1. doct. 4. cap. 3. Huic dubitationi dicendum est, quod aër in omni dispositione nos exsiccat, vi solis & stellarum, ac sibi ingeniti caloris: cum hoc tamẽ stat, humiditatem inductam ab aëre, cum pluuius est, esse maiorẽ, siccitate inducta ab sole & stellis. Aër etenim pluuius humefacit nos, & humiditates adauget quadrifariã. Primo, condisponendo & attẽperando sibi corpora nostra (intemperiem scilicet humidam quam habet creando) humidior enim est nobis, cum ergo nos extra ambiat, & intus per inspiratum & perspiratum peruadat, necessario humefaciet: & tanto magis quanto crassior, obstruentior, & magis quietus redditur, sic enim operatur vehementius. Secundo, humores fundendo, concreti enim minus, fusi autem atque fluentes, magis humefaciunt. Tertio, pituitam & aquosa recrementa gignendo, augetur enim per hyemem pituita, corpore ex aëris contactu refrigerato ac humectato, perinde ac æstate bilis, calfacto pariter & siccato, vt autor est Gal. lib. 2. Crisiũ, cap. 3. Quarto, ab dissolutione prohibẽdo, quãuis enim semper à corpore nostro emanet vapor aliquis, in siccis statibus plurimus est, in humidis vero parcissimus, vt scribit Galenus. 1. lib. Epidemiarum, parte prima, com. 8. Quare in humido statu, congeritur plus quam vacuetur, indigetq́; corpus abundantiore exercitio, & purgatione, vt scribit Galenus. 3. lib. Aphorismorum, com. 15. & in sicco vacuatur, plus quam congeratur. Hæ autem omnes humefaciendi rationes, maiores inessent aëri, si calore & lumine solis, ac stellarum destitueretur: quoniam verò nunquam destituitur, semper nos desiccare voluit Auicenna: quia aut siccitatem inducit, aut humefaciendi vim imminuit, quam vdus aër, in nos exerceret validius. Perinde etiam aërem, in nos contraria interdum operari, ac compositum ex opio congellante, & castoreo discutiente: ex repellente item & resoluente: ex laxante & adstringente: absonum non est.

An

An vero si humidum radicale, nec ab internis, nec externis causis exsiccaretur, homo mortem effugere posset, est dubium. Galenus enim. 1. lib. de sani. tuen. ita scribit. Nam si quale erat ipsum quod effluxit, tale prorsus adiungere agglutinareq́ ei per totum liceret, optimum id saluberrimumq́ plane esset. Et libro de marasmo, ad hunc modum. Si naturæ igitur, vbi ad summum vigorem animal plantam ve proue xit, totidem rursus æquis viribus elementa inserere pariter liceret, scitum modera torem nacta, opificium suum citra senium & incorruptibile fecisset. Hac fortuna fœlicißima in paradiso voluptatis frueremur, vbi lignũ vitæ scitus ille moderator totius mundi dominus, esui nostro præparauerat: de quo manducantes præseruati fuissemus ab omni senio, infirmitate & corruptione mortis: hoc sanè, radicale humi dum integrum seruaret, internum ignem præpediret, ne post iuuentutem corpus nostrum vel minimum siccaret, & ne membra terrea redderentur præcaueret, donec ad superna gaudia cœli, summæ iucũditatis, vigoris, & incorruptionis, vitam agentes, dominus in locum collapsorum dæmonum nos transtulisset. Sed heu sortem nostram miserandam: nullum tunc peccati fomitem, nullamq́ ad malum inclinationem habentes, peccauimus: præceptum neutiquam graue nobis futurum, ad nostram tantum probationem datum, transigentes. Eius enim præuaricatores effecti, rectitudine, & originali iustitia, priuati fuimus: & de nostra cœpimus erubescere nuditate, latibula, & arborum quibus operiremur folia quærẽtes. Sed ô rursus miserandam ac deflendam fortunam nostram: quod cum nos iam lapsos visitauerit, ac vocauerit dominus, vt interuentu pœnitentiæ ad gratiam restitueret, attamen prauiores effecti, pro agnitione peccati, confeßione, atq; pœnitentia: excusationem ipsi dedimus, culpam à nobis ipsis in coniugem, & à coniuge in serpentem quæ nos seduxit depel lentes. Hinc doloris, ac mortis, iusta sententia in nos prolata est, vt aut morbis, aut senio confectus, reddeat homo in puluerem de quo formatus est, & quemadmodum sanctus scribit Apostolus, ad Hæbreos. 9. Statutum est omnibus hominibus semel mori: post hoc autem iudicium. Vt nimirũ qui aliàs probati, præuaricauimus in lumbis Adæ, nunc rursus à peccati labe, baptismo expiati, per nos metipsos probemur, & iuxta facta nostra iudicemur. Mortem ergo peccatum nobis inuexit, quod per vnum hominem in mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, vt scribit Apostolus ad Romanos. 5. Vt enim originalem iustitiam patri nostro Adæ, non pro se ipso tantum, sed pro vniuersa posteritate sua, dederat dominus: ita eam in ipso omnes amißimus, & originalem maculam, ac humanæ naturæ corruptelam & mortem, velut hæreditarium opprobriũ, & latam ignominiæ sentẽtiam, ab ipso iustè traximus. Ab hac autem perpetienda, ceu à supremo & altißimo iudice prolata, nemo arte vlla effugere potest. Verbum nanq; Dei per manet in æternum, Psalmo. 118. Ipse est qui naturam condidit, & talia generationis nostræ iecit fundamenta, qualia pro sua sententia obseruanda conuenire fuit ratus. Hanc euertere medici, ac philosophi plurimi tentarunt, viam inquirentes, qua

senium,

senium & mortem euitarent: eã vero inuenire desperãs Galenus, libro de marasmo, ita scribit. Qui enim quæ primordia generationis animalium necessario sequuntur, fieri vetet quis? aut facta infecta reddat? Quasi dicat nulla est ars, neque potentia, quæ hoc facere possit. Et Auicenna.1.1.doct.3.cap.3. postquã mortis naturalis & accidẽtariæ meminit, subdit. Totũ tamen diuino prouenit præcepto. Quod vtinam Christiani intelligamus. Erant ante inobedientiam, ac peccatum, sensuales animæ facultates, rationi ac voluntati parẽtes, & subiectæ. Contraria elemẽta, quibus constamus, nihil magis quam nostri compositionem affectabant: propriorum locorum, ac simplicis suæ naturæ veluti oblita, ab actione mutua contrariorũ, amicitia quadam cessabant. Ignis innatus, innatum quoque calidum, nihil quod ex vsu non esset animanti siccabãt: aër, cœlestesq; afflatus, erant saluberrimi, & nos seruãtes. Alimenta supraquã par est conuenientia: lignum vitæ talem dotem habebat, vt mortalis caro, ex eius esu redderetur immortalis. Post peccatũ vero ac inobedientiã Deo exhibitã, omnia in nos rebellarunt. Caro (vt scribit Apostolus ad Galatas.5.) concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: hæc enim duo sibi inuicem aduersantur, vt non quæcunque vultis, illa faciatis. Elemẽta quibus constamus, à forma misti vnita stare coërcentur potius, quam amicitia exacta detineantur: hunc enim elementorum appetitum redeundi ad propria loca, causam esse dissolutionis mistorum agnouit Auerrhous.2.lib.cœli, com.37. Cum præterea in singulo quoq; composito, vnicum saltem elementum cætera vincat, paulatim à cohabitationis initio cætera vincet, si ipsorum inimicitia prorsus non est sedata. Innatus calor ex continua repassione, quam ab alimentis non prorsus similibus accipit, imbecillior fit nutriendo: & ipsa iterum alimentorum excrementa vires deyciunt. Aër quoq; quantumuis similis, & locati conseruatiuus sumatur, diuersum à nobis temperamentum sortitur: quare nos semper alterat & conficit. Tot ergo iam cõtrarijs agitamur, vt quamuis nulla resolutio interueniret, mortem oppetere esset necessum: virtus enim finita, finito tantum tempore, cõtrarijs semper occursantibus resistat est opus. Quod præterea potest imbecillius fieri, potest interire, eadem enim causa quæ virium partem adimit, si longè validior fiat, ex toto corrumpet: homo autem etsi nihil resoluatur, animi perturbationibus, & corporis motibus, gladio, æstu, vel ciborum culpa, febrire, aut aliter ægrotare potest: ergo iisdem causis, tam internis, quam externis interiret: suumq; opificium incorruptibile non fecisset natura, vt Galenus dicere visus est: qui tamen verbo incorruptibilis, non prorsus incorruptibile, sed vix corruptibile intellexit, velut aurum, aut adamas, quæ in annorum millia durant.

Aetates ergo (vt quo huc processimus redeamus) merito distinguit Galenus.2.libro de temperamentis, humiditate ac siccitate: nam ab ortu in interitum semper ac ineuitabiliter exsiccamur. In actiuis vero qualitatibus non adeò per omnes ætates immutamur: nam quantum sensus iudicare potest, idem caloris gradus seruatur ab ortu, per vniuersam pueritiam, adolescentiam, & iuuentutem, vt Galenus scribit.

2.lib.

2.lib.de temperamentis, cap.6.&.7. Quod quo modo contingat, & speciatim quod sit cuiusque ætatis temperamentum, sequens caput decernet.

De singularum ætatum temperamentis. CAPVT XVI.

PVERITIAM calidam, atque humidam esse constat. Primo, quoniam ex semine & sanguine menstruo, calidis atque humidis, recens pueri fuere formati. Secundo, quoniam naturæ opera, nutritionis & augmentationis, quæ calido atq; humido obeuntur, in pueris sunt perfectiora. Nã quæ augẽtur corpora (vt docet Hippocrates.1.lib. Aphorismorũ, sententia.14.) plurimum habent calidi innati, idest natiui caloris extendẽtis, & humidæ materiæ, quæ extensionem tolleret. Ob id, eò augemur magis, quò ortui propiores sumus: quoniam hæc duo principia, tunc auctiora habemus. Tertio, ex experimẽto tactus, quo pueros recens natos, multum, blandum tamen, ac placidum calorẽ habere iudicamus: multum quidem, quoniam verè copiosus est, blandum vero ac placidum, ob humiditatem coniunctam, quæ calorem sopit, sicut siccitas acuit & mordentiorẽ ipsum reddit. Quarto, ex experimẽto gustus, nam recẽs nata animalia, esui sunt tenera, ob humiditatẽ: & ea nisi ex natura siccis sint animalibus orta, libẽter præ mucore, ac humiditate, non comedas: vt Galenus scribit.2.lib.de temperamẽtis, cap.2. Hinc pueri somnolenti sunt, & parum intellectu valentes, ob humiditatis excessum: senes contra, vigiles, & intellectu præstantes, ob siccitatem. Qui vero ex pueris sunt præcocis ingenij, ij siccißimi sua natura sunt cerebri: quare adultiores effecti, ob superfluam siccitatem, quæ actum propriæ virtutis deijcit, non sunt admodum sapientes. Hinc etiam lac, fructus, & humida alimẽta appetunt pueri, admodumq; bibuli sunt: ob similitudinem, quæ sui similis est appetitiua. Sed dubia sunt. Primum, quòd si pueritia est calida & humida, nullus puer erit temperatus, aut temperatum corpus, intemperatã habebit aliquam ætatem. Secundũ, quod.8.lib.de Placitis, post medium, ita scribit Galenus. Hac oratione Hippocrates quamuis de temporum diuersitate tantum egerit, facultate tamen de ætatibus etiam, & regionibus videtur docuisse. Nam semper ipse, in omnibus quæ qualibet in oratione præcipit, tẽpus anni & regionem, & ætatem inspectandam monet: & quodcunque de vno ex his audieris, ad reliqua duo transferre te id vult per similitudinem: eandem siquidem rationem in ætatibus puer, quam in quatuor temporibus ver habet, eandem iuuenis quam æstas, eandem senex quam autũnus, eandem prostremo decrepitus quã hyems: pari modo & ex regionibus, temperata veri, calida æstati: quæ in caliditate & frigiditate inæqualis, frigiditate tamen & siccitate exuperat, autumno: frigida & humida, hyemi correspondet. Quibus verbis patet, pueros similiter ac ver temperatos statuisse.

tuisse. Tertiũ, quod pueri bene se habẽt vere, vt scribit Hippocrates. 3. lib. Aphorismorum, sententia. 18. ergo temperati sunt, iuxta doctrinam traditam eodem libro, com. 3. vbi ita scribit Galenus. Nam calidiores ad frigidiores, frigidiores vero ad calidiores, & sicciores quidem ad humidiores, humidiores vero ad sicciores bene se habent. Et vt simpliciter dixerim, contrarij quidem ad contraria bene, similes autem ad similia male, præterquam si ætas temperata & victui & regioni, & loco temperato cõparetur: hoc enim solo modo, similes à similibus bene afficientur. Quartũ, si pueri sunt calidißimi ac humidißimi, quo modo facillimè corripiuntur morbis frigidis, & conuulsione sicca? Quintũ, si tanta abundãt copia calidi innati, à quo omnes functiones eduntur, cur ad animales functiones parum, & ad vitales minus iuuenibus sunt apti? pulsus enim nec maximos, nec vehentißimos habent vt iuuenes, autore Galeno. 3. lib. de causis pulsuum, cap. 5. Sed primum nõ obstat, quoniam omnis complexio, tam temperata quam intemperata, ingentem habet latitudinem ætatibus respondentem: intra quam puer, calidißimus est ac humidißimus, senex vero, frigidißimus & siccißimus, vt scribit Hippocrates. 2. lib. de natura humana, à sententia. 12. in. 15. Quod vero lib. 8. de placitis, pueros statuit temperatos Galenus, idem est ac si dixisset plurimum calidi innati habentes: calidum enim innatum temperatum esse existimat, eodem libro infra, in hæc verba. Nam si ab igne ciborũ concoctio, digestio, sanguificatio, & nutritio fieret, melius & citius etiam in febrientibus omnia hæc conspicerentur absolui: sed insitus calor temperatus cum sit, substantia quidem in sanguine & spiritu subsistit, qualitate est congruè ex caliditate & frigiditate contemperatus. Sanguinem autem atque spiritum, bene temperata esse, & congruè ex caliditate, ac frigiditate contemperari: in ordine ad operationes intelligere debemus. Primo, quoniam id sonant aduerbia illa bene, & congruè. Secundo, quoniam cutis comparatione valde calent, vt supra diximus: quare cum hanc temperiem veri cõparat, aliter puero ac veri, temperati nomen conuenire intelligamus. Nam ver (vt constat ex Galeno. 1. lib. de temperamentis, cap. 9.) simpliciter temperatum est, in ordine scilicet ad cutim, quia nec calescit, nec frigescit cutis, ex aëre verno suam naturam seruãte, puer verò temperatus est, & similiter innatum calidum, non simpliciter, sed in ordine ad operationes naturales, quibus pueri & quæ augentur corpora præstant reliquis. Sanguis enim calidißimus est in ordine ad cutim, vt scribit Galenus. 1. lib. de temperamentis, cap. vltimo, & spiritus sunt calidiores sanguine, qui tamen ad vnguem temperati statuuntur à Gal. 5. lib. simplicium, cap. 8. si ergo temperati sunt, non aliter quam in ordine ad operationes sunt temperati. Quod ipsa Galeni verba significant. 5. lib. simplicium citato, in hunc modũ. Verum expedit halituosum & calidum spiritum contineri quam plurimum, & ad vnguem caliditate symmetrũ: quippe cum hic in pueris copiosissimus, omnes actiones naturales adaugeat. Quibus verbis patet, tẽperatum esse spiritũ ob id censuisse, quoniã naturales adauget actiones. Primo etiam lib. Aphorism. postquam commentario. 14.

bene temperatam esse dixit caloris natiui substantiam: cõmentario sequenti, ita scribit Galenus. Pueri quia calidum plurimum habent, iccirco & pluribus indigent, & plura concoquũt. Et paulo infra. Hic igitur cum sit omniũ operum naturaliũ causa, quia plurimus est hyberno tempore, idcirco cibi appetentiam intẽdit, coctiones auget, & plus sanguinis accumulat, & crassius corpus efficit, & vt superfluitates excernantur prouidentiam habet. Quibus verbis patet, in ordine ad opera naturalia, maximam vim, & temperiem iustitialẽ, calidum innatum habere: quod cum in pueris sit copiosius, hac ratione temperatiores quam qui alias ætates agunt possunt appellari. Tũc vero dicimus pueros naturalibus operationibus reliquis præstare, quãdo coctio, nutritio, & auctio, in quas reliquæ ministrantes ordinantur, melius fiunt: quanuis ex ipsis ministrãtibus aliquæ sint inferiores, attractio nempe, & expulsio, quæ in adolescentia & iuuentute ob instrumentorum firmitatem maiorem melius obeuntur: sicut enim omni motui à fine inditur nomen, ita in actionum congerie, ab actione in quam cæteræ ordinantur, ipsarum præstantia & dignitas est æstimanda. Nec oportet, vt vitales ac animales functiones (quod obijciebatur) habeant pueri perfectiores, quantũuis calidum innatum sit instrumẽtum ipsarum: facultates enim vitalis & animalis, imbecilliores sunt, & pluri humido mersæ, quam sua natura poscat. Ex qua etiã imbecillitate, & partiũ pueri mollitie, & teneritudine, pẽdet quod frigidis morbis & conuulsione sicca corripiantur facile: perinde ac conualescens qui licet calidæ sit temperaturæ, prõptius offenditur à frigore, quam pituitosus, sanus & robustus: nam imbecillæ facultates (inquit Galenus. 2. lib. de præsagatione ex pulsibus, cap. 4.) à paruis sæpe occasionibus offendũtur: validæ autem (vt scribitur 2. de causis sympthomatũ, cap. 5.) offendentia spernũt. Libro vero. 3. Aphorismorum, sententia. 18. ita scribit Hippocrates. Per tempora anni, vere quidem, & prima æstate, pueri, & qui hos sequuntur ætate, optimè degunt & sani sunt maximè. Qua sentẽtia nõ accõmodat ambas ætates, binis tẽporibus, sed singulas singulis: adolescẽtes nempe veri, & pueros æstatis initio, in quo humiditas illorũ immodica quadantenus cõpescatur. Ob idq; Galenus in cõmentario magis exquisitus (inquit) sermo fuisset si ita scripsisset, adolescentes vere, pueri æstatis principio optimè degunt.

Post pueritiam, adolescentia sequitur, quæ veri optimè temperato comparatur: ob idq; omnium ætatum optima, statuitur à Galeno. 3. lib. Aphorismorum, com. 18. de qua etiam. 6. lib. de sanitate tuenda, cap. 2. ita scribit. Optimam temperiem in adolescentia corpus obtinet, reliquæ omnes ætates, deteriores hac sunt. Nam cum pueri plus habeant humiditatis, quam salubris habitus postulat (vt scribit Galenus, libro de salubri dieta, com. 7.) ita in adolescentia natiui caloris actione, & exsiccatione profecit: vt nec humiditate, puerorũ officiat actionibus, nec siccitate calorem acuat & mordentem reddat, vt iuuenibus. Ob id adolescentia ætas est omnium temperatissima ad iustitiã: quia quanuis animalia opera, aliquanto deterius faciat quam iuuentus: & naturalia quam pueritia: vtraq; tamẽ efficit sine culpa. Temperatum

enim

enim corpus, singulis corporibus aliqua in re inferius est, ante omnia tamen potissimum deligendum, vt Galenus scribit, libro de optima nostri corporis constitutione. Sed dubium est, quoniam vsque ad iuuentutem corpus perficitur & adolescit, ergo in iuuentute, quæ finis est motus, & ætas adulta appellatur (quoniam omnem perfectionem quam adolendo corpus acquisiuit, factam habet, & in termino constitutam) perfectior est homo: quare perfectius temperamentum habet. Adhæc crementum quod per totam fit adolescentiam, in nullum aliud quam humidum temperamentum potest incidere, vt Galenus scribit libro de salubri diæta, com. 7. ergo adolescentia non est temperatissima, sed iuuentus, in qua iam corpus augeri desijt, & vires omnes robustas habet, quoniam tunc primum ad humidum labi desiuit homo. Quod primo libro de sanitate tuenda adstruere videtur Galenus, in hæc verba. " Iam vero in lucem editum, & magnitudine proficit, & tum siccius, tum valentius semper efficitur: donec ad summum incrementum (ἀκμὴν Græci vocant) sit peruentum. Tum vero & incrementum omne sistitur, oßibus nimirum ipsis per siccitatem nõ vltra sequacibus: & sanguinis spiritusq́; vasa, spiritus ipsius flatu in latum aguntur: cuncta denique membra, non solum robusta fiunt, sed etiam vires " suas summas obtinent. Et libro de marasmo, ita scribit. Si naturæ igitur vbi ad sum" mum vigorem animal plantam ve prouexit, totidem rursus æquis viribus elemen" ta inserere pariter liceret, scitum moderatorem nacta: opificium suum citra senium & incorruptibile fecisset. Quibus verbis patet, hanc ætatem eam esse, in qua humiditas anteriorum ætatum, ad temperamentum, ac robur, & summã perfectionem ve" nit. Quod tamen apertius .2. lib. de temperamentis, cap. 2. scripsit in hæc verba. Flo" rescens vero ætas, omnium animalium maximè in medio extremorum est, neq; sicut " senium ad summam perducta siccitatẽ, neq; velut infantiũ ætas in humore & mul" to vuido mersa. Quibus verbis Galenus, iuuentutem omnium ætatum temperatissimam esse adstruere videtur: ob idq́; florens & vigens quoniam in vigore est, hæc ætas appellatur: in qua etiam corpus diutißimè seruare per tuendæ sanitatis artem studet Galenus. Libro enim primo de sanitate tuẽda, vbi duos scopos præcipuos seruandæ sanitatis memorauit: effluentis scilicet è nobis substantiæ (cibo, potu, respiratu, & arteriarum pulsu) restitutionem: & excrementorum quæ inde gignuntur eua" cuationem: tertium scopum addit inquiens. Tertius qui huc spectat, ne animal " præpropere senescat, duos iam dictos necessario commitatur. Si enim in neutro sit " erratum, nec quod exhaustum est restituendo, nec excrementis expellendis: & sa" nitate interim corpus fruetur, & vigoris tenorem quàm longißimè seruabit. Si diu ergo ætatem vigoris, aut iuuentutis, potius quàm aliam seruare studet, ea est vtique temperatißima, & omnium optima. Huic dubitationi dicendum est, quòd ætas temperatißima, plus humiditatis, quàm siccitatis debet habere: caloris nanque suauitas & placiditas, sine humiditate abundantiori seruari nequit, acris enim &

mordax redditur, vbi siccitas aut excedit, aut humiditati æquatur. Quare in ætate adolescentiæ, non dum corpus medium punctuale, sicci atque humidi attigit, sed citra restitit: tum quia calorem habet non mordacem, tum quia crementum in nullum præter humidum temperamentum potest incidere. Iuuentus vero, aut florens ætas, maxime in medio extremorum est, nec sicut senium ad summam perducta siccitatem, nec velut infantium ætas in humore & multo vuido mersa, vt secundo libro de teperamentis, cap. 2. scripsit Gal. Dixit autē iuuentutē esse in medio extremorum, pueritiæ scilicet & senectutis, tum quoniam huic interiacet vergens ætas, illi vero pubertas: tum quoniam à ratione crescendi, iuuenes non ob aliud absoluuntur, quàm quod humidum temperamentum anteriorum ætatum, siccitas ipsorum coæquauit. Nec enim audiendus est Gaspar Lopius in eius sententiæ enarratione, qui vtramque ætatem (adolescentiam nempe & iuuentutem) in medio extremorum sitas esse perhibet: quoniam inter quæcunque extrema (inquit) sunt plura media, exactum tamen & punctuale medium vnum est: idque in adolescentia (vt putat) quæ temperatißima est, non autem in iuuentute corpus assequitur. Contra tamen est, quòd non modo dixit Galenus, florentem ætatem esse in medio, sed maximè in medio extremorū esse. Adolescentes præterea non crescerent nisi essent humidi. Sed dubiū est, nam si iuuentus maxime est in medio extremorum, quomodo poterit adolescentia dici ætas temperatißima? Dicendum, quod Galenus non dixit iuuentam esse in medio omnium extremorum, sed in medio sicci, atque humidi: actiuarum nanque mediocritas, non seruatur cum ea mediocritate paßiuarum, sed plus humiditatis, quàm siccitatis exquirit: aliter enim calor mordentior, & bilis creator redditur. Ob idque plus intemperat iuuentutis siccitas calorem acuendo, quàm temperet humiditatem adolescentiæ sibi coæquando. Adolescens enim modo non sit incontinens (vt scribit Galenus tertio libro Prognosticorum, cōment. 30.) solo sanguine abundat, cum in pueritia crudus humor vigeat, in iuuenta autem bilis: cuius ratione iuuenes biliosis morbis sunt obnoxij, & pueri pituitosis: à quibus omnibus adolescentes plus absunt, licet à sanguineis mitioribus non sint prorsus immunes. Quod tamen non obstat temperatißimæ ætati, sicut enim honestum virum appellamus eum qui nulla ex parte valde est culpabilis, ita ætatem temperatißimam, quæ nulla actione valde deficit, nulliq; morbo valde obnoxia est: adolescentia autem licet in animalibus actionibus excedatur à iuuenta, & in naturalibus à pueritia, vtrasque tamen sufficienter & sine culpa efficit: qua tamen non vacat pueritia in functionibus animalibus, nec iuuenta in naturalibus, siquidem hæc plus bilis gignit, illa vero motuum firmitate & mentis exacta actione caret: vt autor est Galenus, sexto libro de sanitate tuenda, capite secundo, in hæc verba. Optimam nanq; temperiem in adolescentia corpus obtinet: reliquæ omnes ætates deteriores hac sunt, vt prius est ostensum: atque hoc etiam meminisse conueniet, vnum id quoque

" ex ijs quæ dicta sunt, cum enim duplices actiones in animalibus sint, certè corpora- " les, pueri præcipuas obtinent: quæ animi sunt, ea quæ à pueris ad remißionem vsq; " succedit ætas. Quibus verbis patet, temperatißimam ætatem ab ætatibus alijs exce di, à pueritia in actionibus naturalibus, quas corporales appellat: & à iuuentute in animalibus & vitalibus. Ob quas duas, & ob corporis augmentum, ac robur anterioribus omnibus ætatibus inuectum, perfectior ætas est iuuentus, quàm adolescentia: adolescentia verò est temperatior quàm iuuenta: illud quidem, quoniam præter animi opera quibus præstat, nutritione, & augmento corporali ex alijs ætatibus accepto, tantum profecit iuuenis, vt quanuis naturales seu corporales suæ ætatis actiones vitio non careant, perfectior tamen, vegetior, ac vigorosior, quàm alia omni ætate sit: hoc verò, quia adolescens vtrasque actiones exercet sine culpa, quâ non vacat iuuenis in naturalibus, dum bilem abundantiorem creat, & biliosis morbis redditur obnoxius. Auicenna verò confundens ætatem perfectam, cum ætate temperata, dum prima primi, iuuentutem dixit habere complexionem magis æqualem, recipiendus nõ est. Ex quo errore pendet alter, dum tertia primi, doctrina prima, capite secundo, in deligenda ætate nutricis ita scribit. Dicemus itaque quòd me" lius est quòd sit ætatis, quæ est inter viginti quinque, & triginta quinque annos, " quoniam hæc ætas, est iuuentutis & sanitatis, & complementi. Hæc Auicenna. At quis nõ videt, lac biliosum, exললbilioso huius ætatis sanguine, minus probandum esse infantibus, quàm temperatum quod in adolescentia prouenit? Nec vigoris præterea ætatem (vt alteræ obiectioni occurramus) protrahere studet Galenus, quoniam sit temperatior: sed quoniam vigorosior, & quoniam statim ac ab hac decidit animans, vergit, & in senium obitui quam finitimum labitur. Nam & reliquas eius etiam ætates protrahere etiam studemus. Ob idq; pueros (quanuis ad humidum sua natura lapsos) exsiccare non permittit Galenus, libro de salubri diæta, com. 7. in " hæc verba. Veruntamen corpus puerorum, quanquam habeat plus humiditatis, " quam salubris habitus postulat, nihilo magis est siccandum: alioqui incremento pro" hibeas illos. Adolescentes etiam Galenus, quo diutius seruet, temperatis gubernandos esse, sæpe sæpius docet. Senes quoque victu reficit restaurante, quo incolumius degant, & diutius ipsorum vita protrahatur.

Iuuenum ætas in se calida est ac sicca. 2. lib. Aphorismorum, cõment. 45. & 6. lib. de sanitate tuenda, & pluribus alijs locis apud Galenum, omnesq; alios citra controuersiã autores. Num autem pueritiæ cõparata, calidior sit, an minus calida, disquisitio est, quæ tam antiquos quàm iuniores exercuit: Hippocratem. 6. Epidemiarum, parte. 3. sententia. 15. ambiguum tenuit: & nostrorum etiam ingenia, plus forte quàm par est torsit dialectica quæstio: sufficiet enim medico, ætatis temperiem seorsum consideratam, sine collatione ad aliam statuisse, vt ab ea conuenientes sumat indicationes. Iuuenum ætas (inquit Galenus libro de salubri diæta, com. 7.) plus iusto calida ac sicca est, ob quod contrariæ diætæ vsus vtilis ipsi habetur, hyemsque

ob id iuuenibus maxime confert, hæc enim contraria est illi, quæ in his fit ex bilis multitudine intemperaturæ, vt scribit Galenus 3. lib. Aphorismorum, comment. 18. in sanitatis scilicet tutela: nam in curatione morborum, à natura, & ætate, quantumuis intemperatis, sumitur indicatio ad similia, autore Galeno. 8. lib. methodi in fine. Ob hanc etiam ad calorem ac siccitatem cõmutationem, hæc ætas maximum affert auxilium, ijs qui morbo comitiali laborant, autore Galeno. 2. lib. Aphorismorum, cõment. 45. & 5. Aphorismorum, cõment. 7. Ob id etiam respirationes & pulsus maximos, habent iuuenes, vt scribit Galenus 3. lib. de causis pulsuum. Ob id etiam plurimam bilem gignit hæc ætas, vt scribit Galenus. 3. lib. Prognosticorũ, com. 30. ex qua rursus magis incalescit & exsiccatur: nam membra similantur humoribus, tum quia nutriuntur illis, tum quia ex vicinia & contactu continuo, ipsis attemperantur. Ob id etiam iuuenes dura conficiunt alimenta, & tenuia adurunt, pili quoque nigri redduntur ex calore magis vrente, vt scribit Galenus. 2. lib. de temperamentis, cap. 11. & Paulus, lib. 1. cap. 60. Hinc Galenus. 1. lib. Aphorismorum, comment. 14. similem proportionẽ calorem iuuenum, ad calorem puerorum dixit habere, ac calor febrientium ad calorem sanorum: febris autem calore sanorum est intensior. Sexto insuper libro Epidemiarum, parte prima, cõment. 4. ita de comitiali tractans scribit. Finitur autem quo tempore pubescunt, si & in alijs ægrotus, vt decet
" se gesserit, quia totius corporis temperamentum ad siccius calidiusq; conuertitur.
" Quo enim pacto iuuenis puero calidior sit, in libris de temperamentis didicisti, vbi
" etiam quomodo puer iuuene sit calidior declarauimus: iuuenis quidem absolutè ca-
" lidior, puer vero non absolutè, sed eo quòd plus innati calidi poßideat. Et eodem li-
" bro, parte tertia, cõment. 15. scribit ad hunc modum. Aut igitur adhuc dubitans
" hæc scripsit, temporis autem spatio, aliqua demonstratione comperta, de crescen-
" tium temperatura affirmauit: aut quod & melius est, & à nobis in commentarijs
" de temperamentis, & in Aphorismis disputatum, non absolutè puer adulto cali-
" dior est, sed insito calore calidior. Calidum autem non ingenitum, eo absolutè calidius monstratum est, quo adulti plus abundant. Libro etiam de salubri diæta, com-
" mentario 7. ita scribit. Neque enim pueri simpliciter sunt, vt adulti calidi: sed natiuo calore qui temperatus est, qui in bono sanguine consistit. Tertio præterea libro de simplicium medicament. facult. cap. 2. ita scribit. Sed & eorum quæ actu di-
" cuntur, aliud quidem absolutè est calidum, frigidum siccum, aut humidum, velut ele-
" menta: aliud excessu, vt homo, equus, bos, canis & vniuersa animalia: aliud ad sym-
" metrum, seu generis sui, seu speciei, vt (verbi gratia) leo cum homine comparatus, homo autem ætate florens cum puero. Quibus verbis patet iuuenem absolutè & simpliciter calidum esse, puerum vero non: quoniam nimirum omnia quæ recensuimus, fortiorem, vehementiorem, magis calfacientem, & vrentem esse iuuenum calorem conuincunt: quòd scire valde, medico conducit & sufficit. An vero hæc maior vehementia, actiuitas & fortitudo, sit intensio maior,

an vero

an vero idem gradus caloris puerorum, fortior fiat ex siccitate adiuncta, quæstio est dialectica, quæ vtramq; partem habet probabilem. In qua tamen iuxta Galeni doctrinam dicendum est, quod corpus temperatum, eodem gradu caloris (quantum sensus assequi valet) tenetur in pueritia & iuuentute: secus vero intemperatum. Nã frigidum & humidum, secundum calorem aperte augetur: quoniã huius calor exiguus, humiditate obruptus in pueritia, exurgit & vires assumit in iuuenta humidum vero tantũ, vt mediocrẽ calorem obruit minus, ita in iuuẽtute, minus eius efflorescit calor, efflorescit tamen: sicut & in frigido tantum corpore, in quo mediocris humiditas, minus obruit calorem, obruit tamen, quoniam mediocri est minor. Quod voluit Galenus, primo libro de sanitate tuenda, in hæc verba. Quandoquidem omne animans ab ipso statim ortu siccius indies efficitur: minime tamen per omnes ætates aut calidius, aut frigidius euadit. Sed quorum optimè se habent corpora, ijs calor similis quodãmodo, vsq; ad summum incrementum manet: quorum vero frigida humidaq; supra optimæ conditionis corpus sunt, horum calor augetur. Hæc Galenus. Sicca vero corpora, in vigore perinde ac humida, calidiora fiunt: diuersa tamen ratione, quoniam sicca scilicet istorum corporum intemperantia, aucta per iuuẽtutem, calorem sibi accipit, & sola esse nequit, vt scribit Galenus. 6. lib. de sanitate tuẽda, in hæc verba. Nam & calidam dum humiditates semper consumit, parere siccitatem: & frigidam dum nihil absumit, humoris incremẽto quodammodo conferre: eodem modo & siccam per eas ætates quibus augescit animal, calidius ipsum semper efficere. Calida etiam, apud Galenum intemperamenta, ad iuuentã calidiora reddun tur: de calido enim tantũ scribit. 6. lib. de tuenda valetudine, quod postea quam adolescentiæ annos compleuerit, exinde ad remissionem vsque, manifestè calidior apparebit, sic vt tum morbis, tum symptomatis, quæ à bile oriuntur, facilè sit obnoxia. Calidum quoque & siccum, calidius reddetur: si enim vnumquodq; intemperamentum simplex calidius fit, vtrumque copulatum, calidißimum ac biliosißimum euadet necessario. Temperatum vero corpus, quoniam humiditatẽ habet calori proportione & æqualitate respondentem, ætatis processu non redditur ad iuuentutem calidius: sed calor eius similis quodammodo, vsq; ad summum incremẽtum manet, vt è sexto de sanitate tuenda retulimus: quodammodo (inquam) id est, sine mutatione, quæ sensu tactus iudicari poßit. Consimilem ac in corpore temperato rationem, in calido atque humido audire oportet: vt enim calor & humiditas tẽperata coæquantur, ita vbi ambo æqualiter à tẽperato recedũt, coæquẽtur par est. Ob id sane sanguineus vbi ad iuuẽtutem peruenit, salubrius degit alijs qui parẽ ætatẽ agũt, vt scribit Galenus. 6. lib. de sanit. tuen. quoniam nimirum humiditas, ætatis lapsu contemperatur, & calor quantũ sensus iudicare potest, nõ redditur intemperatior: quare suam deinceps humiditatẽ melius regit, & sine putrefactione gubernat. Hinc millia quæ apud Galenum contradictionis phantasiã loca exhibent, sunt cõcilianda. Quod enim 9. lib. Methodi in fine, pueritiam dixit nullã ætate esse frigidiorem: & quod primo

de temperamentis, cap. 7. dixit puerum multitudine eius, quod difflatur, & florentem acrimonia calidiorē videri, neutrū autem simpliciter esse calidiorē altero, non aduersatur, com. 7. lib. de salubri diæta, nec. 6. Epid. par. 1. com. 4. & par. 3. com. 15. nec. 3. de simpl. med. facul. cap. 2. quibus locis, iuuenem simpliciter, & absolute, puero calidiorem statuit: nō aduersatur (inquam.) Primo, quoniam locus secundi de temperamentis, intelligendus est in natura temperata, aut calida pariter atq; humida: alia vero loca in reliquis intemperamentis, & præcipuè in frigido atq; humido. Secundo, quoniam aduerbium simpliciter, aut absolutè, multiplex est, & aliter vsurpatur libro de temperamentis, ac locis alijs: secundo enim de temperamentis, neutrum esse calidius simpliciter, idest ex omni parte (quod veteres affirmabant) intellexit: alijs vero locis, iuuenem esse calidiorem absolutè, idest sine addito pronunciat, quoniam verè in maiorem calorem assurgit in naturis intemperatis, vt diximus: satius enim est, sic Galenum ex Galeno interpretari, quam lubricum latibulum cum Valesio quærere, cum dixit, quod par portio calidi adscititij quo abundat iuuenis, absolutè calidior dicitur, non propter intensionem quæ par est, sed propter caloris modum, quoniam scilicet est acrior. Mihi tamen quod absolutè calidius dicitur, non propter aliud quam propter calorem additum, calidius dici debere videtur. Quod si propter aliud, iam non absolutè, sed per extraneum quid, & quādam veluti abusionem tale dicitur: modus autem caloris à calore est diuersus, sicut & substantiæ modus à substantia. Quod ergo in gradu caloris augetur, absolutè calidius appellatur, quod vero propter acrimoniam, non absolutè calidius, si parem intensionem seruet, dici meretur: quod etiam Galenus ipse notasse videtur, aduersus Lycum scribens, in hæc verba. « Quam ob rem planum hoc in loco apertè factum esse arbitror, mordacem calidi- « tatem, non quod magis excalfaciat, verum alia quadā re differre. Quod præterea secundo libro de temperamentis, cap. 7. Galenus non dubitat, tactui in varia materia valde exercitato, calorem puerorum, florentium calori, vel parem, vel ampliorem visum iri: interpretandum est, quod si initium pueritiæ comparetur initio iuuentutis, medium medio, & vltimum vltimo, calor est par in natura temperata: si vero initium pueritiæ, in quo innatum calidum multo est amplius, comparetur vltimæ iuuentutis parti, quæ in confinio est vergentium, puerorum calor non nihil videri potest amplior. Aut dicendū ex animi contentione, & impetu cōtradicendi, immodicè prorrupisse Galenū. Quāuis enim vtriq; opinioni antiquorū ibi cōtradicat, illi magis de calore iuuenū, quæ vulgatior erat, & in Hippocratē ferebatur cōtradicere fuit animo. Qua certe ratione libro aduersus Lycū, ex tribus calidioris significatis quæ posuit Lycus, nullū inesse iuuenibus, sed omnia tria pueris inesse voluit Galenus: plus enim substātiæ calidæ, & qualitatis maioris, aut intensioris, & efficaciæ ad actiones, plus habere cēsuit: eiusmodi nanq; erāt tria calidi significata quæ proposuerat Lycus. At Galenus, per maiorē qualitatē, nō intellexit gradū auctū vt Lycus, sed ipsius qualitatis formā, aut formæ multitudinē auctā, nā ad exuperātiā

pluris

pluris substãtiæ, necessaria consequutione censet maiorem qualitatẽ, ac efficaciã maiorem sequi. Maior ergo caloris qualitas qua iuuenes à pueris excedi ibi voluit Galenus, non est intensio maior, sed forma caloris aucta, quæ maior est in multo fumo, quam in pauco: in dolio vini, quam in cratera eiusdem: & in tetrapharmaco quod duplam picem, aut in vsitatißimo altero medicamẽto, quod triplicatã aristolochiam recipit: in quibus omnibus qualitatum formæ augentur, non autem intensionis simplicium gradus, de quo in secundo calidioris significato egerat Lycus, vt manifesto
" constat è Lyci verbis, quæ Galenus refert ad hunc modum. Itaq; in comparatione al
" terius calidi cum altero, tria sunt quæ in disquisitionẽ veniant, plurimumq́ inter se
" distãtia: primũ, quid sit plus aliud alio calidum esse: alterũ quid aliud alio calidius:
" tertium quid aliud alio calidũ validius. Si quis igitur à nobis quærat, cuiusmodi sit
" quod plus aliud alio calidum est, quod tale proportione sit respondere debemus: quo
" modo etiam interroganti, quale nam sit quod alterũ altero plus humidum est, respon
" debimus: nam quemadmodũ hic interrogatio, primũ in id quod dictum est tendit, par
" est vt nihil respondeamus aliud, quam hoc vnũ, nempe id quod substantia superet, si
" quidem plus humoris amphorã dimidio continere dicimus: ad eundem etiam in cali-
" do modum, si quis hac eadem interrogatione perquirat, quale nã sit quod plus altero
" calidum est, nihil sane aliud respondere conueniet, quam quod substantia plus sit, ni-
" mirum eo quod plus in eo substantiæ sit, & maiorem capiat locum: ac nihil sane pro-
" hibet, vt in eodem & plus insit calidi, & minus tamẽ caloris, æquè ac humidũ quod
" plus substantia est, minus tamen esse fusum potest: ergo ad interrogationem hanc re-
" cte hoc pacto respondebimus. Rursus cum hoc quæritur, cuiusmodi sit quod alterum
" altero calidius est, recte dicemus, quod intensiore caliditate est: etiã si in minore sub-
" stantia reperiatur. Quemadmodum enim cum quis interrogat, quale nam sit quod
" alterum altero candidius est, nõ sane perperã respondemus, cum quod qualitate can-
" dida intensiore sit dicimus: quo sane modo niuem, etiam si exigua eius sit quantitas,
" quocunq; alio albo candidiorẽ esse affirmamus: sicuti quoq; ad interrogantem quale
" nam sit quod altero humidius est, recte respondemus, quod fusum magis sit, vti aqua
" melle & pice humidior, etiam si exigua admodum aquæ substãtia sit, mel autem &
" pix longe vincant: sic etiam de calido interroganti, quale sit quod alterum altero ca
" lidius sit, recte respondemus quod caliditate intensiore sit, cuiusmodi ignis habetur,
" licet in exigua id substãtia consideretur: alterum autem quod cum hoc comparatum
" tepidius calidum est, maiorem quam hoc sortitum substantiam sit, & hoc quidem pa
" cto adhæc respondebimus. Et cætera quæ scribit Lycus referente Galeno. E quibus constat hoc significatum calidioris intensiuè, præter Lyci mentem detorsisse Galenum (vt ipsum omnifariam errasse ostenderet) ad formæ caloris multitudinem. Nec obstat quod in simplicibus diuersa est multitudo substantiæ ab intensione, in compositis verò in quibus intensio pendet ex victoria vnius contrarij in alterũ, maior aut minor intensio, ex multitudine quantitatiua vnius cõtrarij supra reliquum est pen

sanda: quod enim plures partes calidas recipit quàm frigidas, calidius est, & contra contrariũ: sic ex niue & aqua feruenti pari portione cõmistis, temperatum fit. 1. lib. de tempera. autore Gal. addita vero aliquanta niue, facies frigidũ primi, & amplio ri frigidum secundi ordinis. In medicamẽto etiam quod triplicatã recipit picem, aut aristolochiam, reliquis simplicibus inuariatis, intẽsior est picis, aut aristolochiæ qualitas, quàm id in quo simplex portio recipitur: quoniam ab æqualibus contrarijs minus retunditur, aut picis, aut aristolochiæ, aut cuiusuis alterius quantitas maior minori. Non obstat (inquã) nam & ex hoc noluit Galenus conuincere, puerũ esse iuuene calidiorem intensiuè, nec enim id vnquam somniauit, nec præfatum argumẽtum vlla ratione conuincit: quoniã quanuis plus de innata caloris substantia, sanguinis nempe ac seminis, in proportione ad membra post genita, puer habeat quàm iuuenis: non tamen redditur ipso calidior, quoniã tam sanguis ac semen, quod in comparatione ad membra iuuenibus est minus, quàm membra ipsa post genita, valde in iuuene sunt calidiora: ita vt absolutè ex vtrorumq; coalternatione, naturæ tẽperatæ, sint in vtraq; ætate æquè calidæ, intemperatæ vero in iuuentute calidiores. Quod vero lib. 2. de tẽpe. cap. 6. experimentũ tactus sumendũ esse in omnibus naturis decernit, comparando quadratos quadratis, crassos crassis, & graciles gracilibus, non eo facit vt experimentũ æqualitatis caloris, in omnibus naturis debeat respondere: sed ne in quibus contingit dignoscendis fallamur ob naturarũ diuersitatẽ. Quod vero. 1. lib. Aphoris. com. 14. hominis compositionem reducens ad elementa Galenus, in vtroq; (iuuene inquam & puero) parem ponit ignis quantitatẽ: reliquorum vero elementorum imparem, in puero scilicet plus aëris & aquæ, & in iuuene plus terræ, non conuincit pueros esse calidiores, quanuis aër statuatur calidus: quonam licet par ignis vtriq; insit, in sicco iuuene fit fortior: nec facile comprehendere est ignis in vtroq; paritatem, si iuuenis est biliosior, bilis autem sit ignea nimis: terra insuper qua abundãt iuuenes frigida nõ est: sed vsta & plurimum passa ab igne, fumeaq; reddita, quæ calorẽ adscititium fumidum & febrili proportionalem plurimum seruat. Temperatum ergo corpus (vt iam receptui canamus) & ex intemperatis sanguineũ, æqualem ad tactum calorem habet in iuuentute, & pueritia: intẽperatum verò intensiorẽ habet in iuuẽtute: vtrumq; autẽ ipsorũ, fortiorẽ vehementiorẽ, magis vrentẽ & bili creãdæ aptiorẽ in iuuẽtute habet: intẽperatum quidẽ ob siccitatẽ adiunctã calori, & ob gradũ auctum: temperatũ vero ob solam siccitatem, quæ sine vlteriori gradu augere potest robur actionis, perinde ac multitudo formæ, & quãtitas aucta, & substãtiæ densitas, quæ vim actionis cum gradu æquali, citra controuersiam adaugẽt. Sed dubium est, in intẽperatis naturis, in quibus calorem ad iuuentutẽ augeri diximus, à quo augeatur: à se ipso enim augeri nequit, neq; à siccitate, quæ sibi similis siccitatis tantum effectiua esse potest, caloris vero nequaquam, valde enim vtriusq; natura distat: sine effectrice autẽ causa quicquam fieri repugnat. Secundo, si calor augetur à pueritia calida, in iuuentutẽ: adolescentia quæ vtriq; ætati interiacet, non erit

tempera-

temperatissima ætas. Ad primum dicendum est, quòd calor idē qui in pueritia erat remissior, processu ætatis fit intensior, tum a se ipso propter siccitatem quæ disponit subiectum ad vlteriorem gradum, sibi naturalem in elemento ignis ex quo constamus (si enim aqua semoto impedimento, reducit se ad pristinam frigiditatem, multo melius ignis, sublata humiditate obruente, reducet se ad calorem) tum etiam à spiritibus, qui à corde in corpus feruntur, à quibus (etiam si in vtraq; ætate essent æquè calidi) amplius debet incalescere vlterior ætas, vsq; ad iuuentutem, propter siccitatem disponentem. Ad secundum vero dicendum, quòd adolescentia est temperatissima ætas ad iustitiam, quoniam omnes operationes efficit sine culpa, & nec bilem gignit propter siccitatem & acrimoniam, nec pituitam ob humiditatem. Estq; omnium ætatum, quæ magis accedit medio ponderali, vtraq; oppositione inspecta: quāuis nonnihil calidior sit quā pueritia. Paulo enim intensiorē tēperato calorē sortitur pueritia, & sola ferè humiditate est infensa. Nam parum nobis arridet Valesius, qui controuersia octaua primi libri, calorem à pueritiæ initio, censet vsq; ad medium adolescentiæ remitti, quoniam plus calidi ingeniti absumitur, quam adsciti tij succrescat, ob humitatem quæ adscititium non sinit efflorescere: à medio vero adolescentiæ, vsque ad medium iuuentutis intendi, quoniam plus augetur adscititij, quam ingeniti consumatur, ob siccitatem quæ adscititiū præcipuè facit efflorescere. Contra tamen est, Primo, quòd adolescentia calida ætas est, tum apud Gal. 1. lib. Epidemiarum, parte. 1. com. 11. tum quoniam humiditate puerorum absumpta, calor qui obruebatur, debet necessario efflorescere: Ob idq; adolescentia, non statuitur media caloris ac frigoris, sed inter multum calidum puerorum, & acrem calorem iuuenum: frustra ergo in calore & frigore temperatam facere conatur. Secundo, quoniam iuuentus maximè media est inter humiditatem puerorum, & siccitatem senum, autore Galeno, secundo libro de temperamentis. Ergo adolescentia tota, humida ætas est: & ex consequenti, si siccitas est quæ adscititium calorē facit efflorescere, non succrescet à medio adolescentiæ vt dicit. Adolescentiā etiam humidam esse, augmentum quod per totam eam fit, facit manifestum: non enim in aliud quā humidum tēperamentum incidere potest, vt scribit Gal. lib. de salubri diæta, com. 7. Tertio, nam mutationem caloris à pueritia in iuuētutem, esse vniformem, & æqualem, docet Methodus à Galeno tradita. 2. lib. de temperam. cap. 6. vbi eundem puerum tangere, & nunc, & post biennium, aut triennium iubet, & ex mutatione in eo reperta, futuram in reliquos annos vsque ad iuuentutem dignoscere. Quæ ratio prorsus esset falsa, si mutationibus contrarijs corpus esset agitandum: quo modo enim ex tactu vnius ipsarum, mutationem contrariam futuram diuinaremus? Galeni
« verba ita habent. Erit autem optimum iudicium, in vno eodemq; vnius infantis cor
« pore: potest enim, & qualis calor illi ante biennium fuerit, in memoria reponi,
« & qualis nunc sit, post duos ferè, vel tres interpositos annos. Si nanque mutatio
« omnino vlla, ad calidum frigidum ve, infanti facta videbitur, nullum præterea ne-

gocium erit, qui vsq; ad floretem ætatem, futurus excessus sit colligere. Quarto, nã apud Galenum idem caloris gradus ad tactum, non modo seruatur in pueris & iuuenibus, verum etiã in adolescentibus. Quòd monstrant Galeni verba. 2. lib. de temperamentis, cap. 7. adhunc modum scripta. Complura enim deinceps corpora, non puerorum modo, verum etiam infantium, adolescentium, & ætate florentium, curiosè tangens, neutros vera loquutos inueni: nec eos qui absoluto sermone calidiorem, nec eos qui frigidiorem esse floretem ætatem, quàm puerilem dixerũt. Quibus verbis patet, nõn modo pueros & iuuenes, sed etiam adolescentes, ad æqualitatem caloris explorandam tetigisse. Et apertius primo libro de sanitate tuenda, vbi ita habet. Quorum optimè se habent corpora, ijs calor similis quodammodo, vsq; ad summum incrementum manet.

Per summum autem incrementum (quòd ἀκμὴν appellat) iuuentutem intelligit, ad quam vsque corpus augetur: in ipsa vero propter siccitatem, quæ vlteriorem extensionem non tolerat, primum augeri desinit, & veluti in statu, ac vigore perseuerat, donec vergere, ac inclinare ob caloris lãguorem, ex auctiori siccitate prodeuntem, ad annum tricesimum, aut tricesimum quintũ corpus incipiat: tũc enim (vt scribit Hippocrates, lib. 1. de diæta ad finem) corpus stetit, per totam scilicet iuuentutẽ ab alimento quiescens: & ad frigidiorem naturam cœpit commutari. Tres nanque ætates (si eorum quæ supra tradidimus, non sumus obliti) ad quas omnes aliæ reducuntur: tribus calidi, atq; humidi, mutationibus respondentes, ex Aristotele, libro de morte & vita attulimus. Iuuetã (inquã) quæ est tẽpus augmẽti, in quo plus humidi substantifici reparatur: senectam, imminutionis & decrementi, in qua minus reficitur quam dissoluitur: & statum, quæ istis interiacet, in quo par est exolutioni refectio. Si enim prius reparabat magis, postea vero minus, rationi videtur consonũ, vt medius interiaceat status, in quo reparetur æquale. Quod etiam ex ratione motuum cõtrariorum, inter quos necessario interiacet media quies, apud Arist. 8. lib. physicorum, cap. 4. euenire condecuit. Non enim potest natura (vt Galenus scribit 1. lib. de differ pulsuum, cap. 3.) motum aliquem exordiri, nisi contrarium prius sedet: augmentatio autem atq; diminutio motus sunt contrarij, ergo ætas media status, aut quietis, intercedat ipsis par est. Nolim tamen quispiam intelligat, in tota hac ætate constante, atq; vigenti, aliter quam ad sensum, æqualem forè restaurationem resolutioni: vt enim temperatum cum quadam latitudine vocamus, quòd ad sensum nec calet nec friget: & neutræ dispositioni latitudinem exhibemus, verentes ne dogma sempiternæ passionis, medicis inutile incidamus: ita in statu, aut ætatum, aut morborum, sensum sequimur, latitudinem ipsis statuentes, cum tamen re vera momentanei tantum sint status eiusmodi. Vbi enim materiam morbi prorsus natura coxit, ac superauit, morbus re vera inclinare incipit: & vbi summũ robur animal est assequutum, ab illo incipit diuertere. Primo, ex parte humoris reparandi: quoniam scilicet humidum radicale semper magis, ac magis siccescit, ergo intra status,

tus, aut consistentiæ latitudinem varietas est, ita vt aliquando siccius, interdum vero humidius corpus habeatur. Humidius autem & siccius, non pari facilitate nutriuntur ac reparantur, sed quod humidius est facilius ob symbolum: difficilius vero quòd est siccius, alimentum etenim humet: ergo reparatio per totam eam ætatem, non potest exolutioni esse par, sed solum in puncto. Secundo, ex parte caloris reparantis, calor enim variatur ad humidi variationem. Tertio, ex parte proportionis calidi ad humidum, hæc enim nec per temporis momentum potest in ordine ad humidum similis seruari, ob perpetem, & nũquam interscissam humidi à calido exsiccationem. Hæc verò tam exacta, & intellectualis tractatio, medico qui artifex est sensualis nihil conducit: indicationes enim, atq; remedia, ad partibile tempus sumit & adhibet, non ad indiuisibile, atq; instantiale punctũ: quare sensibus innixus latitudinem his omnibus exhibet, vltimam & ferè insensilem augmenti, & primam decrementi partem, tam in ætatibus, quam in morbis, statui annumerans. Quàm doctrinam, conceptis verbis videtur Galenus docuisse, libro de totius morbi temporibus, vbi ita de morborum pariter, ac ætatum vigore scribit. Quare si ex natura tẽpore careant, ne vlla quidem vtilitate inde fruemur: nam cum primum sensui manifesta declinatio fiat, tunc conuenientibus ei præsidijs vtimur, quousq; ab æqualibus numeris febris magnitudo constiterit, eousq; vigoris magnitudini propria agere conuenit. Simili modo in oculorum vitijs, pleuritide, omni inflammatione, & in alijs morbis singulis, generalia tempora sensu æstimata, diuersorum auxiliorum vsum significant. Logica igitur fit contemplatio de vigoris latitudine, siue de particularibus accessionibus, siue de toto morbo consideres. At nunc huiusmodi distinguere propositũ mihi nõ est, vt ij qui omnia in omnibus adducũt factitare solẽt: quorũ vnus est, & archigenes: immiscet enim hic vir, cõmentarijs maximè medicis, interim de nominibus inquisitionẽ, interim de ipsis rebus, sed logicã. Nos sicut hoc cauimus perpetuo, ita nũc quoq; faciemus, relicta de vigore quæstione alijs, tẽporis ne expers sit, an cũ tẽpore quodã, & vsum quendã metiamur: naturã eius, & in ætatibus eam quæ viget, temporis latitudine manifesto dissolui conspicientes: itidem & in morbis, interdum longiore, frequenter minore tempore, omnino autem sensibili. Verum hanc ipsam temporis differentiam, clarius videre licet in animantium ætate vigente: etenim canes venatorios, & equos pugnaces, proprium aliquod opus, augmenti tempore facientes iam videmus: post hæc etiam adultos ipsos euasisse dicimus; & manifesto conspicamur fortiores quam antea: quin & pari robore non anno vno, sed duobus quoq;, interim tribus permanentes: sicut homines pugiles, non tribus annis modo, sed quatuor etiam & quinq; frequenter æquali fortitudine, quãtum sensu deprehendimus perdurare. Hæc Galenus. Sed dubium est si scientia & ars sunt habitus veri, quomodo ex falso supposito elicit ars medica vtiles indicationes? Dicendum primo, quòd ars medica non supponit falsum, dum corpus temperatum, aut neutrum, aut vigorem morborum, vel ætatum, statuit cum latitudine: quoniam

quoniam ea media non ponit inter extrema absoluta, sed inter extrema sensibilia: illa quidem latitudine carent, hæc vero amplam eam poßident. Dicendum secundo, quòd quãuis falsum, intellectui nõ poßit adæquari, potest tamẽ adæquari vtilitati operis, & curationi: in qua indiuisibilia considerari nequeunt, sed sensibilia sunt quæ considerãtur, & in sensibili tempore adhibentur.

Quæ iuuentutem insequitur ætas, ad duas sequentes hebdomadas protenditur: in qua ætate omnia vitæ munia perinde atq; illi, qui in vigenti ætate sunt perficere adnituntur, non tamen pariter atq; illi ad labores sufficiunt, vt scribit Gal. 3. lib. Aphor. com. 30. Ob id vergentẽ, inclinantem, aut subsistentem eã appellamus, non vt interpretes fecerunt. 1. Aphor. sent. 13. ætatem consistentem. Licet enim vtramq; interpretationem, recipere poßet dictio Græca καθεστηκὸς, iuuenes non sunt qui secundo loco post senes ferunt ieiunium, sed vergentes: de quibus. 3. lib. Aphorism. com. 30. ita scribit Galenus. Nam omnium ferè ætatum, quæ iam declinat, paucis indiget ad corporis resumptionem, siquidẽ & id quod ex ipsis resoluitur paucißimum est, neq; enim corpus similiter calidum est vt prius: neq; amplius in augmentũ quicquam absumitur: sed neq; quòd virtus contentiua, multũ imbecillis sit vt senibus plus aliquid ex corpore defluit. Hæc Galenus. Nec nisi ineptire velis, vergentes constantes esse appellandos dices: siquidem virium robur in ipsis apertè in imbecillum inclinat, ob frigidum ac siccum quo insigniuntur temperamentum, vt eodem tricesimo commentario, tertij libri Aphorismorum, scribit Galenus: constare autem, atq; aperte inclinare, cõtraria sunt: cõtrarijs igitur vocabulis sunt significãda. Nec enim similiter ac Valesius, ob id cõstare vergẽtes dicemus, quoniã tunc primum corpus quiescit ab augmento: id nanq; quam falsißimum est, per iuuẽtutem enim non augetur corpus: & in vergente nõ modo non augetur, verum iam decrescit. Sed dubium est, quomodo vergens ætas sit frigida, si iuuentus ipsi proxima est impense calida. Pars præterea terrea alimenti & membrorum, per anteriores omnes ætates vsta, & velut fumosa reddita, plurimum calorem adscititium, & mordacem recepit, cuius ratione iuuenes sunt impense calidi, calore scilicet adscititio in sicca substantia posito: per iuuentutem ergo calidiorem vlterius calfacta, vergentes frigidi esse nequibunt. Accedit quòd Hippocrates. 3. lib. Aphor. sent. 30. morbos familiares huic ætati biliosos memorat, morbos scilicet laterales, pulmonis inflammationes, phrenitides, choleras, ardores & difficultates intestinorum: non est ergo frigida hæc ætas. Quomodo præterea ætas vigens, in qua corpus non decrescit finiatur, & vergens in qua corpus incipit decrescere initium sumat, intelligere nequeunt quidã. Aut enim vigor (inquiũt) desinit per vltimũ sui esse, aut per primũ non esse: nõ primũ, nam cũ in vltimo instanti non decrescat corpus, necessum est vt in eo ipso, resistat decremẽto aliqua proportione, & partibili excessu: hic autẽ excessus partibiliter debet deperdi, ergo definito aliquo ad id opus est tempore, & ex consequenti, instans datum non est vltimum iuuentutis. Nec secundũ dicere poßis,

quòd

quòd scilicet iuuentus desinat, per primum non esse, quod scilicet vergentis primum initium sit: toto enim tempore antecedente hoc instans, resistebat corpus imminutioni, ergo ex partibili aliquo facultatis excessu, hanc resistentiam prouenire fateamur oportet: quo fit vt partibili quoq; debeat deperdi tempore. Non ergo hoc erit primum instans in quo iuuentus non sit, sed vltra protrahi debet. In hoc præterea instanti, quod primũ initium est vergentis, corpus decrescit ob frigus temperaturæ: subito autem ante non decrescebat: ergo in hoc instanti, latitudo aliqua frigoris decremento necessaria, conquisita est, quæ toto tempore ante hoc instans non præfuit. Et ex consequenti, in id absurdum incidimus, vt latitudinem aliquam in instanti comparari posse cogamur, quod impossibile est: cum non nisi per motum possit acquiri, motus autem omnis successiuus est. Ad hæc dicendum, quòd licet iuuentus sit calida, non tamen suum temperamentum exactum seruat, nisi in medio sui: extrema nanq; ætatibus sibi finitimis habet similia: vltimum enim iuuentutis parum calidum est, perinde ac vltimum æstatis: vt enim hæc autumno, ita iuuentus vergenti est finitima: à medio enim iuuentutis, ob superfluam siccitatem, seruando calori minus idoneam, corpus insensiliter cœpit refrigerari, & membra quæ supra modum incaluerant remitti, ita vt ad initium vergentis, iam corpus manifesto frigidius appareat. Non eatenus tamen, vt calorem aliquem non seruet, anteriorum ætatum: & bilem, tum flauam, tum attram ab eis excipiat. Huius enim ratione, morbis ab vtroq; humore natis corripitur hæc ætas: biliosis ab incipiente aduri, & melancholicis ab iam adusta. Licet autem magis familiares sint morbi attrabiliarij ex adusta huic ætati, quam biliosi, vt scribit Gal. 3. lib. prognost. com. 28. biliosi tamen non sunt huic ætati quam iuuẽtuti minus frequentes. Primo, quoniam quãuis plus bilis iuuentus habeat quam vergens: minus est in iuuentute morbosa, quoniam ipsi est magis naturalis: vergens vero licet minus bilis habeat, habet tamen eius non parum, & minus iam resistit causæ morbosæ, quoniam iuuentute est imbecillior. Secundo, quoniam ijsdem immoderantijs, se committũt, quibus iuuenes, adustioni scilicet, curis, ac vigilijs: quibus tamen tolerandis non sufficiunt vt illi. Ob idq́; Gal. 3. lib. Aphor. com. 30. ita scribit. Et omnino eos quos prætermißit, in ætatibus vigore consistentium morbos nominare, eos nunc omnes enumerat. Nam & phrenitides, & ardores, & choleræ, & difficultates intestinorum, nihilominus iuuenibus quam declinantibus accidunt, occasionem sui ortus, ex flaua bile capientes. Vltimum verò, quòd proponebatur, argutulum est sophisma, quòd vel mediocriter in physicis eruditus, soluet facile: vel medicus qui grauioribus studijs vacare, & à tricis, ac nenijs, abstinere decreuit, spernet. Nam resistentiam datam partibili tempore amitti debere verum est: quòd tamen amitti non poßit ante primum instans, quo iuuentus non est, à veritate abhorret: quia à quolibet tempore ante hoc instãs, quantuncunq́; ipsi proximo, necessario intercedit partibile tempus, vsq; ad ipsummet instans: in hoc autem partibili tempore, partibilis potest amitti excessus calo-

ris,

ris, aut facultatis quæ supererat iuuentutis, & conquiri exiguus alter frigoris excessus, vergenti necessarius vt decretio fiat in ipsa.

Senectus (vt autor est Gal. 5. lib. de sanitate tuenda) non aliud est quam siccum & frigidum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proueniens. Inde igitur ordietur senectus, vnde huiusmodi temperamentum, corpus nancisci solet. Solet autem ab ætate vergente, id temperamentum nostrum corpus habere: hæc enim ætas frigida est & sicca, vt scribitur lib. de salubri diæta, com. 7. De eius nanq; siccitate dubitandum non est, siquidẽ siccitati iuuenum, addita est vlterior siccitas, per humidi radicalis vlteriorem exsiccationẽ: quod cũ sit caloris subiectum, necessario sibi annectit frigidam intemperiem. Vnde. 5. lib. de sanit. tuenda, in fine, ita scribit. Ac mediæ quidem naturæ, mediocre profecto dandum est vinum, sicuti ipsa quoq; mediocris est. Atq; hactenus sanè mediocre, quòd ipsa mediocris est temperamenti: quando hanc quoque necesse est, non solum in senectute, sed etiam in remißionis tempore, media temperatura frigidiorem euadere. E quibus omnibus apertè constat vergentem frigidam esse, atq; siccam: & ex consequenti senectuti annumerandam, vtpotè quæ prima senectus sit ὠμογερόντων hoc est, eorum qui cruda adhuc, viridiq; senecta sunt, vt eodem. 5. de sanit. tuenda, in fine, idem Gal. scribit. Et 3. lib. Aphor. com. vlt. primos senes medios statuit, inter iuuenes ac seniores, Gal. ergo primi senes, ipsi sunt vergentes, & seniores sunt qui mediam & vltimam senectutis partẽ agunt. Quoniam vero vergentes non admodum frigent, sed crudi atq; virides sunt, & ijsdem se exponunt periculis ac iuuenes, ob id senum nomen duabus tantum vltimis partibus tradidit. 1. Aphor. comment. 13. cum dixit, vergentes medios esse inter iuuenes ac senes: & cum senes (nomine senum, pro senioribus sumpto) rursus diuisit, in eos qui in principio sunt senilis ætatis, & in eos qui ad extremam ætatem peruenerunt: in principio enim senioris ætatis, medij senes iacent, in extremo vero decrepiti. Senectus ergo vndecunq; eius initium sumas, frigidum ac siccũ est corporis temperamentũ, annorum multitudinis ratione proueniens: & tanto frigidius ac siccius redditur, quanto obitui naturali, in quem terminatur magis accedit. Nec obstat, quòd Hip. lib. de salubri diæta, sentent. 7. senectutem frigidam & humidam statuit: ob idq; senes sicco victu plerunq; regendos esse perhibet. Et lib. 8. de placitis Hippocratis & Platonis, post medium, decrepitum frigidum atq; humidum, & temperamento hyemi respondentem esse asseuerat. Non obstat (inquam) quoniam satisfacit Galenus, in cõmentario ad Hippocratis sententiã, eo quòd hic, natiuam temperiem senum, quæ in solidorum substantia spectatur, siccam esse dicimus: illic vero, de accidua ex pituita, & incoctione genita, quæ in vacuitatibus membrorum continetur, nos admonet Hippocrates: est enim senum tẽperatura, ex his duabus composita, frigida ac sicca naturali, & frigida atq; humida accidentaria. Pituita etenim redundant senes, & sputo, mucoq;, os, ac nares habent oppletas: si autem humor omnis, vbi diu ad membrum defluxit, illud sibi

attemperat (vt scribit Gal. 7. lib. Methodi, cap. 6.) Cur non credemus senum membra sua natura sicca, ex cōtinuo pituitæ adhæsu, acciduam humiditatē habere? His duobus contrarijs in senectute intemperamentis, duplici ratione ars tuendæ sanitatis prospicere iubet: vtitur enim victu calfaciente & humectante, per cibum & potum, & reliqua necessario nos alterantia, quo solidorum senum substantiam humectet, ac reparet: & pituitosorum recrementorum vacuationi studet, quo acciduam humiditatem detrahat: omnis etenim excrementi vacuatio, vt autor est Gal. 6. lib. de sanit. tuen. contrariam intemperiem corpori imprimit.

De temperamento assuetudinario, deque omni assuetudine. CAP. XVII.

CONSVETVDINIS cum natura tanta consensio est, vt in ipsam facilè transeat, plus aut minus, pro diuturnioris, aut minus diuturnæ, ipsius consuetudinis ratione. Ob id naturam acquisititiam, adscititiam, aut vsu comparatam, consuetudinem esse definit Galenus. 2. lib. de motu musculorum & sæpe alibi. Frequens enim vsus in naturam transit, aut naturam facit perinde familiarem, ac si ingenita esset, & non ab externo pēderet principio: aut quòd vniuersalius est, naturam ipsam suapte sponte indeterminatam, limitat et determinat vsus ad certam operationem. Hæc in naturam commutatio, aut naturæ ipsius limitatio, facit vt in id cui assueuimus, facilè atq; innoxiè, etiam si prauum, venenosum, intemperatissimum, & laboriosum sit, feramur ac perferamus, perinde ac si natura congenitum, et conueniens nobis esset. Contra vero consuetudinis violatio nō aliud est, quam naturæ illata violentia quædam, quæ nos valde lædit, interdumque interimit: quoniā naturā in quam consuetudo migrauerat corrumpit. Anum enim refert Galenus. 3. libro de simpli. med. fac. capit. 18. innoxiè ob assuetudinem nutritam cicuta. Hominemque refert Arnaldus in suo speculo, capit. 82. ob stultitiam à pueritia venantem & edentem araneas: in quibus sola assuetudo, naturaq́ per eam producta, necem, ac læsionem venenorum, impedire est potis. Indus quoq; in india viuit saluberrimè, & sclauus in sclauonia, qui vbi patriam vicissim commutant, itq; indus ad sclauum, aut sclauus ad indum, aut moriuntur, aut valida ægritudine premuntur, vt scribit Auicenna. 1. 1. doct. 3. cap. 1. vnde redditum ad aërem patrium, in longis morbis sanandis cōmendant autores: quod forte potius quàm contrarium, voluit Hippocrates consulere 6. lib. Epid. parte. 5. sent. 20. Regem etiam Mythridatem vsu antidoti Mythridatij, vim alexipharmacam, ita comparasse adstruit Galenus, initio primi libri de Antidotis, vt poculo venenato se interimere nequiuerit: tanta est in assuetudine vis creandi, & permutandi nostram naturam. Sic ad consimilia medicamenta mutari, consulit Galenus. 5. lib. de sanit. tuenda, quia vni medicamento,

dicamento natura assuescit & consentit, sicq; eius vim, ac contrarietatem contemnit. Qui contrarijs etiam consuetudinibus assueuit, vtriq; contrario reluctantem naturam asciuit. Ob idq; quo eiusmodi naturam homo compareret, lib.1.cap.1.ita scribit Celsus. Sanus homo qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet, ac neq; medico, neq; iatraliptu egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri esse, modo in vrbe, sæpiusq; in agro, nauigare, venari, quiescere interdum, sed frequentius se excercere. Siquidem ignauia corpus habetat, labor firmat: illa maturam senectutem, hic longam adolescentiam reddit. Prodest etiam interdũ balneo, interdũ aquis frigidis vti, modo vngi, modo id ipsum negligere. Nullum cibi genus fugere quo populus vtatur. Interdum in conuiuio esse, interdum ab eo se retrahere, modo plus iusto, modo non amplius assumere. Bis die potius quàm semel cibum capere, & semper quamplurimum, dum modo hunc cõcoquat. Id quòd vnico verbo perstrinxerat compendiosissimus senes Hippocrates. 2. lib. Aphor. sent.50. qui vbi dixerat, cõsueta & si deteriora sint, minus molestare insuetis subdit. Oportet igitur ad insueta permutari. Quanuis enim quòd optimum est ad sanitatem, vnicuiq; naturæ vnum sit, temperato temperatum, & intemperato contrariũ, 3.lib.artis medicinalis, & lib.6.de sanit. tuenda, autore Galeno: quod tamen ad securitatem sanitatis optimum est, non est vnum, sed varium ob conditionis humanæ incertas vicissitudines & casus, quibus omnes homines subijciuntur, vt adstruit Gal.2.lib.Aphor.com.50. Ideoq; præstat securam sanitatem, cum aliquali defectu per contraria tentamenta obtinere: quàm parum tutam in optimo victu, ceu in puncto constitutam, frequentibus sortibus, aut euentibus subijcere. Tanta enim est consuetudinis vis, præsertim cum iam in naturam migrauit, vt intemperatus homo omnibus intemperamentis, & excessibus assuetus, possit interdum plus resistere, omnibus causis morbificis, quàm temperatus qui molliter, & in puncto semper vixerit. Nec obstat Gal.lib.de optima corporis constitutione, contrarium adstruens: intelligendus etenim est, vbi tam consuetudo, quàm omnia alia præter temperamẽtum, in vtroq; sunt æqualia. Hoc ceu euidens de ingenti consuetudinis vi, & valde in arte medica necessarium proloquium, pluries diuinus Hippocrates euulgauit. Secundo nanq; libro Aphorismorum, sent.49. ita scribit. Qui soliti, solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles & senes, non consuetis fortibus, atq; iuuenibus facilius ferũt. Et sententia sequenti. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint, insuetis minus molestare solent. Et .2.libro de ratione victus in morbis acutis, sent. 21.consuetam (inquit) victus rationem, quæ nunquam variat, & si vitiosa sit, longè tutius est obseruare, quam subitò vel ad meliorem transire. Vnde cum praua permutanda consuetudo est, perinde ac intẽperata natura, & maiori si fieri potest cautione est permutanda: paulatina nimirum transmutatione facta, iuxta sententiam quinquagesimam primam, secundi libri Aphorismorum, Plurimum atq; repẽte euacuare, vel implere, vel calefacere, vel refrigerare, vel vtcunque aliter corpus mouere

uere, periculosum: & omne nimium naturæ inimicum, quòd vero paulatim fit tutum est, præsertim si quis ex alio in aliud progrediatur. Tunc autem paulatim transmutare, & minorem vt decet violentiam inferre dicemur, dum à remißiori incipimus contrario, & præterea interquiescimus: id est, interponimus tempus aliquod, quo ad pristinam consuetudinem redeuntes, natura reficiatur, vt sexto libro Epidemiarum, parte secunda, sentent. 26. scriptum reliquit Hippocrates. Ob id in morbis, nec in meliorem eam transferre licet, sed seruare, quantumuis praua sit: natura enim est quæ morbum debet euincere, quem nunquam superabit, si contrarijs ad meliorem consuetudinem reducentibus solicitetur. Quin & in ipsa curatione morborum, præstat certam victus rationem aliquãto deteriorem seruare, quàm vbi bene gubernari cœperis, ad ipsam deteriorem victus rationem commutari. Quòd Hip. 2. lib. de ratione victus in acutis, sent. 51. vlceris exemplo, his quæ sequuntur verbis perstrinxit. Nam si quis vlcus non admodum insigne, neq; valde vile in tibia acceperit, fueritq; homo cui neq; admodum difficulter, neq; valde prõpte vlcera sanentur, & prima protinus die ita iacens curetur, vt nequaquam crus tollat: hoc sanè pacto sine inflammatione manebit, citiusq; sanitati restituetur, quã si delinquens curetur. Quòd si vel quinto, vel sexto, vel superiore adhuc die surrexerit, atq; ambulare voluerit, magis laborabit quàm si statim ab intitio errans curatus fuisset. Porrò si & multum & repentè se fatigauerit, multò magis laborabit, quàm si ita curatus, in diebus huiusmodi se se lassum, & defatigatũ reddiderit. Hæc Hippocrates. E quibus tam euidens, vtile, atq; necessarium, in arte medica, axioma colligitur, de consuetudinis tutela: & deuitatione violationis eiusdem, vt non modo medici, verum & omnes qui prudentia, & consilio agũtur homines, id norint. Sed & alios ferè omnes (vt scribit Gal. lib. de assuetudinibus, cap. 1.) qui saltẽ asinos suesq; non imitantur, sed ea à quibus læduntur, & à quibus iuuantur animaduertunt, audies dicentes: se ideo cibum aliquem, aut potum omittere nõ posse, quòd iam assueti illi sint: statim enim se lædi affirmant, si ad alium pertrãsierint. Id quod de alijs quoq; rebus confirmant: quo genere balnea, equitationes, venationes, cursus, luctæ, vigiliæ, aprico in loco versari, refrigeratio, curæ, ac cætera huiusmodi continentur. Hæc Galenus. Non ergo in dubium vertere oportet, vim assuetudinis magnam esse, tum ad salutem, tũ ad morbos: sed hac vi agnita, & semper obseruata, in philosophiæ cãpo, causam inquirẽdo, licebit spatiari. Quæ si minus cuipiã arriserit, aut meliorem quærat, aut suã ferat ignorantiam, assuetudini nihil detrahendo. Vt enim ridiculum esset visum tollere, refutatis rationibus vtrisq;, quibus nos res aspicimus, siue admißione, siue emißione, ipsum fieri dicamus: sic si consuetudinem validam vim habere non credamus, quoniã in eius causis vestigandis, minus quàm oporteret sumus perspicaces, non minus erimus deridendi, vt ad initium libri de assuetudinibus, autor est Galenus.

Causas autem eo libro diuersarum assuetudinum, doctißima perquisitione in-

ſuit Galenus, diuerſas tamen pro diuerſa materia, circa quam cõſuetudo verſatur, non vnam & eandem in omni aſſuetudine, cuiusq; materiæ ſit. Materiam autem appellat, cibum & potum, quæ intro in corpus ſumuntur, calorem & frigus ambientis, inſolationẽ, apricationem, cubile durum, & vitam mollem ac ſedentariam, quæ extra nos immutant: exercitamenta tũ corporis, tum animi: & demum euacuationes, quibus certis temporibus vti ſolent. In cibo (inquit) & potu plurimũ poteſt cõſuetudo, tanquam ſignum, & tanquam cauſa. Tanquam ſignũ quidem, Primo, ob ſuauitatem, quæ argumentum eſt familiaritatis: appetimus enim ſimilia ſeruantia nos, & quæ ori valde ſunt ingrata fugimus, quoniam diſsimilia ſunt, & confici à nobis nequeunt. Secundo, quia illa conſuetudo diuturna, ſignificat hominem non fuiſſe læſum ab illis, multo tempore, quare conueniũt cum natura illius, planè enim ſi læſus fuiſſet deſtitiſſet ab illis vt ſcribit Galenus. 5. libro de ſanitate tuenda, in hæc verba. Qui cuilibet rei inſueſcunt, magna ex parte naturæ ſuæ conuenientem " conſuetudinem deligunt, propterea quòd ab his quæ non conueniunt ſubinde læſi " ipſa repudiant. Tanquam cauſa vero, quia non modo vnumquodq; eorum, quòd edi " mus, aut bibimus, à ventriculo, cæteriſq; membris immutatur, verum etiam ipſum " ventriculum, ac membra, quodammodo immutat & afficit. Ob idq; nonnullarum " rerum vſus ingratus eſt, & noxam ad initium affert, ob magnam ac violentam in- " ter diſsimilia alterationem, qui tamen poſtea non nocet, quoniam ventriculus ex " diutino vſu ſimiliór factus, parum ab illis rebus immutatur, vt libro de aſſuetudi- " nibus ſcribit Galenus. Cuius tamen contrarium ſcripſiſſe videtur Auicenna. 3. 1. " doct. 2. cap. 7. in hæc verba. Ille verò in quo mala digeruntur nutrientia, ob hoc " non decipiatur, quoniam poſt dies in ipſo, mali generabuntur humores, ægritudines " facientes, & pernecantes. Et capite ſequenti, de potu in quo aliquid niuis liquatur, " ita ſcribit. Quod ſi non illico nocumentum alicui fecerit, ſecundum longitudinem " dierum faciet: & cum in annis proceſſerit. Apertius vero Galenus, ſecundo libro " de alimentorum facultatibus, capite de cucumeribus, in hæc verba. Cæterum illud " perpetuo memoria teneto, quod etiam ſiquis eorum quiduis, quæ alijs concoctu ſunt " difficilia, coxerit: ſuccus tamen qui ex eo in corpus diſtribuitur, eandem retinet na- " turam. Nam fieri non poteſt, vt ſuccus qui ex pepone diſtribuitur, craſſus ac ter- " reus fiat, etiamſi is coctus pulcherrimè fuerit: quemadmodum nec qui ex lente, aut " bubula diſtribuitur, euadet vnquam aquoſus, ac humidus: quem ſanè & conſiſten- " tia tenuem appellant. Id autem plurimum habet momenti, non modo ad ſanitatis cu " ſtodiam, ſed etiam ad morbi declinationem, vt alibi demonſtratum nobis eſt: & nunc " rurſus ſumatim procedente ſermone repetemus. Ergo qui cucumeres belle conco- " quunt, cum eo ipſo ſiſi, affatim ijs ſe impleuerint, ijs tandem longo temporis tractu " accidit, vt ſuccus frigidus, ac mediocriter craſſus, in venis coaceruetur: qui in ea " coctione quæ fit in venis, haud facile mutationem in probum ſanguinem recipiat. " Ob eam igitur cauſam, omnibus praui ſucci edulijs cenſeo abſtinendum, etiam ſi "

" ea quibusdam concoctu sint facilia. Nobis enim non aduertentibus, prauus suc-
" cus ex ipsis, post longum tempus in venis colligitur: qui postea exiguum ad putren
" dum occasionem nactus, febres malignas accendit. Et libro de cibis boni & ma-
" li succi in fine, ita scribit. Qui minimè exercentur, summa æstate cum vehemen-
" ti calore vrgentur, fontis aquam bibant, niuisque vsum vitent. Hæc enim quan-
" uis protinus, nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferat, sensim
" tamen, occulteque crescente vitio, cum iam ætas progressu temporis inclinarit,
" articulos, neruosque & viscera ijs morbis vexat, qui vel difficulter admodum,
" vel omnino tolli non possunt. Quibus verbis, consuetos tum cibos, tum potus, magis in posterum lædere, quàm ante assuetudinem Galenus atq; Auicenna affirmare videntur. Cui tamen difficultati dicendum est, quòd vna quæuis cibatio praui alimenti consueta, minus lædit, quàm alia dissueta: læsio tamen ex dissuetis prauis, plurima est aceruata, quæ tandem detegitur quibusdam ad senectutem, alijs vero ante id tempus. Quantitati etiam ciborum, ac potuum maiori, aut minori assuescimus, ita vt si ab ea excedamus, aut deficiamus lædamur. Primo, quia quanuis quantitas non sit actiua, nec ventriculum assimilet, est tamen ad actiones necessaria: scintilla enim ignis ob defectum quantitatis non vrit, vt scribit Galenus. 3. lib. de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 23. Maior ergo cibi, aut potus quantitas, magis alterat minori, & consuetudo vtrobiq; contracta si violetur, damnum parit: quia præter solitum ventriculus alteratur. Secundo, quia facultates omnes, vsu, & exercitatione, intra certam mensuram fiunt validiores, otio verò imbecilliores. Ob idque ventriculus qui pluri refectione vti consueuit, plus etiam conficere potest, quoniam validior est redditus. Tertio, quoniam vis sentiens ventriculi, à maiori quàm consueuit cibi quantitate degrauatur, minorem propè non sentit, æqualem verò & consuetam voluptuosè amplectitur & conficit. Quanuis vero cibi, atq; potus consueti mutatio sit noxia, quæ in potu fit deterior habetur: dixit enim Celsus, cap. 3. primi libri, quòd si quæ noxa subest, maior est in potu quàm in esca. Cuius rationem Aristoteles, problemate. 14. primæ sectionis, in maiorem potus quantitatem reiecit, in hæc ver-
" ba. Cur ciborum mutatio, minus quam aquæ grauis occurrat? An quia pluri-
" mum aquæ consumimus. Nam & in pane & obsonijs, & in potu, aquæ vsus
" plurimus est. Sed ratio hæc non semper in aqua locum habet, in vino vero nunquam. Cuius tamen mutatio ex antiquo ad nouum, ex tenui ad crassum, & ex vino ad aquam, acrium excrementorum redundantiam vniuersalem, & in toto corpore lassitudinem vlcerosam gignit, autore Galeno. 4. libro de sanitate tuenda: quia quanuis fiat mutatio ad frigidiora, in prauos ac acres succos conuersio fit, ob corruptionem quam subeunt, tum ex permutatione consuetudinis, tum quia permutatio fit ad deteriora. Dicendum ergo præter causam ab Aristotele traditam, deteriorem esse consuetudinis in potu, quàm in cibo permutationem, quia potus ob

tenuitatem citissimè, & antequàm alteretur ventriculi substantiam peruadit, ac penetrat, eiq́ imprimit insolitam qualitatem. Cibus verò, ob crassitudinem non penetrat, antequã in chylum conuertatur, quo tempore id tunicis suis apponit ventriculus: ob idq́ minus obesse solet, aut si permutatio ingens non est, magis interdum prodest, ob tædium assueti, quàm obsit ob nouitatem.

Ea vero, quæ nos extra contingunt, vt immoderantiæ continentis, & durum cubile, ac percutientia: ob id reddunt homines tolerantiores earum occasionum, quoniam nostrum corpus indurant. Frigus enim ambientis corpori nudo occurrens, cutem, ac carnem substratam, frigefacit atque densat, duramque & refractariam reddit. Calor verò, & insolatio, quamuis ad initium frigori contrarium faciant, dum nos calefaciunt, humores fundunt, cutim leniunt, & carnem molliorem faciunt: postea tamen indurant siccando, vt in ijs qui sub sole æstiuo nudi multos dies degunt, videre est. Sic terra & durum cubile, humidum è cute premit & densat, tum duritie, tum frigore nos afficiens. Quare hic quoq́ consuetudo naturam facit, aut qualitatem naturæ quàm maximè affinem, cutis nempe densitatem, cuius ratione externas iniurias facile tolerat: tum eas quæ ab vtroque contrario, tum etiam magis, quæ à contrario assueto procedunt. Dum enim semel ex insolatione cutis obduruit, huiusmodi durities contracta, non modo insolationi perferendæ est vtilis, verum & frigori etiam perferendo, aliquanto minus fit idonea. Quantumuis autem cutis & carnis densitas, & durities contracta, vtriq́ reluctetur contrario, temperiei tamen continentis mutatio nocua est, nõ modo si ex salubri in insalubrem, verum etiam si ex insalubri, in salubrem commutatio fiat, vt scribit Celsus, cap. 3. primi libri: quoniam aër insalubris assuetus, familiaris & naturalis ob assuetudinem factus est nobis.

Consuetudo præterea ad exercitia id facit, vt quæ corporis partes exercentur, fortiores simul & solidiores fiant: & proprios motus ob id alijs melius ferre possint. Contra vero propter otium molliores sunt, & imbecilliores, vt libro de assuetudinibus scribit Galenus. Quòd & Hippocrates aduertit sexto libro Epidemiarum, parte quinta, sententia decima, in hæc verba. Labor articulis & " carnibus, cibus somnus visceribus. Vt enim per vigiliam dum exercemur, na" tiuus calor augetur, & exercetur in articulis, & carnibus, eo vergens: ita facultates viscerum naturales, & innatus calor, per somnum, in ciborum coctionibus exercentur, nutriuntur, & augentur, vt scribit in commentario Galenus. Consuetudo ergo ad exercitia naturam facit, id est, robur & soliditatem membrorum, ex bona nutritione contractam: otium verò imbecillitatem, & partium mollitiem: manet enim calor per otium, in humido excrementitio mersus, quòd per exercitia absumi, & purgari debebat. Sic partes paralyticæ, & diutius etiam ligatæ marcescunt, vt libris de fracturis, & de articulis sæpe docet Hippocrates. Sic sinistræ partes imbecilliores sunt, & minus vegetæ. Sic etiam

fœminæ viris sunt minus musculosæ & imbecilliores, vt scribit Galenus septimo
« *libro Aphorismorum, coment. 43. Sic etiam qui soliti sunt solitos labores ferre,*
« *& si fuerint imbecilles & senes, non consuetis fortibus, atq; iuuenibus facilius*
« *ferunt, vt. 2. lib. Aphorismorum, sentent. 49. scribit Hippocrates. In qua sententia si dictum esset consuetos facilius ferrè labores, se ipsis, aut alijs parem ætatem agentibus, nihil ambigui relinqueretur: quoniã quod partes exercitatæ fiant robustiores, atq; iccirco labores consuetos facilius ferant, omnibus commune existere, scribit Galenus in commentario. Quòd vero non tantum ad se ipsos, nec ad alios æque validos, & parem ætatem agentes: sed ad validos ac iuuenes, senes & imbecilles compararit, difficile est. Quomodo enim robur maius per consuetudinem comparatum, causa facilioris laborum tolerantiæ esse potest, dum imbecillis senex laboribus assuetus, comparatur iuueni valido, dissueto ysdem? si huiusmodi senex imbecillis (qui verbi gratia messor est aut fossor) iuuene vrbano validior reddi nequit? Dicendum, quòd per consuetudinem non modo augetur robur, sed partis etiam soliditas, & neruorum ac musculorum eas actiones operantium, varia extensio, & flexibilitas, quæ corrigijs etiam externis, vsu, plicatione, extensione, & attritu comparatur: ea enim parte facilè plicantur, aut extenduntur, qua plicari, rugari, aut extendi consueuerunt. De qua consuetudinis ratione Gal. 2. lib. de motu musculorum, ita scripsit. Maiori autem ex parte, ne deducere omnino ad extremam flexionem eius possumus, nisi manibus cooperati fuerimus, sed veluti claudum præ insuetudine ad hanc operationem habemus, solisq; & saltatoribus, & luctatoribus facile flectitur, quibus vel solis perfectè flecti solitum est. Tantum igitur mediæ figuræ ad extensionem progressum est, quod perfectè caret dolore, quantum à diuturna consuetudine membrorum flexum est. Hæc igitur duo considerans in omnibus articulis, naturam videlicet, & consuetudinem, sic ad inueniens medium ac dolore carens. Quibus verbis aperte Galenus docet, ab extensione, ac contractione musculorum per consuetudinem facta, nasci facilem tollerantiam similium flexionum, ac extensionem, ita vt sine dolore fiant. Accedit etiam industria, quæ doctrina quædam est arandi, fodiendi, citharam tangendi, aut compositè psaltandi, aut quiduis aliud agendi. Hæc autem simul iuncta, plus possunt in ijs actionibus expediendis, & tolerandis in assueto sene, quàm maius robur in dissueto iuuene: fossor enim, aut arator iuuenis, nõ tãget citharã, aut cõpositè psaltabit: nec psaltator, aut citharœdus quantumuis validi sint, plurimum fodiendi, aut arãdi laborem sustinebunt. Quoniam præter robur, & soliditatem, accedere debuit vtrisq; industria ad opus: & neruorum, ac musculorum extensio, & plicatio commoda, quas vterq; ad proprium opus, non autem alteruter ad alterum comparauit.*

Eadem (inquit Galenus libro de assuetudinibus) est animi, id est, partis intellectiuæ, ac memoratiuæ exercitationum ratio: harum enim ea natura est, vt exercitatione perinde, ac corpus roborentur & augeantur, otio verò contabescant, vt

ex Platonis allata longiuscula quadam sententia ibi confirmat. Quod tamen difficile est. Corpus enim ideo roboratur, quia vberiori alimẽto fruitur, & quia per exercitium magis defæcatur, & purgatur à recremẽtis: quorũ neutrũ animæ nec quò ad scientias, nec quo ad virtutes, conuenire potest. Dicendum tamen, quòd perinde ac corpus assueto exercitio roboratur, solidescit, neruorumque ac musculorum extensionem, plicationem, & industriam comparat: ita crebra meditatione intellectus, licet in sui substantia roborari nequeat, habitum scientiæ, aut doctrinæ comparat, qui vt ex actibus frequentibus fuit genitus, ita similium actionum sit productiuus. Hic intellectum perficit, roborat, ac doctum facit, & in scientiæ actus tam promptum, vt nullo negocio discurrat, conuenientiam & repugnantiam rerum interstinguat, & consequentia ex antecedentibus eruat.

Consuetudinem vero ad euacuationes, concedit Galenus tanquam signum, non tanquam causam euacuationum futurarum. Quoniam semper repletio antecedit vacuationes, tam artis, quam naturæ opere factas: semel, si semel obeuntur, & pluries, cum obeuntur pluries. Qui ergo pluries vacuari consueuit, inditium ex assuetudine præbet, frequentis repletionis, in quam solet incidere. Hæc vero vacuationem frequentem, non aliter post plures vacuationes poscit, quam post primam poscere cœpit. Repletio etenim est, quæ ad primas vacuationes ante consuetudinem, & ad postremas post consuetudinem inuitabat. Consuetudo verò vacuandi, non est causa vacuationum, nec ex se, & sui ratione ad eiusmodi euacuationes nos vocat, quoniam nunquam est causa repletionis. Ob id enim pluries vacuamur, quoniam pluries replemur, non autem replemur pluries, quoniam pluries fuimus vacuati: sed qua ratione & victu prius replebamur ante euacuationes, eadem & post plures vacuationes replemur. Vnde librum de assuetudinibus, sequentibus verbis claudit Galenus. Qui quidem si victus rationem commutarent, deque cibi copia aliquid detraherent, exercitationesque augerent, à morbo vacui seruarentur. Præterea verò ex mutata consuetudine, non modo vt illi priores, non læderentur, sed etiam fructum aliquem ferrent. Causa est, quia euacuationes eis non proderant, quòd ita euacuari consuessent: sed quia ex vitiosa viuendi ratione magnam prauorum humorum vim, in corpore colligebant: hæc Galenus. At quoniam libro nostro de vacuandi ratione, capite. 21. hanc Galeni sententiam reiecimus, & non modo consuetudinem ad euacuationes signum, sed causam etiam esse euacuationum docuimus, ad eum locum lectorem remittere, quàm bis eadem docere malumus.

Vniuersale etenim, atq; scientificum prolòquium est, quod consuetudo in omni actione, aut passione, cuiusuis è nostri corporis, aut animæ facultatibus, promptitudinem ad operandum, tolerantiam eiusce operationis, & indigentiam eiusdem, vt consuetudo seruetur infert: nisi asinos aut sues, inaduertẽtia ad ea quibus lædimur, & iuuamur (vt Galenus dixit) imitemur. In animali parte, vt ab ea sigillatim om

nes

nes percenseamus facultates ita contingit. Quæ enim motoria est, assuescit certis motionibus, vt apparet in citharœdis, & psaltatoribus, & omnibus mechanicis. Quæ sensiua vero, tam secundum externos, quàm internos sensus, non minus assuescit. Odoratus consuetum odorem, non ita percipit, nec ita ex eo læditur: vnde qui moschum, ambram, & alia odorabilia portant, minus ea sentiunt, quàm extranei. Gustus ex consueto sapore prauo non afficitur molestia, nec auditus ex assueto sono, vt constat ex nili cataracte ad stadisim contingente, vbi nilus præcipitans se, fragoris sui auditum, acolis ob assuetudinem aufert, referente Plinio, sexto libro naturalis historiæ, cap. 29. Frigus etiam atq; calor regionis, acolarum tactum assuetum non lædit. Si ad hyemem præterea, ac æstatem, pedetentim gradimur, & velut assuescimus, æstum ac frigus leuiter toleramus: si vero repentè ingruant, ægrotamus; & vnguium radices dolemus, eo se recipiente frigore. Lux etiam paulatim post tenebras accedens, facile fertur: repentina vero visum adimit; vt ex hystoria Dionysij Siciliæ tyranni, à Galeno recensita. 10. libro de Vsu partium constat. Hunc enim refert domum super carcerem construxisse, clarissimam ac longè splendidissimam, calce illitam: in quam vinctos qui diutissimè in carcere fuerant conclusi, sursum educebat: qui statim ac ex profunda caligine lucem cupidi intuebantur, occæcabantur: lucis splendidæ repentinum occursum non ferentes: exiguus enim in ipsorum oculis, ob tenebras contentus spiritus, à lumine magno prorsus dissipabatur. Primum etiam sensorium, cuius sunt affectiones somnus atq; vigilia, ita assuescit somno diurno, vt quanuis suapte sponte lædere deberet, ex diutino vsu non lædat. Id quòd scriptum reliquit Galenus, 2. libro prognosticorum, comment. 11. in hæc verba. ‹‹ *At vero temporibus Hippocratis non* ‹‹ *aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine: nunc vero diuites è contrario agunt,* ‹‹ *tum in quibusdam alijs, tum etiam somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes.* ‹‹ *In his igitur, vt qui soliti sint viuere præternaturam, doctrina ab Hippocrate di-* ‹‹ *cta, nequaquam vera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est quàm na-* ‹‹ *tura: non in mulieribus solum ditioribus, sed etiam in non paucis viris. Phantasia etiam per somnum, & per deliria, circa ea versatur spectra, quibus in vigilia plurimum assueuit. Memoriam quoq; nullo alio quam frequenti apprehensione magis colimus. Pars etiam intellectiua facile disputat, atq; discurrit, ex consuetudine disputandi atq; discurrendi. In appetitu etiam sensitiuo, & parte animi quæ perturbationibus agitur, ex assuetudine fit homo, vel honestus, vel vitiosus. Nam quis nescit socratem natura flagitiosum, assuetudine, & doctrina, in optimum, laudatissimumque virum euasisse? Facultates etiam naturales, consuetudine duci est quàm apertissimum. Ter enim die cibari assuetus, ter appetit cibum, & læditur ni ter cibetur: insuetus verò non appetit, & si ita cibetur læditur. Cuius certè nulla ratio alia esse potest, nisi quòd tractrix membrorum, quæ per assuetudinem à ventriculo ter trahere alimentum didicit, ter attrahit: quæ semel vero*

semel

semel. Sic qui sitim ferre didicerunt, parum sitiunt: & feræ quæ è Lybia aduehuntur, æstate non bibunt, quoniam aquarum per id tempus defectu, tractrix ventriculi assueuit, rorem ex vicinis membris attrahere: vt constat ex Alexandro Aphrodisiensi, tertio problemate libri tertij, vbi ita scribit. Cur Lybicæ feræ in æstate non bibunt, vbi præcipuè gignitur sitis, hyeme autem bibunt, cum minus sitire oportuerit? Nempe quoniam aquæ in Lybia per æstatem nullæ existunt, & perinde eis non bibere in consuetudine est: in hyeme autem, quoniam scatent aquæ bibunt. Quòd igitur illic eis consuetũ est, cum in alia loca transferuntur, id ex consuetudine obseruãt. Coctrix etiã quæ plurimũ alimentũ, aut bis cõficere cõsueuit plurimũ, aut bis cõficit sine noxa, & læditur si minus sumat: quæ semel tantũ, grauatur ex bina cibatione, quoniam non assueuit bis coquere, vt scribit Hippocrates, 2. libro de ratione victus, sentent. 22. in hæc verba. Nempe tum in ijs qui bis die comedunt, tum ijs qui semel, noxam imbecillitatemque pariunt repentinæ mutationes: qui & prandere non consueuerunt, & prandent, statim ægre habent, toto item corpore graues redduntur, & parum valentes & desides. Quod si supercœnauerint, alios alui læuitas exercet: nempe ventriculus præter consuetudinem grauatur, supersiccescere consuetus, non bis tumescere, neq; bis cibos coquere. Quibus verbis, non modo coctricem, verum & contentricem lædi affirmat, tum ob grauitatem sensatam, tum ob alui læuitatem, quæ insolitam cibationem sequuntur: grauata enim velut à pondere contentrice, & alimentum diutius continere nequeunte, alui læuitas sequitur. In expultrice quoque, manifestissimæ sunt consuetudinis impressiones. Ob id Hippocrates, ad optimam deiectionem, requirit horam dijciendi assuetam. 2. libro prognosticorum, sentent. 13. Sic somnus diurnus (licet vniuersaliter sit damnandus, innumerasque læsiones afferat, quarum meminit Auicenna. 3.1. tract. 2. cap. 9.) si assuetus sit non perinde lædit, vt scribit Galenus, 2. libro prognosticorum, comment. 11. lædit autem eius omissio, quia caput ea hora grauatur, quoniam expultrix membrorum ob consuetudinem expellit vaporosa ad caput. Et non modo ad caput, verum ad certam capitis partem, vt constat ex Galeno, 6. libro Epidemiarum, parte prima, comment. 2. vbi in vteri affectionibus, synciput magis, quàm partem aliam capitis dolere, ob id scribit, quoniam assueuit natura capitis recrementa per synciput expurgare: quã postea cõsuetudinem obseruans, ad synciput magis quàm ad occiput, aut verticem, per huiusmodi affectiones transmittit recrementa vaporosa. Tertio item libro Aphorismorum, commentario. 15. ex crebra purgantis pharmaci administratione, in malam consuetudinem corpus duci, scribit Galenus. Nec per malam consuetudinem, opus noxium corpori intelligere eo loco possumus: vtrumq; enim timet, læsionem nimirum ex pharmaco, & consuetudinis prauæ inductionem: vt ipsius Galeni verba monstrant, quæ ita habent. Si vero quispiam voluerit bis in mense, aut semel saltem, purgantis pharmaci operatione vti, veritus ne superfluitatum multitudo aggregetur: præter id quod

" nocebit, corpora etiam in malam trahet consuetudinem. Fluxio etiam antiqua difficillimè sanatur. Primo, quia membrum recipiens, intemperiem factam contraxit. Secundo, quia viæ ex diuturnitate fluxionis valde distentæ sunt. Tertio, quia membrum mandans, assueuit secernere excrementa praua, & ea pellere. Nisi enim hæc causa, duabus prioribus accederet, quantumuis difficile sanaretur vlcus, aut hæmorrhois, ad quam natura fluxionem mandabat: non essent inde spectandi morbi vniuersales praui, qui tamen negari nequeunt; ex experimento & Hippocrate sexto libro Aphorismorum, sententia.12. & sexto libro Epidemiarum, parte.3. à sententia.37. in quadragesimam. Sed cur prauiores morbi sequuntur ex hæmorrhoidibus antiquis curatis, & ex diutina fluxione ad vlcus cohibita: quàm ex assueta sanguinis detractione, aut purgatione omissa? Dicendum quod ante sanguinis detractionem, aut purgationem, quæ ars molitur, non separat natura prauum humorem, vt ante fluxionem, quam ipsa sibi parat. Si vtraque ergo cohibeatur, deteriora mala à secreto humore prauo detento, quàm à non secreto prodibunt: quantumuis ab vtraque assuetudinis cohibitione, morbi pendeant vniuersales. Huc adde ea quæ de assuetis balneo, & clysterijs, ac alijs excretionibus, dicta à nobis sunt libro de vacuandi ratione: postulant enim ita in posterum adhiberi. Huc pertinet quod assueti curari, si non curentur, ex leuiori morbo periclitantur: insueti vero & rustici, pauca aut nulla adhibita diligentia sanantur: quoniam natura in illis pigrescit, solita expectans auxilia: in his vero impigra, crises molitur.

Sed dubium est, quomodo naturales facultates assuescere possint, si natura non assuescit, vt scribit Aristoteles secundo libro Ethicorum, capite primo? nec lapis enim post millesimum iactum, nec post millesimam vstionem ignis, celerius aut moueri, aut vrere discet. Dicendum, quòd vt intellectiuum non datur in homine, sine sensitiuo: nec sensitiuum sine intellectiuo: illud enim supra, hoc infra hominem est: ita vegetatiuum in homine, sine sensitiuo esse nequit, & intellectiuo: minimeque syncerum inuenitur. Quin & ipsum vegetatiuum in plantis, in quibus cum sensu atque intellectu, nullum iniuit cõmertium, inter sensitiuum, & anima carentia, medium gradum obtinuit: ita vt nec tantum in eo possit vsus, ac in sensitiuo, & intellectiuo: nec tam parum, vt in vita carentibus. Quæ ergo natura constant: vt inanimata, non aliter assuescunt: quia infimum naturæ gradum consequuta, infimam etiam perfectionem omnis latitudinis expertem nanciscuntur. Quæ vero vlteriorem gradum naturæ consequuntur, latiori perfectione constant: intra cuius latitudinem frequens determinat vsus: ita vt in vegetatiuo, temperantem aut intemperantem facere queat: in sensitiuo, honestum & procacem: in intellectiuo, prudentem & imprudentem, memoriosum & labilem, doctum & ignorantem. An autem habitus ex actibus frequentibus, & dispositiones minus obfirmatæ, ex minori frequentia necessario gignantur

in omnibus: an vero solus vsus has facultates indeterminatas, citra habitus aut alterius qualitatis generationem, ad certam partem suæ latitudinis, firmare & limitare sufficiat, non anxiè curo. Id vnum tanquam certum statuo, limitationem ac determinationem hanc facultatum ex frequenti vsu, causam esse vniuersalem, omni cuiusque facultatis assuetudini conuenientem. Effectus autem vniuersalis, causa vniuersalis debet signari. Præter hanc verò, in materijs particularibus, particulares alias causas signare, vt hucusque fecimus vtile est: siue ex habitu, aut dispositione producta ex actibus, siue ex robore aut imbecillitate, temperamento aut intemperamento contracto signentur. Cum omnibus enim particularibus causis, vniuersalē alterā (quæ veræ sit consuetudinis causa, qua consuetudo est) statuendam esse censemus: Limitatio scilicet facultatum, quæ vltimum naturæ gradum non consequutæ, ita à natura destinantur ad certa opera, quod ex vsu limitari possint, intra terminos suæ potentiæ, ad quanlibet partem latitudinis, in quam ipsas inclinauerit vsus. Quare assuetudo qua assuetudo est, nihil est aliud quàm ipsa natura ex actibus ad sua opera inclinata, & limitata ex vsu: quæ contrarijs actibus dissuescere, & in aliā suæ latitudinis partem limitari potest. Huic si aliæ causæ accedant, aut ex parte temperamenti mutati, aut roboris acquisiti, aut habitus obfirmati, maiores sibi vires inerūt, pro vi, atq; potentia causæ quæ adiungitur. Sic vbi duos homines fingunt, ex contrarijs assuetudinibus in idem temperamentum venire, alterum nempe calidum vno gradu, cuius temperamentum assuetudine calidorum, ad secundum caloris gradum sit commutatus: & alterum calidum tertiò, cuius temperamentum vsu frigidorum, ad secundum etiam caloris gradum peruenerit: si in frigidū morbū ambo incidant, calidiora debentur ei qui vsu calidorū, quàm ei qui frigidorum vsu, in id temperamentum peruenit. Primo, quoniam facultas in vno ad calida, in altero ad frigida, ob frequentem vsum est limitata: hanc autem limitationem transcendere, naturam ipsam transcendere est: quoniam natura ipsa intra suos limites, est huiusmodi limitationem perpessa. Secundo, quoniam quanuis in idem venerint temperamentum, qualitas tamen in vno per frequentem vsum denuo acquisita, calor est: frigus vero in altero: fiet ergo si idem contrarium applicetur vtrique, vt insignem ac repentinam in alterutrum horum alterationem inferat id contrarium, paulatinam verò in alterum. Vnde Galenus, in vlcere suapte sponte præhumido, & in humido propter medicamentorum humefacientium frequentem vsum, diuersa curatione vtitur libro quinto Methodi: illud enim exsiccat per æquatum contrarium, hoc vero paulatim exsiccare docet, ob assuetudinē in parte vlcerata contractam, ex curatione errata. Ita enim eo loci, scriptum reliquit Galenus. Ergo quantum (inquam) ad ipsarum partium habitum spe- “
ctat, quæ ea quæ ad summum siccent desiderant, tametsi nunc curatione tua sint “
veluti effœminatæ, iam tali medicamento vteris: nunc quoniam plures iam dies “
male ipsas assuefecisti, transferre eas ad contrarium, vno impetu, & semel non “
licet.

licet. Ex qua Galeni oratione similiter inferre licet, quòd qui vsu calidorum ad secundum caloris gradum peruenit, minus frigidis curandus est, ob assuetudinem contractam, quàm qui aut suapte natura eum gradum habuit, aut qui vsu frigidorum, ex calidiori natura ad eum gradum fuit commutatus: in istis enim nulla fiet vt in illo, ex æquato contrario repentina mutatio. Ex quibus item infero, quod consuetudo verè ac propriè, non est temperamentum, nec habitus, nec dispositio, nec similitudo cum rebus consuetis: quanuis temperamentum, habitum, dispositionem, & similitudinem ad cõsueta interdum gignat, ac habeat annexa: quæ cum iunguntur, consuetudo ipsa potẽtior fit, atq; validior, ex causis adiũctis. Quid ergo est consuetudo? facultas, aut natura, nõ simpliciter sed ex actibus inclinata ad opus: si enim tẽperamentũ, aut dispositionẽ, aut similitudinẽ cum rebus consuetis, consuetudinẽ esse statuamus, nunquam fieri posset, vt contrarijs assuescere poßimus, contra ac experimur, & Hippocrates præcipit, secundo libro Aphorismorum, sent. 50. Nam fac vt esu & occursu calidorum, ac frigidorum, quispiam assuescat vtrisque: tunc ex frequenti horum contrariorum vsu, facultas & natura intra suam latitudinem, ad calida pariter ac frigida inclinatur, ita vt vtraque amet, in ipsa feratur, minimeque ab vtrisque lædatur: si vero consuetudo esset temperamentum inductum, contrariæ consuetudines essent contraria temperamenta: si dispositio, contrariæ dispositiones: & si similitudo cum rebus consuetis, contrariæ similitudines ad res contrarias consuetas: quæ simul aut induci, aut stare nequeunt: quoniam qui contrarijs assueuit, non habet in vtraque qualitate repugnante progressum, cum tamen habere poßit propensiones, & inclinationes naturæ ad contraria, quæ facillimè per frequentem contrariorum vsum comparantur. Nec enim valet responsio quorundam, quod qui calidis & frigidis assuescit, contrarijs pariter vtrinque trahentibus in medio temperamento constituitur: quo fit vt corpus ab vtrisque minus patiatur. Non valet (inquam) nam qui temperatis vtitur, nunquam ab ipsis deflectens, in medio temperamento multo certius constituitur: & tamen ab vtrisque contrarijs læditur: causa ergo princeps, quare qui vtrique contrario assueuit, à neutro ipsorum læditur, non est medium temperamentum, ad quod ex vsu contrariorum permutatur, sed facultatum & naturæ quam diximus limitatio ab operibus comparata. Nec ex alio magis, quàm ex hac limitatione pendet dispathia & contemptus contrariorum, ad quas Valesius refugit. Ob id enim qui vinum interdum, alias vero frigidam abundanter bibere est assuetus, ab ipsorum neutro facilè læditur, ac vtriusque læsionem, ob id contemnit, quoniã facultates naturales, ex frequenti vsu inclinatæ, & propensæ sunt redditæ, ad frigus & calorem familiariter tractandos. Quod in consuetudine fortè ad euacuationes, dilucidius innotescet: ex crebris nanq; vacuationibus, corpus in malam trahitur consuetudinẽ, tertio libro Aphorismorum cõment. 15. autore Galeno: ad crebram autem vacuationem, nulla inducitur similitudo, nec dispositio, nec temperamentum: ergo quòd verè & propriè per assuetudinem

nem inducitur, nihil est aliud quam propensio, & inclinatio ad actiones, quam ex frequenti usu, natura, & facultates naturales sibi comparant. Hæmorrhoides item recentes sine iactura sanare possumus, ex antiquis verò nisi una relinquatur, morbi sequuntur melancholici, ob consuetudinem eum humorem excernendi: id est ut nos cẽsemus, ob inclinationem facultatis expultricis ad eum humorem expellẽdum, qui aliorsum verget, & morbum creabit melancholicum, si exitus per locum solitum negetur. Si autem aliud aliquid consuetudinem esse censeas, nunquam rectam eius euentus consuetudinarij causam reddes: ex diuturnitate enim hæmorhoidum, hominis temperamentum non fit magis melancholicum: nec dispositio, similitudo, aut qualitas aliqua melancholiæ affinis, progigni potest. Quin potius temperamentum, & habitus melancholicus, ex ea diuturna vacuatione sanatum iri est verisimile.

Sed age quomodo consuetudo, dispositio sit, ex Valesio controuersia quinta, libri octaui, audiamus. Duplex (inquit) temperamentum est, siue de accito, siue de natiuo loquamur: alterum substantiale, in quo elementorum substantiæ, alterum accidentale, in quo elementorum qualitates contemperantur. Illud fixum & difficulter mobile, natura est, & habitus, non nisi longo tempore creandus & amouendus, ut ex permutatione unius naturæ, in alteram constat, quæ vix multo tempore contingit. Hoc vero fluxum est, & quod facilè commutatur, dispositio nempe quæ facilè & ex paucioribus actibus creatur, & facilè etiam ex contrarijs actibus remouetur: quare habitus, aut natura, aut substantiale temperamentum non est, sed via ac progressus in ipsum, eiusque ceu similitudo quædam. Ante quam enim natura, in aliam naturam commutetur, in via est ac dispositione, per quam toto tempore commutationis, ei habitui aut naturæ in quam commutatio fit similis redditur. Statim vero ac natura, aut habitus genitus est, non amplius est dispositio, & accidentarium temperamentum: sed habitus, natura, & temperamentum substantiale, in quod migrauit. Ex his duobus, cõsuetudo unum necessario est, non est autem primum, temperamentum scilicet substantiale, aut natura, aut habitus adscititius: quoniam consuetudo facilè acquiritur, & promptè per contrarios actus dissuescit: natura verò difficulter mutatur, ut Aristoteles scribit. 7. lib. Ethicorum, cap. 10. Erit ergo secundum, nempe dispositio ad naturam, siue accidentarium temperamentum accitum, quod longo usu, & consuetudinis ipsius insigni duratione, in naturam & substantiale temperamentum transit, ut dispositio in habitum. Quo tempore (inquit) iam non est consuetudo sed natura, quoniam iam non est separatu facilior quàm natura, cum sit ipsamet natura in quam transijt. Substantiale insuper aut radicale temperamentum, difficilè, & longa commutatione acquiritur, & amouetur: consuetudo autem & dispositio ad id temperamentum, citius & facilius acquiruntur, & dissuescunt: consequens ergo est, ut consuetudo & eiusmodi dispositio non sint diuersa.

Multiplicem tamen (me iudice) & calumniam, & reprehensionem hæc doctrina

ctrina patitur. Primo, quoniam neutrum horum temperamentorum consuetudinem esse probabimus: consuetudo enim non modo contrahitur in qualitatibus primis, penes quas temperamentum attenditur: sed in omnibus cuiusque generis nostri corporis actionibus, & paßionibus, à qualitatibus primis, & temperamenti ratione valde alienis. Secundo, quoniam hæc dispositio quam consuetudinem appellat, nihil est aliud quàm temperamentum qualitatum accitum, ipse verò consuetudinem ab accito temperamento diuersam esse, & profitetur & probat. Tertio, nam qualitas non vertitur in substantiam, dispositio ergo ea, quam consuetudinem esse definit, nunquam vertetur in naturam (vt existimat) quæ in ipsa substantiarum elementorum commistione consistit. Quarto, in prima temperati aut intemperati corporis creatione, duplex temperamentum consurgit, vtrumque natiuum & fixum, vnum substantiarum elementorum, alterum vero qualitatum sibi respondentium: non autem vnum ex ambobus conflatum. Ergo cum naturæ, ad temperatam, aut intemperatas permutantur, duplex etiam consurget temperamentum, alterum substantiale, & alterum accidentale, quorum neutrum in alterum vertetur, sed suum genus seruabit vtrumq́. Quinto, nam dum naturæ permutantur, ab initio permutationis fit commutatio in substantiam, & in qualitates substantiæ congruentes: natura enim non permutatur repentè, sed ab initio vsus permutantium, incipit permutari, & longo vsu mediam commutationem accipit, tandemq́ integrè permutatur, fitq́ pituitosa verbi gratia: si enim ab initio non cœpit fieri pituitosa, nunquam reddi poterit pituitosa, parem nanque rationem habet secunda dies, ac prima. Ipsa ergo natura primum permutari incœpit, deinceps aucta, & tandē perfecta est permutatio: nec enim aliud incœpit, & in aliud facta est cōmutatio atq; perfectio, sed primū fuit incipiens natura, aut cōsuetudo: hæc creuit, & tandem perfecta est. Cum exigua erat non fuit fixa, sed veluti dispositio & cementum ad perfectiorem, siue in qualitate siue in substantia commutatio fiat, exigua enim commutatio substantiæ, fundamentum est ad perfectiorem commutationem in substantia: & incipiens commutatio in qualitate, fundamentum est vlterioris in suo genere commutationis. Cum ergo naturæ permutantur, substantia & qualitates substantiæ respondentes, mutationem simul accipiunt: fit enim pituitosa natura, cum versus pituitæ substantiam, & qualitates mēbra mutantur. Sexto, nam corpora quæ per cōtrarias alterationes, in calidum secundi gradus temperamentum venerunt, contrarias habent consuetudines, & temperamentum idem, eandemq́ dispositionem, calorem scilicet secundi gradus: nihil enim est aliud, eiusmodi dispositio, quàm caloris ipsius qualitas: quæ cum secundi gradus statuatur in vtroque, non est cur dispositiones contrarias statuamus in ipsis. Nam si citius (quod statuunt estque sui erroris veluti fundamentum) gignitur qualitas, quàm substantia consequens est, quòd si per huiusmodi alterationes contrarias, in idem radicale temperamentum ambo venerunt, citius & facilius in idem qualitatum siue temperamen-

peramen-

peramentum, siue dispositionem, siue similitudinem cum rebus consuetis appellare mauis, ipsa peruenisse sit necessarium. Qui enim ex calidiori temperamento, per infrigidantia ad calorem secundi gradus peruenit, non aliam habet cum assuetis quæ ipsum perfrigerarunt similitudinem, quàm frigiditatem ex ipsorum actione comparatam: sicut & qui ex temperamento frigidiori, per calfacientia ad idem secundi ordinis calidum temperamentum peruenit, non aliam habet similitudinem cum calfacientibus assuetis, quàm calorem ex ipsorum actione comparatum. Calor autem atque frigiditas, quam vterque actione calfacientium, atque infrigidantium comparauit, æqualis est in vtroque: siquidem in secundum caloris gradum incidit vterque: ergo nec contraria sunt in istis temperamenta, nec dispositiones, nec similitudines cum rebus consuetis. Et ex consequenti, cum contrarias habeat vterque consuetudines, fit necessario vt nec temperamētum, nec dispositio, nec similitudo aliqua cum rebus consuetis, sit consuetudo. Quæro insuper, an fieri aliqua via possit, vt illa duo corpora in idem temperamentum radicale, & qualitatiuum veniant, ita vt neutrum in calorem, aut frigus, progrediatur magis? hoc enim dato, adhuc quod frigidis assueuit, poscit frigidiora, & quod calidis calidiora. Octauo, vbi quis permutetur in pituitosam naturam, per esum alimentorum frigidorum potestate, actu vero calidorum, aut tepidorum, iam cessabit ea qualitatum celerior permutatio quam imaginantur: aqua enim tepida, & lactucæ coctæ, & pisces actu calidi sumti, non prius refrigerabunt, quàm in pituitosam substantiam commutentur: in eam enim vel à primo die commutari oportet. Nono, nam si consuetudo consistit in sola similitudine qualitatis, bene erit consultum consuetudini, si qualitatem similem adhibeamus, quanuis substantia alimenti sit contraria: quod tamen aduersatur manifesto experimento, læditur enim qui vino est assuetus, si in aquam quantumuis calidam: & qui aquæ assueuit, si in vinum niue etiam perfrigeratum permutetur. Decimo, nam corpus quod contrarijs assueuit, non habet in vtraque qualitate progressum: ergo consuetudo non est progressus ille in qualitate, per quem, cum vtroq; contrariorum similitudinem aliquam comparet homo. Cuius argumenti vim effugere studens, in dispathiam & contemptum, consuetudini annexa, aufugit Valesius: quæ tamen hac argumentatione ab illo non petuntur, sed quo modo progressum in vtraq; qualitate contraria facere possit? & contrarias dispositiones, aut similitudines ad contraria consueta, huiusmodi corpus quod contrarijs assueuit, comparare queat? Dicti præterea duo homines, qui per cōtrarias alterationes, in secundum calidi temperamēti gradū inciderunt, postquā dispositio quam ponit, trāsijt in habitū, & nō est amplius dispositio: nō habebūt consuetudines cōtrarias, siquidē postquā dispositio, aut consuetudo transijt in habitū, iam nō est amplius consuetudo vt dicit: quod tamē falsum est, nā eorū vnus lædetur frigidis, & alter calidis ob assuetudinē. Vnde Gal. 1. lib. de sani. tuē. ita scribit. Pari modo consuetudini (vtpote quæ adsciti- »
tiā acquisititiāq; naturā, in corporibus gignit) cōtraria dedisse in primis est noxiū. »

Quibus

Quibus verbis patet, quòd etiam post naturam genitam, consuetudo manet, & sui custodiam postulat. Quomodo præterea consuetudo longa quæ in habitum transijt, iam non est consuetudo, si eam habens est consuetus, & nullo alio quàm consuetudine, consuetus esse potest? & quomodo cum iam transijt in naturam consuetudo, non est quàm natura separatu facilior (vt dicit) si incontinens per assuetudinem, facilius curari potest quàm incontinens ab ortu, & natura ingenita? vt ex Aristotele. 7. libro Ethicorum, cap. 10. refert.

De indicatione verò quam consuetudo exhibet, & quomodo etiam quæ praua est sit seruāda in morbo, & in negotio: & in quo negotio, & morbo: dictū à nobis est libro de morbis epidemialibus, iam iā si Deus fauerit edēdo. Nunc autē ad pensum nostrū de temperamentis redeūtes, temporū anni temperamenta, tum ad eū librum, tum ad pleraq; alia in arte medica scitu perquā necessaria, expendenda cōuertamur.

De anno constanti, & maxime salubri, qui semper est optandus, & quantam habeat vim temporum constantia, & naturale temperamentum. CAP. XVIII.

SINE aëre vitam nostram, nè per breuissimum spatium seruari posse, cuiuis è media plebe constat. Quòd vero tres vsus exhibeat nobis aër, scilicet attemperandi calorem, expurgandi fuligines, quæ sibi in corpore permiscentur, & nutriendi spiritus, tum vitales, tum animales, dictū à nobis est libro pulsuū. Hinc quàm expediens sit vt aër bene temperatus, ac purus respiretur, notant omnes qui artem medicam doctiusculè profitentur, siue enim immoderatius calefiat frigescat, humescat, vel siccescat aër, siue stagnorū, aut palustrium locorū euaporatione turbetur, siue cadauerum inhumatorū, aut barathri halitu, vel aura venenata in terræ abditis cauitatibus putrescente conspurcetur, morbi & mortes contingunt. Hinc fit vt post terræmotus, per quos terra quatitur, huiusmodi aura spirante, pestiferi morbi vagētur. Hinc etiā dū horrea tritici diutius asseruati, aut putea quæ multo tēpore fuerunt obstructa recludūtur, illuc intrātes mori sæpe cōtingit. Hinc paratiores censent quidā ad pestē esse vrbes, quæ plures puteos habēt, quoniam eiusmodi euaporationē à terræ latebris etiā sine terræmotu accipiunt. Aër ergo cū assiduè intus & extra nostrū corpus peruadat, calorem attemperet, fuligines emūdet, & spiritus enutriat: purus sit ab omni putredine, & venenata euaporatione oportet: primarū etiā qualitatū si debitā temperationē non seruet, morbos creat. Est autē in aëre tēperies cōueniens ea, quā annus constans exhibet. Annū constantē (ex Hippocrate libro de aqua, aëre, locis, & regionibus. Et. 3. Aphor. sentētia. 9.) appello, cum omnia tempora ordinatim, ac sensim, suam recipiunt temperaturam: ita vt à nemine

eiusmodi

eiusmodi mutatio sentiatur, ex Galeno.1. Epidemiarum, com.1. Hyems enim frigida atque humida, sensim trāsit in æstatem calidam atque siccam, per medium veris, redditq; estas in hyemem sensim per autumnum, excedentibus semper qualitatibus paulatim se inuicem remittentibus. Quo autē magis paulatina fieret huiusmodi mutatio, vnumquodq; tempus, tribus constat differentijs, vt notat Aëtius, sermone.3. tertij tetrab. cap.162. media, prima, & vltima, è quibus media syncerißimum temporis temperamentū habet, prima vero, & vltima, à vicino tēpore imminuūtur. Tempora ergo constantia suam seruant temperiem, & paulatim in se abeūt. Quare quæ sit vniuscuiusque temporis natiua temperies, & quot dies vnicuique tēpori tribuantur, medicus in promptu debet habere: aliter enim quòd à natura deflectit, dignoscere ipsi non datur. Astrologi sane, qui magis motū cæli, quàm effectus cōsiderant, quatuor dicta tempora faciunt æqualia, eaq; diuidūt per quatuor puncta, in motu solis reperta: duo nempe solstitia, & totidē æquinoctia. Medici vero cum considerent alterationem corporis ortā ex motu solis, & insignium astrorū, rectius constituunt inæqualia, vt sint duo minora temperata, ver & autumnus: maiora vero hyems, & æstas, intemperata: ita vt æstas sit totum tempus calidū, & hyems totum tempus insigniter frigidū, ex Auicenna.2.1. doct.2. suma.1. cap.3. Veri ergo initium dat æquinoctium vernale, incidēs nobis in diem Martij vndecimam, finem ipsi imponit pleyadum ortus, qui ad vicesimam quartam Aprilis diem fit: constatq; totum ver, diebus quadraginta quinque. Nam ante Martium plus iusto frigemus, sicut post Aprilem calemus, vere verò nihil horum sentimus: est enim hoc tempus exactè temperatum, & medium tenens inter calorem & frigus, humiditatemq; ac siccitatem. Primo, quoniam est medium per quod hyems frigida atque humida, transit in æstatem calidam ac siccam: in quo necessario vtræq; qualitates debent attemperari. Secundo, quoniam sol ex cuius recessu & obliquitate pēdet frigus hyemis, sicut ex accessu & directione calor æstatis, in medio est accessus & recessus. Tertio, ex æqualitate noctium atque dierum, æqualem ad calorem & frigus alterationem colligimus. Quarto, ex effectibus, est enim ver vt temperatißimum, ita saluberrimum anni tempus, vt docet Galenus.1. lib. de temperamentis, cap.7. & .8. essetque morbis ex putredine plus alijs obnoxium, si calidum atque humidū foret, vt voluerunt Galeno antiquiores. Quos tamen excusat & amicè interpretatur idem Galenus.1. lib. de natura humana, com.34. eos enim ver calidum & humidum statuisse (inquit) in comparatione ad reliqua anni tempora, perinde atque animalia collatione ad plātas: seorsum verò, & in sui natura, ver temperatißimum est: & animalia etiā quædam temperata, & alia frigida reperiuntur. Nec aliud concludit Hippocratis argumentum, lib.1. de natura humana, sententia.34. citata, qua probat ver calidum esse & humidum, quoniam sanguis eo tempore magis augetur: nam sangis tēperatus statuitur à Galeno, eodem libro de natura humana, com.40. Quòd ita esse monstrauimus libro nostro de humoribus, cap.8. quo lectorem remittimus. Qui vero ver tempera-

tum

tum esse non assequitur demonstratione philosophica, saltem id credere debet ex Auicennæ consilio capite citato, vbi ita scribit. Et dicemus quòd veris complexio est temperata, neque est sicut quidam existimant calida & humida: certificare verò illud multa inuestigatione, est in parte naturalis philosophiæ. Credere autem debemus quòd ver est temperatum. Constans ergo ver, & à sua natura non deuians, in vtraq; oppositione est temperatum, & calidi ac frigidi, humidi etiam ac sicci æquilibriũ tenet: atq; nulla in illis, nec diu, nec noctu, fit magna mutatio, aut exuperantia, vt Galenus scribit. 1. lib. Epide. com. 1. Sunt autem ad hanc moderantiam in vere, aliquantæ pluuiæ necessariæ. 3. Aphorismo. com. 8. & libro de aqua, aëre, & locis, apud Hippocratem, cuius etiam meminit inter Arabes Hali abbas. 5. lib. theoricæ, cap. 4. Ver (inquiens) suam naturam seruans, temperatus sit circa calorem & frigus, & in eo alternatim fiant pluuiæ. Hic vero menti mandandũ est, quòd quanuis ver excedat autumnũ æqualitate, eius tamen initium quodãmodo inæquale est, ob temporum contrariorum permutationem, quæ prorsus æqualis esse nequit, nam vt refert Alexander Aphrodisiensis. 2. lib. Metheororum, com. 24. ex Theophrasto, tractatu de ventis, quæ in permutatione temporum sunt, omnia nata sunt, vt indeterminationem semper accipiant. Et quanuis hæc inæqualitas exigua sit, eam tamen Hippocrates non præteriuit: nam sexto libro Epide. parte. 6. sẽtẽtia. 15. referente Hieronymo Gabucino, ita scribit. Autũnus tabidis malus, malum & ver, quando fici folia cornicis pedibus similia fuerint. Vbi non vniuersam veris constitutionem, tabidis malam esse scribit Hippocrates, sed eius tantum initium, quod fermè cum autumno conuenit, inæqualeq́ existit ob dictam temporum indeterminationem, ob quam modò calidius, modò frigidius persentitur. Hunc Hippocratis locum quanuis in nostris codicibus non legatur, legisse videtur Hali abbas. 5. lib. theoricæ, cap. 4. vbi ita scribit. Ait autem sexto in Epidemiarum sermone, quoniam veris principium pthisicis malum, eo quòd hoc tempore liquefiant humores & dissoluantur, & in pulmonem pectusq́ influant. Quibus verbis, non ob inæqualitatem veris, sed ob fusionem tabidos lædi affirmat, & sic Hippocratis locum interpretatur. At sola fusionis ratione inspecta, totum ver infestum esse statueret: principium ergo veris tantum damnans, ad inæqualitatem potius dictam, quanuis exiguam, respexisse est magis consonum.

Post ver æstas sequitur, calidum atq; siccum tempus. Primo ob accessum & directionem solis ad nos. Secundo ob moram, quæ diem longissimum, & breuissimam noctem reddit. Tertio ob sydera, quæ soli tum temporis iungũtur, aërem non parum calfacientia. Cum enim incipit æstas pleyades oriuntur, nempe die Aprilis vicesima quinta. Sydus præterea aliud προκύον *id est ante canis, aut canis minor, oritur octaua die Iulij: in hoc vero sydere, potissima quædam stella habetur, appellata algomea, quæ oritur decima quinta Iulij. Oritur præterea decima octaua Iulij, canis maior in cuius facie aut mandibula sedet illustrissima stella* σείριον *id est canicula appellata,*

quæ oritur die vicesima prima Iulij, à cuius ortu dies caniculares appellati sunt cōputandi, qui sunt totius æstatis grauißimi, & æstuosißimi: ad quos gradatim peruenitur, paulatim aucto calore per ortū pleyadum, & canis minoris. Si enim hæc duo sydera, pedetentim calorem non inuexissent, subita & molesta in dies caniculares fieret transmigratio. Priores sanè causæ quæ æstatē calidam ac siccam reddūt, ex solis accessu, directione, & mora desumptæ, perpetuæ sunt: hæc vero quæ ex astris pendet, non perpetua. A Ptholomæi enim tempore constat, octauā sedem stellarum fixarum non esse immobilem: & ortum caniculæ, delapsu temporis in hyemem posse incidere, quo tempore temperatiora cum hyems, tum etiam æstas reddentur. Exigui nanq; momenti est ratio musæ. 4. Aphorismorum, in com. ad quintam sententiam contēdentis probare, quod canicula cōgrediens cum sole, vi propria nō auget æstum: nam oporteret (inquit) eo tempore, vigere æstum australibus regionibus, quo tempore apud illos hyems est. Audiat vero quod sicut nos vicinos nunc magis calefacit, sic illos remotißimos minus infrigidat: quæ fortuna temporis lapsu, vt diximus est cōmutanda. Durat æstas vsq; in ortum arcturi fulgentißimæ stellæ, post caudam minoris vrsæ sitæ, quæ nobis oritur decima septima die Septembris: tribus nempe diebus post æquinoctium autumnale: quo fit vt contineat æstas nostra menses quatuor, dies viginti tres. Constans ergo æstas, calida atq; sicca debet esse, augeturq́ per eam æstus pedetentim, ita vt transmigratio in caniculam non sit admodum sensibilis. Ante caniculam autem dies octo, prodromi, idest præcurrētes, aut præcursores venti flabunt. Ab ortu vero caniculæ, ethesiæ (idest annales, aut anniuersarij venti sic dicti, quia perpetuò obseruāt hanc legem, tunc flandi) interdiu spirabunt, vt autor est Galenus. 3. lib. Epidemiarum, parte. 3. cōment. 6. Sunt autem ethesiæ (apud Aristotelem. 2. lib. Metheororū, cap. 5.) venti ab Aquilone flantes post solstitium, & canis ortum: quoniam sol ad polum proximè accedens, niuem & aquas frigore concretas liquefacit, è quibus ventum frigidum eruit. Id autem facere nequiuit sol in ipso solstitio existens, vndecima die Iunij, duplici causa. Prima, quoniam niues, & aquæ glaciatæ, nisi prius præcalfactæ, & quodammodo ad solutionem præparatæ, in ventum transire nequeunt: quare tunc præparantur liquefactioni, vt postea cum canis oritur, licet sol iam cœperit recedere liquescāt: qua certe ratione, sol vehementius tūc operatur, perinde ac hora secunda pomeridiana magis calefacit, quàm meridie. Secunda ratio est, quoniam in solstitio, dum proximè ad polum accedit sol, si quidpiam liquatur, & in ventum vertitur, exiguum id est, facileq́ absumitur, tum ob sui paucitatem, tum ob solis propinquitatem. Non perflant autem noctu, sed interdiu tantum ethesiæ, quoniam quæ gelata sunt, deficiente sole neq; liquantur neq; euaporant, quin noctis frigiditate rursus gelantur: qua certe ratione noctes caniculares, molestiores sunt quam dies, vt problemate. 15. libri. 25. tradit Aristoteles. Prodromi autem venti, qui octo ferme diebus ethesias anticipant, quosq́ dirimit canis ortus, ex Galeno. 3. Epidemiarum citato, aquilones etiam sunt, vt cen-

set Collumela libro. 11. ob id enim anticipant, vt notat sanctus Thomas. 2. lib. Metheororum, capite. 5. quoniam aliqua materia velocius præparatur, vt perflet. Thomas vero Rodericus à Veiga Lusitanus, doctus admodum, & quondam magister noster, prodromos ventos, australes esse censebat: nam si ab Aquilone perflant, non erũt ab ethesijs diuersi: nec enim sola magnitudine distare (ita vt prodromi exigui sint & incipiẽtes: sequãtur vero ethesiæ validiores, ampliore iam niue liquata) verum videtur. Primo, quoniã ethesias paruas, spirasse refert Hippocrates, in statu quẽ pinxit. 3. lib. Epid. par. 3. Secundo, quoniã hos duos vẽtos ab inuicẽ canis ortum dirimere, voluit Galenus in cõmentario: qui si ijdẽ essent, nõ direptos, sed auctos statuisset. Magis tamen placet diui Thomæ sentẽtia, quoniã causa quæ aucta ethesias gignit, incipiẽs minores prodromos genuisse est verisimile. Neq; oportet vt semper ethesiæ sint magnæ, nisi annus sit constans: in inconstanti enim (de quo agitur. 3. lib. Epide.) & paruæ, & nullæ contingunt, quas tamen semper dirimit canis ortus à prodromis: præcursores enim non sunt, nisi qui diebus octo canem antecedunt: siue parui, vt in anno constanti, siue magni vt in non admodum legitimo contingant: sicut neq; ethesiæ dicuntur, nisi quæ canis ortui succedunt. Quæ omnia apertius Plinius tradidisse videtur. 2. lib. naturalis historiæ, cap. 48. in hæc verba. " Caniculæ " exortum diebus octo fermè aquilones antecedunt, quos prodromos appellant: post " biduum autem exortus, ijdem aquilones constantius perflant diebus quadraginta, " quos ethesias vocant. Ante ethesias verò, & prodromos, in prima æstatis parte, vtilissimè spirat Fauonius, apud Celsum libro. 2. cap. 1. qui quidem ab occasu æquinoctiali perflans, temperatè frigidus atq; humidus est: per ipsum verò ad prodromos frigidiores: & post hos, ad ethesias magis frigidos in secunda æstatis parte spirantes graditur. Nam vis per æstatem exoluta nõ tolerat repentinã mutationem ad Aquilonem: quare Fauonio, & prodromis præcurrentibus, opus habent ethesiæ: Ethesijs autem, valde indiguit æstuosissima æstatis pars. Auicenna æstatem non absq; pluuia desiderat. Et Hali. 5. theoricæ, cap. 4. æstatem constantem pluuias paucas posce re, non vt ver multas scribit. Ex Hippocrate autem libro de aëre & aqua, & Galeno. 3. Aphorismorum, com. 11. sumenda est interpretatio. Quòd nimirum in prima parte æstatis, vsq; ad canis ortũ, non pluat: in secũda vero post canẽ, vtilis est aqua & hiberna tempestas. Et. 1. lib. Epidemiarũ, com. 1. in ipso canis ortu, ante ethesias, austros aliquantisper regnantes, & tantas pluuias succedentes (requirit Galenus, 1. lib. Epidemiarum, com. 1.) quantæ spirant ethesiæ ad ortum vsq; arcturi. Et Plinius libro. 2. naturalis historiæ, cap. 48. post ethesias, vsq; ad arcturi exortum, qui autumnum inchoat, frequentes austri spirant.

Aestatem & arcturi ortum, sequitur autumnus, à die Septembris. 18. in occasum pleyadum, qui nobis septima die Nouembris contingit: quo fit, vt contineat autumnus noster, dies quinquaginta. Quod sane tempus temperatum esset vt ver, tũ ob noctiũ atq; dierum æqualitatẽ: tum etiã ob solis situm mediũ, in quo nec accedit, nec re

 cedit

cedit ad nos: nisi obstaret aëris dispositio relicta ab æstate, cuius ratione in transitu ad hyemem, non redditur temperatus in autumno: sed frigidus, & siccus, ac inæqualis. Hanc autem dispositionem in aëre relictam, duplicem recenset Auicenna, vna est maxima raritas, atq; tenuitas, quæ aërem exponit veloci calfactioni, & infrigidationi: omnis enim tenuis substantia, facilius alteratur quàm crassa: & aqua pariter ac aër, quo sunt tenuiora & rariora, eo promptius incalescunt, ac infrigidantur. Hinc ergo fit, vt aër per noctes autumni, mane quoq; & vesperi cum nō viget sol, plurimū infrigidetur: meridie verò cū noctis frigus sol abstulit, ingētem æstū accipiat. Et ex consequenti, quantum attinet ad differētiā caloris & frigiditatis, inæquale tēpus est autūnus, & vincit in eo frigus. Quòd verò in altera differētia humiditatis & siccitatis, intēperatus sit, ex altera dispositione, ab æstate aëri impressa pēdet: ex summa nempe siccitate, & omnis succulenti vaporis absumptione, quæ augetur autumno ob æstum meridianum, & non minuitur ob frigus noctium. Illud enim frigus, humidos vapores à terræ superficie nō elicit, quæ deberet esse ratio humectādi. In permutatione verò hyemis ad æstatē, secus cōtingit: nam aër crassus, & vaporibus plenus, paulatim & æqualiter calescit, & ab aqueis vaporibus exsiccatur, in mediumq; veris tēpore temperamentū meat. Adde causam aliam inæqualitatis autumni (ex Alexandro Aphrodisiensi proble. 67. libri. 5.) esse, aut ventorū varietatem, aut quòd terra autumno reducitur ad natiuam frigiditatē, & communicat aëri adhuc calenti auram frigidam: nec opus est recurrere ad vim solis occultam, quam etiam admittit. Causam aliā inæqualitatis autumni agnouit Aristoteles. 2. lib. Metheo. ortum nempe & occasum orionis. Oritur enim hoc astrū initio autumni, & occidit ad autūni finem: constatq; ex plurimis stellis, & magnā occupat cœli partem: quapropter non totus simul oritur, vel occumbit: sed in pluribus quidē diebus: ita vt totus autūnus, sit turbatione plenus. Prætereo causam aliā inæqualitatis autumni, veri etiam cōmunem, conflictū scilicet & concursum contrariorum temporū: æstas enim & hyems, dum in se transeunt, in autumno & vere concurrunt, in quo conflictu indeterminationem ipsorum necessariā fore voluit Theophrastus. Causam autem nunc quærimus, quare totus autumnus sit inæqualis: non autē quare eius initio aliqualis cōtingat inæqualitas. Constās ergo, atq; legitimus autumnus, frigidus, siccus, & inæqualis in vna oppositione est: ita tamen vt eius initio pluat, & vēti frigidi spirēt, eoq; discurrēte paulatina ad frigus cōmutatio fiat: vt autor est Gal. 1. lib. Epid. com. 1. vbi ita scribit. Igitur oriente arcturo pluit ferè, simulq; spirant venti „ frigidi: quod tum autumni est principium, tum finis æstatis: deinde tempore sequente, „ paulatim (ita vt nō percipiatur) fit mutatio in frigidum: quam vicißitudinem, fa „ cit pleyadum occasus sensibilē. Hippocrates præterea libro de aëre, aquis, & locis, „ autumnum probat, in quo aquæ descendunt. Et Auicenna loco citato, capite 4. autumnum pluuiosum, salubrius esse existimat.

Autumnum hyems sequitur, frigida & humida: incipitq; ab octaua die Nouembris.

bris, occasus enim pleyadum tum contingens, frigiditatem facit sensibilem, vt ex Galeno nuper retulimus. Protenditur autem vsq; in æquinoctium vernum vndecima die Martij contingens: quare continet hyems nostra, menses quatuor, & dies quatuor. Hybernæ autem frigiditatis causa, solis est distãtia, radiorum obliquitas, & pauca mora, qua nobiscum conuersatur: breuissimos enim dies, & longissimas noctes facit. Hyemis vero humiditas, ex solis imbecillitate pendet: qui vapores potest elicere, non autẽ dissipare. Calor quoq; qui ad terræ viscera, antiparistasi fuit actus, vapores aqueos ex intimis terræ humiditatibus transmittit: qui aërem nostrũ vdum reddunt. Cõstans ergo & legitima hyems, frigida atq; humida est: quæ tamen in his qualitatibus modum seruet, neq; sit valde serena, neq; frigore excẽdens, & procelosa, ex. 3. Aphor. com. 8. immoderantia enim ventorũ hyemis suspecta est: ob idq; Celsus lib. 2. cap. 1. ex diebus hyemalibus, præfert eos, in quibus venti omnino silent: quod tamen recipiendum non est. Nam hyems magnum aquilonem, & lõgo tempore habeat oportet, vt constat ex Galeno. 1. Epid. par. 1. com. 3. vbi ita scribit. Paruos (inquit) ventos fuisse hyeme, quòd si in natura sua hyems constitisset, omnino fuissent magni. Atq; ijs hoc duplici nomine accidat, vti & nunc parui videantur fuisse: cum sua ipsorum magnitudine, tum temporis prolixitate. Spirarunt enim diebus paucis aquilonij, atq; hi non vehementes: cum habere hyems magnum aquilonẽ, & longo soleat tempore. Hæc Galenus. Quibus constat, hyemi constanti, naturales fore aquilones qui diu durent. Nam quanuis loca circa septẽtrionem sita, per hyemem sint tranquilla, nec vllum flatum sentiant, eo quod propter excellens frigus, talis ibi exhalatio prohibeatur, vt constat ex Aristotele, & Alexandro Aphrodisiensi. 2. lib. Metheo. com. 21. nobis qui quartũ clima incolimus secus contingit: nam (vt ibidem subdit Aristoteles) quod paulatim circa septentrionem expirat, nullum ibi sensibilem ventum cõmouens, propter sui paruitatem: procedẽs ad nos, iam spiritus fiet illustris: nam semper dum à suo principio progrediuntur venti, multas continuè secum colligunt exhalationes: sicq; hyeme magnus nobis, diuq; durãs, aquilo redditur, vt ex Galeno retulimus. Ante ver, cum hyemis iam rigor cœpit euanescere, leuconothus ventus, ab altero polo, intercissus tamen, & non continuus perflat: ethesijs enim alterius poli, ob niues quæ tunc liquefiunt, respondet hic ventus: qui solet aues adferre, ob idq; eundem ventum, ornithiam ab auium aduentu appellat Aristoteles, 2. lib. Metheororum. Apparẽt enim, & volant hirundines (apud Aëtium sermone tertio, primi tetrab. cap. 164.) die Ianuarij vicesima sexta: nobis autem magna ex parte visuntur, eiusdem mensis die decima septima, quando festum sancti Antonij celebrat ecclesia: interdumq; eas vidimus, postremis diebus decembris.

Huiusmodi sane legitimi anni constitutio, omniũ est saluberrima. Nec enim annus salubrior erit, si autumnus omnem inæqualitatem amittat, reddaturq; aut frigidus aut calidus æqualiter: nec si fiat temperatus: nec mihi placet Hieremias, qui omnia tempora, temperata, & vniusmodi optat: ea enim partiũ anni diuersitas, & paula-

paulatina naturalisq́ vicißitudo, animantibus, & vniuerso, est magis conueniens: per eam enim omnes corporis qualitates exercentur, solicitantur, & suorum veluti operum potius admonentur, quàm vim aliquã perpetiantur: magni nanq; momenti semper est naturæ nomen. Vnde Auicenna, hyemem frigiditate carentem, apertè reprobat. Quare legitimi anni qualis descripta est constitutio, plus alijs probatur: vt quæ cuncta suo tẽpore reddat, fruges, & animantia, salubris insuper est, & paucos morbos, eosq́ legitimos, & constantes parit, boniq́ iudicij. Ij sanè sunt, qui sui tẽporis naturam seruant; & dispersi sunt: vt autor est Hippocrates. 3. lib. Aphoris. sententia. 8. Experimentis enim, & ratione didicit Galenus. 1. Epid. com. 1. quòd vbi in dictum modũ tempora procedunt, & in se mutuo conuertũtur, neq; existit pestis vlla, neq; quisquã alius morbus vulgaris: sed soli morbi dispersi, qui victus comites sunt. Dispersorum autẽ formæ, immutantur pro anni tẽpore, ætate, & natura. 3. Aphorism. sentẽt. 19. vnde aphorismo. 20. 21. 22. & 23. morbos diuersos memorat familiares, alios quidem veri, alios æstati, alios autumno, & alios hyemi: qui omnes sunt dispersi, ex praua viuendi ratione orti, & ab aëris diuersa tẽperie in varias formas pro temporis ratione immutati, vt eodẽ cõmentario primi libri Epidemiarũ notat Galenus. Quin ex sola aëris immoderãtia, in anno constãti, & moderato, morbus dispersus multis exoritur: ijs nimirũ, qui excessibus quos constans annus admittit, æstiuis nempe solibus, ventis, & hyemali pruinæ, se intẽperanter cõmisserint. Ex quo patet intellectus, difficilis loci Hippocratis, libro de flatibus, vbi postquã duo febriũ genera posuit: vnum cõmune, & alterũ dispersum ex prauo victu cõtingens, subdit hæc verba. Vtriusq; autem generis, autor & causa aër existit. " *Quibus verbis Hippocrates, morbos dispersos pro aëris, & tẽporis ratione, diuersam formã suscipere, vt monuimus voluit. Nec est cur locus hic Hippocratis, tantum angat Valeriolam, & Donatum Antonium, si ad hunc modum intelligatur. Annus ergo constans salubris dicitur, quoniam morbis caret vulgaribus: non quoniã morbi prorsus in eo non fiant, sed quoniã qui fiunt dispersi sunt, & ex diuerso cuiusq; victu, ætate, temperatura, anni tempore, & regione pendent. Salubres quoq;, & boni iuditij, hic annus morbos afferre dicitur: non quoniã non intereant in ipso, sed quoniã pauciores quàm alijs temporibus intereant. De autumno etiã constanti verũ est, quòd morbi autumnales sunt exitiosi, vt scribit Hippocrates. 3. Aphorism. sent. 9. & quòd sunt boni iudicij, vt nuper diximus: nulla enim in his dictis pugnãtia clauditur, quoniam inter anni tempora, exitiosiores morbos profert autumnus: qui tamen vbi constans est, adeo bene decernit, vt multo plures in eo ipso sanentur, quã intereant. Tantam enim vim in temporũ anni constãtia agnouit Hippocrates, quòd etiã morbi contracti ex veris humiditate, dum sequentis æstatis calore putrere cœperũt, iuuantur pluuia post canẽ: quia est secundũ naturã temporis, vt constat ex Hippocrate, libro de aëre, & aqua, cuius verba citat Gal. 3. lib. Aphorism. com. 11. Fiunt etiã in vnoquoq; mense, cõstantes quædã alterationes: luna enim secundũ mensem quatuor dif-*

ferentias

ferẽtias in aëre operatur, ex Aëtio, ſerm. 3. 1. tetrab. cap. 162. Primus enim ſeptenarius, à nouilunio vſq; ad ſeptimã diem, ſimilis eſt veri. Secũdus vſq; ad pleniluniũ, ſimilis æſtati. Tertius decreſcente luna, autumno. Quartus & vltimus, hyemi. Sed & ſingulis diebus differentiæ aëris fiunt. Matutinum enim tempus, veri reſpondet: quapropter etiam corpora, tum ſanorum, tum ægrorum, remittuntur: vt etiam febrĩtibus, hoc tempus facillimè toleretur. At meridies, æſtati aſsimilatur: veſpera, autumno: nox, hyemi. Salubre autem eſt, quòd ſeptimanæ dies, & diei partes, in ſua conſtent temperie: non æque bonum, ſi ab ea diuertant.

Quod anni conſtantia dicta, ſit audienda in regione temperata, & in maritima. Quidq; regionibus intemperatis, addendum aut detrahendum ſit, de temporis inconſtantia. Quod clima ſit temperatiſsimũ. Et de temperamento regionum ſub æquatore, & tropicis iacentium.

CAP. XIX.

SI anni tempora, legitima & conſtantia nõ fuerint, inſalubre corpus reddetur, magis, aut minus, pro ratione lapſus temporis. Permutatio enim portionis temporis, ſi ad ſuam naturam citò redeat parum officit. Quod enim 3. Aphoriſ. ſenten. 4. inquit Hippocrates. In temporibus quãdo eadem die, modò calor, modò frigus ſit, autumnales morbos ſpectare oportet: de pluribus diebus inæqualibus, non autem de vna audire oportet. Si vero vnum tempus totum, non valde permutetur: morbos aliquos parit, nõ tamẽ magnos. Ex vnius autẽ temporis magna alteratione, magni morbi ſequuntur: ſicut & maximi, ac peſtilentes, cum omnia aut plura anni tempora, valde à ſuis temperamentis deflectunt, vt. 3. lib. Aphoriſ. com. 1. & in Epidemijs ſepe autor eſt Galenus. Quæ ſane in locis temperatis, & in regione temperata, audienda ſunt, ex Galeno. 3. Aphoriſmo. cõment. 14. nam in intemperatis, aliquãdo grauiores, aliquãdo leuiores, interim nullos morbos inducũt inconſtantia tempora: ſed potius regionis intemperiem corrigunt: calida nanq; & ſicca regio, ſæpe frigida & humida æſtate tẽperatur. Vt ergo ſententia prorſus vera ſit, in omni loco atq; regione, tantum de inconſtantia temporis adijcere, aut detrahere conuenit: quantum ipſa regionis proportio, ad temperatam comparata requirit. Niſi fortè eiuſmodi intemperatæ regiones ſint maritimæ, in quibus ratione maris regionem ipſam contemperantis, nihil eſt quod detrahas, aut adijcias. Scribitur enim Aphoriſmo. 14. nuper citato, loca maritima ſi meridionalia, & calida ſunt, minus calere: ſi ſeptentrionalia, minus frigere. Cuius rationem tradit Auicenna. 2. 1. doct. 2. cap. 10. quoniam aër ex vaporibus maris nonnihil incraſſatus, tardius calfit in æſtate, & infrigidatur in hyeme: craſſa enim ſubſtantia, difficilius alteratur quã tenuis.

Videtur autem obstare, quod aër crassus postquam calfit, aut infrigidatur, vehementius vrit, aut infrigidat. Vnde.25. problemate libri primi, apud Aristotelem in pontho hyems est frigida, & æstas calidissima, ob aëris crassitiem. Cui tamen dubitationi dicendum est, quòd vbi magna est crassities aëris, vt in pontho, ita contingit: quoniam nox emendare non potest calorem diei æstiui, nec sol calefacere frigiditatem noctis hyemalis. Loca vero maritima magna ex parte aërem adeò crassum non habent, nec si haberent par esset vtrobique ratio: quoniam in maritimis idem aër non perseuerat, sed nouus semper accedit, ob ventos frequentes, quibus verberantur: quare nec multum calescit, aut frigescit. Quo ad passiuas tamen qualitates, humidus semper est aër maritimus, ex Auicenna loco citato: nam quanuis aërem sua salsedine quadantenus mare exsiccet, solo contactu superficierum id valet efficere: non enim vapor qui eleuatur è mari, salsus est, sed dulcis, & humidus. Quod experimẽto deprehendet, qui aquam marinam cucurbita destillatoria destillauerit, dulcissimam enim aquam, & copiosam eliciet: quam vtilissimè, bibere possent nauigãtes: quoniã sol vt notat Hippocrates libro de aëre & aqua, non effert ex mari nisi dulcissimũ, & leuissimum. Quæ sententia verior est, quàm Aristotelis.2. Metheororum, cap.4. salsum vaporem cum aqueo permistum, in nubem concrescere: & aquam item pluuiam quanuis potabilis sit, salsedinem aliquam habere, existimantis. Dulcissima etenim est, & nihil in ea subsidet: quantũuis terreũ & salsum in ea subsidere scribat. Reliquas etiam aquas potabiles corrigit, quas vitiaret si esset salsa. Adhæc ventrem adstringit, & roborat: solueret autem, atque irritaret salsedine. Maritima ergo loca temperatiora sunt maris ratione vt diximus: cum latitudine tamen quadam, pro ratione situs terræ, & pro ratione situs maris. Nam maritima loca Traciæ & Ponthi, quoniã humilia sunt calidiores habent temperaturas, vt refert Galenus tertio libro Aphorismorum, cõment.14. quæ verò editiora sunt, frigidiora etiam habeantur par est. Maris etiã situs plurimum facit, loca enim maritima, si mare habent à Septentrione, frigidiora sunt: si ab Austro, calidiora: vt notat Hali abbas, quinto libro theoricæ, cap.9. Ventum nanq; ex mari frequentissimum, accipiunt maritima: Aquilonem si mare habeant à Septentrione, & Austrum si ad meridiem. Hocq; Galenus fortè sensit, cum Aphorismo citato, maritima scripsit in calidis regionibus sita, quales Aegyptus & Lybia sunt, minus calida esse, quoniam æstate refrigerantur ventis à Septentrione flantibus: ob mare videlicet ea parte situm, quo huiusmodi regiones alluuntur. Quo ad passiuas vero qualitates sunt humida, cuius ratione cutes lenes, & facies decoras, in maritimis inuenies: ob idq; non nimis arridet nobis Galeni consilium, quinto libro Methodi, vbi aërem siccum tabidis parare docens: locum non longe à mari situm requirit. Non tamen adeò humida sunt, vt ob id morbosiora mediterraneis reddantur: nam ex maris salsugine siccitatem etiam aliquam aër contrahit: vapores etiam dulces qui è mari euehuntur, minus humidi sunt, quàm qui attolluntur ab aqua dulci, quadante-

quadantenus nimirum assiccati, ob contactum salis. Hinc est quòd aqua pluuia minus putrescat, ex Gal. 7. lib. de cōpositione medicamentorū secundū locos, cap. 10. Hinc etiam ea vtimur ad aluum cohibendā. Hinc etiam aloë, & medicamenta alia ventri roborādo idonea, aqua pluuia lauamus: ob siccitatem enim est adstringētior. Hinc etiam salubriora censemus esse maritima mediterraneis, cū Auerrhoo. 2. lib. Metheor. cap. 2. nā in calore & frigore, tēperantur æstas, & hyems, vt diximus: humiditas vero emēdatur siccitate, & salsedine maris. Tantū vero abest vt humiditas ita castigata, putredini sit opportuna: quod ad lōgæuitatē prodest plurimū. Accedit quòd à mari spirant vēti, aërē à quibusuis morbidis excretionibus purgantes. Cum ergo medicus tēpora inconstantia perspexerit, quantū à naturalibus deflectāt librabit, quod in regione tēperata facile cōsequetur: in intēperatis autē, addet aut minuet de inconstantia tēporis, pro ratione intēperiei regionis corrigēdæ, vt diximus. Quæ autē sint tēperatæ, aut intemperatæ regiones dubitarūt autores: diuidūtq; vniuersam terrā habitabilē, quæ versus nostrum polū est: in eā quæ sub æquatore iacet, & in septē præterea climata. Quorū vnū ab altero semihora distat: ita vt sub æquatore noctes diebus pꝑetuo sint æquales: initio vero primi climatis (quod διαμερόης id est per meroëm trāsit) lōgissima dies, cōtineat duodecim horas cū dimidia. (Est autē meroë insula Africæ Nilo circūfusa) in fine vero qui idē est, cū initio secundi climatis (quod per sienem Aegypti vrbem fertur) tredecim horas habeat. Tertiū per Alexandriā vrbem in ora Aphricæ sitā, tredecim horas habet cū dimidia. Quartum per Rhodum transit, & Cos insulam, quæ Hippocratis est patria, habet quatuordecim. Quintum, quod per Romam, vel Helespontū fertur, quatuordecim habet cū dimidia. Sextū per Pōtū, habet quindecim. Septimo verò, quod per Boristenis ostia ducitur, semihorā addere oportet. Hic vero fuit finis climatum antiquioribus, quippe quibus regiones vlterius ignotæ erant. Addunt nostri octauū, per Ripheos, vel meotidis paludes. Nonum per Daniam & cætera. Totidemq; ab æquatore, versus alterum polum: quanuis innominati sint, numerare contingit. De quorum tamen temperamento, magnæ inter autores discordiæ ortæ sunt: in qua contentione, non parum obfuit vestigādæ veritati, dulcis amor patriæ, & natiuum solum, quod cuiuis magis placet, quàm extraneum. Hippocrates præfert patriam suam, idest quartum clima, per Rhodum trāsiens, & Coum, libro de aëre & aqua: quem sequitur Galenus, nam pergamus natiuum ipsius solum, eodem iacet climate, vbi multa corpora temperata reperiri tradit. 2. lib. de sanit. tuen. cap. 13. Et lib. 3. Aphor. comment. 14. Zona (inquit) exquisitam habens temperiem, ac media orbis terrarum, est quæ per gnidū & com, & quæcunq; loca non multū ab his recesserunt, vel ad aquilonē, vel ad austrum. Oportet autē vt tēperatam zonā nominatam, ab ijs qui talium habent peritiā perfectè intelligas, excogitare quandā lineā rectā ab oriente ad occidentem extensam per ea quæ dixi loca. Huc vsq; Galenus. Neq; obstat, quòd libro de aëre & aqua, scripserit Hippocrates, Asia (scilicet minorem) esse mā-

ſuetiorem & temperatiorem, nã in eodem climate iacent: in quo maior aut minor tẽperies, ex ſitu pendet regionis. Auerrhous vero. 2. colliget, cap. vlt. præfert patriã ſuam (ideſt quintũ clima) quoniã ver habet longũ, & autumnum breuẽ. Non tñ ea ratione tẽperata regio metiẽda eſt: ſed quoniã nõ magnopere in ea excedit calor, aut frigus. Tantũ autẽ patriæ amor deluſit autores, vt Manardus vir doctiſsimus, ſextum clima ſibi natale, prætulerit reliquis, epiſtola prima libri ſeptimi. Addita ratione, quòd æquidiſtat à polo, & æquinoctiali: cũ enim vniuerſa hæc latitudo ſit nonaginta graduum: ſextum clima incipit à quadrageſimo tertio, cum dimidio, & deſinit in quadrageſimum ſeptimum. Sed longè deceptus eſt. Primo, quoniam ab omnibus diſſentit. Secundo, quoniam Galenus, experientiæ fide, quartũ clima tẽperatiſſimum ſtatuit: & multa corpora temperata ibi reperit, quod tamen nõ æque diſtat. Tertio, quoniam plurima loca ſexti climatis, immodice frigida ſunt. Quarto, quoniam non pendet regionis tẽperies, ex æquidiſtantia ab æquatore, & polo: ſiquidem vt ipſe probat, ſub æquatore temperata regio reperitur. Quanuis enim Ariſtoteles, & antiquiſsimi autores, æſtu inhabitabilẽ eſſe, quoniã inter duos tropicos eſt interclusa cenſuerint: noſtra tñ ætate, tum rationibus, tum etiam experientiæ fide, non ſolum eſſe habitabilem, ſed omnium regionũ temperatiſsimam ſcimus. In ea enim, (vt ex noſtrorum Hiſpanorum nauigationibus conſtat) ingentes vrbes, inſulæ maximæ, atq; ditiſsimæ habentur: quæ magna ſalubritate cæli, & aëris dulci tẽperie fruũtur, vt taprobane (quã hodie referẽte Valeriola ſamotrã vocãt) in qua hominũ vita cẽtum annis eſt modica, vt Plin. refert lib. 6. nat. hiſt. cap. 22. Scyla itẽ, ſiue vt nunc dicunt Zaylon, ſub æquatore ſita eſt, apud Ludouicum Romanũ, lib. 6. nauigat. cap. 4. in qua incolæ, nec frigus nec æſtum vnquã ſentiunt, & cuncta ibi perpetuo vernare videntur. Aurea prætèrea Cherſoneſus (quam hodie Malacam vocant celebre Indiæ emporium) quatuor tantum gradibus ab æquatore verſus alterum polũ diſtat, & tẽperatiſsima eſt. De Reame quoq; fœlicis Arabiæ vrbe ad orientem paulo ſupra æquatorẽ ſita, idẽ Ludouicus Romanus, lib. 2. nauigat. cap. 9. ſcribit, eſſe tẽperatiſsimi cæli, & aëris, vberrimæ glebbæ, & in qua homines ſupra centum & quadraginta annos vitam fœliciter ducant. Nam ſub æquatore, hyems nõ eſt admodum frigida, quoniam ſol parum recedit: nec æſtas admodum calida, quoniã parum moratur citò declinãs. Nec duplex æſtas calidam admodum regionem reddit: quoniam ſex menſium interſtitio vna ab altera diſtat: ſicut nec duplex hyems, eam valde facit frigere: quin ob temporum viciſsitudinem, & mutuum contemperamentum, omnia ferè ſemper vernare videntur. Diei quoque & noctis, accedit æqualitas: quæ mutuo ſe contemperant, & aërem in neutram immoderantiam alterant. Nec quibuſcunque autorum rationibus eſt fidendum, quanuis eas demonſtrationis vim habere, credat Auerrohus, ſecundo libro Metheororum, capite quinto. Nam non modo ſub æquatore habitatio fit, eaq; temperata, & ſalubris: verum quòd magis eſt mirum, ſub ipſis tropicis, vbi feruentior æſtus, vel ipſis

sis autoribus esse deberet) temperatæ regiones reperiuntur. Cãtietes enim aurifera regio, ab Alfonso Petro inuenta, & terra dicta parias auri feracissima, sub capricorni circulo iacent: suntq́; temperatissimæ, fidosq́; homines, synceros, mansuetos, & spectatæ probitatis gignunt: quiq́; annos centũ supra quinquaginta fœliciter viuũt, vt affirmant Americus vesputius, lib. 1. nauigationum, & Christophorus Columbus, cap. 110. De madera quoq́; insula, propè cancri circulum sita, temperatissimam esse cõstat: vt hinc etiam pateat, quàm parũ rationi Manardi, de æquidistantia sexti climatis à polo & æquatore, & rationibus antiquorũ de exustione sub tropocis, & æquatore sit tribuendũ: ipsis enim experientiæ fides reluctatur. Nã temperiem regionis multa alia efficiunt, vtpotè sydera, & benigniores cæli afflatus, soli bonitas, situs, & venti quibus perflantur: quæ vbi antiqui Philosophi noluerunt, voluit totius orbis dñs impartiri. Hæc verò præterquã quòd tractatui de tẽperamentis, sunt conuenientissima, eò hic protulimus, vt anni constantis, & valde salubris conditio, non nos effugiat: variationem enim suscipit pro regionum lapsu à temperata. Quin nec in ipsamet regione temperata, anni legitimi salubritate fruetur, qui eius intẽperanter se cõmiserit iniurijs: æstiuis solibus, ventis, & hyemalibus pruinis, aut more etiam puellarum, apricum semper oderit campum, & continue in vmbra degat, vt scribit Gal. lib. artis medicinalis, cap. 50.

De ventorum in vniuersum natura, & numero: deq́; singulorum temperie, ac salubritate.

CAP. XX.

EX duplici materia, terra nempe, & aqua, necessariũ esse, colligit Aristoteles, vt solis actione duo efferantur in sublime tenuia corpora, alterum è sicco exhalatio dictum, alterum ab humido, quod appellamus vaporẽ. Hic sursũ sublatus, inspissatur in nubem, & demum in aquam coit. Qui sanè sermo (inquit Gal. 1. lib. Epidem. par. 1. com. 8.) videbitur forsitã sibi minus constare, eleuari in altũ dicẽs humorẽ, & cõspissari. Sustolli enim caloris opus est, frigoris conspissari: nõ potest porrò idem simul esse & calidũ & frigidũ. Sed si ipsum animaduertas, qui supera petit, vaporẽ esse calidũ, atq; eius gratia in sublime subuehi: frigidũ autẽ esse aërẽ qui vaporẽ excipit, desines dubitare qui fiat vt simul & sursum feratur & cõstipetur: nã vt sustolatur sua spõte habet, vt cogatur, ac cõstringatur per excipientẽ aërẽ, qui quò erit frigidior, hòc ascẽdentẽ nebulã cõspissabit magis. Illud vero, qđ exhalationẽ appellamus, ad locũ aliquẽ sublimẽ se recipit, ac colligitur: & cũ locus ille amplius capere nõ potest, exprimitur præ multitudine, & à frigore etiã mediæ regionis reprimitur, eoq́; fertur, quò liberior exitus, et amplior locus inuitat: sicq́; circa terrã discurrit, & antequã huc perueniat, suæ motionis in sublimi signa dedit.

dedit. Nec enim in aëre, vt vẽtus fiat, naturalẽ aliquã vim aëri insitã, mouẽdi et agitãdi se se, se dẽsãdi, aut expãdendi, agnoscimus (vt fingit Valeriola lib.2.loc.cõmu. cap.4.) animatus nãq; ea ratione esset aër, nec enim aliud quidpiã, insitũ in se mouẽdi principiũ habet, nisi quòd anima participat. Adhæc si aëri eiusmodi principiũ se ipsum mouendi inesset, semper totus aër moueretur, & eius insuper partes in perpetuo essent motu, nunquãq; esset trãquilus: nesciunt enim naturales facultates otiari. Nec obstat, quòd Gal.3.Epid.par.1.com.1. Non alius (inquit) status, videtur esse aëris, ac maris. Nam vt illic semper est fluctus in alto, vel maior, vel minor, qui interim ob paruitatem non animaduertitur, ni strictum eum excipiat locus, quod in chalcide Euboeæ, & Mesina Siciliæ cernas: sic aër quoq; immotus, & quietus, haud videtur vnquã esse: tñ interdum nos, quia motus est paruus fugit. Non obstat (inquã) nam de aëre aprico, & sub diuo iacẽte, in quo nubes cõcernuntur, loquitur: in quo semper citra innatũ motus principiũ, motus aliquis reperitur, tũ ob ventos, tum ob cælorũ circũuolutiones: non autẽ de aëre subtectis coërcito, qui planè trãquilus est, innato enim motionis caret principio: quod si haberet moueretur necessario. Sed cur si cuiusq; vẽti materia, est exhalatio sicca, à sole calfacta, & tenuata: nõ omnis vẽtus calfacit, atq; siccat? Dicendũ, quòd eiusmodi exhalatio, quæ terrea est, partim reducitur ad pristinã frigiditatẽ, partim eã acquirit à frigore mediæ regionis. Vlterius etiã infrigidat vẽtus, quia tollit vaporẽ calidũ ꝓximũ corpori: ob id enim magis siccat quã sol, vt autor est Arist. prob.28.lib.26. Locorũ etiã ꝑ quæ trãsit vaporibus, & qualitatibus immutatur: qua certè ratione, aquilones frigidi sũt ac sicci, austri vero calidi atq; humidi, ac proinde varias in corporibus alterationes, caloris, frigoris, humiditatis, ac siccitatis inducit: annũ à sua natura labentẽ interdũ corrigit, aliâs vero infirmat, & morborũ populariũ fit causa. Hinc ventorũ cognitionẽ, medico necessariã esse testatur Hipp. lib. de aëre & aqua. De quorũ deinceps numero lis est. Aristoteles enim decẽ, alij duodecim, alij vero sedecim, insignes ventos esse statuũt, quorũ sẽtẽtiæ ego magis inhæreo, nã nautæ duplos ad hos agnoscũt. Quatuor in primis cardinales, à quatuor mũdi plagis sumuntur: ortu, occasu, septẽtrione, et meridie. E quibus ortus, & occasus, nũquã eodẽ modo se habẽt, ob obliquũ solis in signifero motũ: reddũturq; vẽtorũ potißimæ differẽtiæ tres: prima ab ortu æquinoctiali, secũda ab ortu æstiuo, & tertia ab ortu hyemali: totidẽq; ab occasu, ita vt orientales, & occidui vẽti, sint sex: duo præcipui ab æquinoctijs, & quatuor reliqui, à punctis æquinoctialibus vtrinq; sitis. Quãuis autẽ meridies, & septẽtrio, immobiles sẽper perstẽt: collateralibus tñ nõ vacant (etiã si reluctetur Aëtius) præsertim septentrio: nã austrũ collateralibus carere, voluit Aristoteles, quoniã dißipantur à torrida zona: quibus tamen non caret ex experimento, quare alij sex consurgunt, tres septentrionales, & tres meridionales, vt sint relati omnes duodecim. Alij vero quatuor inter relatos medij sunt: qui à quatuor cardinalibus æquidistantes cũ sint, ab angulis mũdi excitãtur, apud Aëtiũ, serm.3.1. tetrab. cap.163. qui nautarũ

experimento validißimi sunt. Venti ergo insignes sunt sedecim. Quatuor cardinales. Octo collaterales: binis enim collateralibus, singuli interiacent cardinales. Et quatuor præterea angulares. In quorum nominibus percensendis, autores non vsq; quaq; conueniunt. Nos tamen sic distinguimus.

Ab ortu æquinoctiali flat, qui subsolanus latinis, apeliotes Græcis, nobis Leuante, (aut Leste.
Ab ortu æstiuo, cæcias, nobis Nordeste.
Ab ortu hyemali, vulturnus latinis, eurus Græcis, nobis Lees Sueste.

Ab occasu æquinoctiali, Fauonius latinis, Zephyrus Græcis, nobis Poniente, aut (Oeste.
Ab occasu æstiuo, Chorus, nobis, Oës norueste.
Ab occasu hyemali, Libs Græcis, Aphricus latinis, nobis Oës sudueste.

A septẽtrione, Boreas Græcis, Aquilo latinis, frustra enim separat hæc nomina Plinius, nobis Norte.
Collateralis versus Oriens, messes, nobis Nor nordeste.
Collateralis versus occasũ, Trachias, aut Circius, nobis Cierço, aut Nor norueste.

A meridie, Auster, aut Nothus, nobis Vendaual, aut Sul.
Collateralis ad oriens, phœnitias, Euroauster, Euronothus, nobis Sul sueste.
Collateralis ad occasum, Lybanothus, aut Austroaphricus, nobis Sul sudueste.

Ab angulo qđ est in medio quartæ oriẽtis ad septẽtrionẽ, Aquilo, nobis Nordeste.
Ab angulo quod est in medio quartæ oriẽtis ad meridiẽ, Euroauster, nobis Sueste.
Ab ãgulo qđ est in medio q̃rtæ occasus ad meridiẽ, Aphricoauster, nobis Subdueste.
Ab angulo quod est in medio quartæ ab occasu in septẽtronẽ, Argestes, siue circius, nobis Norueste.

Horũ quatuor angulariũ nomina, magna ex parte cõfunduntur cũ collateralibus adiacẽtibus: habent verò naturam prorsus mediã inter cardinales quibus interiacent. Collaterales verò, à natura cardinalium tanto minus recedũt: quãto ipsis cardinalibus sunt magis proximi. Tota ergo vẽtorũ ratio, ex quatuor pẽdet vẽtis cardinalibus, austro, aquilone, subsolano, & fauonio: quorum tẽperiem & alterationes, quibus aërẽ, nostrumq́; corpus immutant, diligẽter attẽdere oportet: atq; memoria semper seruare, à quibus vẽtis annus alteretur, vt aut ipsius anni salutẽ, aut populares ægritudines præuidere, ac præcauere antequã fiãt poßimus. Nõ enim parũ momẽti ad annũ constantẽ, aut inconstantẽ reddendũ, venti præstãt, vt diximus.

Inter ventos sanè omnes, aquilo, & auster, frequentius spirare solẽt, vt autor est Arist. 2. lib. Metheor. cap. 4. ijdemq́; sunt omnium ventorum fortißimi, vt scribit Hippocrates, libro de sacro morbo. Auster autem (vt ab eo incipiamus) à meridie, id est, à parte subiecta tropico cancri, non autẽ ab austro, altero nẽpe polo procedit.

Fallitur

Fallitur enim Valeriola contrarium docens, enarratione prima primi libri, vt ex Aristotelis verbis manifesto constat, qui.2.lib.Metheor.cap.5.ita scribit. Auster autem ab æstiuo solstitio, & non ab altera vrsa spirat. Et infra rationem inuit, quòd propter magnam distantiam, ventus qui ab altero polo est, necessario euanescit, & ad nos peruenire nequit: nam & aquilo qui nobis proximus est, progredi longè non potest, vix enim ad mare australe, quod vltra Aphricam iacet, peruenit. Minus ergo qui ab altero polo spirat, ad nos perueniet: sicq; hanc opinionem (quæ antiquorum quorundam fuit) conuellit Aristoteles. Si ergo à meridie & tropico cancri, semper venit auster, calidus semper erit: ob loci enim in quo generatur naturam æstuosissimus est, & ex calidissima & valde sicca exhalatione prouenit, vt Aristoteles memorat. Quamuis etiam ab altero polo spiraret, vt quibusdam ante Aristotelē, & post Valeriolæ est visum, frigidus esse nequiret, ob transitū eius per loca calidissima. Sed cur nobis non est siccus, perinde ac calidus? Respondet Auicenna.2.1.doct.2.cap.8.causam esse mare plurimum meridionale, quod interiacet, cuius vapores secum permistos defert ad nos. Addit Phyloteus, 3. Aphor. com.5. austrum calidum esse, quia torridam transit zonam: humidum verò, quia calore suo plurimum in itinere humorem sugit, attrahit, atque combibit. Nec ob id oportet omnem ventum calidum, humidum etiam esse: vt male infert Cardanus lib. 2. contradictionum, tract.1.cap.16. nam siue loca humida non pertranseat, siue minori calore participet quàm auster, humorem non combibet ventus. Vnde auster quanuis semper sit calidus, non tamen semper est humidus, sed aliquando siccus ex Gal. 3.lib. Epidem.parte.3.com.3. quando nimirum aut calor non est tantus vt humorem sugat, aut aër multis caret vaporibus, quos vehat secum. Siccum autem austrū appellasse constat, non absolutè: sed in comparatione ad se ipsum cum pluuias afferre solet. Nam tunc cum siccus est, & pluuias non adfert, calore atq; humiditate est infensus, vt scribit Aristoteles, prima sectione problematum, problemate.23. vbi ita scriptum reliquit. Cur austri sicci, nihil humentes, febres creare soleant? An quia calorem humoremq; excitant alienum: sunt enim suapte natura humidi, calidique: qua quidem re febris committitur: quippe quæ non nisi per excessum ambarum qualitatum illarum oriri soleat. Cum igitur imbre austri vacant, corpora nostra ita afficiantur necesse est: at cum flatibus imber adest, nos aqua refrigerat: austros tamen quos mare misit, prodesse styrpibus certum est. Refrigerati nanque beneficio maris deueniunt contra æruginem: quæ humore caloreque alieno consistit. Hinc Auicenna.1.4.tract. 4.cap. 3. ex austrino statu non pluuio, temperaturæ hyemis corruptionem, & ex ea febres pestilentes prædicit: quæ humiditatis potius offensione, quàm siccitatis excessu proueniunt. Austro prorsus contrarius est aquilo, tum statione, tum viribus: vt scribit Hippocrates libro de sacro morbo. Frigidus enim est, quia à polo ducitur, & siccus quia sui vehementia, & impetu, nubes ad meridiem propellit: vbi iam aquosus redditur, sicut & auster siccus in me

ridie

ridie existens nobis est pluuius, quia nubes quas in sui ortu propellit, defert ad nos: vt 2. lib. Metheororum, scribit Aristoteles.

Orientales venti, calidi sunt & sicci, ex Aristotele, sicut & occidentales, frigidi & humidi. Id quod primo lib. canticorum, sent. 13. voluit Auicena inquiens, quòd " calor & subtilitas insunt orientali, frigiditas vero & grossities occidentali. Subtilitatem autem & grossitiem, interpretatus est Auerrohus, siccitatem & humiditatem: quàm interpretationem condemnans Cardanus, loco citato, apertè fallitur: nam secunda primi, hæc eadem temperamenta tribuit Auicenna orientalibus, & occidentalibus ventis. Nec oportet (vt nuper diximus) si orientalis ventus est calidus, humorem trahat atque combibat: nec enim valde calidus est vt auster, nec plurimum mare pertransit. Causa autem quare orientales venti sint calidiores occidentalibus, cum tamen vtrique illustrentur à sole: traditur ab Aristotele, secundo libro Metheororum, capite quinto, in hæc verba. " Ab ortu autem " flantes calidiores sunt, ab occasu flantibus: quia sol diutius supra illos fertur, hos " verò citius deserit, tardiusque eum ad locum accedit. Alexander verò Aphrodisiensis hunc locum enarrans, aliam de suo causam profert, in hæc verba. " At qui " & illud etiam erit in causa, quoniam orientales quidem spiritus, statim à princi" pio sol ipse, cum iuxta illos existit, intensius calefacit, non sic autem occidentales: " quanuis enim ipsos illustret cum longè existat, non similiter calefacit. Præcalefa" cti igitur orientales spiritus, propter solis præsentiam calorem ipsum conseruant, " cū ad hoc sibi opē præstet sol, qui progrediēs quasi tutelam eorum gerit, donec occū" bat: quapropter cum à principio caliditatem consequuti fuerint, eam quodammo" do vsq; ad occasum conseruant. Nam quod propter paruitatem, & sufficiens qui" dem est ad hoc quod calefaciat, sufficit tamen ad caliditatem à principio acqui" sitam conseruandam. Occidentales autem spiritus, nec à principio taliter cale" fiunt: cum & postmodum iuxta illos existens sol, maximè ipsos calefecerit: hu" iusmodi tamen caliditatem non conseruabunt, quoniam confestim à sole dereline" quuntur, vt ne quidem ab ipso aspiciantur. Et hoc quidem acciderit, etiam si per" æquale tempus supponatur, & orientales spiritus, & occidentales apricari: sem" per enim calidiores erunt orientales, propterea quia à principio confestim cale" facti, per totum vsq; diem caliditatem hanc conseruabunt. Huc vsque Alexander. Ex quo etiam patet, quare venti ab occasu flantes frigidi sunt. Nam de humiditate ipsorum minus dubitare oportet, ob mare occiduum, quod magnam vaporum redundantiam, in nos disseminat. Quanuis autem orientales, seorsum & in sua natura considerati, sint calidi atque sicci: & occidentales, frigidi atque humidi: collati tamen ad australes, & aquilonios, temperati sunt: vt perhibet Auicenna, 2.1. cap. citato. Nam facta ventorum per solis ambitum distributione, ventos calidos, cū Hippocrate libro de aëre, aquis, & locis, dicimus, omnes qui inter hyemalē solis exortū, itidēq; occasum hyemalē perflāt. Frigidos verò qui inter occasum solis æstiuum,

æstiuum, & orientem æstiuum iacent. Ex quo inferre commode possumus, quòd qui ab ortu & occasu verno perflant, omnium sunt temperatissimi, in medioque veluti extremorum siti: ea scilicet latitudine temperamenti, vt occidui declinent ad frigus, & orientales ad calorem, ob causas quas ex Aristotele & Alexandro supra retulimus.

Quis verò horum quatuor ventorum sit salubrior, dubium est. De qua re Aëtius, ventos frigido temperamento insignitos, salubriores esse censet loco citato, vbi ita scriptum reliquit. Bareales frigido sunt temperamento, & ideo omnium ventorum saluberrimi, & præsertim in calidioribus, ac carnosis corporibus. Et Galenus 3. lib. Aphor. com. 17. Aquilone (inquit) flante omnia meliora fiunt, & secundum naturæ, & animæ operationes. Vnde Arist. 7. lib. politicorum, ciuitates ad boream positas, salubriores hyemes habere dixit, ob saluberrimum aquilonem quo perflantur. Quo Aristotelis loco, si hyemum vice, æstates scriberentur, mendum abesset, & minus laboris in eius interpretatione subiret Valeriola. 2. libro locorum communium, cap. 5. tum quoniam æstates redderentur temperatissimæ, tum quoniam cum non minor morborum pars, à putredine ortum ducat, & aquilo præter alia quæ habet commoda, prorsus putredini obsistat: fit merito vt salubriorem æstatem reddat. Quomodo verò ciuitates ad aquilonem sitæ, cum aquilone perflante reddantur intemperatissimæ, hyemes salubriores possint habere dubium est: multiplici salubris significato soluendũ. Nã si salubris nomẽ cõtraopponatur pestilenti (vt apud Ciceronẽ, qui lib. 1. de fato, ita scribit. Inter locorũ naturas quantum intersit, videamus alios esse salubres, alios pestilẽtes) salubrior tã hyems, quàm reliqua anni tẽpora, ex aquilone reddetur: quoniã ad pestẽ quouis anni tempore arcendam, ac præcauendã, hic vẽtus est appositissimus. Si vero salubre contraopponatur morboso, æstas quàm aquilones, ac ethesiæ perflãt salubrior est: in vniuersum autẽ, omniq; anni tẽpore salubriorem esse aquilonem pernego: quæ enim ad temperantiam accedunt, ea absolutæ salubriora sunt: nam temperatas naturas seruant, & intemperatas corrigunt, atque reducunt. Orientales ergo atq; occidentales venti, hac sunt ratione borealibus salubriores absolutè: quamuis boreas putredinem magis arceat ipsis. Hinc Rasius. 3. lib. ad Almansorem, cap. 26. laudat ciuitates magis expositas orienti, potius quã boreæ, quoniã boreas nimis acer est. Et Gal. 5. lib. Methodi, aërem tabidis parare docens, cauet ne locus ad septentrionem sit versus: ita enim (inquit) esset auersus à sole. Nam sole ad salubritatem maximè indiget aër, cuius vi quòd vitiosum in ipso est, promptè dissipatur ac euanescit. Et Aristoteles. 7. libro politicorum citato, ita scribit. Quæ in auroram inclinant vrbes, & ad eos ventos qui ab oriente spectant, salubriores sunt. Proximæ vero ab his salubriores habendæ, quæ in aquilonem vergunt: hæ nanq; ad hyemem salubriter degendam meliores. Qui fortè omnes ab Hippocrate hauserunt, qui libro de aëre, & aqua, ac locis, ita scribit. Quæ ad orientem solem ciuitates sitæ sunt, eas esse salubriores, his quæ ad septentrionem

con-

cōuersæ sunt, & his quæ ad calidos vētos, hoc est ad meridiē positæ sunt. Quod eæ calore nimio morbosæ, & æstuosæ, illæ frigore immodico intēperatæ incolētibus, & sint & habeantur. Quare Aëtiū de orientalibus ventis, nimis sinistre sentientē, " non prorsus probamus: ita enim loco citato scribit. At venti orientales, vehemētis" simi sunt, & morbos à siccitate contingentes efficiunt. Hoc enim in vniuersum falsum esse constat, licet in aliquo cæli tractu, ita contingere posse non negemus.

Occidētales vero vēti, oriētalibus præstāt (quāuis Auic. 2. 1. doc. 2. cap. 10. cōceptis verbis cōtrariū affirmet) quoniā sunt tēperatiores ipsis, vt constat ex Arist. prob. " 33. lib. 26. vbi ita scribit. Fauonius neq; calidus est, vt qui è meridie, ortuq; spirant: " neq; frigidus, vt qui de septentrionibus eueniunt: sed medium frigidorū & calidorū " flatuum tenet: ideoq; serenus & iucundissimus ventorū omniū est. Magis præterea inclinant orientales ad calidum, quā occidentales ad frigidum. Ob id enim Arist. 2. lib. Metheor. citato, non dixit occidentales ventos frigere: sed minus calere orientalibus. Neq; de passiuis qualitatibus loquutus Auic. 2. 1. cap. 8. absolutè humidos facit, sed parum plus humidos orientalibus: quoniā super maria trāseunt, & quoniā sol non tantum calfacit, & resoluit eos. Quare omnium temperatissimi sunt occidētales, tam in actiuis, quàm in passiuis. Adde, quòd salubrior est, ventorum exigua inclinato ad frigidum, quàm ad calidū: ob refrigerationē, & flauellationem innati calidi, quæ frigido aëre perfici debet. Vnde Aëtius loco citato, de occidentalibus vē" tis, ita scribit. Occidētales autem humidi sunt, ac lenes, & corporibus nostris magis familiares. Et Celsus lib. 1. cap. 1. Aestatem eam præfert, in qua fauonij perflant, post quam laudat eam, in qua septentrionales venti sunt. Damnat vero eas æstates, in quibus subsolani, aut austri spirant. Accedit etiam quòd annus constans, ventos debet habere agriculturæ valde idoneos, si tempestiuè cūcta, fruges (inquam) & animantia, debet exhibere: cuiusmodi fauonius est, ab occasu spirās. Præ alijs enim vētis hunc agriculturæ cōmodum esse, tradit Florentinus. 1. collect. rei rusticæ: & maritat, atq; fœcundat aues fœminas, vt Pluthárcus scribit. 8. sympostj. Quod in perdicibus Aristotelē tradidisse cōstat. 5. lib. de gen. anim. si enim aduersæ maribus steterint, fauoniusq; inde afflet vbi mares stant, ipsas concipere & maritari credit: vt omittamus quod à Plinio scriptum est, equas in Lusitania, fauonio concipere. Quæ quanuis ex parte sint falsa, plurimū est quod vero relinquitur: quòd scilicet hic vētus, sata, & animantia fœcundat, atq; hybernum mollit cælū ex Plinio, & feruorem æstatis contemperat ex Celso: quare salubris est, & ad annum constantem reddendū sæpe necessarius. Sed si fauonius est subsolano salubrior, cur Aristoteles, Hippocrates, Razes, & alij, ad ortū ciuitates ædificant, & non ad occasum? Dicendum id fieri, non solius venti habita ratione, sed simul etiā & solis. Domus enim & vrbes quæ ad ortum æquinoctialem ædificantur, æstate vmbrā, & hyeme solē habent, qui aërem illustrat & corrigit. Si quid enim in aëre vitiosum inest, solis vi promptè dissipatur, & euanescit: vt Varro est autor. 1. lib. de re rustica. cap. 15. Hic autē

notare oportet, quod ea quæ dicta sunt, de orientali, & occiduo vento, tam quo ad tẽperiem, quàm quo ad salubritatem, intelligenda sunt de ventis suam naturam seruantibus, & in medio climatis. Orientales namq; venti sunt salubriores in principio diei, & occidẽtales in fine diei: sic enim ab aëre proueniẽt, qui iam à sole elaboratus est. Contra vero orientales qui spirãt ad finẽ diei, aut occidẽtales qui principio diei mouentur, ab aëre veniunt in quo sol non fuit operatus, vt autor est Auic. 2.1 cita to. Quod verò horum ventorũ temperies, statuatur collatione ad medium climatis habita, autor est Auerrh. 1. cant. tract. 1. com. 108. vbi addit in alijs terræ tractibus variari: ponitq; exemplũ in Hispaniæ parte Betica, quam Andalusiam appel lat: in cuius medietate orientali, pluit ex vento orientali, & serenat ex occidentali: in alia verò medietate quæ magis occidua est, contra contingit: pluit enim ex vento qui ab occasu perflat, & serenus redditur aër ex subsolano.

Quanta sit sanitatis latitudo, iuxta diuersatem corporum variè temperatorum. Et à quibus fontibus temperamentorum indicia sumantur. Et de indicio à causis, ab essentia, & à casibus seu effectibus necessario consequentibus. CAP. XXI.

Rarum referret, temperamẽtorum essentiam, ac numerũ nouisse, ætatum quoq; vicissitudinem, consuetudinis vim, temporũ quoq;, regionum, & ventorum, natiuam tẽperiem descripsisse: ni temperati corporis, & intemperatorũ quæ ab eo deflectũt dignotionẽ, per indicia quædam cõparare possemus. Quomodo enim sine tẽperamenti dignotione, aut simile, aut contrarium homini aptare quiremus? Ingens siquidem est humani temperamenti varietas ac latitudo, ita vt quod vni est naturale, & valde simile, alterum ingenti contrarietate perimat: quodam in supremo salubritatis gradu iacet, aliud verò adeo est sua natura insalubre, & præ intemperamenti exorbitantia inualidum, vt propè ad actu ægrotantem accedat. Quæ proximiora sunt optimæ cõstitutioni salubria, quæ verò ab hac longius distant, atq; ad ea quæ iam ægrotant magis accedunt insalubria: quæ autem intermedia, atq; æqualiter ab vtrisq; distare videntur, neutra sunt, & intra sanitatis, ac humani temperamenti latitudinem vtraq; comprehenduntur, vt autor est Gal. lib. artis medicinalis, cap. 8. Hæc porrò latitudo, quoniam in infinitum secari potest, innumeras corporum stationes comprehendit: medicus verò non innumeras, sed certũ ipsarum numerum ideo præfinit: quoniam ea tantum memorat, quæ sensibilibus notis, & inter se se, & ab extremis distinguntur. Temperatissimum namq; corpus, optimo habitu, & integra absolutissimaq; sanitate præditum, perquam rarissimum est, longissimoq; tẽporis interuallo gigni solet, vt scribit Gal. lib. de optima corporis consti-

constitutione: neq; hoc tamen sine latitudine potest intelligi: exacta etenim, optima, absoluta, & summa sanitas, quæ insectilis est, cogitatione potius in animantium corpore vsurpatur, quã solidè subsistat. Tẽperatißimũ ergo corpus, quod salubre simpliciter semper, Galenus appellat: latitudinẽ habet insignem, & summã quã sensus assequi potest perfectionẽ. Paulo ab hoc distat, corpus quod salubre simpliciter vt multum appellat, vt scribit Gal. lib. artis medicæ, cap. 4. in hæc verba. Ipsius verò salubris simpliciter corporis, tale quidẽ est semper, id quod est optima temperatura præditũ, ac maximè est cõmensuratum. Vt multum autẽ, quòd à constitutione optima nõ valde admodum deficit. Quibus verbis, duo nobis tẽperata corpora innotescunt, vnũ temperatißimum, & alterum temperatũ: quorum neutrũ culpatum est; licet primum sit secundo perfectius, & absolutius. Verbũ enim simpliciter quo insigniuit vtrumq; optimũ & inculpatum, in quouis genere importat, vt scribit Gal. lib. 2. de sanit. tuen. cap. 1. in hæc verba. Quod simplex inculpatumq; est, cæteris omnibus præponi postulat, simplex autẽ inculpataq; sanitas, est in corporibus optimi habitus. Quo loco non seiunxit, sicut nec in thrasibulo Galenus, optimum habitum, à bono habitu: quoniã quanuis salubria vt multũ, quæ ab optima corporis constitutione breue aliquid deficiũt, in aliquo sunt offensa, nõ tamen id sensu cõprehẽditur, vt scribit Gal. lib. artis medicæ, cap. 8. quare nomine etiã optimi habitus venire possunt. Nã & apud Hippocratem, habitus athletarũ, qui re vera boni non sunt, sed apparenter summè boni appellãtur. 3. Aphor. sent. 3. quoniam sensuum iudiciò sunt optimi, & verè essent tales, si abesset periculũ: quanto ergo magis salubre vt multum, quod verè bonum habitum poßidet, in optimis est censendum? nisi cum res ad exactum ducitur examen, & scientificã partitionem, vt in arte medicinali ob artem definiendi, quæ definitionis capita diuidit. Capite enim quarto eius libri, salubre vt multum definit: quod à constitutione optima nõ valde admodum deficit: mẽsuram autem excessus interpretatur capite octauo eiusdem libri, insensibilẽ esse, id est quæ vix sensu iudicari poßit: quod autem vix sensile est, merito prætermitti potest, & sub optimo habitu intelligi. Sic lib. de differ. morb. cap. 2. omnes recessus ab optimo, tam naturales, quàm præternaturam memorans Galenus, ita scribit. Corpora itaq; animalium, quòd dici solet, magis ac minus admittunt, tantaq; in ipsis varietas est, vt alia quidem optimi sint habitus: alia simpliciter boni, non tamen optimi: alia quæ & si sana dicantur, non tamẽ boni sint habitus: quædam vero minus valeant: quædam autẽ iam ægrotẽt. Quibus verbis, per ea quæ optimi habitus sunt, salubria simpliciter, tam vt semper, quàm vt multum, intellexit: per ea verò quæ boni, sed non optimi, salubria vt nunc: quæ ita definiuerat capite quarto artis medicinalis Gal. Salubre verò nũc, est corpus quod in præsenti est sanũ: est verò & hoc, eo tempore quo sanum existit, bonam habens temperaturam, & commensurationẽ, non tamẽ optimam, at sibi propriã. Ex quo loco, & alijs, doctè deducit donatus Antonius, libello de latitudine sanitatis, salubre vt nunc, ab ortu salubre esse: aut saltẽ

ipsi non repugnare, esse ab vtero & ortu naturæ salubre. Distat enim à simpliciter salubri, per manifestum lapsum, & imperfectionem sanitatis: ita tamen vt sanitatem habeat in bono habitu, quamuis non in optimo. Ex quo etiam patet, quòd neutra, aut insalubria ab ortu corpora, nunquam possunt esse salubria vt nunc, quoniam licet sanitatem actualem, interdum habere poßint, boni tamen habitus non sunt, sed aut neutri, aut insalubris: quæ tanto inferiora sunt, quanto ad actu ægrotantem magis accedunt: meritóque in thrasibulo Galenus, huiusmodi corpora, comparat infirmis ædibus, ac propediem ruituris: quæ vt bene cōpositæ esse nequeunt, ita neutra, aut insalubria corpora, bonū habitū nequeunt habere, sed aut neutrū, aut insalubrē, ac sui natura ruinosum. Quare loco citato de differentijs morborū, per ea quæ sana dicuntur, nō tamen boni sunt habitus, neutra ab ortu corpora intelligo: sicut per ea quæ minus valēt, insalubria: quæ intēperatiora, & ruinosa sunt, ac ijs quæ iam ægrotāt quā finitima. Extremæ autē intemperātiæ naturales, quæ in hoc insalubriū genere continentur, vt doctè aduertit Gētilis. 1. 1. cap. 1. de cōplexionibus, nō minus quàm mediū, ac summū temperamentū sunt mirādæ: vt enim hoc saluberrimum, ita illud admodum est insalubre: mente aptißimos, & propè angelicos, hoc temperamentum reddit: illud verò cum ad frigus vergit, brutos, asinorum, aut boum more: cum verò ad calorem, furiosos facit, osores, ac serpentinos. Tota ergo sanitatis, quæ eadem est ac humani temperamenti latitudo (vt Galenus scribit libro artis medicæ, capite octauo) in tres partes (quarum singulæ latitudinem habent non paruam) diuiditur. Erit autem prima quidem, salubrium corporum: Secunda neutrorum: Tertia insalubrium. Post quæ deinceps sequuntur, quæ iam ægrotant corpora: quæ sensibilibus operationum læsionibus distinguntur. Eritque tota sanitatis latitudo, his tribus partibus, in vltimas species, per corpora quibus inest sectis, huiusmodi.

Salubre simpliciter semper
Salubre simpliciter vt multū — Quæ optimum habitum, mediumque temperamentum poßident.

Salubre vt nunc. — Quod bonum habitum habet, intemperamētum scilicet, non valde lapsum à medio.

Neutrum vt multum iuxta tria significata
Neutrum vt semper iuxta tria significata — Quāuis aliqua differentia tribus neutri significatis intercedere poßit, quoniā magis stabilē, ac firmā sanitatē habēt, neutra ea quæ ad salubria magis accedūt, tā semper, quā vt multū: quā illa neutra, quæ simpliciter & exquisite sunt media salubris & insalubris.

Insalubre

Insalubre vt multum.

Insalubre vt semper. *Vsque ad manifestam læsionem exculusiuè, nã ægrũ vt nũc, quod manifestam læsionem includit, extra latitudinẽ sanitatis habetur.*

Neutrum autem vt nunc iuxta tria neutri significata, etiam si in latitudine sanitatis sit, non tamen habet sanitatem in habitu, & tẽperamẽto ab ortu acquisito: sed in affectione ex tẽpore proueniente, vt constat ex Galeno libro ad Thrasibulum, vbi tam neutro decidentiæ, quàm conualescentiæ, eiusmodi sanitatem in affectione impertit, ipsosque ad partem artis de tuenda sanitate pertinere scribit. Præsertim neutros conualescentiæ, qui magis sunt ab ægritudine remoti, quàm neutri decidentiæ. Tum quoniam illi ab ægritudine eiusq́ causa sunt liberati: hi verò morbi causam, morbumq́ in generatione habent, quamuis nõdum is morbus sit genitus. Tum quoniam si neutri conualescẽtiæ in morbum incidũt, prius fiunt neutri decidentiæ: ergo sanitati sunt viciniores, quàm decidentes. Conualescentes ergo neutri sunt, iuxta primum significatum: quoniam dispositionem prorsus mediam habent, inter salubria corpora vt nunc, & inter actu ægra. Decidentes vero neutri sunt secundi significati, quoniam ægritudini potius quã sanitati attinent. Senes autẽ ad conualescẽtes, & athletas ad decidẽtes, merito retulit in thrasibulo Galenus: de quibus tamẽ in hac latitudine sanitatis, quæ secundum habitum, & natiuũ temperamentũ est, agere non conuenit. Indicia vero temperati corporis, & intẽperatorũ, quæ à tẽperato deflectũt, simul & gradus intemperamenti tradere, vtilissimum nunc est, & opportunissimum.

Temperatum sanè corpus, quòd salubre simpliciter semper, & vt multum appellari diximus: indicia habet desumpta à causis tẽperamenti, ab essentia tẽperamenti, ab effectibus, casibus, seu accidentibus quæ necessariò temperamentum consequuntur, & ab ipsius etiam attemperati corporis operationibus. Quibus annectimus repugnantiam ad causas morbificas, & longæuitatem. A causis quidem temperamenti, nam parentes temperati, qui victu vtuntur temperato, & regionem degunt temperatam, temperatos procreant filios: intemperati verò intemperatos, & insalubres. Sic in Asia plura corpora tẽperata reperiri affirmat Gal. 2. de sanit. tuen. cap. 13. Et lascium puerum interdum conspicatus Diogenes, num ex ebrio proseminatus fuerit patre interrogauit. Hoc signum, ceu euidentissimum prætermisit Gal. lib. artis medicinalis, cap. 8. breuitatem affectans. A temperamenti verò essentia temperamentũ dignoscitur, præsertim ex tactu qui iudex est calidi, & frigidi, humidi atq; sicci. Sic tẽperatum esse censemus eum, quem non immutat in actiuis, mistura niuis & feruentis aquæ, nec in passiuis mistura aquæ, & cineris æquo pondere conuenientium. Hic verò tactus qui in homine temperato inuenitur, regula est dignoscendi tã temperata, quã intemperata corpora: ab illis enim non alteratur, ab his verò alteratur magis, aut minus, pro ratione gradus intemperamenti, maioris, aut mi-

noris, secus vero contingeret in intemperato tactu, calido (verbi gratia) in secũdo: is enim tactus, iudicaret obiectum quod temperatum est, secundo gradu calidum: & quod calidum est in primo, eodẽ gradu frigidũ esse decerneret, vt cõstat ex Galeno, tertio libro de simplicium medicament. facult. cap. 8. Quod monstrat exemplo vrinæ, quæ in balneo micta, frigida deprehenditur: & aquæ tepidæ in pelui ad balneũ allatæ, in quam si is qui balneo abunde incaluit, manum aut pedem immitat, non tepidam, sed admodum frigidam indicat: & aquarum putealium, quæ hyeme plus calere, ob tactum refrigeratum videntur. In quibus si obliuiscamur qualitatum quibus afficiebamur, dum vrinam, aut aquam peluis, aut aquam putealem in hyeme contingebamus: ac solius eius qui in nobis factus est sensus meminerimus: periculum est (inquit Galenus) ne fortè aquam aliquando absolutè dicamus calidam, vrinam verò absolutè frigidam. At qui neutra absolutè, aut calida, aut frigida est, sed vt ad nos: nec vt ad nos rursum absolutè, verum hoc videlicet pacto affectos. Absolutè autem vtraque, qualis ad nos est dici potest, ad mediam eandemque optimam nostri temperiem collata: vt si ad hominem absolutè expendatur, omnino sanè ad temperatum, & eucratum expendere oporteat. Nec obstat, quòd sexto libro de simplicium medicamentorum facultatibus in proœmio, ita scriptum reliquerit Galenus. Sed tamen & in memoriam reduxisse forsitam præstiterit, primum quidem quòd in natura temperatissima faciendum est medicaminum facultatis periculum, deinde in intemperata, postea deinceps in morbis simplicibus. Et libro primo simplicium medicamentorum, capite quarto, ita scripserat. Esto sanè prima nobis in contemplationem proposita aqua, quòd nimirum ea, & communissima hominibus omnibus sit, tum sanis, tum ægrotis: & ad vitam maximè necessaria. Primumque eucrato, siue temperato corpori applicator, ipsa neque frigida insigniter, neque calida: deinde ijs qui natura sunt intemperati: tertio qui affectu aliquo tenentur. Nam hoc pacto, exactè in omnibus propriam eius facultatem perpenderis. Quibus verbis, non solum in tactu temperato, sed in intemperato, & in ægrotante, experimentum esse sumendum docet. Non obstat autem, nam aliud est loqui de dignotione qualitatis excedentis, aliud de quantitate excessus in eadem qualitate: excedens siquidem qualitas, sæpe ab omnibus hominibus, tam temperatis, quàm intemperatis, sanis, & ægrotis, iudicatur: estque id experimentum eò certius, quò est multiplicius. Quantitas tamen excessus, ipsiusque qualitatis gradus, ab aliò quàm temperato tactu exactè dignosci nequit vt diximus. Verbum autem exactè eo additum est, quoniam si vltimam exactionem non quæramus: omnium hominum sanorum tactus, ferè est temperatus, si accidentali careat affectione: quoniam membrorum omnium intemperamenta, ad cutem coæquantur, ita vt quamuis cutis, ad hoc aut illud intemperamentum labatur, exiguus tamen sit eius lapsus, & omnium partium temperatissima habeatur, præsertim quæ in pulpis digitorum consistit. Hinc

omnium

omnium ferme hominum manus, quando suam naturā seruant, & calidam, & frigidam aquā, & multum tepidam, aut parū tepidam æqualiter fere iudicant. Et omnis medicus, tam temperatus, quàm intēperatus, cuiusq; hominis sani cutem, à cute febricitantium diuersam iudicat. Alioqui omnes aut plures homines sani, & nulla affectione externa alterati, circa sensum proprij sensibilis errare, cogeremur confiteri. Vltimam autem exactionem, tam in qualitate, quam in gradu, solus temperatus tactus potest dignoscere: aut intemperatus, qui suum prius (per diutinum tactum temperatorum, & intemperatorum corporum) nouit intemperamentum. Tunc enim per rationis examen, & experientiam sensus, intemperatus hic homo addit, aut detrahit qualitati sensatæ, pro ratione proprij intemperamenti. Tactus nanq; temperato frigidior, qui suum intemperamentum, per diutinum tactum temperatorum & intemperatorum corporum, prius nouit: & memoria reposuit quantum incalescat ab æquali mistura niuis & feruentis aquæ: & quàm parum refrigeretur ab obiectis frigidis: rectus iam temperamentorum iudex erit: quoniā seipsum corrigere ratione didicit. Sed quomodo temperatū corpus dignoscendum exhibemus, per tactum temperatum æque ignotum? Dicendum, quòd tactus temperatus, prius est explorandus per defectum ac priuationem alterationis à dictis misturis, & per alia etiam indicia: qui sic iam exploratus, ipsis indicijs rursus addit firmitatem, & fit vnū ex illis. Sed si æque calida, aut frigida non sentimus, vt scribit Aristotoles libro secundo de Anima, temperatum corpus à temperato tactu dignosci nequibit: nec ab intemperato, quoniam quod frigidum est, incalescit à temperato, & quod calidum est, refrigeratur: quare quod temperatum est, à nemine sentiri nequit. Dicendum, quòd temperatū sentitur ab vtroq;, ab intemperato nempe per notitiā sui intemperamenti, & crebram exercitationem in tactu temperatorum & intemperatorum corporum: à temperato verò tactu per alterationis manifestæ ad vtrumlibet contrariorū carentiā, & per cōuenientiā obiecti cum suo sensorio. Aqua etenim tepida, iuxta quācunq; teporis mēsurā quantūuis tactui simillima cōcipiatur, semper sentitur dū manui admouetur: nō propter solā priuationē alterationis, sed quoniā positiuè nos semper afficit, vt experimētū ostēdit, pariter & ratio: nā causa agēs dicitur, tam producens, quā conseruans, apud Arist. 2 Physicæ auscult. cap. 3. temperatū ergo corpus, in tactum tēperatum semper agit, saltē conseruando temperamentū. Hoc autem sufficit ad sensum, alium enim tactum reddit aqua tepida, quàm corpus cæleste redderet, aut mathematicum, omnis qualitatis tangibilis expers. Nec aliud voluit Aristoteles cum dixit, æque calida aut frigida esse intangibilia: vix enim tangibilia, non autem penitus insensibilia esse intellexit. Quomodo itē salubritatis gradus per agnitionē tēperamēti innotescere possint, nisi idem per idem dignoscatur, atq; se ipso notius esse possit, dubium est quod angit plurimos. Nihil enim aliud est sanitas, quàm tēperies naturalis, autore Galeno lib. 4. Aphorism. cōment. 39. & lib. 1. Epidem. par. 2. cōment. 46. Libro etiam Artis

dicinalis salubre simpliciter difiniuit, corpus eucratum & coæquale, ergo eucrasia & coæqualitas, ipsamet sanitas est. Ex quo conuincitur error Ioannis sermonetæ, qui huic dubitationi volens respondere, primarum qualitatum temperiem, negat sanitatem esse in complexione constitutã: est enim inquit causa sanitatis, non autem sanitas cuius est causa. Deuiat tamen à Galeno (vt diximus) & futili vtitur ratione. Temperies enim & coæqualitas si sanitatis est causa, non materialis, efficiẽs, aut finalis est, sed formalis: perinde ac animal rationale hominis causa est, quod ab homine non differt. Thurisanus vero (à quo mutuasse videtur Valesius in Commẽtario ad artem medicinalem Galeni) respõdet, temperiem non esse signum sanitatis, sed corporis sani: corpus enim sanum, à temperie diuersum est. Contra vero est, quòd non modo dubitare contingit, an homo oblatus sit sanus vt semper: verum etiam an sanitas hominis oblati, sit sanitas vt semper: quo autem signo à substantia sumpto, sanitas vt semper cognoscatur, nisi temperie, fingi non potest. Magis friuola est altera thurisani solutio, qua inquit, quòd temperies non est signum sanitatis, sed impræssio quæ à tẽperie tactui infertur. Contra tamen est, quòd Galenus ibi tradit signa sumpta ab essentia & substantia rei: signum autem à substantia sumptum, est ipsa rei substantia, sicut ab actione ipsamet actio, & ab ætate ipsamet ætas: ergo signũ à temperie desumptum, debet esse ipsamet tẽperies. Accedit, quòd quando tãgens, & tangibile, idem prorsus habent temperamentũ, nulla vnius in alterum fit impræssio: indicat tamen tactus temperamentum simile, aut ob solam negationem, aut ob conuenientiam sensus cum sensorio: ergo temperies, non autem impræssio, est signum de quo agimus. Dicendum ergo, quòd eadem res est sanitas, atq; temperies, alterutrius tamen ratio est diuersa: iuxta quam diuersitatem temperies est notior, & tactu depræhenditur: sanitas verò ignotior, quia nõ tactu, sed ratione, & discursu, sumpto initio ex præeunte tactu dignoscitur. Nam quenadmodum caliditas ignea sensibus percepta notior est, quàm febris: ita temperies tactui nota, notior est quàm sanitas: prius enim tactus depræhendit caliditatem igneam in febriente, & in sano temperiem: post verò phantasia simul & ratio, considerãt an hãbuerint ortum ex causa exteriori: & rursus vtrum talia semper maneant semotis causis præincipientibus, vt pote exercitamento, ira, vigilia, insolatione, balneo, ac alijs, sicq; & non aliter, temperiẽ esse sanitatem: & igneũ calorem, febrẽ decernit. Quare nihil obstat, vnam & eandem rem, propter diuersas quas induit rationes, quarũ vna sit notior altera, indicare se ipsam. An vero exiguam vim habeat inditium hoc, ex cutis quæ tangitur temperie sumptum, vt visum fuit Forliuiensi, dubium est. Nam vbi cor labitur ad calidum, & iecur ad frigidum, media temperies resultat in cute, ex contraoperantia, & coalternatione membrorum: cum tamen eiusmodi corpus, nec temperatum, nec salubre habeatur, sed plurimis morbis expositum. Corpus præterea pituitosum neutram dispositionem habens, ante quàm labatur in febrem, mediam recipit temperiem: ita vt nec frigeat pro sui temperamenti ratione, nec caleat vt cum iam

febri-

febricitat: male ergo ex temperie in cute reperta, colligit corpus esse temperatũ Galenus. Adhæc corpus temperatum, in omni ætate est temperatum, & salubre simpliciter: in omni autem ætate non habet mediam temperiem: ergo signum & significatum non conueniunt. Fallitur tamen, quoniam corpus temperatum, & media temperies, intelligenda sunt cum latitudine ætatibus respondente: & quoniam signum hoc, tunc solum habet locum, cum corpus est immune ab omni externa alteratione, & interna ægritudine, aut neutralitate. Si vero cor calidum sit, iecur verò frigidum: non reddetur vniuersa cutis temperata, sed thorax magis calebit, venter verò frigebit.

Ab effectibus verò, qui temperamentum necessario consequuntur, indicia temperamenti plurima sumuntur. Sunt autem huiusmodi effectus, qualitates secundæ, quæ pendent ex commistione primarum qualitatum, & corporum elementorum: referunturque ad vnum ex quinque sensibus: ad tactum quidem, molle & durum: ad visum, album & nigrum, nitidum & obscurum: ad tactum simul & visum, glabrum & hispidum, crassum & tenue, asperum & lene, rarum & densum: ad odoratum, graue olens & odoratum: ad gustum, dulce & amarum. Quæ sanè cum extrema sunt, extremas, & valde lapsas temperaturas, magna ex parte commitantur: sicut media temperies, omnium extremorum mediocritatem seruat: præterquam in odoratu, & gustu: temperati enim hominis, aut caro, aut cutis, nec dulcis est, nec suauem odorem spirans: nisi dulcem, aut odorem, aut saporem habere dicamus, quod omni odore ac sapore priuatur: velut cum aquam dulcem appellare eam, quæ omnis saporis est expers consueuimus. Intemperatæ autem naturæ extraneis, aut saporibus, aut odoribus, non semper vacant: Sanguinei enim hircos redolent, vt scribit Galenus octauo libro Methodi: Biliosi verò cutem si lingas, aut salsa, aut amaricans, interdum tibi apparebit. Hæc verò, ceu alia minoris momenti, merito prætermisit Galenus, libro artis medicinalis, capite octauo, & secundo libro de Temperamentis, capite nono, decimo, & vndecimo. Mollities ex humiditate pendet, sicut durities ex siccitate. Cauendum tamen, ne durum cum tenso, & molle cum flaccido confundamus: qui enim multa carne abundant, duri videntur, ob tensionem cutis, humidi tamen sunt: sicut ex carnis defectu cutis flaccida, mollitiem mentitur, dura enim est, & sicca, vt scribit Galenus, sexto libro Epidemiarum, parte tertia, commentario vigesimo nono. Niger color, calorem: albus, frigus arguit temperaturæ: quoniã hic in pituitam, ille vero in atrum succum vergit: paritas tamen tum regionis & vitæ, tum in omnibus alijs præter colorem, est seruanda: non enim omnes Aethiopes, & qui in aprico degunt sunt calidi, nec omnes germani, & qui vitam agunt vrbanam frigidi. Aethiopes ergo Aethiopibus comparati, Germani Germanis, rustici rusticis, & vrbani vrbanis: calidi sunt nigriores, & frigidi albiores: sicut temperati in regione temperata constituti, medium colorem ha-

bent inter albũ & nigrũ, vt scribit Paulus, libro primo, capite sexagesimo. Dilucidius autem, ac specialius Galenus, libro artis medicinalis cap. 51. medium eum colorem, declarat esse commistum ex rubro & albo: quoniam is color, sanguinem & semen, ex quibus constat cutis, apprimè exprimit. Nitor vero, aut obscuritas in vnoquoque colore, purum, aut impurum succum quo nutritur, & constat homo significat. In quo signo summè cauendum est, ne intro aut foras ferantur humores & spiritus: quod per animi perturbationes, & calorem ac frigus ambientis euenire solet: vt monet Galenus, primo libro Aphorismorum, commentario tertio, & libro quarto de sanitate tuenda. Hirsuta verò (vt idẽ scribit Gal. 2. lib. » de temperamentis, cap. 10.) sunt calida omnia intemperamenta, quæ vbi sicca etiã » sunt, in summo sunt hirsuta. Mediocriter autem quæ calida quidem est, sed in al- » tera contrarietate mediocritatem habet: similiter & quæ sicca quidem est, sed in » calido & frigido media est temperie: est enim ea quoque modicè hirta. Nuda pi- » lis sunt omnia frigida temperamenta, siue mediocriter se se habeant in humidita- » te, siue immodicè. Cæterum ad summum est glabra, frigida intemperies & humi- » da: minus hac quæ frigida est, sed in altera contrarietate temperata: adhuc » minus quæ frigida est & sicca. Nec obstat, quòd vt terra præ ariditate ni- » mia, herbis priuatur: ita præ siccitate temperaturæ, homines glabri deberent reddi. Non obstat (inquam) nam talem siccitatem, quæ pilos oriri vetet, qualis in terra media æstate habetur: nisi in testaceis, & squamma tectis animantibus nõ reperias. Minor verò hac, glabrum reddere non sufficit: nam asini, equi, leones & chamœli, cutem homine sicciorem habentes, pilis vestiuntur. Homines ergo temperatura calida atque sicca præditi, multos magnosque pilos habent: plurima enim in ipsis gignitur fuligo, quæ cutim foraminibus pertundit: in quibus stipata, & retro repulsa, in pilos vertitur, & foras erumpit. In quibus vero humida cutis est, & planè mollis, qualis modo concrescens caseus, in his viæ ac meatus cutis, per quos fuligines ac vapores expirarunt, non manent, sed occluduntur (cutis scilicet partibus quæ prius dissidebant, rursus inter se vnitis) nec si manerent, pilus in ipsis gigneretur: quoniã in mollissimo meatu, vehemẽs stipatio contingere nequit. Calor ergo temperaturæ fuligines creat, & extra euocat, cutimq; in exitu pertundit, & foraminulentam reddit: siccitas meatus seruat apertos. Frigus verò temperaturæ, fuligines non creat, & cutis meatus per quos eæ quæ creantur expirant, vbi humiditas temperaturæ adiungitur, statim occluduntur, ac reuniuntur: & stipari fuligines, tum ob hoc, tum ob mollitiem, minime possunt. Indicia verò alia, quæ ex pilorum colore, & figura, & ex commutatione ipsorum in canos, atque caluitium, hic prætereo: de illis rursus acturus, dum temperaturarum capitis indicia tradentur. Crassum etiã atque tenue, ex eis sunt indicijs, quæ magnam vim in significando temperamento sortiuntur. Bifariam autem corpus crassum fieri contingit, aut ex carnis, aut ex pinguedinis abundantia: illos carnosos,

aut corpulentos: hos verò adiposos, pingues, aut obesos appellamus. Tenues similiter ex defectu carnis, graciles & excarnes, ex defectu verò pinguedinis, macros dicimus. Quanuis hæc nomina interdum confundantur. Carnis materia, abundans sanguis est, eius verò efficiens copiosus calor: ob idq́ carnosi calidi sunt & humidi, naturæq́ sanguineæ. Pinguedinis autẽ materia licet sanguis sit, à calido tamen prouenit diminuto, pinguem eius partem concrescere permittente: ob idq́ in natura prouenit pituitosa, quæ frigida est atq́ humida. Distinguũtur verò inter se se carnosi, & obesi: quòd hi frigidi, illi calidi natura sunt: quanuis vtriq́ sint humidi. Carnosi ob calorem facilè & expeditè mouentur, cæterasq́ obeunt animales functiones. Obesi verò difficilè mouentur, & ad omnia animalia opera sunt segnes. Siccæ verò naturæ, tenues sunt atque graciles, hac habita differentia: quòd melancholici, quoniam paucum habent sanguinem, & exiguum calorem nutritionis autorem, minimum gignunt carnis, nonnihil tamen habent pinguedinis per carnes sparsæ, vt scribit Galenus libro Artis medicæ, cap. 59. Quoniam ab imminuto calore facilè concrescit in carnibus aliquanta pinguedo, propter natiuam ipsarum carnium humiditatem: non autem in solidis & sub cute vbi gigni assolet in humidioribus temperaturis. Biliosi verò plus aliquid carnis, calore gigneret, nisi calor esset immodicus, qui & carnem, & pinguedinem, dißipat atq́ colliquat: ob idq́ omnium sunt & duri, & gracillimi. Vnde vt ex Galeno colligitur libro secundo de Temperamentis cap. 9. per temperamenta, corporis habitus ita distinguimus.

Temperies
- *Frigida, modicè adiposa est.*
- *Calida, modicè carnosa.*
- *Humida, carnosa simul & adiposa, aliquanto tamen magis carnosa quàm adiposa.*
- *Sicca, modicè gracilis.*
- *Frigida & humida, carnosa simul & adiposa: vbi frigus exuperat magis adiposa, vbi humiditas verò magis carnosa.*
- *Frigida sicca, carnis inops & modicè adiposa.*
- *Calida humida, carnosa & pinguis: sed plurimum carnosa, & minus adiposa.*
- *Calida & sicca, macra, gracilis, & valde dura.*
- *Temperata, omnium est excessuum media.*

Ad corporis habitum pertinent venarum angustia, & amplitudo: quicunque enim latiores venas habent, hi calidiores natura sunt: quibus verò angustiores contingunt magis frigidi, autore Hippocrate. 2. lib. epidem. par. 1. sentent. 23. & 29. Quod si quis, pinguis crassusque est, ac venas amplas habet, is consuetudinis alicuius occasione, non natura pinguis est redditus. Sicut è diuerso, siquis angustas

angustas habet venas, & gracilis est, ne hunc quidem talem esse natura necesse est, vt secundo libro de Temperamentis, capite nono, scribit Galenus. Asperum & lene, ad durum atq; molle sunt referenda, hoc vno discrimine, quòd durum & molle, in cute & subiecta carne spectantur: asperum vero & lene, in extima rei facie: pendetque asperitas à maiori siccitate, quæ humidiores partes absumit, & terrenas relinquit inæquales: lenitas verò cōtra, humiditatem significat: humiditas enim complanat, & siccitas exasperat. Hinc pueri, & mulieres, leniores: viri verò & senes, asperiorem tactum obtinent. Est autem indicium ab aspero & leni, à re omnium notissima, & quæ prius cæteris tactilibus tactum mouet, vt scribit Galenus septimo libro de placitis, Hippocratis & Platonis, vbi inquit, quòd pri- „ mus tangibilis occursus per acutum fit & obtusum: secundus verò, per calidum & „ frigidum. Quamuis autem in vniuerso corpore, sit hoc indicium asperi & lenis spectandum: magis tamen in vnguibus, gutture, iuncturis, & naso. Ab vnguium enim duritie, aut scabritie, indicium sumit siccæ temperaturæ, in primo genere signorum Auicenna, secunda primi, doctrina tertia, capite tertio, & in quinto genere, ab alijs membris, in hæc verba. Et complexionem siccam, sequuntur asperitas „ & curuitas, & iuncturarum manifestatio, & apparitio cartilaginum in epiglot- „ to, & naso, & est nasus æqualis. Rarum etiam & densum, indicia præbent temperamenti, apud Galenum libro de optima nostri corporis constitutione: rarum caloris, densum verò frigoris: frigus enim omnia concernit & densat, tam omogenea, quàm etherogenea: sicut & calor laxat, disgregat, atq; dissoluit, vt autor est Arist. libro secundo de ortu & interitu. Quoniam tamen minus sensibus, quàm rationi hæ qualitates sunt expositæ: ideo inter signa temperaturarum eas prætermiserunt autores, in molli & duro eas comprehendentes. Si quempiam tamen æque carnosum & validum, æque mollem, aut durum, externæ causæ morbificæ promptius lædunt, & ab internis facilius liberatur, is est rarior: contra densior, qui difficilius ab externis iniurijs corripitur, & ab internis difficilius se per cutem expedit. Huc etiam pertinet indicium sumptum ex compositione: optimam enim similarium temperaturam, sequitur concinna instrumentorum compositio, & ipsorum instrumentorum inter se decens coaptatio: ex qua pulchritudo, aut deformitas, tum in partibus, tum in toto consurgit. Primo nanque libro de Vsu partium, ita scriptum reliquit Galenus. Vt autem sermo noster Methodo procedat, „ quæ corporibus insunt omnia distinguamus. Insunt autem primum & maximè „ temperamenta. Quippè quæ propriam particularum substantiam complent. Cor- „ pus enim tale natura est, propterea quòd caliditate, frigiditate, humiditate, sic- „ citate, sic commistum est. Nam carni esse carnem, & neruo neruum, & „ aliorum vnicuiq; id esse quòd est, ob qualitatum quatuor prædictarum, certam „ quandam temperaturam, mistionemque contingit. Hæc igitur eis secundum sub- „ stantiæ rationem insunt. Consequuntur autem necessariò, odores, sapores, colo- „ res,

res, durities, mollities. Alia verò necessariò accidunt, positio, magnitudo, connexio, conformatio. Hæc Galenus. Hippocrates etiam secundo libro Epidemiarum, parte prima, sententia vigesima nona, ex capitis ac ceruicis magnitudine, veluti ex maximè conspicuis partibus, & quæ denudari veluti thorax, aliæq; partes non expostulant, temperamentum dignoscit. Et libro Artis medicinalis, capite vndecimo Galenus. Quando caput magnum formatũ fuit ob materiæ multitudinem, & quando ob robur virtutis informantis, & bonum temperamentum, interstinguit & dignoscit: tum ex cõcina capitis figura, tum ex ijs quæ ab ipso capite ducunt originem: scilicet à ceruice si valida est. Et capite vigesimo nono eiusdem libri, Est quidem (inquit) & latitudo thoracis caliditatis inditium, nisi cerebrum plurimum obstiterit. Et capite trigesimo septimo, & trigesimo octauo. Hepatis calidioris indiciũ, venarum (inquit) est latitudo: frigidioris verò angustia venarum. Hinc Auicenna secunda primi, doctrina tertia, capite tertio, ita scribit. Quintum verò genus, est signorum ex forma membrorum assumptorum. Quoniam complexionem calidam sequuntur pectoris amplitudo, & extremitatum magnitudo. Et ipsarum complementum in quantitate earum absq; coangustatione, & sine curtitate. Et venarum amplitudo, & earum apparitio, & pulsus magnitudo, & fortitudo ipsius, & magnitudo musculorũ, & propinquitas eorum ex iuncturis: quoniam operationes augmentatiuæ & compositiuæ, formæ caliditate complentur. Ex quibus manifestum fit, conformationem in significando temperamento, ad secundas qualitates quæ sensibus cõprehenduntur referri debere: pulchritudo enim atq; deformitas, quæ ex bona, aut mala compositione consurgunt, & visu & tactu comprehenduntur. Dubium tamen esse videtur, quomodo ex figura, & conformatione, iudicet Galenus de temperamento, contra ac docuerit .2. lib. de temper. cap. 14. valida etiam ratione allata: quòd scilicet conformatio sequatur facultatem formatricem, quæ diuersæ originis est, ac diuinioris, quàm temperamentum ex calido, frigido, humido, & sicco, resultans: ita enim eo loco scriptũ reliquit. De hac nanq; Aristoteles dubitauit, nunquid diuinioris originis sit, atq; à calido, frigido, humido, & sicco, res diuersa: quo mihi minus rectè facere videtur, qui tã temere de rebus maximis pronũciant, & solis qualitatibus formandarum partiũ causam adsignant. Rationabile enim est, hæc organa esse formatorem alium. Dicendum, quòd huiusmodi facultas, plura potest, & mirabiliora, quàm ratio exigit temperamenti: vtitur tamen temperamento, vt instrumẽto opportuno, calidiori ad dilatandũ, & minus calido, vbi minorem cauitatem molitur: quare ex conformatione non ineptè temperamentum indicamus, vt dictum est: nec adeò certum est iudicium, ac si ex solo temperamento penderet, vt secundo libro de temperamentis scripsit. Dicendum secundo, quòd mores animi sequuntur temperamentum, vt ex libro Galeni ad id dicato constat: compositio verò sequitur mores, vt scribitur secundo libro de temperamentis citato. Equinus enim pullus calce ferit, nõdum firmis vngulis: & vitulus cornu, ante nata cornua:

&

& aues ante prouentum plumarum, alas quatiunt ad volandum, vt scribit Galenus, libro de fœtus formatione. Prius ergo sunt animi mores, quàm instrumenta, instrumenta verò posterius, pro ratione morum tribuuntur. Et ex consequenti, compositio non sequitur immediate temperamentum, sed mores: quod ipse voluit expresse. Gal. 2. lib. de temper. citato. Mediatè vero ad temperamentum sequitur compositio, ita vt ex compositione, temperamentum posit indicare medicus, & mores physiognomus. Si nanq; vir fœmineam figuram, loquelam, & totius corporis compositionem assumat: naturam, & temperamētum fœmineum, ipsi inesse indicabit medicus: & fœmineos mores ipsi præscribet physiognomus: quòd nimirū timidus sit cum audacia quadam, detractor, mendax, dolosus, rixosus, & iniustus. Contra vero fœmina, si virago sit: temperaturam habet virilem, & in mores generosos ac viriles assurgit. Hinc adulterinū esse Hippocratis locum. 2. Epid. par. 5. sent. 4. vbi voce graciles, bonos esse adstruit, merito censuit Petrus Iacobus Steue Valentinus, in commentario ad dictam sententiam. Vngues curui & reflexi, medico siccitatem temperaturæ: physiognomo vero, ob similitudinem compositionis cum auibus rapacibus, latronem esse significat. Palpebrarum crebra nictatio, timidum: fixio ac immobilitas, ingratū: quoniā in timore & ingratitudinis actu, ita palpebras disponere solemus. Ab oculis quoq; (qui velut fores animæ per ipsos emicātis sunt) & ab alijs pariter membris, inditia plurima morum sumuntur: estq; in omnibus velut vna ratio, quòd qui ex natura, habuerit membra ita composita vt in actu aliquo ea componere solemus, aut similia animantibus quæ in eo actu excedūt cætera, ad eum actum proni iudicantur: ad libidinem (verbi gratia) si superior palpebra nondum ad mediū deducitur oculi: ad speculationē, & meditationē, si infra medium extēditur, cū mobilitate quadā, & frōtis relaxatione: ad inuerecundiam, si sursum reuellūtur palpebræ, & frōs rugosa est. Magni oculi, bonos arguūt viros, exigui prauos, autore Hipp. lib. 2. Epid. par. 5. sent. 1. ab irrationalium oculis argumento sumpto: angues enim, simiæ, & vulpes, etsi quæ alia sunt animalia vafra, tenues habent oculorū acies: oues verò ac boues, & quæcunq; alia bonorū sunt morū, & simplicia, latè intuētur. Si quis prætereа hirto est pectore, hunc audacēm indicant physiognomi, vt autor est Gal. lib. 2. de temp. cap. 12. sin cruribus est hirtis, salacē: nō tñ causam adijciunt. Neq; enim cū pectus habere leoni similē dicūt, crura vero hirco, iam primam causam inuenerunt. Siquidem cur Leo quidem audax, hircus vero salax sit, ratio etiam inuestigandum exigit. Hactenus enim quod in re quidem fieri cernitur dixere: causam tamen eius omisere. Cæterum is qui naturali speculatione est exercitatus, sicut aliorum omnium, ita horum quoq; causas inuenire tentat. Propterea enim quòd inæquali partium temperamento sunt, non leo modo & hircus, sed etiam cæterorum pleraq; animalium, idcirco ad alias actiones aliud est pronum. Hæc Galenus. Temperamentum ergo (vt quo sum digressus me recipiam) ex compositione dignoscitur: quoniam facultas quæ nostra corpora fingit,

tem-

temperamento vtitur, vt instrumento ad formandum ipsa. Quoniam tamen agens principale non est temperamentum, sed ipsa facultas formans, quæ diuiniorem habet originem, & mirabiliorem doctrinam in pangendo, & formando, ad quam tempera mentum non posset attingere: non est prorsus certum indicium quod ex compositio ne sumitur, ad temperamentum dignoscendum. Accedit etiam minori huius indicij certitudini, quòd huiusmodi facultas, non format animantia immediatè pro ratione & mensura temperamenti, sed pro ratione morum: immediata autem ratio, certior est quàm mediata. Ob id libro de optima nostri corporis constitutione Galenus, necessarium esse non putat, temperatissimam naturam esse optimam: poterit enim li-
" *cet raro euentu, in compositione deficere: sunt autem hæc ipsius Galeni verba. Quæ*
" *nam optima nostri corporis constitutio est? vtrum maximè temperata, vt complu-*
" *res veteres & philosophi & medici senserunt: an necesse est vt quæ optima sit,*
" *eadem temperatissima habeatur: non autem quæ temperatissima, eadem necessario*
" *optima existimetur? nam cum moderata calidi, frigidi, humidi, ac sicci, temperatio,*
" *partium nostri corporis similarium sanitas existat: compositarum verò ex simila-*
" *rium ipsarum conformatione, quæ situ, magnitudine, figura & numero constet: fie-*
" *ri quidem potest, vt corpus aliquod ex plurimis bene temperatis particulis constitu-*
" *tum: ipsarum tamen, vel magnitudine, vel formatione, vel numero, vel qualam in-*
" *ter se ordinatione læsum deprehendatur. Hæc Galenus. Ex quibus constat quòd corpus temperatum in similaribus, potest in instrumentorum compositione male constitui. Quòd verò quadratum, & bene constitutum est, hæc duo necessario sibi annectit, bonam (inquam) similarium temperiem, & officialium commensurationem. Pars etiam, præter corporis cuius est pars commensum interdum constituta, bonum habitum non necessario ob eam incommensurationem amittit, vt in capite magno aduertit Galenus, cap. 11. artis medicæ: quod cum bene ac pulchrè formatum est, bonum est: non enim ex solius materiæ multitudine, sed ex vi & robore virtutis nos informantis prodijt. Et. 6 lib. Epidemiarum, parte. 1. cōment. 3. non modò capitis magnitudinem probat, vbi decora ipsius seruatur figura: verum & si acuminatum fuerit, propter alterutrius eminentiæ, præsertim posterioris, quæ ad occipitium est excessum: dummodo eiusmodi eminentia, nec sit valde magna, nec indecora, & valida ceruice sustineatur. Hos etenim homines, tum aliorum membrorum, tum ossium præcipuè viribus valere comperit. Id autem corpus officialium partium exactum commensum dicetur habere (apud Galenum eodem libro de optima corporis constitutione) quod ad instar normæ polycleti fuerit formatum: aut parum aliquid ab ea desciuerit. Hanc ergo normam polycleticam, ad cuius imaginem quadrata corpora æstimet, præ oculis habeat medicus: aut eam saltem quam Petrus Iacobus Stebe Valentinus, describit secundo libro Epidemiarum, parte. 5. cōment. 4. qua egregios omnes olim pictores, & statuarios vsos fuisse refert, in qua nulla præfigitur certa corporis nostri quantitas, sed proportio. Quare poterit cuiuslibet*

quantitatis

quantitatis quadratus, boniq; habitus homo reperiri: si modo temperiem habeat similarium partium, & exactam instrumentalium cōmensurationem. Quod Galenus ad finem libri, de optima nostri corporis constitutione, adstruit his verbis. Quod vero » eiusmodi corpus, nec magnum, nec paruum, nec mediocre, necessario statuendum sit, » dictum à nobis est, in libris de temperaturis, sed in proposito etiam opere dicetur gi- » gni quidem magnum corpus ob exuperantem materiam: ob exiguam vero par- » uum: sicuti multo ex ære grandis statua: ex pauco parua conficitur. Nihil tamen ob » stat quin duo hæc corpora, particulas obtinere poßint moderatè constitutas. Nam » corpus quod nec densum euidenter sit, aut laxum, neq; durum, aut molle, neq; item » pilosum aut glabrum, quantæcunq; magnitudinis stiterit, temperatißimū est. Quod » si instrumentariæ eius partes, cōmensum quendam inter se sortiantur, erit profecto » visu sane pulcherrimum, cum absolutißimæ constitutionis existat. Nec obstat quod » paruum caput semper sit reprobum, apud Galenum libro artis medicæ, cap. 11. in hæc verba. Paruum igitur caput, vitiosæ constitutionis cerebri proprium est indicium. » Non obstat (inquam) nam caput paruum dicitur, quod proportione sui corporis est paruum: quod enim corpori paruo ex proportione respondet, non dicitur paruum: quoniam suo corpori paruum non est. Sed quare paruū, si pulchrum est, ac bene formatum, non erit bonum, similiter ac magnum quod benè formatum est? Dicendum, quod in membris habentibus sua natura cauitatē, semper reprobatur paruitas apud Galenum 6. lib. Epid. par. 1. com. 3. vt in capite, ventriculo, ceruice, pectore, vesica, & alijs: quia cum stipatione, & obstructione, recipit materias, & membra continenda: non sic autem reprobari potest amplitudo. Atq; huc vsq; dicta sunto indicia temperamentorum, à temperamenti causis, & essentia, & ab ijs quæ necessario consequuntur, & accidunt. Restat vero indicium ab operationibus sumptum, quod sequens exhibebit caput.

De indicio quod ab operationibus sumitur. Et *nunquid temperati corporis operationes, sint perfectiores. CAP. XXII.*

QVANVIS operationes ab anima, eiusq; facultatibus prodeant, non tamen eæ sine temperamento quidquā efficiunt. Animam enim aut temperamētum esse, aut sine ipso nihil ipsam operari, scribit libro de substantia facultatum naturalium Galenus. Hinc indicium ab operationibus, ad dignotionem temperamenti magnifacit Galenus, lib. artis medicæ, cap. 8. Temperatißimum nanq; quod simpliciter salubre corpus est, operationū perfectione, à reliquis intra latitudinē sanitatis intēperatis corporibus distat: ipsa vero intemperata inter se se, ex » eo quod magis, minus ve, in operationibus existit, distingūtur. Ex quo non oportet »

colligere singulas operationes temperati corporis esse perfectissimas, ita ut in nulla ab intemperato corpore vincatur: sed quòd omnes actiones simul, temperatum corpus habet perfectiores, etiam si vincatur sigillatim in aliquibus ab intemperatis. Nam quanuis ex unius qualitatis intemperamento, aliqua operatio reddatur perfectior: plus læditur in reliquis operationibus, quàm in ea ipsa quæ perficitur, possit in melius promoueri. Sic si in frigido ventre promouetur appetentia, plus læditur coctio quàm ipsa promoueatur: & in calido plus læditur appetentia, quàm promoueatur coctio: in sicco augetur retentio: & in humido expulsio: plus tamen reliquæ functiones læduntur. In sicco cerrebro sensuum adest perspicuitas, sicut in humido turbulentia, in temperato verò omnia sunt moderata, vt scribit Galenus libro artis medicinalis: est autem hæc moderantia præferenda, & potissimũ deligenda, plus enim læditur siccum cerebrum in facilitate addiscendi, & in propriæ substantiæ nutritione, quæ cum siccitate fit deterius: quàm proficiat ex promptitudine addiscendi. Calidum insuper & siccum temperamentum, ad expulsiones, & agibilium molitiones, reliqua superat temperamenta: sicut calidum & humidum, nutritione & augmentatione præstat; vt scribit Galenus tertio libro de causis sympthomatum: longæuius etiam est eodem autore, sexto libro de sanitate tuenda, capite quarto: quod fieri nequit, nisi nutritio sit, quàm in omnibus alijs temperamentis perfectior. Plus tamen in alijs functionibus naturalibus, & animalibus, temperata hæc corpora læduntur, quàm in dictis quæ perficiuntur functionibus promoueantur. Sic homo, quanuis in comparatione ad reliqua animãtia sit temperatissimus, in quibusdã tamen operationibus exceditur à brutis. Ita enim secundo libro de Anima, scribit Aristoteles. " De odore " autem & odorabili, prædictis minus definitu facile est. Neque enim clarum est, cu" iusmodi quid sit odor, ita vt sonus, vel lux, vel color. Causa autem est, quòd hunc " sensum non habemus exactum, sed multis animalibus deteriorem. Homo enim " malè odoratur: & ex odorabilibus nihil sentit præter id quòd est iucundum, & " quòd molestum: cum non sit exactum sensorium. Primo etiam libro de Sanita" tate tuenda, ita scribit Galenus. Omnes cernimus malè, si cum aquilis & lynce " comparemur: & confusè oblesèque audimus, si cum melampode: & pedibus pa" rum valemus, si cum Iphyclo: & manibus, si cum milone conferamur. Vulgo etiam hi circunferuntur versus.

> Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu
> Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.

Quæ sicut hominis temperatissimi inter animantia perfectioni non obstant, quoniam multæ sunt aliæ functiones, in quibus homo excedit cætera: ita inter homines, temperatissimus, intemperatos excedit perfectione functionum, quanuis in multis earum à singulis intemperatis excedatur. Nullum enim

temperamentum, ad omnes operationes, ita potest accommodari, vt ad singulas sit optimum: quoniam variæ operationes, varia temperamenta optant, ceu familiaria sibi. Sed si omnes operationes simul sumptas, temperatus homo habet perfectiores: cur Galenus, primo libro de temperamentis, cap. 18. ita scribit? Ac medij quidem in vniuersa substantia, communes notæ dictæ iam sunt. Quæ verò in animalium speciebus notantur, actionis perfectione quæ cuique sit conueniens iudicatur. Conuenit autem homini, vt sit sapientißimus: cani, vt mitißimus pariter sit & fortißimus: leoni, vt tantum sit fortißimus: sicuti oui, vt sit tãtum mitißima. Et cap. 11. eiusdem libri, ita scripserat. Vbi verò styrpem, animans ve vllum, eucratum dicimus, nequaquam in ea dictione, simpliciter cõtraria inter se comparamus: sed ad naturam vel animalis, vel styrpis referimus. Ficum (verbi gratia) temperatam dicentes, cum talis sit, qualis maximè ficus esse natura debeat. Rursus canem, suem, equum, & hominem, cum eorum quisq; pro sua natura optimè se habeat. Optimè verò se habere aliquid pro sua natura, ex ipsis functionibus intelligitur: quippe animal, ac styrpem quamlibet, tum optimè se habere dicimus, cum optimè suã functionem obeunt. Ficus enim virtus, bonitasq; est, optimos, plurimosq; ficus afferre: ad eundem modũ vitis, plurimas optimasq; vuas pendere: equi verò, quàm velocissimè currere: canis, ad venationes quidem, & tutelam, quàm animosißimum: ad domesticos quàm mitißimum esse. Quibus verbis, tantũ requirit ab animanti temperatißimo, perfectionem in ea operatione, quæ speciei magis congruit: homini vt sit prudentißimus, non velocißimus, aut fortißimus. Illud enim equo, hoc vero leoni accommodat. Dicendum, quòd Galenus omnium actionum speciei conuenientium perfectionem requirit: ponit tamen exemplum in ea quæ speciei est magis accommoda: quoniam ea est notior, & per ipsam ab altera specie, melius quàm per aliam dirimitur. Non enim equo sufficeret velocißimum esse, si ferox esset, & immansuetus, deformiterq; formatus, caudam quatiens, & oculos distorquens: ob horum enim singula (quantumuis cursu excellat) equitatui reddetur inutilis, & ab equite reijcietur. Nec homini sufficit esse sapientißimum, si amarulentus sit, elatus, & acerbus,

Quem non vlla magis sermonum gratia mollit,
Quam si dura silex, aut stet marpesia cautes.

Si tristis & perfractus, scurrulis sit ac iocosus, Democriti ac Heracliti more, de quibus Iuuenalis Satyra. 10.

Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quoties à limine mouerat vnum
Protuleratq; pedem: fleuit contrarius alter.

Si male nutriatur & cõcupiscat, si vitijs sit obnoxius. Tẽperatus enim homo suapte natura, in omnibus mediocritatẽ seruat: intelligẽtiæ, & probitati idoneus est, ad literas, ad arma, ad rẽpublicã administrãdã aptus inuenitur. Si solã præterea velocitatẽ, spectemus ad equi perfectionẽ: biliosus equus, erit tẽperato perfectior: & san

guineus

guineus leo, tẽperato leone robuſtior: & pituitoſa ouis mãſuetior. Et inter homines ſicco tẽperamẽto prædītus, qui bilis & melancholiæ miſturã abundãtius accepit, ſapientior erit. Primo, ob quietem ſicci, quæ ad ſpeculationem, ac ſapientiam eſt neceſſaria. Secundo, ob defectum excrementorum conturbantium ſpiritus, & impedientium diſcurſum. Ob id enim ſiccitatẽ prudentiæ autorem eſſe poſuit Heraclitus, & ab eo recepit Galenus, libro cui titulus eſt: quod animi mores corporis ſequantur tẽperaturas. Ob idq; ſenes prudentiſſimos eſſe arbitratur: niſi ob frigus " cum iam ſunt decrepiti fiant deliri. Omnibus enim (inquit) animi officijs frigus officit. Tertio, quoniã ob bilem velociter diſcurrunt, & ob melancholiã conſtanter iudicãt, de ijs quæ diſcurſu inuenerũt, vt autor eſt Gal. 1. de natura humana, com. 40. " in hæc verba. Eſt alia præterea conſideratio naturalis non contemnenda. Hæc ad " proborum generationem morũ referre quatuor humores docet. Sed hic demonſtraſ" ſe prius conueniat, animi mores corporis cõmitari temperamentis: quam rem alibi " tractauimus. Atq; hoc conſtituto, animi dexteritas, & prudentia, à bilioſo humore " proficiſcetur: integritatis, & conſtantiæ, erit autor humor melancholicus: ſanguis " ſimplicitatis, & ſtupiditatis: pituitæ natura, ad morum cultum nihil facit, ſed in ciborum prima mutatione generari videtur. Hinc Ariſtoteles, problemate primo libri triceſimi, omnes qui ingenio claruerũt, vel in ſtudijs philoſophiæ, vel in republica adminiſtranda, vel in carmine pangendo, vel in artibus exercendis, melancholicos fuiſſe perhibet: quales Herculẽ, Aiacẽ, Belorophontẽ, Lyſandrum, Empedoclem, Socratẽ, atq; Platonem, extitiſſe affirmat. Appellatione autem melancholicorũ, potius veniũt intelligẽdi, hi qui ex bilis ac ſanguinis vſtione, atrabiliares ſunt redditi, quàm qui ab ortu ſunt melãcholici. Hi enim ab excrementis, pituitoſorum potiùs, quã melancholicorum, nomen merentur: vt ſcribit Galenus, ad finẽ ſecundi " libri de tẽperamentis, in hæc verba. Non eſt quòd opinentur, tanquã corpus ſiccum " eſt, itidem excrementum quoq; ſiccum eſſe. Etenim ſi quis ab initio ſicciore, frigidio" req́ue tẽperamento ſtatim fuit, is non melancholicus eſt, ſed vtiq; ab excrementis pi" tuitoſus. Quòd ſi ex habitus mutatione, frigidus, ſiccuſq́ue eſt redditus: neceſſariò hic " talis, iam etiam melancholicus eſt: verbi gratia, ſiquis ante calidus & ſiccus, ex " ſanguine vrendo, plurimam generauit atram bilem: eſt enim is præterquàm quòd " ſiccus eſt & frigidus, protinus etiã melãcholicus. Sin à principio frigidus & ſiccus " fuit, habitus quidẽ corporis eius, albus, mollis, depilis, venis, articuliſq́ue parũ expreſ" ſis, gracilis, & tãgenti frigidus, animus verò minimè audax, & timẽs, & triſtis: non " tamen excrementa huic melancholica ſunt. Hi ergo omnes qui literis, artibus, & ingenio claruerunt: aut melancholici fuerunt ex commutatione bilioſæ naturæ, in attrabiliarẽ: aut ſimul cũ naturali ipſorum melãcholia, bilis ab initio creuit. In iſtis enim à bile velocitas pendet diſcurſuũ, & à melãcholia firmitas iudicij, vt ex Galeno libro de natura humana retulimus: in illis verò, qui medio cri aduſtione atrabiliares ſũt facti, vtraq; ratio in vno humore cõprehẽditur. Qui verò melãcholici ab

ab initio sunt, quos nec adustio tales effecit, nec bilis simul excrescens illustrat & acuit, hebetes sunt & tardi: sicut & qui immodicè vsti sũt feroces, & audaces. Persimili enim nos alterat affectione, melancholia, ac vinũ, vt scribit Aristoteles. Vbi enim vinũ (inquit) hominẽ frigentem taciturnũq; à sobrietate accepit, paulo liberaliori poculo refouet, excitatq; ad verba: tum largiori potu, verborũ vberẽ, eloquẽtem, fidentemq; reddit: post hac processu potãdi ampliori, audacẽ, propensumq; facit ad agendũ: deinde plenius amplificato, in contumeliã & petulantiam vertit: mox ad insaniã propemodũ accendit: postremo nimio ex potu resoluit: stultumq; agit, in modum eorum qui à pueris morbo laborant cõmitiali. Sic melancholia vbi frigida prorsus est, & nullo calore fota: hebetes ac tardos reddit: vbi verò incalescit, & illustratur, ingeniosos & mente aptos: vbi autẽ copiosior est, aut plus iusto vsta, deliros, furentes, audaces, & inordinatim concitatos facit. Ita enim loco citato scribit Aristoteles. Quibus multa & frigida bilis est attra, hi stolidi sunt & ignaui: in quibus permulta & calida, hi perciti, ingeniosi, amantes, propensi ad omnẽ excandescentiam & cupiditatẽ, nonnulli etiã loquatiores. Et subdit. At quibus minus ille calor remissus ad mediocritatẽ sit, ij prorsus melancholici quidẽ, sed longè prudentiores: & quãquã aliqua in parte minus excedant, multis tñ in rebus, cæteris sunt omnibus præstantiores: alij in studijs literarũ, alij in artibus, alij in republica. Nec valet, quòd si cõplexio melãcholica, literis, & intelligentiæ est inepta: dũ in eam vertitur biliosa, sanguinea, aut temperata, in deteriorem, & minus ingeniosam vertatur. Diuersa enim est melancholica ex conuersione facta, à melãcholica ab ortu contracta vt diximus. Habet ergo tẽperatũ corpus, si omniũ actionũ aceruũ spectemus, omnes operationes perfectiores quolibet intẽperato. Si verò singulas æstimemus seorsum, nullã habet perfectissimã, nec eã quæ propriæ magis cõgruit speciei. Biliosus enim ad arma, & motus corporeos est aptior, quòd scitè expreßit Iuuenalis, sat. 2.

Hispida barba quidem, & duræ per brachia setæ,
Promittunt atrocem animum.

Sanguineus ad nutritionis opera, & venerea præstantior est. Pituitosus castus est, & animum placidum habet ac pacatum, & qui vix vel laceßitus excãdescat. Melancholicus verò, cui aut bilis acceßit permistio, aut ex bilioso talis est redditus, sapientior, prudentior, & in republica administranda æquior est, & qui à cõstantantia susceptoq; cõsilio, nulla vi abducitur: vt illud ipsi congruere Oratij poßit.

Iustum & tenacem propositi virum
Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum feriant ruinæ.

Nec valet, quòd si sanitas est actionum causa, perfectior sanitas temperatißimi

tißimi corporis, erit causa omnium & singularum actionum perfectiorum. Sed solum inferre licet, quòd omnes temperatißimi corporis actiones probæ, ac perfectæ, proueniunt: quod minor sanitas facere non potest.

Hinc multi diuersorum autorum deteguntur errores. Magna enim autorum pars, bruta acutius & fortius videre, olfacere, & audire: non autem perfectius existimant. Homo quoque (inquiunt) temperatus, perfectius sentit, quanuis qui calido ac sicco est cerebro, acutius & fortius odores percipiat. Cum verò vlterius vrgentur, quomodóque aquila homine imperfectius intueatur: & siccum cerebrum imperfectius quàm temperatum odores percipiat interrogantur, nihil consoni ac vtile respondent. Marsilius ob id perfectiorem visum humanum, quàm lynceum, & cuiusuis alterius bruti sensum appellat, quoniam in nobiliorem potentiam ordinantur humani sensus (putà in cogitatiuam & intellectum) quàm sensus brutorum. Temperati quoque corporis nutricationem, aliasque actiones, perfectiores esse existimant: quoniam in cogitatiuam & intellectum perfectiorem ordinantur. Vis enim (inquiunt) nutritiua, homini data est vt sentiat: sensus vt imaginetur & cogitet: imaginatio & cogitatio, vt intelligat: ergo omnes operationes quæ melius huic vltimæ deseruiunt, sunt perfectiores: quantumuis reliquæ sint acutiores: habet autem temperatus homo intellectum fœliciorem, quàm intemperati: ergo & reliquæ operationes inferiores, quæ in ipsum ordinantur, perfectiores dici debent. Iacobus verò Forliuiensis, omnes actiones temperati corporis putat esse meliores, eo quòd humanæ naturæ melius congruunt, quàm actiones intemperati. Est enim medium temperamentum, humanæ naturæ maximè congruum, & vt ipse dicit proportionatum, ergo actiones medio huic temperamento congruentes, sunt cum humana natura magis consonæ, & ex consequenti perfectiores: non enim aliunde quàm ab huiusmodi consonantia, aptius sumi perfectio potest. Sed falluntur apertè. Primo, quoniam Aristoteles & Galenus, hominem in odoratu vinci à brutis, & in visu ab aquila, ac lynce fatentur: maléque nos horum comparatione sentire scribunt. Secundo, quoniam quinto libro de generatione animalium Aristoteles, acutè videre definit, per minima, & procul discernere: hoc autem appellat Galenus, primo libro de causis symptomatum, capite secundo, perfectam & synceram visionem: sicut & Auerrhois, tertio colliget, capite tricesimo octauo. Videt enim aquila, quicquid homo videt, & aliquid vltra: totum igitur videt aquila, homo verò partem: totum autem parte est potius. Tertio, nam perfectio, cuique actioni est intranea, & non aliunde debet mendicari: neutricatio ergo ex se, suam habet perfectionem, non ex ordinatione ad sensum, vt in plantis videre est: & sensus ex se, scilicet ex materia circa quàm noscendam versatur, & maiori aut minori certitudine in cognoscendo eiusmodi materiã, vt apparet in brutis. Simili modo & intellectus is est præstãtior,

qui plura & certius comprehendit. Ergo frustra laborant, cum omnium aliarum actionum perfectionem, ex ordinatione ad præstantiorem cogitatiuam, & intelligentiam sumunt. Quarto, quoniam omnes temperati corporis actiones, essent æque perfectæ, si perfectio esset æstimanda, aut ex ordinatione ipsarum ad intellectum (vt voluit Marsilius) aut ex congruitate ad naturã humanam, vt Iacobus: siquidem idem est temperati hominis intellectus ad quem referuntur: & æqualiter sunt omnes eius operationes, proportionatæ & naturæ humanæ congruentes. Cum ergo cuiusq; operationis diuersa sit perfectio: à sui intranea natura, & non ab hisce externis est pensanda. Quinto, quoniam nec si ita actionum perfectionem sumerent, omnes & singulas temperati corporis actiones, perfectiores esse conuincunt. Nam intellectus & cogitatio temperati corporis, in quas ipsas referunt: vincuntur ab atrabiliario per conuersionem temperamento, aut à naturali per bilem illustrato, vt diximus. Temperati enim omnia habent mediocria, ita vt etiam intelligentia & speculatio mediocris, sit ipsis congruentior & magis suæ naturæ proportionata, quàm nimia, & cogitabunda melancholicorũ: per quam tamen plenius veritas agnoscitur, & non modo præsentia, verum & futura prædici posse creduntur: vt de Sibilis & Bachis diuino spiraculo instigatis, tradit Aristoteles problemate primo, sectionis tricesimæ. Quanuis enim naturaliter & per ea quæ sunt in nobis, neq; melancholia, neq; vlla dispositio alia, facere possit, vt per nos futura & longe sita diuinemus, aut linguis loquamur ignotis (quicquid de hac re mentierit Leuinus lemnius, lib. 2. de Ocultis naturæ miraculis cap. 2.) melancholici tamen sunt opportunissimi, vt separatus aliquis intellectus, se illis immisceat: Deus (inquam) aut Angelus, aut Dæmon: qui eam diuinationẽ illis immitat. Nam si Deus, aut Angelus, se immiscet nobis: rationi consentaneum est, ijs maxime se miscere, qui ingenij magnitudine, & excellentia quadam actionum præstant: vt notat Fracastorius. 2. lib. de Intellectione. Si verò dæmon est qui isthæc operatur, in melãcholicis præcipuè ea operari censendum est: qui facillimè & in furorem, & in omnẽ insaniam verti possunt. Sic de Maraco ciue syracusano refert Aristoteles, problemate citato quòd poëta erat præstantior dum mente alienaretur. Sic absonum non est, à dæmone quempiam per expurgans medicamentum liberari, vacuata per ipsum melancholia, quæ aptum ipsum reddebat Dæmonis inuasioni: vt in illustrissima quadam Comite, melancholia redundante, contigisse comperimus: quam Dæmon illudebat, & ad infidelitatem trahere conabatur: per commoda autem præsidia curata, simul à melancholia, & dæmonis conatu, nostra ope (Deo optimo maximo concedente) fuit liberata. Temperati ergo vt vnde digressi sumus reuertamur, omnes operationes habent moderatas: nullam autem summam, sed in singulis ab aliquo ex intemperatis planè exceduntur. Vnde libro Artis medicinalis, capite decimotertio, in cerebro temperato, omnes functiones principes dixit esse moderatas. Et

Auer-

Auerrhous.4.coll:cap.8.signa temperati cerebri memorans, Intellectus (inquit) eius est inter velocem & tardum. Et capite duodecimo artis medicæ, ingenium tribuit Galenus tenui substantiæ cerebri, non mediocri. Et apud Arist. lib.2. de partibus animalium, cap.2. animalia sanguinem tenuem habentia, præstant ingenio: viribus autem & robore, quæ crassum & fibrosum habent: inter hos verò temperati, medium vtriusque sortiuntur. Quo loco animalia comparat inter se Aristoteles, non autem homines inter animalia: aliter enim melancholicus, qui crassum sanguinem habet, non polleret ingenio vt diximus. Sed dubium est, quomodo ingenium, & prudentia, pendeant ex hoc, aut illo temperamento: si causa quare homo cogitatione antecellit bruta, est varietas maior compositionis cerebri humani, vt scribit Gal.7. lib. de placitis Hippocratis & Platonis, cap. 5. Dicendum est, quòd hæc sententia non est Galeni, sed Erasistrati, cuius verba apertè refert ibi Galenus, eáque conceptis verbis reprehendit. 8. libro de Vsu partium, cap.13. vbi probat, intellectum sequi, non compositionis varietatem: sed corporis quod cogitat, atq; intelligit, bonã tẽperiem. Nam ipsi etiã asini (inquit) cerebrũ habẽt admodum perplexũ, & varia compositione formatum: quos oportebat si morum spectes ruditatem, ac stuporem, cerebrum habere simplex omnino, & sine vllo plexu ac varietate.

De indicio quod sumitur a repugnantia ad morbos: *& nunquid temperatum corpus, magis reluctetur causis morbificis.*

CAP. XXIII.

SALVBRE simpliciter corpus, quod temperatum esse diximus, vel ex ipsa nominis significatione, longè à morbis abesse constat. Quod etiam ipsius essentialis ratio definit, salubre enim simpliciter semper (libro artis medicinalis, autore Galeno) aptũ est per omnes ætates sanum manere: quoniam ex modo, ac perfectione mistionis, resultat in ipso naturalis quædam potentia, ad conseruandam salubritatem, & effugiendam noxam à causis alterantibus, quæ nos ægrotare faciunt. Sanitas insuper qualitas est, qua actiones fiunt, quáque infirmantibus causis resistitur: maxima igitur, ac optima sanitas est, qua meliores fiunt actiones, & melius ægris causis resistitur. Duos insuper Galenus cap.8. artis medicinalis, constituit terminos inuicem contrarios, optimam scilicet constitutionem, & nunc factam ægritudinem, reliquas verò sanitates in medio collocauit: difficilius autem extremum, permutatur in extremum, quàm in medium. Vnde eodem capite, salubre semper corpus distinguit Galenus à reliquis salubribus, ex eo quod magis, minus ve, in operationibus existit, ac quia causis,

quæ ægritudinem pariunt reliqua non æque resistunt. Et cap. 13. eiusdem libri de tẽperato cerebro dixit, quod ab his quæ extrinsecus occursant, minime læditur: quæ scilicet vel calfaciunt, vel frigefaciunt, vel humectant, vel exiccant. Libro etiam de optima nostri corporis constitutione, omnibus causis morborum, temperatum corpus, magis quàm intemperatum repugnare, persuadet Galenus: quoniam temperatum corpus difficulter corripitur morbis ab exterioribus causis, & ab interioribus: & non sunt aliæ lædendi rationes: ergo temperata corpora à morborum offensis recipiendis, plurimum recedunt, valdeq; indisposita sunt. Ab externis quidem causis minus læduntur. Primo, quoniam temperatum quod in medio est extremorum, ab vtrisq; extremis plurimum distat: ergo ægrius ad ipsa extrema dilabetur, per calfacientia & infrigidantia, humectantia & exiccantia, quantum ad vim illatam ab externo alterante attinet. Secundo, ob actionum præstantiã, quibus temperatum corpus lædentibus causis valde repugnat: redditurq; morbis ipsis difficulter obnoxium. Tertio, ob succi probitatem, quæ difficulter vitiatur à causis externis nos alterantibus: ira, tristitia, vigilijs, imbre, squalore, atq; pestilenti aëris statu. Ab internis quoq; causis, quæ ab alimenti excrementis, tum quantitate, tum qualitate redundantibus oriuntur, vix temperatum corpus lædi potest. Primo ob facultatum & actionum in hoc corpore symmetriam, & conuenientiam: ob quam huiusmodi recrementa non gignuntur in ipso: tantum enim appetit quantum conficere potest, & tale quale sui natura postulat. Secundo, quoniam si qua forte fortuna, in hoc corpore recrementa, aut quantitate, aut qualitate nocua proueniunt: ob eandem facultatum & actionum cõmensurationem, antequam morbos inuehant pellentur. Vt enim appetens appetit pro ratione coctricis, ita expultrix pellit quidquid coctrix sua alteratione extriuerit recremẽti. Tertio, quoniam etiam si interdum expultrix torpuerit, & aliqua excremẽta aceruari siuerit, nullum necessariò ab eis accipit detrimentum: ob validam virtutẽ temperati, quæ lædentibus causis diu multumq; resistit, vt libro citato de optima nostri corporis constitutione, scribit Galen. Valida enim virtus, quæuis offendẽtia spernit, vt lib. 2. de Causis sympthomatum cap. 5. docuit. Intemperata verò corpora, tam internis, quàm externis vitijs minus repugnant, ob causas contrarias: ad aliquod enim extremum vergunt, ad quod promptè ac facilè labuntur: actiones quoq; (vt diximus) habent imperfectiores, per quas lædentibus causis minus resistunt. Vitiosos etiam habent succos, quorum ratione morbis facile succumbunt. Incommensuratas etiam habent facultates, & actiones, cuius ratione ij succi gignuntur, & non expelluntur statim ac geniti sunt: sed aceruantur in corpore, morbos, & mortẽ parituri. Ob intemperamentum enim facultas imbecillior, promptiùs læditur, & lædentibus succumbit. Ex quibus non diuersam apud Galenum esse repugnantiæ ad morbos, ac operationum rationem conuincimus: vt enim temperatum corpus omnes actiones edit perfectiores, & in singulis vincitur ab aliquo ex intemperatis: ita omnibus morbis magis repugnat, à singulisq;

gulisq; morborum generibus facilius comprehenditur, quàm ad contrarium intemperatus, comprehendatur. Rarum enim corpus ab iniurijs externis, facillimè vincitur., difficulter vero ab internis: densum contrario modo se habet: temperatum quod inter hæc situm est, medium inter hæc modum seruat, & velut in medio ac centro omnium excessuum constitutum, ab ipsis extremis vndiquaq; plurimum distat: vt scribit Galenus libro de optima nostri corporis constitutione. Ob idq; ab internis & externis iniurijs simul, minus afficitur: & excedentium vtrumq; aliqua " in re plus posse videtur. Quod enim (inquit Galenus) ab vtraq; causa tutum omni- " no, illæsumq; sit, deprehendi non potest. Quod verò medium inter exuperantias om " nes possidet, mediocriter resistit: idemq; inter vniuersa corpora saluberrimũ cense- " mus. Similiter & humectantes causæ, quod siccius est moderato: siccãtes verò quod " humidius, ægre admodum corripient. Quapropter sicuti à nobis paulo superius ex- " plicatũ est, quod medium dicitur, haud sanè videtur plus omnino quàm cætera cor- " pora morborum offensis aduersari: sed singulis quidem corporibus aliqua in re infe " rius est: ante omnia tamen potissimum deligendum. Hinc lib. 8. Methodi, cap. 8. temperatum corpus paratius est febrem incidere, quàm frigidum & humidum, & quàm frigidum & siccum, & quàm frigidum tantum, & quàm humidum tantum. Cum tamen hæ omnes naturæ, sint absolutè morbosiores, & omnium morborum aceruo inspecto, promptius morbis corripiantur: familiaribus scilicet suo intemperamento in quod lapsus est facillimus. Et tertio Aphorism. sententia. 18. de iuuenibus, qui calidi sunt & sicci, inquit Hippocrates, quod melius degũt hyeme, quàm adolescentes qui sunt temperati. Intẽperati verò aliquibus causis morbificis magis resistunt, quàm temperati: quanuis omnium morbosarum causarũ aceruo, magis resistat temperatum. Primi præterea senes, & pituitosi, minus læduntur ex inedia, quàm adolescentes, & temperati, lib. 1. Aphorism. cõment. 13. Libro etiam. 3. Simp. cap. 17. Sturni nutriuntur cicuta, propter stricturã meatuũ, homines autem læduntur & intereũt: igitur homo qui habuerit dictam stricturã, minus lædetur: talis autem erit intemperatus, vt pote frigidus. Auicenna etiam prima tertij, cap. de signis cerebri, citius temperatum corpus canescere, quàm aliqua ex intẽperatis tradit. Et eodem libro cap. de Apoplexia, ex ea magis & ocyus perire scribit, quæ non fuerint cordis frigidi. Ratio præterea efficax hanc sententiam demonstrat; si enim temperatum corpus (quod voluit gẽtilis) omnibus & singulis morborũ causis repugnaret magis: quod temperato etiam est vicinius, magis resisteret remotiori: & ex consequenti, calidum primi ordinis, magis resisteret frigidæ naturæ, quàm secundo aut tertio calidum, valde à temperato distantia: & in temperando corpore minus calido, frigidioribus medicamentis deberemus vti, quàm in temperando magis calido: quod est per absurdum. Præterea causæ contrariæ adhibitæ intemperato, non modo non lædunt, verum iuuant ipsum, ad melius, ac temperatius reducendo: temperatum verò corpus lædunt, quoniam ipsum intemperant: ergo aliquibus causis

nos alterātibus, resistit minus tēperatū corpus, à quibus etiam minus læditur, quàm intemperatum. A calido insuper primi gradus, temperatum corpus calfit, quare intemperatur & læditur: corpus verò secundo gradu calidum potius emendatur, quoniam refrigescit. Præterea temperatura sanguinea magis resistit frigido, quàm pituitosa: in permutatione autem pituitosæ in temperatam: semper est pituitosa, donec sit temperata: ergo toto tempore quo pituitosa permutatur in temperatam, semper minus resistit frigido, quàm sanguinea: si statim ergo ac permutata est, & mediam temperiem subijt, magis resistit frigido quàm sanguinea: ex maiori resistentia veniet in minorē, sine permutatione in æqualem: & ex consequenti latitudo aliqua in instantiali puncto (quod summè vitarunt philosophi) amittetur.

SED contra esse videtur. Primo quod temperatum corpus, virtutem habet validiorem, quàm intemperata: virtus autem est quæ morbis repugnat, ergo omnibus & singulis morbis, magis reluctatur. Secundo, tēperatura media est instrumentum magis accōmodatum, & proportionatum virtuti: ergo melius cum ipsa repugnabit morbis, quàm cum intensiori minus proportionato. Tertio, quod ab excremētis est immune, omnibus & singulis morbis valde est inidoneum, biliosis scilicet, pituitosis, melancholicis, & sanguineis. Quarto, temperatum magis resistit causis calfacientibus quàm biliosus, & æqualiter resistit causis infrigidantibus ac calfacientibus: ergo magis etiā resistit causis infrigidantibus, quàm biliosus. Et ex consequenti, omnibus & singulis alterantibus, magis repugnat temperatum corpus, bilioso: parq; est reliquorum intemperatorum ratio. Quinto valde dubium est, quod Aristoteles problemate. 22. lib. 5. tam parum tribuit corpori temperato in repugnando morbis, quòd facilius cæteris ægrotare tradit, in hæc verba. Quare corpora " quæ modice constāt, temperataq; sunt, in morbum sæpius incidunt, & facilius curan " tur? An vtrumq; eadem de causa euenit: est enim æquabile quod modicum est: quod " autem æquabile, id compatibilius est: quam ob rem si qua eius pars laborauit, pro- " tinus toto collaborat: immodicum autē contra, vt pote quod seiunctius sit, partium " suarum vitia minus haurit, minusq; consentiens est. Ergo sæpius in morbum hac " de causa incidit: facilius autem curatur, quoniam malum partium cōmune omnium " est: eo nanq; debilius redditur, quo se in plura digesserit: itaq; curabilius est: immo " dicum verò illud, vt quod rem communem cum partibus non habeat, minus quidem " ægrotat, sed difficilius curatur, quoniam malum vehementius vrget. Hæc Arist. " Sexto, si omnibus morbis simul, magis resisteret temperatum corpus, homo inter animātia minime ægrotaret: contra verò rem habere experimur, nam medicina longißima cum sit, nouitatibus vincitur, ob noua quæ hominibus incidunt morborum genera, vt scribit Plinius lib. 21. in proœmio.

Dicendum tamen ad primum est, quòd perindè ac omnium actionum suma, in corpore tēperato est perfectior, in singulis verò actionibus, exceditur ab aliquibus intemperatis: ita de facultatibus quæ actiones edunt, & morbis repugnant, ferendum

dum est indicium. Omnium enim facultatum aceruus, validior est in corpore temperato, sigillatim verò singulæ eius facultates, excedūtur ab intemperatis. Naturalis enim facultas, validior est in sanguineo, & ætate puerili: vitalis & animalis motiua, in vigore: cogitatio & intellectus in senectute, & temperatura sicca. Atq; in harum facultatū operationibus, minus repugnant singulis causis morbificis, temperati quàm intemperati, nisi plurimum creuerit intemperies: quæ valde enim aucta est, deijcit actum propriæ virtutis, apud Gal. 2. lib. Aphor. com. 20. Facultas autem ob intemperiem deiecta, neutro ex cōtrarijs reluctatur: quia in valde debili, (vt scribit Auicenna. 2. 1. doct. 2. cap. 4.) proportionale, & improportionale nocet. Ob id in senectute, excessus quos tollerat iuuentus, non ferimus: quin nec in vergente, de qua dixit Gal. 3. lib. Aphor. com. 30. quòd ea ætate constituti, omnia vitæ munia, æque atq; illi qui in vigenti ætate consistūt, conantur peragere: non tñ eodē modo ad labores sufficiunt. Nam ex adustione, & algoribus, & humi cubatu, vigilijs, atque repletione, plusquam illi offenduntur. Sic decimo libro Methodi, hecticas insanabiles, per potum aquæ frigidæ transfert in marasmum, frigidum affectū: quoniam vis reddita imbecillis per febrilem intemperantiam, non potuit resistere aquæ frigiditati, quin post febris demolitionem, frigidum crearet affectum. Nono verò libro Methodi, vbi vim ægri validam tractat, ita argumētatur. Aqua frigida non lædit sanum temperatum, ergo minus ægrum ipsum iam febrientem, idest validum: nam si inualidus esset, magis læderetur: ob idq; ad potum frigidæ exhibendum, vim validam requirit semper Galenus. Ad secundum dicendum, quòd temperatura media, est instrumentum magis accommodatum, & proportionatum virtuti: quoniam per ipsam omnes operationes, bene & inoxiè operatur: quanuis in singulis, excedatur ab aliquo ex intemperatis. Ad tertium dicendum, quòd licet temperatum omnibus & singulis morbis sit inidoneum: minus tamen inidoneum est biliosum corpus morbis pituitosis, & frigidum morbis calidis. Ad quartū dicendum, quòd temperatum corpus ex æquo resistit calido & frigido, & magis resistit calfaciētibus quàm biliosum, & refrigerantibus quàm pituitosum: non tamen ob id reluctatur tanto magis frigidis quàm biliosum: & calidis quàm pituitosum. Nam quanuis ex parte temperati, resistentia ad vtrunq; contrarium sit par, ex parte intemperatorum est valde impar: ita vt biliosum multo magis reluctetur frigori, & pituitosum calori, quàm temperatum. Locus verò Aristotelis, ex quinto libro poblematum citato, valde est suspectus: ob idq; à varijs ipsum saluare cupiētibus, variè interpretatur. Quidam qui nobis magis placent, per commensurata, aut temperata, intelligunt corpora delicatè viuentia, qualia nobilium & vrbanorum sunt: mollia etenim sunt, & rara, facilè paßibilia, facileq; ad cuiusuis partis affectum reliquæ ipsorum partes compatiuntur, & trahuntur ad consensum: facilè etiam sanantur, tum quoniā ex leui causa ægrotant: tum quoniam affectus qui per plures partes sparguntur, facilius vincuntur, quàm qui in vna parte comprehenduntur. Hæc autem corpora,

nec

nec sunt temperata, nec à morbis tuta, nam quo ad vitæ ipsorum rationem attinet, qui viuit in puncto, viuit in dubio: quo ad temperamentum verò, temperatiora sunt rusticorũ, quàm ciuium corpora, vt autor est Galenus, lib. 5. de Sanitate tuenda capite vltimo. Alij verò per cõmensurata corpora, intelligunt habentia temperaturam eiusdem rationis per totum, qualia sunt vniformiter intemperata: quorum nimirũ omnia mẽbra sunt pituitosa, aut biliosa, sanguinea, aut melancholica. In quibus (inquiunt) nulla ipsorum pars, venit in auxilium partis affectæ: sed ob similitudinẽ vniuersæ cõpatiuntur. Isti tñ mihi potius desipere, quàm altius sapere videntur. Primo, quoniã vniformiter intemperata, morbis contrarijs suo intemperamento magis reluctantur. Secundo, quoniam prorsus temperata sunt saluberrima: & æqualiter ac vniformiter temperata sunt. Tertio, quoniam apud Galenum lib. 6. de Sanitate tuenda cap. 12. rarius ægrotant æqualia temperamenta, quàm inæqualia. Alij temperatos à causa externa frequẽtius ægrotare censent, de quibus Aristotelem interpretantur: quia cum in medio sint, non valde discedunt ab vtroq; extremo: ob idq; facilius ducuntur vtrinq;. Ab interna verò causa rarius ægrotant, quia munda sunt ab excrementis, & facultates habent valde cõmensuratas. Sed contra est quod Galenus libro de Optima nostri corporis cõstitutione, tã ab internis quã externis causis, tẽperatum corpus minus lædi probat, vt diximus. Secundo, quod medium est, plurimum ab extremis recedere dixit. Tertio, quoniam ratio Aristotelis de consensu membrorũ: non magis habet locum in externis quàm in internis morbis. Quarto, quoniam nõ saluant alteram problematis partem, quòd vbi temperata corpora ægrotant, facilius sanantur. Nam firmi & qui validis viribus præditi sunt, vbi ægrotant periclitari solent vt scribit Galenus libro. 2. de Præsagatione ex pulsibus cap. 4. & lib. 2. Aphorism. comment. 34. Quo fit vt Aristotelis sententia si vera esse debet, de optimè temperatis non sit intelligenda: sed de mollibus, ac vrbanis, delicata viuendi ratione vtentibus, vt diximus.

Quare autem bruta homine intẽperatiora, paucioribus morbis conflictentur, (ita vt medicina quamuis prolixissima vincatur nouitatibus, ob noua quæ hominibus incidũt morborum genera, vt Plinius scribit lib. 21. in proœmio) causa est, quòd in vniuersum, quò aliqua species est perfectior, eò pluri indiget apparatu ad sui conseruationem. Saxum in annorum millia, ab igne & aqua & alijs iniurijs seruatur incorruptum: quoniam cum minime sit perfectionis, sub latissima conseruatur, & durat dispositione: ita vt quæuis sibi sufficiat. Plantæ ac bruta vt sunt perfectiora, ita ab Solis ardore, ariditate, frigoris inclementia, & humiditate obruente intereunt: viuunt tamen in aprico, & crudo terræ alimento vtuntur, eoq; bene habent & saginantur. Homines verò perfectissimi, plurimo indigent apparatu, & multiformi dispositione: ob idq; selectissimam postulant viuendi rationẽ, domos, cubilia, vestes, coquos, selecta alimenta, & sex rerum non naturalium mediocritatem, in quantitate, qualitate, & ordine: quam vix vnus è mille seruat, plures enim interi-

mit gula quàm gladius. Otium quoq; non paucos iugulat. Est enim sanitatis velut quodam compendium, non repleri cibis & impigrum esse ad exercitationes vt scribit Galenus .6. lib. Epidem. part. 4. comment. 21. Nuditas plurimos malè habet, suntq; quibus ne vestes sufficiant pelliceæ: est enim homo, cute corporis proportione tenuissima, autore Aristotele lib. 3. de Historia animalium cap. 11. Sanguine proportione ad alios humores nutritur, quàm alia animantia abundantiori. Ideoq; solus inter animantia, patitur sanguinis è naribus fluores, vt scribit Aristoteles problemate .2. lib. 10. Ideo etiam iecore, & venis est maioribus, vt scribit Aristoteles lib. 1. de Historia animalium cap. 17. Hac certè causa putredinosis morbis, homo plus quàm bruta est expositus: & stercus humanum, ac cadauer, pessimè omnium fœtent, vt scribit Alexander aphrodisiensis, problemate. 29. lib. 4. & inter homines, sanguinei hircos redolent, apud Galenum lib. 8. Methodi. Adde brutis deesse animi cogitationes, & plurium rerum desideria, & anhelationes: quæ nos lædunt, & discruciant. Quod temperatius ergo est in animantium genere, non plus cæteris morbis repugnat: sed quod intra suam speciem, siue hominum, siue brutorum, temperatius habetur, id est saluberrimum, & eam dotem maioris repugnantiæ ad morbos sortitur: dummodo cætera æqualia semper statuantur. Intemperatus enim assuetus laboribus, & victui parum delicato: magis resistit temperato dælicioso qui molliter vixerit. Intemperatus etiam, cui maior fuerit animi fortitudo: validius & morbis, & morti repugnabit. Quosdam enim recenset Galenus, lib. 2. de Sympthomatũ causis, qui præ timore interierunt. Et .3. lib. Epidem. sect. 3. cõmen. 38. fortissimos quosdam refert, qui ob id quòd vim sibi intulerunt, oblatos cibos esitando, à peste euaserunt: & alios plurimos, qui mori, quàm comedere potius satagerunt. Quam sententiam Auicenna de Cura febrium pestilentiũ transcribens, dixit: quòd plurimi eorum qui viriliter egerunt, perstiterunt.

De indicio sumpto a longæuitate, & nũquid calida *atq; humida natura, sit quàm temperata longæuior.* *CAP. XXIIII.*

VITA *durat ab ortu, vsq; ad interitum animantis: quoniam generatio (inquit Aristoteles libro de morte & vita) est prima vegetatricis animæ cum calore participatio: vita mora eius: mors verò extinctio caloris animã participantis. Is autẽ calor violenter nonnunquã extinguitur, aut sui stipatione, & conculcatione vt in metu, & strangulatione: aut effusione, vt in iugulatis, & ijs qui gaudio deficiunt: aut præpropera consumptione, vt in fame, & ijs qui succorum tenuitate syncopizant, & qui laboribus, aut febribus, aut quibusuis alijs morbis conficiuntur. Hi enim omnes violenter mori dicuntur, quoniam ipsorum cali-*

dum

dum violenter ex occasione non intranea sibi extinguitur. Cum verò sui ipsius actione intranea in propriū humidum, obq; tēporis transacti longitudinem, natiuus calor marcescit: mors dicitur in animātibus naturalis, & in plantis ariditas. Hanc temporis longitudinem, & marcorem ex ea prouenientem, rarus est qui assequatur homo: tot sunt pericla quibus violenta morte præuenimur. Temperatus tamen homo si quis alius, hunc terminum assequi facilius potest: tū quoniā omni caret immoderātia, tum ob mediocritatem affectuum: nec enim timidus est, aut temerarius: nec procax, aut à venere prorsus abhorrens: nec laborum patiens, aut sine exercitio: nec parcus, aut vorax. In omnibus enim tum ijs, tum alijs, excessuū mediocritatem seruat, & ab omni recedit violentia, quæ naturalem mortē præuenire potest. Quòd Galenus nos docuit, libro secundo Aphorism. cōment. 44. in hæc verba. Optimum „ siquidem est, bene carnosum esse natum, hoc est ita commoderatum, vt neq; crassitudo adsit, neq; gracilitas: tales enim possunt ad longam senectam peruenire. Si „ verò à modo recedatur, melior ad gracilitatem, peior ad crassitudinē excessus est: „ angustæ sunt enim horum arteriæ, ac venæ, atq; ob id paucum omnino sanguinem „ & spiritum habēt: adeo vt cum ætate processerint, celeriter in ipsis vel paruam ob „ causam, calor natiuus destruatur. Graciles autem, hac quidem ratione non periclitātur: quia verò partes principales ita affectæ sunt: vt nullum habeant munimentum, à causis exterioribus promptè offenduntur. Qui verò natura quidem mediocres erant, sed victu delicatiore vtentes, postmodum crassi facti sunt: ijs licet caro „ atq; pinguedo adnatæ sint, venæ tamen atq; arteriæ latæ consistunt, atq; idcirco in „ eis, calor naturalis minus obnoxius est extinctioni. Hæc Galenus. Ex quo loco nolim quisquā intelligat, quòd natura sanguinea, sit quàm temperata minus longæua, si ad vltimum marcorem vtraq; perueniat: nam cum marcor ex humidi proueniat consumptione, tunc durabit magis, cū absumendum humidum fuerit amplius. Eam ergo quam diximus doctrinam, voluit Galenus statuere: quòd scilicet natura temperata, plus alijs vltimam assequitur senectam: quoniam tutior est, tum à morbis, tum ab alijs immoderātijs, quæ homines ante tempus arripiunt. Vbi tamen per congruam viuendi rationem, sanguineus ad vltimam vsq; ætatis metā peruenit, longæuior est: & omnes ætates longiores habuit. Quod Galenus cōceptis verbis statuere videtur, lib. 6. de sanit. tuen. cap. 4. in hæc verba. Erit id maximè diuturnum, quic „ quid erit minime siccatum: verum cum humida victus ratio, excrementa & succorum abundantiam pariat: difficile est ita mediocritatem seruare, vt neq; morbi incidant, neq; senectus maturetur. Quod tamen ad ipsius temperamenti rationem attinet, qui maximè sunt humidi, ij maximè sunt longæui: ijdem & sanitate, vbi corpus ad robur peruenit, plus cæteris fruuntur: & cæteris qui parem ætatem agunt, „ valentiores ad extremū vsq; senium sunt. Ideoq; fermè tum medicis omnibus, tum „ philosophis, qui corporis elementa diligenter inuestigarunt, temperamentum id laudatum est. Imò etiam vnum id, proinde secundum naturam se habere quibusdam „

est

" est visum: nam quanquam in principio sit deterius, tempore tamen reliquis præ-
" stantius euadit. Quæ verba si recte expendantur, manifesto excludunt quorundam sententiam, qui volunt Galenum prætulisse sanguineam temperaturam, reliquis intemperatis: non autem temperatæ. Primo, quoniam temperatam naturam Galenum hic non omisisse, eò constat quòd dicit, antiquos hoc vnum temperamentum secundum naturam esse prædicasse. Secundo, quoniam si temperati sunt longæuißimi (vt putant) qui proximè ad temperatos accedunt, calidi nempe tantum, & humidi tantum, essent calidis atq; humidis longæuiores: sicq; nec in comparatione ad intemperatos, verum esset quòd sanguinei sunt maximè longæui. Tertio, quoniam Galenus, hanc temperaturam longæuißimam esse statuit, quoniam tardius cæteris exsiccatur: quæ ratio vniuersalis est, & non minus concludit aduersus temperatã, quàm intẽperatas naturas. Aristoteles insuper libro de Longitudine & breuitate vitæ, cap. 2. ad calidi atq; humidi copiam, pariter ac proportionem, refert vitæ longitudinem: ad inopiam autem, & improportionem, eiusdem breuitatem: hoc vno firmißimo argumento fretus, quòd senectus, & quòd emortuũ est, obarescit & alget. Humidum autẽ non modo requirit copiosum, sed etiam lentum: nam aqueum, quale in piscibus est, licet copiosius terrestrium humido habeatur: defectu lentoris, durabile non est. Inter terrestria verò, sanguinea (quæ humidum habent copiosius, & lentius, quàm exanguia) sunt longæuiora. Et inter exãguia, quæ lentius habent humidum, sunt durabiliora: vt apes, quæ dulce & lentũ humidum habent, quale est mel quo nutriuntur. Plantæ etiam quæ oleosæ, & resinosæ sunt, vt olea, pinus, palma, cupressus, diutißimè viuunt. Quanuis longæuitatis plantarum, causa alia aßignanda sit, quæ in animãtibus inueniri nequit: quòd nimirũ semper stypes iuuenescunt, aßiduèq; noua ijs germina, & radices nascuntur, vt eodem libro de Longitudine & breuitate vitæ cap. 3. scribit Aristoteles. Calor quoq; nisi ad proportionem humidi abundet, longã vitam sustinere nequit: nam si sit parcior, ab abundantiori humido obruitur ac suffocatur: si verò redũdet, propriũ humidũ præproperè exsiccat. Calida ergo atq; humida tẽperatura, qualis sanguineorum est: longæuior reliquis est censenda. (Nam multum ipsius calidũ, copiosum reparat alimentum: & copiosum humidum, tardißimè exsiccatur) si tamen scitum moderatorem sit nacta, qui cõmodã victus rationem ita instituat, vt citra morbos iuuentutem peragat: nam post iuuentutẽ, reliquis omnibus est salubrior, vt è. 6. lib. de sanit. tuẽ. attulimus. Adhæc post iuuentutem, per vniuersam senectã, victus excalfaciens simul & humectãs est idoneus: qui ergo ex dote propriæ naturæ, ea temperatura donatur; longæuior & salubrior erit. Innatus præterea calor, perseuerantiam habet ex humido, vt ignis ex lignis, & lucerna ex oleo: ergo iuxta humidi alentis copiam, durat vt illa: & ex consequenti, cum in sanguineo sit eius maior copia, diuturnior quoq; vita aderit. Sanguinei præterea, plus habent principiorum vitæ, calidi nempe & humidi, quàm temperati: suæ igitur naturæ relicti, nulla ex alimentis instauratione facta, diutius viuunt.

uunt: Per instaurationem autem alimenta similantur membris, ergo tum etiam red duntur temperatis longæuiores. Frigida insuper & sicca corpora breuissimæ sunt vitæ, ergo calida & humida sunt longæuissima, ex contrarijs principijs. Corpus præterea temperatum, licet omnium operationum summã habeat perfectiorem, & omnium etiam morborum aceruo magis resistat, quàm intemperata: in singulis tamen operationibus, & in repugnando singulis morbis, exceditur ab intemperatis. Ergo quantum attinet ad mortem violentã, quæ ex singulis morbis pendet, minus reluctabitur, & citius occumbet: quàm intemperatum, quod illi morbo magis reluctatur: & quantũ attinet ad mortem naturalem, citius deficiet in ipso quàm in intemperato, operatio ea in qua intemperatum præstantius habetur.

SED dubia sunt. Primũ, quòd interitus necessitas ex duobus pendet, ex commistione scilicet contrariorum elementorum, quæ mutuo inter se pugnantia, compositum corrumpunt, & ex recrementorum prouentu: in his autem ambobus temperatum intemperatis præpollere videtur. In primo quidem, quoniam quò temperata sunt inuicẽ permista magis, eò lentius in se inuicem agere possunt: in secundo verò, quoniam temperatũ non plus appetit, quàm possit coquere. Secundum, ex omnium actionũ perfectione vita longius protrahitur: temperatum autem corpus, omnium operationum summam habet perfectiorem sanguineo: ergo est ipso longæuior. Tertium, membra & membrorum partes sunt in temperato perfectiores quàm in sanguineo, ergo & nutritio per quam huiusmodi membra reparantur & in vita perdurant, est quàm in eodem perfectior. Quartum, per temperaturam ceu per conuenientem dispositionem formæ, forma ipsa seruatur in materia, & per intemperaturam destruitur & è materia exploditur: quò ergo huiusmodi dispositio fuerit temperatior, eò erit tuendæ formæ aptior, eamq; diutius ex consequẽti tuebitur. Quintum, sanguineus qui senio decedit, cum maiori calore & humiditate moritur, quàm temperatus: ergo parum ipsi prodest ad longæuitatem maiorem, caloris atq; humoris abundantia maior. Sextum, nam si sanguinea natura esset longæuior, omnes alias temperaturas, temperatas, & intemperatas, ad sanguineã deberemus reducere contra ac Galenus doceat, tam sanguineam, quàm alias intemperatas ad tẽperatam reducere præcipiens.

Horum tamen non est admodum difficilis auditu solutio. Ad primum enim respondetur, quòd potissima elementorum pugnantia, ex qua pendet nostri interitus necessitas, est igneum elementum, humidum nostri corporis exsiccans (vt è libro de Marasmo, & è primo libro de Sanitate tuenda superius attulimus) quod tamen minus exsiccare potest humidum copiosum in sanguineo, quàm mediocre in temperato: etiam cum aliquali permistione, & refractione maiori. Ad secundum verò dicendum, quòd licet omniũ operationum perfectio maior, faciat aliquid ad vitæ protractionem: plus tamen faciunt principia vitæ aucta, natiui nempe caloris & humiditatis copia, & inter operationes nutritio, per quam istius modi principia repa-

ran-

rantur & seruantur: quibus ambobus præstant sanguinei. Ad tertium dicendum, quòd temperata membra esse perfectiora, nihil est aliud, quàm esse temperatiora. Ex quo frustra colligunt nutritione perfectiori prouenire: perfectior enim est sanguinei, & puerorum etiam nutritio, per quam plus natiui humidi reparatur: quàm nutritio tẽperati & adolescentis, per quam reparatur mediocre. Quare fallitur Iacobus, humidum tẽperati corporis, melius coctum esse existimans: rursus & aëreũ magis, & pingue. Nã mediocrem nactum est coctionem, nõ perfectissimam. Aëreũ præterea non est, neq; pingue, si enim aëreum sit, tẽperatum esse nõ potest. Aëreum nanq; vocatur, in quo multum aëris existit: quòd tamen calidius atq; humidius sit, perinde ac sanguineum corpus, est necesse. Ad quartum dicendum, quòd temperata cõplexio, aptior est ad seruandam formã in materia: ob idq; plures tẽperati, vltimã senectam attingunt, vt ex Gal. 2. lib. Aphor. com. 44. retulimus. Ob id etiam potissimum est deligenda, vt scribitur libro de optima nostri corporis constitutione. Cum hoc tñ stet, vt sanguineus qui per tuendæ valetudinis artẽ, ad senectutem peruenit, diutius viuat, quàm temperatus, qui vltimam metã assequitur. Ad quintum dicendum, quòd sanguineus humidi natiui copia, adeo excedit reliquos, tam temperatos, quàm intemperatos: vt non modò in vnaquaq; ætate, & in vniuersa vita, ætatibus mensurata, plus humidi debeat resolui, ante commutationem in aliam ætatem, aut mortem: verum plus etiam eiusdem humidi, debeat in corpore relinqui. Quare hæc duo vera sunt, & secum minime pugnantia. Primũ, quòd sanguineus cuiusuis ætatis, semper est humidior temperato, parem ætatem agente: & cum è vita per naturalem mortem decedit, humidior est temperato similiter moriente. Secundum, quòd maior humidi copia, & longiori tempore, debet in sanguineo resolui: vt è puero fiat adolescẽs, iuuenis ex adolescente, vergens ex iuuene, senex ex inclinante, & cadauer ex sene. Ad sextum autem dicimus, quòd quanuis in longæuitate sanguineus præstet temperato, in multis tamẽ exceditur ab ipso: puta in operationum perfectione, in repugnãdo morbis, & in securitate peragẽdi suũ vitæ cursum. Præstat autẽ securitas maior tẽperati, perueniẽdi ad vltimã senectã, quãuis citius ad eã perueniat: quàm periculum incidendi morbos, ex quibus seniũ interdũ acceleratur, & alias violẽta morte corripimur in natura sanguinea, præsertim cum admodũ lapsa ad calidũ atq; humidum fuerit: tunc enim valde est putridis morbis obnoxia, vt scribit Gal. lib. artis medicin. cap 56. Magno ergo errore tenetur argẽterius, cum 1. lib. de medici officijs, cap. 5. tẽperatam naturã in humidam vertere studet: & humidas naturas exsiccari nõ debere cõtẽdit. Quãuis enim ex ratione tẽperamẽti, humidæ naturæ sint lõgæuiores tẽperatis: ob humiditatẽ tñ excedentẽ, expositæ sunt plurimis morbis grauissimis, plethoricis, reumaticis, putredinosis, & pestilentibus: quibus aut de medio tollũtur homines, aut sæpius ægrotantes citius cõsenescũt. Nec obstat, quòd puerorum natura, humidis sit seruãda: indicatione enim sumpta, ab intemperamenti humiditate, exsiccanda esset. Ne verò puerorum corpora, ad iustam

magnitudinem, augeri impediantur ob ſiccitatem: ideo præeligimus ipſis humectationem, præferẽtes vtilitatem futuram, alicui noxæ præſenti: vt ſcribit Gal. lib. de victu priuatorum, com. 7. & 1. lib. de ſanit. tuenda.

Quem ſeruent ordinem, in vitæ longitudine, reliquæ naturæ. *Et quòd omnia temperamentorũ indicia, ad quatuor fontes reducuntur.* CAP. XXV.

DVbiũ attamen eſt, quem ordinem in longæuitate, reliquæ habeãt intemperaturæ: tum inter ſe, tum ad temperatam cõparatæ. Sũt enim qui calidam tantum, & humidam tantum, diutius temperata viuere affirmẽt. Primo, quoniam vno vitæ principio, vna quæuis harũ tẽperatam excedit. Secũdo, quoniã calor in vna, & humiditas in altera, ad probam facit coctionem, quæ vitam eſt prorogatura. Eſt enim coctio velut elixatio quædam, à calido & humido facta. Vnde libro artis medicinalis, cap. 55. humidior temperatura, melius carnoſa quàm temperata ſtatuitur: quoniam ſcilicet plus in ea ſanguinis gignitur, ex quo meliori coctione, melior etiam caro prouenit. Adhæc, ſi humida tãtum temperatura, æquali humido foret cum temperata, æqualiter ac ipſa reſiſteret cauſis exſiccantibus: eſſet enim omnino temperata: ergo humore aucto magis reſiſtet, augetur enim reſiſtẽdi cauſa: calor verò potior cauſa eſt quã humiditas, quoniã humidũ regit & moderatur: inſtaurationis etiã eſt autor, & effectrix. Ergo nõ modo calida & humida, eſt tẽperata lõgæuior: ſed poſt ipſam calida tãtũ, & poſt hanc, quæ ſola humiditate recedit. Calidã quoq; & ſiccã, tẽperata longæuiorẽ quidam ſtatuunt: quoniã calor potius eſt vitæ principiũ, quàm humor: ſi igitur quantum in calore ſupra temperatam augetur, tantundem in humore decreſcat, vitæ longitudo ſuperabit: ex calore enim magis augebitur, quã ex humidi imminutione decreſcat. Frigidũ præterea tantum, & frigidum pariter ac humidũ corpus, ſi ſuæ naturæ (citra inſtaurationem quæ per alimenta fit) relinquãtur, diutius viuent: tardius enim quã temperata exſiccabuntur: ergo lõgæuiora ſuapte natura ſunt. De frigidis quoq; & ſiccis argumẽtũ eſt. Par enim eſt ꝓportio in corpore melãcholico, exigui calidi, ad exiguũ humidũ: ac in ſanguineo, copioſi calidi, ad copioſum humidũ: ergo æquali tẽpore, vtriuſq; humidũ exſiccabitur, & conſeneſcet. Accedit vltimo, difficultas Auer. 6. coll. cap. 1. quòd nõ eſt impoßibile, è duobus hominibus æqualiter tẽperatis, eodẽ regimine vtẽtibus: vt vnus (inquit) ipſorũ, ad meliorẽ finẽ quẽ cõſequi poterit, per ipſius naturã deueniat: alter verò, eodem vſus regimine, prauos humores congerat, qui mortẽ inferãt. Ex quo ſequi videtur, nec vitam longam, nec minus longæuam, temperati, aut intemperatorum corporum indicium eſſe.

Dictis ſanè dicendum eſt, quòd nulla ex intemperatis naturis, præter calidã & humidã, eſt tẽperata longæuior: nã calida tantũ, plus iuſto exſiccat, & veluti addu-

rit:

rit: humida verò tantũ calorẽ obruit & suffocat, excremẽtosa enim est, & paulò carnosior. Plus autem lõgæuitati obstat, per caloris suffocationem: quã adiuuet per auctam resistentiam, ad causas exsiccantes. Calida verò & sicca, nullatenus erit tẽperata lõgæuior, quoniam calida tantũ, & sicca tantũ, sunt breuioris vitæ, ergo ex vtraq; cõposita intemperatura, singulis ipsis est minus longæua. Nec si calor sit potius vitæ principium, quã humiditas, ob id magis debet augeri vitæ lõgitudo, ex caloris additione, quã imminui ex humiditatis imminutione vt fantur: verius nanq; dixeris, vtraq; ratione, vitæ longitudinem imminui, & quoniam calor additur, & quoniam humiditas imminuitur: diximus enim calidam tantum, & siccam tantũ naturam, minus esse quàm sit temperata lõgæuam. Frigidæ præterea naturæ, si incibatæ relinquantur, tardius pereunt fame, quàm calidæ: quoniã exiguus calor, lentius suum humidum absumit, quàm copiosus. Cibatæ verò, & pro vt cuiusq; natura postulat gubernatæ, longæuiores sunt calidæ: quoniã calor est qui humidũ reparat. Frigida verò & sicca natura, vitæ est omniũ breuissimæ: nam quanuis eadem sit proportio, multi calidi, ad multũ humidũ: pauci, ad paucũ: & mediocris, ad mediocre: non tamen ob id, tã diu tardabitur exsiccatio humidi in melancholico, ac in sanguineo & temperato. Primo, quoniã ab aëre qui semper nos exsiccat, & ab alijs exsiccantibus externis, magis & citius exsiccabitur paucum humidum, quàm multũ. Secundo, quoniam apud Galenum, libro de Marasmo, ignis innatus nos exsiccat: natiuus verò calor, potius reparat quòd ab igne innato dissipatur, quã exsiccet nos. Reparat autem plurimum in sanguineo, ob sui multitudinẽ: minus in tẽperato: paucissimum verò in melancholico, ob paucitatem sui. Quòd verò duo homines temperati, vno, & eodẽ victu vtentes, diuersam sortiantur fortunam: & alter sit longæuus, & valde salubris, alter vero morbosus, & breuis vitæ: astrologi, & genethliaci (quorum nos sententiã aliàs improbauimus) ad astra referunt. Auerrhous verò ad infinita quæ in materia sunt præparamẽta, sensibus etiam ignota, quæ indiuiduales affectiones appellamus. Medici verò satius dicent, temperiem mediam posse in toto consurgere, aut ex membris omnibus bene temperatis: aut ex intemperatis, contrario tñ temperamẽto præditis. Qui illam nanciscuntur, longæui sunt, & saluberrimi: alij verò morbosi & breuis vitæ. In eodem præterea victu quo vtuntur, deceptio contingere potest: hic enim fortè plus veneri, ebrietati, labori, & mœrori: ille sobrietati, & tempestiuo exercitamento, aut data opera, aut fortunæ beneficio indulsit. Quare longæuissima natura, calida est atque humida: post hanc temperata: hanc sequitur calida tantum: post hanc humida tantum: deinceps calida & sicca: post hanc sicca tantum: deinde frigida & humida: mox frigida tantum: vltima & breuissima, frigida atque sicca. In quo ordine, siccam tantum naturam præposuimus frigidæ atque humidæ (secus ac hali & alij faciant) nam calor mediocris qui in sicca reperitur, efficacius est vitæ principium, quàm humor. Quod ex calidis, siccisq; corporibus, intelligere possumus: nulla enim alia ex causa, frigidis

& humidis longæuiora sunt. Expedit tamen in compositis tẽperaturis aduertere, hunc ordinẽ esse intelligẽdum, secundũ æqualem vtriusq; qualitatis excessum: nam si magis vna quàm altera exorbitet, variari potest ordo, tum longæuitatis & salubritatis, tũ reliquorũ indiciorũ, iuxta vim ac potestatẽ qualitatis quæ præpollet: vt docuit Galenus, libro artis medicinalis, à capite quinquagesimo quinto, in quinquagesimum nonum: vbi postquam calidæ atq; humidæ temperaturæ, secundum æqualem excessum signa tradidit, ita scribit. Si verò parũ humidior sit, multo verò calidior, molliores quidem parum huiusmodi sunt, his qui bonam habent temperaturam, & magis carnosi: non verò parum hirsutiores, & tangentibus non parum calidiores: nigri verò illis capilli, & caro pinguedine caret. Si vero paulo calidior, multo verò humidior, mollis his caro est, & multa, & color commistus ex albo & rubro, & tangentibus paulo calidiores: & vt summatim dicam, in omnibus temperaturarum coniugationibus, semper superexcedentis qualitatis indicia eminebũt. Et de calida & sicca dixerat, quòd si multum in caliditate excedat, color quoq; cutis niger illi adest. Et de frigida & humida subdit. Si verò qualitatum augmentũ fuerit inæquale, eius quæ superexcesserit indicia eminebunt. Et de frigida rursus & sicca ita scribit. Vbi igitur altera qualitas plurimum dominatur, altera vero parum à mediocritate recedit: superabunt eius quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis indicia.

Dicta ergo sunt nobis indicia temperamentorum, à causis temperamentĩ, ab essentia eiusdem, ab effectibus, aut casibus quæ temperamentum necessariò consequuntur, & ab operationibus quas edit corpus, hoc aut illo temperamento præditum. Ad quas repugnantiam ad morbos, & lõgæuitatem reduximus. Ad eas quoque humores abundantes, & excreta referre oportet: quoniam temperatum iecur, omnium humorum massam æquabili proportione conficit: calidum & humidũ, quartam sanguinis substantiam supercrescentem: calidum & siccum, bilem redundãtem in massa gignit. Ventriculus etiam igneus chilum conficit adustum, frigidus verò acidum. Ex quibus vrinæ, ructus, sudores, & alui recrementa ad proportionẽ talia redduntur, vt temperamenta nobis possint mostrare: quoniam nostri corporis succi, pariter & excreta, opera sunt, & velut fines operationũ immanentiũ: ex quibus tẽperamenta vtilissimè deprehenduntur. Quorum tamen doctrina, nimis lõga hic esset, & superuacanea: quoniam alijs locis traditur per speciales tractatus, de humoribus, de vrinis, & de reliquis alijs excretis. De quo tamen aduertere expedit, quòd nõ semper ex supercrescente succo, indiciũ similis tẽperaturæ est verax, sed multifariã fallit. Primo, si ex victu, humores tẽperamento natiuo cõtrarij fuerint aceruati: quòd per morbos improportionales, naturæ, aut ætati, aut habitui, videre est. Secundo, cum per incoctionem natura melancholica pituitam gignit, vt docet Galenus, ad finem secundi libri de temperamentis, in hæc verba. Non est quòd opinentur, tanquã corpus siccũ est, itidẽ excrementum quoq; siccũ esse. Etenim si quis ab

ab initio ficciore, frigidioreque temperamento statim fuit, is non melancholicus est, sed vtique ab excrementis pituitosus. Senectus etiam frigida atque sicca, antiquis visa est humida, ob eandem pituitam incoctione genitam, vt scribit Gal. lib. de victus ratione priuatorum, com. 7. Tertio, ob decessum humoris alicuius ad vnam partē, cuius ratione in alijs deficit: vt in eo cuius totus habitus pituitam præ se ferebat, & quotidie bilem rufam euomebat: cuius meminit Galenus, libro artis medicinalis, cap. 70. Sic quidā reliquo corpore frigidi existentes, iecur aut cor calidum habent, quoniam eò calidi humores deriuati sunt: vt scribit Galenus, secundo libro de temperamentis, capite duodecimo, in hæc verba. Nec si cui thorax hirsutus est, huic totum corpus calidius, sicciusque, ex necessitate putandum: sed plurimum in corde caloris esse, eoque audacem. Posse verò aliquando etiam huius ipsius rei occasione accidere, quo minus totum his corpus similiter calidum siccumque sit, quòd scilicet plurimum caloris, sursum huc spirauerit, atque in partem continentem euacuatum sit. Sigillatim verò in hoc tractatu de temperamentis, operationes singulas referre, animales, naturales, & vitales, præter ea quæ hic in genere dicta sunt, minime expedit: Quoniam quædam, tractatus habent peculiares, longiori perscrutatione indigentes, vt pulsuum, & respirationum doctrina: quædam verò, dum partiū singularum temperamēta iustitialia, ipsorumque signa tradūtur, locū tūc habent opportunissimum: nam huc vsque temperamenta partium singularum, in ordine ad cutim tradidimus: dū classes calidorum, frigidorum, humidorum, & siccorū digessimus. Temperamenta verò ad iustitiam, per quam vna quæuis pars, in ordine ad medium sui generis, calida est, aut frigida, aut temperata: & signa quibus huiusmodi singularū partium tēperamēta deprehendātur, cum intra naturæ limina consistūt, traduntur à Galeno. 2. libro artis medicæ, sicut cum naturæ metas egrediuntur, libro de accidenti & morbo, & de locis affectis. Auicenna verò, tertio libro, tam naturalia, quàm morbosa, antequam singularum partium morbos aggrediatur vtiliter explorat. Et ea nos Deo optimo maximo cōcedente, istis aliquando addemus. Indicium verò aliud omnibus commune, ab alteratione externa desumptum, cuius meminit Galenus, libro artis medicæ, cap. 59. ad repugnantiam morborum, de qua egimus, referri debet: ita enim eo loci scriptum reliquit. In omnibus verò de quibus supra diximus, & postea dicemus, commune est temperaturæ indicium, si membrum facilè frigescit, vel frigiditatis, vel raritatis: si verò non facilè, vel caliditatis, vel densitatis. Si verò à desiccantibus offendatur, & aridum & siccum, & non facilè mobile fiat, siccitatis: quēadmodum & si ab humectātibus grauiter se habeat, humiditatis. Hæc Galenus. Alij verò expeditius, ab alteratione externa, calidam ac frigidam temperaturam, à raritate & densitate interstinguere docent: quoniam si facilè calsit, & refrigeratur, ex raritate est: sicut si difficulter vtranque subit alterationem, ex densitate. Si verò facile calsit, & difficulter refrigeratur, calida est temperatura: sicut frigida, si contrarium contingat. Ad repugnantiā verò

morborum, hoc indicium pertinere constat: quoniam facilè aut difficulter ab alterantibus affici, magis aut minus repugnare est: vt è libro Galeni de optima nostri corporis constitutione, superius innotuit.

De temperamento potentiali. *CAP. XXVI.*

TRACTATVI *de temperamentis, caput mendicatum ex doctrina simplicium facultatum annectunt autores, de temperamento potentiali medicamentorum. Quomodo scilicet opium, cicuta, & mandragora, nos vehementer infrigident: piper, & euphorbium calfaciant: cum tamen tactui, qui tangibilium est rectus iudex, vtraq; aut frigida, aut parum in qualitate dissidentia iudicentur. Cur enim frigida, aut calida medicamenta, non sentiuntur tangentibus frigida aut calida, pro sui intemperamenti ratione, inquirunt quidam. Quorum dubitationem paruipendens Galenus .3. lib. de temp. cap. 2. Hoc (inquit) haud scio cur dicant. Nam si energia, ac iam nunc calidum esse, prædictorum quodque diceremus, profectò mirari liceret, quomodo tangentibus non appareant calida: nunc quòd possint facilè calida esse, iccirco ea potestate talia vocamus. Quibus verbis patet, ob id Galenum, medicamentorum contrariorũ temperamenta, tactum fugere, & similia ferè apparere censuisse: quoniam non sunt energia, & actu talia, sed potestate. Actu talia appellat, quæ citra vllam transmutationem vim habent alterandi nos, vt quorundam sophismata euitemus: ignis enim longè dissitus à nobis, quanuis nos non calfaciat actu, actu est calidus: motus præterea, sol, & lumen, quanuis calorem non habeant, actu calidi sunt, vt .3. lib. de temperamentis, cap. 2. scribit Galenus: qui ineptè eò loci, à Hieremia reprehenditur. Potestate verò talia, ea esse decernit, quæ actu talia non sunt qualia dicuntur, permutatione tñ talia euadunt: eaque triplici significato comprehendit. Primum est, eorum quæ suapte sponte, ex interno principio, eam permutationem subeunt: vt catulus potestate est venator, puer potestate est rationalis, & iuuenis potestate est frigidus, quoniam citra externum principium, venabitur, & ratiocinabitur ille, senescet autem hic. Secundum est, eorum quæ non ab interno principio permutantur, sed ab externo: vt stupa, aut palea, potestate est calida, quoniam dispositionem habet, raritatem nempe, & substantiæ modum, vt ab igne, facilè accendatur. Sic & resina, oleum, & pinguedo, non modo ab igne, verum etiam à nostro calore accendũtur. Ob idq; febricitantes, & erysipelas, ab eis arcemus. Sanguis etiam potestate est caro, quoniam minimam mutationem, ad carnis generationem requirit: quàm tamen nõ à se, sed à mẽbris, nostroq; calore, continenter & immediatè assequitur. Sunt etiam in hoc genere, materiæ quædam magis remotæ, inter quas & qualitates quæ debent induci, plures vna*

transmu-

transmutationes intercedunt: vt cibi externi, sunt potestate caro, inter quos tamen & carnem, ignis apparatus, oris contritio, chili in ventriculo, & sanguinis in iecore confectio, & diuersorum recrementorum sequestratio intercedunt. Dicitur etiã æquiuoca quadã ratione aliquãdo, potestate esse, id quòd ei quod ex accidẽti dicitur, est ex aduerso oppositum, eodem capite secundo, tertij libri de Temperamentis à Galeno. Sic enim frigidæ lauacrum, æstatis tempore, in iuuene bene carnoso, rigidos neruos calfacit ex accidenti, non propria potestate, vt quinto Aphorismorum traditur. Rursum calida quoque ipsa, sæpenumero refrigerat, excalfacientem nimirum humorem digerendo: non autem propria potestate, vt scribit Galenus, primo libro de simplicium medicamentorum facultatibus, cap. 2. Vnde ne nos fallat huius æquiuocationis potestate talium nomenclatura: eius apertè nos voluit aduertere Galenus. 3. lib. de simplic. medic. facult. cap. 2. vbi interdum quale potentia opponi quali per accidens, interdum verò quali actu, scriptum reliquit. Ex dictis ergo potestate talium significatis, quod maximè medicamentis conuenit, secundum significatum est: non enim in actum veniunt respectu gradus secundum quem dicuntur potestate talia, nisi ab externo principio initium alterationis sumant: quare primum significatum non conuenit ipsis. Vltimum verò, à primis duobus non distinguitur: quin præter illa duo, actu etiam talia comprehendit. Quod enim perse, & propria potestate est tale, diuiditur tertio libro de Simplicium medicamentorum facultatibus, capite secundo: in id quòd est tale actu, aut energia, & in id quòd potestate est tale: ob idque eius ibi nos admonet æquiuocationis, vt diximus.

Quid ergo recipiunt à nobis medicamenta potestate talia, vt actu talia fiant? si calorem quomodo actuantur frigida? & quomodo calida, ab exiguo nostri corporis calore, in vehementissimum calorem assurgunt? nihil enim vltra suum gradum agere in cõfesso est. Quomodo intem calor atq; frigus, ab vno calore nostro produci possunt: si idem quatenus idem, vnum semper agere est natum? Si frigus quomodo actuabuntur calida? & quomodo coctione ventriculi, in qua calor abundat, operari potest frigus? Si calida verò (vt quidam existimãt) actuari calido, & frigida frigido tradas (ea ratione, quòd cum calor naturalis calido constet & frigido, vtraq; qualitate initium alterationis vtrisq; medicamentis præstare est potis: ipsa verò medicamenta, ex eo initio ob subiecti dispositionem, hæc in calore, illa verò in frigore, ingentem progressum faciunt) in plura incides incõmoda. Primo, quoniam in ventriculo viget calor, non ergo actum suum frigus in ipso potest exercere. Secundo, quoniam frigus non ingreditur opera naturæ. Tertio, alimẽta frigida quæ vim habent medicamentosam, actuantur coctione, coctio autem calore non frigore perficitur. Quarto, ad actuationem frigidorum, opus est dissolutione, & diuisione partium: hæc autem calido perficitur, non frigido: frigidum enim congregat, tam omogenea, quàm etherogenea.

Tam difficilis & lubrica, hæc est hæsitatio, vt omnes ferè artis medicæ professores, in peregrinas & penè ridiculas phanthasias inciderint. Auerrhous, quinto libro colliget, capite tertio, medicamenta in nobis verti in chilum, & sanguinem tradit: in qua mutatione introducitur noua forma substantialis, ad quam consequitur complexio ex natura formæ, frigida in opio & mandragora, & calida in pipere & euphorbio. Qua complexione recenter nata, & nullatenus ante huiusmodi conuersionem in medicamentis præexistente, medicamenta ipsa nos alterant, calfaciendo aut infrigidando vbi assumpta sunt: & in hoc sitã esse essentiam medicamentorum potẽtialium arbitratur. Contra tamen est. Primo, quòd de ratione medicamenti, est non conuerti à corpore: non ergo ex ipsis gignitur chilus aut sanguis. Secundo, quòd medicamenta alimentosa, quæ quatenus subeunt rationem alimenti, conuerti possunt: ante quàm conuertantur nos alterant: è quis enim se refrigerari à lactucis & portulacis, & calfieri à nasturtio aut sisymbrio, recens ingestis non sentiat? nam statim ac linguã contingunt, ipsam inflammãt hæc, & refrigerãt illa. Tertio, quòd extra applicita nos alterãt, & in chilũ verti nequeunt. Thurisanus, tertio libro artis medicinalis, comment. 36. medicamenta potentialia in nos operari tradit, per receptionem non qualitatum primarum, sed aliarum operantium similiter vt primæ, ad quas recipiendas ipsa erant disposita: vt enim ignis, nec albus, nec niger existens, lapides quos calefacit albos reddit, & actum ipsis impertit, visum disgregandi: ligna verò in nigros carbones, & actum congregandi permutat, ob solam materiæ præparationem: ita natiuus noster calor, in piper agens & opiũ, ipsis impertit formas, & actus contrarios, ad quos sunt præparati, huic infrigidandi, illi verò calfaciendi, citra id quòd calorem, aut frigus inducat. Nam sensu constat, medicamenta eiusmodi, nostrum corpus calfacere, & infrigidare: eas siquidem alterationes, ab ipsis patimur. Constat etiam nec valde calida, aut frigida reddi: si piper enim, aut allium, ventriculum deurens, aut opium perfrigerans, vomitu pellatur in manum, tepere tantum vtrumque deprehenditur. Ab alijs ergo, præter calorem aut frigus formis, quæ nos calfacere, & refrigerare vt illæ possunt, huiuscemodi actus pendent. Nihil enim absoni esse censet, formam aliam à frigore infrigidare, & formam quæ non sit calor, nos calfacere: exemplo solis, luminis & motus. Contra vero est. Primo, quòd medicamentum cum ex sui ratione vincat, & non vincatur: non couertitur nec transmutatur in aliam formam. Nec si transmutandum esset, tam breuis eius contingeret transmutatio: piper enim pulueratum, statim ac linguam attingit, deurit ipsam. Secundo, medicamenta ex complexione agunt: complexionem autem ex elementorum commistione nanciscuntur: non ergo recipiũt à corpore actum, siue formam qua operantur. Tertio, medicamentum primo gradu calidum, non posset per qualitatem quæ nec est calor, nec frigus, calfacere corpus temperatum, & refrigerare biliosum, quod (verbi gratia) secundo ordine caleat: nam

qualitas quæ medicamento calido in primo, à nostro corpore inducitur, vim habet calfaciendi, non autem refrigerandi: si ergo huiusmodi medicamentum refrigerat biliosum, ex complexione ipsius medicamenti, quæ calido constat & frigido, refrigerat ipsum, & excalfacit temperatum. Quarto, nam cum omne medicamentū calidum, calfaciat minus calidos, & infrigidet magis calidos: necessum est vt calorē atq; frigus, certis gradibus agentes, in medicamentis confiteamur: aut non vnā qualitatem quā statuunt, sed binas gignāt oportet. Conciliator diff. 140. qualitates medicamentorū potentialium, præsertim frigidorū, propter fugā à circunstanti calido ventriculi, antiparistasi quadam augeri, & ad actionem promoueri tradit: exēplo calcis, quæ aqua frigida perfusa, ebullit & valde calefacit: quoniā aquæ frigus (vt ipsi videtur) meatus obturans, calorē intus cogit & roborat. Contra tamen est. Primo, quòd calx nō minus efferuescit aqua tepidà, aut calida inspersa, quàm frigida: huius ergo effectus causa, non est in antiparistasi sita. Secundo, quòd si calor aut frigus medicamenti, roboratur ob fugam à calido ventriculi: multo satius ventriculi calor, ex altera parte deberet roborari, propter fugam à vi contraria medicamentorum: quoniam ab animæ regitur facultatibus. Tertio, quo medicamentum est craßius, eo roborationi per antiparistasim contingenti, est opportunius (nam in antiparistasi contrarium, habet rationem circunstantis, & non penetrantis) comminutio verò medicamentorum est necessaria, vt suam exerant vim, & actionem: non ergo antiparistasis quàm fingunt est causa. Quarto quoniam opium, soli aut igni expositū, à calore externo circundatū, nō redditur frigidius: ergo nec in ventriculo eà ratione frigescet. Quod monstrat opiati medicamenti, & ipsius etiam opij, per vomitum tepida reiectio, non frigida. Gaspar Lopius, in suo ad librum Galeni de Temperamentis commentario, hanc conciliatoris sententiam sequi videtur, non minus in calidis, quàm frigidis medicamentis: vtrisque enim aduersatur natiuus calor, qui dum vtraque corrumpere atque conficere laborat, ipsa suarum naturarum quàm obseruantißima, ne à natiuo calido, suæ ipsorum mistiones corrumpantur, suas exerunt, atque intendunt qualitates: non enim alia arma, sibi à natura tributa sunt, quibus se tueantur. Hancque esse perhibet, potißimam cuiusdam antiparistasis rationem. Contra tamen sunt omnes aduersus conciliatorem dictæ rationes. Et insuper quòd antiparistasis vocabulo malè vtitur in omni corruptionis periculo. Et item quoniam ex ea ratione, temperamenta actualia, essent etiam potentialia: quoniam qualitates actuales, dum in periculo corruptionis sunt, & à contrarijs vincuntur, non minus, quin imò magis ac melius, quàm potentiales intendi solent. Accedit quòd medicamenta naturam potius vincunt, quàm vincantur: & in periculo corruptionis quòd statuit, ferè nunquam sunt. Quò præterea minori dosi exhibentur, eò magis ex dicta ratione deberent augeri medicamentorum qualitates, ipsarumque effectus: quoniam in maiori corruptionis periculo tunc constituuntur.

ob corruptionis præterea periculum, augeri potest conatus agendi: non autem intensio. A se ipsis enim, quantumuis in periculo constitutis, intendi nequeunt: quoniam nec in se metipsum, nec vltra gradum suæ perfectionis agere potest quicquã. Qualitates præterea potentiales, seruantur post corruptionem mistionis, & formæ medicamenti: non ergo est cur tantum in subsidium mistionis medicamentorum consurgant dictæ qualitates, & ad agendũ exuscitentur. Quod si exuscitantur in corpore, cur non exuscitabuntur, cum extra corpus ab igne, aut extrario aliquo agente corrumpuntur. Pellis præterea vulpina extra admota, calefacit citra mistionis dissolutionem, & sine vllo corruptionis periculo.

Dicendum ergo ex Galeno est, quòd medicamenta tam frigida, quàm calida, semper habent in se, & antequam corpori applicentur, qualitatem suam intensam: impeditam tamẽ, ne actu pro suæ naturæ ratione operetur. Ob idq; eius actuatio, nihil est aliud, quàm dicti impedimenti detractio: eo enim detracto, necessariò infrigidant quæ frigida sunt, & calfaciunt calida. Vt enim graue non descendit, nec leue ascendit, nisi remoueatur prohibens (cũ tñ idem principium, et naturam effectricem ascensus, atq; decensus, habeat in se in præsentia prohibẽtis, & prohibente remoto) Ita calida atq; frigida medicamenta, frigus atq; calorem suæ naturæ respondentem, semper habent eundem: qui tamen ante impedimenti detractionẽ non operatur: operatur tamen & alterat impedimẽto remoto. Sic lapidis qui in pariete est grauitas, non sentitur à tactu quãuis exactissimo, nisi subleuetur: sic enim remouetur complantantio (apodiationem vocant) prohibens sensationẽ eius. Sic aqua feruens quanuis sua natura sit frigida, non infrigidat nos, prius quam spolietur calore extrario impediẽte. Sic in medicamẽtis, alterationẽ ipsorũ impediũt, crassities suarũ partiũ, & alteratio ipsis illata à continente. Nam in calidis medicamentis, si exiguum ipsorũ frustum accipiamus, extima superficies à continente refrigerata, calfactionem impedit: si verò in aceruum ipsorum manus indamus, vehementer calorem percipimus, vt scribit Galenus, lib. 3. de simp. medic. fac. cap. 21. in hæc verba. Verisimile siquidem est pleraq; eorum actu esse calida, sed idcirco nos fugere, quoniam aut ipsi plurimum habeamus caloris, aut crassa eorum essentia sit. Redigamus enim eadem rursum in memoriam, nempe quod in balneo frigida videatur vrina: itidemq; memoria repetamus, quod cum in solium calidum descendere non valeremus, aliud prius minus calidum ingressi, nullo negocio quod antea intolerandum videbatur, postea pertulerimus. Quin & aqua fontium tempore hyberno, quibus manus algent tepida apparet, cũ alijs minime videatur eiusmodi. In summa enim (id quod antea quoq; diximus) pro suo vnumquodq; affectu, corpora admota sentire consueuit. Sic ergo si manum habens frigidam, eam in trititici aceruum immiseris, luculenter calorem percipies, sin calidam nequaquam. At si stercori columbino accumulato, potissimum siluestrium columbarum, manum inseras etiam si calidam, manifestam tamen sentias caliditatem. Sic misy, sory, chalcitis, ærugo, calx, aliaq; id genus innume-

ra,

" ra, si illis aceruatis, manum altius inijcias, protinus videbuntur esse calida. Cæte-
" rum si bolum ex eis vnum acceperis, cuius extrinseca superficies, ab ambiente ex-
" trinsecus aëre sit refrigerata, meritò nullum percipies calorem: quippequi refrige-
" ratas tantum eius partes contingas, idq; antequam in minutas redactæ sint. Ad
" eundem modum hyeme sæpenumero tum putealis, tum magis fontalis, calida tangen
" tibus est visa: verum si quis calfactis prius manibus contigerit, frigida videbitur:
" memorarique sanè poßint alia id genus infinita, quibus facilè abduci quiuis poßit
" vt credat, medicamenta potestate vt ad nos calida, alteri animantium generi actu
" esse calida. Quibus Galeni verbis, constat primo, quòd calida medicamenta pluri-
ma, actu calida sunt. Secundo, quòd quæ nostri comparatione sunt potestate calida: frigidiori animantium generi comparata, actu calida erunt. Tertio, quòd frigus ambientis, & partium craßities, impediunt continentem ipsorum sensationem: tum quia ante comminutionē, nec penetrat, nec ab arterijs intrò trahitur: tum quoniam partes igneæ, vt pote tenues, sæpe sub terreis craßis, ante comminutionem delitescunt. Quibus impedimentis remotis, statim nos calefaciunt: remouetur verò à natiuo calido tum calfacta, tum tenuata. Frigida verò medicamenta, quibus ambientis frigiditas non potuit obesse ad refrigerandum: non indiguerunt calfactione, sed partium maiori attenuatione: quoniam craßiora magna ex parte, quàm calida habentur. Vtraq; ergo, tam calida quàm frigida, actu habent calorē, atq; frigus, pēdentem ex propria commistione, & elementorum exuperantia. Vtraque etiam sunt, & verè dicuntur potestate talia: quoniam neutri ipsorum, sine corporis nostri auxilio agere licet. Quod expreßis verbis voluit Galenus, tertio lib. de Simpli. medic. fac.
" cap. 20. in hæc verba. Quam ob rem eius quoq; nunc protinus meminisse oportet,
" veteres medicamenta natura frigida, potestate dixisse frigida. Nam ea quoq; quà-
" dantenus refrigerādi potentiā à nobis accipiunt, sicut excalfaciendi calida. Quòd si
" alio modo illa, alio verò ista, nihil vtiq; refert: generale enim idem cōmuneq; vtrisq;
" est, nēpe alterationis principiū ex passuro corpore, in acturum medicamentū proce-
" dēs. Nam quæ potestate quidē sunt calida, alterantur eo duntaxat quòd incalescāt
" à nobis: at quæ natura frigida, tum quòd cōminuantur, tum quòd adscititium acci-
" piant motum. Cum itaq; ipsis tanquam frigidis, agere absq; corporis patientis auxi
" lio non licet, iure potestate frigida dicūtur. Nam vt actu nos refrigerent, non pror-
" sum ex sese obtinent, verū à nobis prius perpetiantur vt refrigerent oportet. Ete-
" nim in minuta conteri, & aduentitiū motum accipere, affectus sunt medicaminum.
" Attamē si cui libeat, ea actu frigida nominare, haud equidem repugnem, modo om
" nis in verbo dissentio sit, res autē vtrisq; confessa. Siquidem (quod paulo supra mo-
" nuimus) id genus omnia, calidum corpus quo agere poßint postulant. E quibus Ga-
leni verbis, constat primo, quòd potestate frigida, sunt secundum propriā naturam & complexionē frigida. Secundo, quòd actu habēt suam frigiditatē, & cōplexionē propriam. Tertio, quòd nequeunt nos refrigerare, nisi à corpore patiantur prius.

Quarto, quòd diuersa passione indigent medicamenta calida à frigidis, calida enim plus indigent calfactione, & frigida magis attenuatione: quæ vtraq; à calido innato patiuntur tam calida, quàm frigida. Frigida tamen si non incalescerent, sed solũmodo attenuarẽtur & penetrarent, frigefacerent nos apertè. Calida verò nisi initium caloris accipiant, saltim vt frigus deponãt, quod ab ambiente contraxerunt, non calfacient nos. Minor tamen sufficit ipsis attenuatio, quoniã partes igneæ suapte sponte tenues, minori vt penetrent, & trahantur indigent comminutione. Est & impedimentum aliud, alteratione tam in calidis quàm in frigidis continentem prohibens, (cuius nos aliàs meminimus) diuisio scilicet elemẽtorũ in minutiores portiones quã pro actione edenda sufficiant, vt enim ignis scintilla non vrit. 3, lib. de Simpl. med. fac. cap. 23. Ita si in calido aliquo, atq; igneo medicamento, ad tam exiguas portiones ignis est redactus, vt nulla ipsarum seorsum agere nata sit: non fiet tum calfactio vlla, nisi mistione dissoluta, ignis portiones couniantur: & ex ipsis resultet actio vna. Verè etiam dici posse credimus, quòd omnis forma misti, est impedimẽtum cohibens elementa, quibus mista ipsa constant, ab actione extrema: quoniam iam non sunt sui iuris, vt fuerant in sphæris: sed formæ misti seruientia: aliter enim elementa contraria sese conficerẽt, & periret mistum. Tum autem sui iuris, & actionis extremæ esse occipiunt, cum commistio, & forma quæ mistionem ipsorum sequitur, mutatione & detrimentũ à natiuo calido pati incipit. Hoc autem est actuari. Vtcũq; ergo cõtingat, tã calida, quàm frigida medicamẽta, suas qualitates intensas ab initio habere decernimus: impeditas tamen esse, ne sine patiẽtis corporis auxilio, impedimenta subtrahentis, agere liceat ipsis. Quod præter ea quæ dicta sunt, multa monstrant, tum experimẽta, tum rationes. Primo, quoniam in multis mistis calida, in alijs verò frigida elemẽta actu dominãtur: ergo verè & actu, hæc habent frigus, illa verò calorem. Medicamentorum enim temperaturæ actu insunt ex elementis: vnde in frigidis regionibus, frigida proueniunt, & in calidis calida: aromata in Arabia fœlici, & leones in Libia. Secundo, quoniam manus immissa in aceruum calcis, misy, aut sory, ingentem deprehendit calorẽ, vt ex Galeno retulimus. Aromata etiam aceruata, mordent suo calore faciem, & olfactum, siccant parietes, situm pauimenti tollunt, & reluctãtur putredini, ob ignis elementũ quo abundant. Tertio, nam in theriaca, & alijs compositis ex simplicibus valde contrarijs, ipsa contraria se reducunt ad medium interualli, citra vllum calorem, aut nostrum, aut ambientis aëris (statuenda enim sunt medicamenta in loco frigido, vt omni fuga careat aduersarius) ergo actualem habent calorem calida, & frigus frigida. Per id enim quòd sola potentia est, non possunt se reducere. Id præterea ostendit calx, quæ ab humido superinfuso actuatur, siue calido, siue frigido: quod non contingeret, ni actu haberet calorem: quoniam humidum aquæ, caloris productiuum non est. Quarto, calor naturalis, alimẽta, medicamenta, & venena, in quæ agit: omnia corrumpere studet, & in similitudinem suam permutare, quòd est agenti cuilibet naturale. Nihil verò

quod

quod aliud corrumpere curat, patienti tribuit virtutẽ, qua se interimat. Ipsa ergo medicamenta suas habent qualitates, quæ à corpore non producuntur: sed impedimentis tantum agendi in corpore nostro spoliantur, vt diximus.

Videntur tamen dictis obstare. Primo, quòd in frigidis omnibus, concedit actuale temperamentum Galenus: in calidis verò, non nisi in pluribus. Secundo, quòd si calida medicamenta, haberent intensum calorẽ in igneo elemento situm: non solum calfacerẽt nos vt materia accendi facilis, sed vt talem calorem & ignem habentia. Cuius contrarium scripsit Galenus, primo libro de Simplic. medic. facult. cap. 11. in hæc verba. Ostensum est autem in tertio de Temperamẽtis (quo sine quæ hic dicuntur assequi est impossibile) nullum eorum quæ nos excalfacere apparent, perinde vt ignem posse calfacere, verum vt materiam accendi facilem. Siquidem mutationis principium à nostra caliditate accipientia, vt calami aridi ab igne, nos contra recalfaciũt, & velut partes fiũt quædam caloris natiui, sicut illi ignis. Nam quod prius erat calamus, id nunc fit ignis, vt mutãtis ipsum ignis essentiã totã adaugeat. Tertio, quòd opium euomitur tepidum: & piper deurens linguã, si in manum spuatur, non est admodum calidum. Quarto, quòd animalia respirantia, videntur plantis non respirantibus, vt pipere, & allio, calidiora esse. Refrigerando enim calori à natura instituta est respiratio: non poterunt ergo animãtia, à plantis amplius incalescere. Quinto, si calida medicamenta habent intensiorem calorem, & frigida intensiorem frigiditatem, quàm homo: temperata habebunt æqualem & similem: similitudo autem complexionis, est præparamentum necessarium introductioni similis formæ substantialis: ergo in medicina ad eum modum temperata, humana deberet introduci anima.

Ad horum verò primum dicendum est, quòd verè censuit Galenus, aliqua medicamenta esse potestate calida, quæ actualem calorẽ non habent in sui complexione, & elementorum miscella: vt pinguedo, & oleum, quæ facilè inflãmantur, tũ ab externo, tũ ab interno calido, ob dispositionẽ & modũ substãtiæ inflãmari aptũ. Septica etiã venena, non ante nos offendunt, quàm à nostro calore putreant: hæc autem putrentia, nos putrefaciunt. Ob idq́, per moram deteriora reddi in nostro corpore, voluit Galenus. Ob hæc ergo, atq́ illa, censuit Galenus, quòd quædam ex potestate calidis, non sunt actu talia. De quibus si dubites, cur à calore temperato, in tãtum calorem assurgant? Respondendum est, quòd ob solam subiecti dispositionem. Sic enim humor, qui ex paruo principio cœpit putrere, in calorem putredinalem copiosum, & intensum assurgit: & ex stercore columbino putrẽte, domus apud Galenum igne conflagrauit. Ad secundum verò dicendum, quòd medicamenta potestate calida, tam ea quæ calorem habent actu, ex peculiari sua natura & mistione, quàm ea quæ actuali calore carent, vt pinguedo, & oleum: in hoc vno conueniunt, quòd non valde calefaciũt nos, nisi alterationis initium à nobis acceperint. Quare de vtrisq́ verum est, quòd Galenus scripsit, nullum eorum perinde vt ignem posse calefacere,

ve-

verum vt materiã accendi facilem: quæ non accendetur nisi prius à nobis patiatur. Vbi tamen accendi cœpit vtrumque, diuersa ratione atq; mensura accendetur: nam quod natura calidum est, ignem occultum detegit: quod verò complexione non est calidum, in minorem calorem assurgit. Quã diuersitatem vt Galenus notaret, hæc quæ sequuntur, post citata verba subdit. Monstrauimus autem quædam, vbi vel leuem fuerint mutationem adepta, secundum naturã deinde suam, ad plurimam mutationem procedere. Quam ob rem mirandum non est, si quædam medicamenta primæ quidem mutationis principium, à nostro calore nacta: inde iam pergant, eum quoq; qui mutabat superare. Nam cum corporis cuiusque proprietas, alia habilis sit ad suscipiendum calorem, alia inhabilis: fit vt paria principia non sequatur par incrementum. Ad tertium dicendum, quòd ex opio assumpto, partes quædam resoluuntur, aliæ penetrant, & ad cor, sanguinem, ac spiritus attrahuntur: & aliæ in ventriculo manẽt. Hæc tepidæ ibi ob morã redduntur, quæ verò cor affatim penetrarunt, quoniam natura veneni est cor oppetere, frigidissimæ sunt, & cor atque sanguinẽ coagulant. Vnde quò citius penetrant, eò citius & certius nos interficiũt. Et vt Galenus scribit, lib. 3. de Simpl. medicam. facult. cap. 20. Succus papaueris ac cicutæ, si vino mista bibantur, ocyus necant: licet nõ quouis modo temperata. Si enim ipsa paucissima, plurimo vino misceantur: prorsus deuinci possint. Si verò pauculo, multa: deducuntur quidẽ ad cor, vinci autem nequeunt. Piper verò commansum linguam deurit, quoniã calidissimæ eius partes, linguam penetrant, & ab arterijs spongiosi, & rari membri, intro statim trahuntur: quæ tamen manum non calfaciunt, nisi mora temporis, ob cutis crassitiem, quæ non sic penetrari potest. Nam ad eundem modum cicuta, hominem ob natiuam raritatem, celeritate distributionis interficit, sturnos verò nõ, ob densitatem: vt scribit Galenus, lib. 3. de simpl. medicam. facult. cap. 18. Ad quartum dicendum, quod calor animantium, iunctus humido aëreo, flauellari postullat: plantarum verò, & mineralium, aut sicco terreo, aut humido aqueo permistus: quanuis sit intensior, non indiguit respiratione pro sui tutela. Quintæ difficultati tantum tribuit Auicẽna, vt prima primi, doctrina. 3. cap. 1. ita scripserit. Debes autem scire vltra hoc quod sciuisti, quòd cum diximus de medicina quòd est temperata, nolumus dicere quòd sit temperata certè: quoniam illud est impossibile. Neque volumus dicere, quòd temperamento humano in sua complexione sit temperata: si enim ita esset, tunc esset ex ipsamet humana substantia. Sed volumus, quòd cum propter calorem naturalem, qui in corpore existit humano patietur, qualitate efficietur, quæ hominis qualitatẽ non superegredietur, in aliqua duarũ extremitatum æqualitatẽ excedentium. Non ergo in ipso operabitur effectum æqualitatẽ excedentẽ: consideratione igitur suæ operationis in corpore humano est æqualis. Dicendum tamen (Auicẽna hac in parte reiecto) quòd nõ necessariò ad vicinitatẽ tẽperaturæ, sequitur similitudo formæ substantialis: variæ enim species rerũ, idem tẽperamentũ sortiuntur. Rosa, & myrtus, sunt primo ordine frigida,

gi:la, pullus gallinaceus, triticum, & aurum, sunt temperata: Ex quibus, primum est animal, secundum planta, tertium minerale. Nam plurima præparamenta preter temperaturã, tum ex parte compositionis, tum ex parte modi substantiæ, prærequirit substantialis forma. Tota præterea substantia, quæ nihil aliud est, quàm certa & indicibilis mistio quatuor elementorum, in alimentis & medicamentis reperta, à temperamento manifesto valde est diuersa. Potestq́ eius ratione, cum eodem temperamento manifesto, in hoc vis purgatoria, in illo deleteria, & in alio alexipharmaca consistere: quoniam hæ facultates, non sequuntur temperamentum manifestum, sed totam substantiam, quæ omnium quatuor elementorum certa congeries est. Vt tum ex alijs Galeni locis deducitur, tum ex. 5. lib. de Simpl. medicam. facul. cap. 17. vbi alterantia diuisit Galenus, in ea quæ alterant vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut tota substantia. Ex quo sequitur, quòd tota substantia, non sit vna qualitas, nec duarum coniugatio: sunt enim membra diuisionis, cõtra distincta totæ substantiæ: nec est trium coniugatio, quia sic non esset tota, ergo omnium quatuor qualitatum, vel elementorum habentium eas qualitates, certa quædam & impar mistura, tota substantia, & proprietas corporum particularium perfecta est: vt. 4. etiam lib. de Simp. medicam. facult. cap. 15. scribit Galenus.

SED IAM HIC, HVIVS VOLVMINIS ESTO finis: ex quo vtinam tantam, quantam animo concepimus vtilitatem, studiosi accipiant. Scio canes non defuturos, qui nostros dilanient labores, quibus tamen si quid improbent, quidq́ displiceat ipsis mostrauerint, non vehementer repugnabo. Nam

Sunt bona quædam, sunt mala multa
Quæ legis hic: non fit aliter inuide liber.

Si verò re parum inspecta & errore non indicato latraueris (quæ Pyrrhoniorum quorundam, inter nostros est consuetudo: quorundamq́ aliorum, qui deplorandis Cathedris insidentes, & inter ignorantes discipulos garrientes: videntur in scholis proceriores Gigantibus, cum tamẽ paruis infantulis sint minores) scias velim me non taciturum: sed cum male dixeris (quantum christiani limites tulerint) peius te esse auditurum.

FINIS.

LIBER
DE FACVLTATIBVS NOSTRVM CORPVS DISPENSANTIBVS.

DE SEMINE tractatus, ordine definitiuo comprehensus: vt cuncta quæ de Semine habentur, ex vnica definitione memoriæ subijciantur.

DE HOMINIS procreatione a conceptu in partum.

APPENDIX quo docemur, quid naturale, quid ve miraculosum, in conceptione & partu Domini nostri IESV Christi interfuerit.

APPENDIX quo docemur quam parũ possit Astrologicus horoscopus, fortunam aut mores hominis qui in lucem editur, mutare aut indicere.

PVERI & puerperæ regimen, vbi omnia quæ ad nutricem, obstetricem, pedotribam, vtero gerentem, & enixam attinent traduntur.

¶ Petro de Peramato Excellentissimi Ducis de Medina Sydonia Protomedico Autore.

SANLVCAR A BARRAMEDA. Anno
M. D. LXXVI.

REVERENDI PATRIS HIERONYMI
Seruer Consocrensis, Hendecasyllabi.

Censor candide, tuq; amice lector,
Hic noster Peramatus author huius
Libri quem legis, aut paras legendum,
Quem tu dixeris alterum Galenum:
Recens hoc opus ex sui recessu
Promit pectoris, vtile elegansq;
Iam libro reserauerat priori
Rerum prima elementa, tum secunda
Humores, quibus omne temperatur
Corpus, dum generatur ac creatur.
Concentu harmoniaq; valde mira:
Vestigatq; animi, docetq; vires,
Quarum munera ad vltimas vel vsq;
Perducit species nimis peritè.
Et de Semine si qua sunt retrusa
Et perplexa, nouo ordine explicantur:
Quæ pro tempore si legi liceret,
Authores legerent vetustiores.
At nunc quando hominem creat paritq;
Diuinus videatur esse planè:
Humanus pariter pius probusq;
Cum paruum resouet sinu puellum
Vagitu tenero nimis dolentem:
Cum matri quoq; morte comminante
Nato restituens suo medetur.
Id quod latius ipse te docebit
Sua melliflua eloquutione.
Non talem dederint recentiores,
Nec prisci quoq; quamlibet periti:
Quo tu Aristotelem & simul Galenum
Rectè intelligere, & videre poßis.
Impugnat bene & optimè refellit
Authores, malè peßimèq; scripta,
Non vano nec inutili labore.
Noua plurima & optima afferuntur,
Instaurator enim potest vocari,
Non sane minus atq; primus author:
Longè dummodo liuor omnis absit,
Mordacisq; canis malum venenum.

DON Philippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragõ, de las dos Scicilias, de Hierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galizia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, delos algarues, de Algezira, de Gibraltar, Conde de Flandes, y de Tyrol, &c. Por quanto por parte de vos el doctor Pedro de Peramato Medico nos fue fecha relacion, diziendo q̃ vos nos auiades supplicado mandassemos ver y examinar ciertas adiciones medicinales q̃ auiades cõpuesto, para q̃ se imprimiessen juntamente con otras obras de Medicina de q̃ os auiamos dado licencia para las imprimir; las quales dichas addiciones erã muy vtiles y necessarias: y para q̃ se pudiessen imprimir, nos supplicauades os mãdassemos dar licẽcia y facultad para ello, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro cõsejo, auiendose hecho en las dichas addiciones la diligencia q̃ la prematica agora por nos nueuamẽte hecha dispone, fue acordado q̃ deuiamos mãdar dar esta nuestra carta para vos enla dicha razõ, y nos tuuimoslo por bien: Por la qual os damos licencia y facultad, para q̃ por esta vez podais imprimir è imprimais las dichas addiciones q̃ de suso se haze mencion, juntamente con las obras q̃ auiades cõpuesto, q̃ es vn tratado de Elementis, y otro de Humoribus, y otro de plenitudine & cacochimia, y otro de Vacnandi ratione per sanguinis missionem, y otro de Procreatione hominis à conceptu in partum, con tres Appendices de cosas tocãtes ala misma materia, y otro de Animæ facultatibus quæ nostrũ corpus dispensant. Las quales por ser obras muy vtiles os auiamos dado licẽcia y priuilegio para las poder imprimir y vender, sin q̃ por ello caygais ni incurrais en pena alguna. Y mandamos q̃ despues de impressas las dichas addiciones, no se puedan vender ni vendan, sin q̃ primero se traygan al nuestro consejo juntamente con el original que enel fue visto, q̃ va rubricado y firmado al fin del de Gõçalo Pumarejo nuestro scriuano de camara delos que enel nuestro consejo residen, para que se vea si la dicha impression esta conforme al original, y se tasse el precio por que se vuiere de vender cada volumen, sopena de caer è incurrir enlas penas contenidas enla dicha prematica y leyes de nuestros Reynos. Y no fagades ende al, sopena dela nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Madrid a ocho dias del mes de Março, de mil y quinientos y setenta y quatro años. Va sobre raido dichas addiciones, vala.

D. Eps Segouiẽ. El doctor Francisco Hernandez de Lieuana.
El doctor Francisco de Auedillo. El doctor don Iñigo de Cardenas çapata.
El Licenciado Couarruuias.

Yo Gonçalo Pumarejo scriuano de camara de su Mageſtad, la fize escreuir por su mandado, con acuerdo delos del su consejo.

INDEX EORVM QVAE hoc libro præcipue inquiruntur.

Libro de Facultatibus.

Libro de Semine.

Libro de Hominis procreatione.

In Appendice Theologico:

In Appendice Astrologico:

Tractatu

INDEX.

Tractatu primo de regimine pueri.

Tractatu secundo, qui prægnantem, parturientem, & enixam respicit.

FINIS.

EXCELLENTISSIMO AC GLORIOSO PRINCIPI, Illefonso Perez de Guzman el bueno, Duci de Medina Sydonia, Comiti de Niebla, Marchioni de Caçaça, Epistola nuncupatoria.

MEAS tibi cœpi, clarissime princeps, lucubratiunculas dicare: semper veritus, ne indignum quid, auribus tuis darem. Quas cum probases, & laudibus extullises, animum meum accendisti, vt vtilia quædam opera, iam fere vetustate, & ignauia collabentia: in tui gratiam, rursus componerem, ac renouarem. Vt enim in sæuiente fortuna, & mearum calamitatum incursu, neminem præter te, ante Cæsarem habui patronum, ita nullius alterius patrocinio, meos hos labores tutandos, ac defendendos committo. Tu solus mihi faues, & à tumultuarijs negocijs eripis, tu ergo solus, hæc qualiacumque sint accipe, & ab intumescentis maris procellis, quibus ego pessundor redde tuta. Ego interim in omni fortuna, sedulum tibi obsequium præstabo. Vale magnatum antesig anus.

a De

De facultatum animæ essentia.

CAP. I.

FAcultatis essentiam, non audet definire Galenus, primo libro de Causis pulsuum. Eius vero notionem, tum ibi, tum 1. lib. de Facultatibus naturalibus, cap. 4. tum sæpe alibi declarans, inquit: quod facultatis nomine, efficientem causam intelligimus: non eam quidem simpliciter, sed qua ratione, in hunc illum ve effectum, se comparat atq; refert. Sic causam quæ pulsus facit, quæcunq; sit, etiā si eius ignoramus substantiam, quia pulsus tamen efficere potest, facultatē pulsatilem eā appellamus: quemadmodū & alia omnis facultas, ab eo appellari solet, quod ipsa facere potest. Sic de facultate medicamenti, adstruit Galenus, quod nō est in medicamēto, sicut nos in ædibus: nec substantia eius partita est, pro numero operationū: sed manēs vna, efficit multa, secūdum variā relationē ad varia opera. Nam apud Gal. libro cui titulus est, quod animi mores, corporis temperaturā sequātur, sic scriptum inuenimus. Nam cū veluti de re quapiam comminiscātur, perinde in substantijs, ac nos in domibus habitante, nondū de facultatibus mihi imaginari videntur: nequaquā intelligētes, rerum quæ fiunt singularum, causam quandam esse effectricem, quæ in collatione ad aliquid æstimetur: atq; huius causæ, vt talis cuiusdam rei, propriā & per se esse appellationem: cæterum in respectu ad id, quod ab ea fit, eius quod fit facultatem esse. Quapropter tot à substantia, dicimus facultates, quot functiones haberi. Verbi gratia, aloëm vim purgandi obtinere, & stomachum roborandi, & cruenta vulnera glutinandi, plana vlcera ad cicatricem perducendi, palpebrarum humiditatem siccandi: re alia haud sane vlla, dictum quodlibet opus, præter aloem, faciente. Ea enim est, quæ hæc obit: ac quoniam præstare ea potest, tot facultatibus, quot effectibus pollere dicta est. Aloëm igitur purgare dicimus posse, & robur stomacho addere, & glutinare vulnera, & cicatricem obducere vlceribus, & humidos oculos resiccare: quasi purgare posse aloëm dicere, vel purgatoria potestate præditam esse nihil referat. Sic vero & siccare humidos oculos posse, idem atque exsiccandorum oculorum vim obtinere significat. Eodem autem modo cū dicimus, collocatā in cerebro ratiocinatricem animam, sentire per sensoria posse, ac per sensilia, ipsam per se meminisse, atq; in rebus tum consequentiā & repugnantiam, tum resolutionē & compositionē perspicere, non aliud quidquā ostendimus, quā si cōplexi diceremus, ratiocinatrix anima facultates habet plures, sensum, memoriam, prudentiā, aliasque singulas. Quoniā vero non solū sentire eam dicimus posse, sed specialiter quoque cernere, audire, olfacere, gustare, tangere, rursum pollere eā viribus dicimus visoria, olfactoria, auditoria, gustatoria, tactoria. Ex qua oratione, facultatem non esse rem quanpiam positiuam, substantiam (inquam) nec accidens reale, sed efficientis causæ, quæcunque ea sit, comparationem,

&

& relationem ad hunc aut illum effectum, luce clarius constat. Facultatis enim tum intellectio, tum substantia, in respectu ad aliud habentur. Enimuero in seipsum, quoduis facere, aut agere si dicas, præter mentis conceptum est, vt libro de multitudine pulchre Galenus edisserit. Quin & in quoduis obuiũ agere, à veritate alienum est: Sed in id tantum, quod aptum est agentis, actionem suscipere, & in quod ipsum natum est agere: Quare in horum duorum, actiui scilicet & passiui comparatione, facultatis essentia est posita. Quoniã vero Galenus, non agnoscit in mistis, aliam formam substantialem, a commodo cuiusq; rei temperamento (libro enim, quod animi mores, corporis temperaturam sequantur, omnium similarium substantiam, primis qualitatibus constare affirmat, dubitat autem, de instrumentis atq; anima: sed & hæc vult ex illis esse. Et primo libro de Vsu partium cap. 9. carni esse carnẽ, & neruo neruum, & aliorum vnicuique, id esse quod est, ob quatuor qualitatum certam quandam temperaturam, mistionemq; contingere asserit) ob id, causa hæc efficiens, quæ diuersis effectibus comparatur, & ipsius est relationis & facultatis fundamẽtum, non aliud apud Galenum, quam aut temperamentum, aut natura, aut innatum calidum, ex prima illa mistione, consurgens est: Vtroq; enim nomine à Galeno varijs locis appellatur. Atq; si hãc semper, seruasset Galenus, significationẽ facultatis, neq; essentiã facultatum, aliàs se ignorare fateretur (relationis enim essentiam nemo ignorat) neque ab alio, quam ab anima, aut cuiusq; efficientis substantiali forma, eius operationes immediate fieri fateremur, hæc enim & non aliud, est (apud ipsum) vera causa effectrix, quæ per diuersa instrumenta, diuersas ædit operationes: per oculos videns, per aures audiens, & cæteras operationes, simili modo exercens. Nam si omnes corporis partes essent oculi, nulla alia ab omnibus fieret actio, quam visio: qua etiam caremus, cum oculis destituimur. Nec esset tum laborandum, in cognitione facultatum, nihil enim re ipsa sunt, quam ipsarum formarum relationes, ad diuersa opera. Per hoc enim, quod anima accommodatur ad intuitum, facultate videndi donari dicitur: cum nihil aliud ab anima sit, quod huius actionis autor esse poßit. Vnde libro primo de Facultatibus naturalibus, capite quarto, ita scribit: Quoad agentis causæ substantiam ignoramus, facultatem eam siue potentiam appellamus, in venis quidem potentiam quandam sanguinis factricem dicentes, in ventriculo coctricem, in corde pulsificam, ac in singulis reliquarum particularum, propriam quandam, eius quam ædunt actionis. Et primo libro de Causis pulsuum, capite primo, Hanc causam (inquit) quæ pulsus mollitur, quæcunque illa sit, licet eius nos fugiat essentia, quòd facultatem habeat pulsus efficiendi, facultatem illam vocauimus, vt quãlibet puto aliã, facultatem, a facultate faciẽdi, cuius habet facultatem solemus nominare. Alicuius enim est facultas, & eius notio est relationi subiecta. Itaque quãdo essentia incognita nobis sit, hoc appellamus eam nomine. Hinc non quæ sit facultatum, sed quæ sit tum animæ, tum cuiusque substantialis formæ essentia, dubium est tam abstrusum, vt Deo potius quam homine, ad eius exactam dignotionem,

a 2 opus

opus esse videatur. Rerum enim substantiæ & essentiæ (nisi paucarum quarundam, vt & ipsi placuit Aristoteli) in abdito latent. Nam nec ipsarum genus & cathegoria cognoscitur. Aristoteles enim substantiam esse vult. Alexander & Galenus, elementorum formas, summas ipsas qualitates esse censent. Formas etiam mistorum, censet Galenus, nihil aliud esse, quam temperamentum ex primis qualitatibus conflatum, vt libro nostro de Elementis, capite decimo quinto tradidimus. Vnde libro quod animi mores, corporis sequantur temperaturas, omnium similarium substantiam, primis qualitatibus constare affirmat, dubitat autem de instrumentis atque anima, sed & hæc vult ex illis esse. Et primo libro de Vsupartium, capite nono, carni esse carnem, & neruo neruum, & aliorum vniquique id esse quod est, ob quatuor qualitatum, certam quandam temperaturam, mistionemque contingere asserit. Vnde robur facultatis, sæpe constituit in bonitate tēperamenti: & imbecillitatē constituit in intemperie, 4. lib. Methodi & sæpe alibi. Nam quanuis compositio & vnitas, sint necessaria actioni, non ædūt tamen actiones, sed tēperamentum. Ad quod aduertēs Gal. lib. 3. de symphtomatū causis, cap. 1. postquā ventriculi coctionē, lædi dixit, ab intēperie, & à morbis instrumētalibus, ipsa ventriculi facultate læsa, subdit. In tēperamenti quidem vitijs, propria eius substantia labefactata, in cæteris morbis, « qui tantum sunt instrumentales, dumtaxat impedita: qui vero ex intēperie simul, & « instrumentali morbo, cōpositi affectus sunt, vtroq; modo sunt noxij. Nam cū faculta « tis essentia, aut eius fundamentū, cōsistat apud Galenū in temperamēto, merito in propria eßentia vitiari, per intemperiem autumat, per morbos vero instrumētales, qui compositionē vitiant, impediri. Quoniam cōpositio, & partium structura quæ vitiatur, necessaria est ad actiones, quāuis actiones ædere nequeat. Atq; ad hunc sensum, intelligendus est Galenus, si quando alibi, debilitatem vocat membri raritatem, vel diuulsionē, aut morbos instrumētales, debilitatē inferre: facultate scilicet impedita, nō in propria substātia læsa. Iam vero hic nomine facultatis, vt sæpe alibi, aliter vtitur Galenus, ad significandā non modo relationē, & cōparationē causæ efficientis ad effectum. sed ipsammet efficientē causam, quæ vere subsistit, & cōparationē suscipere variā, ad varios effectus nata est. Sic 1. lib. de Præsagijs ex pulsu cap. 4. Facultatis (inquit) essentia, singularū partiū, in singularū illarū posita cōmodo temperamento est. « Sic gubernationē totius corporis, ex tribus facultatibus, apud Galenū audire oportet. « Sic facultatis formātis perfectionē & diuinitatē. Sic nutritoriæ facultatis, & quatuor aliarū, ipsi ministrantium efficaciam. In istis enim, nomen facultatis, causæ agēti datur: non autē relationi, quæ cum nullius sit actiuitatis, nec formare, nec nutrire, nec gubernare est potis. Vnde primo Aphorismorum, Commentario 15. calidum innatum omnia opera naturalia facere dixit. Neq; enim aliud quidquam, animal ab initio afformauit, sicuti neq; rursus adauxit, neq; vsq; ad mortem enutriuit, præterquā iste « calor innatus, qui aut anima est, aut primū & maxime necessarium ipsius instrumen « tum. Et 1. lib. de Facult. nat. cap. 5. naturæ operationes, tres esse meminit, generatio « «

auctio

auctio, nutritio: nunquā autem relationis, tanquam agentis causæ meminit. Comparationem ergo causæ agentis (puta tēperamenti, naturæ, calidi innati, aut animæ, quæ idem sunt apud ipsum) & relationem ad hunc, illum ve effectum, facultatis nomine primo appellat Galenus. Secundo, cōmodo temperamento, aut animæ ipsi, id nomen accomodat. Tertio vero, vbi maiori consideratione est vsus, nono scilicet libro de Placitis, in fine, censet animam ipsam, quæ vna est, multas habere facultates, quæ intimæ quædam qualitates, & ipsius animæ proprietates sunt: quarum interuentu, anima vna existens, plura facit. Si enim simplex cum sit, varias de suo sinu, non pro-
" meret facultates, vnum semper, non plura faceret. Galeni verba sunt. Non tamen
" est quisquam, qui substantias in suas facultates, & potentias, diuidendas esse censeat.
" Sed singulas asserunt omnes, quāuis indiuiduæ sint, ex facultatibus, potentijsq; quas
" habent, operari. Neq; absolute dicunt, potentiam habere substantias: sed addunt, mo-
" do comburendi, aut refrigerandi, aut arefaciendi, aut humectandi: Modo comminiscen
" di, & ratiocinandi, & se ipsam mouendi: atq; alia huiuscemodi, quæ rationali anima
" operamur. Ipsa enim cum sit vna, multas habere facultates manifestum est. Libro quoq; secundo de Præsagijs ex pulsu, cap. 8. & libro de Plenitudine Galenus, essentiam facultatum, non aliud fuisse affirmat, quam proprietatem, aut qualitatem temperamenti: quam à temperamento esse diuersam censemus. Quin tot esse in vno quoq; temperamento, proprietates atq; facultates, audire oportet, quot opera facit. Sic in rhabarbaro, facultas est purgandæ bilis, ob totius substantiæ proprietatem, quæ occultum sequitur temperamentum, & indicibilem commistionem: Est quoq; in eo facultas calefaciēdi & exiccandi, ob temperamentū manifestum, quo hæ duæ qualitates, contrarias excedere deprehendūtur: Est in ipso facultas deobstruendi, quæ inter secundas facultates vniuersales, quæ nec certum membrū, nec certum effectum respiciūt memoratur: Est præterea in eo, facultas confirmandi, & roborandi, iecur laxum & præhumidum: quæ tertia facultas est, maxime particularis, respiciens certum effectū in certo membro. Anima quoq; vegetās vna existens, quo se ad diuersa opera accōmodet, opus habuit facultatibus diuersis, quibus ceu instrumentis, formaret, nutriret, augeret, & omnia naturæ opera faceret. Sic anima irascibilis, & animosa, vna existēs: qualitates, proprietates, aut si mauis dicere ꝓprias passiones, habet inseparabiles, ab ipsa animi substantia: quibus (cum variæ sint) varie ad diuersa opera se gerit. Irascitur & mansuescit, lætatur & tristatur, timet & sperat, cor & arterias attollit, & cōtrahit, hac aut illa virtute vsa. Sic anima ipsa sensualis, in cerebro, ceu in sua regia sedēs plurimis facultatibus ornatur, appetēdi, mouendi, & cognoscēdi. Totq; vnūquodq; facultates habet, in quod opera se accōmodat: Nam sicut idem homo disputat, canit, pingit, & ædificat: disputat vero ex habitu sciētiæ, canit ex musica, pingit ob artem pingēdi, & ædificat quoniā artis architectonicæ est peritus, qui si nihil horū sciat, nec canet, nec pinget, nec disputabit, nec ædes cōstruet: quoniā arte caret qua operetur anima: Ita anima sine facultate indefinita est, & in ancipiti perstat: definitur vero ab

intellectu vt intelligat, à memoria vt recordetur, à vitali vt pulset, ita vt vnicuiq; operationi; sua respondeat facultas, quæ animam ipsam illius operationis admoneat. Quod enim est ars in artifice, id est facultas in natura. Quin plus est facultas in natura, quàm ars in artifice: nam ars vsu & exercitatione conquiritur, & ab anima potest obliuione obliterari: Facultas vero insita est, & separari nequit. Est enim in anima ceu in subiecto, & ab anima per continuam emanationem, & efficientiam singularem formæ propriã, sine temporis successione procedit. Nec obstat, quod anima simplicissima, eo modo procreet vires, & easdem ipsa suscipiat. Proditũ enim ab Aristotele est, nono libro methaphysicorũ, actiones quasdam esse immanentes, quæ ab ipso agente non exeunt: Qualis est hæc, in qua non oportet, ob singularem quem diximus producendi modum, vt quod agit & mouet, ab eo quod suscipit & mouetur natura dissentiat: Neq; vt diuidatur in partem per se mouentem, & partem per se motam: Sed varias rationes, agendi & patiendi, sufficit habuisse. Nam anima nostra indiuisibilis, cum è corpore migrat, à se ipsa in momento mouetur localiter, non alia ratione quã quod ipsa eadem est motrix, & motus susceptiua, quæ diuersæ rationes sufficiũt. Ab anima ergo indesinẽter profluunt suæ vires, quæ in ipsamet, ceu in subiecto, nexu indissolubili recipiuntur. Ab ea enim nequeunt separari, nisi anima ipsa, vnà pereat: nec imbecilliores reddi, nisi & anima ipsa detrimentum patiatur. Nam profecto si anima, integra seruata, & incollumi, imbecillitari posset facultas, posset quoq; interire, & ab anima separari, ipsius imbecillitatis cremẽto facto. Quod intelligens Aristoteles, primo libro de Anima, cap. 4. imbecilliores dixit, reddi animæ actiones ob senium & morbos, instrumentorum vitio, non animæ aut facultatum ipsius. Si enim se- ‹‹ nex (inquit) iuuenis oculum acciperet, videret sicut & iuuenis, quare senectus nõ est, ‹‹ quia anima quidquã est passa, sed quia id in quo est, aliquid passum est. Quemadmodum ‹‹ in ebrietatibus, & morbis, fieri solet. Galenus vero nõ modo functiones, sed ipsas quo- ‹‹ que facultates, à qua prodeũt, nõnunquã imbecillas, alias robustas statuẽs, ob id fecit, quod animæ substantiam ignorauit. Probabiliusq; sibi fuit visum, animam esse temperamentũ, sicut & facultates, ipsius tẽperamenti proprietates quasdam. Vidit autẽ temperamentum, & omnis temperamenti proprietatẽ, mutationes suscipere, ex morbis & senio. Ergo merito vno illo errore admisso, coniecit, facultatem & animæ etiam substantiam, detrimentum & imbecillitatem pati. Accedit, quod tam curiosa facultatum animæ tractatio, medicis non congruit: Sed temperamentum ipsis est integrum seruandum, vt functiones validæ persistant: Et cum infirmæ redduntur, intemperies est corrigenda. Quare cum facultates in robustas & inualidas partimur, nomine facultatis, dato instrumento ipsius, puta temperamento, aut alia quapiam qualitate, vtiliter & ex arte facimus. Accedit etiam, quod licet facultates, quas anima ipsa, sibi impertit, & in sinu suo recondit, sint inseparabiles, & detrimentũ suscipere nequeant: eas tamen quas extra se profundit, & foras transilire facit, imbecilliores reddi, & prorsus perire defectu calidi innati, aut alterius cuiusuis instrumenti, non

est indecens. Sol enim lucentem qualitatem, ab se inseparabilem obtinens, aërem caliginosum ac nubilum, imbecilliter illustrat. Et magnes allio perunctus (vt fertur) disiunctum ferrum non attrahit. Et virtus visiua per oculum suffusum, non transilit in obiectum. Et ex nerui aut arteriæ, obstructione, aut compreßione, aut intemperamento, aut calidi innati defectu: cor & cerebrum aut non irradiant, aut imbecilliter emicant, in arterias & neruos. Hanc enim ex vno principio, diuersarum virtutum animæ dispensationem, & emanationem, non modo Galenus & Plato statuerunt, verum & Aristoteles ipse, qui in fine libri de communi animalium motu, ita scribit: Animal sane ita constitutum esse iudicare debemus, vt " ciuitatem legibus bene instructam, & temperatam. In hac enim, postquam admi- " nistrationis ratio, semel instituta est, nihil oportet, absentem principem, rebus sin- " gulis quæ geruntur interesse: immo vero quisque, officijs fungitur suis, vt manda- " tum est, & aliud post aliud, ex consuetudine administratur & instituto. In anima- " libus hoc ipsum, tum per naturam efficitur, tum quod singula, quæ ita constituan- " tur, ad munera sua exequenda, probe affecta sunt. Quo circa non opus est, in vno- " quoque membro animam inesse: sed cum certo principio consistat, & reliqua mem- " bra, quod illi adiungantur viuunt, atque officia per naturã obeunt sua. Quid sit " autem ea facultas, quæ mandatur à principijs in exorta, non satis constat. Quidam animam ipsam in spiritu vehi, aut spiritum ipsum qui vehitur, ipsam animam esse censuerunt. Quibus non assentitur Galenus, septimo libro de Placitis: vnde secundo libro ad Glauconem, cap. 2. tradit natiuum calorem esse, vel substantiam facultatum, vel saltem primum, & maxime necessarium ipsarum instrumentum. Alij temperamentum certum, à principio in exorta deriuari tradunt. Quod minime fieri posse constat, nã calor aut frigus, & omne denique temperamentum, ens permanẽs est, quod ablato agẽte, aliquandiu perstat in parte: facultas vero, sola ligatura, aut præcisione statim aboletur, nihil durans, intercepta continuitate cum suo principio: Non est ergo facultas, quæ influit temperamẽtum. Magis præterea permutatur temperamentũ mẽbri, ex ardente febre, & ex contactu niuis, vi sentiendi atq; mouendi, illæsa permanente, quam ex ligatura nerui, in qua vtraq; vis aboletur. Ergo vires eiusmodi, non consistunt in temperamento. Ablato insuper corde, ingens fit temperamenti permutatio, eo tamen ablato victima currit & vociferatur, 2. lib. de Placitis, autore Galeno, aliud ergo à tẽperamento, est vis animalis. Ligata item arteria, cũ immisso calamo, infra laqueum non pulsat, libro cui titulus est, quod non solus sanguis, contineatur in arterijs, testãte Galeno: temperies tamen eius seruatur, ex spiritu & sanguine per calami cauitatem transeunte, aliud ergo est vis pulsans à temperamento. Adhec cuiusq; partis temperamentum est vnum, eius vero facultates sunt multæ. Plures itẽ sunt, in nostro corpore partes, quam tres, quæ temperamentum habent inter se diuersum: facultates vero inter se, genere & sedibus disclusæ, tres tantum statuuntur. Facultates item quædam, dicerentur calidæ, aliæ frigidæ, aliæ temperatæ, si facultas quæ influit,

esset temperamentum. Quare de omni facultate, quæ à principio aliquo, in exorta deriuatur, statuendum est: quod ab anima, immaterialis quædam qualitas innominata, subito influitur exortis, aut spiritibus, aut vtrisque: quæ recte per solis fulgorem nobis innotescit. Nam facultas pulsatilis, arterijs influitur, & visiua spiritibus, subita productione, & dependentia à suis principijs, quemadmodum a sole fulgor, septimo libro de Placitis, & primo libro de Semine prope finem, autore Galeno. Sicuti item, lux in sole, inuariabilis & vnius modi semper est: fulgor vero qui à sole exit, atque producitur extra se, ob subiecti indispositionẽ obnubilatur, & extinguitur: Ita animi intima facultas, in propria essentia, nullã mutationem sentiẽs, ob subiecti variã dispositionẽ, varie afflat, vimq; extra se producit, modo validam, modo ægrã, tantaque interdũ est indispositio corporis, vt nullã producere possit. Quo sane tempore, pulsus, & reliquæ functiones abolentur, & anima ipsa decedit, relinquens ineptã sedem, & sui beneficij incapacẽ. Nec obstat quod supra obijciebatur, quod si omnes corporis partes essent oculi, nulla in nostro corpore actio fieret quã visio. Id enim falsum esse scimus, quoniã cornibus petit vitulus, ante nata cornua: & auium genus omne, volatum molitur, ante alarũ prouentum: ob animæ impetus, atq; facultates, pro quarũ numero & ingenio, corporea instrumenta, ipsis sunt tributa. Accedit etiã quod præter visionem, oculorũ etiam foret nutritio necessaria: & ipsorum quoq; arteriæ pulsarent: facultatibus enim, innata simul & influentibus a tribus principijs, oculi reguntur.

Caput secundum, Quod facultates per operationes, & operationes per obiecta, distingui debeant.

Numerus facultatum, numero operationũ: & numerus operationũ, numero operũ: debet respõdere. vt ex Gal. retulimus, & ab Arist. est proditum lib. 2. de Anima cap. 4. Si enim opus quodpiam fit, aliqua operatione fit: Operatio vero, à facultate quæ operari potest, & animã in eam operationẽ accõmodare valet, proficiscitur. Sicut autem finis, ea quæ ad finẽ sunt, vere distinguit: ita operatio, distinguit animæ facultates, & distiguitur ab operibus. Finis enim propter quẽ, anima de suo sinu, diuersas creat facultates, operatio est: Et ipsa operatio, nihil nisi opus ipsum prætendit: Vnde facultatem definientes, operatione opus habemus: Et cum operationem definire est animus, opus ipsum requirimus. Visum enim definientes, dicimus quod est facultas, ex qua videre est, quod est operatio. Videre autem definimus, esse operationem, per quam colores apprehendũtur, quod opus est. Facultates ergo ex operationibus, & operationes ex operibus, sunt distinguendæ, vera distinctione, sumpta ex causa finali rei. Accedit quod cum opera ædita, sint nobis notiora operationibus, & operationes facultatibus: nota distinctionis inde nobis est certissima summenda: vt cum opera diuersa viderimus, licet operationum distinctio, nos lateat, separatas operationes

tiones esse certo sciamus. Nam licet in nutritione & augmento, vna actio videatur sufficere (repositio nempe vberioris substantiæ, quam fuerit actione caloris dissipata) quoniam tamen substantia reposita, & iusta quantitas aucta, diuersa opera sunt, ob id duplicem operationem præcessisse existimare oportet: Secus ac sensiat Valesius libro secundo Controuersiarum, capite decimo sexto. Sic cum operationes diuersæ sunt, quantunuis facultas videatur vna, non est vna, sed plures existimanda. Qua credo ratione motus Galenus, secundo libro de Præsagijs ex pulsu, cap. 8. distetionem, & contractionem in pulsibus, à duabus facultatibus fieri dixit, quarum vna cõtrahit, altera vero distendit, cor & arterias. Indecens enim duxit, duabus operationibus vnam tribuere facultatem. Sic quanuis per eosdem neruos, influxu quodam simultaneo, vis quæ mouet, & quæ sentit deferatur à cerebro, eadẽ vis nõ est, quæ vtramque facit operationem, sed vna est quæ sentit, altera quæ mouet. Male enim colligunt quidam ex Galeno, primo libro de causis sympthomatum, capite quinto, eadem vi motum & sensum fieri, quoniam dixerit nonnunquam lædi motum, illæsso sensu, quòd minus virtutis influat, quam vt sufficiat ad mouendum: tantum autem vt valeat ad sentiendum. Sed si maior virtus requiritur ad mouendum, quam ad sentiendum, quoniam mouere est agere & sentire pati: Siue vna sit, siue plures, quæ mouet & sentit, minor semper virtus, sufficiet ad sensum, quam sufficiat ad motum: Et poterit hic perire, illo manente. Nã fac, quod vis animalis, tã sensiua, quam motoria, ferantur à cerebro, per spiritus animales, quod infra sumus monstraturi: tunc maior virtus, idest maior spirituũ quantitas, requiritur ad motũ, quã ad sensum. Nec eadẽ facultas animalis, in oculos delata videt, in aures audit, in nares olfacit, in linguam gustat, & in cutem tangit vt putant. Sed si visio, auditio, olfactio, odoratio, & tactio, operationes sunt diuersæ: à diuersis facultatibus fiant oportet, quantuncumque vna & simplex nobis videatur. Sol sane gignit, viuificat, illuminat, & forte plura alia facit, quæ Astrologi (si dijs placet) norunt: Cuique operationi harum, sua respondet facultas, quæ qualitas, & proprietas quædam actiua, in ipso sole est. Facultas qua illuminat lux est, qua gignit & viuificat occultior est, nec sub conspectum cadit: Sed ex operationibus nobis innotescit. Vt ergo sol, luce sua illuminat, ita alijs facultatibus, quæ nos magis latent, irradiat & alterat vniuersum: Vtque ex luce illuminatio; sic ex alijs facultatibus generatio, viuificatio, & si quæ sunt alia pendent. Cerebrum similiter, aut anima quæ in eo residet, plures habet facultates, & proprietates, mouendi, sentiendi, & intelligendi. Facultas intelligendi vna est, mouendi altera, sentiendi vero non est vna, sed multiplex, puta fingendi, cogitandi, & memorandi. Videndi insuper, audiendi, olfaciendi, gustandi, & tangendi: Tot enim operationes videmus diuersas, quæ à diuersis facultatibus prodeant, par est. Anima ergo in cerebro sedens, tot facultatibus ornata, vires suas distribuit, alteratione quadam simultanea, in instrumenta apta, & concinna tali alterationi recipiendæ: Neruis sane omnibus vim tractricem impertiuit: Fuit enim

hic sensus omnibus viuentibus communis, & minimo indiget apparatu. Non tamen vim visiuam acceperũt, quæ pluribus indiget dispositionibus in neruo, quam tactrix. Vnde nec omnibus animãtibus, sensus hic fuit tributus: quoniam maiori indiguit dispositione, quam habuit talpa. Non modo autem facultas visiua, à tactrice est diuersa: verum & dispositio, quã vtraq; requirit, in neruo varia est. Nã nisi ita esset, cũ nerui visorij, plurimam vim animalẽ suscipiant, cũ ob mollitiẽ, tũ ob cerebri propinquitatẽ, & ob cauitatem, qua spiritibus plus alijs abundant: necessum foret, vt tactu præ alijs pollerẽt: Et quod cutis, quæ ad extremos digitos manus est, in qua viget tãgendi facultas, aliorũ sensuum à tactu non esset expers. Nam profecto si nerui cutis indispositio, causa est, quod auditoria facultas, recepta in ipso nõ operetur, multo prius causa erit, vt non recipiatur. Aut fateberis pariter, in osse & cartilagine recipi, non tamẽ ob indispositionem operari. An vero spiritus qui mittũtur ad organa sensuum, peculiarem vim sentiendi, vnicuiq; organo deferant, ita vt qui ad oculos veniunt, vim habeant visiuam: & qui ad aures auditiuam, & reliqui simili modo. An solũ expetantur vt instrumenta facultatis, per neruos distributæ, nõ multum laboro. Probabilius autẽ censeo, facultates sensuũ magis immateriales, spiritibus purioribus & splendidis communicari. Vim enim videndi, habent visiui spiritus, & eam, aëri externo illuminato communicãt. Adeo vt apud Galenum lib. 7. de Placitis, anima, vtatur aëre externo, vice nerui. Si vero vim tangendi, deferrent spiritus visiui, extra fieret tactio, non secus atq; visio. Sed tangendi facultas, terrena admodum existens, aut spiritibus nequiuit communicari, aut obscuros, crassos & turbulẽtos poposcit. Ad auditum vero spiritus deferri, qui vim adferant audiendi, nec tã crassos, quãtum tactui, & gustui forent opportuni: nec tam splendidos, & æthereos, atque ij, qui vidẽdo sunt accomodati, fidem facit ipsorum sensuum natura. Nam visus igneus est, et æthereus, auditus vero aëreus. Vnde apud Aristotelẽ secundo libro de Anima, capite octauo, auditus instrumentum, statuitur aër quidam congenitus, intra quandã membranam contentus. Qui sane ab externo aëre, sonos deferente pulsatur, & vi auditoria quam habet, eos apprehendit. Quid autem aliud, aër hic ingenitus, quam spiritus, audiendo à natura deputatus sit, non video. Nec aliud Aristotelem sensisse, voluit Ioannes Gammaticus, lucidißimus ipsius expositor, qui per aërem insitum, sensitiuum spiritũ interpretatur. Atqui cum aër externus, spiritum illum ferit, si alias facultates, præter auditiuam, spiritus is habet, fiet necessario, vt aërem bene aut male olentẽ dignoscat: Hoc autẽ minime contingere cernimus, Ergo spiritus qui ad auditũ mittitur, singularem facultatem defert. Ad alios quoque sensus, talem venire spiritum, qualem ipsius sensus natura postulat, indecens eße non iudico. Nec demonem autem nec deliberatorem, qui vnicuiq; quod suum est impertiat (præter ipsam rei naturam, quæ ob id iusta & docta sine magistro à Galeno & Hippocrate totiens appellatur) vllo modo cogimur statuere. Quantumuis reluctetur Valesius libro secundo Controuersiarum, cap. 20.

De origine facultatum quibus gubernamur. CAP. III.

ARISTOTELES cor animæ sedem statuit, à quo ceu ab origine, facultates in omnia membra deriuat. Nam primũ est quod viuit, & vltimum quod moritur. Secundo, quoniam mors non sequitur, nisi ad vltimum noxa sit communicata cordi, nec validam noxam sine morte cor tollerat. Tertio, nam in medio est & tutissimo loco, opportuno ad transmittendum vires suas vndiq;. Principium præterea est caloris naturalis, in quo etiam viget maxime, ergo ibi est anima, & omnes eius facultates summunt exordium: vbi enim est omniũ facultatum & functionum instrumentũ, ibi facultates ipsas esse par est. Quinto, nam venæ arteriæ & nerui, quæ sunt instrumẽta virtutum, à corde oriuntur. Ergo & facultates, quorum instrumenta sunt, ibi habitabunt. Arterias ab eo oriri nemo inficiatur. Venarũ vero originẽ esse, eo constat, quod nulla vena penetrat cor, sed radicẽ ibi habere videntur: & nõ in iecore, per cuius substantiã diffunduntur omnes. Cum neruis vero similitudinem habet, est enim cor, villis duris & neruosis contextũ: quare ab eo potius quam à cerebro molli, ortum ducẽt. A cerebro quoq; insensili existente, indecẽs est sentiẽdi vim transmitti: sicut à molli & laxo vim mouendi. Apprehensis vero, compressisq; iugularibus arterijs, perit sensus & motus in animante, ergo à corde, mutuatur cerebrũ vtramq; vim. Id præterea est actionum causa, quo sublato interit actio, & posito reddit. Tale autem est cor, virtute enim ab eo influxa, cætera membra operantur: & intercepta desistunt ab opere. Quod monstrat syncope, in qua omnis functio animalis, naturalis, & vitalis concidit: quoniam vitalis spiritus, in omnibus membris deficit: & rursus releuato corde, officijs omnia funguntur suis, spiritu cordis vitali ad ea redeunte. Meditatio insuper, coctioni est impedimento, & contra: quoniam vnum est instrumentum omnium facultatum, quod dum vni operationi plurimum vacat, ab alia diuertit. Vnum autem instrumentum, in vno est locandum loco, non in cerebro vnum, & in epate aliud, sed in corde ambo, si ambo sunt vnum, nempe innatum calidum, cuius fons & origo est cor. Si facultatis præterea animalis, sedes & origo non esset cor, sed cerebrum, ignobilius cerebro esset cor: quod dicere est indignũ, & ab omnium mente alienum: de cordis enim supra alia membra principatu nemo ambigit. Cum vero his rationibus, experientiæ fides reluctetur, non est quod plurimũ insistendum illis putemus. Si quis enim Aristoteli, plus quam veritati, & rerum experientiæ, addictus esse velit, aduersus hunc, non est de veritate disputandum. Monstrat quidem anatome oculata fide, neruos ex cerebro, & spinali medulla oriri, sicut & arterias ex corde: Venas vero & sanguinem ex iecore nasci, monstrat corporis nostri, & fœtuum quæ vtero gestantur fabrica, in quibus venæ vmbilicales, quæ alimentum ex matre ministrant, in cauas & simas iecoris distribuuntur, & à gibbo

venam

venam magnam, sicut à cauo ianitricem creant. Magnam vero bifidam facit, & partem infra per lumbos ad crura, & ad membra infra iecur sita transmittit: partē vero aliā sursum agit, quæ ibi cordis regionē conscendit, & ex læua sui parte membranam producit, quæ dextrū cordis ventriculum inuoluit. Nec enim venæ speciem, ea parte retinet, nec in cor ipsum altius penetrat: Quod sane Aristoteli imposuit, vt radicationem, & exortus venarum principium, ipsam esse existimaret. Ni vero cecus anatomē administrasset, vidisset primo, venæ cauæ partē, degenerasse in dictam mēbranam, quæ ventriculum ob id obtegit, vt sanguis ex quo spiritus vitales proueniunt, extra propriū vas excidens, suam nō amittat integritatē. Secundo, venam ianitricē, quæ ex cauo iecoris enascitur, nullam continuitatem cum vena caua, nec cum vena aliqua earum, quæ cum corde communitatem habet obtinere, aduertisse debuerat: cum tamen omnes venæ, iecori annectantur, præter arteriam venalem, quæ arteria est non vena, & præter venam arterialem, quæ quanuis sit vena, non potuit è caua, duas tunicas, quibus maxime indiguit accipere. Quanuis & hanc, è caua ducat Realdus colūbus, libro septimo de re Anatomica: eo quod dum in vtero matris, fœtus latitat, caua vena, cum vena arteriali, continua esse animaduertitur. Tertio nam vena caua, qua parte pertingit cor, est quadruplo tenuior, quam vbi ex iocinoris conuexo emergit: minora autem ex maioribus semper nascuntur, vt rami ex truncis. Non enim obstat, quod fibræ plantarum, sint minores radice, & chorij vasa priora, sint minora venis & arterijs, quæ ad vmbilicum, ex multis paruis in quatuor colliguntur: quoniā licet ista sint principia generationis, non sunt principia dispensationis, aut gubernationis. Hæc autē sunt, quæ oportet esse maiora, vt inuit Galenus libro de Fœtus formatione. Retina vero non est maior neruo optico, sed latior: & videtur etiam maior, quoniam dura cerebri membrana vestitur, qua non vestiebatur opticus ante orbitam. Spina etiam, ad lumbos non fit maior, sed latiore foramine aperitur, vt copiosiorem ibi congerat spiritum, pro valida crurum motione necessarium. Quæ ignorans Auicenna libro de Anima, & lib. 3, Animalium cap. 1, minora maiorum initia esse cōtendit: quod quanuis in omnibus initijs, dispensationis aut gubernationis sit falsum, in venis falsissimum, & minime congruens est: ad portionem enim sanguinis delaturi, venæ cauitas effingitur, ergo procedente vlterius vase, exhausta iam, & in alias partes dispensata portione materiæ: tanto gracilius reddi debet vas, quanto sanguinis residui est minus. Quarto venæ cauæ partem, quæ per lumbos infra tendit, cordis origini, dificile referri posse cernat. Quinto in fœtibus quæ vtero gestantur, venam & sanguinē, ferri in cor ex iecore, & non contra, manifestum reperiet. Sexto in æditis iam animātibus, & quæ cibum ore summunt sanguinē gigni cœpisse ex chylo, in venis meseraicis: & eius generationem, absolui in iecore, manifestum est. Tum quoniam ibi separātur recrementa coctionis, crassum scilicet & tenue: fex & spuma: melancholicus (inquā) succus, quem inde attrahit lien: & bilis flaua, quam purgat in ipso iocinore vesica fellea. Tum etiam, quoniam iecur, non transmittit vniuersum

sanguinem

sanguinem cordi, sed pars magna mittitur infra, pro nutritione membrorum, qui sunt infra iecur. Et qui supra conscendit, ante quam vena caua, ad cor immigret, nutrit septum transuersum, & Pericardion, vna cum alijs omnibus vicinis, tum quæ thoracem sæpiunt, tum quæ pulmonem leniter ambiunt. Reliquum vero sanguinem, qui per venam cauam conscendit, vniuersum non accipit cor, sed eam tantum partem, ex læuo venæ cauæ latere, allicit ad se, quæ pulmoni nutriendo, spiritibus & sanguini arteriali conficiendis, fuit satis. Vnde merito à Platone & Galeno, 6. libro de Placitis, cor dicitur origo sanguinis, non cuiusuis, sed impetu ruentis, & salientis. Septimo, nã vitia sanguificationis, hydrope & mali habitus, ex iecoris vitio pendent, & eidem applicita remedia conferunt, quorum neutrum euenit cordi: ergo integritas ex iecore, non ex corde pendebat. Octauo, nam si venæ à corde nascerentur, pulsarent sicut arteriæ: nam & meatus ille, qui cordi connectitur, à caua progerminatus, arteriarum more pulsat. An vero id accidat, ex eo quod vim, & facultatem, suscipiat à corde, adeo vehementer influentem, vt illuc vsque ebulliat, & redundet: an ex sanguinis in contrarias partes agitatione, quæ ad dexteram cordis auriculam fit: an alio quopiam modo, caua vena motionem illam adipiscatur, superfluum censet Galenus sexto libro de Placitis considerare. Adde quod cordis membranulæ, aut valuæ, ad venam cauam constitutæ, de foris intro vergunt, quæ res satis monstrat, admittendo sanguini, à iecore prodeunti, non autem impartiendo, aut distribuendo, fuisse creatas. Nec valet responsio quorundam, quod à iecore per hoc vas, fertur sanguis in cor, semicoctus & cordis elaborationem desiderans: quam vbi est consequutus, in corpus vniuersum, pro nutritione à corde mittitur. Nullum enim ostendent vas, quod à corde, sanguinem absolute perfectum educat: atque ipsum, vt arteria spiritum, in totum corpus dispenset. Nam cordis orificia, sunt numero quatuor, duo in vtroque ventriculo: in sinistro vnum, quod spiritum è pulmone immittit: alterum quod educit: reliqua duo in dextro, alterum quod in pulmonem sanguinem emittit, alterum quod è iecore admittit: per quem regredi nequit, si valuæ de foris intro spectantia, non sunt frustra à natura constitutæ. Neque aliud quintum orificium, in corde poterunt reperire. Nec obstat, quod per os arteriæ venalis, similes valuas habens, vt aërem introducat: pellatur etiam à corde fulligo. Nã arteria venalis, duas tantum habet valuas, laxius claudentes, non tres vt caua, quæ arcte claudunt. Per valuarum etiam rimulas, & commissuras, facilis fulligini patet exitus, non sanguini. Vltimum non leue summit Galenus argumentum, ex sanguinis alimentitij, cum substantia iocinoris similitudine, nam si vnumquodque membrum, succo substantiæ suæ, quam simillimo nutricatur, eumque sibi, alterando & cõmutando præparat: sanguinis generationem, nihil aliud, nisi caro iecoris procurabit. Accedit quod quarto Methodi, docet per anatomas, instrumẽtariarũ partiũ, scrutari particulã, cui nusquã in corpore alia sit similis, ea enim, actionis totius instrumẽti est autor. Hæc autẽ in iecore, nõ est vena, aut arteria, aut neruus, aut mẽbrana:

sed

sed caro iecoris, quæ chylum sibi aßimilans, in sanguinem prius vertit. Cum enim iecur, repente ac simul, chylum aßimilare nequeat, in sanguinem vtriusq; mediũ, prius commutat. Tanto enim sanguis, à carne epatis relinquitur, quanto superat in ventriculo chylum. Hæc sunt, quæ venarum originem iecori, & sanguinis alimentitij confectionem, iecoris carni, non autem cordi, nec alteri alio tribuendam esse demonstrant.

An vero iecur, alicuius facultatis sit origo, quam in exorta deriuet, non perinde expeditum, sed pugnantijs plenum, reliquit Galenus. Nam secundo libro Acutorum, Commentario quadragesimo septimo, ita scribit. Didicisti enim, vnã esse in neruis facultatem, quæ principium habet cerebrum: alteram in arterijs, cuius principium est cor: tertiam vero in venis, quæ ex epate oritur. Et septimo Methodi in fine, ita scribit: Ad eundem modum, quæcunq; partes, alijs autores facultatum sunt, harum quoque robur seruare decet, pro facultatum earum vsus portione, quo videlicet animalis partibus subministrent. Sane de his particulis, illud arbitror didicisti, cerebrum, neruis ac musculis: cor arterijs: iecur venis, χορηγῆ τὴν δύναμιν id est, virtutẽ suppeditat. Quibus verbis, de tribus his principijs, similiter pronuntiat, quod facultatem in sua exorta deriuant: & quod ea est roborãda in principijs, vt eius robur seruetur in exortis. Et libro de sanguinis mißione, capite sexto, ex colore corporis, bono aut malo, altricis robur, aut imbecillitatem dignoscit: quoniam à iecore in mẽbra, vis nutrix proficiscitur. Sunt autem quæ sequuntur Galeni verba: Porro dispensantium nos facultatum, infirmitatem ac robur, proprijs indicari functionibus ostendimus: arbitrarijs quidem in neruis, & horum principio cerebro: pulsuum autem, in arterijs & corde. At à functione, quæ bona æditur nutritione, aut nutritione abolita, tum colore bono aut malo, tertia facultas nempe nutrix, quam à iecore proficisci demonstrauimus, agnitionem sortita est. Libro etiam sexto de Placitis ita habet. Si primæ generationis venarum, originem requiris, iecur est: si dispensationis materiæ, qua totum corpus alitur, & facultatis principium spectas, neq; ita aliud quodpiã viscus inuenies, quod principium iudicari aptius poßit. Et eodem sexto libro de Placitis, postquam ex cerebri ac cordis compreßione, & ex arteriæ & nerui ligaturis, collegit vim animalẽ à cerebro, per neruos, & vitalem à corde, per arterias deriuari, de iecore ita scribit. At in iecore, siue ipsum nudatum collidamus, siue laqueo venas constringamus, nihil ostendere eiusmodi possumus. Quippe cum neque euidentis alicuius motus, sicuti cor pulsatorij, cerebrum sensiui, & voluntarij principium sit: neque vt vtrumq; illorum, repentinam noxam corpori afferat. Iecore enim debilitato, sensim animal, moraq; temporis, læßionem in alimento, & colore contrahit. Itidem & pars ea, in quam vena, vel laqueo comprehensa, vel penitus rescissa pertingit, diutino quodam interuallo, tum marcescere, tum decolorascere cernitur. Non tamen illico, quicquam quod æstimatione dignum sit ostenditur, talis enim cuiusdam facultatis origo, iecur est, qualẽ in plantis esse constat. Vocetur enim in præsentia facultas, postea exactius, multa-

rum

" rum facultatum, non minus originẽ esse iecur demonstrabimus. Quibus verbis patet, non modo vnius, sed plurium etiam facultatum, quæ in nostrum corpus dispensantur, initium esse iecur, nempe sanguificæ, altricis, & concupiscibilis. Quod voluit septimo " libro de Placitis, in hæc verba. Reliqua facultas in iecore sedẽ obtinet, vniuersam " que in animali nutricationem procurat, cuius maxima pars, & nobis & sanguineis " omnibus, sanguinis est procreatio. Ad eãdem hanc pertinet, iucundarum rerum frui " tio, in qua cum vehementius quam par est mouetur, incontinentiam intemperantiãq; " efficit. Ex quibus Galeni verbis, non modo sanguinis generationem, & nutricationem, sed etiam cupiditates, famem scilicet & sitim, & venereorum libidinem, cibi quoque & potus, atque concubitus fruitionem, incontinentiam quoque, atque intemperantiam, liguritionem scilicet, & ebriositatem, libidinem & mulierositatem, iecori tribui deberi, aperte colligitur. Quod etiam sæpius dixerat Galenus, libris antecedentibus, & ad finem sexti libri, homeri carmina adducit de Tytio, cuius quoniam impudice Latonam solicitauerat, apud inferos roditur iecur, eo viscere, vnde contumeliæ causa extiterat, meritas pœnas luente. Auicenna etiam prima primi, de Membris, hoc ceu medicum axioma præmittit, & fidem petit, sine demonstratione sibi " adhiberi, in hæc verba. Et de alia quidem diuersitate, debet scire & credere, quod " non est curandum, vtrum virtus naturalis, in tali quale est os, in principio genera- " tionis, ab hepate venerit, aut eam pro sua met complexione meretur, aut nihil sit eo- " rum. Sed debet credere, quod hæc virtus, ad ipsum non profluit, nisi ab hepate: nam " si inter ea via clauderetur, & os nutrimentum aptum haberet: eius actio destruere- " tur, quemadmodum fit in sensu & motu, cum neruus qui peruenit à cerebro strin- " gitur. Virtus vero illa, ossi naturalis facta est, dum eius permanserit complexio. Et " capite de Virtutibus inquit. Et huius quidem speciei sedes, & operationũ ipsius pro- " cessus est hepar. Omnia præterea præcipua mẽbra, vim quam alijs partibus influant, habent: vt cerebrum animalem, cor vitalem, & testes vim quãdam, qua sexus distinguntur, vt scribit Galenus ad finem primi libri de Semine. Quomodo ergo iecori vis deerit, reliquis mẽbris impartienda? Adhæc venæ meseraicæ, sanguinẽ ex chylo faciunt, autore Gal. 4. lib. de Vsu partium, cap. 12: & venæ corporis, pituitam crudumq; humorem, in sanguinẽ cõmutant, eodẽ autore, lib. de Cibis boni & mali succi, vbi ita " scribit. Neq; enim morbo quisquã corriperetur, si accurate obseruaret, ne in crudita- " tes incideret, aut vehementer post cibũ excerceretur. Nã sicuti bonæ valetudini, an " te cibũ exercitatio, maximũ affert commodum, sic qualiscunq; sumpto cibo motus, no " xius admodũ est. Alimentum enim ex ventre, ante concoctionẽ, in diuersas corporis " partes distribuitur. Propterea que crudi humoris copia, per venas aggeritur, quæ mul " tiplices morbos affert, nisi aut multis laboribus, is humor dissoluatur, aut à iocinoris, " venarũque facultate cõcoctus, versusq; in sanguinẽ fuerit. Quibus verbis patet, crudum humorẽ, per diuersas corporis partes distributũ, & in ipsarũ venis congestũ, ab illis in sanguinẽ verti. Si ergo venæ, tũ citra, tum vltra iecur sanguificant, vim habent,

bent sanguinis creatricem, quam nisi à iecore impartitã nequeunt habere. Mẽbranosa enim corpora sunt, alba & a sãguine valde distãtia, vt cõceptis verbis scribit Galenus, 6. lib. de Placitis, in hæc verba. Sed nõnulli ipsas venarũ tunicas, sanguinis esse creatrices arbitrãtur, quã vere non video. Nam si ipsas exinanieris, nihil prorsus a mẽbranea, aut nervea natura, distare cõspicies. Isti igitur merito dãnandi sunt, qui venarũ tunicis, secundum naturam ipsarum, sanguinis creandi munus deferunt: Nõ secus ac si quis, à neruis, aut membranis, aut lacertis, aut cartilaginibus, aut adipe, aut deniq́ ab exangui corpore, sanguinem contẽdat generari: Neq́ enim rubrum tunicæ humorem, sed candidũ, & viscosum, procreare consueuerunt: Ex quo nimirũ & ipsæ procreatæ sunt, & augentur, & alũtur. Quibus verbis, vim prorsus sanguificãdi, nõ ademit venis, sed vim secundum naturã ipsarũ sanguificãdi, quoniam scilicet sanguis qui in venis gignitur, non fit ab insita venis virtute, sibiq́ naturali, sed demandata atq́ effluxa à iecore. Vnde si quod in sanguificatione venarũ vitiũ contingit, iecoris facultati acceptũ refert Gal. lib. 5. de locis patientibus, cap. 7. in hæc verba. Cæterũ postquam sanguinis generationẽ, hepatis munus esse intelligimus, si causa aliqua fuerit, quæ hunc generare poßit: eam hepatis propriam facultatem esse dicemus.. Adhæc sanguificam vim, in hepate maxime vigere constat, non poterit igitur, intra iocinoris corpus, vigentißimæ virtutis actio comprehendi: sed vlterius per venas, hinc & inde producetur, & extendetur: Sphæra enim actiuitatis iecoris (vt libro nostro de humoribus, capite tertio docuimus) venæ sunt. Actio autem agentis, non potest extendi, nisi vis agendi ipsius extendatur: Cum enim omnis actio per contactum fiat, & inter ea quæ disiuncta sunt, non poßit alter esse contactus quam virium, necessarium est vt actione iocinoris, sanguificatione nẽpe, ad venas corporis, in qua fit protensa, ad eas etiam vis sanguinis effectrix protendatur. Quare tantundem refert dicere, iecur in venis extra se sanguificare, ac vim sanguificandi illis transmittere. Iecur item, tantam alterandi corpus vim habet, vt impedimento sit cordi, ne suam intẽperiem, vniuerso corpori communicet, si contrariam temperaturam, admodum cordi repugnantẽ habeat, vt libro artis medicinalis, cap. 29. autor est Galenus. Venas etiã corporis refrigerat, dum præternaturã frigidus est, vt scribitur libro quinto de locis patiẽtibus, cap. 6. dũ ergo validũ est, altricemq́ facultatem admodũ vigentem habet, multo satius eã corpori cõmunicabit. Libro præterea artis medicinalis, cap. 9. mẽbra nostri corporis, quadripartito scindit, in principia scilicet, quæ facultates regentes habẽt, vt cerebrũ, cor hepar, & testes: & in exorta, quæ facultates deferũt à pricipijs, vt nẽrui, arteriæ, venæ, & vasa seminaria: & in partes quæ recipiunt dicta exorta, venas scilicet, arterias & neruos: & in partes quæ eiusmodi exorta non recipiunt, vt cartilago, os, ligamentũ, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Prima tribuũt facultates, & nõ suscipiũt alijs à se, alternatim tamẽ tribuunt & suscipiunt sibi, cor cerebro, hepati & testibus, & hæc cordi & inter se se. Secũda canales sunt, quibus deferũtur dictæ facultates. Tertia dictos canales & ductus, à principijs exortos recipiũt,

eis

eis ipsis gubernātur, & in vita sine dāno custodiūtur. Per neruos enim ne omnifariā sint plātæ, spiritus & vim accipiūt motiuā, & sensiuā iuuātis & lædentis, vt hoc declinent & illud prosequātur. Per arterias spiritus vitales, & vim pulsandi, per venas sanguinē, calorē, & vim naturalē, quæ in ipso maxime viget. Est autē pro partium nostri corporis tutella, harum trium facultatum, in quoque membro conspiratio adeo necessaria, vt vna quæuis earum deficiente, nec nutritio, nec reliquæ actiones, vt decet, perfici queāt. Cordis enim facultate male habente, reliqua membra intermoriuntur, vt constat ex syncopi, & ex morte subito ob vitium cordis eueniente, & ex pthysi, in qua ob putridum vaporem communicatū cordi, reliqua membra tabescunt. Et ex Simia & gallo Galeni, ob tumorem aquosum, & scyrrhosum pericardij (lib. 5. de Locis, cap. 1.) tabescentibus. Cerebri quoque facultas, impedita ire ad mēbra, ipsorū nutritioni impedimento est, vt constat ex partibus paralysi correptis, quæ breui admodum extenuātur, & contabescunt. Testiū etiam non modo calor, sed etiā facultas corpori impertita, valde vtilis est nutritioni, præsertim seminaliū mēbrorū, quæ ex semine à se confecto nutriuntur: ad cuius confectionem, verisimile est, testes non leue adiumētum ipsis præstare, per vim seminalem, quæ in ipsis maxime viget: quam corpori transmittunt sine materia, perinde ac Sol suum fulgorem, vt scribit Galenus lib. 1. de Semine prope finē. Quod monstrant hi, qui testibus orbati sunt, parū enim firmū & minime vegetū corpus sortiūtur, decolorātur, & depiles reddūtur, ob huiusmodi facultatē amissam: à solo enim calore diminuto nequit tā grandis fieri permutatio. Quod si hæc ita habēt, in corde, cerebro, & testibus, quæ nullam nutriēdis mēbris materiā præstant, sed facultatē & vim: cur totū hepatis munus, in materia (sanguine nimirū conficiendo) statuemus, & nihil aliud membris, quam sanguinē impertiri credemus? Non facultatē, non vim aliquam naturalem, altricem aut sanguificam? Ego sane, multo magis omnia membra, quæ facultatibus naturalibus reguntur, seruari per hepatis virtutē naturalem (quæ in ipso omnium autorū testimonio residet) quam per aliarum (dempta cordis virtute) influxū, necessarium esse existimo. Nam maiorē affinitatē hæc virtus, cum naturali cuiusque partis facultate habet, quam aut cerebrum aut testes: prope enim ad cor, eius accedit vtilitas. Nec decens foret, si solum sanguinem, vniuerso corpori pararet iecur, vim vero nullam, ipsi transmitteret, inter præcipua mēbra ipsum numerare, magis quā vētriculum, ob chylū quē abundanter cōficit. Ad quod respexisse videtur Galenus, lib. 2 de Arte curatiua ad Glauconem Cap. 2. vbi (postquam totū corpus dupliciter offendi dixit, primo quando membrū est origo, alicuius virtutis, omnibus partibus communicatæ. Secundo quando ipsius opus, toti corpori est vtile) quatuor præcipua membra memorat, in exemplum læsionis primæ, & ventriculum in exemplum secundæ. Ratus, scilicet ab omnibus illis quatuor, virtutes transmitti toti corpori, quoniam præcipua sunt: à ventriculo autem qui non est princeps, non virtus, sed materia pro toto transumitur. Sunt autem quæ sequuntur Galeni verba. Quæ quidem offensio ad totū corpus pertinet, dupliciter fit, quatenus

& membrũ est alicuius virtutis origo, omnibus partibus cõmunicatæ, aut ipsius opus toti corpori vtile est. Hepar enim, cor, cerebum, & testes, cõmuniter vniuerso corpori, principia sunt virtutum: ventriculo quidem atq; locis muliebribus, propriæ insunt virtutes, nulli alteri parti cõmunes, opus vero vẽtriculi quidem, toti corpori cõfert, locorum autẽ nequaquã. Hæc Galenus. Quibus is ipse, non pugnat lib. 6. de Placitis, vbi princeps membrum appellat, quod vim aut materiã ysq; à se oriũtur suppeditat: nam ex mente Erasistrati, in quẽ inuehitur, est intelligendus. Hic enim facultates nõ immitti à principijs in exorta: sed materias arbitrabatur. Quod ex Galeni verbis innotescit quæ ita habent. Neque enim illud dicere potest, sanguinis quidem iecur esse principium, sed venas gubernantis cor facultatis. Nam cum neque arterijs vim immitti ex corde per tunicas fateatur: nunquid venis fatebitur? Si igitur membrum illud principium esse dicimus, quod ijs quæ ex se oriuntur, vel vim, vel materiã saltem omnino suppeditat, cor principium venarũ statuere nullo modo possumus, facultatẽ enim ipsis, iuxta Erasistratũ non suppeditat, quoniam neque arterijs: sanguinis vero materia è corde manifeste prodire cognoscitur. Quibus verbis, aperte in Erasistratũ inuehitur, & aduerbium illud (saltẽ) non ex propria sententia, sed hominis in quem inuehitur, loqui monstrat. Neque enim hic admictenda est, doctißimi cuiusdam hominis interpretatio, qui inter præcipua membra, dictabat solum cerebrũ materiam præbere neruis, quoniam ex cerebri & meningum substantia constant, iecur vero & cor vires præstare, non materiam, quoniã dißimili constant substantia. Et hoc Galenum voluisse per dicta verba significare. Quod tamen à litera Galeni longe distat, Primo quoniã cerebrum, quamuis ad eum sensum suppeditet materiam, nõ modo eam sed vim etiam suppeditat. Secundo, quoniam sanguinẽ dicit esse materiã, quæ è iecore prodire cognoscitur, non venas. Membra ergo, quæ nec sunt principia, neque exorta à principijs, sed ipsa exorta in se recipiunt, præter facultatem innatã, habent etiam facultates per manifestas venas, arterias, & neruos, delatas & influẽtes, quibus aperte indiguerunt pro sui tutella. Sunt vero quod in quarto membro dicitur, partes aliæ, quæ nec sunt principia, nec exorta à principijs, nec recipiunt exorta in sui compositione, sed à se ipsis gubernãtur per innatam facultatẽ: Carent enim venis, & arterijs, & neruis, quibus aperte gubernentur. Aperte (inquam) nam per occultos meatus, per quos vniuersum corpus, est conspirabile & confluxile, spiritus & gubernationẽ sortiuntur à principijs: sanguinẽ nempe, & vim altricem ab hepate: & vim vitalem, ac spiritus (quibus nec excrementa ipsa destituũtur) è corde: aliter enim ipsorum substantia, tẽperaturæ, & functiones, conseruari nequirẽt. Vnde merito dixit Galenus, lib. 5. de Locis affectis, cap. 1. quod omnes corporis partes, peculiari cordis temperie, actiones suas perficiunt. Et de iecore Auicẽna, quod si os, nutrimentum aptũ haberet, puta medullam ex qua nutritur, & via clauderetur inter ipsum & hepar, eius actio destrueretur. Et Galenus lib. 6. de Placitis, quod membra nostri corporis indigent, iecoris facultate nutrice, quæ ab ipso oriatur, ex cuius læsione noxã in alimẽto,

&

& colore cõtrahant, tardius tamen quã ex corde aut cerebro, quoniam euidentiorum motuum, & magis præsentaneorum origo sunt. Iecoris autẽ functio, quoniam ineuidẽtior est, tardiora in mẽbris corporis, imbecillitatis suæ signa exhibet. Nec obstat quorundam responsio, quod ad iecur oblæsum, prauus color, & mala corporis nutritio sequuntur, ob deprauatum sanguinem, qui nutritionis est materia: etiam si virtus nulla, à iecore in corpus feratur. Nam quãtum ad Galenũ attinet, facultatẽ aperte mitti, fatetur ipse. Multi insuper (vt experimento cõstat) prauũ sanguinem habentes, bene ex eo nutriuntur: quoniam firma est ipsorum iecoris facultas, quæ innatas membrorum temperaturas, & facultates tuetur, & fouet. Et certe nisi os, principiorum vim, continuitatem, & influxum, pro sui tutella postularet: à corpore diuisum, viuere diutius posset, & nutriri ex medulla quam in cauitate continet.

SED iam hic, multa obstare videntur: Nã 1. de locis pat. in fine, ita scribit Gal. " Atq; in hac re, plurimum differunt naturalia, ab animalibus instrumentis. Siquidẽ na" turalibus, cõnatã actionis vim esse: animalibus vero instrumẽtis, à principio veluti lu" men à sole, ipsam defluere iã ostensum est. Ergo vt magneti lapidi, vis inest qua ferrũ " attrahere potest, ita naturalia quoq; instrumẽta omnia, facultatem habẽt qua actionẽ " suã perficiunt. Quibus verbis, omnẽ virtutis altricis influxũ excludit, omniumq; partium quæ nutriuntur gubernationẽ, ab innatis sibi facultatibus pendere affirmat. Et " paucis interpositis, ita scribit. Quã ob rem solis partibus, quæ & sentiendi & mouẽdi " vim habent, accidit vt ipsis interdum nequaquã affectis, nihilominus eorum actio pe" reat, id quod naturalibus instrumẽtis accidere nõ solet, prius enim ea affici necesse est, " quã actio lædatur. Quæ verba satis declarant instrumẽta naturalia, nõ posse pati per consensum, ob affectam originem, sed propria tãtum passione, ipsissima scilicet ipsorũ essentia læsa, quod tamẽ necessario eueniret, si facultas quæ influit, ad originem læderetur. Plantæ insuper, sine nutricis facultatis influxu aluntur: ergo nec animalia eo indiguerunt: Quoniam quo ad nutritionem & alias naturales functiones attinet, similiter habẽt, autore Gal. 1. de causis sympt. De vi vero sanguinis creatrice, extãt Galeni loca, quæ illam, non aliunde fluentem, sed insitam esse venis declarant. Nã quar" to libro de Vsu partium, cap. 2. ita scribit. Intelligo in animalis corpore, omnia conue" niẽti cõstructione cõstare, diuinasq; quasdã ipsis virtutes, à cõditore esse inditas, & ve" nas quidẽ, non deducere solum nutrimentũ ex vẽtriculo, sed attrahere simul, & hepa" ti præparare, modo quo ipsum simillimo. Quippe quæ natura ipsi sint adsimiles, & pri" mũ germẽ ex illo ducãt. Quibus verbis, facultatẽ sanguinis creatricẽ, insitã esse, nõ modo iecori, sed etiã venis, ob substãtiæ similitudinem, quã cũ iecore sortiũtur, declarat. " Et cap. 12. Venis (inquit) quæ ad ventriculũ, & vniuersa intestina pertinẽt, inest fa" cultas quædã sanguinis effectrix, qua succũ qui ex cibis distribuitur, venis in sangui" nẽ mutare naturale est, prius quã is ad hepar perueniat. Si autẽ à iecore pẽderet, hu" iusce virtutis influxus, nec venis inesse diceret, nec sanguificationẽ ipsis naturalẽ esse " statueret. Et cap. 17. scribit. Coquitur adhuc alimentũ, & in ipso per intestina trãsitu,

vt in venis etiam omnibus sanguis: cũ tamen neq; intestinorum quoduis, coquendi ali « mẽti, neque venæ, sanguinis gignendi gratia extiterint: sed vt antea dictũ est, natura « aliàs quidẽ organorũ quoque in melius abutitur, aliàs autẽ id, necessario sequitur om- « nia, quæ alicuius gratia extiterunt. Quẽadmodum igitur venis (cum eas distributio- « nis instrumẽta fecisset) facultatem sanguinis generatricem indidit, ne dum per eas fer « tur, tempus ipsi alimento frustra periret: ad eundem modum & intestinis, distributio- « nis in venas gratia institutis, facultas quædã concoctrix ciborũ inest. Quibus verbis « patet, quod sicut intestina, vi ꝓpria chylificãt, Ita venæ sanguificãt. Nec enim verũ est (quod quidã volunt) ventriculũ vim chylificãdi impertiri intestinis, Primo quoniã inter præcipua membra deberet numerari, siquidem facultatem, pariter & materiam, transmitteret ventriculus, suis exortis. Secundo, quoniã post dicta verba, hæc subdit Galenus. Quod fieri omnino nõ poterat (vt in cõmentarijs quos de facultatibus natu- « ralibus cõscripsimus demõstratũ est) quin singulæ animalis particulæ, virtutẽ quandã « haberent alteratricem. Iam vero intestinorum substantia, haud multum à ventriculo « est diuersa. Quo fit, vt si facultatẽ alteratricẽ, ipsis quoq; inditã fuisse oportuit, ipsi vẽ « triculo adsimilem, in his quoq; cibũ concoqui necessario consequatur. Quæ verba satis « declarant, vires chylificãdi quas habent intestina, & sanguinis gignẽdi quã habent ve næ, intestinis, & venis inesse, ob suæ substãtiæ proprietatẽ, & peculiarẽ qua donãtur cõmistionem. Quod etiã volens significare Gal. 1. de fac. nat. cap. 3. ita scribit. Tã ve « na, quã reliquarũ singulæ, ob certã quãdã tẽperiem, quã ex qualitatibus sunt nactæ, « hoc vel illo modo agere videntur. Quæ verba non tantũ quadrant, distributioni quæ « per venas fit, quantũ sanguificationi. Distributio enim, magis pendet ex cõformatio- ne, & figura venarũ, quã ex earundem tẽperamento. Quare si sanguificatio, pendet ex certo tẽperamẽto venarum: non est cur à iecore, facultatẽ eiusmodi deriuemus. Fal so præterea principio, duci videtur Galenus, cum per coctionẽ, nõ posse quicquã, diuer sum colorẽ accipere, à colore coquẽtis mẽbri edocet: Nõ enim solus sanguis, hepatis co ctione prouenit, sed bilis pallida, pituita alba, & succus melãcholicus atter, pro cuiusq; materiæ præparatione gignitur: Sicut solis actione, homo fit nigrior, linteũ vero cãdi dius: & ignis, ligna denigrat in carbones, quos postea dealbat in cinerẽ vertẽs. Sic ergo venæ, quãuis albæ sint, rubeũ colorẽ propria virtute indere possũt: in materia præser tim, in sanguinem migrare quam aptissima. Adhæc si facultas aliqua naturalis, no- stro corpori, aut vtilis aut necessaria, fertur per venas: nunquam vtiliter reseca- rentur venæ quædam: cuius contrarium experimur, in quibusdam crurium vlce- ribus contumacibus, & in varicibus, & in difficili opthalmia, resectis seneticis. Estque hoc remediũ mulomedicis, ad pluriũ iumentorum morbos, sine damno aliquo, tum vsitatissimũ, tũ valde probatũ. Quantũ autem ad facultatẽ concupiscibilẽ, & fun ctiones eiusdem, & perturbationes in ea cõtingẽtes, & vicia ex crebra perturbatione, in ipsa prouenitẽtia attinet: ridiculũ & apprime falsum videtur, sedẽ & primariã ori ginem cũ Galeno, iecur esse statuere. Nã omnis cõcupiscẽtia, ex appetitu sensiuo est,

non

non enim famescunt neque sitiunt plantæ, nec venerea aliquā libidine tanguntur, nec intemperantes aut incontinentes dici possunt, quoniam sensu carent.

Hæc sunt quæ multis impoūnt, vt iecur nullius facultatis extra se, originē esse cōtēdāt. Quibus tamē satisfaciendū nūc est: nā naturalia instrumēta (vt à primo incipiamus) licet habeāt innatas quasdā facultates, quibus regātur in natura: & ea re differāt ab animalibus instrumētis, quorū vis animalis nō est cōplātata, sed à suo fluēs principio: indigēt tamē illa (quātūuis facultates habeāt innatas) pro sui tutella, & cōseruatione, influxu facultatum naturalium hepatis, in quo maxime vigēt: & influxu cordis, sine cuius peculiari tēperie, actiones suas perficere nequeunt, vt scribit Gal. 5. de locis, cap. 1. & influxu virtutis cerebri, cuius defectu, membra resoluta tabescunt: & influxu testium, cuius defectu, eunuchi male nutriuntur. Nec similitudo magnetis, ad naturalia membra, obstat quidquā: vt enim magnes, & succinum, indigēt calore externo vt trahant, & magnetis tractio, impeditur allio perunctio (vt ferunt) ita instrumēta naturalia, indigent facultatibus emanantibus a principijs, vt vegetemur, & earū absentia læduntur. Animalia insuper instrumenta, citra aliquā sui læsionem, patiuntur per consensum, ad affectum principij: sana enim crystallois, cecitatem patitur, per consensum nerui visorij obstructi. Instrumenta autem naturalia, nunquā laborāt per consensum, nisi propria eorum natura, & essentia lædatur: temperies scilicet, cōpositio, aut vnitas partis. Deficiente enim influxu cordis, aut hepatis, vitiātur instrumentorum naturalium temperamenta: que virtutum ipsorum sunt instrumenta. Sed quare si ab hepate naturalis mādatur facultas, & a corde vitalis, pro conseruatione facultatum mēbris insitarum: in morbo instrumentorum naturalium, nō imponūtur remedia cordi & hepati? Quin & in phrenitide, & in quouis morbo coquendo, ijsdem mēbris deberent apponi: Cerebrum enim, & quæuis alia corporis pars, quo ad coctionem attinet & nutritionem, instrumentum est naturale, & innatis regitur facultatibus, vt notat Gal. lib. artis medicinalis, cap. 9. in hæc verba. Quæ autē à seipsis gubernātur, sunt cartilago, os, copula, seu ligamentum, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Reliquæ vero partes, cum vnà cum istis, habeant ex se ipsis regimen, arterijs, venis & neruis insuper eguerunt. Galenus vero nō semel vituperat, phrenitidis remedia, cordi aut hepati imponi: ergo à corde & hepate, nullas virtutes recipiunt. Dicendum est, quod in omni cuiusq; partis morbo, triū principum mēbrorum robur ac firmitatē desideramus, non æque tamen, sed primo cordis, deinceps hepatis, & tertio cerebri. Pro impari scilicet necessitate, atque cuiusque è dictis membris vsu: in quo vincit cor, quoniam sine ipsius influxu, nullum cæterorum, officio suo fungi valet, autore Galeno, quinto libro de locis patientibus, capite primo. Deinceps iecur tum ob coctionem materiæ morbi, quæ à naturali facultate est superanda, tum ob communem nutritionem. Minor est in morbis, cerebri necessitas, eo enim eatenus tantum indigemus (vt scribit Gal. 7. lib. Therapeutices Methodi in fine) quatenus respiratione nobis est opus.

vt vero expedite respirent ægrotantes, ingenti robore non indigemus, perinde atque ad luctam, cursum, aut exercitamentum, à quibus ægri omnes sunt arcendi. Cum ergo à suo robore, vnumquodque è tribus dictis principijs decidit, aut periculum ne labatur imminet, curandum est robur eius seruare, pro cuiusque eorum vsus portione, plus indulgẽdo maiori vsui, & minus minori, autore Gal. septimo libro Methodi citato. Quoniam tamẽ per morbos vnius generis, raro imbecillitantur reliqua duo principia, ob id raro ijs remedia adhibemus. Quæ tamen non inutiliter adhiberemus, etiam si semper ipsa roboraremus, siquidem non prohibet Galenus, roborantia cor, aut hepar, in phrenitide imponere: sed remedia curantia phrenitidem, nimirum repellentia, coquentia, & digerentia, alteri à cerebro applicare vetat. Falsum præterea est, quod in plantis, nulla habeatur pars, quæ altricis facultatis sit principium, ex qua, in vniuersam plantam vis emanet. Aristoteles enim, libello de iuuentute & senectute, capite primo, postquam trium partium quæ in plantis habentur meminit, ita scribit. Vegetabilis profecto animæ principium, in medio illarum trium partium haberi, tum visu, tum etiam ratione deprehenditur. Et paucis interpositis, generatio (inquit) quæ semine fit, omnibus è medio prouenit: cum enim biualuia sint semina omnia, qua cohærent, mediumque partis vtriusque habetur, hinc vna cum caule, radix etiam eorum quæ nascuntur erumpit, principiumque medium ipsorum est. Quibus verbis, partem mediam, tum in seminibus, tum in plantis reperiri, è qua radix infra, & caulis supra, & oriatur & dispensetur tradit. Quam sententiam, Dilucidius expreßit Galenus, sexto libro de Placitis, non longe à principio, in hæc verba: Verũ ante quã hæc agamus, de plantarum generatione & dispensatione, considerandũ videtur. Par enim est, vt facultas hæc, de qua quærimus, cum in his sola insit, partis eius, clara nobis inditia exhibeat, vnde emanet. Semen igitur, cum iactum in terram fuerit, si aridus sit ager & siccaneus, nihil amplius ad plantæ procreationem inde concipit, sed cum terra ad se se, totum innatum ipsius humorem attrahat, fatiscit. Quod si moderate rigua gleba fuerit, tunc emollitur primum semen, & tegumentum & cortex (quo quasi cute circundatur) intumescit, mox humore insito in aërem conuerso rumpitur. Inde ex illa ruptura, germinatio quædam, tenuis illa quidem, ac mollis egrediens, in vtramque partem protenditur: in superiorem, aërem versus: & inferiorem, in terræ profunditatem: quam quidem, & continuum incrementum accipere, & ferri semper quo semel incepit conspicimus. Processu vero temporis, si arboris alicuius magnæ, semen id fuerit, pars ea quæ in aërem subijcitur, truncus: quæ deorsum in terram penetrat, radix efficitur. Atque vtraque, si multifida arbor est, in multas scinditur particulas: vt vnum & ortus & incrementi, omnibus plantæ partibus principiũ, locũ illum eße appareat: vnde & supra trunci, & infra radicationis, origo effluxerit: videaturque inde, quasi è laribus quibusdam, ea quæ arborem regit virtus, & facultas proficisci. Quam quidem, contrario agitari mo

tu satis

" tu satis constat, deorsum in terram, dum primas radices, tum scindendo diffundit, " tum augendo producit. Sursum, dum stirpes nouas, & ramos progerminat, at- " que eos subinde in alios, in summa vsque & minutissima, tenuissimaque flagella, " atque virgulta diffindit. Atque hanc superiorem partem, quæ eadem arbor est, " tum sua, tum fructuum causa, videtur ad hunc modum formare. Inferiorem, quo " alimenti suppeditatio non desit, cum eodem scilicet munere, fungatur in plantis ra- " dicum extremitas, quo in animalibus os, ac plane fibris quasi osculis multis, nu- " trimentum à natura fabricatum, ac præparatum, è terra illæ attrahant. Quæ Galeni verba, luce clarius monstrant, plantas è certo principio, tum generatio- nem, tum facultatum dispensationem sortiri. Quoniam autem istiusmodi princi- pio, iecur in animantibus respondere probauit: ideo concludit: " quod talis cuius- " dam facultatis origo, iecur est, qualem in plantis esse constat. Vim vero sangui- nis creatricem (apud Galenum) duplicem statuere oportet: vnam quam iecur ve- nis suppeditat, quoniam sphæra actiuitatis iecoris (vt diximus) venæ sunt, & ad ipsas, vis hæc sanguifica (quæ maxime in iecore viget) redundat: magis ad venas hepati proximas, & minus ad remotiores: quoniam ad finem sphæræ, mi- nor semper fit vis agentis. Hinc statim ac venas meseraicas subintrat chylus, ru- bore inficitur: in venis vero vltra iecur remotioribus, sanguificatio iam fit exigua. Vnde Auicenna prima primi de Humoribus, pituitam vasorum cor- poris, non censuit in sanguinem verti, nisi famis tempore: quia in fame, totus na- turæ conatus, vertitur ad pituitam, sicut in morbo ad materiam morbi, & adeo valide conatur vincere, vt venena interdum conficiat, & eis ipsis, tempore fa- mis, alatur natura. Nec enim oportet, vt crudus humor, retrocedat à vasis ad iecur (frustra enim eius distributionem fecisset natura, a iecore in venas, si ite- rum esset ad iecur reuocandus) Nec membra, famis tempore permitterent, cru- dum humorem ad iecur trahi: tum temporis enim, maior est membrorum, quam iecoris indigentia, siquidem prius exinaniri cœperunt: validius ergo quam iecur attra hent & retinebũt. Alteram vero vim sanguificam, insitã sibi habent venæ, ob certã " quandam temperiem, & elementorum commistionem qua constant, vt scribit Ga- " lenus, primo libro de Facultatibus naturalibus. Sunt enim venæ, sua natura ie- " cori adsimiles, & ob id hepati præparant, modo quo ipsum simillimo, vt scri- bit Galenus quarto libro de Vsu partium, capite secundo. Adest enim in vena, præ- ter fibras multas quibus texitur, caro quædam adnata, quæ propria venæ subs- tantia est, vt scribit Galenus decimo libro Methodi. Atque huius carnis ratione similitudinem aliquam substantiæ seruat vena, cum carne iocinoris: quoniam pri- mum germen ex illo duxit, vt notauit Galenus, quarto libro de Vsu partium citato. Dictum autem à Galeno sæpe est, quod substatiarum proprietates, fa- cultatum etiam sibi conuenientium proprietates, secum habeant: Caro ergo ve- narum, vim aliquam, & facultatem sanguinis creatricem habebit. Quoniam autem

hæc similitudo venarum ad iecur, adeo est exigua, vt conspicuum aliquem ruborem, nō possimus in venis aduertere, ob id exigua inest ipsis, sanguificandi vis. Quæ quanuis ob sui exiguitatem, se sola sanguificare non posset, venas tamen reddit aptas, ad suscipiendum ab hepate, sanguificæ virtutis influxum. Huius enim apparatus defectu, nec ventriculo, nec reliquis conterminis partibus, quæ circūcirca iecur sunt, vis sanguificādi impertiri potest. Hinc recte Galenus ob substātiæ proprietatem, iecori quodammodo assimilem, vim sanguinis creatricem, insitam esse venis, declarat sæpe, & ob exiguam, quam venæ cum iecore, & sanguine, similitudinem habent (albæ enim sunt & membranosæ) sanguinem nullatenus, vi propria gignere posse, arbitratur libro sexto de Placitis. Quare sequens est, vt iuuentur virtute à iocinore, per tunicæ raritatē defluxa: nisi ex accidenti, ob solam materiæ præparationem, ruborem sanguini conciliari arbitreris. Quod tamen falsum esse existimo, primo, quoniam sanguinis generatio, etiam ex crudo humore, & pituita, quæ ad venas transijt, à natura intenditur: ergo à facultate nostri, & non per accidens proueniet. Secundo, nam huiusmodi pituita, pro ratione coquentis membri, colorem ascisit, aut rubicundiorem aut albiorem: adeo vt cum merum excrementum est, & non nutrit, ruborem accipiat in renibus, & cādorem in vesica, quod monstrant calculi, vtrobique geniti. Quare qui sanguinem in venis gigni, nec insita venis vi, nec à iecore defluente statuunt: sed calore membrorum adiacentium, & copia caloris sanguinis probe confecti, qui per venas ipsas, pituitæ attiguus fertur, merito sunt reprehēdendi. Tum quoniam Galeno aduersantur, tū etiam quoniam calor natiuus, siue sanguinis, siue spirituum, siue adiacentium membrorum, fit instrumentum partibus coquentibus, vt melius, & citius, functiones obeant suas. Sic enim chylus, ceu in lebete à ventriculo conficitur, calore circūstantium membrorum iuuante coctionem. Princeps ergo agens venæ sunt, quæ calido innato, tum suo, tum adiacentium, tum spirituum, iuuatur in sua actione. Iecur præterea quatuor humores gignens, rubrum gignit colorem, quoniam omnium cōgeries, & massa rubra est, quanuis in ea pituita sit alba, & vtraque bilis pallida, & attra. Nec alij humores à sanguine, ex sola materiæ necessitate proueniunt: sed ex intentione naturæ, pro nutritione tum iecoris, tum etiam reliqui corporis: nam cum ex quatuor constemus humoribus, eorundem congerie, nutriri & reparari debemus. Quare si venæ, sua natura sola, sanguinem conficerent, candor & non rubedo, in huiusmodi sanguine præpolleret: non enim minus apta est pituita, & humor crudus, ad retinendum candorem, quam ad induendum ruborem. Ad aliud vero dicendum, quod venæ resectio interdū vtilis est, quoniam licet per eam, vtilis facultas ad partem influat, fit quandoque, vt plus obsit vena, pluris sanguinis quam oportet, affluentia: quam prosit facultate allata: quo tempore vtiliter resecatur, quoniam plus prodest sanguinem intercipere, ne in partem influat, quam noceat defectus facultatis, quæ tunc per alias venas, copiosius influere poterit.

Ad alterum vero de facultate concupiscibili, dicendum est, duplicem eam haberi,

vnam

vnam plantalem quæ naturalis est, & alteram ex appetitu sensiuo ortam, quæ plantalem sequitur. Hæc euidentior est, quoniam cum sensu fit, & ob id proprius, concupiscentiæ vocabulum ei aptatur, quàm alteri plantali quæ sine sensu fit. Hæ duæ facultates, licet circa eadem versentur, puta circa nutrimenta & generationem, diuerso tamen modo (vt doctè docuit Philoponus in procœmio ad libros de Anima Aristotelis) virtutum enim plantalium, illud est proprium, quod simpliciter nutrimentum, geniturámque, sine sensu concupiscunt: Vt cum dormientes nullo neque sensu, neque imaginatione adducti, semen emittimus: pari modo operamur, ac plantales ipsæ virtutes faciunt. Alia quoque membra à ventriculo, quibus deest sensus indigentiæ, more plantarum cibum concupiscunt, & è ventriculo trahunt, eiusque substantiam diuellunt: adeo vt tristem in ipso sensationem faciant, quam famem appellamus, & plantis inesse nequit. Cupiditatis vero (vt dixit Galenus) proprium est, iucundarũ rerum fruitio. Hæc non simpliciter nutrimentum, sed suauia ædulia, & gulæ placida vina: nec generationem, sed coitionem cum hac aut illa procurat, & concupiscit. Sic etiam animalia rationis expertia, cum fœminas viderint, in apetitum mouentur, quapropter cum cognitione quadam, cupiditas huiusmodi semper est. Cognitio autẽ & sensus, non est à iecore, sed à cerebro, quod sensum impertit ventriculo, vt famescat, & sitiat: & pudendis, vt pruritum & voluptatem, ex semine & coitione percipiant. In quibus, cum motus fiunt immoderati, perturbationes fiunt, intemperantiæ & incontinentiæ: et cũ ratione cohibentur, continentia & temperantiæ virtus consurgit. Quod & ipsa Galeni exempla monstat: Tytium enim refert, pœnas luentem, quod impudice Latonam solicitauerit: Et Menelaum affert, qui stricto ense, in Helenam, quasi eam occissurus fertur: deinde vbi vidit, stupore adeo ob pulchritudinẽ correptus est: vt ne tenere quidem gladium amplius potuerit, sed abiecerit. Vnde obiurgatio in eum ita fertur.

Vbi papillas eius aspexisti, statim
Tibi coruscus gladius, e manu excidit,
Et proditricis osculum excepisti, canis.

Quæ sane cupiditates, plantales non sunt, sed sensuales. Quoniam tamen perpetuum inter se comitatũ hæ duæ vires seruant (animalium enim fundamentum, naturales sunt, & sine operationibus naturalibus, fere non fiunt animales) ob id animalium nomine, naturales veniunt intelligendæ, quæ sine sensu fiunt. Sic enim libro de sympthomatum differentijs, capite quarto, inappetentiam & immodicam cibi appetentiam, sympthomata facultatũ naturalium fecit, Galenus ob dictũ comitatũ, quẽ habent animales functiones, cum naturalibus sensu carentibus. Forte autem Galenus plantas concupiscere, & peculiarem quendam sensum, conuenientis & disconuenientis, habere censuit: non visum, non auditum, nec eiusmodi alium, à virtute animali pendentem sensum: sed alium qui circa alimenta & excrementa, trahenda, aut expellenda versetur, qui animæ plantatitiæ sit proprius, & in animantibus à iecore, in

re, in vniuersum corpus deriuetur, sicut in plantis, à parte iecori proportionali. Per hunc enim sensum, plantæ & nostri corporis membra, trahunt sibi conuenientiora, & expellunt contraria: & tam in attractione conuenientis, quam in expulsione nociui, voluptatem habent & fruitionem sibi propriam. Hoc enim personare videntur Galeni verba, in fine libri de substantia facultatum naturalium scripta, quæ sic habent. Cum vero quot, qualesq; naturales facultates sint ostenderimus, quæstio quedam per consequentiam oboritur, quomodo proprium eas attrahere dicamus, alienum autem secernere. Siquidem impoßibile esse videtur plane prænoscāt, quale proprium ac familiare sit, quale externum: aut attractionem faciant germanorum, aut alienorum secretionem. At agnoscere sensoriæ facultatis munus esse constat. Ob id igitur in hoc sermone, quædam obauditio est, tametsi Plato aperte dixerit genus sensionis, in plantis diuersum est. Nimirum audientibus, quandam in eis agnoscendorum propriorum, atque alienorum vim inesse putantibus. Horum enim tantum ipsis dignotio est, quæ tum per voluptatem, tum per molestiam, aut aliquos similes ijs, proportione ve conuenientes affectus progignitur: cum sensilium nequaquam discretionum aliarum, particeps sit naturalis anima, neque enim visilium, neque audibilium, neque olfactilium, neque gustatilium, neque tactilium qualitatum dignoscendarum, iudicium obtinet: sed eorum tantum, quæ vel alere vel non alere possunt. Nam quæ alendo sunt, ad se ipsa trahit, detinet, concoquit, atque ad nutriendæ substantiæ geniale, ac cōmodum transfert: quæ inepta alimoniæ sunt, nequaquam admittit. Itaq; recte mihi dicere Plato videtur, styrpes sensu esse præditas, cognatorum videlicet atq; externorum: eatenusq; animalia dici, non incongrue potuisse: cū id quoq; accedat, vt nec interno priuatæ sint motu. Sed cum huiuscemodi cognitio, ad medicinalem phylosophiam neceßaria nō sit, contentus sum solius gratia sequellæ, ad verisimile vsq; progrediens, Platonem commendare: & plantas animalium vocabulo nuncupantem, & vnius participes domesticorum, atq; alienorum, discretiui sensus asserentem: qui si exacte consideres, iucundorum, & non iucundorum generis esse videbitur. Non enim alia vlla de causa, germanum eas attrahere, vel sibi ipsis aßimulare, quam ob fruitionem, & ingenitam eis voluptatē dicere possumus. Hæc Galenus. Quæ multo minus nobis arrident, primo, quoniam quibus sensus aliquis est tributus, motus etiam aliquis, ex arbitrio cōceditur, quo carent plantæ. Secundo, nam attractio conuenientium, & expulsio eorum quæ incōmodant, sine sensu fieri possunt, ob substantiæ similitudinem & contrarietatem, vt sæpe alibi voluit Galenus. Tertio, nam si plantæ sensum habent huiusmodi, & membra nostri corporis, eundem accipiunt à iecore, sentiremus delitiam in manu, aut pede, quotiens sanguis, affluit ipsis pro nutritione: sicut colores sentimus in oculo, & sapores in lingua. Quarto, nam siue hic sensus statuatur, siue non: fames, sitis, & libido, non pendent ex hoc, sed ex altero à cerebro per neruos orto: quod fundamentum habet (vt diximus) in appetitu plantali, trahendi nutrimenti, aut expellendi superflui. Quin si accuratißime, quid Galenus, per facultatem concupiscibilem intellexit expendamus.

pendamus, intelligemus nō semper plantalē virtutē intellexisse: sed interdū etiam sensualē, quæ nec ex plātali pendere, nec cū ea iungi potuit. Exēplū enim, quod ex Platone affert Gal. 5. lib. de Placitis, ad ostendendū pugnā facultatis concupiscibilis, cū irascibili, monstrat per facultatē concupiscibilē, sensualem apetitū, sine aliquo plātali, intelligendū esse. Refert enim Leontiū, cum ex Pyræo sub boreali muro rediisset, sensisset q; intus apud carnificem, iacere prostrata cadauera, simul & spectare cupiisse, & ægre affectū oculos auertisse, tantisperque secum pugnasse, faciemq; obtexisse, donec cupiditate superatus, oculos diduxit ac patefecit: atq; ad cadauera accurens, en (inquit) miseri, pulchro spectaculo saturemini. Vbi concupiscētia, nihil fuit aliud, quā appetitus sensiuus, qui videre cupiebat.

Principium vero, atque exortus neruorum, pariter & virtutis, tū sensiuæ tū motiuæ, è cerebro esse, nō è corde, adeo est manifestū sensui, vt nihil fuisset in huius indagatione immorādū. A cerebro enim septē coiugia oriuntur, in organa fere sensuū distributa: è quo etiā spinalis medulla, eiusdē cum ipso substantiæ, & eisdē meningibus obuoluta profunditur. Ab hac, viginti nouē neruorū mouētium coniugationes trahūtur: octo à ceruice, duodecim à dorso, quinque à lūbis, & quatuor ab osse sacro. Præter hos vero, Aui. 1.1. doct. 5. cap. 12. ab extremo caudæ, neruū sine coniuge educit: qui tamen inter vincula, nō inter neruos, deberet memorari. Cor vero, neruorū propagines quasdā exiles, à sinistro sexti paris neruo, ne omnifariā planta sit accepit, autore Gal. 6. de Vsu par. cap. 18. Victi tamen ipso sensu, Aristotelici quidā, dicūt neruos è cerebro oriri, vim tamē sensiuam, à corde in ipsos & cerebrū promanare: vbi sensus explicant, & manifestāt se se. Feruore enim cordis, à cerebri frigiditate sedato, sensus in capite primū apparet. Nā pro sensuum actionibus, cor, & spiritus ab eo profecti, nimis calere statuūt: quòd qualitatū extrema, sensus omnes refringāt, & tēperies acuat eosdem. Vnde 4. de gen. anim. cap. 10, de capite dixit Arist. quod est manifestatio sensuum. Hinc Auic. 1.1. doct. 5. cap. 1. Phylosophi (inquit) sermo, cum subtiliter certificatur est veracior, sed medicorū sermo, in primis cum attēditur, est magis manifestus. Et rursus. Phylosophorū namq; magnus (Aristotelē intelligit) dixit quod membrum tribuēs & non suscipiens cor est. Ipsum namq; est omniū virtutū prima radix, & omnibus aliis mēbris suas tribuit virtutes, quibus nutriuntur & viuūt, & quibus cōprehenduntur & mouētur. Et. 1.1. doct. 6. cap. 1. Sūmo (inquit) Phylosophorū Aristoteli videtur, omniū istarum functionū principium esse cor, sed primarum operationū facultatū manifestationē, in his prædictis existere principiis, nēpe cerebro, hepate, testibus. Et exēplum subdit. Queadmodum apud medicos, cerebrū est sentiendi principiū, & post hoc, quisq; sensus mēbrum habet, in quo eius apparet operatio. At medico vt medici nomen subit, minime cōgruit, harū opinionum vtra sit verior indagare, cū illud sit phylosophi, nō medici munus. Et libro de viribus cordis, cap. 1. Vt mēbra (inquit) vi naturæ genita, & si plura numero sunt, vnum tamē est cæteris generatione primū, quodcunq; illud sit, secundū opinionum varietatē, quo tandē genito, aliorū sequitur generatio

neratio mẽbrorum, sic itidẽ & spiritus, & si plurimi sunt, vnus tamen ipsorum generatione primus est, qui secundũ potiorẽ phylosophorũ sententiã in corde gignitur, & inde procedẽs, in cætera principalia mẽbra manat ac penetrat, in quibus cum sufficienter morã traxerit, adipiscitur tẽperiẽ peculiarẽ quãdã, sibiq; propriã, vt in cerebro tẽperiem eam, qua ad susceptionẽ sensus & motus disponitur, in hepate susceptiuã virtutum nutritionis & augmẽti, in testibus eã qua ad generationẽ præparatur. Et Chrysipus referẽte Gal. 2. de Placitis, licet nerui sint à capite orti, tamẽ à corde operationẽ functionemq; adipiscuntur. Sed absurda est sententia, Primo, quoniã Aristoteles, instrumẽta à parte in qua facultas viget, oriũda existimauit: vnde cor statuẽs sanguinis autorẽ, venas ab eo traxit, per quas veheretur in mẽbra. Et quoniã sensus & motus principiũ, in corde posuit, ob id neruos inde hauriẽdos putauit. Si ergo nerui à cerebro oriuntur: vis motiua & sensiua, nõ erunt à corde, ex sui ipsius principio cõcludimus. Secũdo, nam sensum relinquũt, qui est omnis demõstrationis principiũ, & ignotas latebras quærunt, vt mordicus Aristotelẽ defendant. Tertio nã sensum in cerebro manifestari, nec dixit, nec voluit Arist. lib. enim 2. de par. anim. cap. 7. cerebrũ nec sẽtire nec cũ partibus sentiẽtibus cõtinuitatẽ habere, sed solius refrigerij gratia creatum fuisse scripsit. Et lib. de progressu animaliũ, putat spiritũ à corde ad mẽbra deferri, motionis arbitrariæ autorẽ, simul cũ villis in corde contẽtis, nulla facta de cerebro mentione. Quarto, nã obstructo cerebro, animal amittit sensum & motũ totius corporis in apoplexia: & medietatis corporis in paralysi. Et præciso, aut obstructo, aut ligato neruo, perit sensus & motus, eius partis in quã fertur: ita vt infra præcisionẽ aut laqueũ, nullo modo sensus fiat, & supra vsq; ad cerebrũ sit incolumis. Et in tauris (quod quotidie videre licet) vbi dorsi medulla ad primã colli vertebrã abscinditur, subito illi non modo currere, sed ne digitũ quidẽ progredi, nec respirare, nec vocẽ edere amplius possũt. Et ab alimẽti vaporibus, ac somno, cõpresso cerebro, vinciuntur omnes sensus, & eo liberato excitãtur & sentiunt. In quibus omnibus cor est illæsum, & eius virtus nullatenus impedita: quod mõstrant pulsus secũdum naturã facti. Quinto, vbi cor patitur, & contabescit marasmo, sensus & motus nõ modo est illæsus, verum fit interdum, vt sensus tã interni quã externi sint prõptiores. Et victimæ corde exẽpto, visæ sunt respirare, intẽte clamare, & fugere, donec præ sanguinis fluore intercidant, autore Gal. 2. de Placitis. Nõ ergo à corde, sed à cerebro, animalis facultas in omnia organa fertur. Accedit potissima Gal. domonstratio, 2. de Placitis lucidissime tradita. Ibi enim, quæ & quod sint, ea quæ cerebrum cordi coniungunt explorat, & ijs ipsis ad collum vel præsectis, vel collisis, vel laqueo interclusis, animaduertit affectus & symptbomata, quæ animalibus inde contingunt. Cor cerebro nectitur, per duas venas iugulares, per totidem arterias soporarias appellatas, & per duos neruos, ipsis arterijs substratos. Hæc omnia incisa cute adiacẽte, in collo detegit, venasq; & arterias ante præscisionem, supra infraq; laqueo cõstringit, & in medio præscindit, ne sanguinis aliquis fluor inde consequatur. Ad venarũ præscisionẽ nulla euidenter functio interit.

Neruis

Neruis sectis, mutũ animal redditur: nullaq́ alia fũctio, aut tũc illico, aut post aliquã to, noxã aliquã cõtrahit. Si vero arteriæ, vel intercœptæ laqueis, vel dicta ratione præ sectæ fuerint: animal neq́ mutũ, neq́ sopitum euadit: nisi neruos vna comprehendens, quod quidã fecerũt, dissectione male vtaris: cũ enim ex male adhunc modum, administrata dissectione, illico cõcidere animal videret: arterijs noxã adscribendam esse cẽsuerunt, & soporem non recte appellarunt: cum obmutescentiã dicere debuissent. Cum solæ vero arteriæ præciduntur, arteriæ quæ supra sectionem sunt, pulsum amittũt: inferiore earũ parte vsq́ ad cor, & omnibus per totũ animalis corpus distributis arterijs pulsantibus. Ex his ita sensui expositis, ratiocinatur facile: neq́ cor ad pulsuum motũ, cerebri opera aliqua indigere, neq́ cerebrum cordis, vt sentire, & per voluntatẽ fungi officio suo, anima queat. His adde, quod si cor est omniũ virtutũ origo, poterunt omnes in sua origine vitiari, antequã in proprijs organis, manifestationem accipiãt. Tũc autẽ remedia essent aptanda cordi, & nõ cerebro, in obliuione & amentia: nec iecori in hydropa, & malo corporis habitu: quod tamẽ aperte falsum esse, nõ est dubiũ. Demum artificiosa, & varia cerebri formatio, & cõpositio, multũ eius vsum demonstrat. Nec plurimum pro Aristotele faciũt, quæ ad initium obijciebamus. Præcipuũ enim viscus est cor, etiã si plantalis, & animalis facultas, alibi sedeãt. Quo enim ad vitã attinet, (sine qua nullius mom ẽti sunt cætera) omnium maxime princeps est: nam est primum quod viuit, & vltimum quod moritur: & mors non sequitur, nisi ad vltimum, noxa sit communicata cordi, nec validam noxam, sine morte, cor tollerat. Quare si principatus membri, definiatur necessitate ad vitã (vt solet definiri) cor est omniũ princeps. Si vero principatus æstimetur, facultatis, & functionis dignitate, cerebrũ dignius est: quoniã in eo facultas animalis sedet, sẽsationes, & intellectiones perficiũtur. Nã principatu membri sic æstimato, testes etiã cordi, quadantenus præponere visus est Gal. 1. lib. de semine: ob vim gignendi, quæ vitæ perpetuitatem in specie policetur. Sicq́ vtrique hac ratione ministrat cor, materiã exhibens idoneã: suis muneribus obeũdis: nẽpe spiritus vitales, ex quibus cerebrũ creat animales spiritus, & testes gignitiuos. Quãuis etiam nec cerebrũ, neq́ hepar, nec reliqua mẽbra, operari possint, sine cordis influxu: ceu cõmuni quodam auxilio, omnibus membris necessario: propria tamen cuiusq́ membri operatio, non est tribuenda cordi: sed membro quod formã indit, perfectionem, assimilationem & vim. Sic ventriculus chylũ conficit, licet iuuetur calore membrorũ circũstantiũ, nã sibi assimilat alimentũ, & formã inducit chyli, sicut & iecur sanguinis. Sic cerebrum licet iuuetur cordis influxu, & sine eo non possit operari, spiritus animales creat: illis enim impertitur formam, lucem, perfectionem, & vim motiuam, ac sensiuã: sic & testes gignitiuam, nõ autem cor. Perinde enim ac sol, plantas creat, & animalia, (sine cuius influxu, & beneficio, semina non procrearent,) vis tamen procreans, est in seminibus, non in sole: ita cor, quod in nobis est veluti quidã sol (sine cuius influxu, membra non possent officijs fungi suis) iuuat omnium membrorum functiones: quæ sine corde, aut fieri nequirent, aut vix, & breuissimo quodam tempore,

quod

quod victimis contigebat exempto corde, secundo libro de Placitis, autore Galeno. Sic in syncopi, omnium membrorum vires concidunt, deficiente in ipsis cõmuni instrumento, & influxu cordis. In summa vnũ esse cõmune instrumentum, spiritum scilicet, & innatum calidum, per cordis influxum trãsmissum, verum est. Huius absentia, infirmatur coctio, in vẽtriculo meditantiũ: & meditatio, in ebrietate cõcoquenda. Præter hunc autem, cuiq; functioni, non præesse vim peculiarem, & peculiare instrumentum, nõ est verum: motionibus enim arbitrarijs, & sensiuis, præest in cerebro vis, & spiritus animalis: sanguificationi vero, vis altera in iecore, cuius peculiare instrumentum, est iecoris temperamentũ, & spiritus cõplantatus, aut naturalis, si hunc spiritum dari admittamus. Male etiã arguunt ob defectũ sensus in cerebro, vim sensiuã non inde manare, sed è corde: Nã nec cor ipsum punctum dolet, nisi leniter in membrana, ob neruulum quem à sinistro recurrente neruo accepit. Vnde dicendũ, quod quanuis cerebrum, sit sedes facultatis animalis, non oportet vt sit organum sensuum externorum: neq; enim videt, neq; audit cerebrũ, sed oculus: & auris. Nec magis oportet vt tactu valeat, quam visu aut gustatu. Pro internis tamẽ sensationibus obeundis, dum ab externis sensibus pulsatur, maxime idoneum instrumentum est cerebrum, ibi enim omnes perficiuntur. Quo fit vt princeps animæ vis, ibi non alibi sedeat.

Cor ergo, si nec, est origo venarum, nec neruorum, nec facultatum naturalium, nec animaliũ, à quo dicetur princeps? cuius nã facultatis & instrumẽti est principiũ? Tot respõdendũ puto facultates in ipso residẽt, quot habet proprias actiones. Spiritũ vitalẽ generat, cui vim impertit, omnia mẽbra viuificãdi, tẽperãdi, & cuiusq; partis facultatẽ, naturã, & robur cõseruãdi. Hos creat & perficit spiritus, in sinistro vẽtre, ex aëre inspirato & elaborato in pulmonibus, & ex sanguine, in dextro sui vẽtriculo, ad id munus parato, & per solidã cordis substãtiã ad sinistrum vẽtrẽ trãscolato. Cuius generationis efficiẽs, est facultas & animæ virtus, quæ eũ spiritũ facere est potis: quã ab effectu viuificãdi, vitalẽ appellamus. Huiusmodi autem facultatis actio, qua spiritus proueniũt, nõ est coctio ꝓprie sumpta, quãuis generaliori coctionis vocabulo dicamus, spiritũ vitalẽ coctione prouenire. Primo, quoniã coctio fit à facultate naturali, à qua vitalis lõge distat. Secundo, quoniã in coctione, id quod coquitur, redditur simile coquẽti, in substãtia, modo substãtiæ, & accidẽtibus. Spiritus vero, nullã cũ cordis substantia cognationẽ habet: Nec cor nutritur spiritibus, nec sanguine tenui & spirituoso: Corpus enim ipsius cordis, crassum ac dẽsum cũ sit, cibũ nõ immerito exposcit crassiorẽ: ob idq; sanguinẽ ducit à vena caua, quo nutriatur prius, quã ea ad cor immigret: Eo enim cũ peruenisset, calidus, tenuis, ac vaporosus futurus erat. Qua in re quod nõ nullis videtur absurdũ, maxime omniũ rationi cõgruere est putãdũ: vt cor scilicet pulmoni præparet alimẽtũ, sibi autẽ ipsi minime, ille enim sanguinẽ postulabat tenuem, ac vaporosum, hoc autẽ nequaquã: vt 6. de Vsu partium, autor est Galenus. Tertio, nã huius generationis, nulla excrementa visuntur, duplicis autem excrementi, crassi atq; tenuioris prouẽtus, in omni coctione est necessarius, vt 3. lib. methodi, Gal. est autor.

Sed

Sed vt quid opus fuit hac virtute vitali, & spiritu? Nam plantæ sine ea viuunt, ex animæ vegetãtis participatione sola, à qua diutißime conseruantur: Animãtia etiã quæ natura (vt plantæ) simul & sensibus à facultate animali profectis tenentur: nõ videntur hac indigere: Si enim sola anima plantalis, sufficit vitã, satis & fruticibus cõseruare: cur nõ sufficiet animãtibus ipsa, cum altera sensus atq; intellectus partici pe copulata? Dicendum quod vt quidpiam perfectius est, eo pluri indiget præparamento, & apparatu materiæ. Plantis ignobilibus sufficit vegetans anima, & pro alimento lutum, & crudus quidam succus, è terra haustus. Animantibus vero puriori alimento: & facultate alia quæ spiritus generaret, & vegetiora ipsa membra redderet, fuit opus: sic perfectioris rei natura postulante. Facultas quoq; animalis in cerebro, huius virtutis & spiritus, apparatum poposcit, nec sine eo consistere posset. Spiritum enim animalem, ex vitali vlterius ellaborato, & pro sui ratione subacto generat. Quare hæc virtus vitalis, animali præstat materiam, & vegetanti vigorem necessarium, & vitam: quæ in animantibus nihil est aliud, quam facultatum, & functionum omnium, aut saltem principũ conseruatio: Sicut mors earundem extinctio. Vnde lib. 9. Methodi, Gal. has (inquit) facultates seruare, nihil est aliud, quã vitam seruare. Aristoteles vero libro de Respiratione, capite decimo, mortem & vitam aliter definiens (quod scilicet vita, est mora animæ vegetatricis cum calore: & mors, ipsius caloris extinctio aut marcor) de vita plantali intellexit, quæ omnibus, tum animantibus, tum plantis est cõmunis, non de ea quam tribuit cor, spirituum generatione & influxu.

SEDET rursus in corde, facultas altera, θυμωτικ & animosa appellata, cuius opera sunt, Animæ tenor (quem Tonon dicunt) & in ijs quæ ratio iusserit inuicta constantia. Hæc in bona fortunæ magna ex parte anhelans, pro ipsorũ varietate, varias perturbationes in corpore facit. Vtitur autem sanguine & spiritu, à facultate vitali creato, ceu instrumento sibi accõmodato. Si bona sunt præsentia, quibus potitur homo, gaudio perturbamur, in quo vis animosa extra fertur vniuersa, & eo mouet sanguinẽ & spiritũ, vt ipso bono externo fruatur. Si mala vero adsint, tristamur: & vis hæc animosa, præsens malum deuitare studens, & veluti refugiẽs, intro fertur: eoq; agit sanguinẽ & spiritum. Cum vero bona, futura sunt, spe fruendi animus exultat: sicut futuri mali appræhensione, hæc vis nos exagitat, & metu perturbat. Pro differẽtia autem bonorũ in quæ fertur, aut malorũ quæ auertere curat, particulares perturbationes mouet. Ambitio enim fit, cũ honorũ stimulis, hæc vis inflãmata, cõcitatiori motu fertur in ipsos: Auaritia, cum in diuitias effertur: & Ira, cũ in vindictam acceptæ iniuriæ, aut in victoriã pugnæ, & dimicationis excãdescit. Est autẽ hæc facultas irrationalis, quæ nõ appræhendit, nec iudicat bonũ aut malum, nec de euẽtu cõsultat, sicut nec cõcupiscibilis. Primo quoniã bruta intellectu carẽtia, aperte irascũtur. Leo enim in irã maxime est procliuis. Et tauri cũ violentius in plateis tractantur, maxime excandescũt. Et non modo homines, sed & equi & belluæ,

audito tubarum sonitu, strepituq; armorum excandescunt, & animi quodam impetu rapiuntur. Plura quoq; animalia videmus pugnacissima, quæ sese mordent, dilaniant, & lacerant: nullo præter victoriam proposito præmio. Quod euidenter in coturnicibus, gallis, perdicibus, ichneumone, aspide, crocodilo, innumerisq; alijs bestijs, intueri licet. Secundo nam pueri, antequam rationis compotes fiant, irascuntur frequenter, calcitrant, mordent, & vincere prorsus, ac superiores euadere contendunt, donec auctiores facti, naturalem etiam quandam cum honestate conciliationem ostendunt. Erubescunt siquidem procedente ætate si peccauerint, honestisq; actionibus delectantur, iustitiamq; & alias virtutes sibi asciscunt: multaq; ex harum virtutũ notitia agunt, qui prius, quo tempore paruuli erant, perturbationes sequebantur, rationisq; præceptis non obediebant. Quin & ex nobis ipsis, ille qui ratione plurimũ nititur, minimum ira, alijsq; perturbationibus affici videtur: Et qui perturbationibus succumbit, maxime à ratione deciscit: quoniam diuersa sunt principia rationis & perturbationis, illa enim ab intellectuali potentia, hæc à bruta proueniunt. Tertio nam rationalis facultas & irascibilis, certant, & pugnant sæpenumero inter se, & nunc ratio cohibet iracundiam, alias ab iracundia præcipitatur. Ratio vero sibi ipsi non pugnabit, ita vt simul annuat & renuat, vellit & nollit, increpet & à se ipsa increpetur. Ira ergo & omnis perturbatio, à ratione & iuditio sunt separandæ. Assumptũ Vlissis exẽplo fit manifestum, qui cum flagitia ancillarũ videret, & ab iracundia ad puniẽdas eas violenter traheretur: ratio ipsum, rei importunitate demonstrata refrenat ac cohibet. Et quoniam à ratione iracundia, ad differendum in aliud cõmodius, opportuniusq; tempus vindictam, non poterat induci; vehementius corripitur, ac quasi equus excurrẽs, à sesore (valido iniecto freno) violenter retrahitur, his verbis. Tolera ô generosissimum cor, num etiam: vt prius Cyclopis iniurias (cum socios interimi ac laniari conspiceres) fortiter sustinuisti. Quod Homerus, referente Galeno, sequentibus cecinit carminibus.

Atq; ibi sollicitus, vigilansq; iacebat Vlysses,
Secum animo voluens pugnam, cædemq; procorum.
Cum videt ex aula lætas prodire cateruas
Fœmineas, risum inter se, blandumq; susurrũ
Miscentes, quæ nocte procis iunxisse cubile
Consuerant. pectusq; illi subito arsit in iras.
Multum agitat secum, mentemq; animũq; furentem
In diuersa rapit. surgens ne occideret omnes,
An sineret tunc illa procis connubia iungi
Vltima. valde intus cor ipsi in pectore latrat.
Vtq; canis paruos catulos sua pignora seruans
Ignoto oblatrat quicunque accesserit, atque
Vim facit, & morsu cunctis pugnaciter obstat.

Sic

Sic indignanti cor oblatrabat. at ille
Pectora percutiens cordis sic increpat iram.
Cor tollera grauiora aliàs, peioraq́ passum.
Illo scilicet horrendus quo tempore Cyclops
Mandebat miseros socios, in tanta pericla
Durasti, ex antri donec te limine prudens
Consilium eripuit, cum iam interijsse putares.
Sic ait his cor castigans sub pectore dictis.
Corq́ illi paret tollerans, ac comprimit æstum.

Iracundia quoq́, rationẽ interdum in pugna præcipitat. Quod contigit Medeæ, cũ animus ipsius, rationis atq́ iracundiæ seditione agitaretur. Videbat quippe quam nephariũ, quamq́ detestabile facinus, erat perpetratura, cum cædem liberorum aggrederetur, ac propterea cũctabatur, & differebat. Neq́ subito incitata id peregit. Sed ipsam iracũdia, veluti equus effrenis, victo atq́ excusso sesore, ad filios trucidandos iterum violẽter trahebat. Deinde rursus ratio retrahebat, ac reuocabat: mox contra iracũdia impellebat, rursus ratio renitebatur. Vbi vero sæpius hinc inde, ab vtrisq́ his distracta, tandẽ iracundiæ acquieuit ac cessit. Ita enim loquentẽ eã inducit Euripides.

Cognosco quam nephanda nunc patro mala.
Sed ira consilio est potentior meo.

Nec valet solutio quorundam, dicentium quod huiusmodi perturbationes, non cõsurgunt, ex pugna diuersarum facultatũ, rationalis nempe & irascibilis: sed ex pugna duorũ iudiciorum contrariorũ, in vna rationali potẽtia, quæ modo huc, modo illuc, ab illis impellitur. Cõtra enim apparet. Quoniã iudicia contraria, aut æquãtur circa persuasionem, & sic nullus fiet assensus: aut alterũ longe probabilius aparet, & sic assentiri quidẽ & ex assensione illa agere aliquid, non inconsiderate tamen necesse est. Vt si quis voluptatem bonum esse opinatus, parum quid habeat à quo in contrarium retrahatur: vel si honestum quis, solum bonum existimans, à nescio qua tamen etiam ipse alia opinione reuocetur, vt non firmiter constãterque credat: aut si quemadmodum Pyrrho, vtraque in æquilibrio ponens, negationem & assensum inhibuerit: nullo ex his modo perturbatio existet. Opinionis enim infirmitas, & inconstantia, aut hæsitatio de re, aut error rationis, & intellectus: nihil habent cum perturbatione commune. Tunc enim solum fit perturbatio, cum rationi immorigera est appetitio. Secundo, nam eadem opinione, & iudicio rationis manente, sedantur perturbationes: ita enim lamentorum, & ploratuũ remissio fit. Ab alia ergo facultate experte rationis, perturbationes pendent. Nec valet, quod quidam dicunt, non omnem opinionem, perturbationem facere, sed recentẽ: quoniã in initijs, res magis mouent ob nouitatem, cum vero inueterantur, minus exagitant ob assuetudinem. Cõtra tamen est, quod rationis cognitiones, & iudicia, & in vniuersum scientiæ omnes & artes, solo tẽpore neq́ tenaces firmæq́, vt perturbationũ assuetudines reddũtur. Neq́ mutari, cessareq́, sicut ægritudo, aliæq́

affectus, facile possunt. Quis enim cum bis duo, quatuor esse cognoscat, temporis processu satiatus, ab ea opinione vnquã destitit? Quis ab ea quod omnes à centro ad ambitum sunt æquales, mutatus est, aliterq́ sensit? In singulis deniq́ speculationibus, nemo reperietur, qui satiatus veterẽ opinionem deposuerit: perinde vt fletus, vt dolor, vt gemitus, ploratusq́, & luctus deponi consueuere: licet eædem de rebus tanquã malis, permaneant opiniones. Tertio, in perturbatione quæro, quæ sit causa effusæ, & immoderatæ motionis contra rationem, causam enim cur fiat, constituere necesse est. At ea rationalis minime est, quoniã contra rationem esse aliquid, & à ratione fieri repugnat. Efficitur igitur, vt quæ perturbationem creat facultas, irrationalis sit. Sed huic rationi responderet forte quispiam, nõ ex irrationali facultate, perturbationem fieri, sed ex eo quod vlterius quã deceat, & iudicium & opinio efferatur: quasi ita dicat, ægrotationes in animo effici, non cũ absolute aliqua de re, quod bona vel mala sit, falso opinamur, sed cũ summopere, vel bonũ vel malum, quid esse existimamus. Siquidẽ opinio de pecunijs quod bonæ sint, nondũ ægrotatio est: sed vbi quis ipsas, summum bonum esse arbitratur, & si pecunijs priuetur, non amplius vitã vitalẽ sibi esse putat, tũ demũ ea ægrotatio dicitur. In hoc enim auaritia, & nimiũ pecuniarũ desideriũ, quæ sunt ægrotationes cõsistunt. Sed cõtra est, quod sapiẽtes qui honesta omnia, esse summa & insuperabilia bona existimãt, & alij qui bona sua insuperabilia & summa esse opinãtur, non mouentur cũ perturbatione. Et Epycurus, qui voluptatẽ summũ bonũ, et supremã fœlicitatẽ esse fuit ratus, quãuis falsa ratione, vehemẽter fuerit delusus, nõ dicetur perturbatus, sed errans. Omnesq́ operationes, & singulares motus animæ, quicunq́ voluptatẽ, tanquã finem praue coniectãt, prauos quidem necessario, & errãtes habet: nondũ tamẽ perturbationibus affectos. Propriũ nãq́ perturbationis est, vt sine ratione animus moueatur: est enim perturbatio, irrationalis quædã appetitio, & motio, ad rẽ prosequendã, aut declinandã. Quarto, nã ratio præter sua negotia, suosq́ terminos, redũdare amplius nõ potest: alterã igitur esse facultatẽ rationis expertẽ necesse est, quæ in causa sit, vt vltra rationis terminos, appetitio redundet, ac superet. Vtilissimo hoc docet Galenus exẽplo, currentiũ per accliue, & item per decliue: qui enim per accliuia loca decurrũt, vbi cursum volũt sistere, sistunt, quoniã is motus à sola est anima: qui vero per loca currũt decliuia, nequeũt statim, vbi voluerint cõsistere: quoniã corporis põdere grauati, deorsum eatenus præter voluntatẽ labũtur, quatenus grauitatis impetum, anima nequit sustinere. Sic ergo si appetitio, vltra rationis terminos redundat, nec ab ipsa gubernari ratione potest, causa atq́ facultas alia, est statuenda irrationalis, quæ corporis grauitati respõdeat. Facultates præterea irrationales in nostra esse substantia: quasdam quæ circa bona fortunæ, honores, dignitates, vindictã, & victoriã diximus versari: & alias circa cupiditates, & bona corporis, cibi scilicet, potus, & venereorum desideria, eò cõstat, quòd si à dictis potẽtijs irrationalibus absolueremur, & sola rationalis nobis inesset potẽtia, quæ circa bona animi, & mentis, versatur: vitia nullatenus ingenerarentur nobis, neq́ quo modo peccẽt infantes possemus

intelli-

intelligere. Nam prauitatem oporteret nõ intrinsecus, & ex ijs ipsis, sed extrinsecus tãtum infantibus accidere. At quãuis bonis moribus imbuantur, optimeque erudiantur, peccare tamen certe in aliquo conspiciuntur. Quin licet sub phylosopho solo educentur, vt nullum neque audiuerint, neque viderint vitiorum exemplum, non necessario secũdum virtutem viuere oportet. Cur ergo vbi viderint, audiuerint ve, aliquod vitiorum exemplum, non oderint illud, aut fugiant, si nullam cum eo affinitatem, nullamque naturalem conciliationẽ habent? Quæ necessitas tandem est, vt pueri à voluptate, perinde ac bono aliquo illiciantur, si nullam cum hac conciliationem habent? auersentur & fugiant laborem, si neq; ab eo natura alienati sunt? Quid est cur laudibus & honoribus lætentur & gaudeant? Vituperia & ignominias moleste ferant, & fugiãt? si neque adhæc naturalem quandam, aut conciliationem, aut depulsionem adepti sunt? Qui fit vt voluptas tanquam bonum, dolor tanquam malum probabilem visionem & speciem offert? Cur item victoriam Olympicam, statuarumq; dedicationem, laudari, celebrariq; à plerisq; quasi bona, cladem contra & ignominiam vituperari, quasi mala audientes, prõpte ita credimus & persuademur?

Hæc ergo irrationalis potẽtia, in corde sedens, quæ tenor, contẽtio, & animæ veluti neruus est, dictas perturbationes facit, & iram: à qua nomen irascibilis sortita est. Nam huius fere solius causa, homini est concessa, vt nimirum aduersus cupiditates rationi opituletur: tanquam canis quidam cõtra agrestem & multorum capitum feram. Rationi autẽ opitulari tũc cernitur, cum aliquo vel intrinsecus à libidinibus, vel extrinsecus ab alijs, offendi ac se violari opinatur. Atq; opinari se offendi rationis, opẽ afferre contra vim illatam, iracundiæ proprium est. Cũ igitur immoderate ad aliquid labitur, cupiditas, secumq; rationẽ violenter trahit: iracundia cõtra ipsam, rationi adiutrix accurret. Cũ extrinsecus aliquis offẽdit, vlcisci illũ conatur. Sed si ratio, à nullo se iniuria affici opinetur, quãuis maximos cruciatus iuste patiatur corpus, frigore, fame, siti coërcitum, nequaquam excandescit iracundia. Quæ quotidie in seruis contingere videmus: Nã qui vel furti, vel talis alicuius criminis cõuicti fuerint, si cædãtur, si inedia aut ignominia castigentur ab heris, non irascuntur. At illi qui vel pati, vel passos esse tale quidpiam iniuria se arbitrantur, semper sæuientem iram in animo, ad summendas iniuriarum pœnas habent. Qua ex re patet irascibilem partem, quoad naturalem statum seruauerit, semper rationalis opiniones sequi. Fieri enim potest, vt aliquando deprauata, contumaciter contra rationem ipsa moueatur, ab ingenti aliqua cupiditate, præsertim si praua accesserit educatio, atque cum sensuum illecebris consuetudo. Nam & ægros videas, qui æstu placato, amicos & adstantes rogare solent, vt frigidam, & quæ lædere, & obesse solent, è conspectu auferant: postea vero sitis, aut alterius cupiditatis impatiẽtia victi, ea per vim sibi porrigi faciunt. Vbi iracũdia nõ modo tollit opẽ rationi, sed cupiditati facta auxiliaria, rationẽ expugnat. Nam cũ ratio cognoscat futurũ, sensus vero atq; cupiditas tantum præsens, si rationem sequimur mouebimur ad finem futurũ: sin sensui adhæremus, ad id quod præsens delectare

potest. Sensus enim, inuitat sitientem vt frigidam bibat. Ratio vero quæ euentum & mala quæ ex frigidæ potione, corpori accidere possunt prospicit: dissuadet, monetque vt abstineat. Tunc vero si corpus bene constitutum est, & naturæ legibus paret, facultas insurgit irascibilis, rationi aduersus sensum opem latura. Si vero mala educatione fuerit corrupta, & sensum insequi ratione posthabita didicerit, contra rationem ipsa mouebitur, & mentem ad sensuum delicias pertrahet.

Insidet præterea cordi, facultas altera, pulsifica appellata, quæ cor mouet, & arterias, duplici motu, distentionis, scilicet & contractionis: vt nimirum distentione, aërẽ externum alliciat, & eius appulsu, natiuum calorem, & spiritũ suopte impetu flãmescentem, refrigeret atq; contemperet: Contractione vero, fumosum nutritionis recrementum, & fuliginem pellat, ne spirituum puritati incommodet, & natiuum calorem suffocet. Est autem vt operatio hæc, ita & facultas duplex: vna quidem contrahens, altera vero distendens, vt constat ex Gal, lib. 2. de Præsagatione ex pulsibus, cap. 8. Vbi enim est vna facultas animi, mouens ad vnam partem, datur alia eiusdem generis ad oppositum mouens, vt libro de Vsu pulsuum, nõ longe à fine, scribit Galenus: nã in naturalibus, expultrix cohabitat cum tractrice: & in animalibus, musculo mouẽti ad vnã differentiã, cõtraponitur alter, mouens ad oppositã: & in pulsifica ponit virtutẽ contrahentem, quia datur vis distendens arterias. Fallitur enim aperte Auicenna, dum vnam facultatem, mouere motibus contrarijs statuit. Id namque facultatibus omnibus, quæ non ex arbitrio operantur repugnat. Nec satisfacit beatus Thomas, opusculo de motu cordis, quod hi duo motus pulsus, non sunt contrarij, quia habent vicem vnius circularis deficientis & intersecti. Vt enim (inquit) circularis motus continuus, conuenit cælo, ob sui corporis perfectionem, ita in his inferioribus, motus circularis cõuenit animali, ob animæ sensiuæ nobilitatem. Sicut autem deficit à nobilitate cæli, ita & à continuitate motus deficere par est. Conueniet ergo ei, motus circularis intersectus. Contra vero est primo, quod pariter dicere possemus, ascensum & descensum lapidis, esse motum circularem intersectum: persimilis est enim ascensui & descẽsui arteriæ, in distentione & contractione. Secundo, nam si quietem intersecantem demamus ex pulsu (quod tripliciter contingere posse, scribit Galenus, secundo libro de Præsagatione ex pulsibus, capite octauo) quantumuis continua tunc sit distentio, contractioni: non fiet motus vllus circularis. Tertio, nam si anima sentiens, in omni animali, ob perfectionem, motum circularem facit: deficientem tamen & intersectum, ob minorem perfectionem: fiet necessario, vt maior, aut minor, intersectio huius motus, ex maiori, aut minori nobilitate animalis pendeat: Sicque homine perfectiores essent, equus, leo, & omnia, animãtia homine calidiora, quæ ob eximium calorem, creberrimos pulsus habent. Quare aperte falluntur, tum qui motus contrarios, ab vna facultate fieri posse tradunt: tum etiam qui quò contrarietatem è pulsus motibus adimant, motum vnum circularem eos esse fingunt. Nec valet, quod licet arteriæ distentio, fiat à virtute distendente: contractio fieri potest,

poteſt, in diſtentionis ceſſatione & relaxatione motus: ab ipſa arteria ſubſidente & concidente ob grauitatem. Primo quoniam ſolet natura (vt diximus) contrarias inter ſe ſibi inſitas motrires facultates, in quibuſque inſtrumentis habere. Secundo, nam cum contractio pulſus, ingentem minimeque aſpernandum vſum, nobis exhibeat, abſurdum maxime eſſet, vim ingenitam quæ eiuſmodi motum efficeret, datam non eſſe, vt libello de vſu pulſuum, autor eſt Galenus. Tertio nam oporteret contractionẽ, nec celeriorem, nec tardiorem fieri, per ætates, naturas, anni tempora, atque etiam per morbos, ſiquidem per hæc, arteria grauior, aut leuior, non fit. Oporteret etiam, vt terminus, & finis motus, ſemper is eſſet, quem ex naturali compoſitione arteriæ poßiderent: quæ omnia contra fieri experimur, mutantur enim in illis omnibus, pro vſus ratione, pulſuum rythmi atque moduli. Vltra quoque & citra terminum naturalem protenditur contractio, atque hæ mutationes in quibuſdam affectibus, adeo ſubito fiunt, vt locum non poßit habere, quorundam antiquorum reſponſio dicentium, quod per ætates, & alia, ſubit varietatem contractio, ob varietatem arteriæ, in duritie atque mollitiæ. Pueris enim (inquiunt) celerior eſt, & maior, quoniam arteriam molliorem, & maxime ſequacem habent: ſenibus contra, tardior & minor, quoniam ob duritiem eſt refractaria. Subiti autem affectus, in quibus ſubitanea eſt modulorum pulſus mutatio, locum negat, huic euaſioni, cum nihil adeo in tantillo tempore, mutari in mollitiem & duritiem poßit. Falſa etiam eſt tum in ætatibus, tum etiam in quibuſque paulatinis affectibus, horum de arteriarum mollitie atque duritie ſententia. Quanuis enim mollia, ſequaciora ſint attrahenti & diſtendenti, minus ad locum ſuum reuertuntur duris. Vt ex plantis viridibus & ſiccis conſtat. Virides enim facile contorquentur, & difficile ex ſe reuertuntur ad ſuum ſtatum. Siccæ vero quoniam valentiori habitu ſunt firmatæ, non niſi magna vi coguntur, & dimiſſæ in priorem ſtatum facile reddeunt. Quare non modo diſtentio pulſus, fit à virtute diſtendente arterias, verum etiam contractio ab altera virtute contrahente. Totoque aberrant cælo, qui plures vna facultate pulſifica, ſtatuere recuſant. Falluntur etiam qui vnam facultatem, eſſe pulſificam cum vitali cenſent. Primo, nam vitalis eſt vna, pulſifica duplex, vt diximus. Secundo, nam vitalis generat ſpiritus, pulſifica mouet cor & arterias, quæ operationes maxime dißident. Tertio, nam facultas vitalis, ſpiritum in omnem partem tranſmittit, & nulla reperitur, ab illius fauore deſtituta, nec os, nec cartilago, nec neruus, aut medulla, quin nec ipſa corporis recrementa: Pulſifica vero ſolis arterijs communicatur, & per ipſarum arteriarum ſubſtantiam, non per ſpiritum fertur, vt Galenus demonſtrauit, libro cui titulus eſt, An ſanguis, natura in arterijs contineatur, ſunt autem Galeni verba huiuſmodi. Arteriam
“ *vnam è magnis & conſpicuis quampiam nudabis, primoque pelle remota, ipſam*
“ *ab adiacenti, ſuppoſitoque corpore, tam diu ſeparare non graueris, quo ad filum cir-*
“ *cum immittere valeas: deinde ſecundum longitudinem arteriam incide, calamumque*

& concauum, & peruium, in foramen intrude, vel æneam aliquam fistulam, quò & vulnus obturetur, & sanguis exilire non poßit. Quoadusque sic se arteriam habere conspicies, ipsam totam pulsare videbis. Cum primum vero obductum filum in laqueum contrahens, arteriæ tunicas calamo obstrinxeris, non amplius arteriam, infra laqueum palpitare videbis: etiam si spiritus & sanguis, ad arteriam quæ est vltra filum, sicuti prius faciebat per concauitatem calami feratur. Quod si propterea pulsabant arteriæ, pulsarent etiam tum partes, quæ sunt infra laqueum, sed non pulsant. Igitur perspicuum est, quoniam moueri poße desinunt, non per spiritum in concauitatibus discurrentem, sed ob virtutem in tunicas transmißam, arterias à corde moueri. Ex quo Galeni loco, facultatem pulsificam, per arteriarũ substantiam deriuari, non autem per spiritum: manifesta demonstratione constat. Neque enim nobis vnquam arrisit isacius, qui libro de Elementis, spiritum vitalem, inter ambas arteriæ tunicas ferri, & non cum sanguine, per internam cauitatem iurat. Nam præterquam quod Galeno repugnat: inartificiosum esset, spiritum tenuissimum, vna inclusisse membrana, sanguinem vero craßiorem duabus. Sanguis item dum arteria seccatur, saliens, & impetu quodam subsultans profluit, ob spiritus permistos: quod non faceret, si separata tunica continerentur. Ex vulnere præterea primæ tunicæ, non conglutinato, necessario interiret animans, quod non fit. Ne vero demonstrationi Galeni, quicquam deficere posse videatur, prima tantum arteriæ tunica est vulneranda, inter quam, & secundam integram, indatur calamus, & vinciatur, partes enim quæ infra laqueum sunt, non pulsabunt, citerioribus pulsantibus. Quanuis vero huiusmodi facultates vitalis (inquam) & pulsans, duæ sint, tam coniunctæ semper habentur, & sibi mutuo necessariæ: vt vna imbecilla facta, altera non poßit esse valida, sed ad proportionem alterius languescat. Pulsans enim, dum calidi natiui seruat mediocritatem, & puritatem, vitale robur seruat: cuius etiam defectu, male habet & extinguitur. Vitalis rursus, dum spiritum creat, cordis contentioni, & irradiationi, per quam pulsus fiunt, addit robur. Spirituum quoque defectus, in pulsu defectum facit: nam quanuis pulsans facultas, non deferatur per spiritus, sine ipsorum affluentia, nunquam operatur. Hinc merito, facultatis vitalis robur, ex robore pulsuum, certißimo venamur inditio: & ex pulsuum intermißione, aut imbecillitate, vitalis languorem, & extinctionem, certo certius cognoscimus. Hinc etiã de vitali, atque pulsifica, ac de vna & eadem facultate, medicæ artis autores sunt loquuti. Et pulsum, à vi fieri vitali, dixit in finitione pulsus, quarto libro de differentijs pulsuum, capite secundo, Galenus. Quanuis si res diligentius, & non transcursim tractetur, duas esse, non vnam demõstrauerimus.

Dictis videtur obstare, Aristotelis de causa pulsuum sententia, is enim libro de vita & morte, capite vndecimo, pulsum fieri arbitratur, non à facultate aliqua, sed à sanguinis intumescentia, & detumescentia. Ob sanguinis enim feruorem (apud ipsum) intumescente sanguine, & in spumam verso, fit distentio, & ob

refri-

refrigeratione compresso, & detumescente, fit contractio. Aristotelem sequutus est monachus thurisanus, 2. Techni. Hanc tamen opinionē, abunde falsam esse, conuincit Galeni allata demonstratio: nam si à sanguine intumescente, fieret pulsus, arteria vltra laqueum pulsaret: sanguine & spiritu, per calami cauitatem delatis. Secundo, nam facultate sublata, nullus esset pulsus vehemens, præter magnum: At magnus & vehemens, distant plurimū: nam in lætitia, augentur pulsus secundum magnitudinē, nullam in vehemētia mutationē perpessi: & peripneumonicorū, & lethargicorum pulsus, magni & imbecilli redduntur, quarto libro de Causis pulsuum, capitibus, tertio, decimotertio, & decimo quarto, autore Galeno. Tertio, nam nunquam in febre valida, esset pulsus paruus: magna enim ebullitio, & efferuescentia, pulsus in magnitudinē semper attolleret: Cuius contrariū experimur, in febribus pestilentibus, & in causo interimente. Quarto, nam cor & arteriæ calidiores, prius pulsarent, quā arteria pedis, si ex feruore sanguinis pulsus penderet: cum tamen omnium sit pulsatio simultanea. Quinto, nam venæ etiam pulsarent, eius præsertim hominis, qui iecur habuerit præcalidum, aut ea saltem parte, qua cor ipsum, caua pertingit. Sexto, si ob id dilatatur arteria, quoniam sanguis intumescit, non magis dilatabitur, quam intumescat sanguis ipse, aër ergo non ingredietur pro refrigerio: quare nec sanguis detumescet, nec contrahi poterit arteria. Ridicula enim est, monachi solutio dicentis, arteriam magis dilatari, ob impetum intumescentiæ sanguinis. Nam in pulsu paruo, tardo, & raro: & vbi cor, & arteriæ, laborant frigida intemperie, nullus erit impetus. Vbi præterea durior adest arteria, & ob duritiē, minus quam oporteret distenditur, & crebritate supplet, quòd magnitudine defecit, quo modo subingredietur aër?

Sunt autem quædam Galeni loca, huc attinentia, quæ quibusdam difficilia apparent. Quale est illud septimi libri de Vsu partium, quod cordis motus, est à natura, thoracis vero, ab anima. Et libro secundo de motu musculorum (inquit) quod actio quæ ex arteria, & vena procedit, est naturalis. Et libro primo de Causis symptomatum ad initium, dixit, duplicem esse facultatem, vnam naturalem, animalem alteram. Quibus locis, facultatem vitalem atq; pulsificam prætermittit, & pulsum à natura, aut facultate naturali fieri affirmat. Quod ita obaudiendum esse monemus, vt naturalis facultas, contradistincta animali: Aut natura, contradistincta animæ, significent nobis facultatem, quæ non paret, voluntatis imperio: Anima vero, aut animalis facultas, eam quæ arbitrio regitur, & libera est. Et sic tam naturalis, quā vitalis, & pulsifica, nomine naturæ, & facultatis naturalis comprehenduntur. Quod primo vero libro, de Difficultate respirationis, vitalem facultatem liberam appellet Galenus: non intelligit arbitrariam esse, nam contra potius, ob id liberam appellat, quòd non paret voluntatis imperio, vt ipsissima Galeni verba demonstrant, quæ sic habent. Vitalis autem facultas, nullum superiorem habet dominum, sed libera penitus existit. Quæ verba aperte declarant, vitalem facultatem, eo liberam appellari, quod superiori careat, non autem ob libertatem contraditionis, quam non habet.

An in homine, Animas vna plures statuere, sit absurdum. CAP. IIII.

FACVLTATES cerebri, cordis, atq; iocinoris, esse diuersas: & cor, ad pulsuum motũ, cerebri opera non indigere, neq; cerebrũ, cordis: vt sentire, & per voluntatẽ fungi officio suo, anima queat: satis superq; diximus. An vero, vnius animæ sint dictæ potentiæ, an potius in vnoquoq; illorum membrorum, sua sit anima: quæ in corde de se promat vires irascendi, pulsandi, & spiritus generandi: in iocinore sanguificandi: & in cerebro sentiendi, mouendi, & intelligendi, dubiũ est. Nam Plato tres in homine animas posuit: duas maxime pugnãtes, concupiscendi, & intelligẽdi, hanc in cerebro, illam vero in iecore: & tertiam in corde irascibilem, quæ media intercedit: quã homini superius datã esse, vt rationi, aduersus cupiditates opituletur diximus. Quare apud Platonem, anima humana, tribus constat partibus, vna quidem indiuisibili, & immortali: & duabus alijs corruptibilibus. Platonẽ sequitur Galenus, vt libris de Placitis Hippocratis & Platonis, apud ipsum non semel est videre. Sed hæc in vno homine animarum multitudo, per corporis partes distributa, in vnam animam totalem conspirantium, videtur impoßibilis: Primo nam quo modo, ex indiuisibili & diuisibili, quidpiam constabit? Secundo, quo nam glutino, cohærebunt tres dictæ animæ, vt vnum animal componãt, non multiplex? Hoc enim percontatur Aristoteles, lib. 1. de Anima, capite vltimo. Tertio, dubitat Galenus, lib. 2. de Causis pulsuum, cap. 12. si nec animarum, nec functionum, horũ trium principiorũ, vlla societas est, quomodo fiet inter ipsa, affectuũ cõmunicatio & consensus? Ex conuulsione enim neruorũ, pulsus fit conuulsiuus: Et ex opinione iniuriæ, motus fit iracundiæ, autore Galeno lib. 5. de Placitis in fine: Et ex operatione iracundiæ, reliquarũ duarum animæ partiũ, & totius corporis, cum ab ira, ad actiones violenter impellitur, affectio consequitur, lib. 6. de Placitis in principio. Et ex iugi formosæ puellæ conspectu, cupiditas insurgit. Quæ nisi ab vna anima fiant, difficile admodum est intelligere, quo modo se mutuo exaudiant: sibique consentiant, & compatiantur animæ diuersæ. Sicut enim si ego video pulchrum, non ex eo tu cupis: sic si ab intellectuali anima, cogitatur pulchrum: altera anima quæ cõcupiscit, moueri non debuit. His addere oportet ex beato Thoma, parte 1. q. 76. art. 3. quod ex duobus entibus in actu, non fit vnum per se: cum duo actus, duæ res sint: homo autem per se est vnum, ergo non habet plures actus & formas. Adhæc si homo, non est homo, per animã vegetantem, aut sentiẽtem, sed per sequentem rationalem: non erit de essentia hominis animal: quare neque animal, erit genus hominis, neq; eius definitionẽ substantialem ingredietur. Insuper si diuersæ animæ essent in homine, non obstarent sibi in opere, vnaquæq; enim est sui iuris, & suum opus perficeret: At meditatio, coctionem & nutricationem infirmat, & contra contrarium: Ergo ab vna forma pendent, quæ

dum

dum huic operi plurimum vacat, ab alio diuertit. Adde, quod non magis pugnat, ab anima vegetante, tribus facultatibus vsa, fieri nutritionem, auctionem, & generationem: aut ab altera quæ in cerebro sedet, fieri visionem in oculis, in auribus auditionem, & in lingua gustatum, per diuersas facultates, ab ea anima manantes: quam si statuamus, omnia animæ opera, ab vna anima prodire, omnibus facultatibus insignita, quæ irascatur, & pulset in corde: imaginetur, cogitet, & secundum locum moueatur, in cerebro: sanguinem conficiat in iecore: & alitionem procuret in vniuerso corpore. Si autẽ pœnitius res consideretur, plures animas in homine statuere, & absurditate vacat, & medicis præceptis valde congruere arbitramur. Anima enim vegetans, quæ in nostro semine cõtinetur, cũ gignit, auget, & format nos, perficit sese, donec in eũ apparatũ & dispositionẽ venit, vt animã humanã recipiat. Quo sane tẽpore absurdum fuerit, plantalem ipsam perijsse, nihil enim, sui internetionẽ procurat: Manet igitur plantalis anima, ceu dispositio necessaria vlteriori formæ. Cor præterea, ante animæ rationalis aduentũ, & ante integrã organizationẽm pulsat: & iecur sanguinem conficit: nec id ab alia forma facere, post rationalis introductionẽ, quam ante, est verisimile: eadem enim sunt membra, persimiles ac ante sunt operationes, & ædita opera: Quo ergo cohærebunt glutino (dum quærit Aristoteles) respondemus, non oportere quærere, quid sit vniens, in ijs, in quibus aliud quidem formæ, aliud vero materiæ rationem tenet. Namq; ea, de se ipsis vnionem habent: naturaliter enim materia, postquam ita disposita est, vt sponte formam suscipiat, ex nulla alia causa, quæ magis continua sit, ipsam suscipit. Animæ ergo irrationales, ad rationalem, materiæ & præparamenti rationem habent: rationalis vero ad illas, formæ. Constat enim, vel mediocriter in physicis exercitatis, dispositiones tenere se ex parte materiæ, non formæ. Quare nullo extrinseco egent glutino, sed intrinsecus se ipsis vniuntur, & indiuisibile, diuisibili potest hac ratione cohærere. Consensus autem harũ trium animarum, pendet primo, ex dicta vnione, vt enim anima coniuncta corpori, corporis subit conditiones à corpore, & corpus, animæ exercet munia, ab anima: Ita animæ irrationales, rationali coniunctæ, ipsam sæpenumero rationem exaudiunt, & ipsius rationis euadunt instrumenta, adeo vt si semel, rationi obedire consuescant, promptum sit vnicuiq; suos affectus moderari. Nam & ferarum multæ cicurantur, & ratione ipsa mansuetiores redduntur, vbi rationem exaudiunt. Contra vero ratio, ferocior redditur, & irrationalibus potentijs mancipata ruit, ob dictam coniunctionem: vbi præsertim praua æducatione, irrationales affectus moderari non didicerimus. Atq; hæc est lex, quæ in membris nostris spiritui repugnat, & qua proni ad malum sumus. Nec minus est, rationalem animam, sui natura à perturbationibus immunem, ob irrationalium societatem perturbari: quam irrationales, sine cognitione, rationi parere. Ob dictam enim coniunctionem, & subordinationem animarum, neutra sine socia, aut consentiente & victa: aut reluctante, & vincente: operari potest. Præter hanc vero coniunctionem, de qua millies egerat Galenus, libris de Placitis Hippocratis

& Platonis, consensum aliud reperit, libro secundo de Causis pulsuum citato, per instrumentorum, è tribus principijs ortorum, nexum & alligationem. Arterias enim, cor cerebro, vinculum societatis trasmittit: cerebrum neruos cordi: Qui quanquam non magni sint, mandatũ tamen rationis possunt perferre. Singulis quoq; arterijs, fibræ à neruis deductæ, ad societatẽ cohærent, per quas se sinunt, mutuo in consensum venire, non modo actionum, sed affectionum etiam. Sic corpus omne, ob dictam venarum, arteriarum, atq; neruorum alligationem, conspirabile est atq; confluxile, vt voluit Hipporactes. Valesius autem, lib. 4. Controuersiarum, capite vltimo, isthæc parum attente considerans, hanc alligationem, ad tantã conspirationem sufficere non posse tradit. Nam alligatio (inquit) venarum cum neruis, qua ratione facere potest, vt irritatis neruis in vena, partes reliquæ incitentur ad motũ? Isthæc alligatio facit, vt vena ambabus facultatibus sit prædita, sed secundum partes diuersas, animales alias, alias naturales: quæ cum omni sensu careant, non video qua ratione ad eas sensus irritationis transmeet. Hæc Valesius. Sed supina est hæc ignorãtia, pars enim in quã neruus inseritur, tota redditur sensiua, facultate à neruo, vniuersæ parti communicata: Vbicumq; enim cutem, aut quamuis aliam corporis partem acu pupugeris, sensum ibi esse deprehendes: non tamen est neruus vbiq;, sed ex neruo, vniuersa pars in quam inseritur, redditur sensiua. Hæc est demonstrationis vis, quam promiserat lib. 2. Controuersiarum cap. 14. Nec obstant reliqua, nam si anima vna, omnibus ornata esset facultatibus, plantatitijs, irrationalibus, & rationalibus, posset (vt volunt) ea sola, omnia munia exercere. Sed non habet nisi facultates, suæ naturæ conformes, vegetans, auctricem, nutricem, & procreantem: Anima cordis animosam, vitalem & pulsificam: Quæ in cerebro residet, sentientem, & secundum locum mouentem: Quibus ceu necessarijs præparamentis, & dispositionibus, anima in hominibus superuenit intellectualis, ceu verus actus & corporis endelechia, omnia vniens, cõponens, & moderans, & non tantum corpori assistens, vt voluit plato. De qua tamen admodum dubius fuit Galenus, est que medicis contemplationibus, parum vtilis de ea tractatio. Hinc fit quod homo, non constet ex pluribus entibus in actu, priores enim animæ, tenent se ex parte materiæ, præparamenti, & potentiæ, ad animã intellectualem, quæ verus est actus, forma & hominis endelechia. Quod autẽ genus hominis sit animal, & eius ingrediatur essentialem finitionẽ, eo fit, quod physicæ finitiones, materia constant & forma, summiturque ipsarum genus à materia, & differentia è forma, vt lib. 8. Methaphysicorum, cap. 1. autor est Aristoteles. Cum ergo corpus anima sensiua præditum, habeat vicem materiæ, ad animam rationalem sequentem, merito definitur per animal, ceu materiam, & per rationale ceu per formam. Quod meditatio vero coctionem, & coctio meditationẽ impediat, non est ob animæ coquentis, & meditantis vnitatem, sed ob calidum innatum, cuius ope omnia perficiuntur, quod meditationi intendens, minus vacare potest coctioni: vt magno suo periculo experiũtur, qui à cena aut prãdio, attento animo legunt aut scribunt: in quibus natiuus calor ad caput delatus, cruditatũ ventriculi fit causa.

An nutrix, & auctrix, & procreãs facultas, sint vir tutes animæ diuersæ inter se se.

CAP. V.

DE cordis facultatibus, animosa, vitali, atque pulsifica, nuper dicta sufficiant. De facultatibus vero naturalibus, atque animalibus, pauca quædam nunc trademus: quæ doctrinæ quæ de ipsis habetur lucem addant. A naturalibus autem facultatibus, ordiri conuenit, quòd primæ, & omnium aliarum fundamenta sint. Naturales voco, quæ ab anima vegetante proficiscuntur, hanc enim naturam antiqui, non animam appellabant. Atqui inter ipsius naturæ facultates, quædam sunt principes, aliæ vero ministræ, vt 6. lib. Epidemiarum, parte quinta, cõmentario primo, Galenus est autor. Principes sunt, nutrix, auctrix, & procreans: nam cũ viuentia, dissolubili atque caduca constent substantia, solers natura, quæ ipsorum curam gerit: nutritione reparat ipsa, accretione perficit, & procreatione facit immortalia. Sunt vero quidam, quibus hæ, non apparent diuersæ actiones, nec à diuersis profectæ facultatibus: Quod generans enim à nutriente, & nutriens ab augente, non differant, ita probant. Eisdem particularibus actionibus, completur generatio, quibus & nutritio: vtraque enim fit conuersione, alimenti in substantiam aliti. Dum generatio fit, in semen, & genituram, vertitur alimentum, quemadmodum cum nutritio fit, medulla in ossa, & sanguis in sanguinea membra commutatur. Si ergo actiones, non sunt differentes, nec facultates, à quibus fiunt distabunt. Eadem quoque ratio probat, nutrientem & augmentantem, non esse diuersas vires. Nam cum maior fit nutritio, quam exolutio, augetur animans: cum par, sine incremẽto nutritur: cum minor, imminuitur. Eadem ergo prorsus actio est, augmentationis & nutritionis, non diuersa, nec ex differente virtute profecta. Ex sola præterea nutricis imbecillitate, & alitione imminuta, fit decrementum: & ex mediocri nutritione, seruatur animans, nec crescens, nec decrescens: ergo ex sola nutritione vberiori, fiet crementum, citra alterius facultatis actionem. Nec vident, cur si vim augentem necessariam ponimus, imminuentem, & parem etiam magnitudinem seruantem, ponere non cogamur: par enim est, in vtrisque ratio. Nutrix præterea, dat formã carnis & ossis. Ergo dat etiam omnia, quæ formam consequuntur, magnitudinem, figuram, & cætera: Impossibile enim est, carnis substantiam abundantem creare, sine abundanti quantitate. Hinc motũ ad quantitatem, non dari asserunt, quoniam quantitas cum substantia, temporis momento prodit, & eam necessario consequitur: Sicut ergo nutritio non est motus, ita de augmentatione ferendum: eadem enim transmutatio, substantiam & quantitatem affert. Quod paucioribus præterea potest expleri, vanum est, pluribus non necessarijs confici: cum ergo vis altrix, augmentum & instaurationem possit efficere, vt quid sunt gemminæ vires ponendæ? Accedit, quòd post

augmentum

augmentum, esset otiosa, aut solo instrumenti defectu interiret: quorum vtrunque est Aristoteli dissonum. Nam si senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis, quare vitio instrumenti, facultates non intercidunt. Nec tamen otiosam esse de-cuit, id enim sine artificio fecisset natura. Post ortum quoque, membris iam con-formatis, otiosa esset virtus procreans, cum tamen, naturales facultates non otien tur apud Galenum. Adde quod eodem instrumento, calore scilicet natiuo, vtuntur procreans, alens, & augens: & easdem quatuor subseruientes, & ministrantes fa-cultates habent: tractricem, retentricem, coctricem & expultricem: Ergo vna est, non plures. Nutritionē præterea, & augmentationem, vno complexu posuit Aristo teles, 2. lib. de Anima dicens: Vegetalis animæ duo fuisse munera, generare scilicet & alimento vti. Vbi sub vna operatione, alitionem pariter & augmētationem complecti tur. Hinc generantem, nutrientem, & augentem, vnam vim esse perhibent: quæ se-mini datur, in vltima elaboratione, quæ in testibus fit. Hæc format membra, ex ipsius seminis mole, & mēbra à se formata, seruat, nutrit, & in cōuenientē quātitatē auget.

Cæterum hæc sunt erroris plena, quoniam virtutem generantem, procreatricem, aut formatiuam (vtro enim nomine appelles, nihil refert) eandem cum altrice ponere, est ab omnium phylosophantium placitis, atque à veritate alienum. Primo, nam Ari-stoteles. 2. de Anima vegetalis duo fuisse munera percenset, generare & alimēto vti. Secundo, nam Galenus, 2. de naturalibus facultatibus, post principium, diuersam vim, à nutriente, & augente, procreantem statuit. Tertio, nam in fœtibus dum vtero geruntur, nutriens, & augens facultas, ministrat generanti, apud Galenum secundo libro de naturalibus facultatibus. Nihil vero sibi ipsi ministrat. Quarto, nam gene-ratio, nutritio, & augmentatio, sunt functiones diuersæ: ergo a diuersis facultatibus pendent. Assumptum patet, nam in generatione, quod non erat fit, quare vere est progressus ad formam. In alitione vero, quamuis alimentum mutet formam, nihil de nouo generatur, quod non præexisteret: fit enim in alitione, pars nerui aut ossis: quare motus potius ad materiam, quæ forma præexistente informetur, appellari de-bet. Augmentatio vero, motus est ad quantitatem, sicut generatio, & nutritio, ad substantiam. Quod augetur perfectam formam habet, quod generatur non habet. Vnde Galenus, secundo libro de naturalibus facultatibus, ita scribit. Augetur enim ‹‹ id, cuius iam perfecta forma est. Cuius autem quod fit, processus ille qui est ad formā, ‹‹ non vtique auctio, sed generatio nominatur. Quinto, nam in procreatione, non fit ‹‹ sola commutatio, vt in alitione: sed conueniens etiam conformatio, figura scilicet, so-cietas, & situs, tam admiranda ratione digesta, vt antiquis in mentem venerit, ab no-biliori, doctiori, & potentiori potentia, quam sit vegetans prodiisse: a Deo scilicet, aut intelligentia, aut anima mundi, quæ corporibus generandis præsideret. Tantū-que Galenus admiratur de functionis huius præstantia, vt & ipse ancipitem quæstio-nem reliquerit, libro de Fœtus formatione, a vegetante enim anima, tam præclara ope ra, tantaque sapientia condita, non spectabat: contra vero, ab anima mundi, aut præ-

stanti

stanti aliqua intelligentia, nunquam adduci potuit vt crederet, scorpiones, phalangia, muscas, culices, viperas, vermes, lumbricos, pytylas, affabre quoque, & magna arte hæc omnia facta, fingi atque formari: Prope enim ad impietatem, hanc opinionem accedere, fuit ratus. Quare inscius quo se vertat, tantum hoc habet, quod de causa animalium formatrice, asserere posse confidat: quod summa in ea ars, atque sapientia, inesse conspicitur. Consequens ergo est, quam maxime distare, formatricis operationes ab altitione. Nec tamen hic credat quispiam, causas quæ transnaturam sunt, magis probasse: nam quanquam hac parte Galenus fuerit anceps, magis inclinat animum, vniuersam conformationẽ referre, ad animam vegetantem, quæ in semine est, & spiritu gignitiuo: quam ad externam aliquam intelligentiam præstantiorem. Tum quoniam impium censet, sordidioribus animantibus efformandis, Deum aliquem præesse. Tum etiam quoniam ex alijs Galeni locis, vbi mentionem habuit de semine, & nostri corporis conformatione, mentem ipsius facile est colligere. Semen enim, interdum naturam appellat, secundo libro de Naturalibus facultatibus, non longe ab initio: Quod namque (inquit) semen prius erat, id cum primum, & gignit & format animal, natura quædam fit. Aliàs alterum ortus nostri principium vocat: sæpe opificem: nonnunquam opificem fortissimum. Cum tamen exquisitius fuit loquutus, non id quidem artificem: sed in se artificem habere pronuntiat. Secundo enim libro de Semine, ad hunc modum scribit. Quod si alterato, atque immutato menstruo, vnamquanque ex his partibus effici dicamus, in semine artifex, qui has efficiat, statuendus est. Et alio eiusdem libri loco, Constat similitudinem formæ, cum vtroque parente, ei facultati quæ inest in semine opifici, atque fingenti, acceptam referri. Nam vt alio eiusdem libri loco dixerat, semen non est tantum facultas, sed materia etiam quædam. Cum enim ad fœtus formationem, opus sit facultate formante, & materia formanda, semen vtrunque præstat. Habet enim vim formatricem, quæ animæ vegetantis est facultas: & materiam atque corpoream substantiam, ex qua fœtus primum formatur. Nihilque obstare arbitratur, semen esse fœtus materiam, & in eo vim formantem contineri. Quod tamen Aristoteles atque Atheneus, plurimum ob id formidarunt, quoniam nihil in se ipsum agere potest, cum neque sibimet contrarium sit. Si igitur agens, & formans est semen, non in seipsum aget, sed alteram materiam, menstruum scilicet sanguinem informabit: vt coagulum, caseum ex lacte facit, & faber, ex ligno theatrum. semper enim agens, à patiẽte est diuersum. Nec enim coagulum seipsum coagulat: nec faber, fabrum, sed lignum dolat. Accedit, quod ad sui interitum, ageret semen, dum fœtum effingit, si formans in eo consisteret facultas. Hæc tamen Galenus, ceu sophysmata contemneret, quæ tenebras potius, & caliginem oculis offundunt, quam naturæ leges, & veram generationem declarent. Quæ tamen ita soluere oportet. Non est semen similare prorsus, sed ex crassa simul & tenui, spiritosa & ætherea substantia compositum: illa materia est, hæc efficiens. Neque hanc in semine difformitatem, ignorauit

Aris-

Aristoteles, vt libro primo de Semine, dum in Aristotelem inuehitur, notat Galenus, vbi ita scribit. Neque enim ô Aristoteles ignorasti, semen spiritus vatalis plenum esse, tu namque spumæ, semen perbelle aßimilasti, dicens ab eo bullas quam plurimas, visum præ exiguitate fugientes, & omnes in vnum coëuntēs, excitari. Tu quoque, fabulam non improbasti, quæ venerem, ex ea factam eße fingit. Omnia autem hæc, scripta sunt ab Aristotele, libro secundo de generatione animalium, capite secundo, quin eodem libro, capite tertio, ab hoc spiritu, quod fœcunda sint semina pendere declarat, his verbis. Sed enim omnis anima, siue virtus, siue potentia, corpus aliud participare videtur, idque magis diuinum, quam ea quæ elementa appellantur. Verum prout nobilitate, obscuritate ve, animæ inter se differunt, ita & natura eius corporis differt. Inest enim in semine omnium, quod facit vt fœcunda sint semina: videlicet quod calor vocatur. Idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine, spumosoque corpore continetur. Et natura, quæ in eo spiritu est, proportione respondens, elemento stellarum. Hunc autem spiritum, diuinum appellauit Aristoteles: non quoniam cælitus sit demissus, sed quoniam quæ perfectiora sunt diuina appellat, etiam si hic generentur & fiant, quoniam cæli vim magis senserunt. Sic loco nuper citato, in animatis ceu perfectioribus diuinitatem agnoscit: & quo perfectiora animantia sunt, eo diuiniora esse censet. Et de homine, qui perfectißimus est, dixit secundo physicæ auscultationis, quod sol & homo, generant hominem: quasi dicat vim cælestem, homini magis, quam alijs animantibus communicari: nec tamen apud eundem, innanimata corpora carent diuinitate. Tantum enim diuinitatis, quantum perfectionis vnicuique tribuit. Sic enim primo libro Physicæ auscultationis, finem à natura, sibi in omnibus generationibus propositum, nominauit diuinum, cum ait. Existente diuino quodam optimo, & appetibili. Vbi omnem formam, dicere videtur, esse optimam, ac diuinam, quam materia expetit, vt aßimiletur primæ, summæque diuinæ: quantumque ea habuit diuinitatis, tantum recedit ab imo, & ad summum atque diuinum accedit. Sic ergo spiritus, qui fœcunda semina facit, & procreans quæ in eo vis residet, quasi pictor quidam, aut plastes, arte admirabili membra componens, diuina appellantur, non quoniam Deus aut intelligentia aliqua sit, aut quoniam cælitus demittantur, sed quoniam natura, id est forma substantialis eius corporis, proportione respondet elemento stellarum: & a Deo omnis naturæ autore, eam perfectionem fuit consequuta. Hinc merito, ex præcepto sui creatoris, hanc facultatem, dixit operari Auicenna, prima primi, doctrina sexta, capite secundo. Non quod reliquæ facultates operentur aliter, quam ex creatoris præcepto, is enim est, omnis naturæ largitor, & qui legem, rerum naturis imposuit, ex qua vim agendi acceperunt: sed quoniam tanta, in nostri corporis fabrica ars est, vt ibi magis quam alibi creatoris ipsius sapientia innotescat. Hinc speciali priuilegio, hunc effectum Deo tribuunt scripturæ sacræ, Dauid psalmo. 218. Manus tuæ (inquit) fecerunt me, & plasmauerunt me. Et sanctißimus Iob, decimo.

Tuæ

" *Tuæ manus elaborauerunt me, ac me fecerunt, quantus quantus sum. An non ve-*
" *lut lac fudisti me, & velut caseum me coagulasti? Cute & carne vestiuisti me? Os-*
" *sibus etiam & neruis me contexisti? Quibus locis, miracula transnaturam non re-*
" *ferunt sancti, nec naturalibus facultatibus, quidquam detrahere volũt. Sed nihil aliud satagunt esse naturam, quam domini legem, & præceptum, vnicuique rei datum, cuius virtute, operantur ea quæ sui muneris esse censentur. Vt autem ad tantam perfectionem (vt vel Deus, aut intelligentia aliqua, existimetur) formans facultas non assurgit: ita magno interuallo, altricem facultatem, dignitate superat. Quæ cum alimentum, in nutriti vertat substantiam, nullo alio vtitur artificio, quam reliqua naturalia agentia, dum subiecta corpora similia reddunt. Semen ergo spumosum corpus existens, similare non est (vt inde vnde orationem traximus reddeamus) sed ex substantia quadam crassiori, & spiritu gignitiuo intercluso compositum. Spiritus ratione, in quo formãdi sedet facultas, autor est formationis: ratione vero substantiæ crassioris, fit eiusdem formationis susceptor. Hinc nullo incommodo dato, conuincitur semen in se ipsum agere posse: quod Aristoteles atque Athæneus maxime formidabant. Ex eodem etiam principio putat Valesius, libro secundo Controuersiarum, capite octauo, quod nihil obstat, semen ad sui interitum agere: quoniam diuersa parte agit & patitur: Agit enim ob partem spirituosam, & patitur ob substantiam crassiorem, & magis elementarem. Sed pace ipsius, ratio hæc causam reddit actionis, non interitus: Quare scilicet semen, in seipsum agat, seipsum formet, & varia compositione tractet, vt diximus. Ob id enim agit, quoniam principium habet actiuum, spiritum scilicet gignitiuum: & principium etiã passiuum, ab actiuo diuersum, crassiorem videlicet seminis substantiam. Quod vero hæc actio, sit seminis interitus non probat: Nam cum actio seminis in seipsum, semini ex natura conueniat, atque ad eam properet: nihil vero suum interitum concupiscat, necessarium videtur, vt actio quã semen seipsum format, non modo non sit seminis interitus, verum & ea sit sui ipsius perfectio. Quare verior solutio est, quod vegetans forma non perit, dum fœtum ex semine format, nutrit & auget: sed quæ antea, sub specie seminis delitescebat, & quandam velut semineam plantã informabat, nunc iam natura fit, fœtum effingit, & in eo ipso fœtu manet: non enim eum deserit vnquam, sed postquam mira conformationis opera exercuit, ipsum per vniuersæ vitæ tempus multipliciter gubernat. Primo, particulas ad suum*
" *opus excitans, & sui vsus admonens. Sic auium omne genus, volatum moli-*
" *tur, etsi per infirmitatem nondum potest. Et catellus mordere conatur, cum ad-*
" *huc infirmos habet dentes. Cornu petit vitulus, etiam ante nata cornua: & equi-*
" *nus pullus calce, nondum satis firmis vngulis. Puer etiam, & quicunque al-*
" *ter dissectionis ignarus, digitum vnumquemque porrigunt, vel inflectunt,*
" *ac linguam varie contorquent, & conuoluunt in conuenientem figuram, huius aut*
" *illius vocis exprimendæ, etiam si non nouerint, quibus musculis ad singulas*

motio-

las motiones sit opus, quoniam anima quæ ab initio conformauit partes, ea iam factis conuenienter vtitur, vnamquamque partem & facultatem, ad suum vsum incitans, vt libro de Fœtuum formatione eleganter tradit Galenus. Secundo, cauitates, figuras, & compositiones quas effinxerat conseruans, ne à nutriente & reponente alimentum disturbentur, nec enim otiari decuerat: Et quasdam partes, post partũ inutiles futuras perdens: quales sunt vena & arteria vmbilicalis, per quas puer nec alimentum, nec spiritum deinceps erat suscepturus. Quædam item venarum perforationes, per quas ex caua, sanguis fertur ad nutriendum pulmones, in iã natis statim occæcantur. Et vas quòd magnam arteriam in vtero, connectit venæ quæ fertur ad pulmonem, non modo sicut aliæ partes non augetur, verum etiam tenuius semper effici conspicitur, adeo vt tempore procedente, penitus tabescat atque exiccetur, Galeno autore, decimo quinto libro de Vsu partium. Tertio, de nouo quoad fieri potest conformans, & regenerans partes quasdam. Sic septimo mense dentes creat, & septimo anno regenerat. Sic vterum, genitalia, & vbera, non permittit augeri ante pubertatem: quoniam tunc primum erant ex vsu futura, autore Galeno, decimo quarto libro de Vsu partium. Sic humeros, non sinit ante adolescentiam dilatari, apud Alexandrum: quoniam tunc primum, ad ferenda onera erant idonei futuri. Sic maiori mensura, quam pro aliarum particularum ratione, hepar auxit, in fœtibus quæ vtero continentur, deinceps cor & cerebrum, quoniam maior tunc illius, quam horum vsus erat. Vt libro decimo quinto de Vsu partium autor est Galenus. Quæ sane, ex auctrice vi non pendent, nam hæc omnes ad proportionem partes augeret, sed à vi conformatrice: quæ auctricis, atque aliarum facultatum, ac membrorum corporis est regina, & moderatrix. Membra quoque, casu aliquo corrupta regenerat. Nam vlcera caua, implentur carne: vbi multæ venæ, & arteriæ regenerantur. Et Galenus primo libro de semine, in capite & alijs partibus, satis magnas & multas venas vidit regeneratas. Et sexto Methodi, capite quinto, mollia ossa puerorum, coalescere posse tradit. Sed cur, si vis quæ nos formauit olim, manet integra, non regenerat venas, arterias, neruos, & ossa, prorsus excissa? Huic sane difficultati, respondet Galenus, primo libro de Semine, quod vena raro regeneratur, quoniam materia, seminalis ex qua nutritur, minori copia prouenit, quam sit opus ad generationem solidorum: arteria quæ sexcuplo crassior est, & pluri materia indiguit, rarius reparatur: neruus & os, quæ solida existunt, nunquam, nisi forte partis iactura fuerit exigua, & corpus tenerrimum. Si enim ossa dura iuuenum frangantur, aut molliorum in pueris, maior fiat iactura, renasci amplius nequeunt: Quoniam nullibi, tantam seminis copiam, simul collectam inuenire est, quanta ad vniuscuiusque quod interijt, regenerationem sufficiat. Quod si multo tempore, congeri posse obijcias: Respondet, quod carnis generatio ex sanguine, qui copiosus abundat, anteuertet paulatinum illum seminis prouentum, & ossis ex ipso generationem. Accedit, quod licet formans facultas, maneat in fœtu

ædito

ædito non tāto robore præstat, ac in ipso vtero, tum ob seminis, cui facultas insidet collectionem & vnionē: tum etiā, quoniam vterus facultatis formantis, ob testes, & vasa, quæ habet seminaria, expers non est. Ex quibus sane manifeste conuincitur, nunquam Galenum confudisse, vim generantem cum nutriente.

Nutrientem vero, cum augmētante non confundi, magis est manifestum. Nam plerunque cernimus, tum pueros, tum adolescentes, febribus, diuturnisque morbis laborantes, admodum gracilescere, & emaciari: qui tamē interea augentur. Cum ergo hi minus alantur, accretionem non esse pleniorem nutricationem, nec cum ea necessario coniunctā in aperto est. Accedit, quod qui ad statam, sibique statutam magnitudinem peruenit, quantūuis se saginet, & vbertim nutriatur, non augetur. Distāt ergo vberrime nutriri & augeri: nutriens quoque & augens facultas, à quibus illæ functiones emanant. Adde quod nutrix, circa vniuersi corporis alimentum negociatur: augens vero, circa corporis partes solidas efferendas, ac dilatandas: Ea enim extensio solidorum, auctricis est proprium munus: sicut nutriens facultas, extēsis partibus, curat alimentum apponere, affigere, & aßimilare: non modo quantum effluxit, sed & largius ac fusius quo laxiores factas capacitates impleat, & robur ac soliditatem pristinā conciliet: Hinc detexitur error Auicennæ. 1 1. doct. 6. cap. 2. vbi putat, accretionem esse comitem vberioris nutrimenti, Ita enim eo loci scriptum reliquit. Nutritiua vero virtus crescitiuæ seruit, eo quod nutritiua, quādoq; affert nutriēs, ei quod dissoluitur æquale, quādoq; minus, quādoque plus. Sed crescitiua nō erit, nisi cū quod ingreditur, plus fuerit eo quod dissoluitur. Ex eodem errato principio, in deteriorem errorem incidit Valesius, augentē facultatē, cū nutriente confundens: quoniā scilicet augmentū, ex sola vberiori nutritione, necessario consurgit: non enim putat, reponi posse substantiam vberiorē quin auctior quātitas exultet inde: nec similiter quātitas vnquā (apud ipsum) augetur, nisi vberior substātia fuerit reposita. Quorū tamē vtrūq; falsum esse, monstrauimus, hoc in adolescentibus, & pueris diutinis morbis emaciatis, in quibus, cum paucißimo nutrimento fit augmētum: illud vero in consistentibus, in quibus etiā si vberrime nutriantur, corpus desijt augeri. Carnosiora quidem, pinguiora, & corporatiora, nutrimenti vbertate, reddi possunt corpora quæ consistunt, nō autem maiora: quoniam radicalia membra, non parent extensioni. Hæc ergo extensio, vera est auctio, quæ ab augente facultate fit. Nec extensionem huiusmodi, sufficeret calor facere, sine virtute auctrice: in quo etiam errat Valesius. Nam calor, sui natura, vndique extenderet æqualiter, exemplo ceræ à calore rarefactæ, & omnium aliorum, quæ calore soluuntur: auctrix vero facultas, in longum corpora nostra, multo magis exporrigit. Nec ob id dicta membrorum extensio, augmentum desinet esse, quoniam motus localis sit, qui alter eiusdem Valesij est error: idē namq; motus, si per eum diuersa acquiruntur, multiplex genus habere potest. Quatenus quantitas, in mēbrorū extensione fit auctior, est augmentum: Quatenus variatur vbi, quod est forma loci, est motus localis: Quatenus noua conquiritur figura, est alteratio. Vnde rarefactionē

d in

in qua motus localis est apertus (nam partes quæ coniunctæ erant, remotiores redduntur) Auerrhois alterationem esse meminit. Quominus vero nostri corporis extensio, quæ ab auctrice fit, sit rarefactio, facit primo, nutriens facultas: quæ vbertim alimentum apponit, & laxiores factas capacitates affatim implet. Et secundo, quod rarefactio fit à calore, & in omnem partem æqualiter extendit, augmentatio vero à facultate, & in longum magis. Ex dictis alter quoque detegitur error Valesij, dum sentit augmentationem non esse motum. Quoniam motus (inquit) omnis fit in tempore, augmentatio vero in instanti, sicut & nutritio cum qua prouenit. At Aristoteles quinto libro Physicæ auscultationis, ad tria tantum prædicamenta, esse per se motum manifeste tradidit, ad quantitatem, ad qualitatem, & ad vbi: ad quantitatem quidem augmentatio, ad qualitatem alteratio, ad vbi latio. Loquitur autem de motu proprie dicto, pro vt mutationi contradistinguitur. Quare vera augmentatio, est motus extensionis solidorum: nutritio vero eius ministra, vt diximus. Auctum præterea corpus, maiorem locum occupat, quam proxime ante incrementum occupabat, hoc vero sine latione fieri est impossibile, latio vero omnis successiua est, & in tempore facta. Ergo & augmentatio pariter in tempore fiat est necessum.

EX dictis omnium obiectionum solutio est facilis. Ad primam enim dicendum, quod quanuis in nutritione, & generatione, fiat transmutatio alimenti, in substãtiam corporis: non tamen ob id, vtraque actio est vna. Primo, quoniam in generatione, fit commutatio, in substantiam corporis, quod nunquam præexisterat: in alitione vero in partem corporis iam geniti. Secundo, quoniã in generatione, præter alimenti commutationem, accedit conformatio, ex compage, figura, & situ admirando pensanda. Ad secundam, diximus augmentationem, non necessario esse comitem vberioris nutrimenti, quamquam cum eo sæpenumero conueniat. Ad tertium, diximus adolescentes, cum parum nutriuntur crescere: & consistentes, etiam si plurimum nutriantur non crescere. Ad quartum, vis auctrix solida extendit, cum vero iam non parent extensioni, conseruat ne imminuantur: & cum imbecillior reddita, iam non potest conseruare, fit decrementum: fieretque tum temporis multo celerius, si dicta facultas prorsus deesset. Tantum enim abest; vt facultatem imminuentem ponamus, quod auctricem ipsam, semper esse necessariam putamus, vt serius corpus, à sua perfectione declinet. Nec si materiæ inobedientia otiaretur auctrix, inconsentaneum esset: omnis enim facultas, si competens desit materia, otiosa est, secundo libro de Naturalibus facultatibus, autore Galeno. Ad quintum, nutriens virtus, sicut dat substantiam nerui, & ossis, ita etiam tribuit quantitatem, qua repleatur laxitas, & capacitas, nerui, & ossis, à facultate auctrice extensi & aucti. Ad sextum, dictum est qualiter augmentatio sit verus motus, isque continuus: nam extensionis motus, non cessat, donec præ duritie, membra nequeunt extendi. Ad septimum dictum est, necessario distare, auctricem, nutricem, & generantem facultates: simul & earũ functiones, auctionẽ, nutritionẽ, & procreationẽ: sicut & opera, per eas functiones facta,

auctum,

auctum, nutritum, genitum. Nec fieri potuit, vt hæc omnia fuissent pauciora, nam vis altrix, instaurationem facere posset, augmentum non, nisi neruos & ossa extendens altera. Ad octauum, quod auctrix facultas, nec interit, nec est otiosa post iuuentutem, sed quoad potest, quantitatem quam euexit conseruat. Formans quoque facultas, post fœtum æditum, superflua non est nec otiosa: particulas enim sui vsus admonet, vt ex Galeno, libro de Fœtus formatione, dictum antea est: cauitates quoque, figuras, & compages, quas effinxerat, conseruat ne vitientur, & pereat: & quasdam alias, quæ nullum vsum erant allaturæ, exsiccat & perimit: corrupta quoque, casu aliquo membra regenerat: dentes mense & anno septimo producit: membra quæuis, tum temporis euehit, cum maximum vsum sunt allatura, non ante. Ad nonum dicendum est, quod omnes facultates, quantumuis diuersæ, vtũtur calido innato vt communi instrumento. Sicque Galeni verba, primo Aphorismorum, commentario decimo quinto, audienda sunt. Neque enim (inquit) aliud quicquam, animal ab initio afforma uit, sicuti neque rursus adauxit, aut vsque ad mortem enutriuit, præterquam iste calor innatus, de quo nunc habetur sermo. Facultates etiam tractiua, expellens, retines, & coquens, plurium facultatũ possunt, & debẽt, esse ministræ. Aristoteles vero, duas actiones memorans, generare, & alimento vti, non confundit alitionem, cum augmentatione: sed duas esse intelligens, vno capite comprehendit, quoniam vtraque, circa alimentum negociatur: nutritio vero alimentum ex eo procurat, & auctio quantitatem.

De facultate discretiua, & quod a formatrice non sit diuersa.

CAP. VI.

HVIVS formantis facultatis, in æditis animantibus officium est, omnia naturalia, continere in eximia doctrina: quorum enim ipsa fuit plastes, eorundem sit conseruatrix par est. Hinc autores, pro diuersa doctrina, quam in facultatibus naturalibus animaduertebant, diuersa etiam nomina imposuerunt eidẽ. Ab vniuersis enim quæ facit, facultatem regitiuam appellauit hali: quoniam scilicet omnes facultates regat, & omnibus (quãuis suapte spõte cœcis) gubernãdis præsto sit. A tractione vero commodi, & incommodi repulsione, ac si commodum atque incõmodum dignosceret: sensum conuenientis, & discõuenientis, appellauit Plato, & cum eo Galenus, libro de substantia facultatum naturalium. Hinc apud Auicennam, nono libro de Animalibus, capite septimo: & Galenum primo, de causis sympthomatum, capite sexto. Non modo sensuum organa, sed membra etiam omnia naturalia, trahũt cõmodum, & repellunt lædentia: in sanitate enim similia trahunt, & in morbo contraria: quoniam horum naturalem quendam sensum habent. Sic cor & facultas pulsifica

ab hac altera facultate gubernata, proprium vsum videtur agnoscere: aliter in febriente, non augeretur pulsus, nec per febres ephemeras distentio esset maior, & in putridis contractio. Sic omnes musculi, agnoscunt suam operationem, quam etiam artifices ignorant. Sic etiam multa animalia dum ægrotant, feruntur non modo in contraria: sed in certa etiam medicamenta nobis ignota. Hinc constat, non aliam ab hac, facultatem intelligere, qui instinctum quemdã naturalem, aut doctrinã insitã, singulis facultatibus inesse tradũt. Quod enim aut instinctus, aut naturalis sensus appelletur, de nomine est dissidium. Nec aliã ab hac, censemus esse, facultatem discretiuam, aut separatiuã autoribus appellatã: cuius videtur meminisse Gal. 1. libro Aphor. com. 22. & libro 4. Aphor. com. 22. & lib. de differẽtijs sympth. cap. vltimo. Et Auic. 14. 3. trac. 1. cap. 29. & tract. 4. cap. 6. & 15. 3. tract. 1. cap. 3. Quæ tamen loca, quanuis sine huiusmodi facultate, commodam possent interpretationem recipere: altero Auicennæ loco apertiori confirmata, nullam patientur expositionem. Libro enim secundo canonis, capite quarto, in fine ita scribit. Virtus autẽ quæ diuidit, & ponit vnamquamq; complexionem, ad partem quam meretur, ita vt non ponat virtutem resolutiuam, in parte materiæ quæ effunditur ad membrum, neque infrigidatiuam in latere materiei effusæ ab eo, est natura docta obedire creatori sublimi & glorioso. Hæc Auicennna. Quæ autẽ est hæc natura, nisi ea quã corpora nostra præcepto sui creatoris fingere dixerat libro primo, doctrina de virtutibus, capite secundo? Ratio autem, quam dicta Auicennæ verba indicant, multi ponderis est, vt hanc virtutem in corpore statuamus. Nam cum humor, non habeat vim trahentem, vel pellentem, sequitur quod in inflammatione, medicamentum constans ex repellente & resoluente, citra hanc virtutem iuuare non possit. Hæc enim virtus est, quæ separat, & applicat repercusorium, humori fluenti, & discusorium, humori iam fluxo. Sic in medicinis cordialibus frigidis, præcipitur admistio calidi, ob robur spirituum. Et in resolutiuo hepatis, admistio styptici, ob conseruationem partis. Quæ distributio sine hac facultate non fiet. Gentilis vero tractatu de corde, capite vltimo, non credit, apposito medicamento composito, fieri eam separationem, sed quod vtrumque contrariorum, applicatur vtrique contrario. Si tamen ita esset, tam fluens, quam fluxus humor, repercuteretur, & discuteretur indifferenter. Et vbi intemperantiæ contrariæ, essent abigendæ, composito medicamento ex contrarijs, nunquã possent abigi. Nam quantum intemperantia frigida, corrigitur ex castoreo, tantum lædetur ex opio, si vtrique intemperantiæ, vtrunque contrariorum applicaretur. Curatio quoque omnis, affectuum contrariorum, veniret curanda potius per temperata, quam per contraria æqualia, commista: cuius oppositum docet autores, in tertiana notha, in qua exhibet Galenus, pthysanã cum pipere, primo libro ad Glauconem. In colica, & alijs contumacibus affectibus, in quibus phylonia, & alias opiatas medicinas exhibent, capientes opium, hyosciamum, mandragorã: atque ex opposito piper, castoreum, euphorbium, & quædam etiam aromatica. Sic enim frigida dolorem leuant, & febrem tollunt. Calida, & aromatica,

pituitã

pituitam calefaciunt, & vires roborant: nostri corporis virtute, hæc ab illis discernente, & vnicuiq; vt conuenit applicante. An vero virtus hæc, discretionem huiusmodi faciat, speciali aliqua actione, quæ discretio appelletur: an sufficiant tractrix, & expultrix, huiusmodi separationem facere, dubium est. Cui dicendum, quod facultates huiusmodi, nisi ab altera gubernentur, quæ doctior est, & suos vsus nouit, non facient rectam separationẽ: Cœcæ enim sunt, & irrationales, & altera indigẽt facultate, manuducente, & regente ipsas. Vnde ex huiusmodi regentis facultatis imbecillitate, dictæ facultates, minus recte sua munera obeunt: & tractrix trahit incõmoda, sicut & expultrix commoda, & quæ ex vsu sunt pellit. Sic enim æstate generantur causi, cum venæ æstu exsiccatæ, trahunt ad se biliosa recremẽta, vice alimenti, lib. 4. Acutorũ, sententia. 1. Hippocrate autore. Cuius rationẽ subdens Galenus, scribit, vim tractricem, vt pote irrationalem, non ferri in certũ, sed in quoduis obuiũ. Expultrix quoq;, interdum quæ cõmoda sunt pellit: quãdo nec vacuatio confert, nec leuiter eam ferũt ægrotãtes. Errat etiã in expulsione inutilis materiæ, interdum vacuãs qua non oportet, alias intempestiue, & ante coctionem, alias immoderatius, quam natura ferat, sexto Epidemiarum, parte secunda, commentario 9. autore Galeno. Quos errores medicus, non debet immitari: non enim est immitator facultatũ cœcarum, & aberrantium: sed alterius quæ docta est, & omnium vsus & actiones nouit: & omnia naturalia, dum recte valet, in nostro corpore gubernat. Hinc docte Auerrhous, 3. coll. cap. 16. necessario statuendam esse medicis hanc facultatem docet, & inquirendum esse monet illius instrumentum, sicut & aliarum, vt possimus illi deficienti subuenire. Sunt vero discretiones aliæ, in quibus manifestius vires suas accomodat hæc virtus: Nam in iudicijs, ante expulsionẽ discernit, vt constat ex Galeno, primo Aphorismorũ, commentario 22. & lib. 4. Aphorism. cõment. 22. vbi statum morbi, partitur in operationes tres, mutuo se succedentes, coctionem scilicet, separationem, & expulsionẽ: Ex quibus coctio prima est, & iudicium antecedit: separatio, & agitatio (quæ verũ est iudiciũ Galeno autore, lib. 3. de Crisib.) coctionẽ sequitur, & noctem quæ excretionem antecedit, reddit difficilem, vt libro primo Aphorismorum, sententia 13. scribit Hippocrates, & in commentario Galenus, ita scribit. Iudicatio est, subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutatio. Fit autem natura separante, à bonis mala, & ad excernendum præparante. Quæ verba satis conuincũt, post coctionẽ, subitam quandam separationẽ, à facultate hac nos regente fieri. Vt nimirũ expultrix facultas, id quod inutile est, ab hac facultate prius secretũ pellat. Nec valet quod quidã dicũt, coctionẽ separationẽ ipsam afferre, sine eo quod opus sit, facultate aliqua secernẽte: Primo quoniã non adeo cõstat, de separatione quæ à coctione fit, ac putant: quin potius coctio, præsertim incipiẽs, ob feruorẽ & agitationẽ, omnia permiscet. Vnde in quibusdam morbis, vbi humores sunt secreti, nõ mittimus sanguinẽ ante coctionẽ: Et cum primũ coctio aduenit, mittimus ob permistionẽ humoris cũ sanguine: Sic in quartana, vt sanguinẽ mittamus, Auicẽna quandoq; coctionẽ

spectat. Et in causo turbationem, & rubedinem in vrinis, quoniam tunc, materiam cum sanguine permistam esse intelligit. Secundo, nam separatio quæ sequitur coctionem, paulatim & cum ipsa coctione fit, per totum morbi tempus, de qua hic non agit Galenus: sed de separatione, & agitatione subita, quæ nocte ante excretionem facta, ad excretionem statim futuram præparat. Quæ sane, non nisi à facultate aliqua, quæ magnam nostri curam gerat, potens & docta sit, fieri posse constat. Hæc namq́ in primo ortu nostro ex semine, partes vnicuiq́ membro efformando secreuit, & conuenienti loco disposuit. In prima quoque alimenti ab hepate distributione, suam exprimit semper actionem: nam sanguinem crassum, transmittit inferioribus membris, & tenuiorem atq́ puriorẽ ad superiora: non ab expultrice iocinoris, ea enim indifferenter pellit omne grauans: nec à tractrice membrorum, mirum enim esset, si virtus tractiua pedis, iecur attingeret: nec à coctrice in iecore peracta, quoniam coctrix, caret vi mouendi localiter. Ergo à separatrice, quæ docta est, & omnia in nostro corpore, sapienter administrat. Est autem hæc doctrina & sapientia, naturalis, non intellectualis, nec à doctore altero, quàm à creatore indita: quam instinctum, aut naturalem sensum, si appellare velis non improbo.

De facultatibus ministris, ac subseruientibus. *CAP. VII.*

TRES *dictæ facultates, quatuor aliarum ministerio, opus habuerunt. Neq́ enim procreans, nec augens, nec nutriens facultas, sine alimento functiones obeunt suas. Nam alimentum, necessarium est, conseruationi fluidæ, & caducæ materiæ, qualis est, eorum quæ procreantur, nutriuntur, & augentur. Hoc autem, cum congenitum non sit, nec coniunctum animanti (nisi quibusdam imperfectioribus, quæ terræ affixa, more plantarum nutriuntur) appetentia quædam animalis, fuit ipsi à natura tributa, quam famem appellamus: & est sensus quidam tristis, quo vellicatur ventriculus, vt in cibum externũ quærendum, incitet animal. Hanc porro appetentiam (quam inter facultates naturales, numerare non est, sed inter animales) antecedit altera naturalis, ex inopia alimẽti suscitata, tum in plantis, tũ etiam in animantibus, quibus sensitiuum, sine vegetatiuo consistere nequit. Sed neq́ hanc virtutem appetendi, memorant autores, inter naturales facultates, non quoniam virtus non sit, aut quoniam communis cum inanimatis habeatur: quorum vtrumq́, dicere videtur Valesius, libro secundo Controuersiarum, capite decimo septimo, his verbis. Appetitum naturalem, singulis naturalibus instrumentis inesse, eius quod sibi secundum naturam conueniens, non est dubium. Sed tamen cum propter finem operari, & illum appetere, insitum sit etiam inanimatis, in quibus facultates naturales non sunt, non magis indigent membra, facultate ad appetendum alimenta, quam*

terra

terra ad appetendum descendere, sed natura appetunt. Vtrunq́ vero est falsum, nam appetitio (apud ipsum) actio est, actio autem omnis, à facultate ceu à causa agente dependet: nam nec terra appeteret descensum, si appetendi facultate careret. Falsum quoq́ est, facultatẽ appetendi alimenta, cõmunem esse cum inanimatis: non enim ab eadem natura, conuenit graui descendere, & animato nutriri: Quare neq́ appetitus descendendi, & appetitus alimenti, ab eadem facultate oriri poterunt: Nam homo, ex natura elementi dominantis, descensum (vt cætera grauia) appetit: ex natura vero vegetante, alimenti desiderio tenetur: neutrum autem, ex communi aliqua natura dependet. Appetitus ergo alimenti, non est cõmunis cum appetitu inanimatorum, neq́ eandem naturam sequitur. At demus ipsi (ex abundanti si placet) appetitum alimenti, in planta, aut homine, communem esse cum appetitu descendendi in graui: an ob id conficiet, huiusmodi appetitum, non esse inter naturales facultates memorandum? Non hercle. Nam trahens quoq́ facultas, pariter eximenda foret, à facultatum naturalium numero, quoniam trahens facultas (apud Galenum, lib. 1. de Naturalibus facultatibus, cap. 14.) omnibus inest rebus: Vnde ergo est, quod huiusmodi appetitum, non addunt autores facultatibus naturalibus, nec principibus, nec ministris? Dicendum, quod quæuis facultas naturalis, appetit suam operationem, tanquam finem & perfectionem, in quam est creata, & eiusmodi appetitus, non est actio ab operatoine diuersa: sed ipsius operationis initium, aut in operationem propensio. Trahens facultas, appetit trahere alimentum, & continens continere, sicut & coquens alterare. Ab eo autem appetitu, aut propensione, aut carentia in subiecto apto, aut si mauis prætensione finis, vnicuiq́ facultati insita, incipit operatio, ceu à termino à quo: & fertur in opus, ceu in terminum ad quem, puta in alimentũ, per tractionẽ conquisitũ, aut per detentionẽ contentum, aut coctione alteratũ. Eadem ergo est facultas, quæ trahit, & quæ appetit trahere, & eiusmodi appetitio, non est actio diuersa, à tractione, sed terminus vnde tractio initium summit. Quod voluit aperte Galenus, lib. 5. de Locis patientibus, cap. 7. vbi de naturalibus facultatibus agens, ita scribit. "Primam voco attractricẽ, quæ peculiares parti succos, alendi ipsam gratia, & appetere, & attrahere potest." Quibus verbis, nemo non videt, facultati tractrici, appetitum, & attractionem alimenti tribuere: Ab vna autem facultate, duas operationes prodire non concederet: Vna ergo est operatio, quæ ab appetitu incipiẽs, in alimentũ parti appositũ terminatur: totaq́ ea operatio tractio est. Similiter de actionibus reliquarũ facultatũ, est existimandũ. Continens enim facultas, appetit alimentũ continere: & ab eo appetitu, ceu à termino à quo, cõtentionẽ suã orditur. Coquẽs quoq́, coquere appetit: & expultrix, expellere auet: indeque suæ operationes initia summũt. Quatuor ob id facultates ministras, easq́ solas, omnes medicæ artis autores, quiq́ naturã sunt speculati statuũt: tractricẽ nimirum, contentricẽ, coctricẽ, & expultricem. Appetens enim (vt diximus) ab istis non est diuersa. Separatrix autẽ aut segregatrix, quã addendam esse, superiori capite censuimus, ex ministris non est.

Eandem enim cum formatiua, & totius corporis regitiua, esse diximus. Dilatans vero membra solida, non est facultas aliqua, quæ ministret augēti, sed ipsamet augens facultas, quæ corpora quoquo versum exporrigit, & in longum magis: vt aduersus Valesium, capite quinto, huius tractationis diximus.

Fuit autē tractrix facultas necessaria, & omniū naturalium facultatum prima: lib. 3. de Facultatibus naturalibus, cap. 12. autore Galeno: Quoniam alimentum suapte sponte, nequit ferri in membra, sicut cum nos forum imus. Cognitionis enim & intellectus, nō est particeps: nec impelli potest ab alijs, sic enim vnicuiq; parti, quod familiare est, non distribueretur: sequēs ergo est, vt vnaquæq; pars, sibi simile vim habeat trahendi. Quod Galenus, plurimis exemplis cōfirmat, lib. 1. de Facultatib. naturalib. aduersus Asclepiadem, & Erasistratum, qui facultatem trahentem aliquam, esse negabant. Trahentem facultatē, sequitur continens, cuius officium est, alimentū attractum continere fixum, & immotum: donec pars quæ ipsum traxit, id coquat & superet, vt posset eo frui: frustra enim traxisset, si elabi siuisset. Sed si trahēs facultas, quæ procul sunt, trahere est potis: quæ tracta iam sunt, & parti adhærent, melius continere valebit: magnes enim, eadem facultate, qua ferrum trahit, cōtinet ipsum violentius: Vt quid ergo opus est, facultate continente? Dicendum, quod facultas continens, non pari euidentia probatur, ac reliquæ, eam tamen statuere, præceptis medicis magis est consonum: ne scilicet alimentū vnius partis, altera rapiat. Pars enim quæ alimento fruitur, duplici facultate alimentum continet, tractrice & contentrice, ne ab vna alterius partis tractrice, violentius forte operante, alimento necessario priuetur: quod fibræ obliquæ monstrant, à rectis plurimū distinctæ. Contentrix, coctrici seruit, eatenus enim contētione est opus, quatenus coctrix alimentū superat, & vtile ab inutili secernit. Nullum namq; adeo simile est alimentū, & nutriendo corpori tam affine, quin partes habeat inutiles, & quæ in ipsius substantiā, migrare nequeant. Diuersa enim elementorū mensura, & mistione cum alimēta constent, tūc solum similia reddi poßunt, cum parē ipsorū mensurā, & persimilem mistionis rationē, fuerint consequuta. Quod fieri potest, aut additione elementorum deficientium, aut separatione exuperantium. Non sunt autem in nostro corpore, elementa quæ addi poßint deficientibus: Oportet igitur vt redundantia separentur, & reliqua tali ordine & situ disponātur, qualis in parte nutrienda reperitur: quod interdum vna, alias multis præparationibus fecit natura. Ventriculum enim ex chylo nutrit, sola terrestriori parte, & feculentiori alimenti seperata: Iecur ex sanguine, à quo vtraq; bilis secesßit: reliquū corpus ex sanguine, à seroso recremeto, renum beneficio mundato. Qui interim dum in mēbris coquitur, duplex excrementū eructat: Tenuius vnū, forma vaporis, aut sudoris: & crasius alterum, forma sordis. Coctrix igitur, coctione quod vtile est alimenti, ab inutili secernit: inutile vero, ac recrementitium, ab altera facultate, quæ omnium est postrema, è corpore deturbatur. Sic feces, & bilis vtraq;, per aluum repurgantur, vesica fellea, in ieiunum, & liene, in ventriculi fundum, se exonerante:

seroſa

serosa recrementa, per vrinam: sudor & sordes, per cutem: mucus, per nares & palatum: biliosa cerebri recrementa, per aures pelluntur: ab hac quæ incommoda expellit facultate: cuius cum valida est, tanta est efficacia, vt per media ossa, pus interdum transmittat, & inuia sæpe loca penetret, vt lib. 7. Aphorismorum, cõmentario 54. autor est Galenus. Quatuor ergo dictæ facultates, quæ tribus alijs ministrant, tam sunt necessariæ, & euidentis vsus, vt per eas, omnia naturã moliri ac perficere, statuat Galenus. 6. Epidemiarum, parte 5, cõmentario 1. Siue enim nos alat, aut augeat, aut generationi incumbat, nos regens natura: Istarum quatuor ministerio, atque beneficio, id peragat oportet. Nullaque nostri corporis pars, ab earum beneficio destituitur, vt tum alibi, tum libro de Sanguinis missione, cap. 8. autor est Galenus. Nec obstat, quod 1. de Locis affectis cap. 1. ita scribit. Namq; in commentatijs de Naturalibus facultatibus, iam declaratum est, in omnibus fere corporis particulis, esse vim qua excrementa secernantur. His enim verbis, nolluit facultatem expultricem, ab aliqua nostri corporis parte adimere, sed quasdam esse partes notare, in quibus adeo sit expultrix infirma, vt ob exiguitatem sensum fere lateat, quales sunt adenes & pinguedo: & alias quæ quamuis partes videantur, veræ partes non sunt, quales sunt pili & vngues, in quibus vt deest vita, & vegetatio vera, ita etiam & facultas expultrix, quæ vegetantis animæ est facultas. Sed quo modo expultrix, non semper operatur, si naturalis facultas est, non subiacens arbitrio? Naturales enim facultates non occiantur? Dicendum ex Galeno est, lib. 1. de Locis patiẽtibus, citato, quod excrementum non est obiectum expultricis, nisi cum mordet aut vrget, nulla autem facultas operatur, obiecto deficiente.

Sicut autem nulla nostri corporis pars, aliqua e dictis facultatibus destituitur, ita nulla est quæ habeat duplices, vt quibusdam perperam fuit visum: qui quidem in ventriculo & iocinore, quatuor facultates dictas ponunt cõmunes, vt sunt instrumenta coctionis, pro toto operantia: Et todidem particulares magis, quatenus propriæ nutritioni incumbunt. Quod vel ex ipso Galeno, videntur elicere, qui libro de Differentijs sympthomatũ, postquã numerauit, sympthomata facultatũ naturalium ventriculi, vt est organum coctionis, aut chylificationis: subdit cap. 5. Ac ventris quidem, vt instrumentum coctionis est, dicta sympthomata sunt. Vt autem nutriri postulat, tum quod nutriat, non solum trahit, sed etiam eatenus retinet, quousque alterauerit, & superuacaneũ excreuerit, alium parem sympthomatũ numerum, ceu similare corpus sortietur. Quibus verbis, Galenum existimant significare, quod ventriculus, alias habet facultates naturales, vt instrumentum chylificatorium, & alias vt singularis pars alenda. Contra vero est, quod sui tantum gratia operantur instrumenta naturalia, ergo ventriculus & iecur, non habent facultates quæ in gratiã totius operentur. Intelligant ergo, quod sicut os, simplicibus facultatibus naturalibus præditum, operatur modo in alimentũ, quod in cauitate acceruat, modo in attractum ad ossium meatus, quod per eorum substantiam sparsum iam est: & testes eadem facul

tate, operantur in alimentum contentū in vasis seminarijs, & in admissum ad testium substantiam: & vbera in sanguinem contentum in venulis, & in iam insertum, ipsorum meatibus pro nutritione: ita ventriculus modo chylificat in cauitate, modo ex chylo, partem puriorē trahit ad sui substantiā, continet, & coquit, ijsdem facultatibus naturalibus, in vtraq; operatione ministrantibus. In nullo enim membro, duas tractrices, duas coctrices, contentrices aut expultrices statuere oportet: quamuis duæ, cuiusque facultatis spectentur operationes, in quarum vnaquaque posit deficere, altera illæsa manente. Operationum enim multiplicitas, si eiusdem generis sunt, non facit facultatum diuersitates. Non enim perspicua, & obscura visio, vnius obiecti, modo procul, modo prope siti, duas facultates visiuas constituit. Nec infirma chylificatio, totius chyli in cauitate contenti, & firma coctio eius partis chyli, quam ventriculus ad tunicas attraxit, diuersam facultatem requirunt.

DE omnibus facultatibus naturalibus, indubitatum tradit Galenus Axioma, quod in suæ tantum nutritionis gratiam operantur: nam nec propter suum operari, nec propter alienam fruitionem agunt quicquam. Nihil enim est in rerum natura (inquit lib. 3. de Naturalibus facultatibus) quod propter ipsum trahere trahat, sed vt eo cuius per tractum fit compos fruatur: frui vero ipso, non possunt nostri corporis membra, nisi retineant, coquant, quod superfluū est exterant, & vtile assumant quo fruatur. Sic ventriculus cibū trahit, non propter ipsam trahendi functionē, nec vt membris alijs præparet alimentum, sed in gratiam propriæ nutritionis, & ei solæ incumbens chylum conficit, ex cuius meliori parte, abunde nutritur: reliquum vero, veluti onerosum aliquid, reijcit in iecur & membra: non vt ipsa aliquid ea expulsione lucrentur, sed vt onus & grauamen proprium deponat venter. Iecur quoque dum chylum trahit, nullam de ventriculo exonerando curam gerit, sed suæ nutritioni intendens, chylum allicit ad se, quem in sanguinem vertit, & pro ratione suæ inanitionis assumit. Reliquum vero pellit, & corpori permittit. In qua ratione, membra priora trahunt, & præparant posterioribus, non tamen propter ipsum trahere, nec propter posteriorum fruitionem, quorum nulla tanguntur cura: quoniam quæ mere naturalia sunt, nulla cognitione, neque præuisione vti possunt, sed sibi tantum laborant & mouentur, & impendens sibi, ex motu aut actione damnum, nesciunt auertere. Alioqui aqua, in suppositum ignem non descenderet. Et tractrix venarum, tempore æstiuo, non traheret ad se ichores biliosos, vt scribitur quarto de Victu acutorum, sententia .1. Sic vbera lac gignunt, nihil de infante curantia, sed vt eo alantur, vberius tamen prouenit, ita prouidente creatore, vt puer alatur. Testes semen gignunt quo nutriuntur, nihil de posteritate cogitantes: vberius tamen vt gignendo sit satis. Cerebrum spiritus creat animales, quibus imaginatur, cogitat, & reminiscitur, nihil de neruis & musculis curans: vberius tamen, vt motionibus & sensationibus sufficiant, ex creatoris prouidentia proueniunt. Quod vero palpebræ nictent tuendorum oculorum gratia, & brachium eleuetur pro tuendo capite, & pectus tus-

fiat in pulmonis vtilitatem, & respiret ob vsum cordis, & musculi moueantur in totius vel aliarum partium vtilitates, ad vim animalem pertinet: quæ alienis vsibus, etiam cum sui damno seruire potest, secus ac facultatibus mere naturalibus cõtingat. Nec aliud sensit Galenus lib. 6. de Placitis cap. 7, dum ventrem hepati præparare astruxit. Dum enim sibi tantum studuit, quod superfluum est, præparatum accipit
" *hepar. Ex eo enim quod cum ventriculo habuit cõmercio (vt scribitur tertio de Na-*
" *turalibus facultatibus) ipsum quoque consequutum est salutare aliquid, quod hepati postea seruit pro nutrimento. Talis enim fuit creatoris sapientia, vt dum membra sibi seruiunt, alienis etiam cõmoditatibus, quæ à membris ipsis, nec nosci, nec expeti possunt, per accidens valde conferant. Quod libro quinto Aphorismorum, commen-*
" *tario 39. euidenter expreßit Galenus, in hæc verba. Hoc quidem cõmune est, omnis*
" *animalis partibus, quæ aptæ sunt humores aliquos vtiles generare, aut ad vsum alia-*
" *rum partium, aut ad generis propagationem, aut ad conceptus nutritionem, esse hu-*
" *morem illum, quandam veluti superfluitatem, partis ipsum generantis. Non enim*
" *quia norit, ad quid vtilis erit humor animali, ipsius facit pars generationem. Nisi de-*
" *beat talem habere intellectum, qualem habere, ciuitatum gubernatores arbitrantur*
" *oportere. Sed animalis quidem opifex, illum habet intellectum, ipsa autem pars (vt*
" *ostensum est) potentijs regitur naturalibus: cum alijs quibusdam, tum alteratiua,*
" *per quam aßimilat alimentum sibi ipsi. Quantum igitur alimenti ab ipsa alterati,*
" *fuerit nutrito corpori exquisite aßimilatum, illi apponitur parti, ac nutrit eam.*
Quin eodem. 6. de Placitis, idem docuit Galenus, in hæc verba. Constringitur enim
" *venter ad cibos, accõmodatum sibi alimẽtum ex illis eliciens, quoad saturatus ac per-*
" *fecte repletus, quidquid superat excrementi in ieiunũ expellat. Attrahit inde etiam*
" *iecur, cibum in ventre prius concoctum, qui non ea quidem causa à ventre immuta-*
" *tur, vt iecori suppeditetur: sed quia non datur, vt cum simul duo corpora, sub mutuũ*
" *congressum venerint, non mutuo agant & patiantur, id quod etiam in eodem tracta-*
" *tũ à nobis probatum fuit. Natura enim comparatum est, vt fortius & validius, al-*
" *terum quod imbecillius est, vincat atque immutet. Sicut igitur ventris reliquiæ,*
" *iecori accõmodæ sunt, eodem modo, quod à iecoris alimento superuacaneum est, reli-*
" *quis omnibus vtile efficitur. Neque tamen illorum causa, iecur nutrimentum immu-*
" *tauerit, sed eo quo dixi modo res ceßit, dum immutatur & diuersificatur, habilius ad*
alia membra alenda euadit. Et paucis interpositis subdit. Atque ita fit, vt frequenti
" *continua que illa succeßione, vnumquodque membrum, alteri sequenti, materiam præ-*
" *parare, ac præcoquere videatur. Idest illa cõtinua succeßio, phantasiam exhibet, præparationis priorum membrorum, in gratiam posteriorum & subsequentium, quanuis aliter habeat res ipsa vt dixit. Nec obstat, quod sui gratia, non traheret ventriculus, tantum alimenti, sed exiguum pro se. Nam non cessat fames, nec alimenti ingestio, donec corporis venæ, à ventriculi substantia trahere desistant, vt autor est Galenus lib. 1. de Sympthomatum causis. Nec obstat etiam, quod ventriculus trahit alimenta*

medi-

medicamentosa, non sui gratia, verum in gratiam membrorum, vt autor est Galenus, lib. 1. de Causis sympthomatum, cap. 6. in hæc verba. Venter visceribus venisque subseruit, & quales hæc succos requirunt, tales appetunt, nẽpe affectioni contrarios, crassis quidem qui attenuant, tenuibus qui crassant, glutinosis qui dissecant, exasperantibus qui leniunt. Ad eundem modum calidis, qui frigidi sunt, frigidis qui calidi, sicut siccis qui humidi, & humidis qui sicci. Quarto etiam libro Simplicium, cap. 10. ita scribit. Nam si præter id calidiores quam conueniat, aut frigidiores euaserint, seu toto corpore, seu pertinẽtibus ad linguam ac ventrem locis, non solum quæ nutriant, verum etiam quæ refrigerent aut excalfaciant postulabunt. Quæ loca, quanuis Vesalium libro de Chinæ radice coëgerint, Galenum reprehendere, intelligenda sunt, quando succi & intemperies viscerum, & membrorum, communicantur ventriculo, quod magna ex parte fit. Os enim amaricat per febres biliosas, & dulcescit abundante sanguine in vasis: quare ea contraria tunc expetit ventriculus pro se, non pro alijs: Licet contingat etiã alijs prodesse, quoniã simili cacochimia tenentur. Nec obstat etiam, quod vesica vna, trahit vrinam: & altera, quæ in hæpatis cauo est, bilem: & vterus, semen: quibus non fruuntur dicta membra, siquidem huiusmodi attractis non nutriuntur, sed sanguine. Non obstat (inquam) quoniã non sola nutritio, est fruitio, sed etiam voluptas, aut conuenientia, aut temperamenti conseruatio, ex adhærentia similis. Sic vterus, semen trahit, eoque fruitur ob voluptatem: vtraque vesica, vrinam, & bilem, quibus sua natura maxime conseruatur, ob conuenientiam & similitudinem quæ ipsis intercedit. Magnes ferrum, succinum paleam, & omnia natura constantia, simile trahunt, contrarium vero repellunt. Vnde Galenus, lib. 9. de Compositione medicamentorum secundum locos, cap. 2. ita scribit. Didicistis enim in naturalium facultatum cõmentarijs, quod cum omnes particulæ, suæ conseruationis gratia habeant facultates, tum familiarium attractoriam, tum alienorum expulsoriam, itemque assimilatricem sibi ipsis, eorum quæ attraxerint, aliquibus ipsarum, insuper inest per accidens, magnopere iuuare totum corpus. Ex horum genere est & lien, qui ex hepate in se ipsum, velut fecem sanguinis trahit, quemadmodum vesica in hepate bilem, & renes vrinam. Sed dubium est, nam si vrina, & bilis, trahuntur pro tutella & conseruatione vesicæ vtriusque, & non pro expurgatione totius corporis, eadem facultate qua trahuntur, deberent contineri non expurgata, sic enim trahitur, & continetur ferrum à magnete. Dicendum est, quod bilis, & vrina retenta, acriora fiunt, & expultricem vesicæ stimulant. Ferrum vero, quale ab initio fuit perseuerat, & magnes, non sentit irritamentũ vllum, vt vesica. Nec obstat etiam, quod sicut aqua in decensu, & ignis in ascensu, & omnia ea quæ sui tantum gratia agunt, non nouerunt suos vsus, sed agunt tantum, ob vsum creatori cognitum, ita etiam ea, quæ propter aliorum profectus sunt creata, agere & operari possunt, in aliorum gratiam, quanuis eam vtilitatem non cognoscant. Non obstat (inquam) nam licet verum sit, naturalia non habere sensum, nec vim agnitiuã suorum vsuum, habent tamen instinctum,

ctum, insitam doctrinam & impetum innatum, quo feruntur in sibi cōmoda, & conuenientia quibus fruuntur, non autē in aliena, vbi deficit fruitio, cuiq; naturæ expetita, in quæ sine cognitione ferri nequibunt. Nec obstat similiter, quod graue suapte natura, ascendat ad implendum vacuum, cōmunis naturæ gratia, propriam violando: aut enim is motus est violentus, qui fit à trahente, aut vacuante vt quidam asserunt: aut si graue mouetur sursum, id facit pro se, non pro vniuersali natura, quin vniuersalis natura nulla est, præter naturas particulares. Graue ergo mouetur sursum, ad implendum vacuum, ne perdat continuitatem cum vniuerso, & cælestes influxus, quibus seruatur & fruitur, quosq; magis, quam inferum locum, & expetit & poscit.

Sed facit sermonis sequella, vt de nutritione vētriculi agamus, nutriatur ne ex chylo, an ex sanguine. Ratio enim Galeni adducta, qua tertio lib. de Nat. fac. probat, ex chylo nutriri (quoniā non trahit alimētum propter ipsum trahere, nec in gratiā membrorū, ergo restat quod ipsum trahat, ob propriā fruitionē, & nutritionem suæ substātiæ) non conuincit: siquidem propter aliam fruitionē, quæ nutritio non sit trahere posset, vt vesica fellea, trahit bilem qua nō nutritur, ob conuenientiā & similitudinē quæ est inter ipsa. Quod aduertens Barbarorū secta, qualitatiuā quandā nutritionem excogitauit, nomine nutritionis, fruitioni dato. Dicuntq;, ventriculū frui, & delitiari, cibo externo & chylo, quo præsente, qualitate afficitur gratissima, & maxime cōuenienti, qua fortior, robustiorq; redditur. Quod qualitatiue, seu refocilatorie, nutriri appellāt. Eo vero chylo, nō nutriri vera nutritione, sed sanguine in iecore confecto affirmāt. Ob id enim venas habet à iecore tributas, quæ sanguinē continent, non chylū, vt mostrāt ventriculi vlcera, è quibus sanguis prodit & euomitur. Huiusmodi autē venæ, & sanguis, ventriculo nō impartiuntur frustra, ergo nutritur eo. In vtero præterea vbi cibū infans ore nō accipit: sanguine per huiusmodi venas delato, necessario nutritur: quid ergo obstat, quo minus extra vterum, eodem nutriatur. Quin consentaneū est, vt vnius formæ vna sit materia, quare si sanguine cœpit nutriri, nunquā nutrietur chylo. Animantium etiam quæ terræ latebras diutissime habitant, & eorū hominum, qui diutissime sine cibo externo perstiterunt vētriculus, sanguine quod habēt necessario nutritur, non chylo quo carent. Accedit iecoris cum ventriculo propinquitas, à quo promptissime potest ventriculus, sanguinem haurire. Omne præterea quod nutritur, aut semine, aut sanguine nutritur: vnumquodque enim, ea substantia qua primum genitum est, ali etiam perpetuo consueuit: quippecum nutritio nihil aliud sit, quam continuo effluentis substantiæ redintegratio, vt conceptis verbis scribit Galenus, primo libro de Semine in fine: sed nec vētriculus, nec aliud vllum mēbrum, ad initium gignitur chylo, ergo nec nutrietur ipso, sed illorū duorū altero. Plus insuper, distat sanguis ab osse, quā à ventriculo, ex sanguine autem os nutritur, igitur & ventriculus. Adhæc nihil nutrit vt autor est Galenus, 3. lib de Tēperamentis, cap. 2. ante quā in ventriculo, iocinore, & venis sit demutatū: chylus ergo, cui duæ alterationes posteriores deficiūt, nutrire nequibit. Nam per has coctiones separātur multiformia

excre-

*excrementa alitioni inepta, a quibus cum chylus qui in ventriculo est, non sit absolu-
tus, minime nutrire valebit. Omnia præterea membra, quæ materias alijs præparat,
totas eas, atque integras, illis ipsis quibus præparant, solent reseruare, vt scribit Gale
nus, 6. lib. de placitis, ante medium. Vbi inter alia exempla, ventriculi & intestinorũ
meminit, quæ chylum parant & transmittunt iecori. Nullam ergo chyli partem, ven
triculus assummit ad nutritionem, sed sola fruitione qualitatiua vtitur. Quam vide-
tur significasse Galenus, 3. lib. de facultatibus naturalibus, capite sexto, vbi vẽtriculo
dixit, inesse appetentiam conuenientis sibi qualitatis: & capite decimo tertio, vbi chy
lum ventriculo apponi, in halitus, aut vaporis modum scripsit, vt nimirum hanc à ve-
ra nutritione distingueret. Vapor enim quoniam cito dissipatur, & eius substantia nõ
permanet, magis qualitatiue, quam vere, nutrire dicetur, vt exponit, Gẽtilis. Et infra
Galenus aperte fatetur, ventriculum famescentem, trahere ex iocinore sanguinem
pro nutrimento, cum negatur ipsi cibus externus. Quin nec cibum externum quære-
re, nec esurire, cum sanguine abundat ventriculus, scribit. Quippe venter (inquit) si
melius, paratiusque, in iocinore nutrimentum habet, externum non postulat. Quibus
verbis, nõ modo sanguine nutriri ventriculũ voluit, sed melius nutrimentum sibi esse
sanguinẽ, quam chylus. Accedit, quod si vẽtriculus, nutriretur solo chylo, prius fames
ceret, quã reliqua corporis membra inanitionẽ paterẽtur: & sic nullatenus adessent
quinque sympthomata, ceu necessaria memorata à Gal. 1. libro de sympthomatum cau-
sis. Si tria enim tẽpora nutritionis spectes, animaduersa à Gal. 3. lib. de fac. nat. in pri
mo tempore, vẽtriculus apponit sibi, partem chyli sibi debitam: in secũdo apponunt in-
testina, & iecur, reliquum chyli quo ventriculus non indiguit, ventriculus autẽ affi-
git, quod primo fuit impositum: his tertium tempus succedit, in quo ventriculus nutri-
tur, & prorsus assimilat quæ affixerat, iecur vero & intestina affigunt, quod sibi fuit
impositum: quo tempore, mẽbris distribuitur, sibique apponitur alimentum. Quartum
ergo nunc tempus, liceat nobis excogitare, in quo membra affigunt, iecur nutritur,
& ventriculus caret chilo, quod sibi apponat. Quintum etiam, in quo mẽbra nutriun
tur, iecur caret alimento, & pluri adhuc chylo ventriculo est opus. Quibus tempori-
bus, ex sanguine sibi alimentum parare nemo diffitebitur, aut prius famescet, & cibũ
externum attrahet, quam reliqua corporis membra inaniantur.*

*Galenus tamen longe aliud sensit, nempe ventriculum frui chylo, non modo frui-
tione qualitatiua, verum etiam vera ex ipso nutritione. Nam secundo libro Aphoris
morũ, com. 18, ita scribit. In libris de facultatibus naturalibus ostendebatur, ventri-
culus prior proprium sibi ipsi ex cibis alimentum attrahere, & suis apponere tunicis,
mox vbi hic fuerit saturatus, tunc ipsos emittere ad excretionem. Et sexto libro
de placitis, capite decimo quarto, ita scribit. Constringitur enim venter ad cibos, ac-
commodatum sibi alimentum ex illis eliciens, quoad saturatus, & perfecte repletus,
quidquid superat excrementi in ieiunum expellat. Et tertio libro, de Facultatibus
naturalibus, ita scribit. At vero si & appetentia quædam est, & attractio: fuerit*

profecto

« profecto & fruitio aliqua: cũ nihil in rerum sit natura, quod propter ipsum vt sic dicã
« trahere, siue trahendi functionem trahat: immo vt eo, cuius per tractũ fit cõpos frua-
« tur: atqui frui eo non licet, nisi retineat. Iam hic rursus retentrix vis, necessario geni
« ta esse probatur. Quippe ventriculus, manifeste conuenientes qualitates expetit, alie-
« nas respuit. Sed si expetit & trahit, & retinẽdo, ac vndiq; complectẽdo fruitur, erit
« vtiq; & finis illi quispiam fruitionis, postquem iam expultricis facultatis agendi tẽ-
« pus succedit. Verũ si & retinet & fruitur, etiam ad eum finem, ad quẽ sic retinet &
« fruitur abutitur. Porro is finis est, vt eius quod in qualitate conueniens, consentiens
« quę est, partem aliquam capiat. Itaq; quod in cibis optimum est, id halitus specie, &
« paulatim, sibi attrahit: atque in tunicis suis reponit, ijsdemque adiungit. Vbi abunde
« saturatus est, quidquid reliquum nutrimenti est, veluti onerosum aliquid reijcit. Et infra eodem libro, in tria tempora corporis nutritionem partitur, in quorum primo ventriculus chylificat, & chylum sibi apponit ad saturitatem: in secundo agglutinat: & in tertio nutritur & aßimilat. Quibus verbis, non aliud quam veram nutritionem, intelligere poßumus, quæ tribus actibus constat, appositione, adglutinatione, & aßimilatione, vt mox dicemus. Ratio quoque, quam hic, & alibi sæpe Galenus innuit, efficacißima est huiusmodi. Nihil quod trahit, propter ipsum trahere trahit, sed propter fruitionem attracti, & nihil quod commutat, propter ipsum commutare commutat, sed propter fruitionem commutati. Quare diuersa est fruitio, quæ facultati tractrici, & quæ commutatrici respondet. Tractrix facultas, sola fruitur adhærentia rei similis attractæ vt succinum contactu palleæ, & magnes adhærentia ferri, & fellea vesica præsentia bilis. Commutatrici vero respondet nutritio ex cõmutato. Quod enim commutat sibi commutat, iecur sanguinem, mammæ lac, testes semen, ossa medullam, pulmo spumeum humorem, vt quinto libro Aphorismorum, commentario tricesimo nono, autor est Galenus. Cum ergo ventriculus, cibum attrahat non solum, sed etiam conficiat, coquat, atque commutet, duplici fruitione gaudeat est necessum, videlicet voluptate ex conuenentia attracti, & nutritione cocti ac commutati. Illa quidem statim ab ingestione cibi, quando ventriculus voluptuatur, & famis iniuriam sedat: hac vero post coctionem, & chyli confectionem, quando ventriculus necessariam sibi partem chyli assumit, in tunicis suis reponit, & sibi aßimilat. Nec enim ex attracto, & prorsus inconfecto cibo ventriculus nutritur, nec ex iam cõfecto delitiam alíquam sentit, vt cuiuis mentem adhibẽti innotescit. Præterea cibum ore susceptum, desiderat ventriculus, & magna auiditate amplexatur, ita vt in eo melius coquendo, se ipsum vndique cogat, ac comprimatur, quod nisi ex eo nutriretur, vix credi posset.
» Quorsum enim traheret ex ore cibum, in subsidium suæ indigentiæ, si sanguine & nõ
» cibo esset reparanda? Frustra enim appeteret, traheret & coqueret cibum, cuius non
» est indigus. Adhæc cibo sumpto, statim cessat fames, quemadmodum sitis potu iam
» hausto, ergo sicuti in siti, humidum roridum reficitur potu, ita substantificum esca, ante sanguificationem vllam, alioqui fames (quæ erat substantifici humidi appetitio) non se

sedaretur. Fames insuper non reddit, statim ac cibus descendit in intestina: ergo partem chyli, seruat sibi ventriculus, qua reficitur. Coctio præterea, est alteratio, in propriam eius quod nutritur qualitatem: ergo si per chylificationem, cibus ventriculi qualitatem & similitudinem sumpsit, eo nutrietur. Quod autem ingentem cum ventriculo, chylus similitudinem compararit, ex colore albo conijcimus, qui non potuit chylo impertiri, sine substantiæ & temperamenti similitudine acquisita: quoniā secūdæ qualitates, dantur pro mensura temperamenti consurgentis ex primis. Multa item dātur animalia sanguine expertia, quæ alimento non sanguificato nutriuntur: nihil ergo habet absoni, quod ventriculus, intestina, & mesenterium: prima, rudia, ignobiliora, minime sanguinea, & impuriore succo constantia viscera: nutriātur selectissima, & defecatissima totius chyli parte. Præterea si quæuis corporis pars, vna cum sit, ali potest cibis diuersorum temperamentorum, & substātiarum, (fructu inquam, carne & olere) multo magis diuersæ corporis partes, nutriri poterunt eodem alimento, diuersimode apparato: Ventriculus nempe chylo, hepar sanguine, & molles corporis, rore eiusdem æduli, nunc prima, nunc secunda, & alias tertia coctione elaborati. Accedit quod defectus vnius coctionis, innutritionis causa esse nequit: Vt enim lactucæ crudæ, pariter & alia multa alimenta cruda, nos alunt: quæ si elixentur, familiariora nobis redduntur, & nutriunt melius: ita etiam de interna coctione credere oportet. Sic clysteres nutriētes nos alunt, vbi aut prima coctio deest, aut exiguam & pauci momēti commutationē experiuntur. Sic qui canina fame laborant, ob validū venarū suctū, ex alimento fere incocto nutriūtur: statim enim ac ingestum est rapitur ad mēbra. Sic lac, & liquida, cum à ventriculo imbecillissimo non alterantur, possunt tum in sanguinem abire, tum etiā corpus nutrire, vt scribit Galenus, sexto libro de Placitis, in hæc verba. Licet vētriculus, cibos conterere non valeat, modo succos aliquos assumamus, vt multis in nationibus lac solet, viuere possumus. Extra quoque imposita nutrire possunt, licet parum & exigui momenti id sit, vt voluit Hippocrates, libro de alimento, in hæc verba. Forinsecus alimentum, ab extīma superficie, ad intima peruenit. Et sexto libro Epidemiarum, parte sexta, sententia prima, Carnes attractrices sunt, ex ventre, & extrinsecus. Quod in ijs qui gestantur vtero, carne assa, aut ouo, matris vmbilico apposito experimur: Pariter & in hecticis, per balnea, ac perfusiones, ex lacte & vnguentis resumptiuis: in quibus prima coctio prorsus deest: Secūda quoq;, aut nulla est, aut exigua aliqua fit, à vi venarum sanguifica. Huiusmodi autem attractionem, quæ extrinsecus, per cœcos meatus, ad interna fit, sensus testimonio explorat Galenus, in cōmentario, vbi ita scribit, Nōnullos profecto vulgares audiui, quod ipsis ex potabilium aquarum balneis acciderat admirantes. Prius enim per calentem solem confecto itinere, domum reuersi, squalidum corpus, osque aridissimum se habere dicebant, nec non & ardentissima siti cruciari: à lauatione autem sitim extinctam esse, os humectatum, pariterque totum corpus, molle atque humidum effectum, priorem deposuisse squalorem fatebantur. Alij vero, & in solijs corpus suum aquam attrahere, indu-

in dubitanter se percepisse affirmarūt. Quibus verbis constat, aquam per carnis meatus, attrahi in vniuersum corpus. Quanto igitur magis, attrahetur & conficietur succus alimentitius. Quod enim Galenus, 3. lib. de Temperam. cap. 2. nutritionem per extra posita negat, de vberiori & effatu digna nutritione intellexit. Arteriæ etiam multæ, ad ventriculum & intestina terminatæ, dum distenduntur, rapiunt partē chyli tenuem, ad alitionem spirituum, & sanguinis arterialis, citra aliquam in iecinore elaborationem, vt scribit Galenus, 3. lib de Natutalib. facult. capite vltimo, in hæc
» *verba. Non est ergo mirandum, si ex ventre prorsus exiguū, quantum scilicet exquisitißime est cōfectum, in arterias venit, ceu leuiore prius impletas.*
» *Si chylus ergo spirituū nutritioni valet, multo certius ventriculum nutriet. Et eodem libro infra, dum chylus conficitur, aliquid eius scilicet inconfecti ad iecur ascendere tradit: & cum ad intestina & iecur, chylus confectus transit, portiunculam etiam eius exiguā, in omnem corporis partem ferri scribit. Ex priore autē iecur nutritur sine prima coctione, & ex posteriore vniuersum corpus, sine iecoris elaboratione: quanto igitur magis ventriculus chylo poterit nutriri? Ex anatome etiā manifeste constat, nullam à caua, in ventriculum, intestina & omentum, venam ferri, sed ex porta omnes deriuari: porta autem cum suis exortis, sanguinis distributioni, in iecore elaborati, non seruit, sed tractioni, & introductioni chyli, ex dictis membris ad iecur. Quod præter exortum, docet etiam implantatio venarum, in dictis membris, non enim expanduntur, per ventriculi & intestinorū longitudinem, more earum quæ alimentum deferunt, sed recta feruntur, penetrantia intestina & ventriculum, vsque ad internam cauitatē, ex qua chylum hauriunt. Quod si membranam spectemus, cuique extremitati harū venarum adnatam, ei persimilem, quam natura in vesicæ cauitate, extremis vreteris apposuit (vt notat Columbus, lib. 6. de Re anatomica) facile intelligemus, admißioni chyli, nō autē reductioni sanguinis, huiusmodi venas fuisse creatas. Nec aliud colligemus ex succo, quem huiusmodi venæ continent, chylus enim est, nonnihil in rubeum mutatus à vi sanguifica, quam huiusmodi venis tribuit natura, ne in transitu otiaretur: nam vera sanguinis forma, substantia, & color, in hepate dantur. Ventriculus ergo, fruitur qualitate, & conueniētia attracti cibi, quo deliciatur: fruitur etiam substantia chyli iam confecti, vera (inquam) ex ipso nutritione, nō voluptuosa, aut refocilatoria, quam volunt. In ipsa enim nutritione, & chylo iam confecto, nulla afficimur voluptate, sed in ipso tractu, & ingestione cibi, ob conuenientiā & similitudinē cibi cum ventriculo. Sic enim ventriculus natura calidus, gaudet cibis calidioribus, frigidus frigidioribus, humidus humidioribus, & siccus siccioribus, vt libr. 2. Artis medicæ autor est Galenus. Sic etiam qui præter naturam calidus est, gaudet cōtrarijs: quoniam ea contraria, sunt conuenientia, & reducentia ventriculum ad naturam, vt autor est Galenus, lib. 1. de Causis sympthom. cap. 6. & lib. 4. Simplicium medicament. cap. 10. Nisi aut intemperies præter naturam sit facta, ea enim ceu iam naturalis, similibus gaudet: aut prauus humor, vniuersam vētriculi substantiā vndique peruaserit: quod*

in pica morbo contingit, vbi extranea, & humori prauo similia, ob id appetuntur, non autem contraria, perinde ac in morbis factis & cõnaturalibus redditis appeti solent. Quinimmo eiusmodi affectiones, quãuis ab humore dependentes sint, factas more hecticarũ appellat Gal. 1. Prorrhetici. com. 33. vbi phrenitides factas esse scribit, cũ bilis vniuersum cerebri corpus peruadit, exemplo lanæ, quæ vndiq; tincturam accepit: vere tamẽ factæ huiusmodi dispositiones nõ sunt, repente enim à primis prægnationis mensibus, pica vtero gerẽtibus succedit, & post tertiũ mensem decedit magna ex parte: quorũ neutrũ morbo vere facto cõuenit, hic enim multo ante fieri, & vix deleri assolet. Adhæc mẽbra quæ trahunt, & gaudẽt qualitate aliqua, indigent ea, aut tanquã simili, qua conseruentur, aut tanquã contraria, qua curẽtur, & redeãt ad naturã: quorũ vtrumq; deest ventriculo sano, & bene tẽperato, vt voluptatem percipiat ex chylo, ab alimentis natura calidis, aut frigidis confecto. Et ex consequenti voluptuosa, & qualitatiua illa, ex chylo nutritio, quam excogitarunt, friuola est & inepta. Nec placet Auerrhoi interpretatio, qui secundo colliget, cap. nono, inquit, quod nutricatio, qua vẽtriculus ex chylo reficitur, qualitati potius quã quantitati pertinet, quoniã adeo parua est, vt ex chylo, qualitate potius affici videatur, quã quantitate qua vel augeatur, vel quod perdidit resumat. Ventriculũ enim saturari, & plene, ac abunde refici, ex Gal. diximus. Nec etiã placet Zoar, lib. 2. trac. 5. cap. 1. qui addit, quod superior ventriculi pars mẽbranosior, pluri chylo nutritur, & pauciori sanguine: ima vero carnosior, pluri sanguine quam chylo: media autẽ æqualiter vtroq;. Nam totus ventriculus, omni sui parte chylificat, & ex chylo quẽ conficit abunde saturatur. Vẽtriculum quoq;, non esse in fundo magis carneum, quã in parte superiori (secus ac Galenus scripserit) nostri dissectores testantur. Nec etiam placet Auicenna, qui prima primi, doctrina quinta, summa quinta, capite secundo, externam tunicam ventriculi sanguine, internam vero chylo quem tangit, nutriri scribit: eiusdem enim naturæ sunt ambæ tunicæ, & ambæ chylificant in sui gratiam, eadem etiam vasa vtraque recepit, quare de vtriusque nutritione, similiter est pronunciandum. Nec etiam placet Galenus, qui quarto libro de Vsu partium in fine, tres modos nutritionis ventriculi memorat: vnum ex vasis omenti, quæ à vena caua exorta, omento inseruntur, & ab omento in ventriculum, ad subsidium nutritionis eius deriuãtur: alterum ex chylo quem propria actione conficit: & tertium indigentiæ tempore, ex venis meseraicis à porta ortis, per quæ sanguinem à iecore repetit ventriculus, sicut chylum ante permiserat. A quo etiam transcripsit Auicenna, decimatertia tertij, capite primo, in hæc verba. Et scias quod stomachus nutritur tribus modis, vnus eorum est, eius quo fouetur cibo adhuc in eo existente: & secundus est, eius quod ad ipsum venit, ex nutrimento in venis prædictis in anotomia venarũ: & tertius est eius quod ad ipsum effunditur, in tempore famis vehementis, ab hepate ex sanguine rubeo puro, & nutrit ipsum. Locus autẽ ad quem se refert, scribitur eodẽ capite, in hæc verba. Et loco stomachi vehementioris gibbositatis, superponitur vena magna, procedens in longitudine

" ne ipsius, & mandat ei ramos plurimos, qui cum eo ligantur, & diuiduntur in ramos
" subtiles, constituti in ordine vno. Et adhæret ei arteria similiter, & procedit ex arte-
" ria sicut illud: & innititur vnaquæque earum, super reflexionem siphac, & cōtexitur
" ex summa earum zirbus. Quibus verbis constat, quod sicut ventriculus, recipit arterias ab aorta, ita recipit venas à caua, interuentu omenti. Ne vero Auicēnā id finxisse existimes, locus Galeni, à quo transcripsit Auicenna, ita habet. Præterea summa ratione, ac solertia, modum instituit, quomodo omnia quæ ad vētriculum, atque intestina pertinent, non solum alijs partibus corporis nutriendis subseruirēt: sed & ipsa nutrirētur. Primū namq, toti mesenterio, venas effecit proprias, intestinis nutriēdis, ipsi dicatas, haudquaquam ad hepar traijcientes. Verum vt & Herophilus dicebat, in glandulosa quædam corpora desinunt hæ venæ, dum cæteræ omnes, sursum ad portas referātur. Deinde eiusdem vsus potissimū gratia, in omento quoq, quamplurima numero vasa construxit, quò omnia propinqua nutrirentur. Porro vtrūque hoc commentum naturæ ipsi subsidio est, ad perfectam intestinorū & vētriculi nutritionem. Erant sane & alia duo, nutritionis eorū auxilia: vnum quidem in ipsa cibi concoctione, de quo antea sumus loquuti: alterum cum per longiores inedias, infernæ partes, attrahunt quidam, etiam ex ipso hepate, iam distributione ad hepar, & distributorum ipsorū exacta elaboratione, ac separatione absolutis: eo enim casu, instrumēta esurientia, attrahere sanguinē benignum possunt. Quæ Galeni verba, si eis quæ ex Auicēna citauimus conferātur, eandem plane sententiā personant. In vtroq, autem, is modus nutritionis, qui ex venis proprijs, à caua ductis additur, ficticius est, siquidem nulla venā ad vētriculum, intestina, mesenterium, & omentū ducitur à caua: sed omnes ex porta trahunt originem, vt omnes docent Anatomici. Nec etiam placet Dinus, qui in quæstionibus quibusdam à se conscriptis, chylum in vētriculo confectum, prius quam ventriculum nutriat, virtute venarū ventriculi, in sanguinem cōmutari tradit. Contra vero est, quod chylum quem pro nutritione assumit ventriculus, tunicis suis reponit (vt dixit Galenus) reliquum permitens venis, vt deducant ad iecur. Venæ etiam illæ, chylum continent, nōnihil in rubeum mutatū, sanguinis enim forma, & substantia, non datur ante iecur.

Nec obstant, quæ in oppositū adduximus, ratio enim Galeni firma est, si intelligatur de trahente simul & cōmutante, & non de solo trahente, vt diximus. Ventriculus vero, venas habet à porta ortas, quæ non tribuūtur ipsi frustra: sed vt à ventriculo sugant, & ad iecur deferant, vtq, per magnas inedias, atq, indigentiā, sanguinē à iecore repetere possint, pro alitione ventriculi. Sanguine enim vētriculum nutriri posse, non negamus: nam eo nutriebatur in vtero, sed familiarior eius nutritio, ex chylo est: quo deficiente, sanguinem repetit ex iecore benignum, vt libro quarto de Vsu partium in fine, scribit Galenus: aut rubeum purum, ex Auicenna decima tertia tertij, cap. 1. Quod tunc solum contingit, quando iecur, plurimo benignoque sanguine abundat: qui status raro iungitur, cum ventriculo famescente, quoniam iecur prius

quam ventriculus solet inaniri, inanitum autem, non permittit ventriculo benignum sanguinem rapere, sed virulentum & excrementitiũ, vt autor est Galenus, lib. 3. de Natural. facult. cap. 13. in hæc verba. Estque nõnunquam, quominus animal esuriat causa, nutrimenti in iocinore abundantia, quippe si venter melius, paratiusque nutrimentũ habet, externum non postulat, sin aliquando postulat, nec eius copia est, excrementis impletur. Ea sunt sanies quædam biliosæ, pituitosæq; atque serosæ, quas solas trahenti illi, tum scilicet, cum nutrimento indiget, iecur remittit. Vnde Auicenna. 3. prim. doctri. 2. cap. 7. dixit, quod famen tollerare, ventriculum replet humoribus putridis, aut virulentis, ex emendatione belunensis. Tripliciter igitur sanguis, fertur à iecore in ventriculum: aut cum iecur plurimo sanguine benigno abundat, à quo redundat in ventriculum, pariter & in omnes corporis venas: aut cum per longiores inedias, vẽtriculus trahit ex iecore benignũ sanguinem, quoniam caret prauo: aut cum trahit prauum, iecore retinente benignum. In vtroq; horum modorũ sedatur fames: in primo, quoniam venter vt dixit Galenus, melius paratiusque alimẽtum habens (puta benignũ sanguinem abundantẽ) externũ cibum non procurat. Non quoniã is sanguis, sit vẽtriculo melius alimẽtum, quam chylus: sed quoniã absolute is sanguis, melius alimentũ est, in cuius abundantia, ventriculus non quærit externũ cibum, etiã si ipsi futurus sit familiarior. In secundo quoq; fames sedatur, breuiori tamen tẽpore, nam iecur inanitũ, rursus à ventriculo repetit, ingensque inter hæc duo membra bellum cõmittitur. In tertio fames sedatur, magis aut minus, pro ratione sanguinis, aut cacochimiæ confluentis. Si enim crudior sanguis, aut pituita confluat, fames maxime sedatur, ob familiaritatẽ quam hic succus habet cum chylo: minime vero si sanguis confluat biliosus, aut biliosi aliqui ichores, nam quanuis huiusmodi succi, appetẽtiam dissoluant, indigentiam non reparant: quin potius ventriculum mordent, & cardialgiam inferunt, vt ijs contigit, qui consuetã cibationis horam præterierunt. E quibus quidam (quibus scilicet crudior sanguis, aut pituita confluit) fame sedata bene habẽt: alij vero syncopizant: quoniam exiguũ, aut nihil, eo succo nutriũtur, mordentur autẽ multum. Quanuis autem sanguine benigno aut vitiato nutriatur ventriculus, id non facit nisi dealbando, & in substantiã chylo similem conuertendo: Sicq; vnius ventriculi, licet plures materiæ remotiores statuantur, vna tantum propinquior est, chylus nempe, qui vlteriori alteratione, in alteram magis immediatã cõmigrat, nimirum in semen, quo nutriuntur omnia membra radicalia, nam eo vna quæuis pars nutritur, quo genita est succo, seminalia ex semine, & carnosa ex sanguine, vt è libro primo de Semine, obijciebatur. Ventriculus autem ex semine, ad initium fuit formatus, ergo ex semine debet nutriri, & substantiam suam redintegrare: nam cum seminale membrum sit, & vim habeat aßimilandi sibi alimentum, in substantiam seminalem commutet necessarium est. Galenus vero, libro tertio de Temperamentis scribens, quod nihil nutrit, antequam in ventriculo, iocinore, & venis, sit demutatum, de nutritione molis corporis, est interpretandus, non autem de organis nutritionis. Idque

ipsa

" ipsa indicant Galeni verba, quæ ita habent. Porro id quoque in concoquendi instru-
" mentis, ventriculo, iocinore, & venis, prorsus aliquandiu traxerit oportet, in quibus
" scilicet præparatũ, nutrire corpus iam queat. Ante vero, quam in his sit demutatum,
" fieri non potest, vt animalis corpori sit nutrimentũ, ne si per totum diem, ac noctem,
" extrinsecus super corpus, sit impositũ. Multoque minus panis, vel beta, vel maza, fo-
" ris imposita nutriat. Vbi si quis verba illa, Nutrire corpus: & illa rursus, Animalis
corpori sit nutrimentũ: & exẽplum etiam eorũ, quæ forinsecus imponũtur aduertat,
manifeste intelliget, de nutritione carnis, & molis corporis eum loqui: non autem de
nutritione organorũ coctionis. Ea enim cum imperfectiora sint, & rudem materiam
tractare, & conficere deberent, ex ipsa ante omnium excrementorũ secretionem, nu
triri nihil vetuit. Cum vero Galenus. 6. de Placitis dixit, quod membra præparãtia
alijs, totas materias & integras illis tradunt, noluit nutritionem membrorũ, ex mate
rijs quas præparãt, totiens ab ipso, tum alibi, tum eo etiam libro concessam adimere:
sed id tantũ voluit, quod quæ alijs præparãt, non sunt instrumẽta distributionis, illius
materiæ in corpus, sed eam sic præparatã, tribuunt parti in quam præpararunt, à qua
fit distributio in omnes. Sic ventriculus præparans iecori, non distribuit chylum, sed
iecori transmittit: Iecur vero sanguificat ipsum, & vniuerso corpori distribuit. Qua-
re non præparat cordi, nam si ei praepararet sanguinẽ, non fieret distributio ipsius è ie
core, sed prius traderetur cordi, & à corde fieret distributio. Cum vero Galenus di-
xit, ventriculo inesse appetentiã, conuenientis sibi qualitatis, per conuenientem quã-
litatem, totam substantiam intellexit, vt sæpe alibi. Et cum dixit, in halitus aut va-
poris modum, ventriculum nutriri chylo, noluit significare diuersam nutritionem,
à nutritione reliquorum membrorũ, sed modum quẽ natura seruat semper, in apposi-
tione nutrimenti, ad partẽ alendam. Facit enim tantã cõminutionem, sparsionẽ, & at-
tenuationẽ alimenti attracti, per partẽ nutriẽdam, vt merito euaporationis vocabulo,
ad id significandum vtatur. Libro enim. 3. de Sympthom. causis, ante finẽ, ita scribit.
" Appositio fit, cum id quod nutrit, halitus speciẽ in se recipit. Et lib. 1. de Semine post
" mediũ, hæc habet. Deinde post proprij humoris in singula mẽbra attractionẽ, id quod
" est attractum, in multas particulas dissolutũ, paulatim quasi exhalationem, attrahen-
" tibus membris adiungitur, ac quadam temporis mora immutatur, aßimilatur, & con-
" corporatur. Quinto etiam lib. de Vsu part. cap. 6. renum nutritionẽ, sequenti expli
" cat oratione. Renũ vero vterque, multũ quidem bilis flauæ attrahit, ac propemodum
" omne id, quod venæ & arteriæ, quæ in ipsis sunt cõtinuerint: multum vero & san-
" guinis, quod scilicet in eo est tenuius, ac humidius. At biliosi quidem excremẽti, quid
" quid non admodũ crassum fuerit, cum vrinis permeat: sanguis vero carni ipsi renum
" aspergitur, instar fecis cuiusdam: inde iam paulatim, vaporis modo in totam ipsam
" dispergitur, adhærescit, vnitur, atq; demum alimentũ fit renibus. Quod vero sanguis,
melius, paratiusque, sit alimentum, quam externus cibus, ventriculo nutriendo, dixit
Galenus: imparatius tamen est, quam chylus iam confectus, qui paratißimus est, vt in

ventriculi substantiam cõmutetur. Ad aliud vero dicendum, quod ventriculus, licet prius refici occipiat, posterius famescit, quoniã plurimũ chyli, seruat sibi, in rugis & cauitate sua, quo alatur. Idque significauit galenus, per verba illa, Saturatus, Abũde saturatus, Et perfecte repletus, quibus vtitur locis citatis. Et etiam quoniã externa, citius inaniuntur, ob externum aërem, in quem euaporãtur, vt scribit Galenus lib. 1. de Causis sympthomatũ, cap. 7. in hæc verba. Nam quoniam cute tenus, vnumquod" que animal, in ambientẽ aërem digeritur, accidit vt membra quæ sub ea sunt, prima" vacuẽtur. Quare quod quidam existimãt, cum mẽbra affigunt, iam indigere ventriculum, & magis indigere cum nutriuntur, eamque indigentiã resarciri per sanguinem ab hepate ad ventriculum, non minus quam ad alia membra distributũ, præter Galeni mentem est. Primo, quoniã vt diximus, externa citius innaniuntur. Secundo, quoniam cum membra affigunt, iecur nutritur, & cum nutriuntur indiget alimento, ergo iam præterijt distributio sanguinis ad membra, quare ad vẽtriculum tunc non ibit ex iecore, quod iam est alimenti indigum. Tertio, quoniam non quotidie, sed per longas tantum inedias, voluit Galenus, sanguinem à iecore in ventriculum remeare.

Pars vero vtilis alimenti, per coctionẽ separata, in qua elementorũ iusta mensura, situs, & ordo, parti nutriendæ similis, iam habetur: altrici facultati subiacet, non coctrici. Non enim confunduntur coquens, & alens facultas, neq̃ sola ope, quatuor facultatũ ministrãtium, cõpletur omnis nutritio, vt magno errore, doctißimus sentit Fernelius, 5. Physiologiæ, cap. 4. Primo, quoniã coquẽs facultas, est ex ministris, alẽs vero ex principibus, nihil vero sibi ipsi ministrat: nec in diuerso ordine facultatũ constituitur. Secundo, quoniã coctio est alteratio, vel mutatio nutrientis, in nutriti qualitatẽ, 2. lib. de naturali. facult. autore Galeno. Vbi in qualitatẽ dixit, non in substantiã: quoniã substantialis transmutatio, nõ est coctio, sed nutritio: Quæ definitur à Galeno .1. de Naturalib. facultat. ad id quod nutritur, eius quod nutrit aßimilatio: vel eius quod euacuatur repletio, vt lib. 1. Aphorismorum, comment. 15. idem testatur. Coctio ergo qualitatem affert, & elementorũ commistionem, ac dispositionẽ similem ei, quæ in parte nutrienda reperitur: Alitio vero, elaboratũ atq̃ confectum à coctrice alimentum, in vsum & substantiã corporis vertit. Exemplum est, nam chyli confectio, coctio est ventriculi, per quam cibus qualitatẽ, & commistionem nutriendo ventriculo opportunã accipit. Ex parte autẽ chyli confecti, ventriculus nutritur, actione altera, quæ substantiã affert, & partẽ ventriculi exhaustam reponit: hæc autẽ alitio est, non coctio. Sic sanguinis in iocinore confectio, coctio est, qua sanguis prouenit, ex quo iecur alitur, altera actione & cõmutatione substantiali. Sic etiam existimare oportet, quod in tertia coctione, quæ in membris agitur, membra cõmutant sanguinẽ, in alimentũ sibi opportunũ: & alens facultas vertit ipsum, in substantiã membri, actione quadam, quæ non est coctio, sed alitio, & substantiæ reparatio nũcupata: Ita vt semper coctio, dicat viam quandã, & perfectionẽ in membrũ, non tamen ipsam postremã mutationem. Hinc apud Gal. 3. lib. de Natur. facult. & 4. lib. de Sanitate tuenda,

da, capite vltimo. Alimenti coctiones tres sunt, chyli confectio, in ventriculo: sangui-ficatio in iecore, & venis: & tertia quæ in vnaquaq; agitur particula, ex qua nutri-mentum prouenit, simile parti nutriendæ: diuersum pro partium nutriendarũ varie-tate. Ex quo genere est medulla, in oßibus: spumeus humor, in pulmone: in compagi-bus articulorũ, humor quidam glutinosus: in testibus & parastatis, semen: in lingua, saliua: in mammis, lac: vt lib. 5. Aphorismor. comment. 39. Galenus est autor. Hæc enim in vnoquoq; membro, pro suæ substantiæ ratione, proueniunt alimenta per ter-tiam coctionẽ: quã sequitur postea eiusdem membri nutritio, ex tali alimento genito. Hanc vero nutritionem, Galenus non appellat coctionẽ, nam quatuor, non tres, sta-tuisset: cum Auicenna prima primi, doctrina 4. cap. 2. qui non modo venia, sed & laude dignus est, quod solo nomine à Galeno discesserit: rem autẽ exacte & vt decet enarrauerit. Nam & Galenus, solo nomine coctionis, in alterationẽ mutato, lib. 3. de Causis sympthomatum, ante medium, quatuor agnoscit alterationes, nomine altera-
“ *tionis, dato etiam nutritioni. Sunt autem hæc Galeni verba. Naturalium actionum*
“ *prima, ac propemodum omniũ maxime necessaria, nutritio est: quæ alteratricis actio-*
“ *nis, quædam est species. Est enim & coctio, quæ in ventre agitur alteratio: non secus*
“ *autem & quæ in venis: quibus accedit ea, quæ in quaq; est particula: post quã quarta*
“ *est, quam aßimilationẽ vocant: nomine quidem à nutritione dißidens, re autem non*
“ *dißidens. Ex quibus Galeni verbis, plane constat, quod quanuis coctio, quæ via est in membrum, sit triplex: alteratio tamen est quadruplex, vt nomine alterationis (præ-ter coctionem triplicem) includatur etiam nutritio, quæ vera est membri repositio: cui tres dictæ coctiones ministrant.*

Nomine autem nutritionis, tres actus intelligit Galenus, appositionem scilicet alimenti vtilis, quod in roris formam, è vasis excidere apud Galenum, diximus libro nostro de humoribus, cap. 2. Excidit autem non suo pondere (nam vndiq; fertur, vbi nutritione est opus, sursum, deorsum, & in latera) sed à facultate tractrice, partis nu-triendæ. Sicut enim tractionẽ, ab apetitu (ceu à termino à quo) incipere diximus: ita
“ *in appositionẽ (ceu in terminum ad quem) tendere arbitramur. Quod voluit Galenus*
“ *lib. 3. de Naturalib. facultat. in principio, vbi ita scribit. Indicatũ præterea est, &*
“ *quod ante aßimilationẽ agglutinatio fit, hanc vero præcedere quæ græce* πρόσθεσις
“ *latine appositio, vel adiunctio dicatur. Hæc (vt sic dixerim) finis est actionis, quæ ab*
“ *attrahente vi perficitur, siquidem ipsa nutrimẽti, ex venis in singulas particulas ad-*
“ *ductio, agentis adhuc, attrahentisq; virtutis, est opus. Adductũ vero iam esse, ac par-*
“ *ticulæ apponi, ipse est finis, cuius scilicet causa, eiusmodi actio est desiderata. Quippe idcirco est attractio, vt sit appositio. Quibus verbis, luce clarius constat, ab appetitu, aut desiderio alimẽti, in alimentũ appositũ, tractricis operationẽ perductã fuisse. Vtq; tractio terminatur, in appositionẽ, sic ex appositione incipit nutritio, ita vt inter nu-tritionis actus, ceu ipsorum primus cõnumeretur. Hũc sequitur agglutinatio, quæ cõ-mutatio quædam est, appositi alimenti in nostrã substantiã, loco eius quæ effluxerat,*

non enim aliter, vniri possunt alimenta apposita, nisi forma substantialis, ipsius partis quæ nutritur, informet ipsa. Huiusmodi vero commutatio, facultatis altricis est operatio, cui cõtinens facultas ministrat. Hæc enim alimenta apposita firmiter tenet, donec eam cõmutationem perpetiantur, vt autor est Galenus, lib. 3. de Naturalibus facultatibus citato. Hinc detegitur error Valesij, lib. 2. Controuersiarum, cap. 17. vbi agglutinationem (inquit) non facit facultas aliqua vitæ, sed vt in reliquis etiam inanimatis, quæ suo modo substantiæ, facile affiguntur, cum coniuncta aliquo tẽpore morantur, affiguntur sua sponte: vt cera ceræ, pix pici, breui tẽpore, si simul sint, & nihil impediat vniuntur: potissimum in ipsa agente igne, vt in alimenta agit noster calor. Quod vero omnia affigantur in nostro corpore, ex dispositione ipsius materiæ probat, quoniam Galenus scripserit, 6. Methodi, cap. 5. dura ossa non posse coalescere, mollia vero posse. Sed contra est primo, quod alimentum appositum forma roris, cõmutatur in nostri corporis substantiam, & formam nostri induit, sic enim adglutinatur & vnum fit nobis, non vt cera, quæ ceræ iuncta, maiorẽ ceram, coagmentatione quadam efficit: sed vt corpus viuens, quod ex non viuenti reparatur, & nutritur, ac in sui substantiam, appositum alimentum commutat. Materia autem, quantumuis sit mollis, ac cerea, se ipsam cõmutare non valebit: quanuis facilius à facultate commutetur, quam dura: Sic enim mollia ossa coalescunt, quoniam facultati formatrici, minus reluctantur, mollia quam dura. In demortuo autem animante, quantumuis molli, ac recenti, nunquã ex sola materiæ dispositione coalescent, quoniã vitæ facultates desunt. Secundo, quoniam diutius cohærere vult, vt adglutinentur, quod sine facultate aliqua vitæ, puta contentrice non fit, autore Galeno, lib. 3. de Naturalibus facultatibus in principio. Contentrix vero, non sibi seruit, sed commutatrici: ergo ad agglutinationẽ, nõ modo est opus simplici, sed etiam duplici facultate. Tertio nam eum, qui solius materiæ dispositione, agglutinationem fieri tradit, sine facultate aliqua vitæ, ridiculum appellat Galenus, 2. lib. de Facultatibus naturalibus, non longe ab initio. Qui sane locus, hominem ne à Galeno irrideretur, à sua sententia nescio cur non reuocauit: nisi forte ita furtim, & cursim eius vorat libros, insaciabili quadam scribendi auiditate, vt fructum ex tanta vbertate, capere nequeat. Sunt autem Galeni verba huiusmodi. Nisi enim à natura, facultas quædam naturalis, vnicuiq; instrumento, statim ab initio sit tributa, durare animalia non poterunt, non modo tantum annorum, sed nec paucissimorũ dierum numerum. Quippe si nullius ea curæ mandemus, arteq; & prouidentia destituamus, ac solius materiæ momentis gubernari velimus: nulla vsquam potẽtia, vel trahente quod sibi est commodum, vel amoliente quod est alienum, vel alterante, agglutinanteq; quod se est nutriturum: nescio quo pacto non ridiculi futuri simus, si de naturalibus actionibus disputemus: multoq; magis, si de actionibus animalibus, totaq; vita. Quarto, quoniam palinodiam videtur recãtare, cum subdit, potissimũ in ipsa agente igne, vt in alimentum agit calor noster. His enim verbis ex sola materiæ dispositione, coalitum fieri, veretur sine agente

aliquo

aliquo statuere: & in corpore nostro, innatũ calidum, agẽs id, esse decernit. Quod tamen est omnium facultatũ instrumentũ, non modo nutritoriæ, sed omniũ etiã quæ in nostro corpore cõtinentur: quare velit, nolit, incidit in id, quod vetare studet. Primus ergo nutritionis actus, appositio est alimẽti, qui forma roris apponitur membris. Secundus adglutinatio, in qua ipsum alimentum, cõmutatur in nostram substantiam, appellaturq́ cambiũ arabibus, exemplo eius in quo vnum pro alio redditur. Quamuis autem hoc alimentum, recens commutatum, membrum iam sit, & non simpliciter alimentum, sed alimentũ vnitum appellari debeat, nondum exactam firmitudinẽ, soliditatẽ, & similitudinem cum parte cui adhæsit, adipiscitur: donec vlteriori facultatis nutritoriæ actione prouehatur, vt exemplo vitiliginis (hispanis aluaraz appellatæ) monstrat Galenus. Ibi enim adglutinatum alimentum, vlteriorem mutationem desiderat, quã simile prorsus reddatur, parti quæ nutritur, non autẽ albidius aut nigrius. Vnde hunc tertium actum, assimilationem appellat Galenus, quoniam exactam per ipsum, similitudinem cum membro, alimentũ fuit adeptum. Dicti autem tres actus nutritionis percensiti: in vnã actionem, & operationẽ vnam, incidunt & conspirãt. Vnius enim facultatis vna est operatio, quare facultatis nutricis actio, vna erit, ab alimenti appositione, in exactam assimilationẽ, per ipsius alimenti adglutinationem progressa. Hæc appellatur nutritio, aut alitio, à facultate nomine dato functioni: appellatur etiam assimilatio, ab actionis fine, sicut dealbatio, ab albedine, quæ conquiritur. Atq́ ea significatione summitur, lib. 1. de Naturalibus facultatibus, vbi dixit,
« quod nutritio est eius quod nutrit, ad id quod nutritur assimilatio. Quibus verbis, noluit appositioni, nec agglutinationi, nutritionis nomen adimere: sed actionem quæ tria illa cõprehendit, finis nomine insigniuit. Hic etiam monendus lector est, assimilationis vocabulo nõnunquam abusum fuisse Galenum, pro tertia coctione, quæ in membris agitur, & appositionem antecedit: quoniam per eam alimentum redditur simile, & idoneum nutritioni partis. Sic enim 5. libro Aphorismorum, cõment. 39.
« ad hunc modum scribit. Quantum igitur alimenti, ab ipsa alterati, fuerit nutrito cor-
« pori exquisite assimilatum, illi apponitur parti, ac nutrit eam. Vbi alimenti assimilationem, antecedere appositionem voluit, nomine assimilationis dato tertiæ coctioni, non actui postremo nutritionis, nec ipsi etiam nutritioni. Quod volui monere, ne vocabuli significatione varia, quispiam sibi imponat.

De instrumentis facultatum.

CAP. VIII.

HOMO ex anima & corpore constans, suarũ actionum, est causa princeps, atq́ prima. Licet enim ab anima, vires habeat, & potentias agendi: Ipsa anima non net, nec flet, nec intelligit, sed homo per animã, vt libro primo tractationis de Anima autor est Aristoteles. Anima vero per facultates, quas diuersas, diuersis actio-

nibus accomodat, operatur. Facultates vero huiusmodi, diuersis vtūtur instrumētis, neruis, arterijs, venis & fibris istorum, complexione, innato calido, & spiritu. Quæ cum agentia sint immediata, & proxime ad effectum accedant, medicis qui sensum se quuntur, magis sunt causæ, & per se, ac primæ appellantur. Nam licet sint postremæ in causando, sunt primæ quæ effectui iunguntur. Hinc libro de Differentijs sympthomatum, cap. 1. idem est inquit Galenus primo & per se, tametsi aliqui atticizātium seccus loquātur. Vbi Aristotelem insinuat. Sed de nomine hoc videtur dissidium & tātis viris indignū. Quod tamen vulgus medicorum, magis barbare quam inepte componit inquiens, quod per se summitur dupliciter, contra mediate & sic summitur à Galeno, & contra per accidens & sic ab Aristotele.

Facultas procreans (quæ in gignentē & conformantē est diuisa) vtitur spiritu gignitiuo, in quo habitat, & omnium aliarum facultatum & partium instrumentis. Omnium enim vsus nouit, & omnia naturalia, in eximia cōtinet doctrina. Si vero aliud præter hæc, peculiare instrumentum habet, in discernendo & separando: abditum id est, & medicis ignotū. Quod tamen inquirendum esse, monet Auerrhous lib. 3. Collectionum, cap. 16. vt capite sexto huius tractationis diximus, vbi hanc facultatem à separatiua non esse diuersam monuimus.

Alens vero facultas, in commutando & assimilando alimentum, vtitur complexione innata, non influenti. Alioqui enim, pars reposita ab osse, & à cerebro, nō esset frigida, si ab influente à corde calore commutaretur. Nam cum innata complexio, quorundam membrorum sit calida, & aliorum frigida: oportet vt in nutritione & reparatione ipsorum, alimentum partium calidarum incalescat, & frigidarum infrigidetur, à natiua frigiditate. Et profecto si pars cerebri reponenda, eadem debet constare tēperatura, & essentia, qua reliquū cerebrū: nō video cur eius partis ag generatio, à tēperatura cerebri, talem alterā, qualis ipsa est producente, non consurgat. A temperatura (inquam) idest calidi ac frigidi, humidi ac sicci cōplexione, omnibus his qualitatibus, simul ad actionē cōcurrētibus. Primo quoniā rationi magis est consonū, simile à simili produci quā à dissimili: Temperies ergo cerebri quæ reponitur, à temperie cerebri producitur, & non à solo calore, aut calore simul cum humiditate, partibus tēperiei constitutiuis. Quomodo enim calor cerebri, nihil agente frigiditate eiusdem, sanguinē ad talem frigiditatē, qualis in cerebro reperitur alterabit? Secundo quoniam etiā si daremus, à solo calore cerebri, vniuersam cerebri tēperiem posse induci, quis ibit obuiam eiusdem frigiditati, quominus infrigidet sanguinem appositum? Agens enim passo proximum, necessariam infert passionem. Aut ergo ea infrigidatio, est conformis nutritioni, aut ipsi contraria. Si conformis, cur naturam dicunt, non vti frigiditate? Si cōtraria, naturæ absurditatē accusent, que cerebrum enutrire volens, actionem alteram ipsi innexuit, nutritionis eiusdem corruptiuā. Tertio nam ex contrarijs in vnum coëuntibus, commista semper procedit actio, quamuis non ex natura conueniāt. Sic enim fit suppuratio à calore natiuo & extraneo, lib. 1. Prog-

nosti-

nosticorum, commentar. ult. & 2. lib. Aphorismor. comment. 47. autore Galeno. Multo ergo melius fiet, cum contraria ex naturæ ordine conuenerunt, in unam temperiem, ut actio una resultet, quæ ad certum gradum, caloris & frigiditatis termine tur. Quarto quam habet rationẽ, morbus ad lædendum operationes primo & per se, eandem habet sanitas ad perficiendam easdem: omnium vero quatuor qualitatum me diocritas sanitas est, non modo caloris, sed etiam frigoris. Ergo omnium mediocritas actiones perficit, & non una earum sola. Dum febriens præterea, vacuato humore, ad pristinam reddit temperiem, à quo alio reducitur quam ab innata frigiditate? Di cunt à calore innato hæc omnia fieri. Sed si per calidum innatum, intelligant substan tiam aëream & aqueam, ex calido & frigido, humido & sicco natam, ut Galenus. 1. lib. Aphorismorum commentario 14. vere id enũciant: Nam calidum innatum hæc facit, ob innatam frigiditatem quam habet ut diximus. Si vero solum calorem intel ligant, interpretentur nobis, quomodo huiusmodi calor quãtumcunq; sit temperatus, infrigidet, nihil agente frigiditate comite, qua temperatur. Libro insuper de Rigore & tremore, ad medium, innatum calidum, duplicem motum, ex natura, suæ conserua tioni necessarium, habere dixit: unum ad extima, ob calorem, & alium intro, ob frigi ditatem qua constat: Ea ergo utitur natura, ad vitã, & innati calidi conseruationẽ. " Sunt autem Galeni verba huiusmodi. Qua enim semper mobilis est innatus calor, nõ " intra tantũ, extra ue mouetur, sed alius, alium motũ semper excipit. Et infra. Quod " autem extrorsum exeat & efferatur, & (ut sic dicat aliquis) explicetur à principio " proprio, quia calidum natura est obtinuit: interiorem autem, & infernum statum pos " sidet, quod frigoris alicuius sit particeps: quandoquidem, mistum ex calido & frigi " do existit. Accedit, quod frigiditas, naturalem appetentiam iuuat. Unde ventriculus frigidus, libro Artis medicinalis, apud Galenũ, bonus est ad appetendum, Aqua item edax est, ob refrigerationem, 6. lib. Epidemiarum. Nam inepta est Valesij responsio, lib. 5. cap. 11. quod frigida causa, non iuuat appetentiam per se, refrigeratione in quam sola: nam hac ratione (inquit) cum stupefaciat, & tollat sensum, potius extin guet famem: sed corrugatione & adstrictione: qua ratione, sentimus acerba omnia famem inferre. Sed multipliciter errat Primo, nam stupefactio non est effectus fri goris per se: sed consequitur naturam partis sensiuæ, quæ cum vehementi frigiditate nequit operari Secundo, nam pari ratione argumentaberis, nullam actionem calore iuuari per se, calfactione (inquã) sola: nam hac ratione cum comburat omni actioni erit impedimento. Forte enim non minus calor, sui ratione comburet, quam frigus stu pefaciat. Tertio, nam corrugatio, & adstrictio, sunt effectus frigoris per se, quatenus ei conuenit ex natura, omnia congregare, ergo fames per se sequuta, ad hos effectus per se, non erit accidua. Quarto nam diuersa est actio frigiditatis, & acerbitatis in ventriculo: illa enim est qualitas prima, hæc secunda: illa congregando, quod habet ex natura, agit: acerbitas vero rodendo, & persimile quid suctioni venarum ventri culo inferendo: nam aliter profecto, aqua est edax ac sorba. Adde quod frigiditas

con

contentrici opitulatur, hunc enim vsum, præbet melancholicus succus ventriculo, apud Galenum. Nec valet solutio Auicennæ, prima primi, doctrina .6. cap. 3. vbi dixit, quod frigiditas, accidentaliter iuuat, quoniam tenet villos, secundum figuram bonæ compræhensionis. Hoc autem (inquit) est instrumentum præparare: & non est, in ipsamet operatione, auxilium ferre. Sed contra est, quod contentio quæ villis fit, nihil aliud esse videtur, quam ea villorum contractio, & instrumenti applicatio, ad rem quæ retinetur: similiter enim continet villi, ac manus, & digiti, contractione quadam. Autor ergo contractionis, erit contentionis causa perse: Et ex consequenti, contentio quæ villis fit, iuuatur per se à frigiditate: sicut quæ manu fit, à virtute animali motrice. Sic etiam expultrix, maiori vtitur frigiditate, quoniã maiori villorũ contractione opus habuit: & per vehementer refrigerantia exercetur, vbi materia violentius irruens, est repellenda. Sicut vbi plus trahere conuenit, calorem augere curat: quantum enim sunt contraria, tractrix & expultrix, tantum contrarijs instrumentis, opus habuerunt. Nec tamen mihi plurimum arridet, quod Christophorus à vega medicus insignis, noster olim præceptor, censuit frigiditatem natiuam, agere quidem, sed naturam non vti ea, vt instrumento facultatum naturalium. Nam si actio eius, est naturæ conformis, cur non vtatur ea, non videmus. Altrix præterea facultas, ex sanguine calido, cerebrum facit, atq; os frigidum: quod tamen sine frigiditate natiua, facere nequit: ea ergo vtitur, ceu idoneo instrumento, ad id munus obeundum. Quid ergo, sibi voluit Galenus, lib. 3. de Causis sympthom. prope finem, qui omniũ facultatũ naturaliũ, instrumenta declarans, ita scripsit? Calor adauctus valentius alterat, modo tamen non eo incrementi perueniat, vt iam colliquet. Tum enim primum, omnino inutilis est. Frigus vero, nulli functioni est ex vsu. Ego sane dixerim, in impetum orationis hæc esse referenda, quo vtimur, dum quidpiam euehere, & contrariũ deprimere est animus. Quare tantũ significãt nobis, huiusmodi Galeni verba: quod multo magis vtitur natura calore, ad functiones, quam frigiditate. Quodq; ea qualitas, naturæ magis est conformis, & intima, quã frigiditas. Id enim cap. 1. eiusdem libri, mihi dixisse, est visus, dum ita scribit. Quum enim huiusmodi quandam temperiem, quæ ex quatuor constat elementis, & quæ proprietatem corporis ventriculi constituit, causam alterationis ciborum esse sciuerimus: & quod ad hanc rem, plurimũ confert calidum elementũ, ad inuentionem causarũ cruditatis, quasi manuducti sumus. Quibus verbis, nemo non videt Galenũ, vniuersæ temperiei, ex calido & frigido, humido & sicco constitutæ, primariam actionẽ chylificandi tribuere. Et quod calor, est ex omnibus constituentibus, qui plurimum confert, & valet, ad eam actionem obeundam. Ex quo principio, causas cruditatis, inuenire docet. Quæcunq; enim, hanc temperiem turbant, cruditatem pariunt: & quod calorem ventriculi adimit, maioris cruditatis est causa: quoniam plus alijs ad coctionem conferebat. Ipsa præterea Galeni verba, impetum ipsum præ se ferunt: quoniam nec calor, tum primum est inutilis, cum colliquat: siquidem ante colliquationem, in febrientibus vtcunq;, læduntur

tur

tur eius actiones: nec cum eo peruenit, vt iam colliquet, prorsus est inutilis: per eum enim tũc fiunt omnes nostri corporis functiones, quanuis læsæ & parum firmes. Sic ergo frigiditatẽ, nulli functioni fore ex vsu, apud Galenũ audire oportet: quasi velit, parum vtilem esse, comparatione caloris, qui plurimum ad omnes functiones confert: præsertim ad eas, quæ sunt toti corpori communes, de quibus ibi agit Galenus: hæc enim calore magis, quam quæ vnicuiq; parti sunt propriæ obeuntur. Nam in coctione ventriculi, duplex alteratio est, vna per quam nutritur, & fit à temperatura ipsius ventriculi innata: & altera, per quam toti corpori seruit, nempe conuersio alimenti in chylum, quæ fit, ab innata temperatura dicta, & à cordis calore influente, & à calore membrorum circumiacentium, iecoris, lienis, & omenti. Fuit enim opus, omnium horum membrorum calore, ad comminutionem alimenti, fusionem, efferuescentiam, & ad separationem partis excrementosæ, quæ pluri calore obeuntur. Sic vinum ebibitum, & calida medicamenta, atq; indumenta, admota ventriculo: & exiguus recessus per calidum, coctionem hanc iuuant. Sic ventriculus calidus, plus coquit. Sic ex quouis frigore addito, aut vestium detectione, aut pedum refrigeratione offenditur. Sicq; Galenũ audire oportet, libro cui titulus est, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, ante medium, vbi frigiditatem dixit, omnibus animæ officijs incõmodare. Quæ sententia, de frigiditate excedente, & de animæ officijs cõmunibus, intelligenda est. Hinc lapsus ad frigidum, est deterior, quam lapsus ad calorem: quoniam per eum, calor qui qualitas est, magis familiaris, & amica naturæ, destruitur: præsertim cum lapsus est extremus, & calor ac virtus extinguitur. Ratione cuius, dixit verissime Auicenna, 4. prim. cap. 3. quod extremus lapsus frigoris, difficilius in calorem adducitur, quam extremus lapsus ad calidum, refrigeretur: Quanuis lapsus (vt inquit) exiguus ad frigidum, facilius incalescat, & sanetur: quam persimilis alter, ad calidum refrigeretur: ob caloris maiorem efficaciam in agendo. Nec obstat, quod eodem capite dixerat, tempus refrigerandi, & calfaciendi esse vnum. Id enim, comparatione ad qualitates passiuas, in quibus, magna est temporis differentia, intelligendum est. Vnde Galenus, libro septimo Methodi, non vnum esse dixit, nec æquale, sed quodammodo æquale, ac si modica interesset differentia, & qualitatibus passiuis non respondens.

Auctricis facultatis instrumentum, abundans calor est, & impetu quodam actus spiritus. Caloris enim, proprium est, materiã extendere, ac dilatare: Vnde quæ augentur corpora plurimum habent calidi innati: Spiritus vero commotio, & impetus, partes cauat, & extendit vndiq;. Auctrici autem, nutrix facultas, ministrat alimentum, quo cauitates replentur, & membri substantia, per eius conuersionem reparatur. Id autem alimentum iam commutatũ, rursus à facultate auctrice, cum reliqua membri substantia, cum qua coiuit, extenditur: & à nutrice, tandiu repletur, quandiu mollis materia, paret extensioni. Habet enim ex naturæ ordine augmentum, nutritionem semper comitem, adeo vt dicta extensio, nunquam esset verum augmentum,

sine

ſine coniuncta ſibi nutritione, quanuis ſine vberiori nutritione, quam pro ratione deperditi, conſiſtere poſſe dixerimus: exemplo puerorum, qui diutinis morbis emaciati, augentur interim: in quibus, rugoſæ, foraminulentæ, & ſemiplenæ, defectu alimenti, redduntur partes: & talem ſtatum ſeruant, qualem vigentia corpora, quæ euidenter augeri deſierunt, dum emaciantur conſequuntur. Nam cum minora non reddantur, nec vbere nutriantur, graciliora & magis foraminulenta euadant, neceſſum eſt. Et ſicut hi, in priſtinũ reddire habitũ, nũquã poſſunt, niſi multo plus ſit quod apponitur, quam quod vacuatur, autore Galeno lib. 2. de Naturalib. facultatib. ante medium: ita etiam pueri emaciati, habitum naturalem nunquam conſequentur, niſi dicta foramina, pluri alimẽto poſtea repleuerint. Quo tempore, non dicẽtur augeri, ſed nutriri, & refici, pro ratione auctionis, tum temporis factæ, cum ſolida membra extendebantur. Ob hanc autem nutritionem comitẽ, ſine qua auctio conſiſtere nequit, dixit Galenus, lib. 1. de Naturalib. facultatib. in principio, quod augmentatio, eſt motus compoſitus, ex latione & alteratione. Nam extenſio motus localis eſt, nutritio vero alteratio, apud Galenum, vt diximus.

Tria autem ſecundum communem conceptum, neceſſario ineſſe ei quod augetur, voluit Ariſtoteles, libro .1. de Ortu & interitu: quamlibet ſcilicet partem, eius quod augetur, augeri: Et aliquo extra adueniente, intus ſuſcepto, fieri augmentationẽ: Et manere, ac ſeruari, quod augetur, ſecundum priorem formam. Quod enim augetur, vndiq; extenditur, & fit maius: hæc autem extenſio, augmentatio non eſſet, niſi comes ipſi ineſſet nutritio, quæ ab externo cibo intus attracto fit. Niſi enim quæ extenduntur corpora, id à nutritione nanciſcantur (vtiq; ab alimento probe refecta) non augeri, ſed extendi potius iure dicentur: tum enim, ſpeciẽ quandam augmenti præbẽt, verum autem incrementum adepta minime ſunt. Quinimmo, diſtendi in omnem partem, ea tantum poſſunt, quæ per naturam ſunt adaucta: quæ enim à nobis diſtenduntur, ſicut vna dimenſione id patiuntur, ita reliquis minuũtur, vt experientia docet, & confirmat Galenus, lib. 1. de Naturalib. facult. cap. 7. Fit autem ſemper, hæc extenſio, & crementum, pro ratione partis, aut corporis quod augetur. Si enim longiora ſunt, quã latiora, & latiora, quam profundiora, magis augẽtur longitudine, minus latitudine, & minime profunditate: ita vt cuiuſq; ratione, & proportione ſeruata, priſtina ſemper ſeruetur forma, & figura, in parte aut corpore maiori, quæ erat prius in minori. O quot ſophiſmata, quot deliria, quot diſſidia expoſitorum Ariſtotelis, hac noſtra expoſitione redduntur irrita: cum enim eius quod augetur, omnẽ partem augeri dixit, non aliud voluit, quam ſecundum omnem dimenſionem augeri, id quod augetur. Quare non obſtat, quaſdam in corpore partes, interdum non augeri, interdum vero plus, quam pro ratione aliarum, vt de vtero & mammis voluit Galenus: quædam quoque, non modo non augentur, verum à natura exſiccantur, & tabida redduntur, vt vena vmbilicalis, & quædam cordis anaſtomoſes. Vt autem id quod augetur, in omnem dimenſionem diffunditur, nulla eius quod augetur parte, dilatationem fugiente:

ita alimentum, in omnem partem transsumitur, & nulla nec minima, nec minor ipsa pars reperitur, quæ alimentio humore non alluatur: sicque natura, tam vacuum, quam corporum penetrationem, summa arte vitauit. Si enim natura dilatante partes corporis, neq; alimentum, neque quidpiam aliud succederet, vacuum daretur: si vero in omnem partem, traheretur alimentum, nulla dilatatione facta, corpora penetrarentur: quorum vtrumque ceu impossibile, natura vitauit, omnem partem extendens, & in omnem, alimentum ea ratione alliciens, vt omnem augeat dimensionem, priori proportione seruata. Vnde fit, vt omni parte crescente, consimilis semper seruetur figura, quam speciem, aut formam, appellauit loco citato Aristoteles: cum manere, & seruari, quod augetur, secundum priorem formam adstruxit. Et eam sententiam, ab Aristotele mutuatus est Galenus, primo libro de facultatibus naturalibus, in principio, vbi auctionem definiens, & diminutionem, dixit: quod " illa est, cum ex minore maius fit, hæc cum ex maiore minus, propria scilicet vtrobiq; " seruata forma. Nã nõ aliter quam si omnes partes, iuxta proportionem augeantur, forma eadem potest seruari. Vnde omnium expositorum Aristotelis error detegitur, interpretantur enim, formam substantialem eius quod augetur, seruari eandem, materiam non itidem. Quod tamen falsum esse constat, Primo, quoniam quod attinet, ad actiones naturales, nihil differt homo, aut aliud animal, à planta: dum autem planta augetur, forma plantæ, quæ antea erat in minori planta, non extenditur ad alimentum quo augetur (vt existimant) sed pars formæ, aggeneratur in materia præparata: vt cum ignis ex ligno producit ignem, non extenditur forma ignis generantis, ad ignem genitum, sed denuo producitur in ligno, & fit ignis: quoniam non minus diuisibilis est, forma vegetans, quam forma ignis. Secundo, nam non omnis materia fluit, pars enim terrea, prorsus digeri, & abire non potest (aliter facile esset, vnicuique reiuuenescere, & perenne fieri) quantum autem manet materiæ, tantum maneat formæ opus est: & quantum carnis & ossis difflatur, tantum de forma carnis & ossis adimatur par est. Tertio, nam vere & ad sensum, compositum est quod augetur, non forma, aut materia seorsum. Quod vero per formam, partes quasdam, quas appellant formales, alijs materialibus contradistinctas intelligant alij, delirium est: siue enim per partes formales, intelligant minima naturalia, quæ vim formæ habent, & per materiales, horum minimorum partes, quæ præ sui paruitate nequeunt agere: siue vt volunt alij, formales appellentur organicæ, materiales vero ipsæ similares: siue vt alijs placuit, per formales intelligant porosas, & per materiales solidas, quæ inter porum & porum interiacent: nunquam conficient, augmentum fieri, penes partes formales, & non penes materiales: nam omne quod augetur, secundum omnem sui partem augetur, naturali partiũ proportione seruata, vt diximus. Secundo, nam organicæ partes, non aliter nutriuntur, quam similaribus ipsis probe nutritis. Tertio, nam quanuis, pars quæ minor minima est, seorsum sumpta, nec haberet formam, nec vim formæ: à corpore tamen indiuisa

iuisa

uisa, & cum alijs comparibus sumpta, formam habet, & vim eius, non minus quam aliæ. Quarto, nam si nutritio, fieret solum in poro, alimento ibi attracto & adglutinato, & pars quæ poros interiacet, non caperet alimentum, vt existimant: non omnis pars, eius quod augetur, augeretur, sed persimilis esset auctio, cremẽto quadrati, ex additione gnomonis: quod summopere cauit Aristoteles. Tantum ergo pars omnis crescit, & in omnem tantum afflait alimenti, quantum ipsa actione caloris, vndiq; valet extendi. Quod tamen ante nos aliquem intellexisse non lego.

Facultates ministrantes, tractrix, continens, coquens, & expellens, quædam sunt priuatæ, in gratiam solius membri, cui insident tributæ: aliæ communes, in gratiam totius corporis, aut plurium partium eius. Ventriculus, iecur, & venæ, trahunt, continent, & coquunt alimentum, toti corpori: intestina vero, vterus, & vesica, totius corporis recrementa depellunt: Os autem, neruus, aut cartilago, sibi tantum trahunt, continent, coquunt alimentum, & nutritionis recrementũ deponunt. Istis quoniam sibi tantum seruire erat opus, suffecit cõmodum temperamentũ: illis vero præter tẽperamentum, accesserunt corporea quædam instrumenta, quas fibras, aut villos appellamus: tractrix longis, expultrix transuersis, continens obliquis vtitur, sibi & coctrici opportunis, per eos enim cõtinet alimentũ, donec coctrix suã obeat functionẽ. Vtitur quoq; continens facultas, ad contentionem, omnibus simul fibris, vt autor est Galenus, lib. 14. de Vsu partiũ in fine. Vtræq; tamen facultates, tam quæ generales sunt, quã quæ vni membro destinantur, diuerso vtuntur tẽperamẽto. Tractrix pluri vtitur calore, nã calor ipse, etiam sine facultate, habet vim trahendi: eo ergo cõmode vtetur facultas, ad tractum familiariũ. Eius tamẽ poscit certam mensurã, quam vbi excedit, magis obest tractioni, vim tractricem deijciens ob excessum, quam prosit, eo quòd calor sit vna ex causis trahentibus. Calor enim, sui ratione nõ trahit familiare, sed quoduis obuium: à facultate vero gubernatũ, tantum quod familiare est allicit. Si ergo calor præ nimietate, facultatem infirmam reddat, ad inutile diuertet, & loco alimenti, bilem & alia recrementa attrahet. Quo sane modo, erysipelata fiunt, in parte plurimũ calfacta: & causus generatur, venis tẽpore æstiuo, attrahentibus biliosam superfluitatẽ, lib. 4. Acutor. sententia. 1. Hippocrate autore. Siccitate præterea tractio iuuatur, tum quoniam calorem acuit, tum quoniam instrumentum firmat. Continens facultas, vtitur calore, pariter atq; siccitate: quæ enim alimentũ ad partẽ alliciunt, ea ipsum ibi continere est credendum. Vt autem tractrix, pluri indiguit calore, ad tractum: ita continens, pluri siccitate opus habuit, ad contentionẽ attracti: semper enim siccitas, confert ad firmitatẽ, nisi reddat præ nimietate corpora rigida, lib. 3. de Causis sympthomatũ, cap. 3. autore Galeno. Expultrix vero, licet maiori contractione obeatur, minus indiget siccitate, quam trahens, & cõtinens: quoniam nec opus habuit, simultanea partiũ quiete, vt cõtinens: nec magna fixione alicuius partis, sicut tractrix. Pars enim prior, quæ alimentũ quod trahitur appræhendit, fixione & quiete opus habet, donec pars altera attrahat ab ea: fixio autẽ & quies siccitatẽ poscunt.

expultrix vero, solo motu, & cōpressione instrumenti opus habuit, quare quadantenus molle, & minime rigidū sit oportet. Vnde Auic. 13. 3. tract. 2. cap. 4. expultricē humiditate iuuari dixit: Qua sentētia, noluit aduersari Gal. 2. Aphor. com. 20. vbi expulsiuam, fortiorē fieri propter siccitatē scripsit: nec sibi, cū fen. 1. 1. dixit, expulsiuam iuuari pauca siccitate: vtraq; enim qualitas, expulsioni est necessaria, siccitas, vt firmitatē aliquā habeat, in expellēdo necessariā, & humiditas, vt facile cōprimatur instrumentum, & facile labatur excrementū per lubricū. Accedit, quod per medicamenta humida, continens facultas redditur imbecillior: quare expultrix, opus suum promptius perficiet. Hinc detegitur error cardani, qui libro de malo medendi vsu, cap. 82. Olea, pinguedines, & humectantia, ac emollientia exterius apposita, dānat in colica, quoniā vim (inquit) expultricem, imbecillā reddūt. Fallitur tamē: Primo, quoniam minori siccitate, opus habet expultrix, quam retentrix, quare tardius & minus imbecillitabitur, ex adhæsu emolliētium. Secundo, nam in omnibus ætatibus, facultas expultrix, est validior retentrice, autore Galeno, 3. libro de causis symptomatum, cap. 10 ergo maius semper impendet periculum, contentrici, quam expultrici. Tertio, nam non solam siccitatem, sed humiditatē etiam poscit expultrix, tum in suo instrumento, tum etiam in excremento, vt diximus.

Alterās, aut coquens facultas, in cuius gratiā, tractrix attraxit, & continens retinet, abundātibus vtitur calore, & humore, ad coctionē peragendā. Est enim quæ in nostro corpore agitur coctio, elixationi similis, apud Galenū. Minor tamen tū calor, tum etiā humor, coctrici, quā auctrici sufficit: nā quoad viuimus nutrimur, augemur vero solū ad certum tēpus, donec scilicet calor, humorē ex quo cōstamus, extendere potest. Auctrix præterea calore vtitur, magis qua calor est, eius enim propriū est fundere, & extēdere, subiectā materiam: coctrix vero vtitur calore, magis vt naturalis est, & vt proprietatē quandā substantiæ habet, quā vt calor. Sic enim vniuscuiusq; mēbri calor, in substātiam ipsius mēbri, vertit alimentū. Sic strutionis calor, ferrum, & colūbæ lapillos exterit: quod tamē calor leonis, qui acrior est, & vehemētior non potest. Sic febricitans, deterius, & minus coquit, vt refert Gal. 9. lib. Meth. in historia iuuenis, febre cōtinente præhēsi, qui tarde & ægre, ob febrē solitos cibos cōcoxit, vnde sanguinis missio, ei fuit procrastinata. Nā quod Gal. scribit. 5. Aphor. com. 70. quod calor febrilis coquit, causam conuulsionis, aliter audire oportet, coctionis scilicet vocabulo sumpto, pro reductione humoris intēperati, ad tēperamentū, vt docet Gal. 6. Epid. parte. 5. com. 6. qua etiā significatione, dixit ibi, ætatē senectæ, concoquere morbos calidos. Et Auic. 3. 4. de cura phlegmonis dixit, quod psiliū maturat phlegmonē calidū. Et Tralian. 7. lib. cap. 14. & actuarius. 5. Meth. cap. 2. potionibus refrigerātibus, calidos succos coquūt, idest, contēperāt. Ad eumq; vsum, nobis sunt frequētissimi atq; vtilissimi refrigerātes syrupi, in febribus ante expurgationem: quantumuis reluctetur Manardus, libro. 13. epistola prima: non quoniam aliud aliquid, ab innato calido, vim habeat coquendi, nomine coctionis

dato alterationi, quæ via est in nutritionem. Sed quoniam calor febrilis, crassos, viscidos, & frigidos humores, calfacit, fundit, extenuat, & dissipat: & frigidæ potiones, feruentissimos succos refrigerant, vt naturæ coquenti, sua immodica qualitate, minus reluctentur. Crassos præterea humores, salsos, & tophaceos, qui calore concreuerunt, bilem etiam vitelinam, & æruginosam, quæ adustione crassiores sunt redditæ, liquant atque dissoluunt: nam quæ calido concreuerunt & sicco, frigido atque humido liquari, autor est Aristoteles, quarto libro Metheororum. Ob idq; refrigerantes atque humectantes syrupos, frequenter præmittimus purgationibus: quoniam huiusmodi humores, nisi dissoluantur, nequeunt expurgari. Vera autem coctione, quæ via est in nutritionem, solus calor innatus, vim habet coquẽdi. Nam quod scribitur. 5. Aphor. com. 22. calorem externum concoquere, & primo Epidemiarum, parte. 2. com. 44. maturationes efficere, mediocriter calfaciẽtia, tũ cibos, tum fomenta, & cathaplasmata, frictio modica, & balneum: intelligendum est quatens fouent, augent, & conseruant, quantitatem calidi innati, non qualitatem, vt autor est Galenus. 5. libro simplicium, cap. 5. Et ob id suppurantia, ibi requirit Galenus prorsus similia, in temperato temperata, in calido calida, & in frigido frigida. Vnde nihil est, quod æque ventriculi coctionem promoueat, ac corpus humanum illi impositum, ob familiaritatem & similitudinem caloris: Coctioni enim debili, valde confert puellus accubans, addita Galeni limitatione, è libro. 7. Methodi post medium, ne scilicet puellus humecta sit cute, qui enim noctu sudore perfundũtur, refrigerant potius quam calefaciant. Ob eandem causam, prodest plumaceolus, nam in pluma, seruatur innatus calor auium, sicut & in lana pecorum: Tanto autem magis in pluma, quanto aues sunt calidiores pecoribus. Sic pueri, coctione præstant iuuenibus. 2. Prognost. com. 33. autore Gal. vbi aquosam vrinam, esse pueris omniũ deterrimam, vt nigrã iuuenibus adstruxit. Et. 1. lib. de Sanit. tuenda, cap. 5. naturales operationes, in pueris robustiores esse ait. Et libro sexto, capite secundo, actiones corporales, pueros præcipuas obtinere scribit. Vbi per σωματικάσ *hoc est corporales, non alias, quã naturales intellexit, quæ quoniã corpori sunt insitæ, & nõ aliunde fluẽtes, merito nomẽ corporaliũ meruerũt. Primo præterea Aph. com. 14. pueri (inquit) qui calorem innatum plurimum habent, promptiores sunt ad cibos assumendos, & ipsos magis possunt coquere, & si non assumpserint plus offenduntur. Nam vt ex eodem Galeno cõstat, libro aduersus lycum, calidum innatum puerorum, vincit calidum innatum iuuenum, quantitate, & efficacia ad operationes. Quantitate quidem, quoniã in mistis, plus vel minus de vno simplicium, semper intelligitur, in comparatione ad alia simplicia, quæ mistum componunt. Pueri autem, plus habent calidi innati, quam iuuenes in comparatione ad ea, quæ nõ sunt calida innata, sed post genita. Nam caro puerorũ, recẽs cõcretus sãguis videtur, & ossa ipsorũ, colore & mollicie sanguinis visũtur: ipsorũ quoq; mẽbra solida, tenera, & seminali materia, vix dũ cõcreta apparẽt. Plus ergo est in pueris de calido innato, sanguine scilicet & semine, in comparatione*

ad post genita quam in iuuenibus. Efficacia vero, ad eas operationes naturales, quæ motu corporeo, & instrumenti fixione, non indigent, vincit calidum innatum puerorum, qualia sunt coctio, appositio, agglutinatio & nutritio: de quibus loca Galeni nuper recensita, intelligere oportet: non autem de Practicis actionibus: quæ motu corporeo, & firmitate instrumenti obeuntur, Ad quas durum, & calidum instrumentũ, magis idoneum est, vt 3. lib. de causis sympt. cap. 10. autor est Galenus. Sic tractio, retentio, & expulsio, melius fiunt iuuenibus, vt nutritio & coctio pueris. Sed cõtra est, quod in vẽtriculi concoctione, quæcunq; humida & mollia sunt, perinde ac ætate florẽtes, concoquunt pueri: quæ autẽ dura, deterius conficiunt, vt autor est Gal. 3. de causis sympt. cap. 10. absolute ergo melius concoquũt iuuenes. Dicendũ, quod coctio iocinoris, & mẽbrorũ, atq; vniuersa nutricatio, melius perficitur in pueris: in vẽtriculo vero, alimẽta dura, ac plurimum solida, deterius iuuenibus conficiũt pueri. Nã siccus calor, ob acutiem, alimẽta dura liquare est potis: quod minime potest facere, calor puerorum, humidus ac vaporosus. Siccus præterea, ac solidus, iuuenum venter, ob similitudinẽ, auiditate magna apprehendit, & coquit, solida alimẽta: quæ puerorũ venter, laxus & mollis respuit, & reformidat. Vnde merito Azarabius, tract. 26. suæ practicæ, cap. 2. infantes etiã ablactatos, ab omni carne arcet, nõ enim eas coquũt, od duritiem. Humida vero, & mollia alimẽta (dixit Galenus) perinde coquũt pueri, ac ætate florẽtes. Nos vero, nõ id modo, sed melius ea cõficere arbitramur: Calidus enim ac siccus venter (qualis iuuenũ est) humida, mollia, & quæ facile alterantur, adurit atq; corrũpit, vt libro artis medicinalis, cap. 62. idem Gal. scriptum reliquit: Pueri vero, ea ipsa alimẽta, prõpte conficient, tum propter similitudinẽ substantiæ, tũ etiam propter temperati caloris abũdantiã: quo vt opportunissimo instrumẽto, alteratrix nostri corporis facultas, semper ad suam functionẽ, prõpte obeundam vtitur. Nulla enim effectricium qualitatũ, ita celeriter, quod apropinquat alterare videtur, atq; calor, vt scribit Gal. 3. de causis sympt. cap. 10. Si calidi ergo innati, substantia abundans, tantum valet coctioni obeundæ: ea quæ innatum calidum fouent, atque augent (cibi inquam fomenta, cathaplasmata, frictiones modicæ, & balneum, externaq; omnia mediocriter calfacientia) merito maturare dicentur, vt è. 5. Aphor. & 1. Epidemiarum retulimus.

An sentiens facultas sit a meningibus, an a cerebro. *CAP. IX.*

QVOD animalis facultas, cerebro, non autem cordi, sit tribuenda: quodque ab eo oriantur nerui: & diffundatur vis omnis sentiendi, & secundũ arbitriũ mouẽdi, capite 3. huius tractationis demõstrauimus. An vero ab ipsius cerebri corpore, an à membranis ipsum obtegentibus, dicta viriũ distributio fiat, dubiũ facit, quod Fernelius, lib 5. Physiologiæ, cap. 10. vim mouendi à cerebro

in neruos, & vim sentiēdi à meningibus, oriri tradit. Primo, quoniā cerebri corpus, motu agitatur aßiduo, nullo tangendi sensu præditum. Nam in sopore, & lethargo, & phrenitide, quæ cerebri inflāmatio est, caput non dolet: meninges vero, per se im mobiles cū sint, exactū sensum habent : quod ostendit, grauis dolor excitatus, vbi aut humor, aut acris vapor, ipsas meninges ferit: Ergo facultas motiua, in cerebro est, & ab eo deriuatur: sensiua vero, in meningibus. Secundo, nā nerui sensus, à meningibus plurimū suæ substantiæ receperūt, à cerebro minimū, adeo vt nonnulli, à solis meningibus prodijsse cēsuerint. Nerui autē motus contra, plurimū cerebri habent: ergo à cerebro motus, in nerui substantiam, & à meningibus sensus, in ipsius nerui tegumenta deriuatur. Addunt quidam, quod ex inflammatione meningum, fit delirium, & sensus aberratio, ergo in meningibus est vis sentiendi.

Contra vero est sentiendū, nam Gal. 7. lib. de Placitis, aperte vtramq; virtutem cerebro tribuit, nō meningibus: & ab eo in nerui substantiā, nō in integumenta deriuari tradit. Idq; non leui aliqua ratione, sed firma demōstratione suasus. Quod enim vtraq; vis cerebro, nō autem meningibus insideat, his verbis demōstrat. Si extracto " capitis osse, in viuēti adhuc animali, crassum inuolucrū denudaueris, idq; hinc inde, à " media illa recta cōpage, qua duplicatū in cerebrū penetrat, eiq; connectitur, hamato " ferramēto sustuleris, & vel solū secueris, vel totū etiam exēptum detraxeris, sensu " & motu, orbari animal minime videbis. Idē contingit, si pars ea, qua totū cerebrū " posterius integitur, vel præcidatur sola, vel tota excidatur. Quin etiā, si cerebrū ip- " sum, quomodocunq; incidas, nō prius sensum & motū amittet animal, quam ad aliquē " ventriculorū, vulnus penetrauerit. Quod vero per nerui substantiā, & non per tegumenta, animalis vis feratur demonstrat huiusmodi verbis. Cū igitur nerui à cere- " bro, cerebrumq; operientibus mēbranis oriantur, per interiorē partem quæ à cerebro " exit, sensus & motus, omnibus animalis mēbris suppeditatur. Reliquæ duæ exterio " res à mēbranis progerminātes, idē officiū neruis exhibēt, quod ipse membranæ, cere " bro præstāt. Vnde quāuis vtrasq; neruo detraxeris, nullā noxā contrahet membrū, " in quod neruus pertingit. Idem etiā fiet cerebro; vtrisq; mēbranis denudato. Nullū " enim inde animal, quod quidē statim accidat, patietur nocumentū. Nam quod per cō " tagionem, tēporis processu, postea sequatur periculū, nihil ad rem. Sed iam hic hæsi- " tat Valesius, qui lib. 2. Controuers. cap. 13. ita scribit. Certe hæc Galeni ratio, monstratio erit, si semel quod in propositione accipitur, experimento exploratum sit. Est tamen quantū iudico, exploratu difficillimū, quis enim meningē tenuem, à neruo separet, fibris nihil læsis? Id itaq; ego, nondū exploraui, neq; an verum sit satis scio. Hæc Valesius, sed certe caligat in luce, Primo, quoniā non minus demōstrat, ratio prima Galeni, vbi meninges à cerebro eximit intacto cerebro, quam hæc altera, quæ neruū delibrare docet. Secūdo, nā in neruo, dextera dissectoris manus, cur votum, in vno aut altero, nō consequetur? Tertio, nā ex aliquali nerui læsione, nō adimitur sensus, & motus, sed ex præcißione: Neq; ex cerebri qualicunq; incisione, nisi ad aliquem

ventri-

ventriculorum cerebri, vulnus penetrauerit. Ego sane, quanuis neruorum fibræ, omni læsione non careant, dum modo à meningibus denudatus neruus, sensum & motũ habeat, non video minorem vim demõstrationis, in contextu Galeni: nã is sensus & motus, qui seruatur in neruo, quãtunuis læso, nõ potest esse, ex meningibus quæ perierunt, sed per ipsius nerui substantiam necessario deriuatur. Præter Galeni vero demõstrationes, quæ certißimæ sunt, licet nobis rationes alias addere, quæ vim sentiẽdi, cerebro insidere, & non membranis suadeant. Id enim vel ex ipso constat Fernelio, qui sensus internos, fingendi, cogitandi, & memorandi ponit in cerebro: in eo ergo vim sensiuam, vel inuitus agnoscit. Secundo, nam quanuis nerui motiui, plus habeant cerebri, non habent minus de membranis obtegentibus, quam nerui sensus: quare æque sentire deberent ac illi, si sensus pendet, ex maiori aut minori portione, è meningibus deriuata. Tertio, nam quanuis meninges, sensum tactus efficacem habeãt, vincuntur tamen acumine sentiẽdi, ab innumeris corporis partibus: quare ratio sumpta à sensu meningum, ineficax est, vt credat quispiam, ob id sensum à meningibus deriuari, quod doleant plus cerebro. Quarto, nam cerebrum esse sensus expers, male assumit Fernelius, quanuis hebetem sensum habeat: libro enim de Plenitudine, capite quinto Galenus, cerebrum (inquit) & spinalis medulla, inter ea censentur, quæ sensum obtinent. Et libro de instrumento odoratus, ventres cerebri anteriores, sentiunt odores. Quod autem sensum tactus hebetem, habeat cerebrum, ex pluri ipsius humiditate pendet: ex ea enim supra modum crescente, fieri solet paralysis. Nec tamen oportuit, commune sensorium, actione sensuum particurarium pollere: sed vim, organis proprijs, tantũ transmittere. Virtutes enim in organis proprijs, non alibi suas edunt functiones. Inepte enim, in cerebro visionem fieri requiras, sed in crystalloide, virtute à cerebro delata. Imaginatio vero, cogitatio, memoria, & intelligentia, in cerebro obeuntur, quòd opportunum ad ea obeũda organũ sit: & sentiens facultas, atque præter eam intelligens, in ipso habitet. Nec obstat similiter, quod nerui motus, plus cerebri acceperint, quam nerui sensus: id enim eo factum fuisse constat, quod pluri facultate, opus est ad motum, quam ad sensum. Vnde fit, vt nerui qui è secunda coniugatione feruntur ad oculos, quanuis molles admodum sint, ob cerebri abundantiam motum præstent oculis, nam & cerebrum ipsum mollius, motum habet respirationis, quo trahit aërem, & expellit fulligines: & intentiori quandoque motu, sternutamentum. Nerui vero tangentes, qui in crura, in cutem, & in corporis extrema, è sexta coniugatione protenduntur, duriores cum sint, motum præstare nequeunt, ob cerebri inopiam: sensui tamen sufficiunt, quoniam paßione fere sola perficitur. Nec tamen hic decipiatur quispiam, cum Fernelio credens: hos neruos qui è secunda coniugatione ducti, oculorum motui destinantur: molles admodum esse, quoniam à cerebro molli nascantur: duri enim sunt, & ex superficiarijs cerebri partibus, quæ profundioribus sunt duriores, oriuntur: vt autor est Galenus, octauo libro de Vsu partium, ante medium.

Tertium vero non obstat, nam ex meningum inflammatione, compatiente cerebro, delirium fit: nec enim aut fernelius, aut vllus vspiam, internos sensus, à cerebri substantia exemit.

An virtus sentiens, & mouens, sint vires distinctæ: & quomodo concedatur motus, in membro quiescente: & an poßit sensus amitti, motione superstite. CAP. X.

A Cerebro vim tum sentiendi, tum mouendi, in neruos deriuari, ex dictis apertum euadit. Quod vero diuersæ sint, huiusmodi vires, sicut & earum actiones, & opera edita, secundo capite, huius tractationis, diximus. Neq; huic veritati obstat, quod primo de causis sympt. capt. 5. Gal. nonnunquã lædi motũ, illæso sensu, quòd minus virtutis influat, quam vt sufficiat admouẽdum, tantũ autem vt valeat ad sentiendum affirmauerit: quoniã duarũ virium diuersarum, facta exigua & æquali in neruos distributione, lædetur motus, illæso sensu, quoniam plus roboris, requiritur ad motum, quam ad sensum, vt ibi diximus. Nec sequitur, quod si omnis neruus motiuus, sit etiam sensiuus, vis mouendi & sentiendi sit vna. Primo, quoniam nerui motiui, parum sentiunt. Secundo, quoniam sufficit ad harum virium diuersitatem, quod nerui sensus non mouent. Nam id non pendere, ex sola mollitie instrumenti, est manifestum: quoniam cerebrum mollius, mouetur atque respirat, autore Galeno, libro de instrumento odoratus. Epiphysis præterea vermiformis, cerebri mollitie constans, motum habet, quo extenditur, vt totum meatum glutiorum obstruat: motum etiam habet, quo retro in orbes reflexa, eundem meatum aperiat, per quem transeant animales spiritus, ad cerebri ventriculum posteriorem, vt autor est Galenus, octauo libro de Vsu partium in fine. Molles ergo nerui, cerebro ipso, & epiphysi vermiformi duriores, si vim haberent motiuam, motum melius ipsis præstarent. Accedit quod in somno (vbi sentiens facultas, aut otiosa est, aut non nisi à magnis obiectis excitatur) facultas motoria, sua munera exercet: facit enim naturalem respirationem, sine vitio, aut intermißione vlla. Transferunt præterea dormientes membra, & varie se conuoluunt, loquuntur etiam, clamant, surgunt, & alios vigilantium motus excercent alij: qui omnes tonicam quandam actionem custodiunt: quam maxime ostendunt, qui manibus aliquid seruant, manent enim eorum digiti, exacte flexi, circa aurum, aut lapidem, aut numum. Non obscurum præterea tonum seruant, qui dormiunt sedentes, aut iter agentes, vt & Galenus de se retulit, secundo libro de motu musculorum, dum stadium fere integrum, dormiendo peregisse memorat: nec enim prius fuit excitatus, quam in lapidem impegerit. Ipsorum quoque discumbentium, pauci omnino, mediam figuram, quæ paucißimo labore

bore obitur, in vnaquaque particula habent. Quod præterea inferiori maxillæ accidit, nonne & id manifestum est? Non enim discedit à superiore, nisi si ebrius aliquis, aut valde ignauus, aut summe defessus dormiat. Ob idq; Hippocrates .1. lib. Prognosticorum, damnat supinum iacere, & hiare dormientem, tanquam signũ resolutionis facultatis animalis, quæ impotens est, tonum aliquem seruare. Musculi præterea, qui ne effluant recremẽta, præsunt podici atq; vesicæ, nonne in somno, orificia illa claudunt, donec ratio aperiri iubeat per vigiliã? Quomodo autẽ, motus sit cõcedendus, in corpore discũbente, & mẽbro quiescẽte, quod tonũ aliquẽ seruat, respondet Vgo.1.1. de mẽbris & alij, quod æquiuocatio est in nomine motus, qui frequentissime & apud Aristotelem, significat acquisitionẽ successiuã termini motus: sed alio modo, dicitur etiã moueri, quod limitatur passiue, ab aliquo mouẽte, ita quod secluso impedimẽto, ab illo moueretur. Quomodo dicitur moueri, qui pari impetu, cõtra graditur nauim, & qui cõtra natat vndæ, & formica, æqualiter descẽdẽs, per baculũ ascẽdentẽ. Auis etiã & manus in aëre quiescẽs, dicitur moueri à musculis, quoniã ab ipsis limitatur passiue, ita vt, nisi mutuo se impedirent, à quolibet ipsorũ moueretur. Sed inepta est interpretatio, Primo, quoniã Galenus, tractaret quæstionẽ de nomine, lib. de rigore & tremore, & .1. lib. de motu musculorũ. Secũdo, nã male interpretãtur, fixionẽ mẽbri (apud Galenũ) esse motũ, idest passiuam quandã limitationẽ in mẽbro: quia aperte lib. de tremore & rigore, iacere actio est, in pedes vero decidere passio. Vnde Hippocrates, iacentẽ in pedes ruere, deterrimũ inditiũ esse censuit. Tertio, nam corpus discũbens, & manus verbi gratia extẽta, nõ mouentur vt putant: nã 2. lib. de causis symp. cap. 2. inter differẽtias mẽbri quiescẽtis, memorat tẽsionẽ Gal. & .1. lib. de motu musculorũ, aperte manũ extentã, dixit quiescere, musculũ vero moueri. Corpus ergo discũbens, cum tonũ aliquẽ seruat quiescit, musculi vero operantur; atq; mouẽtur, tonica quadã tũ actione, tũ motione, quã cognoscere oportet, ne otiosos esse musculos existimemus. Nã vt autor est Gal. 2. de causis sympt. cap. 2. re vera, ex genere tũ actionũ, tũ motionũ huiusmodi est vna. Quod si motũ cõcedere his nolis (inquit Gal. lib. de rigore & tremore, non lõge ab initio) actionẽ saltem vtiq; cõcedas, & simplicis actionis, duplicatũ esse robur. In simplici enim actione, vnum lacertorũ genus agit, flectentiũ scilicet mẽbrum, aut extendentiũ: cũ vero corpus cõtinetur tentũ, lacertorũ genera ambo pariter laborãt. Quare hic status, apud Gal. 2. de causis sympt. citato, alio modo motus (quoniã scilicet musculi mouẽtur & laborãt,) alio vero immobilitas (quoniãmembrũ scilicet quiescit) dici potest. Si ergo facultas mouẽs, tot ac talia operatur per somnum, sensitiua virtute ligata, quis iam dixerit vires non esse diuersas? præsertim quod cũ minor virtus, requiratur ad sensum, quã ad motum: & dormientes, tot motibus mouentur, sentirent vtiq; multo melius, si vires non essent diuersæ. Sed dubiũ est, si dormiẽtibus saluatur motus, ligato sensu, cur nõ continget per morbos quosdã, sensum perdi motu manẽte? Dicendũ, quod cũ sensus sit de ratione animalis, natura de sẽsu, magis quã de motu solicita, dispositionẽ nerui necessariã

 ad

ad sensum, fecit amplam, ita vt omnis dispositio, quæ sufficit ad motum, sit in latitudine dispositionis, quam poscit sensus. Motus vero, angustiorem poposcit apparatū: Si namq; siccitate, & firmitate non exigua, neruum priuaberis, motu quoque eum destitues, non sensu. Certa quoque laxitate, in neruo opus est, ad motum voluntarium, quam si neruum tendens ademeris, motum & non sensum sustuleris: Neruus enim conuulsus, motu voluntario moueri nequit, huius laxitatis defectu, dolet tamē atrocissime. Pluri præterea facultate motiua, opus est ad motum, quā sensiua ad sensum: quoniam sensus paßione, & motus actione magis obitur. Vnde siue facultatem, siue nerui dispositionem spectes, nunquam per morbum potest amitti sensus, seruato motu in eodem neruo. Nam si dispositio qua sensus obitur, est amplior: & minori facultatis influxu sentimus, quam moueamur: impoßibile est manente motu, sensum eiusdem nerui adimi. Eiusdem (inquam) nerui, nam quod de pausania, syro sophista, refert Galenus, primo libro de locis patientibus ante finem, & tertio eiusdem operis in fine, & 3. lib. de Anatomicis administrationibus in principio, triginta diebus, sensificam facultatem, trium digitorum manus amisisse, illæsa seruata motione: de diuersorum neruorum læsione, & integritate, audire oportet: nerui enim qui ab initio spinæ, in cutem veniunt pro sensu, ipsi fuerunt affecti: qui vero in musculos, mouentes digitos deriuantur, perstiterunt incolumes: qui si vulnerarentur, proculdubio dolerent. Cur ergo per somnum ligatur sensus, seruato motu? Dic primo, quod in somno, magis ligatur cerebrū, à quo nerui sensus oriuntur, quā spina a qua nerui motus deriuantur. Habet enim spinæ medulla, vim motricē, aut sibi insitā, aut quæ exiguo influxu cerebri suscitatur, & præualet in ipsa. Quare ex neruorum sensus, & motus, differentia, huiusmodi effectum pendere, non est absonum. Dicendum secundo, quod vt fuit opus, maiori vi ad motum, quam ad sensum: ita natura machinata est, maiorē vim & conatum, ad influxum virtutis motiuæ, quam ad influxum sensitiuæ. Vnde vis motiua, ex vehemētiore influxu permeat ad neruos, per somnū, nō penetrāte sensitiua, ob remißionē conatus. Nec necessarium esse puto, idē per morbos neruorū cōtingere posse, ob nerui indispositionem, quæ deest in somno. Adde, quod in somno ligatur facultas, tā motiua, quam sensiua, ad exigua obiecta, quæ imbecilliter mouent, non ad fortia, & vehementia, quæ valide irritant. Vtque auditus dormientis, excitatur ex sonitu bombardæ, & tactus ex punctione, ita vis motrix ex phantasia, quæ licet torpida, validius mouetur per somnum, quam per vigiliam: tum quia somnus, caret alijs obiectis, diuertentibus phantasiam: tum etiam quia phantasia, per somnum, non habet rationem repugnantem sibi, quare potenter homines, agere potest, brutorum more. Hinc qui lumbricis infestatur, dentibus frendet per somnum, non per vigiliam. Hinc etiam fiunt terrores, & tremores infantium, in somno, ex lacte corrupto, aut stomachi repletione, aut vermibus: quoniam virtus sensiua, ventriculi & intestinorum, mouet phantasiam sensu tristi: ex quo somnia terrorē inferentia contingunt, & ex terrore tremor, vt autor est Auicenna, prima tertij, doct.

prima

prima, capite tertio. Hinc venereæ pollutiones, per somnum frequentes, per vigiliã vero, etiam si intente venerea quis cogitet, non contingunt: quoniam validius, & nullo cohibita freno rationis, imaginatio nos turbat in somno. Sic plurimi dormiẽtes opera edunt vigilantiũ, si somnio, & intenta imaginatione ducantur. Et per somnũ omnes respiramus, & artus quoquo modo mouemus, vsu respirationis vrgẽte, mouẽte phantasiam, quæ iubet respirare & artus quomodolibet mouere. Hæc si cuipiam nõ placeant, meliora inueniat & tradat ipse, nobis enim etiã diligentissime quærẽtibus, non succurrunt probabiliora. Id vero vnum (vt cumque res habeat) nos probasse credimus, vim motiuam, atque sensitiuam, vires esse diuersas: Quod ex abundanti monstrat etiam altera ratio. Nã virtus sensiua, necessario operatur, & vt in omnium dialecticorum ore est, ex obiecto & potentia, necessaria paritur notitia: virtus vero motiua, subiacet arbitrio, ita vt nunquam operetur, nisi voluntas iubeat, & ea solũ parte operetur, quã volũtas præcipit, etiã in remotissimo pede, & nobis ignorãtibus quibus musculis ad singulas motiones sit opus. Sed si nos præterit, quomodo nostra volũtas id præcipit? Et si præcipit, eiusque præceptũ audimus, & seruamus, quomodo nos præterit præcepisse, ita vt neq; iussisse sciamus? nec cui imperauerimus recordemur? Dicẽdũ quod celeritas interdũ, motionũ alias vero inaduertẽtia causa est, vt nec imperare nos dũ fiũt sentiamus, nec imperasse recordemur. Oculorũ enim subitus nictus, & non præmeditata respiratio, facillime ex ipsarum motionũ natura obeũtur, ob idq; ne te imperasse dices. Citharœdus etiã, non aduertens, digitorũ internodia cõposite mouet, ob consuetudinẽ, quæ ne tũc mouere voluisse dicit. Homo præterea, qui locum quo tendebat prætergreditur, voluntarie mouetur, etiam si alijs rebus detentus, non percipiat se prætergredi. Ex quibus manifesto patet, quanto in errore versetur Auerrhous, secundo colliget, capite decimo octauo, & decimo nono, respirationem, & superciliorum subitam nictationem, & quosdam alios motus, qui per musculum obeuntur, non esse volutarios contendens. Non minus quoque errat (vt id obiter admoneamus) cum motus quosdam volũtarios, sine musculo fieri tradit, qualis motus linguæ est, cũ extra dẽtes & labia exeritur. Cum enim musculus, vnũ tantum habeat motum, contractionis ad suam originem: lingua contrahi, non autem extendi posse videtur, musculi ope. Penis quoque extenditur, & sine musculis voluntarie mouetur. Sic præterea multa animalia, quæ nec sanguinea, nec musculosa sunt, voluntarie mouentur, citra musculorum opem, lumbrici nempe, atque vermes, quibus musculi non adsunt. Errat vero, nam in animantibus perfectis (quod & ipse attigisse est visus) non fit motus voluntarius sine musculo, ob maiorem arbitrarij motus perfectionem, & quoniam ita natura sanxit. Non sunt autem omnes motus manifesti & euidenter à musculis facti, sed quidam sunt obscuri, adeo vt libro de motibus obscuris, capite quinto, miratus fuerit Galenus, quomodo lingua, extra dẽtes & labia exeratur, cum nullum ad id musculum repererit. Duos tamẽ postea musculos, diligẽs dissectionum obseruatio reperit, à medio mento ortos, qui recta ad linguæ radicem

dicē proficiſcuntur, ipſique implantantur, & linguæ radicem ad mentum adducunt, cum linguā ipſam exerere eſt animus. Penis vero motus, non eſt prorſus voluntarius, citra voluntatem enim inflatur, & tenditur, ob multas arterias quas habet, libidini ſeruientes: Iuuatur tamen in ſuis motibus à muſculis quos habet. Duo enim muſculi a ſphinctere ortum ducunt, qui longiuſculi ſunt, & ſubtus incedunt, ac media ipſius parte, plus minus, in meatum vrinarium implantantur, vt meatum illum dilatent, cum lotium aut ſemen emittendum eſt. Duo alij muſculi à coxendicis oriuntur appendice, ſub ipſius penis exortu, qui ab inferiori parte oſsis pubis, initium ſummit. Sunt hi quidem breues, at prædictis craſsiores, in ipſumque penis corpus deſinunt, qui præterquam, quod mictum iuuant, maiorem in coëundo opem afferunt, nā penem eleuant cum volumus, ſuſtinēt, erectum que detinent, donec opus abſoluatur. Sicque inuiolatum manet Galeni axioma, quod omnis motus, qui per muſculum obitur, eſt voluntarius. Et quod nunquam motus aliquis voluntarius, fit niſi per muſculum. Semperq́ ſeruatur, ordo poſitus à Galeno, primo libro de Vſupartium, capite tertio, quod ſcilicet, inter motu arbitrario mouentia, primum eſt cerebrum, inde neruus, quem muſculus ſequitur, & muſculum tendo. In quo ordine, nomine mouentium, comprehendit Galenus, omnes partes quæ arbitrarium motum conficiunt, ſiue ſint corpora mouentia, vt muſculus & tendo, ſiue facultatis origo vt cerebrum, ſiue delator vt neruus. Quare locum hic non habet, altera obiectio Auerrhoi, qua Galenum reprehendit, eo quod cerebrum & neruos corpus mouere ſtatuerit. Inſtat autem ſic. Omne quod mouet, neceſſe eſt vt moueatur: Cerebrum vero & nerui, non mouentur, non ergo mouebunt. Quæ quanuis ipſi concedantur, nunquam colliget, facultatis motoriæ originem, non eſſe cerebrum, neque ipſius delatorem neruum, quòd contendit. Hinc error veſalij explodendus eſt, qui quoſdam muſculos carere neruo adſtruxit, quod ipſe non repererit. Facile tamen reperit Realdus Columbus, libro quinto de re Anatomica, cap. primo. Si nanque ſine neruo daretur muſculus, quis ei perferret, vim animalem motiuam è cerebro, vt motu arbitrario moueret. Omnis enim muſculus, vim habet à cerebro volūtarie mouēdi, & eſt primū, & immediatum mouendi organum, vt libro primo de Vſupartium, capite decimo, autor eſt Galenus: Quando nimirum muſculus, in tendinem non deſinit, multi namque muſculi, tendine carent: in quibus primum & immediatum motus inſtrumentum, muſculus eſt nō tendo. Quando vero tendinem habet muſculus, primum & immediatum motus organum, tendo eſt: muſculus vero tunc antecedit, & mouendi inſtrumentum eſt mediatum, vt autor eſt Galenus, libro duodecimo de partium vſu, capite tertio. Nec pluri ambage opus eſt, ad locos hos, de primo mouendi organo conciliandos, quanuis difficulter, inter ſe cohærere poſſe, videatur quibuſdam.

Quod nerui omnes ſint caui, & quod per eorundem cauitates, ſpiritus animales ferantur: Et quod vis animalis per ſpiritus, & non ſolum per nerui ſubſtantiam tranſmittatur. CAP. XI.

nostrum corpus dispensantibus.

NATVRA quæ nostra corpora fabrefecit, in omnibus admiranda, mirabilior in spinalis medullæ, & neruorum omnium fabrica euasit. Habet enim dorsalis medulla, foramina duo, septo intermedio distincta, tam exigua, vt nullus dissectorum ea perceperit, nec de ipsis quidpiam scriptis mandauerit. Ratio tamen ita habere suadet. Primo, quoniam cerebrum, in dextrum & sinistrũ est diuisum: quare medulla, quæ ab ipso mutuauit, cerebri substantiam, & meninges, in dextrum & sinistrum propagandas, huiusmodi diuisione non carebit. Id quoque docet euentus morborum, multis enim resoluitur integrum latus, altero nihil perpesso. Contingit quoque, in vno latere amitti motum, in alio sensum, quod se vidisse testatur zerbus: ergo in vnoquoque spinæ latere suus est meatus, & propria dispensatio. Vnde fluxiones, quæ à capite, per spinam procedunt, & neruos: secundum rectitudinem, magna ex parte fiunt. Nerui quoque caui sunt omnes, indiguit enim natura, ad longinquam spiritus animalis delationem, huiusmodi cauitate, ceu vase, non secus quam vena, aut arteria, qua transmitteretur. Sunt tamen huiusmodi cauitates, tam exiguæ, vt sensu fere non iudicentur. Opticorum enim foramina, vidit Galenus, non vident vero nostri dissectores: quorum tamen integrum argumentum, dilatatio est vnius pupillæ, dum alter oculus clauditur. Falsum namq; est, quod argenterius, capite nono artis medicinalis, docet ad oculi pupillam, ferri spiritum, ex oculo clauso, per arterias, & non per neruos. Exigua enim spiritus quantitas, quæ ab vno oculo in alterum transilit, in arteriarum magnis in cauitatibus, insensiliter reciperetur. Angustior præterea, atque latior, semper redderetur vtraque pupilla, per singulas arteriarum distentiones, & contractiones: in quibus non seruatur, par spirituum quantitas: hoc vero non fit: ergo pupilla non redditur latior, aut angustior, ob spiritus per arterias accedentes, aut recedentes: sed ob eos, qui per neruos illabũtur. Duæ insuper arteriæ, quæ ad oculos veniunt, non coëunt, nec meatum aliquem habent communem (vt optici) per quem spiritus, ab vno oculo retrocedens, in alterum possit migrare. Arteriæ præterea quæ ad oculos veniunt, non ad eos solum, sed ad musculos etiam oculorum, & superioris maxillæ defferuntur: in quæ loca, facile ibit spiritus, dũ ab arteria quæ in oculum recipitur retrocedit: Opticorũ ergo cauitates, negari non possunt. In neruis etiam qui ad exortum spinalis medullæ sunt, patentes meatus aduertit Galenus, septimo libro de Placitis: Quod vero ad certam distãtiam, is meatus finiatur: & quod nerui qui deinceps sunt, meatibus careant, tum ne facile discerpantur, tum etiam ne singulis momentis obstruantur, displicet apud Galenum ibidem legisse: natura enim quæ mollissimi cerebri ventriculos custodit (etiam in casu, & lucta) ne discerpantur: & minutissimas venas iocinoris, arteriasque, atq; meatus exiguos, ne obstruantur: cur nõ, neruorum etiã minutissimas fibras, eorundẽque cauitatem, seruabit? Ex hoc errore, in alterum incidit, existimans facultates animales, neruis impertiri, per solam illustrationis, aut alterationis traductionem, quæ per

ner-

neruorum substantiam fit. Si enim cauitate carent, qua ferantur spiritus, restat sola substantiæ neruorum, à prima origine alteratio, quæ vim sentiendi, atque mouendi, ad corporis membra poßit traducere. Cui obstat, quod si datur, vt vnus omnino neruus, sine vllo foramine, facultates inferioribus membris ab origine traducat, dabitur etiam vt omnes: siquidem eiusdem rationis, & speciei, & ad eosdē vsus sunt omnes: Aut quid quæso magis facit, quo minus visiua facultas, feratur per opticorum substantiam, quam tactilis per substantiam tactilium? optici nanq; nerui, aptißimi sunt ob mollitiem, alterationi suscipiendæ: quam si non suscipiant, nec reliqui nerui corporis receperint. Quod vero visiua facultas, non feratur, nec recipiatur in optici nerui substantia, sed in spiritu per nerui cauitatem lato, monstrat cœcitas, ex sola optici nerui obstructione nata, nerui substantia illæsa manente. Sic obstructo dorsalis medullæ meatu, resoluuntur partes infra sitæ: Non fertur ergo, vis animalis, per substantiam medullæ, aut nerui, sed per cauitatem, in spiritu animali, qui est animæ primum instrumentum, vt eodem septimo libro de placitis, idem dixerat Galenus. Huic etiam attestatur, quod vbi cerebri ventriculi comprimuntur, aut vulnerantur, sensus adimitur, & motus voluntarius, quoniam spiritus transitus intercipitur: Ex ea enim compreßione, alteratio intercipi non debuit, per neruorum substantiam suscipienda. Refrigeratio insuper nerui, aut ligatura, sensum & motum adimunt, eo solum, quod meatum claudunt, & animalis spiritus transitum impediūt: alterationem enim, aut illustrationem, per nerui substantiam transferendam, non possunt impedire: siquidem nerui substantia, eadem permanet, ante ligaturā & post: sola vero cauitas variatur. Quare similitudo aëris qui obscuratur (cum nube, aut solido aliquo corpore occupatur) qua vtitur Galenus, hic non quadrat: aër enim, ex corporis interpositione, mutat perspicuitatem, & continuitatem, per quam fit alterationis traductio, neruus vero refrigeratus, aut ligatus, aut cuius meatus obstruitur, nullam in substantia sua mutationem recipit. Multa etiam alia, arguūt spirituū, per neruorum cauitates delationem. Nam in animi deliquio, recurrentibus spiritibus ad sua principia, multo magis possent irradiare, & vim motiuam artubus præbere, quod non fit: quoniam ex spirituum in artubus præsentia, non autem ex illustratione, tonus & vigor neruorum seruatur. Sic etiam vertiginosis, ac ijs qui diutius in gyrum aguntur, vires motiuæ deficiunt, quoniam spiritus in orbem cōuolutus, & vehementer actus, non potest, recta per neruorum cauitates deduci: posset autem nō minus illuminare, quin immo magis quam quiescens. Sic crus, aut manus, plus iusto laborans lassatur, eius spiritibus per laborem resolutis: nam simplex irradiatio, ex cerebro, aut dorsali, nunquam deficeret, nisi deficientibus spiritibus in ipso principio. Nec tamen huic facultatis animalis, in spiritu delationi, obstat repentina artuum motio, quocunque voluntas iusserit: nam quamuis citius fieri posset illustratio, non fit tarda spirituū, per cauitates illas transmißio. Quod monstrat, momētanea pupillæ dilatatio, vbi alter oculus clauditur, spiritu in alteram affatim commeante. Accedit

cedit, quod dum voluntas, artum aliquem mouere destinat, id facit per spiritus qui ad ipsum sunt delati, sine repentina aliorum spirituum delatione. Nec tamẽ vt spiritus hos, denuo natura trãsmittat, ante praeexistentium resolutionẽ, opus est consilio, aut praesensione aliqua, vt credit Valesius, 2. lib. controuers. cap. 14. Sed sola sufficit, membris & facultatibus insita natura, & instinctus, impulsus ve, cuius ratione fuit creata. Adde tertio, quod facultatis delationem, illustrationem, aut irradiationem, à cerebro in artus non tollimus, sed eam per spiritus & neruorum cauitates fieri, non autem per solidam neruorum substantiam arbitramur. Non enim seruatur in spiritibus trãsmissis, vis animalis, nisi per cõtinuã illustrationẽ, quae a cerebro fit, & in ipsis spiritibus recipitur, per totã neruorũ cauitatem, vsque ad cerebrũ, cõtinuitatem seruantibus. Quod monstrat neruorum sectio, qua motu & sensu statim priuamur, quoniam artuum cum cerebro continuitas, sectione dirimitur. Cuius ratione, vis quae à cerebro, in spiritus sibi continuos irradiat, statim vltra sectionem extinguitur, ita vt spiritus illi drempti, motum voluntarium edere nequeant, sed alium potius motum, ex natura leuis interclusi, in graui atque densa substantia, facere poßint: manus enim secta, per spiritus ibi relictos, visa est saepe salire, & subsultare, citra voluntatis imperium.

An vna & eadem virtus, a cerebro profluat *in quinque sensoria, an multiplex: & si multiplex, an omnis, feratur in omnia, an singulae, in singula sensoria.*

CAP. XII.

VIS sensiua diuiditur, in internam & externam. Externã, in tactricem, gustatilem, olfactiuam, auditoriam, & visiuam. Quas omnes in radice, esse vim vnam puta sensum communem qui in quinque sensoria distributus, pluralitatẽ accipiat (in oculis percipiendi colores, in auribus sonorum, in lingua saporum, & in reliquis simili modo) voluit Aristoteles. Ipse namq; communis sensus, in cerebro vnus existens, omnia quinqne sensilia noscit, & inter se comparat. Nam sicut centrum circuli, vnum existens, & indiuisibile, initium dat diuersis lineis: & lineae etiam diuersae, in vnum centrum, à circulo venientes terminantur: ita à sensu communi, vno atque indiuisibili, in cerebri substantia habitante, facultates in quinque sensuum organa, ceu à fonte riuuli ducuntur. In cerebro ergo vna facultas existens, non aliunde quam ex differentia organorum, pluralitatem accipit: ob organorum enim diuersitatem, se varie gerit, & diuersimode se, ad sensilia accommodat: in oculo splendido, cernens: & in aure aërea, & anfractuosa, audiens: In lingua spongiosa & humida, gustans. Hae rursus facultates, per easdem

vias,

vias, renunciant communi sensui, spectra & notitias, quas ab externorum sensibilium pulsatione acceperunt. Communis vero ipse sensus, per hæc spectra, quæ sibi inuruntur, rerum externarum varietates, & conuenientias internoscit, & iudicat. Visus enim, inter album atq; nigrum, splendidum & tenebrosum, differentiam aduertit. Gustus inter dulce & amarum. Inter album vero & dulce, discrimẽ statuere, aut conuenientiam, neuter potest: nam discernenti, ambo nota esse oportet. Hic ergo est, sensus communis præcipuus vsus, dulce enim, ab albo discernit, & ambo in lacte coire indicat. Neq; est quod quispiã existimet, intellectus operationem, istiusmodi esse, nam bruta, horum differentiam aduertunt: Canis enim, carnem quam nõ gustauit cernens, tanquam dulcem, & gustabilem prosequitur: & lapidem quem non gustauit, nouit non esse gustabilem. Sensibilium ergo diuersorum sensuum, nec iudex est intellectus, nec particularis aliquis sensus, sed sensus potius communis appellatus, à quo sensus particulares, eiusdem cum ipso substantiæ diximus diffundi.

Hanc tamẽ Aristotelis sententiã, non probamus, Primo, quoniam facultates omnes, ab anima emicant immediate, non vna ab altera: nõ ergo à sensu communi (si est animæ potestas) quinq; sensuum virtutes ducentur: sed omnes ab anima immediate profluent. Secundo, quoniam nihil specie vnum, in diuersa potest multiplicari, virtus autem visiua, & auditoria, genere distant, sicut sonus & color: quomodo ergo ab vno, atque indiuisibili sensu prodibunt? Tertio, nam Galenus, octauo libro de Vsu partium, quinque sensus externos, dixit differre, non modo sensorijs, sed etiam facultatibus. Quarto, de modo sentiendi, quo communis sensus, sentit colores, & sapores, sunt interrogandi, sit ne visio, & gustatus, an alter alius? Sensum sane communem, cernere aut gustare non dicẽt: Si alio vero genere sensionis, sentire statuãt, eiusdem substantiæ vires esse, non decet. Quinto, nam (vt sequenti capite, aduersus Aristotelem dicemus) sensus communis frustra statuitur. Quare satius dicendũ, ab anima sensiua, quæ in cerebro residet, facultates sensiuas, immediate in organa externa, per neruos, & spiritus animales emicare. Non influit autem omnis vis, per omnem neruum (vt male censuit Valesius, lib. 2. Controuersiarum, capite vigesimo secundo) sed certa per certos: tactiua scilicet per omnes, visiua per opticos, & auditoria per auditorios. Primo, quoniam frustra dixeris, vim visiuam, diffundi per neruos auditus, aut auditoriam per opticos. Secundo, quoniã nulla alia ratione dicimus, vim animalẽ, transmitti per neruos, & pulsantẽ, per solas arterias: quã ob operationes animales, quæ fiunt in neruis: & ob pulsus, qui solis arterijs contingunt. Pariter ergo dicemus, vim visoriã, non esse in aure, quoniã nemo per aures cernit. Tertio, quoniam similiter dicere liceret, vim animalem, distribui à cerebro, per omnes partes, quas contingit: per venas scilicet, & arterias, & ossa, & per omnes etiam partes circumuicinas: non tamen ibi operari, ob indispositionem ipsarum. Quarto, nam si nerui cutis indispositio, causa est, quod auditoria facultas, recepta in ipso, non operetur: multo prius causa erit, vt non recipiatur.

De numero facultatum sentientium internarum.

CAP. XIII.

SENSVM communem excogitauit Aristoteles, tanquam fontem & originem sensuum externorum, vt eo ligato, à vapore alimenti, per somnum, non deriuetur virtus, in sensus externos: sed quiescat animal & reparetur. Vnde somnum definiuit, ligamentum primi sensitiui, libro de somno & vigilia. Præcipua autẽ functio huius facultatis, est discernere inter sensibilia diuersorum sensuum, vt scribit 3. lib. de Anima, cap. 2. nam cum obiecta diuersorum sensuum, sint sensibilia, quorum conuenientiam, aut differentiam nosse oportuit: manca foret natura, nisi animantibus facultatem inderet sensiuam, quæ inter obiecta dicta, arbitra esset & iudex. Hæc autem facultas, inter ipsa iudicare nequiret, nec differentiam aut conuenientiam ipsorum statuere, ni ea omnia, inter quæ iudicium esset ferendum cognosceret. Ob hanc ergo cognitionem, omnibus externis communem, nomen communis sensus, fuit huic facultati ab Aristotele impositum: Ipsamque ceu necessariã iuuexit idem. Videtur quoq; Galenus, sensum communem agnouisse, libro de differ. sympt. cap. 3. vbi postquam externorum sensuum sympthomata percurrit, concludẽs ita scribit. " Atq; talia quidem, & tot, sensificarum actionũ sunt sympthomata. Adhæc " duo etiam insignia, nempe vigilia & coma, in primo sensitiuo, quod omnium sen" suum commune est, consistunt. Septimo quoq; libro de Placitis, ita scribit Galenus. " Alteratio vero ipsa, ab vna eademq; facultate, omnibus sensorijs communiter impar" tita, à principio emanante dignoscitur: quod quidẽ principium, siue sensum commu" nem, siue primum sensorium appelles, nihil refert. Hoc autem esse cerebrum, primus " liber demonstrauit, à quo omnibus partibus, sensus & motus suppeditatur. Ex quibus locis, externos sensus, ab vna eademq; facultate, puta à sensu communi diriuari, apud Galenum: atque eius facultatis sympthomata, vigilia & coma, præternaturam haberi, credere posset quispiam. Quod si somnus, & vigilia præternaturam, ei conueniunt: ei quoq; conueniant, somnus, & vigilia naturales, par est. Alexander vero Aphrodisiensis, inter Aristotelis expositores primus, aliam reperit sensus communis functionem: nempe deprehendere actiones, ipsorum sensuum externorũ. Cõmuni enim sensu (apud ipsum) sentio me videre, & audire: quare nõ modo cognoscit is cõmunis sensus obiecta sensuũ externorũ, verũ & ipsorũ operationes. Ipsequoq; Alexander, sensum cõmunem dixit, sensibilia cõmunia dignoscere per se, reliquos sensus ex accidenti. Visus enim (inquit) qui colorum arbiter est, communia sensilia non iudicat: sed hæc ad communem sensum functio pertinet. Eius quoq; opinionis, Aristoteles fuisse videtur, Dum tertio libro traditionis de Anima, capite primo, ita scri" bit. At communium, habemus iam communem sensum, non per accidens sane.

Sed

Sed Galenus, non distinguit sensum communem, à primo sensorio puta cerebro, vt ex locis citatis septimi libri de Placitis, & libri de differentijs sympthomatum est manifestum. Quare apud ipsum, sensus communis non est facultas aliqua, sed organū primum, & sedes animæ sensiuæ, à quo ceu à fonte, in organa sensuum, facultas animalis deriuatur per vigiliam: & obstructis cerebri vijs, à vapore alimenti, ab eiusmodi influxu quiescit, fitq́ somnus secundū naturam: Sicut cum à causis præternaturam, spiritus animales, & virtus sensiua, non possunt cohiberi, quin in organa sensuum meent, aut adeo coërcentur in cerebro, vt vix influere queant in sensus externos, tunc somnus atq́ vigilia præternaturam fiunt, sine sensu aliquo communi, qui animæ sentientis sit facultas. Vnde Galenus, libro de differētijs sympthomatum, capite tertio, postquam actiones animales diuisit, in sensificas, motrices, & principes, ita scribit. Sensilis igitur animæ actio, quinq́ in vniuersum habet differētias, videndi, odorandi, gustandi, audiendi, & tangendi. Motrix autem actio, continens instrumentum vnum habet, modumq́ motionis eius vnum: ita enim in libris de motu musculorum demonstratum est: variatur autem in particularibus instrumentis adeo, vt multiformis esse videatur. Reliqua vero animæ actio, quæ à principe facultate procedit, in imaginationē, ratiocinationē, & memoriā diuiditur. Quibus verbis manifesto cōuincitur, neq́ inter sensiuas, neq́ inter principes functiones, sensus cōmunis meminisse. Et eodem cap. cū omniū functionū animalium noxas persequitur, nullas ponit, quæ sensus communis cognitioni, aut sensationi labefactatæ, conuenire possent: Si autem aliquid cognosceret, aut sentiret: diminutam, ablatam, aut corruptam interdum, eiusmodi cognitionem haberet. Ex delirij præterea speciebus, facultatum internarum diuersitatem, & numerum, venatur Galenus, in quibus, sensus cōmunis nullum habet locum. Sunt enim quidam, quibus visa apparent quæ non sunt, de cætero autem recte ratiocinantur, alij memoriam penitus amiserunt, cognitione & iudicio superstitibus, quorū exempla refert Galenus. Nam Theophylus Medicus, cū alioqui prudēter se gereret, ac ad interrogata responderet, præsentes quoque exacte nosceret, tibicines tamen quosdam, angulum cubiculi, in quo decumbebat occupasse, & assidue tibia canere, atq́ pulsare putabat: & se illos videre arbitrabatur. Alios autem illic stantes, alios autem sedentes, ita continenter tibia canentes, vt neque noctu quidquam intermitterent, neq́ interdiu ne minimo quidem tempore quiescerent. Exclamabat vero assidue è cubiculo, vt ipsi eijcerentur iubens. Atque vbi morbus abijt, & recte conualuit, meminit visi de tibicinibus, & singula quæ coram ipso, dicta atque acta fuerunt narrabat. Ex quo conuincitur, imaginandi potestatem, hic solum errasse, dum tibicines audire, & videre, alios stantes, & alios discumbentes putaret: Iudicium autem erat saluum, tum quoniam prudenter interrogabat, & respondebat: tum quoniam tibicines eijcere iubebat, qui si adessent, sibi fuissent molesti & damnosi: Memoria quoq́ constitit, siquidem omnium recordabatur postea. Huc etiā pertinet, quod Galenus quarto libro de locis, de se retulit, ita scribens. Cum per æstatem

" tem ardente febre laborare, & festucas attro colore ex cubili è minere, & floccos si-
" militer in vestibus esse putabam, quos auferre tētans, nihilque sub digitis eductum
" inueniens, accuratius vehementiusq; id efficere conatus sum. Audiens itaq; duos ex
" amicis, qui tum aderant, dicentes: vides ne hunc iam & floccos euellere, & festucas
" colligere? statim intellexi, id ipsum quod dicebant me fecisse. Cum vero sic animo
" constarem, vt rationalis in me facultas non vacillaret: recte inquam dicitis, proinde
" ne phrenitis me arripiat, auxilio stote. Illi autem cum idoneis rigationibus, caput fo
" uerent, tota die sequenteq; nocte, grauibus insomnijs turbatus sum, vt interim & cla
" mare & exilire viderer. Verum postero die mitigata sunt omnia accidentia. At contrariam affectionem alij patiuntur, in qua ratio, aut cogitatio, siue mauis iudicium errat, cum tamen nulla appareant visa, vt constat ex historia narrata à Galeno .4.
" libro de locis patientibus citato, vbi ita scribit. Cum Romæ quidā domi cum lanifici
" puero contineretur, surgens à cubili venit ad fenestram, per quā ipse videri, & præ-
" tereuntes videre potuit. Itaq; ex vitreis vasis singula ostendēs interrogauit, impera
" rent ne vt ea proijceret: illi vero ridentes, plaudentesq; vt ea proijceret rogabāt, tum
" ipse deinceps, omnia arripiens eiecit: at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea
" iuberent ne, puerū quoq; proijci, cū eos interrogasset, atq; id illi iussissent illico ipsum
" deiecit. Quem ab alto cadentem videntes, suppresso statim risu accurrerunt, & con
" fractū iam puerū sustulerunt. Ex qua sane historia cōuincitur, iudiciū lædi quādoq; phātasia superstite: Nam puerū, & vasa nouit hic æger, & proprijs nominibus appellauit: iudicium tamē proijciendi, ea quæ custodiri deberent, prauū habuit. Quibusdā vero alijs, memoria fuit oblæsa, imaginatione, & iudicio superstitibus. Quod thucididis testimonio, confirmat Gal. 1. lib. de differ. sympt. citato, & .2. lib. de causis sympt. cap. vltimo, vbi retulit quosdam qui postquā euaserunt ex pestilentia, neq; seipsos, neq; suos agnouerūt: atq; visos esse quosdam refert Galenus, qui propter extremam senectutē, similibus correpti sunt sympthomatis: quosdā etiā se vidisse perhibet, & literarū & artium omnino oblitos, qui neq; suorū nominū meminissent. Tres ergo facultates internas, in cerebro statuere oportet diuersas, inter quas sensus communis non habet locum: Ipsi enim erranti, atq; à sua actione deficienti, aliquod delirium responderet, quod superstitibus reliquis, in conspectum veniret. Neq; obstat, quod aliam delirij speciem, memoret Galenus quarto libro de locis citato, in qua iudicium errat, & ficta quædam visa apparent: nam compositum est delirium hoc, ex primis duobus, erratq; in ipso, tam phantasia, quam ratio, & nō sensus communis. Hinc merito Galenus lib. de diff. sympt. internas animæ sentientis functiones, diuidit in imaginationem, ratiocinationem, & memoriam. Et. 8. lib. de Vsu partium dixit, quod etiam si instrumentum visus alteretur, nō fieret sensus, nisi alterationem cognoscat phantasia, ratiocinatio, & memoria, quæ sunt princeps animæ facultas. Quāuis autē principes sint, huiusmodi tres facultates, nō pari dignitate tenētur: Nā imaginatio, sensibus est maxime vicina, ea enim est quæ cognoscit sensationes sensuū externorū,

ad quas si non aduertat, quamuis externus sensus alteretur, nihil ex ipsius alteratione assequeremur, vt octauo lib. de placitis, Galenus est autor. Seruit autem cogitationi & memoriæ aprime ipsa imaginatio, ipsis cognitiones exhibens, & spectra sensuum externorum. Vnde Galenus 2. libro Prognost. com. 6, non memorat eam inter principes facultates, sed sensibus potius subseruientibus annumerat, in hæc verba. Præcipua vero cerebri ministeria sunt, meminisse ac cogitare: subseruiētia vero, sentire, & moueri secundum desiderium. Et libro primo de ijs quæ fiunt in medicatrina, coment. 4, ita scripsit. Sed à me in libris de communi ratione demonstratum est, tres esse omnes in nobis facultates, quibus ad constitutiones & artium & librorum vtimur, sensum vtique, mentem, & memoriam: Et libro. 4. de locis citato, delirium phantasiæ, in sensibus contingere dixit. Difficile tamē est, quod primo libro de motu musculorum, memoriam non distinxerit à phantasia: Pars enim animæ (inquit) imaginatiua, quæcunq; ea sit, eadem & recordari videtur. Nam si insignes impreßiones rerum, in imaginationibus acceperit, conseruat perpetuo: atq; id quidem est memoria tenere: sin vero obscuras, & penitus superficiarias, non conseruat, & hoc est obliuisci. Et ob hanc causam, in ira, curis, ebrietatibus, timoribus, phrenitidibus, & omnino in vehemētibus animi affectibus, nullius eorū quæ egerint, in posterū amplius meminerunt. Sic quāuis per somnum volentes respiremus, & membra cōuoluamus, & loquamur, nō recordamur postea, ob imaginationis exiguitatem. Ex qua Galeni sententia multi credunt, memorandi, & imaginādi facultatē, nō esse vires discretas, sed vnā & eandē apud Galenū: Quod tamen esse per quā falsum, ostendunt plurima Galeni loca adducta: & demōstratio eorū qui amiserunt memoriam, salua manente imaginatione: & aliorum qui imaginatione errante, sanam memoriā habuerūt, lib. de differ. sympth. citato. Accedit quod memoria solum est reseruatiua, non cognitiua, aut iudicatiua, vt autor est Gal. 1. lib. de ijs quæ fiunt in medicatrina com. 4: imaginatio vero cognitiua facultas est. In quo sane à Galeni sententia, deerrat Valesius lib. 2. controu. cap. 20. vbi memoriā nō modo ponit cognitiuā, sed quod cognitione, in seipsam reflectitur, & reminiscitur. Hæc tamē functio, rationis est nō memoriæ: argumēto quod solus homo reminiscitur. Adde quod vbi quispiā eius quod intellexerat recordatur, intellectu rursus intelligit, id ipsum quod antea intellexerat, nō memoria, siquidē ea non est intellectus: nā profecto si memoria, vim haberet intelligēdi, posset ipsa ab initio intellexisse, & frustra esset alter intellectus ab ipsa. Accedit quod si memoria, esset virtus cognitiua, ex eius offensa, fieret delirīu aliquod, quod non fit. Nā. 4. de locis citato, tres tatū memorat delirij species, duas simplices, & tertiam ex simplicibus ortā, vbi memoria nullū locum habet. Sunt qui dicāt, Galenum non sensisse, eandem animæ partem, imaginari, & recordari, sed quod videtur eadē quoniā pro ratione imaginationis quæ præceßit, subsequitur firma aut debilis recordatio: & quod hoc Galeni verba (recordari videtur) personant. Sed contra est, quod ex idētitate partis animæ quæ imaginatur, & recordatur, tradit causam huius euē-

tus, quod cũ fortis imaginatio sit recordamur, & cum debilis non recordamur: ex apparentia autem idẽtitatis, eum effectũ nunquam induces. Codex etiam Græcus, hãc tollit ambiguitatem, non enim habet δοκεῖν id est videtur sed ἔοικεν id est cõsentaneũ est. Christophorus vero à Vega (honoris gratia nomino) respõdet, quod tã memoratiua, quã imaginatiua, seruant imagines: memoratiua quidẽ cum sensu temporis præteriti, phantasia vero sine sensu temporis: quod apparet per insomnia, in quibus imagines seruatæ, mouẽt phãtasiã tanquã præsentes. Ex quo infert, quod si vtraq; seruat imagines, vtraq; etiam recordatur, & vere dictũ est à Gal., quod parte imaginatiua recordamur. Contra vero est, quod mouere phantasiam, sine sensu tẽporis præteriti, non est recordari: Galenus vero de vera recordatione loquitur, causam enim tradit, quare post somnum, non recordamur respirationis voluntariæ in somno factæ. Quare nos credimus, quod per partem animæ Galenus, non intellexit facultatem, sed animam cerebri, sensiuam: vnam videlicet ex tribus partibus animæ, è quibus reliquæ duæ, cordi insident & iecori. Harum autem partium quælibet, diuersas habet facultates: & sic pars quæ imaginatur in cerebro residens, eadem recordatur, discretis tamen facultatibus vsa. In summa ergo, facultates internæ sentiendi (apud Galenum) tres sunt, phantasia, cogitatrix, & memoria. Inter quas cogitatrix, & memoria, principatum tenent, secundo libro Prognosticorum, commentario sexto, autore Galeno. Imaginatio vero, ad sensus externos comparata, vna est ex tribus principibus facultatibus, vt scribit Gal. lib. de differ. sympt. cap. 3. si tamen ad rationẽ, & memoriam cõparetur, inter principes non numeratur, sed loco sensuum habetur vt diximus. Quo fit, vt nec sensum communem, nec potentiam alteram existimatiuam appellatam, statuere sit necessarium: Nã animãtia, per facultatẽ aliquã, elicere intẽtiones nõ sensatas, amicitiæ aut inimicitiæ, fugæ aut prosequutionis, ex speciebus sensibiliũ verum est: Ouis enim similitudine lupi in phãtasia accepta, inimicum esse, & quod fugere expediat, cogitatione iudicat, nullius alterius facultatis interuentu: Lupi autẽ similitudinẽ, accipit phantasia à sensibus externis, visu scilicet, auditu, & odoratu, sine sensu aliquo cõmuni intercedẽte: nã functiones omnes, quas sensui cõmuni adscribũt, sine eo recte obeũtur: Sẽsationes enim externas, accipit phãtasia, & inter obiecta sensuũ externorũ, discrimẽ cognoscit. Nã eũ delirantẽ, qui singula vasa, & puerũ lanifici, per fenestrã eiecit, ob id imaginatione cõstitisse voluit Gal. quòd singula cognouit, & proprijs nominibus nũcupauit: Ad imaginationẽ ergo pertinet, singula obiecta dignoscere, & ab alijs distinguere. Fallitur ergo Alexand. cũ, sensum cõmunẽ necessariũ ponit, vt apprehẽdat sensationes sensuũ externorũ: Tũ quoniã hoc munus particularibus sensibus tribuit Arist. 3. de anima, vbi dixit, quod visu video colores, & sẽtio me videre: auditu, audio sonitus, & cognosco me audire: Tũ quoniã tã Alexand. quã Arist. in eo errant: nã sensus siue particularis, siue cõmunis, nihil apprehẽdit nisi sensile: quidquid autẽ est sensile, est in corpore: operatio autẽ non est in corpore: nõ est ergo sensilis. Nec valet quod dicit Arist. quod visus

ſentit ſuam operationẽ, vt alia quæ nõ ſunt color, puta lucẽ & tenebras. Nõ valet (inquã) nã colorem & lucẽ videt per ſe: tenebras vero noſcit ſecundũ negationem, vnde neq; ab ipſis patitur: Nemo autẽ dicet, propriã operationẽ dignoſci, vt ea quæ ſunt ſecundũ negationẽ. Nec valet ſimiliter, quod idem dicit Ariſtoteles, operationẽ quodãmodo coloratã eſſe, ipſa enim eſt incorporea, incorporeũ autẽ coloratũ eſſe non poteſt. Adhæc quid aliud erit, viſum propriã operationẽ apprehendere, & ad ſe conuerti, quã ſentientẽ animã, ſeparabilẽ à corpore & perennem ſtatuere? ratio ergo & mens eſt, qua cognoſco me videre, ac audire: non ſenſus aliquis, aut cõmunis, aut particularis. Fallitur quoq; nõ minus idẽ Alexander, cũ ſenſilia cõmunia, à particularibus ſenſibus nõ ſentiri, ſed à cõmuni tantum aſſeuerat. Nam Ariſtoteli aduerſatur, 2. de Anima, qui ob id eſſe cõmunia aſſerit, quod quædã ipſorũ ſentiantur omnibus, & alia pluribus ſenſibus: Ob id autẽ per ſe, quoniã omnibus aut pluribus ſenſibus, paſsionẽ inferant. Falſo ergo, & præter Ariſtotelis mentẽ, dixit Alex. à ſenſu tantũ cõmuni, & non à particularibus ſenſibus, communia ſenſibilia dignoſci. Neq; obſtat, quod 3. de Anima, ita ſcripſerit Ariſtoteles. Cõmuniũ habemus iã ſenſum cõmunẽ, non per accidens ſane. Nam vt Phyloponus in eius loci interpretatione ſcribit, per ſenſum cõmunem, omnes quinq; ſenſus ibi intellexit. Neq; obſtat, quod cõmunia ſenſilia, à proprijs ſeparata, in ſenſus nihil penitus agunt, neq; ſunt apprehẽſibilia: Figurã enim viſus nõ apprehẽderit, ſi quod figuratũ eſt, coloris expers fuerit: neq; tactus, ſi nullã ex tãgibilibus qualitatibus habeat: & in reliquis ſimiliter: quare videri poſſent & ipſa, ex ijs quæ ſunt per accidens ſenſibilibus, per alia enim ſui apprehenſionem præbent. Verum non ſic res habet, nam ſicut viſus, ſine lumine & perſpicuo, non ſentit colores: ita ſine coloribus, nõ ſentit figuram, magnitudinem, & reliqua communia ſenſilia: & ſicut poſito lumine, & perſpicuo, colores fiunt actu viſibiles, ita poſito colore, tam figura, quã magnitudo, per ſe viſibilia reddũtur: quoniam illa poſito lumine, & hæc poſito colore ſenſus noſtros alterant, & afficiunt.

De numero ſenſibilium communium: & quomodo ſenſus afficiant. CAP. XIIII.

Senſibilia communia, quinq; numerat Ariſt. 2. de Anima, motũ, quietẽ, numerũ, figurã, magnitudinẽ. Ad magnitudinẽ vero, reducitur diſtãtia, quod nihil aliud ipſa ſit, quã magnitudo interualli. Chriſtophorus vero à Vega (honoris ſemper gratia nomino, noſter enim olim fuit præceptor non pœnitendus) lib. primo de Arte medendi, capite quinto, ſitum addit ſenſibilibus communibus, & ſubrogandum eſſe cenſet, loco motus & quietis, quæ vere ſenſibilia apud ipſum non ſunt: quoniam ea tantum ratione cognoſcuntur, qua res cognita, locum aut mutat, aut ſeruat: ſitus vero (inquit) eſt, qui deprehenditur à ſenſibus externis. Numerum præterea, ſenſile cõmune non eſſe exiſtimat, aut enim nihil aliud eſt quã

res

res ipsa numerata, aut quãta aut qualis, quæ ob quãtitatẽ, aut qualitatẽ sentitur, aut si quid aliud est, id intermedijs externis sensibus, ab internis sentitur, nõ ab externis. Sed cõtra est primo, quod locus est sensibile per accidens, non per se, quoniã à loco nihil patiuntur sensus. Secũdo, quoniã sensus non apprehẽdit, formam loci, sed locati. Tertio, quoniã locũ mutare, aut seruare, est de essentia motus, & quietis secundũ locũ. Si ergo sensus, ea ratione dignoscit motũ, & quietẽ, qua res cognita, seruat, aut mutat locũ vt dicit: sequens est, vt in sua essentia, & quatenus talia, motũ atq; quietem sensus percipiat. Quarto, nã sitũ seruare, aut mutare, solius motus, & quietis localis est, nõ alterationis: sensus autẽ, non modo deprehendit motũ, & quietem in loco, sed etiam eã quæ in qualitate reperitur: sentit enim tactus calfactionẽ, & cessationẽ à calfaciẽdo. Quinto, nã motus & quies, omnes sensus externos alterãt, & ab omnibus dignoscũtur, vt Ioan. Alex. 2. de Anima docte edisserit: si enim ex eodẽ loco sonus ad nos peruenerit, sentit auditus id cõstitisse quod sonat: si autẽ nõ ex eodem, sed & alius ex alio, sentit moueri. Tactus quoq; manifeste sẽtit, id quod mouetur, & quod stat, sentit nãq; corpus quod est in aqua, eã vel consistentẽ, vel diffluentem. Si quis quoq; virgã melle vnxerit, deinde eã per os circunferat, apprehẽdet succũ non stantẽ, siue gustus, siue tactus, huius effectus sit causa: Cui enim tribui debeat, nõ magnopere contendo: Nã nobis nũc sat est, si motũ pluribus sensibus deprehẽdi monstrauerimus: siquidẽ de visu nemo id dubitauerit. Neq; obstat, quod motus successionẽ includat: hæc autẽ prius habet & posterius, sensus autẽ circa præsens versatur obiectũ, non circa præterita, aut futura: Vnde Gal. 3. de dignoscẽdis puls. cap. 1. omnem motũ ratione, nõ sensu dignosci adstruxit, quia vero sensui ratio cõiuncta est, & mẽtis est transcursus velocissimus, sæpenumero nõ ratione, sed deprehẽdi sensu videtur, vt ibi scribit. Sed aliter res habet, nã motũ percipit sensus, toto tẽpore quo à motu alteratur, ob nouitatẽ alterationis, quæ sibi à motu inducitur, quãuis nõ cognoscat essẽtiã motus esse successionẽ, id enim solius rationis est. Numerũ quoq; noscit sensus materialiter, idest quod vnũ, aut plura vno, sint sensibilia, formã vero, aut essentiã numeri, nõ cognoscit sensus: tres enim voces sonoras, percipit auditus, & duas, & vnã: numerare vero nescit, nisi sola mens, quæ numeri, formã tenet, & binarij, ternarij, atq; vnitatis naturã calet. Visus quoq;, inter albũ & nigrum, & inter magis ac minus albũ, differentiã statuit: Olfactus, inter bene ac male olẽs. Et gustus similiter, absynthiũ cũ melle, vtrumq; simul sentit: quod sine vnius, & pluriũ notitia, non fit. Est ergo mẽtis trãscursus velocissimus (vt dixit Galenus) quoniã à materia aut motus, aut numeri, quã sensu cõsequimur: ad formã, & essentiã, transcurrit mẽs, quam sensus nequaquã cognoscere posset. Sic & in figura res habet, materiã enim figuræ, noscit sensus, quod nimirũ sensibile, certis terminis sit circũscriptũ, aut in acutũ, aut planũ, aut quadratũ, aut orbiculare (circũscribi enim quidpiã, sine figura nõ potest) rationẽ autẽ, & essẽtiã horũ, nõ nouit sensus, sed mẽs: quæ quid sit circulus, quid triãgulus, & quid quadrãgulus nouit. Irrationalia sane, quæ mẽte carẽt, eas vias fugiũt

quæ in acutum, vel concauum sunt figuratæ: & cum in valde altum, & arduum, & præcipitem locum casu venerint, ne transire quidem tentant: eligũt autem planam, & quæ facile transigi potest viam. Magnitudinem ergo sentiunt, & figuram, quanuis ipsorum rationes non teneant. Aquas præterea prætercurrẽtes, & lignum motum ad percutiendum, timent irrationalia: quod fieri nequiret, nisi sensus sine ratione, apprehenderet motum. Canis præterea familiarem noscit, & extraneum: numerum ergo, & reliqua sensibilia communia, cognoscit sensus, quanuis ipsorum rationẽ, & essentiã, sola mẽs teneat: In quã tamẽ, à sensu, citissimus fit trãscursus: ita vt quibusdam imponat, tam materiam quam formam, horum sensibilium, à sensu dignosci: quod tamen falsum esse, demonstrauit Galenus, 5. lib de demõstratione: vt idem Gal. refert, 7. lib. de Placitis, in hæc verba. Primus sane occursus, per acutũ & obtusum, secundus per calidũ & frigidum efficitur, reliqui omnes per accidens constant, magnitudine vtiq́, figura, motu, numero, quos cum ratiocinatione, & memoria, non sensu tantum, tum in visu, tum in tactu existere, ostendimus in lib. de demonstratione. Quibus verbis patet, cõmunia sensibilia, nõ sensu tantũ, sed ratiocinatione etiam cognosci: sensu nimirum apprehendente materiam, & ratione tenẽte formam. Male enim per hæc Galeni verba, quidam intelligunt, sensibilia communia, non cognosci ab externis sensibus: nam sensu dignosci tradidit, & non eo solum, sed etiam ratione. Et eodem libro tradiderat ante, visum per se deprehendere magnitudinem, & figuram, in hæc verba. Quo fit, vt solus, vna cum colore rei visæ, & magnitudinem, & formam etiam percipiat: quod nullus alius sensus, nisi quandoq́ tactus, atq́ id per accidens potest, sed hoc, in. 5. de demonst. satis pertractatum. Soli item visui, præter alia concessum est, corporis colorati, & situm, & distantiam insuper discernere, nullo alio sensu id valente. Hæc Galenus. Neq́ vero quispiam miretur, isthæc per accidens sensibilia Galenũ vocasse, cum ex Aristotele dixerimus, ea esse per se: nam quod immediate non attingit effectum, Galeno dicitur per accidens: Aristoteli vero, causa per se appellatur ea, a qua pendet effectus, licet multa intercedant, inter ipsam & effectum, vt cap. 8. huius tractationis diximus. Quoniam ergo sensibilia communia, intercedentibus proprijs, sentiri est arbitratus, ideo per accidens ea sentiri dixit. Magnitudinem quoq́, & figuram, per se à visu sentiri tradidit, & per accidens, à tactu, quoniam tactus ea deprehendit, intercedentibus calido, frigido, aspero & leni: visus vero quoniam ad obiectum tendit, & ipsam magnitudinem, atq́ figuram, immediate contingit, per se ea sentire docuit.

LIBRI DE ANIMAE FACULTATIBUS, finis.

INCLYTO

INCLYTO, AC MAGNANIMO PRINCIPI, DOMINO Illefonso Perez de Guzman el bueno, Duci de Medina Sydinia, Comiti de Niebla, Marchioni de Caçaça, dignissimoque Almadrauarum domino: Petrus de Peramato Medicus, de Semine librum nuncupat.

ANNVVM (vt omnes tui, ita & ego) censum, pro agnitione dominij, tibi reddere opto. Omnia quæ externa poßideo, à te accepi, & indies accipio. Hæc honeste ad te, cum nequeant recurrere, de meo persoluere semper cogito. Cœpit iam hæc tibi mea moneta placere: Maximumque mihi erit nunc, tibi huius libri nuncupatione placuisse. Quæ tibi vel eo gratior est futura (prætereo eius vtilitatem, ac difficultatem, & ingentem lucubrationem qua editur) quod tua est, de tuo solo ac de tuo seruo nata. Holera namque, fructus, poma, vel paulo etiam deteriora, magis nos consuerunt delectare, ex proprio horto, quam alieno decerpta. Præcor ergo te, vt hoc qualecumque munusculum, de me qui tuus sum, læta fronte accipias, & tui Peramati fructum, inter amatos tuos libros reponas. Vale Hyspaniarum decus dignißimum.

LIBER DE SEMINE, QVI CEV
præambulus est, ad librum de hominis procreatione.

POST naturalium facultatum tractationem, de hominis procreatione, in qua omnes maxime viget, præsertim formatrix, quæ ad miranda officia præstat, agere decreuimus: interim ac tractatum de animæ functionibus, quem in manu habemus absoluimus. Tũ quoniam multa quæ hic dicuntur, illic erant repetẽda, tum etiam quoniam si quid aliud in arte medica, & naturali Pphylosophia, difficile simul erat, ac scitu dignũ, in morali, atque Theologia vtile, & ad propriam cognitionem, Dei obedientiam, & gratiam comparandam opportunum, hoc de quo agimus, comprehenditur argumento. Phylosopbus enim in hoc minori mundo, maioris illius, & totius naturæ, causas comprehensas cõtemplatur. Medicus subiecti circa quod versatur (cuius naturam, dum optime valet, seruat, reducit dum labitur, & pristinam sanitatem dum ægrotat, resarcit) exactam originem, fabricam, compositionem, & naturam comparat. Iam vero qui mores hominum componere studet, fragilem ex hac doctrina, & caducam nostram originem, & progreßionem prædicat, & Dei voluntati nos parere docet. In eam quæ contẽplationem, raptus aliquando Iob, Deum sic alloquitur, Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum, nonne sicut lac fudisti me, & tanquam caseum me coagulasti? &c. Vbi vt ad rem properare videar, sanctus vir, à semine, procreationis nostræ causas orditur. Quod etiam Aristoteles, Galenus, & alij naturæ sapientißimi, hunc lapidem voluẽtes fecerunt. A quo, & nos, huic tractationi initium damus, à seminis longiuscula quadã definitione, quæ eius naturam, & præcipua de eo dubia declaret ordientes. Nam cum singulas definitionis partes excuserimus, omnis quæ de semine habetur doctrina, ordine tradita erit definitiuo. Quo peracto, ordinem quem natura seruat, in suis motibus, ac progreßionibus, donec fœtum absoluat, & excludat sequemur. Hic autem Catones, & pudicos lectores, & opto & postulo, ne in opere, in quo Deus optimus maximus, maxime se exhibet, tum admirãdus, tum venerandus, sensuum illecebris, & blandimentis, inuerecunde rapiamur, & peccatis, aut verbis obscenis, polluamur. Nisi enim honeste hæc, & reuerenter legamus: Deum in his obscenis admirãtes, & venerãtes, merito erit nostra improbãda obloquutio. Ijsque similes reddemur ipsi, qui cũ Deũ per admirãda opera nossent, nõ sicut Deum ipsum glorificauerunt.

SEMEN est principium, & elementum, tam actiuum, quam paßiuum, corporis humani: ex parte sanguinis aërea, oleosa, & pingui: vi testiũ, in se, & seminarijs vasis elaboratum: & tanquam excrementũ, quantitate, & non qualitate degrauãs, expulsum: & intercedente concubitu, in vterum à mare, & fœmina, eiaculatum, & sibi inuicem permistum: vim habens tale quidpiam generare, quale est id à quo deciditur, ad speciei conseruationem.

Prin-

Principium quidem in animalibus, semen statuendum esse, perinde ac in plantis, scripsit Galenus, primo libro de Semine, cap. 5. & 1. de sanitate tuenda, cap. 1. & 1. Aphorismorum, com. 14. nihil enim ipso semine prius, in animantium generatione reperies. Nam quanuis, prior sit seminis, ex elementis constitutio, in generatione tamen animantis, quæ nobilior est, simplici constitutione mistorum, primum quod occurrit est semen.

Elementum quoque recte ipsum appellaueris, nã si quatuor humores, qui in sanguinea massa continentur, secunda elementa appellantur, cur non & semen, eandẽ appellationem subibit? ex eo enim & sanguine, prima constitutio est, apud Gal. 2. libro de Tẽperamentis, cap. 2. & actu semper in nostro corpore reperitur, ad testium & seminalium mẽbrorum nutritionem, autore Gal. 2. lib. de semine. Erit ergo elementum secundum, siquidem ex eo constamus, & nobis inexistit.

Principium actiuum esse, nemo it inficias, hæc est enim apud omnes, seminis natura, siue animalia, siue plantas spectes: vt tale quid, actu efficere possit, quale est, id à quo excretum est. Habet ergo vim gignentem, & procreantem: & ex consequenti animam vegetatiuam, cuius hæc est facultas. Semina item plantarum, cum styrpium partes sunt, animam habent plantalẽ, qua vt aliæ partes plantæ nutriuntur: & cũ denuo terræ mandantur, rursus aluntur, & augẽtur: quæ sine anima exequi nequeunt. Ergo intermedio tempore, animam non amiserunt, nam & plantarum partes decisæ viuunt: & semina si vetustate, aut elixatione, animam perdunt, terræ mandata, non germinant. Oua etiam quãdiu in corpore volucrũ sunt, nutriuntur, & proportionabiliter iuxta omnem dimensionem augentur: postea vero gallinæ supposita, procreant persimilia volucria, ijs à quibus fuere decisa: ergo vires habẽt altricem, auctricem, & procreatricem, animæ vegetãtis facultates, quæ sine ipsa anima consistere nequeunt. Vnde etiam fit, vt animantium perfectiorum seminibus, huiusmodi animam, atq; vires, non adimamus. Nam si non fit ex sanguine caro, nisi caro ipsa animata, sanguinem cõmutet: multo minus fiet ex sanguine animal, si semẽ quod est principium actiuum, anima careat. Vnde Galenus libro de Marasmo, capite " primo, viuorum (inquit) tria sunt genera, animalia, plantæ, semina. Et Aristoteles " secũdo libro de generatione animalium, cap. 3. ita scribit. Nihil minus semina, & cõ" ceptus animalium viuunt, quam styrpes, & aliquandiu prolifica sunt, ergo animam " in ijs haberi vegetalem, palam est. Et eodem libro, cap. 1. ita scripserat. Omnia quæ" cunq; aut natura, aut arte efficiuntur, ab eo, quod actu est fiunt, ex eo quod potentia " tale est. Semen igitur tale est, motumq; habet, & principium tale, vt motu peracto, " pars existat quæq;, eademq; sit animata. Et rursus sub capitis finem. Sed habeat" ne semen animam, nec ne, ratio eadem, atq; de partibus reddenda est. Neq; enim ani" ma vlla esse potest in alio, nisi in eo cuius est, neque pars vlla esse potest, quod parti" ceps anima non est, nisi æquiuoce vt mortui oculus. Semen igitur, & habere animã, " & esse potentia palam est. Quibus Aristotelis verbis, apparens se exhibet, contradi-

ctionis phantasia. Cum enim semen, & conceptus, animatos esse, anima vegetali in actu, quoniam aluntur, & augentur tradiderit, postea animatos potentia esse statuit. Cuius tamen duplex solutio habetur, prima, quod semen est actu animatum, actu primo, qui est vt scientia: & est potentia ad actum secundum, nutricationem nempe, formationem, & augmentum. Reducetur autem ad actum hæc potentia, cum materiam idoneam inuenerit, circa quam operetur. Quod voluit Galenus, secundo libro de naturalibus facultatibus, in Hæc verba. Omnis facultas, si competens desit materia, otiosa est: & maris semen, facultates in se ipso possedit, actionem vero non, nisi circa materiam, fœmineum scilicet semen, & menstruũ sanguinem obit. At cũ non modo de Semine, verũ etiam de cõceptibus, qui nõ sunt separati, sed vtero gestantur, nutriuntur, & actum etiam habent secundũ, loquutus fuerit Aristoteles, ideo secunda solutio, nobis magis arridet: quod scilicet semina, atque conceptus, potentia animatos statuerit, quia licet viuant, non habent, viuendi modum perfectum, quenadmodum qui sunt separati: non enim attrahunt cibum per os, sed vt pars animata ex matre nutrimẽtum summunt. Quod voluit per verba citata, cum dixit, Sed habeatne semen animam, nec ne, ratio eadem, atque de partibus, reddenda est. Et apertius libro secundo de generatione animalium, cap. 3. vbi postquam semina, & conceptus, animam habere vegetalem, actu operantem scripsit, paucis interpositis hæc subdit. Animam igitur naturalem, in seminibus atque conceptibus non separatis, haberi potestate statuendum est, non actu & re ipsa, priusquam eo modo, quo conceptus qui iam separantur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur. Quæ sane Aristotelis verba, nihil aliud, quam nostram interpretationem, personare videntur. Sed quomodo semen, similare corpus existens, animatum statuitur, si anima est actus primus, corporis naturalis organici? Dicendum primo, quod semen vt est potentia animatum, ita & organicum: cum primum autem incipit exercere animæ opera, iam est præditum vasis ex vtero trahentibus. Dicendum secundo, ex simplicio. 2. libro de Anima, com. 6. quod anima est actus corporis organici, duplici ratione, vna secundũ quam organum effingitur, formaturq́, vt inde sit animæ organum, altera vero, secũdum quam vtitur iam organo formato: illa quidem est in seminibus, & conceptibus, hæc vero, in editis iam animantibus. Dicendum tertio, quod semen non prorsus est similare, partem enim æthereum habet, & spirituosam: quæ diuersæ rationis est, à crassiori, & magis corpulenta substantia. Quin in parte illa æthérea, verius residet anima, est enim apud Galenum, primo libro de Semine, cap. 10. Spiritus is, per se mobile principium: quare & animatum, siquidem anima, motionis fons atque origo est. Aristoteles insuper, 2. de generatione animalium citato, seminum fœcunditatem, in huiusmodi spiritum retulit: cuius natura, cum cælitus inseratur, diuinitatem præ se fert: & quoniam varia producit organa, videtur habere, quandam cum elemento stellarum similitudinem. Quenadmodum enim à cælo cuncta proficiscuntur in mũdo inferiori, varia quidem illa multiformiaq́, sic similitudine quadam, respondere

videtur

videtur virtus illa seminis cælo, quod varia difformiaq; organa in animali, vi sua producit. Vnde hũc spiritum seminis, appellat semẽ principij animalis, idest animæ, quoniam per ipsum, anima in totum animans propagatur. Ita enim scribit. CORPVS AVTEM GENITVRAE, idest, semẽ quod à patre decidit, IN QVO SEMEN ANIMALIS PRINCIPII, idest, spiritus qui est propagator animæ, quæ principium animalis existit CONTENTVM VNA PROVENIT, ita enim spiritus, parti seminis craßiori permiscetur, vt spumæ, multas bullas, præ paruitate inuisibiles habenti, ipsum semen recte aßimilauerit. Rursus hoc principium animalis, idest animã in duas partes distribuit. Et opportet addere relatiuum quod (vt notat ex Michaëele Ephesio Simon Portius, libro de mente humana, cap. 17.) ad hunc modum. QVOD scilicet principium in semine contentũ: idest, quæ anima in semine contenta PARTIM SEPARABILE A CORPORE EST. Scilicet in ijs IN QVIBVS DIVINA PARS COMPREHENDITVR, idest in ipsis hominibus, in quibus comprehenditur per ipsum intelligere, facultas animæ, que mens dicitur PARTIM, scilicet hoc principium EST INSEPARABILE anima scilicet sensiua & vegetalis. HOC AVTEM GENITVRAE SEMEN idest corpus autem seminis, in quo diximus contineri spiritum, cum sit aqueæ & aëreæ naturæ, ipso spiritu in quo erat vis vegetalis dissoluto DISSOLVITVR idest diminuitur, & redditur aquosum VERSVMQVE IN SPIRITVM EVANESCIT idest difflatur, atq; resoluitur. PROPTEREA NON EST QVAERENDVM AN FORAS EXEAT id est egrediatur, vel remaneat, vt pars corporis generandi QVENADMODVM NEC DE COAGVLO, IN CVIVS VIRTVTE, ET SPIRITV, EST VNIRE LAC, quoniam corpus coaguli dissoluitur, & non fit pars casei & lactis. Huius Aristotelis sententiæ, longiusculam interpretationem, hic annectere voluimus, quoniã perdifficilis est, & in ea multi allucinantur: non exiguamq; lucem, in posterum dicendis est allatura. Nunc vero semen principium esse actiuum, ob idq; animatum intellexisse sit satis.

Quod vero, non modo actiuum principium sit semen, sed etiam paßiuum & materiale, multis persuadere nititur Galenus, primo libro de Semine, aduersus Aristotelem, atq; Athæneum. Primo, quoniam semen (experimento fœminarum) vbi conceptio fit non exit, sed ab vtero trahitur auidißime, in eoq; manet & continetur: oportet ergo, vt aut in fœtum, coctione quadam permutetur, aut putrescat, aut in flatum vertatur. Non putrescere, constat ex defectu sympthomatum, quæ dum corrumpitur, aut putrescit, solet inferre: non verti autem in flatum, constat, quoniam vterus in conceptione contrahitur, cum tamen ex flatu deberet intumescere, atq; dolere non leuiter. Si enim ex aqua, decuplus aër gignitur, ex semine duplo craßiori quã aqua

vige-

vigecuplus flatus prodiret. Nec flatum per mulieris pudendum exire, dicere posßis, quoniam vteri osculum, tunc adeo conniuet, monstrantibus id dissectionibus, vt nec acus cuspidem admittat. Si vero raseraretur, vt transitus locum det flatui erumpenti, sonitum ederet in exitu, aliter enim copiam flatus, per angustum osculum exire, vix ratio capit, argumento ructus & crepitus: Quod si sine sonitu prodiret, iam non sine sensu: nam nec minimus flatus podicem exiens, sensum latet. Nec hic nos remoretur argẽterij scrupulus, quo pacto scilicet in fœmina mortua, & dissecta, in qua retẽtrix vis, sicut & omnis animæ facultas, iã est extincta, potest vterus tantopere constringi, & circa fœtum contrahi? si enim ad ea quæ contingunt respexisset, parum sibi foret hæsitandum: quam enim figuram, hominis partes habuerunt, in in corpore viuo, ante animæ exitum, eandem post exitum seruant in cadauere, nisi aliter nobis componantur: sic oculos, atque os, defunctis claudere assueuimus, antequam frigeant & rigidi reddãtur: nec enim defuncto homine, facultas in ipso est, quæ apertos oculos claudat, nec quæ contractum vterum reseret. Nec nos etiam perturbet, quod Auicenna nono libro de Animalibus, Aristotelem saluare studens, masculeum semen, non in flatum, sed in spiritum complãtatum mutari tradit, qui membra format, & in membris formatis manet, ipsorum naturam seruans. Nam præterquã quod Aristoteli repugnat, nolenti semen in membris magis manere, quam fabrum in lectica: spiritus naturæ (qui flatu adhuc tenuior existit) repugnat tantam copiam, quanta ex vniuerso semine debuit creari, in exiguo genituræ corpore coërceri. Nec admittendus est Aristoteles, qui has latebras effugiens dixit, loco nuper citato, non esse quærendum, an semen foras exeat, vel remaneat, quoniam difflatur atq; resoluitur, quenadmodum nec de coagulo, in cuius virtute est vnire lac, nemo id interrogat, quoniam corpus coaguli dissoluitur, & non fit pars casei & lactis. Sed si semen resoluitur, prius tenuaretur, & vterum tumefaceret, quod non fit. Coagulũ præterea, in caseo manere, quis dubitare potest, densum enim ac terreum corpus est, inidoneum vt resolutionẽ admittat: hoc casearij aqua dissoluunt, & calenti lacti permiscent, cuius vi lac concrescit statim, in ipsoq; manet caseo, & sero excuso. Ob id cũ sero æger quispiã est refrigerandus, aut minimo coagulo, aut nõ eo, sed aqua frigida, aceto, aut gnico, extrahẽdũ esse præcipimus. Quin si linguæ indicio, penitus nõ careamus, coagulum non nos latebit in caseo, ex maiori enim, aut minori morsu, plus aut minus coaguli, caseo inditum esse, solemus dicere. Sed iam semen, materiam fœtus esse, alijs rationibus comprobemus. Fœtus in vteri cauitate cõcipitur, in qua sanguinem corrumpi, & in grumum abire est necessum: vbi enim venas egreditur, tale quid pati semper assolet: Nec vis quæ à semine sibi impartitur, eam sanguinis concretionem, & corruptionem impedire potest: si enim cum semen ad vterum venit, sanguis is, iam cauitati inerat, prius cœpit corrumpi, quam à semine perfici: si vero erat in vteri vasis, quomodo à semine potuit alterari? & quo agente in vterum trahitur, in vnum fœtum acceruatur, & secundis vestitur? Tertio, non ob aliud, semen

esse

esse fœtus materiam negant, nisi quoniam semen se ipsum formare, student vitare: quod tamen nec sic euitant, nam postquam semen, in flatum dissolutũ est, & euanuit, sanguini vim impertiuit, qua se ipsum formet: Multo igitur fuit satius, quod in sanguine dicere coguntur post multas ambages, in semine ab initio statuisse. Venæ insuper, arteriæ, nerui, ossa, cerebrum, & aliæ partes radicales, albæ cum sint, & exangues, ex alba materia gigni debuerunt: & cum sint concauæ, & in longitudinem protensæ, lentam materiam, quæ distendi, & perforari posset, postularunt: Ex semine ergo constat, albo pariter atq; lento, nõ autem ex sanguine rubro, atq; fluido: nisi sanguis prius, in illum colorem & lentorem commutetur. Temere autem ageret natura, si materiam albam, lentam & crassam, quam habet, eijciat: vt sanguinem postea mutet, in talem substantiam qualem eiecerat: siquidem eam non eiecisse præstiterat. Quinto, plantæ aperte vel ex ipso Aristotele, non solam vim, sed etiam materiam exhibent, in generatione ipsarum: animalia vero quantum attinet ad generationem, nutritionem, & augmentum, non secus ac plantæ proueniunt: Neq; enim quod triplicem speciem in animaliũ generatione vides, aliud quid esse quam plãtam: quæ modo est seminiformis, deinceps sanguinea, aut carnea, & postremo è loco in locum trãsitura, debes existimare: cum vtraq; eundem opificem, eandemq; vegetabilem animã habeat. Illud enim considerandum est, plantam non hac amissa, quam habebat prius facultate, sed alia insuper acquisita, in animal esse euasuram, & vbi perfecta absolutaq; à vulua fuerit, è loco in locum transituram. Quocirca Aristotelem merito accusat Galenus, non modo quod neglexerit ea quæ non debuit, verum etiam quod suorum decretorum oblitus, naturæ opera, diuerso modo in plantis, atque in animalibus exponit: cum videret enim semen, in omnibus plãtis, materiale non minus, quam fabricatorium principium in se continere, aufert horum alterũ in animalibus. Atqui viro naturæ perito, id solum satis fuerat, vt vsum ostenderet genituræ: nam si seminis natura, non alijs facultatibus plantam, alijs animal creat, quæ in alijs contemplaris, ea ad animalia transfer: vtraq; enim in vtrisq; proportionem seruant. Plantæ semen, terra indiget, vt ex ea alatur, & augeatur: & radicibus, vt è terra hauriat alimentum: sicque nutritum, è se ipso emittit truncum, atq; è trunco ramos, eosq; in surculos diffindit, mox in virgas, easque rursus in alias, atque id tantisper quoad in summa flagella, ac cacumina deuenerit: Nostrum pari modo semen, vulua opus habet, quæ terræ respondet: & chorij vasis, quæ sunt radices fœtuum, per quas è vulua alimentum allicit, truncosq; tres, è tribus principijs, ab vnoquoque principio vnum producit: è iecore cauam venam, è corde aortam, è cerebro vero spinalem medullã: hi ex se propagines multas quasi ramos emittunt, qui rursus in alios minores scinduntur, ac rursus in minores, nec rursus desinit hoc fieri, quam in vltimis pullulationibus, opus absumatur: persimilia igitur naturæ opera, in animalibus ac plantis percensuisse debuit Aristoteles. Sexto, nam si iam genitorum animantiũ, nutritionem spectemus, non aliter quam ex semine & alba substantia, radicalia membra

bra constitisse credemus: tale enim quid per nutritionem sufficitur, quale fuerat absumptũ: fuit autem absumptum seminale & album, tale ergo reponi debet, non sanguineum atq; rubrum. Quanuis enim ex sanguine ducat ortum, sanguinis qualitates prius amittat, & seminis candorem, atque crassitiem, induat oportet: vt verum semper sit, ex eisdem nos generationem & alitionem subire. Idem etiam docet, deficientium membrorum regeneratio, os enim & reliqua seminaria membra rescissa, non renascuntur: quoniam deest ipsis seminis abundantia, quibus vt carnosa regignantur: si autem ex sanguine prouenirent, non minus quam caro regigni possent. Ob idque, non infirmius huiusce rei argumentum, summitur ex regeneratione, item & ex nutritione, quam ex creatione prima. Quibus adde quod natura, tot semper vnicuique rei vsus, quot potest accommodat: magis ergo prouida erit, si ex semine, vim & materiam summat, quam si solam vim. Nec obstat, quod pisces fœminæ, prius oua pariunt, & post à mare fœcundantur, ad oua ipsa accedente, & ea extrinsecus irrorãte: quo actu seminis materia nõ manet in ouo, sed sola vis: nam præter quã, quod ouũ iã est cõpletũ, torrẽtes aquarũ semẽ lauãt, & non permittunt ouo adhærere. In insectis etiã inquiũt, fœminæ nõ admittũt genitale maris, sed potius immittũt maribus genitale, vt vi citra materiã, in fœminæ genitali recepta concipiãt. Perdices etiã, & gallinæ, oua subuẽtanea gerẽtes, si sui generis masculis coëãt, quanuis oua, præ corticis densitate, semen maris intus meare, non admitant: fœcundantur tamen, quoniam vim citra materiam recipiunt. Quin sæpe visum esse (inquiunt) oua ab vnius galli semine inspergi, priusquam ex luteo colore in album permutata sint: & post cum iam alba, & cortice vestita sunt, si generosior admissarius, eadem suo semine affecerit: pullos nasci posteriori gallo similes, non priori: Si autem semen, in materiam fœtus veniret, aut eadem pars duplex nasceretur, aut pulli priori gallo similes prouenirent. Non obstant (inquam) Primo, quoniam natura, dedita opera nos à reliquis animãtibus separauit, sicut & animantia à plantis, in quibus sexus non sunt separati. Secundo, quoniam quæ de insectilibus, & aqua natantibus piscibus narrant, inscrutabilia & in abdito posita sunt: quæ vero de perdicibus & gallinis aperte falsa: maris enim semen, in ouo vmbellam facit intra corticem, cum intraneo humore permistum. Oua autem subuentanea, vmbella carent, incompleta sunt, & infœcunda. Vtque virgines, & clausæ, grauidari possunt, roris modo, ob vteri auiditatem tracto humano semine, ita in ouum, potuit galli semen, ante durioris corticis concretionem meare: si tamen vera narrant, ego enim oua iam cortice vestita, fœcundari non posse existimo. Ad id vero, quod de duobus gallis referunt, aut primus gallus ab ipsis coire visus, fuit tunc infœcundus: aut à diuersis gallis, diuersa oua fuerunt fœcundata: aut secundum gallum intente respexerunt, gallina & primus gallus cum ea congrediens. Nam quid obstat, quominus vtrũlibet horũ fieri posit? vtrumq; enim ex ijs est, quæ fieri plane queunt. Sed iam his nænijs ipsorũ relictis, alias siquas habent obiectiones audiamus.

Sanguis

Sanguis (inquiũt) mẽstruus, si partialis materia est, cur totalis esse nequibit? Praesertim quod praecipua membra, cor, & iecur, sanguine gignuntur, ergo ignobilium materiam, facilius idem praestabit sanguis. Sanguine praeterea nutriuntur omnia membra. 2. lib. de naturalibus facultatibus, cap. 3. ergo eodem genita sunt: siquidem ijsdẽ sumus & nutrimur, vt scribit Gal. 2. libro de Semine. Idem praeterea agens esse simul & patiens, natura non patitur, esset enim actu simul & potentia: agit namq; per id quod est actu, cuius potentiam habet id quod patitur. Facilis tamen est horum omnium expeditio, nam cum duplici membrorum genere constemus, seminali scilicet & carnoso, duplici quoq; opus fuit partiali materia ex qua conformaremur, semine scilicet & sanguine: nõ vnica. Cor, etiã & iecur, ex ambabus cõstant, ideoq; vtramq; materiã requisierunt. Omnia autem membra, ex sanguine nutriũtur, ceu ex materia remota, quae in propinquam, cuiq; membro affinem transit: mammae enim nutriuntur lacte, ossa medulla, pulmo spumeo quodã humore, testes perfectissimo semine, & radicalia caetera seminiformi quadã substantia alba, quae quamuis exactum semen nõ sit, (quoniam vltimam testium elaborationem non recepit) semini tamẽ est quam simillima. Omnia autem dicta, ex sanguine genita sunt, qui omnium membrorum commune alimentum est, & vlteriori vniuscuiusq; coctione, in proximum, & immediatũ cuiusq; rorem transit, vt. 5. libro Aphor. com. 39. Galenus est autor. Iam vero quomodo semen, seipsum formare possit, & quomodo diuidatur in spiritum formatorem, & partem quae formationem suscipit, & supra diximus, & infra repetemus. Nunc vero sat sit obtinuisse, semen esse principium, & elementum, tam actiuum, quam passiuum, corporis humani: nam quanuis reliqua etiam animantia, & plantae, semine constent, solum corpus humanum, in medici cõsiderationem venit, reliqua vero aut non curat, aut eatenus tantum considerat, quatenus in humani corporis fabricã noscendam, seruandam, vel corrigendam nos manuducunt. Quare tam exacta piscium, & caeterorum animalium, plantarum, ac mineralium tractatio, ac nostro aeuo quaeritur, valde medica non est: & forte a vero artis fine nos auertit. Nunc vero ad reliquas, definitionis partes excutiendas reddeamus.

Ex parte sanguinis aërea, oleosa, & pingui, semen gignitur, vitae siquidẽ principium erat futurum: haec autem calido & humido seruatur, in eoque consistit: quare cum sanguis, ex omnibus constet humoribus, valdeq; sit dissimilaris, ex puriori & perfectiori eius parte gigni debuit semen. Quod ostendunt vasa seminaria, à vena & arteria magna orta, quae purum sanguinem, & spiritum deferunt, gignendo semini aptum. Semen etiam ipsum ad sensum, valde spirituosum & spumeum visitur: Ob idque semine excreto, quanuis non valde multo, vires valde infirmantur, & moesti redimur: cum tamẽ sanguinis largissimas vacuationes, innoxie interdum feramus per menses, aemorrhoidas, narium fluores, & venae sectiones: tantundemque ob id referre voluit Auicenna, semel coire, ac quadragessies tantum de sanguine amittere.

Elabo-

Elaboratur autem vi testium, tum in se, tum in seminarijs vasis, non admodum angustis, valdeq; ob id inuolutis, & varicosis, vt coctionem non subterfugiat. Cum enim natura ex materia coquenda, alium vsum intendit, præter alitionem membri coquentis: auctiora creat conceptacula, quam vbi solæ ipsius membri nutritioni incumbit. Sic ventriculi cauitatem adauxit, vt non modo ventriculo, sed reliquis etiã membris sufficeret. Sic mammarum vasa, ampliora fecit, pro nutriendo puero: & venas atq; arterias seminarias, capaciores pro gignendo fœtu. Vbi vero exactam materiæ coctionem intendit, viam ipsi parat nõ rectam, sed flexuosam, & multiplici plexu ac circunuolutione implicatam. Sic exacte coquitur lac, in vasis mammillaribus inuolutis: & animalis spiritus, in plexu choroide: & semen in testibus, & tortuosis vasis seminarijs, quæ vitiũ capreolis, non inepte ab anatomicis conferuntur: nam sanguis, qui ad horum vasorum initium ruber erat, sensim alterari, & albefieri incipit, & quo propius ad testes accedit, albior & crassior adeo euadit, vt minimus iam restet testibus labor, in semine perficiundo: in testibus enim postremã recipit elaborationem, animam vegetantem, & vim gignendi, quæ eiusce animæ est potestas. Quæ omnia ita docet anatomæ, vt nihil in ipsa exercitatis euidentius sit, quam semen ipsum in ipsis testibus procreari, in illis contineri, & ab illis per coitum emitti, vt Galenus adnotat, & oculorum fides ostendit. Quare errat Aristoteles. 2. lib. de generatione animalium, cap. 5. à septo venire affirmans, nusquam enim in septo contineri semen, aut ab illo meatus aliquos ferri in pudenda, quisquam fuit conspicatus. Simili errore tenetur Auic. 20. 3. tract. 1. cap. 3. vbi à tribus membris præcipuis, semen ceu à fonte & radice effluere, & ab alijs mẽbris (tertia coctione expleta) ad hæc præcipua resudare censet. Sed cum nulli appareant meatus, à tribus principijs ad testes, nec quomodo à singulis membris, ficta illa veniat resudatio seminis, nobis nõ admodum placet dictus confluxus. Minus placet Hippocrates, qui libro de genitura, è toto corpore colliquari, & spumescere existimat, propter motum venereum dissoluentem, ferrique in spinalem medullã: in quã ex vniuerso corpore, & ex cerebro, è quo magna seminis pars deciditur, viæ permultæ concurrũt: A spinali itẽ medulla ferri in renes, ad quos per venas via patet: à renibusque per medios testes, ad pudendum peruenire, alio quidem quam vrina itinere, sed ipsi contiguo. Quæ tamen erroris ex anatomis imperitia prodeuntis plena sunt. Nec enim ex vniuerso corpore, in spinalem medullam vasa aliqua ducuntur, sed ex ipsa potius medulla solidi nerui, motum arbitrarium corporis musculis afferentes nascuntur. Nec à spinali medulla, aut vena, aut arteria, aut neruus aliquis ducitur ad renes: A sextæ enim cerebri coniugationis ramis, ea parte qua illi in coxas diffunduntur, satis graciles neruos recipiunt renes, aliunde autem nullos. Nec à renibus in testes, quicquam deriuatur, præter vrinaria vasa, quæ in vesicam, non in testes inseruntur. Nec cõtigua sunt vrinaria vasa, vasis seminarijs, sed longo interuallo distantia: vreteres enim à renibus ad vesicã feruntur, seminaria vero vasa, semẽ præparãtia, quatuor sunt, duæ scilicet arteriæ,

& totidem venæ, ad testes delatæ. Arteriæ ex arteriæ magnæ trunco, sub emulgẽti bus nascuntur ambæ: ex venis autẽ quæ dextra est, è trunco venæ cauæ, sub emulgẽte prodit, sinistra vero ab ipsa emulgẽte, vt sanguinẽ salso humore aliqualiter permistum, in sinistrum testẽ deriuet, pro titillatione, & incitatione ad venerea, vt anatomici suspicantur. Quomodo ergo vasa hæc, vrinarijs vasis erunt contigua, si illa ex arteria magna ante renes nascuntur, & ad testes vsq; extra corpus propendentes descendunt: & rursus à testibus ad parastatas, ad penis radicẽ sitas regrediuntur, semen exacte confectum illis deferẽtes? vrinaria vero vasa, è renibus tantũ in vesicã pertinent? In eo etiam errat, quod semẽ, corporis colliquamentum, propter motũ venereum, ex vniuerso corpore liquatũ, & spumescentẽ esse arbitratur: eã siquidẽ opinionem, satis superq; expulit Arist. 1. lib. de Generatione animalium, ratione multiplici. Primo, quoniam semen secundum naturã est, colliquamentũ vero præternaturam. Secũdo, si esset colliquamentũ, semper læderent actus venerei. Tertio, colliquatio siue ex febre, siue ex labore, aut venere contingat, nullũ locũ destinatum habet, quo defluat: semen vero habet seminaria vasa, testes & parastatas. Quarto, nã per febres colliquantes, plurimũ seminis proueniret, & maxime incitarẽtur ægri ad venerẽ. Quinto, nã imbecilli homines, & pingues, qui maxime colliquantur, paucum habent semen, hi, quoniã totũ alimentum insummũt, in corporis nutritione, illi vero, quoniã parũ resistunt, causis colliquãtibus: contra vero graciles, & fortes, qui vix colliquantur, pluri semine, eoq; fœcundo abundant. Sexto, nã corporis pinguedo, à corpore decisa, atq; liquata, quo pacto aut animata erit, aut vim gignitiuã, & patri similẽ fœtũ procreandi habebit? His sane rationibus, luce clarius constat, semen colliquamentum non esse: vnde colligit Aristoteles, excrementum esse, alimenti sanguinei. In quo sibi ipsi pugnãtia scribere videtur, excrementũ enim definit. 2. lib. de generatione animaliũ, cap. 4. esse quod incoctũ remanet, & terrenum simul est in corporibus: Semẽ vero exacte coctũ est, non terreũ, sed aëreum & spumosum. Si excrementũ præterea est, & quid incoctũ, quomodo inerit ipsi, tã insignis gignẽdi vis, ac ipse, sibi inesse cõcedit? Excrementũ ergo interpretemur, semẽ esse, sola quãtitate superfluẽs, quæ nihil aliud est, quã pars alimẽti, proxime antecedens conuersionẽ in mẽbra: nec tamẽ id omne, verũ semen est, sed quod è testiũ nutritione superfluit, vt diximus. Nã quanuis, seminaria totius corporis mẽbra, substantia quadã alba, semini valde simili nutriantur, verũ semẽ, maxime coctũ, & animatũ, vi præditum gignitiua: in solis testibus, & inuolutis meatibus, ad id à natura dicatis generatur: quod enim infœcũdũ semẽ est, seminis appellationẽ nõ meretur. Quare quãuis ab vniuersi corporis mẽbris, substãtia alba, & semini valde similis, ex ipsorũ nutritione redũdãs, iã iã in ipsa mẽbra vertẽda, ad testes pelleretur, à vi mẽbrorũ expultrice, aut testes ipsi, venereis exhausti, ipsam à mẽbris allicerẽt (vt sæpe sæpius, in ijs qui præter modũ veneri indulserũt cõtingit) nisi in inuolutis meatibus, & testibus morã cõtrahat, & elaboretur, semẽ nondũ est, nec gignere potest, nec adsimile mẽbrum, ei à quo

deciditur procreandum, quicquam valet, quoniam gignens seminis facultas, non alibi quam in testibus viget. In ipsis vero testibus, hæc vis adeo præstat, vt animam vegetantē, quæ seminis est forma substantiæ, in alimentū ibidem elaboratū, prompte inducere poßit. Quo circa reprehendendi merito sunt, qui ab omni parte, semen emanare contendunt: aliter enim nō vident, quomodo adunco, aut resimo naso, fœtus similetur parentibus, nisi ex parentum naso, semen similem nasum effingens, sit deriuatum: nec quomodo ex manco, generetur mācus, nisi deficiēte semine, eius manus qua carebat pater: nec quomodo, in cōcubitu, oblectamentū toto corpore sentiamus, nisi è toto corpore semen secedat: nec quomodo, vniuersum corpus venus debilitet, & maxime caput, nisi vniuersum corpus semine exhauriatur, cuius maxima pars sit à cerebro, vt voluit Hippoc. lib. de genitura, & Auic. 20.3. trac. 1. cap. 3. Nec quomodo incisio venarū quæ retro aures sunt reddat steriles, nisi intercepta via seminis, à cerebro venientis. Quibus tamen respondemus, quod testes in animantibus, talem vim habent, qualē persica, cerasa, & alij fructus plantarū, creandi scilicet in se, semen, quod formā, & naturam, singularū partium refert: Ac queadmodū horum arborum semina, citra hoc, quod ab omnibus plantæ partibus prodeant, generant ex se, persimilem arborē, ei à qua decisa sunt: ita in animalium semine, euenire est fatendum: quoniā vis formatiua, cuius admirāda sunt munera, datur plantarum semini in fructu, & animantiū seminibus in testibus. Hæc vero cū omnium mēbrorū sit effectrix, & eius similitudinis conscia: ex materia apta, simile formare potest, non modo in seminarijs, à quibus semen decidi posset, verū & in carnosis, quæ semē non remittunt, & in vnguibus, verruca, pillis, cicatrice & alijs, è quibus nemo, semen delabi speraret. Sic ex manco mancus creatur, nisi alterius parentis sani, & integri semen, vitiū alterius emendauerit: aut semen ex manco decisum, tā validum sit, vt seipsum emendare poßit. Nam vt formans facultas, in nobis, deficiētia mēbra, interdū creat, & vbi non potest, supplet simillima defectis, quantū potest: ita & melius, cū in semine est, eadem creare studebit: materiā enim habet maxime obsequentem. Inde fit vt deauriculatus deauriculatum non gignat, quoniam exigua vitia corrigere est potis. Oblectamentum vero toto corpore sentimus, ob consensum ad pudenda, quæ valde oblectantur: sicut enim membra compatiuntur & condolent alijs, ita etiam oblectantur & commouentur ex aliorum delitia. Venerea vero dum temperanter obeuntur, mirā ad functiones omnes alacritatem aduehūt: à quibus calidi & humidi, si abstineant, non leuiter læduntur: retentum enim in testibus, & vasis seminarijs semen, corrūpitur, & praua sympthomata affert: Cum autē immodice, & procaciter veneri quispiam indulget, læditur & imbecillior euadit, quoniā testes exhausti, alimentū ab vniuerso corpore subtrahunt. Læditur autem magis cerebrum, & neruosæ partes: tum quoniam frigidæ sunt, & lapsu frigido facilius labuntur, tum etiam quoniam noxa magis deprehenditur, in organis sensuum quam alibi. Non minorem namq́ noxam, contrahit ventriculus quam cerebrum, à quo tamen nemo seminis

copiā

copiam deduxit. Venis autem retro aures sectis, homines sterilescere, aut verum non est(quod credunt docti) aut alia de causa in naturæ arcanis reposita contingit, eæ enim venæ, prorsus sunt externæ, ad partium tantum externarum nutritionem datæ, non autem deferendo semini ex cerebro, quod non pertingunt. Constat ergo ex dictis, semen ab omnibus membris non decidi, vt Hippocrati & alijs antiquis placuit: quos præter ea quæ dixi argute satis reprehendit Aristoteles, cuius rationes primo libro de generatione animalium, cap. decimo octauo, diligenti lectori legendas relinquo. Sed vereor, ne dum suam opinionem inuehere studet, in hanc quam tam solicite explosit, recidat. Eo enim solo differt, quod alij solum recedere à singulis partibus, semen putent: ipse vero primum accedere ad illas, ex corde vbi fuit genitum, deinde recedere ab eis statuit: nam nihil referret, ad partes omnes semen accesisse, vt omnium similitudinẽ reportaret, nisi ab omnibus recesißet, vt omnium etiã similitudines in fœtu cuderet. Vnde quarto libro Problematũ, problemate.22. ab ea opinione non recesisse, monstrãt verba sequentia. " Quare qui concũbunt, " resolui atq; languere magna ex parte solent? an quod semen, omni ex parte corporis " secretio est. Itaq; vt ædificij constructio, sic corporis compactio quatitur, dum semen " decedit. Hæc Aristoteles, de cuius opinione non amplius: Nam præter pugnantiã, quã sua secũ claudit doctrina, innititur sentẽtijs aperte falsis: quod cor scilicet sãguinem toti corpori gignat: cum constet iecur esse autorem sanguinis, non cor: & quod semen in corde gignatur, in quo, nec seminis aliquod præludium, fuit vnquã visum, vt nec in testibus, ad id natura dicatis, verum semen defuit.

Sed iam hic alia, hic vir iacula, in nos retorquet, non vult enim testes semen conficere, neq; necessarios esse ad generationem: quoniam multa animalia, pisces, & serpentes, sine testibus generant. Alios præterea vsus memorat, ad quos testes creauit natura, in quibusdã pendentes, in alijs dorso hærentes. Hos quidem ad castitatem, illos vero ad robur conciliandum: qui dorso enim hærent, semen in se recipiunt, & remorantur, ne crebra irritatione, excitet ad venerem ea animalia, quæ casta esse oportet: & retrahat ea, à præstantioribus munijs, quibus incumbere fuit melius: vtque cœcum intestinum, hunc præstat vsum, in remoranda fœcum excretione, ita testes eiusmodi, in coitione retardãda valent. Qui vero è corpore pẽdent testes, sunt (inquit) vt pondera, quæ vasa seminaria, sua natura flexuosa, & inuoluta, ne retrahantur tendunt, & recta reddunt. Primo, ne seminis morosa, perfrigerata, & infœcunda, reddatur eiaculatio, & si resecentur nulla: prorsus enim tunc occluditur via, tum defectu eiusce tensionis, tum etiam ob callum ad oscula vasorum genitum, in loco præcisionis, cuius ratione seminis descensus intercipitur. Secundo, vt cor, eorum pondere tendatur, atque firmetur. Hac enim tensione robur, audacia, & cordis firmitas, comparatur tauris: eiusque defectu adimitur bobus, & omnibus animantibus ex castratura. Ex quibus demum colligit, testes generationi necessarios non esse, sed ad dictos vsus creatos. Quod experimento iam

confirmatum esse, perhibet in tauro, qui statim à castratura, antequam occaluerit vulnus, vacam impleuit.

Hæc cum apud Aristotelem doctissimum, perlego deliramenta, humani intellectus fragilitatem demiror, & vlterius progressus, video nullam à vero tam auersam opinionem fuisse, quam multi sapientes non coluerint: Vereorque ne dum hæc scribo, in peiora dictis incidam imprudens. Nos tamen hic Aristotelis errores, prius à Galeno animaduersos ostendimus, alij nostros forte notabunt. Nam si animalia quædam imperfecta, sine testibus gignunt, cur non erunt necessarij perfectioribus, quibus à natura sunt dati? Plantis quidem suffecit fructus, vt in ipso suum proueniret semen: imperfectioribus illis, quibus testes sunt negati, suffecit pars quædam testibus proportionalis: perfectioribus vero animantibus, testes fuerunt valde necessarij, nã & in multis alijs, hæc ab illis, & nos ab vtrisque natura distinxit. Quod vero de bobe refert, qui vacam statim à castratura impleuit, ridiculum est: nam dolor ex castratione illatus, à coitu eiusque desiderio ipsum auerteret: aut quis fuit eius vacæ conscius custos, qui sciuerit ante aut post castraturam, alterius tauri congressum non sustulisse? Quod si certam adhuc historiam narrare contendant, argonque testem adhibeant: ex semine in parastatis, ad penis radicem, & vesicæ fines, congestum, in quibus plus seminis, quam ad tres, aut quatuor vitullos serendos acceruatur, eam grauidationem contigisse dicemus. Quod vero testes dorso hærentes, castitatis causa tributos fuisse existimat, male quadrat gallis gallinaceis, & plurimis etiam passerculis salacissimis. Homo præterea, dorso hærentes, non autem pendulos, deberet habere testes, ob castitatem, quæ virtus eximia est in ipso: inter alia enim animantia, parum refert, hæc aut illa castiora esse. Deberet præterea sufficere, seminalium vasorum inuolutio, ad moram in irritatione & excretione seminis comparandam, quam per testes dorso hærentes comparare studet: sicque superflui essent hi testes. Adhæc si penduli testes, sunt necessarij ad tensionem vasorum inuolutorum, animalia quæ eosdem habent dorso hærentes, deberent habere pendulos, siquidem meatus etiam varicosos habent: Aut si his quidem non pendent, neutri indigent ea tensione: nec reliquis quibus pendent, ob tensionem sunt necessarij: sed in vtrisque, alter erit testium vsus, ab ijs quos memorat, communis pendulis, & hærentibus. Cui attestatur, persimilis in vtrisq́, seminea, alba, & mollis substantia, ouiq́ figura: ad diuersos enim vsus quos ponũt, diuersa substantia, & figura conuenientior foret, vna quidẽ in pendulis, ad grauãdum & tendendũ: & altera ad recipiendũ semẽ, & coitionem remorandã in hærentibus dorso. Vnam ergo cũ vtraq́ habeãt substantiã, semini coagulato similem: vnam etiam vim, consimilis seminis autorem habeãt oportet: facultates enim apud Galenum, substantiarũ proprietates consequũtur. Adhæc si seminalium vasorum circunuolutiones, inspexisset Aristoteles, vidisset eas nõ posse tendi: quoniã hærent partibus circumuicinis, & quoniã si tenderẽtur, procederent

ad

ad longißimum interuallum, quadruplo etiam maius, quam id, ad quod testes propẽdent. Eunuchi præterea essent fœcundi, & valido corde præditi: nam contusi testes, parum minus & pendent, & tendunt integris: extracti vero, coëquari possunt, æquali pondere, ex ferro, aut ligno, ipsis meatibus appenso. Intemperies etiam testium, non posset animal reddere infœcundum, siquidem ex ea non mutatur pondus. Quo præterea nexu, testes nectantur, & copulẽtur cordi, vt illud tendant, declarare debuisset, nullum enim tale vinculum esse, docet anatome. Quod insuper est hoc robur, & firmitas cordis, ex tensione pendens, nisi arcus sit, aut balista, dicere nequibunt. Robustiores adhæc essent, & animosiores semper, qui maiores testes habent, quod non fit. Est ergo testium vsus, semen prolificum creare, pro sui nutritione, maiori tamen copia, quam indigeant ipsi: quemadmodum ventriculus, qui sibi tantum chylum conficit, tanta tamen copia, vt in vniuersum corpus poßit redundare. Ob idque excrementum quantitate, & non qualitate degrauans, semen appellamus, quoniam pars alimenti ipsorum est, qua non indigent, testes, eo quod pauciorem in nutritione sui insummunt.

Intercedente autem concubitu, à mare & fœmina, in vterum semen simul eiaculari debere, & sibi inuicem permisceri (si semen, & animalis principium vocari debet) diximus. Deliciosum enim maris & fœminæ concubitum (vt animantia in procreationem alliceret) atque inuitaret, summo consilio, & arte, ordinauit natura: ne ex aqua balnei, in qua viri semen remanserat, mulierem concepisse dicat Auerrhous. Simultanea autem vtriusque futura esse debet eiaculatio, quoniam ex duobus maris, & fœminæ seminibus, vnum fit principium actiuum, & motuum conspiratio in vnum, autore Galeno, decimo quarto libro de Vsu partium, capite septimo: vnde est illud lasciuiẽtis poëtæ. Odi concubitus, qui non vtrimq; resoluũt: Et simile aliud, in quo tarditatem requirit à viro, vt simultanea fiat vtriusque eiaculatio. Crede mihi, veneris non est properanda voluptas. Quæ tamen si lasciue non audiantur, magnam ad conceptus vim habent: suntque tam vir quam mulier hortandi, vt studeant eodem momento ambo resolui.

Sed iam quis hic ferat Aristotelem, semen fœminis adimere volentem, primo de generatione animalium, capite decimo nono: & lib. 2. de generatione animalium, cap. 4. impoßibile enim putat semẽ ipsas generare, & mẽstrua: menstruũ enim ex incoctione, semen ex optima coctione fit: cũ ergo mẽstruis abũdent, semine careãt oportet. Humiditas etiã vterũ madefaciens, ex cruditate pẽdet: nec seminis nomẽ meretur, nec generationi est necessaria: si enim necessaria esset generationi, omnibus fœminis cõtingeret, cũ tamẽ viragines, nigriores & fuscæ, nullũ semẽ, nec humiditatẽ eiusmodi habeant. Adde quod fœminæ nõ emaciãtur ex concubitu, sed potius vegetiores reddũtur: ergo semẽ non excernũt vt viri. Mulieres etiã refert, non oblectari ab excretione seminis (quod nullũ habent) sed ex frictione, & titillatu, rarefaciẽte humiditates, in vtero cõtẽtas: argumẽto quod pueri & eunuchi, quibus nõ est semẽ ea

 ratione

ratione oblectantur. Hoc tamē dogma, Galenus lib. 1. de Semine, magnis rationibus, & experientiæ fide improbat. Habet enim fœmina vasa seminaria præparantia, & sanguinem dealbantia: testes quoque, vltimam manum, ei coctioni imponentia: & vasa delatoria, ad vterum, coctam eam materiam deriuātia: ita vt tam vasa vtraq;, quam testes, multa, alba, & crassa substātia plena atq; turgētia, in fœminarum dissectionibus, non aliter quam in viris reperiantur: qua cum abundant, procliues in venerem feruntur: eaq; si non vtantur, vterinis molestantur affectionibus, à quibus releuantur, aut obstetricum titillatu, aut marium accessu semine excreto. In cuius excretione valde oblectantur, & ea peracta cesat libido: Quod magis adhuc quam mulieres, monstrant bruta, quæ statis temporibus concipiunt, & furētia mares quærūt, interno semine stimulata: quo tempore eorum testes, & seminaria vasa (vt monstrat dissectio) semine valde turgent: statimq; à cōcubitu ipsa conquiescūt, ita vt mares amplius admittere nolint. Tantumq; huiusmodi vasa, & testes semine turgentes, ad libidinem, & conceptus faciunt, vt quæ è brutis castrantur fœminæ, (quod in porcis quotidie videmus) in posterum non coëant, nec concubitum vlla ratione aut ament, aut sustineant. Quod sane nō fieret, si sine vsu essent fœminei testes, & eo tantum fœminis à natura tributi, vt essent nobis veluti nota eius membri, quod in maribus est vtile: perinde ac mari exiguæ tribuuntur papillæ, ceu notæ perfectarum mãmarū in fœminis: Os etiã sacrū ad vltimū fastigiatū in hominibus, caudæ brutorū est index: & oculi talpæ occlusi, nota sunt quæ talpis inuritur nostrorū oculorū. Hoc enim Auerrhois subterfugium. 2. collect. cap. 10. locum non habet, in testibus, & vasis seminarijs fœminarum: quæ magna sunt, perfecta, & semine plena, libidinem, & conceptus promouentia, cum adsunt, & impedientia, cum desunt vt diximus. Inter viros præterea, raro inuenias quempiam, rei venereæ tam inexpertum, qui non sentiat, cum mulieres semen eiaculantur, penem sibi aspergi, & seminis profusione calefieri. Ipsæq; mulieres, id sentiunt in corporibus suis, ante excretionē, & in ipsa excretione, idq; sponte fatentur, & sæpe fatentur, quibus de his quæ sentiunt, non est detrahenda fides. Et quamuis ex confricatione oblectentur, toto tempore concubitus perinde ac viri, maxima tamē in huiuscemodi excretione, oblectatione tenētur: & nō cesat libido, & delitia, donec excretio finiatur: quod sane euidens est argumentum, semen id esse quod excernunt: nam aliarum humiditatum, aut menstrui excretio, sine libidine & delitia ipsis contingit semper. Non modo autem oblectantur, in excretione seminis, iuncta confricationi, sed etiam dormientes, cum somniant se coire, vbi omnis deest frictio rarefaciens, non leui voluptate tenentur. Menstrui præterea, & aliarum humiditatum excretionem, nec tardare nec accelerare fœminæ possunt: seminis autem effusionem, & tardant & accelerant, maiori aut minori libidine, tardiori aut concitatiori motu actæ, perinde ac viri: simili ergo tenetur seminis excretione vterque. Viragines præterea, fuscæ & nigræ, quas semen non excernere dixit, vt minus de humiditatibus vterum madefacientibus habent, ita plus

seminis

ſeminis gignunt, ob bonam coctionem, & frequentius in concubitu illud eiaculantur. Quo fit Ariſtotelem, perperam intellexiſſe, vteri excrementum pro ſemine, cum reliquas mulieres eo redundare, & viragines prorſus carere ſcribit. Nihil præterea incommodi eſſe, menſtrua ſimul ex incoctione prodeuntia: & ſumme coctum ſemen, ex vtiliſsima & bene cocta ſanguinis parte genitum, fœminas habere notum eſt. Fœminæ vero in concubitu minus viris emaciantur, quoniam minus ſeminis excernũt: emaciari tamen ipſas dubium non eſt, quoniam ſemen & ipſæ excernunt. Quod quo modo negare poſsit Ariſtoteles non video, cum libro quarto de generatione animalium, capite primo, ita ſcribat. Maris autem ſemen differt, quod principium in ſe continet tale, quo moueat, & alimentum in animali vltimum concoquat. Fœminæ ſemẽ materiam tantum præbet. Quare fatetur fœminas ſemen emittere.

Iam vero maius nobis paratur cum Ariſtotele bellum, an ſcilicet fœmineum huiuſmodi ſemen, ſit efficax, vimq́ habeat agendi, in hominis procreatione: an ſolius materiæ vicem gerat: an vero vtrumq́ præſtet, vim ſcilicet & materiam. Ariſtoteles enim, atque Athæneus, ſemper formidarunt, in ſemine vim agendi, ſimul & à ſe ipſo patiendi ſtatuere, ob idq́ maſculeum ſemen, agere & formare fœtũ ex menſtruo, cuius ipſum ſemen nõ eſſet pars: & fœminam nullam efficaciam præſtare, ſed idoneã tantum materiam generationi, exhibere voluit: partitamq́ eſſe agendi, & patiendi potentiam, illam maſculo, & hanc ſolam, ſolæ fœminæ tribuit. Ob id, ſemen fœminas habere negauit, quoniam de ratione ſeminis eſſe fœcunditatem, vim agendi, & tale quid procreandi, quale eſt id cuius eſt ſemen, recte intelligebat. Nobis ergo, qui iam confecimus, fœminas ſemen habere album, & craſſum, in teſtibus & ſeminarijs vaſis, parum digladiandum reſtat. Cur enim in perſimili ſemine, & à perſimilibus organis genito, & per concubitum ſimiliter, cum libidine & oblectatione excuſſo, per ſimiles vires non ponemus? Præſertim cum mas, atq́ fœmina, eiuſdem ſpeciei ſint, ſolis accidentibus & compoſitione variantibus: quibus perſimiles eſſe facultates, & agendi vires, quoad ſibi ſimilem ſubſtantiam procreandam attinet, neceſſarium eſt. Nam accidentia in quibus differunt, diſsidẽtia habere, nihil obſtat, quo minus vnius naturæ ſint, vnius ſpeciei, & vnius facultatis agendi, & procreandi ſibi perſimiles fœtus. Accedit, quod ſupra etiam à nobis probatum eſt, ſemen non modo opificem eſſe, ſed materiam etiam: quare ſi fœmineũ (vt mox diximus) verum ſemen eſt, vtrumque etiam principium præſtabit. Similitudo etiã filiorum ad matres ſuas, manifeſto conuincit, vim agẽdi, & interdum etiam ſuperandi, habere fœminas. Non enim aliter redduntur ſimiles patri, quam ob vim actiuam patris, quæ materiam euincit, & ſui effigiem cudit: ob eandem ergo matribus ſimilabuntur. Quo fit, vt ſophiſticam, & parum conſentaneam, Ariſtoteles cauſam, ſimilitudinis filiorum, ad ſuas matres, tradiderit, quarto lib. de generatione animalium, cap. 3. vbi ex tribus eam principijs deducit. Quorum primum eſt, omne agens excepto primo, agendo repati. Alterum, quod agens aliquando magis patiatur quam agat. Quæ duo principia vt vera ſunt,

ita parum suæ opinioni suffragantur. Tertium principium est, agens degenerare in oppositum, cum supperatur : quare cum semen viri, vincere non potuit materiam mulieris, tunc fœtus redduntur similes matri, ob degenerationem in oppositū: Quod sane principium apprime falsum est, & deceptorium: obtunditur enim & irrita fit vis agentis, cum in passum agere nequit: in naturā vero materiæ, & patientis nō degenerat, nisi ab actione, aut reactione cōtrarij, actu operātis, per vim cōtrariā, quā actu habeat oportet. Nā si ea vi careat quomodo aget? ergo si quod antea agebat, ei quod pati debet aßimilatur: necesse est, vt id cui fit aßimilatio, vim actualis agētis habeat: & ex consequenti materia, quam fœmina generationi præstat, efficax est, & vim actiuam habet, in suæ prolis procreatione. Adhæc aut reagit materia, quam fœmina ministrat, aut tantummodo patitur : si reagit, quo modo fœtus erit materiale tantum principium? si vero tantummodo patitur, masculeo semini agenti, reluctari nequibit: actione enim reluctaretur. Nec valet si dicas, huiusmodi reactionem, fœtus procreationem non attingere: sed per rebellionem, & qualitates à vi gignente diuersas fieri: si enim sanguinis interdum menstrui rebellio, tanta est, vt nec formam humanam, poßit à virtute formatrice suscipere: constat reactionem eiusmodi, non fieri per vim, & qualitates facultati procreatrici subiectas. Non obstat (inquam) nam eiusmodi resistentia, id vnū efficiet, vt quod gignitur, non reddatur simile patri, vt vero reddatur simile matri, sine vi actiua, & motu matris, facere nequit. Hinc cum in similitudinis filiorum ad parentes, & auos, causa vestiganda laborat Aristoteles, motum hunc maternum, non negauit: Motus enim concipientis (apud ipsum) in motum soluitur aui, si non in eū, in abaui: vbi vero maternus motus non soluitur, tam expressam matris similitudinem filius refert, vt minimas etiam maculas, & cicatrices, ea ipsa parte, qua eas mater habet exprimat, quas sine motu matris, & eius virtute actiua gignendi persimilem fœtum prodire posse, non capit intellectus. Nec obstat, quod terræ vitio, linum in lolium, triticum in typham, & ordeum in auenam degeneret, ex Theophrastro. 2. libro de historia plantarum, cap. 4. cum materia enim reluctatur formæ, quam natura expetit effingere, facile in proximam, cuius dispositionem accepit labitur : cicatrix autem, & minimæ etiam maculæ, ad hunc materiæ lapsum, nequeunt referri. Nec etiam obstat, quod mores tam matris, quam nutricis (quæ solam materiam aperte præstat) transeant in infantem: ergo & effigies matris, melius transibit. Non obstat (inquam) nam animi mores, temperiem sequuntur, quæ ex alimento variatur : effigies vero non tam sequitur temperiem, quam facultatem diuiniorem: vt scribit Galenus. 2. lib. de temp. cap. 14.

Sed adhuc multa, quæ Aristotelis opinionem, probabilem reddunt, soluenda restant. Primum, quod agens à patiente debet esse diuersum, nihilque in seipsum agere potest: simul enim esset, & non esset, nam agit quoniam est actu, & patitur quoniam caret eo actu, à quo patitur. Secūdum, quod si fœmina præstat vtrumque principium, actiuum scilicet & paßiuum, posset fœmina sine viro concipere : nihil enim

præter

præter duo illa principia, ad conceptionem exigi ratio capit. Præsertim quod tam à viro, quam à fœmina, prodire potest semen muliebre & virile, validum & inualidum, victum & vincens, vt scribit Hippocrates libro de genitura, ergo vterlibet, sine altero sufficiet. Tertium, si vterq; sexus, vim præstat actiuam, aut idem producit mas, quod fœmina, aut diuersum: si idem alterum superfluit, & vnius duæ essent causæ proximæ, possetq; vnum, & idem, à diuersis prouenire: si diuersum, id ostendat Galenus oportet, vnius enim fœtus, effectricem causam quærit Aristoteles: nisi eius forte caput procreet mas, fœmina vero crura. Quartum vnica motio, vnicum etiam habet motorem, vt scribit Aristoteles, octauo libro Physicæ auscultationis, textu com. 82. Ergo multo magis, vna generatio, ab vno prodit generante, cum instantanea sit, & in substãtialem formam, vnicam atq; simplicem terminetur. Nam si duo generantia proxima, & immediata habentur, duas quoque generationes, statuere est necessarium. Quintum, si fœmina minus agit quam patitur, & mas minus patitur, quam agit: plantæ in quibus sexus non sunt distincti, sed masculi simul sunt, atq; fœminæ, magis agerent quam paterentur: & magis paterentur quam agerent: Quod cum sit impoßibile, sequitur fœminam nihil agere, sed pati tantum, contra ac mas. Accedit vltimo, quod Galenus, in sua non constitit sententia, interdum enim Aristotelis opinionem sequutus esse videtur, nam. 1. lib. de Sanitate tuenda, cap. 1. ita scribit. Sanguis, semenq; genitale, generationis nostræ primordia sunt: ille ceu materies quædam apta, concinnaq;, & opifici ad quiduis sequax: hoc opificis rationẽ obtinens. Libro etiam secundo, de Naturalibus facultatibus, capite tertio, maris semen ponit opificem, sanguinem menstruum materiam, illud Phidiæ, hoc ceræ proportione respondentem.

Hæc vero omnia pro Galeno soluuntur, nã agens à patiente, diuersum statuimus in vtroq; semine: quod seipsum ob id format, quoniam vtriusque seminis vis agendi, viget in parte tenui, atq; spirituosa, & patiẽdi in parte corporatiori. Accedit, quod nemo vnquã fuit veritus statuere, quãlibet partem nostri corporis, seipsam nutrire, atq; augere, per vim vegetantem quam habet: cur ergo seminis in seipso actionẽ, tantum formidant? calidum sane, aut frigidum, seipsum calefacere, aut infrigidare nequit, actu enim, & potentia, haberet calorem: informe vero semẽ, se ipsum si formet, per vim quam habet informatricem, aut pars animata, si se ipsam nutriat, per altricẽ, nihil tale sequitur: sed potius fit, vt propter duorũ, agentis & paßi cohabitationẽ, facile vis illa formet, & hæc enutriat, materiam in qua sedet: quæ propter arctissimam coniunctionem, functionibus & motibus, virtutis in ipsa habitantis obsequitur. Quippe natura illa, quæ particulas effingit, & sensim adauget (vt scribit Galenus. 2. libro de Naturalibus facultatibus, cap. 3.) per eas totas est extensa, vt quæ totas eas, per totas, non tantum extrinsecus fingat, nutriat, atq; augeat. Praxiteles namq; aut Phidias, aut alius quispiam statuarius, foris tantum materiam ornabant, qua scilicet parte, licebat eam attingere: internam eius partem, illaboratam, otiosam,

artis

artisq; immunem, ac neglectam reliquerunt: vt quibus in eam descendere, ingrediq́, ac omnes materiæ partes tangere, minime licuerit. Natura non ita, sed oßis partem quamlibet, os efficit, & carnis carnē, & adipis adipem, & in aliorum singulis, ad portionem facit. Nulla enim pars est, quæ ab illa nō tangatur, aut operam eius, cultumve effugiat. &c.

Cur vero fœmina, habens vtrumque principium, actiuum scilicet & paßiuum, sine masculo non concipiat? dixit Galenus secundo libro de Semine, quod fœmina concipit sine masculo, sed sterile, aues subuentanea oua, & animantia terrestria molas: destituitur enim fœmina, integra illa, fœcundaque seminali vi, nisi masculi caloris vigor accedat. Sed cur viragines non concipiunt, quæ calidæ & siccæ perinde ac viri sunt? siquidem viraginibus semen lentum, crassum, calidum & copiosum minime deest? Respondet Galenus, fœminæ temperaturam, si ad legitimum tempus partus est protrahendus, necessario frigidam atque humidam fore, vt alimentum subministret, nouē mensibus puero suffecturū, tanto enim tempore ali, huiuscemodi fœtus debet. Viragines ergo dictæ, alimentum sufficiens non ministrabunt, licet concipiant. Hanc tamen sententiam, sic vt iacet intellectam, explosimus infra, in appendice Theologico: tum ob alia, tum etiam, quoniam frequenti & vera conceptione, pariter & aborsu, ante legitimum pariendi tempus, viragines infestarentur: quod tamen minime verum esse, experientia monstrat. Ob id masculositatis defectu, fœminas perfectum animal, sine viro nequaquam gignere posse, ibi diximus: quoniam vterque sexus, est necessarius ad verum conceptum. Quomodo autem, & qua necesßitate, vterque sexus concurrat dubium est. Cui dicimus quod ex duabus partialibus, tum materialibus, tum effectricibus, generationis causis, vna totalis generationis causa consurgit: non enim vno, eodemque modo, vterque agit sexus, sed fœmineus, imperfectius masculeo: nec eodem modo vterque patitur, sed minus masculeus, quam fœmineus: Quorum modorum vterque, ex naturæ sanctione, necesßarius est, ad integrum conceptum, vt vna generationis, ex vtrisque causis partialibus, totalis causa consurgat: nam quamuis muliebre semen, actum & efficaciam in se habeat, tamen perfectiorem alium, & minori paßioni expositum, ex masculi semine, cum quo copuletur requirit. Neque obstat, quod tam à viro, quam à fœmina, posßit prodire, semen muliebre, & virile, iuxta Hippocratem: quamuis enim ita sit, dicti duo modi non peruertuntur: Semper enim fœmineum semen, etiam si masculum procreet, minorem efficaciam, & plus de materia exhibet, sicut & virile, etiam cum generat fœminam, plus efficaciæ, quam materiæ tribuit: quoniam naturæ ordo, quo semper hæc duo semina concurrunt, talis est, vt vir semper sit actiuior, & fœmina magis paßiua, siue masculus siue fœmina gignatur. Hinc est quod viragines, maiori ex parte sunt steriles, quoniam actiuiores, & minus paßiuæ sunt, quam naturæ ordo postulat, nisi viro forte fœcundißimo socientur,

tur, huius comparatione inefficaces, & patiendo idoneæ reddantur. Hinc etiam cum apud Hippocratem aut Galenum legimus, fœmineum semen, interdum euincere masculeum: audiendum id non est, ob efficaciam maiorem fœminei seminis, sed ob copiam eius, quæ effingit, & superat vim masculei validioris, vt conceptis verbis, " scribit Hippocrates libro de genitura, adhunc modum. Si parens quidem vterque, " valentißimum semen contulerit, gignitur masculus: si imbecillum fœmina. Quod si " alterum copia superarit, illi similis fœtus efficitur. Namq; si seminis imbecilli, mul- " to maior copia, quam valentioris fuerit, id etiam quod valens est vincitur, & cum " imbecillo remistum, ad fœminam compellitur. Hinc cum interrogant, agat ne aut producat fœmina, idem ac masculus, an diuersum? idem agere vtrumq;, diuerso tamẽ modo, & ordine à natura sancito, vnum nempe perfectius altero respondemus. Quare neutrum superfluit, sed ex vtroq; fit causa vna totalis, & integra: quæ ita fœtum producit, vt neutra per se separata, fœtum, nec fœtus partẽ, producere poßit. Quod sane Galenus, lib. 14. de Vsu partium, cap. 7. pulchre docuisse videtur, in hæc ver- " ba. Noli igitur putare, semen ipsum, alia quadam ratione ad maris, alia ad fœminæ " procreationem moueri: eo enim modo principium animalis, non esset simplex ac vni- " cum, si motus haberet, omni ratione sibi pugnantes: verum quod nuper diximus, fœ- " mina in motu est imperfectior, mas vero perfectior. Quem motum perfectum, aut cõ- " tra, inæqualitati in calido, & frigido, iure tribueris, ad quod vnum principiũ (si mo- " do plane es Physicus) particulares omnes actiones reuocabis. Qui igitur principium " id, potest fœtibus ingigni? nam qui existimant, fœminam semen fœcundum emittere, " ijs mirum non videtur, fœminam tunc cõcipi, cum seminis fœminini motus, masculi- " ni motibus præualent. At hi non intelligunt, primum quidem, duorum motuũ prin- " cipia facere, inter se se pugnantia: quando quidem si semen fœminæ, motus potißi- " mum habet principium, omnino eiusdem cum mare habet motus principium, ipsum " que oportet cum semine maris misceri, actum demum velut vnũ postea agere. Quod " si id non oporteat, quid impediet quo minus fœmina, solo semine in se ipsam emisso, " ita demum fœtum absoluat? atqui hoc accidere non videmus, constat ergo quod omni- " no semen maris flagitat: quod si ita est, misceatur cum eo est necesse, atq; ita vtrũ- " que semen, in vnum motum conspirent. Fieri enim non posset, vt si vtrumq;, motu " inter se discrepante mouerentur, in vnius animalis procreationẽ conspirarent. Quibus Galeni verbis, aperte constat, vtrumque semen, vnum principium, & causam totalem vnam constituere: à qua vnus est motus, & progreßio, in fœtum vnum. Et perinde ac in plantarum seminibus, in quibus sexus non sunt separati, vnus est motus, & progreßio vna, ad formam plantæ: ita in vtroque animantium semine, inuicem commisto contingit. Et perinde ac in hoc, partem ponimus efficaciorem, & minus paßiuam, ex masculo: & aliam minus efficacem, & magis paßiuam ex fœmina: ita in plantarum seminibus, sine pugnantia vlla, vtramq; statuimus. Sic omnes quæ

aduer

aduersus Galenum rationes obijciebãtur, corruere existimandum est. Nec si alicui, pessime morigerato, alicuius è dictis solutio displiceat, ob id fœminas, à fœtus efficiẽtia is excludat: non sunt enim quæ re vera extant, neganda, sed ratio potius quæ ea refutare nititur, cum euidentibus aduersetur, absurda est existimanda. Nam si tollere volemus (inquit Galenus. 2. libro de Semine) ea, in quibus causa probabilis nobis deficit, opus erit, vt & videre, & audire, & sentire omnino & reminisci, & somnia per quietem cernere, prorsus negemus: quippecum singulis his, abstrusa causa sit, vnde existant. Nec obstat, quod contrariam interdum sententiam, ceu vagãtem, & suo tempore famigeratissimam, dum rem tractat obiter, & per transcursum, sequi videatur, primo libro de Sanitate tuenda, & .2. lib. de Naturalibus facultatibus: ita enim per trãscursum scribentem, oportuit facere, ne sua scripta odiosa redderet. Sat fuit, cũ rem ex professo tractauit, libris de Semine, & .14. lib. de Vsu partium, veritatem multis rationibus, & demonstrationibus locupletasse: Aristotelisq́ sententiam explosisse. Sed iam quam rationem seruet natura, in homine ex semine pangẽdo, & quas ab initio in finem vsq́, progressiones sagax faciat natura, sequens liber dilucidius edocebit.

¶ LIBRI DE SE-
mine finis.

INCLYTO, AC MAGNANIMO PRINCIPI DOMINO Illefonso Perez de Guzman el bueno, Duci de Medina Sydonia, Comiti de Niebla, Marchioni de Caçaça, dignissimoque Almadrauarum domino: Petrus de Peramato medicus, librum hunc nuncupat.

IN humana fœlicitate, animaduerti ego sæpe quosdam, quibus benigna fauit natura, alios quibus fœlix arrisit fortuna. Hæc ambo quam in te ipso magis expressa, nostra nunquam tulit Hispania. Corporis enim atque animi tui dotibus innumeris, nullus aduersæ fortunæ accessit liuor. Ita namque te amanter respexit, vt quinto partu editus, primus fueris in tuorum auorum, amplissima hæreditate adeunda, & Ducatu Methinensi, vel ab ipsis incunabulis obtinendo. Inter Hispaniæ magnates antesignanus, regia è stirpe natus, & post regem secundus es nemini: nec minor tibi cum Cæsare gratia, quam coniunctio. Coniugem adeo claram, ac principem accepisti, vt natam ex fortuna, fortunam ipsam accepisse credaris: ex qua vtinam talem prolem rursus suscipias, vt in posterum tibi fortuna, nunquam parere fortunas desistat: sic enim & tuæ semper virtuti, comes erit fortuna: & nobis qui in omni fortuna tibi obsequimur, bene consultum erit. Ne vero huiusmodi, quam tibi optamus fortunæ, desit ars, & diligentia nostra, lucubratiunculam hanc, de Hominis procreatione tibi dicamus, quam vt præcoces fructus, nunc ante tua connubia dono, serotinos in posterum parturiam. Vale, Hispaniarum decus dignissimum.

An fœmineum semen, eiaculetur in sinum, an in ceruicem vteri, & quid sit conceptio.

CAP. I.

IN maris atque fœminæ concubitu, si frustraneus non est futurus, vtriusque semina, in vteri ceruicem eiaculantur, debite miscentur, & ab vtero in suos sinus, auidissime trahuntur. Malumus enim, hac in re Aristotelem, secūdo libro de generatione animalium, capite quarto, & actuarium sexto Aphorismorum, commētario vigesimo tertio insequi: primam eiaculationem seminis, tam virilis quam muliebris, in vteri ceruicem fieri, & inde ab vteri sinu trahi autumantes: quam Galenum, qui libris de Semine passim, existimat mulierem, semen per cornua, in vteri sinum eiaculare, non in ceruicem. Hoc enim falsum esse conuincitur: Primo, quoniam Aristotile autore loco citato, ceruix quæ primo madebat, mox resiccatur. Secundo, si viri & mulieris semen, debent cōuenire, & simul misceri, atq; ambo simul excerni, non vnū altero prius: eodem etiam loco effundantur, est necesse: At semen viri, in ceruicem eiaculatur, ergo pariter etiam, quod procedit à fœmina. Tertio, nam grauida mulier, in concubitu semen emittit: quo tempore, vteri os non aperitur, vt inde exeat: nec manet semē, nā aut computresceret, aut superfœtaret necessario mulier: ergo in vteri ceruicem effundit vterque: sicque vterus, omni sui parte, miro seminis desiderio gestiens, ex sua ceruice, vtrumque semen, in suos attrahit sinus. Ex ea autem partium vteri tractione (quoniam omnes pariter vteri partes, semen affectant) extenditur, atque in longum quadantenus exporrigitur. Quod ita à natura institutum est, quoniam longum & non orbiculare, corpus nostrum erat futurum. Quanquam autem dum semen intenditur, periculum imminet, ne diuellatur (quod sæpe fit, cum & ipsum humidius, imbecilliusque est, & fortiter à multis simul partibus distrahitur) si ita tamen extensionē illam tolerauerit, vt non discerpatur (lentum quippe esse oportet, multum ac crassum) statim continetur atque concipitur: nomen enim conceptio, id est cōprehensio, à retentione mulieres imposuerūt, vt refert Galenus primo libro de Semine, in principio. Quo fit vt deerrent, qui conceptionem, vteri actionem esse arbitrentur, ab attractione, & retentione diuersam. Sunt autem rationes eorum quæ sequuntur: Prima, quoniam sæpe vterus magno desiderio semen attraxit, biduo autem, aut triduo, siuit elabi: quo tempore, nemo concepisse putabit. Secunda, quia interdum inutiliter, semen ipsum diutius continet, quo tempore mola fit, non fœtus. Tertio, quoniam nisi potestas seminis, alterationem aliquam ab vtero posceret, qua in actum exiret, mas solus in se ipso generaret: quod cum non fiat, semen ab vtero alterationem quandam suscipere arbitrantur, qua seminis potestas exuscitatur, & in actum venit: hæc autem alteratio apud ipsos conceptio est. Primum itaque

vterus

vterus semen trahit, attractum continet, contentum concipit, haud secus atque ventriculus, tractum, contentumque alimentum conficit: vt enim concoctio ventriculi, sic conceptio vteri propia est actio. Vtque ventriculus, cibum grauem atq; immutabilem, quem tamen traxit & continet, non coquit: sic vterus semen infœcundum, quanuis magno desiderio traxerit, & deinceps contineat, non concipit: sed molam ex eo facit. Hæc tamen nihil obstant, primum namque soluitur, quoniam seminis attractio non est conceptio, sed ipsius contentio: si biduo ergo aut triduo elabi siuit, non continuit. Secundum vero soluitur, quoniam non cuiusuis seminis contentio, est conceptio, sed prolifici & conuenientis: seminis vero infœcundi aut disconuenientis retentio, non est conceptio, vt neque si flatus aut sanguinis grumus contineatur, concepisse dicemus. Tertium vero soluitur, nam seclusa alteratione quam vterus ex ipsorum sententia præstat semini, poterit semen actiones vegetãtis animæ exercere, nõ enim erat potestate animatum, sed actu. Fœmina quoq; sine masculo concipere posset, si conceptio est alteratio seminis ab vtero: nam quis vetat quominus fœmina suum semen alterare posset? cum ergo inquirit cur mas in se ipso non generat, si semen quod habet, nulla indiget actione vteri vt in actum veniat? cachinnum omnibus doctis mouet: nam mas non generat in se ipso, Primo defectu vteri, neque enim habet instrumentum aliud cauum, quo semen excipiat. Secundo, ob defectũ materiæ, nam secundo de Naturalibus facultatibus, Omnis (inquit Galenus) facultas, si competens desit materia otiosa est, & maris semen facultates in se ipso possedit, actionem vero non nisi circa materiam, fœmineum scilicet semen, & menstruum sanguinem obit. Quanuis enim semen viri, materiam præstet fœtui, exiguam tamen & defectuosam præbet. Tertio, nam sola vis, aut mascula, aut fœminea, non sufficit generationi, sed vtraque est necessaria: In plãtis enim in quibus sexus non sunt separati, vtramque vim coniũctam posuit Aristoteles, quoniam vtraque erat procreationi necessaria: & plantæ motu carentes, non poterant inuicem congredi: ea ergo quæ sexus habent separatos cõueniant oportet, vt ex ambobus semen vnum proueniat, procreãdis liberis aptum. Hinc ouis subuẽtaneis semper aliquid deest ad perfectonem: hinc quantumuis, calida fœmina atque virago sit, semenque crassum, calidum, lentum, atque fœcundum obtineat, nunquam sine viri congressu concipiet, alterius sexus defectu: hinc præter omnem naturæ legem, deipara virgo concepit, & peperit filium, vt Esaiæ septimo capite, fuerat prænunciatum: nam in naturali, & quæ omni miraculo caret generatione, vtrumque semen, masculum atque fœmineum, vterus prolectat & concipit, ac in sinus suos recondit, adeo cum eo toto sui corpore cohærẽs, vt nec spatium aliquod vacuum relinquat, nec acus cuspidem, per os valde occlusum, capere possit.

De chorio & vasis ab eo vtrinque procedentibus, *extra scilicet ad vterũ, & intro ad infantem.* *CAP. II.*

IN prima hac seminis ab vtero comprehensione, ne nostra corpora fingens facultas, vel tantillum otietur, partes seminis tenuiores, calidiores, & spiritus magis participes, intro & in medium agit: crassas vero ac magis terrenas, in ambitũ, & circumcirca disponit, vt ex istis obuoluentes fœtũ membranæ, procreentur. Quem admodum enim placẽtæ, & reliqua omnia, quæ pistores, in aliquo vase calido, amploq; conficiunt, crusta obducuntur: ita semen, in vterũ calidum incidens, ex craßiori, viscidiori, & magis terrena sui parte, tunica quadam, quæ ipsum ambit, vallatur, atq; vestitur, autore Hippocrate, libro de Natura pueri, & Galeno lib. 1. de Semine. Nec tamen hic intelligas velim, à solo vteri calore, cogente, & in durante, hanc membranã generari, vt in pane, aut placenta cõtingit: Primo, quoniã membrana est, non crusta. Secundo, quoniam vterus ipse madet, quare non affatim desiccabit semen. Tertio, nam ventriculus, qui magis calet quam vterus, & humet minus, chylum, aut pituitã, in ipso contentã, non obducit crusta aliqua. Quarto, nam infra hanc, duæ aliæ tunicæ creantur, allantoides & amnios, quæ cum vterũ non con tingãt, non potuerunt, eius contagio siccescere. Formans ergo facultas, quæ in seminis ætherea parte, atq; etiam in vtero sedet, cum primũ semen vtrumq; eiaculatũ, est ab vtero apprehensum, tenuiores partes, calidiores, & magis spiritales, agit intro: extra vero craßiores, & minus nobiles: ex illis fœtũ, ex istis mẽbranas creat. Id autẽ nõ tentat facere, donec semẽ quadantenus obduruerit, lib. 2. de Semine, ante finẽ, au tore Galeno. Nam sicut liquidum lutũ (inquit) impreßionẽ, ac fictionem vllam, non admittit, mediocriter induratũ admittit: ita primæ ac recenti fœturæ accidit, quæ la cti recenter coagulato similis est, ac quẽadmodum illud casearij, nondum formare aggrediuntur, priusquã satis idonea coagulatione concreuerit: eodem modo animal, natura non antea fingere conatur, quã conuenientem duriciẽ adeptum sit. Neq; etiam si conaretur, quicquã efficeret, cum materia nondum firma subiaceat, sed instabilis adhuc & tremula subterfugiat. Fictor quoq;, lutũ vel ceram nõ adhuc liquidam, sed quæ mediocriter induruerit, formandam summit. Vteri ergo calor, crassam atq; terrenã, seminis partem calefacit, desiccat, & craßiorẽ reddit, primo aut altero die à conceptu: craßior, duriorq; facta, facultatis formatricis actionẽ, tum iam non subterfugiens, membrana fit, quæ Græcis χόριον dicitur, quoniam coronæ, circuliq; modo, fœ tũ circundat. χόρος enim apud Græcos, κύκλον καὶ στέφανον hoc est circulum coronãq; significat. Appellant & χώριον per , ω, quod locum & spatium significat, quoniam in membrana illa, fœtus, vt in loco suo consistat: Latinis secundæ barbaris secundina appellatur, quoniam (vt quibusdam videtur) secunda à fœtu formatur. Sed cum Galenus & Hippocrates, ante fœtũ, procreari statuant, satius dixerunt alij, secundam appellari, quod natum infantẽ sequatur: quanquam non ea sola, sed & allantoides, & amnios simul decidant: inter quas tamen, quia chorion maxima est, & admodum insignis, sub eius nomine, alias quoq; duas, vulgus cõprehendit. Apud Aëtium vero sermone. 4. 4. tetrabili cap. 24. secũda ob id dicitur, quod velut secundum do

mici-

micilium, ac receptaculum sit ab vtero & velut fœtus indumentum. Huius autem tunicæ vtilitas, fuit necessaria: Primo, ne semen, in quo animalis principium consistit, difflueret, aut à diuersis vteri partibus distraheretur, ob idq; ante fœtū fuit formata, tum enim seminis reliquam partem, proxime continet, impeditque quominus à quauis parte vteri, aut corporis cōmotione distrahatur. Secūdo, vtilis est hæc membrana, vt fœtū matri nectat, atq; alliget. Est autē hoc vinculū fœtus, cū matre, per quā necessariū: Primo, ne pōdere ingrauescēs, immature deturbetur infans. Secūdo, vt idonei alimēti ex matre, sufficiēs sēper alliciatur copia. Quo modo autē, quove artificio, nexū huiusmodi infantis cū matre, fabrefecerit natura si aduertas, magis naturæ admiraberis industriā: cū enim mollis inter initia mēbrana hæc sit, ab vteri orificijs, quæ tū tēporis aperta sunt, tā valide trahitur, vt vteri vasa, quæ sunt polyporū orificijs quā simillima, mēbranā hanc tenerā, & seminalē, in se se, tā valida tractione recipiāt, vt totidē foramina contrahat mēbrana, quot vteri vasa attigerit, ac subintrarit: atq; hæc chorij foramina, postea tēporis processu, vasa efficiuntur, vteri vasis coalescētia, & copulata: quæ quidē cū arterijs copulātur, fiūt arteriæ, & quæ cū venis, venæ. Per has sanguinē craßiorē, pro nutritione, allicit semē: per illas vero tenuis sanguis, spiritus, & aër, pro cōtēperamēto, ex vtero decurrūt: et attractione nullo tēpore quiescēte, manet semper pelliculæ foramē, coalescere nō potēs: ob eā sane causam, quod neq; aliud quicquā, alteri coalescere potest, vbi semper mobilia corpora, in mediū eorū interueniūt. Foramē itaq; pelliculæ, nō solū non coalescit, sed et semper ampliatur, pro ratione eius quod perfluit: perfluit autē semper alimētum, nō semper autem pari copia, propterea quod, neq; ipsum quod alitur, æqualem semper magnitudinem seruat, sed crescit aßidue proficiēs, vt necessarium sit, iuxta proportionem augmenti illius, materierum copiam influere: sanguinem quidem ex venis, spirirum vero, cum sanguine tenuium partiū, modico & calido, per arterias: quin et temporis progressu, necesse est hanc viam in fistulæ modum cauari, ac vas fieri. 1. de semine cap. octauo, auctore Galeno. Hinc merito Galenus, Venas radicibus plātarū comparauit, vt enim planta per radices, è terra haurit alimentum, ita fœtus ex vtero, per chorij venas, trahit sanguinē, & spiritū: vtq; radices plantarum, multifariam discissæ, copulātur inter se, donec in vnum truncum veniant, ita vasa dicta, vteri vasis multitudine respondentia, per vniuersum chorium, vario deinceps modo implicantur, ac paulatim inter se coëunt, donec ex omni numero, quatuor tantū vasa fiant, duæ scilicet venæ (apud quosdam vnica) & duæ item arteriæ, quæ in allātoidem & amnium insertæ, vmbilicum infantis cōstituūt. Hinc Gal. 5. lib. Aphor. com. 60. vtero gerentium menstrua, ex vasis quæ in vteri ceruice habentur, nō ex ipso vtero prodire fatetur, quoniā fœtus omnibus vteri vasis hæret, quare nihil per illa potest in vteri sinum excerni. Contra vero est quod aduertit Vesalius, choriō nō omnibus vteri vasis hærere, sed lateribus tātum: quare per vasa ad quæ nō hæret sanguis duci poterit. Dicendum tamen quod quanuis aliquæ venæ & arteriæ vteri, liberæ sint à nexu venarum & arteriarum chorij, natura valde solicita de

fœtus custodia & vteri occlusione, eas venas raro, aut nunquam aperiet, sed ad eas potius quæ in ceruice sunt sanguinem traducet. Nam etiam in non prægnantibus, menses per ceruicis magis, quam per cauitatis vteri venas purgantur: tum quoniã ibi magis terminantur venarum ora, tum quoniam ceruix, locus est expulsioni maxime vicinus, & excretioni paratior quam cauitas: quæ non vacat periculo ex sanguine concreto, vbi os vteri occluditur prægnantibus, ob fœtus custodiam: aut virginibus, ex hymene membrana, apud Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 1. aut per morbos & tumores præternaturam. Vt enim cum sanguis è naribus fluit, raro aut nunquam in capite reserantur venæ, sed ipsarum oscilla atque extrema ad nares porrecta: ita in vtero naturam consuluisse potiori ratione, credere par est. Præsertim si verum est, quod Realdus Columbus in sua Anatome adnotat, venas cauitatis vteri, ex vasis seminarijs: ceruicis vero non ex his, sed ex vena caua duci: Illis enim si ita res habet fœtũ ligari: & his superfluum corporis sanguinem excerni, fœtũq; nullatenus necti in naturæ prudentia, atque sagacitate memoramus. Venæ quidem (vt libro de “
Fœtus formatione, Galenus est autor) statim atque infantis cutem subierunt, in vnã “
magnam venam coëunt, quæ rursus, non secus ac plerique trunci arborum, bifariam “
scinditur, atq; ab earum vtraq; parte, germina multa, instar ramorũ exoriũtur. Al- “
tioris partes progerminationes, iecoris conuexo, depressioris vero, eiusdẽ cauo finiũ “
tur: eoq; loco, vtræq; aperiuntur, & ex sanguine quẽ effundũt, propria iecoris substã “
tia, circũcirca agnascitur: ita vt ramullorũ interstitia, perinde atq; stœbe, impleat at “
que obturet. Ac propterea duæ iecoris portæ, in fœtibus contigere: nã magnæ venæ, “
quæ per vmbilicũ procedit, altior propago, simmæ partis iecoris efficitur porta, & “
in omnes quæ ibi sũt venas partitur: ex depressiori vero propagine, porta altera fit, “
quæ vtrinq; dispersas venas trãsmittit: dextra parte, ad iecoris concauũ multifariã “
diuisa, altera vero, ad ventrẽ lienẽ, intestina omnia, & reliqua quæ infra septũ trãs- “
uersum interanea consistunt, multiplicata. Absoluto autem iecore, ex venis quæ à chorio procedũt, ad eum quẽ diximus modũ, in gibbis partibus, quasi radicibus quibusdã disseminatis, styrps colligitur (hoc est maxima venarum, caua ob magnitudinẽ appellata) quæ vtrinq; per spinã, recta exporrigitur, & in vniuersa corporis mẽbra distribuitur: cuius integra notitia peculiare caput poscit, de venarum nostri corporis anatome. Arteriæ vero, non ita statim vbi cutem subierunt, substantiam aliquam, agnascentem sibi habent, neque in multas partes discinduntur, sed vlterius duæ permanent, vesicamque fœtus complexæ, ibique firmatæ, cum aliò, tum in profunditatẽ corporis feruntur, quoad ad latum & sacrũ os peruenerint, vbi in vnã arteriã magnam copulantur, quæ recta per spinã incedens, & cauæ venæ subtensa, sinistrum cordis latus, sicut caua vena dextrum attingit. Cur vero venæ, statim ac vmbilicum superarunt, in vnã copulẽtur, arteriæ vero longo itinere permaneant duæ, docet Gal. 15. lib. de Vsu part. Nõ tamen sicut in iecoris procreatione, nulla dubitatio relinquitur ex anatome, ita & in cordis cõstitutione contingit: nam iecoris

tam

tam caui, quam simi constitutio, ex dicta ad eam partẽ venarum disseminatione, quæ sanguinem ibi effundit, vt à facultate formatrice gignatur, adeo est ex anatome notũ, vt id dubitare liceat nemini. Cordis vero procreatio, ex anatome, vnde, aut quãdo fiat, manifestũ nõ est: an scilicet ex vena, an ex arteria, an dextrũ ex vena, & sinistrũ ex arteria, an neutrũ ex vena aut arteria fiat: quoniã nec vena, nec arteria magna, vbi cor pertingũt, in minutissimas propagines diffundũtur, ad eũ modũ, quo venã ab vmbilico prodeuntẽ, ad iecoris constitutionẽ diffundi protulimus. Quãdo etiã gignatur, an scilicet prius, an posterius iecore, manifestum ex dictis non euadit: quin adeo difficilis est consideratio, vt Galenus, ab Aristotele dissentiat, & sibi etiam correpugnantia dixisse sit visus. Quam nos disputationem, statim absoluemus, si aliarum tunicarum, fœtum obuoluentium, procreationem & vsum attigerimus prius.

De reliquis a chorio membranis, deque recrementis fœtus. CAP. III.

QVanuis chorion, è semine primum generetur, non tamen generato iam fœtu, ipsi contiguum est, immo vero longissime à fœtu abscedit, atq; vtero muliebri adhæret, nam inter ipsum & fœtum, duæ aliæ membranæ, allantoides, & amnios, intercedunt. Quæ vt autor est Hippocrates, libro de Natura pueri: Procedente tempore producuntur, eodem modo, quo & illa prior formata est; quod forte non aduertens Galenus, primo lib. de Semine, ante medium, allantoidem vna cum chorio oriri, & chorij etiam generationẽ adiuuare protulit. Verisimilior autẽ, Hippocratis sententia mihi videtur, Primo, nam allantoidis vtilitas (vt dicemus statim) est, vt vrinam infantis excipiat, ab initio autem, non profert vrinam infans, ergo vsus minime poscit, vt ab initio, simul cum chorio gignatur, allantois tunica. Secundo, nam ex semine crassescente, hæ tunicæ generatur, pars autem seminis, quæ vteri faciem contingit, ex qua generatur chorion, prius necessario crassescere debet, vteri calore cogẽte, quam pœnitior seminis pars, ex qua allãtois prouenit, quæ ab vtero eiusq; calore, magis distat. Ergo sumpto argumẽto à causa agẽte, posterius chorio, generatur allãtois. Ex semine præterea tenuiore generatur allãtois, ipso Galeno etiã teste (vnde & tenuior est hæc mẽbrana quã chorion) pars autẽ seminis tenuior, tardius crassescet, & in tunicã abibit: ergo materiæ etiã ratione, Hippocratis setentia est verior. Hic autẽ Galenũ maxime miror, qui loco citato, hanc tunicam, ex solo fœmineo semine generat, quod neq; demonstrari potest, nec rationi conuenire videtur: nã vtriusq; semina, varie in vtero cõmiscẽtur, quare ex vno eorũ solo, nihil cõstare decuit. Adde multo artificiosius naturã operari, si ex vtroq; semine, impurius & terrestrius, in ambitũ traducat, pro mẽbranarũ generatione, purius vero, & æthe rea natura magis particeps, intro, & in medio totius molis, pro fœtus procreatione

colligat. Vtrumq; ergo semen, varie & vt decet commistum, ab vtero trahitur, tractum concipitur, & arcte continetur: contentum eatenus disponitur, vt crassiores, & impuriores eius partes, vterum contingant: sic dispositum ab vteri calore crassescens, crustacea tunica vestitur, chorion appellata: cuius interuentu fœtus nectitur matri, & alimentum ab ipsa trahit, per vasa quæ ab ipso in fœtum, ad eum quem diximus modum diducuntur. Quoniam autem fœtus in vtero nutriri debuit, & nullum tam syncerum, & fœtui simile alimentum reperitur, vt excrementis penitus vacet, nec vtero excrementa excidere expedit, tum ne fiat abortus, tum etiam ob vsum, quem huiusmodi excrementa præstant in partu, humectando, molliendo irrigando, & lubricũ faciendo: fit necessarium, vt excrementa, sudor (inquam) & vrina seruẽtur. Hæc autem in vtero, nullo alio vase conclusa, non possent contineri, nam & ligamenta laxarent, & vterum facile acrimonia sua roderent: atq; ille lacessitus, morsu ad aborsum compelleretur: Ideo consultius natura, huiusmodi excrementa, membranis quibusdã conclusit. Vrinã quidem excipiẽs mẽbrana (quæ veluti zona est, aut fascia lata) à mucronata cartilagine, vsq; ad ima ilia infantem cingit: Quæ cum angustior sit, quam vt vniuersum fœtum circundet, & vrina semper sit farcta, allanto, idest farcimini, & intestino farcto, similis habetur: vnde allantoides, idest farciminosa aut intestinalis dicta est. Hæc vrinã excipit, per meatum vrinarium, quẽ Græci, peculiari nomine οὐραχον *appellant: qui sane, è fundo vesicæ ortus, ad eam vmbilici partem peruenit, quæ inter proximam fœtui tunicam, quæ amnios dicitur, & mediam allantoidem concluditur: vbi amnion perforat & vrinam effundit. Foret namq; minime tutum, vrinam in medio allantoidis spatio collectam, infantem contingere, quoniam eius cutem plane roderet, & vlceraret: Euidenter* "
siquidem apparet, humor is, qui est intra intestinalem, tum tenuior esse, tum flauior, "
tum acrior, eo qui est intra amiculum: vt etiam hanc membranam dissecantium, ol- "
factum angat, eisq; horrorẽ incutiat, lib. 15. de Vsu partium, cap. 5. autore Galeno. "
Quare consulto natura, amnion creauit tunicam, quæ vniuersum infantẽ, à summo vertice, vsq; ad immos pedes tegit: inter quam præterea, & infantis cutẽ, vtrumq; excrementi genus, quod ex toto corpore, per coctionem secedit colligitur, sudor videlicet & sordes. Iam enim ex hoc, nullum vlcerationis periculum, fœtui impendebat, quoniam sudor est vapidum excrementum, vltimi alimenti, concocti, & elaborati, & omnem insuper acrimoniã, in vrinis, & bile, tam flaua, quam attra reliquit. ἀμνίον *autem hanc tunicam appellarunt, à mollitiæ agnorum deducto nomine, est enim mollissima, & alba adeo, vt seuum aut adipem representet, eaq; contectus (nisi difficilis & retractarius sequatur partus) infans interdum prodire solet (mantillo obstetrices, & vulgus, hoc inuolucrum appellant, & fœlicitatis futuræ inditium, sic nasci plerique credunt. Quin & eam tunicam gestare, fœlicitatem augere non sine superstitione credunt alij) eam obstetrices è corpore infantis deradunt, & seruant, vtunturq; ea, ad delendas cicatrices, & variolarum vestigia, quod non infauste assequũtur.*

quuntur. Oportuit autem, hanc tunicam fuisse mollißimam, ne à chorio duriori, infans offenderetur. Mollis vero tunica, ab vrina quæ inter ipsam, & allantoidem colligitur, facile exedi, ac rodi posset, nisi adiposam, & fere pinguem substantiam, ipsi natura indidisset: pingue enim, humidi actionem non admittit, nec ipsi cohærere sinit. Consultißime igitur natura, tunicam hanc pinguem creauit, nam cum mollis sit, & vtraq; sui parte, sudore, & vrina alluatur, pinguitudine opus habuit, ne roderetur, & exederetur, sed fœtum proxime continens, seruaretur illæsa. Quanquam autem, omnes obuoluentes fœtum membranas, tenues, & telis araneorum similes, præsertim inter initia, natura fabrefecerit, ne fœtui essent oneri, vt quinto decimo de Vsu partium, legitur apud Galenum: oportuit tamen membranam hanc, quæ mollis & adiposa erat, valida quadam craßitudine constare, quoniam fœtum est contentura, & membrorum futuris motionibus, resistere debuit, vt primo libro de Semine, capite tertio decimo, Galenus est autor. Ob aquam autē, quam hæc membrana continet, minus grauis est fœtus, ijs vinculis, quibus cum matrice adhæret: quoniam fœtus in ea, quasi innatans, sursum tollitur, ac vehitur, quinto decimo libro de Vsu partium, autore Galeno: Vbi male (me iudice) reprehensionem quorundam medicorum subijcit, in hæc verba. Qui vero ipsæ matri, leuiorem aiunt esse fœtum, quod ipse, humori qui est intra amiculum innatet, ridiculi plane sunt, non intelligentes, ipsum quoque humorem à matre gestari. Sed ridicula magis est redargutio, nam si vinculis fœtus est minus grauis, quoniam innatat & se ipsum vehit vt dicis: cur non etiam matri, quod reprehendis? humorem enim, pariter ac fœtum, continent vincula: nec mater, nisi medijs vinculis, ea continebit vnquam. Hæc igitur aqua, quæ intra amnion continetur, præter vsum quem est exhibitura in partu, molliendi, laxandi, & lubricandi, alterum non contemnendum exhibet, ipso gestationis tempore, quod nimirum, & vinculis, & matri, minus sit grauis: magis enim deonerat, nandi apparatu, quam degrauet, suo pondere. Vrina vero in allantoide cōtenta, non potuit eum vsum exhibere. Primo, quoniam non circundat, infantem vndiq;. Secundo, ob sui paucitatem: nam quanuis editi in lucem infantes, mingant plus quam sudent, in vtero tamen, quoniam nutriuntur sanguine matris, ab vrina iam repurgati, minorem vrinæ copiā exterunt, quam sudoris: est enim sudor, tertiæ coctionis recrementum, à quo sanguis matris non potuit esse repurgatus. Fœtus etiam tenerrimus, calido in loco constitutus, vndiq; sudat. Non fuit autem opus, quarta tunica, quæ alui excrementa seruaret, quoniam nullum recremētum, ex aluo infans deponit, eo quod ore non nutritur, sed per vmbilicum tantum, alimentum summit ex sanguine matris. Amnion enim membrana, quæ vniuersum corpus tegit, ad os non aperitur. Nec obstat, quod protinus atque in lucem, editi infantes sunt, mammam appetunt, & sugunt, quod nescirent facere, nisi antea assueuissent: non obstat (inquam) nam docta est natura sine magistro, & facultas quæ nos formauit olim, in nostro corpore manet, membra suæ admonens operationis, libro de Fœtuum formatione, autore Gale-

 no.

no. Neque item obstat, quod recens, editi in lucem, stercus excernunt ex aluo, crassum, nigrum, & lutulentum: nam sanguinis & iecoris recrementum est, ex cuius cauis, in intestina exciderat: in quibus cumulatum, seruabatur in pariendi tempus. Ob idque non male olet, vt alui recrementa, quæ ex alimento ore sumpto creantur: quod etiam ad vim formantem, & caloris natiui conseruantis virtutem, referri debet: alioqui hæc recrementa, pariter & vrina, ac sudor, in allantoide & amnio seruata, putrescerent ipsa, & fœtum putrefacerent. Nec obstat præterea, Galeni locus difficilis, primo libro de Semine, capite tertio decimo, vbi tot, ac talia excrementa: gigni perhibet in conceptu: quot, ac qualia, edito iam in lucem puero, fieri consueuerunt. Per hæc enim verba, solum voluit, æqualia esse recrementa coctionibus in vtroque, non inter se: nam qui tres coctiones habet, tria exterit excrementa: & fœtus, qui duas tantum obtinuit, duo etiam habere operepretium est, sudorem (inquam) & vrinam. Verba vero quæ statim sequuntur, corruptissime, & sine sensu aliquo leguntur, apud Fœlicianum, adhunc modum. Ac cum membra omnia, formata ac distincta iam sunt, non tam vrina quam stercus excernitur. Græcus autem codex sic habet. ἀλλὰ τούτων οὖρόν τε καὶ ἀποπάτημα, διαπεπλασμένων τε καὶ διηρθρωμένων ἤδη τῶν μορίων. *quod verbum ex verbo sic vertit Cornarius: Sed ex his vrinam & stercus, formatis iam, & articulatis particulis. Vbi* τούτων, *idest, ex his refert proxime dictos, idest eos qui ab vtero sunt absoluti. Nec obstat etiam, quod quatuor membranarum fœtum obuoluentium, meminerit Galenus decimo quinto libro de Vsu partium, cum dixit. Non igitur est mirum, si quando membranæ quatuor sibi mutuo incumbunt, robur ex ea coniunctione acquirant: Non enim aliam, à tribus dictis agnoscit tunicam: sed chorium duplicari statuerat superius, vt per medium ipsum, vasa omnia ferantur colligata, simul ac ab ipso tecta. Hinc elicimus Realdum Columbum, Hippocratem falso erroris insimulasse, duodecimo libro de re anatomica, quòd statuerit fœtum per os nutriri, & alimentum exugere: tam crassumque, atque supinum in tanto autore errorem, satis mirari nequit. Hippocratis locum subticet, quem exhibere oporteret, ne mendatij crimen subeat ipse: siquidem non aliter, quam per vmbilicũ fœtũ nutriri, tam est Hippocrati peruium, vt nec librum de Natura pueri (prætereo alia eius opera) salutasse potuerit, qui in eo autore non aduerterit. Scit sane Hippocrates, amnium ad os infantis non perforari: Scitque infantis sudorem copiosum, inter cutem & amnium colligi: quem si ore vteretur deuoraret. Si ore quoque cibaretur, alui recrementa pellerentur, sicut vrina: ac in vtero conspurcati essemus, secus ac Hippocrates tradiderit. Locus certe quem vidit Columbus, aut corruptus & spurius est, aut male intellectus: Cuiusmodi forte esse posset, quod libro de Natura pueri ita reperitur scriptum. Quod vero plus quam decem menses, fœtus vtero gestari nequeat, ego dicã. Alimentũ incremẽtumq́ quod à matre puerulus accipit, elapsis iam*

decem

decem mensibus, fœtuq; aucto sufficere non potest. Siquidem quod in sanguine dulcissimum, id ad se pertrahit, simulq; lactis aliqua portione fruitur. Quæ si pauciora sint quam conueniat, ipseq; puerulus auctior factus, plusquam adsit alimenti desideret, se se iactat & membranas abrumpit. Quibus verbis falli forte posset quispiam, quoniam præter dulcissimam, sanguinis partem, lacte etiam frui puerulum voluit. Frui tamen dixit, non ore sugere: nam vt supra statuerat, in postremis mẽsibus tumor vteri, partem mensium, ad eundem vterum venientium, sursum præmit ad mãmas, vbi in lac cõuertitur, & tandem per easdem communes venas, ad matris vterũ, & inde ad vmbilicum infantis retrahitur, vt eo nutriatur: quo etiam non sufficiente puer calcitrat, & membranas abrumpit, vt nascatur. Postquam enim ob vteri tumorẽ, mammas pecorum lacte repleri dixit, ita scriptum reliquit. Nec vero diuersa in muliere ratio, namq; pingui concalescente, & candido facto, quidquid matricum, calore dulcescit, exprimitur, & conscendit in mammas. At vero etiam in ipsas matrices, exigua quædam portio, per easdem venas refertur, siquidem tum hæ, tũ aliæ persimiles venulæ, in mammas, atq; vterum protenduntur: Cum autẽ peruenit in vterum, iam speciem lactis induit, eoq; exiguo puerulus fruitur. Quare costat eam Hippocratis sententiam, Columbi reprehensione indignam esse. Nam & Galenus eam citat, & recipit ad verbum. 5. lib. Aphor. com. 37. hoc vno dempto, quod ad finem addit. Initium partus matri affert. Quæ in nostris Hippocratis codicibus nõ leguntur. Hec sunt quæ de his tunicis, ex Galeno, Hippocrate, & antiquioribus colliges, quibus addere opportet recentium anatomicorum obseruationes: Inter quos Vesalius choriũ caninũ pro humano, pinxit instar fasciæ: in qua tamen non pinxit catellum, sed infantulũ. Colũbus vero allantoidem, vniuersum fœtum in hominibus vallare, & vrinam inter ipsum & amnion vndiq;, supra, infraq;, ante & retro cõtinere scribit. Notat enim quod in brutis, bobe, capra, equa, & id genus alijs, facta est in modũ farciminis, non in homine. In quo etiã choriũ (inquit) non est mẽbrana, vt in nuper dictis animantibus, sed crassa quædam materia instar excrementorum, aut viscosæ placentæ: quæ ita fabrefacta est, vt vasa, quibus allantois cum vtero nectitur, vnita detineat. Amnium quoq; in brutis crassum est, vt pinxit Galenus: in hominibus vero tenuißima tunica est, in his enim & alijs multis, dedita opera, natura nos distinxit à belluis.

De prima membrorum, ex semine formatione. CAP. IIII.

DIximus ex vtroq; semine, in vtero concepto, & varie permisto, à facultate formatrice, membra omnia, & membranas fœtum cõtenturas, ceu ex materia gigni. Non gignit autem natura, indifferenter quodlibet membrum, ex qualibet parte seminis, sed calidum ex calida, & frigidũ ex frigida, & de reliquis simili modo: oportet

oportet ergo, vt antequã mẽbrum aliquod, aut tunicam efformet, partes seminis suis locis disponat, crassiores, & magis impuras, circumcirca, & in ambitu, pro tunicarũ generatione: vtiliores vero, intus pro corpore efformando. Ex istis vero frigidas atque humidas, simul atq; crassas, ad locum cerebri: æthereas atq; spirituosas, ad locum cordis: Calidas vero atq; humidas, ad locum iecoris: & ad vnamquamq; partem, ex illo semine delineandam, eam partem mittere debet, quæ illi parti sit maxime familiaris. Inepte namque ageret natura, si ante huiusmodi partium dispositionem, efformaret: quod enim vtile est in semine, in tunicarum generatione consumeret, & partes cerebro idoneas, in corde cogeret. Vnde hæc partium seminis dispositio, simultanea necessario euadit: non enim minus oportet, à loco cordis, partem cerebro creando idoneam, separare: quam à loco cerebri, partem cordi creando aptam. Quod si contigerit interdum, vim formantem, in huiusmodi partium seminis dispositione errare, monstrosa multa contingent, homines bicipites, monoculi, hermafroditæ: & alia huiusmodi portenta. Interim vero dum natura, seminis partes suis locis digessit, actione caloris fiunt magis solidæ, & fingendis membris aptiores: erat enim initio, semen instabile & tremulum, formandis fere membris ineptum, fit autem aptum concrescente magis, & solidiori facto. Concrescit & solidius fit tum calore vteri, tum nutritione propria, quam calor natiuus seminis, & vegetans quæ in ipso residet anima, in ipsomet semine ab initio operatur, ne dissolutum pereat: ante chorij enim, vmbilici, & venarum formationem, tenerrimum & fluidum semen existens exolueretur, si omni nutritione careret. Sed vnde nutritur, si alimentum deferentia vasa nondum sunt creata? Dicendum quod vt ex crassioribus & magis terrenis seminis partibus, tunicæ creãtur obuoluentes fœtum: ita etiam sunt in ipso præsertim in fœmineo, partes aliæ tenuiores, frigidiores, & minus efficaces, quam generationi conueniãt, ex quibus vtilissimum semen nutrimentum summit. Perindeque ipsi euenit, ac cepis: quæ toto anno in domibus suspensæ germinant, nutriũtur, & cauliculos ex se producunt, non aliunde quam ex interno alimẽto, in cepa ipsa reperto: puta ex partibus quibusdam inanimis ipsius cepæ, quas natura in alimentum summit. Nec aliud voluit Galenus, primo libro de Semine, cum muliebre semẽ, virili esse alimentum pronuntiat. Tenuius enim (inquit) ipso cum sit, & frigidius, accommodatius ad alimentum præstandum, quam quidpiam aliud est. Quibus verbis nolim intelligas, vniuersum fœmineum semen, in alimentum masculei cedere: quod enim in nutrimentum iam cessit, nec materiam, nec formam præstat, siquidem alterius virtute in aliud migrat non manet, quare nec materia est, nec efficiens: quorum vtrumque (apud Galenum) ambo semina præstare debent. Ad eum ergo quem diximus modum, semen quod initio fluidum & tremulum erat, ac instabile, nutritur, augetur, & crassescit. Ex eo autem hanc crassitudinem & aptitudinem adepto, natura corpus infantis creat, quadraginta aut triginta diebus: non enim certus, aut præfixus aliquis terminus, formationis est, sed quidam citius,

alij tardius formantur, penes temperaturarũ, atq; sexuum rationẽ: frigido enim temperamento præditi, & fœminæ, tardius formantur, sicut calidi & masculi citius, quoniam ope caloris fit formatio. Incidit autẽ inter graues autores, Aristotelem (inquã) atq; Galenum discordia, de ordine quo membra generantur: Ille enim, cordis generationem, primam esse credit, corq; primum omnium viuere, & vltimum mori censet: Hic vero iecur, ante alia generari docet, & sunt pro vtraq; parte probabiles rationes. Iecur enim ante alia generari (vt Galenus voluit) videtur primo, quoniam est principium alimenti reliquorum membrorũ, quare omnia præsupponunt iecur, siquidem non possunt viuere, sine alimento. Secundo, nam ante animationem, viuit fœtus vita plantæ: ergo cor, nullius tum temporis vsus erat, est enim sedes facultatis vitalis, qua non indigent plantæ, sed solo iecore, in quo naturalis vis habitat. Tertio, nã vena, quæ sanguinẽ pro fœtus alimẽto trahit, recta fertur ad hepar, & postea locũ cordis conscendit. Quarto, nam hepatis facilior est generatio, quã aliorũ: fit enim ex sanguine fuso, qui perinde ac stœbe implet interstitia venarum, quæ ibi disseminantur. Quinto, nam experimentũ Hippocratis, libro de Natura infantis, ostendit sexta die formatũ esse iecur, quando nullum initium cordis fuit visum. Verba autẽ
" Hippocratis, sunt quæ sequũtur. Ipse equidem, geniturã vidi, delapsam vtero, sex
" diebus postea quã concepta esset: quæ qualis mihi tum animo visa est, ab ea reliquo-
" rum omnium coniecturã desummo. Verum quomodo illam, sex dierũ udieniturambi-
" derim, narrabo. Erat vxori meæ, elegans fidicina, quæ cum viris versabatur, nec ta
" men decebat eam grauidam esse, ne minore in pretio haberetur: audierat autẽ illa,
" quæ mulieres inter se dicere solent, semen vtero non excidere, si mulier conceptura
" sit, sed intus manere: quod quidem audiens intellexit, semperq; animo tenuit. Itaq;
" cum forte sensisset, semen non egredi, rem dominæ aperuit: atq; ipse postea factus
" sum certior: Iussi protinus vt in terram dissiliret, quod cum iam septies fecisset, ge-
" nitura decidit, atq; in terram cum sonitu delapsa est: Illa videns mirari cœpit. Erat
" autem oui crudi instar, à quo exterius putamen exemptũ est, & in quo per internam
" membranulam, internus humor transparet: Illi sane (vt vno verbo dicamus) erat per
" similis, ac rubra præterea & rotunda. Apparebant autẽ in membrana, albæ crassæq;
" fibræ, cum sanie crassa & rubente, conuolutæ & implicatæ: ipsa autem exterius, tabo
" aspersa erat: In eius autẽ medio extabat aliquid tenue, quod mihi vmbilicus esse
" videbatur, eoque primum spiritum tum attraxisse, tum reddidisse. Atq; ab eo tota
" quæ udieniturame continet membrana protensa erat. Talem quidem sex dierum spatio
" conceptam vidi. Ex qua sententia constat, vmbilicum prius generari, non quoniam princeps sit, sed quoniam necessarius ad alimentum. Post hunc iecur, quod reliquis membris enutriendis, debet præstare materiã: cordis autem ne initium quidem, tum temporis apparuit. Nam si sigillatim, Hippocratis verba contemplemur, genitura quam vidit, erat instar oui, idest non prorsus rotunda, sed productior: instar (inquã) oui crudi, à quo exterius putamen delibratum est, siue enim ouum decoquas, siue exter

ternū putamē non eximas, pellucidum esse nequit: in huiusmodi autem genitura, intraneus humor pellucebat, perinde atq; oui crudi, & à duriori cortice delibrati albumen transparet: albumini enim erat persimilis, intraneus illi humor. Rubra præterea & rotunda quædam substantia, intra chorium, præter albumen ipsum apparuit: quæ iecur erat, indistinctum adbuc, atq; informe: nam ex omnibus interaneis, nullū reperies, quod sanguinem magis æmuletur: siquis enim sanguinem, in aquam modice calidam fundat, ex coagulato sanguine, substātiam hepati omnino similem reddet. In membrana autem, seu chorio, albæ, & crassæ fibræ conuolutæ, & implicatæ: venarū erant arteriarumq; delineatio, quæ ab vteri vasis profectæ, per chorium ipsum dissemin antur. Sanies autem crassa, atque rubens, quæ dictis fibris conuoluta implicabatur, sanguis erat ab vteri vasis, in vasa cæpta delineari, tractus pro nutritione. Erat autem membrana exterius, atro sanguine respersa, forte quia (vt notat Gorrheus) ex sanguine in nutritionem accepto, puriorem & tenuiorem portionem assimilat: crassiorem autem & fæculentam excernit, & expellit, in medium vteri & chorij spatium: aut quoniam tunica hæc, ob nutritionē ex sanguine, carnea & sanguinolenta fieri cœpit. In eius autem medio, extabat aliquid tenue, à quo, tota quæ fœtum continebat membrana, protensa erat: Iudicauit autem Hippocrates, & merito, vmbilicum id esse, primo quoniam medium exacte corporis vmbilicum tenere, constat dimetienti, non cor, vt voluit Aristoteles. Secundo, quoniam nulla prorsus parte, chorion fœtui adhæret, quam vmbilici interuentu & nexu.

Hæc quidem præcipua sunt argumenta, quæ iecur ante cor generari suadent, quibus alia opponunt Aristoteles, & Auicennas, quæ cordi primam originem concedunt: inter quæ, princeps est hoc quod sequitur. Reliqua membra, adeo pendent ex corde, vt sine ipso nequeant constare, nec operari: cor enim omnium temperaturas seruat, & actiones vegetiores reddit: incalescēte corde, febricitant omnia membra, frigente frigent, imbecillo facto imbecilla sunt, emoriente moriuntur, viuēte vitam accipiunt: aliorum ergo nullum, sine ipso generari, consistere, nec operari quibit: id ipsum vero, sine alijs consistere, non repugnat. In tanta grauissimorum autorum cōtrouersia, audacissimi hominis erit, litem componere tentare, saciusque forte foret, causam vt accepimus reliquisse, quam inter Philosophiæ ac Medicinæ parentes, sententiam ferre. At malumus cum aliqua vtilitate legentium, audaciam nostram nouisse, quam quæ animo concepimus conticere. Prima post semen vtero cōceptum, naturæ nostrum corpus fingentis actio (vt dixi) partium seminis dispositio est, qua æthercam mittit ad locum cordis, frigidam ad locum cerebri, & calidā ad locum hepatis, crassas, terrenas, & minus vtiles, circūcirca: ex quibus proueniūt tunicæ, & vmbilicus, & venæ quæ tendunt ad iecur, & arteriæ, quæ verisimile est, quanuis nō vsque adeo certum, ad cor pertinere: venæ item, vbi iecur fieri debet aperiuntur, & sanguinem illic effundunt, qui postea concrescens iecur est. Apparet autem hæc, & certa sunt ex anatome, & ex historia Hippocratis recēsita. Sed interim quæro,

dum

dum hæc fiũt in iecore, venis, chorio, & vmbilico infantis, ſint ne otioſæ, nec ne, æthereæ & ſpiritoſæ partes, quas natura miſit, ad locum vbi cor fieri debet? eſſe ſane otioſas natura non patitur: ſi vero operantur, quid aliud quam cor operentur, nõ video. Id ipſum, de partibus cerebro creando, à natura diſpoſitis, deq́ alijs omnibus ſolidis partibus, quæ tardius formatæ conſpiciuntur, inquiro? cenſeo hercle, omnium generationem ſimul eſſe cœptam, diuerſo tamen tempore finitam: quòd formationis actio, non ſit omnibus æque celer, ſed quibuſdam tardior. Pendet autem celeritas aut tarditas formationis, ſicut & alterius cuiuſq́ actionis, ex proportione cauſæ agẽtis, ad cauſam quæ reſiſtit. Cauſa porro agens, calor natiuus eſt, ſaltem vt inſtrumentum, quo formans vtitur facultas: cauſa vero reſiſtens, ſeminis eſt tenuitas, & fluxibilitas: fingi enim ſolidum, ex diffluente humore, niſi prius concreſcat non poteſt. Hinc ex cauſa agente, membrum calidius, citius formatur, quam frigidius: ex cauſa vero reſiſtente, durius & ſiccius, formatur citius, quam molle humidum atque tenerum. Cor ſane quoniam omnium eſt calidiſsimum, & ex ſolida conſtat materia, ante omnia formari exiſtimo: cerebrum tardiſsime, plurimum enim & friget atque humet, quæ ambo formationi ſunt contraria: chorion, venæ, & arteriæ quæ ab ipſo diſſeminantur, ex terrena conſtant materia, citæ cõcretioni apta, quæ quãuis calidum, formationis autorem exiguum habeant, ab vteri calore, cuius faciem contingunt, iuuatur adeo, vt ſtatim fere ac iniectum eſt generentur. Iecur vero, harum venarum generationem ſequitur, ſiquidem eæ (vt diximus) aperiũtur, & ſanguinem illic effundũt ex quo generatur: quare quãuis eius eſſet generatio facilis, quoniã ex ſanguine conſtat, qui citiſsime coit: quoniam tamẽ per venas, huiuſmodi ſanguis deriuatur, non fit niſi præmiſſa generatione venarum, quæ ad eum pertinent. Quo ſane tempore, cor fere formatum eſſe, tam exigua magnitudine, vt non appareat, eſt veriſimile: nam vt autor eſt Auicenna, nono libro de animalibus, in quibuſdam dum primo exoritur, veluti punctus eſt. Quin ex dictis apparet, omnia radicalia membra, prius formari cœpiſſe quã iecur: præeuntes enim venas requirit iecur, quæ dũ generabantur, radicalia cætera nõ erãt otioſa. Poſtquã vero ſanguis, ad locũ iecoris effunditur, citiſsime formatur, quoniã ſanguis facile coit, & exigua cõmutatione, in iecur vertitur: citiusque, in cõſpectũ venit, quam cor, & alia quæ prius cœperũt fingi. Hinc nos non parum probabile cenſemus, neceſſariũ non eſſe, vt ordo procreationis mẽbrorũ, ſeruetur in omnibus idẽ, forte enim in eo, qui frigido corde, & hepate valde calido cõſtat, generatur prius hepar quã cor. Nã vtriuſq́ opinionis autores experimenta afferunt: Galenus hiſtoriã ancillæ refert, Auic. vero. 21. 3. trac. 1. cap.
" 2. ita ſcribit, & ſermo iſte oſtenditur eſſe corruptus, ex via experimenti, quoniã ſtu
" dioſi in hac re, non teſtificantur rem eſſe, ſecundum quod exiſtimauit omnino ex ratiocinatione. Et Ariſtoteles. 3. de Partibus animalium, cap. 4. poſtquã cor in gene-
" ratione, omnium primũ conſiſtere dixit, ſubdit. Hæc ex cõceptione animaliũ perſpi-
" ci poſſunt, atq́ etiã ex generatione, cor enim ſtatim omniũ partiũ primũ conſiſtens,
" ſanguinolentum eſt: ipſumq́ in prima partiũ generatione, ſtatim palpitare aſſeuerat.

Si

Si ergo experimenta sunt contraria, ordo non seruatur unus in omnibus. Nam fœmina quoniam frigidior, decem diebus tardius formatur masculo: non minus autẽ distat cor calidum, à frigido, & iecur calidum, à frigido iecore, quã masculus à fœmina: ergo totidem dies, & plures, cordis aut iecoris formatio, tardari aut accelerari est operepretium. Nec utriusque sectæ argumenta, nostræ obstant sententiæ: Quid enim prodest Aristoteli, atq; Auicennæ, quod corde indigeant reliqua membra, & sine ipso nequeant suas actiones obire: si ante animationem, nec uerum cor est, nec facultatem habeat uitalem, nec pulsum aliquem, nisi forte à matre. Formari præterea non est actio membri, sed passio: quanuis ergo sine corde, reliqua membra non possent agere, posset formari & perpeti, ab spiritu formatore. Si simul præterea omniũ radicaliũ cœpit formatio, quantũuis unũ altero perficiatur prius, aut posterius, unũ nõ est sine altero, cor inquam sine iecore & cerebro, nec iecur sine cerebro & corde, nec sine corde & iecore cerebrũ: Ab initio enim plasmatis, cor neruũ habet & uenã à cerebro, & iecore oriunda, cerebrum uenam, & arteriam, & iecur arteriam & neruum. Quid quoque prodest Galeno, iecur esse autorem sanguificationis, & principium alimenti, si fœtus nutritur, ex sanguine matris utiliori, in ipsius matris iecore elaborato. Quid præterea prodest ipsi, quod uena ante ad iecur, quam ad cor feratur, si cor ex semine, & non ex sanguine erat formandum: si item arteriæ ad cor perueniant, & non ad iecur. Quid præterea ex historia Tibicinæ ab Hippocrate memorata, colligere potest, quam cor ibi non apparuisse, sed iecur: quod cum ex sanguine constituatur, uel ab ipso initio fuit magnum, & uisum latere ob magnitudinem non potuit: rubrum quoq; in albo humore translucet maxime, cor uero pusillum, & ceu punctum, uix apparet: quod etiam cũ albũ sit & semineũ, in ipso semine non translucet, sed cum semine facile confunditur. Accedit quod in aborsu, uesica cordis facile rumpitur & disparet. Dictis addit fidem quod in ijs animalibus quæ ex ouis nascuntur, primum quod oritur, & in conspectum uenit, cor est, ut notat Realdus Columbus, lib. 12. de re anatomica.

Nec miretur quispiam, quod cum Galenum aliàs maxime ueneremur, hic displiceat nobis, nã nec ipse, sibi fidit hac in re, quæ enim particula sit, quæ primo cõsistit, dum fœtus formatur (ut libro de fœtus formatione scribit) ipse nouit euidenter, qui formauit eam creator. Vnde quanuis eo libro, decernat hepatis generationem antecedere, id non tradit tanquam certum & euidens, sed quoniam probabilius, ob memoratas supra rationes sibi tunc fuit uisum: & ob id palinodiam ibi recantat, quoniam in contraria semper steterat sentẽtia. Sic libro primo de Semine capite decimo, cor atque cerebrum, similiter ut hepar, circa primos gestationis in utero dies, quasi fundamentum quodam generationis obtinere tradit, quanuis non appareat præ paruitate: cui sententiæ nos magis stamus. Et insuper eo tempore, seminis reliquas partes, & spiritus earundem formatores, non otiari arbitramur: quãuis adeo tenuis & inconspicua, quorundam membrorum formatio incipiat, ut uix post multos dies finiatur. Quod quo ordine, qua ue ratione, fabrefecerit natura, explicatius audi.

De

De spiritu formatore, & tempore totius formationis, in quatuor minora tempora diuiso.

CAP. V.

Semen vt Galenus est autor, lib. 1. de Semine, cap. 7. spiritu vitali, plenũ est, accepit autem ibi Galenus, vitalem spiritũ, pro spiritu gignitiuo, formatoreq́, in quo trium spirituũ, vitaliũ, naturalium, & animaliũ vis est, vt tractatu de Spiritibus, & innato calido dicemus. Ob id recte Aristoteles, semen spumæ aßimilauit, multas bullas præ paruitate inuisibiles habenti, & fabulã non improbauit, quæ venerẽ ex spuma natã esse tradit. Ob id si extra effusũ aliquãdo fuerit, paulo post diminutius multo apparet, ob spiritũ inde spirantẽ & abeundẽ, lib. 14. de Vsu part. autore Gal. Hic sane spiritus formator, per vniuersum semẽ abundãs, partes seminis, cuiq́ parti formandæ idoneas, in locum suũ distribuit, vt diximus: in ea autem partiũ seminis dispositione, multæ bullæ rũpuntur, ex quibus intro & ad profundum, spiritus se ipsum seruare cupiens, ceßit: neq́ enim velut vapor erat, sed per se mobile principiũ animalis, lib. 1. de Semine, cap. 10. autore Galeno. Quod sane nihil aliud est, quam spiritũ huiusmodi, animatum statuere, est enim anima in phædro apud Platonẽ, motionis fons, aut origo, aut principiũ: animatum vero per se mobile, id est in se, & non aliunde, habens motionis originẽ: Nam profecto si spiritus animatus non esset, cum sit leuis, & ceu vapor quidam, bullis ruptis euaporaret, & non reciperet se intro, pro sui custodia. Nec vero solæ receptioni sui ad intra fidit, nam tota seminis substantia, cum spiritu introcluso, facile diflueret, nisi chorion dictum crearet, vniuersum semen (vt diximus) vestiens. Nec etiam introclusioni, & chorij operimento fuit contentus, cum enim tenuißimã simul, ac calidißimã substantiã habeat spiritus, facile dißiparetur, nisi alimentũ ex spiritu vitali, per arteriarũ delineamenta acciperet: ob idq́, non inutilem operã insumpsit, in fictione chorij, vmbilici, & vasorũ, quæ hæc ipsa nectunt vtero, & spiritibus ab vtero veniẽtibus, aditum præbent. Spiritus vero formator, ex bullis ruptis intro coactus, non fortuito huc atq́ illuc se recepit, sed vbi vtilior & magis necessarius erat futurus, ad locum nempe cordis, cerebri, & iecoris: vbi tres bullas creauit, cordis, cerebri, & iecoris, ex partibus seminis, ijs mẽbris creandis, inibi ab ipso dispositis, vt autor est Auicenna, Fen. 21. 3. tractatu. 1. cap. 2. Hæ sane bullæ, ad initium, etiam ante chorij generationẽ fiunt, præ paruitate tamen non apparent: quæ autẽ ex eis citius apparet, ob causas superius memoratas iecur est, post vero apparent reliquæ duæ, licet omnes simul fieri cœperint. Quando vero primũ apparere incipiunt, ex vicino inter se sita, & se mutuo contingentia sunt: cerebrũ in altiore sede locatur, subiacẽt autẽ ipsi cor & hepar mutuo se contingentia: tempore vero progrediente, hæc iam dicta tria principia longius disparantur, & à se ipsis diducta, manifeste ea videre licet. Quo tempore reliquarũ omnium partiũ designationẽ, & lineamenta, & quasi adũbrationem,

videbis: euidentiorẽ quidem, in partibus quæ circa tria principia generãtur: obſcuriorẽ vero, in partibus circa ventrẽ, & multo adhuc his obſcuriorẽ circa artus, hi enim poſterius apparent. Spinalẽ namq; medullã à cerebro ortã, & craniũ cerebro circũdatũ, venã quoq; cauam à iecore, & aortã à corde prodeuntem, & thorax circũ cor ſitũ, euidẽtius quodãmodo perſpicies: obſcurius quæ circa ventrẽ ſunt, & obſcuriſſimã artuũ delineationẽ iudicabis. Iam vero cũ omnia in artubus, ſunt plene articulata, corpusq; tot inſtrumentorũ harmonia effictũ eſt, anima Dei beneficio accedit rationalis (eſt enim anima, non cuiusuis corporis forma, ſed organici, vt lib. 2. de Anima cap. 1. autor eſt Ariſt.) quando & pedibus calcitrare, & velut perfectũ animal moueri dicit Hippocrates. Hæc ergo ad hũc vſq; terminũ, animationẽ, & motũ, perducta formatio, in quatuor tẽpora digeſſit Gal. 1. de Semine, cap. 11. Primum, cũ ſeminis ſpecies exuperat, & dominatur in cõceptu, & appellatur ab Hippocrate tũc tẽporis genitura, qualis fuit ea, quæ ſex dierũ fuit elapſa. Secundũ, cũ carniformis, & nõ amplius ſeminiformis eſt cõceptus: quo tẽpore, cor, cerebrũ, & hepar, firmitatẽ aliquã, & magnitudinẽ memorabilẽ habent: rudia tamẽ ſunt, & informẽ adhuc articulationẽ, ſunt nacta, quo tẽpore, iã nõ amplius geniturã ſed fœtũ appellat. Tertiũ deinde tẽpus eſt, quãdo tria illa principia, ſunt manifeſte articulata, & reliquarũ omniũ partiũ, obſcura quædã & inarticulata adũbratio, & delineatio cõſpicitur. Quartum atq; vltimũ tẽpus, exactã habet dearticulationẽ mẽbrorum, animã, & motum: quo tẽpore, puerũ iã appellat Hippocrates, quia vt perfectũ animal, & palpitat, & mouetur. Tria priora tẽpora à ſemine habet (omnẽ ſcilicet generationẽ, ac formationẽ) vt plãta: quartũ vero tẽpus, ab anima, & trium principiorum progerminationibus obtinet: vt ſcribit Gal. 1. lib. de Semine, vbi poſuit fœtuum duplex principium, quorum vnum habent velut plantæ ab ipſo ſemine: alterum vero velut animal, à tribus præcipuis membris, cum iam perfecta ſunt & abſoluta.

Quot autẽ diebus, vnũquodq; tẽpus duret, prætermiſit dicere Galenus, ob rei forte incertitudinẽ, nõ enim fœtibus, neq; expreſſæ formationis, neq; motionis, neq; abſolutionis, atq; egreſſus in lucẽ, vnus præfinitus terminus eſt, vt Gal. ſcribit, ad initiũ libri de fœtuũ formatione. Vbi medicũ etiã quendã reprehẽdit, qui cum ſemel abortiuũ fœtũ, duorum & triginta dierũ, expreſſa iã, formationis delineamẽta, habere vidiſet, id quaſi in omnibus ita fieret, aſſerere nõ eſt veritus. In vtero calido & in eius dextra parte celerius formãtur pueri, mares quoq; prius quam fœminæ: ſicut ſi victu vtatur calido vtero geſtãs, ſi iuuenis ſit & valida, celerius formabit. Cõtra vero tardius, quæ frigidũ vterũ habẽt, & quæ in ſiniſtra parte geſtãt, & quæ iuuentutẽ trãſgreſſæ, inclinantẽ, ætatẽ agunt, & quæ frigido atq; humido victui aſſueuerũt. Hæc ſane omnia ſi iungãtur, tardiſſima fiet formatio: & forte quædam mõſtroſa, indiſtincta, & male articulata, prodibũt: ſicut ſi priora illa iungas, celerrime formabitur fœtus: Scribũt enim autores, viſum eſſe fœtũ, omniũ mẽbrorũ habẽs delineationes, magnitudine apis, & alij magnitudine formicæ magnæ, qui ſane nunquam apparuiſſet, niſi celerrime figuraretur. Contra vero refert Nicolaus Florentinus, quod Iacobus

de

de Monte caluo, abortũ fœmineum vidit, tertio mense, sine vlla membrorum extremorũ formatione, & aliũ prope mensem quartũ, nullam manifestam formationẽ habentem. Similia forte experimenta, vidit Arist. qui. 7. lib. de historia animaliũ, cap. " 3. Fœmina (inquit) quæ ante tertium eruperit mensem, indistincta est, nec ante nona" ginta dies, in vtero sentitur. At in tãta varietate, est frequentiã & raritatem reperire: celerrimã, & tardissimam formationem, rarius videmus, mediã vero frequenter: hanc ceu magis doctrinalem, & cui magis est standũ, pingit Hipp. lib. de natura pueri, vbi distingui quidẽ ac discerni fœminæ artus, intra duos & quadraginta dies vt longissimum, maris vero intra dies triginta docet. Quod probat ex purgatio" ne post partum, & ex aborsibus. Ex aborsibus quidem, nã multæ (inquit) mulieres " puerũ abortiuum, paulo ante trigesimũ diem edidere: sed eũ prorsus indistinctũ, atq; " inarticulatum: qui vero post eum diem, aut illo ipso die eiecti essent, visi sunt om" nes, cõpositis membris articulatisq́;: sic vero res habet, etiã in puella, ad portionem " duorum & quadraginta dierum, si quando abortu perierit: siquidem vt ante istud " tẽpus, aut postea, vtero fœtus exciderit, sic mẽbra distincta & cõposita merito necessarioq́; habet, puella quidem die secũdo & quadragesimo, puer vero trigesimo. Ex purgationibus vero post partũ, idem probat: nam quæ filiam peperere diebus duobus " & quadraginta purgantur: quæ certe purgatio, vt maxime est diuturna, sic perfecta " est, attamẽ etiam periculo vacauerit, si viginti quinq; diebus peragatur: verum quæ " marem genuerunt, triginta diebus purgantur, estq́; longissima eiusmodi purgatio, ple" na, perfectaq́;: quæ tamen si viginti modo dies duret, nihil prorsus habet periculi. Ex copia ergo sanguinis expurgandi, relicta in matre, cõformationis tarditatem, colligit Hippocrates: nã filia ob frigiditatẽ, & humiditatẽ, minus alimenti absumit, quã mas, qui calidiore et sicciore tẽperamẽto est præditus: quæ vero minus absumit, plus relinquit in vtero expurgãdũ: ob idq́; merito ex multitudine expurgationis, colligitur paucitas calidi innati, & ex paucitate calidi innati, tarditas cõformationis. " Auic. vero. 21. 3. trac. 1. cap. 2. sic scribit. Determinatio autẽ dispositionis, masculi, " & fœminæ, in distinctione spatij, est res, quã quedã pars Medicorũ, iudicat audacter, " & stulte: nam multæ fœminæ citius, & masculi etiã plures tardius formãtur. Celeriorẽ autẽ formationẽ, siue maris sit, siue fœminæ, agnoscit triginta quinq; dierũ: tardiorem quadraginta quinq;: & mediã quæ frequẽtior est, dierũ quadraginta. Hanc autẽ quæ quadraginta diebus finitur, partitur sic. Primis sex diebus fit spuma, id est ex ruptione quarundam bullarũ, quæ fit, cum partes seminis suis locis disponuntur, spiritus non exhalat, sed introcedit, & vesicas facit cerebri, cordis, & iecoris, ac si in eis partibus spumesceret semen. Deinceps sequitur delineatio mẽbrorũ, quæ exoriuntur à principalibus, quæ fit tribus diebus sequentibus. Sex diebus qui deinceps sunt, delineationes factæ, replentur sanguine, vt membra fiant. Duodecim diebus proximis, sanguis qui lineationes repleuerat, vertitur in carnem. Nouem diebus sequentibus, separatur caput ab humeris, brachia & cubiti à costis, crura ab inuicem separantur, nerui ad articulos deferuntur, nasus, & aures extra

carnem eminent, & perforantur, oculi humore puro replētur, pudendum quale nam sit, manifeste apparet, viscera conformationem accipiunt, venter spiritu attollitur, à ventre & intestinis, in podicem, foras via patet, atque ab ipsa similiter vesica. In summa omnium fere membrorum, conspicuam formationem videbis, pauciorum vero quorumdam obscuram: quæ tamen euidens fit, quatuor diebus sequētibus, in quibus vltimum apparatum, obtinuit anima rationalis, cuius merito introducitur. Tardior autem illa formatio, quæ quadraginta quinque dierum est, hac ratione partitur ab autoribus (quam partitionem in Augustinum referunt) primis sex diebus, est seminiformis, nouem sequentibus, sanguiformis: duodecim post hos, carniformis: decem & octo sequentibus, vniuersa conformatio perficitur. Et carmina extant, quæ hæc tempora memoriæ subijciunt huiusmodi.

Sex in lacte dies, tres sunt in sanguine trini,
Biseni carnem, triseni membra figurant.

Quæ sane à quatuor temporibus, in quæ Galenus, vniuersam conformationem diuisit, pene non differunt. Est ergo iam tibi conceptus in vtero conformatus, variorum instrumentorum apparatum, & dispositionem habens necessariam, introductioni animæ rationalis. Anima enim vegetans, & plantatitia, in semine residens, suis facultatibus eo pertraxit semen, vt aptum esset vlteriori formæ, ipsa non abeunte. Nam quorsum abiret, dum propria se actione, in meliorem statum euexit? An interitum suum curauit vegetans anima seminis, dum in vtero sata, altius egit radices, & pabulum ex matre habuit copiosum, ipsaque firmior nutritione facta est? sunt ne contrariæ dispositiones, quas ipsa sibi inuexit? non equidem. A quo ergo corrumpitur? nō sane ab alio quam ab autoribus quibusdam, qui quoduis monstrosum nobis potius dabunt, quam duas substantiæ formas, in eodem subiecto manere permittant, quantumuis vna, sit alteri, necessaria & præuia dispositio. Quin non modo animam plantatitiam interiment, sed vniuersam hanc organizationem, nexum, formam, structuram & magnitudinem, quam natura, summo artificio quadraginta diebus effinxit, momento pessundant, & sola animæ præsentia reparant, quoniam accidenti repugnet mutare subiectum. Sed male affectis & prauis opinionibus addictis, nec si plura dicantur sat erunt. Fœtus animam accipiens, omnes eius potentias recepit, sentiendi, mouendi, & intelligendi, sunt enim ab anima inseparabiles. Hac non vtitur in vtero, nec extra vtrum recens natus, donec cerebrum madens exsiccetur, & intellectioni aptum fiat. Sentiendi præterea potentia aliqua interiori, eadem ratione non vtetur, nisi ex grandi Dei miraculo huiusmodi duæ potētiæ, actiones suas anteuertāt: cuiusmodi fuit, exultatio Ioannis in vtero, de conceptione dñi. Externis sensibus nō vtitur, nisi tactu, quo calida, frigida, humida, sicca, pungētia, cōtundentia, blāda, voluptuosa & dolorosa percipit. Motiua quoq; vtitur in vtero, non tamē vt simul, ac animatū est sentit, ita etiā moueri potest, nam sensus passio est, motus actio: & ob id maiori facultate opus est ad motum, quam

ad sensum, & neruorũ duritie maiori, quæ non statim, sed temporis spatio compara-tur. Quantũ autem sit id spatium, ex ijs est quæ exacte sciri nequeũt. Auicẽna vero ne videatur ignorasse, tempori formationis, bis tantũ addit, vt tẽpus motus diuinet: siquidem quadraginta diebus formatur, centũ viginti mouetur: si mas formatur tri ginta diebus (vt voluit Hippocrates) nonagesimo die, postremo scilicet tertij mensis mouebitur: & fœmina quæ tardius formatur, tardius quoq; mouebitur. Quod sane non placet, nam mulieribus, non est detrahenda fides, de ijs quæ in suo corpore sen-tiunt, multo autem ante hoc tempus, motum fœtuũ, & quasi volitantis muscæ titil-lationem, ipsas deprehendisse ex fide dignis accepimus. Nec est ratio aliqua forma-tionis ad motum, quæ certo aliquo temporis spatio, animãtia impediat quominus mo-ueantur, Fortuna vero perpetua esse nequibit.

Quando infanti vngues & pili sucre - *scant, & an pili & vngues sint animati.*

CAP. VI.

C*Onceptus ætate vlterius labente augetur, & magis ac magis per ficitur, adeo vt excremẽta quædam, in vsum corporis conuertat: pilos enim & vngues, ex recrementis, ad corporis decorum, & vtilitatem, ante partum natura creat. Quorum tamen (vt inquit Galenus libro Artis medicinalis cap. 9.) nullum est regimen, sed generatio tantum, hoc est non nutriuntur, nec vere augentur, nec vitam in se continent, nec actionem, nec facultatem, nec gubernationem vllam ha-bent, sed ortum tantummodo ex recrementis, quæ à natura in eam formam protru-duntur. Est autẽ vnguium generatio huiusmodi, nerui, ligamenta, tendines, arteriæ, & venæ digitorum, crassius & magis terrenum recrementum, quam carnosæ aliæ partes relinquũt, quod tamẽ proter crassitiẽ non resoluitur, sicut recrementũ carno sarum partium: sed à facultate expultrice, in vnguiũ sedes pellitur, vbi magis resic-catum, magnam duritiem & soliditatem comparat. Pilorum generationis, idem mo-dus est, qui & vnguium, generantur enim, ex crasso & fuliginoso vapore, qui in an gustis meatibus cutis detentus, siccatus & vstus, formam oblongam ipsius meatus assumit: hunc autem impellit alter, à tergo illi adhærens, qui tum resiccatur, vnde quod in pilo modo est radix, postea medium, & tandem extremum efficitur: & vul-nera ac cicatrices, circa radices vnguium, paulatim abeunt in extremum. At in ijs quæ vere augentur, & viuunt, atq; gubernationẽ, seu regimen aliquod obeunt, poste rior pars, nullo modo priorẽ propellit, sed vniuersis partibus, natura semper aliquid adijcit. Hinc pili & vngues præscißi, omni ætate, vel decrepita & præcipitata re-crescũt. Hinc etiã hecticis, & tabidis (quibus reliquũ corpus, nõ modo non augetur, sed etiam plane exhauritur & liquescit) ac etiam cadaueribus, vngues & pili succre scunt: quoniã non naturæ attrahentis beneficio, sed excrementi redundantis vi, &*

egreſſu ab radice, duntaxat augentur. Neq; obſtat, quod pueris, vna cum digitis, vngues quoq;, in longum atq; latũ increſcunt, pariterq; in profundum, & ætate craſsiores, durioresq; euadunt: pili quoq;, prouectis, quam pueris longiores, craſsiores, ac rigidiores ſunt, ſine nutrimento intro ſubeunte: quod enim in latũ ſpargantur, facit partiũ à quibus prodeunt amplitudo maior: quod vero fiant craſsiores, excremento ſicciori, aduſtioriq; facto, eſt referẽdum. Neq; obſtat item, quod pili & vngues, non creſcant in immenſum, ſed definitã incremẽti legem & metã habeant, quã non prætergrediuntur: cauſam enim hoc habet naturalẽ, quãuis Fernelius vir apprime doctus, lib. 2. Phyſiologiæ, cap. 2. vnum hoc eſſe ex his, in quibus non aliud quã mirari liceat, Dei & naturæ prouidentiã ſcribat. Sed ſi pilus & vnguis: eo augentur, quod à ſimili materia propelluntur ab radice, ad eam magnitudinẽ veniendum eſt, quæ propelli minime poſſit: hinc deraſi atq; præciſi citius & craſsiores ſubnaſcuntur, ob minorẽ in propellendo reſiſtentiã: quo vero ſunt auctiores, tardius, & imbecilliores pdeũt, tandẽq; eã attingũt magnitudinẽ, quæ nequit propelli. Galeni tamẽ locus, hic non eſt prætereundus, qui ſui forte immemor, lib. 2. Anat. adminiſt. in fine, de vnguibus agẽs, ita ſcribit. Cæterum in radicẽ ipſam, non modo neruus, ſed etiã arteria, venaq; porrigitur, vnde ſenſum, vitã, & alimentũ, ſicut aliæ partes accipiunt. Quæ ſane verba, præterquã quod ſunt contraria, ijs quæ tradiderat libro Artis medicinalis citato, falſa videntur. Primò, quoniã licet vena, arteria, & neruus, ad vnguis vſq; radicẽ perueniant, non tamen per vnguem, nec per eius radicẽ propagantur: ſed cum radicem attigere, ibi terminantur, vt ex ipſo Galeno parum infra elicitur. Secundò, quoniam conſtat, vngues carere ſenſu, pulſu, & nutritione: de pulſu ambiget nemo, de ſenſu monſtrat experimentũ, quãuis enim vnguẽ prope radicem incidas, nunquam dolorẽ mouebis, donec carnẽ ſubiectã detegas. Conſtat quoq; experimẽto Galeni, quod dum neruus aliquis, laqueo circũplectitur, pars nerui quæ infra laqueũ eſt, nõ ſentit, facultate animali vltra laqueũ non delata: ſi ergo ad radicẽ vnguis, finitur neruus, vnguem ipſum non reddet ſenſiuũ: non enim eſt minus neruum finiri, quam laqueo necti. Vngues autẽ, vera nutritione non ali, conſtat expirimento à nobis allato, quod vulnera, & cicatrices, circa radices vnguiũ, paulatim abeunt in extremũ, & quod modo eſt radix, fit interdum medium, & poſtea extremũ, non enim aliter ac capilli augentur, & renouantur vt idem met Galenus, eodem. 2. de Anatomicis, parum infra ſcribit, his verbis. Verum in vngues hæc non diſpenſantur, eo quod pilorũ modo, ab radice exeuntes augẽtur. Satius enim erat & hos, ſicut pilos quoq; ſemper renouari, & cum atteruntur, nunquã incrementũ ſuum intermittere. Hinc detegitur error quorumdam, qui dum hæc duo Galeni loca componere ſtudent, ſcribunt: quod radices vnguium ſunt animatæ, nutriũtur, viuunt & ſentiunt: extremi vero vngues, multum iam à radice recedentes, neque viuunt amplius, neque nutriuntur. Et quod illud voluit in Anatomicis, hoc in Arte medicinali Galenus. Non vident tamen, quod id quod modo eſt extremũ, fuit antea radix, quare aut animã nunc etiam habet

extre-

extremum existens, aut quam habebat amisit. In tanta quoque breuitate, quantam habet vnguis: ridiculum est, extremum à radice multum recedere. Vanum quoque experimentum, ipsos afferre iudico, de vnguium cum ex vulnere deciderunt regeneratione: Regenerantur enim (inquiunt) non aliter, quam reliquæ partes quæ deficiunt, expurgata carne subiacente, & siccata mediocriter: & in pueris citius (vt quibus fortis est facultas altrix) subcrescunt. Sed frustra ex hoc animatos esse vngues colligis, siue enim animati, siue inanimati sint: materia ex qua proueniũt, siccãda est, sicci enim ac duri sunt futuri. Quod vero in pueris regenerẽtur citius (quãquã nec id verũ existimo, propter puerorum humiditatem) potius in abundantiam materiæ excrementosæ, ex qua generantur vngues, quam ex facultate altrice nascitur: rationi enim consentaneum est, vt corpora quæ plurimum alimenti conficiunt, qualia puerorum sunt, plurimum quoque exterant excrementi. Repentinæ autem canitiei causa propter metum, sine nutrimento pilorum est, quod calor natiuus atque humor, qui pilis ex natura conuenit, simul cum reliquo corporis calore, ad arcem recurrens, pilos marcidos, & arescentes relinquit, cuius ratione albescunt, quemadmodum herbæ plurimum exsiccatæ. Quod nostris fere temporibus cõtigisse Didaco de Osorio fama est, qui præ metu, vnius noctis spatio, è iuuene prorsus canus & capite & barba euasit: tantus fuit præ metus violentia caloris, atq; natiui humoris ad interiora regressus.

De situ infantis in vtero.

CAP. VII.

" DE situ infantis in matrice, ita statuit Hippocrates, libro de natu
" ra pueri, ceterũ puer vt est in vtero collocatus, manus habet ad
" genua, caputq; pedibus proximũ: nec vere iudicare poßis, ne si
" in ipso quidẽ vtero puerũ videas, supra ne an infra sitũ caput te
neat. Ab Hippocrate mutuatus est Auic. 21. 3. tract. 1. cap. 2. in
" hæc verba. Et fœtus quidem ante motum suum ad exitum, est su
" stentatus cũ facie sua super pedes suos, plãtis manuũ superpositis genibus suis, & na
" so ipsius intra ambo genua, & oculis super ea ambo, & colligit ea ambo ad anteriorẽ
" partẽ sui. Et est positũ collũ eius & facies ipsius ad dorsum matris eius, defendendo
" cor: & hæc quidẽ præparatio cõuenientior est ad conuersionẽ faciendã. Licet quidã
" dixerũt, quod faciei mulieris præparatio, est secundũ contrariũ huius præparationis,
" & hoc nõ est nisi masculi. Parcant aures delicatæ, quæ sermonis inelegantia offenduntur: ex omnibus enim Medicæ artis autoribus, nullum reperias, qui adeo expresse & ad viuum, situm infantis in vtero depingat. Ijs enim verbis quãtuncũque barbaris, intelligimus totum fœtum, in vtero sic contrahi, vt pedibus nates, manibus genua contingat: ipsique insuper oculi, manuum pollicibus incumbant, & nasus, atque os, & mentum, genibus interiaceant, & vniuersa facies, à pedibus non distet plurimum. Quod masculus præterea, anteriore corporis parte, in matris suæ abdomnen, & posteriore in dorsum versus sit: fœmina vero anteriori

parte dorso innitatur, & posteriore respiciat abdomen, non prætermisit, quod sane verisimum esse monstrãt partus: masculus enim facie in matris abdomen, & fœmina in podicem versa, nascitur magna ex parte. Hunc sane situm infantis in vtero elegit natura, nam magis contractum, ob extremam figuram, laboris & molestiæ plenam, non decuit eligere: nec magis erectũ eum collocasse par foret, nam præmeret vẽtriculum, & diaphragma matris: & etiam instante partu, infans facilius inuertitur, vt in caput ferri posit, quam si esset erectior. Quanuis autem adeo contractam figuram, iuuenis aut grandior puer, præ labore ferre non posset, fœtus tamen qui vtero geritur, ob mollitiem in omnem partem est magis ductilis, & sine labore eam tolleret contractionem, vsq; in tempus partus.

De partibus breuisimis, ante septimum mensem contingentibus, vita superstite.

CAP. VIII.

QVantum autem temporis, insummat in vtero fœtus, à conceptu in partum, disquisitio est, quæ magnos semper viros exercuit: reges, imperatores, pontifices, iurisconsultos, medicos, philosophos & astronomos: adeoq; lubricus semper fuit omnium labor, vt Deo potius quam homine, ad eam rem exacte docendam, opus esse videatur. Nam cum cætera animalia omnia, singulari ac simplici modo, partum suum perficiant (vnum enim pariendi tempus statutum omnibus est) homini vni, multiplex datum est, atq; variũ: nam & septimo mense, & octauo, atque etiam nono, parere potest, & quod plurimum decimo, nonnullæ etiam vndecimũ attingunt, vt autor est Aristoteles. 7. lib. de historia animalium, cap. 4. & Plinius libro. 7. naturalis historiæ, capite. 5. Quibus verbis, nolim intelligas, cætera animantia ab homine, nullam varietatem pati, inter equas enim, aut asinas (si dijs placet) calidiores, & validiores, & calida regione constitutæ, pariunt citius: frigidiores, minus vegetæ, & frigidã regionem habitantes tardius. Si quis quoque oua plura, gallinæ ad excludendum supponat, non eodem die omnes nascentur pulli, sed quidam decimo nono, alij vigesimo, alij vigesimo primo. Eadem ratione si plantarum ortum, & prouentum spectes, quibusdam annis plures dies anticipant, & postponunt, tempus quo prouenire solent. Quod notat Ioannes Picus Mirandula nepos. 3. lib. de prænotione. cap. 5. vbi refert, quod anno à natiuitate millesimo quingentesimo quinto, mense Ianuario, in agro Bononiense, violæ floruerunt, coccyx & cicadæ cecinerunt, ordea, & frumenta, spicas: arbores, folia, gemmas, & flores emiserunt. Varietatem ergo omnia patiuntur animantia, & plantæ: sed homine multo minus: Cuius forte varietatis in homine maioris, causa est, frequens concubitus, toto gestationis tempore: Perinde enim ac semen, quod herbam ex se cœpit emittere, si rursus aratro proscindas

das disperditur: & gemmantium arborum fructus, si ligone percusseris corrumpitur, ita fœtum in vtero conceptum, si crebro concubitu agites, facile decuties. Cætera vero magna ex parte animantia, vbi vno altero ve maris congressu conceperũt, marem amplius non admittunt. Ob idq́ fere nunquam abortiunt, mulieres vero frequẽter. Alijs quoq́ causis abortum facientibus, magis se exponunt mulieres, quam bruta, equitationibus, vectionibus, curris, lecticis, plaustris, cingulis arctissimis: quin & animi motibus, plurimum aguntur, ira, timore, desiderio, quæ corpus turbant, humores agitant, & fœtum corrumpunt: à quibus bruta, conceptus sui obseruantissima abstinent, & in tempus à natura constitutum, fœtus suos in vtero fouẽt: secus ac mulier, quæ dictis ex causis omni mẽse visa est abortire, & ante nonũ mẽsem exactũ parere. Sexto die aborsus, talis apparet, qualis in historia Hippocratis, de muliere Tibicina supra apparuit. Post diem trigesimam, aut trigesimam quintam, qua iam animam accepit infans, vere ac prorsus conformatum aduertes, in semidigiti magnitudine: in eo autem omnes fere partes, excepto iecore, albas ac spermaticas videbis, caput par auellanæ, & maius quam pro reliqui corporis ratione, oculos vt cancris exertos, nasum, auriculas, brachia, manus, crura, pedes, hisq́ digitos secretos, penẽ cõspicuũ, & sub eo scrotũ milij magnitudine, superiora inferioribus maiora, ossa flexibilia quocũq́ ducãtur: omnia quoq́ cernes cõtecta cute tenuissima, & pellucida, per quam interiora translucent. Secundo mense partes illas solidas, vberius nutritas, & capacitates, quæ fibris seminalibus interciderant, carne mucosa, & lenta, impletas videbis. Tertio mense grãdior est fœtus, carne solidiori præditus, & iniurijs tollerandis validior existit: nam & 1. Epidemiarum, parte 3. com. penult. trimestres, & quadrimestres, iniurijs plurimum resistere dixit Galenus. Quarto mense, firmitatem habet fœtus maiorem, adeo vt nocumentis illatis, à medicamẽto expurgãti valido, resistere iam valeat hoc mense, vt. 4. lib. Aphor. com. 1. Gal. est autor. Quãuis autem validus, iniurijs plurimum resistens, & pharmaca valida adhibita matri, tollerans sit hoc mense fœtus: nec vidi tamen, nec legi apud autorem aliquem, quempiã eo mense natum superuixisse, nec viuere vlla ratione posse: quin ceu miraculum, inter inditia vniuersalis iudicij, quadrimestrium vita memoratur, libro 4. Esdræ,
“ *cap. 6. in hæc verba. Anniculi infantes loquentur vocibus suis, & prægnantes im-*
“ *maturos parient infantes, trium & quatuor mensium, & viuent & suscitabuntur. Quarto vero mense transacto, quinto scilicet, sexto, & septimo, qui abortiuntur, viuere possunt: septimo quidem mense frequẽter, quinto, & sexto, adeo rarus est euẽtus, vt ob raritatem, omnes fere, & Medici, & Philosophi, & iuris prudentiæ periti, minime vitales esse statuerint. Hippocrates sane libro de septimestri partu, septimo mense natum, pro ratione natum esse dixit & viuere. Libro quoque de car-*
“ *nibus, in fine, ad hunc modum scribit. Cæterum inexpertus quispiam mirari queat,*
“ *quod septimestris puer nascatur, ego quidem igitur hoc ipsum vidi, & quidem fre-*
“ *quenter. Si quis autem hæc deprehendere vult, facile est obstetrices adire, quæ pa-*

rientibus adsunt, & ex ipsis percunctari. Et eodem libro Partum septimo mense, ad perfectionis principium peruenire affirmauit. A quo Aristoteles septimo libro de historia animalium, cap. 4. scripsit, quod qui maturius quam septimo mense prodit, nullo pacto vitalis est: qui septimo vero vitalis primum exit. Ne vero in mensium computatione (quod fieri solet) error aliquis subesset, dierum numerum apposuit Hippocrates, libro de septimestri partu, in hæc verba. Septimestres nascuntur, diebus centum & octuaginta duobus ac dimidio, & insuper accedente diei particula. Galenus item libro quẽ de septimestri partu inscripsit. Septimestris (inquit) fœtus editionis primus terminus, esse dimidij anni tempus reperitur: quippe cum nulla citra hoc, omnes vltra parere conspiciantur, quod sane tempus centesimo & octuagesimo secundo post conceptum die, & quindecim horis expletur. Hanc Hippocratis sententiam, insequuti imperatores, lege intestato iuxta finem. ff. de suis & legitimis, hæc habet. Post decimum mensem mortis natus, non admittitur ad legitimam hæreditatem: de eo vero qui centessimo octuagesimo secundo die natus est, Hippocrates scripsit, & diuis Pontificibus rescripsit. Et in lege septimo mense. ff. de statu hominum, ita à Paulo Sancitum legimus. Septimo mense nasci perfectum partum, iam receptum est, propter autoritatem doctissimi viri Hippocratis: & ideo credendum, eum qui ex iustis nuptijs, septimo mense natus est, iustum esse filium. Hactenus Paulus. At ex illis quæ multis ante seculis, antiquissimi autores inuenerunt, nihil tam est absolutum, quin dies, ætas, tempus, & nouus labor additus, diutinaque circa ea quæ contingunt obseruatio, aliquid apportarit noui: quod certe tum in alijs, tum maxime in partubus est videre. Nam Auicenna, qui dictis est multo posterior, nono libro de natura animalium, capite vltimo, puerum sexto mense natum, bene vixisse refert: quare septimus mensis, primus vitalium nõ existet, sed ante illum sextus. Nos vero certo certius scimus, quosdam superuixisse, non solum sexto, verum & quinto mense natos: quorum miranda quædam exempla, refert Hieronymus Cardanus primo libro contradictionum, tractatu tertio, contradictione octaua, quæ hic ipsissimis autoris verbis referam. Vxor (inquit) magistri Petri Sormani, venditoris maluatici, in via vexillorum Mediolani, ostendit mihi filiam nomine Clarã, quã diebus centũ sexaginta octo, post abortũ masculi fœtus quadrimestris, Venetijs peperit, & in puerperio lac apparuit, ipsa autem puella exilis, palida & macilenta est annos agens decem & octo. Mater Augustini abduæ patricij inclyti, narrauit vidisse puerũ natũ sexto mẽse, filiũ Thomæ Suighi, qui superuixit, cũ primis diebus lac nõ sugeret, sed immiteretur infũdibulo, & tamẽ peruenit ad ætatẽ perfectã, cũ nec digiti manuũ, nec palpebræ essent separatæ, dũ natus est. Hic puellus nepos erat, mulieris famosæ de via lata, medicã artẽ excercẽtis. Eufragia virgo deo dicata, in æde beatæ Rodogõdæ, cũ mater eius abortisset puerũ, quinto nonas Iulij, profecta vero ad coniugẽ decimo kalẽdas augusti, ipsam eufragiã peperit septimo idus Ianuarij sequẽtis anni: quare cẽtisima septuagesima die nata est

morbo

" morbo perpetuo natalium iacturam attestante, ne quis ad superfœtationem refugiat:
" quanquam nec hæc, minus intẽpestiuo partu miraculum afferat. Comitissa etiam de
" triuultijs, iuuenculam retulit esse, in domo comitis sancti secundi: capite admodum
" paruo, insanamque natam, ut palam fertur quinto mense. Quibus verbis patet, quintum atque sextum mensem, interdum fuisse vitales: & forte frequentiora spectarentur huiusmodi experimenta, nisi diffidentia vitæ, & negligentia, multos superstites futuros, occideret. Accedit quod cum sæpe initium conceptus lateat, multi forte ex ijs qui supersunt, semestres & quinque mensium sunt: septimestres autem esse creduntur, quoniam viuunt: nam minores nullatenus superesse posse, in opinione erat. Nos vero cum pro comperto habeamus, quinto & sexto mense natos, viuere posse, ætatẽ ex ipsismet qui nascuntur infantibus, non ex vita metimur. Sex enim dierum geniturã, dignoscimus ex notis, quas Hippocrates tradit: & fœtũ qui in semidigiti magnitudine, prorsus conformatus est, triginta dierũ, aut paulo plurium esse scimus: & vbi paulo grandior factus est, & capacitates quæ fibris seminalibus interciderãt, carne mucosa & lenta impletas videmus, duorum mensium esse arbitramur: & cum à palmi magnitudine, parum aut nihil deficit, solidioremque carnem habet, trium mensium esse nouimus: cum vero vnius palmi cum dimidio, mensuram, aut æquat, aut parum ab ipsa deficit, firmusque admodum est, quartũ mensem explesse dicimus: hanc magnitudinem superant, quinto mense: sexto vero auctiores facti, ad eam magnitudinem & firmitatẽ, quam septimestres habere solent, prope accedunt. Quæ sane ratio certissima est, ex ipso naturæ opere, ipsaq́ infantis substantia desumpta: ea vero quæ ex vita pẽdet, ambigua est: cum enim organizatũ, animatum, auctum, & roboratum corpus, quinto mense habeat fœtus, si viuat miraculum non est, sed naturæ legibus continetur, quanquã magna ex parte intereat. Sic nos Guadalupe nouimus honestam virginem, filiam Antonij Gonçalez argentarij, quæ post patris obitũ, quo honestiorẽ vitam ageret, in domum religionis obseruantissimæ se recepit, in qua per biennium fuit cõmorata, inde vero egressa fuit ad nuptias, quas cum viro quodam medico (cuius si recte memini cognomen erat Lezcano) contraxit: & quinto mense a primo hinnitu, filiam abortiuit, quæ quãuis magno labore superuixit tamẽ, & viuit adhuc (vt credo) annum agens decimum octauum. Omnem tamen admirationem excedit, quod mulierem nouimus, supra omnes castas pudicissimam, & christianissimã, quæ decima nona die Februarij, vtero cõcepit, & toto prægnationis tẽpore bene habens, die vicesima secunda Iunij, cum animi delectandi gratia, lectica veheretur, iumentum lecticarium furia quadam excandescens, & anteriores pedes sublimius eleuans, huc atq́ illuc lecticam tanta violentia concussit, vt venter non leuiter ab ipsa fuerit ictus lectica. Ex leui ea animi atque corporis turbatione, leui statim diarrhœa fuit correpta, cœpitq́ lumbos dolere, & media nocte, largum ex vtero sanguinis profluuim superuenit: dieq́ sequenti vicesima tertia Iunij, septima hora matutina, dolore magis aucto, abortiuit corpus quodam, figura prope sphærica, & magnitu-

din-

dine humani capitis: quod linteo obuolutum sub lecto cubiculari, tanquam inutile re posuerunt, donec matri male habenti fuit consultum. Crassam tunc atq; carnosam admodum membranã, quæ totius molis erat extima, & quæ sub ea latebant, forcipe secarunt famulæ, curiositatem magis, quam vtilitatem ex eo actu sperantes. Aqua tunc multa profluxit, in qua innatans apparuit puella, longitudinis decem & octo digitorum, & admodum gracilis, tantaque teneritudine, vt quadantenus per cutẽ, interiora quædam, obscurius pellucerent: & ex quibusdam partibus tenerioribus, ichores sanguinei manarunt, præsertim ex eius pudendo: minus enim solidas habuit venas, quam sanguini exacte cõtinendo, opus foret. Inde extracta, singulari Dei beneficio atq; ope, accedente christianissimorũ parentum, & auorum diligẽtia, industria, & sedula educandi cura, quæ nullos nõ modos, reperit charitate plenos, fuit seruata. Primis duobus diebus, lac infundibulo obtulerunt: A tertio vero die, ex muliere hausit, quæ forte fortuna, mammarum extrema, tam habuit tenuia, vt ne quid in suo genere gracilius, excogitari posse videretur. Vomuit postquã extracta fuit, à tunicis obuoluẽtibus, aquã viridem, ab ea quæ ex tunicis profluxerat, parũ absimilem. Excremẽta alui, nigra, & viridia, & fœtidissima, frequẽter ex aluo, per plures dies deposuit. Pustulis fœdis ipsius caput cœpit scatere, ipsaq; male sana diutius permãsit: atq; in eius medella & educatione, nullos non labores, nutrices fuerunt perpessæ. Adolescentiam est ingressa, bene sana, ossa (vt audio) habet gracilia, paucæ quoq; carnis est, cursu velox, subnigra, iracunda, inquieta, prompti sensus atq; intellectus, nullos quantũuis duros cibos, non conficit: quæ biliosæ tẽperaturæ, firma inditia sunt, & non parum ad citam conformationem, & integram exarticulationẽ contulerunt. Doctus sane fuit Galenus, doctus Hippocrates, atq; Aristoteles: doctior tamen est ipsa natura, quæ indies nos plura docet. Sic partum semestrem, vidit Auicenna vitalem: semestres, & quinq; mensium, viderat Cardanus. Quinto mense natam, viderunt opidum de Guadalupe habitantes, ex muliere pudica, & domum religionis nuper egressa. Historiam Illustrissimæ & Christianissimæ Virginis audistis, quæ tam certa est, vt ne quid certius excogitari possit: Vbi tantum valuit, sancta parentũ diligentia, & pietas, vt puella abortita, & per vim exclusa, chorio atq; tunicis obuoluta, centesimo vicesimo quinto die à conceptu, quod spatiũ quatuor mensium solarium, & quinque dierum est, superfuerit. Nec parum ad huius vitam, profuisse existimo, quod chorio, atq; tunicis obuoluta, huiusmodi puella exciderit: nam si in membranarũ disruptione laborasset, vt exitum sibi pararet prius, accedente rursus labore & fatigatione partus, plane interijsset: Ob id enim septimestres, nonimestribus, infirmiores redduntur, lib. 7. de historia Animalium, cap. 4. autore Aristotele: Causa autẽ quæ septimestres reddit infirmiores, quintũ mẽsem agẽtes plane interficeret, infirmis iam ipsis, suapte sponte existentibus. Hæc audiant, & decernãt Legislatores, vt partus quosdam semestres, & quinque etiam mensium, ad legitimã hæreditatem admittant: & insontes pro sontibus, non deinceps ab ipsis iudicentur. Nec enim placet,

cet, quod tacitus, sub casij persona dicit, in omni lege oportere, vt aliquibus iniuria fiat, nam legi ipsæ sufficit, vt multitudini ex ea bene consulatur. At certioribus etiam inditijs, leges vti debent: hæc autem ex fœtus substantia, opere scilicet à natura edito, & ex alijs circunstantijs certioribus, atq; ex negatiua interdum ad locum & tempus præcisa, potius quam ex vita summuntur.

De octomestri, nonimestri, decimestri, duodecimestri, terdecimestri, & quatuordecim mensium partu. CAP. IX.

MEnsis octauus, infœlices partus aduehit, & fœtui & matri, apud Aristotelem septimo libro de historia animalium cap. 4. quod voluit etiam Hippocrates, libro de septimestri partu, vbi inquit. Quod mulieres quæ iuditio præditæ sunt, semper dicunt, ac testantur nasci septimestres, & octimestres, & nouimestres, & decimestres, & vndecimestres, & ex his octimestres non superesse. Idq; voluit Hippocrates obscuris & aduersis verbis, libro de alimento, vbi ita scribit. Ad partum ducenti quadraginta dies, nõ est, & est. Quo ænigmate significat, quod natus mense octauo (nam ducenti quadraginta dies, octo menses conficiunt) aliquo quidem modo est, atque natus videtur, sed re vera non est, quoniam Paulo post intereat. Hinc Alexander Aphrodisiensis, quinto libro Problematũ, problemate. 46. merito inquirit, cur septimestres vitales sunt, octomestres vero minime? ex qua oratione nolim intelligas, octomestres nullatenus viuere posse, sed raro fieri vt viuant. Nam Aristoteles, septimo libro de natura animalium, cap. 4. adhunc modum scribit. Qui autem mense octauo nascuntur, viuere ac adolescere in terra Aegypto possunt, & quibusdam alijs locis, vbi mulieres fertiliores sunt, multosq; simul, & ferunt & pariunt, etiam si monstrosi sint. Sed locis Græciæ multi intereunt, nec nisi per pauci seruantur. Vnde fit vt si quis seruetur, non octauo mense natus existimetur, sed mulierem sui conceptus initium latuisse. Viuunt ergo apud Aristotelem in Aegypto, & alijs locis quibusdam, octomestres fere omnes, in Græcia perpauci. Christorhorus vero Marcellus, vir apprime doctus. 2. libro traditionis de anima, cap. 143. in Italia quoq;, octomestres superesse affirmat. Et Auic. 9. lib. de natura Animalium, idem in Hispania contingere meminit. Cordubæ sane vidimus dominã Antoniam de Bernui, octauo mense filium superstitem peperisse, cum tamen nouem mẽsibus gestare quotãnis sit solita. Et ex certa historia accepimus, quod domina doña Blanca, virgo deo dicata, filia illustris Comitis de Baylen, octauo mense nata, agit nunc annum suæ ætatis vicesimum. Et plura quotidie incidunt experimenta istius modi, quanuis ijs quæ intereunt cõparata, rara admodum sint. Hinc merito legislatores, nunquam hunc mensem a legitima hæreditate excluserunt.

Nono

Nono atque decimo mense, maxime naturales partus fieri, nemo est qui dubitet, eamque ob rem, Varro duabus parcis, ab his duobus mensibus, inditum esse nomen prodidit. Parca enim (inquit) immutata vna litera, à partu nominata est. Sunt autem tres, morta, nona, decima: quarum quidem prior sic dicta est, quod qui octauo nascitur, magna ex parte moriatur: posteriores autem duæ, à partus tempestiui tempore nomen traxere, nam & apud Maronem legitur.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Et Salomon decimo mense ab hora conceptionis in lucem prodiuit, vt ipsemet testatur, lib. de Sapientia, cap. 7. Non sunt autem omnes decimi mensis dies, æque tempestiui, sed primi decem reliquis præstant: quod voluit Hippocrates libro de carnibus, in hæc verba. Editur vero in lucē partus, mense nono, diebusq; decem, qui & vitalis, vt qui legitimum hebdomadarum numerum (quatuor scilicet Decadas hebdomadarum) sit consequutus. Quin priores decem dies mensis decimi, nono mense præstare est verisimile, nam naturalissimus partus, & maxime tempestiuus, fit nono mense expleto, consentaneum ergo est, vt fiat primis diebus decimi. Hinc Hippocrates lib. de Natura pueri, decimum mēsem probat, vt maxime naturalem, & à natura destinatum partui humano: quod nō de toto decimo, sed de primis decem diebus intelligo: nam qui post priores decem dies nascuntur, serius editi mihi videntur, siquidem ad mensem vndecimum, partum nunquam producit Hippocrates. Ita enim eo loci scriptum reliquit. Quod vero plusquam decem menses, fœtus vtero gestari ne queat, ego dico, quoniam alimentum, incrementumq;, quod à matre puerulus accipit, elapsis iam decem mensibus, fœtuq; aucto sufficere non potest. Et rursus ibidem ita scribit. Quod si quibusdam visum est, se vterum plusquam decem menses tulisse (id enim iam sæpe audiui) falsæ quidem illæ sunt, eo quem mox dicturus sum modo. In summa autem dicit, flatum vtero receptum, aut menstrua etiam suppressa, vterum in tumorem solere attolere, vnde se tunc grauidas mulieres arbitrentur, quæ si postea concipiant, putant se plus quam decem menses vterum gessisse, non à conceptu, sed à tempore, abs quo, vterū intumescere, vel flatu, vel mēsium suppressione sense runt, prægnationē supputantes. Non obstat autē huic Hippocratis sententiæ, quod libro de septimestri, & libro etiam de octomestri partu, vndecimestrium meminerit: nam per eos, non intelligit rem diuersam à decimestribus: iuxta diuersam enim rationem supputandi menses, naturalissimum tempus partionum, (quod ducētis octuaginta diebus cōstat) in mensem cadit decimū, pariter atq; in vndecimū, vt mox dicemus, si Hippocratis prius verba retulerimus, is enim libro de septimestri partu, ita scribit. Porro mulieribus de partubus fidem derogare non oportet: dicunt enim omnia, & semper dicunt, & semper proferunt: neq; enim aut opere, aut sermone, persuasæ sunt, sed ex eo quod cognouerunt accidisse in corporibus suis: quæ vero iudicio præditæ sunt, & victoriā de hac sententia pronuntiant, semper dicunt, ac testantur, nasci septimestres & octimestres & nonimestres, & decimestres, & vndecimestres.

Libro quoq; de octomestri partu, adhuc modum scribit, qui decimo, & undecimo mẽse, edũtur partus, ex septies quadragenis, eodẽ modo cõstituuntur. Atq; hæc ipsa verba, si quis recte aduertat, monstrãt eosdẽ appellasse decimestres, & undecimestres, eos nimirum qui septẽ quadragenis, id est diebus ducentis & octuaginta eduntur: tot enim dies resultant, si quadraginta per septem ducas: & si in menses solares partiri velis, nouem menses, & dies decem cõpones, quem terminum maxime naturalẽ, & tempestiuũ esse diximus ex Hippocrate, quoniã quatuor decades hebdomadarũ, dies sunt ducẽti & octuaginta. Hunc ergo terminum nouẽ mensiũ solariũ, & decẽ dierum, cõprehendentẽ dies ducẽtos & octuaginta, maxime naturalẽ, tẽpestiuũ, & efficacẽ esse, voluit Hippocrates, quoniã legitimũ hebdomadarum, & quadragenariũ numerum cõprehendit: fit enim omnis actio, & cõmotio valida, in vteri gestatione, atq; partu per septenos, & quadragenos dies. Sed quorsum dices, hunc terminũ cõmunẽ posuit decimo atq; vndecimo mensi, si simul hi duo mẽses cõstare nõ possunt? Hoc sane fecit Hippocrates, vt varietatẽ mensium notaret, nã si menses solares, qui triginta diebus cõstãt cõputes, ducenti octuagina dies, incidũt in decimũ diẽ mensis decimi: si vero gestationem, & partum, metiri malis, mẽsibus lunaribus proprie dictis, qui definiuntur profectione lunæ, ex vno puncto Zodiaci, atq; in idẽ redditu, quod viginti septẽ diebus, & horis octo fit: ducenti & octuaginta dies, incidũt in septimũ diẽ mensis vndecimi: quod si mensem ciuilẽ, qui est à cõiunctione in cõiunctionẽ spectes, qui cõstat diebus viginti nouem, & horis prope tredecim, mulierq; post plenilunium cõcipiat, ante scilicet quã ipsa purgetur (solitæ enim sunt purgari decrescẽte luna, apud Arist. 7. de hist. anim. cap. 2.) ducentis & octoginta diebus natus, vndecim lunas attinget, & decies menstrua sibi defecisse oportet, quare vndecimum mensem agere arbitrãtur mulieres, tum ex menstruorum cohibitionibus præteritis, tum etiam ex lunis quas attingunt. Atq; hoc est quod cõceptis verbis, voluit Hippocrates, lib. de octomestri partu, vbi ita scribit. Ex his igitur omnibus, necessariũ est plerasq; mulieres, circa plenilunium, & vltra in ventre concipere, vt ducenti octuaginta dies, sæpe vndecimum mensem apprehendere videantur, tot enim dies septem quadragenarios cõstituunt: nã cum vltra plenilunium mulier concipit, necesse est cum conceptũ vndecimum mensem attingere, ac apprehendere, quoad vltimum circuitũ perueniat. Merito igitur cõmunem hunc terminum fecit Hippoc. siquidem diuersi, diuersa ratione supputãt, & ex varia supputatione, in decimum, & in vndecimum mensem, idem dies cadit. Ex quibus luce clarius apparet, vndecimestres nullatenus recipi ab Hippocrate, si per menses solares fiat cõputatio. Aristoteles præterea. 10. sect. problematũ, problem. 41. & Alexand. Aphrod. sect. 5. problem. 46. vltra decimũ mensem, nõ progrediuntur. Idẽ tamen Arist. 7. de natura animalium, cap. 4. plerasq; mulieres vndecimũ tangere adstruit. Et Plin. lib. 7. naturalis historiæ, cap. 5. vestiliã refert, Caij Herdicij cõiugem, Gillum rufum vndecimo peperisse mense. Et conciliator diff. 49. qui vndecimo (inquit) nascitur mense, quem tunc ad potestatẽ reuer-

reuertitur solis, poterit viuere, licet partus non sit naturalis omnino, Et Aulus Gelius libro tertio Noctium atticarum, cap. 17. de Varronis sententia scribit, vndecimo mense aliquando nasci hominem posse: idque à Varrone libro 14. rerum diuinarũ proditum esse. Quin & vsu hoc quoq; venisse Romæ cõperit, fœminã bonis ac honestis moribus, nec dubia pudicitia, in vndecimo mense post mariti mortem peperisse, factumq; esse negocium, propter rationem temporis, quasi marito mortuo postea concepisset: quoniam decem viri, in decem mensibus gigni hominem, non in vndecimo scripsissent. Sed causa postea ad diuum Adrianum delata, ac cognita, decreuisse: in vndecimo quoq; mense, partum edi posse, idq; statuere se, requisitis veterũ Philosophorum, & Medicorum sententijs. Cui tamen decreto, contrariũ factum est aliud, ab Imperatore Iustiniano, qui epistola quadam, quæ in nouis ipsius constitutionibus habetur scribit, idem suis accidisse temporibus, natumq; mulieri filium, anno post mariti mortẽ, nondum quidem confecto, sed affecto, sub finẽ videlicet vndecimi mensis: de quo cum apud eum quæstio esset instituta, pronunciauit partum illum non esse legitimum, nec dici posse ex defuncto viro susceptum, quoniam fœturam in tam longum tempus, trahi posse non existimaret. Sed Iustinianum maxime demiror, atque omnes Legislatores moneo, ne quod fieri potest, impoßibile fore ducant: Gaudet natura sæpe huiusmodi varietate, quasi nobiscum ludens, & non solum vndecimo mense, verum & duodecimo, & decimo tertio, & decimo quarto, interdum partus profert, siue ob imbecillitatem, ante perfici fœtus nequiuerit: siue ob frigiditatẽ temperaturæ, aërem externum non ante postulauerit, nec respirare statuerit: siue copia alimenti, non defuerit, sed sibi suppetierit abunde. Quod si cum his, facultas vteri retentrix iungatur valida, & expultrix imbecilla, serius quam aliter edetur in lucem infans. In summa quod fuit olim, & nunc contingere poterit non minus, idq; natura duce, & hac in re si qua in alia, maxime est credendum historijs, & mulieribus probatæ virtutis, & pudicitiæ non ambiguæ. Ad duodecimum autem mensem partum produci posse, visum fuit Homero, summo non modo Poetæ, sed etiam Philosopho, scripsit enim Neptunum dixisse, puellæ à se recens compressæ,

Gaude hoc complexu, nam cum se voluerit annus
Formosum puerum paries, haud irrita diuum
Connubia.

Et Hieronymus cardanus lib. 1. Contradictionum, tract. 3. cap. 8. refert patrem suũ, decimotertio mense natum fuisse. Et Auicenna lib. 9. de Natura animal. cap. 5. ita scribit. Iam dixit mihi vnus fidelis, quod vna mulier peperit post decimũ quartum mensem, & bene dixit. Et Plinius secundus, lib. 7. cap. 5. refert, Lucij papirij prætoris edicto, bonorũ possesßionem infanti datam esse, contra secundum hæredem, cum tamen mater, partum se quatuordecim mensibus diceret tulisse, quoniam nullum certũ tempus pariendi statutum videretur. Et hercle si mulier honestis moribus, & probatæ pudicitiæ, de qua nemo ambigat, ante aut paulo post mariti mortem

tem, vel absentiã, concepisse se perhibet, & vterus indies, magis ac magis attollitur, postea vero partus producitur, in vndecimum, duodecimũ, decimum tertium, aut decimum quartum mensem, iniuste admodum vocabitur in ius, aut à marito redeunte, aut àb agnatis, ipsam ab hæreditate mariti excludere volentibus: ratio enim naturalis, præponi debet, cuicumq; quantumuis frequenti supputationi.

Tempestiui partus causa ex astrologia petita irridetur. CAP. X.

SED ne huic tractationi aliquid deficere videatur, quatuor sunt inquirẽda. Primũ, qua de causa tempestiuus partus, nono fiat mense & decimo. Secundũ cur quidã partus anticipent, & alij postponant, legitimũ pariendi tempus. Tertiũ, cur octimestres raro viuant, cum tñ cõstituantur, inter septimestres & nouimestres, vitales vtrosq;. Quartum, sit ne supputatio in vteri gestatione, facienda per menses solares, an per lunares. De primo, diuersi diuersa sentiunt, & vnusquisq; ex professione quam tractat, causam tradere studet: Astrologi ex astris, arithmetici ex numeris, medici atq; philosophi ex natura. Astrologi sane, qui nec meiere nos, nisi ad id nos astra vocent existimant, omnium septem planetarum vim, atque actionẽ, per singulos menses, fœtũ debere experiri tradũt: & incipiũt à saturno, qui primo mẽse, semen vtero cõceptũ, frigiditate atq; siccicitate sua cogit, & firmat, ne sine eius actione difluat ac excidat. Secũdo mense iupiter afflat, & calore atq; humiditate tẽperata, genituram fouet, dilatat, & eius augmento præesse dicunt. Tertio mẽse mars, calore atq; siccitate, intẽperatioribus, humidũ superfluum absumit, & depascitur: cuius ratione formatis magis membris, motũ cõcedere statuunt. Quarto mẽse accedit sol, cuius beneficio & efficientia, ossa excauãtur, meatus corporis euadunt ampliores, & vniuersæ formationi, postrema manus imponitur, & anima atq; vita fœtui largiuntur. Quinto mẽse venus, tẽperata sua frigiditate, atq; humiditate, tẽperat martis, atq; solis, calorẽ ac siccitatẽ fœtui impressã, simul & venustatẽ, decoremq; cõciliat infanti. Sexto mense cũ nihil reperissent, quod ageret mercurius, ne infantẽ insalutatũ relinquat, iubent ei vt solidas partes vehementius exsiccet, & motus instrumenta expoliat, quo agilior reddatur ad motũ. Postrema accedit luna, mense septimo, quæ frigiditate atq; humiditate sua, infanti copiosius nutrimentũ ministrat, humores, & humidas partes, carnẽ pinguedinẽ & medullas auget, vterũ humectat. & partioni præparat. Superiorũ quoq; astrorũ vires, quoniã infima est recipit: & quoniã nobis valde ꝓxima, cumulatius ipsas in fœtũ regerit, & refundit. Hoc ergo tẽpore si nascatur infans, quoniã omniũ planetarũ beneficiũ sensit, & per singulos profecit, & auctus est, vitalis prodit: qui si nõ exeat, ad saturnũ rursus redit imperiũ, nõ quoniã saturno indigeat cõceptus, frigidus enim ac siccus, et vitæ cõtrarius est: sed quoniã ita postulat circulationis, aut ordo, aut verius ludus ridiculus. Ob id sane inquiũt, octauo mẽse natũ nõ viuere, quoniã afflatũ habet ex regnãte planeta, vitæ cõtrariũ: donec mẽse nono, nostri misertus Iupiter, calorẽ et humiditatẽ, vitæ cõgruas, rursus aspiret.

Quæ sane omnia erroris plena sunt, quoniã planetis imperãt, vt volũt: & sane impe rite ac stulte. Nã cõceptio calore perficitur, nõ frigore, male ergo saturno, vt concep tionẽ ineat primũ imperãt: Semẽ sane quod eiaculatur, in vtero calido cõcipitur, & caloris ope chorio vestitur, quemadmodum placentæ, & reliqua omniaquæ pistores, in aliquo vase calido, amploque cõficiunt, crusta vallantur, vt ex Hippocrate libro de natura pueri, & Galeno priori lib. de Semine superius diximus: hanc ergo actio-nem, ab ipsis missus saturnus impediret, nõ iuuaret. Ioui quoq; præcipiũt secundo mẽ se, vt humiditatẽ impertiat, qua sane, non indiget cõceptus, humidissimus existẽs: & nihil æque primis mensibus, formatrici facultati impedimẽto est, ac humiditas & flu xibilitas, quæ quo magis exiccatur, eo prõptius ab spiritu formatore tractatur: Di-ximus enim ex Gal. 1. de Semine ante finem, quod sicut liquidũ lutũ impressionẽ, ac fictionẽ vllã nõ admittit, mediocriter induratũ admittit, ita primæ atq; recẽti fœtu-ræ accidit, quæ lacti recẽter coagulato similis est: ac queadmodũ illud, caseary nondũ formare aggrediuntur, priusquã satis idonea coagulatione cõcreuerit, eodẽ modo, ani mal, non antea natura e fingere conatur, quã cõuenientẽ duritiẽ adeptũ sit: neq; etiã si conaretur, quicquã efficeret, cum materia nondũ firma subiaceat, sed instabilis ad huc & tremula subterfugiat. Videant ergo ne iouis humiditate, relaxent & delite-rent, quæ spiritus nostra corpora fingens, siccitatis ope procurat effingere. Martis quoq; actio, qua superfluã humiditatẽ exiccãt, necessaria nõ est, si iouẽ humefacientẽ non præmisserũt: & si exiccãda est, non affatim, & per vehemẽtes qualitates, qua-les tribuũt marti, sed paulatim, et modice (quod à calore natiuo fit) desiccãda veniet: Omne enim nimis, etiã in redditu ad naturã, naturæ est inimicũ. Nec multũm facit mars, si tertio iã mense, motũ concedat infanti: secundo enim mense, ante martẽ mis-sum, mouentur plurimi, si matribus (se se velut muscæ titillationẽ, aut passerculi vo litationẽ exiguã in ventre deprehẽdisse dicẽtibus) fides est habẽda. Solis efficientiã, non modo quarto mẽse, verũ & toto gestationis, atq; vitæ tẽpore agnoscimus: qui ve luti causa vniuersalis, particularibus omnibus, & proximis causis, motu & lumine est adiumẽto, & hæc fere inferiora regit, accessu atq; discessu: quod voluit Arist. se cundo phisicæ auscultationis dicẽs: sol & homo generãt hominẽ. Et libro de genera tione: accedente sole fiunt generationes, & recedẽte corruptiones. Ver enim, æstas, autũnus, & hyems, à sole sunt: ex quibus & nos, & nostra omnia pendẽt: agens autẽ immediatũ, nunquã est sol, spiritus enim formator est, qui ossa proxime excauat, et meatus corporis reddit ampliores, & qui fœtus formationi & gubernationi, primã & postremã manũ imponit, nõ sol. Animã quoq;, & vitã, sensum, atq; motũ, ante hũc mensem, habuit fœtus. Venerẽ duo facere statuũt, tẽperare calorẽ, atq; siccitatẽ à mar te impressã, & venustatẽ, atq; decorẽ conciliare: quorum primum superfluum est, si martẽ non præmittãt: secundũ vero impossibile, nã venustas, & decor, ex cõpositio ne pendet, & qualitas est quæ cõsurgit, ex proportione partiũ adinuicẽ: quare quã do partes primo mense fuerunt formatæ, tũc venustas aut deformitas accessit: nec

enim

enim ad eas qualitates eſt motus, nec aliqua actio per ſe, vti nec ad ſanitatẽ, ſed alio rũ mutationes, ſequũtur neceſſario. Mercurium dixerunt ſexto menſe, nihil aliud agere, quã expolire, exſiccare, & poſtremã manũ imponere, ijs quæ ab alijs planetis acta ſunt: quare ſi priores ab efficientia deſtituas, aut ſi ſua forte opera perfeciſſe ſtatuas, otioſus accedet mercurius. Lunæ efficientiã, vti & ſolis, cũ primis, tũ poſtremis menſibus nõ negamus, vt cauſa enim vniuerſalis, agit & generat aſtrũ, interuẽtu ſcilicet particulariũ cauſarũ, quæ nobis ſũt proximæ: natura namq́; ſtatutũ eſt, vt vniuerſalia agẽtia, adiumẽto ſint particularibus, & proximis cauſis, ſine quibus tamẽ nihil efficiunt: demõſtratum ſiquidẽ eſt à philoſophis, quod vbicunq́;, vnius effectus, plures ſunt cauſæ eiuſdẽ generis, certo ordine illũ efficiũt, gignũtq́;, ita vt alia prior ſit, alia poſterior (Alioqui hoc ſequeretur incõmodũ, quod vnius effectus, ſint duæ cauſæ eiuſdẽ generis, per ſe proximæ & immediatæ, & ſic vnũ à pluribus proficiſceretur, in eodẽ genere, ac modo cauſandi) Sol aut luna, aut quoduis aliud aſtrũ, nõ generat, non format, non auget, nec fœtum immediate attingit: ſed in genere cauſæ vniuerſalis, cauſas magis proximas mouet, calidũ ſcilicet innatũ, & ſpiritum formatorẽ, qui nos à principio format, & in poſterũ auget, atq́; gubernat, vt. 1. Aphor. com. 15. Gal. eſt autor. Reditũ ſaturni octauo menſe, & aliorũ planetarũ ſuo ordine, per mẽſes qui deinceps ſunt, diximus ridiculũ eſſe, & valde iocoſum: nã ſi primũ menſem, ob id cõceſſerũt ſaturno, quoniã ſemen tenue & fluidũ, eo indiguit ad cõcretionẽ, idq́; ſapienter à natura, ſic fuiſſe inſtitutũ prædicãt, inſulſe & imprudẽter admodũ, menſe octauo redire cõfiteantur oportet: ſiquidẽ vſum aliũ nõ præſtat, præterquã, quod ſeptimeſtrẽ naturæ in homine formãdo, atq́; expoliẽdo artificiũ, vnius menſis ſpatio peſſundat. At reditus hic ſaturni, nõ prodijt neceſſitate, nec vtilitate aliqua, ſed ne aſtrologi viderentur ignoraſſe cauſam, quare octomeſtres intereãt, ſaturnũ interẽptorẽ ſtatuere ſatagerũt. Hæc præterea aſtra, cũ ſint agentia naturalia & ſemper adſtent, ſemper operabuntur, prout cuiuſq́; natura tulerit: ita vt ab initio & per ſingulos menſes, in ſemine atq́; fœtu, omniũ aſtrorũ actio reperiatur ſimul, nõ per vices, aut per menſes quod volunt: nam primo menſe cum operatur ſaturnus, cur non operabitur ſol, aut quis eius actionem remorabitur?

Tempeſtiui partus cauſa, ex arithmetica & pythagoreis *exploditur. & vera cauſa ac naturalis traditur. CAP. XI.*

ISSENT ſane aſtrologi, maxime omniũ deliri, niſi gens alia accederet, quæ multo minus congrua, & naturæ conuenientia traderet. Arithmeticos dico, qui effectricem vim, adſcribunt numeris: minorem paribus, imparibus maiorem, atque frequentiorem: eo quod impar, perfectio eſt pari: partim quia eſt principium paris, partim quia diuiditur in par & impar, quod par non facit. Hinc imparem celebrantes, finitum, maſculum, perfectum,

& formam esse prædicant: Contra parem, infinitum, fœminam, imperfectum & materiam esse definiunt. Ac proinde factum est, ex septenarij, atque nouenarij natura cum impares sint, ac proinde perfecti, vt partus perfecti, atq; vitales, septimo, atque nono mense edantur: octimestres contra, imperfecti & qui mox intereant, quoniam octonarius sit par. Cum vero de mense decimo, illis obijcitur, quod sit par, & vitales ferat: & de tertio quod sit impar, & perfectior septenario, & nouenario, minime tamen vitales edat: Respondent, decimum inter pares, maxime perfectũ esse, est enim numerorum omnium perfectio, & complementum: vnde omnes per denarium numerant, continetque omnia numerandi genera, par, impar, quadratum, lõgum, primum, compositum, & nescioq; alia vocabula ab ipsis efficta. Ternarius vero licet sit impar, & perfectior, non edit partus vitales, propter materiæ indispositionem: neq; enim vt crisis fiat, satis est diei naturã adesse, sed materiã etiam coctam, & præparatam esse oportet, vt tuto morbus iudicetur. Hinc dierũ decretoriorũ rationẽ, & efficientiã in numeros ipsos referunt: & quod crises in imparibus diebus, magna ex parte contingãt, ob imparis perfectionem: & quod febris quæ diebus paribus reliquerit, rediret soleat, quæ vero in imparibus, certiorem salutẽ ostendat: & quod morbi qui repetunt per pares, sint lõgiores, qui per impares breuiores. In summa numeris tantũ tribuunt Pythagorei, vt ex illis constare omnia dicant, & in ipsis mirã quandam vim, & facultatem, tam ad bonum quam ad malum, inesse prædicent: mundum enim, quatuor cubalibus numeris constare aiunt: animam quoque, & vnamquamque rem, certis numeris constituunt. Hinc superstitiosa multa orta sunt, pentaphylum enim herbam, quinarij virtute venenis resistere, & pellere demonia existimant: eiusq; folium vnum, bis quotidie ex vino sumptum, ephemeram, tria folia tertianã, quatuor quartanã sanare existimant, virtute vnitatis, ternarij & quaternarij. Itẽ masculum quemq; septimũ, sine fœmella intermedia editum in lucem, solo tactu, vel verbo, curandarum scrophularum facultatem habere, & septimam quamq; filiã, nullo masculo intermedio natam, mirabiliter partum sua præsentia adiuuare, virtute septenarij. Huc etiam referũt, dies clymacterios, qui sunt vitæ, fortunarumq; hominum, difficilia pericula, qui per ternos, septenos, & nouenos, vitã hominis quasi per κλί μακασ idest gradus quosdã agunt: Inter quos annus vicesimus primus iuuenibus, & sexagesimus tertius senioribus, cũ periculo vitæ, aut morbi grauioris, venire obseruarũt antiqui, vt scribit Gellius lib. 15. cap. 7. quod nõ alia ratione venire affirmant, quã numerorũ efficacium vi valida: Fit enim vicesimus primus, ex ductu septinarij per ternarium: & sexagesimus tertius, ex ductu septenarij per nouenarium, & ex ductu vicesimi primi, per ternarium. Quin si recte aduertimus, omnes grandes mutationes, recipit homo per septenos: si septem horis à concubitu, fœmina semen contineat, certum est concepisse. Hic autem conceptus, primis septem diebus figuratur. 7. libro de historia animalium apud Aristotelem. Septimo mense completur fœtus, & si partu fuerit eiectus viuet. Septimo die à partu, grandem obitus

euasit

euasit periculum, vt Arist. loco citato: septimo mense dentiunt, vt refert Paulus Aegineta, lib. 1. cap. 9. septimo anno redentiunt: Quarto decimo pubescunt, & hircire incipiunt, semen emittentes infœcundum: Vicesimo primo, grande vitæ subeunt periculũ, & semen fœcundum, vsq; in decimum septeniũ accipiunt, quãdo iã vitæ periodus adest vltima, reliquũ enim vitæ tẽpus, labor & dolor est, apud psalmistã, psal. 89. Numerorum præterea efficientia, nõ paruam fidẽ accipit, ex musicis consonantijs, nulla enim alia ratione diapason, diatesaron, & diapente consonantiæ sunt, nisi ob numerorum proportionem, duplam, sesquialteram, & sesquitertiam: sicut ergo cõsonantias efficiunt, certa proportione, & dissonantas si ab ea excesserint, alia quoq; multa efficere, absonum non erit. Mirum sane est, quod ob numeri & consonantiæ cõuenientiam, festuca decidat ex chorda, in eodem puncto temperata: quod nisi ex numero contingat, non vident. Hanc numerorum præstantiam, & efficientiam, agnouit præter Pythagoram, Plato in Epinomide, & Parmenide: hanc recepit Arist. 1. lib. Cæli, cap. 1. vbi numero ternario tantũ tribuit, vt ipsum appellet, legem quandã naturæ, secundum quam naturalia omnia disponantur: in hanc etiam admirationem, ductus Virgilius dixit, Numero Deus impari gaudet: & alibi in laudem septenarij, O terq; quaterq; beati. Quin si Hippocratis sentẽtias, de tempore partus expendamus, vniuersam rationem partuum vitalium, in quorundam numerorum vim, & efficaciam ipsum reiecisse comperiemus: eius autem sententiam, melius fortasse, Hippocratis verba nobis recitantibus, quã aliter omnes intelligent. Sic ergo scribit lib. de carnibus ad finẽ. "Puer septimo mense natus, pro ratione natus est, & viuit: habetque rationẽ ac numerum, ad hebdomadas vere & exacte respondentem: mense autẽ octauo, nullus vnquam vixit. Nouem vero mensiũ, & decẽ dierum, partus fit & viuit, & habet ad hebdomadas, numerum exactum." Et lib. de septim. partu, ad hunc modum: "Septimestres nascuntur, diebus centum & octuaginta duobus ac dimidio, & insuper accedẽte diei particula." Eodẽ præterea libro de carnibus, in hunc modũ scripsit. "Quatuor denarij hebdomadum, dies sunt ducenti & octoginta: in denarium autẽ hebdomadum, septuaginta dies incurrunt. Habet autem & septimestris partus, tres denarios, siue decades hebdomadum: & in vnaquaque decade septuaginta dies: tres vero hebdomadum decades, ex toto sunt dies ducenti & decem." Libro quoq; de octimestri partu, sic scribit. "Cæterum decimestres & vndecimestres partus, ex septẽ quadragenarijs eodẽ modo fiũt, velut ex dimidio anno septimestres." Ex quibus locis manifestũ est, vniuersam partus rationẽ, referri in numeros, & quanti faciat quadragenos, & decades septimanarũ Hippocrates. Multo vero apertius id edisserit libro de septimestri partu, vbi acutorum morborum liberationem, partum, & maxima quæq; in natura, septenario numero perfici docet, & alijs numeris alia. "Morbi (inquit) & sanitas, & mors, conceptus, abortus, & partus in mulieribus, hæc omnia partim secundum dies, partim secundum menses, partim secundum dierũ quadragenarios, partim secundũ annũ significationẽ sui præbent." Et eodẽ lib. In omnibus his tẽporibus

insunt ad unumquemque & utilia multa, & hostilia multa. Et infra, dies (inquit) maxime insignes in plurimis sunt primi & septimi, multũ potentes in morbis. Et eo dem libro, Menses (inquit) mulieribus sanis singulis mensibus apparent, tanquam peculiarem in corporibus vim mensis habeat. Et paulo post subdit, eadem ratio est etiã in decretorijs diebus. Id est sicut menses, peculiarem in corporibus vim ac potestatẽ habent, qua immutare corpora, certa quadam ratione possint, & menstrua deturbare: ita decretorij dies, eandem in morbis potestatem habent, quoniam par in mensibus atq; diebus ratio subsit. Et eodem libro ita scribit. Medicum qui ægrorum salutem recte coniectare volet, animaduertere quidem oportet, & contemplari omnes dies: ex paribus vero decimum quartum, & vicesimum octauum, & quadragesimum secundum: hic enim terminus ponitur à quibusdã pro harmoniæ ratione, & integer ac perfectus numerus: verum ob quã causam longius fuerit in præsenti exequi. Qui sane Hippocratis locus vel eo maxime est aduertendus, quod à causa tradenda dierum decretoriorũ abstinere decreuit (& utinam ita fecisset Galenus) quoniam longum, laboriosum, & inutile id fore est arbitratus.

Sed hæc Pythagoreorum sententia de numerorũ efficientia, adeo est ridicula, ut Galenus. 3. libro de diebus decretorijs, cap. 8. miretur: quo modo pythagoras, huiusmodi nugas numeris tribuens, in tantam sapientiæ venerit opinionem. Et cap. XI. *deridet eos, quòd in tantam venissent insaniam, ut numeros, Mineruæ, Dianæ, atque Apolinis nomine, pro ut quemq; minus magis ve laudare, vel etiam vituperare libitum est, insignirent. Eoque stupiditatis venerunt, ut septenarium magnifacientes dicant, pleyadas septem, & utramq; ursam septistellam, immo & thebarum septem portis, & septem ostiorum nili meminerunt: ac si Dion pleureticus, aut theon perimneumonicus, septimo ob id die fuisset iudicandus: at hic interdũ quarto & quinto, ille nono aut decimo iudicabitur. Sed rationibus istorum opinionem præterea cõuellamus, ne aliquid hic deesse videatur, primo sane, si imparitas esset ratio & causa efficiendi, nunquam perfecta crisis fieret quarta die, nec in decima quarta, nec maximæ naturalis partus, fieret decimo mense, deficiente imparitatis ratione. Secundo, quoniã impares etiã horæ diei, creticæ essent, tũ ad iudicãdum morbos, tũ etiã ad excludẽdum partus, & ad quiduis aliud faciẽdum: & cũ vndecumq; posset incipere numerus, fierent omnes horæ efficaces, simul & inefficaces ad effectũ. Tertio, nã ex numeri paritate, nõ recte demonstratur imperfectio numeri: octonarius enim, de quo nõ ob aliud sinistre sentiunt, & loquũtur, quã ut ponãt eum interẽptorẽ partuũ octomestrium, iuxta ipsorum dogmata maxime perfectus est, nã ijsdẽ ipsis autoribus, solidum ex eo corpus, & vere perfectũ cõponitur: ergo singulariter quoq; plenus perfectusq; iure dicetur, propter corporeæ soliditatis effectũ. Est enim ille de his (ut ipsi dicũt) qui nec generãtur, nec generãt, ex monade & septẽ cõstitutus: et ex eo quod tũ generatur, tũ generat, nẽpe quaternario duplato cõsistit: quin etiã octonariũ pythagorici, iustitiã vocauerũt, quia primus omniũ, ita soluitur in numeros pariter pares,*

hoc

hoc est in bis quaternas, vt nihilominus in numeros æque pariter pares, diuisio quoque ipsa soluatur, in bis bina: eodem etiam modo contexitur, bis bina bis, octo componunt: quare cum eius compositio, pari æqualitate procedat, & resolutio æqualiter reddeat vsq; ad monadem, merito propter æqualem diuisionẽ, iustitiæ nomen accepit: qui ergo tam iustus est, non erit fœtui tam iniquus vt volunt: & hercle si Galeno credimus.3.de diebus decretorijs, cap.11.non modo octonarium, sed quẽuis etiam numerum, iuxta ipsorum dogmata, aut laudare, aut vituperare, ipsi perfacile fuit, & promptum. Quarto, nam pares statuunt imperfectos esse, & ob id exigua aut nulla vi agendi præditos: non pauciores autẽ decretorios, pares quam impares obseruabis. Quinto, aut per numerũ qui vim habeat efficiendi, intelligunt numerantem, aut numeratum: si numeratũ nihil noui tradunt, numeratus enim numerus non est aliud à rebus numeratis, quibus nemo est qui actionem auferre tentauerit: oporteret tamen res ipsas prosequi, & ordinem causandi earũ declarare, quod nec faciunt nec tradũt: si vero de numero numerante intelligãt, qui proprie numerus est: nequibit agere, nullam enim habet extra animam existentiã: anima enim est, quæ ipsum à rebus abstrahit, & eo ipso anima numerat: ens autem in anima agere, & res ipsas extra animam immutare, dicet nemo. Sexto, nam accidentia non agunt, nisi recta à substantia, & veluti substantiæ instrumenta: numerus ergo cum sit accidens, non potest agere qua numerus est, & seorsum, sed tanquam instrumentum substantiæ alicuius: hanc ergo nobis interpretentur substantiam, quæ numeris tanquã instrumentis indiguit ad actionem. Omnia præterea quæ aliquid efficiunt reducuntur ad primas qualitates, & eas quæ ex primis ducunt ortum: numerus vero nihil horum est, sed in cathegoria quantitatis constituitur: quantitas autem licet necessaria sit ad actiones, ipsa tamen omni actiuitate caret. Si numeri præterea agunt, deberent communicare in materia, cum rebus in quas agunt, & ab eisdem aliquid repati oporteret, ex principijs philosophicis: Cum ergo omni careant materia, & repaßione, omni quoque efficientia destituantur oportet.

Sed age quid in causa fuerit, vt præter Pythagoreos, probati autores, vim agendi numeris concedere videantur, consideremus: Fit magna ex parte (ita volente natura) vt perfectiores numeri, perfectiorum rerum, causarum, ac euentuum sint comites: Causas quoque rerum, ob ignorationem, & tenuitatem nostram nescimus, ob idq; ad comites numeros confugimus: non quoniã ipsi sint earum rerũ causæ agentes, sed quoniã coniuncti sunt cũ causa ignorata. An putas quoniã natura, corpus omne triplici dimẽsione creauit, longitudine, latitudine, & altitudine, numerũ ternariũ aliquid in ea creatione fuisse operatum? minime sane: sed fuit hic numerus lex, regula, comes, & exemplar naturæ corpus creantis: quòd voluit Aristoteles primo cæli, capite primo. Mutationes & euidentes progreßiones, quæ in corpore nostro per septimum apparent, à nostri corporis natura fiunt paulatim, per septenos vero euidentius emergunt: nec id semper, quæ enim concipiunt, statim a concubitu

concepisse dicemus. Multis quoq; post septē horas, semen ab vtero decidet inconceptum, licet frequentius, quæ septem horis continuerint, concepisse credamus: nec tamen cui sex horis contigerit continuisse, semen facile corruet, nec senarium ob id magis, minus ve commendamus. Ante septimum quoq; diem, iecur, vmbilicus, & venarum atq; arteriarum lineamenta, rudem formam habuerunt, in genitura quam puella psaltria, iussu Hippocratis corrupit: post septimum vero, vsq; in tricesimū diem, nemo est, qui integram conformationem acceperit, vt supra ex Hippocrate retulimus. Multi quoq; recens nati, ante septimum moriuntur, post septimum non pauciores: nec tamen veto, septimum diem permutationem aliquā afferre, fœtui, & matri, sicut & in morbis solet afferre. Pueros quoq; nouimus, qui postquam annū exegere, dentitioni, & nono ætatis anno, redētitioni principium dedere. Ante annū præterea decimum quartum, semen fœcundum quosdam habere, testis est beatus Hieronymus, qui refert, puerum decem annorum, nutricem propriam impleuisse: natura enim est, quæ huiusmodi facit progreßiones, non numeri. Si in his, vbi manifestior causa est, nobis cedis: in alijs vbi ignoratur, cur non cedas non video: Quorsum enim septenarius numerus decernet de morbo? Lunam sane, aut naturam, aut causam aliā ignotam nobis, quæ vires habeat agendi, & per septenos aut quaternos progrediatur, & immutet magis, ponere nihil est absoni. Causam quoq; aliam esse, quæ vitam nostram per gradus agat, & annum vicesimum primum in iuuenibus, & sexagesimum tertium in senioribus, faciat magni discriminis, alienum non erit, si modo de obseruationis veritate constet, mihi enim fabulosa huiusmodi scala videtur, & quoad mihi licuit obseruare, non infrequentiora pericula, & mortes, contingunt annis extra scalam, quam in ipsa scala. Quod præterea dicunt, numeros consonantiam efficere falluntur: nam consonantia pēdet ex sonis, certo numero & proportione, à proferente aut concinente dispositis: vbi sonus aut aër sonans, est materia: numerus & proportio certa, est forma, & ratio consonantiæ, sicut improportio dissonantiæ: concinens vero, est eiusdem efficiens, & autor. Festucam vero non deijcit numerus ex chorda, sed aër percussus tali sono, qualē ederet altera chorda si percuteretur, & ob cōuenientiā mouet ipsam, qua mota facile decidit festuca: quāuis adeo chordæ motus sit, exiguus, quòd sensum maxime lateret, nisi ex festuca decidēte, chordā moueri, & affici coniectaremus. Reliqua vero omnia superstitiosa sunt, & proculdubio falsa, & à medico præsertim Christiano reijcienda, nisi cum ob causæ manifestæ ignorationem, numeris comitibus vtimur, clarioris doctrinæ gratia. Qua licentia sæpe vtimur in creticis, in partubus, in repetentijs febrium, & si placet in climactericis, res tamen probe & vt decet est intelligenda. Sic Hippocrates nullam efficientiam numeris tribuit, sed causis alijs, quæ numeris quibusdam, lege quadam, atq; naturæ statuto, coniunguntur: Non enim existimat numerum esse causam, aut partus, aut crisis, aut permutationum in vita contingentium: sed quod causæ immutabiles, quanuis abditæ, & abstrusæ, agunt ex natura sui, secundum illos numeros atque periodos.

Non

Non enim mensis, operatur in mulieribus menstrua, virtute tricenarij, aut alterius cuiusquam numeri, sed quoniam aut luna, aut expultrix facultas, aut causa alia ignota, eo spatio, secundum naturam suam mouet. Septimus quoq́, & omnes septeni, similiter & quaterni, licet magnam vim habeant in iudicandis morbis, itidem & in numeranda vteri gestatione, per septimanarum decades: non id habent ex vi septenarij, sed quoniam causæ quæ id habent efficere, per septenos ex sui natura progrediuntur. Plura autem huiusmodi in natura esse, quæ per septimum, & mouentur & immutent, non dubitamus: id enim obseruauit Hippocrates, & vniuersi qui de natura scripsere. Quod vero non ad numeros quos memorat, sed ad causas comites retulerit Hipp. constat primo ex loco citato, libri de septim. partu, vbi abstinet à traditione causæ dierum decretoriorum, ob longitudinem & difficultatem eius: si autem causa esset tradenda, ex vi numerorum, nec longa esset, nec operosa nimis. Et eodem libro, naturæ necessitatem, cur septenario numero, tam magna in natura dispensentur, alijs locis declaraturum pollicetur, quod tamẽ aut non præstitit, aut eo caremus: non ergo ex vi septenarij, id esse censuit. Pythagorici præterea, numerum agere ob imparitatem (in qua eius consistit perfectio) tradunt. Hippocrates vero non pauciores ponit decretorios pares, quam impares: & tamen quando causæ aliquam mentionem habet, non ad paritatem aut imparitatem numerorum recurrit, sed ad varia naturæ opera, quæ illis diebus fiunt. Dixit enim libro quarto de morbis, quod febris dimittit in imparibus diebus, quoniam videlicet in diebus paribus, trahit corpus de vẽtriculo, in imparibus vero dimittit. Et libro de natura pueri, causam tradit naturalem, quare partus nono, atq́ decimo mense fiant, & vltra decimum non progrediantur: Quod sane primum erat quæsitum, & hucusque eius interpretationem protraximus. Sunt autem Hippocratis verba, longiora quam vt hic commemoremus, eorum tamen summa est, quod omnia animantia, terminum habent statum, atq́ præfixum, quo fœtui parcius suggerant alimenti, quam pro nutritione sit opus: quod ad nonum, & primos dies decimi mensis, in mulieribus extenditur: puer enim tunc multum adauctus, cũ mater satis alimenti, ipsi suppeditare non posit, se se iactando mẽbranas abrumpit, & foras prodit. Eadem ratio est & pecoribus, & feris, cur secundum naturam partio instet, quibusdam maturius, & serius alijs: nam quæ diutius nutrimentum præbẽt, serius gestant vtero: quæ vero breuius, tẽporius pariunt. Auis quoq́ intra ouum, eadem nascẽdi ratio est, cum enim auis testam contundit, & foras prodit pullus, nihil penitus in ea humoris, cuius ratio vllo pacto haberi debeat, inesse videtur: quippe qui totus in pullum, viginti dierum spatio absumptus sit. Hinc vnicuiq́ animantium generi, & gestationis & partus, certa assignat temporum spatia Aristoteles. 6 libro de natura animalium, cum de brutorum partu, ex professo agit. Animal ergo quod vtero gestatur, cibum vberiorem postulat, quoniam grandior, firmior, atq́ calidior euasit, quod cum non reperiat, penuria laborat, & ob id vehementer dimouetur, & calcitrat donec membranas abrumpat, & matri det initiũ

pariendi. Sed quomodò puer, sentit penuriam alimenti, vt ea victus calcitret? nam alia membra à ventriculo, eo sensu carent, 4. lib. de Vsu partium, autore Gal. pueri vero in vtero, cum non capiant ore alimentum, eius defectum, non ægre feret ipsorum ventriculus. Respondet Thadeus, vir apprime doctus 5. Apho. com. 38. quod sine sensu indigentiæ, naturali appetitu more plantarum, puer conatur ad attrahendum, & præ conatu rumpit membranas. Quod sane non placet, quoniam nisi ægre ferret, & moleste sentiret, non calcitraret, & varijs motibus moueretur. Quare satius dicendum, quod hæc naturalis indigentia, cuius sensu carent reliqua membra, mouet sensum tristem; in pueri ventriculo, quem famem veram appellamus. In eius autem famis remedium, & exitum, & cibum externum procurat infans. In fœtu enim grandiori, ventriculus iam requirit alimentum externum, perinde atq; cor externum aërem, per respirationē thoracis attrahēdum, quæ altera causa est naturalis partus, apud Auic. 21. 3. cap. 2. Sic ergo pepigit natura, quòd toto gestationis tempore, cuius animanti, alimentum, & spiritus ex matre, per vmbilicum, sufficeret nutritioni corporis, & attemperationi caloris, vsq; ad eam magnitudinem, firmitatem, & consistentiam, quam pro sui naturæ ratione, vnumquodq; animal postulat, vt suo regimine viuere posśit, & augeri sine magno labore: quod in muliere septimo quadragenario (quod comprehendit nouem menses, & decem decimi mensis dies) contingit. Tuncq; partus est maxime naturalis, quoniam puer ipse nulla actus violētia, sed ex natura iam indigus alimento, & aëre externo, calcitrat, membranas abrumpit, & expultricem vteri facultatem incitans, initium partus matri affert. 5. lib. Aphor. com. 37. autore Galeno. Qui sane locus est aduertendus, nam partus nō tam est actio infantis, quam matris, vteri scilicet & musculorum ventris pellentium, quod sibi molestum est, & graue, ob molem & pondus, vt autor est Gal. 3. lib. de naturalibus facultatibus: puer vero ipse ob motum, calcitrationem, & membranarum rupturā, dat matri initium pariendi, factus grādior, atq; molestior. Tria ergo ad partum prorsus naturalem, requiruntur, statutū à natura tempus humanæ partioni, motus infantis, & vteri degrauatio. Motus quidē infantis necessarius est, tū vt inuertatur, tum vt membranas quibus obuoluitur disrumpat. Debet autem hic motus oriri ex causa naturali, puta ex necessitate alimenti, aut aëris externi vt diximus. Vteri autem degrauatio necessaria est, non quæuis, sed ea quam facit fœtus suo pondere, & mole, quamq; auget fœtus, ob commotionem, ita vt pariendi ob id præstet initium, vt diximus. Statum quoque tempus requiritur, nam quamuis fœtus quinto aut sexto, aut septimo, aut octauo mensibus moueatur, & ob agitationem vteri expultricem incitet, adeo vt fœtum excludat, partus non erit naturalis omnino, nec legi naturæ tribuendus, sed illatæ violentiæ, aut ab externa aut ab interna causa: quoniam vt natura no iudicat morbos perfecte, nisi cocta materia, & in die crisimo, ita nec partum prorsus naturalem, nisi vbi fœtus maturierit, & in tempore à natura præfinito, operatur.

Vnde

Vnde fiat vt quidam partus anticipent, alij postponant, tempus à natura statutum: cur etiam octimestres non viuant examinatur.

CAP. XII.

SEd vbi externa causa deficit, quod inquirit secũda dubitatio, vnde est quod quidã partus anticipãt, alij postponunt, tempus à natura statutum. Alimenti copia & vbertas, non deficiens in matre: frigidior pueri natura, quæ ventillatione per aërem externum nõ indigeat: fœtus imbecillitas ad calcitrandum, se inuertendum, & rumpendum membranas: vteri sensus hebes, ad percipiendam degrauationem: & eiusdem imbecillitas in expellendo, & robur in retinendo, faciunt vt vltra legitimum tempus, partus extendatur ad vndecimũ, duodecimum, & quod monstrosius est, ad decimum quartum, vt superius nos ex Auicenna retulimus. His prorsus contrariæ causæ, facere possunt, vt legitimum tempus anteuertant: alimenti inopia, quæ cibum, ante tempus statum poscat: calidior pueri natura, quæ ad respirandum incitet: pueri robur ad calcitrandum: acumen sensus in vtero, qui ex quauis leui molestia irritetur, & prouocetur ad expellendum: imbecillitas retentricis, & robur expultricis ipsius vteri. Non parum etiam facit, vteri ante tempus expletio, aut ob fœtus magnitudinem, aut vteri breuitatem. Prætereo causas externas, concubitum, cingulum, motus corporis, & animi perturbationes, de quibus egimus superius: talem enim naturam hæc omnia habent, tam interna quam externa, vt ante legitimum & statum pariendi tempus, partus excludant. Adde quoque si placet priuatam naturam, & proprietatem seminis, cuius ratione citius, aut tardius maturescit: sicut enim in tritico est trimestre appellatum, quoniam terræ iactum, trium mensium spatio prouenit, & aliud quod in annum fructum proferat: sic inter hominum semina, non repugnat semen quodam esse, quod septimo mense, & aliud quod nono, aut decimo maturescat, ex seminis ipsius proprietate particulari, quod notat lib. de Sympathia Hieronymus Fracastorius: nam vestilia, ex diuersis maritis, fœtum alium octauo, alium septimo, & alium vndecimo mense genuisse, testatur Plinius libro. 7. naturalis historiæ, capite. 5. priores tamen causæ, hac posteriore, sunt magis cõsentaneæ.

Hinc tertij quæsiti expeditio, non est difficilis. Septimestris enim ob semints, proprietatem, & particularem naturam prouenit mense septimo, & nouimestris nono: ob idq; merito viuit vterq;. Octimestris autem raro viuit, quoniam cum nullum sit semen, quod octo mensibus maturescat: qui octimatu nascitur, aut anticipat nonum, aut retardat à septimo, quorum vtrumq; innaturale est. Dicendum secundo, quod septimestris, licet non sit naturalissimus, vt nonimestris, & decimestris, qui septem constãt quadragenarijs, est tamen naturalis & viuit: habetq; rationem ac numerũ,

ad

ad hebdomadas vere & exacte respondentem, vt libro de carnibus, autor est Hipp. Vtq; in morbis septimo die fit crisis, & nono, non autem octauo, sic septimo & nono mensibus, fit partus naturalis: octauo autem si fiat, erit ex violentia, & non lege naturæ, quare raro viuet: eandem enim rationem, quanquam ocultam, esse in partubus & decretorijs diebus, conceptis verbis docuit libro de septimestri partu, idem Hippocrates. Nec magis mirandum est apud Alexandrum Aphrodisiensem. 5. sect. problematum, problemate. 46. quod octimestres non viuant, quam quod non viuant mõstra, neutrius enim ortus, ex naturæ prouidentia fuit: sed vt hæc propter redundantiam, & materiæ fluctuationem, in aliam formam fuere conficta, ita octimestres ex violentia, alio tempore quam natura decreuerit, fuerunt eiecti: neutrum enim à natura fit, quare ne diuturnũ quidẽ est. Respondet tertio, vniuersa schola medicorum, propterea octimestres mori, quoniam fieri nequit, vt duas sibi inuicem succedentes afflictiones, pueri tollerent: mense enim septimo, ab vteri conceptabulis, exitum affectat, & sibi parat, ac in id plurimum colluctatur puer: qui si tũc non excidat, & rursus mense octauo, non refectis viribus, eundem petat conatum, imbecillus, fatigatus, & oblæsus nascitur, & intermoritur: superstes futurus, si octauo mense quiescens, in nonum produceretur partus. Hanc causam recepit Auicenna. 21. 3. tract. 1. cap. 2. in hæc verba. Mouetur ergo tunc apud septimum ad exeundum, cum in eo completur virtus, & cum deficit, aduenit ei debilitas quædam, & non salit ad ipsum, cum ea virtus vsq; ad nonum: quod si egrediatur in octauo, egreditur & est debilis, & non exprimitur à virtute faciente nasci, immo ex causa alia exprimente, lædente debile. Huic tamen videtur obstare experimentum, mense enim octauo, non quiescunt infantes, nec matres, sed inquieti magis vagantur: quod nos in plurimis mulieribus obseruauimus, & ab Aristotele atq; Hippocrate accepimus: libro enim de octomestri partu, Octaui (inquit) mẽsis gestatio, onerosa, molesta, ac perdifficilis est, tum matris ratione, grauiter ob pueri intus conditi, perturbatos motus affectæ: tum ratione vteri incommodius se habentis, ac quodammodo ingestabile onus respuentis. Et Arist. 7. de hist. animaliũ cap. 4. Octauo mense agitari, & infestari mulieres summopere dixit: sique pariant & moriatur fœtus, ipsas quoq; facile perire, quoniam eo mense sunt debiliores, & intraneo sanguinis profluuio, plurimum agitãtur. Quæ sane nõ improbabilis, sed tanquam experimentis plurimum respondens, mortis octimestrium causa est aduertenda: nam si ad bonum partum (vt scribit Galenus. 5. lib. Aphorismorum, com. 55.) duorum corporum vigore est opus, & grauidæ mulieris & infantis, si eorum vterq; male habet octauo mense apud Hippocratem, Aristotelem, & quotidianam obseruationem, merito qui octauo nascitur mense interit, superstitibus septimestri & nouimestri: quamquam causam cur octauo mense, peius quam septimo & nono, habeant infantes, & mulieres intraneo, sanguinis profluuio, tunc agitentur magis, inexploratam habeamus. Sunt qui causæ, ab Auicenna traditæ addant, quod pueri ex fatigatione, quam septimo mense contraxerunt, laborant

morbo

morbo, quodam quadraginta diebus terminãdo: si igitur (inquiunt) illis quadraginta diebus (quibus totus octauus mensis continetur) prodierint, moriuntur, nouo labore partus, adueniente pristinæ ægrotationi. Quæ sane mihi salua doctissimi hominis pace, non placent. Primo, quoniam septimo mense, omnes infantes moueri ad exitum, & plurimum in conuersione laborare, necessarium esse non iudico. Secundo, quoniã etiam si in id maxime colluctentur omnes, non oportet omnes, ex defatigatione ægrotare. Tertio, quoniam etiam si omnes, ob laborem & luctam, in cõuertẽdo se se ægrotent, non eodem morbo corripientur omnes, sed vnus lassitudine tensiua, alter febre ephemera, alter biliosa, pituitosa alius, & alter altero morbo occupabitur. Quarto, quoniam quanuis in eundem morbum inciderent omnes, quadraginta diebus nõ semper duraret, ex differentia enim temporum, regionum, naturarum, & victuum diuersos terminos acquirũt morbi: sic æstiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt, autumnales vero longæ. Quinto, nam si ex abundanti demus tibi, omnes infantes septimo mense, in vnum met morbum incidere, qui quadraginta diebus, in omnibus terminetur, non modo octauum mensem, sed decem etiam primos dies, mensis noni infœlices reddis ad partus, si morbi principium à fine septimi mensis cõputare velis: quod si à septimi mensis initio, puerum dicas ægrotasse, iam omnes octaui mensis dies, præter decem priores, fœlices statuas oportet. Hic tamen prætermittenda non est ratio, quam Auicenna, & Arabicæ familiæ viri recipiunt, & ab Hippocrate manasse videtur, libro de alimento. Nam cum tempus conformationis sit varium (masculi enim & calida natura præditi, citius: fœminæ & qui frigida cõstãt temperatura tardius formantur) ex eius varietate, totius reliquæ gestationis varietatem, pẽdere existimant: par enim est, vt qui citius formantur, citius quoq; ab eodem agente absoluãtur, & edantur in lucem: contra vero qui tardius. In hac autem ratione, statuunt, tempus motus infantis in vtero, duplum esse ad tempus formationis: & tempus absolutionis & partus, esse triplum ad tempus motus: qui ergo triginta quinque diebus formantur, septuaginta mouebuntur, & ducentis & decem (septimi scilicet mensis fine) nascentur: qui vero quadraginta diebus formantur, mouebuntur octuaginta, & nascentur ducentis & quadraginta, scilicet ad initium noni mensis: qui vero quadraginta quinque diebus formam accipiunt, nonaginta mouentur, & ducẽtis & septuaginta prodibunt in lucem, scilicet ad initium mensis decimi. Ex qua supputatione, nullus partus naturalis, incidit in mensem octauum. Hæc autem ratio quãuis probabilia dicat, non placet: Primo, quoniam ex ea ratione, in diem certum semper incideret partus, magna autem est latitudo: septimestris enim est, qui quotocumq; die mensis septimi nascitur, & nonimestris, qui nascitur aliquo die noni. Secundo, nam si quidam fœtus formantur triginta quinq; diebus, quidam quadraginta, & alij quadraginta quinq; necessarium quoq; erit, vt alij formentur diebus intermedijs: qui ergo trigesimo sexto die formam acceperit, septuagesimo secundo mouebitur, & ducentis supra sexdecim diebus edetur in lucem, & ex consequenti incideret partus natu-

ralis

ralis in octauum mensem. Tertio, quoniam vt monuimus supra, multo ante duplum id tempus, fœminæ quædam, infantis motum deprehendunt. Quarto, quoniã fœmina & qui frigidã tẽperaturam nanciscuntur, tardius formantur, & mouentur, ob imbe cillitatẽ calidi innati, & spiritus formatoris: non tamen ob id tardius edentur in lucem. Nã si calida natura & masculositas, est lõgæuior suis cõtrarijs, lõgiores omnes ætates habeat par est: longiorẽ pueritiã, longiorẽ adolescentiam, iuuentutẽ atq; senectã, & longiorem quoq; eam ætatem quam in vtero agunt: frigida vero contra, omnia post formationem, & animationẽ, habeat breuiora oportet. Nec est quod subterfugias, hæc extra vterũ, non intra vera esse: idẽ enim calor natiuus, qui puerũ extra vterum format: alit, & auget fœtum in vtero: si ergo extra, citius ad suum peruenit finẽ, cur intro nõ perueniet? Vnde si quæ nos oculis vsurpauimus, fidẽ faciũt, fœminarum quam masculorũ partus, breuiori tẽpore accelerant, quòd citius ad suũ terminum perueniant: sicut enim breuiores sunt fœminæ maribus, nec in tantã proceritatem assurgunt: ita etiam minores nascuntur, & citius minorem illam quantitatem, sibi debitam, maiori ex parte consequuntur: qua sane in re, nos rationi & experimento, nostro, malumus credere, quam dictis quorumcumq; autorum.

An in vteri gestatione, computatio sit facienda, *per menses solares, an per lunares.* CAP. XIII.

AN vero in vteri gestatione, computatio sit facienda, per menses lunares, an per solares, dubium est non contemnendum: quod vltimo disquirẽdum duximus. Existimat autẽ maior medicorũ pars, ex lunæ motu gestationem esse metiendam. Primo, quoniam lunæ motum menstrua sequuntur, & quibusq; lunationibus renouantur, solitæ enim sunt mulieres purgari decrescente luna, apud Aristotelem. 7. lib. de hist. animalium, cap. 2. Et apud Gal. 3. lib. de diebus decret. cap. item. 2. luna stato tempore menstrua mulieribus solicitat. Adhæc conceptus per lunæ quadras commoueri, autor est Gal. 3. lib. de diebus decretorijs, cap. 5. Nam si luna (inquit) in tauro existente, genitura retenta fœtus concipiatur, vel in lucẽ partus edatur, vel etiã alia omnino res, tunc capiat initiũ: certe cũ in leone, scorpio, & aquario, zodiacum percurrens fuerit, insigniter ipsa eã rem immutabit. Tertio, eandẽ rationem, quanquã occultã esse in partubus, & decretorijs diebus, conceptis verbis docuit Hipp. lib. de septim. partu: decretorij vero gubernantur ex luna, vt constat ex Gal 3. lib. de diebus decretorijs: ergo partus & vteri gestatio, pendet ex luna. Quarto, nã luna, in re humida, qualis est cõceptus, qui vtero gestatur, dñiũ suũ exercet, & maxime in homine animaliũ humidissimo, vt latius in tractatu nostro de lunæ efficiẽtia & causa creticorũ diximus. At si Hippocratis sentẽtiæ standũ est, per mẽses solares, qui triginta dies impleãt, metiri vteri gestatio debet: nã sicut luna omnia quæ

intra

intra mensem fiunt, per quadras suas, septimo quoque die commouet, ita & sol quæ mensem excedunt, & annuo spatio geruntur gubernat, & per quadras suas commouet. Sic anni temporis mutatio, diuturnos affectus discutit, adeo vt hyeme genitum, ver dissoluat: in vere excitatum, æstas: in æstate, autumnus: in autumno vero ortũ, hyems. Vteri ergo gestatio, ad partum vsq; cum mẽsem excedat, & tribus anni quadris, nouem scilicet mensibus expleatur, nõ ad lunam, sed ad solem spectat: quanuis nec luna sit prorsus negligenda, ex commotione enim quam in humido suapte sponte facit, partum interdum accelerare erit potis: Cum præsertim aut retẽtrix vteri est imbecilla, aut fœtus præ alimenti inopia, vel caloris copia, exitum affectat. Nõ erit tamen adeo naturalis hic partus, ac si solis integrum cursum et benignitatem experiretur. Hinc Hippocrates, vt omne dubium tolleret, numerum dierum apposuit: Libro enim de alimento, triginta quinq; soles, ad figurationem poscit: ad motum septuaginta: & ad perfectionem ducentos & decem. Et libro de carnibus, Septimestris (inquit) partus, tres habet decades hebdomadum, & in vnaquaq; decade sepuaginta dies: tres vero hebdomadum decades, ex toto sunt dies ducenti & decem. Ex quo loco aperte constat, septimestrem septem mẽses habere, quorum singulus triginta diebus constat: nã si ducentos & decem, per septenarium partiri velis, triginta ex partitione surgent. Apertius vero hoc idem docet, libro de octomestri partu, cum dicit, nouilunium quod dies vnus extitit, esse trigesimam mensis partem, duos autem dies, quindecimam, & tres dies partem esse decimam, & reliquos iuxta horum rationem.

Quod partus initium puer afferat, & quod ossa *pubis & caudæ, non exarticulentur matri.*

CAP. XIIII.

CVM dies iam partionis instat, fœtus ore nutriri, atq; respirare amans, ægre fert vtero contineri, membranis obuolui, & vtero illigari: manibus ob id ac pedibus calcitrat, & amnion tunicam sibi proximam rumpit: qua rupta, reliquæ fiũt imbecilliores, & rumpuntur etiam vt illa. Quãdo à vinculis iam puer est absolutus, & in caput vertitur, foras prodire curans, sudor & vrina intra amnium & allantoidem conclusa, sanguis quoq; & sanguinei ichores, ex ruptura membranarum, & vinculorum copiosius emanant: atq; collum matricis, & partes circumuicinas humore perfundunt, & laxant, vt facilius fœtus elabatur. Fertur autem in caput, quoniam supernæ ipsius partes, ex vmbilico tanquam ex libra appensæ grauiores sunt, autore Hippocrate libro de natura pueri: quæ tamen grauitas, quanuis tanta non sit, vt per se ad inuertendum fœtum sufficiat: (sic enim toto gestationis tempore, fœtus in caput propenderet) motus infantis & matris accedit, qui naturæ prouidentia, non modo in caput ducit, sed manus etiam atq; pedes ita coniungit,

iungit, & reliquo corpori applicat, vt nusquam in hanc aut illā partem diducantur. Magnum enim periculum erant incursuri, atq; matri incussuri, si aliter prodirēt infantes. Hīnc ex fœtus imbecillitate, & ad se se inuertendum impotentia quadā, difficiles interdum partus fiunt, apud Auicennam. 21.3. tractatu. 1. cap. 2. non valente scilicet, superiorum partium grauitate per se, puerum inuertere: nascunturque aut in pedes, aut in latus, aut in duplum, autore Galeno, in definitionibus medicis: ad eas enim tres, omnes innaturales partus figuræ reducuntur. Omnium innaturalissima figura est, quæ fit in duplum, à qua nemo forte euadit, quæ in latus, huic est proxima, & à docta obstetrice sæpe reducitur: quæ in pedes, innaturalis quidem est, & frequentius secundum eam nati viuunt, enecta vi enixus matre, & cæsares aut cæsones, à cæso matris vtero appellātur: aggrippas quoq; eos qui in pedes nascūtur appellant, ac si ægre partos dicerent.

Quantumuis autem partus sit naturalis, & feratur in caput, mater in enixu toto corpore laborat vehementissime, & præcipuæ lumbos coxasque dolor occupat: siquidem coxæ illi diducuntur, vt scribit Hippocrates libro de natura pueri. Mirum autem est quod vterus, qui adeo erat occlusus, vt nec cuspidis magnitudinem admitteret: in partu tantum aperiatur, vt totum animal per eum exeat, non vulnerata aliqua particula, nec osse aliquo exarticulato. Qualiter hoc fiat nescimus (inquit Ga- „ lenus. 15. libro de Vsu partium) nec aliud quam admirari possumus naturæ sapientiā, „ & potentiam, quæ huiusmodi sophismata atque commenta, circa parturitionem ani- „ mantis machinatur. Nec contrarium est quod scribit Auic. 21.3. tract. 1. cap. 2. in hunc modum. Et quando separatur, aperitur matrix apertione tali, cuius similem ef- „ ficere non valet in suo simili: & necessarium est vt separentur quædam iuncturæ, „ & sustententur adiutorio Dei excelsi post illud, & propter illud redeunt in proxi- „ mo ad continuationem naturalem: & est operatio illa de operationibus fortibus natu- „ ralibus. Quæ sane verba, Galeni sententiæ non sunt aduersa vt aliqui existimant, nam per separationem quarundam iunctarum, intelligit ipsarum laxamentum, non exarticulationem: quod declarant verba illa & sustententur adiutorio Dei excel- „ si, ne scilicet exarticulentur: ita namq; ossa caudæ, cum osse sacro articulantur, vt reflecti possit cauda in partem exteriorem, & foramen in partu, Dei beneficio sine exarticulatione latius reddere, nec aliud maius in hac separatione Dei adiutorium percipimus, quamuis multa in partu mirabilia præstet.

In partu ergo naturali, infantis caput primum prodit, facie si fœmina sit in matris podicem, & si masculus in abdomen magna ex parte versa: deinde mēbra alia consequuntur, omnium autem postremus vmbilicus est, ex vmbilico, secundæ propendent: post hæc sanguineus humor, qui ex vniuerso corpore ad partem dolētem accurrit. Hic apud Hippocratem libro de natura pueri, purgamentorum eductioni parat, sicut aqua in mensam effusa, reliquæ aquæ fluxuræ viam sternit, quicquid enim postea superfuderis, ijsdem ductibus defluet, quos aqua primum effusa designauerat.

Ad

Ad eundem modum, prima hæc vacuatio sanguinis, ad partem dolentem accurrētis, ductum & viam parat purgationi vitiosorum recrementorum, quæ gestationis tempore in venis acceruata sunt. Quæ quantum expediat vacuari, & quanta mala inferant, si retineantur docet elegāter Hippocrates.1.lib. Prorhetici, parte.2. sent.48. & in commentario Galenus. Quot præterea diebus purgari debeant, tum quæ fœminam peperere, tum quæ masculum, vt plena perfectaque, & nihil habens periculi sit purgatio, desuper ex Hippocrate docuimus. Hic iam vmbilicum lōgius protensum, & peritonæo plus satis hic crassescente obuolutum, obstetrices considerant, & nodos computant, totq; filios, deinceps nascituros promittunt, quot nodi fuerint reperti: quod etiā Nicolao Florentino, video non displicuisse. Fabulā tamen narrāt, quoniā huiusmodi nodi, sunt venarum atq; arteriarum vmbilicalium contorsiones, factæ vt sanguis ad fœtum deductus, cunctetur, & ceset quodammodo in ipso cursu, ne subito incursu, fœtum obruat, sanguinis accurrentis multitudine: vnde non pauciores sæpe nodi in postremo, quam in primo partu reperiuntur. Tanta autem est horum vasorum, quæ vmbilicū constituunt longitudo, vt per sinistram scapulam ascendentes, ad infantis ceruicem tendāt, quam cōprehendentes, & per alteram rursus scapulam descendētes, laqueū collo inditū repræsentēt, & male ob id quidam infantibus, ominātur: quos tamen ita nasci magna ex parte curat natura, vt exiēs infans, secundam cum alijs tunicis, secum attrahat.

Vnde sit, vt a partu lac feratur in mammas, & *puer vbera statim sugere sciat.* CAP. XV.

RECENS exclusus infans, ab vtero iam, & matris regimine absolutus, sui iam iuris prorsus factus, alia ratione dispēsatur: ore enim, & spiritum, & alimentum summit. Alimentum autē sibi idoneū, lac cōparauit natura, cum enim tenera adhuc sint, atq; imbecilla, recens nata animalia, edulia solida, non dum possunt conficere. Ob idq; natura, perinde ac si vtero adhuc gererentur, alimētum ex matre, ipsis artificiose comparat, & eadem die, in mammas eius quæ peperit, lac ducit. Cuius sane causa fortuna nō est, sed docta & artificiosa natura, quæ ob hanc vtilitatem, communibus vasis, vtero & mammis est vsa. Cum enim partes vtrasq; ad vnum opus obeundum comparasset, ipsas per vasa coniunxit: atque sola hæc in animalibus vasa, partim quidem ex partibus quæ sunt supra phrenas profecta, ad inferna corporis feruntur: partim ex inferioribus sursum, quod prædictas solas particulas, per vasa coniungi erat necesse: vt quando in matricibus fœtus augeretur, ac conformaretur, illi soli, venæ communes ex vtrisque, alimentum affundant: quando vero natus fuerit, mammis rursum alimentum totum adfluat. Hinc mutuus & multiplex, vteri atque mammarum, per vasa dicta consensus

 pendet.

pendet. Apparet enim perspicue quotidie, mammarum cum matricibus communio, non modo cum fœtus intereunt, de quibus Hippocrates nos docuit. 5. Aphor. sent. 37. & .38. verum etiam ante id, cum adhuc animal habet secũdum naturam: semper enim vtero crescente, augentur mammæ, & decrescente, decrescunt. Ab anno duodecimo, vsq; ad quinquagesimum crescunt, & roborantur, vterus & mammæ fœminarum, non ante, nec post. 7. lib. de hist. anim. cap. 1. autore Aristotele: quia (vt ait Galenus. 14. libro de Vsu partium) in iunioribus, sanguis consumitur in nutritione, & & augmento totius corporis, in senioribus, solæ nutritioni sufficicit ob paucitatem, in medio autem tempore, quod à duodecimo, vsq; in quinquagesimum annum protenditur, cum iam corpus parum, aut nihil augetur, multus sanguis auget dicta membra. Sed quare vterus & mammæ, ante duodecimum annum, non augentur ad proportionem reliquarum partium? nam si animalia attentius dissecueris, reperies ante annum duodecimum, vesicas multo matricibus esse maiores, in perfectis autem matrices vesicis? Huic sane dubitationi, respondet Galenus, quod vesica ad portionem aliarum partium augetur, quoniam omnibus ætatibus æqualiter seruit: matrix vero, neque dum augentur adhuc animalia, neque cum iam consenuerunt, rite potest, actionem suam obire: Cum primum vero duodecimum attigit annum, in quo vteri magnitudine fuit opus ad cõceptus, vterũ confestim auget natura, & ad perfectionẽ præpropere trahit: cum quo pariter, auctiores atque pulchriores redduntur mammæ, ob dictum consensum & communitatem vasorum. Sic dum fœtus augẽtur, exiguæ sunt mãmæ, quomodo & matrices: cum autem perfecti fuerint, & pariendi tempus institerit, simul cũ matricibus, quod satis est intumescunt, Nã venæ quæ ad matrices sunt (autore Gal. 14 libro de Vsu part.) latitudine ac longitudine sunt tantæ, vt fœtum non modo affluenter nutriant, verum etiam superfluum quidpiã semper congerant. Quod cum toto conceptus tempore, in his communibus vasis, ceu promptuarijs alimenti, acceruatum ea attollit, ac omnino distendit, & veluti exundat, locum in quem transferat se se requirit: quem reperire non potest nisi in pectore, in quod simul venæ distentæ ac grauatæ id immittunt: simul autem ventris totius moles, quæ propter conceptum, ipsis incidit ac premit, ad locum cedentem propellit. Quæ sane tam docta Galeni sententia, non placuit Vesalio, non enim ei videtur sufficiens ea cõmunio vasorũ: quoniã vasa (inquit) ascendẽtia, ab vtero ad mãmas, gracilia sunt & ascendunt: grandia autem vasa, & descendentia, sunt rami cauæ venæ descendentis ad crura, cum ergo eadem sit cõmunicatio inter vtraque vasa, superfluus vteri sanguis, magis regurgitabit ad crura: & tumor vteri, postremis mẽsibus, sanguinem deorsum magis premet. Sed dicendum est, quod communicatio vasorum, est causa partialis augmenti & decremẽti mammarum: præter quam est altera causa, instinctus scilicet naturæ, vel insita doctrina in vtero, excernendi magis in mammas, quam in crura: quem instinctum, communicationi vasorum addere debuisset Vesalius, nam & membra principalia, per venas maiores possent euacuari in venam cauam facilius, quam per minimas in propria emunctoria, in quæ frequentissime se

exo-

exonerant, ob instinctum naturæ iunctum communioni vasorum. Vtq; plantæ, hyeme radicum curam gerunt, vt vbere ipsæ nutriantur, vere vero germinant, & ramos folijs vestiunt, inde ad flores gignendas prodeunt, quas postea negligunt, & deciduas relinquunt, ad fructus versæ, quibus demum ornantur, ob instinctum atque doctrinam insitam, qua creatori parere didicerunt (non enim sine hac, sufficeret, hyemis frigus, quod natiuum plantarum calorem ad radices detrudit, nec vernus calor, qui eundem ad ramos euocat, ad tanta tamq; mirabilia præstanda opera) Ita vteri tumefactio, sicut & vberum inanitas ac laxitas, quam etiam huius euentus, causam ponit Aristoteles quarto libro de generatione animalium, capite tertio, sine hoc instinctu nō sufficeret ad mãmas sanguine implēdas, in prægnãtibus: quoniã vteri tumefactio sola, infra magis detruderet, tum quoniam venæ quæ ad crura feruntur, sunt maiores, tum quoniam fœtus degrauans, deorsum magis quã sursum premere est aptus: ob idq; in hydropicis deficiente hoc instinctu, vteri tumor ad pedes reprimit humorem non ad mãmas. Instinctu vero, & naturæ nomine adiuncto, nec si maiora & magis admiranda fiant, causa alia est requirenda. Si enim post partum, cũ abundans adhuc sanguis, ex vtero decurrit, & purgatur, mammæ affluenti sanguine replentur, ex sola hac lege naturæ, cur non magis, ante partum repleri incipient, accedente vteri tumore, simul & sanguinis abundantia? Vis etiam quæ ad fœtum, dum vtero gestatur, sanguinem mittit pro alimento, cur cum idem fœtus iam exclusus, ex vberibus pendet, sanguinis cursum ad vbera non conuertet? Et si vis eadem, ad duodecimum annum, & non ante, mammas simul cum vtero auget, & in senecta diminuit, contrahit, atque spernit: quoniam in iuuenta, vsque ad senectutis initium, cœperunt ex vsu esse: cur non eisdem, lac dabit, ante partum incipiens, & post partum exhibens affluenter? Quod enim nihil referat, siue vim formantem, siue discretiuam, siue regitiuam, siue instinctum, siue naturæ impetũ, siue naturalem sensum eã appelles, lib. de animæ facult. cap. 6. docuimus. Hæc est quæ summa sagacitate, & eximia doctrina, animãtia gubernat, quæ greßibilibus lac præbet, alitibus vero, nō minori prudētia negauit, ob naturæ siccitatē, quæ lac gignere nequiuit, vt scribit Gal. 14. de Vsu part. cap. 4. Quæ sane causa, partialis est, & citra hãc facultatē, & instinctũ, minime sufficeret: multa enim greßibilia, ficciora quibusdã alitibus, lac habēt, quare minor siccitas, huic instinctui iũcta, lac impedire valuit in alitibus, ne lactis & vberũ grauitate offēderetur volatus: qua etiã ratione alites destituũtur vesica, et multitudine intestinorũ: eorũq; vsum alijs natura suppleuit: multitudinē nēpe intestinorũ, suppleuit eorũdē cœcitate, quæ difficilē trãsitũ, præstat alimētis, donec à iecore sugãtur: defectũ mingēdi, suppleuit plumis, exercitio, & excretione stercoris humidioris, vt scribit Alexand. Aphrod. problemate. III. lib. 4. lac vero suppleuit alis, rostro, & amoris stimulis, quibus vndecumque volantes, aduehunt alimenta, quæ prius ore conterunt, & rostro in filiorum ore indunt. Quod vero apud Hippocratem, libro de natura pueri, lac prægnantium, ex adipe omenti, ab vteri tumore, ad mammas presso gignatur, verum non est. Nec enim omnia scire, primus ille

*medicinæ parens, potuit solus. Fuit autē deceptus, ex similitudine lactis, ad liquatū
adipem, in pinguitudine, albedine, & suauitate, & quoniā mulieres, pinguescere cre
didit, dum vtero gestant, ob alimenti abundantiā, ex cibis, & retētis mensibus, ortā:
quare ex omento pinguiori facto, ab vteri tumore presso, pinguitudinē nō paucā, in
mām̄as regurgitare, fuit ratus. Sunt autē Hippocratis verba, quæ sequūtur. Est au
tem hæc gignēdi lactis causa. Quum vterus fœtu tumens, ventrē mulieris presserit,
si cōpressio illa, eo pleno fiat, pinguissimū quodq́, tam à cibis quam à potibus, in omē-
tum & carnem resilit. Nam quemadmodū siquis, pellem copioso oleo inunxerit, ip-
sumq́ inibi siuerit, ac postea pellem presserit, illa hoc compressu oleum resudabit: sic
certe vbi venter, continens in se, quidquid in cibis, & potibus, pinguedinis erat, pre
mitur ab vtero, in omentū, & carnem. Pingue resudat: ac si mulier quidē, carne sit
rariore, celerius, eo quod inde resilit, fruitur: sin autē minus, tardius. Quin & pecora
ipsa prægnātia, nisi morbida fuerint, potu ciboq́, eā ob causā pinguiora reddūtur: nec
vero diuersa est in muliere ratio. Namq́ pingui cōcalescente, & candido facto, quid
quid matri cū calore dulcescit, exprimitur, & conscendit in mām̄as: siquidem tum
hæ, tū aliæ persimiles venulæ, in mām̄as atq́ vterū protenduntur: quum autem per
uenit in vterū, iam speciē lactis induit, eoq́ exiguo, puerulus fruitur. Mām̄æ vero,
vbi lac exceperūt, replentur & extuberāt: atq́ postea quidē, quam mulier pepere-
rit, principio motus facto, lac se se in mammas recipit, si mater puerū lactet. Quibus
verbis, quam parum, solæ antiquorum autoritati, in scientijs liberis, sine experimen
to, & vrgenti ratione, sit tribuendum, legentium relinquo iudicio. Quod eo magis fa
tebere, quo idem Hippocrates, senior factus. 5. Aphor. sent. 39. ab hac recessit sen-
tentia, in hæc verba. Si mulier quæ nō concepit, neq́ peperit, lac habet, menses ei defe
cerūt. Quibus verbis, lac ex mēstruo gigni, ad mām̄as ab vtero cōfluēte, significat:
idq́ absq́ vllo cōpressu, siquidē nec grauidā esse, nec peperisse mulierē statuit.*

*Frustra natura, lactis alimentum pueris comparasset, & tam mirando arti-
ficio ad mām̄as conduxisset, nisi pueris etiam ipsis, conatū, instinctum, & doctrinā
insitam, ad huiusmodi succū capessendum indidisset. Nam si quis papillā ori infantis
indiderit, confestim quidem eam suis labijs cōstringet, protinus autem buccis dilata-
tis, succum attrahet: post autē curuata lingua, in fauces propellet, perinde ac si id mul
to ante tempore didicisset. Inde autem stomachus, in ventriculum deducit & ipse ve
lut edoctus. Deinde ventriculus vbi eo est vsus, mittit intestinis, quod sibi est su-
perfluum. Hæc autem deinceps sibi mutuo dispertiunt, vsq́ ad postremū. Producun
tur autē postea in infante dentes, ne is semper matri esset molestus: & cum dentibus
mādendi actio accedit, quæ & ipsa vt cæteræ actiones à nemine est edocta, vt lib. 15.
de Vsu partium doctissime Galenus edisserit. Sic puer digitum vnūquemq́ porri-
git, & inflectit, linguā conuoluit, & membra contorquet, etiam si nec norit, nec didi
cerit, quibus musculis, ad singulas motiones sit opus. Et animal vnūquodq́ videmus,
ea se parte corporis tueri, qua præ cæteris plurimū valet: cornu enim petit vitulus,*

etiam

etiam ante nata cornua, & equinus pullus calce, nondum satis firmis vngulis: sic & catellus mordere conatur, etiam si adhuc infirmos habet dentes: & auium genus omne volatum molitur, & si per infirmitatem non dum potest. Quæ sane Galenum libro de fœtuum formatione, cogũt fateri, quod facultas quæ nos formauit olim, in nostro corpore manet, membra suæ admonens operationis, vnde prodit instinctus, conatus, & insita quam diximus membrorum doctrina.

An fœtus in vtero, nutriatur menstruo sangui ne: & lac post partum, an ex eodem ad vbera recurrente gignatur. CAP. XVI.

LAC maternum, vtile alimentum pueris existit, ipsis enim est quam simillimum, & sanguini quo in vtero nutriebãtur finitimũ: de quo an menstruus fuerit, an alter dubium est. Sunt enim quidam, qui menstruo sanguini, tantam perniciem, & vim tam pestiferam tribuunt, vt nunquam credant, in fœtus alimentum cedere posse: nec hunc (inquiunt) natura, in prægnantibus intus contineret, nisi ob periculum, ne cum eo vtile alimentum, & fœtus deturbarentur: ob idque eum purgãdum in horam partus custodit in venis, quæ circa vterum sunt, & in reliquis etiam vasis puriori sanguini permiscetur. Hinc menstruo sanguine purgatã, facilius cõcipere posse rẽtur, quoniã scilicet vitiosa & maligna qualitate praeditus erat. Hinc ex eius cohibitione in prægnãtibus malacia, varices, lienis tumores, corporis grauitas, fœdus faciei color, & innumera fere mala succrescunt: à quibus tãdem liberantur, dũ post partũ statuto tempore purgantur. Quod si cuiuis minus perfecta succedat purgatio, ea mala oriuntur quæ memorat Hipp. 1. Prorhet. parte. 2. sent. 48. & Gal. in eius sententiæ cõmentario, in hanc aperte videtur ire sentẽtiam his verbis. Absumpto quidẽ in fœtus alimẽtũ, vtili qui in ipsis erat sanguine, sed permanente vitiosiore, qui singulis mẽsibus, antea per vterũ excernebatur. Cũ igitur is vacuatus non fuerit, à mulieris puerperio, aut vterũ ipsum in phlegmonẽ agit magnam, aut ad superiorẽ aliquã sedẽ delatus, parti excipienti propriũ affectũ, periculũ infert. Quinto quoq; Aph. com. 37 cõceptũ nutriri, dulcissimo quod in sanguine est, Gal. scribit. Nõ ergo nutrietur mẽstruo sãguine, adeo venenoso, vt de eo referãt Plinius & alij, eius cõtactu acescere musta, sterilescere fruges, mori insita, exuri hortorũ germina: & quod mulier prægnãs si alterius mẽstrua supergrediatur, aut illis circũlinatur, abortũ facit: quodq; ei quæ vterũ nõ gestat, concipiendi spẽ adimat. Mulierum quæ purgãtur spiritus, & vapor ab ore, specula obscurat. Gustatus hic sanguis, canes in rabiem agit, & homines miris cruciatibus affligit, comitialẽ morbũ, pilorum effluuiũ, effascinationem, præstigiaturã, obliuionem, amentiam, aliaq; elephanticorũ vitia infert: ob idq; à Petro de Apono, trac. de venenis, cap. 73 pari malignitate existimatur, atq; sanguis elephantici potus. Et nisi menstruũ perniciosum esset, dum in

muliere supprimitur, tam grauia incommoda non afferret: viscerum scilicet obstructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, huiusq; perniciei quamplurima.

Contra vero est censendum, nam fœtũ nutriri, sanguine mẽstruo, autor est Gal.5. Aphor.com.60. & libris de semine passim, & Arist.1. de generat.anim. & Auic. 21.3. Aetius & Paulus, & omnes fere qui de re medica scripserunt: vnde. 5. Aph. com.37. & 1. Prorhet. parte.2.com.48. non aliud voluisse Galenũ existimo, quam quod fœtus, nutriatur præstãtiore purioreq; sanguinis menstrui parte, & quod eius altera pars excrementosa & magis vitiata, seruetur vsq; ad partum. Quin ex parte ea vitiata, & impuriore, cum auctior est fœtus, aliquid accipit in alimentũ, vt autor est Gal.1.lib.de causis sympth.cap.7. vbi ita ad verbum scribit. Hoc tamen auctius redditum, tum ipsum ampliori nutrimento vtitur, tum non solum quidquid optimũ in venis est, id trahit (ceu prius dixi) sed etiã quia plus indigeat, eius quod vitiosum est, aliquid vnà cõtrahit: atq; ita totũ corpus, tũ plenitudine laborare desinit, tũ minus vitioso est succo. Ipse autẽ fœtus, alimẽti quod attrahit excremẽta, in duplicibus mẽbranis reponit: ac fit quidem magna ex parte, ipse quoq; & vitiosioris succi, & intẽperatior, vt pote, ex vitioso nutritus sanguine: nisi si quæ eũ gestat, in reliquo gestationis tẽpore, salubribus vtatur alimẽtis. Quibus verbis patet, impurioris etiã sanguinis parte quadã, omnes fœtus nutriri: ex quo ceu principio, Arabicæ familiæ autores, pendere putãt, quod morbillis & variolis omnes homines postea corripiãtur. Excrementũ enim menstrui, quod cessit in alimentũ, malicia quadã infectũ, postea efferuescentiã molitur: cũ scilicet assequutus fuerit determinatũ, tum modũ, tũ gradum caloris: sicut enim nõ statim à vinaceorũ expressione, ebullit mustũ, ita pueri calor, humidi multitudine obrutus, donec per ætatẽ, aut causam aliã, internã, vel externam, talẽ modum & gradũ consequatur, nõ facit ebullire: & contra cũ eum assequitur, eius sanguinis efferuescentiam mouet, & subinde variolas & morbillos creat. Quod vero venenũ esse prædicãt, cum Plinio fallũtur, nã si menstrui naturã spectemus, nulla ratione venenũ erit: Primo quoniã generatur in iecore sanæ mulieris, cũ reliquo sanguine, & ex alimẽto salubri, ergo nec ex materia, nec ex efficiẽte venenũ erit. Secũdo, nã sanguis huiusmodi, ob id singulis mẽsibus purgatur, quod minor eius quãtitas absumitur in nutrimẽto, quã generetur in iocinore: nã cũ plus absumitur, vt in iunioribus & viraginibus, aut cũ minus generatur vt in senioribus, mẽstrua deficiũt: eiusdẽ ergo rationis mẽstruũ est cũ reliquo sanguine. Tertio, nã si venenũ est, fœminæ quæ toto mẽse mẽstrua cõgerũt, venenatæ interirẽt: & fœtus qui nouẽ mẽsibus, in vasis prope ipsum sitis, venenũ habet ꝓximũ, nulla ratione superesse posset. Quarto, nã ex mẽstruo generatur lac, eaq; causa est apud Galenum, decimo quarto libro de Vsu partium, cur eodem tempore, menstrua belle procedere nequeant, & mulier lactare: esset ergo lac improbum alimentum, & enecandis potius, quam enutriendis pueris aptum. Nam si capræ tithymalis, aut scamonio, pascantur, lac reddunt purgatorium, tertio libro de alimentorum facultatibus, autore Galeno,

cur

cur si ex menstruo venenato ducat ortum, lac ipsum veneno carebit?

Nec obstat, quod menstruum epotum amentes faciat (vt ferunt) hoc enim nō est essentia veneni, sed necare. Adde quod autores, inter venena numerant vinum, & aquam frigidam, & alia quæ licet venena non sint, intempestiue & liberalius sumpta, homines in magna trahunt discrimina: sic forte menstruum, noxium erit, & non quodcumq;, sed mulierum biliosarum, & facile rixantium vt referunt. Canes vero ex menstruo, in rabiem agi, aperte esse falsum, & quodā satis impudico experimento probatum, testatur Mathiolus Senensis in suis epistolis. Quod præterea mulier prægnans, quæ alterius menstrua supergreditur, aut illis circumlinitur, abortum faciat, & quæ vterum non gestat, reddatur sterilis, plane est falsum. Nam præter id, quod experimentis talia non ostendent, rationi esset magis consentaneum, vt omnes quæ menstruant mulieres, quoniam intus & extra circumlinuntur menstruis, redderentur steriles: & omnes quæ vtero gestant, ex menstruo quod seruant in partum, abortirent: plus enim est in se seruare, quam supergredi. Quod vero ex menstrui contactu, nouellæ vites, vel insita, vel germina, vel fruges, intereant & vrantur (si res ita habet) veneni naturam non arguit, idem enim præstant, oleum, acetum, muria, vrina, & multa alia quæ venenū nō sunt. Quod vero mensium tēpore, specula multum inficiant, & obscurent mulieres, ex vapore sanguinis commoti, & vndique exhalante prodit: nec mirum esset, si mulier male sana, menstrui tempore, pueros teneros inficeret, atq; effascinaret. Musta vero ex eius contactu acescere, forte est verum, quoniam sanguis putrescit facile, & acetum putredine prouenit. Sed quanuis hæc omnia faceret menstruū, aut excretum, aut in corpore putrescens, ea minime facere oporteret in corpore, dum natiui caloris beneficio gubernatur.

De similitudine filiorum ad parentes, auos & *proauos, de dissimilibus, & monstris.*

CAP. XVII.

EXclusus in lucem infans, magna ex parte alicui parentum, aut ambobus similis est, auos interdum, proauos, & attauos refert, patruo interdum, & alicui ex consanguineis fit similior, rarius extraneis, rarissime fit monstrum, quod ne cum hominibus quidem similitudinem gerat. Considerat autem Galenus, similitudinem hanc in tribus, in genere, sexu, & effigie. Præter hæc vero considerari potest, in temperatura, in colore, in animi moribus, in magnitudine corporis, salubritate quoque & insalubritate, ac deniq; in his aut illis accidentibus. Homo sane homini toto genere est similis, equus equo, & canis cani à quo generatur: ob specificam varietatem, facultatis formantis, quæ actum edit sui generis. Prouenit autem apud Galenum hæc similitudo, potius à materia quā à facultate formāte.

Nam licet facultas certa, sit necessaria generationi (sine ea enim, fieret mola, aut monstrum) species magis sequitur materiã: quoniã natura, eam semper exhibet, generationi præparatam, & opportuno temperamento dispositam ad formam, & formæ mores consequendũ: non enim omnia, fieri ex omnibus nata sunt, sed singula ex singulis, id est ex materia disposita. Hinc quoniam mater, copiosiorẽ materiã ministrat fœtui, species magis refert matrem, quam patrem: vt ex oue & hirco, ouis gignitur, pilis duris, & longis consita, contra vero ex capra & ariete, capra fit, pilis mollioribus, hæcque proportio retinebitur, si canis & vulpes, vel asinus & equa coëant: semper enim quod gignitur, secundum speciem magis attinebit matri quã patri. Similitudo in effigie (quæ nihil aliud est, quã alienæ formæ expreßio in altero) ex partium corporis, simili conformatione pendet: hæc autem, ex virtute conformante, à generante decisa, & deriuata in fœtum: quæ more agentium naturalium, sibi simile procreare curat. Quoniam autẽ vtrique parentum similis redditur partus, & quandoque patrem, interdum matrem refert, ab vtroq; vim procreantem, & conformantem, quæ communi aliquo principio insit, duci est necessum. Principia porro duo sunt, menstruum & semen: menstrum commune non est, sed fœminæ proprium: ergo commune principium mari & fœminæ, in quo procreans facultas, ab vtroq; deriuatur, semen est. Sed obijcit Galenus, libro. 2. de semine, quod cum patris semen, sit semper validius, atq; fœcundius, semine materno: fœtus nunquam similis erit matri, sed patri. Cui respondet, quod maternum semen, interdum præpollet, propterea quod nouem mensium spatio, vim plurimam summit ex menstruo. Nam vt neque semen facultas tantum est, sed materia etiam quædam, ita neque menstruum (inquit) materia solummodo, sed etiam facultas est. Quæ sane Galeni solutio apprime falsa videtur. Primo, quoniã in menstruo, vim formatricem reperiri, vix est credibile, nec enim est animatum, nec vltimæ nutritionis actionem perpessum, vt semen. Nec est à quo, eã vim menstruum acceperit, oporteret enim, à parte aliqua eam desumpsisse, quæ esset destinata à natura, adhanc vim & formam inducendam: quomodo dicimus, testes natos & factos esse, vt semen conficiant. Menstruum insuper, aut est purum excrementum, aut alimentum, quorum vtrumq;, solam vim habet patiendi. Quod si vim agendi habet, quomodo auget eam solam, quæ in muliebri semine est, siquidem exacta seminis vtriusq; permistio, in vtero facta est, ita vt vnum sine altero afficere, sit impoßibile: quin immo virile semẽ, magis iuuabit, quam fœmineum, ad id enim enutriendum, validius trahitur, & maiori copia, quoniam calidius est: quod si vtrumq; demus, vim scilicet formantem habere, & fœmineum semen iuuare, non autem virile: iam fateri cogentur, omnes fœtus, similes matribus, esse necessario creandos, ob copiam menstrui, & moram in vtero. Accedit quod semen fœminæ, non oportet esse inualidius, quod supponit ceu notũ, sed quandoq; vincit, fiuntq; fœtus similes matri, interdũ vincitur & fiunt similes patri, nõnunquã fœminei pars altera vincit, & altera vincitur à masculo, redditurq; fœtus, facie si sors tulerit similis patri, & cruribus

bus matri. Sexu præterea patrem & reliqua effigie matrem æmulatur, non enim video, cur genitalium partium effigies, non pendeat ex eodem principio, ex quo pendent reliquæ partes: ita quod vincente, iuxta eam partem, semine viri, generetur masculus, & fœminæ semine superante, fiat fœmina: vix enim vlla ratio capit, quod semen, & formans quæ in ipso est facultas, nasum, & aures, similes parentibus à quo profluxit, curet effingere, pudenda autẽ omittat: sed in parte potius seminis, ex qua viri genitalia creantur, vincit formans facultas, ex masculo deducta, quam masculositatem non inepte dixeris, & à fœmineitate, vincitur & obruitur, cum fœmina creatur. Harum sane facultatum diuersarum, instrumenta sunt etiã diuersa, calor enim, siccitas, & spirituum copia, instrumentum masculositatis est, eorum enim adiumento foras erumpunt virilia, sicut eorum defectu, muliebria intus delitescunt: præsertim si non aliter quam positione, differrent in masculis & fœminis pudenda, vt apud Galenum scriptum legitur. Formãs ergo facultas, omnium similitudinum est autor, sine ea enim nec homo formaretur, nec perfectum aliquod animal, ex materia quantumuis præparata: non tamen ad formandum hominem, aut leonem, ex muliere & leena, validissimum formantis facultatis robur, expetiuit natura: quantumuis enim inualida sit, formans facultas, raro fiet ex homine, nisi homo: quoniam commune, particularia consequitur omnia: ob idq; materiam potius, quam facultatem, similitudinum in genere, causam fore statuit Galenus. Maius autem robur formantis, requiritur, vbi non modo genus, sed similis etiam effigies, est referenda. Maximum vero, vbi non modo effigies exprimitur, sed etiam sexus, præsertim vbi masculus est creandus: nam fœmina, masculositatis imbecillitate sola, forte proueniet. Roboris autem mensura, & latitudo dicta, in hac aut illa similitudine exprimenda, adeo est necessaria, vt sine ea nunquam fiat, sed in aliud dissimile soluatur motus, autore Arist. 4. de generatione animalium, cap. 4. Si enim roboris mensura, necessaria generando mari deficiat, fœmina fiet. Et cum minus valet formans facultas, quam vt effigiem patris, aut matris efformet: in aui, aut proaui, formam soluitur motus, nam & parentes ex illis ducti, vim quandam ab ipsis acceperunt, quæ in semine seruatur. Patruo vero similes redduntur interdũ, licet patruus nihil in ipsos deriuet, quoniã patruus aliquẽ ex auis & proauis referebat. Risu quoq;, voce, & gestu, parẽtes aut cõsanguineos, interdũ referunt filij, ob persimilẽ organorũ structurã, à qua persimiles operationes fiant, necessarium est: barba etiã & canis, quibus carebãt quãdo gignebãtur, nã ex certa tẽperie, quæ ætatis decursu accedit, depẽdẽtiã habẽt. Ad quã etiã refertur lõgæuitas, aut vitæ breuitas, quæ sæpe trãseunt ad posteros: quasdã enim familias, videbis viuaces, & alias breuis vitæ: sic etiã biliosus biliosum gignit, procax, procacẽ & continẽs, continentẽ: hæ enim, & similes corporeæ affectiones, natiua sequũtur tẽperamẽta, & in semine trãseunt ad posteros. Morbosæ etiam intemperies factæ, hæreditariæ sunt, nõ autẽ sientes, quoniã istæ, pugnãt cum natiuo temperamẽto, illæ autem, in habitũ abierũt, & cõnaturales iam sunt. Sic

Macrocephali qui manu formari cæperunt, Macrocephalos gignunt libro de aëre & aqua, sic etiã podagrici, nephritici, & tabidi, sibi similes creant. Mirum etiã est, & ex eadem causa ortum, quod interdum videmus, & Aristoteles refert contigisse, in Helide, quæ cum Aethiope cõcubuerat, & peperit filium, non forma Aethiopis, sed natus ex filio erat æthiops. Simile est, quod nepos podagrici, laborat interdum podagra, qua filius nunquam fuit correptus. Si vero omnis hæc vis exoluatur, nullam consanguineorum effigiem referet, sed in humanam effigiem, generationis motus soluetur, nam homo etiam erat, vterq; parens, qui si minus valuit quam vt effigiem, vel suam vel auorum exprimeret, at certe eatenus valet, vt hominem exprimat: exigua enim ad id facultate est opus, vt diximus. Quod si forte aut materiæ impedimento, aut ipsius met facultatis maiori defectu, à communi & naturali hominum effigie variet, monstrum id est: in quo omnes iam naturæ motus soluũtur, siue diuersorum animalium speciem gerat, siue forma prodeat multi membri, aut pauci membri. Refert enim Aristoteles. 4. libro de generatione animalium, cap. 3. puerum ortum capite arietis, & vitulum capite pueri, & ouem capite bouis. Plinius quoq; autor est. 7. libro naturalis historiæ, cap. 3. Alcippẽ mulierem, elephantem peperisse, & inter initia marsici belli, ancillam quandam serpentem enixam: quosdam etiam caninis capitibus nasci, qui pro voce latratum edant, & vnguibus armatos, venatu & aucupio vescantur: quosdamque sine ceruicibus, oculos in humeris habentes: sicut arismaspos, monoculos nasci tradit. Puerum quoque bicipitem, & alium ex vno capite bicorporeum, se vidisse testantur multi, in quibus omnibus, seminis motus omnis, & naturæ in pangendo fœtu, robur soluitur, & impeditur, quo minus formam humanam exprimat, non oblæsam. Cum enim diuersæ vires sint, gignens & formans, cum huius imbecillitate, stare potest gignentis robur, quod in fœtu bicorporeo, aut sexto digito contingit, in quo vis forte procreans valida fuit, nõ secus ac in ordeo, quod in tres aut plures propagatur spicas. Sed cur si in ordeo, plures spicas creãte, vtraque facultas, tam procreans, quam formans, valida est: non ita erit in digito addito, non enim diuerso modo ac planta, ab anima vegetante, dispensatur homo? Dicendum quod formans dum valet, omnia quæ attinent perfectioni eius quod formatur, debet perficere: ordei autem perfectioni attinet, plures spicas, easque magnas ferre, vt ingens inde fiat ordei prouentus: sicut perfectioni hominis, hominem ex pluribus partibus, affabre cõnexis creare, a quibus, si quidpiam detrahas, aut addas, imperfectum, & inerter formatum reddes. Sed cur naturæ motus ita soluatur, vt à parentibus in auos, degeneret nonnunquam similitudo, & ab auis in extraneos, & in tantum quandoq; vt fiat monstrum, dubium est. Cui nos respondemus, Primo, id fieri ex imbecillitate formatricis, quæ nequit materiam subigere atq; tractare vt oportet, quare tum generatur dissimile, & quod non oportet. Sed quomodo, si non valuit, parentum qui proximi sunt, formam cudere, valebit aui, aut abaui, remotam & obsoletam, quæ tandiu, neglecta iacuit exprimere? Dicendum, quod quanuis effigies paterna, sit con

iun-

iunctissima, imbecillior interdum est, vis quæ eam debet effingere, quã vt possit euincere, soluiturque motus in proximam, quæ minori formatricis robore indiget: quoniam cum homo sit creandus, alicui ex hominibus, similis euadat est necessum, & si non valuit, figuram parentum effingere, alijs similabitur hominibus: inter alios autem, facilius est motũ degenerare, in auos, & proauos, quorum etiam vis, in semine quadantenus seruatur: nam vt species rei, post multos annos visæ, fereque antiquitate iam obliteratæ, nostram interdum mouet phanthasiam, nihil tale efficientibus speciebus recentibus, quas ea ipsa die, ex rebus, quæ sub obtutum cecidere formauimus: ita similiter credemus, quod motu, qui est ad imaginem patris non succedente, in auum cuius etiam aliqua inerat similitudo, degeneratio fiat: & hac euanescente, in extraneum. Vnde videmus famalias quasdam, quæ per multas successiones, naso sunt simo aut adunco, ore lato aut angusto, corpore procero aut breui: quæ tandem obliterantur, & in extraneorum similitudinem degenerant. Fit secundo ea degeneratio ob rebellionem & cõtumaciam materiæ, ex qua, & in qua, fœtus creatur: siue enim semen sit generando parum aptum, maiori aut minori quam decet quantitate: siue vterus sit contortus, ita vt declinatione & obliquitate sui, inæqualiter semen in eo effundatur, mõstra creãtur, vt scribitur libro finitionũ medicarũ: perinde enim fit, atq; cũ ex liquato plũbo inæqualiter affuso, inæquale atq; deforme cõflatur opus. Tertio, ex ijs quæ facultatẽ que nos format, à suo fine distrahunt: & ex ijs quæ materiã immutãt. Materiã sane immutãt, alimẽta ex quibus nutritur, et oblæsum infantẽ reddere possunt, multitudine, paucitate, aut prauitate: motus quoq; externi, & arcta matris cingula (quibus præmitur infãs, cõtorquetur, dilaniatur, & in prauã figurã vertitur) & alia huiusmodi, sunt ex ijs quæ fœtus materiam immutant. Formatricem vero facultatem, distrahit à suo fine, imaginatio valida atq; intenta: cuius tãta est potestas, vt conceptũ semen tenerum & facile passibile immutet, distracta scilicet formante facultate ab imaginatione, quæ in aliud diuertit: vnde Plinius lib. 7.
" naturalis historiæ, cap. 1. sic scribit. Hausta imago sub ipso cõceptu, similitudinum re-
" putatio est. Cogitatio enim vtriuslibet parentis animo subito transuolans, effingere
" similitudem existimatur. Hinc alios auis similes, alios patribus enasci videmus: nõ-
" nunquam ex albis parentibus, in Aethiopem partum ipsum degenerare. Suntq; plu-
" res in homine, quam cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas co-
" gitationum, animiq; celeritas, & ingenij varietas, multiformes notas imprimit: cum
" cunctis animalibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisq;, in suo cuiq; genere. Huc attinet, historia à Galeno recẽsita, libro de theriaca ad pisonem, capite 14. quod cum deformis quidam, opibus potens, formosum velet procreare filium, depinxit in lato ligno, elegantem alium puellum, dicebatq; mulieri, inter coëundum vt illam picturæ figuram inspiceret: hæc autem, defixis oculis intuens, & vt ita dicam totam illuc mentem aduertens, infantem nõ quidem patri, sed picto similem peperit. Sic Albertus & Auiccenna, nono libro de animalibus referunt, pullum prodysse,

cernice

ceruice accipitris, eo quod inter concipiendum, valde timuit gallina, viso accipitre. Hinc filij adulterini, ex imaginatione viri, redduntur falsis parentibus similiores, Plinio autore, lib.7. cap.12. vnde in adagium cesit, quod filius ex adultera, excusat matrem à culpa. Aristoteles etiam.10. libro poblematum, problemate.12. dum reddit rationem cur minus filij hominum quam belluarum, parentibus suis similes reddãtur, in hominum imaginationem refert. Hinc Iacob decepit Labã socerum suum, ponens baculos decorticatos, vbi pecudes bibebant: quos cum coëuntes spectarent, procreabant agnos non parentibus, sed ligno quod præ oculis habebãt persimiles. Hinc referunt autores, quod si mulieri quæ recens cõcepit, in sinum effundatur, vinũ, aut cerasum, aut fragum, & animo id grauiter ferens, vehemẽter apprehendat, ibidẽ infanti nota inuretur: & quod si grauida eo cuius flagrat desiderio minime potiatur, infans illius signum geret: & quod pauo, dum ouis suis incubat, si linteis albis circuntegatur, albos omnino pullos, nõ gẽmantis coloris edet: & quod gallina colore varios emittet, si varie picta oua foueat: & mulierem albam, prolem nigram genuisse, hinc duntaxat, quod fixis oculis, intentoq; animo, diu Aethiopis imaginem comprehendisset. Hinc detegitur error doctißimi Fernelij.7. lib. physiologiæ, cap.12. vbi vniuersam causam, similitudinis aut dißimilitudinis, refert in imaginationem: nam vis formæ effectrix (apud eum) cogitatione ducitur, & ab ea sola regitur. Sed fallitur aperte, quoniam cogitatrix non format: sed formatricem immutat, vt ab effigie formanda, diuertat in eam quam cogitatione apprehendit: formans ergo facultas nisi impediatur, formam aliquam habet, in quam suopte sponte tendat: quam autem aliam habeat, præter parentum effigiem, non video: hac vero dissoluta, aut propter imbecillitatem ipsius facultatis formãtis, aut propter materiæ quæ formatur indispositionẽ, aut propter ea quæ immutant materiam, aut propter ea quæ immutant facultatem: in effigiem extraneam, & quandoque in monstrosam degenerat. Adde quod ex imaginatione, auos & proauos nunquam referrent infantes: nam quis vnquam auorum in concubitu recordatur? Hinc plantarum procreatarum, ad plantas procreãtes, certißima similitudo obseruatur: sola enim terræ, aut pabuli ineptitudine, potest obliterari. Minus certa brutorũ, quoniã duorũ seminũ efficientia procreãtur, quorũ vtrũque, alterum obscurat, dum suam figuram, cudere studet: in quibus etiã imaginatio rerum præsentium, ad diuersum colorem, & figuram diuertit. Hominis vero ad parentes similitudo, incertißima est, quoniam dictis causis incertitudinis, addit imaginationis transcursum, & cogitationem vtriusque parentis subito transuolantẽ, etiã ad ea quæ absentia sunt: nihil enim tam remotum est, cuius interdũ spectrũ, phãtasia non reuoluamus. Ea tamẽ quæ præsens in concubitu intuemur, & phantasia valide apprehendimus, adeo vim formantẽ immutãt, vt nihil magis quam ipsorũ similitudinem ea vis cudat (siue homo sit siue monstrum, id in quod imaginatio figitur) cuius mirandum exemplum, præter ea quæ nos diximus, & autores memorant, subdemus in partu quodam diabolica effigie edito in Indiæ occidentalis oppido sancti Laurentij

tij, cuius testimonium multis & fide dignis testibus comprobatum (à Tulancinco, cuius pagus atq; districtus est, duabus leucis distans) ad excellentissimum dominum Illefonsum Perez de Guzman, Ducem de Medina Sydonia fuit allatum, simul cum formidanda pictura. Hic vt est publicæ vtilitatis amator, & omnis virtutis sititor, me vocat, literas donat, vt id exemplum in publicam vtilitatē vertam, omnes que monstrosæ huiusce partionis conscios faciam. Natum est monstrum hoc mortuum, vi enixus post semihorā interēpta matre, sexto die Aprilis, anni proximi millesimi, quingētesimi, septuagesimi tertij: lōgitudine triū dodrantiū, facie vero decē & sex digitos longa. Ore constabat rotundo, & hiante, lingua hircina, naso resimo, sursum reuerso, & nulla formatum cartilagine: oculis cauis, prorsus albis, sine pupilla, & palpebris. Fronte extra in modum galleæ anterius cristatæ protuberante. Ad frontis latera, duo inerant cornua, hircinis erumpentibus valde similia. Aures paruæ, ijs quas scyurus habet valde similes: Ab occipite cutis supra caput protuberans, diadematis effigiem repræsentabat. Capillorum merges, decem digitos lōgus, è medio crumpebat capite, collo breui, breuibus etiā brachijs insigniebatur. Digiti dextræ manus breues, & indistincti erāt. Sinistra vero manus, affabre fuit formata, in eaq; sonaliū carneum, valde simile, ijs quæ ex ligno, & æreis laminis sonantibus, parari solent in fuit: laminæ enim carneæ, in interseptis quibusdam, & carneis diuisuris, hinc inde mouebantur, vt nihil à nostro sonalio discriminis interesse iudicares. Imus venter quadrimi pueri ventrem æquabat: vmbilicus in ipso duobus digitis extra prominebat. Cingulo carneo duplici, quasi duplicato intestino, præcinctus erat, ita vt cingulū à cingulo, & cingulus vterque, à corpore essent distracti. E cinguli parte dextra, pendebat crumena pyramidalis, ijs quas in cingulis collocare solemus valde similis. Penem habuit exiguum, scrotum vero magni aurantij amplitudini æquale. Crura erāt breuia, albis ocreis ex ipsa carne, à crure tamen diuisis contecta. Dextri quidē ocrea, supra genu explicata: sinistra vero, infra ad maleolū reuersa, & rugata erat, quæ facilem tū reuersum, tum explicationē admittebat. Dextrum etiam crus, ligatū erat, simplici compedi carneo, posteriori parte vtrinq; perforato, vt duo illa foramina carnea sera penetrans, instrumenti ferrei, quo pedes irretiri solent, phātasiā exhiberet. Totaq; monstri effigies, diabolica specie, demonis cuiuspiam tripudiantis constabat. Maximam enim indorum, cum prauis demonibus consuetudinem, & horrenda ipsorum visa, certissimæ narrāt historiæ: quibus animo vehementer conceptis persimilia monstra, si vtero formentur & in lucem edantur mirum non est.

De multiplici prole ex vno partu, & de *superfœtatione.*

CAP. XVIII.

Eadem

EAdem est plurium fœtuum, atque vnius formandi ratio: In cæteris ab homine animantibus, cane, sue, fele & huiusmodi alijs tam frequens, vt aut raro, aut nũquam vnum pariãt, sed duos, tres & plures: In homine vero, vnius partus frequentissimus est, geminorum rarus, naturalis tamen: trium, aut plurium, vel impossibilis, vel monstrosus, & à naturæ lege exorbitans. Tot enim vnumquodq́ animal, ex natura concipere, & parere potest, quot in vtero habet sinus, & loculamenta: quibus etiam totidem mãmæ respondeãt par est. Mulieri sane, duæ dũtaxat mãmæ datæ sunt à natura, duoq́ in vtero sinus, vnus dexter, alter sinister: quos facit, & separat, tenuis quædam sutura, in intima vteri fundi facie extuberans, ei prorsus similis, quæ in masculis scrotũ diuidit. Semen ergo tam viri, quã mulieris, si vtrumq́ sinum subeat, vtrobiq́ membranam induit, vitamq́ gemini accipiunt, non secus ac fœtus vnus. Quod vero quidam referunt tergeminos, & septẽgeminos, concipi & edi posse, præternaturale est, rarum, & forte impossibile. Quod vero in vtero muliebri, plurima loculamẽta statuãt, anatomis imperitia fecit. Quod vero ad vtrumque sinum semen deferatur, vt gemini inde procreentur, pendet primo, ex seminis ipsius multitudine, quæ vtrumque sinum complet. Secundo, ex eiaculatione seminis, non simplici, sed duplici, aut triplici, non enim vir vniuersum semen, vnica eiaculatione semper eructat: sed fit interdum, vt prima eiaculatio in dextrum, secunda vero, aut tertia, in læuum fiat sinum. Tertio, ex ipsius vteri motu, atque deglutitione non simplici, sed multiplici ad apprehendendum semen. Accidunt enim aliquando (inquit Auicenna) matrici apud attractionem, motus sequentes, sicut illi qui deglutit bucellam, post bucellam, & sicut respirat piscis, emittendo respirationem, post respirationem. Quarto, ex caua distrahente, & separante semen, in duas, aut plures partes, quod posset facere flatus semini permistus: & hac ratione, possent concipi multi fœtus præter naturã, & à causa præter naturali: nam & Auicenna, à fide digno audiuit 9. lib. de animalibus, quod quædã mulier, abortiuit septuaginta figuratos, vno aborsu. Et Albertus magnus dixit, se habuisse à fideli medico, quod quædam mulier in Germania, abortiuit centum quinquaginta figuratos, in quantitate digiti auricularis, omnes vno panniculo inuolutos. Fit tamen interdum in tam minutas partes seminis diuisio, aut à flatu, aut à causa alia, vt nulla ipsarum formam humanã accipiat, sed in alterius animalculi effigiem degeneret: calor enim natiuus, in vnaquaq́ seminis minutissima parte cõsistens, ne pereat, animalculũ procreat, in quo cõseruari queat, pro quãtitate & qualitate materiæ in qua habitat, sic duretus in illustrationibus, ad librũ de morbis internis, Hollerij cap. de mola, refert se vidisse mulierẽ, quæ cũ nouẽ mensiũ spatio vterũ gestasset, omnibus quæ in legitimo partu euenire solẽt, mirifice respõdentibus, tandẽ nihil aliud præter animalia quædã, ranis haud absimilia, cũ multis purgationibus, cruẽtis & corruptis in lucẽ edidit.

Ex geminis autẽ, notat Hippocrates, libro de natura pueri ad finẽ, alterũ maiori,

ex parte marem esse, alterum fœminam, non hominibus modo, sed cuiuis etiam animantiũ generi. Nam cũ ex vno concubitu diuersaq́ eiaculatione prodeant gemelli, non potest frequenter, prima atq́ secunda eiaculatio, eiusdem esse roboris: sed prima validior masculum, & secunda fœminam creat: contingit tamen interdum, in sinus ambos validum semen subire, & vterq́ mas fit, sicut fœmina, si imbecillum vtrobique insit. Vnum tamen mirandum (quod an verum sit inexploratum habeo) notãt alij, quod scilicet gemelli qui vnius sunt sexus, ijsdem secundis inuoluti, simplici dumtaxat membrana seiunguntur, & suum quisq́ vmbilicum, propriasq́ tum venas, tũ arterias obtinet: qui vero diuersi sunt sexus, diuersas quoque secundas acceperunt, easq́ prorsus diremptas. Hæc sane de ijs qui vno concubitu concipiuntur, & simul postea eduntur, audiantur: nam vbi ex diuerso concubitu creantur, non gemelli, sed ea quæ superfœtatio appellatur sequitur, in qua non vno tempore, sed dierum interiecto numero, eduntur in lucem fœtus. Nos hercle duas iam superfœtasse vidimus, quibus vt concipiendi, sic & pariendi tempus fuit varium: & autores, testatissimis experimentis, id ita euenisse alijs comprobant: inter quos, Nicolaus Florentinus, historiam recenset huiusmodi. Ego noui (inquit) vxorem Zachariæ descarparia, quæ peperit masculum, & hinc ad tres menses peperit alium masculum, & bene vixerunt ambo. Nec obstat os matricis prægnationis tempore adeo occlusum, vt nec acus cuspidem admittat, ad semen enim prolectãdum, quadãtenus aperiri nihil obstat: præsertim quod illis quæ superfœtant non valde clauditur, vt libro de superfœtatione docuit Hippocrates, in hæc verba. Superfœtant autem hæ, quarum vteri os, post primũ conceptum, non clauditur ita valde. Fallitur ergo Valuerde medicus de Amusco, qui in sua anatome (quam ab Andrea Vesalio vniuersam furatus est) superfœtationem ceu impossibilem de medio tollit. Sed iam hic, huius tractatus de hominis procreatione esto finis: Ex quo vtinam æstimemus & intra nos met ipsos reuoluamus, quam tenuis, caduca, & friuola sit (vt Pliniana conquæstione vtar, libro septimo naturalis historiæ, cap. septimo) animalium omnium superbissimi origo. De quo tamen an perfectione & fortuna, reliqua superet animantia, an ab ipsis superetur, dubium extat, sequenti capite diluendum.

De hominis excellentia atque dignitate, quantumque *reliqua superet animantia.* CAP. XIX.

NAturæ sapientissimum artificium, admirandamque doctrinam, in hominis procreatione, atq́ partu, qui recte expẽderit, summam Dei prouidentiam, diuinumque opificium agnoscet: Epicurumq́ & sequaces eius post habebit, qui quo prouidentiam deleant, & omnia fortunæ committant, naturam rerum accusant & criminãtur, quasi homini fuerit nouerca, reliquis vero animantibus pia

mater:

mater. Conquæruntur sane, quod hominem matris dolore, ingentiq; periculo, parturiuerit infirmum, nudum, inermem, vagientem, sortemq; suam, in ipso vitæ introitu plorantem. Ante quam nascatur, medicam curam poscit, ne abortiatur: in ipso partu, artis obstetricandi est indigus: editus in lucem, omnis pietas minor est, quam sua requirat infirmitas. Infinitis deinceps morbis, & morti exponitur immaturæ, adeo vt aut rarus, aut nullus sit, qui vltimam senectam, extremumq; marcorem attingat. Inter eius quoque miserias memorant, quod is solus inter omnia animantia, propriæ sepulturæ curam gerit. Bruta vero, nulla fere opera concipiuntur, gestantur vtero, in lucem eduntur, editaque statim gradiuntur, luxuriant, & tumultuantur, suasq; matres sequuntur, ipsarum vbera sugunt, herbisq; vtilibus pascuntur, & noxia quæq; sine doctore venena refugiunt. Cute dura, pilis, plumis, aut testis teguntur, quò aut cæli iniurias tollerent, aut aduersus incidentia & contūdentia, ceu congenita lorica muniantur. Vnguibus, cornibus, dentibus, spinis, chelis, rostris, aculeis, infinitisque prope armorum generibus offendunt, & victoriam, palmamq; de inimicis reportant. Quæ vero timida erant futura, aliorumque animantium præda, ne cum ipsis natura esset auara, agilitate magna insigniuit, vt incommoda quæque, fuga deuitaret. Morbis quoque paucissimis conflictantur vtraq;, ad ætatis perfectionem salubriter veniunt, & nisi hominis gula & carniuora ingluuie interirent, vltimam quoque fatorum metam assequerentur. Accedit, quod multis animæ necessarijs functionibus hominem superant, linx visu, canis odoratu, elephanthus mira idiomatum intelligentia, lupus appetentia, struthiochamœlus coctione, & alia alijs pro vt sua cuique contigit fortuna.

Friuola tamen hæc sunt, vt genus humanum pessundent, cæterisq; animantibus postponant. Est enim homo, diuinum animal, quod intellectualis anima, & corpus tam affabre constitutum componit, in Dei societatem & obsequiū creatum, in quē cætera creata ordinantur, non modo corporea vt geneseos primo capite legitur, verum & incorporei spiritus, angelique custodes, qui hominibus seruandis semper assistunt. Estque ipsi etiam Deo, humana natura tam grata, tamq; expetibilis, vt eam assumpserit ipse in vnitatem suppositi, summasq; delitias cum filijs hominum habitare fuit ratus. Sed age singulorum naturas huiusmodi Dei gratia prætermissa æstimemus. Cætera quidem animantia (vt primo libro de Vsu partium, apud Galenum legitur) natura magis & instinctu quodam artem aliquam exercere videntur, quam ratione: Apes videlicet fingere alueolos, thesauros & labyrinthos formicæ, nere & texere araneæ, in hæc aut illa alimenta ferri, hæc aut illa venena deuitare animantia cætera, cornibus petere vitulus, etiam ante nata cornua, equus calce mollibus adhuc vngulis, aper genis, cum adhuc magnis dentibus caret, minoribus vero dentibus quos habet, & quibus mordere posset, non mordet, quoniam animi facultas, quæ exertis ad genas dentibus est vsura, ipsum impellit, vt ea vtatur parte, non alia. Sūt enim ipsorum animis, huiusmodi artes, instinctus, aut impetus, natura insiti quibus

guber

gubernantur, & animi quodam motu, impetu ve feruntur: taliaque ipsis, aut arma, aut instrumenta, tributa sunt, qualia ad animi dictum impetum, dictasque artes exequendas idonea fuerunt. Homo vero politicum, & pacificum animans, ratione potius, quam animi impetu gubernandũ, nec arte aliqua ingenita opus habuit, nec aliquo armorũ genere, quo eiusmodi exequeretur artẽ: sed rationem habuit imperatricẽ & inuẽtricẽ omniũ artiũ, & quæ merito ars ante artes appellatur: & manus cui in obsequium rationis, omniũ artium instrumenta, tum bello, tum paci idonea, parare facile potest. Ob idq́ merito, organũ ante organa manus appellatur: manu enim omnia arma parat, ensem, hastã, balistam, sclopetrum, atque bombardam, quibus cominus & eminus vulnerat: loricam, galeam, brachialia & fœmoralia ferrea, quibus corpus suum munit: domus & alta mœnia quibus secure dormit: equum domat, quo vtens velocitatem & feritatem leonum superat, & sedens ex alto, quãcumque feram tuto percutit: laqueos & retia nectit, quibus quæ in mari, terra, & aëre sunt expiscatur, velut omnium eorum dominus: nauem facit, lyram, forcipem, & alia artium instrumenta: lanam tondit & texit, diuersisque operimentorum & vestimentorum generibus, corpus suum ornat: leges scribit, simulachra & templa dijs erigit, commentarios speculationis componit, nobisque licet modo colloqui cum Platone, Euclide, Hippocrate, Mose, Paulo, Hieronymo, Cicerone, & alijs veteribus: quoniam quæ ipsorum ratio excogitauit, eorundem manus scripsit. Huius etiam beneficio, arma omniumque artium instrumenta, assummimus & deponimus, induimus & exuimus, iuxta rationis dictamen, quod nullatenus liceret facere, si aliquod operimentorum & armorum genus, nobis esset innatum vt brutis: nec enim illud deponere, nec aliud assumere fas esset. Quare præstitit (vt Galenus aduertit) pro corporis nuditate manus, & pro animi inertia, imperitiaque, rationem accepisse.

Durum autem corpus, atque adamantinum, non decuit obtinuisse, quoniam ad sensus & intellectiones esset ineptissimum: nam & inter homines, qui duri admodũ atq́ densi sunt, rustico sunt intellectu, molles vero carne, esse aptos mente, experimẽto didicit Aristoteles. Nec vero si aliqua functione, præstet animans homini, statim perfectius homine euadet: non enim melius cum lince factum est, quoniã videndi præstet acumine, aut cũ struthiocamelo, quoniam lapides & ferrum coquat & exterat, deest enim ipsis rationis vsus, manus atq́ lingua, quæ hominẽ illustrant, & diuinum reddunt. Nec inter homines etiã ipsos, rationis vsum habentes, statim ac aliquis aliqua præstat functione, reliquis præferri debet: corpus enim temperatum (vt scribit Galenus, libro de optima nostri corporis constitutione) singulis intemperatis, aliqua in re inferius est, ante omnia tamen potissimum est deligendum. Quod vero plurima indigeat opera, tum ne abortiatur, tum vt educetur, & sanus degat, ex perfectione depẽdet: quæ enim imperfecta sunt, suapte spõte seruãtur, carẽt enim perfectione quã amittãt: quãto vero perfectiora sunt, tãto pluri indigẽt apparatu: quæ

n autem

autem multis indigent, pro salute & custodia, nihil mirum si pluribus morbis, & à multiplicibus causis conflictentur. Plura enim sunt in quibus deficere possunt, qui plurimis ad integritatem habent opus. Nec plus admirationis habet, mors immatura, siquidem hæc morbos sequitur. Nuditas ergo, imbecillitas, morbi, atque mors immatura, ad hominis perfectionem attinent, tantum abest vt ab ea quid quam detrahãt. Necesse præterea est, vt qui sua natura est mortalis, per omnes ætates sit mortalis, nunquam enim est conditio mortis aliena, ab eo qui aliquando moriturus est, nec immortalitas cum mortalitate coniũgi vlla ratione potest: nec si cohærere possent, decuit hominem, ante senectutem mori non posse: fieret enim insolentißimus, & humanitate omni careret. Nã fere iura omnia humanitatis, quibus inter nos cohæremus, ex metu, & consciẽtia fragilitatis oriũtur, vt elegãter docet Lactãtius firmianus, libro de opificio Dei, cap. 4. quia enim imbecillis est homo, nec per se potest sine homine viuere, ideo sociatus alijs, mansuetus & minime ferus fit. Quod vero de sepultura sua cogitet, sumptuosa sepulchra, mausoleaq́; ædificet, quò corpus suum reponat, honestatis & immortalitatis est inditium. Si enim cæsar dum occideretur, cauit vt honeste caderet, cur non vt honeste reponatur prouidebit? Qui item surrecturus est, & in carne propria iterum victurus, consulto propriam carnem, quã rursus est accepturus, templis Deo sacratis custodire curabit. Quo fit vt qui hominem infirmari, & dehonestare student autores, proprias voces ignorẽt, eius enim ingentem nobilitatẽ, vel ipsa augent ipsorum ludibria. Ridendi quoque sunt ij quibus nulla vitæ ratio placet: nam sunt qui commoditatibus non exiguis, in vnoquoque vitæ genere gaudent, vt duo sequentia è Græco in latinum, per Erasmum versa, iocantur Epigrammata.

Quod nam iter, humanæ cupias insistere vitæ?
Quoquo te vertas, omnia plena malis.
Litigijs causisq́; forum strepit vsq́; molestis.
Perpetua cruciat, sollicitudo domi.
Enecat aßiduis rus triste laboribus, vndas
Et freta si sulces, mille pericla præmunt.
Viuenti peregre, si res tibi suppetit ampla,
Cuncta miser metues, nec bene tutus ages.
Rursum si vacuæ pendebunt æræ crumenæ,
Vt durum ac miserum est, hospitem egere virũ.
Coniugium sequeris, quanta hic te cura sequetur?
Desolatus eris, si sine coniuge eris.
Si tollis sobolem, multo educanda labore est.
Non tolles, orbi lumine vita vacat.
Si iuuenis fueris, vaga & inconsulta iuuenta est.
Viribus effœta est cana senecta suis.

Ergo

Ergo quid reliquum est quæso, nisi sanus vt optes
Alterutrum, aut nunquam tristibus è finibus
Materni prodijsse vteri, aut vbi protinus illinc
Exieris, stygias abdier in latebras.

Quamlibet immo viam vitæ ingrediare licebit
Vndiq; blanditur plurima commoditas.
Concio si placet atq; forum, hinc vberrima famæ
Materia, hinc ingens gloria colligitur.
Hic bene tractandis prudentia callida rebus
Exeritur, rursum vita quieta domi est.
Rura petis, vario illic oblectamine mentem
Naturæ facies pascet, amœna tuam.
Dulcia prædiues lucra, suppeditauerit æquor.
Si peregre viuis, resque tibi superest,
Multus honos comitatur: habes nihil, ergo pudoris,
Est minus, ipse tibi conscius vnus eris.
Vxor ducta tibi est, domus optima proinde futura est.
Non ducta est, curis exoneratus ages.
Si tibi dulce patris cognomen, pignora nata
Donant, & quod ames, vnde & ameris erit.
Orbus ages, orbi est sine sollicitudine vita,
Quam patribus sobolis ferre alitura solet.
Vt constant viridi, roburq; vigorq; iuuentæ:
Commendat pietas sic sua canitiem.
Nil igitur video causæ, cur alterutrum optes,
Aut nasci nunquam, aut interijsse statim.
Quando quidem humanæ, quæ tandem est portio vitæ
Non optanda bonis, atq; adamanda suis?

Ex Cornario.

Non ego fortunam, nec spem, nec deniq; curo
Fraudes, optatum portum ego contineo.
Nam sum homo, sum pauper, libertatemq; reseruo
Diuitiæ nullæ quam violare queant.

Libri de hominis procreatione à conceptu
vsq; in partum, finis.

APPENDIX QVO DOCEMVR quid naturale, quid ve miraculosum, in conceptione, & partu, domini nostri Iesu Christi interfuerit.

CVM de hominis procreatione, atque partu tractaui: eo fluxit oratio, ut de hominis perfectione, quantumq; reliqua superet animantia mentio esset. Inter ea autem quæ hominem nobilitant & strenuum reddunt, præter ea quæ sibi ex natura insunt, Dei gratia in humanatione filij Dei impartita, principatum tenet. In qua cum multa fuerint naturalia, & multa supra naturæ vires, philosophi fuerit Christiani inuestigare quid naturale, quid ve miraculosum in conceptione, procreatione, atq; partu filij Dei interfuerit: quantumque hæc à conceptione & partu naturali distent, quod hic dicere paramus: à prima inchoantes differentia, quod beatissima virgo concepit sine viri semine, & peperit filium perfectissimum, & præ filijs hominum speciosum: conceptio autem atque naturalis partus, sine masculo fieri non potest. Gallinæ sane oua suapte sponte gignunt, subuentanea tamen, & imperfecta, pullisque creandis inepta. Fœminæ ex se, nullo externo auxilio accedente, molam & informem carnem concipere possunt, fœtum autem perfectum minime. Videtur tamen obstare, quod semen fœminæ (apud Galenum) non modo præstat materiam generando fœtui, sed vim etiam & efficientiam: quare si in fœmina adest vtrumque principium, actiuum (inquam) & materiale, videtur etiam posse fieri, vt ex se ipsa generet sine viro. Hanc difficultatem vidit Galenus, secundo libro de Semine, & respondit, quod viragines, quæ calidæ adeo sunt, vt semen crassum, calidum, & fœcundum obtineant, licet concipere possent, nequeunt fœtum absoluere, & in finem vsque gestationis vteri alere: menstrua enim talibus deficiũt, ex quibus fœtus alimoniam capiunt. Frigidiores vero quæ semen tenue frigidum, & minime glutinosum habent, quanuis efficientiam præstent aliquam, exigua tamen est, & quæ generando fœtui minime sufficit. Quæ sane mihi semper displicuit solutio. Primo, quoniam si viragines illæ concipere possunt, nullumque nec actiuum nec passiuum ipsis deest principium: nihilque deest ad fœtus exactum complemẽtum, præter alimentum nouem mensibus suffecturum: poterit mulier, saltem cum magno sui detrimento, plurimũ videlicet emaciata, tot mensibus fœtum enutrire. Secundo, quoniam viragines, robore virium & calidi innati præstant reliquis, quare plurimum alimentum conficient pro se, & pro fœtu enutriendo. Tertio, nam viragines dictæ validissimæ sunt, ad tollerandas venæ sectiones, & largas sanguinis profusiones ob virium robur, ergo & ad fœtũ nutriendum sufficient. Quarto, nam ex Galeni oratione infertur, quod viragines promptius concipiunt, siquidem ex se se sunt

sunt sufficientes sine adiutorio masculi ad concipiendum, cum tamen nullæ ex experimento quotidiano, sint ineptiores ad conceptum, etiam viro nuptæ. Quinto, nam viraginem nouimus, quæ filios & filias peperit plures, citra damnum aliquem aut sui iacturam, toto enim prægnationis tempore valida erat, colore viuido prædita, & ad actiones solitas prompta, & expedita permansit: tantum abest, vt alimentum defuerit enutriendis conceptibus. Vnde sine menstruis mulierem cõcepisse, & peperisse, tradit Hippocrates. 2. libro Epidemiarum, parte. 2. sententia. 16. quod etiam experimento edocti, notarunt Forliuiensis, prima primi, & Gaynerus, tractatu de ægritudinibus matricis: cum enim per ætatem non est negatum parere, qualiscumq; vteri irrigatio, sufficit ad conceptum. Sexto, nam Galenus putat, admodum frigidas, principium actiuum habere inefficax, & plurimũ calidis, deesse sanguinem pro alimento, medios tamen status non percurrit: quis autem vetat, mediam dari temperaturam, quæ nec caloris copia, vniuersum sanguinẽ absummat, nec eiusdẽ inopia sit inefficax? Vltimo, nam si testes habeat calidos fœmina, & quales pro crasso, lento, calido, & fœcundo semine generando requiras, reliquo corpore potest frigidior, atq; humidior esse, & more aliarum fœminarum menses habere. Hæc igitur habens principium actiuum, & passiuum, & sanguinem abundantem (à Galeno requiro) cur suapte sponte cõcipere & fœtũ absoluere nequit, nullo accedente masculo? Quid ipse responderet haud scio, nobis vero dictum supra est, & nunc rursus repetere placet, quod huiusmodi mulier, sine masculo non concipiet, ob masculositatis defectum: vterque enim sexus, ad liberorum procreationem, in animantibus perfectis est necessarius, quod scilicet mas, & fœmina, in vnum commisceantur. Diuersitati autem animantium diuersa respondet commistio, prout cuiusque natura poscit: quædam enim ante coëunt iacentia, vt homines: alia inuersa, vt quadrupedia cũcta: quædam amplexu quodam, vt serpentes inter terrestria, & inter aquatilia sepiæ: & pene infiniti sunt modi, quibus congrediuntur, inter quos erinaceorum non est omittendus, erecti namque venerem agunt, quoniam superuenire non possunt propter aculeos, ideoque ocyssime coëunt: estque omnibus qui cõmiscentur, ea communis conditio, vt mas, fœminis membrum imponat, & semen in eius vterum deriuet, vt vtroque sexu, atque semine commistis, nascatur proles. Imperfectissima vero animantia, quæ putredine prouenere, nullum sexum, nec masculum, nec fœmineum requirunt, sed solam innati caloris vim, quæ constare faciat, segregata per putredinem, vt quarto libro Metheororum, & 3. libro de generatione animalium, loquens de animalibus, quæ sponte oriuntur, Aristoteles est autor. Hæc autem quæ putredine prouenere, si pariunt, non sine semine & commistione parient: mures enim ex putredine genitos commisceri & parere videmus, quanuis secus visum fuerit Aristoteli. Media quoq; animantia, quæ ortis sponte sunt perfectiora, & maxime perfectis comparata, imperfectiora, licet non commisceantur, nec duorum congressus sit necessarius, ambo tamen sexus, concurrant oportet, nam Aristoteles in plantarum seminibus

vtramq́; vim permistam statuit, & masculam & fœmineam. Quod etiam in apũ genere statuere oportet, de eis enim sacra, sic canit ecclesia, O vere beata & venerabilis apis, cuius nec sexũ masculi violant, fœtus non cessant, nec filij destruunt castitatem. In conceptione ergo domini nostri Iesu Christi, Maria virgo præstitit materiã, & sexum fœmineum: pater vero omnipotens, spiritus sancti operatione, masculositatem (alioqui ex natura necessariam) suppleuit: & ideo virgo concepit, & peperit, filium suum atque Dei.

An vero Maria virgo, eandem specie materiam præbuerit, ad generationẽ Christi, quam aliæ præstant mulieres, ad generationem prolis dubium est. Cui respondendum est, ex beato Thoma. 3. parte, quæst. 31. artic. 5. in responsione, vbi inquit quod ad naturalem modum generationis Christi pertinet, quod eius materia, de qua corpus eius conceptum est, sit conformis materiæ, quam aliæ fœminæ subministrant. Primo, quoniam multiplicatio miraculorum sine necessitate, non est admittenda. Secundo, quoniam nisi ex materia eadem specie, cum illa quam aliæ matres subministrãt, Christus fuisset ortus, non esset filius naturalis Mariæ virginis, sed solius Dei patris, qui ex quauis materia, posset eũ producere in vtero virginis. Quod vero materia quã reliquæ mulieres generationi præstant, sit semen (vt Galenus voluit) & non sanguis, (vt Aristoteles) dictũ à nobis lib. de Semine est. Quare quæ apud Thomã sequũtur verba, nõ probamus, postquã enim dixit, quod ad naturalẽ modũ generationis Christi pertinet, quod eius materia, de qua corpus eius conceptũ est, sit cõformis materiæ, quam aliæ fœminæ subministrant, ad conceptionem prolis, hæc subdit ad verbum. Hic autem apud Aristotelem, est sanguis mulieris, non quicumque, sed perductus ad quandam ampliorem digestionem, per virtutem generatiuam matris, vt sit materia apta ad conceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptũ. Quæ non placent, Primo, quoniam nihil aliud est semen, quam sanguis vlterius coctus, atque elaboratus adeo, vt aptus fiat generationi, quare latenter incidit in id quod vetare studuit. Secundo, nam ex puris sanguinibus Mariæ, corpus Christi fuisse formatum, adstruxit ibidem beatus Thomas: sanguis autem coctione vlteriori subactus, à sanguinis puritate tantum recedit, quantum ad substantiam membri coquentis, & assimilantis accedit magis. Nec obstat altera ratio, quam subdit Thomas, in hũc modum. Semẽ fœminæ cum quadã concupiscientia resoluitur, sicut & semen maris: in beatissima autem virgine, nulla fuit concupiscientia, quare nec semen præstitit Christo generando idoneum. Sed debile admodum est argumentum, Primo, nam interdum semen eiaculatur, sine concupiscientia, vt in profluuio seminis fere continuo, & paulatino: quod non modo sine oblectatione, verum etiam sine sensu fit. Secundo, nam sanguinẽ etiam cũ cõcupiscientia elidi, manifestum fecere, salacissimi quidam homines, qui adeo veneri operam dedere, vt semine vniuerso prius exhausto, deinceps sanguinem, & animã postremo, magna cũ delitia & oblectatione dederint. Quin nec mictioni vrinæ, sua deest delitia, tanta est illarum partium ad oblectationẽ

per-

percipiendã insita vis. Tertio, nã in Maria virgine non fuit eiaculatio, aut seminis, aut sanguinis, sed ab spiritu sancto, huius aut illius clã fuit in vtero facta collectio, sine libidine, aut oblectatione aliqua, omni virginitate, corporali, & mentali, illæsa seruata: nam qui Euam sine dolore, de costa Adæ secreuit, melius sine voluptate, de virginis corpore, semen secernere, & in vtero colligere potuit.

Secunda differentia, huius conceptionis & partus à reliquis, est virginitatis ante partum, in partu, & post partum. Ante partum quidem, tempore scilicet cõceptionis, poßibile est mulierem non deuirginari, sed conceptum fieri, ex solo obscœnarum partium attactu, vtriusq; semine effuso ad os vteri externum: tunc enim contingit sæpe, ex vteri auiditate, trahi intus semẽ ad cauitatẽ, & concipi, etiam si penẽ ad vteri ceruicẽ nõ indat masculus. Clausa etiam quæ deuirginari nequit, hac ratione concepisse est visa, tãtillo scilicet viri semine (in roris, aut forte vaporis formam) attracto, vt autor est Auicenna, vicesima prima tertij, tractatu quarto, capite primo. Quod autem refert Auerrhous, de fœmina vicina sua, secundo libro collectionum, capite decimo, quæ cõcepit attracto semine virili, ex aqua balnei, impoßibile esse duco. Primo, quoniã vtriusq; semina sunt necessaria, quare ipsa non effundente, nõ fieret conceptio. Secundo, nam semen in aqua effusum, etiã calida, necessario vim genitricem, & spiritũ amittit (ex minori enim occasione solet amittere, nã si quis longo admodũ sit pudẽdo, aut si semen non adeo viriliter eiaculetur, sed paulatim magis, seminis vis gignẽdi extinguitur, ob morã ex lõgo spatio, aut ex motus tarditate cõtractã) Multo ergo magis in balneo derelictũ eã vim amittet. Quanquã autem sine corporali deuirginatione, fieri ex natura addictũ modũ poßit cõceptus, fieri tñ nequit, sine cõcupiscẽtia, & carnis oblectatione: falsum enim est quod Auerrhous, ex multarum mulierũ testimonio affirmat, ipsas concepisse sine oblectatione, & seminis emissione. Ita enim loco citato scribit: "Et postquam legi libros Aristotelis, ego quæsiui à multis mulieribus de hoc, & responderũt, quod plures in prægnatæ fuerũt, absq; spermatizatione, & etiã si displicuisset ipsis coitus, & etiã vidi plures ex istis impregnatas, quæ fuerãt à masculis violatæ." Id tamẽ falsum nos esse scimus, testimonijs multarum, quæ sæpe sæpius, huius rei fecerũt periculũ. Nec sunt audiendæ quædã, quæ castitatem simulantes, perhibent se se, nulla fuisse oblectatione detentas, sed omnia per vim fuisse perpessas: Primo, nam obscœnarum partium confricatio, etiam si inuoluntaria sit, voluptatem mouet: nam si scabiosũm inuitum scalpas, non ob id dolore sed voluptate afficies. Secundo, nam vterus ex semine virili, quantumuis per vim & nephas indito, oblectatur: ob conuenientiam obiecti cum sensorio, quæ potißima dilitiæ causa est. Tertio, nam magna ex parte, quanuis actus violenter incipiat, prosequutio fit voluntaria. Non sunt ergo huiusmodi fœminæ audiendæ, nec in confeßionibus admittendæ, sicut enim dulce per vim, in linguam inditum, necessario gustatum dulcem facit, ita obiecta reliquorum sensuum, suis organis insidentia, si voluptuosa fuerint, voluptatem, & si infesta fuerint, dolorem mouebunt. Quanquam ergo sine corporali deuirginatione, fieri ex natura

posſit conceptus, non poteſt tamen ſine concupiſcientia, & carnis oblectatione, à quibus mundiſsima virgo fuit immunis. Vnde angelo nuncianti reſpōdit: Quomodo fiet iſtud, virū enim non cognoſco, & deſtinaui nullum cum viro habere cōiugale cōmercium. Deipara enim virgo, nō modo virginitate corporali, verum intellectuali etiā ac voluntaria, ſupra omnes virgines inſignita: naturæ modum, in cōcipiendo filium Dei reſpuēs, alium ſupra naturam quæſiuit, de quo angelū interrogat. Angelus vero dñi, ad eam reſpondit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi, ab æſtu ſcilicet cōcupiſcētiæ, vmbra enim opus nō eſt, niſi propter æſtum qui eſſet non protegente vmbra. Sacratiſsima autem virgo conſenſum præbuit, ijs ſolum, quæ angelus annuntiabat, ſcilicet ad ſpiritus ſancti ſuperuentum, obumbrationem, & virgineum filij Dei conceptū: ob idq; Deo ſe tota ſubijciēs, dixit: Fiat mihi ſecundum verbum tuū, quo grandia, virginei conceptus, mihi nūcias miracula.

Dum petulās aliqua, aut virgo, aut clauſa, ex immundis cum viro attactibus cōcepit, & voluntariam virginitatem, caſtitatiſque virtutem corrupit, partus tempore, corporalis virginitas, velamina, & quod hymenæum appellant, neceſſario diſrūpuntur, lacerantur, & vteri os, & oſſa pubis aperiuntur, non ſine dolore vehementi partium omnium, quarum ſoluitur continuitas. Fabuloſum enim eſt, quod Plutarcus refert, matrem Ciceronis, ſine dolore eum peperiſſe: licet leuiorē dolorē fuiſſe perpeſſam, non ſit abſonum. Nam conceptui exiguum ſemen, aut roris, aut vaporis forma attractum ſuffecit: in partu vero corpus grande & ſolidum pellitur, quare corporalis virginitas, ſeruata in conceptione, corrumpetur in partu, aut partus nō fiet, interempta muliere ſimul & fœtu, præ impotentia pariendi.

Si in partu (vt mox diximus) aut deuirginātur omnes, aut intereunt, quæ à partu ſuperſtites manent, virgines eſſe nulla ratione quibūt. Hæc ergo fuit Mariæ virginis dos, hoc priuilegium, vt virgo eſſet ante partum, in partu, & poſt partum, virginitate corporali, voluntaria, & mentali. Nā à peccato & originali, & actuali, Dei beneficio domū ſibi parantis immunis, ab omni cōcupiſcientia, & carnis deordinatione, fuit libera: quare Deo ſe tota deuouit & tradidit. Pater autē omnipotēs eam in ſponſam accipiens grande incarnationis, & filij Dei humanationis myſteriū, fuit in ea clā operatus, & Deus homo factus eſt, ſanctificatus & beatus. Tēpore autē partus, ſine diſruptione, cōtinui ſolutione, dolore aliquo, labore, oris vteri, & oſsiū pubis apertione, aut laxamento, peperit filiū Dei patris atq; ſuum: nā qui in aſcēſione cælos penetrauit, & non diſrupit, is ipſe ex Maria virgine naſcebatur, & a ſui initio, omnium dotum habuit complementū. Quare poſt partū manſit, non modo ſuperſtes & viua, ſed prorſus ſana, integra, & inuiolata: nulloq; indiguit externo præſidio, nec lecto, nec domu ſtrenue parata, nec miniſtrante aliquo: Ipſa enim media hyeme, & ſibi & filio ſuffecit, Deum collaudans, filio miniſtrans, pannis obuoluens, angelis congaudens, paſtores euangelizantes audiens, & reges adorantes, ac munera offerentes excipiens, laurea nunc in cælis, ſupra omnes virgines, ac cælites inſignita.

Aliud

Aliud statuunt theologi discrimen, inter conceptionẽ dñi nostri Iesu Christi, & nostrã: quod in hac, conceptũ semen, paulatim organizatur, spatio scilicet quadraginta dierum, aut paulo ampliori: exactam autem conformationẽ, sequitur animatio. Dñs vero Iesus, statim ac virgo cõsensum præstitit, spiritus sancti operatione, fuit cõceptus, integre conformatus, & animatus, & qui ab æterno Deus erat, in momento factus est homo, nulla organizatione quadragenaria præmissa. Quod probat sanctus Thomas. 3. parte, quæst. 33. artic. 1. dupliciter, Primo, ex infinitate virtutis actiuæ patris, quæ ratio tantum concludit de poßibili, vt Gaietanus ibi. Secundo, ex persona filij, cuius corpus formabatur, indecens enim foret, humanum corpus accipere, nisi formatum. At cum in actu conceptionis, filius se humiliauerit, nescio quam indecentiam videt, in maiori humiliatione. Et certe minus decẽs foret, iniuriam, ignominiã & mortem pati, quæ pro nobis passus est. Post mortem item, persona filij, mansit cũ forma cadaueris, quæ ignobilior est, anima vegetante embrionis, & cõcepti seminis. Aliam subobscurius rationem insinuat, quæ (me iudice) maioris est momenti, & quãtum potui intelligere est huiusmodi. Conceptio attribuitur filio Dei, per solam naturæ humanæ assumptionem: natura vero humana, sine anima intellectuali constare non potest: hæc vero anima nisi in materia organizata non introducetur, ergo in instanti conceptionis, corpus Christi fuit animatum, & integre cõformatum. Maius accedit ex symbolo testimonium, in quo Iesum Christum conceptum esse, affirmat ecclesia, nunquam autem fuit conceptus, nisi in illo primo instanti, ergo in illo fuit animatus, & formatus: & in eo plena veritate dici potuit, Deus est homo, & homo est Deus, & Christus qui conceptus est, & in vtero clauditur, vere homo est, & vere est Deus, neque ideo minus homo, quia Deus, neq; ideo minus Deus, quia homo. In illo enim ipso instantiali puncto, siue momento, diuinam naturam, cum humana natura, in vnum suppositum, in vnum indiuiduum, in vnã personam, mirabiliter coniunxit & couniuit, quod sine animatione & integra formatione fieri repugnat. Obijcit autem Thomas, quod ad formationem corporis Christi, requirebatur motus localis, quo semen, aut purißimi sanguines de corpore virginis, ad locum generationi congruum peruenirent: nullus autem motus localis, est instantaneus, ergo corpus Christi nõ fuit in instãti formatum. Respondet autẽ, quod formatio corporis Christi, fuit facta in instanti: quæ vero antecedunt formationem, vt cursus ille sanguinis ad vterum, necessario fuit in tempore, ob succeßionem necessario annexam motui. Sed contra est, quod cursus ille sanguinis ad vterum, non fuit ante consensum virginis, in instanti autem consensus, facta fuit conceptio, ergo cursus sanguinis, non fuit conceptioni præambulus: sed simul in eodem instanti, quo consensum præbuit virgo, materia corpori Christi formando idonea, cucurrit ad vterum, & idem Christus dñs noster fuit conceptus. Nec mirũ, quod qui mundũ in instãti creauit olim, motu præambulo conceptionem retardante non indiguerit. Hic autem aduertere expedit, quod quanuis in hac filij Dei humanatione, atq; incarnatione, pater omnipotens supplens

vicem patris, nulla mora retardante indigeat, Maria virgo quæ actionem matris debuit exhibere, eam ex se, & citra miraculum, nequiret in instanti præstare, nisi is, qui vim patris suppleuit, sua etiam omnipotentia, efficaciam materni seminis, in infinitum augeret: nam quæcumque finita virtus, tempore indiget ad actiones, nullaque tam celeris excogitari potest, vt in instanti perficiatur.

Sed dubium est, nam si in illo instanti, corpus Christi fuit formatum, & animatum, quadraginta dies, qui solent tribui organizationi, deberent detrahi, de mora gestationis in vtero: nouem autem mensibus, Mariam virginem vtero gestasse, recepit ecclesia: Ergo in illo instanti, non fuit integre formatum, & animatum, Christi corpus. Dicendum primo ex magistro, quarto libro sententiarum, distinctione tertia, quod integra formatio, fuit in primo instanti, ex corpore admodum pusillo, quod præ paruitate, vix appareret formatum: tempore autem quadraginta sex dierum augebatur, & perficiebatur, ad eam quantitatem quam habuisset, si in illis quadraginta sex diebus, foret corpus illud formandum: & propterea tot dies, in dominici corporis perfectione interuenisse, dixit Augustinus, quarto libro de Trinitate: Ob idque dies illi, non sunt à tempore vteri gestationis detrahendi. Dicendum secundo, quod quanuis à primo instanti, quantitatem haberet Iesus, quam reliqui vnius mensis habent, non tamen ob id, eos dies detrahere oporteret, nam decimestres partus, maxime naturales sunt, & mediocrem magnitudinem non excedũt, vt supra docuimus. Ex quo altera iam consurgit dubitatio, nam si decimus mensis, est maxime naturalis: cur dominus Iesus, totius naturæ parens, non fuit decimo mense natus? Cui nos respondemus, dominum nostrum, non modo natum fuisse mense decimo, sed inter dies à natura statutos naturali partui, natus fuit in die maxime naturali: naturalissimus enim partus, fit nono mense expleto, quare necessario incidit in primos dies mensis decimi, puta in decem dies priores, vt ex Hippocrate supra retulimus. Non est autem credendum, omnes hos decem dies, æque naturales esse, sed inter ipsos, vnus est maxime naturalis, quintus nempe dies, qui cum teneat medium, inter duo extrema naturalia, maxime naturalis sit oportet. Dominus ergo noster Iesus Christus, fuit natus nouem mensibus, & quinque diebus: totidem namque dies intercedunt, à die vicesima quinta Martij, in vicesimam quintam Decembris diem, non expletam, sed affectam: & si numerum dierum spectes, ducentos & septuaginta quinque dies reperies, nouem autem menses, ducentis & septuaginta diebus explentur.

Nõ modo in instãtiali cõceptionis momẽto, dñs noster fuit cõceptus, cõformatus, & animatus, vt diximus: verũ etiã tres tunicæ, amnios, farciminosa, & choriõ, & vena atque arteria vmbilicalis, & quæ ab his nascuntur venæ & arteriæ, cum venis atque arterijs beatissimæ virginis copulatæ, à Deo patre, spiritus sancti operatione sunt productæ: Nam persimilis factus est nobis, & sicut nos per venas atque arterias plures, ab vmbilicalibus enatas, nectimur matri, & nutrimentum ceu per

radices

radices quasdã trahimus, ita & dñs Iesus, per eadem vasa fuit ligatus, cum vasis vteri beatißimæ virginis, à quibus nutrimẽtum accepit: Et sicut ex nutritione nostra, necessarius excrementorum prouentus fuit, & tunicas natura parauit, quibus colligerentur, & asseruarentur in partum: ita dñs noster, hæc excrementa nõ fastidiuit, sed sudore intra amnium contento, & vrina in tunica farciminosa acceruata, eius corpus alluebatur. Quanuis autem hisce excrementis præeuntibus, vt reliquæ fœminæ, pro partus facilitate, non indiguerit beatißima virgo (erat enim diuinus, & omni humana facilitate, facilior futurus) attamen simul cum fœtu fuere expulsa: non enim est cur credamus, in vtero virginis relicta, aut à Deo in nihilum redacta fuisse. Nec video oportere, partum hunc, fuiße sanguinis prorsus expertem (nisi ecclesia aliter decernat) Corpus enim Iesu, ex puriore sanguine matris, more aliarum enutritũ, fæculentũ & excrementitiũ sanguinẽ, reliquisse in corpore virginis, qui deberet expurgari est verisimile. Nam cũ beatißima virgo, non esset sterilis, quolibet mense à duodecimo anno, more aliarum virginum, menstruasse est credendum: quod si ita erat ante partum, post partum cum vberior purgatio, & sanguinis magis excrementosi, maior copia esset deturbanda, verisimile est, aliquot dies menstruasse. Paulo enim minus necessaria, ac naturalis est fœminis, hæc purgatio, quam mictio, & alui exoneratio: quæ nemo verebitur in beatißima virgine, nec in dño nostro Iesu statuere. Et forte vt suspicatur Gaietanus. 3. parte. quæst. 35. artic. 6. in responsione ad tertium: Angeli in mirabili illo partu ministrantes, clam sunt operati, omnia excrementosa emundantes, absque ablutione alijs in partubus neceßaria. Quanuis (inquit) à ratione remotum non sit, vt mater ipsa edocta ab angelis, omnia perfecerit. Primũ autem rationabilius videtur, vt & manus virgineæ, ab huiusmodi obscuris, seruarentur immunes, & mẽs ipsius, ad tãti gaudij fructus, magis vnita esset, & citius omnia expediretur, & Ioseph fidens, tã cito, tã mũde, tã expedite cernens, ventrem euacuatum, & infantem editum: impletum esse experiretur, quia quod in ea natum est, de spiritu sancto est, & cum expedita matre, adoraret natum mundi dominum. Et licet publica miracula, ab infante fieri non debuerint, ne phanthasma putaretur illius humanitas: secreta tamen quæ ab hac suspitione aliena sunt, non dedecet ipsum effeciße, ad virginis matris obsequia: vt suauis semper sit omnium dispositio à diuina procedens sapientia. Hactenus Gaietanus. Quæ omnia non aliter affirmamus, quam si ecclesiæ, & dominis Theologis, visa fuerint, religioni nostræ cõsentanea: omnia enim quæ ab ecclesia Romana, & sana doctorum Theologorum sententia deuiarint, nos detestamur. Interim vero clarißime ac excellentißime dux, doctißimorum hominum, qui tibi semper aßistunt, censuram optamus: nec sine te nobis fidimus, efficit enim nescio quo modo φιλαυτία vt omnes proprijs in rebus fallamur, & in alienis perspicaciores simus. Falli autẽ in rebus humanis, ac prorsus naturalibus, vt fastidiosum est, & valde molestum: ita in diuinis, de quibus nunc agimus, periculosum, & minime tollerandum.

Ad

Quid naturale quid ve miraculosum

Ad eudoxum Theologum, qui ab autore quæsiuit, *quid naturale, quid ve miraculosum fuerit in Conceptione, qua Anna Virginem matrem concepit.*

INGENII credo mei experiundi gratia doctus Theologus cum sis, à me Medico, & omnis Theologiæ experte, Theologã quæstionem sciscitaris. Et forte quod videris nostro tractatui de hominis procreatione, non exiguam gratiã fore allaturã, id facis. Nolẽ sane doctis chachinũ mouere, quòd videant me immensum lapidẽ volutantem, in solo alieno. Si quid tamen vitij est, tibi potius inuitanti, quam mihi obsequenti imputabunt: tu videris & si minus tuis auribus arriserit, & à nostræ sanctißimæ fidei, vel tantillum deuiauerit oraculis, lacera, & igne concrema. Sin minus nostro tractui insere, vt fastidio ex tanta rerum naturalium lectione affectis, sit ceu diuerticulum, aliquod leuamen allaturum.

Quid Mariæ conceptio peculiare habuerit, quæris mi eudoxe, an omnia scilicet fuerint in eius conceptione, ex cõmuni ordine naturæ facta, an aliud quidpiã Deus, in matris suæ creatione, clam fuerit operatus, præter naturæ legem & morem inuiolabilem. Cui dicendum, quod supra naturæ ordinem, fuit Ioachini & Annæ sterilitas, in fœcunditatem mutata, ob preces quas ad dominum frequenter fundebãt: nõ fuit tamen Anna sola, hoc miraculo gauisa, sed & Sara, & Elyzabeth, quæ steriles & senescentes, supra naturæ ordinẽ conceperunt: ex masculi tamen accessu carnali, pudendorum attritu delitioso, & seminum in vtero effusione, quæ ab ipsius vteri facultate contentrice concepta, & plantatitijs quibus in, gniuntur facultatibus vsa, in embriones fuere mutata, & vltimum apparatum ad animæ rationalis superuentum acquisierunt: qua etiam introducta, sensus primo datus est, deinceps motus, & maximo præeunte dolore, Maria, Isaac, & Ioannes sunt editi: & secundæ ac velamina, quibus tegebantur, & illigabantur vtero, simul cum sanguinis multa copia, mox fuere sequutæ, ita vt omnia, quantum ad corpus attinebat conceptuum, & ad actiones, ac paßiones, vtero gestantium & parientium, fuerint in ipsis prorsus naturalia.

Quantum vero ad animam necessarium est vt credamus, Deum matri suæ præstitisse, quidquid gratiæ conferri potuit, vt immunis & munda esset, à peccati macula: nam in laudem Christi redundat, Mariæ priuilegium, sanctitas, & ab omni peccato exemptio & absolutio: vnde Canticorum. 4. dicitur: Tota pulcha es amica mea, & macula non est in te. Quo autem tempore hæc gratia fuerit Mariæ facta, an ante animationem semini concepto, & embrioni ex eo creato, an vero post animationem, dubitant theologorum præcipui, è quibus sanctus Thomas credit, ante animationem, non potuisse mundari, à peccati originalis culpa, id enim nisi

per

per gratiam fieri esset impossibile, inanimatum vero & ratione carens, neq; culpæ, neque gratiæ est capax: ergo ante animationem mundari nequiuit. Ex quo colligunt, quod post animationem fuit sanctificata: nam si non fuit ante, ergo fuit post, & ex consequenti prius fuit animata quam sanctificata. In illo ergo priori, anima eius, peccati originalis maculam, ex carne infecta contraxit, quæ per gratiam illico ipsi factam, fuit mundata.

Sed multipliciter peccant. Primo, nam si semen inanimatum mundetur ab infectione, quæ animam esset infectura (quanuis illa infectio non sit culpa, neque eiusmodi emundatio mereatur nomen gratiæ) animam ipsam post infundendam nunquam inficiet: quare non aliud quam de nomine gratiæ & culpæ disceptant. Male præterea inferunt, quod post animationem fuit mundata, ex eo quod ante animationem, ob incapacitatem culpæ, & gratiæ, non potuit mundari: in ipso enim instanti animationis, quod primum esse appellant, potuit huiusmodi gratia, animæ impertiri, ita vt simul acceperit esse animæ, & beatæ animæ: & ita nullo momento fuit mortua, nec serua diaboli, cuius contrarium & fateri coguntur, & fatentur sponte: nam originale peccatum mortale est aut fere (mortiferum nempe) siquidem punitur æterna pœna damni. Adhæc si statim erat mundanda post primum instans, & Deus est potens, in primo instanti mundissimam creare, cur quæso non talem creauerit in primo instanti, qualem & potuit, & decuit creasse? Quid peccatricem esse expediebat, quæ statim post peccatum accitum, erat à peccato releuanda? Quid est præterea illud statim post primum instans fuit mundata? siquidem nullum aut instans, aut tempus, sequitur deinceps ad primum illud, nisi ipsum primum annectas tempori: nam si seiungas, tempus aliud interiaceat oportet, quare nullum reperies deinceps positum. Quod si per temporis alicuius spacium, peccato subiacuisse, non putant esse indecens, cur statim illud, tam anxie procurant? parum enim interest, hora ne, an mensis, an annum (forte fortuna) procrastinata fuerit sanctificatio, dum modo constet sanctificatam fuisse. Sed dubium est, si caro Mariæ virginis, erat infecta ante animationem, quomodo animam ipsam non infecit in animatione? Cui dicendum, quod caro simul fuit à Deo mundata: inter dispositiones enim necessarias ad suscipiendam animam mundam, carnis munditiem possumus memorare. Ex quo intelligere possumus, quod Maria virgo aliqualiter mortua fuit, quoniam radicem & causam mortis, in carne sua contraxit de facto ante animationem, & eius anima in tali carne infundenda, debitrix erat mortis, per relationem ad illam carnem, in qua debebat infundi. Accedente vero domini gratia, aut beneficio (si ita mauis appellari) quæ carnem mundauit, debitum quoque ex anima fuit sublatum, & in illo instantiali puncto, anima munda, carni mundissimæ superuenit. Sic loca scripturæ, quæ huic placito videntur aduersari quibusdam, non obstant. Qualia sunt, omnes in Adam peccauerunt, ad Romanos tertio.

& per vnũ hominẽ, peccatũ tranſijt in omnes, & per peccatũ mors, ad Roman. 5. & ſi Christus eſt mortuus pro omnibus, omnes mortui ſunt, ſecunda ad Corinthios 5. Nam quadantenus mortuam fuiſſe fatemur eam, quæ maculam contraxit in carne, ex qua neceſſaria animæ ſibi infundendæ impẽdebat mors, etiam ſi mors de facto non fuerit conſequuta, propter gratiam & priuilegium ſibi à domino indultum.

Neq; obſtat, quod Maria non erat, ante infuſionem animæ, ergo ſi Chriſtus mortuus fuit pro Maria, Maria fuit mortua poſt animæ infuſionẽ: nõ obſtat (inquam) nã ſicut Maria erat concepta, ita etiam erat mortua ante animationem: iuxta cõmunem enim modum loquendi, & non per ſophiſmata quæ machinantur loquendum eſt. Vnde Eccleſia, Spiritu ſancto admonita, celebrat diem Conceptionis beatæ virginis, ſexto idus Decembris, & Natiuitatem eiusdem, ſexto idus Septembris: quod ſpatium eſt nouem menſium. Ex quo infero duo, primum quod eo die conceptam fuiſſe beatã virginem ſtatuit eccleſia, quo nequiuit eſſe animata, vt ergo potuit appellari concepta, ſic potuit appellari mortua. Secundum vero, quod valde errant, qui in feſto Conceptionis, non aliud celebrari ab eccleſia ſtatuunt, quam eiusdem ſanctificationẽ poſt animationem factam: nam ab animatione ad Natiuitatem, non deberẽt nouem mẽſes intercedere: quod tamẽ neminem huc vſque aduertiſſe legi. Ob quod beatæ ac ab omni macula immuni, Mariæ virgini dominæ meæ, gratias ago, quod dignata eſt mihi (doctori quondam oſſarienſi, qui non ſemel ex illius academiæ ſtatuto, iuraui ſanctam ac immaculatam, Mariæ virginis Conceptionem, ab omni labe immunem fuiſſe defendere) gratiam ac ſummum fauorem, ex illo gratiarum fonte Ieſu impertiri, non modo vt defendam ac iuratum præſtem, ſed vt litem ea ratione dirimam, vt nullus poſthac ſit futurus, qui offendere amet.

Merito vero dubitauerit quiſpiam, an ſolæ Mariæ, hoc priuilegium, & gratia hæc, fuerit conceſſa? Cuius intellectus, ex collatione huius conceptionis cum reliquis, eſt veſtigandus. De Sara conſtat, quod deuicta per miraculum ſterilitate & ſenio, concepit Iſaac, qui gratiã Domini habuit extra vterum, eo quod vir iuſtus fuit, ambulans in lege domini. Elizabeth vero, Ioannem ſub peccati lege concepit, ſed ante partum in ipſo vtero ſanctificatus fuit Ioannes, & quidem poſt animationem. Nam quod Ambroſius ſuper Lucam, dixit de Ioanne, quod non dum ipſi inerat ſpiritus vitæ, & iam inerat ei ſpiritus gratiæ, per ſpiritum vitæ, non intellexit animam, ſed reſpirationem, quam non habent infantes in vtero, donec in lucem edantur. Quod vero de Hieremia dicitur, Hieremiæ. 1. prius quam te formarem in vtero, noui te: intelligitur de notitia prædeſtinationis: ſanctificaſſe autem eum dicit, non ante formationem, ſed ante quam exiret de ventre. Sola ergo Maria, mater domini Ieſu, id priuilegiũ obtinuit, vt ſine peccati macula ſemper fuerit. Maius autem fuit filij ſui priuilegium, quod de ſolo ſpiritu ſancto, actione patris, ex puriſſimo & omni labe experte ſemine Mariæ, humanam naturam aſſum-

assumpsit, in cuius gratiam ipsa prius, sanctam & immaculatam animam acceperat. Vnde de solo Christo, vere & absolute dicitur, quod habuit similitudinem carnis peccati, nam virgo Maria, quanuis peccati maculam, non incurrit de facto, radicem & causam peccati, in propria carne habuit ante animationem, & eius anima, erat per relationem ad eam carnem, mortis æternæ debitrix, & nisi sua gratia Deus præueniret peccatum, necessario ipsum incurreret.

APPENDICIS DE CONceptu & partu virginis, ad gloriam Dei, Finis.

Quæ in septem folijs anterioribus continentur, de incarnatione verbi, catholica sunt, & singulari eruditione scripta: ac proinde dignissima iudico, quæ in plubicam vtilitatem excudantur.

Frat. Laurentius à Villauicentio.

Appendix alter, qua vera methodus docetur, dignoscẽdi, qualis puer nuper natus, post modum sit futurus, & quanta vis in horoscopo astrologico sita sit.

POST librum de hominis procreatione, scriptum, ante quam aliũ ordirer, quo fructum aliquem studiosis afferem. Natus fuit nobis illustrissimus quidam infans, quarto nonas Martij, quando festum Lucij celebrat ecclesia, prope horam septimam pomeridianam: ex parentibus domino Francisco de çuñiga y Sotomayor, & domina Maria Andrea Coronel, comitibus de Belalcaçar. Huius autẽ sacro baptismati, cõpatres interfuerunt, illustrissimus & regia è styrpe natus, Illefonsus Perez de Guzman el bueno, Dux de Medina Sydonia, infantis ipsius patruus maternus, & domina Anna de Cordoua Marchiona de Ayamonte, digni sane vt ad cælum laudibus efferatur vterq;. Qui sane vt sunt ingenio viuacissimo, sic in perquirendis quæ infanti conuenirent fuerunt vigilantissimi. Inter alia vero de horoscopi vi, atq; significatione, qualisque fuerit astrorum positio, dum puer hic nasceretur, me interrogant. Sua enim astra exercere in nos regna, & syderum positionem, quando quis aut concipitur, aut nascitur, fatalem quandam monstrare rationem, omnium quæ in vita futura sunt (vt multorum fert opinio) arbitrabantur. Est enim vt multis astrologis placet, in nostra manu situm quid optemus, quid incœptemus: sed vbi incœpimus (inquiunt) reliqua sunt fati. Vt integrũ fuit Laio, quenadmodum

dum Euripides dicit gignere filiũ, at vbi genuit patienda illi fuerunt, quæ erant ab Apolline prænuntiata. Quibus tamẽ ego vana prorsus esse, quæ genethliaci promittunt, & vaticinantur respondi: meq̃ iam olim rem hanc tractasse, prælo tamen nunquam cudisse: quod in tantorum magnatum gratiam nũc facio, eo tantum studio, vt quæ dei sola prouidẽtia fiunt, quæq̃ vel dæmones ipsi nesciũt, ab hominibus deinceps non petantur. A quo vel eo desistant, quod minime expediat scire, quæ ipsi poscunt: Nam aut vera prædicunt astrologi, aut falsa, aut ambigua: Si ambigua, perinde est ac si nihil prædicant: Si falsa, contumelia est deludi mendatio: Sin vera, aut læta sunt quæ dicuntur aut tristia: si tristia miser eris ante tempus, & conduplicabitur malum, frequenter enim, metus impendentis mali, est ipso malo grauior: sic cæsar male se mortem semel obire, quam toties timere dixit. Si fœlicia sunt, quæ promittunt, & cruciaberis ea expectando, & futurum gaudij fructum, spes tibi defloranerit. Sat sit nobis intra naturæ limites consistere, & sapere ad sobrietatem, non plus quam oportet sapere. Genitus fuit hic infans, ex modestissimis ac christianissimis parentibus, qui ratione potius, quam animi motibus, semper feruntur: quare placidum, modestum, omni virtutum genere splendentem, & moribus bene compositum futurum fore credimus. Sic Diogenes aliquando conspicatus adolescentem lasciuũ, atq̃ improbis moribus, ebrius te (inquit) proseminauit pater? Conceptus fuit mense Maio, amœnissima totius anni parte, quo omnia vernant & florentia spectantur: In lucem editur mense Martio, quando iam omnis hyemis rigor euanuit, nec dum calor cœpit esse molestus: die ac regione admodum tranquilla, à ventis silenti, non procellosa (quorum obseruatio, eatenus est necessaria, quatenus non corpus modo, sed & animum solent afficere: nam vbi frequentes ventorum, ac turbinum sunt varietates, difficiles atq̃ proteruos homines reperiri, perhibet Plato. 5. de legibus) quæ omnia temperatissimam infanti naturam tribuere sunt nata: quam qui consequitur, animi mores integros, & exactam adipiscitur salubritatem, quod Galenus eo libro docet, cui titulus est, quod animi mores corporis sequantur temperaturas. Partus adeo fuit facilis, infanti ac matri, vt non exiguum fælicitatis initium, nascendo dedisse videatur. Non fuit huius partus immaturus, aut productior: sed numerum mensium, hebdomadarum ac dierum, quas Hippocrates expetiuit, in vtero impleuit: ducentis enim octuaginta diebus, qui continẽt quatuor decadas hebdomadarum, vtero fuit gestatus: totidem namq̃ dies intercedunt, à vicesima nona die Maij, qua statim à mensium repurgatione fuit satus, ad quartam Martij expletam, qua fuit natus. Solent sane, ante diem editi, prodire inelaborati, deliri, animo plusquam oportet concitato & volubili, ac vt Vergilianus ille sinon, in vtrumq̃ parati, aut versare dolos, aut ijsdem inuoluier ipsi: serius vero editi, segnes sunt, pigri, inertes, ac ad omnia fere inutiles: Omnium autem excessus, atq̃ intemperãtias corrigit natura, diem suum seruans, & in nullo delirans: magnas etenim vires naturæ nomen habere, notauit Alexander Aphrodisiensis, lib. 4. problematũ, cap. 40. Sed age natum puerum

rum qualis prodierit conſideremus, is ſane corpore eſt bene vegeto, ac ſucculento, cõcine cõpoſito, colore florido ex albo rubeſcente, capillo ſubflauo, facie pulchra, honeſta, non os diſtortum, aut frons tetrica & ſuperciliosa: nõ labra deformiter exporrecta & protuberantia, oculi neq; caui, neq; exerti, ſed quod ad lineamẽta, ac totius corporis ſpeciem attinet, prorſus eſt amabilis, ac gratioſus. Cuiusmodi conſtitutionis hominibus tẽperamentum æquale, ac ſymmetron Galenus attribuit: quòd omnes facultates, ac functiones, tum naturales, tum animales, inculpatas, inoffenſasque ſoleant habere. Huic ſane, ſi recta accedat educatio, per quam tẽperamentum ſemper ſeruetur incolume, & mores cõponantur: nihil timenda erit Martis ſæuitia, Saturni calliditas, aut Veneris procacitas: iracundiores enim, magisq; feruidos, reddit vinũ largius hauſtũ, quã Mars, & ſalaciores, magiſq; libidinoſos, vita deſidioſa & frugalis, quam Venus. Atque

Vt laus eſt ceræ, mollis cedensq; ſequatur
Si doctos digitos, iuſſaq; fingat opus
Et nunc informet martem, caſtam ve Mineruam,
Nunc venerem effingat, nunc veneris puerum:
Sic hominum ingenium flecti, duciq; per artes
Haud rigidas, docta mobilitate ſolet.

Hæc ſane ratio prænoſcendi, qualis puer hic illuſtriſsimus ſit futurus, quidq; ipſi in vita contingere debeat, ex natura, ex temperie natiua, & ex ea quæ per aſſuetudinẽ, tũ corpori, tum animo cõparatur deſumpta: certa eſt & quæ fallit neminẽ, Chriſtianorũ præſertim, quibus in baptiſmate, præter dictã naturæ vim, diuini recipiuntur afflatus: qui quantũ faciant ad longæuitatẽ, corporis ſalubritatẽ, intellectũ & bonam fortunam, abunde ſacræ demonſtrant ſcripturæ. Altera vero ratio, quæ ex horoſcopo pendet, qua quidã aſtrologiam, alioqui ſanctiſsimam contaminãt: ſuperſtitioſa eſt, vana, ac inutilis. Quod forte dilucidius ſequens caput monſtrauerit.

An ad Medici officium pertineat, aſtrologiam didiciſſe, *quanti aſtrorum peritia ſit habenda, & an in horoſcopo, vis aliqua fatalis ſita ſit.*

EX acceſſu atq; receſſu ſolis ad nos, iſthæc inferiora variãtur, generationes, atq; corruptiones fiũt. 2. lib. de ortu & interitu, autore Ariſt. Vnde. 2. lib. Phyſicæ auſcultationis ſol & homo generant hominẽ. A ſole, aëris nos ambientis qualitates permutãtur, meridie, mane, veſpere, plus minus ve calefaciente: ſed & alio die plus, minus alio, aut torpere nos frigore, aut vrgeri calore, ſol in cauſa eſt. Luna præterea euidentes creat effectus, ex eius enim motu, maria & fluunt & refluunt, atq; æſtuant quandoq;: conchilia & animantium cerebra, ac

meditullia replentur, & vacua fiunt. Crisimi dies ex motu lunæ pendent, à quo humores in corpore turbãtur, atq; agitari solẽt. 3. lib. de creticis diebus, autore Gal. Canis præterea effectus, tã sunt omnibus obuij, vt nullus iã ignoret illud Plinij. 2. lib. cap. 40. in caniculæ exortu, feruẽt maria, fluctuãt in cellis vina, mouẽtur stagna, canes etiam toto eo spatio, maxime in rabiem aguntur. Quo sane tempore periculosas esse purgationes, scripsit Hip. 4. lib. Aphor. sent. 5. Syderum præterea aliorum ortus & occasus, considerandos pariter & cauendos esse, lib. de aëre, aquis, & locis, docet Hippocrates. Constat namq; ex Aëtio, lib. 3. cap. 174. & ex Plinio, libro. 18. cap. 28. quod astrorum insignium exortus, repente inducit pluuias, & serenitates, ventos certos, & calorem atq; frigus. Insuper quia ob immutationem, quæ ab astris fit, computant medici quatuor tempora inæqualia, nõ vt astrologi æqualia. Nã æquinoctium vernum, initium dat veri: exortus pleiadum, æstati: exortus arcturi, autumno: pleiadum occasus, hyemi. Adhæc in quẽ finem essent tot sydera, si nihil in nos operantur? Si sol præterea, & luna in nos agunt, igitur & cætera etiam astra, cum sint eiusdem naturæ, scilicet de natura lucis susceptæ, in parte orbis densiore. Quin & orbes ipsi, nedum astra, adeo in nos agunt, vt mundum hunc inferiorem, superioribus lationibus contiguum, dixerit Arist. 1. lib. Metheororum, vt scilicet omnis eius virtus inde gubernetur: Quo fit vt à cælo & stellis gubernantibus, inferiorum omniũ effectus, non sine ratione petantur. Nam si status aëris, tranquillitas, tempestasq;, si frigus, calor, humiditas, atq; siccitas, à constellationibus pendent: sequens est, vt ab eisdem, & sterilitas agrorum, & vbertas, & terræmotus, & pestilẽtiæ, & regionũ etiam salubritas pendeant: siquidem hæc ipsa, à quatuor illis qualitatibus primis, ortum ducunt. Homines quoq; ipsi, cum eisdem constent qualitatibus, à cælo pariter moueri, & ab stellis gubernari, ac regi dicendum: vt salua scilicet arbitrij libertate, temperatura quæ ex illis conflatur, varie affecta, ad iram & contumelias (vnde postea bella & lites, & regnorum mutationes) ad mansuetudinẽ item & pacẽ (cuius beneficio tranquille degunt vrbes, & regiones) excitetur. Accedunt & præter qualitates primas, quibus cælestia corpora, isthæc inferiora immutãt, astrorum atq; syderum occultæ quædã vires, quas inferioribus rebus cõmunicant: dum enim alicuius rei excellentem, adeoq; singularem dotem videmus, vt minime de elementari cõditione manasse credamus, cæli id munus esse, solemus arbitrari. Plin. autor est, lib. 2. nat. hist. cap. 41. & lib. 18. cap. 25. solstitio brumali, oleæ, populi, atq; salicis folia inuerti: pulegiumq; in carnarijs tectis, diu ante appẽsum, totumq; iam exuccum, aridumq; factum, nulla alimoniæ potestate, nullo humore præditum florere, ac si vim syderis herba sentiens repubescat, & exhilaretur. Hæc sane miranda opera sunt, quæ non in patẽtes elementorum vires, sed in admirabilem quandã, atq; abditã syderum vim, referri vnquã poterunt. Hinc forte inter homines, hunc ad philosophiã colendã, illum ad mercaturã, alium ad arma tractanda, propensum videbis. Et inter hos etiã mirã intueberis diuersitatem, vt hic fœliciter, infœlicissime ille, propositum negociũ

exequa-

exequatur. Huc quoq; attinet, quod in medendi ratione aſtrologi aduertũt, quod aut vena ſecta, aut deiectorium pharmacũ, in grauiſsima diſcrimina ægrum agunt, dum aut luna gẽminos tenet, vel deliquiũ patitur, vel Saturno, aut Marti opponitur, vel cũ ſole coit, atq; coiuncta eſt: ex manifeſtis enim qualitatibus, nullũ tale periculum impendere viſitur. Huc reſpexit Hipp. dũ lib. de aëre, aquis, & locis, ſolſtitia, atq; æquinoctia, cauẽda eſſe dixit: nã ſolſtitia, manifeſta qualitate noxia eße, exiſtimarit quiſpiã: æquinoctia vero, tẽperatiſsima cũ ſint, nulla ratione cauẽda duxeris, niſi ob malignã, nocẽtẽ, atq; beneficã quandã, quam influunt vim. Nec obſtat, quod. 3. lib. de creticis diebus Galenus, lunã nihil in nos agere docuit, tribus diebus occultationis, quibus lumine orbatur: ex quo videtur, ſolo lumine, nõ autẽ influentia, aut occulta vi, in nos agere. Nõ obſtat (inquã) quia aut luna ſolo agit lumine, aut ſine lumine nõ influit, quare nihil obſtat, quo minus reliqua aſtra, quibus data eſt facultas influere poßint, aut luna ipſa illuſtrata (quod ſine lumine nequiret facere) influat. In metheorologicis enim Auic. & Albert. de ſomno & vigilia, lumẽ vocat vehiculũ, omniũ virtutũ cæleſtiũ. Nec obſtat præterea, quod. 1. Epid. com. 1. dixerit Gal. quod ſi menſes, omnibus gentibus ĳdẽ eſſent, per menſes & nõ per ſyderũ exortus, tẽpora diuiſiſſet Hippocrates: quare videtur, quod ſolũ tradat exortus ſyderũ, vt ſigna quędã acceſſus, & receſſus ſolis ad nos: & nõ ob alterationẽ aliquã, quã aëri diſſeminẽt. Cui ſententiæ fauet muſa. 4. Aph. in com. ad. 5. ſentent. inquiens, quod canicula vi ꝓpria non auget æſtũ, ſed eſt ſignũ maximi æſtus: quia dũ canicula, cũ ſole oritur, maxime ſol accedit ad nos. Nã ſi ipſa, propria vi, æſtũ augeret (inquit muſa) oporteret etiã eodẽ tẽpore, æſtũ vigere auſtralibus regionibus, quo tñ tẽpore hyems viget: Hoc idẽ ſẽſit Origenes, in cõmẽtarĳs ſuper geneſim, illo loco. Sint luminaria cæli in ſigna. Vbi ſignificare dicit, ſydera nõ eſſe cauſas: ſunt enim (inquit) velut apertus quidã liber, omnia futura in ſe ſcripta cõtinens (quod vel ex eo argui poteſt, quod ſydera plerumq; ſignificãt, quæ præterierũt, quorũ iã cauſæ nequirent eſſe) cæterũ liber hic, legi ab humanis ingenĳs, nulla vi poteſt. At vero, etiã ſi ſydera per quæ diſtribuitur annus, habeant vim immutãdi hæc inferiora, ſi menſes tñ omnibus eſſent cõmunes, ſatius eſſet per mẽſes, quã per ſyderũ exortus, atq; occaſus tẽpora diſtinguere. Primo, quoniã menſes eſſent omnibus magis noti, quã exortus & occaſus ſyderũ. Secundo, quoniã ſyderũ exortus, atq; occaſus, nõ ſemper in idẽ incidũt tẽpus: quotannis enim exigua quædã varietas adeſt, ratione motus octauæ ſedis ſtellarũ fixarũ. Nã omnes aſtronomi ante Ptholomeũ opinarũt, octauã ſedẽ ſtellarũ fixarũ eſſe immobilẽ: & ortũ caniculæ, eſſe ad certũ diẽ poſt ſolſtitiũ: nobis vero cũ cõſtet moueri ea ſydera, cõſtat quoq; fieri poſſe, vt ortus caniculæ, incidat quandoq; in hyemẽ. A Ptholomeo namq; ad noſtra vſq; tẽpora, aduertit Fracaſt. & alĳ, ſydera omnia loca ſua, viginti fere gradibus, plus, minus ue reliquiſſe: Nã vergiliæ à ſecundo, ad. 3. vſq; tauri gradũ, Ptholomei tẽpore ſitæ iacebãt: noſtro vero tẽpore, ad. 22. & . 23. peruenere: Arcturus, fulgẽtiſsima bootis ſtella, à viceſimo ſeptimo virginis gradu, in decimum ſeptimũ libræ gradũ, ſe cõtulit: Canis præterea, præter eam quæ eſt in cauda, nullam

aliam habebat in cancro, sed omnes in geminis: hac vero ætate præter vnã, quã gerit in vestigio pedis dextri, omnes alias mutauit in cancrũ. Procyon præterea, cũ antea suã sedẽ habuisset in geminis, nunc in cancrum mutatus esse conspicitur: atq; per simile, omnes aliæ fixæ stellæ, luxationẽ sunt perpessæ, nũc tardius, nunc celerius motæ. Inæqualiter enim hanc stellarũ luxationẽ factam fuisse, mõstrat Fracastorius in suis homocentricis: sicut & earundẽ motum, directũ esse, & non retrogradum, nec trepidatoriũ, sed potius subalternũ motui solis per zodiacum, monstrat: tũ quoniam per tot trãsacta tẽpora, nunquã stellæ retroactæ sunt visæ: tũ etiã quoniam stellarum latitudo, & distantia ab eclyptica, nunquã mutatur, sed eadẽ semper persistẽs, declarat motũ stellarũ fixarũ, subalternũ esse motui solis, & mediũ circulũ stellati orbis, æquinoctialẽ ipsam secare in æquinoctijs pũctis, in quibus & sol illã secat. Luce ergo clarius fit, satius eße per mẽses, anni tẽpora partiri si omnibus ijdẽ essent mẽses, quã per syderũ exortus, aut occasus: Nec ex hoc vlla sequitur ratione, sydera nõ trãsmutare isthæc inferiora. Nec multũ valet ratio musæ, qua probat, canẽ vi propria nõ augere æstũ: eo quod cõgrediens cũ sole, in Iulio & Augusto, nos vicinos magis calefacit, & illos remotißimos, tunc minus infrigidat: sicq; dum tẽporis lapsu, in hyemẽ se transtulerit canicula, placidior minusq; cruda nobis continget hyems, australibus vero feruentißima aderit æstas. Stellæ igitur, & cælestia corpora, immutant nos, tũ abdita vi, tũ manifesta qua constamus qualitate: sicq; pro immutationis ratione, corporis nostri salus, aut in melius, aut in deterius verget. Et ex cõsequenti, ad medici officiũ, astrorũ exacta peritia pertinet: sic enim de anno qualis sit futurus prænoscit, indeq; & morbos vitabit antequã fiant, & factos recte curabit. Ciuitatũ quoq; varios situs, diuersosq; ad solẽ aspectus, contẽplabitur: & quid quæq; ciuitas, ex eo positu cõmodi, incõmodiq; nanciscatur, aduertet: quid in ea maxime vitandum, & quo in loco salubrius degendũ: quæ sane ad sanitatis obseruationẽ, & morborũ debellationẽ, necessaria sunt, autore Hip. lib. de aëre, aquis, & locis. Vnde Gal. lib. 1. morborũ popularium, com. 1. Qui (inquit) astronomiæ imperitus est, hunc celatum nolim, ipsum non obsequi Hippocrati, ad illam ob magnum vsum cohortanti.

Non hæc dixerim, vt velim patrocinari genethliacis, atq; astrologis, qui omnium quæ gerũtur, futuros vaticinãtur euẽtus: nec medicis, qui astrologis tantũ fidunt, vt nec in vrgentißimis morbis, quorũ maxime præceps occasio est, aut venã tũdant, aut pharmaca indicẽt, si luna deliquiũ patitur, aut cũ sole coit, aut Saturno, aut marti opponitur, aut cũ in Geminis posita est, aut vt Auic. refert. 1. lib. fen. 4. cap. de vẽtosis: in principio, aut fine mẽsis. Sed tantũ hæc intelligi volumus, vt ab his astrorũ cõcursibus, atq; aspectibus, indicatio aliqua sumatur cessandi à validis remedijs, eo quod, valida tũc fit in corpore cõturbatio, illorum aspectuum ratione: quare valida tunc non cõuenient remedia, sicut nec in die accessionis, nec in die critico, aut purgamus, aut sanguinẽ mittimus: nec intẽperatum corpus, aut actuali morbo laborãs, aut negotijs districtum, ad temperamentum reducimus: ne natura diuersis simul motionibus

bus acta, præter modum irritetur. Vincitur tamen huiuscemodi indicatio, à morbi magnitudine, quæ non dat inducias, procrastinandi remedia: quod sane sensit Hippocrates, libro de aëre, aquis, & locis, vbi ita reliquit scriptũ. Maxime autem obseruare oportet, magnas tẽporum mutationes, vt neq; pharmacum quispiam volẽs det. Non det (inquam) volens, id est nisi necessitate, & contraria indicatione, cogatur. Genethliacis autẽ, tantum abest vt fauere velim, quod nulla hominũ sors, à me magis irrideatur: nã ad astrorũ natalium vires, referunt vitæ periodum, fortunã, salubritatẽ, morbos, pericula, euentus, atq; mores: quorũ plurima à recto potius cõsilio, atq; animi deliberatione manant, alia à victu, atq; corporis temperie. Qui enim iuditio, rectaq; prudentia valent, nihil ante diligentem præparationem, & exactam consultationem aggrediuntur: sicq; susceptum negotiũ ad cõmodum finem semper deducunt. Ad hãc ergo referantur fortunæ, vitæ pericula, atq; rerũ euentus. Ad victus rationem vero, & corporis tẽperaturam: salubritas, morbi, animi mores, & ad bonũ vel malum propensiones referuntur, vt luculentissime docet Gal. lib. cui titulus est, An animi mores corporis tẽperaturas sequantur. Nam age consulat genethliacus principi, ne bellum ineat cum inimicis, quoniã Mars parum ei propitius sit: quæro cũ Frãcisco Pico, vtrum quo tẽpore, hoc illi dederit consiliũ, nulla causa bellãdi principi sit: aut si causa bellãdi, nulla tamen occasio, opportunitasq; vincendi: an potius, & bellandi iusta causa non desit, & ad victoriã omnia suppetant instrumẽta. Si dederis primum, iure non bellabit, sola duce prudentia, etiã si sileat omnino mathematicus: si secundũ, bellandum statim est, nõ enim sensum & euidentiã, ob rationẽ atq; cõiecturam relinquere licet. Proponamus simile exẽplũ, in nostri corporis morbis, prædicat astrologus, Martẽ tibi hoc anno, febrem tertianã cõminari: excitaturum nẽpe bilem, ex potestate quã in annua habet conuersione: quare vtendũ frigidis potius, & vitæ rationem omnẽ, aduersus ardorẽ Martis instituendã significet. Hoc ipsum quod de cælo ipse prænuntiat, aut ipsa signa, quæ à corporis tui dispositionibus sumuntur, indicant, aut non: si indicant, hoc tibi erit satis inditij, ad præcauendam futuram malã valetudinem: si non indicant, rogo recte ne factum putes, vt cum nulla erunt inditia bilis exæstuantis, sed lotium albicans & crassum, venarum segnes pulsus, facies plũbacea, membrorũ pigricies, & reliqua quæ pituitam, non bilem excrescentẽ significant: tu tamẽ bilem euacues, quoniam Martẽ tibi de cælo minantem, finxerit astrologus? potest quidem naturalis tua temperatura, potest vniuersalis ipsius anni dispositio, potest vitæ ratio, qua diu vsus fueris, ad contrariũ eius, quod planeta minatur, te vertisse. Deniq; causam vnã videt astrologus, quæ hoc possit efficere, & illam remotam, ac vniuersalẽ, & non vsq; adeo certam: medicus non modo ex proprijs, & ex propinquis iudicat causis, sed rẽ ipsam percipit sensu, & quod ex omniũ simul causarũ cõplexione dissultat, id amplectitur. Hæc sane causa est, quod tã falsa frequẽter prædicãt astrologi, nõ modo in abstrusis vitæ periodis, & euentibus, de quibus cũ nihil certo sciri possit, plurima fabulantur, verum & in nubibus, atq;

pluuijs quæ & cælo magis subijciuntur, & sub obtutum maxime cadunt. Pluuiæ sæpenumero prædicũtur astrologis, sereni tamẽ sequũtur dies, quoniã cælum causa vniuersalis cum sit, nisi particularis causæ interuentu, agere nequit: si vapores igitur, aut quæuis particularis causa desit, ab vnuersali nõ fiet effectus. Tertianæ ac quartanæ prædicuntur febres, integraq; sequitur salubritas, quoniã alijs ex causis, nec bilis, nec melancholicus succus accreuit. Plurimæ genituræ fœlicium, infœlices: & infœlicium, fœlices prædicantur. Partus etiã gemini, qui simul edũtur, fortuna, ingenio, corpore, & salubritate, diuersissimi visuntur: quales nouit quosdã, Aug. 5. de ciuit. Dei, cap. 2. quales etiã fuerunt Procles, & Cyresteus, Lacedæmoniorum reges, de quibus Cic. 2. de diuinatione. Esau quoq; & Iacob, lib. geneseos, cap. 25. ex Isaac, & Rebecca, sic alter, post alterũ, nati sunt: vt posterior, prioris plantam teneret: quorũ vnus, duxit mercenariã seruitutem, alius non seruiuit: vnus fuit matri charissimus, alius nõ diligebatur. vnus honorẽ qui magnus apud eos habebatur amisit, alter adeptus est: in vxoribus quoq;, in filijs, & cæteris rebus omnibus, admodum diuersa fuit vtriusq; fortuna. Nec valet ad nigidianam rotã confugere, in qua nõ datur, bis eundem locũ, attramẽto signare: Primo, quia nõ possunt ipsi, tam rapidi momẽti, assequi differentiam: quare dum efficientiam cæli, conantur defendere, propriam inscitiam pandunt. Secundo, quoniã cum extra vterum eduntur fœtus, iam propriã sunt adepti naturam, quare nihil interest, simul ne in lucem edantur, an vnus post alium. Tertio, quia si obijciamus natos simul eodem momento, ex diuersis parentibus, sub eodẽ cæli clymate, iam omnis respondendi ansula tollitur: nisi ad verticalem recurrant punctum, qui diuersis parentibus natis diuersus est. Sed ô ridiculum caput, ô delirationem incredibilem, nonne eadem linea, à quolibet cæli puncto, ad cẽtrum terræ producta, potest duos, vel tres, aut plures mulierum vteros pertingere, si nimirũ altera superam, altera humiliorem domus partem habitet? & quis vnquam credet, vim cœlitus afflatam, tam arcta, atq; indiuidua descendere via? Qua sane in re, diuum Thomam demiror, qui opusculo de fato, ꝓpterea esse geminis varia ingenia dicit, quod in locis maternis, non eodem momento, totum semen recipitur: tum etiam centrum cordium amborum geminorũ, cum non sit idem, sed varia, varijsq; in locis: esse quoq; orizontes varios necessũm. Primum, quantula est illa mora partium seminis? quantulum illud interstitium cordium? vt ea res totam naturam hominum mutet: Ergo non satis erit, ad mathematicum attulisse, natũ esse aliquem Cordubæ, aut Hispali, sed in quo vico, in quo cubiculo, in qua cubiculi parte: quæ cum friuola sint, nullius momenti artem suam esse conuincimus. Infortunia præterea, aut bonas fortunas: astris tribuere, vanum esse cõstat: cũ hæc (autore Arist. 2. lib. physicæ auscultationis) rerũ sint temere, & non eodem modo habẽtium: quod syderibus ac stellis, minime cõgruit, certa enim lege, & ordine perpetuo tenentur omnes: Et bonos tantũ, non malos afflatus, cũctis animalibus immitũt, vt in Epinomide autor est Plato, & chalcidius eius interpres, absurdũ esse putare dixit, cælestẽ substãtiam, vna, eademq; natura præditã

non

non in omnibus ſtellis eandem eſſe,ſed pleraſq; à propria degenerare natura. Ariſt. inſuper.9.lib.metaph.textu com.19.ita ſcribit. Nõ igitur quidquã,in ijs quæ à principio,& quæ perpetua ſunt,malũ eſt:neq; error,neq; corruptum: etenim corruptio, de malis eſt. Et Auerrhous eum locum enarrans, ex hoc(inquit)cognoſcitur,impoſſibile id eſſe ſcire,quod aſtronomi dicunt,ſtellas quaſdam fortunatas eſſe,alias infortunatas. Id autem ſciri de ijs poteſt,quaſdã quibuſdam eſſe meliores. Plotinus præterea libro ad id dicato,& diuus Auguſtinus.5.lib.de ciuit. Dei,& Iamblicus lib. de myſterijs Aegyptiorũ,& Marſilius ficinus,& Picus Mirandula,& Ioãnes Frãciſcus Picus,& Franciſcus Valeriola,& Leuinus lemnius (E quibus,& nos magnam horum partem collegimus)firmiſſimis rationibus demonſtrant,à cælo,& aſtris, malum in hæc inferiora,delabi minime poſſe.

Cælum igitur,vt receptui canamus,alterat nos,tũ manifeſta,qua conſtamus qualitate, tũ occulta vi,præcipue vero in exortu,atq; occaſſu inſignium aſtrorum & ſyderum. Quare medicis,neceſſaria eſt aſtrorũ peritia, Primo,vt caueant exortus,atque occaſſus dictos,ſimul & temporum mutationes,abſtinentes tum temporis, à validis quibuſq; remedijs. Secundo,vt prænoſcens de anno,qualis ſit futurus, morbos vitet antequam fiãt,& iam factos curet. Tertio,vt noſcens ciuitatum varios ſitus, diuerſoſq; ad ſolem aſpectus, quo in loco ſalubrius ſit degendum,& quid quoq; in loco ſit vitandum inſtituat. Tam religioſe vero,iſthæc obſeruare , vt medici quidam, qui nec in vrgentiſſimo morbo,dum dicti aſtrorũ afflatus adſunt,remedia indicant: maxime vitupero: nam cælum vnica eſt,ex cauſis nos alterantibus, eaque remota, & vniuerſalis,quæ nunquam agit,niſi particulares aliæ intercedant, quibus maxime medicus fidere debet , prioribus atq; vniuerſalibus, non neglectis. In horoſcopo vero,aut in alio quopiam,præter dñm noſtrum Ieſum Chriſtum,ſeruatorem noſtrũ, fata hominum ſita eſſe,aut ab alio eſſe petenda,impium,vanum,ac ſuperſtitioſum iudico. Neq; obſtat,quod interdum aſtrologi,mirabiliter multa vera reſpondeant: nã neceſſe eſt aliquãdo collimet,qui frequenter iaculatur: falſa mathematicorum reſponſa,pauci recordãtur,vera celebrãtur pro admirabilibus. Adde ex Auguſtino.5. de ciuit. Dei, cap.6.& .2.lib.ſuper Geneſim,& .2.de doctr. chriſtiana,hæc prædici ab aſtrologis,occulto inſtinctu,& pacto,ſpirituum nõ bonorum: quorum cura eſt, has falſas,& noxias opiniones,de aſtrorũ fatis,inſerere humanis mentibus,atq; firmare: Illeque(inquit)eſt fortunatior in prædicendo,qui fauentiorem habet dæmonẽ, magiſque propitium. His accedit,quod pleriq; illorum(vt notat Lemnius) vafricie quadam,atq; vlyſſea calliditate,regiones omnes perluſtrant, & ſtudia populi obſeruant: tum in quem fauor hominum inclinet , qui rumores diſſeminentur , vel in laudem , vel probrum cuiuſque: quid huic regi cum finitimo controuerſiæ , aut ſimultatis , quæ ſit inter fœderatos conſpiratio , inter riuales contentio , inter competitores concertatio : ſic illis fere aſtra minari aiunt , qui opibus minus valent , quique armorũ atque amicorum præſidio,ſunt deſtituti. Nunc rex Hiſpaniæ

ſiniſtri

sinistri aliquid spectat, nunc francorum rex periclitatur; nunc turca infestissimus ceruicibus nostris im minet: nunc ecclesia calamitates est perpessura. Quæ sane omnia diligens obseruatio reuelat, non autem horoscopi notati, & inspecti aliqua ars, cum nulla sit. Alioqui cur ex tot mundi astrologis, nullus turcæ, hoc anno prædixit calamitatem naualem, & ingentem gloriam à Christianis reportãdam? quoniam scilicet fortuna, opibus, nauium, & militum copia præstabat: quæ quanuis syderibus sunt potiora, aut ipsissima sydera sunt: diuina tamen voluntate, atque misericordia, multo inferiora habentur.

A vate explorat quidam, sibi num liceat nunc
Ire Rhodum, tutæ si videantur aquæ?
At vates primum, vacuam conscendito nauim
Inquit, & irato credito ne pelago.
Hæc mea iussa sequens, ibis tuto atque redibis.
Immitat sæuas ni tibi prædo manus.

INCLYTO AC MAGNANIMO PRINCIPI DOMINO Illefonso Perez de Guzman el bueno, Duci de Medina Sydonia, Comiti de Niebla, Marchioni de Caçaça, dignissimoque Almadrauarum domino: Petrus de Peramato medicus, librum hunc nuncupat.

SCIS ME serenissime princeps, nulla in re lubentius versari, quam in difficilium rerum contemplatione, id quod & semper feci, & nunc prosequor facere: quòd in hoc ego argumento, plus de hominibus bene mereri, quam alia ratione confidam. Ne vero nobis desit gloria mūdi, & in improbos, ac maleferiatos armatura, te semper elegi, vt qui meus est dominus, sis & patronus. Quod tu tam singulari humanitate, & liberalitate fecisti: vt nec illā, in media plebe, nec hanc, in magnis regibus, facile reperias. Cum enim me, meaq́; tibi obtulerim vltro, tu non modo recepisti, sed ingentibus muneribus ornasti, & tibi oblatum, tuumque iam factum, rursus emisti: dum expensas, quibus hi libri cuduntur, largius ridimis: & filias meas, in famulatum fœlicissime Ducis Annæ, quæ te maritum, & nos cum tot populis, conseruos iam iam spectat, recepisti. Diutius ergo viuite, & fœlicissime viuite, viuite Deo, viuite & nobis: filiosq́; quos à Deo optimo maximo, talibus parentibus dignos, vobis deprecamur, sequenti ratione educate.

PRAEFATIO.

DVO nos hic vocăt, quæ artis Medicæ auxiliū implorant: Puer, & puerpera, quorum vtrique, quanuis simul subuenire oporteat, non tamen simul, de vtroq́; tractare possumus. Antecedat ergo tenerrimi fœtus regimen, & ad matrem statim; qua ratione sit tractanda, ne abortiat: procuranda, vt pariat: & regenda, vbi peperit: styllum conuertamus. De vtriusq́; autem morbis libellum, ad manum habemus, qui (cito in studiosorum gratiam) prælo dabitur.

Tractatus primus de regimine infantis.

Qua ratione puer recens natus, a partu, vſque in *ablactationem ſit tractandus.* C A P. I.

RÉcens nato infanti, reſeccetur vmbilicus, quatuor à vētre digitis, cū ſcalpro acuto: Reprobat enim Aëtius, ſerm. 4. primi tetrabili, cap. 3. aliā materiam omnē, harundinum ac vitrorum, vt ne quid atteratur. Deinde contētus in ipſo ſanguis grumoſus exprimatur, & ſpongia detergeatur, ac lana carpta obturetur, & cum filo, aut alia lana tenuiter retorta ligetur, taliter ne doleat, ex Auic. 3. 1. doct. 1. cap. 1. ne ve præ laxitate exoluatur, & intereat infans. Et linteum, aut lanæ hapſus, ad vmbilici figuram formatus, oleo madens deſuper ponatur. Deinde duplicatus vmbilicus, & lanæ inuolutus, leniter in medio cōponatur. Poſtquā vero exciderit vmbilicus, poſt tertiam aut quartam diem, cochleæ teſtā vſtam tritā, loco inſperge, aut talum ſuillum vſtum, aut plumbum vſtum, aut panum cæruleum vſtum, & obliga. Poſtea moderato ſale per ſe tenuiſsimo, totum corpus cōſpergit Gal. 1. de ſanit. tuen.
quo cutis eius dēſior, ſolidiorq́; ijs, quæ intus ſunt partibus reddatur. In vtero enim, "
æque cum reliquis, mollis erat cutis, cum nec durum vllum corpus, inibi contigerit, "
nec aër illi frigidus, vſquā inciderit. Iam vero in lucē editus, in frigore, calore, atq́; "
inter corpora multo ſe duriora, verſetur neceſſe eſt, cuius ratione naturale eius teg- "
men, præparari quodāmodo à nobis, reddiq́; ad indolentiam, & tollerātiam, quam ap- "
tiſsimum, voluit Galenus: idq́; facit inſperſo ſale, in natura temperata: quæ ſi paulo humentior ſit, puluere foliorum myrti, ceu adſtringente, & magis ſiccante, vti iubet. Auicenna vero, quo probatiſsimum reddat ſal, ei admiſcet ſemen cānabis, coſtum, ſumach, fœnugræcum, & origanum. Huiuſmodi vero aſperſionem ſalis, paulus omiſsit, & Auerrh. 6. colliget, cap. 6. reprehēdit: Nam eius acrimoniam noſtra ætas non fert: Et vere ineptias puto, timere linteorum duritiem, cui facillime aſſueſcunt infantes: aut ſi timenda eſt, oleo de glādibus pueri cutis eſt dēſanda, ex Auerrhoo loco citato. Per cutim præterea raram, vitioſi ſucci tranſpirant, ex cuius denſatione, & cohibitione, periculum non leue impendet. Quare conſultius Aëtius, in delicatioribus, ſucco pthyſanæ & fœnigræci, totum corpus emūdat, & aqua tepida, viſcoſitatē corpori obſitam abluit. Nos vero, vino in quod rubentes roſæ maduerint, lauamus, & tenera corpora confirmamus: quantumuis reluctetur Sauanarola, lib. 1. de Balneis, cap. 3. debiles enim ac rudes rationes affert. Nec male fecerit, qui per quatuor, vel ſex menſes, omni die bis poſt lotionem, & emundationem, infantis corpus inunxerit, cum oleo ſeſamino, aut chamæmelino: ſic enim raritatē, & perſpirationem, ipſi conciliabit, & ab epilepſia defendet, vt conſulit Nicol. Flor. 3. ſerm. ſumma. 3. cap. 13. Sordes quoque naribus inſitæ, digitis ſunt exprimendæ: os, atque aurium meatus purgandi, palpebræ diducēdæ, oculi ſunt detergendi, & oleum ipſis inſtillare, pariter atque Auicenna, iubet Aëtius: noſtrum autem oleum, oculos non

leniter

leuiter offendit, forte quoniam salis expers non est, quare oleo de ouorum vitellis, vtendũ esse censeo. Podicis præterea orificiũ, digito minimo, per circuitum eius est mouendum, & aperiendum: confestim enim excernit per sedem, subnigra quædam iocinoris recremẽta. Et tũc infans (vt mos est) mollibus linteis, ac fascijs inuoluatur. Duplici, aut triplici cẽdalo, pilei loco, veletur caput. Iam vero hoc tempore, nutritioni infantis est attendendum: In quo opere Galenus, nihil præter maternum lac adhibet. Paulus libro primo, capite quinto, Aëtius & Auicenna, melle optime despumato, primum nutriunt, deinde aquam mulsam instillat Aëtius. Mel enim, recrementa in ventriculo, & intestinis (si quæ sunt) deterget, & ad lactis exhibitionẽ parat. Nostro tempore, mel ex conseruatione nucum, non inutiliter præbẽt. Mel vero rosaceũ colatũ valde vtile est. Sunt qui iulebũ, ex decocto cinamomi, & melle tribuãt, male me iudice: Nam cinamomũ, faciet recremẽta per venas meare, tunc vero emundationem per intestina quærimus. Nicolaus vero Florentinus, sermone tertio, summa tertia, capite decimo tertio, expertissimum refert remedium, cuius ipse periculum fecit, in pluribus filijs, cuiusdam viri nobilis, qui omnes vixerunt: cum tamen omnes quos habuit, ante præsidium adhibitum, epilepsia (paucis diebus ab ortu) interijsse referat.
" Cuius descriptio est, quæ sequitur. ℞. sachari albi solidi, vnc. ij. puluerizetur & con
" ficiatur cum oleo sesamino recenti, vel cum oleo amigdalarum dulcium, ad formam
" vnguẽti, de quo detur infanti cũ digito, cochear vnũ. Nã statim (inquit) infans sopo
" ratur & dormit: & cum excitatus fuerit, iterum ex eodem cibetur, & sic vsque ad
" plures horas. Hic enim cibus nutrit infantem, & purgat suauissime, per secessum
" noxias humiditates flegmaticas, viscosas, & sordes melancholicas, congestas in ven
" triculo, & intestinis, quæ si non emitterentur, præpararent ad epilepsiam. Atq; hoc ego præ alijs vtor præsidio, addito interdũ puluere smaragdi, & medullæ seminis citri, in aqua buglossi, prius per viginti quatuor horas infusi. Antonius Cartaginẽsis, lib. de fascinatione, cap. sexto, ter (antequam lactetur infans) propinat mel virgineũ, myrrhæ admistum, & emittet (inquit) egestionem nigram similem pici: Et tribus aut quatuor diebus sequentibus, sequens tribuit medicamentum. ℞. mellis virginei, vnc. vj. butyri nimium loti, vnc. iij. penidij, vnciam. j. cum modico croci mista. Ab huius sumptione, emittet phlegma, quæ epilepsiam efficit. Butyrum tamen exhibere reprehendit Aëtius, quoniam stomacho aduersatur. Idem præbet puero, antequam lactetur, fel testudinum aquaticarum, quæ per aliquot dies, vsque ad partum, nutriantur pane, in lebete aquæ. Diebus autem sequentibus, tribuit infanti, quantitatem ciceris de confectione sequenti. ℞. fella testudinum aquaticarum n. ij. theriacæ, drachm. ij. succi rutæ, vnc. ß. rasuræ cornu cerui, drach. ß. misce. Sequentem etiam confectionem, multum prodesse refert. ℞. cranei pueri & fœmellæ, drach. iij. smaragdorum, drach. j. cornu cerui & vnicorni, ana scrup. ij. seminis pæoniæ, scrup. j. pulueris pullorum hirundinis adustorum, drachm. ß. thuris scrup. j. fiat puluis, mittaturque quantum ciceris in ore lactẽtis pueri, vt eum deglutiat. Ego vero ad præcautionem, tum ab epilepsia

tum etiam ab alijs morbis, ea tantũ probo medicamenta, quæ ventriculũ leniter purgant, & inter ea, illud expertissimũ nicoli, magis probo. Isthæc vero nuper memorata, magis medicata sunt, quã ætas illa ferat, & potius curationi, quã præcautioni sũt idonea, & corpus iam purgatum postulant. Quod vero theriacam sucipit, maxime est suspectũ: nam Theriaca (vt refert Gal. lib. de theriaca ad pisonem) pueris omnino est vitanda, quippe cuius magnitudo, illorũ virtute maior sit, & corpus ex facili dissoluat, natiuumq́ spiritum cito extinguat, quẽadmodum sane, & lucernæ flãmam, oleum igne copiosius adhibitum, prõpte extinguit. Vbi historiã refert, cuiusdã pueri, theriacæ sumptione, eadem noctæ dissoluti ac mortui. Quæ ex smaragdis vero cõficitur, pertimescẽda non est. Ruta præterea, infantis naribus admoueatur sæpe ad odorãdũ. Zona ex corio capitis, & caudæ lupi, aut ex corio asini cingatur. Smaragdus collo appẽdatur, quãuis rasius de ægritudinibus puerorũ, ad pedem ligare iubeat. Radicis insuper pæoniæ recentis, magna pars appendatur collo, ex Gal. 6. simplic. . cap. 104. tã enim esse vtilem dicit, vt nihil supra. Gerardus vero, super viatico, in pæonia (inquit) non reperitur modo tanta virtus: Quã etiam nec nos, nostro tempore agnoscimus: ob idq́ dicunt quidã referente nicolo, quod virtus reperitur solum in ea, cuius radix quando frangitur, designat interius insculptum signum crucis: de qua intelligendus est Auic lib. 2. cap. 124. vbi expertum, à se fuisse lignum crucis, ad epilepsiam memorat. Corallum quoq́, pyrethrũ, & dentẽ lupi caninum, appẽdere iubẽt. Nomina regũ Magorũ gestata, plurimum valere, affirmat Nicolus ex mundino, & proprio experimento, & sauanarola à magistris suis didicit, hos tres versus, cum deuotione collo imponere.

Gaspar fert myrrham, thus Melchior, Balthasar aurum.
Hæc tria qui secum portauerit nomina regum,
Soluitur à morbo, Christi pietate caduco.

Reliqua de epilepsia, dicemus dum puerorum morbis medebimur: nunc enim de auertenda epilepsia, statim cum infantes nascuntur agimus. Mox vero lacte nutriatur infans, idq́ bis die, aut plurimũ ter, apud Paulũ & Auicenã: plurimũ enim lac, statim ab ortu, infãs coquere nequit: quod vero corrumpitur, epilepsiã, & plura mala facit: In quo grauiter peccant, nutrices nostri tẽporis, nesciunt enim papillã ab infantis ore adimere. Oportet autem, vt in primis lactationibus, aliquid lactis mulgeatur, ita vt cum infantis ori admouetur, fluat lac è papilla, & tunc pressu iuuetur: ne ex multa suctione, gulæ instrumenta reddantur imbecilla, & suctui inepta, quod Hispane appellant desuarillado. Præstantissimum lac est maternum, præsertim in natura temperata, quæ similibus est tractanda, vt lib. 1. de sanit. tuen. Gal. est autor. Lac autẽ maternum simillimũ esse, eo constat, quòd lac ex sanguine, quo in vtero infans nutriebatur, ad mãmas regurgitante cõstat. Sed quomodo naturis intẽperatis, lac matris eligitur: si contrarijs sunt ad bonam temperiem reducendæ? Gal. 1. de sanit. tuen. nõ ausus est aperte hoc consulere, sine aduerbio dubitandi, in hæc verba: Atq́ optimũ est etiam, reliquis fortasse omnibus infantibus, ipsum lac matris modo

nullo

" nullo morbo sit corruptum. Et post pauca subdit, Nā qui matris lacte pueri alūtur,
" ij non solum consueto, verū etiam maxime proprio vtuntur alimento. Auic. vero apertius .3.1.doct.1.cap.2.tanti fecit, similitudinem matris cum filio, vt experimen
" to certificatum esse dicat, quod matris papillā, in os infantis indere, valde confert ad
" remouendum, quidquid ei nocet. Reducenda ergo est intemperata natura, per alimenta intemperiei contraria exhibita matri: nec enim potentioribus contrarijs, imbecillis infantium ætas, pariter & assuetudo ad alimentum ex matre, reduci postulat. Præstat autem (vt Aëtius est autor) non accipere matris lac, vsque ad quartam diē, vbi crassum, iam ab vberibus emulxit, & aqua calida vbera ipsa fouit mater. Si ta
" men nutrici, aut matri quæ puerum lactat, morbus aut dolor superuenerit, aut vehe
" mens aliquod medicamentum, ei sit propinandum, melius erit (inquit Auicenna) vt
" alia ipsum lactet, donec sanetur, & vis medicamenti extinguatur. Lauare autem infantē, aqua calida hyeme, æstate temperata, bis aut ter cōuenit, horarum aliquod interstitio, post lactationem, ex Aëtio, idest post longissimum somnū (vt consulit Gale
" nus) Id enim maxime tēporis est, in quo vel inanem ventriculū inuenias, vel certe
" concoctum, si quid in eo remansit. Quæ autem, vt hodie fit, faciunt, sane lædunt, aliæ
" vnum, & certum, diei tēpus præscribētes, aliæ cum ipsæ à negotijs vacēt, tum demū
" balneantes. Non debet autem in balneo diutius morari, non enim vt supercalescat, aut rubeat eius corpus, sed vt humescat & mundetur, instituitur hoc lauacrū, nostro præsertim seculo, quo balnea penè exciderunt ex vsu. Linteis mollissimis, detergeatur & exsiccetur. Debet autem nutrix à lotione, antequā fascijs obuoluat, eius mēbra leniter tangere, & quod disparandum, aut extendendum fuerit, diuidere, aut extendere, & quod comprimendum cōprimere, & omne membrum vt decet figurare. Et hoc totum leni compressione, extremis digitis frequenter facere oportet: eius vesica prematur, vt vrinæ exitus facilis fiat, extendātur manus, & brachia, ad genua vsque, pedes vtrinq; leniter ducantur, retro ad dorsum, & ante ad caput, vt membra omnia, quo oportet flecti condiscant. Non sunt autem supra ventrem firmādi, ne lædantur viscera: in quo peccant nutrices, quæ infantes pronos continēt, donec paulatim omnes fascias componant. Fascijs ergo iam cōpositis est vtendum, & infans, aut pronus non est ponendus, aut pectore non ventre est firmandus. Oculi infantis, sunt viridi cendalo tergendi, & nares oleo dulci, intus linendæ ac defæcandæ. Rursus infantem lactare oportet, & ad somnum inuitare: dormiatq; è latere, capite quam reliquum corpus, elatiore. Cauendumque ne collum, aut dorsum, brachium, aut crus distorqueatur. Eius autē cunæ, non sunt vehementer mouendæ: nam vehemēs motus, ad epilepsiam parat, & lac in ventriculo contentum, fluctuare facit. Melius autem est, vt nutricis vlnis, à tertio mense gestetur, donec per se moueri, & repere per ætatem liceat. Sicut vero immature ad progrediendum, omnino cogendi non sunt, ne crura, eorum pōdere vitientur: ita cum valent, non sunt prorsus arcendi. Quanta enim sit naturæ nostræ, cum exercitijs societas, facile declaratur, cum pueros, nec si conclu

seris loco aliquo, prohibeas quo minus discurrant, ac pullorũ vitulorumq́ ritu lasciuiant: quippe sua cuiq́ animanti natura, satis est, ad proprias conuenientesq́ excitãdas appetitiones, quibus sanitatẽ tueatur, vt pulchre Gal. 1. de sanit. tuen. edisserit. Solo autẽ lacte, ali debet puer, quoad primores dentes, quos duales appellant emiserit, ex Galeno (quod. 7. vt plurimũ mense cõtingit, apud Paulũ. 1. libro cap. 9.) si tñ ante hoc tẽpus, cibũ alium vehemẽter desiderat infans, prõpte & alacriter assũmit, ac spes est, eũ posse, quod oblatũ est cõcoquere, nõ est violenter ꝓhibendus, ex Auicenna: sed cibus tunc solidior recte datur, qui nõ ipsũ repleat ex Paulo. Post ortũ vero dualiũ, inuitandus est, ad solidius alimentũ accipiendum, ceu natura ad id admonẽte, & instrumẽta tẽpestiue exhibente. Durũ tñ alimentum nõ masticet, nã gingiuas molestat, & materiã ex qua dentes alij sunt gignẽdi, dissipat, & resoluit attritu, & fragmenta dura, immasticata deuorat infans, quæ in ipsa deglutitione, strãgulatũ, tussim, & vomitũ mouent: iã vero deglutita, vẽtriculo sunt oneri: quare nõ concoquũtur, sed putrentia, grauia excitãt symptomata & morbos. Addit Aëtius, quod ea quæ sic à pueris mãduntur, pluri quã oportet saliua replẽtur. Auicẽna primo dat panẽ, quẽ infanti masticauerit nutrix, deinde panẽ cũ aqua mellis, aut vino aquato, aut lacte. Aëtius vero micã panis, ex vino mulso, aut vino dulci, aut lacte ꝓpinat, deinde etiã, oua sorbilia cõcedit. Panis tñ sola masticatione nutricis paratus, durior est ac solidior, quam primis puerorũ cibis cõueniat: si plurimũ vero in ore cõtineat nutrix, donec satis remolescat, pluri quã opus est saliua cõspurcatur, quod vitauit Aëtius. Vinũ vero, ne gustare quidẽ pueros, suadet Galenus, quippe quod haustũ, & humectat nimiũ, & calfacit corpus, tũ caput halitu replet, ijs qui humido, calidoq́ tẽperamẽto sunt, vt pueri. Arist. insuper de sõno & vigil. cap. vlt. vinũ nõ modo negat pueris, verũ etiã nutricibus, quoniã spiritosum est. Mica ergo panis cocta, ex aqua, melle, oleo, aut butyro, & ad mellis cõsistẽtiã redacta, vtilis puerorum cibus est: deinde ad micã panis, ex iure pulli gallinacei, trãsire cõuenit: deinceps ad cõsumatum gallinæ, mox ad oui vitellũ, postea ad molles quasdã carnes, quæ in gallinarũ præcordijs habẽtur, nos apellamus entrañuelas de aue. Vltimo cum ablactãdus est, pinguẽ porci partẽ assã, cũ pane ea pinguedine perfusso, post diligẽtẽ inter nutricis digitos cõminutionẽ, nostra ætas ꝓpinat, & bene vegeti reddũtur infantes. Quæ alimẽta si bene coquit infans, citra vẽtris intumescẽtiã, & inflationẽ, si nõ reddatur somniculosus & torpidus, vrinasq́ habeat aquosiores & albicãtes, bene est, & firmitatẽ habet, ablactationi necessariam: quod magna ex parte viginti mẽsibus, apud Aëtiũ, aut duobus annis cõtingit: vnde Paulus, abũde fore fuit ratus, duobus annis puerũ enutrisse. Quibusdã tñ ea firmitas citius, serius alijs cõtingit: nullusq́ sine ea firmitate, ciborum coctione, & alacritate ad functiones, debet ablactari: quã si nõ cõsequatur, nutrix altera est adhibẽda, quæ recenti lacte, atq́ abũdãte, puerũ reddat vegetiorẽ: quod vnius, aut duorũ mẽsiũ spatio, fieri solet, & tũc ablactetur. In ablactatione vero, cauere oportet, rigidissimum tẽpus hyemis, & feruentissimum æstatis: vltimũ autem hyemis, & postremũ æstatis, cõuenit eligere. Cauere etiã oportet, tẽpus in quo grauẽ morbũ

fuit

fuit perpessus infans. Plurimæ enim ægritudines, ad annum solēt reddire, quæ in recens ablactato, sunt periculosissimæ. Nō subito autē, sed latēter, ab vbere desuescat, & fiant ei glandes, ex pane & sacharo, quæ offerantur ipsi, dum mammā quærit. Si vero pertinax fuerit, & māmas perdite amet, aloë, aut myrrha, papillæ inungātur. Quod si ablactatus (quod sæpe contingit) morbū inciderit, rursus ad lac trāsferatur, & vbi cesauit morbus, renutriatur lacte corpusculū, atq; sic ablactetur iterum. Quare curare præstiterit, ne in ablactatione māmā sugere dediscat infās, ne si forte ægrotarit, ad lac nequeat iterum trāsferri. Contingit etiam grandæuis hominibus (aut ob hecticā febrē, aut ob vltimū seniū) vsui fore, māmam suggere oblitos nō fuisse. Nūc vero, de eligēda nutrice, probatione lactis, & eiusdē correctione, agere est tēpestiuū.

De eligenda nutrice. Cap. ij.

DEligenda nutrix est, quæ nouem mēsibus gestauit vtero, ex abortu enim, aut septimestri partu nō probatur. Quin nec lac eius mulieris, quæ abortire solet, ꝓpinat Auicēna: quod tamē minus esset timendū. Sit bene sana, ex parētibus orta nullo morbo obnoxijs, qui nec epilepsia, nec ptisi, nec arthritide, nec nephritide, nec lue Galica, elephanto, aut pessimo aliquo morbo laborauerint: solēt enim huiusmodi morbi, esse hæreditarij, & lacte cōbibi. Medium tempermentum habeat nutrix: si enim temperatus puer est, huius lactis vsu, temperatura optima seruatur: sin minus ad eam reducitur. Nec probo reductionem pituitosi infantis, per biliosum lac: nā morbis ex vtroq; humore, forte reddetur opportunus: & tātam contrarietatē, non adeo bene, tollerat ætas tenera, & satius est duobus annis reduci, ex vsu lactis temperati, ad optimam naturā: quam id vno anno cōsequi ex vsu biliosi, & altero, in biliosam forte naturā transferri. Siquidē medium tēperamentum habeat nutrix, omniū extremorū statim occupabit mediū: nēpe gracilitatis & crassitiei, mollitudinis & duritiæ, glabri & hirti, caloris & frigiditatis, humiditatis & siccitatis, nigri & albi. Colorē enim debet habere, ex rubro & albo cōmistū, vt scribit Gal. lib. artis medicæ, cap. 51. talis nāq; color resultat, ex cādidissimo semine quo gignitur cutis, & selecto sanguine quo nutritur. Capillū etiā magis nigrū, quā rufum habet, & habuit in pueritia, magis rufū quā nigrū. Iustā quoq; magnitudinē, collū validū, amplū pectus, & omnes animi fūctiones, naturales, animales, & vitales, inculpatas habeat oportet. Vbera magna in nutrice requirit Paulus. 1. lib. cap. 2. Aëtius vero moderata, nō rugosa, sed plena: magna vero, & parua, improbat: hæc quidē, quoniā parū lactis exhibēt: illa vero, quoniā plus quā opus est lactis præparāt: & hoc manēs in ipsis corrūpitur, & infātē lædit, simulq; etiā matrē grauat: cui tn̄ malo facile occurrere possumus, si turgētes māmas, alterius infātis suctu deoneremus: sic enim, nec lac corrūpetur, nec mater grauabitur, & tutiores erimus à lactis defectu, qui frequēter molestare solet. Quāuis autē magna vbera ꝓbamus cū paulo, nimis tn̄ ꝓtēsa & laxa quæ

ad vmbilicum quibusdam propendent, ad humerumque attolluntur, nec Auicennæ, nec nobis idonea esse videtur. Mediocres quoq; in vberibus papillæ probantur, magnæ enim, offendunt gingiuas, & impediunt linguam, ne iuuet deglutitionem: paruæ vero, ægre apprehendi possunt, & propterea affligunt maxillas. In papillis autem, nec nimis angusti sint meatus, nec nimis lati, & cauernosi: eiaculatum enim per angustos meatus lac, sublinentem os pelliculam ferit, & vlcus igneæ caliditatis adducit: latiores vero meatus, qui papillas cauernosas reddunt, dum acceruatim remittunt lac, suffocationis causa fiunt. Sit præterea nutrix, ætate, nec vetula nimiū, nec admodū iunior: apud Aëtiū scilicet, nec iunior viginti annis, nec senior quadraginta. Paulus vero, in iuniore viginti quinq; annos expletos requirit (nam apud Auicennam, hæc est ætas iuuentutis, sanitatis, & complementi) & in seniore, vltra triginta quinq; annos non trascendit: vbi totam adolescentiæ ætatem reprobat, quā ego ceu temperatissimam, ab anno decimo octauo, vsq; in trigesimum quintum amplector: seniores autem, atq; iuniores deuito. Melius est autem, si bis aut ter peperit nutrix, vt monet Aëtius: nam ex primo partu, vbera quæ nūquam lac antea creauerant, minus vtile creant: postea vero, secundo, aut tertio partu, vtilissimū conficiunt, velut iam edoctæ & conficiendo assuetæ. Filios habeat viuos, & bene vegetos: maxime autem est vitanda, ea cuius filij epilepsia decesserint. Melius lac esse, ex partu masculi voluerunt, forte quoniam masculus, est fœmina perfectior, quare vtilius etiam lac remittet. Contra vero est experimentū, calidius enim quā oportet, huiusmodi lac est: sexus nāq; tantā vim habet alterādi, vt quæ masculū gestāt, calidiores & agiliores, prægnationis tempore sint, & calidius lac remittant post partum, quā quæ fœminam gestant, aut pepererunt. Magnū præterea est infanti commodum, si nutrix nō multo ante pepererit, apud paulū: nec tamē ob id probatur, lac statim à partu succedēs, vitiatum enim est, excrementitium, & feruidum: quare Auicēna, ante mensem vnū cum dimidio, aut duos, reprobat lac: maternum tamen, post tres aut quatuor dies conuenire, ob magnā familiaritatem diximus. Optimū autē incipit esse, ab integra mulieris repurgatione, triginta nimirū, aut quadraginta diebus, à partu trāsactis: quo tempore, si mulier integre purgata non fuit, alia quærenda est. Quāuis autem quinq; aut sex mensium lac, antiquum non sit, eligendum non est: nam ante tempus ablactationis infantis, antiquum erit. Eligenda quoq; nutrix est, cui mēses duobus annis, à partu soleāt deficere, nam dum menses fluunt, lac imminuitur & vitiatur, imminuitur quidem, quoniam ex eadem materia sunt, quæ dum ad vterum confluit, à mammis diuertit: vitiatur vero, quoniam ad alterum partum paratur mulier: quo tempore, tum animantibus, tum etiam mulieribus, inutile redditur. Adhæc à venere nutrix abstineat, à visu quoq;, & auditu venereorum: si enim libidine turgeat, & in venerem procliuis reddatur, ex semine intus commoto & exuberante, lac redditur virosum & maxime nocuum: ob idq; in nutrice requiritur castitas, tum ne lac vitietur, tum etiam ne vitia, & petulantia in lacte combibantur. Si vero quæ infantem

lactat

lactat, utero forte gerat, Galenus magnopere suadet, aliã protinus inueniendam esse nutricem. Bonus enim sanguis, absumitur in alimentum fœtus, quo fit ut lac ipsum, tum peius, tum vero exiguum in mammillas colligatur. Conuenit quoq; apud Aëtium, nutricem esse sobriam, idest à noxijs tum cibis, tum potubus, ac alijs nocuis temperantem, & medico obediẽtem. Abstinere enim debet à vino & à cruditate, & ab omnibus, quæ ad epilepsiam parant. Vitanda quoque ei sunt ex Paulo, admodum siccantia, salsa, acria, acerba, acida, amara, & valide calefacientia: item odores, tum fœtidi, tum suaues præter modum, condimenta aliaque acria, quæ nocent. Medicamenta quoque interdum, ad infantium morbos depellendos, libenter & sine molestia sumere debet: antiquus enim mos est, infantes purgare pharmaco nutrici exhibito, ut elicitur è sexto libro Epidemiarum, in commentario illius sententiæ. Mulier, capra, elaterium comedentes, pueris purgatio. Nomine enim elaterij, non solus succus agrestis cucumeris, venit intelligendus, sed omne etiam catharticum, vilida vi præditum, ut notarunt Manardus, & Montuus in sylloge: immo & Hippocrates primo acutorum, sententia quarta, elaterium pro omni carthartico sumit. Hercle nisi domina Eleonora de Sotomaior, quæ morbum grauissimum, secundo suæ ætatis anno, fuit perpessa, nutricem nacta fuisset, quæ nobis alacriter obtemperasset (Deo gratias referamus, quod tantam calamitatem auerterit) de medio iam nobis sublata fuisset. Debet etiam nutrix esse mansueta, & animæ accidentibus parum exposita: nam rixosæ, & iracundæ, lac reddunt biliosum, & feruidum. Non sit tristis, sed hilaris cum grauitate, & modestia quadam, parum loquace. Non sit stolida, nec malorum morum, tales enim, magna ex parte infantes negligunt, & eis parum blandiuntur. Malum est, si faciem fuco dehonestet, nã præter leuitatem quam arguit, lac vitiatur ex cerusa, sublimato, & huiusmodi alijs. Munda tamen sit, & elegans, tum in se, tum in infante præcipue. Ego enim (inquit Galenus) cum puer aliquando ploraret, per totam diem, & indignaretur, ubi vidissem stratum ipsius, & vestimenta sordida, & ipsum puerum sordidum, iussi & ipsum, & stratum ipsius lauari, & vestimenta mutare: quo facto ab eiulatu, & indignatione cessauit, & obdormiuit. Nutrix autem una esse debet, nam ex lactis diuersitate, experimento videmus, infantes lædi: quare nec probamus Aëtij præceptum, qui epulentis, plures nutrices adhibet: nec quarundam matrum consuetudinem, quæ præter id quod filios suos nutriunt, nutricem quoque coadiutricem adhibent: nec quorundam medicorum nostri temporis, præceps consilium, qui leui quauis causa, nutricem mutant: Habet enim lactis iam usitatissimi permutatio, sua incommoda, quæ non sunt eligenda, sine graui necessitate. Cum ergo omnia quæ dicta sunt, in nutrice cõuenerint, addere tunc oportet, inditium aliud firmissimum, ex ipso lacte desumptum, cuius probatio, sequenti traditur capite.

Lactis probatio. CAP. III.

SIT lac copiosum, nutritioni enim, & augmēto infantis, debet sufficere: augētur autem plurimum infantes, & calidum innatum ipsorum abundans, plurimum alimētum conficere potest, alioqui se ipsum conficiat oportet. Sit etiam lac, gustantibus, & olfacientibus iucundum: nam quæ coctione proueniunt, dulcia & bene olētia redduntur: quare improbatur lac, quod cito acescit, aut amaritudinis, aut muriæ, aut alterius cuiusdā peregrini saporis qualitatem repræsentat, graueolens etiam, ac fœtidum. Albißimum sit oportet, nā à glandibus albißimis conficitur, quibus (si probe cōfectus est) colore debet aßimilari. Cum enim in cæteris notis probetur mediocritas, in colore solo probatur extremum: Auicenna vero dicens, quod eius color, attineat albedini, à cādidißimo lacte, immerito videtur abstinuisse: errat enim. 12. 3. cap. 2. cū summum lactis candorē, pituitā dixit significare: siquidē lac, pituitā candore vincere, nemo est qui dubitet. Maxime vero improbatur, obscurum, liuidū, cæruleum, & palidū. Quos colores, hac arte dignoscit Aëtius, tenuia ac cādidißima linteorū frusta, eo lacte imbuta, in vmbra siccabimus: & in his postea, quātum lac à natiuo colore discesßit, speculabimur. Electū præterea lac, inter liquiditatē, ac spißitudinē, medium tenere oportet, craßum enim & caseosum, cōcoctu contumax est, & ad epilepsiā parat: liquidum vero, atq; serosum, inutile est ad nutritionē, & athrophiā infert: probatißimū vero, in medio stat, caseosi, atq; serosi. Quod duplici ratione dignoscit Paulus, Prima, quod in vnguē pollicis instillatū, eo inclinato ad lucē, neq; subito, neq; tarde videtur defluere. Secūda, quod infuso lacti in vas vitreū, coaguli exiguū admiscetur (Auicēna enim myrrhā, pro coagulo, corruptißime legit) digitisq; agitatur, in quo postquā concreuerit, inspicietur: nū casei portio, digitis preßi minor quā serū fuerit, hoc enim lac inutile est: cōtrariū huic, cōcoctu cōtumax: probatißimum vero, quod vtraq; habet mediocria. Aliqui (vt scribit Aëtius, serm. 4. 4. tetr. cap. 36) pbitatē lactis aliter experiūtur, nā si pilus eo madēs, suspēdatur, & lac delabitur, aut vnæ parti guttulla adhæret, lac reprobandum est: si vero totū pilum circunsidet, optimū eße confitētur. Debet quoq; lac, omniū partium sui, æqualitatē habere, ita vt vndiquaq; sit sibi simile: quare improbatur spumosum, & quod strias, quasi floridas habet, & quod in vas vitreū instillatum, citā suapte spōte, seri à caseo, habet secretionē: vbi innatat nimirū, pars quædā serosior, & subsidet casealis. Aequalitatis autem probationē, vngue melius, declarat Speculū, si in eo lac instilletur. In pari autē bonitate lactis: rusticū vrbano, & otioso, est præferēdū, ceu minus excremētitium. Huiusmodi ergo nutricem, tali lacte donatam, ad partus magnatum paratam habere oportet: & multis retro diebus (si fieri potest) boni succi vtatur alimentis. Manus humerosq; molendo, texendoq; exerceat, duobus mensibus prioribus lactationis: dein vero puerum, tres iam menses natum, vlnis gestet: nam exercitij nutricis, non minor ratio, quam cibi, potus, aut somni, est habenda.

Quomodo lactis paucitati subueniamus. Cap. iiij.

Vbi

VBi imminuitur lac, aut corrumpitur, aut ètiam omnino extinguitur, aut spißatur, aut attenuatur, præstat alterius nutricis lac præbere, ex Aëtio, serm. 4. primæ tetrab. cap. 6. Quod de magnis vitijs audire oportet, non enim leui de causa, lac est permutãdum, vt diximus. Si vero cum nutricem permutare volumus, non permittat res aliqua instãs (multos enim pueros mortuos audiuimus, ante quam ab alia nutrice lactari permisserint) nutrix curanda est, ne in morbum incidat infans. A lactis autem paucitate, initium captantes, nutricis sanguinem, primo cõtemplemur (ex Gal. præcepto. 5. lib. de simplic. med. fac. cap. 21.) aut enim paucior est, quam cõueniat, aut deterior: Vbi paucior est, vniuersam victus rationem, humectantem, & calfacientem, instituere oportet, per optima alimenta, multum sanguinẽ generantia, vinum (inquam) iuscula. succum carnis, carnem capi, gallinæ, perdicis, vituli lactentis, vbera etiam ouium, & caprarum lactentium, sunt vtilia, vitella ouorum, lac, cicera, amigdalæ, pineæ, fistici, triticum coctum, farrum ex hordeo, & similia. Vbi vero sanguis prauus est, si biliosus fuerit, primum purgari postulat, mox victum, quem modo dicebamus adhiberi (quam Galeni sententiam, nõ aduertens Aëtius, loco citato, in lactis correctione, purgationes prorsus recusat, solo victu contentus) si vero sanguis fuerit pituitosus, medicamenta requirit calfacientia non multum, nihil autem desiccantia: pituitosa enim cacochimia, coctione sanatur, nisi salsa sit, aut summe recedat à natura, vt quæ valde acida est: salsam enim, purgare iubet Galenus, & acidam coquere tentat, lib. de cõstitutione artis medicæ, ad finem: quæ si nõ coquatur, & in sanguinem migret, purgãda etiam est. Magna vero ex parte, pituita dulcis, aut insipida, sanguini permiscetur, de qua sola meminit Gal. 5. simplic. citato, coctionem & non purgationem, præscribens ipsi. Coquenda est autem, medicamentis, leuiter calfacientibus sine siccitate. Hæc enim differentia est, medicaminum prouocantium lac, menses, & vrinam (apud Gal. 5. simplic. cap. 22.) quod prouocãtia lac, sunt parum calida, primo nempe, aut secundo ordine, non sicca: prouocantia menses, calidiora: prouocantia vrinam, sicciora: nam vreticis, vtilitas accedit ex siccitate, quæ cogit crassam sanguinis partẽ: mensibus autem mouendis, & lacti generando, foret inutilis. Quanquam autem prouocãtia lac, sint imbecilliora, vt pote minus calida, sufficiunt tamen prouocando lacti, cum nõ abunde in mãmas confluit: mouendis autem mensibus deficientibus, minime sufficiũt: quoniam sanguis, duplici ratione in mammas venit, transmissus scilicet à mẽbris, & virtute mãmarũ attractus: quare leui remedio adiuta, duplex facultas, plurimum coaceruat lactis: ad vterum vero, pellitur menstruum, non trahitur: quare cum simplex tantum facultas, prouocandis menstruis seruiat, fit vt validiora debeant, adhiberi medicamenta, quæ sanguinẽ magis fluidum, & venas magis reseratas reddant, vt autor est Galen. 5. libro simplic. cap. 22. Prosunt ergo mouendo lacti, eruca, fœniculum, anethum, sesamum, anisum, melanthium, pastinaca, & vbi pituita craßior est, atque frigidior smyrnium,

apium,

apium, sion, polium, pulegium, rosmarinus, serpillum, trifolium, vitex, raphanus, menta, cepæ assæ, aut elixæ. Et vbi signa caloris, aut in toto, aut in ipsis vberibus affuerint, præsertim si mulier sit biliosa, lac augent, lactuca, malua, spinachia, ordeum, pauer: qua certe ratione Auicenna, mammas iubet contrectare, calidæ ne sint, an frigidæ, vt pro ratione tactus remedia adhibeantur. Herbas autem virentes, & humidas, accipere iubet Galenus. 5. simplic. citato, Nā siccæ (inquit) plusquā oporteat excalfaciunt, & desiccant, & ob id sanguinem crassiorem, simul ac pauciorem efficiunt, & lac magis extingunt, quam procreāt. Quare in forma puluerum minus conueniunt, nec videntur conuenire, quædam valde sicca, & adstringentia, quæ practici permiscent: qualia sunt corallus, & alia huiusmodi, crystallū tamen, cæca quadā virtute, lac prouocare credimus. Ex omnibus dictis remedijs, ea sunt præstantiora, quæ non tantū sunt medicamenta, sed etiā alimēta: & ex ipsis, multæ sorbitiones idoneæ parantur, quibusdā ex aqua, oleo, fermēto, & sacharo, addito melāthio, sesamo, fœniculo, pulegio, & aniso, viridibus (inquā) nō siccis, çahinas hoc ferculū vulgo appellāt. Valet & ptisana, cui fœniculum, & anethū viride incoctū est, apud Aëtiū. Valet sesamum tritū, & vino dissolutū, ac colatū, cui butyri vacini, vncia vna est permiscenda, ex Auicenna. Valent pultes ex farina tritici, ordei, fauarū, cum lacte: & in fine decoctionis addātur, ouorū vitella & semē fœniculi. Vtile est etiā, quod sic paratur, ex Sauanarola. ℞. ciceris prius infusi in lacte vacino, aut ouillo, vnc. iij. orizæ sæpius ablutæ, & exsiccatæ, vnc. ij. tritici & ordei, excorticatorum, & tritorū, ana vnc. iij. amigdalarum dulcium excorticatarum, vnc. j. seminis papaueris albi, vnc. j. ß. sesami triturati, vnc. iiij. sachari albi, lib. j. omnia cū lacte sufficientis quantitatis decoquātur, ad consumptionē tertiæ partis, & si tollerat mulier cuminum, in fine decoctionis addatur semētia. Vtile quoq; est farinā seminis lini, delingere cum melle aut passo. Quinque aut septem lumbricos terrestres, cum palmulis passis terit Aëtius, & decē auroris præbet in zyto (potus erat ex ordeo confectus, nobis inusitatus) ob id Auicēna, in aqua ordei propinat: Ex cuius remedij vsu (inquit Aëtius) de multitudine, ac bonitate lactis miraberis. Medicamen validū huiusmodi, describit Auicenna. ℞. seminis anethi, vnc iij. seminis trifolij (quod Hispane angeleta vocamus) & seminis porri, ana vnc. j. seminis sulæ (est genus quodā trifolij, apud syluaticū, & genuēsem, quo equos sagināt, hispani nomē ipsū retinēt, & appellāt sulla) & seminis fœnugræci ana vnc. ij. totū cū succo fœniculi, & melle & butyro misceatur, & sumatur in potu. Mathæus vero post cōsiliū. 36. ꝓpinat cū vino albo, medietatē sequētis pulueris pro vice. ℞. seminis anisi, seseleos, ana drach. ß. crystalli scrup. j. sachari ad pōdus omniū, misce. Valent etiam omnia, quæ semini multiplicando sunt idonea, præter viticē, de quo auic. dixit. 2. canone, quod est ex eis quæ multiplicāt lac, minorādo sperma. Amatus lusitanus, Hippocāpū pisciculū flexuosum, nobis frequētē, in puluerē redactū, præbet in vino certo experimēto. Quiescat nutrix, brachia tamē eius, quadātenus exerceātur. Vbera leui manu fricētur, aut decocto fœniculi tepido

per spōgias

foueantur, ut sanguis ad eas trahatur, & venæ quæ ibi sunt dilatentur. Cucurbitæ apponantur cum pauco igne, paulo infra clauiculas. Vngantur mammæ, & loca circunstantia, oleo irino, aut vnguento sequenti. ℞. olei sesamini, & amigdalarum dulcium, ana vnc. j. ceræ modicum, fiat vnguētum molle. Valet etiam pix in multo oleo dissoluta, & imposita in circuitu mammarum, sub clauiculis, & sub alis. Synapismo autem vti (quod quidam faciunt) non probo.

Quomodo crassum lac corrigatur, Quomodo etiam tenue & aquosum: Quomodo etiam tenue & acre: Quomodo etiam quod fœtidum est, sit tractandum.

CAP. V.

IN lactis multitudine adimēda nutricibus, ego nunquā laboro. Secus vero in craßitudine, nam crassum lac, multorum malorum est origo: epatis & reliqui corporis vasa obstruit, quare febribus ex putredine, pueros reddit opportunos: coctu cōtumax est, & epilepsiæ, ac morbis ex cruditate, ipsos exponit: abscessus & furūculos, circa infantis corpus creat, ventrē cohibet ac inflat, & flatus multi ab eo prodeunt: Sed nec vrinā pro ratione reddunt, qui eo vtuntur infantes: pituitam sæpe vomūt, inappetētes, torpidi, difficulter spirātes, somnolēti, ac decolores redduntur, sordes crassas in ocul s, & mucos similiter in naribus ipsorū spectabis. Nutriēda ergo, tunc est victu attenuāte, & minus alēte nutrix. Bene facit ipsæ, ius pulli elixi cum petroselino & croco, & ipsius pulli caro. Bibat aquā cinamomi, aut origani. Tribuatur ei oximel diureticum, cum aqua fœniculi, & si nauseam excitarit, studeat in vomendo, vomitus enim vtilißimus est. Lac etiā attenuat, puluis sæpe sumptus, ex cinamomo, fœniculo, origano, & hyssopo, addito sacharo, ad pōdus omnium. Vbera etiam ipsa frequenter lauet aqua tepida, aut decocto nepitæ, quæ præstantißima est calaminthæ species: & moderato vtatur exercitio.

Tenue & aquosum lac, graciles & inualidos reddit infantes, & ventrē fluidū: vrinæ quoq; plus quā pro ratione feruntur. Si vero acrius sit, excretiones per ventrem plures fiunt, cum mordacitate: appetitus deficit, & pustulæ acerrimæ in corpore fiunt, & infans indies magis gracilescit. Aquoso lacti, non cōpetunt balnea, nec exercitiū: longus autē somnus vtilis est. Cōpetunt ipsi, cibaria multi nutrimenti, & craßi, qualia sunt oriza, & eduliū album, pedes, & extremitates porcinæ, ac vinum dulce. Acri vero lacti, idonea sunt balnea dulcium aquarum, quæ corpus nutricis cō temperēt: otium, alimenta boni succi, ad frigidum inclinantia: & iulep ex aqua plantaginis, & rosacea, sacharo confectum. Eas vero quæ salso humore abundant, balneis & vini diluti potione curat Aëtius. Si lac vero mali odoris fuerit, manna aut casiafistula purgetur mulier, & validiori aliquo, si opus fuerit: quamuis reluctetur Aëtius. Ab alimentis putredini obnoxijs abstineat. Maxime curare oportet, vt cibos bene concoquat: sicuti enim putredinis fœtor, ita bonæ coctionis, suauis odor est

soboles.

ſoboles. Sumat confectionẽ aliquã odoratam, calidam aut frigidam, pro ratione indigentiæ. Ambra & moſcus, permiſceantur cibis ipſorũ, & vinũ bibant aromaticũ.

Ad lactis caſeationem, quæ nodos in vberibus *nutricum, ſolet interdum efficere, & ſæpenumero in apoſtema degenerat.* CAP. VI.

ARcendus eſt puer, ne ex illo vbere lactetur, ſemper tamẽ vber ſugatur, aut ab alio puero, aut catulo, aut ampulla vitri habẽte naſũ, aut cucurbita habẽte orificiũ paruũ (quod capit papillam) ex vna parte, & collum longum ſtrictum ex altera, per quod attrahitur aër ſuctu quodam, & ſequitur lac ſucceſſione aëris vacuati, hoc appellamus mãmadera, illud vinagera: Lac etiam extrahit ſine dolore, ampulla vitrea, ſtricti orificij, quæ vbi aquam calidam cõtinuit, plena vapore calido, imponitur papillæ, loco cucurbitæ. Nam ſi vberis lac, non ſugatur diligenter, lac quod denuo gignitur, coagulatur à caſeato lacte ibi exiſtente, & pars coagulati, quæ incipit diſſolui, non extrahitur, ſed putreſcit & vbera exedit. Vt lac ergo diſſoluatur, nutrix vtatur in cibis mentha, petroſelino, croco, & cinamomo, & iure caulium: Lauetur mãmilla cũ aqua, vino, & aceto, ana permiſtis & tepefactis, per horæ dimidium: Aut cũ ſequenti decocto. ℞. foliorũ plãtaginis, maluæ, violæ, roſæ, chamæmeli, meliloti, radicũ altheæ, fœnugræci, ana. M. j. coque in libris aquæ. xij. madefiat ſpongia, & ex alto per dimidiam horam deſuper deſtillet. Dein leuiter abſterſa, hoc illinatur vngento. ℞. ſucci plantaginis, & maluauiſci, ana. vnc. ij. olei roſacei, & amigdalarum dulcium, ana. vnc. j. ceræ albæ parum, ad ignem fiat linimentum. Valet frequens impoſitio, lintei veteris madefacti in ſucco apij, & petroſelini, cum aceto & oleo violaceo, aut in ſucco menthæ, cũ aceto & pauco ſale gẽmeo, aut in aceto, in quo diſſolutum fuerit coagulum leporis, aut hædi. Valet inunctio, ex adipe porci ſpinoſi. Prodeſt etiam butyro vacino, & dialthæa ſeorſum, & commiſtis inungere. Efficax eſt emplaſtrũ ſequens, experimẽto Sauanarolæ, ſi calidũ ſuperponatur mammillæ. ℞. ſucci apij, vnc. iiij. micæ panis, vnc. j. ß. cumini. drach. iij. olei menthæ. vnc. j. miſce. Valent etiam lumbrici terreſtres cõtriti, cũ oleo de lilio, & impoſiti. Valet & ſequens emplaſtrum. ℞. thuris, ſtyracis calamitici, ana. vnc. ß. nigellæ, drach. ij. farinæ tritici, vnc. j. cumini, drach. j. farinæ bacharũ lauri, drach. iij. omnia cũ ſucco ſiclæ & melle, ana quantum ſufficit, ducãtur ad ſpiſſitudinem in modũ emplaſtri. Si autem mammilla admodũ calida fuerit ad tactum, ne in inflammationem tranſeat, & ſuppuretur, diſſoluatur cera, & concorporetur in mortario, cum mucagine pſilij, & fœnugræci, & ſucco portulacæ, & linatur ex eo: Aut imponatur puluis marchaſitæ, cum oleo roſaceo, & albumine oui conquaſſatus. Si autem plus iuſto frigeat mammilla, & alia frigoris inditia adſint, ponatur emplaſtrum tepidum, ex cumino contrito & melle: Aut ex pane crudo bene fermentato

mentato

mentato, permisto cũ coagulo hædi, & styrace liquida, & si magis deobstruẽs facere volueris, adde myrrhã, & fel bobis. Valet etiam aliqualis frictio mãmillæ, ex styrace liquida, & oleo violaceo. Coagulũ vero leporis in vino exhibere (quod potui propinat Sauanarola) ego nõ auderem, ne sani vberis lac concrescat, dum iam coagulatum soluere studemus.

Qua ratione vsque ad annum decimum quartum, *infans sit tractandus, vt animo virtutes, & corpore sanitatem comparet. Et quo ordine scientias debeat addiscere. CAP. VII.*

Ius qui curã infantis educãdi suscepit, siue nutrix, siue gerula, siue medicus sit, officiũ est antequã infans ablactetur, & loquelæ particeps fiat, quid infans desideret coniectare, idq; sine mora ipsi suppeditare, priusquã auctus dolor, in nimium, atq; inordinatum motũ, & corpus & animum etiã conyciat: siquidẽ & aluũ exonerare, aut meiere, aut esse, bibere ve, cupientes, perinde ac discruciati plorant, atq; enormiter mouentur. Fieri etiã potest, vt frigore offensi, teporẽ desiderent: sicuti contra æstu afflicti refrigerationem. Est quando multitudinẽ aut immunditiã instratorũ non tollerant, quippe multos offendit quoq; non minimum, maxime vero, cũ aut totũ corpus vertere, aut etiã artus mouere cupiũt. Quin etiam ipsa quies, si sit diuturnior, nõ parũ molesta esse solet. Illico ergo præbere oportet, quod expetit, vel auferre quod offendit, etiã motu per vlnas nutricis adhibito, ac vocis modulatione, qua prudentes nutrices pueris blandiri, & somnũ conciliare consueuerunt, vt eleganter docet Gal. 1. de sanit. tuen. Non quòd puero nunquã expediat plorare, ante lactationẽ enim, aliqualis fletus vtilis est, vt autor est Auic. 3. 1. doct. 1. cap. 2. respirationis enim instrumenta exercet, ac roborat: sed quoniã corporis atq; animi motus, intra modũ continere oportet, vt sanitas cõseruetur: Et adhæc quoniã loquellæ adhuc expertes, ploratu, clamore, iracundia, & inordinato sui motu dolorẽ indicant, à quo infantẽ releuare oportet. Quibus adhibitis, si nõ quiescat, an febrẽ habeat, an tormina ventris patiatur, an dentescat, an morbo alio corripiatur, inspicere oportet, vt simul morbo, ac ploratui occurramus. Vbi vero ablactati infantes fuerint, vsq; in quartũ annũ expletũ, liberiore modo, & suo ingenio hilariter viuere sinendi sunt, exercitia ludicra, & lusus illis permittemus, leuioraque alimenta dabimus, ex Paulo libro primo, capite decimo quarto. A quarto vero anno, sexus fœmineus, suo iugatur sexui: nesciat, immo timeat, cum pueris ludere, nullum impudicum verbum nouerit, & si forte in tumultu familiæ discurrentis, aliquid audiat, non intelligat. Matrem amet vt parentem, subyciatur vt dominæ, timeat vt magistram, ex Hieronymo ad gaudentium. Huius autem ætatis lusus iam sit eruditio, ex eodem ad Lætam. Fiant ei literæ, vel buxeæ, vel eburneæ, & suis nominibus appellentur, ludat in eis, & non solum, ordinem teneat literarum,

vt

ut memoria nominum in canticum transeat: sed & ipse inter se ordo, crebro turbetur, & medijs ultima, primis media misceantur: ut eas non sono tantum, sed & visu no uerit. Syllabas iungat ad præmium, & quibus illa ætas, deliniri potest munusculis, inuitetur. Sic crustula pueris offerebat antiquitas (panis forte sacharati genus erat) unde Horatius.

> Ut pueris quondam, dant crustula blandi
> Doctores, elementa velint ut discere prima.

Habeat unusquisque sexus, in discendo suos compares socios, aut socias, quibus inuideat, & quorum laudibus mordeatur. Non obiurgandus est, si tardior sit, sed laudibus excitandum est ingenium, ut & vicisse gaudeat, & victus doleat. Iam ve ro cum sextum, aut septimum annum attigit, ubi iam cœpit erubescere, scire quid taceat, dubitare quid dicat: magistro blando, humanoq; tradatur. Tales enim cum animi relaxatione, & gratia docent, tenellosque puerorum animos, cum literis, tum moribus imbuunt, & plures virtutum actus, in habitum commutant. Contra vero præceptoris amaritudo, clamores, minæ, conuitia, plagæ, asperitas, & inamabilis docendi ratio, corpus insalubre tetricum, & minus vegetum reddunt: & ut pueri in omnem vitam literas oderint, in causa sunt. Animi enim relaxatio, ad probam corporis educationem, plurimum momenti adferre, docuit Paulus libro.1.cap.14. Dummodo quod satyricus præcipit,

> Nil dictu fœdum, visuque hæc limina tangat,
> Intra quæ puer est, procul hinc, procul este puellæ
> Lenonum & cantus pernoctantis parasiti.
> Maxima debetur puero reuerentia, si quid
> Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos,
> Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.

Exercitia iam hac ætate augeantur, ita ut ante cibum adhibeantur mediocria. Modum vero in labore excessisse, quod nonnulli pædotribæ pueros cogunt, prorsus alienum est: siquidem intempestiua duritie, corporis inhibetur auctio, autore Galeno. A vino sunt arcendi, per totam pueritiæ, adolescentiæque ætatem, ad annum usq; duodevigesimum: nam præterquam, quod nullum adfert commodum, immensum etiam ex igne igni addito, sequitur incommodum: unde ad iram, & libidinem, præcipites fiunt: & capite, vini halitu repleto, pars animi rationalis, hebes turbidaq; redditur. A frigidæ autem potione, prohibendos eos, non censet Galenus: verum à cibo plerũque, & per calores, cum ipsis cordi erit, uti ipsa, non displicet.

Duodecimum annum egressos, ad gramaticos iam, & geometras mittit Paulus. Præstiterit autem, si themata, quæ à præceptore proponuntur vertenda discipulis, non sint fortuita: sed certa & coacernata de industria, tum eruditionem, tum morum instructionem continentia: ea enim plurimum intellectui, ac memoriæ figũtur. Summopere autem, hac ætate curat Galenus, animum probis fingere consuetudinibus,

bus, & grauibus disciplinis, quæ animo modestiā, & parēdi facilitatem pariāt. Corporis autem, iam sint hac ætate, exercitia validiora, & viribus firmādis idonea. A quarto decimo, vsq; ad primum & vigesimum, vitæ genus est eligendū: & vnicuiq; iuxta suam viuendi rationem, ars medica documenta præscribet, sanitati tuēdæ, & virtuti seruandæ idonea: quæ enim ad mores spectant, hac maxime ætate, perfici, ab solui'q; conuenit. Siquidem ad robustißimum corporis habitum, prouehere hominē cupis, aut militem eum strenuum, aut luctatorem, aut aliâs viribus insignē destinās: vtiq; de ijs animi dotibus, quæ ad scientiam, sapientiamq; pertinēt, minus laborabis. Sin corporis membra, roborare hactenus cupis, dum sanum quēdam habitū, & incrementum, ijs compares: animi vero rationalem partem, ornare adolescentis studes: nō est vtrobiq;, eadem victus ratio ex vsu: sicuti neq; si quis ad agriculturam, vel mercaturam, vel aliquam sordidarum artium festinet, eadē ratione est tractandus. Ac ars quidem, quæ sanitatem tuendam profitetur, omnibus profecto hominibus, sanitatis tuendæ documenta pollicetur: aut singulorum propria, aut omnium communia, aut hæc quidem propria, illa vero communia, vt doctißime Gal. 1. lib. de tuenda valetudine scribit. Communia sane præcepta, & cuiq; hominum statui conuenientia, in ordinato vsu, sex rerum non naturalium continentur. Quæ sane (clarioris doctrinæ gratia) traduntur in corpore, quod soli sanitati studet, & sibi soli viuit, nihil curans nisi vt sanum sit: quanquam forte nullus hominum talis reperiatur, nec expediat eū reperiri, beluinam enim potius, quam rationalem vitam ageret. Ab hoc, sumunt præcepta quædam communia, reliqua vitæ genera, & quædam addunt specialia. Exemplo sint monachi, & religiosi, qui Deo virginitatem vouerunt, quibus veneris loco, minus nutriri, plus exerceri, studere & contemplari præcipit, vt animo & corpore laborantes, à libidinis impetu coërceantur. Philosophis, medicis, theologis, ac iuris prudentiæ peritis, consulit noctu ante cenam studere, & orare, parcius cenare, tota nocte dormire, diluculo ad studendum surgere, coctione peracta: deinde exerceri, id est, infirmos visitare, ius dicere, & prædicare: post modum prandere, & quiescere: iterumque vespere, ante cenam studere. Ruralibus laboribus occupatis: minus prandere, & magis cenare præcipit. Aulicis qui diu dormire, noctu vigilare solent, minus cenare, & vberius prandere imperat. Sic dum sanum quendam habitum, & corporis incrementum volumus comparare, simul & partem animi rationalem ornare studemus, mathematicis disciplinis, & sapientiæ studio, à decimoquarto ætatis anno instituemus, pluraque illis tum, & grauiora exercitia imperabimus, quo animum simul, ac corpus exercētes, à Veneris stimulis, quibus ea ætas, tentari plurimum solet, coërceantur. At pueros iam sumus prætergreßi, ad quos (vbi male conformati eduntur) corrigendos, rursus conuertamur. Si tamen ordinem, quo scientiæ debeāt addisci, prius annotauerimus, nam Paulus capite citato, pueros prius mittit ad grāmaticos, deinceps ad geometras, tertio ad mathematicos. Ex quo videtur quibusdā, prius addiscēdā esse geometriā, arithmetica. Cui accedit, quod ex numeris, quosdā appellat arithmetica planos, alios cubos, quadratos

& circulares, quorũ intellectus, geometriam supponit, quæ de his omnibus magnitudinibus, & figuris pertractat. Adhæc, numerus fit ex cõtinui diuisione, apud Arist. 3. lib. physicorum: ergo sciẽtia quæ tractat de numero, præsupponit eam quæ tractat de continuo. Contra tamen est veritas, nã arithmetica, à rebus notissimis (puta numeris) principiũ ducit: ob idq; facillima est, & puerili vsui congrua, statim enim cum pueri intelligere incipiunt, vnum, duo, tria, connumerant. Adhæc omnes scientiæ, indigent arithmetica, cum vnum, vel plura, necessario connumerent. Est præterea arithmetica vniuersalior, nam in diuinis, omni magnitudine, & materia carentibus, adest numerus, puta vera vnitas, & vera multitudo: Et in geometria, in qua, nihil puncto simplicius consideratur (est enim magnitudinis vniuersæ principium) punctum ipsum, vnitati, vt species supponitur: punctum namq; vnitas est, habens positionem in continuo: quare arithmetica primitus est addiscenda, deinceps geometria. Nec obstat, numeros aliquos dici cubos, & quadratos alios: nõ enim ob id, sumit arithmetica, principia aliqua à geometria, sed vtitur sæpissime vtraq; ipsarũ nominibus eisdẽ. Ex diuisione præterea continui, numerus fit numeratus, de quo non tractat arithmetica, sed de numerante, & de numerandi ratione. Post has ad astronomiam, cælorum atq; astrorum cursum, animum attendere oportet: Deinceps ad rerum naturas scrutandas, quod in naturali philosophia addiscitur. Hinc quidam ad ea quæ transnaturam sunt, methaphysica, & Theologica: alij ad artem medicam, (quæ philosophiæ est subalterna) transmigrant: quæ adeo graues, profundæ, difficiles, atq; vtiles scientiæ sunt, vt parum sit, in quaque earum consenuisse.

De puero qui nascitur mutilus, aut aliqua parte luxatus, aut praua figura cõformatus, aut strabon, aut labio fisso, aut oculi palpebebra coalescente, ligata lingua: aut aure, glãde, vulua, vel ano, non perforatis: de sexu occulto, de hermaphroditis, sexto digito, & nympha in uerecunda curandis. CAP. VIII.

Infans si brachio, pede, digito, aut quauis alia parte mutilus nascatur, sine remedio est, nisi aut manũ ferreã, aut ligneũ crus adijcere, curationẽ appelles. Cum autẽ vel infantibus in vtero, aut editis quidẽ in lucẽ, sed adhuc increscẽtibus, particula fuerit luxata, nec dũ reposita: in humero quidem carnes, nihil à naturali figura deficiunt: neq; enim manus, quodcumq; opus perficere impeditur: os autem brachij, breuius permanet, non augescens: ac tales nominantur galiãcones, apud Paulũ, lib. 6. cap. 114 in fœmore etiam, os incrementũ non sentit, & totũ crus contabescit: cum enim pondus corporis ferre nequeat, non exercetur, ac in alijs membris luxatis manẽtibus, quæ subijciuntur partes, omniũ iniurijs expositæ sunt: quare (si cõmode fieri potest) repositio luxati, tentãda est, ante quam subiectum membrũ reddatur inutile. Si vero pars aliqua distorta, aut male conformata fuerit, à docta

obstetrice

obstetrice conformetur, per methodum similitudinis, ac dissimilitudinis: sana scilicet parte inspecta, tenera enim ossa facile ducuntur. Si vero oculos habeat in obliquũ aspicientes, curantur apud Paulum lib.3.cap.22. larua faciei circumposita, vt non possint aliter, quam in rectũ videre. Floccos etiam rubros, agglutinat angulo opposito obliquitati: cũ enim ad nares cõniuent oculis (quod magna ex parte fit) flocci rubri, sunt agglutinandi, angulis qui circa tempora habẽtur: lucerna quoq́, & omnia spectabilia, sibi ponantur è regione, & non à latere: qui etiam infanti alloquitur, è regione sit. Cum autem grandiores effecti, adhuc strabismus perseuerat, speculũ frequenter in manu habeant, ibiq́ rectũ aspectum cõdiscant: in quẽ assuescere expedientissimũ est. Si vero labiũ sit fissum, excorietur vtraq́ fissuræ pars, & suatur ita, vt acus relinquãtur infixæ, & filũ reuoluatur ad modũ, quo sartores solent, filũ ad acũ reuoluere: sic enim facile, quod fissũ erat vnietur. Si vero digiti non sint separati, scalpello aut forcipe sunt separandi, & linteis ex oui cãdido interpositis, ne iterũ vniantur curãdi. Superior quoq́ oculi palpebra, interim cum interiori cilio coalescit, interim cum mẽbrana adnata, interim etiam cum ea, quæ ob cornus similitudinem græce ceratoides appellatur, ac morbus oculum tractatu difficilẽ efficit. Conuenit igitur apud Paulũ cap.15. libri sexti, vel auriscalpio lato, palpebræ spatio subiecto, vel ea per hamulũ eleuata, coalitum scalpello ad Pterygia excidẽda idoneo dissoluere: cura adhibita, ne cornea mẽbrana vulneretur, atq́ inde procidentiæ occasio fiat. Vbi incideris insuffletur oculo, saliua masticationis salis & cumini, aut oleũ de vitellis ouorũ, cũ pauco sale, & linamẽtis ouo madentibus, palpebras deducemus, ne rursus cõmissura fiat. Post tertiũ diẽ extenuantibus, & cicatricẽ inducẽtibus collyrijs, vtitur Paulus: intellige primo extenuãtibus, vt carnẽ aliquã & asperitates exterãt, ad finẽ vero cicatricẽ inducẽtibus: vtrũq́ autẽ simul præstat, balsamũ ex peru allatũ, quo alijs prætermissis vti consulo. Cõtingit quoq́ meatũ auditoriũ, à prima natali die nõ perforari, mẽbrana quadam auditoriũ meatum obstruente, nũc per summa, nunc in alto. Editis quoq́ in lucem, hoc malum generatur, vbi præcessit in audiendi meatu exulceratio, siquidem caro supernascẽs, ipsum occludit. Siquidẽ mẽbrana auditũ impediẽs, alte inhærescit, difficilis erit administratio: tentandum tñ est, tenui quodam instrumento, ipsam incidere: si in summo fuerit, scalpro quod Græci scolopomacherion appellãt. Hanc diuisam, vbi vsus exigat, etiã auferemus, apud Paulum.6.lib.cap.23. At si caro supercreuerit, hanc ptherygijs apto scalpello, aut specillo polypis idoneo tolemus: deinde tortile linamentum, ex viliore pãniculo, spatioso meatus sinui aptatũ, aqua imbuemus, inuolutũq́ chalcitide læuigata, aut huiusmodi quodam arido, in meatum demittemus, ne rursus caro enascatur. Si inflamatio male habeat, protinus id auferemus. Si fundat sanguinem meatus, spongiam aqua frigida imbutam imponemus, alijsq́ conuenientibus vtemur remedijs. Tam in membrana autem, quam in carne eximenda, vtile futurum fore credimus, causticũ Phylipi, quo vtebatur ille, ad eximendas colli vesicæ carunculas: nam præter quam quod rationi consonat, id testatur Amatus Lusitanus, se præstasse, cẽturia 4. curat. 19. Quare

censeo in omnibus mutis ab ortu, hanc curationem fore tentandã, quorum auditus si aperiatur, magna ipsorũ pars loqui cõdiscet. Caustici autẽ dicti, sequens est descriptio. ℞. æruginis, auripigmenti, vitrioli, aluminis rochæ, ana vnc. ij. omnia hæc aceto acerrimo perfussa, inter duos porphyritides lapides, quã accuratissime ducãtur, in læuoremq́; tenuissimũ reddãtur, & æstiuo soli siccentur, & rursus aceto affuso læuigentur, & soli exponãtur: quod opus, toties intra octo dierũ spatiũ repetes, quoties fuerit necessarium, vt à medicamentis ijs, omnis prorsus acrimonia sublata sit, & puluis subtilissimus euadat. Hoc parato puluere. ℞. olei rosacei, vnc. iiij. lythargirij, vnc. ij. coque ad cõsistentiã emplastri. Tũc deposito ab igne, adde prædicti pulueris, vnc. ij. & spatula misce, & ad ignem omnia tractato, donec medicamẽtum, duriusculum euadat, ita vt si candelæ cereæ, vel plũbeæ virgulæ hæreat, non diffluat, etiã si digitis tractetur. Methodus autem hoc causticum administrandi, sit post vniuersales vacuationes, tenui prius instrumento caute immisso, ita vt, aut perforetur mẽbrana, aut saltem sanguis in ea fiat, tũc ponatur causticum, ad extremũ cereæ cãdelæ, & cãdela intromittatur in cãnula argẽtea, ita vt auri possit imponi, & citra cõtactũ laterum, membranã ipsam, quã vulnerasti cõtingere. Septẽ autem dierũ spatio, quotidie innouãdo cãdelã, mẽbrana, aut caro dicta exedetur. Si ingens autem dolor, & rigor insolitus sequãtur, & febris: deponatur cãdela, & oleo rosaceo, aut de vitellis perfundatur. Si sanguinis vero ꝓfluuiũ successerit, oui candido aqua rosacea cõcusso, permisto bolo armeno, & sanguine draconis, sistatur. Si vero infãtis lingua fuerit ligata, vsq́; ad annũ septimũ, aut vltra, nõ curetur: opus enim est obediẽtia, & tollerãtia infirmi, quæ in natu minoribus nõ habetur. Tũc autẽ collocari debet ægrotus (apud Paulũ lib. 6. cap. 29.) ea figura, vt linguã ad palatũ suspendat, & nerueum illud vinculum per trãuersum incidatur, ex parte extremitatis eius, quæ linguã cõtingit: quod si ex cicatrice, aliqua ligatio prouenerit, ea hamulo trãsfixa callum sursum trahemus, ac per latitudinem facta diuisione, ligationem soluemus, cura adhibita, ne simul subiacentes venas, & arteriam discindamus. Nam sanguinis profusio, quæ sisti nequeat, frequenter inde sequuta est. Post hæc aqua frigida, aut rosacea, vulnus debet elui, & si sanguis non sistatur, calcitide vsta repleatur vulnus: deinde collutio oris ex lacte, & ellychniũ interpositum, ne rursus vniantur, quæ dispara ta sunt, curationẽ cõplere valent. Si vero glans non fuerit perforata, sed sub cane appellato, quo glãs suspensa est, foramẽ habetur, vnde neq́; vrinã anterius facere possunt, nisi particulã, versus imã ventris regionem, admodum inclinent: neq́; liberis dare operã, cum semẽ ipsorum, in vterum recta, nõ possit eiaculari, hos Paulus, lib. 6. cap. 54. præscissione curat adhũc modũ. Resupinato homine, glãs sinistræ manus „
digitis, valide attolletur: deinde specilli acie ipsa, iuxta cornũ præcidetur, plaga nõ „
obliqua, sed sculpturæ simili, vt per mediũ eminẽtia quædã, glandẽ repræsentãs appa „
reat: quoniã vero sanguis sæpe ꝓfundi solet (si fieri potest) medicamẽtis ei retinẽdo „
dicatis sistemus, sin minus, tenuibus ferramentis aduremus. Tutiorem autem, & faci „
liorem curationem, visus est excogitasse amatus, cent. 1. curat. 23. vbi in glãde non

per-

perforata, in qua ad radicẽ penis, prope testiculos foramen erat, quo lotiũ emittebatur, cannulã argenteã, admodũ subtilem parare iussit, & per meatũ prope testiculos existentẽ, versus glandẽ, quoad illa penetrare potuit indidit: cũ vero vltra ire nõ potuit, acu argenteo per cãnulã immisso, perforauit glandẽ. Est autem curandũ, vt primũ illud foramen ad testes situm, obturetur, carne impleatur, & vrina per nouũ foramẽ, ire cõpellatur: Et est summopere cauendũ, ne iterum meatus in glãde factus vniatur, siue per ellychniũ, siue per plũbeã cãnulã, aut argẽteã, id cõsequaris. Cõtingit etiã pueris recẽs natis, anum non perforari, mẽbrana quadã obstructus, quã Paulus lib. 6. cap. 81. digitis (si fieri potest) disrũpere iubet, sin minus acie scalpelli excindens, vino curat, & vbi timor est vnitionis, fistulã plũbeam imponit, aut obturamẽ aliud, donec in totũ cõsanescat. Genitales quoq; fœminarũ partes, clausæ nasci solẽt, alias in imo, alias in alis, sæpe etiã in medio spatio: si in alis sit malũ, cõmissura est diuidẽda recta linea, scalpello fistulis accommodato, ex Paulo lib. 6. cap. 72. Si vero in imo, aut medio, dum infans est, nõ curetur, donec ob coitũ, aut conceptũ, aut puerperiũ, aut ob mensiũ purgationẽ, vel vtilis, vel necessaria æstimetur, ipsius curatio. Infantis enim vires, forte nõ tollerabũt, carnis aut velamenti, in imo, aut medio, de litescentis disruptionẽ. Sunt etiã ex recens natis quidã, qui mẽbrum virile, intus delitescẽs ferãt, & ob id fœminæ apparẽt, ætatis autẽ delapsu foras erũpit, quod refert Plin lib. 7. nat. hist. & paucis ab hinc annis cõtingit Cordubæ: & audio à fide dignis, olim in quadã monacha de sancto Domingo del Real, opidi de Madrid, cõtigisse: Hæc etenim post multos annos monachatus, in virũ fuit conuersa, & clericali postea ordine insignita. Amatus quoq; Lusitanus, cent. 2. curat. 39. refert in opido de Sgueyra, nouẽ leucis à Conimbrica, Mariã Pachecã nobilem, cũ ad ætatẽ peruenisset mẽstruãdi, vice mensiũ priapũ, vsq; ad id tẽpus, intus latitantẽ eiecisse: & Manuel vocatus, vxorẽ duxit, & imberbis sẽper permãsit. Huc refert, quod. 6. Epid. Hip. scribit, in abderis cõtigisse phætusæ: Hæc enim fœcũda erat, & eius postea corpus, virile factũ est, hirsucie, barba, & vocis asperitate subortis: quæ tñ nõ vir, sed virilis facta est: nã mẽses ipsi ciere, curabat Hippocrates. Hæc tñ nõ est permutatio sexus, vt scripsit Plinius, sed occulti sexus detectio, cui non est manus admouenda, sed spectanda ætas. De hermaphroditis vero, scire licet, quod quatuor eorũ differẽtiæ existũt, quarũ tres in viris, quarta in mulieribus cõstituitur. In viris siquidẽ aliàs iuxta regionẽ inter scrotũ & anũ, aliàs in medio scroto, muliebris pudẽdi pilis obsiti, forma apparet. Tertia vero adhæc accedit, in qua nõnulli veluti ex pudendo, quod in scroto est, vrinã profundũt. In mulieribus vero, supra pudẽdũ, iuxta pubẽ, virile freqũẽter genitale inuenitur, tribus quibusdã extantibus corporibus, vno tanquã cole, duobus autẽ veluti testiculis. Ex quibus sane differentijs (autore Paulo, libro sexto, capite sexagesimo nono) tertia illa virorũ deformitas, qua vrina per scrotum excernitur, curationem non recipit. Reliquæ vero tres curantur, corporibus superuacuis è medio sublatis, & vlcerum modo tractatis. Sic etiam omnes monstrificæ excrescentiæ, vbi citra periculum scindi queunt, sunt auellendæ,

sextum enim digitũ, rescindit Paulus, lib. 6. cap. 43. & carunculã in sinu muliebris pudendi subsultantem (quam nympham appellant) vbi plus iusto creuit, quod ex ea superfluum est rescindit, cap. 70. Sũt enim quædam mulieres, quæ hanc partem arrigunt, viris similiter, & in venerem cum alijs mulieribus ruunt, quibus immensæ magnitudinis efficitur, & non decentem inuerecundiæ notam præ se fert. Vbi vero ex monstrosæ partis præcisione, periculum spectatur, vel ob magnitudinem, vel quia principi parti adhæret, aut quia ingentes venas & arterias habet, à præcisione desistere conuenit. Puerum enim cornutum, retulit amatus, centuria. 1. curatione. 51. perijsse, ob dissectum cornu, à chyrurgo: Erat enim prædurum illud cornu, in parte inferiori, conflatum ex craneo & medullari cerebri substantia.

Quæ præsidia tollerent infantes, & quod omnia *debeat habere medicus in numerato.*

CAP. IX.

SOlent pueri, quantumuis sani nascantur, multiplici morborum genere corripi, ob succorum corruptionem, tum ex sanguine menstruo deriuatam, tum denuo extra vterum contractam. Non possumus autẽ remedia ipsis adhibere, quæ natu maioribus: non venæ sectionem, ante tertium annum expletum: nec scarificationẽ profundam, nec cucurbitulas, nec hyrudines, ante duos annos expletos: à leui etiam scarificatione, ante tertium mensem exactum: sunt arcendi, vt libro de vacuandi ratione, cap. 8. disseruimus. Pharmacum præterea, recens nati non sumunt, sed infantulos purgare volentes, pharmacum propinamus nutrici, vt consulit Gal. 6. lib. Epidem. parte. 5. com. 35. Nec obstat, quod Auic. 1. 3. doct. 1. cap: 3. in die qua nutrix purgatur, ab eius lacte iubet infantem abstinere, & alterius mulieris lacte nutriri: Hoc enim facere conuenit, quotiens nutricis cacochimiam expurgamus, quæ eo die mota, lac impurum reddit: illud vero, quando infantem purgare volumus. Tũc enim, statim ac pharmacũ ebibit mulier, lactãdus est infans, & quo auidius lac sumat per duas, aut tres horas, ante pharmacũ, à lacte abstinere iubemus: nam ad vbera ipsa, vis permeat pharmaci refracta, & puero purgando idonea. Frigidæ etiam potu, valida frictione, & omni vehementi præsidio, vti nequeũt: tanta est ætatis, ad omnes alias indicationes contraindicatio, atque potestas. Ob id sane, ex vsu erit, præsidia quibus infantes iuuari solent, in numerato habere, ne aut quæ non tollerant adhibeãtur, aut nullo præsidio adhibito, ipsos mori sinamus (hæc autem, libro cui de morbis puerorum, & puerperarum, titulum damus expediuntur) interim vero, ad matrem conuersi: eius aborsum, dum vtero gestat impediamus: in enixu iuuemus: & enixam (vt decet) regamus.

¶ Tractatus primi de regimine infantis, finis.

Vniuer-

Vniuersalis præcautio ab aborsu. Cap. j.

AEr sit tẽperatus, ad siccũ declinans, fugiantur intẽperantiæ eius, & frigidæ magis: corpore præsertim prius calfacto, & humectato, ex. 3. Aph. com. 12. Caueatur autẽ maxime, vẽtus per angustũ spirãs. Sit aër odoratus, fœtidus autẽ omnino deuitetur, referunt enim, ex odore fumantis fauillæ, recens extinctæ candelæ, equam abortiuisse. Per viridaria, & loca amœna, visus delectetur, placide viuat, improuisum tamen gaudium fugiat, non iretur, non terreatur, neq; quæ pauorẽ incutiant videat, aut audiat. Quare cauendum à tenebris, & solitudine, ab auditu tristiũ, & sonitu bõbardarũ, tonitruis & terræmotu. Cibis boni succi alatur, & praui si sint valde expetiti, nõ prorsus negẽtur: sed quæcunq;, vel leuiter desiderata, tã in victu, quã vestitu quærantur, & offerãtur prægnanti. Monenda est autem, ne quid dissimulet eorum quæ expetit, aut pudore, aut ignauia impedita. Omnes autem domestici, sint soliciti, ne ea quæ haberi nequeunt, aut nominent, aut laudent, & si forte fortuna eorum mentio fiat, cum abbominatione vituperentur, & ceu mala & insalubria proferantur. Linteis & indumentis vtatur mundissimis, & nitidissimis, pro facultate mariti. Caput & thorax, custodiantur à frigore, ob destillationẽ, & tussim, quæ abortire faciunt. Hinc iubet quoq; Auicẽna, ne inungantur capita prægnantium: quod ego de rubificantibus intelligo, quæ quoniam acria sunt, mouent catharros, vnde tussis, & ex ea cõmotio fœtus, & abortus: nam quæ balneo capitis miti assueuerãt, si toto tẽpore gestationis sint illotæ, plane lædẽtur. Assuetæ ergo caput lauẽt, ex longioribus interuallis, & maiori custodia vtantur: insuetæ vero omnino nõ lauẽtur. Partes itẽ vẽtris (vterus nẽpe, & quæ circũcirca sunt omnia) ab externis iniurijs defendantur, lana, aut cotto carminato, ex Auicẽna: nos autẽ sacculũ ex lana, aut cotto, permistis ambra, moscho, gariophylis, corallo, margaritis, & mastiche, vtiliter toti vẽtri imponimus. Iubet autẽ per os, vti Auicẽna, electario ex margaritis sequẽti. ℞. margaritarũ nõ perforarũ, & pyrethri, ana drach. j. zinziberis, mastichis, ana drach. iij. zedoariæ, doronici, seminis apij, rutæ, cardamomi, nucis moschatæ, macis, cinamomi, ana drach. ij. been rubei, piperis, macro piperis, ana drach. iij. floris canelæ, drach. v. sachari albissimi ad põdus omniũ, & adhuc amplius, puta duplũ, aut triplũ, pro gustu, & vtilitate prægnãtis, & pro medici æstimatione, fiat electariũ in puluere, cuius dosis (inquit) sit cochlear vnũ: ipsum enim rectificat dispositionẽ matricũ, & ventriculi prægnantium. Neq; obstat, quod Nicolao Florentino, hoc electariũ videatur nimis calidũ, & quod magna dosi præbeatur, cochlear enim vnũ, pendet aureos quatuor: ob idq; præfert diamargariton cõmune, ad dolores ventositatis prægnantiũ. Fallitur autẽ Nicolaus, Primo, quoniam diamargariton cõmune, nõ est minus calidum: & præterea recipit rhabarbarũ, & cãphoram, prægnãtibus

ingrata & parum utilia. Secundo, nam Auicenna immiscet compositioni, sacharum ad pondus omnium, & plus, idest duplum, aut triplum, ad libitum & æstimationem medici: ex additione autē sachari, dosis electarij augetur, & eiusdem calor imminuitur. Tertio, quoniam cochlear minimum, pēdet semidrachmam, paruum drachmam, magnum sesquidrachmam, maximum semuntiam: quare dosis erit, non quam existimat, sed à semidrachma in semuntiam. Qui vero frigidiorem compositionem desiderat, hac utatur Nicolao experta. ℞. charabe, mastichis, rosarum rubearum, xilo aloës, margaritarum nō perforatarum, ana drach. j. corallorum rubeorum, nardi, macis, been albi, & rubei, cinamomi, sandalorum citrinorum, cardamomi, ana drac. j. ß. sachari quantum sufficit fiat confectio. Vtile est etiam ad hoc sumere, drach. j. sequentis pulueris, superbibēdo parum vini, diluti ex aqua arthemisiæ. ℞. cineris pria pi tauri, unc. j. rasuræ eboris, corticum citri exiccatorum, ana drach. iij. coralli rubei usti, & loti in aqua absinthij, drach. iij. sachari parum, misce, & fiat puluis. Vtile præterea est, mulieribus natura frigidis, & crassis, vinū sequens, quod ex Arnaldo accepit Valescus. ℞. fœniculi, zinziberis, gariophylorum, cinamomi, ana drach. j. leuistici, spicæ, piperis albi, ana drach. ß. galangæ, anisi, dauci, carui, ana drach. ij. cum sacharo fiat nectar, quo utantur hyeme. Vtilia sunt omnia cordi roborando dicata, qualia sunt, apud Auicennam. 21. 3. tractatu. 2. cap. 12. zedoaria, & utrumque been, aut seorsum, aut mista, pondere semidrachmæ, aut doronicum drahmæ pondere, in duabus vncijs vini aromatici. Et inter composita probatiora sunt, electarium de gēmis mesue, electarium lætificās Nicolai Alexandrini, electarium lætitiæ Galeni, ex Nicolao præposito: quibus utilior est, confectio gentilis cordialis, cuius hæc est descriptio. ℞. margaritarū, drach. j. ß. hyacinthi drach. ß. cinamomi, gariophylorū, macis, ana scrup. ij. limaturæ auri & argenti, ana drac. j. sachari albi. lib. j. distemperetur cum vncijs octo aquæ rosarum, & fiat confectio in tabulis. Vtilissima autem est confectio cordialis conciliatoris, differ. 196. interdum sola in vino sumenda, alias cum tantundem, aut duplo conseruæ rosarum, aut borraginis, cuius descriptio sequens est. ℞. Succi pomorum dulcium, & buglossi despumatorum, ana unc. v. doronici, corticum citri, florum borraginis, rosarum rubearum, been albi & rubei, coralli, limaturæ eboris, ana drabc. iiij. spodij, macis, galliæ moschatæ, charabe, ossis de corde cerui, sandalorum rubeorum, ana drach. iij. seminis basiliconis, folij, myrtillorum, melissæ, coriādri, cinamomi, galangæ, zedoariæ. spicæ nardi, ligni aloës, serici minutim incissi, croci, ana drac. ij. omnium myrobalanorum, ana drach. iiij. berillorum, smaragdorum, hyacinthorum, sardonij, zaphyrorū, granatorū, ana. drach. j. margaritarum albarum, drach. iij. limaturæ auri & argenti, ana drach. ij ß. ambræ, camphoræ, ana scrup. ß. moschi, drac. j. Fiat confectio, secundum artem gustui grata. De earum quoq; ventriculis, magna est gerenda cura, & si fastidiosus est, aut nauseabundus, inungatur ex oleo mastichino, & nardino, aut ex vnguento mesue stomachi confortatiuo, aut ceroto sequenti. ℞. ligni aloes, mastichis, corticis thuris, gariophy-

riophylorum, macis, ana drach. j. coriandri præparati, cinamomi, ana drach. ij. misceantur cum oleo nardino, & mastichino, & cum cera fiat ceratum, quod extendatur super alutam tenuißimam, & cooperiatur tela tenuißima, & cum fascia lini ligetur. Per os vero, confortetur stomachus, electario sequenti. ℞. conseruæ rosarum, quart. j. ligni aloës, mastichis, ana drach. iij fiat conditum in granis, & cooperiatur folijs auri. Aut sumat drachmas duas, sequentis confectionis. ℞. macis, gariophylorum, ana drach. j. coriandri præparati, drac. iij. mastichis scrup. iij. cinamoni. drac. j. ß. sachari dissoluti in aqua rosacea lib. ß. fiat confectio in tabulis. Ad somnum magis quam ad vigiliam inclinet, quanuis neutrum conueniat immoderatius. Fugienda est omnimoda quies, & otium, superfluitates enim auget, & ligamenta laxat: ad otium autem fugiendum, probat Aëtius exercitia lanificij. Non exercitetur primo mense fœtationis, sed frictione brachiorum, & partium superiorum vtatur: Secũdo mense, raro & lente moueatur. Tertio, expeditius. Quarto, quinto, & sexto mensibus, sine timore, moderato exercitio vti debent, per planum tamen, non per accliue, neque decliue, neq; descendant, neq; ascendant scalas, non currant, non saltent, saltus enim omnis, opportunißimus est ad abortum, & maxime qui retro fit, & qui vno pede agitur. Cauere etiam oportet, ab eleuatione brachiorum multa. Caueant ne vẽter, quauis ratione percutiatur, non vociferetur, neq; rideat intente, neq; sternutet, neque nares violenter emungat, neq; tußiat, neq; onera leuet, neque equo aut curru feratur, neq; duris sellis insideat, ex Aëtio: cymba vero vehi, vbi fluctuosæ procellæ esse non possunt, concedit Alexãder benedictus, & lectica gestari Aëtius. Ex vomitu, quanuis minus abortire soleant, & nonnunquam etiam iuuentur, procurandus tamen non est. Septimo mense & octauo, & vsq; ad dimidium noni, detrahere de exercitio conuenit, minus enim moderato instituẽdum est, ne vincula quibus nectitur infans, iam prope maturescentia, & teneriora facta, disrumpantur: Nec enim recipiendus videtur Aëtius, qui circa octauum mensem, motus vehementiores præscribit. A noni vero mensis dimidio, vsq; in partum, exercitium intendere oportet. Quo tempore, balneis dulcis aquæ, ab vmbilico infra, vti potest, ex præscripto Auicennæ, qui prægnantes interdixit balneo, nisi apud propinquitatem partus. A coitu autem abstinere, & maxime primo mense, vel ex brutis animantibus, sui fœtus obseruantißimis discere deberent matronæ, tum vt abortum, tum vt superfœtationem fugerent. Medijs mensibus, minus nocet: vltimo autem mense, eo vtantur abundãtiori, ad partum enim præparat. Semper autem vir sit solicitus, ne ventrem degrauet, sed suis brachijs innitens, venerẽ agat: Fœmina vero in actu, non moueatur. Lenis sit venter, ne in egerendo laborent, ex compreßione enim abortient, & si siccus sit, leniatur iure gallinæ pingui mane sumpto, aut caponis craßi, aut vituli saginati, & in maiori adstrictione ventris, iure galli veteris: aut sumat ex Iacobo, mannæ electæ quart. ß. in vncijs quatuor seri caprini, vel iuris pulli, aut casiã fistulam, de qua dixit Auicenna, quod est conueniens prægnantibus, & soluit eas.

Gaynerus vero vtitur, bolo deaurato ex caſia fiſtulari, & mãna, quod iudicat delicatius. Et adhibet clyſtere ex iure pulli, caſia, puluere zuchari, & oleo cõmuni. Ego vero manna libentius vtor, quam caſia: ſolet enim caſia inferre tenaſmum, ex tenaſmo autẽ fit aborſus. 7. Aph. com. 27. ſi quando autem caſia eſt vtẽdum, immiſceri debet ipſi aniſum pulueratũ, ſic enim tenaſmũ non mouet, & grati odoris, ac ſaporis efficitur. In cibo autem & potu, abſtinere debẽt, à ſuperflua repletione vnius cibationis, ex ventriculi namq; diſtentione, vterus cõprimitur: quanuis plus eſſe, & bibere, prægnãtibus, quã vacuis conueniat. Ex breuibus igitur interuallis, alimenta ſumant bene nutrientia, qualia ſunt volatilia electa, aſſa magis quam elixa, panis mundus, vinum ſubnigrum potens ex Auicenna, aut album non nimis potens, ex Matthæo. Quæ vero vinum non bibunt, aqua coriandrorum, & gariophylorum vtantur. In fine vero menſæ, probantur vuæ paſſæ, & cotonea dulcia, & pyra, mala, & granata dulcacida, auellanæ toſtæ, cortex citri, & limonum condita. Abſtineant autem à pinguibus, & dulcibus cibarijs, quoniam relaxant: ab amaris item, & acutis, qualia ſunt cappares, & oliuæ immaturæ, porrum, allium, cepe, ſinapi, acetum, ſal. Verum acria quandoque guſtare, præſertimq; ſinapi, cibum faſtidienti, non fuerit alienũ, vt Paulus, lib. 1. cap. 1. conſulit. Cauendum præterea eſt, à cientibus menſes, qualia ſunt phaſeoli, raphani, cicer, lupini, & ſiſamum. Et quoniam magna ex parte, à flatu fit aborſus, ex Auicenna, ideo in cibis ſuis, ſequenti puluere iubet, vti Gaynerus. ℞. cinamomi, vnc. j. gariophylorum, nucis moſchatæ, cardamomi, ana drach. ij. zinziberis, vnc. ß. piperis, drach. j. croci, drach. ß. fiat puluis. Matthæus autem, conſilio. 73. iubet cauere ab omnibus ſpeciebus, maxime à pipere, croco, & cinamomo. Et ſi indigentia (inquit) ſit ſpecierum, ſint adſtringẽte facultate præditæ, ſicut gariophyli, nux moſchata, & macer, ſemper miſcendo partem coriandrorum, vel corallorum: quẽ ego hac in parte ſequor. Toto etiam tempore prægnationis, vſq; ad nonum menſem, maxime conducit cerotum ſequens, ſupra renes portatum, ex Matthæo. ℞. maſtichis, drach. ij. roſæ, coriandrorum præparatorum, balauſtiarum, biſtortæ, corticum granatorum, ana. M. ß. nucum cupreſſi, vnc. j ß. olei maſtichis, & cotoneorum, lotorum in aqua acetoſæ & plãtaginis, ana parum: cum modico picis, fiat ceratum. Vtile etiam eſt, vnguento comitiſſæ, renes & ventrẽ vngere, præſertim ſi ſanguis aliquis ſtillauerit, aut poſt multum exercitium, aut caſum ſiue offenſionem vẽtris, aut lumborũ. Proſunt, Aëtites lapis circa ventrẽ geſtatus, & ſardonius ſuperiori vẽtri appenſus, & lapis in vulua, aut corde, aut inteſtinis, ceruarum repertus, ex Aëtio. Atque hæc vniuerſim agenda ſunt.

Particularis præcautio ab aborſu, iuxta *diuerſas abortiendi cauſas traditur.*

CAP. II.

Parti-

Particulatim vero, ad aborsum ex sanguine abūdāti, aut acuto cōtingente, & propter menstrua ante conceptum non purgata, venæ sectio est necessaria, quanuis sanguinis detractio prægnantibus, periculosa sit, facit enim abortire, & magis quo fœtus est maior, quoniam subtrahit alimentum fœtui: sæpe tamen tanta est plenitudo, vt fœtum suffocet, nisi venæ sectione occurramus. Quin experientia iam constat (vt notat Rondoletius) mulieres quæ sunt frequenter passæ aborsum, hoc remedio retinuisse fœtum: Vnde credit Sauanarola, quod si mulieribus sanguineis, fieret phlebothomia in primis mensibus, esset iuuatiuum fœtui. Et refert historiam Marchionisæ de Ferrato, quæ semper patiebatur abortū, donec vena tusa, filios in lucem edebat viuos. Et amatus Lusitanus centur.2.curatione.90. præcauit abortum mulieri, quæ mense tertio fœtationis, solebat abortire: cuius causam esse coniecit, quod multus sanguis & acutus, superabundabat: qui vasculorum ora fœtum alligantium, sua acutie & punctione aperiebat. Iussit autem cum angi cœpisset, & aborsus signa adessent, mediam sanguinis libram, ex communi vena detrahere, & in posterum hac cautela adhibita, omnes partus fœliciter subsequebātur: nec quid quam enim, euacuationes ante prægnationem factæ, vnquam contulerunt. Pharmaca vero fortia, non conueniunt, leuia commode exhibentur, vbi opus est cacochimiā mundare, præsertim mensibus medijs. Suppositorio vtitur Auicenna, tum ad vterum, tū ad anum, vbi ante menstruorum purgationem, concepit mulier: Consulit autem Iacobus, vt ad anum fiat, ex melle cocto cum puluere sene, & modico salis: ad vterum vero, ex mastiche, vt suauiter aliquid à matrice educat. Sauanarolæ autem, huiusmodi suppositoria, merito videntur extranea, & insitata: atque vtiliter consulit, vt mulieri, quæ ante menstruorum purgationem concepit, sanguis detrahatur statim, in principio prægnationis, quod sane remedium securum est, & ex eius omißione plures abortiunt. Si vero ex forti frigore, aut flatu aliquo crasso, abortus nascatur, fiat sequens clyster, ex Auicenna. ℞. doronici, zedoariæ, castorei, assæ, galliæ moscatæ, moschi, cardamomi minoris, gallarum, & spodij, ana drach.j. in aqua frigida macerentur, & calidum adhibeatur. Ventri quoque imponatur sequēs emplastrum. ℞. tōsuræ ex panno coccineo, & mellis, ana lib.ß. zinziberis, galangæ, cinamomi, cubebarum, ana vnc.j. seminis anisorum, fœniculi, apij, ameos, ana drach. ij. misce, & calidum impone. Per os vero sumat, electarium ex margaritis, suprapositum, & desuper bibat nectar, quod ex Arnaldo retulimus. Quod si ex vteri calore immodico, abortus contingat (quod raro euenire aduertimus, quoniam calida, intemperantia, raro ægrotat vterus, vt notat Sauanarola, & cum ægrotat, frequētius sterilitatem, quam aborsum inducet) succurrendum est, frigida victus ratione: & ad vteri regionē imposita portulaca, rosa, viola, myrto, & malua. Hæc enim inter frigida, vtero sunt accōmoda: Ijs vero, quæ propter matricis lubricitatem, solēt abortire, (quod magna ex parte, secundo, ac tertio mense, contingere solet, ob pondus fœtus,

qui

qui iam augetur: solentq́ tales, menstruum tenue, & aquosum, habere, & interdum profluuio humiditatum albarum, & laxitate obscœnarum partium laborare) ante cōceptum, subuenire debemus. Sumat autē curatio principium, à syrupo sequenti, quinquies sumpto. ℞. mellis rosati colati, syrupi de stœchade, & de duabus radicibus, ana vnc. ß. aquarum arthemisiæ, fœniculi, & hyssopi, ana vnc. j. misce & aromatiza, cū gariophylis & macere. Deinceps purgetur cum pillulis fœtidis, aut cum benedicta, aut cum sequenti pharmaco. ℞. agarici, drach. ij. zinziberis, scrup. ij. infunde in aquis betonicæ, arthemisiæ, & buglossi, cola cum expressione, & adde benedictæ simplicis, drach. ij. ß. electarij indi, drach. ß. mellis rosati colati, vnc. j. ß. rasuræ eboris, drach. ß fiat potio. Die sequenti expurgationem, recipiat lauatiuum ex vncijs octo decocti cicerum, & vncia vna sachari rubei: & sumat per os quod sequitur. ℞. mithridati, scrup. iij. conseruæ buglossi, drach. ij. sileris montani, & rasuræ eboris, ana scrup. ß. misce. Deinceps intestina, quatuor diebus mundentur sequenti clystere, ex Auicenna. ℞. origani, sabinæ, ameos, leuistici, anethi, chamœmeli, rutæ, hyssopi, & fœnugræci, ana Pug. j. aquæ, lib. iij coque ad cōsumptionē medietatis, cola, & de colatura. ℞. vnc. x. olei de gummi arboris pini (pro quo sume oleū de cheiri) & olei sesamini, ana drach. vj. fiat clyster. Deinceps, ad vteri mundationem valet peßum, ex mercuriali contrita, & filo ligata: Et aliud, ex drachma vna mithridati, & granis decem mastichis, permistis & ligatis in linteo raro, & filo appendi debet, vt extrahi poßit. Et vbi fortiori opus est medicamēto, vtero per syringā, infundendum est oleum de lilio, cum virtute colocynthidis: est enim mirabile, ad lubricitatem humidam matricis: quod ita parat Aëtius, colocynthidem magnam, superne incidito, & seminibus eiectis, ac dimißa medulla, oleum yrinum infundito (aut de lilio, ex Auicenna) & cum desecta particula, colocynthidem operito, & per diem ac noctem madescere sinito, deinde feruenti cinere coquito, ac oleum excolato, & hoc tepidum, in vuluam injcito: hoc enim multas steriles, fœcundas fecit, educta ex aluo pituita, quæ conceptum aut impendiebat, aut ex aluo præcipitabat. Post vteri emundationem, vterus est roborandus, & reliquiæ humiditatum exsiccandæ. In quem vsum, thermæ sunt vtilißimæ, præsertim de albama, quoniam sunt chalybeatæ. Balnea quoque prosunt, adhunc modum domi parata, ex Matthæo consilio. 74. ℞. absinthij, matricariæ, origani, calamenti, ana M. j. ß. sulphuris, vnc. iij. bulliant in quatuor situlis aquæ chalybeatæ, & sedeat ad vmbilicū vsque, in huiusmodi decocto calido, octo diebus, quolibet die semel, ex gentile in suis consilijs. In balneo vero, sumat theriacæ magnæ, drach. ß. aut mithridati, siue aureæ Alexādrinæ, drac. j. cum duabus vncijs aquæ arthemisiæ, aut drachmam vnam pulueris, ex interiori pellicula, ventriculi gallinarum, & spolio serpentis, apud Arnaldū. Post Balnea, & etiam balnei tempore, debent vtero adhiberi olea calida, odorifera, inuncta exterius, & iniecta interius, & peßis imposita. Fiat inunctio ab vmbilico infra, cum mistura sequēti ex Matthæo. ℞. olei de lilio, olei spicæ, & adipis anserini, ana vnc. j. ß.

castorei

castorei gran.iij.croci,gran.ij misce. Et subdatur pessum sequens, ex Auicenna. ℞. spicæ, croci, mastichis, miuæ cotoneorũ, galliæ moschatæ, castorei, bdelij, myrrhæ, maceris, ana drach.iij. olei nardini, aut adipis anserini, quantũ sufficit, misce, & excipe lana agnina, quæ sit mollissima. Sequẽtẽ quoq; clysterẽ, tribus diebus vtero adhibet Auicenna, quo robur ei conciliet. ℞. corticum thuris, & cyperi tritorum, ana. vnc.ij. myrrhæ, vnc.j.ß. aquæ, lib.iij.ß. coque donec remaneant vnciæ tredecim, & quolibet die, è tribus indantur vtero, quatuor vntiæ. Quibus remedijs mirum esset, si mulier non curetur: quod si neque his cedat affectio, nõ prætermittatur chinæ decoctum, aut lignum sanctum, aut aspera smilax, in absumẽda enim humiditate corporis superflua, magnas vires obtinent. Post hanc curationem, mulier curet imprægnari, & per viginti dies, ante & post tempus, quo abortire solebat, ad auroram sumat pillulas sequentes, ex Mõtagnana, consilio.223. ℞. thuris, drach.j. charabe, scoriæ ferri, acatiæ, ana scrup.ß. pulуerizẽtur seorsum omnia, & cum miua cotoneorũ, formentur pillulæ. Aut sumat omni aurora, dactylum assum, plenum aliquo puluere adstringente, adhunc modum. ℞. mastichis, thuris, ana drach.ß. sanguinis draconis, granorũ myrthi, boli armeni, grani tinctorij, ana scrup.ß. tere, & de hoc puluere ℞. drach.j. & pone in dactylo exosso, vino madescat, & inuoluatur papyro madido, & parũ assetur sub cineribus. Si vero ob vteri paruitatẽ, & exiguitatem, periculũ instet aborsus, fotibus & vnguentis relaxantibus est vtendum, semel aut bis, in septimana (nam si semper eis vtare, laxando facient abortire) quibus oportet miscere, quædam leuiter adstringentia. Fiat ergo fotus, ex decocto sequenti. ℞. radicum altheæ, & liliorum, ana lib.ß. florum chamœmeli, & rosarum, ana vnc.j. coque in aqua. Inungatur post fotum vnguento sequenti. ℞. adipis anserini, lib.ß. olei sesamini, vnc.iij. olei mastichini vel lentiscini, vnc.j. styracis calamitici, vnc.ß. misce. Cauere autem oportet, ne ante tempus marito locentur, ne vterus præ paruitate, puerum capere nequeat: ne ve mulier præ impotentia partendi pereat. Hic vero medicos monitos velim, ne in detestandum errorem, ac peccatum incidant, delusi medicorum libris, qui huiusmodi prægnãtibus aborsum procurant, vt Aëtius, serm.4.4.tetrab.cap.16. & Auic.21.3.tract.2.cap.12. & Hippocrates.2.Epid.parte.2.senten.13. nam Hippocrates, suo iureiurando non stetit, vt constat lib. de genitura, vbi puellam psaltriam fecit abortire.

Ad febres & ægritudines prægnantium validas. *CAP. III.*

Dubiæ sunt curationis dispositiones, quæ prægnãtibus contingũt, in quibus nonnulli medici, à fortibus medicamentis abstinẽt, vt phlebothomia, & cæteris, famæ suæ metuentes. Alij hac spreta, ijsdem fœlici successu vtuntur. Alij vero prægnationem ignorãtes, multas curarunt, quas forte conscij facti, interimerẽt. Inter

quos

quos Zoar, lib. 2. tract. 3. cap. 1. vxori suæ prægnanti (rei inscius) pharmacum forte tribuit, cui sine aborsu cessit fœliciter. Media ergo via tutissima est, vbi aliquid semper, prægnationi condonamus, non tamen plurimum admodum, vbi morbus vehementer efflagitat. De qua re libro de vacuandi ratione, cap. 15. & 16. egimus abunde: vbi febrem inter aborsus causas posuimus, in qua venam interdum tūdendam esse, ob præcautionē ab aborsu (secus ac docuerit donatus Antonius, in opusculo ad id dicato) scripsimus.

Ad pedum in prægnātibus tumores. Cap. iiij.

EXimios pedum tumores, discutit (apud Paulum lib. 1. cap. 1.) creta ex aceto illita, alumen etiam cum aceto, pedum etiā lotio ex decocto citrij, præsertim si addatur sapo, spongia insuper noua stricte deligata. Ego vero ab huiusmodi præsidijs abstineo, ne dum à pedibus diuerto, in fœtum, aut principem aliquam partem, vertatur humor.

De pica morbo. Cap. v.

PICA est in grauidis languor ille, & mollities dissoluti, & vtilia fastidientis stomachi, in quo varia & peregrina appetunt, stomachusq; exundat, & continuis vomitionibus, sputo crebro, & ventriculi rosione lacessitur. Traxit autem nomen apud Arist. 7. lib. de hist. anim. cap. 4. ab auis picæ vario colore: aut quoniam eo morbo laborans, perinde mutat appetentiam, ac pica loca: aut quoniam varia, hæc auis, prægnationis tempore, solet appetere, apud Paulum lib. 1. cap. 1. κίττα etiam Græcis non modo picam, sed hederam significat, quæ vt obuijs hæret plantis, ac lapidibus: ita hoc morbo laborans, omni hæret obuio alimento, vt scribit Aëtius, lib. 16. cap. 10. Solent autem mulieres, quæ vtero gestant, vsque ad secundum & tertiū mensem, hoc malo corripi, apud Gal. 1. lib. de causis sympt. cap. 7. & apud Aëtiū à quadragesimo cōceptus die, quo fere incipit, in quartū vsq; mēsem, in quē durat. Quo tempore varia appetunt, interdum esculēta, quæ ante prægnationē non appetebāt, nec vnquā gustarunt, acida, acerba, acria, vinosa, aliâs extranea & sordida, quæ nullus mentis cōpos amet: lutum (inquam) cimoliam terram, gypsum, vrcea figulina, calcis è parietibus frusta, carbones, cineres, & alias etiā vitiosiores rerū qualitates. Vnde Gal. 1. de causis sympt. scribit, quod sicut in fame canina, aberrat appetēs facultas, circa quantitatē ciborū, ita in pica aberrat circa qualitatē, aut speciem eorundem, cum acida, acerba, acria, & extranea, quæ hominū cibus non sunt quærit. Huius certe mali causa est, quod cum fœtus, ex vtiliori menstrui parte alatur, impurior & intemperatior, quæ superest, ad vētriculum delata, hoc malum parit, & suam ipsi inducit intemperiem: donec frequentibus vomitionibus, quibus prægnantes infestari solent consumitur: aut fœtus grandior pluris alimenti indigus,

impurum

impurum etiam alimentum exhaurit, & ad propriam nutritionem assumit. Dubitant autem, an in pica morbo, simile, an cõtrarium, expetat vẽtriculus? quidam hoc, alij illud contendunt: cum tamen horum neutrum, perpetuum esse queat, nam si vniuersam ventriculi substantiam peruaserit humor, omniq; eius parti, intemperiem cõmunicauerit, similia humori expetit ventriculus: quoniam licet morbus non sit factus, est tamẽ velut factus, quoniam æqualiter humor, omnes mẽbri partes peruasit, in quẽ sensum phrenitides quasdã, factas appellauit Gal. 2. Prorrhet. com. 33. Si vero humor, non vndiq; penetret, ventriculi substantiam omnem, ipsi potius humori cõtraria expetuntur, quoniam ventriculi partes, quas huiusmodi humor non peruasit, sanitatem affectant, & humori sibi vicino cõtraria expetũt. Libro namq; artis medicinalis, cap. 63. Gal. ita scribit. " Male vero temperaturæ, quæ morbi ratione, ventriculum occupant, hoc differunt ab his, quæ naturales existunt, quoniam cõtraria, non autem similia appetunt, quenadmodum naturales. Nec obstat, quod si pica omnis, morbus est, isq; abigẽdus, contraria potius, quam similia expetere, semper debet ventriculus. Non obstat (inquam) nam quatenus factus est, eatenus connaturalis quodammodo est redditus: obidq; in similis sibi appetitum inclinat, potius quam in contrarium. Anceps ergo indicium est in pica morbo, quod ex appetitu sumitur, vt humoris qualitatem, ac speciem dignoscamus, siquidem ex maiori, aut minori imbibitione, simile, aut contrarium, expeti potest. Et cũ simile expetitur, non similis qualitatis ratione, semper expetitur: sed alterius contrariæ, quam natura nouit: Quod voluit Auicẽna. 13. 3. cap. 17. in hæc verba " Quapropter accidit in quibusdam, appetitus luti, immo carbonum, terræ, & gypsi, & rerum huiusmodi generis, propter qualitatem quæ est in eis exsiccantem, & incidentem, contraria qualitati humorũ. Et eodem capite: Nã si appetit pinguia, tum illic est stypticitas, & spissitudo, & siccitas: & si natura abhorret cibos calefacientes, & declinat ad frigidos, propter frigiditatem ipsorum, tunc est illic caliditas: & si appetit calefacientes, tunc illic est frigiditas: & si appetit incisiua & acetosa & acuta, tunc illic est humor viscosus. " Non ergo ex appetitu acetosorum, aut fœtidorum, acetosos humores, aut fœtidos, nec eis contrarios dignoscere possumus: sed qualitatem aliquam contrariam incisiuam, aut aliter conuenientem, humoribus in ventriculo contentis. Quare ex vomitu, & alijs inditijs, peccantẽ in hoc morbo humorẽ, potius quam ex appetitu venabimur. Qui vbi innotuerit, mundandus est, leuibus vomitionibus, ex aqua calida, aut sola, aut cum oximellite, aut cum decocto raphani, quoniam eo natura repit, & humorem nocuum propellit. Non est autem opus pharmacis expurgantibus, tum quoniam vtero gerẽtibus raro conueniũt, tum quoniam primis tribus mensibus, quibus hic morbus magis affligit, nexus, & copulæ infantis, sunt tenerrimæ, apud Hippocratem & Galenum. 4. lib. Aphor. sent. 1. Si tamen morbus non cedat, & expurganti aliquo opus esse videatur, laudantur sequentes pillulæ, Gaynero expertæ. ℞. croci, cinamomi, spicæ, schœnanthu, ligni aloës, xilobalsami, ana drach. j. mastichis,

drach.

drach.ß.bdelij,gummi Arabici,ana drach.j.ß.aloës hepatici,drach.ij.ß.formetur massa,cum syrupo de absinthio, mundat enim omnes prauos humores ventriculi, citra aborsus periculum:quoniam menses mouentia,corriguntur mastiche,bdelio,& gummi Arabico. Valent etiam drachmæ duæ sequentis pulueris, in sero caprino, aut iure, aut vino, prout plura, aut pauciora,caloris inditia notaueris.℞. foliorum sene,vnc.j.mastichis,drac.j.maceris,croci,cinamomi,ana drach.ß.diagridij,scrup.j. tartari, drach.vj.fiat puluis. Valet etiam apud eundem,sumere à drachmis tribus, vsq; ad vnciam vnam, pulueris tartari, qui si in suis ferculis(inquit)bulliat,gratissimum reddetur,& lubricum ventrem seruabit.Post vacuationem,quolibet mane, ieiuno stomacho:& etiam post cibũ, iubet Auic.13.3. tract.2.cap.11.masticare cuminum,& ammeos:aut sequentem puluerem.℞.cardamomi maioris,& minoris,& & cubebarum,ana drach.ij.sachari albißimi,drach.vj.fiat puluis, de quo sumatur cochlear,desuper bibendo vinum,aut alium liquorem conuenientem. Initio mensæ edat cappares,in fine vuas passas,& oliuas,in medio vero,electas aues assas, inter quas valde commendantur palumbi,sicut inter salsamenta sinapi.Bibat vinum,aut aquam cinamomi, paneq; vtatur, cum anisi, aut fœniculi granis subacto: qui si sit biscoctus,laudabilior erit:fere enim semper exsiccare,in hoc morbo cõuenit. Extra vero, ventriculus est roborandus,oleo mastichino,& de spica. Valet etiam oleum gariophylorum,& quod de abeto,ex noua affertur Hispania.

Quid nono gestationis mense,sit faciendum.

CAP. VI.

POSQVAM mensem nonum attigit, quæ vtero gestat, curare summopere oportet, vt facilis partus sibi paretur. Opus autem habet aëre temperato, ad calidum inclinãte: Exercitium,& maxime partium infernarũ,& earundẽ frictio conducit ipsæ. Coitu vtatur frequentiori. Nuncientur sibi faciles partus, aliarũ quæ masculos pepererunt. Cibis emolliẽtibus reficiatur, iure pingui, gallinæ & castrati, in quo coquantur semina cotoneorum, ligata in linteo raro: Blito aut spinachia, iure gallinæ parata: Ad initium mensæ, vua pensili, caricis, butyro vacino cum sacharo, & tela quæ lacti cocto innatat, postquam refrixit: Ad finem vero, dactylis, & duracinorum carne condita. Cenæ initium sit lactuca, aut borrago, aut betta, cocta in iure gallinæ pingui, cum oleo amigdalarum dulcium, & sacharo, carnes edat laudatas, abstineat ab omni pontico, & styptico, & acetoso. Vtatur emollienti clystere, ex iure gallinæ, cum eiusdem pinguedine, oleo de lilio, & sacharo. Administretur balneum tepidum, ad calidum inclinans, ab vmbilico infra, aut fotus (qui securior est) per spõgias, aut filtros adhibitus, ex decocto maluæ, maluauisci, chamæmeli, seminis lini, meliloti, adianthi, & capitis castrati. Post fotum vero, inũ

gatur

gatur, oleo de chamæmelo, anethino, de cheiri, pinguedine gallinæ, anseris, medulla vituli, & huiusmodi, per sex aut octo dies ante partum. Suppositorium ex cotto, oleo sesamino, & pinguedine gallinæ imbuto, moscho & ambra puluerato, vtile est. Vtilia quoq; sunt suffumigia odorata, ex moscho, ambra, cinamomo, & ligno aloës, frequentius subdita, in quē vsum, vtiles sunt sequētes pastilli, quos nostrates, pastillas parū corrupto vocabulo appellāt. ℞. laseris odorati. drac. ij. galliæ moschatæ, cinamomi, gariophyllorū, foliorū lauri, ligni aloës, ana drach. j. fiat puluis, & cum styrace liquida formentur pastilli, viuis carbonibus inspergēdi. Vtilissimus est suffitus humidus, in forma vaporis, cum itur dormitū, acceptus ex decocto casiæ, nardi, spicæ celticæ, arthemisiæ, iridis, sabinæ, dictamni, pulegij, calaminthæ, & lauri, aut istorum quibusdam.

Quid partus tempore sit præstandum. Cap. vij.

CVM iam partus instat, stercus & vrina primitus vacuentur clystere emolliente, aut balano, quo libentius vtor, & si lapidē in vesica habeat mulier, per cathecterē, aut cereā cādelam, a collo vesicæ, in fundum transferatur. Deinde inungātur venter, & pudenda, perinæū, & ossa caudæ, pinguibus dictis, nā eas partes dilatare, ad meatus amplificationem oportet, & summè cauere, ne inter vngendū, frigore dictæ partes percutiātur. Ab vnctione sumat cōsumatum, aut ius gallinæ pinguis, in quo coquantur phasioli, cicera nigra, & fœnugræci semina, cum multo puluere cinamomi tenuissimè cribrati. Valent etiam vitelli, cum cinamomo & croco, vinum odorum paucum, desuper potando. Regimen enim resumptiuum, est necessariū, propter vehementē resolutionem ex dolore. Deinde ex Auicennæ consilio, sedeat paritura, per horam vnam, extendens pedes suos inferius, vt per hoc aptetur fœtus, ad descendendum, & se conuertendum versus os matricis. Deinde resupinetur super dorsum suum hora vna, aut dimidia ex Valesco, vt fœtus quiescat, à labore conuersionis, in qua, si fœtus non fecerit similitudinem descendendi, surgat subito, & ascendat gradus, & descendat, & voce alta clamet, vt ad exitum moueatur fœtus. Anhelitum interdum contineat, vt infra feratur, & fœtum eo reprimat. Ilia fricentur, & comprimātur, ad expellendum fœtum. Sternutamenta prouocentur, hæc enim iuuant compressione partium ventris, & concussione infantis, & excitatione expultricis facultatis. Et postea obstetrix, iterum inungat partes dictas, & digitis suis osculum matricis diducat quantum potest. Hali vero, commendat sui viri cum ipsa congressum. Quod tamen cum inhonestum, ac indecorū eo tempore sit, decentius, ac vtilius vtemur, ex Gordonio pesso sequenti, ad diducendum matricis osculum. ℞. hyssopi, radicis lilij, origani, calaminthæ, ana drach. ij. terebintinæ, vnc. j. misce, excipe lana, & subde. Et fumum recipiat ex vngula muli, aut nasturtij semine, aut myrrha. Ore vero sumat mellis, & olei sambucini, idest de jazmin, ana vnc. j. decoctionis adianthi, vnc. iij. pulueris dictamni, drachm. j.

mista. Cauere vero oportet, à fortioribus medicamentis, & antidotis, fœtu viuo existente, ne ipsorum violentia intereat. Vnde merito displicuit Valesco, Auicenæ præceptum, quo dixit, quod omnes medicinæ, quæ educunt vermes, sunt ad partum vtiles. Multæ enim ex ipsis, fœtum interficerent.

Cum autem fœtus descendere incipit, & vteri os aperiri, dolores augentur, secunda apparet digitis occurrens, & humiditates copiosius manare percipiuntur: tunc & non ante, in sella locetur ad pariendum. Tria enim cõmoda, ex hac mora sequuntur, Primum, quod infans non tentatur eyci, ante integram conuersionem sui. Secundũ, quod vires, tum matris, tum etiã fœtus, integræ ad hanc emissionis horam seruantur. Tertium, quod nec loci, ab aëre externo refrigerantur, nec aqua ante tẽpus vacuata, in superfluis conatibus, partum siccum reddit.

Ea autem figura, pariens situanda est, quæ opportunior, præsenti partioni videbitur. Si mulier enim talis sit, vt leui occasione, eius vterus soleat extra laxari, & extra corpus procidere, melius est vt pariat decumbens in lecto supina. Præcauet autem Gilbertus Anglicus, huiusmodi infortunium, imposito panno ad anum, in modum pilæ oblõgæ, qui fortiter in quolibet conatu comprimatur. Nostrates vero fœminæ, ad id; nõ incõmode vtũtur pistillo ligneo. Aliâs vero, melius parit erecta, & è collo alterius fortis fœminæ suspensa, aut manibus contra lectum, aut mensam initens, ita vt sit sufficiens spatium, pro obstetrice puerũ susceptura. Quæ sane figura, tũc est opportunior, cũ pueri caput, versus mulieris posteriora fertur. Interdũ prona figura, more quadrupedum, est conuenientior, ita vt caput mulieris, firmetur super pauimentum, & venter super fœmora, & genua sua. Quæ figura, in muliere multum pingui conueniens est: sic enim (vt inquit Aëtius) vulua delabens, ceruicẽ recta extendit: & Paulus, vulua sic ad abdomẽ tendens, è directo ostioli habebitur: sic etiã vteri os agitur infra, & omentum supra reprimitur, ita vt os vteri, iam non compressum ab omento, sed ab eo liberum, aditũ infanti facilẽ dare possit. Supina vero figura, quæ in sella fit, minus grauis est pariẽti, nã à viro forti, retro existẽte sustinetur: in qua, fœmina pedibus inniti debet, & dorso, nõ natibus, aut cauda, hæc enim libera relinquẽda est, vt retrocedere possit. Ita nãq; ossa caudæ, cũ osse sacro articulãtur, vt reflecti possit cauda, in partẽ exteriorẽ, & foramen sic latius reddere, in expulsione infantis, & duræ fecis. Vnde si mulier inniteretur natibus, nec cauda retrocedere posset, nec fœtui liber aditus daretur. Qui sane error frequentissimus est, & maxime vitandus. Interdũ vero adeo imbecilla mulier est, & ex febribus, alijsque morbis exhausta, vt lecto discumbens, parere tantum, & possit, & debeat.

Docta ergo, & experta eligatur obstetrix, quæ vnãquamq; mulierẽ, ea situatione cõstituat, quæ maximè infãtis caput, ad vteri osculũ facit apropinquare. Lõgos & graciles digitos habeat, vestibus suis spolietur, ne ab ipsis impediatur, lintea calida imponat vẽtri, nucæ, & dorso pariẽtis, & manus ac partẽ brachij sibi inũgat oleis de lilio, sesamino, & de amigdalis dulcibus, ac pinguedine gallinæ, quas suauiter immitat

tangendo,

tangendo, & mouendo, ac reducendo fœtum, ad hoc vt facilis fiat partus, & omnia lo ca intus, & extra inungat. Neq; vero obstetrici permittendum est, vt vterum diutius dilaniet, sed placide, leniter, ac citra compreßionem, fœtus caput, recta ad osculum dirigat, os pectinis eleuet, & pinguia dicta, sine intermißione affundat. Tunc ergo, parientem moneat obstetrix, iubeatq; spiritum detinere, & ad inferiores partes propulsare, nō vt imperitæ aliquæ faciūt, in gutture cōgregare. Inde enim vt Aetio placuit, plerisq; gutturis tumor, & vasorū eius loci dilatatio cōtingit, quæ affectio penitus incurabilis existit: inde oscitatio in parietibus, lethalis esse perhibetur. Spiritū ergo infra agunt, respirationis detentio, & ad inferiora voluntaria propulsatio dicta, oris apertio dum inspirant, & magna item per nares aëris inspiratio, clamor magnus, ac subitus: nam quanuis clamor, fiat aëre expirato, ob vehementiam tamen, ac celeritatem, bona pars aëris concußi, infra cum violentia pellitur. Sternutamentum quoq;, & vomitus (tunc præsertim adhibendus, cum prona mulier parit) spiritū magna vi ducunt infra. Non est autem inutile, sacculos duos, ex cotto factos, aqua rosacea madentes, oculis imponere, & linteo ligare, ne præ valida expreßione, atq; dolore, oculi exprimātur, & exerti postea perseuerent: quod in partubus frequenter contingere, notauit Paulus, lib. 3. cap. 22. & nos nobilem quandam nouimus, quæ in partu oculum amißit, præ valida expreßione. Interim vero, ad bonam spem, est persuadenda, quod cito leuabitur, & pariet masculū. Et reficienda est consummato, aut iure pinguis gallinæ, superius dicto, aut oui vitello, & pauco vino odoro, aut pane tosto, ex vino hippocratico. Sitis tamen pro posse est tolleranda, ex Auicennā, nam parientes si sitiant, plus aëris respirāt, & infantes ipsi, siti matris incalescētes, & anxij, respirationem magis optant, & exitum quærunt. Suffitus odoratus, ex pastillis superiore capite recensitis, est infra ministrandus. Naribus vero, fœtida admoueātur, nisi virtus sit debilis, aut mulier delicata, plurimum enim fœtida prosternūt virtutem. Quare in partu difficili, iubet Auicenna, odorare odores delectabiles, in quantitate parua, vt nimirum virtus reficiatur, quæ per partus difficiles, solet exolui. Neq; timere oportet, additionem difficultatis partus, ex odoratis, modicæ præsertim adhibitis, quod multi timent: quoniā vterus, infantis mole grauatus, difficile ascendit, vt voluit Gordonius. Per interualla ergo odorentur, nunc fœtida, nunc bene olentia: nam vteri ex fœtu degrauatio, facit vt fœtida magis prosint, ob facilitatē descendendi: & bene olentia non obsint, sed virium etiam adiectione, sint admodum vtilia. Inter male olentia vero, tutißima est ruta, & inter bene olentia, vinum moschatum, aut aliud gratum, & bene olens alimentum, quod prope nares parientis, detegi, & diuidi debet.

Quod si partus, adhuc sit refractarius, & periclitetur extingui, valētiora quædā, tūc sunt adhibenda: & nullū est melius, apud Rasium, quā cinamomū, & myrrha mista. Valent etiam, cardamomi puluerati, gran. xvj. quanuis pruritum, & calorem inferant. Valent etiam, drachmæ tres sequentis pulueris. ℞. cardamomi, & myrrhæ,

ana drach. vj. cinamomi, drach. viij. fructus sabinæ, drach. x. Valet etiã sumere cro ci, drach. ij. Vtile quoq; est medicamentum vsuale, quod. ℞. corticum casiæ fistulæ, vnc. iij. bulliant in vino albo tenui, vsq; ad consumptionẽ medietatis, cola & pro pina cyathum vnũ, mistum cum iure cicerum, & scrup. j. cinamomi: nam nõ modo in vocata canela, sed & in casiæ fistulæ cortice, hãc vim nouerunt Arabes. Valet etiã opobalsami, drach. ß. in vino tepido sumpta, nec timere ex eius sumptione sterilita- tem in posterum oportet, quod multi timent, nam Gaynerus adfert experimentum in contrarium. Efficacißima est etiam, chrisocolla argentariorum (quam borracem vo- cant) pondere drachmæ, cum tribus vncijs vini, aut decocti sequentis, quod decoctũ si sine febre est, debet pariens frequẽtius assumere. ℞. sabinæ, arthemisiæ, ana. M. j. coque in aqua, cola, & de hac decoctione. ℞. lib. ß. vini albi, lib. j. aromatiza cum vn cia vna cinamomi. Valet etiam quod sequitur. ℞. aristolochiæ, myrrhæ, piperis, ana drach. ß. vini hippocratici, vnc. iij. misce & bibat. Quoniam autem omnia hæc me dicamenta, calida sunt, ideo vberiori potu lactis muliebris, post eorũ exhibitionem vti præstat: præter id enim, quod calidorum medicamentorum vim retundit, magnam vim in expellendo fœtu habet, & est remedium tutißimum, & clementis- simum, ex Arnaldo, & Paschalio. De commotione autem parientis, iubet Paulus, mouere parientem sella, in aëre calido mediocriter. Gilbertus vero, statuit mulierẽ in sindone, in qua potius videatur sedere, quam iacere, & tunc ab oppositis quatuor angulis fortiter trahitur sindon, & agitatur pariens circumquaq;. In hac tamen pa rientis commotione, parum fidit Auicenna. 21. 3. tract. 2. cap. 25. Cum hæc omnia prouideris, alia quoq; quæ autores commendant, quanuis aut frustranea, aut parum efficacia videantur, non sunt omittenda. Qualia sunt, quod pariens cingatur corri- gia ceruina, quia habet occultam vim iuuandi partum. Et quod penna vulturis, aut aquilæ, subiecta pedibus parturiẽtis, idem facit. Et quod teneat in lecto, lapidem ful guris. Et ex Auicenna, quod pariens teneat manu sinistram magnetem, quẽ alij alli- gant coxæ. Alij styracem rubeam, alij nucem ex croco trito coxæ suspendunt, vt ci- to, & sine dolore pariat. Vẽter quoq;, & vmbilicus, inũgantur hirundinibus tritis, & oleo dissolutis. Aut fiat inũctio, cũ cinere vngulæ asini, quod est vltimum apud Auicennam. Cauent præterea, ne in domo parientis habeantur pyra, neq; recentia, neq; condita, nã proprietate quadam inquiunt, quod prohibent vuluã aperiri. Caue re præterea oportet, ne in domo pariẽtis, adsint mulieres maleficæ, & incantatrices, vt admonet Gaynerus. Et idẽ ipse, cauere iubet, ne inũgatur vẽter, emplastro Aui- cẽnæ, ex medulla colocynthidis, myrrha, & succo rutæ, nec similibus alijs, ne interfi- ciãt fœtũ. Opiata quoq;, quibus omnes vtũtur autores, ego sũmopere vitãda iudico.

Reliquiæ sanctorũ, & Agnus Dei (ex cera noua alba, & balsamo, & chrismate) à sũmmo põtifice cõsecratus, magna veneratione, è collo pariẽtis suspẽdãtur. Sacra multa, ibi legãtur, inter quæ, beatæ Margaritæ historia cõmẽdatur. In aurẽ vero, in quit Sauanarola, hæc verba dicãtur. Memẽto Dñe filiorũ edõ in die Hierusalẽ, qui

dicũt exina-

exinanitæ cũ oratione dñica ter recitata, hæc tamẽ, & similia, sine cõsultatione theologorũ, non admittatur, superstitiosa enim omnia, prorsus vitari debẽt, qualia sunt apud eundẽ Sauanarolã, quod suspẽdatur è collo parientis, psalmus Dixit dñs, scriptus in carta nõ nata, & quod debet suspẽdi per virginẽ, ter recitantem dñicam orationẽ. Pessima autem sunt verba, ab Arnaldo recensita. 3. lib. breuiarij, cap. 4. & nulli Christiano dicenda. Sicut nec ea, quæ scribũtur libro Galeno adscripto, de facile parabilibus medicamentis, in hæc verba. Pulegij fasciculũ, in aquã calidã mittito, in eãq; mulierem desidere iubeto, ipsiq; in aurem dicito, Chum, can, min, duns. Et deberent medicorum libri, ab his, & similibus multis expurgari.

Causam autem difficultatis partus, & medicus, & obstetrix, diligentissime perquirant oportet, vt pro causæ ratione, remedia instituantur. Siquidẽ vteri osculũ non aperiatur, subueniendũ est, vt supra diximus ex hali, & gordonio. Si ob inflãmationem vero fuerit conclusum, nihil violenter agendum est, sed infusionibus pinguibus large vtendũ, insessionibus, ac irrigationibus, & cataplasmatis, quo inflãmatione aliquatenus sedata, & osculo dilatato, fœtus educatur, vt docet Aëtius. Si caro autẽ, aut tunica, collo vteri fuerit adnata, aut clausa mulier sit, quidquid impedimẽto fuerit resecetur, & administretur incissio, iuxta Auic. præcepta. 21. 3. tract. 4. cap. 2. & 3. Si frigore vero, pariẽs fuerit densata, balneũ, aut fotus calidi, & relaxantes adhibeãtur. Si vires vero, aut pariẽtis, aut fœtus, sint imbecillæ, ita vt nec mulier parere, nec fœtus nasci valeat, non subito, sed ante tempus partus, sunt reficiendæ, consumato, iure pingui, carne pistata, testibus gallinaceorum, ouis sorbilibus, vino odorato. Detur etiam interdum confectio alchermes, aut aliud cordiale ex vino, aut iure. Caro etiã assa, ac bene succulenta, cum ambra, & moscho puluerata, ad vmbilicum ponatur: & non constituatur in sella, sed pariat decumbens in lecto. Si partus siccus sit, quoniã ante partum, secunda fuit præpropere rupta, & humiditas prorsus vacuata, aut quoniã senescẽs parere incepit, cũ iã vteri osculũ, & collum obduruit: olea & pinguedines dictæ, largius sunt affundẽdæ: aut albumina ouorũ, permista cum decocto maluæ, aut fœnugræci, aut cum ptisanæ cremore tepido, ex Aëtio, serm. 4. 4. tetrab. cap. 21. Qui etiam, cap. 15. lubricitatem vtero inducit, per ouorum candida tusa. Paulus vero, lib. 3. cap. 76. oua vterum leniendi facultate, prædita esse scribit, vbi non de candido tantum, sed de luteo etiam sibi permisto loquitur. Quod interpretatus est Auicenna, capite vigesimo quarto in fine, vbi ita
« scribit: Effunde lubrificantia, & cerotaria subtilia, & mucilagines in vulua, &
« adipes liquefactos, & albumen oui, & vitellũ eius, est enim regimen mirabile. Nos tamen, pinguedinibus, quam ouo, aut ptisana, libentius vtimur: aut sequentem clysterem, per syringam, aut cannam, collo vteri longiorem infundimus. R. lactis vacæ, vnc. iiij. pinguedinis porcinæ, vnc. ß. mucaginum lini, & radicis altheæ, ana drach. ij. misce, & vtero inde. Si canna autem, aut syringa, noluerit vti, apprehendat obstetrix os vteri manu dextra, & immitat digitos manus si-

nistræ extẽsos, secundũ lõgitudinẽ, per ipsum vteri os, ita vt ministra possit inijcere pinguia dicta, inter manus obstetricis: quibus omnia quæ attingit perunget. Est autẽ constituenda supina, capite depresso, & puluinari nates sunt eleuandæ, ad hoc opus peragendum. Si vero secunda non rũpitur, aut vngue, aut scalpello, rumpi debet, ita vt puerũ nõ attingat. Debet autẽ obstetrix, manũ sinistrã primo indere, & postea dextra scalpellũ immittat, acie inter digitos manus occultata, ne vterũ lædere possit. Si vero partus difficultas sit, ob pinguedinẽ, aut vteri tumorẽ præternaturã, aut quoniã lũbos cauos, & vterũ cõprimentes habet: pariat prona, vt dictum est, & reliqua omnia adhibeãtur, ad pariendum vtilia. Contingit etiã nonnunquã, vt fœtus pluri sanguine abundet, ob idq; in magnam molem crescat, & postea ob magnitudinẽ exire non possit: quibus cum magna vtilitate sanguinem ex pede detraxit Rondoletius, & est casus frequens, maxime aduertendus: nam plethora, tã matris, quam fœtus, difficultatem partus, frequenter inferre posse, dubium non est. Si vero aut fœtus, in se sit admodum magnus, aut vterus paruus (in idẽ enim hæc duo recidunt) pinguia intus, & extra admoueantur, os vteri dilatetur digitis, & fœtus violenter extrahatur, reliqua etiam generalia dicta adhibeantur, & domini nostri Iesu misericordia imploretur. Consiliũ enim Aetij, de magno fœtu dissecando, dum adhuc viuit, etiã pro saluanda vita matris, impium est. Primo, quoniã multi præter spẽ saluãtur. Secundo, quoniã non licet Christiano, vnum interficere, pro saluanda vita alterius: vniuersalẽ enim veritatem habet, proloquium illud theologicum, nõ sunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Eadem sunt præstanda, cum partus redditur difficilis, ob magnitudinẽ capitis, aut thoracis, aut vẽtris: nõ enim debet incidi, dũ viuus existit, quãtumuis id faciendũ esse, videatur Aëtio. Ob magnitudinẽ quoq; genuũ, si partus sit difficilis: curet obstetrix, leniter fœtũ attrahere, manibus suis: & si nõ possit, vinciat eũ, cũ margine pãni linei, ex Auicẽna, idest, cõ la orilla: & trahat leuiter quibusdam attractionibus, quibus si non cedat, attrahat violẽtius. Forcipibus vero, tenaculis, aut incisione, fœtu viuo existente nõ vtatur: etiã si secus visum fuerit Auic. 21.3. tract. 2. cap. 29. vbi regit eos, regimine fœtus mortui. At si gemini, aut tergemini, collum vteri obsederint, reliqui ad fundum vteri repellãtur, & is, qui magis paratus videbitur, prius educatur: sic vt omnia sensim, & citra contusionẽ fiant. Vbi fœtus vero, præternaturam figuratus nascitur: naturalem reddere figuram decet, partim pellendo, partim adducendo, partim flectendo, partim in rectum agendo. Et siquidem manum, pedem ve præmiserit, non inde attrahere oportet: magis enim impingitur, vel luxatur, vel etiam abrumpitur: quare digitis humero infantis, vel coxæ admotis, promissa pars, ad cõuenientẽ locũ introducatur. Ad quod etiã valet, manum, aut infantis pedẽ promissum, pungere: vt dolore illato, partẽ retrahat ipse. Si vero vnà cum coarctatione, totius fœtus figura mala fuerit, prius ab osculo vteri, in sublime eleuetur, & postea rursus ad osculũ, recta dirigatur. Et si in sublime efferri aliter nequeat, eius tũc pedes, capite depresso existente efferãtur, & per

eos

eos cõcutiatur mulier. Peßima ſane figura, in vẽtrẽ eſt, aut in dorſum, aut in latus, ſi manus & pedes naſcantur ſimul, aut pedes & caput: huic proxima, cum manus & caput, ſimul edũtur: hi nãq; partus, niſi in rectam naturæ figurã reducantur, ſunt exitioſi. Exitioſus quoq; eſt, cũ ſupplex naſcitur ſuper genua ſua, quare curandũ eſt vt eius crura, tã diu eleuentur, donec caput deſcendat: quod tamen ſi fieri nequeat, oportet vt vinciantur eius genua, & attrahantur. Quod ſi ex voto non ſuccedat, non incidatur, dum viuus eſt fœtus, quantuncumq; id præcipiat Auic. cap. 26.

Ad fœtum mortuum extrahendũ. Cap. viij.

VBI vero deſijt infans moueri, & imus venter matris, magis refriguit, dolor grauis adeſt iuxta vmbilicum, faciei & labiorũ, color liuidus, atq; ferrugineus adeſt, oculi & naſus obſtupeſcũt, & horrent, reſpiratio emittitur fœtida, & fœtidi ex vtero profluũt humores, tũc fœtũ interijſſe iudicamus, & valentiora quæ diximus, capite ſuperiori adhibeantur. Pinguia intus, & extra, magna copia infundãtur. Vẽtri quoq;, ab vmbilico infra, ſequẽs ponatur vnguentũ. ℞. decoctionis medullæ colocynthidis, & ſucci colocynthidis viridis, & ſucci rutæ, ana vnc. j. myrrhæ, drac. vj. olei de caſtoreo, & rutacei, ana vnc. ij. coquãtur vſq; ad ſuccorum conſumptionem, & cũ cera ſufficienti fiat vnguentum. Fumigiũ etiã capiat ex colocynthide ſub cathedra, bene cooperta muliere. Valet etiã ſuffumigium, ex fimo colũbino, & ex ſtercore accipitris, & ex ſpolio ſerpẽtis, & ex myrrha, & ex opopanace, & ex paſtillis recipientibus mirrhæ, galbani, & caſtorei, æquales partes, formatis cũ felle vacæ: quibus etiã additũ ſulphur, vtile eſt. Immitãtur in vterũ, pennæ gallinarũ perũctæ ſapone. Et ponatur ſuppoſitorium, ex radice cyclaminis, trita & cotto inuoluta. Aut. ℞. ſucci medullæ colocynthidis viridis, & ſucci rutæ, ana quantum ſufficit, excipiantur lana, & actu calida ſupponatur. Defectu vero colocynthidis viridis, coquenda eſt ſicca in vino, & vtendũ colatura eius, ex Iacobo. Sin autẽ dictis remedijs, nõ pellatur fœtus, ad chyrurgiã merito diuertimus, cũ Paulo & Aëtio. Id primum notãtes, mulier, ſuperſtes ne futura ſit, an minus: & ſiquidẽ ſalus ſperatur, tũc manũ admoliemur, ſin cõtra attingi nõ debet. Quæ igitur perniciẽ ſui portẽdũt, inexpugnabili dormiendi neceßitate, vt in lethargo ſopiũtur, reſolutæ ſunt, et vix poßũt excitari, ac ſi excitẽtur, imbecilliter reſpõdentes, rurſus graui ſopore premũtur, ob vapores à fœtu, & humiditatibus corruptis, ſurſum ſublatos. Nõnullæ vero, cõuulſionis modo contrahũtur, aut neruis cõmouẽtur, & tremulæ fiunt, aut alimẽtum nõ ſentiunt, ideſt vt Auicẽna interpretatur, prohibẽtur à cibo, tũ per deglutitionẽ impeditã ex cõuulſione, tũ etiã ob appetẽtiã ſublatã, ex prauis vaporibus ventriculo impartitis. Pulſus quoq; in ipſis, valide inturgeſcẽs deprehẽditur, ſed lãguidus & imbecillis. Syncopim addit Auicẽna, qua freqũeter prehẽdũtur: at vero, quæ incolumes futuræ ſũt, nihil tale patiũtur. Mulier itaq; ſupina, in lecto decũbat, capite decliui, eleuatis cruribus, teneaturq; vtrinq; à peritis ac robuſtis

Ac primum, duæ aut tres bucellæ panis, vino mersæ offerantur, ad arcendum animi deliquiũ, & in ipso opere, assiduè facies vino respergatur, ac alis vuluæ per ministrum diductis, inserat obstetrix sinistram manum, cum fortibus digitis collectis protensam, per vteri ostium: sic enim vertẽdum esse, hunc pauli locũ, é libro. 6. cap. 74. monstrant, tum Græcus codex, tum Auicenna. 21. 3. tract. 2. cap. 15. vbi Pauli caput, ad verbum fere transcribens, ita interpretatur. Deinde aperiat obstetrix, tectũ colli matricis, & inungat manum sinistram oleo aliquo, & aggreget omnes digitos, in longitudinem protensos, & intromittat eos, in os matricis. Ex qua Auicennæ litera constat, latinam Pauli lectionem, deprauatam, & nullius sensus esse. Manum enim contractam, & extenuatos digitos, immittenda esse indicat: quæ præterquam quod nullius sunt sensus, cum Græca litera non consentiunt. Nam genitiuus συνηγμένων *quod cum genitiuo* δακτύλων *debet coniungi ab andernaco in* συνηγμένην *accusatiuum, quod* χεῖρα *accusatiuo annectitur, transmutatur: atq; ideo nullo sensu, manum cõtractam vertit. Sic ergo hac manus sinistræ immissione, obstetrix disquirat, vbi vncum, quo fœtus extrahetur, defigi conueniat. Idonei vero loci sunt, si in caput conuersus infans descendit: oculi, aurium meatus, occiput, os, menti pars inferna: In thorace, axillæ, clauiculæ, præcordia, pectus, vertebrarum articuli, iugulum: In cruribus, ossa pubis, fœmineum pudendum. Parte idonea reperta, vncum dextra manu immittet, flexu ipsius, digitis occultato: & sinistra manu, per partem idoneam dictam, leuiter inseret, & vsq; ad vacua transmittet. Huic alter vncus opponetur, & ex altera parte, similiter infigatur, quo attractio recta procedat, neq; alteram in partem inclinet: deinde æquabiliter trahetur, non solum recta, sed etiam in latera. Tutior quoq; fiet huiusmodi, per geminos vncos attractio, forte enim simplex vncus, in attrahendo elaberetur, ac fœtum dimitteret, quare si opus est, tertium etiam vncum inferet. Postquam vero primi vnci, fœtum inferius traxerunt, remittere tensionem oportet, vt index, aut alter digitus, pinguedine aliqua illitus, inter vteri os, & impactum corpus immittatur, & veluti excoriando, circumcirca ducatur. Id quod Auicenna, Paulum transcribẽs, monuit his verbis. Et oportet in hora illa, vt mollificetur tensio, deinde intromittatur index inũctus, & digiti plurimi in eo, quod est intra matricem, & corpus quod retinetur. Ex quo luce clarius redditur Pauli locum. 6. lib. cap. 74. tam Græce, quam Latine, deprauatum esse: vbi tensionem, tum temporis remittendam esse negat: cũ tñ affirmatiua sententia legi debeat, vt nimirũ detur locus intromissioni, & circumactioni digitorum, & permutationi vncorum, qui post primam attractionem, ad superiores partes sunt transferendi, ac infigendi: idq; faciendum est, donec perfecta fiat fœtus extractio. At vero, si caput (vel natura, vel hydrocephala affectione aquosa, magis tumidum) impactum fuerit, scalpro incidendum est, atq; ita euacuatum, ac contractum, extrahendum. Quod si neque sic prodierit, caluã contundere oportet, & ossa digitis eximere: si vero ossa eminuerint,*

per

per forcipem dentarium, aut ossarium auferre, ac tum demum vncum infingere, ac fœtum extrahere. At si capite progresso, circa thoracem coarctatio fiat, itidem scalpro, loci circa clauiculas, dißecentur vsq; ad vacua: vt humore vacuato, moles thoracis considat. Si vero nimis venter inflatus fuerit, mortuo fœtu, aut hydropico existente, eadem methodo vtentes, ventrem dissecabimus, ac intestina eximemus. Si vero manus protensa fuerit, ab humero resecetur: oportet autem linteo obuolutum, vt ne elabatur, aliquantulum extrahere, quo sic humeri articulus exeratur: & postea sinistram manum immittere opportet, ac caput dirigere, & ita fœtum educere. Idem faciendum est, vbi ambæ manus fuerint protensæ: similiter etiam pedes protensos, reliquo corpore, non consequente: ab inguinibus resecare oportet. At si duplicatus fœtus occurrerit, & dirigi non poterit, si caput magis expositum fuerit, ossa eius conteremus, cute non dissecta: deinde alicui eius parti, vncum infigemus, ac attrahemus, & cruribus directis educemus. Sed si crura magis exposita fuerint, coxæ articulũ resecabimus, & ita coxas trãsgrediemur, vt caput fiat cõtritioni facile paratum. Si vero duplicatio, pertinacior fuerit, pedibus magis expositis, caput circa coarticulationem, ad vertebrã amputetur: deinde trãsgresso thorace, pedes attrahãtur. Si vero reliquis partibus ablatis, caput recurrens detineatur, sinistra manus oleo illita, in vteri profunditatem immittatur, & caput requiratur, & per digitos, ad vteri os deuoluatur, & vnum, aut duo, attractoria instrumẽta infigantur. At vero, si osculum vteri, ob inflammationem fuerit cõclusum, nihil violenter agendum est, sed infusionibus pinguibus, large vtẽdũ, insesßionibusq́; ac irrigationibus, & cataplasmatis: quo inflammatione aliquatenus sedata, & osculo dilatato, fœtus (velut dictum est) educatur. Vbi vero integram fœtus sectionem fecerimus: omnes eius partes componantur, diligenterq́; obseruemus, ne aliqua desit, aut interius clã nobis relinquatur: deinde secunda protinus educatur. Tanta vero est, obstetricũ nostri temporis imperitia, vt ad vacarum custodes, qui ægre parientibus vacis, opem ferre assueuerunt, cõfugere interdum sit necessariũ: & memini me Cordubæ, custodem quendã accersiri iußisse, vt partui difficili subueniret (fœtus enim mortuus, & tumidus erat) Hic manibus suis, costas demortui fœtus, fregit intus: & sic fœtus corpore, in se considẽte, datus est partioni locus, quæ nõ multo post sequuta est, sine ferramentis & vncis. Desideranda quoq; est, in nostris chyrurgis ea peritia, & manuum dexteritas, quam Franciscus Valeriola.5.lib. obseruationũ medicinaliũ, cap.2. Arelatenses chyrurgos, habere prædicat. Ij enim (inquit) ambabus manibus, in pudendum mulieris iniectis, puerum circunuoluunt, & in ostium vsq; pudendi demittunt, nisi vehementer in alto impactus sit infans: quòd si sit, tum vncinis detrahunt. Si secundum dorsum, aut latera, consistat fœtus, ambabus manibus dirigunt, quoad in caput fœtum conuertant: quod magna dexteritate faciunt: quo perfecto, vncinis ad clauiculas affixis, vi tota enixi, fœtum integrum (salua atq; incolumi matre) extrahunt. Fœtu extracto, & interim dũ extrahitur, odoribus roborandæ sunt, iusculis, cõsumatis, vitellis,

& vino rubro. Ventri præterea, & locis muliebribus, lintea calida & odorata, ſunt imponenda: omnes enim dum chyrurgia adminiſtratur, frigore tanguntur. Quod ſi emorrhagia ſubſequatur (vt magna ex parte ſubſequi ſolet) locos muliebres fouet Valeriola, vino in quo inferbuerint roſa, abſinthium, folia myrthi, arthemiſia, & gariophyli. A fotu vero, illinit eadem loca vnguento comitiſſæ. Ore autem propinat, puluerem diamargariti frigidi, & diambræ, in aqua bugloſſi, & vino. Vlcuſcula vero, ex vi illata coorta, abluit vino decoctionis equiſeti, & centinodiæ, cum pauco melle roſato, moxq́ illinit vnguento è pompholyge. Mulierem quoque refert, cui poſt eductum infantem, vrinæ ſtillicidium accidit, ob colli veſicæ muſculum reſolutum: quam longo temporis tractu perſanauit, demiſſa muliere in oleum calens, in quo folia lauri, betonicæ, ſaluiæ, libanotidis, origani, pulegij, cum floribus chamæmeli, roris marini, & ſtœchados præbullierant. Ab inſeſſu vero illinebat, vnguento parato, ex oleis lumbricorum, liliaceo, & vulpino, in quibus catelli pingues, ad diſſolutionem oſſium, à carnibus inferbuerunt, & expreſſione facta, addebat ſtyracis calamitici, bēzuini, opopanacis, olibani, maceris, nucis myriſticæ, ana drac. j. aquæ vitæ ter deſtillatæ, adipis anſerini, & ceræ quantum ſufficit. Sicq́ mirificū vnguentum parauit, quo, quum totos menſes duos, vſa eſſet, integrè leuata eſt. Et plures poſtea filios peperit.

Ad ſecundas eijciendas. Cap. ix.

DVM infans naſcitur, ex ſecūdis per vmbilicū propēdet. Debet autē obſtetrix, ſtatim ac ipſū recepit, mulieri alteræ tradere, ex Arnaldo, & vaſa quæ in vmbilicū terminantur (la vid appellāt) ſemel aut bis, ſiniſtro brachio circunducere. Manum autem dextram, per eadem vaſa ductam, in vteri fundum immittat, & vnguibus ſuis, ſecundas ipſas vulneret, atq́ diuellat, vt ſi fieri poteſt educantur: retentæ enim multorum malorum, & interdum etiam mortis cauſa ſunt. Si ſeparari nolint (quod vix fiet vnquam, ſi perita eſt obſtetrix) incidatur vmbilicus, ne multa mora lædatur infans, & vaſa dicta manu teneantur. Iterumq́ curet obſtetrix, earum tentare eductionem. Quæ ſi non exeant, non ſinantur dicta vaſa retrocedere, ſed ad coxam ligentur. Si autem incuria obſtetricis, aut alia ratione, contigerit intro ſe recipere, tunc ſi ſint ab vtero ſeparatæ, & circa aliquam vteri partem, inſtar pillæ conuolutæ, facillima eſt eductio: ſiniſtram enim manum calidam, oleo liliorum alborum, & dialthæa, illitam: in profundum immittere oportet, & arreptam ſecundam extrahere. Ab vtero vero ſeparatas eſſe intelligemus, ſi partus nouem menſes compleuerit, & præeuntes non exiguos dolores, fuerit conſequutus: Cum enim ſeparantur, & ab vtero diuelluntur, huiuſmodi dolores, reddi conſueuerunt. Si vero partus eſt immaturus, et magni dolores, fœtus excluſionē, nō præuenerunt, conijcere oportet, ſecundas vtero adhuc eſſe innexas, quo caſu ſimiliter

quidem

quidem manum immittemus, verum apprehensas secundas, non statim recta attrahemus, propter prolapsus vuluæ timorem, & ne disrumpantur ipsæ, maximè cum diutius retentæ fuerint: vix enim, educi postea potest, pars quæ remanet matrici innexa. Sensim ergo nulla violentia adhibita, primum in obliquum placide ducemus, hac & illac obuertentes: deinde aliquanto validius attrahemus. Quæ si non exeãt, ligandæ sunt, ad vtramq; coxam, ligatura non admodum stricta: & sternutamenta tunc sunt prouocanda, osq;, & nares, claudantur diutius: sic enim, aëris impetu infra facto, exibunt. Quod si ne sic exeant, aut vteri os clausum fuerit, perturbari nõ oportet: intra paucos enim dies, putrefactæ, & in saniem dissolutæ excident. Quare per sinistræ manus digitos illitos, aperire, ac paulatim dilatare os vteri conabimur: & intus suppurantia medicamenta infundemus, vt secundæ putrescant, & sensim expellantur. Probatissimum autem, experti sunt autores, vnguentum basilicum, quod in multo oleo liliorum, aut amigdalarum dulcium, est dissoluendum, vt per cãnam, aut syringam inijci possit. Et si opus fuerit, ad detersionem putridi, aut mel rosaceum, aut syrupum de succo absinthij, per interualla addere oportet. Ore vero, aliquod, è supra dictis medicamentis valẽtioribus, summat: è quibus ego argentariorũ chrysocolam, vel accipitris stercus, drachmæ pondere, in vino aut mulsa, soleo propinare. Suffitibus insuper vtemur, per aromata ex olla, qualia sunt casia, nardus, iunci odorati flos, arthemisia, iris, sabina, dictamnum, pulegium, & huiusmodi, ita vt olla, sellæ supponatur, cui mulier insideat, vndiq; vestimẽtis contecta. Emplastrum quoq; maturatiuum dictum, toti ventri imponatur. Aut. ℞. stercoris vacini, vini albi, & mellis ana, coque, & adde fœnugræcũ, seseli, chamœmelũ, & lauendulã, fiat emplastrum, & imponatur vẽtri. Sternutamẽta, vomitiones, & pessi adhibeantur, ex ijs quæ supra retulimus. Vbi autem secundæ detinentur, & plurimus sanguis effluit, laudatur Rondoletio, charabe pulueratí, drach. j. in vino: nam vrinas mouet, secundas pellit, & sanguinem fluentem retinet. Quoniam autem dum secundæ putrescunt, ob graueolentiam, caput replent, & obturant, ac stomachum subuertunt: odoramenta conuenientia, assiduè suffiri debent: qualia sunt styrax, & pastilli odorati, supra descripti, & gariophyli triti, & permisti aqua è floribus aurantij, lauri folia, & rosmarinum.

Ad vteri molam. Cap. x.

DVM gignens, *quæ in semine vis residet, à menstruis copiosioribus obtunditur, vt minime possit obtinere, mola fit, vt scribit Hippocrates, lib de sterilibus, & 1. de morbis mulierum, in hæc verba. Molæ conceptus hæc causa est:* " *Quum multi menses, exiguum & morbosum semen exceperint, neque conceptus rectus* " *fit, & venter plenus est veluti prægnantis, nihil autem in ven-* " *tre mouetur, neq; lac in mammis generatur, mammæ autẽ turgidæ sunt. Hæc igitur*

ad

ad duos annos, sæpe etiam tres sic habet. Quibus verbis molæ essentiam (quod scilicet non sit vteri tumor induratus, vt censuit Paulus, sed caro informis, vteri tunicis adhærescens, quæ fœtus modo in lucem edi potest, vt ex aliorum sententia, idem Paulus refert, lib. 3. cap. 69.) causam etiam tam materialẽ, quam efficientem, simul & generationis modum, & signa quibus mola deprehendatur, à veraq; prægnatione distinguatur, Hippocrates edocet. Hæc tamen inditia, non statim manifesta se exhibẽt, sed in quibusdã adeo sunt obscura, vt per initia de fœtu cõcepto sit suspicio, Paulo autore loco citato. Nec si inditia alia addas, Hippocrati notata. 5. Aphor. sent. 61. multum lucis addes, vt ab initio molam dignoscas: ita enim eo loci, reliquit scriptum. Si mulieri purgationes non prodeant, neq; horrore, neq; febre accedente: verum cibi fastidia ipsi accidunt, hanc in ventre habere existimato. Quæ inditia, non modo prægnationem, sed molæ etiam initium commitantur: horror præterea, atq; febris, vt molis desunt, ita cum vera prægnatione, interdum coniunguntur. Fastidium vero, accidens est, vtriq; commune. Venter insuper in ea intumescit, & vbera turgent, ob menses cohibitos vlterius progressa prægnatione. Aliqualis etiam motus (ex flatu locis mulieribribus coacto, & intercluso, qui exitum sibi molitur) nobis ad tertium vsq;, atq; quartum mensem, & vltra interdum imponit, vt de vera adhuc prægnatione suspicemur. In quibus tamen minus decipiemur, si motionis modum inspiciamus: huc enim, & illuc, quodam velut viuentis impetu, subsultat fœtus, & sub manu gesticulatur: in flatu vero, huiusmodi subsultiones non deprehendas, sed ventris tantum distentionem, & intumescẽtiam, dum exitum quærit flatus: & detumescentiam, ac contractionem, cum quadantenus fuit discussus, & euanuit, percipies. Quin ab initio (si diligentem animum aduertas) non leuem coniecturam capies, nam in molæ gestatione, quid graue, & infixum, interdum in vteri ostio, aliâs in vniuerso vteri corpore, ab gestante percipitur, quod lapidis, aut pali, infixi, duritiem refert, secus ac cum fœtus ex natura gestatur. Maciem præterea, deprauatum colorem, & cibi fastidium, attendere oportet: quæ in mola, quam in prægnatione, magna ex parte, eo sunt deteriora, quod prauior sanguis, habẽtibus præter naturã insit, qui ad cutem efflorescens, colorem fœdat: ventriculum afficiens, eius deijcit appetentiam: & ad membra appulsus, male nutrit. Gestatione vero vlterius progressa, si motus rei viuentis, & velut subsultantis, desit: simul & turgidæ mammæ, lacte careant, firmior est molæ coniectura. Cum vero tempus partioni statum, præterit sine partu, & venter pulsquam in vera prægnatione turget, tunc nec è media plebe mulierculis, latet affectus. Nam & ab hydropa, hoc ipsi intercedit discriminis, quod tumor durus sit, nec sonus, ad digitorum percusiones similis fiat: quanuis & cum intenditur, in aquam subtercutem, re vera degeneret, vt Paulus scribit loco citato.

Alimenta ergo boni succi, his sunt offerenda, potus sit vinũ, in quo ruta & anethũ, cocta fuerint. Ex vtraq; saphena vacuetur sanguis, vt alimentum molæ subtrahatur,

batur ex Auicenna. Cucurbitulæ quoq;, cum scarificatione, ventri sunt imponendæ, ex Aëtio, vt ex ipsa parte vacuetur sanguis, & attenuetur mola. Paretur humor purgandus, syrupo de arthemisia, postea purgetur frequenter, cum semuntia hyeræ logadij, aut cum gran. iiij. stybij calcinati. Vomitus quoq; est imperandus, cum raphano, in quo fustes ellebori albi pernoctarint. Debet autem teri raphanũ, & dissolui in aqua mellis, & pauco aceto, & post aliqualem moram in stomacho, prouocetur vomitus cum pennis gallinæ, oleo perunctis. Extra, & intra, imponãtur primo emollientia, deinde acriora dicta, ad partus refractarios, ad fœtum mortuum, & secũdas eijciendas. Vtilia sunt Balnea naturalia, aut ex aqua marina parata. Vtile quoq; est dum attingi potest, nouacula molam ipsam scarificare, & vnguentum basilicum, intus ad putrefaciendum inijcere, vt in secundis detentis diximus. Valet ad vltimum frequenter sumere, drach. j. sequentium pillularum. ℞. borracis, drach. j. charabe, asari, cinamomi, nigellæ romanæ, & vulgaris, sabinæ, ana drach. j. galbani, assæ fœtidæ, opopanacis, bdelij, ana scrup. ij. formentur cũ melle scyllitico. Quod vero Paulus, & Auicenna, non modo exercitium, ijs quæ molas gestant adimant, verum etiã in lecto eas contineant, ita vt pedes habeant elatiores, quietosq;: ad initium cum corpus plenum est intelligatur: fluxione enim, ex motu concitata, vberius alimentum suppeditabitur molæ. In progressu vero, cum eam eijcere est animus, & exerceri, & saltare conuenit. Hic autem error in Paulo, ex morbi essentia male intellecta pendet, cẽsuit enim, quod mola esset tumor vteri. Auicẽna vero, quanuis morbi essentiam intellexit: curationem tamen inaduertenter, ex Paulo transcripsit. In qua etiam nunquam mihi placuit, quod Auicenna molam exsiccat, ventrem insolando, nitrum etiam ac sal aspergendo. Durior enim, hac ratione reddetur mola, & loci muliebres adeo refractarij, vt per eos facile pelli nequeat. Satius autem Paulus, in capitis fine, ita scribit. " Cæterũ sunt qui molam, carnẽ asserant informem, ipsis " vuluæ tunicis adhærescentem, fœtus modo in lucem edi. Atq; hæc morbi species, " victus ratione laxanti tractabitur, quo citius excutiatur. Qua sane curandi ratione, in vxore sua, recte, & ex arte, vsus est Franciscus Valeriola. 1. libro obseruationum, curatione. 1. in quem vsum sequentem fotum, cum filtris ventri, inguinibus, lumbis, & coxendicibus frequenter adhibuit. ℞. altheæ, maluarum, cum suis radicibus, ana. M. j. radicis aristolochiæ rotundæ, & lõgæ (quæ apud Dioscoridem, lib. 3. cap. 4. summas vires partũ facilitandi habent, præsertim longa) ana. M. j. foliorum arthemisiæ, mercurialis, matricariæ, saluiæ, hyssopi, & calamenti, ana. M. ß seminũ lini, altheæ, fœnugræci, anisi, libystici, ana vnc. ß. florum chamæmeli, meliloti, rosmarini, genistæ, & arthemisiæ, ana P. j. furfurum. Pug. ij. coque in aqua & oleo, & cum filtris admoue. A fotu, dictas illeuit partes, sequenti linimento. ℞. dialtheæ, vncias. iij. emplastri filij Zachariæ, vncias. ij. butyri recentis, vnc. j. ß. assungiæ gallinæ recentis, & anseris, ana vnc. j. medullæ cruriũ vacæ, vnc. j. ß. styracis calamitæ, drach. ij. pulpæ colocynthidis, pulueris radicis vtriusq; aristolochiæ,

lochiæ, ana drach. j. oleorũ de lilio, & violacei, quantũ sufficit, misce, & fiat linimentũ. Post hæc localia, admouit vesicas suillas plures, oleo (in quo prius ebullierãt malua, hyssopus, calamintha, arthemisia, cum floribus suis) semiplenas: & confestim leuamen sentire se affirmauit, graueq; pondus, ad pudendi ostium descendere: & paulo post, obstetricis ope prodijt. Ore vero sequẽtem potionem propinauerat. ℞. cinamomi electi, myrrhæ electissimæ, ana drach. ß. pulueris aristolochiæ longæ, drach. j. pulueris diãbræ, & diamargariti frigidi, ana drach. ß. fiat puluis tenuissimus, de quo detur drachma vna, aut scriptuli quatuor, in decocto hyssopi, & phasiolorum. Aut ℞. interioris cinamomi electi, drach. j. myrrhæ electæ, scrup. iiij. pulueris aristolochiæ lõgæ, scrup. ij. syrupi de arthemisia, vnc. ij. decocti maluæ, & petroselini macedonici, quantũ sat est, pulueris diamargaritonis frigidi, drach. ß. misce, & potui præbe. Proderit quoq; à tota substantia, & recõdita vi, lapis Aëtites, sinistræ coxæ alligatus, cuius vim mirandam, & ab omnibus autoribus celebratam (vt verum fatear) nunquã credidi, donec apud Franciscum Valeriolã, medicum insignem, probum, pium, & valde me iudice Christianum. 1. lib. suarũ obseruationũ, cap. vlt. huiusce lapidis vi, molam (quæ globus erat membranaceus, totus innumeris bullis, instar ouorum piscium, rotũdis, tumidis, pellucidis, diluta, ac fœtida sanie plenis, refertus) eiectam legi. Qua eiecta, lapidem mox amouere iussit, ne (quod autores dicere solent) si diutius perstaret, vi sua potente, matricem attraheret. Cuius infortunij, oculatum testem, se fuisse perhibet, in cuiusdam prætoris vxore, cui difficili partu laboranti, cum mulierculæ, lapidem aëtitem magnum, cruri adligassent, & edito partu, (per imprudentiam & obliuionem) nõ amouissent, post paucas horas, foras prodeunte matrice, mors miseræ laborãti, fuit cõsequuta. Nec tamen, si molã eiecit mulier, iã salua res est, quoniã frequenter exanimãtur, & intereunt, quæ molã eiecere: præsertim si integra, tota simul, & non frustatim, ac per vices prodeat. Tum quoniã integræ molæ enixus, & parturitio, adeo est difficilis, vt prius vires in maximis conatibus deficiãt, quã è corpore deturbetur mola: tũ ob ingentem, & simultaneã integræ molæ vacuationem, quã vires in enixu imbecillæ redditæ ferre nequeũt. Quod voluit Hip. 1. de morbis mulierũ, & libro de sterilibus, in hæc verba. Si mola vna caro fiat, mulier perit, neq; enim fieri potest, vt superstes maneat. Si vero plures, erumpit ipsi per pudẽdum sanguis carnosus plurimus. Et si hoc moderate fiat, seruatur: sin minus à fluxu correpta perit. Summopere igitur cauendum est, ne virium robur dissoluatur, aëris bona tẽperie, & nitore, odoribus, & odoratis epithematibus, iusculis, & cõsũmatis, ex gallinarum, caponum, atq; perdicum carnibus, vino rubro, inter nigrum, ac album medio, quod præcipuè, implet corpora euacuata, & adiectione indigentia, vt scribit Galenus. 2. Aphor. com. 11. Vtilis etiam est, cõfectio manus Christi appellata, cui etiam præter margaritas, tantundem corallij rubri præparati addere licet, & gariophyllorum puluisculum: sic enim vires seruantur, ne (quod sæpe contingit) sanguinis nimio fluore deficiant.

Quid

Quid enixam facere conueniat.
CAP. XI.

A PARTV, enixæ ianuæ sint clausæ, & omnia spiracula, quibus aut vẽtus aut frigus intrare poßint, occludãtur. Sit aër odorus, & nõ multũ luminosus, linteis quoq; calidis, styracem redolẽtibus fascietur. Ligatura, nec sit nimis laxa, nec valde arcta. Nisi enim fasciæ vẽtrẽ cõprimãt, aëre subingrediẽte locũ fœtus, vteri inflatio mulieribus euenit. Et si plus iusto cõprimantur, minus quã decet purgantur. Vnde Aëtius, serm.4.4.tetrab.cap.25. ventrẽ earum quæ pepererunt, vbi purgationes nimiũ processerint, lõga fascia vincire iubet, vt purgationis immoderantiam corrigat. Calidũ lectum intret, caput quoq; & cerebrum à frigore custodiantur, crura ita componantur in lecto, ex Aëtio, vt partes distractæ cõueniant. Læta aliqua, tum ei dicãtur, & promittantur. A motu etiam in lecto, quoad potuerit abstineat. Sumat statim corticem citri conditam, parum assam, & vino aromatum infusam. Desuper autem, sumat ius gallinæ pinguis, cum drach.j. sequentis pulueris. ℞. casiæ aromaticæ, drach.iij. adianthi, drach.ij. iulorum nucũ, seminis citri, ana vnc.ß. radicũ valerianæ, drach.j.ß. tere & denso cribro extrahe. Ab huius sumptione dormiat. Cibus primo die, sit ius gallinæ: & pastinaca condita, & sæpius offeratur, ac aquæ potus vitetur, ex Aëtio. Diebus vero sequẽtibus vsq; ad nonum, ipsa etiam gallina elixa nutriatur, parua admodum quantitate. Post nonum diem, si febris, aut aliud sympthoma, nõ superuenerit, assa & elixa propinẽtur. Semper tamen cauendũ est, à multa quantitate, & victus ratione crassa: quæ febrem inducit, debilitat hepar, sitim multiplicat, & si bibant pro sitis ratione, fit hydrops: ex qua, præsertim si iecur indurescat, nunquam euadunt. Initium mensæ, sit pastinaca assa, in vino mersa, aut sacharo vel melle cõdita, aut spinachia, in iure gallinæ elixa, aut pruna bullita, in aqua sacharata. Mẽsam claudat dactylis, tamaris, radice palmæ, cortice citri, aut carne duracinorũ cõditis. Si venter nõ sit lenis, vtatur clysteri, ex oleo chamæmelino, & sacharo, aut melle coctis, in aqua naphæ, aut matricariæ, donec spumã vomerit, & si opus est, loco sachari, ponatur manna.

Menstruus sanguis, in ijs quæ pepererunt, debet expurgari ad minus, quindecim aut viginti diebus. Et si huiusmodi purgatio, duret triginta diebus, in ijs quæ masculos pepererunt, aut quadraginta, in ijs quæ fœminas, sana deget mulier, & ad alios conceptus, reddetur opportuna. Huius autem purgationis defectus, plura mala, febres prauas, & apostemata solet inducere. Quare si menses non fluant, aut ex impetu sanguinis qui expurgatur, nouerimus purgationem, nõ esse integram futuram, (iuxta Gal.9.lib.Methodi) arte est supplendum, quod natura defecit. Quin immo si mulier sit ex ijs, quæ sanitatis tempore, male menstruare sunt solitæ, in qua iusta ratione timebimus, menstruæ purgationis defectum, ob hunc timorem, ne natura ab

eius-

eiusmodi vacuatione desistat, etiam si menses recte fluere videantur, iuuanda est, ex Auicenna. 21. 3. tract. 2. cap. 40. Quod ad hunc modum fiet, tenuior victus istis adhibeatur, adeo vt sola iura, cum multo cinamomo, tenuissime cribrato videantur sufficere, ne sanguinis redundantis, & cibi copia grauata natura, concidat. Et si caro sumenda sit, ex pullo elixo sumatur. Decoctum origani bibant. Bis die sumat iulep de adiantho, vnc. vj. aut totidem decocti pulegij, ac fœnugræci, quo vtitur Aëtius, cui si vim intendere oportet, addemus radicis pæoniæ puluerata, scrup. j. laudatur etiam lac ficus in oui vitello sumere. Venter ab vmbilico infra, vngatur dialthæa, & oleo liliorum alborum, & laurino. Sternutamenta sunt vtilia, suffumigetur puluere myrrhæ, aut oculo piscis saliti, aut vngula equi, aut asini, aut allijs delibratis, tritis, & prunis superpositis. Vtilia sunt suppositoria, ex mercuriali contrita, adhæc ex ruta & croco, carica præterea pinguis aperta, & supposita valet per se sola, fitq; vtilior, si pulueretur moscho, & croco. Hæc enim omnia vterum purgant. Maxime etiam comendatur insessus, in decocto maluauisci, brioniæ, & arthemisiæ, facto in aqua mulsa, & quarta parte vini. Si vero neq; sic menstrua pro ratione eant, ex vtraq; saphena sanguis vacuetur, per eam enim auertuntur mala, quæ timeri possunt, & menstrua insuper ciuntur. Vena poplitis secta vtilior est, quam saphena, ex Auicenna loco citato, quam tamen non consulo, nam nec chyrurgi eam secare norunt, nec mulieres detegi ea parte sustinent, neque enixæ sine periculo prorsus deteguntur. Notanda vero est hic curatio. 10. quam Franciscus Valeriola. 5. lib. obseruationum, adhibuit helenæ senequariæ. Hæc enim cum secundo à partu die, se se in lecto eregerit, ac plus iusto detexerit, rigore & febre valida tentari cœpit, cui mox dextri lateris pleuritis suborta fuit: ipsiq; sanguis pondere vntiarum sex, fuit ab interna dextra detractus, etiam si purgationes recte prodijssent, & morbus ab externo frigore admisso cœperit. An vero rectius ex pede, tam exiguus sanguis, fuisset huic laboranti missus, viderint alij. Quod enim venæ sectio ex brachio, menstruas purgationes reuellat, ex Galeno didicimus, quodq; in enixis eiusmodi purgationes, maxime sint seruādæ, ac ciendæ monuimus. Sed iam hic esto finis, morborum enim, tum fœminarum, tum puerorum pellendorum ratio, altero libro à nobis paratur.

¶ Explicitus est liber, de regimine infantis, prægnantis & puerperæ.

Cum multa alia, prælo essent nunc nobis cudenda, regia & apostolica cauit maiestas, ne aliud quam bullas cudere, nostro liceret typographo. Vt iam nobis non desit responsum Oratio inquirenti, Amphoram fingere cœpimus, currente rota cur vrceus exit? Vbi tamen typographo licuerit, prodibūt ocyssime. Interim vero, hæc studiosi, æquo accipiant animo.

DE PLENITVDINE ET CACOCHIMIA LIBER,
qui præambulus est, ad librum de Vacuandi ratione.

¶ *LIBER item de vacuandi ratione, in quo pene omnia quæ ad præcipuam artis medicæ partem factiuam attinent, continentur.*

¶ *PETRO DE PERAMATO, PROTOMEDICO sereniβimi ac excellentiβimi Domini Alfonsi Perez de Guzman el bueno, Ducis de Medina Sydonia, Autore, & Dicatore.*

¶ *EXCVDEBAT FERDINANDVS DIAZ, Typographus Hispalensis. Anno domini. 1576. San Lucar à Barrameda.*

¶ *Cum priuilegio Cæsareæ Magestatis, ad sex ennium.*

Illustrissimo ac excellentissimo Principi, dño Illefonso Perez de Guzmã el bueno, Duci de Medina Sydonia, Comiti de Niebla, Marchioni de Caçaça, dignissimoq́ Cætariarũ domino. Petrus de Permato. S. P. D.

DIV hæsitaui (serenissime princeps) cui labores nostros nũcuparẽ: atq́ per diuersos heroës, ac magnates fluctuãs, nunc huic, nunc illi animũ applicui meũ. At cũ per epistolas, dicaturam nostram ipsis volui significare, noster semper genius restitit: quòd ex tãtis, neminẽ repererim, qui ea quæ optimum principem decent, cumulatè exprimeret. Dum generis in hoc nobilitatẽ specto, propria animi ornamenta desidero: nã quæ nos nõ fecimus ipsi, vix ea nostra voco. Ad aliũ atq́ aliũ diuerto, qui vt vna, aut altera virtute splendent, sic multis alijs deficiunt: quas mini mè ingenuis hominibus deesse par foret. Tu solus ex omnibus quos noui (absit adulatio) maiorum tuorũ nitissimo splendori (in quo vel oculatissimus quisq́ caligat) verã adiecisti pietatẽ, Christianæ religionis obseruantiam, & omniũ virtutum cumulum: quæ propria tua sunt, & verè regia ornamenta, digna vt in cælum vnde effluxere euehantur, & ab omnibus memoriæ, ac literis prodantur. O quàm admirabili prudentia, populos qui tuæ ditionis sunt, gubernas, ac moderaris, & summa in trãquillitate conseruas. Iustitia præterea, quæ cuiusq́ regni vallum firmissimum ac munimentum est: nullo vnquã in principe, quã in te clarius enituit. Nam sua cuiq́ pro meritis tribuis: diuites, potentioresq́ non deprimis: pauperes, atq; humiles sustines, foues, à contumelijsq́ defendis. In his verò exequendis, admiranda fortitudine nites: quæ aggredienda non sunt, nunquã aggrederis: nec toleras quæ tolerari non debeant. Nullum seditioni, nec violentiæ locum relinquis. Insolentium impetus, ita coërces, vt non minus clara, vtiliaq́ videantur, quæ abs te domi gerũtur: quã quæ in castris Deo auspice præstabis: dum tibi res bellicæ, à Cæsare fuerint cõmissæ: vbi ferrum in superbos, & in iam victos clementia, verã animi tui fortitudinem monstrabit. Humanitatem, & clementiam incredibilem, non modo subditi, sed & finitimæ & longinquæ nationes testantur: cum nemini vnquã te adire volenti, occludatur accessus: nec irrita ceciderit, modò fuerit honesta petitio. Ingentẽ dictis virtutibus gratiam addit liberalitas, qua ita in omnes vteris, vt non rarò apud te, plus possit dandi ratio, quàm accipientis indignitas: nam quæ dignis abs te effundũtur, tam domesticis, quã extraneis, quis numerare queat? Eò autẽ tua munificentia processit, vt omnium indigentium inopiam, secretò scisciteris: qua inuenta, nunc frumento, nunc medicamẽtis, atq; alimentis, nũc vestimentis, ac pecunia subuenias. Idq́ tam aperta ac serena fronte facis, vt in facilitate dandi, non modò omne abieceris supercilium: verum exigua semper esse, quæ abs te dantur, quantũuis magna dicas. Sic ergo magnum hoc mihi, tibi paruum effeceris: si libellum hunc nostrum, hac nuncupatione tuum iam factum, & tuo ære quo viuo, ab aulis aliorum procerum redemptum: vt tuum tractes, & ab inuidentium detractione, tuis quibus præstas virtutibus, defendas. Vale magnatum Hispaniarum decus, & longa fruere valetudine.

Quid

Quid sit plenitudo & cacochimia, & quot sint vtriusq; differentiæ. CAP. I.

Quam Græci πλῆθος idest multitudo, aut plenitudo, generali vocabulo vocant, est substantiæ cuiuspiã, plusquã conueniat, in aliquo loco consistens abundantia. Vnde à tribus multitudinis differentiæ sumuntur: nempe à diuersa substantia quæ abundat, à loco diuerso, & ab eo cuius ratione dicitur multitudo. Nã plenitudo quæ à cibo fit πλησμονὴ idest satietas appellatur ab Hippocrate. 2. Aph. sent. 4. Quæ à flatu πνευμάτωσις idest inflatio: Quæ à pure ἐμπύημα idest suppuratio: Quæ ab alia substantia, aut melli, aut seuo, aut pulti simili, μελικηρὶς στεάτωμα καὶ ἀθέρωμα: Quæ à carne πολυσαρκία idest carnositas, aut corpulẽtia. 2. de temp. autore Galeno: sicut quæ à pinguedine fit, obesitas dicitur. Sic quæ ab omnibus humoribus proportione auctis, aut non multum à iusta proportione recedentibus fit, πλῆθος idest plenitudo, aut multitudo, minus generali vocabulo nuncupatur: lib. de plenitudine, cap. 17. autore Gal. Vbi eam quæ à solo fit sanguine, ceu raram prætermisit Galenus. De qua tamen meminerat. 2. lib. de compos. medic. secundum locos, cap. 3. vbi ita habet. Fit autem plenitudo, quatuor humoribus ex æquo auctis, aut etiam sanguine solo. Nam cum alius quispiam humor redundarit, velut est pituita, & flaua bilis, itemq; nigra: eiusmodi auctionem siue redundantiam, non plenitudinẽ, neq; simpliciter multitudinem: sed cũ appositione pituitæ, aut bilis flauæ, aut nigræ, in corpore factam multitudinem dicunt. Ex quo loco manifestè constat, plenitudinẽ Galeno significare, omnium humorum excessum iuxta proportionẽ ipsorum: & sanguinis item extra proportionem crementum. Quanquam Fuchsius nulla ductus ratione, aut experimento, aut autorum testimonio, primam tantum plenitudinem agnoscat, nõ autẽ secundã: atq; ex redũdãtia orationis Galenũ addidisse dicat: aut etiã sanguine solo. Intelligit enim (inquit) nomine sanguinis, eum qui ex quatuor concreuit humoribus: qui idem penitus est cum omnium humorum augmento. Sed apertè fallitur. Primo, quoniam ea expositio est voluntaria, & nullæ rectæ rationi, aut experimento innititur. Secundo, nam nugatio potius huiuscemodi, quàm orationis vbertas apparet. Tertio, quoniã additio solius, cum dixit, A sanguine solo: indicat de vno, non autẽ de omnibus, aut pluribus, fuisse loquutũ. Quarto, quoniã tres alios humores excrescentes, sanguini solo opponit, ceu non facientes plenitudinem absolutã vt ille: sed cum addito, pituitæ, aut bilis, aut melancholiæ. Nam omnium humorum cremento, nõ trium, sed quatuor excessum obijceret: & de sanguine similiter ac de alijs statueret, quòd plenitudinem facit nõ absolutam, sed cum addito sanguineam plenitudinem. Quinto, nam sanguis solus in humorum massa, plus alijs excrescere potest, libro de plenitudine capite decimoseptimo, autore Galeno: eius autem solius redundantia non est cacochimia (nam est humor familiaris ad nutriendũ aptus, omni

vitio carens) erit ergo plenitudo. Sexto, nam solius sanguinis redundantia, curatur venæ sectione non aliter: erit ergo non aliud quàm plenitudo. Quare si omnes humores aut ex æquo, aut non multum à iusta proportione recedentes redundent, plenitudo est omnium frequentißima: ex solo sanguine rarior, syncera tamen & vera plenitudo creatur. Est & altera adhuc rarior, ex sanguine orta flatulento: vt Galenus est autor libro de Plenitudine capite decimo quinto & decimo sexto. Quæ aut propter cohibitū effluuium, materiæ vaporosæ contingit, (vt scribit Galenus lib. 1. de Differen. feb. cap. 4.) aut sudorum interclusa digestione, tertio Epidemiarum parte tertia commentario. 76. autore Galeno. Atq; hæ plenitudines sunt absolutæ, & sine addito sic appellandæ. Nec tamen ob id vetamus, eam quæ ex sanguine solo fit (clarioris doctrinæ gratia) sanguineā plenitudinē (si libeat) appellare, vt libro de Plenitudine fecit Galenus. Sciant tamen verè & sine addito plenitudinem esse, & dici posse. Sunt præter has absolutas plenitudines, quatuor aliæ cum addito, bilis, scilicet pituitæ, melancholiæ, & serosi recremēti plenitudines appellatæ, non plenitudines absolutæ: vt ex loco nuper allato è lib. 2. de Comp. med. secundum locos, apertè constat. Simul autem cum dictis humoribus sanguinē oportet esse auctum, vt constat ex Galeno libro de Plenitudine capite decimo septimo: nam nisi sanguis augeatur, fieri nequit vt reliquorum alius tantum excedat, vt vel totius vasa distendat, vel vires degrauet. Quare si sine sanguinis cremento, aut bilis, aut melancholia, aut pituita, aut serum, extra proportionem plurimum augeatur: cacochimia, idest vitium succi, huiusmodi redundantia nuncupatur: quòd nimirum succus vitiosus plurimus sit congestus: qui aut à liene, aut à felle, aut à renibus, ante pelli debuisset. Atq; hæc mitior est cacochimia: deterior futura, cum dicti humores à iusta temperatione deciscant: calfacti, refrigerati, humidiores, aut sicciores redditi, attenuati, incrassati, & viscidiores facti: & adhuc peior si cum putredine obtingat. Hæc enim adeo prauum, vnūquenq; succum reddit: vt etiam in sanguinem non leuiter incidens, cacochimiam pariat: quando scilicet eò vsq; est adaucta, & à naturæ modo deficit, vt natiuam gratiam sanguis non amplius recipiat: vt secundo libro Aphorismorum, commentario decimo septimo, vini acescentis exēplo, autor est Galenus. Tanta est ergo sanguinis benignitas, vt etiam si leuiter putreat, cocochimiam non pariat: & aliorum succorum tanta est exorbitantia, vt etiam citra putredinem, sola quantitate excedentes, sint vitiosi. At multitudinis differentiæ sumptæ à diuersa substantia quæ abundat, hactenus dictæ sint.

A loco vero in quo abundat, plenitudinis differentiæ sumuntur: Nam quædam est vniuersi corporis, quando in venis vniuersis sanguis redundat: altera est partis cuiusdam, cum in ea parte & non in reliquo corpore excedit. Quòd si iam in parte figatur, peculiaria nomina consequitur talis redundantia: in cerebro & meningibus phrenitis, in oculis ophthalmia, in faucibus & gutture angina, in pulmone pulmonia, in pleura pleuritis, & in reliquis simili modo.

Ab

Ab eo verò cuius ratione dicitur multitudo, præcipuæ ipsius differentiæ sumuntur. Nam multitudinis ratio non consistit in simplici quantitate: sed in relatione. Determinata enim aliqua humoris quantitas, plenitudinem nunquam per se faciet, nisi alteri comparetur. Potest autem in nostro corpore conferri, aut ad vasa quæ replentur: aut ad vires corporis quæ ipsius humoris pondus sustinent, atq; gubernant. Ex qua comparatione duo plenitudinis genera consurgunt: quorum alterum ad vasa, alterum ad vires refertur. Horum primum, non in solis consistit animalibus, sed in anima quoque nihilominus carentibus, & subtegminibus, & textis, & pellibus, & vasis fictilibus, æneis, ferreis, ac quæcunque ex auro, argento, stanno ve conflantur. Nam hæc quoque, conclusa in eis spirituosa multa substantia rumpuntur: vt libro de plenitudine non longe à principio, Galenus est autor. Sic in nostro corpore plenitudo ad vasa dicitur, quoties ex sanguinis cremento adeo extenduntur venæ & arteriæ, vt tumeant, & interdum etiam doleant. Atque hic est bonus ille athletarum habitus, cuius mentionem fecit Hippocrates, prima parte Aphorismorum, sententia tertia. Est autem hæc species sola πληθώρα appellata à Galeno, libro de plenitudine, capite septimo. Quod non aduertunt iuniores, applicantes plethoram vtriq; speciei: ad vires scilicet & ad vasa.

Secundum verò genus plenitudinis, virium collatione æstimatum, in anima carentibus non reperitur: quoniam animæ viribus destituuntur, quarum comparatione plenitudo dicitur. Secus fit in animantibus, quæ triplici gubernantur virtute, naturali, animali, atque vitali: potestque à determinata aliqua humoris quantitate, vnaquæuis dictarum virtutum grauari, altera non grauata: possunt & duæ: possunt & omnes simul grauari. Fit tamen semper vt cum vna diutius grauatur, reliquæ in consensum trahantur, & grauamen itidem sentiant. Neque oportet vt quidam exstimant, naturalem vim quæ commutat, prius semper grauari: & reliquas deinde in consensum agi. Nam quod hæc aut illa prius grauetur, ex proportione pendet humoris replentis, ad facultatem quæ grauatur. Quò fit vt imbecillior semper grauetur prius. Quòd verò hæc sit altera imbecillior, aut contra: de cōtingentibus est vtrumque.

Facultas præterea postquā grauata est, etiam si humor degrauans non augeatur, augetur tamē ipsius facultatis degrauatio: quoniā facultas omnis, ab ipso pōdere, & grauitatis sensu indies redditur imbecillior. Tantundē autem refert imminui facultatem quæ pondus ferre potest, ac pondus ipsum augeri inuariata facultate. Tanta autem potest esse grauitatis sustinentia, & ex ea veræ debilitatis augmentum: vt vacuationem quā antequam eam sustinuisset, ferre posset: iam præ imbecillitate nō ferat. Id quod Galenus sentire videtur, secundo libro de ratione victus in morbis acutis, comment. 47. vbi ex immodico cibo grauato ventriculo, virium exolutionē sequi adstruxit. Sed iam tam plenitudinis, quàm cacochimiæ differentias, clarioris doctrinæ gratia sequentibus tabellis comprehendamus. In prima siquidem plenitudinem, in altera verò cacochimiam ad vltimas quasq; species partimur.

Multitudo suscipit differētias a tribus,

- *A diuersa substantia quæ abundat*
  - *Absoluta plenitudo*
    - *Ex omnibus humoribus æqualiter abūdantibus.*
    - *Ex omnibus parū à iusta proportiōe recedētibus*
    - *Ex sanguine solo.*
    - *Ex sanguine flatulento.*
  - *Cum addito*
    - *Bilis.*
    - *Pituitæ.*
    - *Melancholiæ.*
    - *Seri.* — *Oportet autē simul cum his auctum esse sanguinē: nam si sine sanguine, dicti augeantur succi, non erit plenitudo, sed cacochimia.*
- *A loco in quo abundat*
  - *Plenitudo vniuersalis.*
  - *Plenitudo particularis*
    - *Aut sanguis continetur in vasis fluidus.*
    - *Aut figitur in parte*
      - *Pleuritis.*
      - *Phrenitis.*
      - *Pulmonia, & alij.*
- *Ab eo cuius ratione dicitur multitudo*
  - *Ad vasa*
    - *Cum vasa plus sanguinis habent quàm debent.*
    - *Cum non solū exceditur naturalis mēsura: sed copia est tāta, vt eam vasa non capiant.*
  - *Ad vires*
    - *Naturales.*
    - *Vitales:*
    - *Animales.*

Cacochimia suscipit differentias.

- *A diuersa substãtia.*
  - *Biliosa.*
  - *Pituitosa.*
  - *Melãcholica.*
  - *Serosa.*
  - *Sanguinea.*
  - *Harũ quælibet*
    - *Mitior. Ex humore suam naturam seruante.*
    - *Deterior: Ex humore extra naturã alterato. Alteratur autẽ*
      - *Calfactus.*
      - *Infrigidatus.*
      - *Humectatus.*
      - *Siccatus.*
      - *Tenuatus.*
      - *Craßior factus.*
      - *Viscidior redditus.*
    - *Peßima. Ex humore putrente.*
  - *Ex sanguine hæc fit adeo putrente, vt natiuã gratiã non recipiat amplius: quàm non tam cacochimiam, quàm corruptionẽ, appellauit Gal. 2. Aph. com. 17. Corruptionis tamen vocabulum pro cacochimia sumpsit, libro Quos & Quãdo: quoniam vtraque vitiosum succum reddit.*
- *A loco in quo abundat.*
  - *Vniuersalis.*
    - *Aut in vniuersis vasis.*
    - *Aut extra vasa in ambitu totius*
      - *Icterus, ex bile.*
      - *Icterus niger, ex melancholia.*
      - *Malus corporis habitus, & leucophlegmatia, à pituita.*
  - *Particularis.*
    - *Aut in vasis partis,*
    - *Aut in parte ipsa extra vasa.*
      - *Aut humores, fluxi sunt in parte.*
      - *Aut fixi & in parte cõprehensi.*
        - *Erysipelas, à bile.*
        - *Aedema, à pituita.*
        - *Scirrhus, à melãcholia.*
- *Non suscipit differẽtias à vasis, aut viribus, vt plenitudo. Nam cũ cacochimia cõstet ex prauo succo, per se & sine cõparatione ad aliud est cacochimia & præternaturã. Plenitudo verò ex benigno sanguine nata cum sit: nõ per se, sed in collatione virium aut vasorum præternaturalis erit vnquam.*

De signis ostendentibus plenitudinem ad vasa, & ad vires. CAP. II.

Plenitudinis ad vasa signa sunt triplicia: præterita, præsentia, & futura. Præterita sunt, cibus auctus, exercitiũ imminutũ, vacuationes suppressæ, & vniuersum regimẽ quod præterijt sanguinis multiplicatiuum. Futurum verò tẽpus spectat, leuitas quæ sequitur sanguinis vacuationẽ, aut ab arte, aut à natura factã. Nã si vacuatus inde iuuatur, statim existimatio de multitudine cõfirmabitur, & crescet audacia in eisdem simili modo euacuãdi. 2. Aphor. com. 17. autore Gal. Præsentia sunt, venarum tumor, & tensio, & laßitudo tensiua, quæ tẽsionis ipsius sensus est quidã. In extrema autem repletione, non modo vasa tument, sed carnes & vniuersa etiã corporis mẽbra: omnibus iam meatibus præ copia alimenti adeo distentis, vt nihil iam adijci ipsis partibus poßit: neq; venæ amplius habeãt conceptaculũ, in quod alimentum distributum recipiatur: vt. 1. Aphor. com. 3. autor est Galenus. Inditiũ autem hoc tumoris venarũ, non est vsquequaq; firmũ, nisi tribus conditionibus adhibitis. Prima quoniã vsu venit nõnunquã, venis licet distentis exterioribus, distẽtas quoq; interiores nõ perinde esse: vt (verbigratia) frigore dominãte, sanguis ad ima detruditur, adeoq; venæ exteriores exinnaniũtur sanguine, vt ne videri quidẽ poßint. Rursus vbi calor incessit, aut lotus quis est: sanguis ꝓfunditate relicta, ad extrãrias partes corporis effertur. Quòd si & ardens febris adsit, tunc quoq; vri corpus quasi feruẽs, inflari, ac fundi, est necesse. Quamobrẽ tumor venarũ, nequaquam humorũ multitudinis inseparabile inditium est: sed talem statum homini subesse oportet, vt neque partes interiores, exterioribus, neque his illæ, plus caloris obtineãt. Secunda conditio est, vt per totum animal immodica caliditas non sit: humorũ enim talis ex ea tunc fit fusio, vt venas in tumorẽ attollat. Non tamen sanguinaria multitudo, sed spirituosa iudicatur: resoluuntur enim in spiritũ calescẽtes humores. Addere quoq; & tertium oportet (vt hoc sit inditiũ firmißimũ) calorem partis plenæ, qui à sanguine semper procedit. Nam posset etiam à flatu hic vasorum tumor excitari: quin & à pituita, vt in ea hydropis specie quæ leucophlegmatia nobis appellatur. Hæ verò plenitudines proprias habent notas, quibus dignoscãtur: neq; credo etiã rudißimos posse falli. Sed iã hic scrupulus subest: diximus enim ex Galeno ante, plenitudinẽ ad vasa fieri quãdoq; ex sanguine flatulẽto: iã verò hic eam à plenitudine separamus. Cui nos respondemus, aliud esse humores vasorum fundi, & in flatũ verti, ob calorẽ & febrẽ: aliud verò vapores sanguinis per cutẽ exhalãdos, cohibere ne per cutẽ vacuẽtur. Primũ nãq; horũ humores potius minuit, quã augeat: secundũ verò auget, non minuit eosdẽ: Nã sanguinis vapores nõ reperiẽtes viã qua exhalẽt: ob stipationẽ iterũ in sanguinẽ, eumq; vaporosum densantur. Simile enim fit in corpore humano, ac in ijs quæ igne destillant: ibi enim vapores à cucurbita destillatoria ascendentes, & non reperientes exitũ: ob ingentem conculcationẽ in humorem

concer-

concernuntur: qui per nasum alembici vacuatus, in aliud vas destillat. Sic sanè sanguinis vapores: bene valente homine, per cutis meatus transpirant: cute verò densata, ac via præclusa qua exhalare deberent, in sanguinem rursus coguntur, & plenitudinē faciunt. Alterū inditiū plenitudinis ad vasa, est rubor vniuersi corporis, & maxillarū, omni causa externa sublata: scilicet frigore, tristitia, timore, quæ trudūt sanguinē ad interiora: & calore, ira, pudore, quæ ad exteriora ipsum alliciūt: & fuco quo mulieres faciē dehonestāt, & qui subest colorē mentiūtur. Tertium aliud inditiū desumitur ex Gal. lib. de multitudine: quòd scilicet in hac plenitudine dū bonitatē suā seruat, sanguis pariter augetur cū viriū robore. Pulsus etenim habēt validißimos, sensus vegetos, ad arbitrarios motus agiles sunt, & prōpti: fœliciter cibos cōmutāt, & ipsis enutriūtur. In summa hoc solū malū, hic habitus cōtinet: quòd ad extremam venit repletionē, alioqui inculpabilis existit: nam & bonis abundāt humoribus, & vires robustas habēt athletæ, vt. 1. Apho. com. 3. autor est Galenus.

Plenitudinis ad vires inditia, multò sunt difficilliora: ne eam exactè internoscere, leue negociū esse putes. Sunt autē hæc inditia diuersa, pro varietate virium quæ grauātur. Nam animalis facultas grauata, ex sensu & motu dignoscitur. Ex sensu quidem incūbentis oneris, & ex motus pigritia, atq; segnitie: quòd si moueri pergant, multo magis grauātur, & dolent. Sympthoma enim motus, pēdet ex sympthomate sensus: & ob id pigrè mouentur, quoniā ex motu peius habent, & grauamen magis sentiunt. Non est autē omnibus nostri corporis partibus, persimilis sentiendi vis: sed quædam obscurā, quædā manifestam, quædā prorsus nullā, sentiendi facultatem sortiuntur. Neq; omnes persimili modo replentur: sed quæ maiores habent venas magis, quæ minores minus. Quæ certè causa est, quòd in vniuersali plenitudine, dorsum, & partes quæ ad dorsum sunt, magis doleant: quoniā scilicet arteria & vena magna, quæ per eum locū incedunt, neruorū exortū (qui ibi fit ingens) maximè grauat. Collum præterea, & thoracis musculi, dolere solent, atq; grauari: quoniā vim habent apprimè sentientē, & venas effatu dignas. Caput præterea ex plenitudine vehementer dolet: nam præter plurimas quæ ad ipsum terminantur venas, vniuersi corporis vapores excipit, & menynges plurimi sensus habet. Pleura, mediastinum, septum, vesica, & ventriculus, ob venarum quæ in ipsis sunt plenitudinem, & efficacem sensum, dolore maximo cruciātur: qui sanguine vacuato, statim recedit non reuersurus, vt sæpe sæpius nos in earundem partium doloribus, sumus experti. Partes verò exiguo sensu donatæ (vt pulmo, iecur, renes, ossa quædam) si multitudo parua fuerit, nullam grauitatem percipiunt: si verò magna, obscuram: sic enim Galenus se in osse, multitudinem persensiße commemorat. Quòd si nullus omnino adest sensus (vt in quibusdam oßibus, pinguedine, adenibus nonnullis, medulla, & vt quidam putant carne hepatis, lienis, pulmonis, & renum, contingit) vt nihil poßunt huiusmodi partes sentire: sic neque grauitatem. Non ergo in vniuersali plenitudine, medicus spectet omnium partium grauitatem

manifestam: sed earum tantum, quæ vim sentiendi habent efficacem. Intelligatq; in membro hebetis sensus obscuram grauitatē, non leuem plenitudinem ostendere. Est enim grauitas, eius multitudinis quæ ad vim sentiendi pertinet, signum perspectissimū, libro de Plenitudine autore Galeno. Vbi ne hoc signo decipiaris, te admonet, quòd grauitas ab alio quàm humore nasci potest: nempe à partis pondere, veluti in paraliticis cōtingit, & conualescentibus, & senibus. Est enim grauitas percepta, signū multitudinis ad vim animalē: nisi à pondere partis quæ grauitatē sentit oriatur affectus. Quod primitus ad huius signi firmitatem oportet medicū cōsiderare.

Vitalis vero facultatis à plenitudine grauatæ inditia, sumuntur à pulsus inæqualitate, tam in vno arteriæ motu, quam in plurium collectione: vt lib. 2. de Caus. puls. per totum librum Galenus est autor. Nam facultas vitalis, si sit per essentiam infirma, pulsus creat aut æquales, aut æqualibus proximos. Vbi vero valida sit sua sponte, opprimatur autem à copia humorū: dictas efficit inæqualitates. Quod exemplo Galeni perspicies facilius. „Ob oculos ponamus duos homines, qui incedant pedetentim, sit alter robustissimus simul & florentissima ætate, verum pondus portet grauissimū. Alter prorsus nihil baiulet, præter sit imbecillis ex morbo, aut ex senectute. Iam nec multū progrediantur hi, nec celeriter: itaq; nihil differet in actione: sed in eo different, quòd æquis plerunq; passibus procedet ægrotus, diuersis valens ac inæqualibus, & alias alijs: nam ille quidem ne si contendat quidem, poterit vnquam, vel magnā vel celerem actionē obire. Robustus vero etiam ferè perinde, interim tamen maiori alacritate, celerius aliquātisper & magis aget: deinde ab onere pressus, ad primā tarditatem, & actionis paruitatē redibit. Idem vsu venit arteriarū actioni, nam cum est delapsa in imbecillitatē facultas insignem, pulsus eduntur languidi, parui, tardi. Sin illa quantum in ea est valeat, sed aliqua copia degrauetur, varios tunc, inæqualesq; efficit: plurimos (cum graui onere pressa sit) languidos & tardos & paruos: cum leui, plerosq; vehementes, celeres, magnos. Cum vero nec admodum grauis, nec nimiū leuis offensio sit, ferè vt in copia contrarios: vt nec plures pòssis dicere, nec pauciores, vel vehemētes esse imbecillibus, vel magnos paruis, vel celeres tardis. Vbi vero maiori adhuc copia grauatur vitalis vis, nec vnā pulsationē æqualiter perficere potest. Ab onere enim lassata, antequam incœptum motum absoluat, in media distentione quasi respirans: nonnunquā retardat motum, interdum vero subsistit, atq; inde residuū distentionis apponit. Quo magis vero ab onere premitur: eo remissius & tardius hanc vltimā pulsus partem obit. Quo validius vero & celerius eā adijcit, eo minus oppressam esse significat: maiorq; inde est spes, non prorsus victam iri facultatē. Sunt autē hoc in genere, multæ inæqualium pulsuū differentiæ, tam in vno motu, quā in pluriū collectione, quæ plenitudinē ad vires denūtiant: vt .2. lib. de Caus. pul. & .2. de Præs. ex pul. autor est Galenus.

De cōparatione verò inter hæc duo inditia dicta, dixit Gal. lib. de Plen. ad finē: clarius & certius inditium, ex arteriarum motu, quàm ex sensu grauitatis desumi.

Nam

Nam in plenitudine ad vires, qui natura sunt admodũ sensiles, obscurã quandã, & profundam grauitatem in corpore sentiunt: alij omnes nullam: idq; ob arteriarũ atq; venarum naturã, quæ sensus obscurißimi sunt participes. Pulsus verò rectißimus (ad eum quẽ diximus modũ) plenitudinis ad vires est index. Magna enim ex parte, vnà cum arterijs, venæ in plethora ob vasorũ confluentiã cõstituũtur, nisi cum collecti in venis, tenaces, craßiq; humores, non facilè in arterias deriuentur (quod rarò fieri solet) transfluunt enim prorsus humores, nisi craßi ad summum, ac lẽti fuerint. In qua dispositione, ex motu arteriarum nullum signum congestæ in venis multitudinis desumitur, apud Galenum libro de multitudine citato, vbi reprehendit Nicarcum, ac Praxagoram, quòd in ea dispositione sumebant ex pulsu plenitudinis inditia. Hic verò Galenum demiror, nec video quomodo sibi consentientia dicat: nam 2. lib. de causis pulsuum, cap. 2. ita scribit. Accidit etiam pulsuum inæqualitas interim ex sanguinis copia, qui aut in venas, aut arterias ipsas sit infusus. At hæc quidem sanguinis mißione sedatur facillimè. Etenim copia illa in venis, arterias non secus ac tumor præternaturam, vtpote ijs vicinas, premit & constringit, vacuata per sanguinis mißionem, illicò venarum tumorem retrahit, statimq; etiam locum arterijs amplum ad motum dat: Vbi quia solitam functionem nemine interpellante tenent, simul cum ea æqualitatem naturalem pulsuum recuperãt. At vero hic sanguis qui in arterijs est, quẽadmodũ occupet spiritus riuos, quid refert narrare? potißimum si crassus, vel lentus, vel si extremis earum finibus sit impactus. Tum enim quia nec allicere spiritum, nec reddere valent, diuersas simul & difficillimas faciunt inæqualitates, præcipuè si vel propè ipsum cor, vel procul quidem, sed in nobiles partes impingãt, obstruãtq; illi succi. Ex quibus Galeni verbis colligitur primo, quòd plenitudo venarum comprimens arterias (etiam si succi non transfluant) pulsum inæqualem facit. Nam cum arteriæ restrictæ, non poßint satis distendi: in singularum actionum defectione vsum interim magnum coaceruant: cuius ratione violenter & vehementer agere, facultas cogitur: vbi maiorem prioribus, & vehementiorem, & etiam celeriorem, necesse est pulsum euadere. Constat secundo ex hoc Galeni loco, lentos, ac crassos succos, posse etiam è venis in arterias trãsfluere. Colligitur tertio, quòd tam plenitudo arteriarum, quàm compreßio quæ fit à plenitudine venarum, ob id pulsum perturbat, quoniam spiritus riuos occupat, ne liberè trãsfluere, & locum distentionis implere poßit. Potest autem tam valida à plenitudine fieri, aut compreßio, aut obstructio: vt pulsus deficiat prorsus. Omnino enim cõsistere, & retineri, significat semitas spiritus prorsus obstructas esse: vt lib. 2. de causis puls. cap. 4. Gal. est autor. Pulsuum ergo inæqualitas efficacißimum signum est plenitudinis ad vires: quod tamen & te fallere potest, nisi ad alia à quibus etiam pulsus inæqualis fieri potest attendas. Fit enim interdum inæqualis pulsus, ob facultatis vitalis imbecillitatem per se, & in sua essentia: ab hac tamen, nec motum vnquam aliquem videbis vehementem: nec tam manifestam, & crebram inæqualitatẽ. Vbi valida

lida verò vis est, & à plenitudine grauatur: quosdam pulsus magnos, celeres, & vehementes aduertes: & manifestam atq; crebram inspicies inæqualitatem, vt in exẽplo Galeni, iuuenis & senis allato est videre. Fit etiam inæqualis pulsus, ab arterijs induratis: aut ab inflãmatione vel scirrho aliquo tensis: persimile enim est arterias à plenitudine premi, ac ipsas rigidas esse, & ad motũ cõtumaces. Vtrobiq; enim arteriæ restrictæ, liberè distẽdi nequeũt, & vsum magnũ ex singulis defectionibus, ad vnam pulsationem coaceruant. Sed hoc ipsarum arteriarũ durities pãdit. Fit adhæc inæqualis pulsus, ob obstructionem magnarũ arteriarum pulmonis, ex liquidis & crassis, & viscosis humoribus, aut ex crudo earundem tuberculo: veluti Antipatro medico cõtigit. 4. lib. de locis, cap. vlt. Verum hoc perquã rarũ est: & ipso malo aucto, difficillis respiratio redditur: & magis increscẽte, cordis etiã aduenit palpitatio. Plenitudo verò ad vires, nec rara est: nec difficillis ad eã spiratio necessariò sequitur. Fit præterea inæqualis pulsus, à cõtrarijs animæ accidẽtibus, quæ hominẽ simul inuadũt. Exẽplo tibi sit ira cũ timore cõiuncta: hæc enim varios, & inæquales creat pulsus: nã propter vindictæ cupiditatẽ, alti, magni, celeres, vehemẽtes: quia verò timor est maior accipiẽdi mali, quã spes inferẽdi: parui, humiles, lãguidi, & tardi fiũt. Quare inuicẽ vtriq; pro causæ præpollẽtis natura vidẽtur euariari: ac excellit modò ira, modò metus. Oportet ergo si pulsuũ inæqualitas plenitudinem ad vires est mõstratura: Primo hominẽ à causa omni externa liberũ esse: ira, timore, gaudio, tristitia, & reliquis. Secũdo, arteriarũ abesse duritiẽ. Tertio, quòd magnæ arteriæ pulmonis quæ propè cor sunt: nõ obstruãtur aut à pituita, aut à crudo aliquo tuberculo. Quarto, quòd paruis, tardis, & remissis pulsibus, interiaceãt vehemẽtes, magni, & celeres. *Vis naturalis grauata difficilius, & tardius, quã aut vitalis, aut animalis dignoscitur. Quod voluit Galenus libro de multitudine, his verbis. Veruntamen eius quæ ad venas refertur, signũ aliquod quo scire id liceret, ipse non reperi: aut scriptũ inuenire apud aliũ potui. Quo loco per plenitudinẽ quæ ad venas refertur, nihil aliud quã plenitudinẽ quæ vim naturalẽ grauat, intellexit. Nec id immerito, nã per venas vis naturalis, & nutritionis materia, in vniuersum corpus à iecore deriuatur: suntq; venæ, ceu virtutis naturalis, habitaculũ, & prõptuarium alimẽti. Huius sanè virtutis grauatæ, nullũ signũ Galenus se nouisse, aut scriptũ inuenisse cõmemorat. Nos verò ex nutritione imbecilla, deprauata, abolita, & ex vitio attractionis, retẽtionis, coctionis, expulsionis, naturalis appetẽtiæ, & ex malo corporis colore: multitudinẽ ad naturalẽ facultatẽ cõgestã esse cõiectamus. Si nimirũ nõ affuerint signa, aut cacochimiæ, aut alterius morbi, à quibus vitiũ dictarũ actionũ pdire posit. Est & alterũ nõ leue inditiũ, sãguinis corruptio: nã licet plenitudo hæc incipere posit absq; corruptione, nõ potest diu sine ipsa optima permanere. Necessè enim est vt à facultatibus naturalibus alteretur sanguis: quæ cũ plus iusto sint grauatæ et oppressæ, innaturalẽ trãsmutationẽ inferũt, ex qua sãguis necessariò corrũpitur, vt. 2. Aph. com. 17. & 1. libro de feb. diff. cap. 6. autor est Gal. Adderũt ergo*

in

hac plenitudinis specie, signa quæ sanguinem corrũpi declarant: quale est vrina rubra & crassa, sudoris, vrinæ, & deiectionis graueolentia, vini sapor in ore, talẽ enim saporem acquirit putrescens sanguis, vt retulit inter Arabes Azarabius, capite de Synocha. Quòd verò fœtor sit putredinis inditium, experimento constat rerum quæ putrescunt. Quòd verò vrina, ob solam sanguinis redundantiam, nisi accedat putredo, nec rubra, nec crassa admodũ reddatur, cap. 35. docuimus. Et Galenus confirmat lib. 9. Methodi, vbi enarrãs historiam iuuenis cuiusdam, qui febre sanguinis nõ putrescentis vexabatur: vbi signum ab vrinis sumptum recenset, sic scribit. Iam verò & vrinas, tum crassitudine, tum colore, à naturali habitu non multum alienans inueni. An verò hic exiguus excessus, à naturali habitu, de quo meminit Galenus ad crassitiem, aut tenuitatem vrinarum declinet, alterius est considerationis, cuius libro nostro de causis vrinarum qui ad manum ferè est mentionem faciemus. Huius præterea plenitudinis signum aliud non contemnendum, à causis sumitur iuuantibus & lædentibus: quòd nimirum peius habent à cibo, & euacuationibus parum extenuantur. Et verè reperias nõnullos post missum sanguinem magis vegetos, viuidos, ac fœlicius enutritos: quoniam humorum sarcina leuata naturalis facultas, vberius corpus enutrit, & quod reliquũ sanguinis est, in animantis substantiam commutat.

Auicennæ locus difficillis interpretatur.

CAP. III.

AVicenna primo libro, fen secũda, doctrina secunda, summa prima, cap. 6. de plenitudine ad vires, in hunc modum scribit. Et secundum plurimum repletio secundum virtutem, generat ægritudinem, antequam eius compleantur significationes. Idest vt plenitudinem ad vires dignoscas, non requiras omnium signorum præsentiam, nec postremũ complementũ: nam cum hæc omnia adsunt, iam ægrotat homo. Sufficiant tibi quædam signa, ab vna aut altera facultate sumpta: nec ea ipsa plurimum aucta requiras vt homini subuenias: præstat enim præcauere ante quã morbi fiãt, quàm iam factos curare. Nam quẽadmodũ qui onus gestat, nõ protinus vbi grauatur, ac fatigatur, iam cõcidit, & victus ab eo est: ad eundẽ modũ vbi virtus à plenitudine grauatur, fieri potest vt nondũ ægrotet homo. Siquidẽ nõnulli qui cõsueta munia obeunt, sentire se graues, pigros, segnes, & ægrè mobiles dicunt (vt libro de sang. missione, cap. 4. Galenus est autor) hos autem vacuare, antequã aut morbum incidant, aut humores corrumpantur, vtile est. Incipere enim potest (vt nuper dicebamus) plenitudo ad vires, cum humorum bonitate: nequit tamẽ eiusmodi permanere, sed à nostri caloris fauore destituta, corrumpitur, & fit morborum causa. 2. lib. Aphorism. & lib. 9. Methodi, & 1. de febriũ differentijs, cap. 6. autore Gal. Hunc Auicennæ locũ attulimus, quòd à nemine suorum interpretum

ita

ita fuerit explanatum: & ne cum altero loco Galeni de sanguinis missione citato, pugnare quispiam crederet.

An in plenitudine ad vires extendātur vasa. CAP. IIII.

Videbitur fortè cuipiam, quòd plenitudo ad vires, nō modo virtutē grauet: sed præter id etiam vasa distēdat, & in tumorem attollat. Primo, quoniam nomen plenitudinis non videtur conuenire, nisi humorum copia excedat mediocritatem. Secundo, quoniam in vtraq; plenitudine, laudat vacuationem Galenus, libro de sanguinis missione, capite quarto: hæc autem non conuenit in humorum defectu, dum à paucissimis grauatur virtus. Tertio, quoniā in omni corpore lāguido propter distēperantiam sine materia, esset plenitudo virium: hanc autem statuere in hectico, & marasmo correpto, videtur ridiculum. Quarto, quoniā Gal. lib. 9. Methodi, vbi contrariam sententiā videtur statuere, nō dixit quòd plenitudo ad vires non distendit: sed quòd non eatenus distendit vt plenitudo ad vasa. Sunt autem hæc Galeni verba. At illud vel me tacente constat, ijs præsertim qui librum de plenitudine studiosè perlegerunt, quanquā & nunc quoq; à me dicetur, nō esse nunc nobis de ea abundātia sermonem quæ ad virtutem cōparatur (quippe quæ nec sic obstruit venarum ora, vt refrigerationem prohibeat, nec tunicas earum distēdit, nec ruborem, nec tumorem inuehit, multoq; minus vel carnis vel cutis transpirationem moratur) verum de ea quæ contineri à vasis vltra non valet.

Sed falsa esset istorum me hercle sententia, nam cum grauari pēdeat ex proportione humoris grauantis, ad facultatē quæ grauatur: erit sæpenumero mediocre, aut paucum etiam alimentum, infirmiori naturæ molestum & graue: atq; plenitudinem in cōparatione ad eam naturā cōmitet: hoc autē vacuari postulat, debetq; vacuari si cætera annuant. Si virtus nimirum non admodum reluctetur, vt in hectico, & marasmato: in quibus quæ virium collatione æstimatur plenitudo, sæpenumero visitur, sanguis tamen nō detrahitur: quoniā vt autor est Galenus in Thrasybulo, præsidiū omne constat ex postulante, & consentiente. Vacuationem postulat humor grauans, quantūcumq; sit infra mediocritatē. Hectici verò ac marasmati vires imbecillæ, eā exonerationē nō sustinent: quòd nimirum cū humore spiritus vacuentur, & innatus calor (qui perseuerātiā ex sanguine obtinet) extinguitur ac aboletur. Accedit quòd 9. Meth. citato, distentionē, & venarū tumorem, non annecti necessariò plenitudini ad vires docet. Nec nos remoratur quòd subobscurius dixerit, nō sic distendi: nā libro de plenitudine, nō lōgè ab initio, apertius & latius plenitudinē ad vires sine distētione vasorū posse cōtingere docuit: exēplo vētriculi à cibo quāuis exiguo grauati: & exēplo vesicæ imbecillis grauatæ, & nequaquā distētæ: et similitudine iuuenis,

& pueri, qui non possunt idem onus portare: sed quod puero est grauissimum, id iuueni leuissimum pondus existit.

Quod vtraque plenitudo, & cacochimia, *consistere possunt seorsum, & quadrupliciter copulata. CAP. V.*

PLENITVDO ad vasa, & ad vires, & cacochimia, possunt seorsum reperiri: possunt & inuicem, quatuor modis copulari. Plenitudo ad vasa, cũ plenitudine ad vires: plenitudo ad vasa, cũ cacochimia: plenitudo ad vires, cũ cacochimia: plenitudo ad vires, & ad vasa, & cacochomia simul. Plenitudo ad vasa seorsũ, cõtingit quotiẽs venæ in tumorẽ attollũtur, à sanguine benigno, sine virtutis alicuius offensa, vt in athletis. Plenitudo ad vires sola reperitur, quotiẽs à sanguine benigno, qui mediocritatẽ sua quantitate non excedit, aliqua nostri corporis facultas oneratur. Cacochimia tunc fit sola, quotiens aut pituita, aut vtraq; bilis, aut serũ, sanguinem præter proportionẽ inquinãt: aut sanguis ipse valde corrũpitur, citra venarũ tumorẽ, & corporis grauitatẽ, vt in ictericis cõtingit. Ex quo detegitur error quorundã existimantiũ, quòd plenitudo ad vires sit cacochimia: nam grauari possunt vires, à sanguine incorrupto, quo tẽpore cacochimia nõdum adest: aderit tñ citò, quoniã non potest sanguis, qui vires grauat, natiuam gratiam diu seruare. 2. lib. Aphor. com. 17. autore Galeno. Erratque ob id non minus Auiccẽna. 2. 1. cap. de signis repletionem significantibus, vbi ita scribit. "Secundum virtutem verò repletio est, vt humores quãntitate sui, nocumentũ non faciant, sed malitia qualitatis ipsorũ tãtum: quapropter virtutẽ, malitia suæ qualitatis vincũt, & fiunt inobedientes ad digerendum, & maturandum." Quibus verbis constat, apud Auicennam plenitudinẽ ad vires, sine qualitatis vitio fieri non posse: cuius contrarium ex Galeno nuper diximus. Quod verò errent etiam & alij, qui in plenitudine ad vires, vasa necessariò distendi existimant, præcedẽte capite monuimus. Seorsum enim vtraq; harum plenitudinum, consistere potest: possunt etiam atq; id frequentissimè contingit, ambæ plenitudines copulari: quotiens ab ijsdem humoribus fuerit grauitas, & tensio. Quòd si humores à quibus hæc fiunt, aut corrumpantur, aut natiuam proportionem non seruent: in vnum iam copulabuntur vtraq; plenitudo, atque cacochimia: sicut si ab humoribus ipsis corruptis, aut proportionem excedentibus sola fiat tẽsio, copula aderit ex plenitudine ad vasa & cacochimia: si sola grauitas sine tensione, plenitudo ad vires & cacochimia, in vnum coibunt.

An sola humorum transpositio, ca-*cochimiam pariat. CAP. VI.*

LIBRO de natura humana, commentario vigesimo secũdo, Galenus, & Hiprocrates scribunt: quòd vbi quispiam de quatuor humoribus solus, aliqua in parte restiterit, ab alijs semotus, neq; sit cũ illis per totos cõmistus, dolet animal: quia vtraq; iam pars, & vnde discessit, & ad quã se contulit, in intemperiem incurrit. Nõ enim sola quantitate, parti in quã inuaserũt, graues sunt: sed & qualitate, dolorem excitãt: dũ magnopere aut calfaciunt, aut refrigerãt. Ex quo nõ modò apparet, quòd citra alicuius humoris augmẽtum, cacochimia cõtingere potest, ob solam succorũ impermistionem: verũ quòd ex impermistione, duplex oritur vitium, & in parte vnde discedit humor, & à quo discedit: sicut in excessu vnicũ, in ea scilicet parte in qua excedit. Simile est, quòd legitur apud Gal. 2. lib. Aphor. comment. 17. in hæc verba. Nutritur siquidem pars vnaquæq;, ex proprio alimẽto, quod rectè diceremus esse illi secundum naturam. Cum igitur aliquãdo ad ipsam peruenerit aliquis humor, qui alteri quidem parti sit secundum naturam, ipsi verò alienus & præternaturam, malum quidem hoc existit, non tamen ex necessitate sequetur morbus, vbi exigua portio fuerit. Nam cũ neq; illa medicamenta, quæ naturam habent exitialẽ (sicuti mãdragora, papauer, atq; cicuta) poßint sine quantitate nocere: multo minus huiuscemodi humor, qui præter id quòd non est exitialis, etiã alias partes enutrire potest: alioqui ipsum, neq; alimentum vocaßet, nisi tali esset natura præditus. Sicuti igitur si parum aliquid aëris, per gulã ad ventriculum deferretur: aut potæ humiditatis pauxillũ, ad pulmonem per asperam arteriam dilaberetur: neq; ventriculus quo ad hoc ægrotaret, neq; pulmo: eodem modo se res habet, etiam in aliarum partium alimento. Quibus verbis patet, quòd sola transpositio humorum (dum modo ea sit momẽtanea) vitiosa est, & morbum creat. Quod tamen superius dictæ de cacochimia sententiæ non aduersatur. Nam cum bilis quæ in sano homine, cum sanguine permista, & confusa reperitur, à sanguinis societate separatur, & in cerebrum (verbi gratia) irruit: debita quæ prius, inter humores, non seruatur lex, & proportio: sed in cerebro cacochimia fit biliosa (quandam enim diximus superius, esse cacochimiam partis, & alteram totius) in vasis verò (à quibus bilis in cerebrum confluxit) cacochimia est pituitosa, & melancholica: quòd nimirum plus habeant vasa, horum succorum, quàm pro bilis ratione. Cùm alimentum præterea lienis, aut alterius partis, ad cerebrum transfertur: cacochimiam incurrit cerebrum melancholicam, aut illius sanè humoris, à quo pars cuius alimentum est translatum, nutritur.

Quibus indiciis redundans in corpore *succus dignoscatur.*

CAP. VII.

Humores

HVmores qui redundãt, interdũ grauant vires, alias vasa distendũt, & nonnunquã proportionẽ iustã excedunt. Prima duo, plenitudinẽ ad vires, & ad vasa faciunt. Est quoq; in tertio agnoscere plenitudinẽ, cum nimirũ sanguis solus, aut ex alijs humoribus alter, simul cum sanguine proportionem excedit, vsq; ad tensionem, aut grauitatem. Reliqui enim à sanguine succi, non possunt soli vsq; adeo excrescere, vt tensionem, aut grauitatem inferant: nã proueniet ab eis alius quidam affectus, antequã eatenus increscant, libro de plenitudine autore Galeno. Indicia sanè plenitudinis dicta sunt, humoris verò exuberantis, & proportionem excedentis, aut si mauis dicere humoris peccãtis, vel sua qualitate molestantis, hoc capite describẽtur: vt nemo posthac hæsitet, in quouis ægro, aut de humore vacuãdo, aut de genere vacuationis obeundæ. Magis est enim humoris vacuandi cognitio necessaria, quàm quiduis aliud in arte medica nouisse. Qui nanq; humorẽ vacuandũ qualis sit tenet, morbi atq; symphomatis substantiã, & exterminãdi rationem, quodã veluti cõpendio est assequutus, etiam si quo nomine, morbus ab antiquis fuerit appellatus, & propriũ etiam (vt nostri appellant) caput, ad quod singulos ægrotantes referat, ignoret. Quem tñ ego laborẽ nõ improbo, nã capite lecto, plurima succurrunt ex autorũ monumentis, quæ fortè non innotescerent medico sola methodo vtenti: quantumuis per diuisionem, ac resolutionem, morbi substantiam, atq; causam cognoscat, & intentiones curatiuas eliciat: Medicorum verò qui paßim habentur, ignorantiam non fero: qui morborum nominibus seducti, vnum aut duos practicos adeunt: & morbi causa non intellecta, ægrũ suis zulapijs, emplastris, embrocationibus, epithematibus, conditis deauratis, pharmacis, phlebothomijs, ac alijs: nunc his, nunc illis, discruciant & interficiunt. Quanquã verò cuiusq; horũ erratum reprobum sit, quod de vacuatione tractat peßimum est, & minimè ferendum: qui enim vnum pro altero succo vacuat, naturam dißipat, & morbum simul exacerbat. Plurimum ergo nouisse refert, humorem in quouis corpore redundantem, atq; ipsius humoris conditionem. Traduntur autem ab autoribus indicia plurima (nullus est enim qui ob maximam vtilitatem, hunc lapidem nõ voluerit) quæ nos hic breui summa, & ordine colligemus. Ab Hippocrate sumpto initio, qui primo Aphorismorum libro, sententia secunda, humorem redundantem dignoscit, ex regione, anni tempore, ex ætate, & ex morbis. In commentario verò Galenus, addit colorem qui in toto corpore præternaturam representatur. Quarto verò Aphorismorum, cõmentario secũdo, addit symphomata, præsentem aëris constitutionẽ, naturã ægrotantis, vitæ industriam, & victum. Addit quoque menstruas purgationes ex Hippocrate, primo libro de morbis mulıebribus. Vbi robur quoque memorat Hippocrates, à Galeno non numeratum. Quarto quoque libro de tuenda valetudine, addit pustulas, sudorem, sudoris qualitatem, vrinas, calorem & frigus, assuetudinem aceruandi humorem aliquem, omissas excretiones solitas, omissas exercitationes, & laßitudines. Libro verò de plenitudine ad finem, addit somnolentiam & insomniam,

aspectum ægrotantis, famem & situm. Atq; vt singulas repetamus, regio, & anni tẽpus, in vna aëris constitutione includuntur. Quòd verò aër nostra corpora immutet, talesq́ succos generet, qualis ipse est: calidus calidos, & frigidus frigidos, rationi est cõsonũ: nã nullũ est, aut mistum, aut elementum, quò tam assiduè conuersemur intus & extra, per inspirationem & transpiratum. Natura ægrotantis non parum facit ad dignotionem humoris redundantis: siquidem calidæ naturæ, calidos succos, & frigidæ, frigidos creant: præsertim iecoris, qui autor humorum est. Sic calidum iecur, calidiorem habet sanguinem, & flauam bilẽ abundantem: frigidũ verò, sanguinem frigidiorẽ, & redundantem pituitam: siccum, sanguinem crassiorem, & minus abundantem: humidum autem, abundantiorem & humidiorem, vt libro artis medicæ de iecore scribit Galenus. Intẽperatum enim iecur, magis trahit ex chilo, partẽ succi sibi similẽ, quàm dissimilem: calidum calidam, frigidum frigidam, siccum siccam, & humidum humidã. Quã rursus iuxta suum intemperamentũ alterat, redditq́ ipsam calidiorẽ, frigidiorẽ, humidiorem, aut sicciorem: fitq́ in sicco intemperamento, minor sanguinis copia: tum quia pars sicca quæ attrahitur, sanguini gignendo est inepta: & ea rursus à sicco intẽperamento exsiccatur, absumitur, & crassescit. Contrariũq́ cõtraria ratione, in humido iecore contingit. Cõpositorum intemperamentorũ par ratio habetur: calidũ enim ac siccũ iecur, bilem flauam habet plurimã, sanguinẽ autẽ calidiorẽ, atq; sicciorẽ, pariter etiã & crassiorẽ, quàm habeat tẽperatũ iecur. Nec obstat, quòd calor vim habens tenuãdi, & rarefaciendi, potentius obsistere debet siccitati incrassanti: quare ad tenuitatẽ potius hic sanguis deberet inclinare. Nõ obstat (inquã) nã quãuis calor in ratione caloris attenuet, in ratione tñ caloris naturalis coquẽtis, incrassat: tũ quoniã humidũ aqueũ absumit, tũ quoniã siccũ humido pmiscet. Et ideo inter indicia iecoris calidi tãtũ, nec tenuis, nec crassi sanguinis fit mẽtio: idẽ enim calor, qua calor tenuat, & qua coquẽs incrassat. Sed quare inter indicia iecoris calidi atq; sicci, parcior sanguis nõ numeratur: si siccũ habuit pauciorẽ, & humidũ nõ habuit abũdantiorẽ? Dicendũ, quòd calidũ iecur, sanguinẽ habet paulo abundantiorẽ moderato, cuius tñ abũdãtiæ, ob exiguitatẽ non fit mẽtio: siccũ verò valde diminuit sanguinẽ, eiusq́ ob id mẽtio fit. Hæc duo intẽperamenta, vbi iunguntur in iecore calido atq; sicco, sanguinẽ reddunt paulo parciorẽ moderato, plus enim imminuit siccitas, quã addat calor: cuius tñ paucitatis, ob exiguitatẽ non fit mentio inter inditia calidi & sicci hepatis, in collatione ad tẽperatũ. In iecore autẽ, in quo iungũtur calor atq; humiditas, ingẽs est sanguinis prouentus: vtraq́ enim qualitas, sanguinẽ multiplicat. Et cõtra in iecore frigido atq; sicco, vtraq́ imminuit ipsum, & melãcholicũ reddit. Humidũ autẽ atq; frigidũ, quãuis nec valde imminutũ, nec abũdantẽ creet, ad pituitæ naturã accedentem gignit. Est etiã ætas ex constituentibus naturã, de humore non aliter, ac ea indicãs. Pueritia, calidiorem, humidiorem, & tenuiorem gignit sanguinem: & quãuis gignat plurimũ, habet tamen paucum: exhaurit enim multum, ob nutritionem & incrementũ. Adolescentia mediocrem habet ipsum, tum quantitate, tum qualitate. Iuuẽtus sanguinem reddit calidiorem

lidiorem, & ficciorem, & flauam bilē abundantem. Consistentium ætas, atram bilē habet abundantiorem. 3. lib. Aphor. com. 30. autore Gal. Præsertim in iecore calido, aut calido & sicco, libro artis medicinalis de iecore. Bilem enim quæ efferbuit per totam iuuētam, excipit hæc ætas: & adhuc ipsa adurit: exiguum enim est, ex quo ad frigidiorem naturam cœpit permutari. Quæ sanè non de atra bile exacta, quæ terrā fermentat, & muscas abigit, sunt intelligēda. Hic enim humor, vt Galenus scribit libro de atra bile, nō nisi in ægris, & præternaturā affectis corporibus procreatur. Sed de altera leui, & naturali adustione, quæ in sanis fit: habetq́ latitudinem naturalem, pro differentia temperamentorum: in calidioribus enim magis adusta, & minus in frigidioribus reperitur: sicut & altera, quæ in ægrotantibus reperitur, latitudinē etiam habet magnā adustionis & malignitatis. Assuetudo quoq; aceruandi humorē aliquem, ad naturam accitam, & particularē est referenda: & talem succum abundare mōstrat, qualē sæpe aliàs assueuit congerere. Ad naturam etiam reducitur, robur corporis, aut imbecillitas: nam facultatis robur, consistit in qualitate temperamenti: tantumq́ à robore remittit facultas, quantum ab ipsa natura labitur. Si ergo vires corporis validæ sunt, boni succi abundant, nec ingens cum robore iungitur cacochimia: contra verò contrarium. In victu autem videndum, an cruditas & crebrior, & maior, quàm ex consuetudine præcesserit: an mali succi cibis copiosè se impleuerint: an vinum pro antiquo mustum, pro tenui crassum, an aqua marina mistum biberint: an etiam prorsus à vino se, ad aquæ potionem transtulerint: nec semel bis ue in quolibet horū peccauerint, sed assiduè bonoq́ tempore: & pro peccati ratione, humorem nobis cōijcere datur. Sic etiam humorem, ex vitæ industria dignoscimus: qui in otio degunt, ij pituitosum aceruare succum solent: quos multus labor, cura, atq; vigilia exercent, ij biliosum, vel melancholicum: illum æstate, hunc autūno gignunt. Quin etiam, an diuturni labores fuerint, inspiciendum est: quantò enim fuerint longiores, tantò sunt ad atram generandā bilem magis procliues. Morbi quoq; speciem inspicere oportet: veluti quòd tertiana si ita cōtigerit, fit à flaua bile modū excedente: quartana ab atra: quotidiana à pituita: cancer ab atra bile: erysipelas à flaua: atq; singulæ aliæ morborum species. Huc referūtur pustulæ, ad cutē efflorescētes, quæ Græci ἐξανθήματα vocant, nos appellamus rōchas. Ad morbos quoq; lassitudines referri possūt, quāquā sub neutra adhuc dispositione cōsistāt, & morbos ipsos prænūcient. Tēsiua ex bono succo: vlcerosa ex prauo, calido, bilioso, & acri: phlegmonosa ex vtroq́ proficiscitur, vt. 4. de tuē. valetu. ad initiū, Gal. est autor. Sympthomata quoq; morborū, humorē redundantē ostēdunt. Primo, ex qualitate in corpore mutata: quippe superantibus in corpore calidis succis, insolito caloris sensu vrgetur: frigoris verò, cum frigidi dominantur. Quod intelligas velim, si suam humores seruent naturam: nam aliter à pituita putrente fit febris: & à bile per corpus inæqualiter mota, rigor & algor. Iam albiores pituita superante, pallidiores bile abundante cernuntur: quod si meracior bilis sit, etiam planè flauiores: siquidem color à succo prouenit, non ex solidis animalis par-

tibus, vtiq; cum se succi in altū non receperunt. Accidit verò id illis, propter frigora, rigores, vel animi affectus, veluti timorem, vel ingentem tristitiam, vel incipientem verecundiam. Quorū nullum si adsit, nunquā se in altum recipient succi: æque nec in cutem violentius irruentes, hanc adurent vnquam: nisi animus aliquo modo affectus sit, aut æstu immodico animal extrinsecus obsessum. Ergo vehementer cōmotis, aut iratis, aut in pudore veluti reciprocantibus se humoribus, inspicere colorem non oportet. At si nec ambientis violentia, calidi, frigidiue, nec vllus animi affectus, cuiusmodi iam dictus est subsit: certissima succi animalis cognitio, ex colore datur. Tanquam igitur corpus, sicubi albius solito est effectum, pituitosum abundare succum indicat: sicubi pallidius, aut flauius, biliosum: ita sicubi ad rubicundius, quàm pro natura est mutatum, sanguinis abundantiam subesse significat: sicubi ad nigrius, nigram superesse bilem ostendit. Videas præterea, ceu plūbi colorē, aliquando nonnullos habere. Rursus aliquādo, ceu misturam esse albi liuidiq;: aliquando liuorem solum, sine albo consistere. Ergo eiusmodi colores, crudos dominari succos indicant: qui cum de genere sint pituitæ, minus tamen humiditatis habent, quàm ea quæ publicè vocatur pituita: plerunq; verò huic, nec lētor inest. Est autem indicium ex colore sumptum in hominibus albioribus firmius: in nigrioribus autem incertum: nigrioribus enim natura, & si nonnunquam sanguis in facie exuberet, non tamen euidēter, vt in albis apparet. 6. lib. Epid. par. 2. com. 18. autore Gal. Firmius etiam est hoc indicium, in oculis & lingua, quàm in alia aliqua corporis parte: lingua enim grandioribus venis prædita, & inani substantia spongiam referens, alijs duris, densisq; particulis, paratior est, vt serosos intra se humores admittat, ab illisq; colores instar lanarum suscipiat, apud Gal. 6. lib. Epidem. par. 5. com. 14. Quin & humorum contentorum in venis sublingua color, facilè translucet extra, tum ob raritatem ipsarum, tum quoniam in extima iacēt superficie, vt quotidiano experimento, in ijs qui ictero laborant deprehendimus. Oculi verò ob munditiem, excrescente humore celerius tinguntur: & ob nitorem, alienum colorem latere non permittunt, eodem Galeno autore. 6. lib. Epidem. parte. 4. com. 27. Secundum genus sympthomatum, exiēs mutatum est: indicium humorum firmissimū, quoniam ipsi qui excernuntur humores, se ipsos pandunt, & noscēdos exhibēt.Equorum genere est vrina: cuiusmodi enim sanguis sit, qui in vasis continetur, ea planè ostendit: quando si is biliosus sit, serum quoq; eius biliosum esse necesse est, idque pro vtriusq; bilis ratione: simili modo pituitosum, vbi is sit pituitosus. Ergo vbi crudus planè is est: vtiq; tenuis, aquosáque vrina cernitur, nihil nec quod sidat, nec quod pendeat in se habens. At vbi is concoctus est, hæc in vrina apparent: atq; etiam nubeculæ quædā desuper tenues superstāt, veluti quod in sūmo lacte colligitur (Græce γραῦσ dicitur) & quod in summo refrigerati iusculi concreuit. Quòd si turbida sit, qualis veterinorum visitur, crudis refertas venas indicat: non tamen cessare naturam, sed eos valenter concoquere. Si verò celeris separatio, crassi à liquido in ea cernitur, sitque quod subsidet album, læue, & æquale: iam iam superaturam eos omnes, naturam indicat.

cat. Sin cum emingitur pura sit, protinus verò turbetur, iam crudi succi concoctionem, aggredi naturam docet. At si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post, aggressuram insinuat. Verum omnium quæ turbantur generalis nota esto, ipsius crassi à liquidiori separatio, aut properè, aut tardè facta, aut omnino nulla. Ergo si protinus fiat, & quod subsidet, sit album, læue, & æquale: superiorem longè naturam, succis quos concoquit ostendit. Sin bonum sit quod subsidet, sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam temporis spatio superaturam succos nunciat. Si verò vel omnino nulla separatio, vel id quòd subsidet malum sit, imbecillitas naturæ significatur: egetque ope aliqua, ad succos percoquēdos. Sicuti verò vrina, succorum: qui in vasis sunt qualitatem prodit: ita sudor eos qui per vniuersum animalis habitū apparent, ostendit: hic nanq; partim acidus est, partim salsus, partim veluti lutum, aut virus planè olet. Licet autem hoc ex strigili deprehendere cum lauantur: sæpe nanq; amarus planè apparet, qualis vtiq; morbo regio laborātibus emittitur. Ob idq; ægrotantem sæpe iubemus gustare sudorem suum: id quod aliquando sua sponte accidere solet, dum ex fronte, & eius partibus, in os sæpe delabitur. Eius verò dignotio, etiam citra gustum, facilis est ex solo colore, quippe pallidus pro eiusmodi bilis ratione apparet, nonnunquā flauus, & interdum ex pallido flauus ὠχρόξανθον Græci dicunt. Sudores præterea, sua quantitate indicia præbent: si enim plurimi prodeāt, crassæ partis quæ relinquitur, habendam esse rationem in purgationibus significant. Qua certe ratione, qui ex Galica lue sudorificis curātur (Guaiaco inquam, aspera smilace quàm çarçaparrilla vocāt, china, buxo, ligno aloë, aut vnguento ex argēto viuo) omnes hi per interualla, crassæ partis quæ relinquitur vacuatione opus habent, per pilulas fœtidas, arthriticas, de hermodactilis; de rhabarbaro; & similibus. Ad hunc etiam modum, menstruæ purgationes succos demonstrant, nam vt autor est Hipp. 1. lib. de morbis muliebribus, in muliere sana ruber procedit sanguis, velut à victima; & citò congelatur: serosus verò liquidior est, similis aquæ in qua recēs mactatæ carnes fuerūt ablutæ: biliosus, tenuis, pallidus, aut flauus: melācholicus, crassus, niger, et obscurus: atrabiliaris, niger & splēdens: pituitosus, subalbidus & pelliculosus: purulentus, subalbidus, sine pelliculis, graue olēs, cum dolore & pulsatione ad pectinem, adeo vt contactum interdum non sustineat mulier. Exactam autē rationē experiundi, tradit eodē libro Hippocrates his verbis. Quali verò purgatione opus habeat, hoc " modo cognoscit. Quū menses prodeunt, linteum cōplicatum palmi magnitudine, super tenuē cinerem expandito, deinde vt quæ exeūt, super hoc defluāt curato. Præstat autem duo esse lintea, vtrumq; seorsim, alterum diurnum, alterum nocturnum: & diurnū quidē postera die lauare oportet: nocturnū verò, vbi per diē ac noctē, super cinere sitū fuit. In lotura verò cōsiderare oportet, qualia nā fiāt lintea lota, vbi in sole fuerint siccata. Optimū tn̄ est in tenebricoso loco ea resiccari. Siquidē igitur pituita fuerit, quæ cōceptionē impedit, mucosa lintea erūt: si verò propter salsuginem, & bilem impeditur, fulua & sublinida. His igitur consideratis, & diligenti animaduersione

expensis, totum etiam corpus inspicito, an multa purgatione opus habeat, an secus: ita vt & ad colorē, & ætatem, & robur, & anni tempus, & qua dieta vtātur respicias. Huc vsq; Hippocrates. Sputū quoq;, mucus, deiectio, atq; ea quæ vomitu pellūtur, ex eorū genere sunt, quæ à corpore excernūtur, & humores redundantes pandunt. In quibus omnibus illud obseruandum est, ne ab aliqua vi extranea emittantur: nā si ob acrimoniam bilis, os venæ aperiatur, sanguis fluet, etiā si nō abundet: eodem modo, si æstuāte corpore sanguis profluat, nō est id abundantis huius humoris indiciū. Sed si humor qui excernitur sit excretionis causa, tūc signum est, eundē sibiq; similem in corpore vigere: qui tn̄ excretus qualis sit ostēdit: bilem enim abundare in corpore agnoscimus, si effusus sanguis, pallidior extiterit, & pituitā si albior, & reliqua simili modo. Tertium verò symptomatū genus, quod in actione vitiata consistit, humores declarat: sitis, fastidiū, vigiliæ, deliria, somnia ignis & incēdij, inquietudines, oculorū obtenebrationes, gustus amaritudines, bilem denūciant: sicut sanguinē, somnolentia, somnia sanguinis, & homicidij, & rerum rubearū, splendores oculorū, hilaritas, & incontinētia risus, saliua dulcis sine causa manifesta, sapor quoq; vini in ore, ex sanguine est, qui cœpit corrūpi: vt inter Arabes retulit expertißimus Azarabius, capite de Synocha. Ex quo factum putò, vt quidam non bibentes vinum, per morbos sanguinis vinū appetant. Pituita verò si dulcis sit, & crudus pariter humor, somnolētos facit, & pigros, famelicos acida, salsa siticulosos. Ex atra verò bile, mœsti, & amarulenti, & horribiles, & sitis expertes, ac saliua referti. Cæterū non omnes cibū auersantur, sed & eorū aliqui fame conflictantur, nimirum ij quibus atra bilis qualitatē acidam superantem obtinet (id fieri cū maligna ea redditur solet) succus verò melāncholicus aciditate carens manifesta, nec rosionem, nec eiusmodi famem inducit, vt libro de plenitudine ad finem, edíserit Galenus, & nos latius libro de Humoribus sumus interpretati.

Indicia præterea, nō exigua sumimus, ex euacuatione suppressa, aut mensiū, aut hæmorrhoidū, aut puris ab vlcere antiquo, & fistuloso: aut si balneū dimisit: aut si ex labore ad otium se trāstulit: aut si pharmaco, aut phlebotomia vti solitus, nec purgatur, nec venā tundit: aut si membrū aliquod ipsi fuit amputatū. Tales enim humores congestos esse intelligimus, quales antea vacuabantur: quòd si ad partē per quam vacuabantur, impetum & designationē aliquā faciant, iam certius scimus eum humorē abūdare, & naturam per loca solita exonerationē quærere. Atq; huc refertur signū sanguinis abundantis, memoratū ab Auerrh. 4. coll. cap. 10. quòd is qui vsus est phlebothomia, sentit pruritum in loco phlebothomando. Huc quoq; refertur, quòd quotidie experiuntur christiani, qui cum flagellis quadragesimalibus quotannis sanguinē fundant: aduentante quadragesima, & pondus & pruritū, in parte flagellanda percipiūt. Dictis sunt addenda indicia, ex similitudine vnius corporis ad aliud. Nam si febres ex bile vagantur, signum est quòd febris de qua dubitas, biliosa sit. 2. cris. cap. de tertiana, autore Gal. Si duos etiā homines eodē morbo deprehensos constituamus, & vno

mor-

mortuo atq; dissecto, vniuersum corpus, aut partem aliquam, maligno aut putrido humore plenum inuenerimus, aptissimè colligemus, eosdē in eisdem locis contineri humores: nimirū quòd similia ostendant similia. Si alios præterea duos constituamus, eodem morbo affectos, & eorū vnus ex bilis à natura factæ vacuatione, aut melius habeat, aut sanus euadat, & interim dum vacuatio fit non lædatur, nec difficile tolleret: certò conyciemus, bilem in altero abundare, eamq; à medico deyciendam fore, vt. 1. parte Aphor. sent. 2. Hipp. monet.

Quas notas habeat naturalis prorsus sanguis. Et quā ampla latitudine, à naturalissimo interdum recedat, & vitiosus fiat. CAP. VIII.

Sanguis naturalis, humor est consistentia mediocris. 2. lib. ad Glauconem, autore Gal. Tum ob materiā, quoniā ex parte fit alimenti pingui, & aërea: tum ob efficiens, quoniā à mediocri iocinoris calore perficitur. 2. lib. de facult. nat. tum ratione finis, quoniam in nutritionem humani corporis ordinatur, ex Auic. 1. 1. & in natiui calidi conseruationem libro de venæ sectione apud Galenum: quæ duo mediocritatem requirunt. Colore est rubro, & qui ab arterys erumpit, rubedinem habet magis flauescentem. Adiacet autem sanguini hæc rubedo, vt accidens propriū, & inseparabile, nulli alteri cōueniens succo, libro de tumoribus præternaturā. Sapor verò sanguinis dulcis est, & fœtore caret, prima primi. Dulcedo enim acquiritur coctione, fœtor autem calido extraneo attinet: quare in sanguinis generatione locum non habet. Qui ab his notis distat sanguis, à naturalissimo abscessit: & quantū ab istis recedit, tantum accedit ad pessimū. Siquidē exiguus sit recessus, naturalis adhuc est: nā apud Galenum, libro de cibis boni ac mali succi, plurima alimēta leguntur boni succi, quæ sanguinē gignūt crassum, aut glutinosum, aut subcrudum. Si magis verò recedit, præternaturam iam habetur sanguis. Quo casu, aut ad naturæ gratiam & benignitatē, redire potest sanguis (vt vinū quod postquā coacescere cœpit emēdatur) & hic lapsus est exiguus: aut nō potest eam correctionē recipere, perinde ac vinū quod iam coacuit, & hoc vitiū malum est, corruptelamq; appellat Gal. 2. Aph. com. 17. Corruptelæ autem ampla est latitudo, & tanta quandoq; vt venenum comprehendat. Venenū enim in corpore posse generari, cōstat ex Gal. 3. lib. de locis, vbi epilepsiam ex aura venenosa in pedis police posita, agnoscit. Et per vteri suffocationes (quoniam totius corporis, vterus est sentina) semen & sanguis menstruus, veneni naturā assumunt, & veneni inferunt sympthomata, apud Gal. 2. lib. de Semine, cap. 5. Et ventriculus ex varijs & nondum edomitis alimentis, venena facit, quæ quandoq; vim habēt deleteriā, & aliàs purgatricem, persimilem expurganti catartico: ex qua colcram morbum nasci credit serapio. 3. lib. practicæ. Et febres pestilētes non aliunde, quàm ex humoribus pendent venenatis. Quin & ex sanguine pessimo ac venenato, corpus quandoq; nu-

triri constat: nam lepra & elephanto affecti, totum sanguinem vitiatum ac venenatũ habentes, diutius nutriũtur & viuunt. Hinc phrenitidẽ ex venenatis humoribus ortam, tertioq; die interimentem, memorat Hippocrates. 3. lib. Epid. par. 3. sent. 75. in cuius enarratione, hæc quæ sequuntur verba scribit Galenus. Est verò eorum morborum, admiranda generatio, quo nam pacto incommodè valentes subitò inuadat. Nempe non est perinde generationis subita causa, ac ipsorum est generatio: vt si medicamentum homo lethale sumpsisset, vel bestia eum virulenta momordisset: sed pedetentim in corpore, causæ quæ sunt excitandis huiuscemodi malis crescunt: quod morsis vsu venit à rabidis canibus. Nam apertum est, quod canis venenum (licet in morsis non otietur, nec conquiescat) nullam sui ipsius notam prodit, multis interim proximis mensibus. Verum subitò illis cum viderint aquam, formido incesit, posteaque breui moriuntur: longo enim tempore causa quæ rabiem efficit, augetur: quæ vbi eò tandem peruenerit, mortem adfert repentinam. Item in hac phrenitide, vitiosus in corpore humor coaceruatus fuit, veneno lethali prope adsimilis, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens: quæ quando vitio iam opportuna erant, humorque ipse euaserat vitiosissimus, lethale repente apparuit symptoma. Nanque sic phreniticus initio statim vomuit virulenta, quòd febribus adurentibus, ferè est consequens. Itaque vt veneno epoto lethali, quidam postridie vel tertio die moriuntur, genere eorum non copia mortem afferente: & item hic quoque æger, statim tertio die censendus est obijsse, à qualitate succorum virulentorum, non à phrenitide peremptus: at phrenitis illum esse subsequuta symptomatis vice. Ecquidem quarto die, & quinto, acuta à primo statim correptos phrenitide, vidi exanimatos esse, tertio non vidi: sic nec vigesimum diem attigisse. Quare hunc videtur Hippocrates, vt velocissimè peremptum, ob oculos nobis proponere. Hæc Galenus. Quibus, quantum humores nostri corporis, vitiari, & venenari possint, abundè docuit. Quod enim tam prauus humor, in nostro interdum corpore paulatim gigni posit, vt repentè postea interimat, præter ea quæ nuper citauimus, scripsit idẽ Gal. 2. lib. Prorrhet. com. 17. vbi duos ægros memorat, qui non valde malè videbantur habere: & ob huiusmodi prauos & venenatos humores, intra septẽ dies interierũt. Galeni verba sunt quæ sequũtur. Nõ est igitur absurdũ, vt vitalis in corpore progenitus sit humor, qualis est & rabiẽtiũ canũ, & tractu tẽporis longiore, corrũpentiũ medicamentorũ: ita vt plerosq; medicos lateãt. Quomodo in eo qui ob lassitudinẽ, vt videbatur maximè modicam febrijt, qui post quartũ diẽ, vrinã secreuit substãtia quidẽ tenuẽ, sed colore nigrã, vt in vtroq; eam quæ ex pauco atramẽto scriptorio aquæ multæ diluto cõsurgit, misturã represen taret. Atq; modo alio, si nõ atramentũ ipsum dilutũ intellexerimus, certè eam quæ à multis ἀσβόλη appellatur fuliginem. Visus est æger hic quarto die bene habere, ita vt sequẽtibus diebus lauaret: deinde die septimo vesperi, cum febrire cœpisset tabefactus obijt. & cætera. Quibus Galeni testimonijs, constat primo, quòd humores in nostro corpore adeo vitiantur, vt venenum quandoque fiant. Secundo, quòd huiusmodi

humo-

humores venenati, nos ipsos interimunt, si morbus est ex natura lethalium, citius quã interimeret morbus idem, ex humoribus non venenatis ortus: vt in phrenitide citata è tertio Epidemiarum, quæ tertia die interemit. In morbo etiam salubri, mortis causa est hic humor: vt in eo qui laßitudine laborat. 2. lib. Prorret. citato contigit: & in alijs multis nostra ætate ægris, qui per doctos medicos curati, è tertiana, & morbis alijs citra periculum mortui fuerunt. Inter quos nunc dum hæc scribimus satis aduerso fato, deceßit excellentißima & christianißima dña Eleonora de Guzmã, Dux de Ossuna, ex duplici tertiana in meliorem iam statum versa, in qua nihil sinistrũ docti medici suspicabantur. Repente etiam hi humores, nos sanos interimere possunt: quod in peste fieri interdũ videmus. Plurimi enim solita negocia agentes, de nullo morbo conquæsti, repẽte intereũt, sola aura venenosa humores nostros, & nos ipsos tam citò venenante, & interficiente, vt mors morbum præuenire videatur: aut quia humores hi venenati, tota substantia potius, quàm manifestis qualitatibus agunt, & ob id insensiliter alterant, donec alteratio adeo creuit, vt subitò interimere poßit: aut quoniam in ignobili membro, humores illi paulatim congesti, & assueti, non lædunt donec ad eam magnitudinem peruenere, vt vim expultricem excitent, & ad nobile membrum eos subitò transferat irritata. Vbi multitudine, prauitate, & dissuetudine, mortis causa sunt. Quanuis autem omnes humores venenari contingat, sanguini inter alios id maximè conuenit: præsertim si extra venas sit effusus, & in grumũ, ventriculo, intestinis, thorace, aut vesica insidentem vertatur. Animi enim defectio, & pallor ex ipso sequi solet: pulsus paruus, obscurus, & frequens apparet: & laborãs ipse cum anxietate resoluitur. Quod etiam in magnis musculorum vulneribus, ob grumos ibi concrescentes accidit: & in ijs etiam qui ab alto ceciderunt, quanuis vulnus nullum fuerit in ipsis sequutum. Sanguis enim extra vasa, vndique tunc per carnes egreditur vt monstrat (in tauris ac bobus, qui aut in theatro, aut quomodolibet agitantur) color carnium nigricans, & ipsarum pondus auctum. Hinc ij qui ab alto ceciderunt, cursim longum confecerunt iter, aut lucta certantes dimicarunt, in peßimas ægritudines incidere assolent: nisi vena tusa, & puluere cõtra casum, ipsas antequam fiant præcaueamus. Venæ sectio enim, sanguinem extra vasa, ad carnes & corporis vacuitates ferri prohibet. Puluis verò contra casum sanguinis portionem, quæ extra venas fusa est, virtute rhabarbari emũdat, simul & viscera, atq; vasa stringit & vnit. Hinc in capitis vulneribus, sanguis ex cerebri, aut menyngum venula rupta, quanuis primis diebus ob familiaritatem, nullum effatu dignum inferat symptoma: ad septimũ tamen in æstate, & vsq; ad quartũdecimã in hyeme, rigores & conuulsiones affert incompescibiles, cerebro ad putridi sanguinis irritamentũ commoto, vndè & vniuersum etiam corpus quatitur, & ineuitabilis mors sequitur. Quare autẽ sanguinem, tam praua sequantur accidentia, tamq; venenatam is assumat naturã (cũ omniũ quæ in nostro corpore sunt, maximè nobis sit familiaris) miratur Gal. 6. lib. de locis, cap. 4. Cuius euentus causam reddere, putat Isaac, quòd sicut pater valde indigna

tur

tur filio pessimè agente, ita natura sanguini cum vitiari cœpit. Quæ tamen ratio rhetorica, est nihil docens: nec ob id in scientijs admittenda. Dicunt alij, quòd sanguis mutatur ab optimo in pessimum: quoniam omnis mutatio est è contrario in contrarium. Cōtra verò est, quòd in nigrius ea ratione cōmutaretur albū, quàm cæruleum, aut viride. Dicendū ergo, quòd quò quidpiā perfectius est, eò pluri indiget apparatu, & dispositione ad sui conseruationem: vt homo inter animalia, qui infinitis ob id ægritudinibus vexatur, quoniam raro omnia sibi necessaria, in vnū conueniunt. Interiēs autem pessimè putret: quoniā anima & apparatus vitæ, magis necessarij erant, adseruandam eam cōpositionem, quàm alterius imperfectioris animantis. Semen quoq;, lac & oua, quæ vltimā coctionem, & perfectionē sunt adepta, deterius ea ratione putrēt. Sic ergo & sanguis (aliorum humorū cōparatione) extra vasa delatus, pessimè omniū putret: & febres malignas, ac terribilia sympthomata infert. Bilis verò vtraq;, tam in vesica fellea, & liene aceruata, quā per carnes sparsa in arquatis: sicut & pituita in ventriculo, capite, & articulis podagricorū diutius cōtenta, seruatur incorrupta. Intra vasa verò sanguis, quonian naturalissimè locatur, cuius etiam summā ibi curā tenet natura, mitius reliquis omnibus putrescit: & quanuis magnam excitet flāmam ex multitudine defluxus ortam (quoniā calidus atq; humidus est, & propterea aptius, vt in halitum digeratur, & plurimum manui tangentis offerat calorem) mitis tamen est, & minimè mordax eius caloris qualitas: contra ac ex bile putrescente consurgit, ex qua minor defluxus, & ingens acrimonia tactum ferit. Ob id eæ tantū febres, quæ ex bile sunt, ardentes aut vrentes, proprijssimè appellantur: quæ ex sanguine verò non sic, sed calidissimæ, ob febrilis caloris copiam. Fit tamen interdum, vt ardentissimum, pro calidissimo accipiat Galenus: quòd fecit. 1. lib. Aph. com. 23. quo loco vtroq; est vsus vocabulo: modò ardentissimas, modò calidissimas febres appellans, eas in quibus sanguinis ad syncopim detractio cōducit. Simul autē stat, si proprietas vocabulorum seruetur, calidissimas esse & mitissimas: quòd enim febris sanguinis intra vasa putrentis, mitior quā ex alijs humoribus sit, docuit Gal. 2. lib. de febrium differētijs, cap. 9. & ratio, quoniam ex miti humore qualis est sanguis, mitis & mulcebris vapor effluit. Quin addit Galenus, quòd febres ex humoribus è sanguine genitis mitiores sunt, tum in caloris qualitate, tum etiā in reliquis sympthomatibus: quā febres ex eisdem humoribus, aliter quàm è sanguine creatis. Hinc constat deceptum fuisse Valeriolam, qui febrem sanguinis putrentis, deteriorē, & acutiorem esse, quàm quæ ex bile excitatur autumat. Quod sanè verum est, si vterq; humor extra vasa putreat; quoniā deteriori tunc sanguis occupatur putredine: extra venas enim innaturalissimè locatus, à naturæ regimine prorsus destituitur: & calore atq; humiditate qua pollet, opportunissimus putredini se exhibet. Intra vasa verò, sanguinis ingentem curā gerit natura, ita vt mitius semper putreat: præterquā quòd suæ qualitates semper sunt mites, quòd plurimum facit ad febris simplicitatem. Decepit ipsum Galeni locus, è capite sexto, secūdi libri de Crisibus, vbi ita scriptum legitur. Continuam quidem nomino

febrem

" febrem quæ ad infebricitationem, ante quàm ex toto soluatur non desinit, & si decli-
" natio aliqua sensibilis appareat. Cum verò neque declinatio aliqua sensibilis fiat,
" semper verò à primo principio febris, vsque ad crisim similis perseuerauerit, erit
" & hæc ex genere febrium deurentium: ab eisdem verò acutie differt. Quibus verbis, existimat febrem sanguinis, biliosæ comparari, esseque acutiorem ipsa: quoniam cum aliquid dicitur ab alio re quapiam differre, ratio differentiæ dicitur inesse illi quod cum alio confertur, & non ei cum quo collatio fit. Quare tantundem refert, quòd de febre sanguinis dicat Galenus, quòd differt acutie à deurente: ac si dixisset, febrem sanguinis deurente esse acutiorem. Valesius verò, lib. 5. controuer. cap. 22. similiter ac Valeriola, locum hunc Galeni de febre sanguinis intelligit: & amphibologicum sensum habere contendit, ex alijs Galeni locis interpretandum. Decipitur tamẽ vterq;, nam Galenus nullam ibi de febre sanguinis mentionem habuit, sed de duabus
" febribus biliosis ambabus: quod verba statim sequentia declarant, quæ ita habẽt. Sed
" neq; in primo die, neq; in secundo, est huiusmodi febrẽ prænoscere, neq; aliter vtile.
" Sufficit enim genus agnoscere, quòd scilicet biliosa sit, atq; deurens, & peracuta. Quibus Galeni verbis patet, quòd vtraq; febris ex cõparatis sit biliosa: et ob id ante diem tertium non potest dignosci, quoniã qualitate caloris mordaci conueniunt. Tertio verò die dignoscuntur, quoniã vna apertam habet declinationem: alia verò continuũ feruorem seruat. Nec vtilis admodũ ante diem tertium fuit huiusmodi dignotio, quoniã febris vtriusq; genus innotuit, quòd nimirum biliosæ sunt ambæ: quare aduersus bilem abundantem, & putrentem, præsidia parantur. Nam si vt intelligũt, ex illis duabus febribus, vna est biliosa, sanguinea altera: quomodo primo, & secundo die, non dignoscuntur ex qualitate caloris, & alijs indicijs? quomodo item vno genere biliosi comprehendentur? qui etiam fieri potest, vt primo, & secundo die, non sit vtilis dignotio febris sanguinis, quæ venæ sectione non procrastinata venit curanda. Accedit etiam
" quòd. 2. lib. de diff. febrium, cap. 2. Continuarum (inquit) quæ ex flaua bile proueniũt,
" duplex est species: altera earum quæ à continuo feruore synochæ appellantur, quarũ
" vniuersum tempus, in vna consumitur accessione, quæ a principio vsq; ad finem per-
" tingit: altera earum, quæ idem cum genere nomen sortiuntur, & continuæ appellan-
" tur, atq; in pluribus circuitibus continentur. Hæc Galenus. Quæ nunc per transcur-
sum dicta sint, donec de febribus sermo incidat, vbi opportunius tractabuntur.

Libri de plenitudine & cacochimia, finis.

PETRI DE PERAMATO, DE VAcuandi ratione, per sanguinis missionem, *liber vtilissimus.*

PRAEFATIO.

MVLTA naturalis medicinæ partis, eaque præcipua nos vocabant, in quibus versandis & euoluendis, ingens accedebat, præter vtilitatẽ voluptas: quæ præcipuè in cognitione causarũ posita est. Hæc animum ita suspẽdebat meum, vt magna mihi vi eniti vt ab eis diuerterem, & anxia itẽ quadã amicorum efflagitatione, quæ nos ab ipsis reuocauit, fuerit opus. Atq; iã inuitant me, præter amiciciã, rei ipsius vtilitas maior, & conscientiæ nostræ (quàm optamus) securitas. Nam cum ex ægrotantium, qui nobis committuntur pecunia viuamus: nec nobis eam largiantur, nisi vt à morbis sanentur, fit merito vt magis iam occupemur, in ea medicinæ parte, quæ morbos curat & auertit, quàm in contemplationibus, quæ longè ab opere distant. Nec multum interest, si in numero temperamentorum erres, si simplex detur intemperantia, si detur temperatura æqualis, si duo corpora temperatissima eodẽ temporis momẽto creari possint, si detur spiritus naturalis, et quibusdã similibus quæ pars contemplatoria tractat. Nam in quocunq; istorum erres, tibi soli illudes: & in re non tanti momenti eris deceptus. Erratum verò, quod in ea medicinæ parte, quæ morbos curare docet commititur: valde est periculosum. Nullibi autẽ peccatur grauius, quàm vbi de euacuatione hac, aut illa, obeũda aut prætermittẽda tractatur. Quæ certè causa est, quòd post integram humorum in corpore redundantium traditam dignotionem, de eorundem vacuandi ratione scribam. Sciant ergo detractores (plures enim huiusmodi esse futuros, certò certiùs videmus) nos conscios ordinem inuertisse.

Quod corpus vt sanum sit, humorum poscat mediocritatem, non excessum quantitatis, aut qualitatis. Et an nostris temporibus, sit crebra vacuatione vtendum.

CAP. I.

QVOD in corpore sano, quod & rectè valet, & firmum est, instã quandam quantitatis mensuram, non excedant humores, fit manifestum. Primo, ex experimento, nam qui simplicicer bonus habitus nominatur, quem plurimi agricolæ habent in fodienda terra, metendis segetibus, & alijs ruralibus laboribus occupati, ad immodicã repletionem nunquam assurgit, 1. lib. Aphor. com. 3. autore Galeno. Secundo, quoniam ad bonum habitum simpliciter, non sufficit virium robur, nec humorum integritas, nisi ipsi accedat securitas, vt libro de bono corporis habitu, Galenus est autor: qui verò ad immodicam repletionẽ venit, plurimis expositus est periculis,

culis, internarum (inquam) venarum crepaturæ, & extinctioni calidi innati: & ob id Hippocrates, eum habitũ qui ad immodicam repletionem venit, quantumuis humores inculpatos habeat, non appellauit bonum habitum simpliciter, sed cum additione bonum habitum athletarum. Athletarum (inquam) non vt Leonicenus vertit exercitatorum: nam exercitati bonum habitum simpliciter habent, citra additionem vllam, vt quinto libro de Sanitate tuenda, Galenus est autor: & de fossoribus, messoribus, & ruralibus laboribus occupatis, nuper ex Galeno retulimus. Quòd verò non solius quantitatis humorum, sed etiam qualitatis ipsorum mediocritatem quandam, requirãt corpora sana, manifestum facit Hippocrates per ea verba. Si talia purgentur, qualia purgari oportet. Vbi non de quantitate eorum quæ vacuantur sermo ipsi est (vt nõnulli sunt arbitrati) sed de qualitate tantum: vt manifestãt duo illa verba, Qualia & Qualis. Nam si de quãtitate ipsi sermo esset, potuisset dicere: Si quantum purgari oportet purgetur. Et rursus: Si tanta fiat quanta fieri debet. Hoc idem ostenditur & ex verbo Purgari: neq; enim simpliciter dixit, si qualia oportet euacuari, sed si qualia oportet purgari. Est autem purgatio, humorum qui sua qualitate molestant euacuatio: quare & ex verbo Purgari, etiam constat de peccato humorum per qualitatẽ fuisse loquutum. Et ex cõsequenti, corpus quod sanum est futurum, humorum poscit mediocritatem, tum quantitatis, tum qualitatis, cum latitudine quæ contrarijs temperamentis debetur: nam sanguinei abundantiores, melancholici pauciores & sicciores postulant humores, biliosi calidiores optant & tenuiores quam pituitosi, temperati omnia habent mediocria: omnes verò integros, & minimè aut corruptos, aut extraria qualitate affectos, desiderãt. Quòd si occasione aliqua, aut plures, aut pauciores insint humores, quàm corporis natura postulet: aut intemperie, aut corruptione aliqua tangantur: iam aut ægrotat homo, aut ipsi impendet ægrotandi periculum. Quanquam verò morbos hæc omnia parere possint: frequentiores gignit redundantia, & corruptio: pauciores verò defectus. Etiam si nonnullis videatur (vt refert Galenus, lib. 2. Aphor. com. 22.) nunquam fieri ab euacuatione morbum. Sanguis tamen cum supra modum, aut ex vtero muliebri, aut ex venis quæ hæmorrhoides appellantur, aut ex vlcere fluxerit: tunc vel omnes, vel plurimas operationes, ij qui ita affecti sunt, offensas, habẽt. Nõnulli verò ipsorum non modò hæc patiuntur; verum etiam aqua intercutem corripiuntur. Longæ quoq; inediæ, ijs qui calorẽ habent ad igneam naturam propensiorẽ, præter alia mala insuper afferunt febrẽ. Parit ergo morbos humorũ defectus, pauciores tamen atq; rariores, abundantia verò plures & frequentiores. Nostro præsertim æuo, adeo gulæ & otio dedito, vt albo cigno similis censeatur, qui se à superfluo atq; inordinato victu tẽperet. Quare nõ essent à Fuchsio & Cardano, tã acriter reprehendendi nostri tẽporis medici, omnes ferè ægros purgantes. Primò quoniã victus frequẽtissima intẽperantia, frequẽtiorem poscit vacuationẽ. Secũdo, quoniã rari sunt morbi ex inanitione orti, fallitur enim in suis Aphorismis Damascenus,

cum dixit non pauciores morbos ex inanitione, quàm ex repletione creari. Accedit tertio, quòd ex nimia vacuatione sæpe nascitur morbus materialis, qui purgationem desiderat: vt aqua intercus ex larga sanguinis effusione, commentario citato autore Galeno. Et vt refert Auicenna.1.4.1.cap.20.ex copiosa sanguinis mißione vires imbecilliores redditæ, multos humores vitiosos gignunt, qui purgationem statim petunt. Adde quarto, quòd per euacuacionem boni humoris, & bonæ atq; ingenitæ substantiæ detractionem, interdum manifestatur actio praui: qui antea à bono coërcitus nō lædebat, bono verò vacuato effrenis redditur, & si frigidus est incrudatur, si calidus verò ebullit, & efferuescit: quare purganti medicamento opus habet. His etiā accedit ex euentu testimonium: nam sic curati, si curationem tamen admittant, aut sanantur, aut in melius pertrahūtur: vt quotidiano medentium experimento constat.

Cui morbo facilius succurratur, orto ne ex inanitione, an humorali.

CAP. II.

MORBIS ex inanitione, nutritione succurrimus, sicuti morbis ex redundantia vacuatione. Contrariorum enim contraria semper remedia sunt idonea, vt.2.lib.Aphorism. comment.22. memoriæ mandauit Hippocrates. Impar tamen est labor, nam cum natura quæ morborum est medicatrix, in morbo ex inanitione sit imbecillior, & opere indigeat difficillimo, multa scilicet appositione alimēti: difficilius succurrimus morbo ex inanitione, quàm ex humoris abundantia orto. Neq; obstat, quòd in humorali plura sint abigenda, morbus scilicet, & humor qui est morbi causa: in eo verò qui ex inanitione, solus morbus sit profligandus: nam validior natura, facilius duos hostes deuincet, quàm si non valeat vnicum. Humore præterea sublato, aufertur statim & morbus, secundo Aphorismorum citato: quare cum vno tantum hoste bellum est ineundum in morbo humorali. Sed demus (gratia exempli) facultatem vtrobiq; esse parem: nonne minori labore natura, noxium humorem è corpore deturbabit, quàm multum sibi apponat alimenti? Equidem arbitror: nam excrementa & humores quæ natura commutare nequit, ipsa solet excernere: quoniam hoc facilius, quàm illud obit. Accedit, quòd excretionis opera fœlicius iuuantur à medico venæ sectione, expurganti medicamento, ac alijs: quàm opera nutritionis poßint auxilijs ad id aptis promoueri. Quæ verò auxilia nutritionem promoueant, & morbis ex inanitione opitulentur, non est præsentis commentationis meminisse: nunc enim morbo ex humore orto mederi est animus.

Quod humor noxius sit vacuandus. Et quibus *indicijs dignoscemus, quando vacuatur noxius, & quando vtilis.* *CAP. III.*

MORBO ex humore orto, succurrimus vacuatione eius humoris, à quo morbus ipse proficiscitur. Sic enim natura dum rectè operatur facit: in morbo bilioso bilem vacuat, in pituoso pituitam, & in alijs morbis reliquas humorum differẽtias simili modo. Vnde considerare iubet Hippocrates in singulis morbis, singulas naturæ vacuationes: vt ab ipsa natura edocti, tales nos vacuemus humores, quales ipsa vacuaret natura. Quoniam verò rerum similitudines (vt ex Hippocrate retulit Gal. com. 2. quartæ partis Aphorism.) non solùm vulgares, sed etiam medicos eruditos aliquando decipiunt, ne in hac similitudine decipiamur putãtes, quòd nos vacuamus humores similes, atq; tales quales natura vacuaret: duo nobis Hippocrates dedit indicia bonarum euacuationum, conferentiam (inquam) & tolerantiæ facilitatem, vt & in his fiduciam habeamus cum rectè fecerimus euacuationem. Neq; enim idem esse putamus vacuationem conferre, & facilè ferri, vt quidam mentiuntur, decepti fortè quoniam hæc duo sæpe coniuncta reperiuntur. Sunt autem diuersa indicia, & diuersimodè expendenda. Primo quoniam tolerantia facilis, aut difficilis, consideratur magis in ipsa vacuatione dum fit: conferentia verò, post peractam vacuationem. Atq; bene toleratur vacuatio ea, quæ interea dum fit, grauia aliqua non affert sympthomata: quæ postquam fuerit peracta, si vniuersum morbum, aut eius insignẽ aliquam partem ademerit, contulisse dicetur. Secundo, quoniam etiam si sæpe hæc duo coniungantur; seorsum tamen interdũ reperiuntur: nam per venã sectã plurimo sanguine vacuato, adeo facilè fertur sanguinis detractio, vt sympthomata omnia quandoque anticipet, aut mors, aut animi defectio. Frigida in æstuosissima febre ante coctionẽ suauissimè bibitur, & morbum crudiorem reddit. Plurima quoq; alia, suauiter & sine sympthomatibus aguntur, & insumuntur, quæ maximè incommodant saluti. Contra verò perniciosi humoris vacuatio confert sæpissime, difficilè tamen fertur. Neq; enim fieri potest, quin perniciosus humor dum vacuatur, & in corpore mouetur grauissima adferat sympthomata. Quod sanè atræ bilis exemplo manifestum fit: hæc enim Galeno autore, libro de Atra bile, semper excernitur lethaliter, idest cum grauibus sympthomatibus, quæ ægrum exponunt, graui vitæ discrimini: quare semper atræ bilis excretio, difficile toleratur: confert tamen interdum, & morbum adimit, quotiens fit coctionis signis præeũtibus: vt quarto libro Aphorismorũ, cõmentario vigesimo secundo, Gal. est autor. Multæ præterea sunt purgationes, quæ per fas, aut nefas, morbũ ipsum, hoc est morbi materiã tollũt antè coctionem: vbi praua sympthomata, vellicationes, tormina, debilitates, & animi

interdum defectus necesse est adesse, atq; omnino facilè tolerari huiusmodi vacuatio non potest. Sic incipientes quartanas acri medicamento purgantes quidã, quartanas ipsas penitus sustulerunt, & ab errore purgandi, rectã atq; fœlicem sunt consequuti curationem. 1, fen, quarti libri, capite de cura quartanæ, autore Auicenna. Oportet ergo naturæ opera inspicere, vt tales nos humores vacuemus, quales ipsa vacuaret: & ne in hac similitudine decipiamur, duo alia indicia sunt annectenda. Oportet quoque regionem, & tempus, ætatem, & morbos, & reliqua etiam indicia addere, quæ nos cap. 37. & 42. libri de humoribus, latius sumus prosequuti, ne nos quouis modo humor vacuandus fugiat. Neq; enim sufficere possunt sola conferentia & tolerantia. Primo, quoniam hæc non tam indicant de pharmaco exhibẽdo: quàm de exhibito, aut erroris, aut recti iudicij testimonium ferant. Secundo, quoniam non sola vacuatio eius humoris qui morbum infert, sed alterius etiam cuiusq; conferre quandoq; solet, cum scilicet humores præ multitudine fuerint conculcati, & plurimum obstructi. Quouis enim humore vacuato, amplior locus datur reliquis, atq; ea vacuatio ob id conferre videtur, quoniã minori cõculcatione quàm ante tenẽtur humores: cum tamen vera ea non sit conferentia, sed tantum apparẽs. Quod voluit Auicẽnas .1.3. cap. 21. de cura melancholiæ, in hæc verba. Non ergo seducat te iuuamentum ,, quorundam, propter phlegma quod ipsi euacuant vomendo, aut egerendo: nam illud ,, non est propter euacuationem phlegmatis iuuantem ipsos: imò quoniam multitu- ,, do & oppreßio, seu conculcatio, humorum adinuicem remouetur ab eis: verum iu- ,, uamentum essentialiter est euacuatio coleræ nigræ. Rudi sanè, & barbara hac ora- ,, tione, elegantem nobis tradidit sententiam Auicenna: qua docemur, quòd peccans humor, semper est uacuandus, non alter: etiam si ex alterius vacuatione, melius quandoque videantur habere ægrotantes. Vera enim morbi in melius mutatio, ex eius solius vacuatione pendet.

Multæ differentiæ expenduntur, quibus *frequenter genus vacuationis partiuntur medici.*

CAP. IIII.

Vacuando humori qui morborum est causa, plura ingenia excogitauit ars medica, ab ipsa natura docta, cuius ipsa est ministra. Nã cum febres continentes, pleuritides, phrenitides, anginas, iecoris, aut lienis inflãmationes, iudicare sæpe soleat natura, per sanguinis è naribus fluorem, vterorũ purgationem, aut per vocatas hæmorrhoidas: naturæ imitatione didicit ars venã tundere in similibus morbis, & perinde ac ipsa hominem sanat. Causos verò, febres tertianas, & erysipelata, spõtina deiectione, aut bilis vomitione, prorsus adimi cum aduertissent homines diligentes, cholagogis pharmacis vti cœperunt, melagogis in febre quartana, & pituitam purgantibus, in morbis à pituita natis. Sic sudorifica medicamenta,

menses & vrinã cientia, sputum promouentia, ventrem emollientia, & huiusce- modi alia, summo studio quæsiuit ars: quòd videret quosdam hac, quosdam illa vacuatione sanari. Hæc curiosius contemplantes, & manum operi admouentes medici, amplam de euacuatione inuenerunt doctrinam: & regulas innumeras in euacuatione obeunda obseruarunt: quas qui intellexerit, maximam ac valde fructuosam, perobscuram tamen, & maximè inuolutam artis partem, erit consequutus. Atq; in huiuscemodi contemplatione, primo nobis occurrunt diuersæ vacuationum species. Nam vacuationem multifariam partiuntur medici, sumuntq; eius differentias, interdum ab efficiente, aliàs ab euacuationis mensura, ab vtilitate quæ sequitur animali ex euacuatione, à materia quæ euacuatur, ab ipsius materiæ & corporis apparatu atq; dispositione, à loco à quo fit vacuatio, à distantia loci per quẽ fit vacuatio, à parte ægra, à malo quod per vacuationẽ abigitur, & à dignitate partis per quã fit euacuatio. Atq; vt singulas referamus, diuiditur vacuatio in spontinam & arte factam, à faciente vacuationem, sumptis differentijs. 1. libro Aphor. com.2. Mensuram verò respicit, diuisio vacuationis in minoratiuam & erradicatiuam, ex Gal.2.lib. Aphorism.comment.29. Sectio quoque altera, in mediocrem & immodicam, mensuram vacuationis notat. Dicitur autem immodica tripliciter: primo quæ ad syncopim ducit: secundo larga profusio, quæ immodicæ plenitudini proportione respondet, & hæc duo quandoque conducunt: tertio quæ vires corporis excedit, & hæc nunquam est ex vsu. Ab vtilitate autem diuiditur euacuatio, in naturalẽ & sympthomaticam: si nulla enim actione læsa contingat, & virium perstet robur, & in summa cum prouidentia de animalis salute fiat, est naturalis: contraria verò sympthomatica & præternaturã, libro de differentijs sympthomatum, in fine, autore Galeno. Sympthomaticam autem euacuationẽ, dupliciter audire oportet. Primo eã quæ fit à natura irritata, cũ ob morbi vehementiã, suum ordinem peruertit: vt cum humor expellitur ante coctionem. Secundo, quæ à solo morbo fit, nihil operante natura: vt pingue cum vrinis excretum, & contenta oleacea, furfuracea, foliacea, & orobina, ob calorem assantem.2.prognost. capite de vrina: & sudor multus à vi conuulsionis expulsus, primo Epidem. parte. 2. com. 26. fit etiam cum ob multitudinem quæ contineri non potuit aliquid excernitur, non à facultate expultrice, sed à defectu contentricis: vt si nolentes illachriment, aut pituita appareat circa obtutum, primo libro prognosticorum, commentario decimo: & libro quarto Aphorrisnor., comment. 52. autore Galeno. A materia verò quæ vacuatur, sumuntur vacuationis differentiæ: nam quædam omnes æqualiter vacuat humores, idest à nullo abstinet, sed quiduis obuium simultaneè educit: alia humorem, aut vnũ, aut duo eligit. Primi generis sunt venæ sectio, scarificatio, hirudinum, & cucurbitularum admotio, frictio, balneum, exercitium, æstus, inedia, & huiusmodi alia quæ omnes succos exhauriunt. Secũdo genere sola pharmacia cõtinetur, quæ vnum aut duos eligit humores. Nam quãquam in superpurgationibus,

omnes vi pharmaci ferantur, nō simultaneè, sed tractu temporis fit: reseratis osculis venarum, quæ ad intestina pertinēt, vt.3. lib. simplicium, capite vltimo, Galenus est autor. A materiæ verò vacuandæ dispositione, dicitur vacuatio quædā regularis alia coacta: nam tanta est quandoq; vacuandi necessitas, vt præcipuæ quædam regulæ artis, quæ vacuationem impediunt frāgantur. Exēplum esto, quòd ex artis regula, non est sanguis mittendus, si cruditas aliqua sit in primis venis, donec aut coquatur aut vacuetur: si quispiam tn̄ angina præfocaretur, aut lateris dolore ingenti cruciaretur, cruditate post habita, illico sanguis est ipsis detrahēdus. Ante coctionē quoque, & corporis præparationē, non est vtendū expurganti medicamento: si tn̄ humor membrū princeps obsederit (vt in aploplexia) necessitate coacti purgamus. Neq; id tamen sine regula facimus, sed ab alia præstantiori cogimur: quæ docet nos, ei quod magis vrget, quodq; maius periculū est adlaturū subuenire. A loco præterea, à quo humor decedit, sumitur diuisio vacuationis, in vniuersalem & particularē. Vniuersalis est, quæ vniuersum corpus euacuat: ex quo genere est venæ sectio, & sanguinis missio quæcunq;, & quouis modo facta. 4. Aphor. com. 2. autore Gal. Nec obstat, quòd 6. Epid. parte. 2. com. 9. apud Galenum, sectio venæ frontis, sit auxiliū locale: ita enim appellatur, quoniam caput magis vacuat quàm totum: & quoniam ante vacuationem, ex venis maioribus, atq; distantioribus, non licet eam venam incidere. Expurgatio præterea, quæ medicamento soluente fit, ab vniuerso corpore humores abducit: quanquam fiat etiam interdum, vt certa medicamenta soluentia, partes corporis certas magis respiciant. Colchicum quod hermodactilū vocant, crassam pituitam à iuncturis magis, quàm à reliquo adimit corpore, & est medicamen maximè conueniens omni morbo articulari, chiragræ, podagræ, dolori coxendicis, ac reliquorum etiam articulorum. Agaricus, & iris purgant thoracem, & pulmones, à viscidis, & putridis humoribus: quod paucis medicamētis est concessum. Colocynthis humores viscosos, à profunditate membrorum, magis quàm à vasis trahit, vt Paulus nos docuit sequētibus verbis. Interiora colocynthidis, vacuant præcipuè bilē & mucos, nō à sanguine, vt helleborus, & scamoniū: sed à neruis, & neruosis mēbris. Cōposita quoq; medicamēta, pari artificio, quædā huic, quædā illi mēbro expurgando magis sunt idonea. Pilulæ alephāginæ, de hiera, & stomatichæ, ventriculū: cochiæ, aureæ, & sine quibus, caput, & organa sensuū: pilulæ lucis oculos: de agarico thoracē, & pulmones: fœtidæ, & de hermodactilis, iuncturas purgant. Sunt etiā plura alia quæ autores scribunt, & nobis cōmodè habentur in vsu: quæ licet ab vniuerso corpore vacuent, hanc aut illam partem magis respiciunt. Vniuersum præterea corpus vacuat sudor, transpiratio, vomitio violentior, & exercitium, frictio, vigiliæ, curæ, æstus, balneæ calidæ, præsertim nitrosæ, sulphureæ, & bituminosæ. Ex accidenti quoq; vniuersum corpus, æqualius quā alia omnia, vacuat inedia: libro aduersus erasistratum, & .4. Aphor. com. 2. autore Gal. Nam licet venæ sectio vniuersum corpus euacuet, magis inanit vasa quàm membra: expurgatio, magis interna & superna

perna

perna, sudor magis externa, libro artis medicinalis, cap. 99 autore Gal: inedia verò cum omnibus corporis partibus deneget alimentũ, facit omnes corporis partes, æqualius à natiuo calore inaniri. Particularis verò vacuatio, ea dicitur quæ solã partem vacuat: atq; huius generis sunt, cerebri per palatum & nares purgatio: pulmonum screatio, leuis vomitio, mictio arenularum, aut puris, clyster, balanus, frictio partis per se, aut cum oleo digerente, balneũ particulare, perfusionem aut embrocationẽ vocant, ignitæ cucurbitulæ, ferrũ ignitũ, vesicantia caustica, & alia huiusmodi. Mos præterea est, particularẽ euacuationẽ interdũ nominare, eam quæ à toto corpore valde exiguum abducit: vt sectio venæ frontis. 6. lib. epid. citato: scarificatio, hirudinũ admotio, medicamẽta reserãtia ora venarũ, exiguus ab vtero sanguis, aut ab hæmorrhoide. Vacuationẽ præterea partiuntur medici, penes distantiã loci per quẽ vacuatur humor à parte affecta: atq; in tres diuidunt, in reuulsoriam, deriuãtem, & & euacuantem. Reuellimus per distantissima, deriuamus per proxima, euacuamus verò ex ipsa parte. Est autem reuulsio, humoris fluentis, aut fluxuri, ad cõtrarium reuocatio. Triaq; memorat cõtraria Galenus, ad quæ humorem reuocare possumus: supra scilicet & infra, dextrum & sinistrum, ante & retro: quibus addit libro de reuulsione Galenus, quartam differentiam, quæ est ab interioribus ad exteriora. Oportet autem in his differentijs, vt veram cõstituant reuulsionem, interuallum addere momentaneum venæ sectæ, à loco affecto: aliter omnis vacuatio esset reuulsoria, siquidem ab internis, ad externa humorem euocat. Si ergo hoc interuallum ita deficiat, vt vena secta adiaceat parti affectæ, euacuans est istiusmodi venæ sectio, non autem reuellens. Si verò non adiaceat vena, sed vicina sit: deriuatio appellatur. Hinc istiusmodi nomina interdum confundi mirum non est: quoniam in omni quantuncunque proxima loco affecto vacuatione, aliqua semper subest contrarietas: ob quam, scissio venæ frontis, remedium reuulsorium appellatur à Galeno, quinto Aphorismorum, commentario sexagesimo octauo. Verè etiam dixeris, aut esse deriuatorium (quoniam interuallum, quod est à fronte in occiput, non implet exactam reuulsionem) aut esse remedium locale, & euacuatorium, ex ipsa parte affecta, quæ caput est: vt scribit Galenus, sexto libro Epidemiarum, parte secunda, commentario nono. Sed quomodo reuulsionem, euacuationis speciem esse ponimus, siquidem eam ab euacuatione distinxit Galenus, libro artis medicæ, capite nonagesimo quinto, in hæc verba? " Ad hæc igitur ambo totum corpus " euacuare oportet, aut omnino ad contraria loca retrahere, quod patienti particulæ " influit. Quibus verbis, inflammationi medetur Galenus, aut totum corpus euacuando, aut humorem qui patienti particulæ influit reuellendo: quasi reuulsio euacuationis genere non contineatur. Dicendum verò, quòd quædam est reuulsio, quæ extra corpus vacuat humorem, atque hæc est, quæ vacuationi vt species supponitur. Alia verò est, quæ humorem è corpore non educit, quæ per calfactionem, frictiones, ligaturas, balnea, & leues cucurbitulas aduersæ parti

admotas obitur, de qua eò loci egit Galenus. Reuulsionem etiam ibi trifariam fieri dixit, in hæc verba. Retrocedet autem, vel impulsa, vel attracta, vel transmissa, vel vno horum aliquo modorum, vel omnibus. Libro autē.13.methodi, cap.9.duas tantum reuulsionis differentias memorat, in hæc verba. Quoniam igitur momentū omne curationis laborantis phlegmone partis, in redundantis in ipsa sanguinis vacuatione consistit: vacuatio autem hoc genus affectorum excogitata est duplex, aut translato ad alias partes, qui in ægra continebatur sanguine, aut foris à corpore expulso. Quæ tamen loca contraria non sunt. Nam primum membrum huius diuisionis bimembris, comprehendit primam & vltimam differentiam alterius trimembris: siquidem repulsio à parte ægra, fieri potest à facultate partis impellente, quæ prima differentia est: & à medicamento transmittente, aut repellente, quæ est vltima. A malo verò per euacuationē abigendo, vacuatio diuiditur in curatiuā, præseruatiuā, & eam quæ corpori sano debetur. Nā si sanum corpus est, & omni suspicione vacat, eæ tantum vacuationes sunt procurandæ, quæ sano homini conueniunt: recrementorum alui, & vrinæ, quotidie: sudoris, vel transpirationis, & sordis etiam crassioris quæ cuti & linteis adhærescit, perpetuo: sanguinis verò mensalis, à duodecimo in quinquagesimum annum. Cerebrum quoq; in homine sano, per palatum, per nares, per aures, & oculos: thorax, & pulmo, per lenem tussiculam, & vociferationem debent purgari. Quæ si rectè eant, sunt custodienda: si minus quàm oportet vacuētur, iuuanda: si magis, cohibenda. Quod si non integrè sanus homo sit, sed neuter, atq; ob id suspectus, quòd morbi semina concepta habeat: præseruatiua quæ futura mala auertat indiget vacuatione. Si verò iam ægrotet homo, vacuatione vtimur curatiua, non modo in morbo facto, verū etiam in fiente: in quo quæuis vacuatio, præseruatione non vacat. Nam vacuato humore, non solum præsens malum curamus, sed futuros etiā paroxismos prohibemus: futurorum autem est prouidentia, sicut præsentium affectionum medella, vt sæpe sæpius est à Galeno proditum. Verum quia corpus manifestè ægrum est, curatiua appellatur, nō præseruatiua, huiuscemodi vacuatio, vt libro Artis medicinalis, capite.99.Galenus est autor. A dignitate verò partis per quā fit euacuatio, dicimus quòd quædam fit per loca conferētia, alia per inidonea. Partē enim vacuationi idoneam, faciūt duo: ignobilitas partis, & effluxus commoditas. Cutis totius corporis est pars ignobilissima, nam licet vsum præstet tegendo corpori, nullam habet actionem. Ventriculus nobilior est, facilè tamen purgatur ob amplitudinem. Intestina sunt ignobilia, & commodè purgantur. Vesica commodum habet effluxum, & non est vsq; adeo vilis. Vterus omnia habet mediocria. Nares, ob situm (quoniā scilicet propè cerebrum, & in facie sitæ sunt, & organum olfactus custodiunt) ignobiles prorsus non sunt. Emunctoria quoq; sunt ignobilia, in quibus si abcessus erumpant, nullatenus sunt repercutiendi: retro aures, cerebri emunctorium situm est: in axillis, cordis & spiritualium: in inguinibus, iecoris & naturaliū membrorum: per ea enim loca, ceu ignobilia, solet natura principiū

membrorum,

membrorum sarcinam vtiliter deponere. Nec aliud est emunctorium, quam locus aptus emungendi, repurgandi, ac in se ipso concipiendi, principum membrorum recrementa. Quæ ergo per aliquod dictorum membrorum fit vacuatio, per loca conferētia fieri dicetur. Contra motus qui ad pulmonem, thoracem, aut cor inclinat, nec bonus est, nec per consentanea loca fit. Tot differentijs distributa vacuatio, traditur à medicis sparsim, & confusius quàm par foret: nos verò vtilitati studentes, in re tam fructuosa, in gratiam studiosorum oleum & operam impēdimus, & nulli hac in re labori pepercimus: vbi non de spontinis, sed de arte factis, spontinarum imitatione agimus: acturi postea de spontinis, vbi de crisibus sermo nobis inciderit. Sunt autem nobis singillatim omnes species examinandæ, quæ vniuersum scilicet corpus, aut partē aliquam solam euacuant: quæ à nullo humore abstinent: & quæ vnum aut duos eligunt. Interim verò reliquas differentias quæ circa hæc fiunt, vtilitatis, mensuræ, distantiæ, dignitatis, ac reliquas suis locis distribuemus. Tenent autem inter omnes alias principatum, venæ sectio, & expurgatio: de quibus primitus est agendum, ac de venæ sectione prius. Est enim venæ sectio, maximum, facillimum, celerrimum, ac securissimum auxiliū: quoniā sanguinis profusionem vbi sistere volueris, statim supprimes: ex dato verò pharmaco, metus est, ne aut plus iusto vacues, vel nullo pacto euacuationem moueas, aut si moueris non tamen sufficienter vacues, secundo libro de ratione victus in morbis acutis, comment. II. autore Galeno.

De peccato quantitatis & qualitatis. Et quod solus sanguis quantitate redundet.

CAP. V.

LICET vacuatio commune nomen sit venæ sectioni, purgationi, ac alijs: arctius quandoq; sumitur à Galeno, pro venæ sectione sola: vt nobis significet, speciem vacuationis eius humoris, qui sola quantitate exuperat: nomine purgationis dato humori alieno per qualitatem, vt. 2. lib. prognost. com. 14. Galenus est autor. Quantitate exuperat humor, qui præ multitudine substantiæ, aut vires degrauat, aut vasa distendit. Qualitate verò, qui exorbitantem aliquā qualitatem inducit: calorem, frigiditatem, & alias. Non potest autem vt supra diximus, vires grauare, aut vasa distendere, humor alter à sanguine: nam antequam hæc fiant, alter quidam ab eius humoris qualitate orietur affectus, libro de multitudine, autore Galeno. Solus ergo sanguis, quātitate exuperans dicitur: quoniā is solus multitudinis offensas infert, grauitatem scilicet, & tensionē. Reliqui humores, sua qualitate exuperantes, ac molestantes dicuntur, quoniam ex sui natura excedentes, & exorbitantes qualitates obtinent: quarum ratione nostrum corpus intemperant, & qualitatis vitia ab ipsis illata, anticipant nocumenta quantitatis. Quod non contin-

git sanguini, nam ob sui temperamenti familiaritatem quantuncunq; augeatur, nunquã est sua qualitate molestus: sed bene aliena aut accita, quotiẽs corruptus, aut plurimum alteratus, à sua desciuerit natura. Vnde qualitate redundans simpliciter, nõ redundans sua qualitate appellatur sanguis à Galeno. 3. lib. Methodi, cum vel calidus, vel frigidus, vel tenuis, plus iusto, minus ve, est effectus. Ex quo sanè intelligitur Galeni locus, secundi libri præsagiorũ, com. 14. vbi ita scribit. ὀνομάζω δὲ κένωσιν μὲν τῶν οἰκείων, ὅταν ὑπερβάλλῃ τῷ πλήθει. κάθαρσιν δὲ τὴν τῶν ἀλλοτρίων κατὰ ποιότητα. Quòd est. Voco autem vacuationem familiarium, quando exuperant multitudine: purgationem verò alienorũ per qualitatem. Vbi versio latina habet propriæ materiæ, nos significantius vertimus vacuationem familiarium, idest sanguinis: nam dictio Græca οἰκείος idem est quod familiaris. Vbi versio latina habet quantitate, nos vertimus multitudine. Primo, quoniã dictio Græca πλῆθος multitudinẽ significat. Secundo, vt de medio tollamus, vgonis, & aliorum distinctiones, de quãto, quod vocant speciali & generali, & alia inutilia sophismata, quæ hic cõminiscuntur. Quod verò purgationem definiat, alienorum per qualitatem: intelligatur, alienorum, idest succorum non familiarium: per qualitatem, idest quoniam qualitates sui natura habent excedentes. Quod clarius dixerat. 1. Aphor. com. 2. purgatio est humorum sua qualitate molestantium euacuatio. Sua (inquam) qualitate, non aliena: nam sanguis dum efferuescit, aut putret, non est purgatione vacuandus, etiam si qualitatis vitio morbum pariat: nam ea qualitas accita est nõ sua. Quod fortè aduertens Auicenna. 4. fen, primi libri, capite vigesimo, ex sanguinis corruptione sumpsit indicationem ad venæ sectionẽ, nõ ad purgationẽ, his verbis. Amplius in corporibus, quæ prolixas perpessa sunt ægritudines, caue tibi à phlebothomia, nisi sanguinis affuerit corruptio, quæ te ad hoc perducat, quoniã tunc phlebotomabis ea. Et cõsidera sanguinem, & si ipsum videris nigrũ & spissum, extrahe eum, & si ipsum videris album & subtilẽ eum illico constringe: quoniã in ipso existit vehemens timor. Sic etiam Galenus, semper vbi sanguinem corruptum dignouit, sanguinis missione est vsus. Libro primo ad Glauconẽ, capite de cura quartanæ, si crassus & ater sanguis exierit, sanguinem detrahit abũdãter, si flauus & tenuis profluat, statim supprimit. Nono libro methodi, iuueni qui febre continente, ex sanguinis putredine decumbebat, sanguinem missit, vsq; ad animi deliquium: nec tamẽ alicuius meminit expurgantis medicamenti. Latius verò & apertius, id scripsit. 6. lib. de morbis popularibus, parte tertia, comment. 29. vbi recenset historiam cuiusdam mulieris extenuatissimæ, quæ octo mensibus menstrua caruit purgatione, & plurimo denum sanguine valde corrupto per venæ sectionem detracto, pristinam sanitatem recepit. Cuius hic ego verba, quoniam ad multa sunt posthac vtilia futura, scribere decreui: quæ ita ad verbum habent. At qui ego cuidam muliérculæ, iam octo menses purgationis menstruæ suppressione laboranti, extenuatissima cum esset, haud exiguo detracto sanguine, breuissimo tempore proprium habitum restitui, sicut & alias

non

" non paucas eodē modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neq; enim
" erat ignobilis) fuit valde celebre. Ipsi quidem rescissa vena, & medicis ex eo reme
" dio futuram utilitatem firmiter polliceri verentibus. Quin etiam nonnulli mihi ad-
" uersari audebant, non solum propter mulieris maciem, sed etiam propter inappeten
" tiam, ex venæ sectione sequuturam esse noxam affirmantes. Profectò hæc melius
" est longiori sermone persequi, quàm utrius prodici Hippocrates mentionē fecerit;
" diligenter inuenire conari: verum ut supra iam dixi sæpius, recentiores medici, ad
" magis sophisticam doctrinæ speciem deflexerunt, ægrotis euenientia, diligenter ob-
" seruare, & ipsorum affectus, causasq;, ex quibus curationis inuentio acquiritur, in-
" dagare negligentes. Et ipsa verò per experientiā, in muliere quàm memoraui con-
" firmata est: siquidem primo die sanguinis sesquilibram detraxi: rursum postero die
" libram vnam: tertio verò nō multo post semilibra, erant enim vnciæ octo. Sophista
" quidem hæc legens, quæret quis ex Græcis vnquam libras, aut quis vncias nomina-
" uit? Medicus verò, & quæ alia signa præter cohibitos menses, venæ sectionem indi-
" cēt, scire auebit. Illa igitur & ego recensebo, sophistis ut valeant nuncians. Quo
" niam scilicet ipsius venæ eminebant, sanguinis plenæ, colore liuidæ: rescisso autē vas
" culo, liquidæ pici, & colore, & craßitudine, similis sanguis emanabat: ob id ipsum
" sanè, multò magis visus fuit largiter esse euacuandus. Ex quibus tum Galeni, tum Auicennæ verbis, apertè constat, quòd à sanguinis corruptione, sumitur semper indicatio ad venæ sectionem, non autem ad expurgationem. Quod sanè de ea sanguinis corruptione intelligas velim, quæ in naturæ gratiam redire potest: nam exonerata natura à maiori sanguinis parte, reliquam corrigit ac restituit. Quando verò adeo corruptio creuit, ut sanguis redire nequeat: iam tunc sanguinis mißio nō conducit. Primo, quoniam vires non constant cum tanta corruptione. 6. epid. par. 3. com. 43. autore Galeno. Secundo, quoniam is status desijt esse plenitudo, in qua venæ sectio conuenit, 2. Aphor. com. 17. Tertio, quoniam ablata est spes, reducendi sanguinem relictum in corpore. Quarto, quoniam huiusmodi sanguis, insigniter mutatus est ad naturam humoris biliosi, aut melancholici. 6. Epidem. par. 3. com. 40. quibus potius pharmacum, quàm venæ sectio est ex vsu. Sanguis ergo, ut quò fluxit oratio conuertamur: siue quantitate exuperet, siue qualitate morbum pariat, (dum modo reduci poßit) semper est venæ sectione vacuādus: expurganti verò pharmaco nequaquam. Nam apud Galenum, nō cuiusuis qualitatis peccatum, purgationem poscit: sed eius tātum humoris, qui sua natura, qualitates exorbitātes sortitur, ut diximus. Quare per hæc verba, purgatio est humorū, sua qualitate molestātium euacuatio: & per ea item, purgatio est vacuatio humorum alienorū per qualitatem: nihil aliud Galenus intellexit, quàm quòd purgatio, conuenit alijs tribus humoribus à sanguine: venæ sectio verò, sanguini, aut solo, aut omnium massæ. Nā præter iam dicta, alienum opposuit familiari Galenus. 2. prognost. citato: solus autem sanguis est familiaris, & qualitates mitißimas habet: tres ergo reliquos appellauit alienos.

Sed

SED scrupus est, cur sanguinem tam solicitè venæ sectione educat Galenus, purgatione nequaquam? Memorant enim autores, non pauca medicamenta, quæ sanguinem purgant: de quibus meminit Actuarius, libro de Compositione medicamentorum: & Aëtius libro tertio Tetrabibli, capite. 55. vbi ita scribit. Sanguinem purgat porri capitati succus, mercurialis, viola alba, malua siluestris, & saluia. De minori præterea centaurio scribit Dioscorides, tertio libro, quòd eius decoctum per clysterem infusum sanguinem trahit. De erui quoq; farina, scripserat lib. 2. cap. 11. quòd si largius in cibo aut potu sumatur, sanguinem cum torminibus elicit per vesicam, aut aluum. Periclymenum præterea, & erythrodanum, vrinas cructas eliciunt. 7. & 8. libro de Simpl. medic. facult. autore Galeno. Cur ergo istis medicamentis sanguinem non vacuamus? Huic nos difficultati respondemus, quòd sanguinem purgantia medicamēta, multipliciter apud autores sumūtur. Primo pro mundificantibus ac defæcantibus sanguinē à sua turbilitate & fæculentia: vt enim vinum turbatum, lacte amigdalarum permisto, mundum redditur & clarum: & sacharū aqua dissolutum, misto albumine: ita & sanguis clarescit, succo porri capitati, mercuriali, viola alba, malua siluestri, saluia, & etiam alijs eadem facultate insignitis. Sanguinem præterea quædam medicamenta dicuntur purgare, quoniam humores sanguini permistos, ex quibus sanguis vitiatur, vtiliter vacuant, & ab illis sanguinem mundum reddunt. Manna, casia fistula, mirobalani, & fumaria, quibus vtitur Auicenna prima quarti, in curatione febris sanguinis, vt humores vitiosos & adustos separet: & sanguinē ab eis mundum reddat. Adhæc sanguinē purgantia appellant, quæ valida vi aperiēdi prædita, venarū ora ita recludūt: vt sanguinem abūdè profundāt: qualia sunt periclymeni tum fructus, tum folia, lib. 8. Simpl. capite proprio, autore Galeno: & omnia medicamenta superpurgantia, lib. 3. Simpl. capite vltimo. Nam huiuscemodi, præter vim expurgandi, vires habent apprimè incidentes, excalfacientes, vlcerantes, & venarū ora, similiter ac scalpellum aliquod aperientes. Vtimur autem cōmodè sanguinis turbulentiam excolantibus, inter quæ principatū tenent mercurialis, & malua, suntq; multiplicis vsus apud medicos. Vtiliora verò ac efficaciora habentur secundo genere memorata, quæ vitiosos humores permistos à sanguine elidunt. Superpurgantia quoq; & vlcerantia nōnunquam sunt ex vsu, per clysteres præsertim infusa, quotiens dysenterias & sanguinis profluuia mouere est animus: vt in schiadicis apud Auicennā. 22. 3. cap. 27. & apud Galenū. 7. Simpl. capite de minori cētaurio. Quæ autem verè dicuntur sanguinem purgantia, ea sunt quæ aliorum purgantium more, vim trahendi sanguinē ad se, ab alijs humoribus secretū habēt. Quibus an vti cōueniat, manifestū facit Galen. lib de Purgant. medic. facult. vbi ita scribit. Sed quæres forsitā & tu, num aliquod medicamentū statim à principio sanguinē educens inueniatur? Inuenitur sanè, nec eo quisquā inuento vteretur. Quamobrē inquies fortasse? Quia hoc iugulare, non purgare homines foret. Nā quæ purgāt, purgantia passim idcirco nūcupātur, quòd sanguinē ab ante dictis

humo-

" humoribus purũ cõstituãt. At qui nemo est adeo prudẽs medicus, vt vniuersum sanguinẽ euacuare, reliquos autẽ humores intus omittere velit. Quare medicamenta, quæ per venas intestinorũ & vẽtris sanguinẽ deijciũt, venenis adnumerãt. Consentaneũ autẽ erat, si modò quæ doces vera sunt, neq; hæc primo sanguinẽ euocare. Quibus autẽ nominibus eiusmodi medicamenta nũcupentur, etiam si constãter scirem, literis cõmendare nolim. Illud tamẽ quod in thracibus Bithyniam incolentibus, me adhuc puero contigit, sine periculo cuiusquam dici potest: Inuenit homo quidam herbam, quam si quis assumpsisset, sanguinem primo, tum vitã emittebat. Multis itaq; hoc pacto morientibus, cum facinus hoc diligenti inquisitione dignũ arbitrarentur, herbarium comprehẽdunt, & ad gentis magistratum ducunt. Is cum non solum hominem necare studeret, sed & siquis alius herbam aut didicisset aut docuisset, à nullo se quidem ipsam didicisse veneficus asseruit. Verum in suburbanum cum aliquãdo suillum iecur deferret, vrgẽte vẽtre, super herba quadam iecur deposuisse, quod aliquãto post cum sustulisset, vidisse ex vniuerso iocinore sanguineos riuulos ad herbam confluere. Ex hoc coniectura facta corpori sanguinem ea detrahi posse, periculo mox in obuio quodam facto, vt verum comperit, quod fore sperarat, ad malos vsus deinceps transtulisse: se tamen alicui alij eam monstrasse negauit. Hæc herbarius ille diu inter quæstiones habitus retulit. Populi verò magistratus, cum plurimam illis in locis nasci hanc herbam ex rei dictis accepisset, vinctis oculis ad supplicium ipsum duci iussit, ne cui inter eundum herbam indicaret. Ex his ergo lepidum caput multa medicamenta eam vim habentia vt sanguinem à principio statim eliciant, inueniri constat. Reticere autem ipsa melius est, quemadmodum & alia venena tacent quicunq; ratione aliqua præditi sunt. Quibus Galeni verbis, dilucidè cõstat, sanguinẽ hac ratione purgãtibus minimè vti licere. Sed si solo sanguine abũdante fit interdum plenitudo, nonne solius sanguinis detractione commodior tunc vacuatio fiet, quàm si omnes cum sanguine succos haurias? Dicẽdum, quòd sanguis adeo est familiaris, & naturæ amicus, vt eius supra alios excessus nunquam vitiet proportionem, sed eam potius perficiat. Contra verò reliqui à sanguine succi, non plusquã pro sanguinis cremẽto cõueniat debẽt cõgeri: ob idq; satius semper est, omnes venæ sectione adimere (vt qualis antea erat, talis post vacuationẽ maneat succorũ proportio) quã ex vnius, aut duorũ purgatione, ꝓportionẽ vitiare. Adde quòd cacochimia sanguinea, totius massæ est vitium, & semper cum sanguine reliqui succi vnà putrescunt: tum quoniam cum minori sint copia, à sanguine putrente facilè aguntur in putredinem: tum etiam quoniam minus à natura custodiuntur, quare omnes præstat venæ sectione vacuare. Accedit quòd venæ sectio redundantem sanguinem vacuat, & reliquum relinquit inalteratum; & omnis extrariæ qualitatis expertem: pharmaca verò, & inter ea potißimè illa quæ sanguinem purgant, adeo sunt nostræ naturæ contraria, vt venefica qualitate nos afficiant; & corpus exangue reddant.

Quòd

Quod in plenitudine quandoque purgamus, & in Cachomia sanguinem mittimus, gratia aliarum vtilitatum quæ præter euacuationem concurrunt. CAP. VI.

Simplici plenitudini, aut si mauis dicere sanguinis cremento, siue integer is sit, siue corruptionis particeps, venæ sectio conducit. Simplex verò reliquorum succorum cacochimia, purgatione non aliter est demenda. Vtriusq; complicationi, vtroq; est vtendum auxilio, venæ scilicet sectione & purgatione. Atq; hæc sũt vera & perpetua ab ipso humore vacuando sumpta indicatione. Veteres verò quãdoq; ad alia quæ magis vrgẽt respiciẽtes: purgatione vtuntur, vbi opus esset venæ sectione: & vbi opus est purgatione, venã interdum secant. Quarto enim libro de Sanitate tuenda Galenus, ita scribit. Quòd si quis vel propter ætatem, vel timiditatem, permittere se medico ad sanguinem vllo modo detrahendum nolit, huic deijcienda largius aluus est. Aut si id quoq; suspectum habet, alia ratione educendum superuacuum est. Quibus Galeni verbis, apertè intelligimus, quòd vbi morbus sanguinis mißionem postulauerit si vires eam non sustineant, aut propter ætatem, aut alia quauis ratione, aut si æger non pareat medico iubenti venam secare, quod sæpe sæpius contingit: tunc purgatione est vtendum quæ bilem vtramq; & pituitam vacuet, aut istorum vnum, aut duos. Satius enim est, vt solus sanguis redundet, quàm cum eo cæteri. Et pars insuper plenitudinis demitur per eam expurgationem. Et minori præterea coangustatione deinceps tenentur humores quàm antea. Quòd si ex plenitudine & cacochimia permistus sit affectus (vt in eo corporis statu de quo Galenus agit loco citato, vbi vtroq; est opus auxilio) huic aluus largius est deijcienda, quàm si venæ sectioni daretur locus: vt nimirum sola purgatio, vtriusq; vacuationis vsum sufficiat. Si purgationem verò pariter ac venæ sectionem, aut renuat æger, aut non sustineat, alia ratione educendum superuacuum est: inedia, frictione, balneo, aut huiusmodi aliquo digerente: quo si non breui, at longiori tempore pristinam corporis habitudinem homo recipiat. Hanc Galeni sententiam barbarissimè transtulit Auicenna, lib. 4. de Cura febris sanguinis in hæc verba. Si autem non præparatur aliquid eorum (id est si nõ fit phlebothomia, aut manus aut frontis, quas proximè indixerat) & hoc propter accidens, quod prohibet (id est propter ætatem, aut imbecillitatem, aut quoniam æger non vult) tunc fac solutionem ventris secundum modum qui est in causonide. Parcant quibus delicatiores sunt aures, nobis enim semper est animus vtiles sententias ipsißimis autorum verbis referre, ne forte nobis quispiam falsitatis, aut mendacij crimen imponat.

Contra verò in cacochimia sanguinem interdum detrahunt autores, citra sanguinis redundantiam: non habita cacochimiæ ratione, sed ob causam aliam adiun-

« ctam, vt scribit Galenus.3. lib.de Locis affectis cap.6. in hæc verba. Vbi verò so-
« lum cerebrum infirmius (quòd ad hanc dispositionem attinet) sanguinis detractione
« non indiget, quanuis ob aliā quampiā causam sanguis mitti possit. Potest autem multiplex alia causa esse, quæ nos ad sanguinē detrahēdum impellat. Prima, vbi vitiosus humor sanguini sit vehementer permistus, quod in morborum initijs raro contingit; frequentissimè in augmēto, & statu, vbi iam præcesserunt aliqui naturæ cum morbo conflictus, in quibus humores agitari, & sanguini permisceri assolent. Sic autores in plurimis morbis à cacochimia natis, sanguinem non mittunt, donec signa affuerint, quæ humorē cum sanguine confusum esse declarent. Sic Auicēna capite de cura quartanæ, vt sanguinem mittat coctionem desiderat in quartana: non quòd sanguinis missio coctionem poscat præeuntē, sed quòd argumentum sit permistionis melancholiæ cum sanguine. At in hoc statu, sanguis est iam vitiosus redditus ob permistionem praui, quare meritò detrahitur: dixit enim libro de multitudine Galenus, humorem aliquem vitiosum reddi posse, permistione, aut alteratione. Quare cum Auicenna quarta primi, cap.20. in febre sanguinis coctionem requirit vt copiosa fiat phlebotomia, sine qua exiguum sanguinem educit: de febre à sanguine melancholico, aut phlegmatico, vt coctione is sanguis fluxilis reddatur, est audiendus. Alioqui sibi ipsi pugnaret, qui .1. 4. tractatu. 2. cap. 7. ita scribit. Et scias
« quòd phlebotomia quando est intentio sanguinis, non est ex genere eius in quo spectatur digestio, nisi in humoribus alijs. Locus verò è .4. 1. ne hic desideretur, ita habet. In febre autē sanguinea necesse est vt euacuatio fiat minutione non superflua
« in principio, & superflua cum affuerit maturatio febris, quæ multoties remouetur
« in hora phlebotomiæ. Mittunt secundo sanguinem autores, ob solam reuulsionem & retractionem humorum in contrarium, etiam vbi sanguinis adiectionem alioqui optaremus. Quod maximè fit, vbi morbū magnū, aut ingens damnū auertere curamus: vt in fluxu sanguinis narium immodico, in quo sanguinem non alia ratione detrahit ex cubito Galenus.5. lib. Methodi cap.3. & libro de Sanguinis missione cap. 11. quàm vt humor in contrarium auocetur, & impetus fluentis sanguinis sedetur. Sic in screatu, mictu, vomitu, & secessu sanguineo, immoderatis mensibus, & sanguinis ex quauis parte profluuio, sanguinē aliorsum vacuamus, gratia auertēdi fluxū. Sic in vehemētissimo dolore, à quacūq; is nascatur causa, materiali, immateriali, aut flatulēta, sanguinē mittimus, ne quòd fieri sæpe solet, dolor sanguinem accersat, & phlegmone excitet in parte dolēte. Discrimen verò est, nam si ingens à sanguine concitetur dolor, ad animi deliquium vacuamus, primo Aphorismor. comment.23. si à vitioso verò humore, aut flatu, sola sanguinis detractione est opus, ne in dolentem partem accurrat: hoc autē fit magis, pauco & ex interuallis misso sanguine per loca distātissima: non enim accumulata aliqua tūc indigemus minutione, vt humoris retractio fiat. Sic in casu ab alto & percussione, sanguis detrahitur, non multitudinis gratia, sed futuræ multitudinis in parte affecta. Sic in omni phrenitide, etiam à

sola bile, sanguinem detrahunt Zoar, Auicenna, Thralianus, & Galenus, 13. lib. Methodi, & Paulus in Erysipelate cerebri: quantuncunq; reclament Mesues & Gentilis, qui in biliosa purgant, & non phlebotomãt. Neq; enim sat est, frictionibus, clysteribus, & vinculis artubus iniectis, reuellere in hoc atrocißimo morbo, nisi sanguinis etiã mißione vtaris: hæc enim summũ reuellens est, apud Gal. 5. Meth, cap. 3. & lib. de sanguinis mißione, cap. 11. Quin non modò in calidis, sed in frigidis etiam cerebri affectionibus (vt in lethargo incipiente) sanguinis detractione ob reuulsionẽ vtitur Gal. 13. lib. Methodi ante finẽ, vbi ita ad verbũ scribit. Quin etiã in lethargicis, nemo est qui non capiti applicet auxilia. Nam & id vitium contrariũ quodãmodo, secũdum speciem phrenitidi est: gignitur autem in capite, in quo scilicet princeps animi pars residet. Ergo cum humor qui in capite redundat frigidus est, insensibilitas, immobilitasq; hominẽ opprimunt: cum verò calidus est, perpetuus potius motus, vnà cum rationis noxa. Accidit enim (veluti demõstratũ in libris his est) ex frigore segnitia, ex calore immodicus motus, ex humoris verò vitio demẽtia. Itaq; incidenda in talibus affectibus vena est statim ab initio: si modo tã valens virtus sit, vt sine noxa mißionẽ sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorũ quæ de secanda vena retulimus, sicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio in qua sit extremus calor aut frigus. Atq; hoc quidẽ cõmune vtriq; vitio, & ei quod cũ sopore, & ei quod cum vigilijs incidit. Commune præterea vtriusq; est, vt oxyrrhodinũ in principio admoueas: nã repellendus à capite humor est quisquis is fuerit. Ex quo nos Galeni loco colligimus, quòd in initio cuiusq; inflãmationis periculosæ, vt reuellatur & succrescat minus, sanguinẽ mittere expedit, siue calida ea sit, siue frigida inflãmatio. Nam quòd quarto continentis citat Rasius ex Galeno, in pleuritide ex mera cacochimia orta, sanguinem nõ fore detrahendũ: nec verũ est, nec vllibi apud Galenũ legitur. Quanquã & Rasius ipse cõmodè interpretetur locum eum, de venæ sectione vacuante, non reuellẽte. Quòd item in angina biliosa, & pituitosa, iudeus quidã vetuit sanguinem mittere: reprehenditur merito tertio libro continẽtis à Rasi. Quòd verò Auic. 9. 3. cap. 11. in quadam specie anginæ, ex pituita à cerebro descendente, orta in fine algasamat, idest supra amigdalas, & ad partes faucium ac colatorij, vetat sanguinẽ mittere ante declinationem, quoniã plus de pituita ex sanguine misso decurrit, & hominẽ præfocat: difficile est admodum. Nam venæ sectio est validißimũ reuellens in quacunq; materia, & ex eius emißione sanguis statim affluit, & omnes cum eo humores feruntur ad locũ affictum & dolentem: quare is Auicẽnæ locus suspicione non vacat. Quòd itẽ in sanguinis sputo ex bile, aut acri defluxione, caueãt à venæ sectione, Alexander, Paulus, Auicẽna, & Hippocrates. 6. Epid. par. 3. com. vlt. intelligendum est, si affuerit paucitas sanguinis, & humoris deprauati ingens multitudo. Et tũc quoque erit adhibenda Galeni prouidẽtia, qua vtitur. 5 lib. Methodi, cuius nos verba ad finem huius capitis referemus. Sanguinem præterea ex talo mittit Galenus, libro de sanguinis mißione, vt

cohibitam

cohibitam mestruorum vacuationem promoueat. Est enim in venæ sectione, vis vocandi ad se, sicut auertendi ab alio. Quin ob id auertit ab alio, quoniam ad se trahit: nec magis potest ex cubito detractio menses arcere, quàm quæ ex talo fit mouere.

Sanguinem præterea interdum mittunt autores, gratia refrigerãdi vniuersi corporis habitum. Qui refrigeratur ex sanguinis missione duplici via. Primo, quoniã calidus humor, ex quo corpus incalescebat, per eam vacuatur: vt in dolore capitis ex bile, in febre tertiana, in causo, aut in ijs qui ex immodico vsu pharmacorum calidorum, aut ex febriũ diuturnitate, sunt supercalefacti, vt notat expertissimus Nicolaus capite de cura quartanæ, dum interpretatur verba illa Auicennæ, & in fine quartanæ, si necessaria fuerit phlebotomia, aude super ea. Secundo refrigerat venæ sectio, cum sanguis ad animi vsq; deliquium effunditur: syncopam enim perpetuo comitatur corporis refrigeratio. Qua certè ratione refrigeramus febres sanguinis ardentissimas. 1. Aphor. com. 23. & 9. lib. Methodi, cap. 4. & libro de sanguinis missione capite duodecimo. De ijs enim ardentibus apertè loquitur Galenus, quæ ex feruentis sanguinis copia acutissimè accenduntur: non de causo atq; ardẽte ex bile, quod quidam existimant: nam in hac non est sanguis adeo intrepidè mittendus, vt in syncopin cadant ægrotantes. Nec quisquam ex probatis medicis, tam fuit audax, vt plurimum sanguinis in hac febre funderet, tum quoniam ingens in ipsa est cacochimia, tum quoniam experimenta infœliciter respõdent, dũ largius detrahitur. O quanta exẽpla nos oculis vsurpauimus, & vtinam (iuxta Galeni cõsilium 9 lib. Meth.) omnes qui docere scribereve, aliquid sunt aggressi, ea prius operibus ostẽdissent: sic enim paucula quædam falso dicerentur, & hominum saluti bene esset consultum. Si refrigerãdi ergo gratia, in causo est mittẽdus sanguis, primo modo refrigerabimus, & cũ formidine semper: ne bilis ex largiori, quàm deceat profusione amplius excãdescat. Atq; hæc certè causa est, quòd Græci in causo nõ præcipiũt venã secari Auicẽna verò reformidat, & vetat. Sed de hac re, infrà cap. scilicet. 17. scribemus.

Sanguinem adhæc mittit Gal. 2. Aphor. com. 29. vt minorem reddat materiã, & quod reliquum est facilius vincat. Sic in omni febre putrida, venæ sectione minorat Galenus, vndecimo libro Methodi, vbi ita ad verbum scribit. Saluberrimum autem vt prædiximus est, in febribus venam incidere, non continuis modò, verum etiam alijs omnibus quas putrescens humor concitat, vbi præsertim nec ætas, nec vires prohibent. Leuata nanq; quæ nostrum corpus regit natura, exonerataq; eo quo velut sarcina præmitur, haud ægrè quòd reliquum est vincet. Itaque proprij muneris haud oblita, & coquet quod concoqui est habile, & excernet quod potest excerni. Ex quo loco, nolim quispiam intelligat, in omni febre particulatim sanguinem esse mittendum, plurimæ enim sunt, in quibus sanguinem mittere minimè expediet (cum scilicet vrina aquosa extiterit, aut cum citrina igneaq; sit, ex Auic. 1. 4. tract. 2. capite septimo) sed intelligatur Galeni locus, quòd in omni febrium genere

sanguis mitti debet, vbi cum humore peccante plenitudo aliqua fuerit adiuncta: copiosa quidem si plenitudo fuerit ad vasa, minorans verò si plenitudo fuerit ad vires: vt parte materiæ detracta, natura reddatur potentior supra residuam. Si verò neutra affuerit plenitudo comes: & aut affuerint impedietia: aut defuerint alia quæ ad sanguinē mittendū cohortent: sanguis detrahendus non est. Venam præterea secat Biesius, lib. 6. Theorethicæ medicinæ, vt partem alimenti subtrahamus. Natura enim minus impedita in conficiendis multis alimētis, tota cōtra morbū conuertitur, & breuius eum superat: si vires præsertim plurimū constent, & de sui iactura exiguam indicationem exhibeant: qua certè ratione, inediam, & victus etiam tenuitatem cōmendant medici. In hac tamen sanguinis ducendi ratione, temeritas multū officeret. Sanguinē præterea ex vena secta interdum vacuamus, gratia deobstruendi, & inhibendi putredinem. Nam eorum (inquit). 9. lib. Methodi. Gal. qui ex sola obstructione febricitarūt, nemo in putredinis febrē incidit, qui prius sanguinem miserat. Qua certè ratione, in omni febre putrida particulatim, apud quosdam potest conuenire mißio sanguinis, vt obstructio tollatur, & inde nata putredo inhibeatur. Facienda tamen prius distinctio est de causa obstructionis, nam cum alia ex abundantia, alia ex qualitate succorum, scilicet qui lenti aut craßi sunt incidat: in ea quam copia facit preferetur sanguinis mißio, in ea verò quæ ex succorum qualitate consistit attenuantiū vsus, non autem venæ sectio erit ex vsu, vt decimo libro Methodi, autor est Galenus. Vtiliter præterea Matthæus sanguinem mittit, in antiquis obstructionibus hepatis, à crassa, viscosa, atq; ægræ mobili materia ortis, vt ex venæ sectione quæ omnes humores agitat, impacti in iocinore humores initiū motus accipiāt, & pharmaco statim exhibendo leuius pareant. Hunc motum in alijs morbis, decoctis, & serapijs calidis, ac aperientibus machinamur: quorum tamē exhibitio, in valida obstructione iocinoris, non censetur secura, ob prohibitam euentationem, & supercalefactionem eiusdem. Statim enim ac iecur obstructum est, difficile euentatur ac refrigeratur, periculumque sibi nō exiguum ex calefacientibus impendet. Quare satius est, vt motum expurgationi necessarium, demus humori, venæ sectione, quàm calidioribus & maximè incidentibus ac detergentibus medicamentis, quibus in antiqua hac obstructione opus foret. Atq; id est, quod sub compendio dixit Auicenna. Sed cum antiquatur opilatio, indiges phlebotomia basilicæ & solutiuo. Phlebotomia scilicet vt cōmoueat, & solutiuo vt vacuet materias quæ moueri cœperunt. Idem Matthæus capite de phrenitide, sanguinem mittit tentandi gratia. Non tentat autem si conferat, aut non: est enim venæ sectio vehemens præsidium, potiùs curando, quàm tentando seruiens. Ob idque secundo acutorum Hippocrates, fomentis tentat, venæ sectione curat. Tentat ergo tantillo sanguine extracto, an noxius humor exppellatur: in lepra sanguis arenosus: in quartana niger, & crassus: nam si tenuis ac flauus exierit, statim

est

est supprimendus apud Gal.1. ad Glauconem, capite de cura quartanæ, quid autem est hoc aliud, quàm tentare. Tot percensuimus venæ sectionis vtilitates, vt nullus planè videatur morbus, in quo eius non pateat vsus: si non vacuandi, diuertendi, refrigerandi, deobstruendi, minorandi, commouendi, alimentum subtrahendi, sin minus vtilitas non deerit tentandi. Quod certè in magnum artis medicæ ludibrium verteretur: nec enim opus esset ægro sanguinis detractionẽ postulanti, medici consilio, qui huius aut illius vtilitatis ratione, sanguinẽ detrahendũ fore nunciaret. Sat est sciant ægri, in omni morbo sanguinis detractionẽ, hac aut illa ratione esse profuturam: nec plurimum referre si doctum medicũ accersant, aut cuiuis illiteratissimo se committãt: quin quòd & ipsi ægri sine medico sanguinem mittẽtes, non errabunt. Secus verò res habet, & magno semper est opus artificio, nec enim in omni morbo opus est vacuatione, sed in eo qui ab humore duxerit ortum: nec est in hoc semper vena tundenda, sed (iuxta præceptũ Gal.4.lib.de sanit.tuen.) si bonus sanguis exiguus sit, reliquus verò succus, aut plurimus, aut à sanguinis natura valde recedens fuerit, sanguis nullatenus est detrahendus. In contrarijs statibus audaciter fundendus. In medijs verò parciùs, aut largius, prout huic, aut illi extremo magis accesserit mitti debet. Medici verò in vtrisq; officiũ erit, omniũ indicationũ vires perpendere, & omnia librare, quæ venæ sectionẽ hortãtur, & dehortãtur. In quo examine si in præsẽtia cacochimiæ, cõiecerit vltra euacuationẽ aliquas ex dictis vtilitatibus cõcurrere, quæ iunctæ præponderẽt noxæ cacochimiæ: vena est secanda, ipsius cacochimiæ interim indicatione non spreta: ipsi enim quoniam non leuiter indicat, aliquid semper est condonandum. Condonabimus verò, si sanguinẽ cum formidine, & quòd dicunt cum cautela vacuemus: tantũ abest vt ad animi deliquiũ huiusce status ægrotos ducere permittamus. Si verò indicatio à cacochimia, & sanguinis paucitate, vtilitatibus dictis præponderet, alia ratione vacuandũ superuacuum est, non phlebotomia: & si multũ vrgeat sanguinis detrahendi vtilitas, bona prius victus ratione cacochimia emendetur, & ad probiorem succum redeat: quibus sic reductis, detrahere sanguinẽ poteris. Hac etenim fuit vsus prouidẽtia, Gal.5. Methodi, in acri ad pulmonem distillatione, salsa nimirum, aut biliosa: in quibus postquã victus salubrẽ institutionẽ adhibuit, & medicamenta quædã ei morbo congruẽtia indixit, ita scripsit. "Cæterum de mittendo his sanguine, scire illud licet, quicunq; parum habere sanguinis videbũtur, ijs ad quendam succũ probiorem (sicuti prædixi) reductis, detrahere sanguinem poteris: tũ rursus reficere, denuoq́; si res suadet sanguinẽ mittere: potissimũ quibus veluti limus quidam vitiosus & crassus totus est sanguis. At qui validi sunt, multiq́; sanguinis, ijs statim à principio est detrahẽdus." Alexãdro verò & Paulo hac prouidentia nõ vtentibus, sed prorsus sanguinis detractionẽ cauentibus in hæmothoisi ex valde acri destillatione orta, non est standum. In eundem errorem quanquam subobscurius videtur concidisse Auicennas, decima tertij, tractatu tertio, cap.6. in hæc verba. "Cum ergo accidit sputum ex catarrho, & nõ est catarrhus

acutus, pũgitiuus, valde colericus, phlebotometur homo statim. Quasi velit dicere, quòd si destillatio est acris, pungens, & valde biliosa, non detrahatur sanguis. Nam licet verum sit, quòd indicatione sumpta à cacochimia, bilis impediat sanguinis detractionem in spuentibus sanguinem, apud Hippocratem sexto libro de morbis popularibus, parte. 3. sententia vltima: præponderat tamẽ vtilitas retractionis, & diuersionis, ob morbum magnum, ptisim scilicet impendentem. Aduertant ergo iuuenes, quòd nonnunquam vincit indicatio à cacochimia, quæ sanguinis mißionem dehortatur: interdum magis præponderant vtilitates, aut vna aut plures, quæ venæ sectionem postulant. Rarumq́; est morbi genus, in quo de sanguine mittendo non sit autoribus lis orta, conueniat ne an secus: & quidam conuenire, alij minimè contendũt, ingẽtesq́; in vnoquoq́; genere tragœdias excitant: quas magna ex parte infœliciter absoluunt vtriq́;. Nullum enim est genus morbi ab humore natũ, cui sanguinis mißio non poßit conuenire, si vtilitates præponderent cacochimiæ: contra verò, si cacochimia præponderet vtilitatibus. Exemplum esto præter ea quæ dicta sunt, in febre tertiana, quartana, & quotidiana, siue continuis, siue intermittentibus: in quibus suapte sponte sanguis non est detrahendus, nam vitiosus humor qui ipsas committit, purgari potiùs petit. Et ideo capite de tertiana, de sanguinis mißione non meminit Gal. Et capite de cura tertianæ nothæ, non iußit sanguinẽ detrahere, nisi sanguinem mittere oporteat: scilicet ob alias quæ id suadeant vtilitates. Et capite de cura quartanæ, non permisit sanguinem mittere, nisi sanguis vehementer superabundans appareat: & si vena incisa is qui fluit, niger videatur ac crassus. At quis non videt in vnaquaq́; harum febrium, quotidie accedere vtilitatem venæ sectionis, non semel aut bis, sed interdum etiam pluries: aut quia plenitudo coniungitur cacochimiæ, aut quia humor vitiosus est permistus sanguini, aut quoniam materia est multa, minoratione indigens, aut gratia deobstruendi, ac inhibendi putredinẽ: aut quoniam ex febrium diuturnitate, ac pharmacis calidis, sanguis supercalefactus indiget refrigeratione. Idem de reliquis morbis à cacochimia ortis iudicium esto: nam vincentibus dictis vtilitatibus, sanguinis detractionem omittere non conuenit.

Quod eosdem habeat scopos sanguinis mis- *sio, & expurgatio, cum omni præsidio medico.* *CAP. VII.*

OMNE *præsidium medicũ, vt autor est Galenus in thrasibulo, duplici constat scopo, si congruè & ex vsu administretur: morbo scilicet postulãte, & virtute insuper consentiẽte. Postulat sanè morbus, causa, atq́; symptoma, sui detractionẽ, atq́; contrariũ: in calido frigida, in frigido calida, in plenitate vacuationẽ, in defectu adiectio-*

adiectionem. Hæc verò nō modo morbum adimunt, atq; eius causam, sed vim etiam naturæ inferunt, & de eius viribus aliquid detrahunt: quædam magis, alia minus pro præsidij natura. Balanus alui recremēta detrahit, & viriū etiam corporis non nihil exhaurit. In aluum infusi clysteres, magis de viribus quàm balanus adimunt. Expurgantia medicamēta quæ ore insummūtur, viribus magis sunt aduersa. Venæ sectio verò quæ idoneū alimentū, spiritus, & innatū calidum elidit: virtutē omniū maximè deijcit. Quare balanum, aut clysterem, quæuis imbecilla virtus tulerit, & à quouis perexiguo morbo indicabitur: quoniā perexiguum est quòd de viribus detrahit. Expurgans verò medicamentum, & sanguinis detractionem, nec imbecilla natura sustinet, nec quiuis morbus nisi magnus sit, indicauerit. Ob idq; tam sanguinis missionis, quàm expurgationis, duplex statui debet scopus: morbus scilicet, qui sua magnitudine magnū poscat præsidium, & virtus quæ morbum & remedij violentiam possit tolerare: vt autor est Galenus lib. 4. Methodi ante finem. Non enim morbus magnus, aliud quàm remedij magnitudinē postulat: siquidē calidus sit, magnam perfrigerationem: si frigidus calfactionem vehementem: si ex humorum redundantia duxerit ortum, magnam redundantiæ detractionem: quæ si sanguinea fuerit per venæ sectionē, si ex alijs tribus humoribus per purgationem est demenda. Morbus enim, morbi causa, & symptoma, sunt quæ postulant speciē & contrarietatē remedij: & eorundem magnitudo, magnitudinē contrarietatis: vt in poscente & postulato seruetur semper ratio contrarij. Ob idq; 4. lib. Methodi citato, ob morbi magnitudinem quandoq; purgat, quandoq; phlebotomat: quoniam scilicet hoc aut illud facere, non pendet ex magnitudine, sed ex specie morbi. Ob id etiam primo Aphorism. com. 23. ob magnitudinem doloris, iubet ad animi vsq; deliquium vacuare: atque ex specie affectus, distinctionē prius adhibet, an mittere sanguinem, an purgare conueniat. Libro etiā de sanguinis missione, cap. 8. vbi pars aliqua grauiter icta est, siue aliter quomodocunq; incipientem obtinet phlegmonem: vbi magnam ipsam fore suspicamur, curationē (inquit) à vacuatione ordimur, aut purgātes, aut venā incidētes, prout alteram altera, magis conuenire vacuationem iudicamus. Eodem fine Hipp. 2. libro de ratione victus in morbis acutis, pleuritides quasdā purgat, alias phlebotomat: quoniā pleuritis omnis quæ morbus magnus est, ex partis plenitate ortus, magnū postulat præsidiū: vacuationē scilicet insignē, aut sanguinis per venæ sectionem, aut aliorum humorum, per medicamentum expurgans: ea semper lege obseruata, vt morbi magnitudo magnitudinem, & species speciem auxilij poscat. Conuenit ergo sanguinis missio in scopis cum expurgatione, & vtraq; cum omni præsidio medico: quoniam omne præsidium medicum, constat ex morbo postulante, & virtute quæ possit tolerare remedij violentiam: ergo quò magis remedium fuerit violentum, eò firmiori vi quæ ipsum toleret opus habebit, & à maiori postulabitur morbo. Quoniam verò inter omnia vacuantia, venæ sectio & expurgatio magnam

vim naturæ inferunt, & plurimum de eius viribus detrahunt, non nisi morbo magno vrgente, & valida virtute persistente, quæ morbi & remedij violentiam possit tolerare, aut venam secamus, aut expurganti vtimur medicamento. Ridiculũ enim esset, ob leuem morbum grande detrimentum afferre: detestandaque esset vacuatio, quæ simul cum morbo, debilem naturam interficeret.

De altero sanguinis mittendi scopo, ex ætate *sumpto. Et num pueris, ante quartũ decimum annum, mittere sanguinem expediat.* CAP. VIII.

PRæter morbum magnũ postulãtem sanguinis detractionẽ, & validam virtutẽ quæ possit tolerare: addidit Hipp. 4. lib. Acut. com. 19. ætatem florentem: quo nomine (vt autor est Gal. lib. de sanguinis missione, cap. 9.) non est sola vigentium ætas intelligẽda: sed & ea quæ hanc præcedit, & quæ illã sequitur: vt scilicet duæ tantum ætates eximi videantur, puerorũ (inquã) & senum, quibus sanguinẽ detrahere nõ liceat. Nam adolescentes & consistentes, possunt nõ secus atq; iuuenes, sanguinis missionẽ ferre: senum autẽ ætas, in verbo virium com plecti potest, nulli enim qui in ea ætate est constitutus, robur inest: aut si quãdo inest cruda, viridisq; senecta, in lacertoso ac bene cõpacto sene, etiã si septuagenarius sit, sanguis mitti ei debet si iubeat affectus: vt lib. de sanguinis missione, cap. 13. Gal. est autor. Vtcunq; autem senes in virium verbo cõprehendantur, non possunt tamẽ pueri cõprehendi: quoniã validas habent virtutes naturales & vitales. In functionibus enim, quas naturales appellamus veluti auctione, concoctione, distributione, & nutritione, cæteris ætatibus longè præstant, vt 1. de tuen. valet. cap. 5. Gal. est autor: vim quoq; vitalem in eis valere, notauit Gal. 4. acutorum, com. 19. nam validos pulsus hæc ætas fert, vtpotè medios inter validissimos iuuenum, & imbecillos senum, vt autor est Gal. 3. lib. de causis pulsuum, cap. 5. Si puerorum ergo vires valent: & morbus sanguinis missionem postulat: quid venit Hippocrati atq; Galeno in mẽtem, vt ante decimum quartum annum, hoc saluberrimum præsidium ipsis denegaret? Dic quòd pueritia, apud Galenum duplici ratione sanguinis detractionem dehortatur. Primo, quoniam tanta valent coquendi nutriẽdi, & digerendi facultate pueri, vt nocuam materiam facilè dissipent, coquant, atq; conuertant: atq; ob id superflua videtur vacuatio externa, vbi interna & insita habetur. Secundo, quoniã puerorum vires, & substantia humida, mollis, tenera, ac patens, sponte sua assiduè euaporatur ac defluit: quare non sustinet sanguinis detractionem, quæ spiritus & innatum calidum elidit. Cum ergo apud Galenum legitur, atq; alios autores, quòd sanguinis detrahendi scopi sunt duo, virium robur, & morbi magnitudo: eximendi sunt ab oratione pueri, iuxta eiusdem Galeni doctrinam, libro de sanguinis missione cap. 9.

cap.9. in quibus illa duo non sufficiunt. Nam nec morbi magnitudo petit externã vacuationem, vbi est interna sufficiens: nec vires sunt tam firmæ, vt duplicem vacuationem sustineant, insitam scilicet, & quæ per venam sectam fit. Præfixus autem apud Galenum terminus, quartus decimus annus est. Nam cum per septimanas annorum distinguat ætates. 3. lib. Aphorism. com 30. & lib. 5. Aphorism. com. 7. ante secundam septimanam exactam, sanguinem mittere reformidat: & tum primum vbi illam attigerint, mittere sanguinem audet: idq; parciùs, quoniam tũ primum solidescere tenera puerorum substantia incipiat. Sic enim scribit, lib. de sanguinis missione, cap. 13. Nec pueris venam secabis vsq; ad quartumdecimum ætatis annum: post quem si multus congestus sanguis appareat, tempusq; anni vernũ fuerit, regioq; natura temperata, & pueri natura bene sanguinea, sanguinem minues. Idq; multo magis, si aut peripneumoniæ, aut anginæ, aut pleuritidis, aut alterius acuti, grauisq; morbi periculum incumbat. Libro præterea vndecimo Methodi, post medium, ita scribit. Quippe si vires eius qui ex putredine humorum (vt positũ est) febricitat, valentes sint, mittendus statim sanguis est, si cruditas ventris non sit statim morbo incipiente: sin vires infirmæ sint, aut ætas dissuadeat, incidenda vena nõ est. Porrò dictum supra est, eiusmodi febrem in virtutem imbecillam non incidere: quippe synochos, bene habiti corporis, ac calentis ætatis, propria est. At si in puerum incidat, qui quartum decimum annum hactenus non attigit, mitti illi sanguis non debebit: propterea quòd tãtillis, cum præsertim calidi ac humidi sint, plurimum corporis substantiæ quotidie defluat, ac digeratur. Ita quod ex incidenda vena moliendum nobis fuerat, id vltro nobis ex curati corporis natura præstatur. Libro præterea tredecimo methodi, de phrenitide, lethargo, & alijs tam frigidis, quàm calidis cerebri affectibus agens, ita scribit. Itaq; incidenda in talibus affectibus vena est statim ab initio, si modo tam valens virtus sit, vt sine noxa missionem sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum quæ de secanda vena retulimus: sicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio in qua sit extremus calor aut frigus. Ex quibus Galeni locis, manifestò conuincitur in maximo errore versari, qui quò Galenum excusent, ipsum multipliciter interpretantur. Valesius sanè inquit, quòd non vetuit pueris sanguinem mittere Galenus: sed vnicam tantum indicationem declarauit ex ætate desumptam, cui aliæ possunt obijci potentiores. Valeriola, atque Fernelius, quòd copiosas detractiones, suo tempore fieri solitas pueris negauit, non parciores quæ nobis vsu habentur: delusi ex quodam Galeni loco, libro de sanguinis missione, cap. 14. vbi ita scribit Galenus. Proinde minus detrahimus quàm plenitudo commonet, quòd ad ætates quidem attinet in pueris: quod ad corporis habitus in candidis. &c. Qui sanè locus, de pueris qui quartum decimum annum transgrediuntur, est intelligendus, quòd monstrãt eiusdem Galeni verba à nobis recensita è decimo tertio capite eiusdem libri, quæ sic habent. Hac ratione, nec pueris venam tundes vsq; ad quartum decimum ætatis annum, post

quem si multus congestus sanguis appareat, tempusq; anni vernum fuerit, regioque ,,
natura temperata, & pueri natura bene sanguinea, sanguinē minues: multoq; magis ,,
si aut perimneumoniæ, aut anginæ, aut pleuritidis, aut alterius acuti grauisq; morbi periculū incūbat. Ex quo cuiuis fit manifestum, puerum appellasse eum qui decimum quartū annum fuit transgressus: cui etiam primo sanguinē mittere concedit: idq; parcius quàm alijs ætatibus, quibus solidior reddita est membrorum substantia. Ante decimum quartum verò annum nullatenus sanguinem mittit, ob idque libro de Sanguinis mißione cap. 9. ætatem memorat inter scopos necessarios mittendo sanguini: & non inter eos qui quantitatem sanguinis extrahendi præfiniunt. Ex dictis præterea Galeni locis elicio, præter Galeni mentem loqui eos, qui in pueris ob cutis raritatem facilè transpirare succos autumant. Id enim propter cutis & totius substantiæ molliciem euenit, vt innuit Galenus locis citatis, & nono Methodi, & libro quarto de Victu acutorum, commentario vigesimo, non autem propter raritatem, siquidem in pueris, cutis est magis cōtinua, & minus perforata: in senibus contra plurima habet spiramēta, vt docet Galenus lib. 2. de Temperam. Libro etiam primo Simplicium. Cutis (inquit) omnis, in primo statim ortu sibi con- ,,
tinua cum sit, temporis spatio pertunditur. Nec verisimile est, quod testatur Oriba- ,,
sius lib. 2. Aphorism. com. 49. vt eius hic obiter admoneam, hominis cutem poros habere maiores quàm cætera animantia, cum bruta sint magis hispida.

SED pace Galeni (satius enim est aliter sentire, quàm ipsum malè interpretari) nostra ætas non fert hoc præsidium pueris denegari. Suo forte tempore adeo erat valida puerorū natura, vt morbi materiam promptè euacuaret, & in halitus digereret: quanquam & ipse de sui etiā temporis imbecillitate conquæratur. 2. lib. de Fracturis com. 27. Sit verò sua ætate vt vis, nostro æuo non sic euaporatur ac defluit plenitudo puerorum: in morbis præsertim exactè peracutis, in quibus nequit tam breui tēpore, in spatio scilicet quatuor dierū, vniuersam morbi materiam facultas difflare. In pleuritide quoq;, angina, & cuiusuis internæ partis inflāmatione, vbi humor impingitur & putrescit, & adhuc ad partem maiori copia ex vniuerso corpore influit: frustra sperabimus noxium humorem antequam puerum iugulet, halitu digeri posse. In pleuritide præterea quæ puerum perdidit, humor non fuit discussus, multo igitur fuisset satius, venam ad complemētum totondisse, quàm falsa pollicitatione euaporationis, præcipitē occasionē lusisse. Quid præterea ante decimum quartū annum Galeni tempore pueri possent sustinere, non sat scio: id verò scimus omnes, quòd nostri pueri, multo ante sustinent, non modo venæ sectiones, sed venerea & connubia: rarumq; puerū inuenias, qui duodecimū annum incorruptus attingat: nec tamē ex hoc etiam si immodici fuerint, valde læduntur: quare minus lædi ex sanguine misso vbi oportet, existimādū est. Fœminæ præterea nostræ duodecimo anno magna ex parte menstruas habent purgationes, & decimo tertio atq; decimo quarto plurimas vidimus vtero gestare, atq; fœliciter parere: quoniam cum ne-

nequeat natura vniuersum sanguinē dißipare, & in corporis alitionem absumere, quod reliquum est per vteri venas deturbat, aut fœtui ministrat: ante hoc ergo tempus, cum per ætatem negatum est parere, & vterorum venæ aperiri non cœperūt, si ingens adsit plenitudo, multo audacius sanguinem ex vena secta mittemus. Pueri præterea, caloris natiui, & facultatū naturalium firmitate maximè valent. 1 Aph. com. 15. & lib. 6. de accidēti & morbo autore Galeno: quod ergo per sanguinis missionem ipsis fuerit ademptum, minori negocio quàm aliæ ætates reparabunt. Natura quoque id genus curationis nos docuit: nam infantium plures morbos per sanguinis profluuia sanat, vt. 6. lib. Epidem. parte. 1. comment. 19. docuit Galenus. Sic Auenzoar filio suo trimo venam secuit, vt refert Auerrh. 7. colliget, cap. 3. Sic nostro tempore, ab ipsa natura edocti, & frequenti experimento confisi, à tertio anno venam secamus, in puero bene carnoso, plenè ac liberaliter educato, cui venæ tumēt, & plenitudinis signa alia apparent, præsertim si graui cōflictatur morbo, aut ab alto cecidit. In natu verò minoribus ac lactētibus, brachia, atq; crura, à tertio mense, vtiliter & fœlici successu scarificamus. Si puer verò qui tertium annum transegit, non omnino carnosus fuerit, nec in tanta vbertate educatus, aut si ingentis plenitudinis in ipso, non omnino apparuerint signa: non est in ipso vena secanda, sed scarificatione crurium, aut brachiorum, semel atq; iterum adhibita vtimur. Est enim scarificatio vicaria phlebotomiæ, & quæ minus quàm ipsa imbecillitat: fitq; pro virtutis tenore, modò tenuis, modò profunda, & interdum media, vt. 2. lib. ad Glauconem, capite de abscessibus, Galenus est autor. Non est autem vtēdum scarificatione profunda, primis duobus annis: tertio verò anno, profundior fieri potest: nam & cucurbitulis, quæ sanguinem è profundis eliciunt, hoc anno vti permisit
" Auic. 4. 1. cap. 21. Nam cum est vnius anni (inquit) idest ante secūdum annum ex-
" pletum, prorsus non debet ventosari: quare in tertio anno ventosetur. Parcant aures delicatæ, nam hæc verba eò produximus, quòd hic sit huius loci Auicennæ legitimus sensus: quem non intelligens Iacob Mantinus, corruptißimè vertit, ad sexagenarios transferens sententiam. Cauemus ergo iuxta Galeni consilium libro de sectis, à quauis detractione sanguinis, etiam per scarificationem facta in natu admodum paruis, idest in ijs qui tres menses ab ortu non exegerūt. Nam malè fecerit qui per puerum natu admodum paruum, interpretatus fuerit eum qui decimum quartū non expleuit: licet enim puer is sit, admodum paruus non est. Atq; hac in parte rectius mihi quàm alibi Galenus sapere est visus. Quare si ætas pueritiæ inter præcipuos scopos sit statuenda, non ad decimum quartum annum, sed ad tertium mensem est producenda.

Cuius virtutis robur, ad sanguinis misßionem requiratur. CAP. IX.

QVOD ad sanguinis detractionē, robur virtutis requiratur huc usq; diximus: cuius autē virtutis maius optemus robur, vitalis, naturalis, aut animalis, dubiū videtur. In quo ego cēsuerim, quòd omniū virtutū certū requiritur robur, vt sanguinis mißionē homo toleret. Nā si quæcunq; virtus ex sanguine misso potest exolui, & cuiusq; exolutio est hominis interitus, cuiusq; etiā certum robur exigetur, vt sanguinis mißionem ferat. Quoniam autem vt autor est Gal. 7. lib. Methodi ad finem, non par est actionum ipsarum facultatū dignitas ad ægros seruandos, sed aliæ magis his: aliæ minus vtiles sunt: Vtiq; ad portionem actionum dignitatis, etiam cuiusq; partis prospiciendum est robori. Maxima igitur est cordis officij dignitas, atq; ægrotantibus maximè omnium necessaria. Cerebri verò, ad vitam par est momentum, non tamen par robur eius in ægrotis requirimus: cum necessè omnibus non sit, neruorum ac musculorum opera vti: itaq; abunde fuerit, si tantum eius seruatum sit, quò respirationis munus sit obeundū. At verò iocinoris opus, omnibus particulis pernecessarium est, non tamen adeo saltem perpetuam necessitatem habet sicuti ipsius cordis, ad portionem autem iocinoris, etiam vētriculi opus se habet. Intelligens ergo omnium particularium, tum functiones, tum vsus, quos in alijs commentarijs tradidimus: haud difficulter inuenies quatenus cuiusq; robur custodiri oporteat. E quibus Galeni verbis manifestò intelligimus, quòd robur vitale est maximè necessariū, & seruādum in ægris: post hunc robur naturale iocinoris, ventriculi atq; venarū: vltimo robur cerebri. Nam à cordis facultate pendet vita, & reliquarum etiam facultatum integritas: aliæ enim omnes, cordis influxu seruantur & vegetiores redduntur. Iecoris verò, ventriculi, atq; venarum actio, necessaria est, tum corporis nutritioni, tum etiam coctioni materiæ morbosæ: quare summopere horum robur est seruandum, & præ oculis habendum. Robur verò cerebri omnium minimè requiritur: abunde enim fuerit, si tantum eius seruatum sit, quātum respirationis ipsorū exigit munus. At ego de cerebro velem magis solicitū fuisse Galenum: nam etiam si rectè spirent ægrotantes, si tñ minus promptè screent, in morbo qui per sputum debeat terminari, morientur, quinto de locis, autore Galeno: ergo non modò requiritur robur ad respiratum, sed ad prōptū screatum. Item & ad facilem motū in lecto, huius enim defectu, plurimos præcipuè pingues, & crassos, nouimus obijsse, quos nostrates appellant abarrancados. Item & ad mentis opera, quò non decedant amentes, intestati, & impœnitentes: quo nihil (præsertim nobis Christianis) infœlicius contingere potest. Accedit, quòd magna læsio cerebri, plus timēda est: & citius quàm læsio iocinoris infert mortē. 5. de locis, cap. 1. autore Gal. Omnes ergo facultates debēt cōstare, vt sanguinē mittere audeas: vitalis plus cæteris, naturalis deinceps, omniū minime animalis, magis tñ quā pro respiratione obeūda. Autores verò vitale robur solū expresserūt, ob principatū: & quoniā omnium maximè requiritur: & quoniā certiores, & euidētiores de se ex pulsu notas præbet.

Vnde

Vnde libro 4. de Victu acutorum, com. 19. ita ſcribit Galenus. ὁ δὲ δὴ τρίτος σκοπὸς εἴρηται τῷ συγγραφεῖ, τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἡ ῥώμη. *Quod eſt. Tertiũ ſcopũ non prætermiſit libri huius conſcriptor, qui vitalis facultatis robur exiſtit. Melденſis verò hunc locum vertẽs, genitiuum* ζωτικῆς *prætermiſit. Sic ſecundo libro de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap. 6. Curationem doloris capitis ex ictu à venæ ſectione orditur, ſi vis vitalis nõ eſt imbecilla. Et libro de Sanguinis miſsione cap. 13. pulſus validus cum æqualitate, eſt minime fallax ſignum virium robuſtarum. Vna tamen ex dictis facultate affecta, reliquæ duæ affectionem ſtatim participant, vt 2. Acutorum commentario. 47. idem Galenus eſt autor: & multo magis reliquæ compatiuntur cordi, quàm cor ipſis. Libro verò decimo Methodi, ad initium, vbi ſolius naturalis virtutis meminit Galenus, aut nomine naturalis, omnes tres virtutes intellexit, quoniam corporis naturam conſtituunt: aut vitalis ſimul cũ naturali eſt intelligenda, quoniã pro vt diſtinguitur ab animali virtute, quæ voluntaria eſt: ambæ ſunt naturales. Hac enim ſignificatione 1. libro de cauſis ſympt. ad initium, duas in noſtro corpore eſſe operationes dixit: naturales ſcilicet & animales: comprehendens vitales nomine naturalium, quoniã arbitrij ſunt expertes vtræq. Galeni autẽ verba è libro decimo Methodi ita habent. Cum autem in ijs examinandis, non parum viſa eſt, ad hominis ſalutem momenti habere vis ipſa naturalis, vtiq. de ea quoq. non leuis ad agendorum inuentionem conſideratio eſt habenda. Ita fit vt tria prima ſint, quæ in propoſitis iam ob putredinem febribus agẽdorum indicationem nobis præbeant: vna febris ipſa, altera effectrix eius cauſa, tertia vis ipſa naturalis. Cæterum priora duo ſummouẽda ſunt, tertiũ eſt tuendum.*

De roboris menſura, & quam ſit *eius notitia difficilis. CAP. X.*

CVM facultas omnis poſsit eſſe imbecillis, in ſua eſſentia, & in comparatione ad pondus quod geſtat (per agrauationem id appellamus) ſecũda hæc imbecillitas, non modo nõ prohibet vacuationem, verum eandem poſcit: vt ab ipſa humoris ſarcina leuata natura cõmodè habeat, atq. reſpiret. De priori verò eſt difficultas: An poſsint vires vſq; adeo deyci, vt ne minimam ſanguinis tolerent detractionẽ: nam vnicuiq; virium ordini, ſua quædam vacuationis quantitas proportione reddi poteſt: neq; enim credibile eſt, ex vnciæ aut ſemunciæ ſanguinis effuſione, vbi ſanguinis adſit redundantia, quantumuis vires ſint imbecilles, modò non ſint deploratæ, plurimũ offendi poſſe. Attamen ſcire oportet, quòd vacuationũ alia eſt integra, vniuerſam ſcilicet materiam morbi adimens: alia vtilis quidem, ſed non integra, quæ parte morbi ſublata, reliquam facit leuiorem: tertia eo vſq; exigua eſt & deficiens, vt nihil leuet laborantem. Primæ duæ, vires, aut firmas aut medio-

diocres postulant, vltima verò inutilis est, & citra morbi leuamen viribus incommodat. Atq; ideò rectè statuerunt autores, quòd viribus deiectis, nulla omnino vacuatio est adhibenda. Nam duas priores nō tolerant: vltima verò inutilis & est incōmoda. Magno tamen est opus consilio, longa experientia, atque barbato magistro, vt roboris mensuram præfinias, atq; cum alijs conferas, quæ sanguinis detractionē suadent, aut prohibēt. Nam plerunq; in magna virium deiectione, vacuationes spontè salubriter, euētuq; fœlici prorumpunt: atq; à medicis ægri deiectißimi, & extenuatißimi, phlebotomati sanantur. Interdum verò quæ magis constare videntur vires, ex euacuatione deficiunt, laxantur, atq; soluuntur. Quorum omnium nos sæpißimè plura vidimus exempla, & nō pauca apud autores legimus: Inter quæ historia extat celebris apud Galenum lib. 6. Epidem. par. 3. com. 29. Cuiusdam mulieris extenuatißimæ, quæ octo mensibus menstrua caruit purgatione, & plurimo sanguine valde corrupto, per venæ sectionem detracto, pristinam sanitatem recepit. Galeni verba ob multiplicem ipsorum vtilitatem recensuimus cap. 5. huius tractationis, ad quem lector recurrat.

EST autem vna causa difficultatis, quòd non modò oportet cognoscere an facultas sit imbecilla: sed quæ sit huius imbecillitatis causa. Nam si ob euacuationem sensui manifestam, aut ob eam quæ per halitum fit discußionem, siue ob inediam virtus labefactata fuerit: qui ita affecti sunt cibari quā celerrimè expostulant. Contra autem qui ob dolorem, vel morbi acumen, parum valentem habent facultatem, vacuatione interdum magis, quàm repletione indigent: imò cum cibum his quispiam exhibet, maximum adfert detrimentum. Ignorare autem si æger parum valeat, ob euacuationem magis quàm ob dolorē, probro vertitur: vt lib. 2. de Victu accutorum com. 48. autor est Galenus. Est & altera difficultatis causa, quòd non modò facultas debet constare ad præsentē sanguinis mißionem, sed etiam ad plura alia post futura: scilicet ad tolerandum morbum, aut sympthomata, aut curationem. Nam si protrahi diutius debeat morbus, præsertim si is sit crisim habiturus, non modò ad sanguinis detractionem tolerandam, sed etiam ad diu perferendum morbum, atque ne in crisi lassata natura concidat, opus est validiori facultate. Quòd voluit Auicenna. 4. 1. cap. 20. his verbis. Et cum ægritudo est habens crisim, in cuius tempore est longitudo, nullo modo sanguis multus est minuendus: sed si poßibile fuerit, quies est facienda. Quod si non fuerit poßibile vt quies fiat, ex eo parum minuatur, & in corpore sanguinis thesaurus recondatur ad phlebotomiam faciendam si apparuerit, & virtus conseruetur ad resistendum in crisibus. Similiter si expurgans medicamentum, aut vstio, aut aliud vehemens auxilium, sit necessariò superuenturum in morbi curatione, neque sine istis poßit morbus sanari: malè fecerit qui robur pro solo sanguine mittendo perquisierit: nam sanguine detracto, infirma reddetur natura ad reliqua auxilia. Si dolor præterea, aut vigilia hominē teneat, aut adsit profluuium ventris, aut sudor, etiam si non sit pro multitudinis ratione, nec sanguinem

mittit,

mittit, nec expurganti vtitur medicamēto Galenus, lib. 1. ad Glauconē cap. 12. vbi ita scribit. Sed neq́ si fuerit febris cum profluuio ventris, alia est opus euacuatione. Verum hæc sola sufficit, quanuis non sit pro multitudinis ratione. Quicunq; enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinē mittere, aut ventrem mouere tentauerunt: in grauiora pericula duxerunt. Sed neque si quis simul & distentione neruorum laborauerit, & sanguinis eguerit missione: neq; huic tantum semel mittere oportet, quantum exigit morbus: sed aliquid etiam accidenti est relinquendum, cuius causa sæpe sudores eueniunt, & vigiliæ molestant, & vires ægroti debilitantur. Ita etiam si vehementissimæ vigiliæ, aut dolor intensus ægrotū infestant, cauendæ sunt subitæ, ac multæ euacuationes. Sed mox quispiam inficias ibit, asserēs pugnare hoc eiusdem Galeni sententiæ .1. lib. Aphorism. com. 20. vbi dixit: quòd si natura non integrè vacuat, licet medico quod deficit arte supplere. Et hoc facere conuenit ipso etiam vacuationis tempore, si ex naturæ impetu in vacuādo, cognouerimus quantum ipsa deficiat, quò ex coniunctis ambobus perficiatur quod postulas, vt lib. 9. Methodi Galenus est autor. Ergo in alui profluuio qui nō fuerit pro multitudinis ratione, licebit aut venam tundere, aut expurgāti vti medicamēto. Primo præterea lib. Aph. com. 23. Gal. sanguinē ad animi defectionē mittere permittit tribus casibus: in ardentissimis scilicet febribus, in magnis inflāmationibus, & in vehementissimis doloribus. Ergo dolor non modo nō retrahit à sanguinis missione, verum etiā ad syncopim fieri poscit. Cui responsum sit, Galenum non sibi ipsi pugnantia cōscripsisse, nā vtrobiq; vnus est sibi propositus scopus, quòd scilicet vires seruētur, & infestus humor prorsus vacuetur: siquidē vires validæ admodū fuerint, & ex impetu vacuationis quā natura est orsa, dignouerimus imperfectè iudicaturam, quod deest venit arte supplendū: si verò nō adeo cōstent vires, nec certi omnino simus, post sanguinis detractionē, aut expurgans medicamentū propinatum, naturam posse tolerare vacuationē, quam antea fuerat orsa: tunc melius fuerit totum naturæ permittere, etiam si pro multitudinis ratione ipsa nō vacuet. Satius enim est sperare, quòd in posterum natura, aut integrè iudicet, aut ab euacuatione desistat: quàm ipso vacuationis tempore in discrimen agere ægrotātem. De sanguine verò mittendo in dolore, scire oportet, quòd si ex sanguinis detractione speramus dolorem leuandum fore, sanguinem mittere expedit: & si vehemens dolor sit, ad animi vsq; deliquium detrahere conuenit. Si verò non speratur doloris leuamen, sanguinem mittere formidamus: nam facultas quæ ferendo dolori est pernecessaria, imbecillior reddita ex sanguinis detractione, dolorem amplius tolerare nequibit. Sic Auic. 4. 1. cap. 20. dixit, quòd phlebotomia & colica raro coniunguntur: quoniā scilicet raro speratur colici doloris leuamē ex phlebotomia, & virtus ex ea redditur infirmior, cruciatui deinceps ferendo. Est etiā non minima difficultas, dignoscere imbecillitatem facultatis: quando propter inanitionem, & defectum in propria essentia redditur imbecillis: & quando aggrauatur. Nam signum inæqualium pulsationum positum

ſitum à Galeno 2.lib.de Cauſis pulſuum cap.1. nõ eſt in omni aggrauatione obuiũ. Ex decem nanq́ grauatis, ſi experimentis attendas, manifeſtam inæqualitatem in robore & magnitudine pulſationum,in vno aut altero difficilè aduertes: niſi plurimum fortè creuerit plenitudo,quæ ad eam inæqualitatem cogat. Ex euacuatione quoq́ ſi repentè reddatur imbecillis facultas, eandem inæqualitatẽ acquirit: ob idq́ dum ſanguis ſuperfluè detrahitur,pulſum contrectare iuſsit Galenus,lib.de Sanguinis miſsione cap. 14.vt cum primo cœperit inæqualis fieri, ſiſtatur ſanguis. Quare in re tam ardua, & quæ tot habet difficultatis cauſas, nemo niſi expertiſsimus ſibi fidat: video enim maximè in hac re omnes peccare iuuenes: nec omnes ſenes certos eſſe.

De ſcopo poſtulante ſanguinis detractionem, *qui morbi magnitudo ſtatuitur. CAP. XI.*

MORBI magnitudo,magnum poſcit præſidium,vt æquis numeris omnis curatio prodeat,iuxta Galeni decretum, libro Artis medicinalis. Magna præſidia ſunt,ſanguinis miſsio,& expurgatio,quæ à morbo magno petuntur ambo: neq́ enim ob exiguum malum,tantã vim naturæ inferre licet. Per morbum autẽ magnum, non intelligimus acutũ: nam etiam in chronicis locum habet venæ ſectio: & morbi magnitudo quæ ſanguinis miſsionem poſtulat, non repugnat morbis diutinis,vt lib.4. Acutorũ com.19. Galenus eſt autor. Dicitur autem morbus magnus apud Galenum quarto libro Methodi,tripliciter. Primo,cum in propria eſſentia ſortitur magnitudinẽ: vt acutæ febres,podagra,lues gallica,quæuis ingens inflãmatio. Secundo,cum κακοήθεια ſiue malignitate inſignitur: nam etiamſi exiguus in ſua eſſentia ſit morbus,difficilè ſanatur ob malum morem: vt cancer,peſtis,vulnera articulorũ,& quæ chironia & thelephia dicuntur: horum nanq́ malignitas pẽdet,aut ex prauorum humorum influxu,aut ex affectæ partis qualitate. Atq́ hæc,etiam ſi plurimum non creſcant,ſunt pluris habenda,ob rebellionẽ & contumaciam ſanitati inimicam. Tertio,dicitur morbus magnus,cum nobilem aliquam partem,& maximè neceſſariam obſidet. Nam inflãmatio quantumcunq; parua in corde,hominem perdit. Vulnus in capite etiam exiguum,non vacat periculo. Vlcus pulmonis qualecunq; pertimeſcendum eſt. Pleuritis partem infeſtat quæ habet officium princeps, eſt enim pleura vnum ex ſpirandi inſtrumentis, 2.lib. de Criſibus, autore Galeno. Iam verò quia contrariorum eadem eſt diſciplina, tribus item modis enumeratis parui morbi dicentur: quippe aut parui ſunt in ſuo genere, aut bene morati & ſignis firmati ſecuriſsimis,aut ignobilem partem occupant. Siquidem omni ratione morbus ſit magnus, extremum poſcit præſidium: ſi paruus, aut nullum aut exiguũ: ſi quadam ratione magnus, alia paruus, æſtimandæ atque librandæ ſunt indicationes: & pro ratione ſupputationis,præſidium admoueatur, magnum, paruum,

aut mediocre. Sic enim Galenus, licet pleuritis omnis, morbus magnus sit, ob partẽ quam afficit: si in suo genere sit leuis, & signa habeat secura, à sanguine mittendo abstinet, leuioribus contentus. 6. lib. Epidem, parte. 3. com. vltimo, vbi ita scribit:
" *Quendam ægrotantẽ intuitus sum, qui me vt sanguineo sputo vexatus accersiuit:*
" *sed cruenta ob lateris affectum expuebat. Sputum igitur ego cõspiciẽs, ipsum inter-*
" *rogaui, num aliquem dolorem in latere sentiret? ipse vero exiguum se dolorem per-*
" *cipere fassus est. Talis autem erat eius habitus atq; vires, vt si sanguinem expuis-*
" *set, quoniam morbi magnitudo vrgeret: ad secandæ venæ auxilium accedere ausus*
" *essem. Sed cum morbus lateralis mitis admodum foret, necesse non fuit: ideo neq; id*
" *genus remedij adhibuimus. Atq; euidenter hominem hunc, lateris morbo laborarẽ*
" *cognouimus, & alijs huic morbo congruentibus remedijs, citra venæ sectionem subl ẽ-*
" *uatus est: mitißimi enim illi sunt, in quibus cruenta sputa eijciuntur. Morbi ergò*
magnitudo (vt supra quoque diximus) poscit magnitudinem præsidij, & species morbi, speciem auxilij: siquidem magnus morbus fuerit ex sanguine, aut in eo concurrãt aliquæ vtilitates ex memoratis capite sexto huius tractationis, sanguis venit detrahendus: si ex alijs humoribus, pharmacum est adhibendum: si vtraq; concurrant, vtroq; est vtendum auxilio. Id verò nõ modo postulat magnus morbus præsens, sed etiam imminens, vt futurum ipsum ante quàm fiat auertamus: vt in eo qui ab alto cecidit, & in eo qui pleuritide, aut alio morbo, statis temporibus prahendi solet. Prætereo hic quorũdam in Galenum cauillationes, qui morbi malignitatem, & partis præstantiam, à magnitudine diuersas statuunt: eo quòd malum morem, à magnitudine separat Galenus. 3. libro de Crisibus, & quoniam in parte principe paruus morbus cõsistere potest. At diximus nuper, paruum & magnum morbum, iuxta triplicem significatum posse inuicẽ cõmisceri: vt in pleuritico de quo agit Gal. 6. Epid. parte. 3. com. vlt. citato. Tertio vero libro Crisium, malum morem distinguit à magnitudine, quoniam ea distinctio ad præsagia est vtilis. Ibi enim magnitudinẽ intelligimus, quoties vires, incrementum, ac vehementiam morbus sumpserit: malum morem, cum malignus ac ferè ex sua natura exitialis fuerit. Quarto verò libro Methodi, non distinguit morem à magnitudine, quoniam non variant curatiuam intentionem: siquidem tam malus mos, quàm morbi magnitudo, indicant euacuationem, aut inanitionem esse administrandam: vt eodem quarto libro Methodi, apertè Galenus docet. Distinguntur igitur ad præsagia: confunduntur verò ad curatiuas intentiones, siquidem vtriusq; est vna intentio vacuandi.

Quot sint roboris virtutis, & magnitudinis *morbi copulæ, & quid in vtraquaq; earum sit faciendum.*

C A P. XII.

Morbi

MORBI magnitudo, unà cum robore virtutis primi mittendi sanguinis scopi fuerunt, illa quidem quæ facere oportet indicans, hic verò tanquam illum haud impediens. His auctis maior indicatur vacuatio, imminutis verò tantum de quantitate vacuationis est detrahendum, quantum illi imminuti fuerint, libro de Sanguinis missione cap. 13. autore Galeno. Siquidem ingens morbus & validissima virtus iungãtur, integra & absq; omni metu fiat vacuatio. Si cum morbo magno iungãtur imbecillæ vires, desperãdum est de salute, & nullum potens remedium est adhibendum, ne in medici vituperium vertatur medella. Nisi fortè per menses aliquot, vitam posse produci speres: tunc enim poteris cũ præfatione curam aggredi. Nam simili protestatione facta, calidũ marasmum refrigerat Galenus. 10. lib. Meth. vt in seniũ ex morbo cõmutet ipsum, & diutius viuat ægrotus. Vacuatione autẽ nulla in hoc statu vteris, quoniã eam imbecillæ vires nõ ferunt. Si morbus verò magnus, cum mediocri virtute iungatur, vacuandum est minus, quàm morbus postulat, & statim nutriendus & reficiẽdus est æger. Quo restituto iterũ est vacuandum, & per interualla iterũ, atq; iterum vacuare, & reficere oportet. Hæc etenim est per Epicrasin vocata medella, quæ cũ longiori tẽpore opus habeat, lõgioribus etiam morbis magis est idonea. Si morbus verò fuerit exiguus, præter commodam victus institutionem, non indiget medicamentis, præsertim vacuantibus. Sed sufficient, balneum aquæ dulcis, exercitium, frictio, clyster, balanus. Nam morbum exiguum leuia sanant auxilia. Vires autem quæ cum morbo exiguo iunguntur, si validæ fuerint, ipsæ sufficient solæ: si mediocres aut imbecilles, dictã victus institutionem citra noxam tolerabunt.

An ambientis calor, inter præcipuos scopos mittendi sanguinem numerari debeat. CAP. XIII.

A Morbo, ætate, & viribus, quòd mittendus sit sanguis, cognoscitur: nam reliqua non indicant de sanguine mittendo, aut absinẽdo: sed quantitatem sanguinis extrahendi, aut augent, aut minuunt, libro de sanguinis missione, cap. 9. autore Gal. Hæc verò sunt plethorica vocata Syndrome, ambientis nos aëris tẽperatura, in tempus & regionem diuisa, & quæ in anteacta vita circa ciborum, tum quantitatem, tum qualitatem acciderunt, excretiões item, ac motiones, aut factas, aut non factas. Contra vero eodem libro, cap. 20. quatuor docet esse considerãda, cõtinentis scilicet caliditatẽ, & reliqua tria quæ primo enarrat. Sic enim scribit. Quocunq; die mittẽdi sanguinis scopos, in ægrotante inueneris, in eo præsidium hoc adhibeto, etiam si vigesimus ab initio morbi dies fuerit. Qui nam verò fuerunt hi scopi? magnus morbus, virium robur, excepta ætate puerili, & ambiente nos aere admodum calido. Quod etiam cauit lib. 1. ad Glauconem cap. 12. vbi refert omnes interijsse,

interijsse,qui nihil de tempore cogitantes,in feruentissima æstate sanguinem missérint. Quare videtur non tres tantũ,sed quatuor esse sanguinis mittendi scopos præcipuos,qui non modo de quantitate,verum etiam de sanguine mittendo,& abstinendo indicent. Cui sanè responsum sit,quòd calor ambientis constat ex regione,ex anni tempore,& qualitate superueniente. Horum singulum si per se consideretur, ex postremis est indicationibus,nec venæ sectionẽ prorsus prohibere potest. Sicq́ remanent tres tantum scopi primi.Verũ si in vnum coëant,fiatq́ ex his omnibus cõtinẽs calidissimũ,quod & in cæteris accidit:ex pluribus postremis,vna propemodũ fit indicatio prima,quæ de nõ mittẽdo prorsus sanguine indicat. Quod voluit Gal. apertè.1.ad Glau.cap.12.vbi ita scribit.Ob hæc igitur neq; in locis supra modũ calidis,aut frigidis,sanguinẽ mittere audemus:sed si regio ipsa, & tẽporis status consentiunt,omnino abstinemus. Cũ verò nõ consentiunt,euacuamus quidẽ:sed multo minus,quàm si neutrũ prohiberet. Hic verò aduertere expedit,quòd plurimũ interest inter tres scopos priores,& hũc quartũ. Illorũ enim indicatio est necessaria, & nequit à medico impediri. Huius verò indicationẽ diligenti apparatu adhibito impediet. Nã quãtũcunq́ aër feruidus sit,potis est medicus,cõmoda habitatione, irrigatione ex aqua rosacea et aceto,fonte arte facto ex aqua gelidissima ibi saliẽte,sandalis,cãphora,rosis,pãpinis vitiũ,salice,atq; similibus inspersis,aërem tẽperare. Quibus si victus accedat frigidus,frigidaq́ medicamenta,intus & extra adhibita,audacius iam venã tũdemus.Ego sanè hac vsus prouidẽtia,nũquã ob cõtinẽtis calorem, à sanguine mittẽdo prorsus abstinui: nec ægris nostris malè vnquã ob id cessit. An verò præter aëris insignes qualitates,occultæ aliæ ex astrorũ aspectibus sint cauendæ, vt sanguinẽ mittamus,aut expurganti medicamento vtamur: satis superq́ dictum à nobis est in appendice astrologico:ad quem lectorem isthæc discendi cupidum remittere quàm quæ illic traduntur repetere,satius decreuimus. Reliqua verò de indicatione continentis, dicentur infra capite. 21.

An crudi humores quartum scopum constituant, & sanguinem penitus mittere prohibeant. CAP. XIIII.

Libro de sanguinis missione cap. 9. postquã tres dictos scopos statuerat Galenus,latenter obijcit in hunc modum. Crudorum humorum copia sanguinis missionem impedit:ergo ad hos quoq; medicum respicere oportet: & nõ tantum ad tres scopos memoratos. Cui respondet,quòd habitus sermo de scopis,non redarguitur propter crudos humores coaceruatos in corpore:quoniã vbi copia crudorũ humorum tãta est coaceruata, vt sanguinis missionem prohibeat,robur viriũ his non adest. Id quòd manifestè pulsus illorum,vna cum colore totius corporis,qui crudum sanguinem abundare monstrat (est autem is vt sequenti capite docet plumbeus,aut ex pallido candidus)significat. Quippe is in vehementia & magnitudine

est inæqualis: atq; in ea inæqualitate, pulsus debiles & parui, superant magnos & vehementes. Hic verò sunt quidam, qui ex impoßibili, (vt ipsi dicũt) hypothesi argumentantur, inquirentes num si adesset morbus magnus ex cruditatibus, cum virtutis robore, sanguis mitteretur? Et quæsito respondent constare, quòd nequaquam in eo statu sanguis esset mittendus. Mihi verò contrarium planè constare videtur: nam Galenus loco citato, non ob aliud à sanguinis mißione abstinet, quàm ob imbecillitatem: hanc ergo si in tua hypothesi auferas, non est cur à sanguinis mißione abstineas. Vnde cum cruditas nõ est tanta vt pulsum valde deijciat, per interualla vena est tũdenda: & intermedio tempore extenuantia medicamenta adhibenda, vt Gal. nos docuit lib. de sang. miß. cap. 12. vbi ita scribit. In quibus igitur multa vacuatione est opus, vires autẽ sunt imbecilliores, in ijs vacuationem recondere cõuenit: quemadmodũ nimirum & me in ijs qui crudorum humorum copia laborabant, facere cõspexistis. Nã pauco sanguine vacuato, protinus mulsam probè coctã, cum extenuantium medicamentorum quopiam, aut hyssopo, aut origano, & nonnunquã calamintha, aut pulegio exhibeo: aut cum mulsa, oxymelli, aut oxyglycy. Deinceps rursum sanguinem aufero, interdũ quidem eodem die, interdum verò postero: in quo rursum similiter prædictorum medicamentorũ quodpiam exhibens, iterum sanguinẽ detraho: ac tertio die similiter bis. Quare scire oportet, quòd crudorum humorũ (apud Galenũ) triplex status reperitur. Primus cũ tãta est ipsorum copia, quòd vires ex ipsis reddũtur deiectæ, pulsus inæquales, et inualidi, color totius corporis, aut plũbeus, aut ex pallido albus. In quo statu sanguis nõ est mittendus, quoniam vires non constant, vt scribitur lib. de sang. miß. cap. 9. Et de hoc loquutus est Aui. 4. 1. cap. 20. in hæc verba. Et debes scire, quòd non quotiẽs nominata signa repletionis apparuerint, oportet vt minuas: immò quandoq; est repletio ex humoribus crudis, & est tunc phlebothomia multum impediens: quoniã si minueris, non maturabis eos, & timebitur ne æger perdatur. Secũdus status est, quãdo humores crudi sunt tam pauci, vt illorũ prõptam confectionem speremus. In quo etiã vena non est tundenda, quòd in probũ sanguinẽ verti poßit crudus is humor, vt. 4. de Sanit. tuen. cap. 9. Gal. est autor. Inter hæc verò extrema, tertius status est medius, in quo nec vires lãguent, nec possunt succi crudi confici. In quo Galenus per interualla venã secare iubet, & extenuantibus vti.

Hic verò aduertere expedit, quòd in curatione eorũ qui crudis succis laborãt, sunt expendẽda quinq;. Viriũ scilicet robur, & imbecillitas: quãtitas humorũ crudorũ: modus cruditatis: locus in quo consistunt humores crudi: & ipsorũ crudorum humorum effectus in corpore. Siquidẽ facultas sit validißima, non exigua est spes crudos succos cõcoqui posse. Qui si fortè fortuna nõ coquãtur, sanguinis detractionẽ firma facultas poterit tolerare. Si facultas verò sit imbecillis, nec crudos succos poterit coquere, nec sanguinis detractionẽ ferrè. Si verò cũ mediocri facultate crudi succi cõsistãt, medius sæpe redditur status, in quo crudi nõ poßũt prorsus coqui, et

facul-

facultas sanguini mittẽdo nõ est omnino inualida: quare per interualla & vacuare, & extenuare, atq; coquere oportet: vt è capite. 9. libri de sang. mißione retulimus.

Consideratio quãtitatis crudorum, nõ est tantũmodo simplex: multi ne, an pauci sint crudi humores per se, sed multo magis in cõparatione ad bonum sanguinẽ. Nam quãuis plurima adsit cruditas, si bonus sanguis copia vicerit, parua existimatur: sicut magna, cũ bonus sanguis fuerit paucus, & eius cõparatione crudi humores plurimi. De quo statu ita scripsit Gal. 4. de San. tuen. Inspicere verò & quãtitatẽ cõuenit: vt verbi gratia, si bonus sanguis exiguus sit, reliquus verò succus plurimus: vtiq; in his abstinendum à detractione sanguinis est. Sin is quidẽ exiguus, sanguis verò copiosus: audacter incidenda vena est. Et rursus infra ita scribit. Cæterũ si in laßo corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi humores plurimi: huic nec sanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibẽdum. Quippe incisa vena bonũ sanguinẽ emittit: malũ qui in primis maximè venis circa iecur, & quod mesenterium vocãt colligitur, in totũ attrahit corpus. Deiectio verò in talibus tormina, & rosiones creat animiq; deliquia, cũ eo quòd nec notatu, quippiã dignũ educit: quoniã crudi omnes succi pigri, atq; ad motum inepti propter craßitudinẽ frigiditatemq; sunt. Quo fit vt etiã omnes angustas vias obstruãt, per quas id quod medicametũ deijcit ferri ad aluum debeat: itaq; neq; ipsi educãtur, & alijs sunt impedimẽto. Quibus verbis luce clarius ostẽdit Galenus, quid in cõsideratione quãtitatis facere oporteat. Modus insuper cruditatis in considerationem vocari debet, nã (vt autor est Gal. 4. lib. de San. tuen.) sanguis est in medio biliosorũ, atq; crudorũ. Biliosi autẽ ex sanguine fiũt vbi supra iustũ modũ est percoctus. Crudi verò ex sanguine nondũ perfecto. Cuiusq; autẽ eorum plures sunt differentiæ, alij priusquã ad exactum sanguinẽ perueniãt veluti semicocti sunt, alij porsus incocti crudiq;, alij paulo absunt à sanguinis forma. Rursus alij sanguinis faciendi, siue (vt ita dicã) sanguificationis veluti vltima pars, qui vtiq; excessu caloris proueniunt. Quorum alij paululum, alij plus, alij plurimum à sanguine recesserunt. Vbi paululũ vel citra sanguinẽ restitum, vel vltra proceßum est, audacter mittẽdus sanguis est. Vbi plus, cõsideratius agendũ. Vbi plurimum, in his nullus omnino mittendus est. A loco verò in quo humores crudi abundãt, non exigua sumitur agẽdorum insinuatio. Nã aut in cute sola, aut in mẽbris, aut in vasis post iecur, aut in vasis ante iecur, aut in quibusdã horum, aut in omnibus his consistunt. Si in primis venis consistant, à sanguinis mißione sunt arcendi. Nam vt paulo ante retulimus, ex 4. de Sanit. tuenda. Incisa vena bonum sanguinẽ emittit: & malum qui in primis maximè venis circa iecur, & quod mesenterium vocant colligitur, in totum attrahit corpus. Quare seruandi hi sunt in omni quiete, dandáque ipsis, potio, medicamẽtáque sunt, singula eius generis quæ attenuent, dissecent, & conficiant succorum craßitudinem, idq; citra manifestum calorem. Nam qui excalfacti vehementius succi sunt: ij in omnem corporis partem feruntur. Ergo nutries hos maxime oxy-

melite, aliquando etiam ptisanæ, & mulsi exiguo quopiam: sustinet enim hi victũ, si modo alij ulli tenuem, ipsa nimirum crudorum copia, quos paulatim concoquunt, ad corporis alimentum abutentes. Quoniã autem præcordia istiusmodi omnibus turgida inflataq́ sunt, ac facilè quidquid assumpserint in flatũ vertitur, nõ inutile fuerit, longi piperis aliquid cum cibo dare: quippe quod flatuosi spiritus craßitudinẽ soluit, & quæ in præcordijs pigra sidunt, ad ventrẽ depellit, & cõcoquendis quæ sum pseris subuenit pro cõmuni piperũ ratione. Quòd si huius copia nõ est, vtiq́ albo vtẽdum: quippe quod supra duo reliqua genera ventrẽ roborat. Sin hoc nõ adest optimũ nigrũ petẽdũ est: id verò fuerit quod põdere præcellit. Sanè vtilius fit, & diospolitico medicamẽto vti, cuius cõpositio duplex est, aliàs ex paribus omnibus cumino, pipere, ruta, nitro, potẽstq́ ita magis ventrẽ soluere: aliàs cum reliquorũ pari pondere, miscetur nitri dimidiũ. Inter nostras verò cõpositiones quæ cõmuniter in tabernis paratæ reperiuntur, diaciminũ non valde differt à diospolitico: pondera tamen sunt diuersa, & præter illa quatuor diaciminum recipit zinziber, hyssopũ, cinamomum, ammiũ. De secunda cõpositione loquor à Mesue in suo antidotario posita, non de prima, nec de altera Nicolai: hæc enim nec recipiũt nitrum, nec valde similes sunt, quoniã multa calidiora, & tenuium partiũ recipiunt, ex quorum vi timendum est, ne crudi humores in vniuersum corpus ferantur. Appositũ quoq́ remedium sic affectis est, quod ex tribus piperibus ana drachmis quinquaginta, anisi, thimi, et gingiberis, ana drachmis octo cõficitur, & simplicißimũ quidẽ hoc est. Etiam hoc ipso magis simplex, à quo gingiber detractũ est. Alterum verò est, quod ex eisdẽ conficitur: verũ ad cuiusq́ trium piperũ drachmas quinquaginta, reliquorũ cuiusq́ sexdecim drachmarũ injcitur põdus, nẽpe anisi, thimi, & gingiberis. Quo etiã ad proposita vtimur cõmodißimè, nõ semel bisue quotidie, sed etiã sæpe. Siquidẽ manè, & ante cibũ, & post etiã cubitum euntibus rectè datur cochlearij pleni mẽsura. Atq; huius quidẽ vt paruis parui, & maximis maximi, ita medijs ad portionem. Præterea etiam gingiber adhibemus, quod ex barbaris afferebatur Galeni tẽpore aceto statim à collectu maceratũ: nunc verò maiori gratia melle aut sacharo cõditum affertur. Quanquã autem calida sint eiusmodi medicamenta, non eatenus tamen vt crudos succos transumere in corpus faciant, extinguitur enim eiusmodi medicamentorum calor, circa ipsas primas venas, nec in totũ perfertur corpus, veluti aliorũ quorundam. Cuiusmodi id medicamentũ est, quod diacalaminthes (propterea quòd calaminthem recipit) vocãt. Oxymelli etiam istis est vtilißimũ, pro cuiusq́ palato cõfectũ.
" Nam melli despumato, tantũ aceti conijcies, vt gustanti nec acidũ nimis, nec dulce
" videbitur. Tunc super prunas coquet, quòad planè vnitæ amborũ qualitates sint,
" nec appareat gustãti acetum adhuc crudum. Hinc ab igne depones: cumq́ vti voles
" aquã ei miscebis, ita tẽperãs vt vinũ. Ergo qui bibet, si nec de acore eius quæritur,
" nec dulcedine: aßiduè eo vtatur. Sin alterutro offẽditur, adiecto quod desideratur,
" rursus id coques. Vtilis etiã est mulsa, & oxyglycy, vt lib. de sang. mis. cap. 12. Gal. est autor.

est autor: est autem ὀξύγλυκυ Græcis vox composita, nihilq́; nisi acetum dulce, aut mustum significans, perinde atq; ὀξύμελι idest acetum mulsum. Cōponitur autem oxyglycy, ex musto & aceto, adiecta etiam interdum aqua potabili cocta, vt ex Constantino, lib. 8. de re rustica, cap. 35. Refert Fuchsius in commentario ad dictum Galeni locum. Nisi quis (inquit) oxyglycy esse mistionem quandam ex aceto, & vino passo, quod Græcis γλυκύ dicitur cōtendat. Quod tamen parum retulerit, siue enim ex musto & aceto, siue ex passo & aceto misturā intelligas, oxyglycy acetū dulce erit: quippe etiam passum vinum est dulce, quod ex passis ferè vuis, & diutius in sole seruatis fit: & est quod nos Hispano vocabulo appellamus bastardo. Galenus tamen. 2. de fract. com. 29. oxyglycy aquam mulsam austerā esse docuit: fieriq́; ex dulcissimis fauis postquā ab eis mel est exemptum in aqua maceratis, ac coctis, memoriæ mandauit. Quod Fuchsium aduertisse præstiterat. Ex dictorum sanè medicamentorū vsu, crudi in primis venis humores inciduntur, extenuantur, atq; coquuntur. Quòd si integram coctionē, vt sanguis fiant, fortè fortuna non sit datum attingere, vomitione, aut deiectione, facilè deturbabūtur è corpore. In quem vsum, leuia vomitoria, & acriora quædā clysteria, quæ intestina irritent, mordeant, atq; deradant erunt vtilia. Qualia sunt quæ ex decocto anethi, rutæ, & centaureæ, sale gemmeo, aut nitro cōponuntur, aut ex oliuarum cōditura, aut ex aqua in qua pisces saliti diu fuerint macerati: hæc enim plurimū salis recipiunt, & eius ratione intestina mordent & mūdant, quibus emundatis facilè ex primis venis crudi humores in ipsa ferūtur, iam ex alijs medicamentis attenuati.

Si in cute, atq; mēbris extra vasa, sint crudi humores, nec vena secāda, nec pharmaco, aut vomitu est vtendum: cauendus enim est vterq; reuulsus. Et sicut quæ in primis venis sunt, vltra iecur progredi cauimus: ita quæ foris sunt, ne rursus ad vasa remigrent cauemus. Quare exercitio, frictione, balneo, fomento calido, & vnctione calfaciente sunt curandi: ira insuper & (vt vno verbo dicam) omnibus quæ spiritus, & innatū calidū, in partibus externis suscitāt. Si verò in vasis corporis sedēt, vtēdū est coctione si coqui possunt, tenui victu & somno adhibitis. Si coqui nequeūt & facultas tollerat, vacuatione sanguine misso per interualla vti oportet. Nam ex purgāti medicamēto cruda nō cedunt: venæ sectione verò, præsertim si præmittātur extenuantia facilius vacuantur: eò quòd sanguinis detractio non requirit coctionem præeuntem, sed sibi suffecerit crassorum aliquantula extenuatio, vt commodius per venam sectam fluant humores. Si autem vniuersum corpus occupent, vasa scilicet corporis, primas venas, & membra: omni est vtendum auxilio, coctione per somnum, & tenuem victum, & extenuantia medicamenta: vacuatione per aluum, supra & infra, eius cruditatis quæ in primis est venis: qua semota, vena si oportuerit per interualla secetur: sic enim è magnis vasis, crudos humores elides. Postremo quæ in mēbris sunt collectæ, frictionibus, balneis, ac alijs, quæ calorē in externis partibus suscitare diximus sunt dissipādæ. Atq; hæc est quam locus suggerit indicatio.

Dictis adde considerationem alteram effectus humorum crudorum in corpore, nam interdum pariunt morbos, & aliàs eosdem minantur. De quo libro de Sãguinis missione cap. 10. sic scribit Galenus. Crudis autem humoribus abundantibus, antequam ægrotare incœperint caute vacuabis, vbi verò iam febricitant, vt antea dixi nequaquam. Nam in vniuersum, si cõparemus actum præuisionis curationi, securius multò fluit sanguis in sano quàm in ægro, indicatione conuersa ad vires, quæ in sano valent magis, in decumbente minus. Quod voluit Auic. 4.1. cap. 20. vbi ita scribit. Et debes scire, dum istæ ægritudines timentur, & nondum in eas ceciderint, plus secure eis cõceditur minutio: & cũ in eas ceciderit, in earũ principio phlebotomia penitus, idest copiosa dimittatur. Dimittatur inquã non absolutè, sed collatione facta, ad illã quæ potuisset fieri ante aduentum morbi. Cum autem in omni morbo verum sit, actũ præuisionis securiorẽ esse actu curationis, præsertim in vacuatione obeũda: est in humorum crudorum copia ipso vero verius: adeo vt morbo iam præsente, in præsentia crudorum nullatenus sit vacuatione vtẽdum. Nam cum humorũ crudorum copia, parum valet facultas: & quò diutius in corpore dicti humores perstiterint, eò inualidior ex eis redditur virtus nostrum corpus gubernans, grauato ab eis, ac ferè extincto innato calido. Innati autem calidi defectu, humores illi nec coquuntur, nec in sanguinem vertuntur: sed derelicti putrescunt, & febrem faciunt. Quo iam tempore adeo est imbecilla facultas, vt sanguinis detractionem non sustineat. Ob idq́; rectè consuluit Gal. cap. 10. libri de sanguinis missione, quòd vbi iam febricitant, nullam vacuationem moliamur. Et cap. 6. eiusdem libri, in eandem ferè sententiam, ad hunc modum scripserat. Si verò degrauans plenitudo infestat, nõ semper sanguis detrahẽdus est. Fieri enim potest, vt crudus per corpus sit coaceruatus humor: in quo exquisitè attendere oportet, quantum valeat virtus, & quantum ipsius humoris sit genitum. Quippe prius exoluta ab eiusmodi affectibus virtus, per sanguinis missionem in extremum malum recidere solet, vt nequaquam ipsa postea reparari queat: quod si factum fuerit, periculum haud leue sequitur. Præsertim si æstiua cõstitutione, stomacho male habente febris accesserit, aut vniuerso corpore natura molli, & tẽperamento humido existente. Hi enim promptè discutiuntur, celerrimeq́; animi deliquium incidunt, etiam si magna febris haud accedit. Et hinc est quòd Galenus. 12. libro Methodi, febres ex crudis humoribus ortas sola frictione curat, & ab omni alia vacuatione abstinet. Lubet autem hic eius verba transcribere, quò lucidior fiat sententia. Quæ verbum ex verbo ita habent. Ergo febricitare incipiunt nonnulli, vbi maximam crudorum succorum copiam, vna cum oris ventriculi (quod sanè stomachum vocant) offensione, vel ex cruditatibus, vel alia quappiam occasione congesserunt. His & præcordia inflata, & totum corpus ampliore mole, quàm pro naturæ modo cernitur. Tũ color alijs quidẽ ad albidius, quàm pro naturali habitu; & intercute aqua laborantiũ magis simile est mutatus: nõnullis etiã ad nigrius aut liuidius, quos quidẽ medici plũbei coloris appellãt. Omnibus pulsus minores sunt quã pro

colo-

caloris ratione. Præterea obscuri omninoq; inæquales, sæpe ea inæqualitate quam συστηματικὰς Græci vocãt, semper verò ea quæ in vno est ictu. Nulli talium sanguis mitti sine maximo dispendio solet: cum tamen vacuationem desiderent. Verum nec sanguinis missionem nec purgationem sustinent: vt pote quos sine his, syncope subitò adoritur. Quæ nam igitur est ratio talibus medendi, qui cum vacuari postulent, vacuantia præsidia non ferunt? Sanè nullam aliam his idoneam vacuationem inueni, præter eam quæ ex frictione paratur. Incipere verò in principio statim morbi oportet: ac primum à cruribus supernè deorsum, idq; linteis non admodum mollibus, sed aspredinis mediocre quid habentibus: debet enim radi ab his cutis, cum simul & calefieri per eam, & digeri ægrotus postulet. De in tota brachia ab humeris vsq; atq; supernè deorsum simili modo sunt fricanda. Vbi verò artus omnes abunde calere videbuntur, & metus fuerit ne quis ex multitudine frictionis, contussa iam carne, lassitudinis sensus ipsis superueniat, oleo relaxãte vteris, quod genus est sabinũ: ab adstringẽte verò abstinebis, cuiusmodi hispanum est, histricũq;, & quod vna cum germinibus, vel ex oliua adhuc immatura conficitur. Hyems verò si fuerit, nihilo deterius sit, si ad digerentiũ aliquod trãsieris, cuiusmodi sicyoniũ est, aut quod cum chamæmelo cõponitur, aut quod apud Aegyptios est in prætio. Quod si horũ copia nõ sit, oportebit accepto relaxantiũ oleorum aliquo, & in quo nulla sit adstrictio, potissimumq; quod est antiquius, immittere ipsi anethi quod videbitur satis: mox vt ipsi solemus (vbi in vase duplici tantisper calfecerit, dum mediocriter qualitatẽ herbæ imbiberit) vngere hoc artus & fricare, tunc quoq; quamplurimum debebis. Postea oleum quoniã tedium afferat detergere, atq; ad spinam dorsi transire, hancque totam pariter fricare, primũ sicca frictione post oleo: ab hac rursus ad crura te conferes, & ab his ad brachia, ex in denuo ad spinã, ita totum agens diem, in domo puræ lucis, nec madente. Hæc Galenus, & alia etiam quæ præsentem statum concernunt scribit. Quibus luce clarius apparet, quid in medella crudorum succorum faciendum sit ante febrẽ, & quid cum febrem creant. Hunc Galeni locum legerat Auerrhous, sectione tertia Collectaneorum, capite vltimo, qui vt parum erat in Galeni lectione exercitatus, ita ipsi Galenũ erroris insimulandi semper fuit animus. Placet autem ipsius verba subycere, vt quantũ ponderis habeant æstimemus: quæ sic habent. Galenus noster febres à succis viscidis ortas, sola frictione sanat: quod te contemplari accuratè volo. Quid enim oberit, quominus succi in totum corpus diffundantur tali frictione? Quin etiam ille ipse, libro de Sanitate tuenda, lassitudinẽ hominis cuius corpus plethoria laboret, & succis viscidis sit refertũ curans, probibet ne exerceatur, vllo ve motu valido agitetur, neue fricetur, neue lauetur: frictio etenim quæ sub cute sunt: & inter musculos vacuat, at quæ in venis continentur, purgatione tantum educuntur. Quod si per sanitatem quis frictionem adhibeat, ita vehementiorem, quam præcepit Galenus, abscessus sane atque vlcera necessario per summa cutis erumpent: Hæc Auerrhous. Sed ô ridiculum caput, quid fœlicius contingere

 posset

posset homini febre syncopali ex succis frigidis orta laboranti, vbi nullæ alteræ vacuationi datur locus, propter imbecillitatē, & animi deliquia: quàm quòd succi per vniuersi corporis habitum diffundantur, & tubercula atq; vlcuscula creent, relictis principibus? In libro verò de Sanitate tuenda, de sanis, ac neutris corporibus agit, in quibus aliæ vacuationes, & sanguinis missio ac expurgatio obeuntur, & in eis fuerit nefas prauos succos ad cutem traducere: fierent enim tubercula, & vlcuscula, ex frictione aut exercitio, iuxta illud Hippocratis 6. lib. Epidem. par. 5. com. 34. Vlcera exoriuntur si immundus laboret. Latius fortè quàm par foret, orationem nostram produximus, quoniam à nemine (quod sciam) isthæc fuerunt animaduersa. Breui autem colligentes, sanguinē mittemus crudis humoribus abundantibus, si non occupent primas venas, sed eas quæ sunt post iecur: si non multum distent à sanguinis forma: si morbum minentur, & adhuc non faciant: si bonus sanguis non sit paucus: si facultas non sit inualida. In contrarijs statibus abstinendum. In amborū miscella, librādæ sunt indicationes, & stādum est potentiori, altero non spreto. Quod tamen rarum medicum poscit, non vulgarem, sed doctum, expertum, & fœlici natura præditum.

An vteri gestatio sit inter præcipuas obseruationes habenda, tum vt venam secemus, tum etiam vt expurganti medicamento vtamur. Et vtra vacuatio sit periculosior. Et de nostris pharmacis benedictis appellatis. CAP. XV.

VT cunq; mulier grauida plurimum euacuetur, & per quancunq; regionem, siue ab arte, siue à natura, talis fiat vacuatio, periculum est aborsus. Primo, quoniā ingens vacuatio alimētum subtrahit fœtui. Secundo, quoniam spiritus, humores, & vterum conturbat, acetabulaq; dissoluit. Tertio, quoniam vteri contentricem, & vim fœtus qua ipse se sustinet, imbecilliorem reddit. Vnde quinto libro Aphorismorum sententia trigesima quarta, ita scribit Hippocrates. Mulieri grauidæ si aluus nimis profluat, periculum abortus est. Et sententia quinquagesima secunda. Si mulieri in vtero habenti, lac multum ex mammis fluat, debilem esse fœtum significat. Et sententia sexagesima. Si mulieri vtero gerenti purgationes fluunt, nō potest fœtus esse sanus. Quare periclitantur de aborsu. Hinc autores, dum vtero gerentibus medentur, suspecta & maximè formidanda esse censent, inediam, venæ sectionem, & expurgans medicamentum. Nec tamen ab eisdem abstinere, vacat suspitione: nam si vt non prægnantes, parce nutrias, phlebothomes, & expurges, perditur fœtus: sin huius habita ratione, liberalius illas cibes, & à venæ sectione atque expurgatione abstineas, in discrimen ipsa prægans adducitur. De

inedia

inedia id scripsit Galenus primo Epidemiarum, parte tertia, comment. penultimo. De venæ sectione Hippocrates, quinto Aphorism. comment. 31. De expurgatione idem Hippocrates, quarto libro Aphorismorum, commentario primo. Et rursus ob vtilitatem eandem sententiam repetiuit quinto libro Aphorismorum, comment. 29. Quibus locis, expurgantia medicamenta vetat grauidis, nisi humor turgeat. Eo verò turgente, ijsdem vti concedit, tribus mensibus medijs: non primis, neq; postremis. Primo, quoniam acetabula quibus fœtus alligatur vtero, primis tribus mensibus sunt mollissima, & vltimis friabilia, vt exemplo fructuum ad suas plantas Galenus illustrat. " *Hi siquidem in prima generatione debilioribus capulis continentur,* " *& ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit: posthac au-* " *cti, difficilem habent à plantis dissolutionem: sicuti rursus cum perfecti sunt, sponte* " *sua sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo & conceptus, in primo quidem tem-* " *pore à seminis iniectione, si quando saltare contigerit mulierem, aut in lubrico ca-* " *dere, siue quouis alio modo, vel animo, vel corpore, moueri vehementius, facile dis-* " *rumpuntur: sic etiam & cum iam perfecti sunt: tempore verò intermedio firmio-* " *rem habēt coalitū. Quare mulier vtero gerens potest medijs mensibus expurgantia* " *medicamenta sustinere, non autē primis, aut postremis. Secundo, quoniā vt autor est Gal. 2. lib. de victus ratione in morbis acutis com. 12. in omni purgante medicamento est vis deleteria, quam fœtus non poterit tolerare, nisi dum firmus fuerit, & firmis nexibus illigatus. Tertio, nā semel vorato medicamēto, metus est ne plus iusto vacues, 2. lib. de victu acut. com. 11. autore Gal. Ad immodicum autē fluxum sequitur abortus, Hippocrate autore, 5. Aphor. com. 34. Quarto, ob maximū consensum vteri cum intestinis, cuius ratione tenasmus facit abortire apud Gal. 7. Apho. com. 27. Accedit & vltimo, quòd musculi abdominis, qui cōprimunt ventrem cacantis, non possunt absolui à compressione vteri, nam & ijsdem musculis solet iuuari naturalis partus. Ob hæc sanè expurgātibus medicamētis nō esse vtēdū (nisi materia turgeat) medijs mensibus fœtationis voluit Hippocrates. Quem sequuta est omnis antiquitas, vno Auerrhoo excepto, qui septimo libro colliget, capite quarto, tribus motus rationibus, prorsus expurgantia medicamenta deuitat grauidis, Prima, quia medicamenta purgantia deleteria sunt, ac venenosa, quæ fœtum tenerrimum internecabunt. Secunda, quoniam purgantia mouent humores ad vterum. Tertia, nam omne purgans (inquit) mouet vrinam, mouens vrinam trahit menses, quod trahit menses facit abortire: & ex consequenti nullum purgans est propinandum. Sed hæ Auerrhois rationes, sicut & quæ à nobis sunt ante dictæ, solum ostendunt periculum in purgatione grauidarum. Ob idque ab Hippocrate non adhibentur purgantia, nisi vbi fœtus, & acetabula sunt firma, & valent resistere iniurijs dictis: & vbi maius periculum deuitamus ex humore turgente, quàm incurrimus ex malitia, & vi medicamenti purgantis. De Auerrhoë verò maximè miror, qui quò bonas antiquiorū literas pessundet, sui met obliuiscitur, & falsa assumit.*

Nam quinto colliget, capite de rabet, de eo ipso ita scribit. Et Galenus, & alij medici dicunt, quòd constringit ventrem, & nos videmus quòd purgat, & est mirabilior alijs medicinis purgatiuis, quia frenum suum est cum eo: quoniam nulla medicinarum purgatiuarũ est sine veneno aliquo in aliqua parte sui ista excepta, eo quia confortat omnia membra corporis. Ideo possumus dando ipsam pro purgatiuo, refrenare alias per ipsum medicinas. Quare vel ipso autore, nõ omnia purgantia sunt venenosa. Falsum quoq; est, quòd in secunda ratione assumit, scilicet quòd purgantia mouent humores prauos ad vterum: nam medicamenta purgantia manum porrigũt humoribus, qui huc atq; illuc diuagantur, vt manu ducti ad intestina, non delabãtur in vterum: quare purgantia potius reuellunt ab vtero, quàm ad vterum humores mandent. In tertia ratione falsum sumit non semel: falsum enim est, quòd omne purgans, moueat vrinam: purgare enim est proprietas (nam à totius substantiæ proprietate purgant medicamenta) mouere vrinam est qualitas tertia: quæ duo cum sint impertinentia, non habebunt necessarium commercium. Falsum quoq; est, quòd subdit, quòd omne mouens vrinam, statim mouet menses, vt constat ex Galeno, quinto libro simplicium, capite vigesimo primo: maiori enim vi est opus ad menses ciendos, quàm ad prouocandam vrinam: quare omne mouens menses, vrinam quoq; ciere potest, non è conuerso. Nec etiam omne quòd menses mouet, abortum necessario inducit: siquidem plurimis prægnantibus menses copiosè fluxerunt, superstite matre, seruatoq; fœtu in maturum pariendi tempus vegeto, ac viuido.

Hic autem aduertere oportet, quòd antiquioribus, Galeno (inquam) & Hippocrati, ignota fuere purgantia medicamenta mitißima, quæ nobis habentur in vsu, casia fistula, manna, rhabarbarum, thamarindi, & mirobalani: quibus nos fœliciter vtimur, si morbus vrgeat, toto tempore fœtationis, etiam si materia non turgeat. Nec hæc sunt quæ ab Hippocrate prohibẽtur in Aphorismo. Primo, quoniam insanum esset, quæ non nouit prohibere. Secundo, nam ratio prohibitionis purgantium, pendet ex violentia quam ipsa pharmaca inferunt naturæ: hæc autem nostra mitißima cum sint, superstite fœtu quantuncunq; tenero, humores abducunt. Tertio, quoniam Galenus. 5. Aphor. com. 55. valida tantum auxilia negat prægnantibus, & Philothæus. 4. Aphor. com. 1. aduertit, medicamentum Hippocrati dicere, non quoduis purgans, sed tantum validum. Nostris ergo pharmacis, leuißimis tentari possunt: illa verò antiquorũ, peplium, helleborum, euphorbiũ, colocynthis, elateriũ, scãmonium, & similia, non modò non probamus in ijs quæ vtero gestant: verum nec virginibus, nec viris quantuncunq; robustis ea concedimus: nisi fortè in graui & diuturno aliquo morbo, qui leuioribus sæpe sæpius adhibitis nõ cesßit. Nec maior enim infœlicitas, nostri temporis pleureticis contingere posset, quàm ea ebibere medicamenta, quæ Hippocrates suis ægris ministrabat. 2. acutorum, sentent. 11. Prætereo eos quibus per febres ardentes viscera exuruntur: in quibus si casiam, mãnam, thamarindos, psilij mucaginem, & similia transcendas: neci dabis. Age rogo, & ex

medi-

medicamentis antiquorum, vno aut duo elige, quibus quæ vtero gestant purgari possint? illa validissima scio non eliges. Restant agaricus, rhabarbarum, aloë, manna. At mannam reposuit idem Auerrhous inter medicaměta Galeno, & antiquioribus ignota. Ego tamen mentionem eius habuisse arbitror, libro.3. alimentorum, sub nomine mellis aërei, vel roridi. In quo tamẽ nullã vim purgantem agnouit, sed varias tantum vires, à varijs super quas cadit plantis acquirere dixit: nec prorsus ab altero melle quod ab apibus sumitur, dissimiles vires habere censuit. Agaricus verò quem vt purgatoriũ agnouit Gal. 6. Simpli. cap. 8. pituitã purgat: cuius etiã vacuatio in morbis acutis raro est idonea: & præter id menses validè mouet, & facit abortire: vnde est remedium sui ad prouocandum aborsum, vt scribit Aëtius, lib. 6. cap. 18. Aloë verò potentissimè prouocat menses (nam ob id Galenus propinat hieram, quæ aloës centum excipit drachmas, aliorum medicamẽtorum cuiusq; sex, libro de sanguinis missione, cap. 68.) & aperit ora vasorum apud Arabes, quæ omnia prægnanti sunt aduersissima. Quare demiror cõciliatorẽ diff. 166. vbi agaricum, & aloëm prægnantibus concedit: cum tamẽ sint maximè aduersa, vt diximus. Rhabarbarum verò non agnouit Galenus, quanuis Ruelius, & fratres, & multi alij, credant rhaponticum antiquorum, nostrum esse rhabarbarum. Cuius tamen contrarium constat: nã radix rhapontici, vt scribit Dioscorides lib. 3. cap. 2. est fungosa, leuis, inodora: quorum omnium contraria reperiuntur in nostro rhabarbaro: est enim radix densa grauis, & odorata. Et præter id rhapontici radicem dixit esse similem cẽtaurio magno, quod tamen radicem crassam & longam (tripedalem scilicet) & maculis rubeis respersam, habere dixit eodem lib. cap. 6. Radix verò rhabarbari, rotũda est & omnino crocea. Item nostrum rhabarbarum egregiè purgat, etiam in exigua dosi: quod nõ essent antiqui prætermissuri si eum agnouissent. Nec enim possent in eo, eam vim ignorare, cum frequẽs esset apud eos rhapontici exhibitio ad multa. Græci præterea iuniores, quibus iam fuit aliqua nostri rhabarbari notitia, diuersum eum ponũt à rhapontico. Nã paulus post caput de rhapontico veterum, in duobus ad podagram compositis medicamentis, rha barbaricum admiscet. Et lib. 1. cap 43. inter ea quæ ventrem laxant ipsum memorat. Quem locum petit sibi mostrari Manardus lib. 9. epistola vltima, quòd post multiplicem pauli lectionem non inuenerit. Cuius certè causa fuit, quòd eum ipsum locum corruptè legerat lib. 6, epist. 2. Actuarius quoq; vir Græcus, in rhabarbaro vim purgatricem agnouit. Nam de diaphœnicone agens dixit, supra omnia rha indicũ domare bilẽ flauã. Accedit quòd nostrũ rhabarbarum, ex meridionalibus regionibus ad nos fertur, non aquilonaribus, vbi bosphorus, rha fluuius, & stagna mœotica, à quibus rhaponticum afferri, dixit Dioscorides. Adde etiam quòd Manardus lib. 5 epist. 5. musa, & vesalius, memorant se vidisse radicem diuersam à rhabarbaro, per omnia respondentem rhapontico. Primus autem (quòd sciam) qui integram rhabarbari naturã expressit, fuit Auerrhous, & post eum Ioannes Cognomento mesue. Nam Serapio & Auicenna (quòd maximè mirandum est)

Græ-

Græcos de rhapontico videntur transcribere: & aut vim purgandi quæ est in rhabarbaro ignorarunt, aut certè non satis laudauerunt, nec tradiderunt posteris experta de eo: scilicet quòd purgat: & quòd est mirabilior alijs expurgantibus: & quòd frenum eius est cum eo: & quòd est sine veneno: & quòd aliàs corrigit medicinas, quæ sibi miscentur. Quæ tamẽ quinto colliget scribuntur. Et quòd non est in eo nocumentum apparens: & quòd datur in omni tempore anni, & in omni ætate, ita quòd etiam pueris, & prægnantibus: & quòd infusio datur quando solum quæritur abstersio, & solutio, & opilationum apertio: & ipsum contritum, quando quæritur vt post illam in visceribus vestigia contractionis remaneant: & quòd magis adstringit assum, & adhuc magis adustum: & quòd drachmæ pondere educit bilem & pituitam: & quòd mundificat & confortat hepar & stomachum: & quòd confert doloribus pungitiuis eorum: & quòd clarificat sanguinem: & quòd aufert opilationes: & quòd curat omnes morbos ex opilatione natos, sicut hydropisim & similia: & quòd cõfert sputo sanguinis, & manationi eius vndecunq; sit: & quòd cõfert casui & percussioni, & sanat rupturas intrinsecas & extrinsecas: & quòd est medicina bona dissenteriæ, & propriè quod ex eo est assum: & quòd confert febribus antiquis. Quæ omnia traduntur à Mesue, & longa iam experientia sunt a nostris medicis cõfirmata. Quanquam eius in prægnantibus exhibitionem, prohibeat Arnaldus, cap. 61. sui speculi, quia vis aperiens quæ est in ipso, ducit adstingentem vt expressione eijciat fœtum. Sed fallitur bonus homo, Primo, quoniã à recepta omnium sentẽtia discedit. Secundo, nam sicut rhabarbarum non adstringit, nisi post purgationem humoris, ita non deberet adstringere, nisi post expulsionem fœtus: sicq; adstrictionem semper deberet præcedere aborsus non eã sequi. Tertio, quia non pari facilitate expellitur fœtus ac humor: nam perperam. 4. Apho. com. 1. contrarium affirmat Fuchsius. Quarto, nam licet adstrictio iuuet purgationem rhabarbari, ipsa tamen purgatio à partibus acribus prodit, non ab adstringentibus. Nam aliter non eligeret humorem purgandum, sed quemuis obuium vacuaret. Nec etiam per assationem imminueret vim purgantem. Si ergo purgatio non fit à parte adstringente, sed ab acri, quantumuis ab ea iuuetur, frustra timet adstringẽtem fœtum forè expulsuram. Rhabarbaro similes vires sortiũtur myrobalanorũ genera: sunt enim ex medicinis benedictis, licet inefficatius purgent, & magis adstringant: possuntq; securæ prægnantibus cõcedi. Atq; hos quoq; numerat Auerrhous inter medicinas à Galeno non scriptas: nam & si nomine myrobalani antiqui fuerunt vsi, constat tamẽ diuersam rẽ intellixisse. Dioscorides in primis vbi de palma tractat, myrobalanorum, & phœnicobalanorum meminit, qui palmæ fructus sunt. Plinius quoq; lib. 12. cap. 22. fermè eadem tradit, nam cuiusdam plantæ meminit in Aegypto nascentis, quàm vocari ait adipson, quasi arcere sitim diceres, viridemq; esse, & malicotonei odore, nullo intus ligno, colligique antequam incipiat maturescere, & quòd relinquitur vocari phœnicobalanum. Et idem Plinius lib. 23. palma quæ fert myrobalanum, probatissima in Aegypto, ossa nõ

habet

habet reliquarum modo in balano. Ex quibus patet quàm sine causa Manardus dubitet, an nostri myrobalani, sint myrobalani antiquorum: nam nostri habent nucleos & soluunt, antiquorũ carent nucleis & adstringunt. Frustra etiam dubitat, an myrobalani, vel phœnicobalani antiquorũ, sint nostri thamarindi. Nam & Auerrhous inter medicinas Galeno incognitas, dactylos indiæ recẽset. Et apertè habẽt nucleos, & ventrem soluunt, & nihil æque domat bilem præter rhabarbarum, sunt medicina cordialis apud Auicennam de viribus cordis, vnde secundo canone, cap. proprio conferunt febribus habentium syncopin, & propriè cum necesse est naturam lenire. Educunt bilem, & reprimunt furorem eius, & feruorem sanguinis, & conferunt inflammationi hepatis & stomachi, & sunt medicina sitis, & omnis stuationis factæ ab eis, & conferunt icteritiæ, & reprimunt vomitum, & sunt medicina vera febrium acutarum quæ indigent lenificatione, quæ tamen de phœnicobalanis non traduntur. Ego tamen thamarindis solis, vtero gerentes nunquam purgo, tum quoniã vterus ex acetosis male habet: tum ob magnam dosim, quam sine vomitu anxietate, & abhominatione rarò possunt ebibere. Est enim apud Mesuem dosis ab vncijs duabus, vsq; ad quinque: quare media erit vnciæ tres. Auicenna vberius propinat, & inquit, Sit potio ex decoctione eorum propinqua mediæ libræ. Serapio verò exhibens libras quinque, nimius videtur: & credo librarum loco legẽdas esse vncias, vt cum Mesue conueniat. Parcißimus autem mihi videtur Auerrhous, qui dosim non vltra quindecim drachmas extendit, quanquam & eæ non sine labore bibuntur. Debet autem fieri eorum infusio in sexcuplo aquæ stillatitiæ, vel seri, & post frictionem quæ manu sit leniter bulliant, & colentur vbi magis extinguere vis, non colentur autem vbi magis soluere est animus. Quem Mesuai locum ad hũc modum corrupit Siluius, Non colatum exhibetur, quando potentius ardor extinguendus est. Succus præterea rosarum, & earundem infusio, nostras prægnantes cõmodè purgat. Non agnouerunt autem Græci, vim soluentem in rosa, vno dempto Dioscoride, qui lib. 1. cap. 42. de oleo rosaceo notauit, quòd potum soluit aluum. Est autem apud nos genus quodam rosarum, quas alexandrinas (fortè quòd Alexandria venerint in Hispaniam) appellamus: quæ non leniter purgant. Sunt qui credant esse narsim serapionis. Suum tamen narsim ita pingit. Est arbustum simile arbori rosæ, habens florem album, & dicũt quod est rosa agrestis, & rosa seni. Nostra verò Alexandrina, non habet arborem similem arbori rosæ, sed ipsißima arbos rosæ est, nihil ab ea euarians: nec est agrestis, sed satiua, & in hortis tantum reperta, neq; flores habet albos, sed rubentes. Nunquam enim nobis rosam albam plurimũ solutiuam videre contigit, quanquam Manardus reprehendens Mesuem, quòd dixerit rosas albas non esse solutiuas, ita scribat. Apertus hoc loco error deprehenditur, albæ enim de seni vocatæ, & vulgo apud nos Damascenæ, cum albißimæ sint cæteras in purgando excellunt. Fortè sua patria tales rosas frequẽs fert, quales nostra nunquam tulit. Id verò vnum nos credimus nostras Alexandrinas esse quas

Aui-

Auicēnas appellat rosas persicas, quibus vtitur pro solutiuo, & lenificatiuo in cura febris flegmaticæ. 1. 4. tract. 2. cap. 59. & in cura tertianæ nothæ eodem libro, cap. 41. Et idem Auic. 3. 1. doct. 2. cap. 7. ad deponendam repletionem cibalem noxiam, propinat zucarum rosatum egestionem faciēs. Quod ex istis rosis factum esse intelligo. Adeo autē huiuscemodi rosas securas esse existimat, vt prægnanti cuius ventriculus appetit extranea concedantur. 21. 3. tract. 2 cap. 4. Quare in febre & grauiori quocunq; morbo, multo audacius debet concedi syrupus, qui ex nona infusione harum rosarum nobis paratur, aut ipsæ rosæ sacharo, aut melle cōditæ, aut syrupus factus ex succo earundem. Purgat enim omnis rosa bilem, & aquas, & Alexandrina præter id pituitam, & materias communes in vijs dictum repertas, vt ex locis citatis Auicennæ, & frequenti experimento constat. Casiam fistulam prætermißimus, quoniā notæ & vulgatæ sunt apud omnes suæ vtilitates, & securè eam prægnantibus exhibent Mesue & Auicenna, 2. lib. cap. 197. Adeoq; creuit securitas ex quotidiano experimento, vt nec ipse vulgus ignoret. Carpus tamen in magna anatome, eam prohibet prægnantibus, nam timet ex ea laxitatem intestinorum, & flatū: quæ tñ nos emēdamus, pauco aniso admisto. Cœperunt hanc sacharo conditam afferre: quæ tamen nihil purgat, quoniam immatura conditur. Quod sanè & in myrobalanis experieris: nam qui afferuntur conditi ex india, non modo non purgant, verum mirè adstringunt. Admiratione verò non vacat, quòd semina casiæ fistulæ magis purgent, quàm intraneus liquor, vt notat Manardus in annotationibus ad Mesue simplicia. Quod si verum est, lenitione non operantur sed verius tractione, more validiorum pharmacorum. Hæc huc vsq; produximus, vt videāt omnes, quanto magis & securius nostro tempore, quàm antiquitus hominum saluti consulitur: & quantum salutari medicinæ debeant homines. Nam & qui nōdum vitam accepit, ei vitam debet: & mille hodie mortalium millia viuūt, valentq; qui ne nati quidem essent, nisi salutaria pharmaca hæc ars reperißet. Quanquam verò Hippocrates, & Galenus, & alij præstantes ingenio viri, hanc artem ferè perfecerint: non tamen ob id tam absolutam habere potuerunt, quin ætas, & tempus, & nouus labor additus, plurima vtilia inueniret: & ex inuentis amissa recuperaret. Docti sanè illi fuerunt viri, & pauci fortè plus illis quàm ego tribuunt: doctior tamen est nostra natura, & plura de suo quotidie pādit sinu, quæ antea latebāt: nouos scilicet orbes, ignotas gētes, diuersas segetes, & antea minimè nota medicamēta nuper nos docuit: à quibus non sunt tantū vtero gerentes arcendæ. Et profecto si antiquorum medicamenta exitiosa, medio tempore fœtationis propinabantur: non est cur nostra tam salutaria, aut primis, aut vltimis mensibus, non sumantur.

Ex dictis sanè manifestum fit, quantū expurgantia medicamenta, & inediam cauerint in prægnātibus antiqui. Videtur autē Hippocrates multo magis pertimuisse venæ sectionē: nam eam absolutè vetuit dicēs. Mulier vtero gerens sanguine misso ex vena abortit, & magis si fœtus est maior. Quare cū purgationem medijs men- „ „

sibus

sibus concedat, & nullum venæ sectioni det locum: videbitur cuipiam, minori cum periculo pharmaca, atq; ea valida, qualia antiquorum erant, quàm sanguinis quancunq; detractionem suscipere. Accedit & ratio, quòd sanguinis missio detrahit alimentum fœtui: expurgatio verò detrahit prauum alimentum. Tutius ergo suscipietur expurgatio, quàm venæ sectio. Sed refragatur multorũ seculorum experiẽtia: nam multæ in vltimis etiã mensibus, quãdo minus opportuna est venæ sectio, tolerant repetitas phlebothomias, non tolerantes totidem purgationes. Quod etiam ratio confirmat: nam pharmacum adhibitum coërceri non potest sanguinis effusio potest. Pharmaca præterea antiquorum, viscera lædunt: à qua læsione licet nostra benedicta spolientur, non possunt tamen spoliari à motione, & tractu humorũ ad vterum, & partes vtero vicinissimas. Ob quam viciniam sæpe cõtingit, vt medicamen purgatorium, quod propria vi menses ducere non posset, eos tamen quandoq; mouere videatur: cum vterus ipse longanonem, per quem alui excrementa exeunt, pro lectulo habeat strato. Venæ sectio verò ab omni spoliari potest nocumento, scilicet à subtractione alimenti, cuius ratione facit abortire, vt scribit Hip. 5. lib. Aphor. sent. 32. Si enim superfluus sanguis detrahatur solus, & relinquatur necessarius fœtui, & matri (quod sæpe fit) nihil est quòd in sanguinis missione cõdemnes. Quin si plenitudo quoq; est causa aborsus, (vt Auic. 21.3. trac. 2. cap. 8. est autor.) ipsius plenitudinis depositio quæ vena secta fit, ab aborsu præcauebit: quoniam solum superfluum educet. Quare ratione solius præcautionis ab aborsu, etiã in absentia morbi, venæ sectio est interdum necessaria: & in præsentia febris quæ sanguinis missionem postulat, non modo est venæ sectio necessaria vt curetur febris: verum etiã ne ex nõ curata febre sequatur abortus. Febrem enim esse interdum causam aborsus, & notum est, & ab Hippocrate atq; Galeno proditũ. 3. Epid. par. 2. sent. 7. & 8. vbi de muliere quæ apud Pãtimedẽ degebat, & altera Occetai vxore, tradidit quòd non febricitarunt quia abortierant: immò contra quòd febricitarent, ideo abortiebant. Pleuritis quoq;, & alij ex sanguine morbi, qui plurimum diuexant prægnantes, faciunt abortire dum sæuiunt: & vena secta placati, matrem fœtumq; periculo leuant. Et profectò plures nos vidimus interdum ex febre, alias ex alijs morbis, cum apertis signis aborsus, vmbilicũ iam & lũbos per interualla dolẽtes, cũ spiratu difficili & magna angustia, quæ sanguine copioso per venæ sectionem vacuato, & à febre, & ab instanti aborsu quieuerunt: quoniam scilicet venæ sectio, quæ superfluum tantùm detrahit, ab omni ferme spoliatur nocumento. Pharmaca verò quantumcunq; benedicta, etiam si spolientur a malitia, non tamen spoliantur à tractu humorum ad partes vtero vicinas. Ob idq; in æquali necessitate vtriusq;, commodius suscipitur phlebothomia: quanquam non sit prorsus incommoda expurgatio, quæ nostris pharmacis fit. Quod sanè intelligi debet, si virtus constet ad vtrunque auxilium ferendum: fieri enim potest, vt facultas constet ad expurgationem, non constet autem ad venæ sectionem: cum maior vis huic, quàm illi præsidio adhibẽdo

sit

sit necessaria, vt. 4. lib. de Sanit. tuen. tradit Gal. Quare si imbecilla est virtus, minori cum periculo suscipitur expurgatio, quàm par venæ sectio. Si valida est ad vtrũq; auxilium, tutior est venæ sectio, nec plurimum est incommoda expurgatio. Quo sanè fit manifestum, quòd vteri gestatio non est inter præcipuos sanguinis detrahendi scopos connumeranda: sed inter quantitatis obseruationes habẽda. Minus enim detrahemus grauidæ, quàm vacuæ: minus quoq; cum fœtus fuerit maior, & pluris alimenti indigus. Vnde Cornelius Celsus, lib. 2. cap. 10. antiquis aliter sentientibus non vult stare, quòd experimentis plurimis didicerit contrarium. Sunt autem hæc eius quæ sequuntur verba. Antiqui primam, vltimamq; ætatem, sustinere non posse, hoc auxilij genus iudicabant: persuaserantq; sibi, mulierem grauidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Postea verò vsus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasq; potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neq; quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint. Firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier valens, tutò curantur. Hic verò expedit aduertere, quòd superiores tantum venæ in prægnantibus sunt cædendæ: ex inferiorum enim sectione, impetu deorsum conuerso, menses procedunt immodicè, & fœtus præcipitatur. Multò autem magis cauere oportet, ea quæ ex ipso vtero per vuluam sanguinẽ elidunt: qualia sunt suppositoria, aut pessi, quæ ad vterum purgãdum solent indi. Quare mihi est maximè suspecta, cautela Auicennæ, pro conseruando fœtu qui fuit conceptus ante integram menstruorum purgationem. 21. 3. tract. 2. cap. 10. vbi ita scribit. Et quãdoq; etiam menstrua ante conceptionem, non sunt menstrua necessaria, & remanent in ea superfluitates menstruorum eius, indigentes mundificatione, & tunc si non mundificatur, recipit earum corruptionem embrion. Oportet ergo vt mundificetur illud subtile, cum mundificatiuis subtilibus, non potando, sed supponendo in primis suppositorium post collum matricis: immò supponantur in collo matricis, & non mundificetur cum eis illud quod mundificat vice vna, immò vicibus pluribus. Ego tamen temerarium puto suppositorium collo matricis indere: post collum verò, idest ad anum, aut rectum intestinum prorsus inutile: & si acre fuerit suppositorium, tenasmum fortè inducet, à quo abortus sequi solet. 7. Aphor. sent. 27.

Dubia quædam quæ ante actum caput *respiciunt soluuntur.* C A P. X V I.

QVI de expurgatione, & sanguinis detractione, earum que vtero gestant, exactum caput perlegerit: in plura fortè incidet, quæ parum doctè, & ab antiquis tradita, & à nobis recensita esse iudicabit. Primo sanè, nam si morituri solis prognosticis sunt relinquendi, ne artis præsidia insano consilio infamẽtur: & vtero geren-

gerentes decumbentes ex morbo acuto (in quo solo materia solet turgere) habent lethaliter, Hippocrate autore. 5. lib. Apho. com. 30: frustra aut expurganti medicamento, aut venæ sectione vtemur. Secundo, nam humor turgẽs, primis, & etiam vltimis mensibus, deberet expurgari: nam tunc etiam est periculum, ne labatur in mẽbrum princeps, & in ipsum etiam fœtum. Tertio, nam humor coctus, & à natura superatus, melius paret pharmaco quàm turgens. Ergo non minus illo esset expurgandus. Quarto, nam quis vetat quominus sanguis poßit turgere: quo tempore nec expurganti vti licet, nec venã secare vllibi conceßit Hippocrates. Quinto, nam. 1. Epidem. par. 3. com. penultimo, trimestres & quadrimestres, plurimum iniurijs resistere dixit Galenus: quomodo ergo in Aphorismo excluditur tertius mensis? Sexto, nam quartum mensem videtur excludere cum dicit A quarto mense: & septimum includere cum dicit, Vsque ad septimũ: & cum subdit, Minus verò has: scilicet quæ septimum agunt purgare oportet. Cum tamen quartus mensis, sit firmißimum tempus fœtationis: & septimus, sit ex postremis, & in quo maturi partus interdum fiant. Septimo, nam si medio tempore fœtationis, magis resistũt iniurijs fœtus: non magis facient aborsum grauidæ quæ phlebotomantur, quò fœtus fuerit maior: sed quò magis à media ætate citra aut vltra discesserit. Octauo, nam sermo de acetabulis videtur fictitius, & ea tantum animalia sunt dicenda habere acetabula, in quorum vtero venæ non terminantur in vnam vmbilicalem; sed in sinus multos, quos cotyledones appellant, vt lib. 2. de gen. anim cap. 5. autor est Arist. Nono, si ab initio siccantur & durescunt acetabula, cur postremis mensibus non erunt firmiora? Decimo, si morbus grauis indiget medicamento validè expurgante, aut larga sanguinis profusione: quam sine abortu non putamus posse sustineri: quid est tũc agẽdum? Remedio adhibito, perditur fœtus: eo omisso, perditur cũ fœtu mater: quorum neutrum facere Christianum decet medicum.

De primo scire oportet, quòd valde distat lethale à deplorato: ij enim appellãtur deplorati, quibus nulla est salutis spes, sed certo sũt morituri. Ex lethalibus verò morbis, plurimi euaserunt, non sine magno mortis periculo: vt de Methone constat. 1. Epid. par. 3. com. 24. qui cũ vrina, & suspensione nigra, sanus euasit. Et de iuuene smyrniæ, cui cerebrũ vulnere effatu digno fuit vulneratũ, & euasit. Vtero ergo gerẽtes, ex morbis acutis decũbentes, etiã si lethaliter habeant, in grauiq; vitæ discrimine sint cõstitutæ, non sunt ob id deploratæ: quotãnis enim mille eiusmodi (Dei beneficio, nostraq; ope) sanãtur. De secũdo dicẽdũ, quòd primis & vltimis mẽsibus fœtationis, etiã si materia turgeret, nõ purgabãt antiqui: quoniã fœtus tenerrimus, & fragilia vincula, nõ sustinebãt violẽtiã suorũ medicamẽtorũ: quare consultius fortunæ se cõmittere turgẽtis humoris: quã certũ aborsum ex medicamẽto facere satagerũt. Humor verò coctus, quãquã melius pareat expurgãti medicamẽto quã turgẽs, nõ est purgãdus vt ille: quoniã nullũ periculũ anteuertimus in expurgatione cocti, sicut in expurgatione turgẽtis. De quarto dicẽdũ est, quòd sanguine turgẽte venã

ſecarent antiqui, nam minori cum periculo ſuſcipitur venæ ſectio, quàm expurgatio vt diximus. Rẽ autẽ expreſſerũt autores in magis periculoſo, vt docerẽt nos, multo audacius faciendum eſſe, in eo quod periculi minus habet. Quin & .5. Aphor. ſent.31. vbi à ſanguinis miſsione magis abſtinet Hippocrates, non prorſus eſſe abſtinendum innuit: ſed magis cum fœtus eſt maior, & minus cũ fœtus eſt minor: ita vt prægnationi aliquid ſemper condonet, ne improuidè vt non prægnantem tractemus, eam quæ vtero geſtat. Contradictionẽ verò è.1. Epid. voluit ſoluere Manardus lib.15. epiſt.1. neq; aliam inuenit viam, qua Hippocratem excuſaret, niſi quòd in Aphoriſmis ſequutus eſt Hippocrates rationẽ: in libro verò Epidemiarũ experientiæ, & obſeruationi innititur. Rationi nanq; conſentaneũ videtur, vt tota ætas geſtationis, diuidatur in tres partes æquales: in quarum prima, & poſtrema, acetabula ſint imbecilla, & iniurijs reſiſtẽdis inepta. In media verò ſint valida, & ad reſiſtendum opportuna. Hanc igitur rationem Hippocrates ſectatus in Aphoriſmis, tertio menſe nequaquam eſſe purgandas vtero gerentes ſcripſit. Primo verò lib. Epid. experimento innititur: ex muliere enim ibi obſeruata, quæ citra abortum multa fuit perpeſſa, tertij mẽſis vim agnouit. Sed contra eſt, quòd ſententiã libri Epidemiarum, confirmat Galenus ex Aphoriſmo, qua de re viſa ſunt Galeno, loca ea non diſsidentia. Sunt qui Aphoriſmũ intelligant de prægnatione nonimeſtri, & locum Epidemiarum de ſeptimeſtri: nam in hac tertius menſis eſt in medio totius fœtationis: in illa verò extra eã. Sũt & alij, qui fœtus trimeſtres ſi mares ſint, iniurijs maximè reſiſtere dicunt: ſi fœminæ verò non vſq; ad quartũ menſem: quoniã per menſem citius, & formantur, & mouentur in vtero mares. Quare Aphoriſmũ intelligunt in prægnatione maris, & locũ Epidemiarum femellæ. Sed vtraq; ſententia diſplicet, non quòd rationem non ferat: ſed quòd noſſe ſit impoſsibile, an paritura ſit mulier ſeptimo menſe, & an marem geſtet, vel femellam. Quanuis enim inditia quædam ſcribantur autoribus: ea tam ſunt infirma, vt nemo audeat certò eorum quidquã præſagire. Quare ſatius dicendũ eſt, quòd per trimeſtres fœtus libro Epidemiarũ Hippocrates, intellexit eos qui iam perfecerunt menſem tertium: tales verò agunt iam menſem quartũ: ſicut per quadrimeſtres eos qui menſem quartum exegerunt, & quintum tranſigere occipiunt. Nam & Galenus Aphoriſmũ citat in cõfirmationem, in quo tertius menſis fuit excluſus. Dicendũ quoq; eſt, quòd remedia morborum acutorum ſunt inedia, ſanguinis miſsio, & expurgatio: à quibus duplex iniuria infertur fœtui, nimirum alimenti detractio, & commotio: ob quæ ambo aborſus ſequitur. Ex alimẽti quidẽ detractione, eò magis ſequitur aborſus, quò fœtus eſt maior. 5. Aphor. com.31. ſiquidem maior fœtus pluris alimenti eſt indigus. Ex cõmotione verò eò magis fit aborſus, quò acetabula ſunt teneriora. Si igitur tria illa remedia inferunt, tum alimenti detractionem, tum etiam commotionem, quæ ambo abortum faciunt: non immeritò tria illa remedia vt abortiua timent autores. Sanguinis miſsio verò, & inedia minus commouent, & plu-

plurimum de alimento subtrahunt. Purgatio contra plurimum commouet, parum verò subtrahit de alimento. Trimestres igitur fœtus, exigui, & tenerrimi cum sint, magis periclitantur ex commotione, quàm ex alimenti penuria. Ideoq; iniurijs illatis à sanguinis missione, & inedia, præ cæteris resistunt. 1. Epid. citato. Iniurijs verò illatis, à purgatione non resistunt: nam acetabula imbecilla, non ferent purgantis medicamenti commotionem, vt. 4. Apho. notauit Hipp. Quadrimestres verò iam admittunt purgationes, acetabulis iam vtcunque roboratis.

Quòd verò quidam putarint quartum mensem excludendum esse, & primis mẽsibus fœtationis numerandum, ex antiquæ versionis errore proficiscitur: τετράμηνα enim quadrimestres, aut eas quæ quartum fœtationis mẽsem agũt significat. Quare malè vertit antiquus interpres, à quarto mẽse: idest post mẽsem quartũ, oportet purgare. Septimũ verò mensem exclusit Hippocrates. Primo, nam vsq; ad illum, nõ in illo præcipit purgare. Secundo, nam est extra mediũ tempus fœtationis, si partitio æqualis sit futura. Tertio, nam trimestres quæ iniurijs magis resistunt. 1. Epid. citato, non licet purgare ex Aphorismo: ergo multò minus septimestres, quæ minus ipsæ resistunt. Accedit & validissimũ experimentũ, quòd plurimi partus septimo mense fiunt: quod non contingeret, ni ligamenta, suaptesponte extremam maturitatem, & imbecillitatem asciuissent. Nec obstat, quòd Hippocrates addat, sed has minus: non enim per ea verba concedit purgationem minorem in mense septimo: sed potius vult vtero gerentes, media fœtatione, & turgente materia, minus esse purgandas, quã si non gestarẽt vtero: vt aliquid semper tribuamus prægnationi. Quòd si propinquitatis ratione, referendas esse, quæ septimum mensem attigerunt cõtendas: non minus, sed nequaquã vertere oportet: Græcæ enim legitur ἥσσον δὲ ταύτας idest nequaquã vero has: aduerbiũ enim ἥσσον & minus & nequaquã significat. Auicẽnæ verò renuẽti purgationẽ in mensibus qui sunt ante quartũ, & post septimũ. 21. 3. tract. 2. cap. 10. non videtur standum: quoniã septimum mensem recipere apparet. De septimo dubio ferè omnes medici conueniunt, quòd tutior est phlebotomia primis mensibus, quàm medijs: & quòd omniũ pessima est in postremis, persuasi Aphor. 31. quintæ partis. Sed ego contra censerem, nã primis duobus mensibus adeo tener est cõceptus, vt ex leui cõmotione periclitari possit: venæ sectio vero cõmouet, & conturbat non leuiter. Quare primis duobus mẽsibus magis erit periculosa ratione cõmotionis, quàm media fœtatione ob alimẽti detractionem. Firmus enim tunc est, & iniurijs plurimum resistit, quare detractionem etiam alimenti sustinebit. Tertio quoq; mense, solidiora facta iam vincula, cõmotioni à venæ sectione illatæ resistere queunt, vt in explicatione loci è. 1. Epid. diximus. Hãc ex phlebotomia cõmotionẽ cauit, expertissimus Haliabbas. 1. lib. practicæ, cap. 19. & . 9. lib. theoricæ, cap. 39. his verbis. Si prægnans aliquo tempore sanguinem eget minui, aut cathartico purgari propter aliquam passionem, non oportet accelerare hoc in primordijs, donec sit mensiũ quatuor prægnãs. E quibus Haliabbatis verbis

nemo

Ff 2

nemo credat quòd sanguinis defectum in prima illa ætate formidet: sed cõmotionem & conturbationem, quæ venæ sectionem sequi solet. Nam affatim ac repente exclusus sanguis: spiritus, humores, & vterum cõturbat: & acetabula dissoluit. Quòd si mulier sit ex ijs quæ timore percuti solent, aut leui ex causa abortire cõsueuerũt: multò magis vereri in ea debemus cõmotionem, quàm sanguinis defectum. Ob id ergo primis duobus mensibus (quoad fieri potest) abstinẽdum est à venæ sectione. Nec obstat, quòd aliquæ visæ sint primis duobus mensibus, laudabiliter mẽstruasse: quoniã paulatina scilicet, naturalis, & sine cõmotione, est huiusmodi vacuatio: venæ sectio verò repentina, & violenta, & plurimum cõmouens. Vnde si menstrua pluries, aut multum fiant, necessariò fœtus patietur, vt Gal. est autor. 5. Aphor. com. 60. Tertius, & quartus mensis, iam resistũt iniuriæ, & cõmotioni phlebothomiæ. Quintus, & sextus, bene tolerãt cõmotionem: sed quoniam grandior est fœtus, non tã bene fertur alimẽti detractio. In septimo maius est periculũ, quoniã grãdior est fœtus, & maturi sunt cotyledones: quare duplici in ipso fœtus exponitur periculo: cõmotionis scilicet, & subtractionis alimẽti. Cõtingit tñ nonnunquã ex maiori periculo fœlicior fortuna. Nam quinto, aut sexto mẽse exclusi, rarò: septimo verò editi, magna ex parte viuunt, quãuis ipsorũ partus suapte sponte non eueniant, sed ex medici auxilio accelerentur. Hac tamen præ cæteris fortuna, nonus mensis alios superat, quoniã omni sui parte fœtus vitales edit. Qua fisus, testor mense nono septies me sanguinem copiosè detraxisse, cuidã non prorsus ignobili fœminæ, febre continente laboranti: quæ post vltimã sanguinis detractionem conturbata, puerum validum peperit, & sanguine multo per vterum purgato, à febre libera euasit. Intelligatur ergo Aphorismus quintæ partis, non de quauis abortione, sed de ea quæ ob alimenti subtractionem fit. Sic enim est verũ, quòd mulier vtero gerens phlebotomata abortit, & magis quo fœtus est maior. Si verò abortus ex commotione prodeat, sanguine misso primis duobus mensibus magis abortit: tertio minus: quarto minimè. Quinto, & sexto, melius toleratur commotio, quàm alimenti subtractio. Septimo, octauo, & nono, vtraq; malè fertur. Fortunati tamẽ sunt septimus, & nonus: in quibus eiecti fœtus, magna ex parte viuunt. De octauo dubio, aduertere oportet quòd vteri interna facies, non fuit vsquequaque læuis: ne scilicet præ eius læuitate semen difflueret: quò melius enim contineretur, acetabulis quibusdam fuit exasperata. Sunt autem acetabula, sinus quidam, & cauitates, in vteri substantia impressæ, quorum labra, & supercilia, extra reliquam vteri superficiem extuberant, Galeno autore libro de Vuluæ dissectione. Appellantur Græcis κυμβαλυτιδα à cymbali similitudine, & κοτυληδόνα à similitudine quàm habent cum herba eiusdem nominis, quæ nobis dicitur oreja de abad: Latinis appellantur acetabula, quoniam ad similitudinem vasis acetum mensurantis sunt fastigiata. Hæc acetabula vteri, in quibusdã animantibus euidentissima sunt. Dixit nanque Aristoteles libro secundo de Generatione animalium capite quinto, quòd in animalibus

in quorum vtero venæ omnes non terminantur in vnam vmbilicalem, desinunt & terminantur in sinus multos quos cotyledones, aut acetabula appellari diximus, sicut in vtero vaccæ cernere licet. Vteri verò in quibus venæ omnes in vnam vmbilicalem coëunt (qualis est humanus vterus) euidentibus illis impreßionibus carent: ac tum maximè cum menstrua non adsunt. Nam mensium tempore, oscula venarũ vteri sanguinem effundentia, turgidiora, & reserata sunt: non secus ac venæ hæmorrhoidũ, dum per eas sanguis vacuatur. Tunc enim quoniã reseratæ venæ sunt, impreßiones, & sinus, videntur habere: quoniam verò turgidæ sunt factæ, eorum supercilia, supra reliquam vteri substãtiam extuberasse visuntur. Mensium igitur tempore humanus vterus acetabula habere dicetur. Tẽpus autẽ conceptionis (libro de vuluæ dissectione, autore Gal.) est dũ menses incipiunt, aut desinunt. Igitur tempore cõceptionis in humano vtero aderunt cotyledones, aut reseratæ, & turgidæ venæ, quæ cotyledonibus proportione respondẽt: & internã vteri faciẽ exasperant. Dum igitur tẽpus adest conceptionis, tũ facultate vteri tractricẽ & contẽtrice, tũ etiam asperitatis ratione, semen eiaculatũ vtero cõcipitur: & ab vteri calore cõcalescit: & secundũ extimã superficiem exsiccatur: & crusta, aut mẽbrana quadam (chorion Græcis, & secunda Latinis appellata) obducitur. A qua venæ & arteriæ prodeũt, ad seminis cõcepti nutritionẽ à natura creatæ. Quæ sanè venæ & arteriæ, indũt se in venas & arterias vteri, quæ tũc tẽporis reseratæ & turgidæ sunt. Vteri autem venæ, atq; arteriæ, dehiscunt venas & arterias illas à secunda prodeuntes: vt osculũ venæ, osculo venæ: & arteriæ, cũ arteria hæreat. Quæ sanè inhærẽtia (vt autor est Gal. lib. de dissectione vuluæ) hoc modo fit. Vasi quod in chorio est, finis illius quod in vuluã emersit initiũ facit, vt duo hæc vnũ esse dicere quispiam poßit: oribus enim vniũtur, atq; alterũ ab altero, vena (inquam) à vena, sanguinẽ: arteria ab arteria spiritũ haurit. Quo fit vt dictæ venæ & arteriæ solæ, sint nexus & ligamenta, quibus fœtus alligatur vtero. Quæ appellantur quãdoq; ab Hippocrate cotyledones, aut acetabula. 5. Apho com. 45. Quæcunq; (inquit) mediocri corporis habitu præditæ, secundo & tertio mẽsibus, sine manifesta causa abortiunt, ijs acetabula vteri plena mucoris sunt, neq; præ põdere fœtũ continere poßunt, sed rũpuntur. Eadem quoq; significatione, acetabuli voce vsus est Gal. 6. lib. de locis patientibus, cap. 5. vbi ita scriptum reliquit. Si mulier promptè quidem conceperit, deinde secundo, aut tertio, aut quarto impraegnationis mense, fœtum eiecerit, circa vteri acetabula pituitosum humorem abundare: atque iccirco venarum, & arteriarum eius loci, ad ora vasorum in vterum descendentium nexum debiliorem reddi conijciendum est, vt fœtum ob grauitatem ferre nequeat, sed facilè rumpatur. Ex quibus planè tum Hippocratis, tum Galeni verbis, manifestum euadit, venas & arterias, quibus fœtus vtero nectitur, acetabula ab ipsis interdũ appellari: appellationẽ hinc fortaßis sumentes, quòd hæc vasa ab illis vteri sinibus, quæ primũ acetabula vocari innuimus porrigantur. Dicta ligamenta primis mensibus gestationis

tenerrima sunt ob mollitiem, & humiditatem spermaticam, quam ab initio magis, atq; magis deponunt, & solidiora redduntur, adeo vt integram firmitatem media fœtatione acquirant. Magis verò exsiccata, vltimis mensibus eam firmitatē amittūt: & defectu humiditatis continuantis, fragilia & friabilia redduntur, adeo vt sine vi extrinseca decidant. Habent sanè ligamenta, sicut & cuncta viuentia, suas ætates, adolescunt & vigent sex mensibus primis: senescunt & tandem obeunt tribus vltimis. In quibus cum fœtus sit grandior, & pluri indigeat alimēto: non relinquit ligamentis tantam alimenti copiam ac ante. Quare nutritionis etiam defectu, vltimis mensibus imbecilliora redduntur, & fœtus ipse grauior factus, vim facit maiorem, vt sine vi extrinseca ipsa ligamenta rumpat. Cum morbus verò grauis magnum ac celere poscit auxilium, aut expurgandi, aut mittendi sanguinem: & conjcimus matris obitum ex vacuatione omissa, & ex euacuatione adhibita, abortū esse futurum (dixit Haliabas) sit charior genitrix illo, scilicet fœtu: nam mortua matre perditur etiam fœtus. Contrarium sentiunt theologi quidam: Nā nō sunt (inquiūt) facienda mala, vt inde eueniāt bona: ergo quantumcunq; periclitetur prægnās, abstinendum est à vacuatione. Sed ego huiusmodi theologos demiror. Primo, quoniam nunquam tam certus fit medicus, mulierem abortum esse facturam ex adhibita vacuatione: quantum ex omissa in grauissimo morbo, moriturā. Plures enim vidimus ingentes vacuationes citra abortum sustulisse, que nec sanæ, nec robustæ erant. Secundo, nam dum in aliter moritura, post vacuationem fit abortus, non perit fœtus ex vacuatione, siquidem & sine ipsa peribat. Sed saluatur mater fœtu non saluo. Quare ex duobus certo morituris vnum saluat, alterum saluum facere nequit. Tertio, nam non minus hominum interfector erit medicus, qui necessarium remedium non adhibet, quàm qui adhibet aduersum: quare nec dum ab agendo & vacuando, abstinet, à malè agendo abstinere potuit.

An in causo sit detrahendus sanguis ad animi *deliquium. Et an venæ sectio possit ducere ægrotantem, ad frigidorum cruditatem, & biliosorum excandescentiam.* CAP. XVII.

NON quotiens mittendi sanguinis occasio se nobis obtulerit, sanguis statim est detrahendus: Nam & .4. lib. Methodi, & lib. de sanguinis missione Galenus. Homini in sanguinis redundantia posito, plenitudinisq; signa habenti, non protinus mitti sanguinē oportere decernit. Sed inedia, cibi parcitate, balneis, ambulationibus, cæterisq; motionibus corpus cōmodè excercētibus, citra euacuationē sanari posse autumat. Ob idq; diligenter cuncta nobiscū sunt animo expendenda, atq; prouidenda, prius quam sanguis detrahatur. Nam noxas inemendabiles

les

" biles interdum adfert intempestiuè missus sanguis. Alijs enim cum immodicè va-
" cuationis noxam sarcire, non potuissent: in omne reliquum vitæ tempus, totius cor-
" poris temperamẽtum redditum est frigidius. Ex qua refrigeratione facilè ex qua-
" uis occasione læsi, alij decolorati, ac malo corporis habitu vixerunt: alij ex eo ipso
" in morbos deciderunt exitiales, aquam intercutem, orthomneam, iocinoris, ac ven-
" triculi imbecillitatem, apoplexiam, & deliria, vt. 9. Meth. autor est Gal. Hinc in copia crudorũ. 4 lib. de sanit. tuen. timet boni sanguinis (eius nẽpe qui facilè fluit) detractionem: & mali attractionem in totum corpus. Hinc etiam in febre à crudis humoribus orta (.12. Meth. & lib. de sanguinis missione) à sanguinis detractione abstinet, timens perfrigerationem, & crudorum victoriam, & ab his syncopin. Nam sanguis sui caliditate frigidorum algorem temperat, & spiritibus quibus abundat permistis, succos crudos fouet, & conficit. Quare nihil mirum, si ex eius aut superflua, aut intempestiua detractione, & spirituũ inanitione, crudiores maneãt succi. Non minor noxa verò infertur corpori, dum bilis copia sanguinem valde vincit, quàm vbi crudi humores abundant: sed tanto maior, quanto bilis, pituita magis furit, & sæuiora sympthomata solet inferre. Vnde Gal. 4. lib. de Sanit. tuen. in vtroq; statu sanguinem mittere vetat, quando scilicet succi plurimum à sanguinis natura recesserunt, siue citra sit restitum, & crudi succi creuerint: siue vltra processerint, & in bilem commigrauerint. Nam vtrobiq; sanguine detracto, metus est, ne alieni succi, aut quantitate, aut noxia sua qualitate superent, & vitalem mistionem dissoluant. Sicuti enim sanguine detracto, crudi succi perfrigerantur, crudiores redduntur, in vniuersum corpus adducũtur, syncopas, malos habitus, decolorationes, hydropas, orthomneas, apoplexias, & huiusmodi alia mala creant: ita vbi bilis vincit, dolores, deliria, nauseæ, vertigines, cordis morsus, angustiæ, & syncopes fiunt. Quoniã tũ tẽporis bilis agitatur, et per corpus mouetur, & ipsa à sanguine nõ coërcita, & moderata, excãdescit, & furit quã maximè. A sanguine nãq; humores omnes temperari, crudos incalescere, & biliosos moderari, atque frigere eò notum est, quòd sanguinis qualitas familiaris, & temperata, vtrique extremo reluctatur, & reliquorum excessus corrigit: adeo vt non ineptè ab Auicennæ interpretibus, reliquorum humorum frenum statuatur sanguis. Hinc nono Methodi Galenus à sanguinis missione abstinet, in ijs quibus os ventris, aut amara bili abundat, aut imbecillum est, aut supra modum sensile. Nam contenta in ventriculo bilis, ex sanguinis missione agitata: excandescit, syncopas parit, & ventriculum erodit. Porrò si quæ in vẽtriculo est bilis, excãdescit, et agitatur: magis cõcitabitur ea quæ sanguini mista, per vasa cũ sanguine ipso fluctuat. Quare si à bile quæ in vẽtre est, talia timẽtur, caueturq; tunc sanguis mitti: multò id cauisse præstiterit, vbi secundũ vasa redundat. Hinc est quòd. 4. lib. de Sanit. tuen. Galenus, omnium lassitudinũ curationem ex professo tractans, in tensiua, ac etiam phlegmonosa, sanguinem mitti copiosè iubet: in ea verò quæ vlceris sensum infert (quòd ea vitiosi, acrisque

excrementi soboles sit) temperandum omnino cõsuluit. Solaq́; tunc biliosi humoris vacuatione vtendum, si modo ea laßitudo simplex solaq́; sit, citraq́; sanguinis copiã eueniat. Sic secundo ad Glauconem, cap. 2. in erysipelate non mittit sanguinem, sed vẽtrẽ (inquit) tãtũmodo expurgare sufficit. Sic decimoquarto Methodi in cura hepatis, solius expurgantis medicamenti meminit, venæ sectione omissa. Sic in febribus vehementis inflammationis, & calefactionis, quæ ab humore calidißimo & aridißimo creantur, à sanguinis detractione abstinet Auicenna. 4. 1. cap. 20. cuius generis est causus, & tertiana exquisita. Abstinet quoq; à mittendo sanguine, quoties vrina fuerit subtilis ignea, aut facies ab initio morbi tornatilis, & cadauerosa, qualis in exitioso causo apparere solet. Et in summa summopere medico cauendũ censet, ne ægrũ ex mißo sanguine, ad vnam duarum rerum perducat, aut biliosorũ ebullitionem, & excandescentiam, aut frigidorum cruditatem. Quæ ambo vt ex dictis constat, non minus (quanquam obscurius) cauit Galenus quàm Auicenna.

Nec standum est Florentinis in sua Academia, qui contumeliosè aduersus Auicennam, dictam cautionem de frigidorum cruditate, & biliosorum ebullitione derident. Nec alijs inexpertis, qui dogma Florentinorum furantes, sanguinem ad animi vsq; deliquium, in causo ex bile intrepidè detrahunt. Primo sanè Auicennam accusant, quòd ea cautione, medicos in sanguine detrahendo reddat timidos, & meticulosos. Quod tamen minimè oporteret: cũ ex procrastinata venæ sectione, mala oriantur sæpe irreparabilia. Secundo, nam venæ sectio est refrigerans auxilium, ergo nũquam faciet bilem excandescere. Tertio, nam si ex vase pleno vino diluto, dimidium subtrahas, non fit vinum meracius: ergo nec bilis syncerior, & magis excãdescens, reddetur in causo, ob sanguinis detractionem, non enim sanguis sine bile prodit: quare quam rationem ad sanguinem habuerat ante venam sectam, eandem seruat post. Quarto, nam frustra frenum exorbitantium humorum statuunt sanguinem: siquidem sanguis reliquos succos nõ regit, sed ipsi cum sanguine à facultate nostri corporis dispensatrice gubernantur. Quinto, nam in omnibus febribus putridis (nulla excepta) sanguinem mittit. 11. Methodi Galenus. Sexto, nam si ob febres ardentes, incendij ratione, sanguinem ad syncopin detrahit Gal. 1. lib. Apho. com. 23. eò magis id videtur faciendum, quò fuerint ardentiores: tales autẽ sunt quæ ex bile nascuntur. Septimo, nam post sanguinis mißionẽ (vt dixit Galenus) fuit restituta salus, aluo soluta, & plurima bile euacuata: quod non contigisset, nisi febris fuisset biliosa: nam in sanguinea, sanguinem potius vacuasset natura quàm bilem.

Sed contra nos existimamus: quòd ea cautione Auicennas, non reddit nos timidos, nec meticulosos, in detrahendo sanguine vbi oportet: sed prouidos & cautos, ne vbi non oportet, hominem trucidemus venam secantes. Venæ sectio quoq; refrigerans auxilium est, vbi opportunè adhibetur: vbi verò non conuenit, nec est auxilium, nec refrigerans: sed aut incrudans, aut incendens. Ad tertium verò dicendũ est primo, quòd non eatenus permisti sunt humores in venis, ac aqua permiscetur

vino,

vino, nam & natura, & pharmacum, quemuis humorem vacuat, altero quouis in venis relicto. Quin & venæ sectio vacuat interdum bonum, relicto prauo. Medici insuper notas habent, quæ bilem aut alium quenuis humorem sanguini permisceri, aut ab eo esse secretum monstrant: nam si vrina tenuis, & ignea fuerit, sanguini non permiscetur bilis: si rubea crassa fiat, cum sanguine permistionem significat. Si in primo statu venam seces, bonum sanguinem fundes, & bilem facies excandescere. Si in secundo, ægrum iuuabis: quoniam vitiosus humor cum sanguine vacuatur, & is ipse sanguis iam est vitiatus, ob permistionem praui. Quin si dictis Galeni animum aduertas, intelliges: in causo difficili bilem non contineri in magnis vasis corporis cũ sanguine, sed in venis iecoris, ventriculi, aut pulmonis, eo ipso autore 1. lib. Epidem. par. 1. com. 9. vbi ita scribit. Verum ante ver, cum subitò præter morem aquilo spirasset, isq́ in interiores corporis partes impulisset humores: tenuissimus primus fluebat, itaq́ febrem ardentem induxit. Neq; enim in quibuslibet corriuatus partibus corporis, febrem potest humor hic excitare ardentem. Verum circa ventriculũ, & huius præcipuè os, circaq́ iecinoris partes simas. Eodẽ etiam lib. par. 2. com. 20. & par. 3. com. 14. eandẽ ferè sententiã tradere visus est Gal. Quod mirum est neminẽ aduertisse, dum Arabes reprehendunt, quòd diuersum caput fecerint, causo, & tertianæ continuæ. Ea enim differentia, ex Galeni etiam verbis citatis petitur. Nam non quamcunq́ febrem ex bile in vasis putrescente, causum appellat: nisi in venis iecoris, pulmonis, aut ventriculi hæserit. Estq; necessarium inter has duas febres, discrimen statuere ad multa, ad dignotionem scilicet & curationem. Ad dignotionem quidem, nam in tertiana continua exacerbationes fiunt manifestæ: in causo autem sunt insensiles. Ad curationem verò, nam in causo, maximè erunt aptanda remedia, pulmoni, ventriculo, aut iecori patientibus: in tertiana verò non tantum his, quantum vniuersis vasis. Et sanè vel hac sola ratione, larga sanguinis profusione, nõ esset in causo vtendũ: quoniã in ipso nõ cõtinetur bilis peccãs in magnis vasis, à quibus maior sanguinis portio aufertur. Dicendum secundo, quòd natura nostra, vt poscit certam quandam sanguinis mensuram: qua (vt instrumento) vtatur in obeundis quibusq́ functionibus: ita certa quadam opus habet quãtitate eiusdem, vt humores gubernet, & coërceat, ne insigni sua qualitate nos offendant. Hac ergo detracta, bilis excandescit in biliosis morbis, & pituita fit crudior, atq; frigidior, in pituitosis: quoniã scilicet deest naturæ instrumentum necessarium temperationi horum. Quare non est alienum, quòd etiam si persimilis maneat, sanguinis ad bilem proportio in causo, post venam sectam, & antequam secetur: magis excandescat bilis post sectionem, quàm ante. Reperitur enim magna ex parte, in hoc morbo, & alijs huiusmodi, bilis ingens multitudo, cum sanguinis paucitate: ex qua si vel tantillum detrahas, naturæ instrumentum subtrahis. Quo subtracto, etiã seruata simili inter humores proportione, multo deterius, quàm ante eos gubernat, & temperat. Ex quo etiam pẽdet quarti dubij intelligentia: nam si sanguine vtitur

natura ceu instrumento, vt crudos calefaciat, & biliosos humectet, atq; refrigeret: meritò vtrorumq; frenū dici potest. In omni præterea febrium putridarū genere, sanguinem parcè mittere concedit Galenus, ob vtilitatem minorandi: minoratio autem semper est parca. Diximus verò & nos ante, quòd non statim ac vna, vel duæ, ex vtilitatibus sanguinis mittendi se offerat, sanguis est detrahēdus: sed omnia sunt libranda, & si vtilitas (aut minorandi, aut alia quæuis) vicerit impedimenta, sanguis est detrahendus: & contra si ab impedimentis vincatur. Sic in causo bilis excādescētia, semper impedit largam sanguinis missionem: qualis ea est quæ ad syncopin ducit: parcam verò quandoq; admittit, quandoq; recusat. Nam si sanguis non sit valde paucus, nec bilis plurimum à sanguine secreta, conceditur ab Auicenna. 1. 4. cap. proprio, vbi ita habet. Et non phlebotometur, fortaſse enim inflammauit eos, „ & fortasse iuuabit eos, si fuerit illic turbiditas & rubedo. Competit ergo etiam in „ causo, sicut in alijs febribus putridis sanguinis missio interdum, vt minor reddatur materia, iuxta Galeni sententiam. 11. lib. Methodi. Quam sententiam suffurari volens Auic. 4 1. cap. 20. ita scribit. Multotiens præterea phlebotomia in febribus „ licet necessaria non sit, efficit vt natura fortis fiat super materiam: propterea quòd „ eam efficit paucam. Et hoc quidem cum fuerit figura, & ætas, & virtus, & reliqua „ talia vt permittant. In febribus ardentibus ad animi vsq; deliquium, detrahit „ sanguinem Gal. 1. lib. Aphor. com. 23. Quod intelligendum esse de synochis febribus constat. Primo, quoniam febres sanguinis esse de genere deurentium, dixit Gal. 2. lib. Crisium, cap. 6. quare eo nomine venient intelligendæ. Secundo, quoniam postquam in eodem commentario, in maximis doloribus sanguinē ad animi deliquiū mittere præcepit, distinctionem prius esse adhibēdam, an mittere sanguinem, an purgare oporteat monuit: id igitur in sanguinis missione ardentissimis febribus adhibenda, pariter considerare coueniet: & à doloribus in febres sententia est transferēda. Tertio, nam eandem sententiam apertius tradidit lib. de sang. miss. cap. 12. his verbis. Porrò vbi feruentis sanguinis copia acutissimam accēdens febrem inerit, „ confertim vacuare expedit, eamq; vsq; ad animi deliquium deducere tentādum, vi- „ rium inspecto robore. Et paucis interpositis subdit. Noui enim quosdā illorum, ex „ animi deliquio necessariò esse refrigeratos, ac toto corpore succedentibus madori- „ bus, aluo soluta celeriter morbo liberatos. Et nono Methodi cap. 4. sic scribit. Au „ fero ab homine eò vsq; de industria sanguinem, quoad animo linqueretur: maximū „ planè vbi valentes vires sunt continentis febris remedium. Id quod tum ratio- „ ne, tum experientia didici. Primum nanque in contrarium statum agitur cor- „ pus, celerrimè ex animi defectu refrigeratum. Hoc verò nemo inuenire potest, „ neq; quòd ipsis ægris, neq; quòd naturæ quæ animantes gubernat, iucundius vtilius „ ve sit. Postmodum in eiusmodi corporibus, necessariò superuenit alui deiectio, non- „ nunquam etiam bilis vomitio: quas res statim à toto corpore madores, sudores ve „ excipiunt. Quæ Galeni verba si rectè aduertantur, satis superque declarant, „

per ardentissimas febres.1.Aphor.non alias quàm continentes, quæ ex feruentis sanguinis copia acutissimè accenduntur intellixisse:nec enim in reliquis,dissimilem tradit sentētiam,sed eandem prorsus quàm in Methodo,& in libro de venæ sectione citato tradiderat. Sunt enim hæc eius quæ sequuntnr verba. In ardentissimis fe
" *bribus si vsq; ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habi-*
" *tus refrigeratur,& febris extinguitur,& plurimis etiam aluus citatur,& sudores*
" *emanant:& quidam eorum sanitati sunt restituti, alij adiuti plurimum, vehemen-*
" *tiam morbi absciderunt. Et profecto in omnibus his locis,de larga profusione sanguinis,Galenū loquutū fuisse constat. Quibusdā enim sex detractas fuisse cotylas memorat lib.de sang.miss.citato. Fuit autē veteribus (referēte Fuchsio) duplex cotyla,attica,& italica. Attica vncias mesurales nouem, ponderales autem septem cum dimidia capiebat. Italica autē non fuit nisi libra mensuralis, hoc est vnciæ mensurales duodecim. Siue igitur atticam,siue italicam intelligamus cotylam:certè magna fuit eius quam Galenus detrahit sanguinis copia. Quippe sex cotylæ atticæ,faciunt libras quatuor & semissem:italicæ verò sex libras mensurales. Quarum mensurarum neutrā,causum patienti ex bile,detraxisset aut Galenus, aut quiuis alter doctus medicus. Nā nec de sanguine mittēdo in causo meminerūt,ad frigidæ potionē aspirātes:qua causos prorsus curauit Galenus,nullo ex his moriēte,quibus frigidam tempestiuè propinauit. Virtutem autem validam esse seruandam, vt frigidæ potus habeat locum,constat omnium qui de frigidæ potione tractarunt testimonio. Post sanguinis ergo largissimam detractionem,quæ ad syncopin deduxit, & vires omnes longè labefactauit:in corpore præsertim propter ingentem cacochimiam inualido,huiusmodi frigidæ potio non inueniret locum. Nec valet, si ante sanguinis detractionem propinandam censeas:nam venæ sectio nullo non tempore congruit, frigidæ potio verò, tunc solum cum concoctionis euidentes cernuntur notæ, vt.9. lib.Methodi,Gal.est autor. Ergo citius vtendum esset sanguinis ea detractione, quàm potionæ frigidæ. Quare nec ante frigidam,nec post eam, sanguinis larga detractio conducit. Quin inter sympthomata, quæ causo correptos solent malè habere,est vnum sanguinis superfluus fluxus è naribus. Et ideo Auicennas capite de cu*
" *ra causonidis scribit. Et oportet vt caueatur in eis superfluitas sanguinis narium:*
" *est enim de eis,in quibus magnificatur timor apud eos. Si ergo sanguinis è naribus*
" *fluor(per quem etiam natura solet causos fœliciter iudicare: vbi scilicet coctionis notæ præierint,vt constat ex Gal.4.lib.acutorum,com.10.&.17.) tam est verendus,multo magis superfluam sanguinis detractionem cauisse præstiterit. Hinc omnes qui practicas vocatas scribunt,quiq; ægros semper manibus versant, & experimentis potius quàm falsis cauillationibus innituntur,in sanguinis detractione sunt*
" *meticulosi. Auicenna dixit. Non phlebotomes, fortasse enim phlebotomia, in-*
" *flammauit eos. Veruntamen si fuerit in vrina turbiditas,& rubedo,fortasse phle-*
" *botomia,iuuabit eos. Quia ex huiusmodi vrina bilis,cum sanguine confusio significatur.*

catur. Et Gordonius dixit. Phlebotomia nunquam fiat, & si aliquando debeat fieri, hoc est de raro cõtingentibus. Et Sauanarola inquit. Et nota quòd quãdo fiet, debet extrahi pauca quantitas sanguinis. Vnde quidam dicunt, quòd apparentibus turbiditate, & rubedine in vrina, si habitudo fuerit carnosa, & maximè in principio, & non aliter, si commodè sic fieri potest: fiat extrahendo sanguinem, non in vna vice, sed in pluribus. Hoc est in pauca quantitate, quia semper timetur de furia cholerae. Refert quoq; Nicolus quosdam medicos dicentes, quòd phlebotomia pro posse dimittatur, nisi multum aßuetis ei, in quibus securius adhibetur. Et tunc parua esse debet, & cum sua paruitate partienda. Parcãt quibus delicatiores sunt aures, ipsißima enim barbarorum verba recensere voluimus: tum ob vtilitatem, tum etiã ne nobis quispiam falsitatis, aut mendacij crimen imponat. Garriant quantumuis scioli quidam, omnis artis vna excepta grammatica ignari, qui ne nominandos volunt, huiusce farinae autores, quòd minus quàm pro cuiusq; palato latinè loquantur. Nobis sanè magis placet sentẽtiarũ vbertas, quã orationis fucus. Et aegrũ cũ barbaro autore seruare malumus, quã cũ latinißimo perdere. Nec credãt iuuenes, Arabes nostro tẽpore, ipsorũq; asseclas sui culpa fuisse neglectos: sed tedio potius laboris, & professorum negligentia: qui nollunt tot libris, & tãta lectione onerari. Accedit, quòd magna pars doctorum, qui in academijs publicè profitentur, altero crure claudicat: sunt enim parum experimentis vsi, & magis attendunt contentioni, quã curationi: in qua maximè praestant Arabes. Creuit odium ex barbarismis linguae qua scripserunt: parum enim amena ipsorum lectio est. Accessit & bonarũ literarum, maior quam ante notitia: & quòd plurima quae corruptè, inordinatè, falsò, & sine gratia tradiderant: integra, ordinata, verißima, & iucundißima, ex Graecorũ lectione reperiũtur. Sed si primus locus datur Graecis, cur Arabes sepeliẽdi? nonne secundo gradu sedebunt? nonne magni, tum medici, tum philosophi, fuere Auicẽnas, Auerrhous, Razes? nonne insignes ingenio viri, horum doctrinam coluerunt, & posteris plurima tradiderunt de quaq; re, ante non animaduersa? sinemus ne isthaec perire: aut negligentia? aut quoniam publici professores non viuant ex praxi? aut quoniam barbara & fastidiosa lingua scripserint? aut quoniã plurima deprauarint, & falsè tradiderint? Non hercle, nobis enim totius populi salus est commissa, & omnes legere autores oportet, vt ex vno, aut altero, quod vtile est discerpamus, & nostris aegris opẽ feramus: vt in causi curatione nuper facere coepimus. Vt autem coeptum absoluamus, non pigebit historiam recensere, à Nicolao Florentino doctissimo & expertißimo medico scriptam: qua tradit vniuersam curationem causi, & quã parca sãguinis detractione, & multa attẽperatione fuerit vsus aduerte. Bonifacius de Villanoua, tẽperatura sãguineus, & quadrati habitus, causo fuit correptus, & primo statim die fuit Nicolus accersitus. Cui primitus clysterẽ indidit, ex aqua ordei, casia fistula, sacharo rubeo, oleo violaceo, & sale. Eiecit autem cum eo duras feces, quae in spyras abierant. Deditq; statim ore sumendam carnem aurantij

sacharo

sacharo resperſam, cum aquæ ordei cyatho. Poſtea hora nona, quatuor vncias rubentis ſanguinis extraxit. Hora decima, micam panis pluries loti, resperſam aceto & ſacharo edendam: & aquam frigidam cum ſacharo prius coctam, bibendam propinauit. Poſtea oris frequentem collutionem, ex aqua frigida & aceto adhibuit: & aqua roſarum, atq; lactucæ ſucco, frontem & tempora madefecit. Quoniã autem ſiti cruciabatur ingenti, interdũ iulebũ violaceum, alias aquam frigidã aceto miſtam, & aurantij ſuccum frequenter ſumebat. Thoraci verò (quòd vehemens in ipſo vigeret calor) admouit linteum aqua roſarum & endibiæ, cum puluere roſarum & ſandalorũ madefactũ. Ad occaſum verò ſolis, iterũ cibauit eum pane loto, & duobus malis aſsis, & aqua frigida ſacharo prius incocta. Poſt duas horas, brachia & crura lauit decocto foliorum ſalicis, vitis, lactucæ, violarum, roſarum, & corticum papaueris. Tota nocte permanſit inſomnis. Ad auroram ſecundæ diei exhibuit vnciam vnã cum dimidia medullæ caſiæ fiſtulæ, diſſolutæ in decocto tamarindorum, prunorum, violarum, & ſeminis endibiæ. Ter deiecit feces, mucos, & bilẽ pallidã. A purgatione aquã ordei cũ ſacharo, vice iuris inſulſi accepit: & mica panis lota, rurſus fuit cibatus. Febris nõ remittebatur, lingua fuit aſpera, & inquietudo maior, cuius ratiõe cordi, & hepati, lintea ſequẽti epithimate madefacta iuſsit apponere. ℞. aquarum ſolatri, ſemper viuæ, endibiæ, & roſarum, ana vnc. iij. aceti vnc. ij. ſandalorum omnium, ana drach. iij. roſarum, ſpodij, coralliorum, ſeminis portulacæ, ana drach. j. camphoræ, ſcrup. ß. miſce. Frontem verò tempora & nares intus, illeuit ſequenti vnguento. ℞. vnguenti populei, vnc. j. olei de mandragora, & de papauere, ana vnc. ß. aceti, drach. ij. opij, camphoræ, & croci, ana ſcrup. j. diſſoluatur opium in aceto, & cum eo reliqua miſceantur. Ventriculo prȩterea ſequẽs emplaſtrum actu frigidum, ſæpe ſæpius admouit: nam incaleſcens debet mutari. ℞. raſuræ curcubitæ cum ſucco ſuo, & ſucci ſemper viuæ, ana vnc. iij. farinæ ordei vnc. ij. ſandalorum alborum, roſarum, & ſeminis portulacæ, ana drach. ij. decoquatur farina cum ſuccis, & in fine addantur alia. Ex ſequenti quoq; iulebo infrigidante, quotacunq; hora, tam diu, quàm noctu, cibi tamen coctione prius peracta, frequenter accepit. ℞. tamarindorum vnc. j. prunorum. num. xij. iuiubarum, vnc. ß. roſarum, violarum, ſeminis endibiæ, lactucæ, & purtulacæ, & ſeminis pſilij integri, ana drach. iij. ſeminis papaueris albi, vnc. j. ß. ſeminis papaueris nigri, vnc. ß. ſandalorum omnium, ana drach. vj. florũ nenupharis, glycyrrhizæ, ſeminis cotoneorum integri, ana drach. ij. decoquantur in aquis cucurbitæ, ſolatri, & ſemper viuæ, cola & cum ſacharo albo fiat ſyrupus, modico aquæ roſarum & aceti, ad finem decoctionis addito. Omni prȩterea nocte, brachia, atq; crura lauit vt ſupra: & poſt lotionem, ſyrupum de papauere cum aqua frigida prius cocta exhibuit. Quæ omnia poſtquam ſic fuerunt acta vſq; in diem quintam: hora ſecunda pomeridiana quintæ diei, libras quatuor aquæ gelidiſsimæ ebibit: & poſt ſolis occaſum, abũdantiſsimo ſudore æger fuit iudicatus. Quare ſexto atq; ſeptimo die, pulla

lactucis

lactucis, & aggresta incocta, & vino aquoso valde lymphato, eum enutriuit. Exhibuit tamen ad auroram his duobus diebus, syrupum de endibia, cum decocto seminum communium frigidorum: & octaua die pro expurganti medicamento, fuit vsus modico electario de succo rosarum, beneq; cessit ægrotanti. En tibi quantum abfuerit, vt in curatione causi ex bile, larga sanguinis detractione vsi fuerint autores: & quantum bilis excandescentes qualitates refrigerare, atq; humectare suaserint: Id multo vtilius fuisse rati, quàm quomodolibet euacuare, vel ipso etiam Gal. 1. ad Glauc. cap. 8. autore. Quòd in febre verò sanguinis, misso sanguine ad animi deliquium, bilis vacuatio per vomitum, secessum, & sudores, vtiliter succedat, autor est Galenus. 9 lib. Methodi, cap. 4. & lib. de sang. miss. cap. 12. citatis. Nam plurimo sanguine calfacto, feruet etiam bilis: quam natura expellit ex sanguinis detractione robarata. Sanguinis præterea pars nõ exigua, ex feruore in bilem mutatur, cuius vacuatio febris sanationi est necessaria.

De occasione adhibendi præsidia. Et an fastidium impediat sanguinis detractionem.

CAP. XVIII.

IN omni medico præsidio occasio, opportunitasq; ipsum adhibendi captãda est, ex Hip. 1. Apho. sent. 1. Nec enim quod sine ipsa fuerit adhibitum, præsidium dici quibit: sed causa potius morbifica. Est nãq; de ratione, atq; essentia præsidij, opportunitas ipsa iuuandi. Neq; est rationi cõsentaneum (vt doctè scribit Gal. lib. artis medicinalis, cap. 85.) temporis occasionem, aut ordinem, veluti tertiũ aliud à qualitate & quantitate præsidij diuersum introducere. Si enim tali & tãta sanguinis (verbi gratia) detractione egeat corpus: nemini dubiũ est, quin etiam in tempore opportuno eius afferatur occasio. Si præterea aut qualitas, aut quantitas præsidij infensa est, eius iam adhibendi nulla adderit oportunitas. Sic ante coctionem negamus pharmaca. Sic inchoante inflammatione, aut alio quouis morbo sanguinis, vtiliter à venæ sectione incipimus: inutiliter & noxiè à repellente, pariter atq; à discutiente. A repellente quidem, tum quoniã humorem redundantẽ plenum corpus non admittet, ex Gal. lib. artis medicæ, cap. 95: tum etiam quoniam à parte minus principe repercussus humor, periculosius ad viscera transponitur, vt admonet. 14. lib. Methodi, cap. 2. Gal. A discutiente verò, nam scarificationibus plus eo quod vacuatur, ratione excitati doloris attrahemus: fomentis verò, alijsq; calfacientibus, plus erit id quod vi caloris, ad partem tunc attrahetur: quàm dispersum. Contra verò vbi corpus præeuacuatum fuerit, & inflammatio diu traxerit: nihil huiusmodi fomentis præstantius reperies. Occasio ergo, opportunitas, & ordo præsidiorum, eatenus necessaria & intima est, vt ea seclusa à nomine præsidij, & salubris

salubris causæ decidant, & causæ morbosæ naturam induāt oportet. Difficilè tamē & magnæ artis sæpe est, hanc occasionem reperire: virumq; exigit doctum, expertum, & erga ægrotantes sibi commissos vigilantissimum. Hic occasionem captabit venæ secandæ, aut à venæ sectione abstinēdi, in fastiditis, conualescentibus, saturis, & famescentibus, venere exhaustis, atq; continentibus. In quibus etiam cum morbus venæ sectionem efflagitat, sæpe dubitare solemus, conueniat ne an secus: quod tn̄ hic dicere paramus. Fastidiū vires eneruat, & corpus necessario vti alimento non sinit: ob idq; de sanguine detrahendo nunquam indicabit, sed eiusdem detractioni semper reluctabitur. Causa verò vnde fastidium nascitur, quandoque venæ sectionem poscit (vt si ex apostematè alicuius visceris, aut ex sanguine venas ventriculi opplente nascatur) aliàs eandem dehortatur, vt si à crudis humoribus, ventriculum, & primas venas implentibus, aut à qualitate immateriali, aut ab intermortua appetitrice facultate oriatur. Siquidē causa vacuari postulat, quan tuncumq; reluctetur fastidiū, detrahatur sanguis, sed parcius, symptbomati aliquid tribuēdo. Quòd si spes fuerit ex sanguinis detractione largiore, causam fastidij, atq; fastidium ipsum, promptè ademptum iri, audacius sanguinem detrahes. Sic enim .6. lib. Epidem. par. 3. com. 29. plurimum sanguinis detraxit Galenus, cuidam mulierculæ, quæ octo mensibus menstrua caruit purgatione: alijs medicis reclamantibus, non solum propter mulieris maciem sed etiam propter inappetentiā. Si verò causa fastidij, idem cum ipso fastidio indicat, nullatenus sanguis est detrahendus. Qualitas siquidem immaterialis vacuatione non eget. Crudi succi in vniuersum corpus adducuntur ex incissa vena, quæ bonum tātum sanguinem emittit, autore Gal. 4. lib. de
" Sanitate tuenda. Quod etiam prouidens Auicenna dixit. Caue tibi ne fastiditum
" phlebotomes, sed prolonga ipsum ab hoc, vt eius fastidium digeratur. Intermortua verò facultas appetendi (qualis fuit in Euriana ctis filia. 3. Epidem par. 2. com. 3.) à sanguinis detractione extingueretur prorsus. Nā virgo ea (vt refert Hippocrates)
" per totum morbum nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat gustare, summo significās
" odio illi cibos venisse, vt ne desiderium quidem veniret cuiusquam, quo quidam
" qui perdiderant appetentiam, cum subeant illa quibus aliquando sint oblectati, tenē
" tur. Nonnullos enim in morbis fastidio occupatos conspicimus, simulatq; quicquā
" gustarint, id aduersari: quosdam verò ne gustatum quidem admittere. At hi tantū
" requirentibus ex se ecquid appetāt? respondent certa edulia, quibus se recordantur
" quondam gauisos esse. Sanè maximum tibi sit facultatis signum, ciborum appetitri
" cis semel emorientis: si parata hæc quæ desiderare dicebant, vt gustarunt culpent,
" nec etiam edant. Qui tametsi habeant pessimè, deteriore sunt tamen in loco qui ni-
" hil appetunt: extremam indicantes extinctionem naturalis virtutis, qua cibum ac
" potū appetimus. Cuiusmodi fuit enarrata virgo, quæ nec sitiuit, nec per totū morbū quicquam sustinuit gustare. In qua sanè ridiculum foret atq; nefandum sanguinem mittere: nam & fastidium, & eius causa, sanguinis detractionem impediunt. Et ca-

sus

sus insuper deploratus, medico præsidio non eget. Sicut verò fastidium vacuationem recusat, quoniam corpus destituitur alimento: ita etiam angina quæ fauces præcludit, & deuorare non sinit, parcius tractari postulat, nec integras phlebotomias admittit: vt constat ex Auicenna capite proprio. Cibum enim accipere nequeuntes, sanguine in præsens superfluo opus habent: vt quasi locupleti penu reposito, vtiliter in posterum eo fruantur, donec deglutitionis meatus cibum admittat.

Quod saturi & famescentes non sunt phlebotomandi. *CAP. XIX.*

Sanguis mitti debet, ventriculo nec saturo, nec famelico: sed vbi omnes coctiones (saltē primæ duæ) fuerint actæ. Nam eo tempore, virtutes omnes ex alimento sunt refectæ: & nullum impendet homini ex cruditatibus periculum. Sic Hippocrates. 2. Aphor. sent. 16. Vbi fames (inquit) laborandum non est. Et Gal. in com. »
Est autem ipsis sermo communis ad ægros & sanos. Sanis enim »
non sunt præcipienda exercitia simul cum inedia: nec ægris, aliquis vehemētior mo- »
tus adhibendus, vna cum cibi abstinētia: non sanguinis missio, non alui purgatio, nō »
vomitus excitatio, non frictio multa, non deniq; vehemens vlla corporis commotio, »
aut alteratio. In talibus siquidem motibus omnibus, vbi cibus defuturus sit, vires »
dissoluuntur, siue ægrotent, siue sani sint homines. Et. 5. lib. Methodi ad finē. Splē »
dide cuidam Romanæ, sputo sanguinis laboranti, noluit sanguinem mittere, quoniā inediam passa erat quatriduanam. Ob id etiam Tralianus capite de Syncopi ex crudis humoribus orta, taxat frictiones continuas, sine cibo præceptas à Gal. lib. 12. Methodi. Ob id etiam fastiditos, & nequeuntes deuorare, aut non phlebotomamus, aut parcius id facimus, vt anteacto capite tradidimus. Saturitatem quoque vetant: nā nono libro Methodi ad initium, in iuuene febre continente laborante, duos dies fuit procrastinata venæ sectio, propter concoctionis quæ præcesserat tarditatē. Quarto etiam libro de Sanitate tuenda, & libro de sanguinis missione, crudis humoribus existentibus in membris nutritionis, venam secare nō permittit Galenus. Et Auic. 4 1. cap. 20. A minutione (inquit) tibi cauere debes super cibi repletio- »
nem, ne materiam nō maturam trahas loco eius, quòd ab eis euacuasti. Sic rectè in- »
funduntur ante phlebotomiam lenientes clysteres, alui recrementa deturbantes, ne putridæ materiæ trahātur ad venas. Sic Aëtius lib. 12. cap. 23. In necessitate phlebotomiæ, si cibus in ventriculo continetur, qui nequit clystere vacuari, iubet prius euomere, & post vomitum venā secare. Sic Itali quidā, in initio acutorum, vnciam vnam medullæ casiæ fistulæ, aut vnciam vnam cum dimidia mannæ propinant. Et mihi videtur vsus securus atq; imitandus, vbi vel minima cruditatis suspicio fuerit: quæ tamen in initio acutorum rarò deest maxima, ob præcedentem intempe-

ran-

rantiam. Cum verò famelicum & saturum à venæ sectione abstinere iubemus, nõ intelligimus ieiunum, nec qui paucum cibum vẽtriculum roborantem præsumpsit: sed qui diu abstinuit à cibo, & qui eodem se repleuit. Nã in morbis peracutis exactè, vtiliter venam secamus, ægris omnino abstinentibus: quoniam non abstinuerũt diutius. Et Auicenna. 22. 3. tract. 2. cap 25. præcipit ieiunium duorum dierum, ante sectionem venæ, in sciatica sanguinea: vbi per ieiunium Cardanus lib. 1. contradictionum, tract. 3. cap. 27. intelligit parcum victum, nõ omnimodam abstinentiam. Sed non est tam longa duorum dierum abstinentia (præsertim in morbo orto ex sanguine crudiori, qui inedia conficitur, tenuatur, & fluxilis redditur) vt sanguinis missionem debeat prohibere. Paucum verò cibum præsumpsisse, non obstat, in corporibus præsertim gracilibus, biliosis, & resolubilibus: nam & tempore paroxismi, in eis commodè conceditur cibus: & cum expurganti medicamento, non inutiliter permiscetur. Et Auicenna quarta primi, paucum cibum præcipit dari, ijs quibus os ventris est valde sensile, in quo acria, salsa, & mordentia nocent: & quibus os ventris est imbecillum, in quo frequenter contingunt dolor, & à cibis auersio, & in picrocolis, qui amaram bilem ferè semper euomunt, ob deprauatũ situm pori fellei. In quibus omnibus, cibum stypticum (vt micam panis intinctam in miua cotoneorum moschata, aut syrupo de mẽta moschato, aut in syrupo rosarũ, aut succo granatorum, aut agrestæ, prout magis hoc aut illud cõuenire videtur) exhibet. Picrocolas verò prius vomere iubet, ex calida cum syrupo acetoso: deinde micam panis edere: tertio quiescere parumper, vt motus ventriculi sedetur, & vis ex vomitione imbecillior reddita reparetur. Quibus peractis sanguinem mittit. Quod sanè nõ semper sic faciendũ esse suadeo: sed cũ humores iam fuerint ad vẽtrem defluxi: quod cognoscitur ex halitus fœtore, ventriculi grauitate, vellicatione, & cõturbatione. Ante defluxionẽ enim humorũ, ventriculũ roborare cibo, & inũctione: potius quã vomitu humores ad vẽtriculũ ire solitos aduocare, et vellicationes inde, atq; syncopas augere præstiterit: vt doctè notauit Auer. 7. coll. cap. 17. si adhũc modũ intelligatur. Dicta verò corpora, tã sunt resolutioni, & animi deliquio opportuna, vt nec cibus præsumptus sufficiat: sed opus præterea sit iecore gallinæ, aut pauca carne assa post venæ sectionẽ, vt reparentur, & non incidant in syncopin, & virium dissolutionem. An verò in corporibus quæ os ventris firmũ habent, non valde sensile, nec amarulẽtum, paucum cibum præsumpsisse, sanguinis detractionẽ impediat, dubium est. Cui nos respõdemus, quòd paucus cibus præsumptus, nõ modo nõ obstat sanguinis missioni, verũ etiã valde cõmodat. Primo, quoniã ventriculũ roborat, qui etiã si suaptesponte sit validus, nihil impedit si roboretur magis. Eius enim firmitas quò fuerit maior, eò nos reddet in obeunda sanguinis missione magis tutos. Secũdo, nã vt cõstat ex Gal. 3. lib. de fac. nat. cap. 13. ventriculus ante reliqua omnia mẽbra exinanitur, quãdo reliqua enim fruuntur cibo ipsis apposito, ventriculus iam omnia confecit, & nouum desiderat alimentum.

Ipsi ergo soli necessario debetur, tum ante sanguinis detractionem, tum etiam ante venereorum vsum. Non enim decet ventriculo innanito, aut sanguinem detrahere, aut generationi incumbere. Atq; hinc Aëtius de venere agens, lib. 3. primi tetrabibli, cap. 8. commodissimum (scribit) coëundi tempus est à cibo non nimium ingesto: idest à pauco cibo ventriculum roborante. Plena enim cibatio, non antecedit venerem, vt. 6. lib. Epid. ad hunc modum scribit Hippocrates. Labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria. Eo enim verborum ordine, ordinem agẽdorum voluit indicare, vt. 2. lib. de Sanit. tuenda, Galenus est autor. Quare dictorum verborum, apud Galenum is reddetur sensus. Vir atq; fœmina, qui iuxta tuendæ valetudinis artem se se exercuerint, cibum atq; potum conuenientem edant: dormiãt donec ingesta coxerint, & coctione maxima copia vtilis excrementi proueniat: somnum eorum excipiat venus. Quoniam verò solus tunc ventriculus caret alimento, pro ipso solo nonnihil est antesumendum. Quod & ante sanguinis missionem, si pari ratione fiat: non video cur non sit maximè probandus vsus. Nec video, quomodo qui Aëtium loco citato, & Paulum lib. 1. cap. 35. nesciunt ab errore vindicare, tam valde cecuciant.

An conualescentes, & qui passi sunt morbum *longum, à sanguinis detractione sint arcendi.*

CAP. XX.

VEre conualescentium dispositio, optimum sanguinẽ, sed exiguum eum, atq; cum ipso spiritus animales, atq; vitales, exhaustos habet: & ex eorum penuria, siccius, atq; frigidius, vniuersum eorũ corpus redditur. Nã ex inedia, atq; morbi violentia, sanguis atq; spiritus, magna ex parte est absumptus. Ex naturæ verò victoria, ab omni sorde est expurgatus. Et ob id parti artis quæ reficit, atq; restaurat, cõualescẽtes cõmendãtur cap. vlt. artis medicinalis à Galeno. Nã & adiectione opus habẽt, & mũda sunt adeo ipsorũ corpora, vt ex alimẽto nullius læsionis periculum ipsis impendat, iuxta Aphorismum decimũ, secundæ partis. Tãto autem magis exhaustus, & eneruis est, qui conualescit: quanto à diuturniori morbo resurgit. Fit enim per morbum longũ, maior iactura carnis, & radicalium mẽbrorum, quæ vltimo liquari solent, apud Gal. 2. lib. Prog. com. 28: & ob id lentius reficere iubet Hipp. 2. Apho. sent. 7. Hinc rectè elicimus, quòd veri conualescentes, ab omni vacuatione debent abstinere, sanguinis missione, expurgatione, coitu, & reliquis. Primo, quoniam eorũ sanguis est paucus. Secundo, quia est optimus. Tertio, quoniã ipsorum vires sunt imbecillæ. Quarto, quoniã integrè indicati, ab his omnibus vacuationibus debẽt abstinere. Qui verò à longo morbo resurgunt, vt sunt magis exhausti, ita multò magis à vacuatione sunt arcendi.

Si

Si verò non fuerint veri conualescẽtes, sed multũ sanguinem habuerint, & vitiatum, viresq́ non admodum deiectas obtineant: sanguinẽ detrahere ne formides, quãtuncunq; morbus longus ægrum malè habuerit. Quod sanè voluit Auic. 2. 4. tr. 2. cap. 11. de regimine conualescentis, vbi ita scribit. De phlebotomia autẽ sciendum est, quòd parum indiget conualescens extractione sanguinis: & fortasse indiget etiam. Et significant illud forma, & signa sanguinis: præcipuè cum inuenis febrem occultam in venis, & pustulam in labio. Et fortasse cogit te ad phlebotomãdum infirmum, malitia sanguinis eius, propter illud quod remãsit in ipso de cinereitate humorũ malorũ. Quare necessariũ est ei, vt extrahatur sanguis eius malus, & augmẽtetur in eo sanguis bonus. Et melius in hoc est vt facilè fiat, & nõ faciat aliquid subito. Ex quibus verbis manifestè cõstat, licere nobis sanguinẽ detrahere in nõ vero conualescẽte, in quo adest occulta febris in venis, idest causa & dispositio in humoribus, quæ citò est paritura febrẽ manifestam: & pustula in labio, quæ ex oris exsiccatione prodit, & est signũ recidiuæ, sicut & sitis, & insuauitas ore percepta, & fastidiũ, apud Hip. 6. Epid. par. 2. sent. 20. Hæc enim sunt morbosa symptomata, quæ aliquid morbosæ affectionis, intus relinqui declarant. Sanguinem etiam in cõualescente mittere cogimur, vbi per signa aliqua cognouerimus, eius sanguinem esse infectũ, ex terrea humorũ parte, quæ fuit per putrefactionẽ adusta, et in cinerẽ versa, atq; in vasis cũ sanguine relicta. Vnde. 4. 1. cap. 20. si sanguis huiusmodi, exeat niger, & crassus, audaciter est extrahendus: quoniam inditium est infectum sanguinem, cum humorum cineribus euacuari. Si verò tenuis & albus profluat, illico est sistendus: nam præter id quòd non vacuantur humores incinerati, inditium est, aut pituitæ vincentis, quæ coctione in bonum sanguinem debet permutari, aut quòd euacuatur aliqua ex secũdis humiditatibus, nutritioni propinquis. Notat enim cõciliator differ. 33. quòd quidam decollati loco sanguinis fuderunt lac. Quod tamen mihi vix videtur possibile. Sunt autem Auicennæ citata verba (ne hic desiderentur) quæ sequũtur. Amplius in corporibus quæ prolixas perpessa sũt ægritudines, caue tibi à phlebotomia, nisi sanguinis affuerit corruptio quæ te ad hoc perducat: quoniã tunc phlebotomabis ea. Et considera sanguinẽ, & si ipsum videris nigrum & spissum extrahe eum: & si ipsum videris album & subtilem, eum illico constringe, quoniam in ipso existit vehemens timor.

De tempore opportuno secandæ venæ, tum in præcautione, tum in curatione morborũ. Et quatenus sint cauẽdi coitus & aspectus astrorum. Et quæ lunæ quadra sit aptior phlebotomiæ. Et in quorum morborum timore, venæ sectione præcautoria vti debeamus. Et vtrum intemperantibus sit secanda vena. Et quare in accessionibus sit spectanda hora remissionis. Et an crisis tempore, & in die decretorio, in quo crisis abest: liceat vacuationem moliri. Et an clysterem venæ sectioni præmittere expediat. CAP. XXI.

Quibuscunq; venæ sectio, vel purgatio cũ medicamẽto, præuisionis gratia cõuenit: hos vere purgare, vel venã incidere oportet: apud Hip. 6. Aph. sent. 47. Nam ver tẽperatissimum tempus est, in quo facultas viget, & humores fundũtur: ex fusione autẽ magis replẽt, & expulsioni parantur. Eos ergo tũc vacuare oportet, præsertim si vena secanda est: nam plenitudo per antecedentem hyemem magis cõcreta: veris aduentantis calore fusa, regurgitabit: & morbos pariet. Cacochimia verò, præsertim biliosa, & è tenuibus humoribus orta, quanuis tum tẽporis vacuari possit: quoniã tamen nec venas implet, nec hyemis frigore admodum creuit, spectare potest veris finẽ: dũmodo tempus quo morbi inuadere solent anticipemus. Quod notauit Galenus in cõmentario ad dictã sententiam, vbi ita scribit. Quidã alius tẽpore æstiuo, semper febribus tertianis corripiebatur: sed multis iam annis nõ febricitauit, quoniã à nobis purgari circa finem veris anticipauit. Sic enim melius est tales euacuare: sicuti illos qui morbo comitiali, apoplexia, & melãcholia, & articulari, & alijs passionibus, quæ ex crassis humoribus generãtur, præstat circa veris initia euacuare. Quãdoq; vero tanta est cacochimia, è crassis praesertim humoribus orta: vt nõ modò vere, verũ & autumno (quod tẽperatum quodammodo est anni tẽpus) iterũ purgemus: ne morbis ex ipsa enatis, hyeme corripiamur: vt in eo qui singulis annis in melancholiam incidere cõsuetus fecit Galenus, in cõmentario ad dictam sententiam. Qui locus exactior est, & medicis operationibus magis seruiens: quàm alter qui scribitur libro de sanguinis missione, cap. 7. in quo omnes præcautione indigentes, veris initio purgat.

Sunt præterea in præcautione obseruanda solstitia, & æquinoctia: & insignium astrorum exortus, atq; occasus: & magnæ insuper temporum mutationes apud Hippocratẽ libro de aëre & aqua: ita vt neq; venã in ipsis secet, neq; pharmacũ quispiã volens det: Non det (dixit) volens: idest præcautionis gratia, citra morbum cogentem. Mensis etiam lunaris est attendendus, ita vt primam atque vltimam quadrã non eligamus, sed duas medias, ex Auic. 4 1. cap. 21. in hæc verba. Quidam autem præcipiunt, vt ventosæ in principio mensis non apponãtur, quoniam humores nondum amoti fuerunt, neq; ebullierunt: neq; in fine mensis, quoniam humores tunc sunt minuti, sed in medio mensis, cum humores sunt ebullientes, & in sui augmento luminis, in corpore lunæ augmentum sequentes: & augmentatur cerebrum in craneis: & aqua in fluminibus accessionem, & recessionem habentibus. Quibus verbis, duas quadras medias ceu electiores probat: quoniã in eis humores magis abundant, & extra erũpunt. In quibus tamẽ cauẽdæ sunt, septẽ horæ ante plenilunium, & totidem post, ob aspectum oppositionis aduersum, ex Astrologis. Qui præterea cauent alias lunæ stationes. Primo, ratione signi. Secundo, ratione domus. Tertio, ratione coitus cũ aliquo planeta, aut stella fixa. Quarto, ratione aspectus. Quo ad signa etenim, ad phlebotomiã faciẽdã, probãt signa aërea, et ignea, et mobilia. Improbant

bant verò fixa & cōmunia. Aërea verò signa statuunt Geminos, Librā, & Aquarium. Sicut ignea Arietē, Leonē & Sagitariū. Mobilia appellāt, Arietem, Cancrum, Librā, & Capricornium. Fixa Taurū, Leonem, Scorpium, & Aquarium. Cōmunia verò Geminos, Virginē, Sagitariū & Pisces. Ex fixis tñ quidam eligūt Scorpionē. Et ex aëreis omnes improbāt signū Geminorū: tū quoniā est signū cōmune, cuius ratione inquiunt, quòd chyrurgus plus vna percußione vulnerabit, & quòd æger neceßitatē alterius phlebotomiæ, citißimè incurret: tum etiā quoniā signū hoc, brachia respicit: horribile autē esse dicūt, ex Ptholomæo in cētiloquio, tāgere mēbrum ferro, luna existēte in signo illius mēbri. Distribuūtq́ signa per mēbra corporis. Nā Aries (inquiunt) habet caput: Taurus collū, ac guttur: Gemini, humeros, brachia, & manus: Cācer, omoplatas, pectus, & pulmonē: Leo, cor, & stomachū, & quæ inde oriūtur: Virgo, hepar, intestina, et ei affinia: Libra, renes, pectinē, et ancas: Scorpius, pudēda, vesicā, & anū: Capricornius, genua: Aquarius, crura: Piscis, pedes. Electißimā ergo stationē lunæ quā ad venā secādā extollūt, quoad signa attinet Aries est, aut libra: præsertim cum veneri, aut ioui, aut vtriq; ipsorū iugūtur. Coitus nanq; lunæ, cū alijs planetis, Sole (inquā) Saturno, Mercurio, et Marte, præsertim cū luna ipsa exiguū habet lumen, valde ad sanguinē mittendum improbatur astrologis: quāuis Martem quidā ipsorū recipiant. Quò ad aspectus verò, electißimum probant aspectū trinū, cum luna scilicet ante, aut post se, respicit venerem aut iouem, aut vtrūq;, per quatuor signa: aut tertiam celi partē, quæ centū viginti gradus continet. Hūc enim aspectum, appellant dilectionis & amicitiæ perfectæ. Post hunc, laudāt aspectū lunæ sextilē ad dictos planetas, sexta celi parte vtrinq; distantes. (Idest per duo signa, aut gradus sexaginta) appellantq́ hūc aspectū mediæ amicitiæ. Duos verò alios aspectus inimicitiæ, memorant ad dictos planetas, in dictis signis contingētes: quartilē nēpe, vbi per quartā celi partē vtrinq; distant (idest per gradus centū viginti, aut per signa quatuor) quē appellāt mediæ inimicitiæ: et oppositionem, in qua media celi parte distāt, & ex diametro se respiciunt (per distantiā nimirū sex signorū, idest centū octuaginta graduū) appellantq́ hunc aspectū, perfectæ inimicitiæ. Atq; hūc maximè vitādū statuūt: quoniā cogit (inquiūt) malitia sua phlebotomantē errare, vel phlebotomandū, vel seruiētes peccare, ac inconuenienter administrare forinseca. Duodecim præterea fixas domos in celo concipiunt, per quas signa & planetæ discurrunt: eliguntq́ ad phlebotomiā, quòd luna teneat secūdam, tertiā, quintam, septimā, & decimā. Vitāt verò primā, quā ascendentem appellant: & quartā quæ domus (inquiunt) est foueæ: & sextam quæ infirmitatis: & octauam quæ mortis est domus: & nonā, quoniā sui est opposita gaudio: & duodecimum quam inimicorū, tristitiæ, carceris, & omnis praui successus, esse prædicant. Nec enim decet, lunā in his domibus: nec cū harū domorum dñis esse. Nec dominus ascendentis, in aliqua dictarū domuum, præterquam in decima debet reperiri.

Vereor tamen, ne dum eiusmodi astronomorum delirijs valde es intentus præ-

cautionis, ne dicã curationis horam prætereas. Nã præter figmenta & voluntarias functiones, quibus hominum sensibus imponunt, & communi omnium saluti illudunt astronomi, non exiguam inter ipsos litem reperias: quibusdam eorum hos, alijs verò illos aspectus, signa, & planetas, recipiẽtibus & reijcientibus. Omnes verò mirabilia de celestium afflatibus, amicitia, inimicitia, exaltatione, combustione, ac alijs (præter vllam vtilitatem, quæ medicis operationibus, & ægrotãtium saluti respondeat) ita blaterant: vt Posthumo aduocato apud Martialem, mihi similes videãtur.

Non de vi, neq; de cæde, nec veneno
Sed lis est mihi de tribus capellis
Vicini quæror has abesse furto,
Hoc iudex sibi postulat probari,
Tu cannas, mitridaticum bellum,
Et periuria punici furoris,
Et syllas, mariosq́, mutiosq́,
Magna voce sonas, manuq́ tota.
Iam dic Posthume de tribus capellis.

Sed horum ineptiam, tum libro de hominis procreatione, tum in appendice Astrologico monstrauimus. Quã non minus demonstrant, quæ hic ex ipsis retulimus: quòd enim chyrurgus, simplici sectione opus non perficiat, sed bis vulneret: quomodo ex signo geminorum pendere potest? An credis dum luna eum tenet signum, suo vulnerarios munere, rectè fũgi nõ posse? Aeger præterea qui sanguinis detractione opus habet, ob duplicẽ vulnerarij ictum futurũ, debet ne ab ipsa desistere, nec si ter esset vulnerãdus? Si post hanc præterea venæ sectionem, citissimè debet æger alterius phlebotomiæ necessitatem incurrere: bene fecit (qui ante manifestæ huius necessitatis aduentum) sanguinem sustulit, dum luna geminos tenuit. Præceptum præterea illud, quo cauent tangere membrum ferro, luna existente in signo illius membri, ridiculum est: vt monstrat experimentum, in ijs quorum brachia, aut pedes, phlebotomantur: cum Luna Geminos aut Pisces tenet. In coitu præterea solis & lunæ, sanguinem è sinistra saluatella detrahere, multos quartanarios sanauit, experimẽto Sauanarolæ. Aspectus quoq; omnes esse salutares, & orbis huius inferioris tutrices, & amicos (siquidem eius gubernationi præsunt) satis verisimile est. Aspectus præterea oppositionis, quãtumuis vltimæ sit prauitatis: quomodo vulnerarium, & assidentes, & exteriora, faciet errare? Domus præterea dictæ, si in celo sunt, fixæ non sunt, sed cum eo motæ: fixæ ergo cum statuantur, fictitiæ sunt, & imaginariæ: quare neq; vim aliquam habent immutandi, nec ipsarum domini, domus habẽt quibus dominentur, & imperium suum exerceant in nos.

Famæ ergo gratia, paulum quid istis astrologicis imaginationibus tribuendum est, ne mortem quæ vltro sæpe solet hominibus contingere, nobis imputent. Valde nanque remota sunt, operosa nimis, infructuosa, & quod verius est fictitia

quæ

quæ astrologi sanciunt. Nec olus enim emere, nec vestem consuere, nec filiam marito locare, nec iter fœliciter progredi volunt, nisi astrorum iussionem ipsi de celo aduehant. Sine quorum tamen consultatione, vt tum hæc, tum alia grauiora, rectè peraguntur: ita qui venæ sectione, aut expurganti medicamēto, opus habēt: ijs præsidijs cōmodè vtentur, solo artis medicæ auxilio, & salubri cōiectura fidētes. Famæ tamen, & nostræ opinionis, ac integritatis seruādæ gratia (ne eius quem sua sors peremit necis, insimulent nos astronomi) vitandi sunt coitus lunæ cum Saturno, aut Marte: quos intemperatos, & κακοποιοὺς idest maleficos, aut horribiles planetas appellat Galenus.3.lib.de diebus decretorijs, cap.6. Et si res patitur (quòd in præcautione magna ex parte fiet) spectabimus coniunctionem lunæ cum ioue, aut venere: hos enim temperatos, & ἀγαθοποιοὺς idest salutares, ac benignos, idem Galenus esse scribit. Astrologi verò hos, bonas: illos, malas fortunas appellant: sicut solem, lunā, & mercurium, mediocres. Solstitijs verò, æquinoctijs, & insignium astrorum exortibus, magis tribuendum est: quoniam repentinas inferunt in aëre nos ambiente alterationes: hæ autē sunt cauēdæ in præcautione, siue à celo, siue aliūde quā ab ortu syderum nascantur. Quadris etiam lunæ, quarum mutationes sunt nobis conspicuæ, magis tribuendum est: ita vt medias duas quadras amplectamur magis cum Auicēna: vltimas verò non prorsus repudiemus. Nam quòd in prima quadra, motum aliquem humoribus inferat luna, monstrat intumescentia maris in coniunctione: quæ quanuis sit minor, quàm in plenilunio: est tamen maior, quàm toto mense reliquo. In vltima verò quadra, menses mulierum magna ex parte luna mouet: vt scribit Aristoteles.7.lib.de hist.anim.cap.2. & lib.4.de gen.anim.cap.2. Licebit ergo Medico qui naturæ est imitator, tum temporis venam secare, & eiusmodi vacuationem promouere. Nec valet responsio conciliatoris, diff.168. quòd scilicet in prima & vltima quadra, humores mouentur tumultuariè ex impotentia & imbecillitate lunæ, quæ eos regere & gubernare nequit: in medijs verò quadris, eos mouet & regit luna, sui luminis virtute & vigore. Non valet (inquam) nam menses sunt mulieribus naturales, & ordinati: ergo ex causa naturali, ordinata, & non tumultuaria procedunt: puta ex luna eos tunc operāte. Quòd Galenus asseruisse est visus 3.lib.de diebus decretorijs, cap.2. vbi adstruit, quòd luna statis temporibus mēstrua mulieribus solicitat. Et cap.3. ita scribit. Cum ergo potētissimè validissimeq́; præcedentes omnes, & modò dictæ lunæ affectiones, hæc inferiora immutent: tunc tamen longè immutat potentius, dum cum sole congrediens, sub eius radijs delitescit. Et paucis interpositis subdit. Ergo peculiarem, eximiamq́; immutandi hæc inferiora vim, habet plenilunium: & hoc maiorem adhuc, lunæ cum sole coitus.

Morbos autem in quibus frequenter præcautionis gratia, venā secare debemus: memorat Auic.4.1.cap.20. in hæc verba. Et his quidē ægritudinibus præparatus est, sicut qui est expositus sciaticæ, & podagræ fortibus, & arteticæ sanguineis: aut ille cui accidit sputum sanguineum, ex fissura venæ quæ in pulmone eius existit

tenuiter consolidata: quoniam cum ipsius multiplicabitur sanguis findetur: & apti epilepsiæ, & apoplexiæ, & melancholiæ, cum sanguinis multitudine: & squinantiæ, & apostematibus interiorum; & ophthalmiæ calidæ: & ex eis quibus hæmorrhoidarum sanguis qui fluere solebat est retentus, & mulieribus quibus menstruus sanguis est restrictus: horum tamen colores non demonstrant quòd phlebotomari debeant, propter ipsorum obscuritatem, aut albedinem, aut viriditatẽ: & illi qui in interioribus membris cum complexione calida debilitatem patiuntur. Quibus verbis constat, non temere, & ob leuia quæcunque damna, sanguinis detractione præcautoria vtendum esse: sed ob morbos graues memoratos, aut ob febres humorales: ob tertianas enim ea fuit vsus Gal. 6. lib. Apho. com. 47. Omnis nanq; febris præter diariam grauis est morbus. Per debilitatem autem, quam in interioribus membris cum complexione calida quidam patiuntur, grauitatis sensum, aut debilitatem grauatiuam, in interioribus perceptam intellexit: quæ si cum membrorum complexione calida extiterit, monstrat frigidos tunc nõ subesse succos: nec bilẽ arguit, quoniam hæc non degrauat: sanguinem ergo nunciat, qui calidus simul est, & grauitatẽ inferens: grauioraq; mala incutiet, nisi citò venæ sectione, quæ eum demat occurramus. Ex quo frequentißimus error colligitur, eorum qui citra morbum aliquem, aut præsentem, aut imminentem, venam quotannis ad diem diui Ioannis Baptistæ secant. Errant quoq; medici, qui voracibus, intemperatis, & prauo victu vtentibus, citra morbum aliquem consulunt, vere, & autumno, venæ sectione, & expurganti vti medicamento: vt redundantiam, & succorum quibus abundant prauitatẽ demant. Cuius tamen contrarium, libro de sanguinis mißione consuluit Galenus: tum quoniam non iuuantur, tum quoniam valde læduntur ex euacuatione, in hæc verba. Intemperatos autem neque minues, neq; omnino purgabis: plus enim erit quod ex intemperato victu aceruabunt, quàm quod tu medicamento, vel minutione sanguinis detrahes. Quibus verbis constat, intemperatos non iuuari, sed potius lædi ex euacuatione, tum ob maiorẽ congestionẽ, tũ quoniã propter prauorũ succorũ superabũdantiã, citò exoluũtur, vt lib. 2. Aph. sent. 36. Hip. atq; Gal. scripsere.

In eo autem qui actu ægrotat, vrgentibus scopis mittendi sanguinem, etiam si luna, soli, marti, aut saturno, in signo fixo, aut communi congrediatur: aut perfectæ inimicitiæ aspectu irradietur: & octauam domum quæ mortis est teneat: procrastinare venæ sectionem non conuenit. Præsertim in acutis, in quibus eadem die medicari, iußit Hip. 4. lib. Aphor. sent. 10: ne scilicet prætereat occasio, quam præcipitem esse admonuerat. 1. Aphor. sent. 1. Insani nanq; consilij foret, morbo vacuationẽ celerem postulanti, & virtuti consentienti, ob minantes planetas non assentiri. Venam ergo tunc illico tundemus, nam sanguis præter alia de ijs est, in quibus coctio non speratur. Si morbus verò per circuitus repetat spectare oportet, non benignum, ac salutarem aspectum: sed quietis, aut remißionis horam. Est enim in accessionibus abstinendum, ab alimẽto, medicamẽto, somno, & euacuatione. A somno

quoniam

quoniam ad viscera ducit humorem: ab alimento quoniam grauat, morbi causam auget, & naturam quominus in causam morbi agat diuertit: ab expurganti pharmaco, & phlebotomia: quoniam labor labori additur, ex quo natura labascit. Magis autem abstinere oportet dies in quibus natura iudicat morbos, si iudicat integrè: quod monuit Hip. 1. lib. Aphor. sent. 20. Integrè (inquam) quoniam vbi vacuatio non est integra (verbi gratia, per mēstruas purgationes quæ pigrè mouētur) licet medico ex talo sanguinem detrahere, vt docet Gal. 9. lib. Methodi, quò ex coniunctis ambobus, perficiatur quod postulas. Vbi etiam natura vacuat quà non oportet, corrigenda est, vacuatione quà oportet facta: si enim per sanguinis vomitū, aut mictum, aut per sanguinis è sinistra nare fluorem, iecoris inflammationem iudicaret: interna vena dextra nobis esset secanda. Si natura præterea humorem conetur expellere, & non expellat: superueniantq́; in conatu sympthomata periculosa, adiuuanda est. Quod in variolis, atq; morbillis, sæpe cōtingit: hos nanq; natura valde grauata, frustra aliquādo conatur expellere, donec sanguinis mißione leuata, potētior reddatur. Omnes etiā alias crises (vbi natura frustra humorē conatur expellere) vtilißimè iuuare, docet Aui. 1. 3. tr. 2. cap. 30. Vbi etiā natura in die crisimo non vacuat, si morbus instat, vacuare debemus. Vnde Auicēna, si natura (inquit) non mouet, moue tu hora motus eius. Valde ergo errāt, qui ab omni abstinēt vacuatione, die morbi septima, aut decimaquarta: si enim tūc nec natura mouet, nec vllū eius speratur iudiciū: recta ratiōe supplebit ars, quod natura aut nō tētat facere, aut deficit in perficiūdo. Hora ergo mittēdi sanguinē necessaria, est remißio, aut quies ab acceßione, aut iudicio: siue mane, siue vesperi, aut noctu intercidat. Erit autē electior (si res tulerit) in hyeme hora nona matutina, aut decima, in qua sol rigorem diei hyemalis tēperauit: & in æstate septima, aut octaua, in qua nondum sol cœpit esse molestus, nec recens experrectus homo fuit. Oportet enim vt vapores qui per somnum sensus ligabant, vigilia saltem vnius horæ discutiantur. In qua etiam alui recrementa debent excludi, ne fæculēti ex ipsis halitus, in venas per sanguinis detractionem innanitas trahantur. Quod Auicen. 4. 1. cap. 20. his docuit verbis. Scito præterea, quòd phlebotomia duas habet horas: horam electam, & horam necessariam. Hora verò electa, est eius quæ est in lumine diei, & post digestionis cōplementum, & superfluitatum expulsionem: & hora necessaria, est hora qua fieri oportet, & quæ tardari non potest, & in qua res prohibitoria non attenditur.

Ex quo Auicennæ loco, accedente insuper experimēto, & ratione, inualuit laudabilis mos infundendi clysteres ante venæ sectionem: adeo vt rarus sit, aut medicus, aut æger qui violet. Sunt autem valde necessarij, si præceßit ciborum cruditas, aut si aluus dura sit, sponteq́; non eat: ne aut cruditas, aut tetri vapores ex fæce retenta trahantur ad venas quæ venæ sectione innaniuntur. Quod notauit autor libri Galeno adscripti, de præsagio experientia confirmato, in hæc verba. Aduertere debet, ne stercus multum cohibeatur inter intestina; proinde molli clystere

euacuandus æger, ne venæ ab inteſtinis attrahant putridam quandam ſuperfluitatũ eſſentiam. Nono præterea libro Methodi, cap. 5. (à quo trãſcripſit Aëtius ſerm. 1. ſecundi tetrabibli, cap. 71.) ita ſcribit. Nam ſi præcedat ciborum cruditas, tanto tẽpore differre venæ ſectionem iubebis, quantum ſatisfacere, tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa deſcendant videbitur. Non ſufficit autem quòd recrementa ad ima inteſtina deſcenderint, ſed oportet vt vacuentur: venæ enim meſeraicæ (quæ putridas ſuperfluitates poſsũt in corporis venas defferre) omnia pertingũt inteſtina ad ima vſq;. Ex quo inferre licet, quòd ſi in eo qui ſpõtè quotidie ſolet excernere, hora verbi gratia tertia, aut quarta pomeridiana: venæ ſecandæ occaſio ad ortum ſolis ſe obtulerit, clyſter ſit ei antefundendus: quoniã nõ ſufficit alui recrementa ab heſterna cena relicta, ad ima deſcendiſſe inteſtina, ſed inde etiam excerni oportet: niſi ingens aliqua neceſsitas ingruat, ſitq; periculum in mora venæ ſecandæ. Quo caſu clyſterem venæ ſectioni poſtponũt Hipp. & Gal. 4. lib. de ratione victus in morbis acutis, com. 75. ſi non ſua ſpõte probè deiecerit aluus. Aëtius autem ſi cibus adhuc in ventre detineatur, ante quàm venam ſecet iubet vomere, ſermone. 4. tertij tetrab. cap. 23. In hanc ſententiam expertiſsimus iuit Auenzoar referente Auerrhoo. 7. lib. coll. cap. 1. in hæc verba. Et noſter chariſsimus Abumeron Auenzoar dixit, quòd non debet fieri phlebotomia, niſi poſt corporis mundificationem. Et hoc eſt quia quando venæ à ſanguine ſunt euacuatæ, ſugunt ſuperfluitates malas, ad nutriendum ineptas, & ab his malam acquirunt complexionem. Et in tantum erit phlebotomia cauſa maioris conſtipationis ventris, quia membra euacuata, ſugendo ſuperfluitates fæculentas magis exſiccant. Quod ergo Alderetius quidam Salmanticenſis academiæ profeſſor, clyſterem nullatenus ante venæ ſectionem, ſed poſt ſemper infundendum eſse profitebatur vanum eſt, niſi inſtans aliqua ſe repente obtulerit occaſio quæ nos cogat: ſic enim Hippocratis, atq; Galeni locum, 4. lib. acutorum, com. 75. intelligendum eſſe diximus. Nec obſtant quæ ille obijcere ſolebat. Primo, quòd clyſter ante venam ſectam infuſus, facit vt eger hinc inde moueatur, detegatur, & refrigeretur. Ex refrigeratione autem concreſcit ſanguis infectus, & vena ſecta nõ poteſt expelli. Secundo, quòd inteſtina clyſtere præeuacuata, trahunt à venis: venæ ergo detumeſcent, & concident: ſanguiſq; ſi tunc ipſæ ſecentur, excolatus & tenuis, non autem qui craſſus & infectus eſt educetur. Tertio, quoniam clyſter intro, venæ ſectio verò extra agit humores: quantum ergo ad ipſas attinet vacuationes, vna ipſarum alterius præludium eſſe nequit, & cõmoda diſpoſitio: quòd verò attinet ad naturã, valde ipſa affligitur ex duplici vacuatione coniuncta (quàm non permittit Auicenna, 4. 1.) valdeq; turbatur quoniam hi motus & vacuationes ſunt ſibi cõtrarij, ſimulq; adhibẽtur. Friuola tamen ſunt, nam ſi refrigerationem times, non ſurgas: ſed ſupinus decumbens, aluum in pelui exonera: aut togatus ſurge: quòd ſi plus iuſto te refrigeratum eſſe cenſes, non tundas venam, donec in priſtinum calorẽ redeas. Inteſtina verò emolliente clyſtere præeuacuata,

cuata non magis trahunt à venis, quàm si spontè vacuarentur: quare aut venas nõ exugunt, aut suctio eiusmodi nõ transcendit iecur. Quòd verò vltimo obijciebatur, soluitur: nam clyster emolliẽs, solas mouet, & euacuat feces, non autem humores vasorum, quos educit venæ sectio: vtraq; ergo harum vacuationum mouet extra, diuersumq́ mobile agitat. Secus vero faciendum esset, si clyster non esset emolliens, sed expurgans, cuius vis vasa ipsa pertingeret: hic enim nec ante, nec post sanguinis detractionem, debet infundi: quoniam cõtrarijs motibus, hæ duæ vacuationes, mouerent humores vasorum, & naturam turbarent. Vbi tamen vtroq; est opus auxilio, venæ (inquam) sectione, & clystere expurgante, antecedere debet venæ sectio: sicut & pharmacum expurgans ore sumptum antecedit. Quod fecit Hip. 4. lib. acutorũ sent. 20. vbi post sanguinis missionem, singulo quoq; tertio die clysterem infundit. Clysterem (inquam) acutum, & expurgantem, qui vim habeat vacuandi humorem relictum in inflammatione: vt in commentario eiusdem sententiæ interpretatur Galenus in hæc verba. " Si verò imbecillior (inquit) æger tibi esse videbitur, vel propter sanguinis ablati copiam, vel ob aliam quamuis rationem: purgationis vice, clysterem tertio quoq; infundes die. " Nempe relaxato per sanguinis missionem corpore, quod ex morbificis humoribus qualitate vitiosum superfluit, per clysterẽ id euacuari iubet. Quòd autem scopus illi sit, non solum alimenti excrementa subducere: verum quoque & passum locum expurgare, palam est. Ad rationem verò Cardani, dicendum est: quòd si prima regio (venter nimirum, intestina, & venæ meseraicæ) munda est, venæ sectio distrahit impuritatem à corde: si immũda verò, eandem ex prima regione in hepar, venas, & cor adigit, vt. 4. lib. de Sanit. tuen. scripsit Galenus, in hæc verba. " Quippe incissa vena, bonum sanguinem emittit, malum qui in primis maximè venis, circa iecur, & quod mesenterium vocant colligitur: in totum attrahit corpus. "

An vbi venæ sectione, & purgatione est opus, sit venæ sectio purgationi, an purgatio venæ sectioni præmittenda. Et vbi erratum est, vter error sit grauior, tardiusq́ emendari possit. CAP. XXII.

AN verò vbi venæ sectione, & purgatione indiget homo, præmittẽda sit venæ sectio purgationi: an purgatio venæ sectioni: dubiũ est. Nam simul vtramq; euacuationem adhibere non possumus. Quòd enim lib. de sang. miss. cap. 8. in reumaticis affectibus initium curationis facit à sanguinis missione Galenus: " Ac si excrementa (inquit) prauam qualitatẽ habuerint, vnà adhibeatur purgatio: " Interpretãdum est, quòd non plus temporis debemus interponere, quàm quod ipsarum

ipsarum vacuationum ordo postulat. Ordo tamen aliquis semper est seruandus: de quo Galen.6.lib.Epid.par.1.com.6.ita scribit. Quæ sequuntur iuuenibus(vt ipse ait)congruentia scribit, ita dicens: iuuenes veratro purgare, poplitem incidere. Veratro quidem purgare, si valde antiquus affectus sit, & ceu vectibus(vt ita dixerim) extrudendus. Ad huiusmodi enim morbos veratro vtimur: venam autem cædere, vbi sanguis multus, aut crassus, in venis abundet. Quòd si vtroq; auxilio ipse homo indigeat, à venæ sectione incipiendum esse notissimum est. Hunc Galeni locum, tanquam ex Hippocrate citat Auic.4.1.cap.4. vbi ita scribit. Quum autem minutio necessaria fuerit, & vētris solutio ex aliquo quod sit vt helleborus, & violentæ medicinæ, à minutione incipere debes: quoniam hoc est ex præceptis Hippocratis, in libro Epidemiarum: & hæc est veritas: & similiter si humores fuerint phlegmatici cum sanguine misti. Quòd si viscosi & frigidi fuerint, fortasse minutio grossitudinem & viscositatem eis augmentabit. Incipiendum ergo erit à solutione ventris. Et ad summum si humores fuerint æquales, præmitte minutionē: & si postea superabundauerint euacua. Quòd si æquales non fuerint, in primis superabundantem euacua humorem, donec æquetur: postea minue. Quibus verbis Auicenna, placitum de præmittenda venæ sectione, vbi vtroq; est opus auxilio, interpretatur, & recipit, vbi vti debeamus pharmaco validissimo, quale est helleborus. Quò ad nostra verò pharmaca posterius inuenta, quæ mediocriter soluunt, suā statuit sententiam: quòd scilicet si sanguis solus, aut omnium humorum congeries, æqualiter & ad proportionē excrescat, præcedat venæ sectio: si humor verò alius, æquetur per pharmacum, & deinceps secetur vena. Sed facilè redarguitur, quoniā vbi aut solus sanguis, aut omnes æqualiter humores augentur, venæ sectio conuenit, non autem purgatio: vbi verò humor alter proportionem violat, purgatio conducit, non autem venæ sectio. Dicendum ergo est, quòd vbi vtroq; est opus auxilio, indicationes quæ vtrumq; auxiliū poscunt coniugi debēt(plenitudinis nēpe cum cacochimia indicatio, aut aliæ, quæ hāc & illā euacuationē fieri postulāt) & pro ratione vincētis indicationis, prius vna quàm altera, aut cōtra vtemur. Possunt autem plenitudo & cacochimia, multipliciter copulari, tum quò ad gradus, & latitudinem ipsarum, tum quò ad locum in quò consistunt. Quò ad gradus(inquam) nam tam plenitudo, quàm cacochimia, statui potest ingens, exigua, & mediocris: tam in quantitate, cum humores sunt integri, sola quantitate excedentes: quàm in qualitate, cum sunt vitiati, & à sua ipsorum natura recedentes. Quò ad locum verò, nam humor excrescens qui cacochimiam parit, aut continetur intra venas cum sanguine, aut extra ipsas. Hoc autē bifariā contingit, aut in mēbris ante iecur, ventriculo nempe, intestinis, & mesenterio: aut in membris post iecur, in musculis scilicet & in eorundem cauitatibus, in iuncturis, & meatibus corporis. Quæ omnia cum diuersimodè indicent, diuersum quoq; remediorum ordinem postulabunt. A mensura sanè aut gradibus cacochimiæ, & plenitudinis indicatione sumpta, cautio pendet excā-

descen-

descentiæ biliosorum, & incrudationis frigidorum: de qua capite egimus. 17. Huc etiam attinet consideratio Galeni. 4. de Sanit. tuenda, vbi comparat quantit..t m crudorum, boni sanguinis quãtitati: de qua egimus cap. 14. In his enim statibus vis quæ interdum ob ingentem cacochimiam, non potest sufficere ad venæ sectionem, sufficiet ad expurgationem: per quam detracta cacochimia quæ virtutẽ deijciebat, valida interdum reddetur, ad sanguinis detractionem tolerandam. Nam vbi cacochimia tanta non est vt virtutem deijciat, periculumq́; aut excandescentiæ, aut incrudationis desit: præferenda est citra dubium sanguinis mißio expurganti pharmaco. Primo, quia est euacuatio vniuersalior, & cõmunis humorũ euacuatio: quæ vel ea ratione, minus vniuersali est anteponenda, vt scribit Auic. 1.3. tr. 1. cap. 29. Secundo, quoniam est facilior & tutior: quam vbi volumus, possumus sistere: autore Gal. 2. lib. acut. com. 11. Tertio, quoniam humores facilè defluunt & educuntur in sanguinis mißione per ampla vasa: difficilius verò per angusta, & corporis meatus, ab expurganti pharmaco trahuntur. Quarto, nam humores expurgandi prærequirunt coctionem, sanguis verò non: quoniam est humor sui natura bonam coctionem adeptus. Quinto, quia existente plenitudine vasorum, vis pharmaci nõ penetrat: & ita aut non euacuat, aut laboriosißimam vacuationem facit, & plenitudinem ipsam commouet & accendit. Sexto, quoniã sanguinis mißio deobstruit vasa: summum bonũ in febribus putridis, vt putredo arceatur. Septimo, quia cum in sanguinea massa, humor aliquis creuit vltra mediocritatẽ, per ablationem æqualẽ, nulla fit læsio in exuberante (eadem enim manet proportio, nisi ob virtutis imbecillitatem excandescãt biliosa, aut incrudẽtur frigida) ergo tunc commodè æquari possunt per pharmacum expurgans. Octauo, quoniam id videntur apertè sonare Galeni verba. 4. lib. de Sanit. tuenda, quæ ita habent. "Inspicere verò & quantitatem " conueniet (vt verbi gratia) si bonus sanguis exiguus sit, reliquus verò succus plu" rimus: vtiq́ in his abstinendum à detractione sanguinis est. Sin is quidem exiguus, " sanguis verò copiosus, audaciter incidenda vena est: dein deijcere (vt dictum est) " aluum oportet, ratione habita de abundantis succi copia, pariter & specie. Quibus verbis patet, quòd vbi bonus sanguis copiosus est, vitiosi succi comparatione (quoniam in eo statu vires apprimè constant) prius est sanguis mittendus, deinde expurgandum. Contra verò vbi bonus sanguis est exiguus, & vitiosus succus plurimus, à venæ sectione abstinet: quoniam (vt scripserat capite nono libri de sanguinis mißione) vbi tanta crudorũ copia accumulata est, virium robur non adest. Si ergo per expurgans pharmacum vacuentur vitiosi succi virium infirmitatis autores: maneantq́ humores iusta proportione, & æqualitate sibi respondentes: vena tũc secari debet. Id ipsum, in acri, & salsuginosa destillatione pulmones erodente, facere nos docuit Gal. 5. lib. Meth. in hæc verba. "Cæterũ de mittendo bis sanguine, scire illud " licet. Quicunq́ parum habere sanguinis videbuntur, ijs ad quẽdam succum probio" rem (sicuti prædixi) reductis, detrahere sanguinem poteris, tũ rursus reficere: eosdẽ

etiam

etiam rursus purgare, ac rursus reficere: denuoq́ si res suadet sanguinem mittere, po- „
tissimum quibus veluti limus quidam vitiosus, & crassus, totus est sanguis. At qui „
validi sunt, multiq́ sanguinis, ijs statim à principio est detrahẽdus. Horũ quæ retu- „
li, siue modo, siue ante, siue ea inueni ipse, siue iuxta Hippocratis viam vsurpaui, „
nihil planè non examinatum, ac iudicio comprobatum est, sed per experientiam om- „
nia iudicata: in quibus erroris pericula ipsi pertulimus. Fructum ex eorum vsu ha- „
bituri sunt, quibuscunq; artis opera sunt curæ. Quæ Galeni verba satis monstrant, „
in acri hac cacochimia, cum sanguinis paucitate, post purgationem, & refectionem, sanguinem interdum esse mittendum: idq́ non modò semel, sed etiam pluries, si vsus exegerit. Quod nos, & vniuersi praxim exercentes, sæpe sæpius facimus: dum post ægrum purgatum, & refectum, iterum atq; iterum venam iecorariam (quam saluatellam vocant) aliás aliam secamus.

A loco verò in quo consistit cacochimia, diuersæ sumuntur indicationes: aut enim in prima regione ante iecur: aut in vltima post iecur, ac venas: aut in media regione, iecore nempe, atq; venis, continetur. Si in hac, venis nimirum & iecore, cacochimia simul cum plenitudine consistat: venæ sectio est præferenda, ob octo rationes proximè allatas. Si verò in prima regione cõtineatur, eam ad venas per venæ sectionem vocare non decet: sed prius est coquenda, & vomitu, seu alui deiectione vacuanda. Hinc Auicenna, fastiditum & nauseabundum à venæ sectione abstinere iubet 4.1.cap.20. à qua etiã eos qui in primis venis cruditatẽ cõtraxerũt Galenus arcet. Et Rasius in suis cõtinentibus, de pleuritide agens: Plurimi (inquit) eo- „
rum, ac omnes ferme, qui ante euacuationem sanguinem miserunt mortui sunt: qui „
verò euacuationem ante moliti fuerunt sanati. Et Auerrhous. 7. lib. coll. cap. 1. „
hunc Rasij locum afferens, ita scribit. Rasis dicit, quòd experientia multoties vi- „
dit in hospitali, pleuriticos phlebotomatos ante pharmaciam, & mortui fuerunt. Et „
mihi videtur, quòd hoc fuit propterea quia mala materia in profundo corporis, in „
multa erat quantitate: & quãdo detecta fuit, ad actum producta, perdidit patientẽ. „
Hæc Auerrhous. Errat ergo Cardanus, qui libro de malo medendi vsu cap. 68. nostri temporis medicos accusat, quoniam quandoq; præponunt medicamentum lenitiuum, & clysteres, sectioni venæ. Ipse verò est magis reprehendendus, nam cum omnes ferè homines viuant intemperanter, vix aliquem reperias, qui in principijs morborum, absoluatur à cruditate, in prima regione contracta: quæ vomitu, aut clysteri, aut leniente pharmaco, ante venæ sectionem est detrahenda, si vrgentißima aliqua necesitas non occurrat, quæ nos venam (cruditate posthabita) secare cogat. Primam autem regionem à vitiosis humoribus occupari, dignosces ex fastidio, nausea, humoris vomitione, aut deiectione frequenti, dolore, aut grauitate ventriculi, & præcordiorum tumore, atq; distentione. Quæ si affuerint, vomitione vtendum est, vbi sursum vergit humor, ex hydrelæo cum syrupo acetoso tepido: casia fistula verò vbi infra vergunt: quæ vbi parum est efficax, (cum nimirũ tenaces, & valde

gluti-

glutinosi adsunt humores) oximellitis simplicis unciã, interdum addi ipsi iussimus: aliâs diacatholicone, aut diasebesten, aut trochiscis de violis sine scamonio, vtimur in febrium initio: aut sequenti bolo, si febris non adest. ℞. medullæ casiæ fistulæ per cribũ tractæ, vnc.j. pulueris hieræ picræ simplicis Galeni, drach.j.ß fiat bolus cum sacharo. Doctissimus autem Fernelius, libro de venæ sectione cap.14. Rhabarbaro, agarico, senna, aut alio quodam blando, pro redundantis humoris specie, non modò semel, sed secũdo etiam, ac tertio, pro rei necessitate interdum vtitur, antequam venam secet. Sic in veneno recenter ebibito, venæ sectio est noxia: quoniam trahit venenum ad hepar & vasa. Postquam verò venenum ad vasa meauit, vtilis esse potest. Quod voluit Auicenna.6.4.tract.1.cap.4. cum dixit. Et si indigent phlebotomia, phlebotomentur. Idest si primam regionem pertransijt venenum, meauitq; ad vasa, vena secetur. Sic Dioscorides lib.6.cap.34.ita scribit. Aqua frigida abũde pota, aut meracum vinum liberalius epotum, aut passum: præsertim à balneo, aut cursu, aut vehementi exercitatione: strangulatus & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus & vacuatio, imminentia soluunt pericula. Quibus verbis ob id sanguinem mittit, quoniam tam aqua, quàm vinum, aut passum, ob familiaritatem statim à iecore & vasis attrahuntur, ipsaque vasa replent: præsertim à balneo, coitu, aut labore. Auicẽna verò quoniã post aquæ potũ, magis timuit perfrigerationẽ, malũ corporis habitum, & hydropem, quibus sanguinis missio non cõducit, quàm venarum repletionẽ: caput hoc Dioscoridis in duo capita partitus fuit, vnũ 6.4.tract.1.summa.1. cap. vltimo, de aquæ potu: & alterum summa.2.cap.31. de potu vini: in hoc, venam secat: in illo verò, vinum propinat, diacurcumam, & diamoschum.

Si verò cacochimia postremam regionem occupauerit, plenitudine in vasis existente: à venæ sectione est inchoandum, deinceps pharmaco vtendum. Quod voluit Gal.4.lib.de Sani.tuen.in hæc verba. Pone enim talem hominem ex mala victus ratione lassitudine affectũ: deinde ex ijs quas retulimus notis, in venoso vasorum genere, apparere subesse illi copiã semicrudorum succorum: in reliquo verò corpore toto, multitudinem horum, quos lassitudo sequuta est: auctus præterea, & illi sanguis esto. Maximè ergo (vt dictum est) detrahere primũ de sanguine oportet: deinde succum illum educere, qui superare videtur. Ex quibus Galeni verbis constat, quòd in dicto statu prius est vena secanda: deinceps pharmaco vtendum: vltimò verò balneis, fotibus, frictionibus, & digerentibus oleis, & vnguentis, vti cõuenit: His enim si ab initio vtare, plus erit quòd in cutem, & corporis molem, ex vasis attrahemus: quã quod in mẽbris digeri, ac resolui potest, vt scribit Gal.6.lib.Epi. part.2.com.29.in hæc verba. Tantũ illud nouisse satis sit, succos ad cutem vergentes, per eam esse euacuãdos: nam iterum ad interna corporis reuulsio, ipsis valde lõginqua est, vt per ventrem, aut vomitum euacuentur. Sed forsan me dicere putabis, nunquam purgatione per ventrem, in talibus vtendum esse. Ego verò non id

dico,

dico, nam in libris de arte curādi, in quibus corporibus permulta humorū copia est, ,,
ijs vtiles esse purgationes didicisti: priusquam enim redundantem materiam, aut ve ,,
næ scißione, aut purgatione, quis eduxerit, si calidis fomentis vtens ipsam discute- ,,
re conetur, plus attrahet quàm per cutē euacuabit: sed cuti inhærētiū succorū cura ,,
tio, prorsum per discusoria, & calida medicamenta præstatur. Quòd enim. 4. 1. cap. de cura quartanæ, dixit Auicenna, quòd venæ sectio mouet humores ad exteriora: ,,
intelligendus est à prima regione, & vijs ductuum, ad vasa, & venas quæ secantur: non autem ad membra externa, & corporis molem. Sic in scabie, & lepra, primitus venam secamus: deinceps purgamus: & vltimo balneis, fotibus, & illitione membrorum vtimur. In quibus, sicut & in variolis, semper æstimamus quantitatem materiæ à vasis expulsæ, & remanentis in vasis ipsis: vbi enim magna eius pars remanet in vasis, exigua verò foris expulsa est, venæ sectio valde conducit, aut expurgatio, pro vt vnam altera magis conuenire conijcimus. Vbi verò maior materiæ pars, iam est expulsa: nec venæ sectio, nec vomitus, nec alui purgatio competūt: vt. 6. Epidem. com. citato scribit Galenus. Contra verò in ictu venenoso, & morsu virulenti alicuius animantis, ad initium nec expurgatio, nec venæ sectio competit: postquā verò venenū altius ad cor atq; vasa penetrauit, vtraq; euacuatio est idonea, vt docet Auic. 6. 4. tract. 3. cap. 1. in hæc verba. Et ingrediuntur in hoc ,,
capitulo, phlebotomia, & solutio ventris, & similia. Et conuenientior horarū phle ,,
botomiæ est, cum scitur quòd venenum iam sparsum est in corpore. Sic in bubone, ,,
& parotidibus, venam vtiliter secamus: quantumuis reclamet Cardanus libro de malo medendi vsu, cap. 28. Aliter enim nec natura grauata, humorem ad partem inflammari cœptam, promptè pelleret: nec pars quæ inflammatur, vniuersam materiam caperet: nec si caperet, securè, & citra gangrænæ periculum, tātus humor in ipsam illaberetur. Nam in variolis, sæpe natura non valet humorem in cutē transmittere ante venæ sectionem: venæ sectione verò deonerata transmittit: tuncq́; si parcius quàm oportet sanguis detrahitur, plus humoris in cutim decumbit, quàm cutis ipsa capiat, racematimq́; variolæ sibi ipsis superstant, ita vt rectè suppurari nequeant, atq; in gangrænam, aut fœdam aliquam putredinem, quæ puerum interimit decidant. Si tota ergo cutis, humorem interdum non capit, quomodo totus in parotide, aut bubone, poterit comprehendi? Nec enim valet, quòd sanguinem per cucurbitulas profunda incisione scarificatas, ipsi buboni adhibitas, sanguinem va-
cuandum esse, censeat Cardanus: nam sic (inquit) & conatum naturæ iuuabis, & san ,,
guinem minues, & materiam ad locum salutarem deriuabis. Non valet (inquam) ,,
quoniam per huiusmodi cucurbitulas, & scarificationes, non iuuatur motus aliquis naturalis, sed morbosus qui fit in partem inflammari cœptam: nec corporis plenitudo, per exiguas eius partis venas deponitur, sed agitatur, & commouetur: nec scalpello, & cucurbitulis, eò licet humorem deriuare: nisi bubo fortè sit pestilens, in quo etiam venæ sectio ex vena magna, societatem & propinquitatem, cum parte in-

flammata habente, scarificationibus est præmittenda.

Dictus ergo ordo, seruandus semper est in euacuationibus obeundis, dū vitiosi humores aliquam ex dictis partibus occupant. Si verò cacochimia in omnes corporis regiones pariter irruat, adsintq́ praui humores, tum in venis cum sanguine, tum in membris extra vasa, tum etiam in prima regione ante iecur: raro fiet vt cum tanta cacochimia, constent vires ad venæ sectionem. Vtcunq; tamen res habeat, suo ordine sunt regiones mundandæ: venæ meseraicæ per clysteres lenientes, & lenientia pharmaca, quæ diximus: deinceps vasa magna venæ sectione si vires permittunt, sin minus purgatione ex aliquo medicamento valentiori, cuius vis vasa pertingere posit. Vltimo verò frictionibus, balneis, et illitionibus, aut sudorificis (si opus est medicamentis) corporis moles est emundanda: ne si contrarius ordo seruetur, ex primis venis in maiores, aut ex maioribus in molem corporis traducantur humores, corpusq́ totum inquinent. Quo fit vt non semper vnus in omnibus morbis, sit seruandus ordo venæ sectionis & expurgationis. Quod certè Hippocratem voluisse credimus, dum. 4. lib. de ratione victus in morbis acutis, sentent. 21. morbos quosdam enumerat, in quibus sanguinis mißione ante expurgationem vti debemus: phlegmone nimirum in hypochondrijs, thorace, septo transuerso, & aliarum etiam partium inflammationes. Ad hunc enim modum, morborum qui sanguinis egent mißione, deinde ab ea purgari expostulant catalogum facit, vt scribit in commentario Galenus: quem non esset facturus, si in vniuersum vena semper ante expurgans pharmacum esset secanda. Non tamen credat quispiam huiusmodi catalogum fecisse, quoniam in morbis alijs prius debeamus expurgare, quàm sanguinem mittere: sed quoniam isti qui in Hippocratis catalogo continentur, tanquam grauißimi, & valde vrgentes, non præstant inducias prius expurgandi, nec locum relinquunt alijs indicationibus, quæ antequam sanguis mittatur expurgandum esse suadent. Accedit & altera ratio, quàm in sequenti sententia Hippocrates exhibet, quòd scilicet inflammationes dictæ, per initia nihil humoris per medicamentum attrahendi, sibi adimi permittunt: quoniam humores ipsi sunt tunc dum cruda est affectio in inflammatione firmati, & à facultate contentrice apprehensi. Prius ergo sanguinis mißione vtemur, quæ per magnas venas, & citra vim vllam humores abducit. Post verò cocto iam morbo, cum retentrix facultas humorem sibi abduci permittit, ad expurgans pharmacum accedemus. Ex his duabus rationibus, prima est efficacior secunda, cum vrgens scilicet valde est morbus: nam quantum ad alteram rationem attinet, in ipso inflammationis initio est tempus aliquod reperire, in quo humores nondum firmati sunt, nec adeo à facultate contentrice apprehensi, vt expurganti medicamento valde plurimum reluctentur. Vnde quarto libro de ratione victus in morbis acutis, commentario septuagesimo sexto, in quibusdam pleuritidibus, prima, secunda, quarta, & quinta die, expurgantia medicamenta ægris ob id dedisse refert Galenus, in hæc verba. " *Nam vel statim*

ab initio, prius quàm in partem aliquam confirmetur humores medicandum, vel po- »
stea cum ad maturitatem perducti fuerint. Quam ob causam & prima interdũ die, »
& secunda, & quarta, & interdum quinta, medicamenta dedimus: & non in quar- »
ta solum, quomodo is dixit. Sic etiã lib. 13. Meth. cap. 11. in principio ophthalmiæ, »
(antequàm humores in oculis firmentur) expurganti pharmaco fuit usus Galenus.

Sed si interdum, idq; non rarò, expurganti pharmaco ante venæ sectionem uti debemus: quomodo. 6. lib. Epid. par. 2. com. 29 scripsit Galenus, quòd si utroq; au- »
xilio opus sit, à venæ sectione incipiendum esse, est quàm notissimum? Dicendũ pri- »
mo, id verum esse in affectibus partium internarum, ut ex Catalogo Hippocratis constat: & in nephritide de qua sibi tunc erat mentio. Dicendum secundo ex Auicenna, quòd vehemẽtissimum pharmacum (quale est helleborus, aut scamoniũ, aut colocynthis) nõ debet propinari ante venæ sectionem, ubi utroq; indigemus remedio: quoniam sanguinem superaccendit & agitat: lenientia verò, & mediocriter attrahentia, propinari interdũ debent. Dicendũ tertio, quòd notissimũ est à venæ sectione inchoãdã esse curationẽ (ob octo scilicet rationes supra memoratas) nisi urgẽtius quid obstet: cacochimia nimirũ primæ, & ultimæ regionis, præsertim autẽ primæ: & imbecillitas virtutis, quæ nequit sanguine detracto, pituitosa, atq; biliosa recrementa ita gubernare, ut non incrudentur illa, & excandescant hæc.

Fac autem erratum esse pharmacũ ebibẽdo ubi præmittenda foret venæ sectio: & venã etiã secãdo ubi purgationẽ præmittere conueniebat. Quid tum faciendum esse consuleres? Respondet Auic. 4. 1. cap. 20. in hæc verba. Et qui ante minutio- »
nem præmiserat medicinam, cum minutionem præmittere debebat, postponat minu- »
tionem diebus paucis: & cui paruum intercessit spacium ex quo minutus fuit, & »
euacuatione indiget, medicinam sumere ei est conuenientius. Quibus verbis patet, »
quòd ubi erratũ est, citius debemus post sanguinis detractionẽ purgare, quàm post purgationẽ sanguinẽ mittere: ob maiorẽ scilicet violẽtiã à pharmaco, quã à venæ sectione naturæ illatã. Nec obstat, quòd Paulus lib. 7. cap. 6. medicamẽto purgãte in corpore existente venam secat. Id enim facit ubi ad pharmacũ assumptum, nulla sequitur purgatio: sed intus ad vasa meauit medicamentum sanguinem accẽdens, & cõmouens, oculos rubefaciens, & emissititios reddens, aliaq; inferens sympthomata, perinde ac in veneno epoto faciendum esse monuimus. Aliter autem venam secare neutiquam liceret, ne duæ euacuationes contrariæ, uno eodemq; tempore factæ, naturam turbarent, atq; corrumperent. Nam ne sic huiusmodi venæ sectio, periculo vacare potest: fortè enim natura, tardè à medicamento irritata, subductionem tunc cum venam secamus incipiet.

De obseruandis vt iustam quantitatem sanguinis detrahendi præfinias.

CAP. XXIII.

Nihil

NIHIL æque medicam artem in suis actionibus coniectricem efficit, atq; cuiusque remedij quantitas. Quippe cum frequenter exquisitè sciamus, tempus instare exhibendi aut cibi, aut potus, eiusq; aut calidi, aut frigidi: tamen quantum dandum sit, certò haud nouimus. Idem in purgantibus etiam medicamentis vsu venit, nam quòd ægrotanti præbendum sit medicamentum, quod aut bilem flauam, aut atram, aut pituitam, aut serosa excrementa vacuet, exquisitè nouimus: cæterum quantum dari oporteat ignoramus: cũ tamen quod ita datum est, correctionem subinde nullam admittat. Nam quod semel in ventre ingestum est medicamentum, quominus totum deuoratum sit fieri non potest: neq; licet, vbi plus iusto iam purgatur homo, partem eius quod oblatum est auferre. At in sanguinis mißione maximum id bonum est, vacuationem vbi voles posse sistere: ac rursus quo vtiq; placuerit tempore, iterum vt fluat permittere, quoad rectè tibi habere videatur. Ne autem in hoc munere obeundo erres, primitus oportet considerare, sanguinis mittendi præcipuos scopos, morbi scilicet vim quæ postulet, & facultatis robur quod consentiat. His enim auctis maior indicatur vacuatio, imminutis verò tantundem de quantitatis vacuatione detrahendum, quantum illi fuerint imminuti, vt libro de Sanguinis mißione cap. 12. & .18. Gal. est autor. Deinceps naturale temperamentum est considerandum: quippe frigidi qui angustas venas habent, & exigui sunt sanguinis, nec longam inediam, nec largam sanguinis detractionem tolerant. Calidi verò quibus latæ sunt venæ, & sanguinis vberiorem copiam habent, citra noxam cibo abstinent, & sanguinis mißionem facilè ferunt, vt. 2. de Temper. cap. 5. Galenus est autor. Quòd si calidum simul ac humidum sit hominis temperamentum (quale in natura sanguinea reperitur) sanguinis detractionem bellißimè sustinebit, vt Auicenna autor est, quarta primi, tractatu primo, capite tertio, vbi ita habet. In calida autem & humida, facilè faciemus illud, & fortiter. Et libro de Sanguinis mißione, capite decimotertio Galenus, venam secare permittit statim post decimumquartum annum, si pueri natura fuerit sanguinea, & reliqua etiam attestentur sanguini. Nec obstat, quòd molles, & qui tenerã habent carnem, & facilè diffluentem, sint minus vacuandi: libro de Sanguinis mißione, & primo libro de arte curatiua ad Glauconem, & primo etiam libro de ratione victus in morbis acutis, com. 44. autore Galeno. Non obstat (inquam) nam sanguinei solidam, ac maximè succulentam carnem habent, caloris enim ratione solidescit & cogitur. Qui verò humidi sunt, aut sine caloris excessu, aut cum manifesta frigiditate, teneri sunt, molles, ac albi, angustarũ venarũ, pauci sanguinis, & eorũ substantia prõptè digeritur, & innatũ ipsorũ calidũ extinguitur defectu caloris: cuius est humiditatẽ gubernare, mẽbra solidiora reddere, colorẽ ab albo immutare, vasa extẽdere, & ampla facere, atq; copiosũ alimẽtũ in multũ sanguinẽ mutare. Calidi verò natura & sicci (quales biliosi sunt) facilè ab integris euacuationibus

offenduntur, primo libro de arte curatiua ad Glauconem, cap. 12. autore Galeno. Quoniam scilicet paucum sanguinem habent, & bilem plurimam: quæ tum excandescere, tum ad os ventris in talibus fluere solet, vt Fusius cap. 17. huius tractationis, dictum à nobis est. Et quãquam istis corporibus, aduersissima res sit inedia 8. lib. Methodi, autore Galeno: est tamen ipsis magis aduersa venæ sectio, ob causas dictas. Nam. 1. ad Glauconem, cap. 12. à venæ sectione abstinens in dictis corporibus, iubet paulatim euacuare inedijs moderatis: quare magis fuit veritus venæ sectionem, quàm inediam. Sed quomodo si calidi & sicci, amplas venas habẽt, (vt secundo libro de Temperamentis, capite quinto, & septimo, Galenus est autor) & venarum amplitudo sanguinem liberalius detrahendum esse suadet: parcius nunc detrahendum esse monemus? Cui sanè dicendum primo est, quòd si vasa angusta sint, multum ipsa sanguinem capere non possunt: & ob id parcius detrahere conuenit. Si ampla verò, licet multum capiant, non continent necessariò multũ: fit enim interdum, vt cum sanguine pauco, reperiatur bilis ingẽs multitudo: in corpore scilicet admodum bilioso. In quo statu, si multum detrahas, impense lædes. Dicendum etiam secundo est, quòd ampla vasa, semper indicant obeundam esse copiosiorem vacuationem: vincitur tamen interdum hæc indicatio, ab alijs quæ parciorem fieri suadent.

Frigidi atque humidi, quales pituitosi sunt, quanquam inediam facile ferant, & omnium minimè ab ea lædantur, octauo libro Methodi ad finem, autore Galeno: sanguinis detractionem parum amant. Nam ex inedia, pituitæ coquuntur, & in sanguinem transeunt: atq; natiuus calor sopitus excitatur, & alacrior redditur. Ex sanguinis verò detractione, corpus suapte sponte frigidum, magis perfrigeratur, pituitæ redduntur crudiores, & minimè coquuntur. Hinc mali corporis habitus, hydropæ, orthomneæ, & alia infinita propemodũ mala exoriũtur. Frigidi atq; sicci quales melãcholici sunt, ex inedia læduntur pessimè: adeo enim tardè reficiuntur, vt nisi longo tempore redire ad naturam, qui ea sunt intemperie non possint, octauo libro Methodi ad finem, autore Galeno. Ex sanguinis quoque detractione malè habent: nam angustarũ venarum, & pauci sanguinis sunt, tardéque reficiuntur. Minus tamen ex ea, quàm pituitosi læduntur, Primo, quoniam minus euaporatur siccum, quàm humidum temperamentum. Secundo, quoniam periculum cruditatis, maius est in pituita, quàm in melãcholia, quæ est magis excocta. Tertio, quoniam melancholia promptè cum sanguine educitur, quoniam eiusdem est fex & turbulentia: & quoniam licet crassus sit humor, viscidus non est, vt pituita. Quarto, quoniam in copia crudorum, rarò, cautè, & non sine timore, mittunt sanguinem autores: in copia verò melancholiæ audacius. Quòd voluit Aui. 4. 1. cap. 20. his verbis. Et debes scire, quòd non quotiẽs nominata signa repletionis apparuerint, oportet vt minuas: immò quãdoq; est repletio ex humoribus crudis, & est tũc phlebotomia multũ impediẽs: quoniã si minueris nõ maturabis eos, et timebitur ne æger perdatur: non

" non autem est inconueniens, vt ille in quo melancholia superabundat, minuatur: postea medicina solutiua euacuetur. Et libro de sanguinis missione, capite decimo, ita scribit Galenus. At qui in melancholica nominata redundantia, sanguinem mittere præstat, aut omnino medicamento nigros humores purgante vti: crudis autem humoribus abundantibus, antequam ægrotare incœperint caute vacuabis, vbi verò iam febricitant, vt antea dixi nequaquam. Et libro quinto de locis, capite sexto, inquit. Vbi vniuersum corpus sanguinem melancholicum continet, curationem à venæ sectione incipere oportet. Vbi verò cerebrum duntaxat infirmius, quòd ad hūc affectū attinet, sanguinis detractione nō indiget. Ex quibus planè cōstat, in copia melancholiæ, non tantum esse verēdam sanguinis detractionem, ac in copia crudorum, & pituitæ: & ex consequenti melācholicis minus obest, quàm pituitosis sanguinis detractio. Patet etiam quantum sit necessarium, hominis temperamentum nosse, vt detrahendi sanguinis iustam quantitatem præfinias.

Tertia consideratio, quanquam & hæc ad temperamentum reduci potest, ex habitu corporis desumitur. Molles, teneri, cādidi, pallidi, raram habentes cutem (præsertim si cum tenuitate humorum iungatur raritas. 2. Aphorism. comment. 28. autore Galeno) angusta vasa obtinentes, obesi, macilenti, eunuchi, parcissimè sunt phlebothomandi: sunt enim hi omnes pauci sanguinis, & qui promptè digeruntur, & reficiuntur difficilè. Contra verò duram carnem habentes, cutem densam, crassos humores, ampla vasa, mediocrem gracilitatem, minimè album colorem, sed rubescentem: quiq; testibus orbati non sunt, extremas vacuationes tolerare possunt.

Quarta obseruatio, vt in mensura detrahēdi sanguinis non erres, ex ætate ægrotantis sumitur: neq; enim pueri, neq; seniores integram vacuationem ferunt, Galeno autore primo ad Glauconem, cap. 12. Intermediæ ætates, integras vacuationes admittunt: adolescentes minus, nam pluri sanguine indigent pro nutritione & cremento: iuuenes magis, nam solidiori constant carne, & iam augeri desiuerunt. Inclinantes verò maximè omniū sunt vacuādi, nā nec augentur, nec molli carne cōstāt, nec vires habent inualidas, nec tanto sanguine opus habent vt iuuenes (quoniā eorum habitus ad frigidiorem naturam cœpit mutari, lib. de ratione victus priuatorum, comment. 7. autore Hippocrate) nec periculum est in ipsis de excandescentia bilis, vt in iuuenibus: nec de cruditate pituitæ, vt in senibus. Vnde in ferēda inedia Galenus (1. lib. de ratione victus in morbis acutis) puero non obiecit iuuenem, sed quadragenarium: quoniam hic vacuationi, & inediæ ferendæ, magis erat idoneus. Decrepiti omnem euacuationem recusant: primi senes, mediocres venæ sectiones admittunt: seniores, cautius sunt tractandi: sunt enim quidam qui sexagesimo ætatis suæ anno, sanguinis missionē nō ferāt, & alij qui septuagesimo ferūt, libro de sanguinis missione cap. 13. autore Galeno. Et sunt quidā apud Auerrhoëm septimo colliget, qui vsque ad octoaginta annos tolerant phlebotomiam. Et memini me vidisse Ferrariæ (dum ibi agerē) quendā Ramirum nomine, qui nonaginta

annos nactus, frequēti venæ sectione, ab scabie & pustulis rubris, quibus per interualla scatebat liberabatur. Erat autē hic musculosus, et in omni actione firmus. Ex exemplis autem, ea censuit Galenus esse præstantissima, quæ vnusquisq; nostrum oculis vsurpauit.

Quinta ex consuetudine summitur obseruatio, nam qui soliti sunt vacuari, facile tolerant vacuationem. Non modò autem per consuetudinem euacuationum, cōparatur in nobis tolerātia, sed & indigētia. Apertè enim læduntur, & graues morbos incurrūt soliti vacuari, si nō vacuentur largius quā insoliti: quātūuis garriant scioli quidam, existimantes hanc opinionem esse vulgarem, & medicis indignam. Neq; hac in parte Galenus ad finē libri de assuetudinibus, philosophū magis, quā medicum agens: rectè mihi sapere est visus. Ad hunc enim scribit modum. Mihi autem non videtur, corpora propter consuetudinem, indigere huiusmodi euacuationibus, sed propter quam causam indiguerunt prima euacuatione, vel natura operāte eam, vel aliquo homine secundum æstimationem medicinalem: ita rursus & pluries indigere ipsa in eisdem. Quidam enim prauis diætationibus, quidam autem propter præparationem prauam corporis, aceruantes sanguinis multitudinem, vel cacochimiā, à prædictis euacuationibus iuuātur: natura, vel aliquo medico, quod superfluū effundente, antequam egrotet homo. Quibusdam autem ægrotantibus, crisi in huiusmodi excretionibus, ægritudinis sanatio facta est. Quidam autem à medicis curati sunt similibus auxilijs vsi. Deinde post capti simili ægritudine, curatiq; per eandem, si vtique aliquando rursus eis, vel totius corporis grauitas, vel capitis solius inæqualitas aliqua, vel quid eorum quæ præternaturam aliud superapparcat, communicantes medicis, propter ipsam dubitare aiunt capi eisdem ægritudinibus, quibus antea capti fuerunt, præcedentibus similibus sympthomatibus: deinde anticipantes, vel per purgationem aliquam, vel per sanguinis ablationem, effugere expectatam ægritudinem, paratius ad idem accedunt auxilium, cum senserint aliquod simile sympthoma, post aliquādo incidens eis. Quidam autem & antequam sentiāt, terminum præuidētes temporis, secundum quod in determinata periodo talium passi sunt quid, euacuari anticipant: nominantq; præseruatiuam euacuationē in assuetudine factam eis: nec vllam alterationem corporis ex huiusmodi euacuationibus accipientes, qualem monstrati sunt accipere in antedictis: sed ab eadem causa eadē patientes. Si igitur mutauerint diætam, paucioribus cibis vtentes, addentes autem exercitijs, inægrotabiles perdurant, ex assuetudinum alteratione iuuati, non quemadmodum dicti prius nociti. Nō enim assuetudinis ratione, per euacuationes contingebat iuuari eos, sed in praua diæta cacochimiam, & multitudinem aceruātes. Ex quibus planè Galeni verbis, fit manifestum: quòd consuetudo euacuationis, nō poscit vacuationem, vt causa quæ id suadeat: quanquam vt signum, monstret corpus solitum esse repleri: & ideo opus sibi fore vacuatione, aut victu tenuiore, aut exercitio abundantiore: nam & his duobus sine vacuatione superuacuum demetur.

Quæ

Quæ tamen (me iudice) sententia, repugnat experimentis, rationi, & ipsi etiam Galeno sæpe albi. Nam libro tredecimo Methodi ad medium, inter indicationes vacuationis, recenset consuetudinem, tanquam præscribentem quantitatem. Sunt autem hæc eius verba. Modum verò vacuationis, tum ex redundantiæ modo, tum ex reliquis quæ in superioribus diximus inuenies: ætate, natura, tempore anni, regione, consuetudine, tum ante hæc, ipsa laborantis virtute. Tertio præterea libro Aph. com. 15. veretur ex crebra purgatione in prauã consuetudinẽ incidere: ita enim scribit. Si verò quispiã voluerit, bis in mẽse, aut semel saltem purgatione vti, veritus ne superfluitatum multitudo aggregetur: præter id quòd nocebit, corpora etiam in malam trahet consuetudinem. In fistula insuper antiqua quæ diu manauit, aut diuturnis hæmorrhoidibus curandis si μία idest vna (frustra enim eam dictionem demit Aëtius libro. 14. cap. 5.) non seruetur, periculum est extinctionis calidi innati, tabis, hydropæ, morbi lateralis, pulmoniæ, phagedænæ, terebinthi, atq; similium morborũ, vt. 6. lib. Apho. com. 12. & 6. lib. Epid. par. 3. com. 37. 38. & 39. autor est Galenus. Vt quid ergo nõ est par periculum per recentes hæmorrhoidas: si diuturnitas non poscit magis, quàm nouitas seruandas esse apertas? nõ credo dices hic diuturnitatem permittere & nõ poscere. Homo præterea temperatus qui assueuit balneo, ex balnei omißione febricitat, qui tamen ante assuetudinẽ non ægrotabat. Quin nec ipsa corpora intemperata, ex balnei omißione læduntur, si balneis nõ assuescãt prius. Cum tñ assueti, sint rariores insuetis, & magis difflentur quàm ipsi. Petit ergo balnei consuetudo balneari, & consuetudo exercitij exercitari, & consuetudo hæmorrhoidarum, ipsas apertas seruari, & consuetudo clysterum, clysteres infundi. Reddit enim huiusmodi consuetudo, naturam oblitam operis exercendi: vt quotidiano constat experimento, & notat Auicen. 4. 1. cap. 5. Quare per frequentationem clysterum, non modò comparatur nobis tolerantia, sed etiam indigentia eorundem. An si in vno das, negabis in alio? cur assuetudo balnei, exercitij, clysterum, fistulæ, aut hæmorrhoidis, postulat, balneum, exercitium, & clysteres eße adhibendos, fistulam & hæmorrhoidam seruandas: assuetudo verò venæ sectionis, aut expurgationis, non indicabit similiter? Vis in sanguinis mißione rationem ab ipsa experientia, & natura desumptam tibi exponam? Audi. Natura nostra ex se, mediocri alimento est contenta: fit tamen interdum ex praua consuetudine vorax, & post conquisitam voracitatem, mediocri illa mensura priori non satiatur, sed plura poscit alimenta: vt in athletis antiquorum, & in nostri temporis heluonibus, qui quanuis expleri, saturari tamen vix posse cõperies. Contra si parcißimæ vitæ assuescat homo, paulatim discit eius natura, exiguo admodũ cibo saturari: & mediocre illud, quod prius fuerat naturale, nõ fert sibi exhiberi, sine ructu, fluctuatione, ac demum sine morbo. Quod in religiosis plurimũ ieiunare assuetis aduertes. Porrò quod vẽtriculo contingit ex cibis, id reliquis mẽbris ex sanguine contingere puta. Nam si membra corporis assueuerunt

plurimo sanguine nutriri, plurimo indigēt: nec sibi sufficiet mediocre. Si vero assue uerūt propter frequentes venæ sectiones pauco sanguine saturari, vbi plus aliquid creuit is, inutilis sarcina redditur, quæ vacuari postulat. Et certè nihil dißimile habet, si nō aßuetus cenare cenet, aut si assuetus vacuari non vacuetur: vteruis enim necessariò læditur, quia pluri alimento vtitur, quàm sua consuetudo ferat. Vides quomodo consuetudo vacuandi, non modò comparet nobis tolerantiam, verum etiā indigentiam euacuationis. Et profectò si pluri alimento assueuisse, comparat membris pluris sanguinis indigentiā: non est cur sanguinem sæpius detraxisse, non comparet eisdem, sanguinis sibi detrahēdi necessitatē. Sed hæc de re proposita sint satis, abundè enim libro de Temperamentis, diximus quid sit consuetudo: & quòd nec sit dispositio ad naturam, nec habitus: & quòd omnes nostri corporis facultates, tam naturales, quàm arbitrariæ, assuescant, & quomodo.

Sexto, est aëris nos ambientis qualitas obseruanda. Nam (vt autor est Gal. lib. de sanguinis mißione, cap. 14.) duo sunt propter quæ quantitas vacuationis maximè coniecturalis efficitur: laborantis nimirum natura, & ambientis temperamentum. Qualis autē sit ægrotātis natura, nemo exquisitè scire potest: sicut nec aëris tēperamentum à vena secta, quale sit futurum dignoscere poßumus: in horas enim singulas, interdum aër mutatur, fitque interdum æstuosißimus, aliás verò alget: in illo sanguis, atq; spiritus, deficit & exoluitur: in hoc verò perfrigeratur, & extinguitur. Quare tam calor, quàm frigus continentis, de sanguinis extrahendi quantitate detrahit: alia tamen atq; alia ratione, vt libro de sang. miß. cap. 6. & cap. 14 scribit Gal. Impares autē vires, calor, & frigus, impediēdi vacuationē sortiuntur: nā calor quiuis continentis, etiam si non sit immodicus, de vacuatione tantum detrahit, quantum inanit: inanit autē semper ꝓ sui mēsura. Frigus verò, si nō sit immodicum, non modò sanguinis mißionem non dehortatur, verum & eandem largiorē fieri poscit: quoniam retinet & sanguinem dissolui prohibet. Hinc Gal. 9. Methodi ad medium, frigiditatem & humiditatem continentis, vacuationem indicare tradit. Intelligendæ sunt autem hæ qualitates non immodicæ: quæ scilicet dissolutioni resistant, & corpus perfrigerare non valeant, vnde. 1. lib. de ratione victus in acutis, com. 44. inter indicationes inediæ ferendæ, memorat hyemem non admodum frigidam: quæ scilicet temperatam, tum frigiditatem, tum humiditatem obtineat: cuiusmodi nobis semper est hyems, nunquam enim per eam valde rigemus, sicut Galli atq; Germani. Ob idque intrepidè per hyemem, sanguinem nostris ægris detrahimus: quanquam sint inter nos plurimi, qui hæc minus intelligētes, hoc tempus caueant maximè. Sed iam hic de ambientis humiditate dubitabit quispiam, nam si ea corpus humectat, & corpus humidum prohibet vacuationē, quoniam dissolubile reddit ipsum: vt quid humiditas hyemis temperata, vacuationem poscit? Huic sanè dicendum, quòd vnius tēpestatis humiditas, non sufficit mutare corpus ad humidū, ob tarditatē suæ actionis: præsertim in solidis, quorum mutatio sola, est

potis

potis impedire vacuationē. Sed si non impedit, cur hortabitur? Responde ex Gal. 1. lib. Epid. temp. 2. com. 7. id fieri quoniam humiditas aëris, nō modò non remouet à corpore quicquam, verum etiam adijcit. Non enim remouet, quoniam membra solida dißolutioni non reddit opportuniora, vt diximus: adijcit verò humoribus, & plenitudini, humectando: sicut siccitas exsiccando inanit. Reliqua de hoc proposito dicta à nobis sunt cap. 13. huius tractationis.

Obseruare præterea vniuersam victus rationem anteactam oportet, nam si parum ante morbum, curis, vigilijs, laboribus, venere, cibi parcitate, aut quouis tali, emarcuit æger, minus detrahere conuenit. Contra verò si otio, somno, continentia, & cibis multi nutrimenti, fuerit vsus, audacius sanguinem mittere oportet. Hinc
" Auicenna. 4. 1. cap. 3. sic scribit. Et oportet ne illum euacuare sis ausus, qui ex con
" suetudine parum comedit, quandiu ab eius euacuatione abstinere poteris. Intelligendus est autem hic Auicennæ locus, si perseuerauerit æger in sua consuetudine. Nam si aßuetus parcitati, parū ante morbū ab ea desciuerit, cibisq́ multi nutrimēti, carne scilicet, ouis, et vino, se impleuerit: multò audacius ei sanguinē detrahes, quàm si liberalius educatus fuisset antea. Quòd enim præter cōsuetudinem vltimo additum est, id superabūdat prorsus, & vacuari postulat. Vnde Gal. 1. de ratione victus in acutis. com. 44. hominē fingens inediæ ferēdæ aptißimū: statuit ægrū cibis nō multis assuetū, & ciborū multi nutrimēti varietate abusum. Cōtra verò ineptissimū describit, multis cibis assuetum, qui præter consuetudinem, pauca oleracea & quæ parum nutriunt esitauerit. Qui ergo assueuit vitæ parcißimæ, & suā assuetudinem non violat, parcè est vacuandus: quoniam nec validas habet vires, nec plurima excrementa in eo redundant. Si verò præter consuetudinem, ante morbū impleatur, largius est vacuandus: nam omne quod additum est redundat, & vires parcitati assuetæ, vacuationem ob assuetudinem parcitatis non malè tolerabunt. Non modo autem anteactam vitam considerare oportet, sed eam quæ nunc agitur in morbo: curæ enim, vigiliæ, tristitiæ, inedia, ambiens calidum & siccum, sensiles euacuationes: sanguinis scilicet copiosum profluuium, sudores plurimi, vrina, vo-
" mitus, aut alui excretio superfluens, citò corpus extenuāt. Sic & plures motiones,
" sed hæ rarò febricitantibus adsunt, nā magna ex parte iacent quiescentes. Verùm
" aliquando contingit moueri aliquos, qui in itinere cœperint febricitare, vel vrgēte
" neceßitate, vel studio domum reuisendi. Sed ex delirio quidam ægroti iugiter se at
" tollentes, vel iacentes quidem, sed continuo partem aliquam corporis commouētes,
" aut etiam delira loquentes, intra paucos dies extenuantur. vt scribit Gal. 2. Aph. com. 28. Ob idq́ rectè à medicinæ autoribus consulitur, phreniticis minus quā oporteat sanguinis detrahendum fore: ob plurimam quæ in ipsis, ex vehementi motu cōtingit dißipationem. Minus quoque in reliquis omnibus, quæ virtutem exoluere diximus, detrahere conuenit. Sicut & in accidentibus quæ post venam sectam relinquuntur, id perinde facere consuluit Gal. 1. lib. ad Glauconem, cap. 12. in dolore

scilicet, vigilia, conulsione, & alui profluuio, minus enim in his detrahere iubet, quàm aut morbus postulet, aut præsens vis ferat, vt vires seruentur, quæ hæc in posterum debent perferre. Os quoq; ventris considerandum est, quibus enim amara abundat bile, aut imbecillum est, aut valde sensile, parcius conuenit detrahere ob impendentem syncopam, nono libro Methodi autore Galeno: quibus verò firmum est, nec amarulentum, nec plurimi sensus, audacius.

Febris præterea diturnitas, ex ijs est quæ corpus extenuant, & parciorem ob id vacuationem fieri suadet, vt virtus longiori tempore sufficiat. Ipsius insuper febris acumen, & magnitudo validè dissipans, non modò iustam sanguinis quantitatem detrahere impedit: verum & vires debere firmari ventriculo idoneis alimentis indicat. 1. lib. Prog. com. 8. autore Gal. Tales autem sunt causi quidam, qui primis statim diebus, vultum exitiosum (qualis ab Hippocrate pingitur) reddunt. De quibus Auic. 4. 1. cap. 20. ita scripsit. In febribus autem à minutione cauendum est, scilicet in his quæ vehementis sunt calefactionis & inflammationis. Et paucis interpositis rursus scribit. Et si vrina fuerit subtilis, aut ignea, aut facies à principio ægritudinis fuerit tornatilis, caue tibi à phlebothomia. Hæc autem latius fuimus prosequuti, capite decimoseptimo huius tractationis, quo lector recurrat.

Quod antiqui copiosius vacuabant quam nos, *quoniam robustiores homines ætas illa ferebat.* *CAP. XXIIII.*

ANtiquì multo copiosius quàm nos sanguinē mittebant: nā Galenus libro de sanguinis missione, cap. 12. libras sex sanguinis suis ægris detrahebat: nemo verò nostrū tā audax est, vt dimidiū subtrahat. Et eodem libro, cap. 14 memorat adeo aduersam quibusdam venæ sectionem esse, vt vix libram cum dimidia, sine detrimento tolerare possint. Ex quo patet, quod ea erat suo tempore quantitas valde exigua, cum nobis ferè sit maxima. Et eodem capite scribit. Quòd quantitas quæ effluere potest ex venis pedum, aut ex eis quæ in summa manu inciduntur, non est effatu digna: cum tamen nos ex istiusmodi venis, integras sanguinis detractiones faciamus. Fit ergo è duobus vnum, aut quòd venæ illæ plus sanguinis nobis, quàm antiquis concedāt, aut quòd quæ illis non erat effatu digna, nobis sit maxima vacuatio. Cuius certè causa est, quòd natura nostra imbecillior semper fit, & minora detrimenta ferre, quàm Galeni tēpore potest: sicut & Galeni tempore imbecillior erat, quàm viuente Hippocrate, & afflictationibus ab helleboro inductis, nō adeo resistebat, vt ipse scribit. Ob id enim nec febre vacuis, audet ipsum propinare 2. lib. de Fracturis, com. 27. & 29. Accessit labanti naturæ, maior nostri temporis victus incontinentia, & imminutum exercitium, quæ vires eneruant,

enervant, sicut contraria roborant. Nam & ob id eunuchi, & mulieres menstruantes, quæ tempore Hippocratis non podagrizabant: Galeni tempore podagra laborarunt. Et pueri quos Galenus non vidit podagra correptos, nobis non raro sunt visi grauiter eo morbo detineri. Adde quòd cum simus in quos fines seculi deuenerunt, iuxta beatum Apostolum: elementa & mista quæ nos alunt, minus virium habent. Non parum ad hanc rem facit, quòd nostro æuo, ante iustam ætatem gignunt homines, & imbecilliores ob id semper creantur posteri. Antiquis verò iustum tēpus erat, in viris tricesimus quintus annus, & in fœminis decimus octauus, vt autor est Arist. 7. lib. Politicorum ad finem: qua ætate vegetiores, & firmiores fœtus prodijsse, verisimile est, & comprobatum multis historijs, ac testimonio visus in sepulchris antiquorū: in quibus ex oßium magnitudine apertè intelligimus, illorum corpora fuisse longè maiora nostris. Hinc sex librarum sanguinis detractionem, vastißima illa corpora tolerabant, libro de sanguinis mißione citato: & inediam quadraginta dierum, apud Hipp. 2. lib. de Fract. sent. 49: & hellebori afflictationes. 2. de ratione victus in morbis acutis, com. 12. & 2. lib. de Fract. citato: & frequentem vacuationem ad syncopin, 1. Apho. com. 23. nam frequenter incidūt tres casus, ibi memorati à Galeno: & detractionē sanguinis donec color ipsius mutetur, 2. lib. acutorum, com. 11. Quæ omnia, aut plura, nostro tempore, viribus iam magis deiectis, rarò vacāt suspicione. Et quāquam interdum casus ferat, in validißimo homine, maximo morbo prehenso, horum quædam debere adhiberi: perrarißimum id est.

An ad animi deliquium, vacuare aliquando conueniat. Et quot sint imbecillitatis cordis differentiæ & causæ. CAP. XXV.

INter cordis incommoda, eiusdem generis sunt exolutio, animi deliquium, tremulus cordis motus, & syncope: sola maioris atque minoris ratione distantia. Exolutio enim (quàm ἔκλυσιν vocant Græci) cordis quædam est imbecillitas, qua sensus perturbari, & membra relaxari apparent, sensus & motus parte aliqua seruata. Animi deliquium (quod λειποθυμίαν & λειποψυχίαν appellāt) maior imbecillitas est: sensu scilicet & motu hominem priuans, robur pulsuum, & magnitudinem minuens, per quam omnino non sudant, vt scribit Aëtius, libro. 5. capite. 96. & capite. 101. Errant enim valde, qui exolutionem ab animi deliquio non separant, nam diuersa esse censuit Hipp. 7. lib. Aphor. sent. 8. Errant quoq; qui inter λειποθυμίαν, & λειποψυχίαν, discrimen statuunt. Hippocrates enim quandoq; vno, interdū altero nomine, eundē affectū intellexit, vt patet legenti vigesimum tertiū Aphorismū primi libri, & octauū septimi. Nec minus apud Galenum

confundi

confundi, sit manifestũ, 1. de arte curatiua ad Glauconẽ, vbi verbo λειποθυμία *vtitur, & lib. 12. Methodi, vbi vtitur* λειποψυχία*, eandem vtrobiq; rem intelligens. Per has autem duas affectiones (exolutionem scilicet, & animi deliquium) magis patitur vis animalis, quàm vitalis. Cor enim, ceu imperãs, atq; gubernans, suæ imbecillitatis conscius, retrahit ad se spiritus ex vniuerso corpore, & organis sensuũ, adeo vt in exolutione, sensus & motus perturbentur, & in deliquio, deficiant. Per spiritus verò attractos, cor sibi suppetias tulit, & non æquè proinde fuit læsum: quãuis sua fuerit læsio prior, vt voluit Auic. 11. 3. tract. 1. cap. 2. in fine, vbi ita scribit. Et quando accidit humoribus diminutio ex quantitate necessaria, primum nocumentum illius est in corde, quare alteratur complexio eius. Tertius affectus ex memoratis, tremulus cordis motus erat: qui ex maioris facultatis imbecillitate prodit. Nimis enim imbecilla facultas, loco pulsationis palpitat, & tremit, sicut & pulsus eadem ratione caprizat: cuius certè causa est, quòd imbecillitatis causam, (ingentem scilicet intemperiem, malignum humorem, aut tetrum vaporem) cor ipsum anxiè conatur excutere: cumq; sit imbecille redditum, motum edit qui palpitationi est similis, vt in maximo vitalis facultatis incendio, notauit Gal. 4. Aphor. com. 65. & in eo, cui dum exolueretur, cor fortiter palpitabat. 2. Aphor. com. 41. Hic motus tremulus cordis quando superfluit, permutatur ad syncopin, & etiam ad mortem, autore Gal. 2. lib. Aphor. com. 41. & Auicenna. 11. 3. tract. 2. cap. 1. Fit enim syncope, ex maxima cordis imbecillitate raptim eueniente: nam si sensim eueniat, syncope non fit: qui enim paulatim moriuntur, non syncopizant. Vnde Galenus. 12. lib. Meth. Syncope (inquit) est præceps virium lapsus. Et Paulus lib. 3. cap. 34. dixit eam esse confertim, seu simul totum viriũ collapsum. Ob idq; à Græcis* συγκοπὴ *nominatur à verbo* συγκόπτω *latine ferio, verbero, seu cõcido, deriuatum: ita vt nobis significet, non modò defectum aliquem animi, sed eius simultaneã concisionem. Sunt enim omnes morbi cordis, si ad morbos reliquorum membrorum comparẽtur, sæuissimi: syncope verò, inter cordis morbos acutissimus est. 2. Apho. com. 41. autore Galeno. Statim enim per eam, omnes corporis vires vitales, animales, & naturales concidunt. Nam vt autor est Gal. 5. lib. de locis affectis, omnia nostri corporis mẽbra, peculiari cordis tẽperie seruãtur, & actiones suas obeũt: & ea deficiente, tũ ipsa, tũ suæ actiones deficiũt. Cum ergo per hũc affectũ, cor maximè patiatur, & omnium spirituum raptum ad se faciat: nihil mirum si alia omnia destituantur, & concidant. Hinc syncope prehensi, pulsu carent, aut paruissimos, imbecillimos, & ex longis interuallis edunt, virtute vitali concisa: sine sensu & motu iacent, adeo vt vix spiritu tersum speculum maculent, animali facultate ferè demortua: frigido quodam sudore (syncoptico appellato) respersi sunt, naturali virtute alimentum, & roridam humiditatem, nec calfacere, neq; continere valẽte. Vnde Galenus. 12. Methodi in fine, iuuenem ex æruginosa bile, os ventriculi mordente, conuulsum & syncopizantem pingens, cum conuulsione (inquit) & syncope*

etiam

etiam guttæ quædam frigidæ, & pulsus in summo gradu parui erant. Aëtius præterea loco superius citato, quomodo animi deliquium, & syncope differant ostendens, ita scribit. Animi deliquiũ de repẽte incidit, sensu & motu hominẽ priuans: & omnino non sudant. Syncope verò, & vigilantes, & dormientes inuadit: & omnino cum sudoribus qui συγκοπτικοὶ *appellari solent. Cuius certè causa est, quòd naturalis facultas, cum craßior sit ipsa, & craßiorem materiam tractet: posterius quàm animalis trahitur in consensum. Et ob id imbecillitas quæ animi deliquiũ parit, sensum, & motum adimens: frigidos sudores non inuehit, donec aucta syncopam adducat. Est ergo prima imbecillitas cordis, exolutio: per quã sensus & motus voluntarij perturbantur, & pulsus aut perstant integri, aut parum admodum mutantur. Appellatur autẽ nobis patrio nomine, huiusmodi imbecillitas, Abilamiẽto. Secunda imbecillitas est deliquium, per quod pulsuum robur, ac magnitudo minuitur, motus & sensus priuantur, & non fit sudor: facies tamen est mortuo similis. Tertia imbecillitas, est tremulus motus cordis, per quẽ cor & arteriæ adeo palpitãt, vt ægrotantes ipsi (etiam sine manus appositione ad locum cordis) saltum percipiant. Cuiusmodi pulsum, ab externa causa experiuntur, qui subitò verecundantur, aut horrent. Omnium vltima est animi concisio: quoniam vt tres aliæ antecedũt eam, ita & mors sequitur eandem. Quòd exolutio, & palpitatio, antecedant syncopin, constat ex Gal. 2. lib. Aphorism. com. 41. Quòd verò animi deliquium antecedere soleat eãdem, ipse scripsit clarè Galenus, lib. 12. Methodi ad medium, & 1. lib. de arte curatiua ad Glauconem, cap. 12. Quòd item syncopin ipsam, frequenter excipiat mors: nec est rarum, nec admodum difficile.*

Harum imbecillitatum causæ, quanuis multæ esse poßint, omnes tamen aut cordis spiritus, aut solidum eius corpus offendunt: nam in his duobus, virium quibus regitur corpus, essentia consistit 12. lib. Methodi, autore Galeno. Atq; vt eorum substantia, certa esse & quantitate & qualitate desiderat, vt integrum seruetur animal: ita si iustam aut quantitatem, aut qualitatem non seruet, redditur imbecillum. Tam solidorum autem, quàm spirituum temperies, offenditur ex primis qualitatibus, incalescẽs, frigescens, humidior, aut siccior reddita. Offenditur quoq; praua qualitate, aut quæ ex vitiosis prouenit succis, aut ex ambientis aëris malitia, qui aliâs alia de causa in hãc est mutatus: vtpote ex metallis, caminis, aut barathris: aut ex leguminum putredine, olerum, vel animalium, aut si halitum ex stagnis, vel paludibus, vel fluminibus recipiat: itẽ ex venenatis facultatibus, aut animalium quæ virus deiectant venenis. Solidorum verò quantitas, dißipatur in longißimis morbis, præ nutritionis defectu: & in febribus acutis quæ corpus colliquant. Spiritus resoluuntur, ab animi accidentibus, ingenti dolore, pluribus motibus (cuius generis & vigiliæ sunt) ab immodica ipsorum tenuitate, & corporis raritudine: tum verò ante hæc omnia, ex ipso respiratu prohibito, & nutrimenti defectu. Inter omnia verò quæ spiritus exhauriũt, primas tenẽt superfluæ vacuationes subitò factæ,

siue à natura, siue ab arte fiant. Vnde. 6. Aph. sent. 27. ita scribit Hipp. Quicunq́ suppurati, aut hydropici vrũtur, pure aut aqua vniuersim fluẽte, omnino intereũt. Et in cõmentario Galenus. Videmus (inquit) & in alijs partibus æque atq; in thorace, quãdo aliquis magnus tumor suppuratur, periculosum esse subitò multũ euacuare, cũ euestigio deficiat anima, viresq́ concidãt, nec postea debilitas ista facile remediũ habeat. Videtur itaq́ in his propter magnã vulneris distantiã, & puris acrimoniam, ora quorundã vasorũ arteriosorũ adaperiri, quæ prius veluti quoddã operculum pus continebant: quo vniuersim euacuato, multi cũ eo spiritus exeunt, atq; excernuntur: vnde periclitantur. Adde rationem, quod præter hæc arteriarum ora, nulla in nostro corpore est pars, vacuitas, aut excrementum, quod spiritibus volitãtibus per vniuersum corpus non sit plenum. 5. Simpl. med. cap. 8. autore Galeno. Alioqui pessimè corrumperentur excrementa omnia innati caloris defectu, & in veneni naturam transirent. Quoduis ergo excrementum subitò vacues, plurimam spiritus substantiam perdas oportet: ex cuius vacuatione, exoluuntur, linquuntur animo, corde tremunt, concidunt, & interdum etiam moriuntur ægrotantes. Quæ si ex meri excrementi vacuatione accidunt, multò satius ex copiosa phlebotomia, contingent: per eam enim vacuatur sanguis, qui etiam si vires non constituat, vt constat ex Galeno. 12. libro Methodi citato: proximus tamen est temperamento spirituum, ex quo & ipsi generantur, & cor etiam nutritur. Vnde increscens ad certum terminum, auget vires, libro de Plenitudine autore Galeno: quoniã scilicet materia est generationis spirituum, & nutritionis membrorum solidorum, in quibus virium essentiam consistere diximus. Extractus verò per venæ sectionẽ, cõtraria ratione diminuit vires: tũ quia deficit materia spiritibus generandis, & nutriendo idonea: tum etiam quia pluri spiritu abundat, qui vt est sibi commistus, ita cum eo vacuatur & expirat. Quare si venæ sectio larga, & simultanea fiat, non modò reddetur per eam imbecillis facultas, sed interdum etiam eius sequetur interitus. Quod tribus accidisse medicis, refert Gal. lib. de sanguinis missione cap. 12. & . 9. lib. Methodi, cap. 4.

An verò tanta possit esse magnitudo morbi, & virium robur, vt ad aliquam ex dictis imbecillitatibus, præ euacuatione, ægrum cogere debeamus, dubium est. Ad duas sanè posteriores, tremorẽ scilicet & syncopin, nullũ autorẽ lego ægros duxisse. Galenus enim interim dũ fluit sanguis, pulsum tãgere præcipit, vt cõstãte adhuc facultate supprimatur. Primo, ob maximũ periculum non redeũdi ad se, iuxta Aphorismũ tertiũ libri primi. Neq; cõpressiones ad extremũ ducendæ: (periculosum enim) sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit. Secundo, nam si redeant, tam redibunt imbecilli, vt non possint, aut symptomati alicui, aut ipsi etiam morbo, si aliquis maneat sufficere. Tertio, nam imbecillima reddita facultas, non tolerabit sudores, vomitiones, & alui profluuia, quæ post huiusmodi sanguinis missionem sequi solent: quorum ratione magna ex parte salus sequitur.

sequitur. Ad animi verò deliquium, sanguinem detrahit Galenus tribus casibus, libro de sanguinis missione, cap. 12. Nono lib. Methodi, & 1. Aphor. com. 23. vbi scilicet feruentis sanguinis copia acutissimam accendit febrem: aut ingentem efficit phlegmonem: aut infert validissimum dolorem. Si enim ab alijs humoribus quàm à sanguine ista oriantur, expurgare nō phlebotomare iubet: ad idq́ distinctionē prius adhibet. Vbi verò à sanguine oriuntur, triplex sequitur vtilitas ex eiusmodi venæ sectione. Prima est totius corporis refrigeratio, ex ipso animi defectu, qui sui natura refrigerat: qua nihil vtilius, neq; iucundius, ægris ipsis, & naturæ quæ animantes gubernat, excogitare possumus. 9. libro Methodi, cap. 4. autore Galeno. Vtilis enim est in contrarium statum permutatio, & qui in naturam fit redditus iucundus. Secunda vtilitas est alui purgatio, quæ talibus contingere solet semper: vomitus etiam bilis frequenter. Has duas, excipit vtilitas tertia: sudor scilicet mollis toto emanans corpore. Maximum ergo est vbi valentes vires sunt, cōtinentium febriū, ingentium phlegmonarum, & vehementissimorum dolorum, qui ex feruentis sanguinis copia oriuntur remedium, sanguinis ad animi deliquium detractio. Vbi verò vires non adeo constant (quanuis copiosa conueniat vacuatio) non tamen ad animi deliquium ægrum ducere conducit. Huiusmodi enim vacuatio, non cōceditur à Galeno, nisi in robustissimis viribus. Cum autem nostro, quàm Galeni tempore, minus constet facultas (vt diximus cap. 24.) necessarium est vt ante animi deliquium, (in ipsa scilicet exolutione) cessemus à detrahendo sanguine: nec spectemus pulsuū permutationem, nec sensus & motus abolitionem. Sufficiet etenim nobis aliqualis sensuum perturbatio incipiens, quæ semper augetur, atq; fit maior, clausa vena: eò quòd post exercitum impetū prodeundi, cor magis atq; celerius reuocat ad se spiritus qui per corpus circunferuntur: vnde sensus, & motus, interdum magis, & citius perturbantur, interdum verò deficiunt vena iam clausa, quàm ipso sanguine fluente. Quare si ad animi vsq; deliquium, permitteremus sanguinem fluere: non esset à ratione alienum, aucta (post clausionem venæ) reuocatione spirituū ad cor, veram syncopin, atq; etiam mortem aliquando sequi. Vires enim nostræ, imbecilliores quàm tēpore Galeni, non tolerant tantam retractionem vt illæ: sicut & eo ipso tēpore, quæ robustissimæ nō erant, ipsam nō tolerabāt. Nec tamen minus proficua nobis est exolutio, quā veteribus erat animi defectio. Primo, quia securior. Secundo, quia exolutio corporis habitum refrigerat, & æstuantem pariter naturam recreat: vnde expultrix facultas potentior reddita, humorem residuum, deiectione, vomitu, aut sudore expellit. Tertio, quia vis in exolutione manet robustior, quàm si ad animi deliquiū duxisses: hoc autem residuum robur, valde est necessarium reliquijs morbi ferendis Fortè enim aliquid relinqueretur tūc non excretū: cum præsertim cœpit iam humor putrere. Nam in febre continente citra putredinem, audacius quàm in ea cuius sanguis putret, sanguis est educēdus: quoniam in illa nullus, in hac alter extinguēdæ putredinis, est nobis exanthlandus labor. Nec obstat, quòd Gal. 9. Methodi, in vtraq́

febre

febre, tã putrida, quã nõ putrida, sanguinẽ detraxit ad animi defectũ: id enim ad vires suo tempore robustissimas est referendum. In ingenti quoq; inflammatione, aut in validissimo dolore, nõ licebit tam larga vti sanguinis detractione, quàm in febre continente. Nam non vt febris necessariò ex animi deliquio refrigeratur, ita & dolor sedatur, & inflammatio prorsus demitur, quin potius relinquitur dolor, & inflammatio in parte, quæ virtutem postea sunt diuexatura. Ob idq; in dolore. 1. ad Glauconem, cap. 12. cõsuluit minus sanguinis detrahere, quàm pro multitudinis ratione, vt supra. 10. cap. diximus. Ob id etiam cum inflãmatio est maligna, minus detrahit Gal. lib. de sang. miss. cap. 14. Ob id etiam cum putredo, aut obstructio subest, aliquid sanguinis ad curationis spatium reponit. 11. libro Methodi post medium. Quanuis autem minus quàm in continentibus citra putredinem, & minus interdũ, quàm pro multitudinis ratione, sit in doloribus detrahendum, vt virtus non deficiat dolori deinceps tolerando: vbi tamen dolor maximus est, à feruentissimi sanguinis copia, & validissima fluxione ortus, ad animi vsq; deliquium detrahere conuenit. Vbi maximus (inquam) est, nam magnus ad sanguinis missionem requiritur, quæ sine morbi magnitudine exequi non debet. Vt magnus ergo dolor sanguinis missionẽ postulat: ita maximus, maximam quæ animi defectum inuehat. Vtq; ad sanguinis missionem non debemus spectare, doloris, aut morbi magni præsentiam, sed imminẽtiam, vt futura mala auertamus: ita non debemus spectare sæuissimi, ac maximi doloris præsentiam, sed ex impetu fluxionis, plenitudine, calore, dolore, & assuetudine similem dolorem patiendi, de maximis esse futurum coniectabimus, eiq; obuiam ibimus ad animi vsq; deliquiũ, à morbi ipsius initio detrahẽtes. Alioqui ante statũ, in quo symptomata sunt grauissima, sanguinis eiusmodi detractionem nõ tentaremus: quod esset ægris valde perniciosum. Si tamen hac prouidentia non vsus fuisti, creuitq; ad summum inflammatio, & dolor: adhuc à dicta sanguinis detractione non debes desistere, ne præ magnitudine inflammationis pars incidat in gangrænam: sed si non discuti, saltem à natura suppurari queat. Nec obstat primo, quòd initio inflãmationũ conueniãt reuulsiones, quas per sanguinis missiones multiplicatas præcipit facere Gal. lib. de sanguinis missione: non ergo tunc cõuenit ad animi deliquiũ ducere. Secundo, quòd ad sanguinis mutationem educere iussit. 2. acut. non autẽ ad animi deliquium. Tertio, quia. 1. lib. ad Glauc. cap. 12. ita scribit Galenus. Ita etiã » si vehementissimæ vigiliæ, aut dolor intensus, ægrotum infestant: cauendæ sunt su- » bitæ, ac multæ euacuationes. Non obstãt (inquam) nam ingens dolor non permittit » solis reuulsionibus insistere, sed celerrimam, tum reuulsionem, tum euacuationẽ poscit: ita vt cũ maximus est, aut instat maximè, ad animi vsq; deliquiũ conueniat. Ad secundum verò dicendum, quòd in morbo, atq; dolore magno, terminus vacuationis ab Hippocrate positus, est sanguinis profluentis in colore mutatio: in maximo verò vlterius ad animi vsq; deliquium progredi oportet. Ad tertium verò, diximus supra locum Galeni de arte curatiua ad Glauconem, intelligendum esse, vbi non spectamus

ramus per sanguinis mißionem dolorem esse leuandum. Hic verò de maximis doloribus, à sanguine calidißimo in partem aliquam celerrimè irruente ortis agimus: in quibus per sanguinis mißionem detrahitur, tam dolor, quàm ipsius doloris causa.

Iam verò hic Auerrhoum audiamus septimo colliget, capite octauo: & octauo collectanei, capite decimo septimo, Galeno contradicentem. Primo, quoniam natura (inquit) nunquam vacuat, vsq; ad animi deliquium, aut exolutionem: ergo nec medicus sui immitatione id faciet. Secundo, quia non oportet vacuare nisi noxium: noxij autem vacuatio non causat deliquium. Tertio, nam animi deliquium, ob solam refrigerationem expetitur: hæc autem si calore præternaturam corrupto fiat vtilis est: si spiritu & naturali calore vacuato, & euanescente, omnino noxia. Quæ autem sequitur animi defectum refrigeratio, ex absentia natiui caloris, & nõ eius qui præternaturam est contingit: non ergo est expetenda. Quarto, nam notæ quæ febrem continentem citra putredinẽ exortam indicãt, inconstantes sunt, & parũ certæ: nullaq; securitas est quòd aut in sanguine, aut alio quouis succo, putredo aliqua subsit: quam euincere haudquaquam poterit virtus, tanta euacuatione facta imbecillima. Adde, quòd si euacuationi succedit deliquium, non bene fertur vacuatio (quomodò enim stabunt animi defectus, & tolerantia?) sine tolerantia autem reprobatur omnis vacuatio, primo libro Aphorismorum, sententia secunda ab Hippocrate. Adhæc cur tã vtilis sit hæc refrigeratio, quæ animi defectum sequitur, non video: nam vniuersus habitus corporis ob id in deliquio refrigeratur, quòd cor tum temporis retrahit ad se spiritus. quare ipsum magis incalescat oportet ex ipsorũ accessu, quàm membra cætera frigeant ex recessu. Cum ergo febris, cordis præcipuè sit paßio, & reliquorum membrorum deinceps: subsequens est vt magis ob animi deliquium accendatur febris quàm extinguatur.

Sed hæc ita soluuntur. Primum sanè, quòd medicus plura sæpe facit, quæ natura ne tentat facere. Luxatorum oßium repositionem, & fractorum coaptationem, non facit natura, facit tamen medicus. Hydropicorum, calculosorum, & crepatorum apertionem, natura non facit: fœlici tamen successu, interdum eam operatur ars. Sic ergo & ad exolutionem ducere posset. At hic minus immorari oportet, nam multas euacuationes easq; laudabiles, à natura, non modo ad animi defectũ, verum & ad syncopim factas vidimus. Secundum verò est facile, nam semper cum noxio, vacuatur vtile commistum, cuius gratia succedit deliquium. De tertio dicẽdum, quòd euacuatio vsq; ad animi deliquiũ, refrigerat nos. Primo, quoniã calidos humores abducit: quod sanè cõmune est, siue paulatim, siue affatim ducãtur. Secũdo, quoniã frigidus aër loco sãguinis subintrat venas: quod vacuatiõi affatim factæ est peculiare: si enim paulatim fiat, paulatim quoq; venæ cõcidũt, sine externi aëris admißiõe. Tertio, quia cor affatim retrahit spiritus ad se ex vniuerso corpore, ꝑpter ipsorũ defectũ in corde. Ex qua retractione tres sequũtur vtilitates ipsi ægrotanti.

Prima, quòd cor recipit spiritus quibus indigebat, & eis vtitur (vt familiari instrumento) ad regenerationē spirituū de nouo. Secūda, quòd vniuersa corporis membra æstuātia, per spirituū absentiā refrigerantur: est enim spiritus nō modo natiui caloris, verū etiā eius qui præternaturā, à corde in mēbra vehiculū. Tertia, quòd flammeus spirituū calor ex febre cōtractus, in ea subita motione vehemētius vētillatus, refrigeratur: magnus enim motus flamā extinguit, sicut paruus accēdit cōtabescētē. De quarto dicendum, quòd etiam si post vacuationē ad animi deliquiū, putredo aliqua in succis relinquatur, non ob id succumbet facultas: integra enim manet virtutis radix, & origo (ipsius scilicet cordis substantia) quæ spiritus denuo creare poterit. Nec tam graue malum est animi deliquium ex euacuatione, virtuti robustæ: vt non poßit facilè reparari. De quinto, animi defectus, & tolerantia, simul cohabitare possunt, Hippocrate autore. 1. Aphorism. sentent. 23. Primo, quia animi deliquium ex euacuatione, in robusto bene toleratur, idest facile reparatur. Quod voluit Auicenna. 11. 3. tract. 2. cap. 6. vbi ita scribit. Et quando accidit syncopis ab euacuatione humorum, virtute vitali adhuc forti, non est adhuc timendum: & illa est sicut syncopis quæ accidit pòst phlebotomiam. Secundo, nam animi deliquium magis est paßio virtutis animalis, quàm vitalis (vt diximus) tolerātia verò magis attēditur in virtute vitali. Vnde pulsuū permutationi interim ac sanguis effluit, iußit Gal. nos debere esse attentos, lib. de sang. miß. cap. 14. Tertio, nam si nihil vtilius, aut iucundius, refrigeratione quæ ex animi defectu fit, ægris contingere potest, vt nono libro Methodi, Galenus est autor: quæ maior tolerantia quæritur? De vltimo dicendum, quòd cor ex accessu spirituum ad se, in animi defectu dicto, non valde incalescit. Primo, quoniam cor erat exhaustum ab spiritibus, ob id enim ad se reuocat eos qui per corpus circumaguntur, quoniam in eo deficiunt. Secundo, quoniam (vt dixi) flammeus spirituum calor extinguitur, ex concitatißimo motu verberatus. Tertio, quoniam parum in corde morantur (donec scilicet alij in corde generentur, quod ex appositißima & tenuißima materia citißimè fit) rursumq́ in membra corporis regurgitant, vbi sudores, aut madores mouere solent. Cum verò euacuationem ad animi deliquium præfixit Galenus, eam intellexit quæ solius euacuationis ratione euenit. Neq; enim tales dicit animi defectus, qui & expauescentibus aliquando ægris venæ sectionem, vel tale auxilium aliquod solet accidere: neq; cum in ore ventriculi humores mordaces aliquando fuerint, vel prius in ipso coaceruati, vel qui in ipso remedij vsu ad ipsum defluxerint, qui causam dederint animæ defectionis. Solent enim & hoc tempore pati animi defectionem: non tamen huiusmodi animi defectio, est sufficiens mensura euacuationis, quæ nonnunquam citra neceßitatem contingit, sicuti febricitantes plerinq́, vel inter surgendum, vel residendum, animo defecerunt: ob quam causam accumbentibus ipsis secamus venam, vt primo libro Aphorismorum, commentario vigesimotertio, scribit Galenus.

Quantā

Quantam ad ſanguinis ſuppreſsionem vim habeat, eius dum effluit mutatio. Et in quibus morbis ſit expectanda. Et an ſanguis qui venas fuit egreſſus, poſsit rurſum in venas remigrare.

CAP. XXVI.

QVI iuſtam ſanguinis detrahendi quantitatem rimari voluerit, ſanguinis etiam fluẽtis permutationẽ non prætermittat oportet. Fit enim interdum vt ſibi ſimilis ſemper effluat, vbi ſcilicet nulla corporis pars afficitur: tunc enim humores vndiq; per vniuerſa vaſa ſimilem conditionem ſeruant, & qualis vena ſecta cœpit fluere, talis toto effluxionis tempore perſeuerat. Quanuis enim partes noſtri corporis, ex differentia temperamenti diſsimilem habeant ſanguinem, & iuxta cor calidior & coloratior ſit: ea tamen non eſt momentanea differentia, nec in ſanguinis detractione rectè à medico deprehendi poteſt. Quando verò pars aliqua interna afficitur, iecur, lien, pulmo, pleura, cerebrum, aut ex intimis alia, vltimus ſanguis qui vacuatur corruptior eſt, & intenſiori colore præditus, quoniam pars inflammata, quæ tunc exhauritur aduſit, corrupit & commodæ ſpirationis defectu putrefecit quidquid ſanguinis ad eam affluxerat: Prior verò ſanguis purior eſt, quoniã ex venis externis educitur: quæ prius quã internæ in ſanguinis miſſione vacuantur. Primo, quoniam vena quæ ſecatur extima eſt, & maiorem cum extimis ſuis comparibus ſocietatem habet. Secundo, quoniam viſcera cum ſint validiora, difficilius ſanguinem concedunt, quàm externa imbecilliora. Hinc incolumiores morbos (maiori ex parte) videmus eos, in quibus prior ſãguis eſt corruptior: quoniam aut externæ magis quàm internæ partes in ipſis laborant, aut innatus calor intus vigens pellit ad exteriora pudredinem, quæ poſtea vena ſecta prius vacuatur.

Sed dubium eſt, quomodo ſanguis in inflammatione impactus, & ad meatus carnis ex minimis venis tranſmiſſus, iterum in venas poſsit remigrare? præſertim quòd qui venas egreditur, ſtatim concreſcit: concretus autem, remigrare nequibit. Dicendum, quòd ſanguis vbi extra corpus effunditur, ſtatim concreſcit, omni eius ſpiritu, & natiuo calore expiraſcente. In corpore verò tardius gelatur, quoniam natiuus calor, & ſpiritus volitantes (qui in omni corporis parte, & etiam in recrementis abundant) ſanguinem fuſum diutius continent. In meatibus verò carnis, tardius adhuc quã in amplis cõceptaculis, & cauitatibus corporis gelatur: tũ quoniã calidi innati vis, ibi magis ſeruatur: tũ etiã quoniam cõtinuus eſt huiuſmodi ſanguis cũ ſanguine exiguarũ venarũ, à quo cœpit decedere: venulæ enim illæ pluri mo ſanguine diſtentæ, oſcula reſerant, & partem ſanguinis effundunt, cum altera parte effundenda continuam. Vtq; in aneuriſmate ſanguis qui extra arteriam eſt,

non concrescit, quoniam continuus est reliquo sanguini arteriali, qui illuc semper impetit: ita nec qui venulas egressus est necessariò gellatur, donec portio altera sanguinis influere desinat, & cõtinuitas externi, cũ interiori sanguine in exiguis venis cõtento intercipiatur. Sic in pleuritide, aut alia quapiam inflãmatione incipiente, contingit interdum vt ex largissima sanguinis per venam sectam detractione, omnis prorsus tumor dematur: sanguine scilicet omni vacuato, tum eo qui in venis maximis abundabat, & minimas venas partis inflammatæ distendebat: tum etiam eo qui ad vacua partis spatia exudauerat. Sic etiam variolæ, atque morbilli (vt frequenti constat experimento) ex frigidi aëris repercussu retrocedunt ad vasa, & causos, prauasq́ febres inferunt. Sic inflammatio caui iecoris, secta vena exhauritur, per meatus quosdam exiguos: nam cauæ iocinoris venulæ, non copulantur cum venis partis gibbæ. Sic pleuritis interdum mutatur in pulmoniam, & pulmonia in anginam, humore ex parte primo inflammata in vasa remigrante, & ex vasis rursus, in partem quæ deinceps inflammatur transmisso. Sic in lue Gallica, argenti viui vi, pustulæ, tumores, & nodi externi illiti tenuãtur, & per meatus carnis, atq; vasa, ad os expuenda mandantur. Vbi tamen vena copiosius secatur, facilior fit sanguinis ex inflammata parte remigratio. Primo, quoniam trahitur à parte, quæ eum sanguinem transmiserat, & per easdem vias per quas exierat. Secundo, quoniam pellitur ab ipsa parte, in quam impegerat, id iam permittẽtibus vasis præeuacuatis. Ob idq́ non modò incipientium inflãmationum sanguis (qui nõdum concreuit, nec insigniter mutatus est) sed etiam qui diutius traxit, & valde in inflammatione putruit, ad venas remigrat, & per venam sectam, quæ è directo est vacuatur.

*Sed dubium est: Nã si inflammatio gignitur, partibus validioribus semper transmittentibus in eas quæ minus valent, nunquam erit possibilis dicta remigratio, nisi quod validius est, ab imbecilliori vinci queat: quod videtur impossibile. Cui dicendum, quòd imbecillior pars se sola nunquam sufficiet humorem transmittere, in validiorem: nisi aut pars validior non reluctetur imbecilliori, aut imbecillior adiuuetur in expellendo. Imbecillior verò iuuatur in expellendo, à medicamento, aut ab aëre externo repellentibus. Pars verò valida non reluctatur, vbi corpus admodum inanitur: quoniam tunc venæ maiores repetũt ex minimis, & etiam ex ipsis carnibus, in quas humores prius transmiserant. Quæ duo conceptis verbis, significauit Gal. lib. artis medicæ, cap. 95. vbi ita scribit. Sed & exinanita loca, attrahunt ad »
se ipsa quæcunq; repercutiuntur. Hoc siquidem ostẽsum est in eo volumine, in quo »
de potentijs naturalibus agitur. Et vasa præterea vigore ex medicaminibus adstrin »
gentibus addito, à se ad alia remittent. Sed cur magis per adstringentia adhibita, ex- »
pultricem quàm retẽtricem dixit roborari: si vbi excretionem sistere volumus, adstringentiũ vim augemus? Dicendũ, quòd tã expultrix, quã retẽtrix vis, adstringẽtibus roborari potest: sequetur autem aut excretio, aut retentio, varijs ex causis. Primo, ex mensura adstringentium: minori enim adstrictione & siccitate, opus*

est

est ad expulsionem (quatenus scilicet opus est ipsi firmitate instrumenti, tum vt pellat, tum ne facilè admittat quod sibi influit) quàm ad retentionem, in qua omnes viæ debent claudi, & constipari. Secundo, ex parte cui admouẽtur adstringentia: si enim toti mẽbro applicantur, & omnẽ eius partem æqualiter peruadũt, retẽtio sequitur: si verò partẽ tantũ extimã, expulsio: quoniã ad intimam cõpellũtur humores ab extimis. Tertio, ex dispositione partis cui adstringẽtia admouẽtur: plurimũ enim refert plena ne sit & distẽta, an inanita & flaccida. Cũ enim parti plenæ (qualis inflãmata est) admouẽtur adstringentia, intus cõpellitur ire multitudo, & excretio sequitur: cũ verò inanitæ, partis ipsius substãtia vndiq; adstringitur, & retentrix eius facultas roboratur in actione. Sãguinis autẽ permutationẽ, in internis solũ inflãmationibus spectare iussit Hip. 2. de victu acutorum, com. 11. & Gal. lib. de sang. miss. cap. 14. Et Rasius expressius. 7. lib. ad Almansorẽ, cap. 21. Nam in inflãmationibus externis, quæ minus periculosæ sunt, nõ oportet tã larga sanguinis detractione, virium detrimentũ facere. Qui verò sine inflammatione fatigant morbi, sanguinis permutationẽ momentaneam nõ habent: in febre enim continente vniformis est sanguis, siue putreat, siue nõ: in tertiana verò, qui in iecore est, paulò est biliosior: sicut in quartana, qui in liene habetur, paulo magis est melãcholicus: & in quotidiana qui est in ventriculo, pituitosior quodãmodo existit. Per has etenim febres huiusmodi mẽbra magis pati, costat ex Gal. 1. ad Glau. cap. 4. Non est tamen huiuscemodi humorũ differẽtia momẽtanea: nec à medico dũ sanguis educitur ita aduerti potest, vt illa in qua humores in inflãmatione aduruntur: multò enim diuersus est is qui iuxta inflãmationem hæret sanguis, ab eo qui in reliquis mẽbris reperitur, vtpote plus calfactus. Si enim antea crudior erat, rubicundior & flauior fit: sin eiusmodi prius erat adustus, in nigrum conuertitur: libro de sanguinis missione, cap. 14. autore Galeno.

An verò statim ac incipit vitiatus sanguis extrahi, sit cohibendus: dubium est. Contrariũ enim videntur sentire medicæ artis autores. Haliab. lib. 6. cap. de cura " pleuresis, & lib. 9. cap. de phlebotomia. Ob id (inquit) detrahitur sanguis, ad permu- " tationem coloris, vt extrahatur totus sanguis putridus corruptus, in apostemate cõ- " tentus. Et Auic. 10. 3. tract. 5 cap. 2. dixit, quòd mutatio sanguinis in colore signi- " ficat, quòd nocibilior sanguis iam est euacuatus. Et ratio videtur fauere: Nam continens causa inflãmationis, est humor in ea contentus: ex eius ergo detractione illico sequetur salus: quare non est sistenda vacuatio, donec penitus extrahatur. Et itẽ quia dum vacuatur corruptũ, vacuatur tale quale vacuari oportet: conferet igitur, ac facilè tolerabitur eius vacuatio, iuxta traditũ ab Hippocrate axioma 1. Apho. sent. 3. vt quid ergo sistetur? Hinc Thadæus duplicẽ sanguinis mutationẽ spectat: primã in deterius, in qua sanguis in inflãmatione contẽtus incipit vacuari: & tãdiu eius vacuationem prosequitur, donec rursus in melius transmutetur, prauo vniuersim vacuato. Sed hæc mihi non arridet sententia. Primo, quoniam tã Hippocrates quã Galenus, simplicis tantũ permutationis in deterius meminerũt. Secũdo, quoniã

vniuersus sanguis prauus inflãmationẽ efficiens, vnica sanguinis detractione, vacuari nequit, vt experimẽto constat. Rarus est enim qui ex morbo laterali, vnica sanguinis detractione statim liberatus visatur. Quare dicendum, quòd apparente improbo sanguine, etiam si prorsus is non vacuetur, cohibenda est vacuatio. Primo, quoniam argumentum est, sanguinem eum à parte inflammata recessisse. Secundo, quoniam prauus is sanguis, qui ab inflãmatione in alias venas recessit, ob commodi sanguinis commistionem, & commodam euentationem, emendari potest, & naturæ beneficio in pristinam naturam restitui. Tertio, quia si vnica eaq; largissima vacuatione morbum extirpare conemur, non dabitur locus iterationi: quæ maximè in omni morbo conducit, lib. de sanguinis missione, cap. 16. autore Gal. in hæc verba. Conari verò in omnibus malis præstat, vt post mediocrem sanguinis missionem factam, iterato sanguis auferatur: interim quidem eodem die, quando sic facere expedit, interim postridie: nisi vbi antea dictum est, ad animi vsque defectionem vacuare conetur. Quarto, quia in inflammatione, atque omni affectu in quo aliquid è venis extra effluxit, repetita sanguinis detractione est opus: vt intermedio tempore, venæ inanitæ quòd extra effluxerat recipiant, & secunda venæ sectione vacuetur: vt Galenus est autor quarto libro de Sanitate tuenda, capite vltimo, de lassitudine phlegmonosa agens, in hæc verba. Quoniã igitur in hac quæ veluti phlegmone fatigat lassitudine, vis calidi sanguinis congesta in corporis mole est, venæ autem sectio succos è vasis emittit: vtile est post priorem detractionem tantisper intermittere, dum aliquid eorum qui in corpore sunt humores, remigret ad venas. Quod tamen quoniam cõmitendum non est vt in his maneat (vtpotè ex dimidio corruptum) sed potius plurimum eius expellatur: idcirco detractionem sanguinis etiam secundo die iteramus: aliquando verò & in tertio, vbi videlicet & reuellere, & ex alijs in alia transferre visum est conducere. Si ergo dum sanguis prauus cœpit vacuari, vacuationem cohibet Galenus, iterationi consulens effecit: vt scilicet per secundam sanguinis missionem, tum is qui in præsens cohibetur, tum qui ex carnibus in vasa postea remigrat, prorsus vacuetur. Si verò vnica sanguinis missione hæc omnia facere coneris, virtutem labefactabis, & laborabis frustra. Remigratio enim humoris in venas, ampliori tempore indiget. Virtus verò imbecillior reddita, iteratam sanguinis detractionem non feret. Quare quòd ex carnibus in venas remigrauit, aut ibi pessimè putrebit, aut à natura (quod sæpe contingit) in pulmones permutabitur. Quod aduertens Aëtius in curatione pleuritidis, monet ne copiosius quàm par sit sanguinem detrahamus: quoniam interdum ob multam naturæ debilitatem, pro morbo laterali pulmonia succedit. Quod maximè aduertant humanæ salutis studiosi, ne pro pleuritide pulmoniam gignant.

Simplicem ergo sanguinis in deterius permutationem expectare debemus: idque non in omnibus morbis, sed in internis tantum inflammationibus, in quibus sanguis contentus deuritur. Neque in his omnibus semper hanc permutationem

expectare

expectare oportet, libro de sanguinis missione cap.14. autore Galeno. Duabus enim de causis contingit, vt antequam hæc fiat cessandum sit: cum scilicet imbecilla est virtus, aut inflãmatio maligna, in qua vehementer sanguis coërcetur, impingitur, & minimè fluxilis est. Virtus nanq; inualida, non sustinet largam detractionem: & inflammatio maligna, non concedit exitum sanguini in ipsa coërcito: interdum enim nihil ab ea emittitur, sed inibi fortiter constrictus est. Quo fit vt per venam sectam, inculpatus reliquorum membrorum sanguis tũc vacuetur: qui verò in maligna inflãmatione cõsistit, relinquatur hominẽ crucians. Hinc pessimũ signum habebimus cuiusq; inflãmationis internæ: si vniuersus sanguis qui educitur culpa vacat. Et frequenti confirmatur experimento, in catocho epidemico (Modorra appellato) in quo si sanguis qui extrahitur bonus est, periculosius habẽt ægrotãtes, malè speramus de morbo, & magis abstinemus à phlebotomia. In maligna quoq; pleuritide & cuiusq; etiam partis inflãmatione rebelli, quæ humoris contenti nihil remittit: sed sanguis qui per venæ sectionem vacuatur bonus est, & dolorem eius vacuatio non leuat: à sanguinis missione abstinemus, & anodinis seu sedantibus dolorem sumus contenti, donec humor reddatur fluxilis, & vacuari aptus. Quod sanè Auicennam intellexisse credo. 4.1. cap.1. dicens. Cum ad diuersum trahere volueris, dolorem membri à quo trahis prius seda. Id quod fortè voluit Hippoc. 6. Epidem. par.2. com.8. vbi cedentem humorem reuellit, repugnanti verò & valde impacto, docet obsecundare.

Quæ satis sanguinis esse detractum ostendant. CAP. XXVII.

QVAE sint ea quæ quantitatem sanguinis detrahendi indicant, capite vigesimo tertio huius tractationis sumus prosequuti. Quæ verò sanguine ipso fluente satis iam esse detractum monstrant, docuit Galenus libro de sanguinis missione, capite decimoquarto. Quando enim (inquit) incisa vena sanguis effluit, mutationi eius, & labascenti effluxionis robori, potissimum verò mutationi pulsuum, tanquam inditio nequaquam mendaci, animum attendere oportet. De mutatione sanguinis, quantam vim habeat in cohibendo sanguine: & in iteranda sanguinis missione: & in quibus morbis sit expectanda: diximus nuper. Pulsuum verò præceps mutatio, siue ad paruitatem, aut imbecillitatem, aut quamuis inæqualitatem, confestim quiescere poscit. Præceps (inquã) pulsus mutatio, quæ scilicet ex ipsa vacuatione repẽtè nascitur, intelligẽda hic est: nã ante vacuationẽ, pulsus inæqualis, plenitudinẽ ad vires ostẽdit, & vacuari postulat. Præceps autẽ mutatio, quæ simultaneã vacuationẽ sequitur: satis detractũ sãguinis esse ostendit. Sicut si pulsus, ex euacuatione fiat validior, maior, & inæqualitatem

amittat, plus vacuari amat, vt plenius exoneretur facultas, quæ inutili sarcina premebatur. Labascēs verò effluxionis robur (si nimirum impetus quo antea prodibat, & eiaculabatur flaccescit, idq; nō ex metu, aut grumo sanguinis circa vulnus concrescente) significat vasorum detumescentiam, vires imminutas, atq; satis sanguinis iam esse detractum. Quare ipsum tunc cohibere oportet, ne dum superfluum vacuare studemus, præ nimia vacuatione iugulemus ægrum.

Venæ secandæ delectus, a quibus indicetur. *CAP. XXVIII.*

PLurimum referre, hanc aut illam venam, in singulis morbis secare, docuerunt antiqui, & omnes vnanimi consensu receperunt in hunc vsq; diem medici, experimentis, & naturæ iudicijs innixi. Hæc diutius obseruantes, Methodos inuenerunt, quibus nūc hanc, nunc illam venam, tundere conueniat magis. Quæ sanè sparsim, sine ordine, & contensiosè admodum, sunt ab autoribus traditæ, fortè aliud quàm veritatem captantibus. Nos verò quibus solus veritatis tenet amor, ea hic in studiosorum gratiam cudi tantum curauimus, quæ mortalium generi aliquid esse profutura censuimus. Hinc ergo exordium sumentes dicimus, quòd venæ secandæ delectus, sumitur ex affectæ partis situ: ex plenitudine vasorum, aut paucitate materiæ in ipsis abundantis: ex morbi vehementia, ac symptomatis grauitate: ex morbi ætate: ex fluxionis origine: ex specie, & consistentia humoris in corpore congesti: adhæc ex virtute: & vltimo ex habitu corporis.

Ex situ partis affectæ, sumitur præcipua indicatio, venæ quæ debet secari. Si enim vniuersum corpus afficiatur, aut affici timeatur, vnaquælibet citra delectum incisa vena est idonea: vt scribit Galenus libro de sanguinis missione, cap. 19. Quo tamen statu, turgidiorem incidimus cum Rasio: aut internam dextri brachij, cum Hipp. 4. acutorum, sent. 24. Ad turgidiorem enim videtur impetum facere natura: interna verò velocissimè, & plurimum, fontem & originem humorum exhaurit. Quòd si prima sectio non satis sanguinis detraxit, ex altero brachio iteramus, donec pro ratione plenitudinis vacuasse cōiecerimus: atq; alternis vicibus (si opus est) iterum atq; iterum, ex vno atq; altero brachio, sanguinem mittimus. Quod sanè conuenientius est, quàm vnum latus ferire pluries, tum ob dolorem brachij secti (ne inflāmationē ea in parte, ob multiplicē sectionem cōtrahat) tum ne natura in vnum magis quàm in alterū latus, ob frequentē vnius innanitionē mittere assuescat: tum etiam quoniam cum nulla pars est affecta, neutrius lateris fit delectus: ob idq; præstat vtrumq; latus vacuasse. Quod sanè Galenū seruasse constat, libro de sanguinis missione, cap. 18. vbi menses mouere docens, alternatim ex vno atq; altero crure, sanguinem elicit. Si verò in partem aliquam irruit humor: aut is per eam partem

vacuatur:

vacuatur: aut in parte ipsa coërcetur, vel tumorem præternaturam, vel solam partis plenitudinem, tensionem, aut grauitatem efficiens: aut fortè nondum impetum fecit humor in partem, sed solita est natura quotānis (verbigratia) eam partem impetere. Si humor vacuatur per partē ipsā, vt in sanguinis fluxu è naribus, ore, vtero, aluo, aut hæmorrhoidibus, ex distantissima parte vtilius vacuamus, sola prouidentia vtentes, ad compescendam hæmorrhagiam. Si menses nimis profluant, ex cubito auertimus, libro de sanguinis mißione, cap. 11. Hæmorrhoidū par est ratio. Cū per aluum in dysenterijs vacuatur sanguis, nō modo brachium tūdimus, verum & in ipso, cephalicam probamus magis ceu vtiliorem: quoniam magis reuellit ob distātiam, & insensibiliter atq; furtim quodammodo sanguinē aufert, cuius ratione nec venter perturbatur, nec adeo vires labefactātur: vt autor est Aëtius lib. 9. cap. 45. Cū sanguis è naribus, aut ore fluit immodicè, venam brachij qui è directo est, secat Gal. lib. de sang. miß. cap. 11. Iuuat ipsos nihil minus etiā, ex imis corporis partibus
" sanguinis detractio, autore Thraliano lib. 7. cap. 1. vbi ita scribit. Noui autē ego me
" cum venæ cubiti in conspectum non venissent, etiam ex venis in talo sectis sangui-
" nem demisisse, & multo magis profecisse. Nam materiæ ad longinquiores partes
" prouocatio, firmiorem multò reuulsionem efficit. Quinto libro Methodi Galenus, in
" sanguinis è naribus profusione, duplex (inquit) est auersio, & quæ est ad totius cor
" poris inferna, & quæ est ad capitis posteriora. Propterea videlicet quòd ipsæ nares,
" & in superiore, & in anteriore parte, sunt sitæ. Aduersantur autē ei quod supra est,
" id quod infra: & ei quod post habetur, id quod ante. Galenus autem per id quod in-
" fra, brachium intellexit, non talum: nullibi enim de sanguinis è naribus profluuio agens, talum secasse legimus: sed brachium è directo situm. Libro namq; de sanguinis
" mißione, cap. 11. ita scribit. Cæterum non contemnenda venæ sectio est, tanquam sit
" auxilium reuulsorium, cum me sæpenumero conspexeritis in valida sanguinis è na-
" ribus eruptione eo vsum, repente fluxionem sedasse. Expedit autem (vti vidistis)
" non eò vsq; sanguinem educere, dum ad extremum vires ducantur: sed quoad quòd
" symmetrum, moderatumq; sit, eductum videatur, prorumpentisq; sanguinis impetus
" nōdum flaccescat, sed validus permaneat. Secare in cubito venam, si ex dextra na-
" re prorumpat sanguis, in brachio dextro: sin ex altera in sinistro. Libro verò 1.
" Prorrhet. par. 3. com. 52. non modo brachium è directo situm, sed in eo cephalicam
" magis probat, in hæc verba. Quòd autem manum recto tramite nari, vnde sanguis
" abundè fluit respondentem secare, manusq; eiusdem humeralem venam ferire opor-
" teat, liquido constat omnibus: si verò ex nare vtraq; fluxerit sanguis, secare vtrasq;
" nihil prohibebit: non enim per eas vacuationis, sed reuulsionis gratia sectionem fa-
" cimus. Sex ergo sunt loci, vnde sanguinis è naribus fluorem compescere poßimus:
" ex talo, ex brachio opposito, ex basilica eiusdem brachij, ex humeraria eiusdem brachij, ex vena omoplatæ, & ex parte capitis posteriore. In magna totius corporis plenitudine, à pede est incipiendum spreta cōmunitate: si menses, aut hæmorrhoides, aut

vlcus aliquod infra iecur manare solitum, supprimantur: ex experimẽto Tralliani. Aliter à brachio opposito, rectitudine spreta: cum scilicet intellexerimus fluxionis originem, aut ab altero latere esse, aut à toto: Quod obseruat Mesue. In minori plenitudine ab eiusdem lateris interna detrahemus: quæ originem, iecur nempe, aut lienem exhaurit: in quibus vel sola cucurbitula adhibita, naris quæ è directo est fluorẽ compescere solet. Cum verò aut minor plenitudo, aut sanguinis mediocris mensura adest, minor sufficit reuulsio: & humerariam è directo sitam, ob id secamus. Quod etiam faciendum esse monemus, vbi impetuosißimus est fluor, in quo etiam si ingens adsit plenitudo, cephalicam eiusdem lateris, aut venam in omoplata sitam, ad syncopin vsq; secamus, ex cõsilio Auic. 5. 3. tract. 1. cap. 9. de prauo & impetuoso nariũ fluore, aut propter nimium sanguinis feruorem, aut propter eius ab arterijs capitis eruptionem contingente agentis, in hæc verba. Et quandoq́ oportet vt extrahatur sanguis per phlebotomiam vsq́ ad syncopin ex cephalica, & ex vena spatulæ quæ est posterius: quoniam est magis vltima, quia prohibet sanguinem eleuari ad caput. Ipsa nanq́ cum ad syncopin perducit, sedat statim: & illud in fluxu sanguinis narium, vehementis velocitatis, &c. Quibus verbis voluit, quòd in fluxu impetuosißimo (in quo verisimile non est fluxionem in distantißima vocari posse, nisi interim cadat virtus) proximus locus sit vsq; ad syncopin aperiẽdus. Per eam enim largam sanguinis detractionem, tum totius corporis plenitudinem, tum etiam plenitudinem capitis particularem adimimus: & insuper feruorem sanguinis & spirituum (per syncopin refrigerato corporis habitu) extinguimus, & ab arterijs in cor adducimus. Quæ cõmoda, ex paulatina aliqua vacuatione nũquã assequemur: prius enim virtus cadet, ita vt syncopin moliri non poßimus. De qua fortè impetuosa vacuatione loquutus est Gal. 1. Prorrhetici citato, vt ex aduerbio λάβρως *idest abundè, furiosè, aut impetuosè colligere est. In plenitudine autem capitis particulari, & cum causa trahens sanguinem è corpore, in capite est (calor nempe aut dolor, cum reliqui corporis incolumitate) ex parte capitis posteriore detrahere cõuenit. Vbi si insignis aliqua vena quæ facilè secari poßit nõ reperiatur, cucurbitulis scarificatis, ea parte vti possumus, iuxta Gal. consiliũ. 5 Aph. com. 68. vbi diuturnas oculorũ fluxiones, sæpe sanatas esse perhibet, ex partibus secundũ occiput sanguine mißo, vnà cũ cucurbitulæ vsu. Venã tamen omoplatæ posterius sitam, eiusq́ sectionem, vltimi interdum esse iuuamenti, ex Auicẽna retulimus. de qua ipse meminerat. 1. 1. doct. 5. cap. 3. in hæc verba. Vna verò harum venarum super spatulam extenditur, & ipsa est quæ vocatur spatularis, ex qua est cephalica, & duæ ad istius spatularis latera, ipsam vsq; ad caput spatulæ simul comitãtes. Si verò humor per partem nõ vacuetur, sed solita sit natura humorem quotannis, aut quouis altero temporis certo interuallo, ad eam partem humorem transmittere: dum morbus imminet, antequã natura solitum humorem transmittat, distantißima & maximè contraria vena secundi debet. Nã sola reuulsione tunc præcauere & occurrere est opus: quod sanè. 2.*

lib. de

" lib. de natura humana, sent. 9. in hæc verba monuit Hipp. Dãda est opera vt quã
" longissimè à locis vbi dolor est, & sanguis cogi didicit, venarum incisiones fiãt. Sic
" enim haud magna repentè commutatio fiet, & consuetudinẽ mutaueris, ne amplius
" eo loci sanguis coëat. Sic libro de sanguinis missione, cap. 19. Galenus, comitiali morbo, & vertigini obnoxios, ex cruribus verno tẽpore phlebotomat, podagricos verò ex manibus. Nec obstãt Galeni eo loci verba, quæ ita habent. In quibus autem
" corporibus nulla dum particula affecta est, cæterum vacuationem verè ineunte an-
" teuertimus: in ijs, siquidem talis sit homo, qui quotannis æstiuo tempore febrilibus
" morbis obnoxius esse assolet, atq; in eo exundantiam euacuare studemus, æque pars
" quæuis in sanguinis detractionem accommoda est: sicut sanè etiam si arthriticus sit,
" omnibus articulis laborans. Quibus autem eximiè pars quæpiam (vbi prius euacua-
" ti non fuerint) infestetur: haud æque liceat ex quauis parte euacuationem moliri, ve
" rum sicut in ijs qui pati iam occipiunt. Quibus verbis, easdem venas in principio secãdas esse, tã in præseruatione, quã in curatione morborũ, intelligit argẽterius. 3. lib. artis medicæ. Quoniam (inquit) in vtroq; casu præcauere volumus: in vno quidẽ ne morbus gigni incipiat, in alio verò ne amplius augeatur qui incœpit. Contra verò statuendum est. Primò, quoniam vbi morbus nondum incœpit, distantissimus locus quæritur: vt natura dissuescat longissimè à locis vbi mittere assueuit. Secundo, quoniam morbus qui cœpit in parte, fluxum humorem habet, & fluentem, & fluere paratum: parato fluere, conuenit locus distantissimus: fluxo, proximus: fluenti, medius: per quẽ fiat fluxi vacuatio, & fluẽtis retractio. Cum ergo in morbo fieri parato, qui nondum incœpit, nec adsit humor fluxus, nec fluens, sed solum paratus fluere: locus tantum distantissimus sibi erit ex vsu. Tertiò, quoniam vertigini, & epilepsiæ obnoxios, ibi vacuat ex pede Galenus: correptos verò ijs morbis non secaret nisi ex cubito, aliter enim communitatem violaret. Intelligatur ergo Galeni allata sententia, quòd sicut in ijs qui pati iam occipiunt, plurimum refert hanc aut illam venam secare: ita etiam cum pars aliqua solita est pati, plurimum referre est existimandum. Nõ tamen ob id vtrobiq; eadem vena est secanda: sed vbi solita est pati distantissima, & vbi laborare cœpit, minus distans est cædenda. Nec obstat, quòd incipientibus inflãmationibus, distantissimum locum sæpe sæpius eligat Galenus: intelligendus etenim est locus distãtissimus nõ simpliciter, sed ex his locis quæ seruãt cũ parte affecta rectitudinẽ & cõmunitatẽ. Tã cõmunitas autẽ, quã rectitudo, in morbo fieri in parte solito, antequã is morbus fiat, recta ratione violantur: tum vt assuetudo in id latus mittendi, contraria consuetudine pellatur: tum etiam quia contrarium latus, & vena quæ societate cum parte affecta caret, per venæ sectionem exinanita, trahit violentius à toto. Hinc .6. lib. Epid. par. 2. com. 9. humores concitatos (qui fluere parati sunt, & iam fluere incipiunt) ad distantissimum reuellit communitate spreta: & eos qui communitatem tunc violare nolunt, reprehendit in hæc verba Galenus:
" Postquam enim dixit, sursum elata, deorsum soluere, & contraria itidem: elata

quidem,

quidem, idem quòd concitata significare putādum est. Vt de primo affectus exortu, ipsi sermo sit iubenti ad contrarios locos statim retrahere, deorsum quidem, in his, quæ superius ortum habent, sursum verò in his quæ inferius: vt eadem regula vtentes opem feramus, & ad differentes locos abducamus. Igitur si in pedes & crura fluxionem decumbere senserimus, ex cubiti venis sanguinem mittemus, aut vomitu purgabimus: non vt quidam putant, nequaquam sursum retrahendum est, licet ad inferiora prouentibus succis, magnus aliquis in ipsis morbus futurus sit. Si verò inflammatio fieri iam cœpit, aut fortè plenitudo phlegmonosam lassitudinem inferat in parte nobili, aut valde noxium aliquod sympthoma, quale desipiētia est in melancholia morbo: vicinior aliqua vena quæ è directo sit, est tundenda: & à sanguine detrahendo non est cessandum, donec tum is qui in vniuerso corpore sanguis redundabat: tum qui in parte aut inflammatione, aut phlegmonosa lassitudine obsessa continetur, effluxerit. Id quod obseruatione rectitudinis, & communitatis, facere docent autores. Est autē rectitudo obseruatio lōgitudinis in eodē latere. Vnde qui latus transgreditur, rectitudinē violat. Cōmunitas verò est cōsensus per vasis ductū, à secto loco ad venam quæ alit partem affectam. Communicant sanè atq; sibi consentiunt, venæ quæ ex vno caudice, aut caudicis ramo nascuntur: aut post exortum aliter copulantur & conueniunt, siue id per venarum ramulos, siue per meatus interdum occultos contingat. Quare venæ partium iecore superiorum, non communicant cum inferioribus, nec contra: venæ verò brachiorum, cum superioribus partibus cōmunicant, & venæ crurum cum partibus inferioribus. Non est tamen omnium superiorum venarum, cum superioribus, nec inferiorū cum inferioribus, æqualis consensus: magis enim communicāt cephalica, cum iugulo, atq; capite: & basilica cum thorace, costis, & iecore: & media cum vtrisq;: quàm basilica cum capite, & cephalica cum thorace. Maiorem quoque (quanuis occultiorem) societatem habet saluatella cum iecore, aut liene sibi respondentibus: & quæ inter pollicem & indicem excurrit cum capite: & saphena appellata cum vtero: & quæ ad externum malleolum excurrit cum ischia: quàm alia vlla venarum quæ secantur. Magis etiā cōmunicant venæ dextræ cum dextris, & sinistræ cum sinistris: quàm dextræ cum sinistris. Quanuis enim dextræ atq; sinistræ, simul ex vno caudice diducantur: vtrarumq; tamen rami, seorsum per suum latus sparguntur, & rursus implicantur, & non cum ramis aduersi lateris. Meatus quoq; carnis & cauitates musculorum occultæ, in longum exporriguntur, & non in latus. Sic enim laborante pede, aura venenosa rectà petit caput in epilepsia: sic etiam à capite per ceruicem & scapulam dextram, aut sinistram, rectà fertur podagra in pedem qui è directo est. Vnde Galenus libro de rigore & tremore, postquam Hippocratem laudauit, quòd in ancilla Estemargo (cui à puerperio totius corporis tremor, & crurium dolor cōtigit) sanguinem ex malleolo miserat: ita scribit. Quòd autem redundante sanguine sit detrahendus sanguis, censeo cuiuis esse apertum, cum à venis sanguis complectatur: quòd verò à

" rò à pede, aut à poplite vtero affecto, nisi ex anatome venarum communionẽ prius
" doceam, rem profectò assequi non possis. Aliæ enim alijs partibus corporis venæ
" sunt communes, & à communibus sectio semper facienda est. Si nanq; alias secue-
" ris, neq; sanabis affectum, perpetuo verò quod est sanum lędas. Quibus verbis con-
stat, quanti sit apud Galenum venarum communitas æstimanda, si simul cum ipsa rectitudinem obseruemus, quæ maior quædam communitas est. Addit enim rectitudo communitati (quæ ex vasorum ductibus spectatur) societatem alteram per vasorum orificia, & meatus carnis, per quos facilè humores aut suapte sponte decurrunt, aut à reuulsorio remedio inuitati regrediuntur: sicq́ tũ reuulsio, tum euacuatio celerrimè peraguntur. Nam (vt autor est Galenus. 5. libro Aphorism. comment. 68.)
" non solum studet Hippocrates, vbi opus sit euacuare, sed etiam reuulsoriè euacuare, seu cum reuulsione. Vnde libro de sanguinis mißione, incipientes (dixit) phlegmonas
" reuulsoriè euacuare oportet. Et Paulo infra subdit. Quippe reuulsiones cum euacuatione, adhiberi magis debent, in fluxionibus incipiẽtibus. Et secundo acutorum, comment. 10. in pleuritide eam venam docet secare, quæ sanguinem ab affecta parte, & magis & velocius tum reuellere, tum vacuare poßit. Et libro de sanguinis
" mißione, cap. 16. Quæ ex eodem latere est, conspicuam affert vtilitatem; quæ verò ex altero, aut omnino obscuram, aut longo post tempore: quoniam scilicet ex manu contraria non facit reuulsoriam vacuationem, sed reuulsionem meram. Decimotertio
" tio quoq; libro Methodi de curatione iocinoris inflãmati, ita scribit. Ergo pariter tũ
" reuellendus, tum educendus, qui ad iecur fluit sanguis est, interna in dextro cubito secta vena. Par ferè ratio est in laßitudine phlegmonosa: nam & si non tantum vrgeat ac phlegmone, pars tamen ipsa, quoniam phlegmonis causam concepit, celerem requirit vacuationem, antequam humor firmetur in parte. Quod obseruans Gale-
" nus. 4. lib. de Sanitate tuenda, cap. vltimo, de laßitudine dicta agẽs, ita scribit. Por-
" ro æstimare diligenter oportet qui sanguinem sunt missuri, in thorace ne, dorso, &
" lumbis, tensio, pulsansq́ dolor figatur: an in capite potius, & collo. His enim affe-
" ctis, humeralem venam diuides, maximè si repletum caput, & calidum sentiunt: illis
" verò internam. Si verò omnino æqualiter laßitudo corpus occupat, ambarum me-
" diam. Si ergo morbus imminet, & futurus est in parte, ex distantißima aliqua vena vacuare oportet: si in suprema, ex ima, & contra contrarium. Si verò fieri iam cœpit morbus (nisi fortè vilis admodum sit pars, ita vt quòd fluxum est non vrgeat nimis, nec periculum aliquod minetur) minor distantia est quærenda. Nam in imis corporis partibus, inferiores venæ secantur: & in supremis, supremæ: adeo vt in morbis colli, & capitis, humeraria: in morbis thoracis, dorsi, & lumborum, interna: vtrisq́ verò laborantibus, communis sit secanda vena. An hæc sine ratione distinxerũt antiqui? non sanè. Nam summæ prudentiæ fuit, insinuationem agẽdi, à malo ipso abigendo, & parte perpessa (quæ debet medico illæsa seruari) sumere. Rationem autem intelligere cupienti dicamus, quòd antequam fluere incipiat humor, sola

sola prouidentia vtimur, ad maximè longinqua à parte quæ molestari solet humorem auertentes. Cum verò fluxio cœpit, duplex indicatio curationis est, vna quidem fluxionem inhibendi, atq; auertendi humorem paratum fluere: altera verò vacuandi humorem iam collectum in parte. Quæ ambo, nec ex ipsa parte inflammata, nec ex distantissima, vnà possunt exequi: ex ipsa enim parte, vacuationem si moliaris, humorem non modo non inhibebis, verum etiam ad partem, maiori impetu allicies: ex distantissima verò, humorem fluere paratum auertes, eum verò qui in parte inflammata iam fluxerat, & qui circumcirca est, vix attinges. Nam licet venæ sectio omnis, ab vniuerso vacuet corpore, pars maximè distans, omnium minimè vacuationem sentit: ferè enim in longissimo ductu, sanguinis exitus delitescit. Venæ enim ipsæ cum non sint osseæ, lapideæ, aut ex dura aliqua materia cõcretæ, sed molles, & quæ detumescere possunt, in suam paulatim concidunt cauitatẽ, ita vt non amplius turgeant. Rectè ergo si inflammatio nondum incœpit, à distantissima vena vacuamus, simplici reuulsione vtentes: siquidem in capite, aut quauis parte suprema, ex pede: si verò in pedibus, aut parte aliqua ima, ex brachio. Si verò inflammatio iam incœpit, ex parte propinquiori, quàm dum ipsa erat futura, vacuare oportet: si in capite, collo, thorace, iecore, aut quauis alia parte superiore, ex brachio, non ex pede: si in vtero, vesica, renibus, lumbis, testibus, aut quauis alia parte ima, ex pede sanguinem detrahimus. Si tamen pars quæ inflammatur ignobilis sit, nec periculum aliquod minetur, ob partem fluxam: poterit medicus pro sui coniectura, aut è longinquo, aut è propinquiori, sanguinem vtiliter detrahere. Sic sanè manu laborante, crura iussit scarificare Galenus, & vno crurum malè habente reliquum. 13. libro Methodi, non longè à principio. Quòd si manu laborante, crura possumus scarificare: non video cur laborante pede, non possimus ratione potiori, ex brachio sanguinem detrahere. Vnde Galenus eodem libro prope medium, si in manibus phlegmone est orta, crura iubet vincire: si in cruribus, manus. Et. 2. libro de arte curatiua ad Glauconem, cap. 2. genu inflammato ex brachio detrahit sanguinẽ. Nec præterea video, si altero crurum inflammationem patiẽte, crus alterum rectè secatur: cur manu inflammata, non liceat ex altero brachio sanguinem mittere: nam sanguis qui per venam cauam discurrit, cum iuguli bifurcationem attigit, non minus ad contrarium brachium vocabitur secta in eo vena: quàm qui ad alteram bifurcationem quæ in lumborũ regione fit peruenit, in alterum crus adduci possit. Quòd si experimentis attẽdas (quæ maximè inquirendæ veritati valent) facilè assequeris vno brachio inflammationem patiente, reliquum maxima cum vtilitate secari. Quod aduertens Celsus lib. 2. cap. 10. ita scribit. Neq; ignoro quosdam dicere „ quàm longissimè sanguinem inde vbi lædit esse mittendum: sic enim auerti materiæ „ cursum. At illo modo (scilicet ex proximiori parte misso sanguine quod prius dixerat) „ in id ipsum quod grauat euocari. Sed id ipsum falsum est, proximum enim locũ „ primo exhaurit: ex vlterioribus autẽ eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. „

vbi

" ubi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. Videtur tamen usus ipse
" docuisse, si caput fractum est, ex brachio sanguinem mittendum esse: si quod in hu-
" mero vitium est, ex altero brachio. An verò ex brachio dolente, liceat sanguinem detrahere, dubium est: Nam. 6. Aphorismorum, com: 22. descendente dolore ex dorso ad cubitum, ex eodem cubito præcipit sanguinem mittere, quoniam eò vergit na-
" tura. Quem textum ita transtulit Auicenna. 22. 3. tract. 2. cap. 7. in fine. Et si eue
" nerit dolor in dorso in primis, & permutetur ad manus, tunc phlebotoma ex manu,
" vt egrediatur sanguis & humor, ex parte suæ declinationis. Interpretes autem in enarratione huius sententiæ valde hallucinantur: quidam enim eam intelligunt, flu xa iam prorsus materia: qui tamen ex ipsis Galeni verbis redarguuntur, quæ aperte humorē esse fluentē declarant. Alij plenitudinē prius fore deponendā ex altero brachio interpretātur. Sed vacuatio quæ fit quò natura vergit, non seruatur in reuulsione quæ fit ex altero brachio, cū tn̄ debeat seruari in casu aphorismi, vt cōstat ex cōmētario Galeni, & ex Auicēna. Alij de dolore cubiti ex plenitudine venarū brachij aphorismū intelligunt, non de dolore ex inflammatione. Ex plena enim (inquiunt) parte, sanguis mitti debet, non ex inflammata. Redarguūtur tamen, quoniā si dum imminet inflammatio antequam ipsa fiat, competit vera reuulsio: melius ex plena, quàm ex inflammata parte, licebit sanguinē detrahere. Et profectò mirum esset, si partem inflammari aptam secaremus, quin phlegmone ob sectionem ipsi innasceretur. Quare dicendum, quòd in eo Aphorismo non docemur mederi dolori cu biti, sed dolori dorsi qui cœpit permutari ad cubitum. Iuuatur autem naturæ iudicium, sanguine misso ex eodem cubito, in quem vergit natura: impediretur autem ex contrario. Si nulla nanq; fiat permutatio, sed ex sanguine denuò ad brachium defluente dolor concitetur (siue is inflāmationem pepererit, siue solam vasorum bra chij plenitudinem) secanda vena est, aut in crure qui est è directo, aut ex altero brachio, vt ex Galeno & Celso diximus non multo ante. An verò dolore existente in manu ipsa, liceat sanguinem ex eodem brachio detrahere, minus habet difficultatis. Quanquam & hic decipiatur Ioubertus quidā Monspeliensis, qui nulla ratione commodius sanguinem ad manum fluentem auerti posse censet: quàm si in eiusdem manus cubito venam aperias: vt sanguis qui fluebat, in medio cursus euacuetur. Nā si sanguini (inquit) fluenti, pateat exitus in cubito, quomodo extremam manum petet? At verò redarguitur, nam cum multi sint canales, nō vnicus, per quos sanguis fluere posset ad manum, ex quouis sustinebitur fluxio: nec proderit vnum secasse, ni vniuersum brachium incidas. Sit ergo totius rei summa, quòd morbus per quem nulla pars afficitur, non eligit venam hac aut illa parte sitam. Qui verò imminet in parte, quàm longissimè postulat auerti. Qui verò in parte incœpit non vili, si ex superioribus corporis partibus sit, ex brachio: si ex inferioribus, ex pede, aut poplite, poscit vacuari. Terminus autem partitionis, partium supernarum ab inferis, diuersimode statuitur à Galeno, atq; Hippocrate: nam quarto libro Aphorism. sent. 18.

septum statuit terminum his verbis Hippocrates. Supra septum transuersum dolores, purgatione indigere per superiora significant. Quicunq; verò inferiora molestant, per inferiora. Et.2.lib.de ratione victus in acutis, sent.10. & .11. in doloribus septo transuerso superioribus, detrahit sanguinẽ ex cubito: in inferioribus vtitur expurganti medicamento. Sexto verò libro Epidem.par.2. com.14. terminum statuit iecur, his verbis. Didicisti autem membra super iecur, venæ cubiti scißione indigere, infra verò crurum, in poplitibus nobis venam cædentibus, aut omnino saltem iuxta malleolos. Libro autẽ de sanguinis mißione, cap.18. Renes (dixit) ambiguos esse: quoniam vtraq; vacuatione æqualiter ferè iuuantur, ex brachio scilicet aut talo. Cui sanè dicendum, quòd cùm omnes hæ partes, coniunctæ admodum sint, exigua inter ipsas est differentia, & ferè omnes ambigunt. Nam & .6. Epidem. citato, ob id dixit terminum esse iecur, quoniam conuexum ipsius, transuerso septo adnexum est: quo circa & quæcunq; supra iecur sunt, hæc eadem supra septum extãt, cor scilicet pulmo, & hæc ambiens pectus, adhucq; multo magis collum & caput. Renes verò ex altera parte, non valde à iecore distant: siti enim sunt propè venam cauam paulùlum sub iocinore, adeo vt dexter qui elatior eminet, iecur ipsum nonnunquam attingat. Quanquam autem hæc tria membra, ob propinquitatem videantur ambigere: exquisitius quàm alibi Galenus loquutus fuisse videtur, vbi iecur terminum statuit. Primo, quoniã iecur inter ambiguos tenet mediũ, renibus enim & septo interiacet. Secundo, quoniam ab eius cauo oritur porta, quæ in omnia ferè deriuatur interanea: & à parte sima oritur vena caua, quæ in ipso fit bifida, & supremis partibus vnam, alteram verò imis progerminat. Merito ergo iecur statuitur terminus: quoniam venarum partitionis est origo prima. Tertio, quoniam iecur ipsum, si exquisitius expendatur, partem habet supremis numerandam, & partem quæ cum imis statuitur: concauum enim ipsius ex imis est, conuexum verò ex supremis, vt Galenus est autor.6. Epidem.par.2.com.14. Vnde conciliator differentia.197. in inflammatione exigua cauæ partis iecoris, quæ à causa primitiua casu scilicet, aut percusione pendet (si ipso fluxionis tempore occurramus) à pede, nõ autem à brachio detrahit sanguinem. Quòd tamen autores tacuisse perhibet, quoniam rarissimus est casus. Sed fallitur tum quoniã ex casu aut percusione, gibbũ potius, quàm cauum offenderetur: tum etiam quoniam siue hoc aut illud inflammetur, vtilius semper vena dextri brachij interna, quàm vena pedis secabitur. Post hanc verò semel aut bis adhibitã sectionẽ, iecoris cauũ, lien, ventriculus, intestina, mesereũ, & omẽtum, nullibi vtilius phlebotomãtur, quàm ex venis hæmorrhoidalibus quæ ad anum sunt. Nam à vena ianitrice hæc omnia nutrimentũ assumũt: à qua rursus hæmorhoidales venæ ducuntur: ob idq; ex earum sectione, ingens his membris sequitur iuuamẽtum, & multo maius, quàm ex sectione cuiusq; alterius venæ à caua ductæ. Non sunt autem scalpelli mucrone aperiendæ, nam cum non possint vinciri, non intumescunt vt cæteræ quibus aliqua parte corporis vincula injciũtur: nec facilè sanguinis

earum

earum fluor, cum secantur cōpescitur. Quare præstat hirudines, à mucore & sordibus purgatas, ipsis venis vehementer prius fricatis admouere. Quæ vbi hæserint, earūdem caudæ forfice sunt præcidēdæ, vt sanguine per sectā caudā vacuato, ab attrahendo nō desistant. Remouendæ autē sunt cum dimidiam sanguinis partem extraxerint: reliquum enim post hirudinum detractionem, solet è plagis suaptesponte effluere. An verò in inflammatione partium supra iecur, liceat aliquando sanguinem mittere ex talo, aut poplite, dicendum est: quòd si venæ brachiorum non appareant, aut si coniecerimus partes infra iecur, esse mandantes & transmittentes, (vt si ob menstrui, aut hæmorrhoidalis sanguinis suppreßionem, angina aut pleuritis fiat) ex talo aut poplite sanguis est detrahendus: sic enim in cōtrarium vnde fluebat, agitur sanguis, & menstrua etiam cientur. Quæ omnia notauit Trallianus. Libro enim.1.cap.17. postquam in melancholia morbo, ex sanguinis copia nascenti, sanguinem abundantē ex cubito demere iußit, ita scribit. Quòd si à brachio vacuatio fieri nequit, tentandum est eam à poplite, & tali partibus moliri. Atq; hoc magis in muliebribus corporibus faciundum est: quippe menstruam purgationem prouocat. Cum autē venas cubiti non manifestas inueneris, eas quæ cōmemoratis locis subiacent, incidere tunc oportet. Nam ad affectum prædictū sanguinis vacuatio est necessaria. Nihil igitur minus iuuabis, ex quacunq; parte sanguinem detraxeris, cum etiam omnia simul vacuentur, quēadmodū diuus Hippocrates ait, cōfluxus vnus, conspiratio vna, omnia consentientia. Et lib.4 dum anginæ medetur, ad hunc modum scribit. In muliere autem venas ad talum aperui, cum ipsam mensibus nō purgari cognoscerem: atq; illinc potius ei morbi occasionē obuenire. Ac duplex ægrotanti cōmodum ex eo subsequutum est, nēpe consuetarum vacuationum admonitio, & affectus liberatio. Idem etiam in viris tentandum est, si ipsos sanguinem per venas in ano extantes, vacuare solitos didiceris. Quibus sanè verbis non explicat, an prima phlebotomia, an secunda sit ex talo facienda. Ego sanè si angina, aut pleuritis grauis esset, ob celeritatem subueniendi, primo venā brachij secarē, & deinceps talum aperirē: in leui verò, quæ non admodum vrgeret, ab ipso talo inciperem. Commune enim, ac maximū præceptum est, ei semper quod magis vrget, subueniendum prius esse. Magis autē vrgere tūc quidpiam putamus, cum maius periculum est adlaturum, aut sine quo alterū curari non potest. An verò in morbis partium iecore inferiorū, vteri, renū, vesicæ, testium, lūborum, coxendicis, atq; crurum: sanguinem liceat mittere ex brachio, an semper ex talo, aut poplite, sit vena secanda, dubium est. Vniuersale enim præceptum tradidit.6. libro Epidem. par.1. com.6. Gal. quòd in partibus quæ supra hepar sunt, è manibus: in inferioribus autem, è talo, aut poplite, sanguis sit detrahendus. Et libro de sanguinis mißione, postquā partes quasdam enarrauit, quæ ex sectione venæ cubiti iuuantur, ita scripsit. Sic quæ his inferiores sunt, illis quæ per poplites, & malleolos decurrunt. Sunt autem dictis inferiores, coxendix: vterus, vesica. Et libro.6. Aphor. com.36. quòd in morbis vesicæ, non

liceat venas manuum secare de Hippocratis mente, quoniam infra iecur locentur memoriæ mandauit. Et.13.libro Methodi, Renibus (dixit) & vesica, pudendo, & » vtero, sic habentibus, eas quæ in cruribus sunt sitæ, ac potissimum quæ circa popli- » tem sunt, sin minus eas quæ iuxta malleolũ: ac perpetuo quidẽ in omnibus eam quæ » è directo est. Cõtrariũ verò verius quibusdã videri posset. Primo, quoniã renes dixit ambiguos esse ad vtranq; vacuationẽ, lib. de sang. miss. cap. citato Galenus. Secundo, quoniã.2.lib. de arte curatiua ad Glauc. cap.2. in apostemate genu, sanguinẽ mittit ex brachio. Tertio, quoniam decimo libro de compositione medicamentorum secundum locos, capite de ischiade, in dolore coxendicis primo detrahit sanguinem ex cubito, deinde plenitudine vacuata ex pede. Paulus præterea & Aetius, dum inflammationi vteri medentur, venas cubiti prius secant, post eas verò quæ in poplitibus atque pedibus habentur. Et ratio videtur fauere, nam à principalibus membris magna ex parte fluxiones oriuntur: in ijs enim succi ad totius corporis nutritionem generantur. Ergo etiam si inferiora patiantur, eæ venæ prius sunt aperiẽdæ, quæ citius & magis principes partes exhauriũt: tales autẽ sunt quæ in cubito habentur, quarto libro acutorum, commẽtario vigesimoquarto, autore Galeno. Ijs etenim exhaustis, fluxio recta ratione cessabit. Quid in expeditione huius apparẽtis cõtradictionis sit sentiendũ, partim diximus, partim sumus dicturi. Diximus enim paulo ante (si nostri non sumus obliti) quòd si inflammatio est in parte vili, & quæ periculum non inuehat (magna præsertim existente plenitudine) ex distantissimo prius est vacuandum. Præstat enim morbus inducias simplicis reuulsionis, vt post tandem accedamus parti proximæ. Sic crure laborante (vt diximus) manus iussit vincire, decimotertio libro Methodi. Sic genu in tumorem sublato, ex brachio prius sanguinem mittit, secundo libro ad Glauconem. Sic in ischiade, brachij venam prius secat, decimo libro de compositione medicamẽtorum secundum locos. At vterus, renes, vesica, testes, nobiliores sunt partes, & inflammatæ non sic præstant inducias: ingens enim periculum promittunt, quare non licet in ipsis vti sola reuulsione, quæ sanguine misso ex brachio fit: sed propinquiorẽ venam oportet quærere in poplite, aut talo, quæ simul reuellat & euacuet plurimo inde sanguine misso. Quãuis enim sola, simplexq; reuulsio, melius fieret ex brachio: interim tamen, in inflammatione contentus sanguis computresceret, dolorem inferret, & partem labefactaret. Quare præstat vnica ex talo aut poplite sanguinis missione, humorem fluere paratum, simul & eum qui in inflammatione continetur (antequam inemendabilem in parte inferat noxam) deponere. Quòd si vires non adeo constent, vt huiuscemodi sanguinis detractionẽ copiosam tolerare queant: satius est ex brachio prius reuellere, deinceps verò ex talo vacuare. Quod sanè Galenus, aut quisquis eius libri fuit autor, in libro de renũ affectorũ dignotione, ac curatione annotauit. Scribit enim, quòd vbi valida fuerit virtus, venam quæ in poplite est aperimus, vel quæ ad malleolos: sin imbecillis, venã quæ est in cubito. Quod sanè nos, nõ modo in renũ in-

flãmatione,

matione, sed etiã vteri, vesicæ, & pudendorũ, seruandũ esse cõsulimus. Nã Galenus ex talo sanguinem mittere præcipiẽs, supposuit vires adeo esse robustas, vt per vnicam sanguinis mißionem ferre valeant euacuationem cum auersione simul. Vbi verò vires tantam nequeant ferrè vacuationem (quòd ferè nostro tempore fit, ob vires iam imminutas) tutius est cum Paulo & Aëtio, internam cubiti venam è directo sitam secare, & demum eam quæ in poplite, aut talo est. Nam per ionem si pleno existente corpore, parcam vacuationem ex pede adhibeas, humoris cursum ad vterũ, vesicam, renes, aut pudenda inuitabis: & retentrix corporis facultas, quæ suapte sponte est imbecilla, nõ retinebit humorẽ, sed vniuersa materia præceps rapietur, & partem aßiduo defluxu impetet. Nam si sanguinis detractio ex pede, menstruas purgationes mouet, & ex cubito reuellit, vt libro de sanguinis mißione, cap. 18. autor est Galenus: cur incipiente vteri inflammatione, parcam sanguinis detractionem ex talo, aut poplite, non timebimus? Cum Galenus præsertim libro. 2. de arte curatiua ad Glauconem, cap. 2. eo timore perculsus, in vteri inflammatione ex brachio qui è directo est reuellit, & ex crure deriuat per communes venas. Sunt autem Galeni verba, quæ sequuntur. "At ex positu indicatio, neque ipsa negligenda est: nam per quæ euacuare oporteat, aut quomodo, ipsa præcipuè demonstrat. Fluentium igitur humorum retractio (sic enim Hippocrates nominat) eorum autem qui iam membrum obsederunt, deriuatio medella est. Vtrunq; autem vacuationis genus, per communes venas fieri præcipit: veluti in locis muliebribus in contrarium trahes, si eas quæ in cubito sunt secueris venas, aut mammillis cucurbitas apposueris, vel manus cõcalefeceris, & fricueris, atq; alligaueris. Deriuabis autẽ, si eas quæ in poplitibus, aut talis, venas diuiseris, & cucurbitas coxis applicueris, & crura calefeceris, ac perfricueris, atq; alligaueris. Et siquidem in parte dextra locorum paßio fuerit, à dextra manu, aut crure detraxeris sanguinẽ: si verò in sinistra, à membris quæ illi in directo sunt." Circa quæ Galeni verba dubitare est, quomodo tam reuulsionem ab vtero quæ fit ex brachio, quàm deriuationem quæ ex crure obitur, per communes venas fieri dicat, si venæ iecore superiores, cum inferioribus quæ ad crura tendunt communitate carent, vt ex Galeno docuimus? Cui dicẽdum, quòd per venas communes hic non intellexit, eas quæ societatem inter se seruant, siquidem ea carent venæ brachiorum cum vteri venis: sed (quod infra repetemus) venas cõmunes interdum appellat venas magnas, quæ sanguinẽ pluribus partibus cõmunem continẽt, sicut cõtra homogicas appellat eas, quæ particulares aut priuatæ sunt, quoniam partem cui dantur solam nutriũt. Inquitq; quòd tam reuulsio, quàm deriuatio, per venas magnas, non autem per homogicas fieri debet. Hæc de indicatione à situ partis sumpta, vniuersim dicta sufficiant, vt ad alias indicationes orationem nostram conuertamus.

Ex plenitudine vasorum totius corporis, aut paucitate materiæ in ipsis redundantis, indicatione sumpta: diuersam venã deligẽdam esse diximus. Nam in magna

plenitudine, ex distantissimo maximeque contrario est vacuandum: tunc enim verisimile est, ex vniuerso corpore sanguinem in partem ægram confluere. Si minor plenitudo sit, vicinior vena est tundenda: nam tunc ex vicinis partibus, atque è directo, fluxionem potius oriri par est. Si verò admodum pauca materia in toto redundet, ex ipsamet parte plena & inflammata, scarificatione, cucurbitula, aut calido atque digerente fomento, vacuare oportet. Nam si totius corporis plenitudine laboranti, pleuritis læua in parte fiat: verisimile est, ab vniuerso corpore in partem inflammatam, humorem decurrere. Te enim percontor, si ante pleuritidem, signa affuerunt vniuersalis plenitudinis, venarum tumor, oculorum rubor, dorsi, ac totius corporis tensio, atque grauitas sensata: antecessitque causa vniuersi corporis sanguinem commouens. (sol inquam, ira, labor, aut balneum:) non ne tunc membra omnia commota, & sarcinam deponere cupientia, huc atque illuc sanguinem impellũt, vincuntque fortiora, & in debiliora deponunt? Siquidem dextrum latus est imbecillius, in eum fit dicubitus: in læuum verò si sinistrum: ita vt verè dicere possis, vnũ latus in alterum exonerari: alioqui duplex, non vnica semper fieret pleuritis. Reuulsionis autem natura est, in eãdem partem trahere à qua fluere incœpit, ab aduerso ergo latere, commodissimè quantum ad hanc indicationẽ attinet, prima sanguinis detractio fiet. Siue enim à brachio, siue à pede eiusdẽ lateris, materiã reuoces: periculũ est ne obiter in ægrã partẽ incidat. Cuius omnino securus fies periculi, si ad diuersum latus retraxeris: in eum enim haud difficulter, etiam qui in altero latere sanguis redundat, illabetur à reuulsorio remedio inuitatus: & qui per venam cauã discurrit, cum ad eiusdem venæ bifurcationem quæ in iugulo est peruenit, si ad sinistrum latus tendere solebat, facillimè in dextrum illabetur, à venæ in dextro brachio sectione vocatus. Vnica autem ratione sola, à dicto periculo securus fies (omnium quotquot hanc rem tractarunt sententia) eiusdem lateris venam tundens: si plurimum scilicet sanguinis semel vacues, ita vt vniuersam plenitudinẽ demas: ne quid restet amplius fluxioni paratũ, & in inflãmatione contentũ sanguinem pariter abstrahas. Huiusmodi enim fœlicissima esset vacuatio, & quæ citissimè reuelleret, & euacuaret, ac morbum penè extirparet. De qua loquutum fuisse Hippocratem, atque Galenum. 2. acut. sent. 10. & 4. acut. sent. 73. & 74. ad sanguinis vsque mutationem ex eodem latere vacuantes, non dubito. At verò cum nostra ætas non adeo frequenter ferat largissimas sanguinis detractiones, quales antiqui ferebant, vt capite vigesimoquarto huius tractionis diximus: rarius fit vt sanguinis eam permutationem expectare queamus, vt expectabant antiqui. Offerent sese tibi robustissimi quidam homines, quos nostra ætas interdum fert, in quibus periculum tutò facies, & citò persanabis eosdẽ. Non paucos tamen offendes, qui largissimæ vacuationi non sufficiant, sine graui discrimine: in quibus aut mors intempestiua, aut (quod cauit Aëtius, & nos antecto capite monuimus) pro pleuritide, pulmonia ob imbecillitatem succedat. At quid incommodi sequi remur per-

contas

contaberis, si ex eodem latere sanguis in corpore pleno parcius detrahatur? tibi responsum esse volo. Primo, quòd humor ex parca sanguinis detractione agitatur, & fluxilis redditur. Secundo, quòd cum non vacuetur plenitudo, ex incœpta euacuatione inuitatur, & in ipsum latus adducitur. Nec valet si dicas, aut non trahi prorsus, cum Celso dicente, quòd eatenus sequitur, quatenus educitur, quare si non amplius vacuatur, ne venit quidem: aut quòd trahitur ad brachium, non ad pleuram, inter quæ est sufficiens distãtia. Non valet (inquã) nam si venæ sectio, non habet vim vocãdi ad se, vt quid in præcautione à futuro malo, non licet sanguinem mittere ex parte vicina, aut saltem ex non distantissima? Vt quid præterea in mensibus detẽtis, iterata detractione sanguinis ex talo vtimur, vt eosdẽ suppressos moueamus? Vt quid naturam assuescere, in partẽ à qua fit detractio docent autores? Ab ipsa præterea parte cur non vacuamus à morbi initio, si eatenus tantum trahitur sanguis, quatenus educitur? Quòd verò ad venam brachij trahi, non autẽ ad pleuram dicunt alij, ridiculum est. Primo, quoniam ea vena, non est adeo capax, vt vniuersam plenitudinem capiat. Secundo, quoniam cum magnam societatem ea vena habeat cum pleura inflammata, facilè se sanguis ex ea dabit in præcipitium: qua enim facilitate, ex inflãmatione sanguinem vacuat, eadem in ipsa abundantẽ impartietur parti inflammatæ. Quin facilius multò erit, à superioribus partibus grauari inferiores: quàm humorem suaptesponte grauem, sursum auertere. Responsio verò Brisoti, quid longinquius (inquit) quàm extra corpus ducere, insulsa est: & miror sanè quòd quibusdã doctis placuerit. Nam ea ratione, sectio etiam in ipsa parte inflammata, traheret ad longissimum. Quare (quantum ad hanc attinet indicationem) cum ægris bene agi existimo, si plenitudo subsit ingens, vires autem non adeo constent vt plenam vacuationem simultaneã tolerare queant: aut alia fortè adsint quæ minorem sanguinis copiam detrahendam fore suadeant (de quibus cap. 23. egimus) si ab interna vena aduersi lateris in pleuritide sanguinem parcius mittamus, deinceps verò ad comparem eiusdem lateris in quo inflammatio sedet, venam accedamus. Nisi doloris vehementia (quæ frequentius solet adesse) contrarium faciendum esse suadeat: tunc enim ab eodem incipiemus parcius detrahentes, donec doloris vehementiam sedauerimus: & rursus ad aduersum (ex quo fluxionis originem esse coniectauimus) properandum erit: ne iterum fluxio maiori fortè impetu, in partẽ quæ affici cœpit feratur, & irruat. Galeni hac in parte, vtilissimum præceptum semper obseruantes. 6. Epid. par. 2. com. 8. vbi nõ esse insistẽdum toto fluxionis tẽpore in reuulsorijs remedijs, sed interim interponendũ esse mediũ tẽpus vacuationi noxij humoris in parte contenti cõsulit: ne humor in mẽbro diutius remanẽs, ipsum cõtristet, tũ multitudine distendens, tum qualitate discrucians. Fit nanq; ex huius consilij obseruatione, vt fluxio cesset tũ ad suã originẽ retracta, tũ sedatis dolore, ac calore partis, quæ fluxionis non leues causæ sunt.

Ex morbi quoq; magnitudine, atq; symptomatis vehementia, aut lenitate,

diuersa vena secatur, tum in pleuritide, tum etiam in quauis altera inflammatione. Si enim morbus atque dolor leuis sit, parumque vrgeat: negocium totum naturæ, & leuioribus remedijs, committit in pleuritide Galenus. 6. libro Epidemiarum, parte. 3. comment. vltimo. Si verò ingens sit & vrgeat plurimum, citißimè reuellere, ac euacuare conuenit, ex proxima aliqua vena. Quod in acuta pleuritide fecit Hippocrates 2. libro de victu acutorum, comment. 10. Et in angina lethali, quæ breui strangulat, & non præstat inducias diuertendi, primo die secat Trallianus venas linguæ subiectas. Et vniuersim in sæuis doloribus, proximum ventrem exhaurire, & sanguinis ventrem rescindere, iussit Hippocrates. 6. lib. Epidemiarum, par. 6. commen. 5. Sed iam hic plures, qui de Galeno bene mereri se prædicant, auribus (quod aiunt) teneo: ob id enim tradũt nunquam licere ab aduerso latere sanguinem in pleuritide detrahere: quoniam (inquiunt) omnis pleuritis plus vrget, quàm vt præstet inducias simplici reuulsioni: ob idq; simul reuellunt, vacuãt, & deriuant, ex eodem latere. Nos verò locum Galeni, è. 6. libro Epidem. par. 3. comment. vltimo, indicauimus nuper, in quo pleuritides tam simplices memorat, vt nec ad sanguinem mittendum nos cogant. Et erunt necessariò inter has leuißimas, & grauißimas illas quas pingunt, mediæ quædam pleuritides, quæ sanguinis mißionem poscant, & ad citißimam deriuationem non cogant. Ne verò quispiam eum Galeni locum me finxisse putet, neue eum hic desideret, ipsißima Galeni verba subiungam, quæ sic habent. Id mihi vlterius animaduertere contingit, cum librũ de Humoribus explanarem. Inter explanandum enim quendam ægrotum intuitus sum, qui me vt sanguineo sputo vexatus accersiuit: sed cruenta ob lateris affectum expuebat. Sputum igitur ego conspiciens, ipsum interrogaui num aliquem dolorem in latere sentiret? ipse verò exiguum se dolorẽ percipere fassus est: talis autem erat eius habitus, atq; vires, vt si sanguinem expuisset, quoniam morbi magnitudo vrgeret, ad secandæ venæ auxilium accedere ausus essem. Sed cum morbus lateralis mitis admodum foret, necesse non fuit, ideo neque id genus remedij adhibuimus: atq; euidenter hominem hunc lateris morbo laborare cognouimus, & alijs huic morbo conuenientibus remedijs, citra venæ sectionem subleuatus est. Mitißimi enim illi sunt, in quibus cruenta sputa eijciuntur. Hæc Galenus. E quibus fortè, persuasus Rasius libro diuisionum, in pleuritide sanguinea, ex brachio opposito sanguinem detrahit primo, post tertia die, ex eodem: in biliosa verò, ab ipso morbi initio sanguinẽ mittit ex eodem brachio: quoniã vt sanguineæ sunt mitiores, ita biliosæ sæuiores. Præstat autem morbus mitis inducias diuertẽdi: sæuus verò cogit symptomatis lenitionem accelerare. Si enim in pleuritide biliosa, quæ lateris dolorẽ ingentẽ infert, statim ab initio eiusdem lateris vena interna non secetur: dolor ipse non lenietur, & facultas præ doloris vehementia prosternetur, phlegmoneq; augebitur: quoniam dolor est de maxime trahentibus, ac prosternentibus virtutem. Quanquam ergo sit præceptum in humore fluente, trahere ad distãtißimũ: intercedunt tñ quãdoq; aliæ

indi-

indicationes suadentes minorem distantiam: ob quas eligitur modica, non extrema. Inter quas est una eaq́ maxima, in angina strangulatio, & in pleuritide doloris vehementia: in quibus magis intendimus strangulationem impedire, & dolorem leuare, quàm humorem auertere. Hæc autem commodius facit, sectio ex propinquo, & è directo partis affectæ, quàm ex longiori, & diuerso. Atq́ hoc Galenum voluisse credo, 13. lib. Methodi, cum dixit, Ad partes quæ maximè longinquæ sint, semper reuulsionem facies: æstimata tū phlegmones magnitudine, tum corporis totius statu. Phlegmonis enim magnitudo, & vrgētia propinquius accedere: paruitas verò recedere longius suadent. Phlegmonis autem magnitudo, tripliciter intelligatur, iuxta ipsius Galeni doctrinam. 4. libro Methodi post medium, nempe vel propter afflictæ partis præstantiā, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quòd sunt cacoëthæ. Nam externorum membrorū inflāmatio, cum minus vrgeat quàm ea quæ intus habetur, non poscit tantam propinquitatem: quæ verò partes internas, ac nobiliores obsidet, vrget maximè, & ad citam deriuationem nos cogit. Quare in inflā matione externa thoracis, aut musculorum intercostalium, aut brachij, aut humeri, non dubitarem ex altero brachio sanguinem prius detrahere. Vnde Celsus libro. 2. cap. 10 si quod in humero vitium est, ex altero brachio sanguinem detrahit. Et. 13. libro Methodi, vno crurum male habente, reliquum scarificat Galenus. An verò exquisita pleuritis (quæ in membrana costas subcingente fit) debeat inter internos, an inter externos morbos numerari, non vsq́ adeo constat. Videtur enim ex internis, quoniam intra costas continetur, & intus per tußim commodam habet expurgationem. Videtur quoq; ex externis, quoniam pleura costis alligata est, interna membra intus suspensa continens: perinde atq́ abdomen continet iecur, lienem, intestina, & ventriculū, quæ intus in corpore, veluti pendētia sunt. Sicut ergo abdomē inter externa connumeratur, ita & pleura, quæ non est profundior abdomine, sed in eiusdem directo. Abdomen verò, inter externa numerari, docuit Gal. 6. Apho. com. 7. vbi enarrans Hippocratis sententiam (dolores ventris sublimes leuiores, qui verò non sublimes fortiores) ita scribit. Sublimes nunc intelligendi sunt, non secundum longitudinem corporis, sed profunditatem. Interstinguntur autem hi, in locis ad ventrem attinentibus, interiore abdominis membrana: adeo vt quicunq; supra hoc fiunt, sublimes vocentur: qui verò infra, hoc est in ipsis intestinis, atque ventriculo, non sublimes dicantur. Liquet autem, quòd tales rectè dixit esse fortiores. Quare dicendum videtur, quòd vera pleuritis inter externos & internos morbos ambigit: nec enim adeo est grauis vt pulmonia, nec tam leuis vt cutis, aut intercostalium, vel externorum musculorum inflammatio. Quo fit, vt ratione magnitudinis morbi ex partis præstantia sumptæ, non magis vnum quàm alterum latus in pleuritide ferire debeas: quoniam pleura, nec est pars prorsus interna, nec valde nobilis, nec actionem aliquam exhibet admodum necessariam. Si verò duæ aliæ rationes magnitudinis accedant, scilicet quòd

inflammatio sit ingens, aut maligna, doloremq́, & febrem, & alia symptomata, afferat angustiosa: illico ex vena dextri brachij interna, sanguis est copiosè detrahendus. Siq́ dolor sit adeo grauis vt vires dissoluat, qui nec ex internæ sectionibus sedetur, nec moram concedat procrastinãdi alia remedia: cucurbitula scarificata ipsi lateri affecto est inter venæ sectiones interponenda, vt proximo ventre euacuato, dolor quadantenus sedetur, ex Hippoc. consilio, 6. Epidem. par. 6. sent. 5. & rursus eiusdem lateris interna est secãda, iterumq́ si dolor postulat cucurbitula est affigenda, vt inter retrahentia auxilia partis ipsius euacuationem interponamus, iuxta Gal. consiliũ. 6. Epi. par. 2. com. 8. Sed insultat argẽterius ad hũc modũ, Si proximæ venæ sectio succurrere potest vrgentißimis doloribus, & partium principiũ inflammationibus: cur etiam in leuioribus affectibus, & partium ignobilium inflãmationibus non opitulabitur? cur sinemus ignobiliores partes diu vexari, & leues morbos diutius protrahi: si ad medici præsertim officium attinet, citò, tutò, & iucundè mederi, vt scribit Galenus lib. 13 Methodi? Qua insuper ratione in leuioribus affectibus & fluxionibus, præcipiemus ad distãtißima reuellere? quandoquidẽ Gal. 4. Methodi ante finem solam deriuationẽ sufficere dixit, vbi leuiter fluunt humores, vel inueterata sunt mala: maximas verò reuulsiones (quales sunt, quæ ad distantißima fiunt) tunc necessariò adhibẽdas fore præcepit, quãdo vehemẽs est impetus, & motus humorum. In genu præterea inflammatione, ac fluxione (quæ non leuis, sed asperrima esse solet) sanguinem mittit ex cubito Gal. 2. lib. de arte curatiua ad Glauc. non pẽdet igitur propinquitas venæ secandæ, ex grauitate affectus & symptomatum: nec distantia ex leuitate: sed quia fluxioni semper est vna eademq́ ratione renitendum, siue grauis, siue leuis, sit affectio: Quibus tamen respondendum est, quòd vbi ingens est dolor, sanguis è proximo ventre debet hauriri, vt dolor prius sedetur: tum ne vires conficiat, tum etiam quoniam dolor est validũ attrahens: qui ergo à doloris lenitione orditur, doloris ipsius causam prius subtrahit, & rectè procedit: maius enim tunc fit iuuamẽtum (scilicet lenitio doloris, & virtutis tutela) quàm sequatur nocumentum ex tractu materierum, quod aliquatenus impeditur, reuellẽtibus ad partes valde distantes adhibendis. Vbi verò dolor leuis est, si proximam venam incidamus, non operamur ex arte: sed incidimus in periculum tractus humorum, exiguo, aut nullo accedente iuuamento. Sic in angina strangulãte venas aperimus sub lingua prius: quoniam quãuis melius, securius, & magis ex arte factũ esset, si cephalicæ sectiones præmitteremus: interim tamen strãgularetur æger. Sic in pleuritide præ dolore nos conficiente, & inflãmationem valde augente, cucurbitulam scarificatam lateri apponimus, & post reuellimus. Sic. 6. libro Epidem. par. 2. sent. 8. ita scribit Hippocrates. Deriuare, cedentem retrahere, renitentem cedere. Per quæ tria verba, trium seriatim, & ordine quodam, in vehementibus doloribus à nobis agendorum, nos voluit qua solet breuitate admonere. Primo, quòd deriuemus ad proxima, materiam in parte inflammata contentam, vt

dolor

dolor leniatur. Secundo, vt statim retrahamus materiam quæ cedit tractioni, ob sectionem factam in parte propinqua. Tertio, vt materiam in inflammatione residuam (quæ nec deriuari per proxima, nec transferri in longinqua potuit) concedamus naturæ resolueñ, aut per sputum (verbi gratia) aut per insensilem resolutionẽ. Sic Galenus. 2. libro de ratione victus in morbis acutis, com. 10. Ob acutiem morborum partium inflammatarum thoracis, venam internam affecti lateris scindit, quoniam communi & cephalica est propinquior, in hæc verba. Nos verò partem eam quæ phlegmone obsidetur, tũ celeriter, tum quàm cæteras partes magis, in acutis præsertim morbis vacuare contendimus. Quod sanè interna cubiti vena facit, multoq́ magis vbi sanguinis redũdãtia ad superiora vergere videatur, aut superiores thoracis partes affectæ sint. Quæ cum argenterius ignorauerit, malè Galenum erroris insimulat, & iuuenibus imponit, vt vtilissimam & valde necessariam curandi rationem, ex vehementia, aut lenitate morbi & symptomatum, hac in parte desumptam, negligant. Vbi enim mors, aut casus virtutis, ex horum grauitate impendet, venas linguæ aperimus in angina: & cucurbitulam scarificatã admouemus, pleuriticorũ lateri, ante alias euacuationes. Sic etenim ægrũ ab orci faucibus eruimus: in quas eundem coijceremus, si in angina aut pleuritide leuioribus, ex quibus præsentaneũ periculũ non impẽdet, huiusmodi vacuationes ante totius corporis integram vacuationem tentaremus. Nec tamen ex hoc credat in leui omni malo longius nos auertendum esse præcipere: tam leuis enim interdum est pleuritis, vt sanguinis detractione non indigeat, autore Galeno. 6. lib. Epidem. par. 6. com. 5. Quo casu libro. 2. de ratione victus in acutis, comment. 1. in pleuritide: & . 6. libro Aphorismorum, com. 31. in ophthalmia fomentum tẽtat, vt digerat exiguum sanguinem: Quod tamen reijcit si statim non sedat dolorem (quanuis enim leuis sit affectus, grauior est tamen quàm vt solis localibus debeat sanari) & deriuatione per propinquam aliquam partem tunc vti docet in pleuritide, secta interna eiusdem lateris (quoniã propinquior alia non reperitur sectioni opportuna) in vteri morbis deriuatione ad vias vrinæ, & in morbis vesicæ ad vterũ, iuxta Galeni doctrinam. 4. libro Methodi ante finem: ne eum locum nostræ sententiæ aduersari credat argenterius. Nã leuis altera inflammatio, aut dolor, quæ quoniã minus vrget reuulsionẽ ad distantissima poscit, absolutè grauis est morbus, & vehementẽ fluxionem habet adiũctam: leuis autem appellatur in collatione alterius vehementissimi, qui nõ præstat inducias prius reuellendi ex distantissimo, & deinceps deriuandi ex proximo. Sunt nanq; (vt scribit Hippocrates, primo libro de morbis, nõ longæ ab initio) quædam morborum occasiones, repentinam curationem postulantes: in quibus paulò posterius non sufficiunt medici: plerią enim paulo posterius pereũt: aliæ verò quæ tardius, & per longiora internalla curari poscunt, quæ si celerius curentur, planè læduntur. In illis anteponenda est celeritas securitati, in his verò securitas, celeritati remedij.

Origo fluxionis venam secandam variat, interdum enim pars ipsa affecta, ob calorem aut dolorem, ex alijs attrahit: aliàs verò pars alia in ipsam humorem transmittit: interdũ autẽ totũ corpus in ipsam se exonerat. In prima pars ipsa affecta, in postrema latus aduersum, in media pars ea à qua fluxio oritur (si venam habet sectioni oportunam) est secanda: sin minus proxima aliqua vena est tũdenda, per quã humores ad ipsam fluxionis originem, aut ei quàm finitimam reuocentur. Sic enim exactißima fiet reuulsio, per quam fluxiones motu prorsus contrario sistũtur: quãuis in ea reuulsione amittatur rectitudo, aut communitas vasorũ. Nec obstat, quòd rectitudinem, & communitatem, seruanda esse præceperit Galenus, tam in reuulsione, quàm in deriuatione obeunda. Frequentiam enim, & non perpetuitatem, hoc præcepto significauit: quoniam scilicet fluxiones per rectum magna ex parte fiunt, & quodlibet latus suam habet dispensationem. Vbi tamen medicus nouerit, naturã in fluxionibus rectitudinem, aut communitatem violare (quantumuis rarò id fieri soleat) medicus quoq; easdem violet necessum est: vt motum contrariũ, morboso motui semper opponat, reuocetq; fluxionem eò vnde eius extitit origo. Quod quoniam non semper est obuium, sed abstrusum & sæpe latens, valde considerandum, & indagandum fore consulit Hippocrates. 6. libro Epidemiarum, par. 2. sent. 15. vbi ita scribit. Consideranda hæc, quo, & vnde, & propter quid. Et Galen. 1. libro ad Glauconem, cap. vltimo, ita scriptum reliquit. Et quidem has & alias excretiones omnes prænoscere licet, si hæc duo tantũ considerauerimus, & vnde naturæ motus agatur, & in quam partem. Nam & quæ deficiunt adiuuabimus, & quæ immoderatè feruntur coercebimus, si ista nouerimus: veluti confestim sanguinis fluxus ex splene, magnæ cucurbitæ sinistris præcordijs suppositæ facilè retrahũt: at qui ex hepate prodeunt dextris, & qui ab alijs mẽbris eadem ratione. Hinc. 2. lib. ad Glauc. cap. 2. Galenus, in genu inflammato cum corporis plenitudine, & lib. 10. de compos. medic. secundum locos, cap. 5. in ischiade sanguinea, ex brachio primum reuellit, cõmunitatem vasorum spernens: quoniam ex superis partibus in quibus humorum est officina, in imas fluxionem deriuari credit: satagitq; contrarium motum facere ad originem potius reuellendo: quàm vasorum communitatem obseruare. Quã sententiam transcripsit Paulus lib. 3. cap. 77. Sic Aëtius sermone. 2. 4. tetrab. cap. 21. de testium & scroti inflammatione agens, ita scribit. Et si inflammatio vehemens fuerit, præsertim in iuuene sanguinem multum habente, vena cubiti secanda est (si id fieri potest) sin minus tali, nam & hanc secare prodest, vbi sanguis nõ fuerit multus. Et cap. 30. in inguinis inflammatione cubiti venam secat, tantumq; sanguinis detrahit, quantum plenitudo postulat, vt ad supernam originem reuocet fluxionem infra factam. Sic Alexander Trallianus, lib. 7. cap. 1. dũ sanguinis reiectioni, per venæ sectionem in cubito mederi iusserat, ita scribit. Iuuat ipsos nihil minus, etiam ex imis corporis partibus sanguinis detractio. Noui autem ego me cum venæ cubiti in conspectum non venissent, etiam ex venis in talo sectis sanguinem demisisse,

&

" & multo magis profecisse. Non solum quoniam (vt ipse inquit Trallianus) mate-
" riæ ad longinquiores partes prouocatio, firmiorem multò reuulsionem efficit (ex ea enim ratione, semper prodesset magis) sed quoniam ex origine inferna irruere defluxiones istiusmodi (in quibus magis per tali, quàm per cubiti sectiones proficimus) recta ratione possumus coniectare. Sic experimentum ostendit, quòd multi pleuriticorum dolores, qui per sectiones internæ venæ quæ è directo est, noluerunt sedari: secta interna aduersi lateris sedantur: cum nimirum origo fluxionis ex altero erat latere: Quod quanuis raro, fit tamen interdum. Quam raritatem voluit significare Galenus. 5. lib. Aphor. com. 68. dextrum & sinistrum, inter reuulsionis differentias memorans, in hæc verba.
" Auersio autem ad contraria fit, secundum longitudi-
" nem quidem, supra & infra: secũdum latitudinem verò, hinc inde, hoc est à dextris,
" & à sinistris: secundum altitudinem verò, ante & retro. Et libro de reuulsione,
" vbi ita scribit. Atq; vt summam rem complectar, ita reuulsio efficitur: in humo-
" ribus videlicet partes superiores petentibus, ad inferiores: & contra si inferiores pe-
" tant partes, ad exteriores, & contra ad dexteram similiter partem, aut læuam: item
" in anteriorem, aut posteriorem siquid defluxerit, ad oppositas partes reuulsio facien-
" da est. Accedit & ratio, nam ex cuiuslibet venæ sectione vniuersum corpus va-
" cuatur, & venæ omnes exhauriuntur: quanquam impari id celeritate & dissimiliter contingat, vt. 2. libro acutorum, com. 10. scribit Galenus: si ergo aut à toto, aut latere aduerso, est fluxionum origo, inde reuellendum est. Nec hanc indicationem prætermittere licet, quoniã difficilè agnoscatur motus initium: licebit enim interdũ quibusdam coniecturis, & aliâs firmioribus inditijs, ipsum consequi: in quod eniten dum esse, consulunt Hippocrates & Galenus. 6. lib. Epidem. par. 2. com. 15. & 1. ad Glauc. cap. vlt. alioqui superfluus esset is labor. Nam cum vniuersum corpus (antequã in partẽ aliquam irrueret sanguis) plenum & grauatum præsensit æger, & causa quæ eam plenitudinem cõmouit, vniuersum corpus & sanguinem vndiq; commouere est apta (vt sol, ira, aut labor) tunc à toto cõfluere coniectamus: sicut ab vno laterum, si in eo solo grauitatem præsensit. A toto insuper corpore sanguis & praui vapores in caput feruntur, cum per febres acutas phrenitis fit. Et ab ipsa parte inflãmata fluxionis originẽ pendere intelligimus, si icta, vulnerata, aut calfacta fuit prius. Sicut à capite in subiectas partes humorẽ defluere existimamus, si præcessit calor dissoluẽs, aut frigus exprimẽs. Cũ ex pleuritide præterea fit perimneumonia, aut phrenitis, ex affecto latere permutatio fit. Cum mẽses cohibẽtur, aut hæmorhoides, aut antiquum vlcus manare solitum: inde progrediuntur fluxiones, eòq; sunt reuocandæ. Cum insuper secta vena quæ è directo est, & communitatem cum parte affecta seruat, non leuat aut sanat affectum, coniectandum est fluxionis originem aliubi esse positam. Quod interdum tertio die in lassitudine phlegmonosa (in qua aut in thorace, dorso, siue lumbis, aut in capite, & collo, tensio pulsansq; dolor figitur) faciendum esse docet Galenus, ad reuulsionem, & translationem fluxionis, in

suam

suam originem. Ita enim lib. 4. de sanitate tuenda non longe à fine, scriptum reliquit. Quoniam igitur in hac quæ veluti phlegmone fatigat lassitudine, vis calidi sanguinis cõgesta in corporis mole est: venæ autem sectio succos è vasis emittit, vtile est post priorem detractionem tantisper intermittere, dum aliquid eorum qui in corpore sunt humores remigret ad venas. Quod tamen quoniam commitendum nõ est, vt in his maneat, vtpote ex dimidio corruptum, sed potius plurimum eius expellatur: idcirco detractionem sanguinis etiam secundo die iteramus: aliquando verò & in tertio, vbi videlicet & reuellere, & ex alijs in alia transferre visum est conducere. Quibus verbis constat, quòd per primam sanguinis detractionẽ, succos è venis emisit Galenus. Per secundã verò, quod ad easdẽ venas per priorẽ sanguinis detractionem inanitas è corporis mole remigrauit educit. Tertiam verò non semper, sed aliquando adhibet, cum nimirum fluxio non cessat per eiusdem lateris sectiones factas: ex quo fluxionis originem aliunde (ab altero nempe latere, aut ab alio membro) nasci suspicamur. Nam non video quomodo aliter reuellere, & sanguinẽ aliorsum transferre in tertia sectione studeret. Quo casu ex altero latere, aut ex vena quæ cum origine societatem, ac propinquitatem habet, detrahendus sanguis est: vbi videlicet fluxionem quæ non restitit per priores sectiones, reuellere, & ex alijs in alia tranferre, visum est conducere. Quæ si rectè respondeat coniectura, & sanguine misso fluxio magis auertitur, dolorq́; leuari conspicitur: iam coniecturæ metas transgredimur, & scientificam firmamq́; cognitionem nacti sumus: quod eò oporteat reuocare humores (quantũuis aut rectitudo, aut communitas desit.) Cum verò fluxionis ignoratur origo, ad partes distãtissimas reducimus, nõ quidẽ ad omnes, sed ad eas quæ è directo sunt, & venã habent cõmunẽ cũ venis affectæ partis. Primo, quoniam cum fluxionis origo ignoratur, ad frequentiorem originem est recurrẽdum: quæ in eodem habetur latere. Secundo, quoniam quanuis origo prima ignoretur, necessariò & citra ignorantiam aliquam scimus, quòd per propinquas venas coniunctas cum parte affecta fluant humores. Ei ergo fluxioni, vtiliter per sectionem eiuscemodi venæ quæ coniunctionem, & rectitudinem seruat, cum venis affectæ partis medebimur. Quòd si plures vna sint venæ coniunctæ è directo sitæ, ea deligenda est, in quàm natura magis vergit, aut quia turgidior est, aut quia pars in quam ipsa inseritur, aut sibi proxima, grauior redditur, condoletq́; magis parti affectæ. Ob id enim condolet magis, & grauitatem sentit, quoniam per eam magis exonerari studet natura, & eo vergit, ac viam remedio parat, & indicat. Quod voluit conceptis verbis significare Gal. 2. lib. de ratione victus in morbis acutis, com. 10. in hæc verba. Pro eorum qui inflammationem pariunt humorũ vergentia, inclinationeq́;, vacuationes facit Hippocrates. Nempe quod dicitur, quò natura vergit per loca conferentia eò ducere, id verissimum existit. Contingit autem interdum id ob differentiam partium eius quæ costas succingit membranæ. Nempe superiores ipsius partes cum inflammantur, ad humerum, brachiumq́;, & mammam, condolentiam

" tiam extendunt: inferiores verò ad septum transuersum, & hypochondrium. Cum
" igitur superiorum condolentia signum fecerit, venam secare in cubito eam oportet,
" quæ sanguinem ab affecta parte, & magis, & velocius, tum reuellere, tum vacua-
" re possit. Verum si partibus infernis affectus consenserit, purgatione vacuare ex-
" pedit. Rectè autem grauitatem circa brachium esse, & non dolorem dixit: nempe
" quòd hoc in loco sanguis magis aceruetur, repatq́, signum est grauitas quæ ex mul-
" titudine fit. Tensiones autem & in sola affectus participatione fieri consueuerũt:
" cum videlicet partes ijs quæ inflammantur attiguæ, citra sanguinis redundantiam
" tenduntur. Sexto etiam libro Aphorism. comment. 22. in doloribus qui ex dorso
" ad cubitum descendunt, ex cubito in quem vergunt sanguinem detrahit, eumq́ locũ
opportunum tunc esse decernit.

Aetas præterea morbi, venam secãdam variat. Si futurus est morbus in parte aliqua, ex distantissimo (vt nuper diximus) sanguis est educendus. Si in partem iam irruit sanguis, & non manet ipse in parte, sed extra ducitur, vt in hæmorragia quauis ex distantissimo etiam oportet vacuare. Quoniam cum non manet in parte, nulla fluxi habetur ratio. Si verò in parte maneat phlegmonem efficiens, habenda ab initio est cura fluxi, fluentis atq; fluxuri. Toto tempore principij, quo pars impletur sanguinolenta substantia, distantior vena secatur: quàm in augmento inflammationis, in quo (vt autor est Galenus, libro de totius morbi temporibus) influxus cessauit. In augmento verò, propinquior vena est cædenda: & adhuc propinquior in statu: in declinatione autẽ, ex ipsa parte licet detrahere. Clariorisq́ doctrinæ gratia in tria tẽpora particularẽ plenitudinem partimur: Primum cum nondum in parte est plenitudo aliqua insignis, sed aut timetur, aut adeo exigua cœpit fluxio, vt nulla adhuc plenitudinis in parte inditia adsint. Vltimum vbi fluxio cessauit, & humor in particula quam phlegmone prehendit, vehementer est impactus. Mediũ verò tempus ex ambobus constat: in quo tam fluxio ipsa, quàm quod fluxum est, negocium facessit. Primum tempus distantissimum locum requirit, ex Hippoc. 1. lib. de natura humana, sent. 9. & Gal. lib. de sanguinis missione, cap. 19. Vltimum ex ipsa parte affecta vacuari postulat. Medium verò, medium locum poscit, magis aut minus distantem, pro ratione extremi ad quod accedit magis. Quod voluit Gal. 13.
" lib. Methodi in principio, vbi ita scribit. Phlegmones verò quæ in generatione ad-
" huc est, duplex indicatio est, veluti in reliquis morbis omnibus quicunq́ in gignen-
" do adhuc sunt, nec dum absolutionem sunt nacti ostendimus. Nam quod eorum ge-
" neratum iam est, id medicæ artis parti quæ morbos curat subijcitur: quod in ge-
" neratione adhuc est, parti quæ futurum morbum præcauet. Atq́ idcirco diximus,
" non simplicem, sed compositam esse, totam de ijs ægritudinibus quæ in generatione
" adhuc sunt medentis solicitudinem: ex ea scilicet quæ prouidet, & ea quæ curat. Si-
" cuti etiam si omnino phlegmone laborare adhuc non cœperit, sed tamen appareat
" iam subesse in corpore genus aliquod eorum quæ phlegmonem excitare possint: in

talibus quoq; omnibus sola prouisio indicatur. Hinc tertio libro simpliciũ, cap. 10. Galenus, penes tempora inflammationis vario vtitur medicamento: in principio merè repercutiente: in declinatione digerente: in medijs verò temporibus composito ex repercutiente & digerente: vincente tamen in augmento adstrictione, & in statu dissolutione. Sed cur si in augmento inflammationis, sanguinis cessauit influxus (vt libro de totius morbi temporibus Galenus est autor) non licebit ex ipsa parte inflãmata sanguinẽ vacuare, & mero digerente vti? frustra enim fluxionẽ aut ex distãtiori vena misso sanguine, aut repercutiente medicamẽto imposito, inhibere tẽtabis si nihil iam fluat. Cui sanè respondendũ est, quòd fluxio momẽtanea cessauit in augmento, non tamen adeo vt nihil influat. Quin ad principium quasi in orbem multotiens redit inflammatio, quæ erat in augmento, & statu, impetu sanguinis de nouo redito concitatiori. Quod in pulmonis vlceribus inflammatis, ob tussim contingere docuit Galenus. 5. lib. Methodi. Tanti autem habendus semper est timor, & præuisio ne humor fluat, vt nec in declinatione inflammationis, in qua mera discutiẽtia diximus esse oportuna, liceat nisi rarò (vbi scilicet induratũ quidpiam de inflammatione relinquitur) mero vti discutiente: sed misto cum adstringente, ob repercussum obeundum, & partis robur vsq; ad perfectam curationem seruãdum. Quod apertis verbis voluit Galenus. 6. lib. de compositione medicamentorũ secundum locos. cap. 1. vbi in hunc modum scribit. Quemadmodum enim in principio cõmoda sunt pharmaca id quod influit repellentia: sic post principium vsque ad finem, pharmaco opus est ex vtrisq; misto: repellente videlicet, & discutiente facultate prædito. Ac primo quidem tempore adstringens præcellere oportet: ad finem verò discutiens: interposito verò tempore æquales vtrorumq; partes esse conuenit. Quando verò velut induratum quidam de inflammatione relinquitur, penitus non conuenit adstringens, ad discussoriũ admiscere ἐὰν κεκενωμένον εἴη τὸ σύμπαν σῶμα *idest, si vacuatum sit totum corpus. Nam si plenum sit, adstringens est miscendum discutienti, quantuncunq; obduruerit inflammatio: ne plenitudo caloris discutientis vi, ad partem trahatur induratam. Lectio autem Latina, quæ habet nisi prius totũ corpus sit euacuatũ, falsa est: nã corpore præeuacuato, minus cõuenit adstringens ad discussorium admiscere. Quare is quem diximus, legitimus est Galeni eò loci sensus. Quod sanè etiam in sanguine ex ipsa parte inflammata vacuando, obseruare oportet: non enim in cuiusuis inflammationis declinatione, cucurbitula, & scarificatione vti debes, ne fortè inflammationem iterum accersas, atq; ad principium reuoces. Et ob id Galenus. 2. lib. ad Glauc. impacto humori, & partẽ obsidenti, deriuationem consulit: quæ non ex ipsa parte, sed ex proxima exercetur. Quòd ita faciendum esse monemus, aut quotiens fluxio aliqua, ex partis euacuatione reuerti timetur: aut quotiens pars ipsa affecta non permittit secari, siue ob sui nobilitatem vt oculus, siue quia vena caret: in cuius defectu ad proximam confugimus. Cucurbitula autem, & scarificatione, & prorsus discutientibus, tunc tantum*

vtemur,

vtemur, cum velut induratum quidam, & dissolutioni renitens, de inflammatione relinquitur, & vniuersum corpus prius est vacuatum. Quo sensu intelligendus est Galenus.13. Methodi, cum ita scripsit. Sed si sanguis in particula quàm phlegmone prehendit, vehementer est impactus, non est amplius repercutientibus vtendum: sed tum digerere est tempestiuum.

Ex sanguinis vacuandi specie, & consistentia, differentes interdum secantur venæ: siquidē mediocris est sanguis, & ex quatuor humoribus æquabiliter cōcreuit, aut sola sanguinea substātia in eo abundat, aut si biliosus sit ac leuis: ex basilica dextra (quæ iecur & sublimes partes commodissimè exhaurit) vtilissimè educitur. Si pituitosus, crassus, ac viscidus, ex poplite: ob humoris grauitatem, & quoniam eò magis vergit, ob partium infernarum naturam pituitosiorem. Si melancholicus, non inutiliter elicitur ex pede, aut poplite: vtilius verò, ex sinistra basilica, quoniā lienem promptius exhaurit: & quoniam cū succo melancholico desit tenacitas, facilius sursum adducitur, quàm pituita. Ex sinistra quoq; basilica, sanguis vaporosus vtiliter profluit, ac euaporat, vt autor est Auicenna.11.3.tract.1.cap.6. fortè quoniam sinister cordis venter, vaporosior est. Quibus sanguis tenuis & frigidus coaceruari solet (vt candidissimis quibusdam mulieribus) scarificationes maximè prosunt, secta verò vena obest. Contra nigrioribus (quæ crassiorem & magis melancholicum sanguinem congregant) venæ sectiones sunt vtiles: noxiæ verò scarificationes, quoniam sanguinis turbulentiam, & crassitudinem, educere nequeunt: vt libro de sanguinis missione, cap.11. Galenus est autor.

Virtus quoq; validior, aut imbecillior, hanc aut illam venam deligere facit: nam imbecilla virtus, non tolerat amplæ venæ sectionem, ob spirituum & calidi innati euaporationem. Hinc fit vt venam iecorariam, dextram, aut sinistram, frequens secet cōmunis medicorum praxis, postquam febres diutius protraxere: quo iam tempore imbecilla facultas, sine discrimine non ferret amplioris venæ quæ in cubito habetur sectionem. In pleuritide præterea, aut cuiusuis partis nobilis inflammatione, si virtus maximè constat, vna sanguinis detractione reuellimus ac euacuamus: si tantum scilicet valeat, vt toleret totius plenitudinis depositionem, & materiæ in parte inflammata contentæ vacuationem vnà fieri. Ad hanc verò simultaneam euacuationem faciendam, eligimus venam in eodem latere, quæ societatem habeat cum venis quæ nutriunt ipsam partem inflammatam. Ea enim vena, ex caua, & vniuerso corpore, plenitudinem demit: & societatis ratione, inflammatam partem priuatim exinanit. Si verò virtus exigua sit cum ingenti plenitudine, illa duo simul nequeunt exequi, sed vnum quodq; seorsum: quare prius oportet reuellere, ex contrario latere pauco sanguine misso: nam multi sanguinis detractionē non tolerat virtus imbecillis. Paucum autem ex eodem latere, cum tanta plenitudine mitti non debere, ob periculum vocandi reliquum sanguinem ad affectum latus, iam diximus. Cohibito verò iam materiæ cursu, atq; in alterum latus vocato, ex eiusdem

lateris interna vena, quod partem inflammatam obsidet, pro ratione virtutis euacuamus.

AEtas quoq; pueritiæ, & habitus corporis mollis, laxus, & prompta corporis exolutio, ex ampla vena sanguinem mitti impediunt magis. Maius enim in ipsis fit spirituũ, et natiui caloris dispendiũ: quàm huiusmodi ætas, aut habitus, ferre queãt. Vnde laudandæ magis sunt in pueris, ac mollibus, scarificationes: quàm venarũ amplarum sectiones. Fieri autem possunt scarificationes, sublimes, profundæ, aut mediæ, pro ratione plenitudinis, & virtutis, vt constat ex Galeno. 2. de arte curatiua ad Glauconem, cap. 7.

De vena ergo tum in singulis morbis, tum in pleuritide, & quauis alia interna inflammatione secanda, satis superq; diximus. Quòd nimirum eiusdem lateris vena interna, sit ipsis maximè idonea, nisi alia accedant quæ aut latus, aut venam peruertere cogant: vt si fluxionis origo aliubi posita sit, aut si ingens plenitudo cum virium imbecillitate iungatur: Ob vires enim imbecillas, integra vacuatio vnà fieri nequit. Nam non nisi parcam tolerat virtus, per eam verò plenitudo ad latus affectũ necessariò inuitabitur. Quid enim sequi putas, vbi virtus tres tantũ sanguinis vncias sibi detrahi patitur, aut in corpore admodũ pleno, aut vbi fluxionis origo in aduerso est latere: si ex eiusdem lateris vena interna detrahas ipsas? non ne vniuersi corporis sanguinem, in venam sectam sibiq; coniuges alteras deriuabis? Ego sanè aut venæ sectioni non inesse vim vocandi ad se, nec reuellendi ab alio: aut necem ad huiusmodi sanguinis detractionem, magna ex parte sequi statuo. Vena ergo interna tum temporis in contrario latere est ferienda, vt fluxio ad suam reuocetur originem, & furtim vniuersi corporis plenitudo deponatur, atq; ad fluxionis originem reuocetur. Quod maximè esse faciendum supra diximus, vbi plenitudini, & viriũ imbecillitati, doloris vehementia non fuerit coniuncta. Sunt ergo omnia inuicem libranda, expendendumq; quantam vim habeant indicantia, impedientia, & contraindicantia, vt de hac aut illa vena eligenda deliberes. Nam vbi nihil impedit, ex eiusdem lateris vena interna, ad coloris in sanguine mutationem detrahere cõuenit. Vbi verò virtus impedit integram vacuationem vnà fieri, aut eadem die semel, aut etiam bis repetere: contrarium latus tundere magis conducit. Doloris vehementia partis indicationem auget, magis enim sedat vena interna secta in eodẽ latere, quàm in contrario. Doloris remißio minorem partis curam poscit, & leui indicatione contraria vincitur. In horum examine laborandũ medicis indefessè est: nec enim omnibus vna forma est vtilis, sed cuiq; sua: nec facilè est in pugna contraindicantiũ, vnius cuiusq; vim rectè æstimare. Quem laborem nostri temporis medici magna ex parte subire recusantes, nihil horum æstimandum memorant: sed internam quocunq; euentu eiusdem lateris venam secant, ac si partis indicatio non posset ab alijs euerti: tum vt aliunde ac ipsa poscit secemus, tum etiam vt venam prorsus nõ tundamus. Quod non sine ingenti studiosorum fructu docuimus.

Quibus affectibus, & cur, tantum prosit sectio venarum, quas saluatellas vocant.
CAP. XXIX.

VEnæ sectionem secundum rectum, factam inter minimum digitũ & annularẽ, post sectiones venæ internæ cubiti, in morbis iecoris & lienis, & in febribus quæ protrahuntur, commendat plurium seculorum experientia: quæ in hodiernum vsq; diem durat. Galenus libro de sanguinis mißione, cap.14. ita scribit. Sic affecto liene, æquè adiuuerit circa medium digitum sinistræ manus incisa vena, atq; si internam cubiti secueris. Paulus libro.6.cap.40.in fine, hæc habet. In sinistra quidem manu cum lien malè habet, venam quæ inter paruum, & annularem digitum porrigitur, præcipuè incidemus: cum iecur affligitur, in dextra. Nam extremarum partium inanitio è longinquo magis facta, efficaciorem molitur reuulsionem. Trallianus verò libro.8.cap.10.dum lieni inflammato medetur, ita scribit. Sin autem ætas, aut vires, non prohibeant, venam brachij sinistri interiorem secabis: si ea non appareat, media ferienda est: si ne ipsa quidem in conspectum proueniat, humeraria incidenda est: si nec ipsa quoque conspiciatur, ea quæ minimo digito vicina est aperiri debet. Et si verò hinc minus sanguinis euacuetur, tamen quantulacunque inde tẽtata inanitio, præcipuum lieni ad sanitatem adiumẽtum est. Quibus conuincitur, errare eos, & aduersus experimentum pugnare, qui harum venarum sectiones improbãt: quiq; ob id iuuare tradũt, quòd cum medici parci fuerint in detrahendo sanguinem ex cubito, postea ex manu in calidam mersa copiosius detrahunt. Quod autem (inquiunt) in quãtitate aut occasione est, nõ debet adscribi venæ scisioni. Contra verò Trallianus statuit, quòd etiam si ex his venis minus sanguinis euacuetur, quantulacunque inde tentata inanitio, præcipuum ad sanitatem adiumentum affert. Paulus etiã non ad quantitatem, sed ad maiorem reuulsionem refert. Nec valet si instes, quòd ob maiorem reuulsionem, initio potius quàm fine morborum, debuissent huiusmodi sectiones adhiberi, & adiumentum afferre. Nõ valet (inquam) nam vena ea, exigua est ad vberem atque copiosum sanguinẽ effundendum: quare ex venis cubiti prius est vniuersum corpus vacuandum, & inaniendum: eo enim vacuato, natura deonerata potens redditur, in manum quod residuum humoris est trãsmittere, à reuulsorio remedio (sectione nempe saluatellæ) inuitata. Primo, quoniam natura exonerata, quod residuũ est facilius debellabit, inq; partem corporis extremã, & longè dißitã transmittet. Secundo, quoniam vt in visceribus viget coctrix, ita in extremis vis attratrix vigeat par est: nutrienda enim sunt extrema, ex alimẽto è lõginquo attrahẽdo. Si ergo extremæ partes vena secta inaniantur, potentius attrahent: & iecur atq; lien iam exonerata, ad ipsas quod sibi praui humoris residuum est, transmittere studebũt. Quæ transmißio tãto vtilior est

futura, quanto in longinquiores partes humorem abducit, vt Paulus notauit. Per venas præsertim quæ cũ dictis visceribus cõmunitatẽ habẽt: ex interna enim saluatellæ deducũtur, quæ ramulũ etiã, atq; progerminationem, ex communi acceperũt. Valesius verò postquã in secunda editione cõtrouersiarum, lib. 7. cap. 5. palinodiam recãtauit, aliam rationẽ inuexit: quòd scilicet manus dextra est emunctoriũ iecinoris, sicut sinistra lienis: est autẽ (inquit) valde naturale præcipua mẽbra in sua exonerari emunctoria. Sed fallitur apertè, quoniã tria tantũ præcipua membra dicuntur habere emunctoria: lien verò præcipuum non est. Secundo, quoniam duo sunt quæ in emunctorijs natura requisiuit: Primum est ignobilitas, ne actio aliqua præcipua lædatur: ob idq; natura ex adenibus mollibus, ac laxis, fabrefecit ipsa. Alterum verò propinquitas ad mebrum princeps cuius emunctorium est: ob idq; cerebri emunctorium, retro aures: cordis, ad axillas: & iecoris, ad inguina situm est. Manus autem longè à iecore distat: & nobilissima quædam pars est: organum scilicet organorum apud Aristotelem, & Galenum. 1. lib. de vsu part. Fallitur ergo dum emunctorium viscerum ipsam appellat. Tertio, quoniam emũctoria humori excipiendo, & in sui substantiã admittendo, valde seruiunt: non autem vacuando. Vnde nemo emunctoria phlebotomat: sed cucurbitulis, & calidis pharmacis humorem ad ipsa attrahit. Manus autem vacuationi magis seruit per venam sectam, minimè autem attractioni humoris ad ipsam: ergo emunctorium non est. Dubium tamen est, quòd Galenus, eiusmodi venarum sectiones paruipendere videtur. 3. lib. de Anatom. administ. in hæc verba. Altera parte mediam digiti medij, & annularis regionem ingreditur: quam venam nonnulli in sinistra manu secantes, sinentesq; sanguinẽ ex ea fluere quousq; vltro sistatur, lienem ex tali euacuatione iuuari asserunt. Et libro de sang. miss. cap. 13. ita scribit. Vt ex ijs quæ ad magnos oculorũ angulos, aut sub lingua sunt, nihil solet effluere mentione dignum: vt neq; si quis in pedibus, aut summis manibus venam secet. Quemadmodum qui lienem curari putant, ad secundum minorẽ digitũ secta vena. E quibus verbis valde subit mirari, cur tã exiguã vim harum venarum sectioni tribuat Galenus: cum experimentum tum nostrum, tum etiam medicorũ Galeno antiquiorum (quos ipse refert) præcipuum iuuamẽtum afferre monstret: præsertim sectio saluatellæ sinistræ ad alienem affectum: cuius solius meminerunt Trallianus, et Galenus, libro de sanguinis missione, & de anatomicis administrationibus: quamq; fieri præcepit Aëtius serm. 3. primi tetrabib. cap. 22. quo loco (etsi venas quæ secari debent percenseat omnes) dextræ saluatellæ non meminit. Cui tamen dubio dicendum primo est, quòd primæ sectiones (per quas demẽda est vniuersi corporis plenitudo) ex venis cubiti fieri debent: non autẽ ex saluatellis, quæ exiguæ venæ sunt, & nõ tantum sanguinis quãtum oportet possunt haurire. Vltimæ verò, ex saluatellis sunt vtilissimæ: tum quoniã validior inde fit attractio: tũ etiã quoniã in extrema magis curãt viscera exonerari se ipsa. Sicq; Galeni locus, cap. 14. libri de sanguinis missione, vbi sectioni saluatellæ plurimum

tribuit, intelligendus est de vltima huiusmodi venæ sectione: de prima verò cũ corpus præeuacuatũ est, intelligatur locus è cap. 13. eiusdẽ libri, & è. 3. lib. anotomicarũ administrationum. Dicendum secundo, modum secandi huiusmodi venas in balneo, Galeno, & reliquis fortè Græcis, fuisse inusitatum. Primo, quoniã Galenus exiguũ sanguinis has venas profundere fuit ratus: perinde ac venæ quæ in angulis oculorũ habentur, & venæ sublingua sitæ: quod tamẽ minimè verũ esse potest, cũ in balneo mergitur manus. Secundo, quoniam perinde improbat exiguitatem venarum quæ in summis pedibus, ac earum quæ in summis manibus habentur, libro de sang. miss. cap. 13. Gal. Venæ autẽ pedum cũ in balneo secantur, copiosum sanguinẽ profundũt. Ergo tam in manibus, quàm in pedibus, balnei vsum omisit. Tertio, quoniam fluere permittit sanguinem ex his venis, quousq; vltro sistatur: in balneo verò prius deficiet anima quàm sisti possit. Quarto, nam Paulus lib. 6. cap. 40. modum sectionis omnium venarum docens, balnei non meminit. Quin cum de manuum, ac pedum sectione agit, solius frictionis, & incessus, & vinculi, meminit in hæc verba. Quæ externas corporis partes intercurrunt, superiacentibus vinculo exceptis, & manuum frictione, & pedum incessu repletæ, diuidentur. In sinistra quidem manu cum lien malè habet, venam quæ inter paruum & annularem digitum porrigitur, præcipuè incidemus: cum iecur affligitur, in dextra. Ob id nos tum Pauli, Aetij, Alexandri, & Galeno antiquiorum experimento freti: tum diutina nostra experientia, simul & dictis rationibus fidentes: post primas sanguinis detractiones, saluatellas secamus è directo affecti visceris iacẽtes. In febribus etiã quæ producũtur, quum venæ sectionibus ex cubito, pharmacisq́ expurgantibus non cesserunt: saluatellã dextrã secamus, & interdum iteramus, etiam si nec iecur doleat, nec ardeat: & mirum est quantũ febris ex ea sectione sedetur: quoniã scilicet in febribus humoralibus, humorũ originẽ vacuasse, & refrigerasse præstat. Quare Valesius, & Columbus in sua anatome, dum istarum venarum sectionem reprehendunt, recipiendi non sunt.

De arteriarum quarundam sectione.
CAP. XXX.

SI morbus interdum ex sanguine tenui, calidissimo, spirituoso, atq; flatulento (qualis is est qui in arterijs continetur) nascatur: sectione potius arteriæ quàm venæ debet curari. Talis enim humor, qualis est qui morbum parit, huiusmodi arteriotomia vacuatur. Quod voluit Gal. lib. de sang. miss. cap. vlt. in hæc verba. Vbi enim calidus spirituosusq́ infestus sanguis in arterijs aceruatus: illic communibus parti affectæ sectis arterijs est opus. Huius autem arteriotomiæ loco, venæ sectione in qua strictum foramen infligitur, vt per ipsum tenuis tantum sanguis possit excolari, vtilissimè vtimur. Primo, quoniam securius est putridam

materiam, ab arterijs ad venas ignobiliores trahere, quod per venæ sectionem fit: quã a venis in arterias, quod arteriarũ sectione contingit. Secundo, quoniam putrida materia magis reperitur in venis, quàm in arterijs: tũ ob sanguinis arterialis siccitatem, & puritatem maiorem: tum ob innatum calidum cordis & spirituũ, quod putredinem magis arcet. Tertio, quoniam sectio venarum minus imbecillitat: plurimum verò quæ ex arteria fit, ob spirituum profusionem. Quarto, quoniam vena citissimè coalescit, arteria verò ob sui duritiem, ob motum, & ob sanguinem salientem, vnitur difficillimè. Et sæpenumero mors subsequuta est ex arteria non solidata, aut aneurrisma. Id quod Galenus monuit, libro de sanguinis missione, capite vltimo, vbi post verba citata subdit. Verum propter difficilem fluxus arteriæ compressionem, arterias medici incidere metuunt: quippe cum si quis in secanda fortè vena, arteriam vulnerat, ægrè statim sanguinis eruptionem compescat: ac vbi res optimè cadat, ad cicatricem perducta diuisione: tamen aneurisma existat. Quin & interijsse quosdam noui, ab arteria interiori in cubito venæ subiecta. Nonnullos autem protinus ob vinculum circumpositum (volentibus medicis sistere sanguinis fluxum) in gangrænam incidisse. Alios postea in aneurismate manu curando defunctos. Ob id sanè Auicenna. 4. 1. cap. 20. huius sectionis periculum extollens: Et suarum (inquit) dispositionum minor est, quòd ex ea prouenit aneurisma: & hoc quidem est cũ fissura fuerit vehemẽter angusta. Hæc attamẽ nos ab arteriarũ sectione nõ deterrẽt, sed magis cautos reddũt: nã & ex venis etiam sectis, tũ aneurismata, tũ etiã alia infortunia, interdũ sequi assolent, si improuidi simus: quãuis semper minus quàm ex arterijs, vt ad finem libri de sanguinis missione, scribit Galenus. Si morbus præterea ex tenui, & spirituoso sanguine ortus, per sanguinis è venis vicarias detractiones non sedatur, sed contumax est, & refractarius: cur non anceps potius in eius medella, experiemur præsidium quàm nullum? Siquidem arteriæ natura (vt scribit Galenus, 5. libro Methodi) difficultatẽ quidẽ durioris tunicæ suæ conglutinãdæ prorsus indicat: non tñ eiusmodi quæ euinci omnino nequeat. Neq; enim ita est sicca, duraq́, vt os, vel chartilago, imò longè his mollior, ac magis carnosa. Quò vtiq́ minus de vnienda sectione eius sit desperandum, vbi tum ipsa sit parua, tum hominis corpus natura molle. Et Paulo supra, historiã iuuenis cui arteria venæ internæ gibberi substrata, errore chirurgi fuit secta, & citra aneurisma coalita, recẽsuit in hæc verba. Vidimus enim in mulieribus & pueris, tũ cõglutinatas arterias, tum carne vndiq́ circundatas: idq́ in fronte, malleolo, & καρπῷ idest, articulo brachij, summæque manus medio. Simile quiddam aliquando & aggresti contigit iuueni, dum sanguinem sibi mittendum veris tempore curaret, quod nostratibus maximè est in vsu. Cum enim medicus qui venam incisurus erat, brachium hominis deligasset, contigit attolli velut in gibbum arteria: itaq́ hanc pro vena medicus diuisit. Exigua sanè incisio erat, sanguis autem flauus, & tenuis, & feruidus, statim eiaculabatur, idque cum quodam veluti saltu. Ac medicus quidem, vt erat

" admodum iuuenis, & operum artis parum peritus, venam se incidisse putabat. Ego
" verò cum quodam alio ex ijs qui aderant medicis, vtiq; seniore, vbi quod accidit ad-
" uerti: præparato ex emplastrorum genere, quod sanguinem supprimit medicamento:
" tum incisionem curiosè coniunxi, tum super medicamen illico imposui, ac spongiam
" mollißimam extrinsecus super hoc deligaui. Mirante verò qui arteriam inciderat,
" insolitam nostram in hoc casu prouidētiam: indicauimus homini rem factam (sed po-
" stea quàm incisi hominis diuersorium exiyssemus) iussimusq; ne vel solueret nobis
" absentibus, vel ante quartum diem id aggrederetur: sed ita vt erat deligatum habe-
" ret, spongiam duntaxat desuper madefaciens. Postea verò quàm in quarto soluen-
" tes, planè conglutinatam incisuram inuenimus: rursus idem medicamentum impo-
" nere iussimus, tum simili modo deligare, nec multis postea diebus soluere. Atq; ita
" percurata est huius hominis incisa arteria, sola omnium quas in cubito incisas vidi.
" Nam in reliquis omnibus aneurysma, alijs maius, alijs minus superuenit. Hæc Gale
" nus. Cui persimilem historiam nos narrare possemus. Dum enim admodū illustris domini Ioannis à Corduba Cordubensis ecclesiæ decano, venæ sectioni interessem: arteria ipsi pro vena fuit secta vulnere satis patente. Quod vbi ex vehementi, & ad longinquum facta eiaculatione, ex saltu, ex pulsu, & ex sanguinis colore digno- uimus: illico sanguinem cohiberi, vulnus curiosè coniungi, puluerē restrictiuum cui albumini permistum admoueri, strictim ligari, & quietissimè vsque ad diem quartam brachium lecto accumbentem contineri iussimus. Qua diligentia adhibita (nulloq; in victus ratione momētaneo errore admisso) sine aneurysmate salus fuit sequuta. Huius etiam curationis à Galeno factæ, pariter & alterius cui ex vulnere in malleolo accepto, arteria fuit tusa, meminit is ipse ad finem libri de sanguinis mißio-
" ne, in hæc verba. Porro alteri cui ex vulnere in malleolo inflicto dissecta arteria
" fuerat: sanguinis quidem cursus haud quieuit, donec ego vocatus totam dissecui, ac
" medicamento ex aloë, & manna, & ouorum albumine, pillis leporum molliusculis
" imposito, fuissem vsus: citraq; aneurisma curatum est vulnus, obducta scilicet arte-
" riæ osculo carne. Vir autem ille (quartum iam annum, exiguis temporum interual-
" lis, coxæ dolore vexatus) ex inde prorsum sanus extitit. Quibus verbis, constat pri
" mo, quòd sectiones arteriarum, tam brachij quàm malleoli (si vt decent tractentur) solidantur, ac reuniuntur. Secundo, quòd magnam afferunt vtilitatem in morbis difficillimis: vt hic contigit in ischiade periodica quatuor annorum. Tertio infert Galenus, quòd si minores arteriæ secentur, difficillimi morbi ab spirituoso sanguine nati sanari quibunt, sine periculo aut mortis, aut gangrænæ, aut aneurysmatis. Sic somnio admonitus Galenus, arteriam quæ inter pollicem & indicem dextræ manus est, fœliciter secuit in dolore diuturno, ea parte qua iecur committitur septo transuerso affixo. Quo etiam insomnio monitus minister Dei pergami, ex diutino late-
" ris dolore conualuit. Galeni verba sunt quæ sequuntur. Sanè verò quæ mihi occa-
" sio extiterit secandæ arteriæ, nunc iam edisseram. Monitus per quædam insomnia,

quorum duo perspicuò mihi visa sunt, accessi ad dextræ manus arteriam, inter indicem & pollicem sita, siuiq; fluere donec spontè sanguis resisteret, nam ita somnium præceperat. Effluxit autem non tota libra. Subitò itaque diuturnus extinctus dolor est in illa maximè parte fixus, qua iecur septo tranuerso committitur. Mihi quidem hoc ætate iuuenili euenit. At minister Dei pergami, diuturno lateris cruciatu laborans, liberatus est arteria in summa manu incisa: aggressus & ipse illud insomnij monitu. Hinc Auicenna, quarta primi, capite vigesimo, ita scribit. Arteria verò manus dextræ quæ phlebotomatur, est arteria quæ inter pollicem existit & indicem: & eius quidem iuuamentum in antiquis doloribus hepatis & diaphragmatis est mirabile. Et Galenus quidem iam vidit hoc in somnis, præcipiebat enim homini hanc facere phlebotomiam, causa doloris quem in hepate habebat: qui eam fecit, & sanus effectus est. Et subdit. Plerunque etiam phlebotomatur alia arteria, quæ ad interiorem partem palmæ decliuior hac existit: cuius iuuamentum est propinquum iuuamento istius. Quibus verbis patet, duas in manu extrema vtilissimè, ac securissimè, ad quosdam morbos arterias secari posse: vnam inter pollicem atque indicem: alteram vero propè palmam manus sitam. Rasius præterea, decimoquinto lib. continentis, cap. vltimo, in omni dolore pulsatili, arteriam incidi debere docet. Dolorem autem ab initio debere esse pulsatilem, commodè interpretatur Cardanus, lib. de malo medendi vsu, cap. 71. Nam aucta iam inflãmatione (ob arterias cõpressas) omnis ferè inflammationis dolor reddi potest pulsatilis, etiam si per venas & non per arterias irruat humor. Omnem etiam dolorem pulsatilem, sine febre debere esse, perhibet: saltem putrida, nam cum ephemera aliquando coniũgitur. Putrida autem (apud ipsum) esse nequit, fortè ob euentationem arteriarum, quæ putredinem inhibet: & quoniam arteriæ obstructione non laborant, quæ putredini est necessaria. Dubia tament sunt. Primum, cur harum magis quàm aliarum arteriarum sectiones, vtiles sint morbis memoratis? Secundum, si dicti morbi diutini sunt, quomodo ex calido, tenui, ac spirituoso sanguine nasci possunt? Tertium, Nam insomnijs nec est credendum, nec Galenus vllam ipsis adhibuisse fidem, constat ex eodẽ, tertio libro Methodi nõ longè ab initio, vbi aduersus eos qui non aliter quàm per experientiam medendi rationes innotuisse autumabãt edisserens, ita scribit. Dicat itaque mihi, hæc quomodo sint inuenta. Et quid (inquit) attinet de inuentione eorum quærere, ac non rectè potius inuentis vti? Atque hæc quidem initio statim respondẽt: post verò interim ex somnijs inuenta esse potuisse talia dicũt: interim sorte quapiam aliud fuisse in aliud effusum: mox aliquem vti misto ausum. Cæterum audaciæ eius spem non dicunt. Hæc igitur manifestæ sunt nugæ. Quibus verbis, insomnijs ipsum non credere constat: vt quid igitur fidem adhibuit insomnio, de arteria in doloribus eius partis, in qua iecur septo transuerso committitur sacanda? tamq; fuit audax, in huiusce arterialis sanguinis profusione, vt donec vltro sisteretur effluere siuerit? Quibus tamen respondemus, quòd sicut vena interna

terna dextra vtiliter secatur in affectibus iecoris, & septi transuersi sibi respondentis: ita arteria sibi subiecta & coniux, vbi per arterias fit humorum ad eas partes confluxus, vtilissimè deberet in gibbero secari, nisi periculum adesset interitus, aneurysmatis, & gangrænæ. Hæc tamen discrimina auertimus, ramos ab hac arteria, ad manus summitatem, aut prope palmã secãtes. Ad secundum verò dicendum, quòd ex calido, tenui, flatulento, atque arteriali sanguine, diutinus dolor gigni potest ob diutinam fluxionem, quæ tamen cessat aut reuulsione ex arterijs commodè facta, aut ipsis arterijs prorsus in itinere rescißis, ne fluxioni deinceps pateat aditus. Sic tertio lib. de locis affectis, cap. 8. vertiginosis quibus vaporosus calidusq; spiritus per externas arterias ascendit, medetur totius arteriæ ponè aures adeo profunda sectione, vt medius inter duas partes locus cicatrice inducatur. Cuius sectionis administrandæ rationem, docuit Paulus libro sexto, capite quarto. Sic in hemicranea, & ophthalmia difficili, arterias quæ in temporibus sunt turgidiores, aut secamus, aut prorsus præcidimus. Cuius præcisionis rationẽ, docuit Paulus, libro sexto, cap. 5. Sic etiam in alijs affectibus, præcisione arteriarũ hypospathismo, scilicet & periscyphismo vtimur: quorũ administrãdi rationem capitibus sexto & septimo, idem docuit Paulus. Ad tertium autem dicendum est, quòd Galenus non credidit soli insomnio: sed rationem vltra insomniũ addidit ex confluxu sanguinis spiritalis per arterias, qui commodius arteriotomia, quàm phlebotomia venit auertendus.

Quomodo fluat sanguis secta vena. Et quod *rectitudo non sit penes fibras attendenda.*

CAP. XXXI.

MODVM quo effluit sanguis, vena secta quærunt nostri: & dũ se se conficere student, plura fortè quam expediat, tractant, & altercantur. Nobis sanè res, ad hunc modum videtur habere. Sãguis qui intra venas continetur fluxilis est, & nisi denso corpore venæ contineretur, suaptesponte efflueret. Hinc facto orificio, in venæ sectione effluit non alia ratione quàm ex natura liquidi, quod termino alieno, nõ autẽ proprio, cupit terminari. Nec potis est cõtinẽs venarũ facultas quæ transuersis fibris operatur, inhibere quin patente foramine defluat. Effluit autem primo qui prope venam sectam habetur. Post eum succedit, is qui iunctus illi cõtinuusq; est: nec cessat plerunq; effluxio, donec vniuersum corpus reddatur exangue. Primo, quoniam sanguis optat suarum partiũ continuitatẽ seruare, etiam citra vacui vitãdi rationẽ: vt apparet in aqua, cuius vna pars in plano cœpit effundi, quæ effluit consequutione vniuersa. Et dũ craterã aqua, aut vino imples, manifestò videbis plus aquæ in ipsa contineri, quàm capiat eius cauitas: extuberat enim aqua vltra crateræ supercilia elatius. Quo tempore si aquæ guttã addas,

 effundes

effundes non modo guttam quam addidisti, sed quidquid antea extuberabat. Quin crateram si diligenter postea contempleris, reperies non prorsus plenam manere: quòd nimirum ne continuitatem perderet aqua, supercilia crateræ fuerit transgressa, & cum liquida aqua sibi continua effluxerit. Quæ forte ratio est, quare mare terminum suum non transgrediatur: nam hinc inde effusum, suam amitteret continuitatem. Accedit in sanguinis effluxione, ratio vacui vitandi: vitatur autem facilius successione sanguinis, quàm submissione venæ ex qua profluit. Quanquam enim vtraque ratione vitari posset, facilius tñ fuit sanguinem sibi succedere: quàm venæ tunicam in propriam cauitatem concidere. Nam ad replendum vacuum, citius succedunt rara quàm densa, mollia quàm dura, fluxilia quàm solida, propinqua quàm distantia. Sanguis verò est propinquior, vtpote sibi ipsi continuus: est etiã rarior, mollior, leuior, & fluxibilior: multò ergo facilius sibi succedet, quàm ipsius venæ corpus: quod licet sanguinem in se contineat, est tamen ipsi attiguum, non continuum: estque sanguine ipso densius, durius, grauius, atque solidius. Si verò fortè fortuna reliquarum venarum sanguis non succedat, aut quia crassus & viscidus, aut quia præ animi deliquio refrigeratur & crassescit, aut quia nostri corporis mẽbra auidius retinẽt ipsum: tũc venas in se concidere par est, vt nimirum altera ratione vitetur vacuum. Quod toties contingere videmus, quoties sanguis suaptesponte supprimitur: nec enim rarus est casus. Accedunt quoque & aliæ rationes, quæ sanguinis exitum iuuant, & cum maiori impetu prodire faciunt: scilicet frictio, balneum, vinculum, & dolor ex vulnerando illatus, quæ sanguinem ad partem alliciunt: expultrix quoque facultas, quæ interdum ad venam sectam vitiatum sanguinem expellit, perinde atque in iudicijs, ad nares, vterum, & ani venas, solet transmittere. Quòd verò quidam, partem vulneri propinquam primo exinaniri: & innanitionis ratione, è longinquis sanguinẽ per fibras rectas quæ tractioni seruiunt, prolicere fantur: mirabilia potius quàm vera narrant. Primo, quoniam si sanguis suam semper seruauit continuitatẽ, nunquã pars secta, nec ei proxima fuit exaninita. Secundo, nam exigua venæ pars, nec tantum trahere sanguinẽ, nec tã celeriter ipsum posset allicere ac vena secta fluit: mirũ enim esset partẽ minimã venæ, tãta pollere trahẽdi vi, vt ex vniuerso corpore totũ sanguinẽ trãsfunderet. Et cũ per venæ sectionẽ, viscera & præcipua membra exinaniantur, qui fieri potest, vt non poßint tractioni venæ quæ est in brachio resistere? viscera nanq; exinanita, multò vehementius trahent, quàm vena externa. In fluxu præterea ex nare dextra, per quẽ iocinoris inflammatio iudicatur, non credo à rectis fibris narium exinanitis, sanguinem è iecore, & vlterioribus venis, trahi suspicaueris: nõ enim nares trahũt ad se, sed iecur rectà expellit. Nec ergo in venis quæ scalpello secãtur, verè id statues: nam parum refert siue à natura, siue ab arte foramen fiat. Nullã me hercle dum rem hãc attentius contemplor, rectarum fibrarum, aut inanitionem, aut attractionem, in sanguinis exitu agnosco: sed si quid-

piam

piam fibræ faciunt, id non rectæ, sed transuersæ, quæ expultricis facultatis sunt instrumenta efficiunt.

At dices, si fibris oblõgis (quæ attractricis venarum sunt instrumẽta) sanguinis exitus nõ fit: vndè est quòd natura in bonis iudicijs, rectitudinem eam fibrarũ semper seruet? Si quando verò aut natura, aut medicus rectitudinem spreuerit, aut obest, aut prodest parum & tardè, sic facta vacuatio? Galenus quidẽ lib. de sang. miss. cap. 15. & 16. ita scribit. Si igitur quæcunq; à medicis, de hoc cõsilio dicta sunt, scribere velẽ, libro mihi opus esset magno, & per se perfecto. Quemadmodum verò in alijs quæ hucusq; definita sunt, meam vobis sententiam exposui, qui eam in artis operibus probari compexistis: ita nunc quoq; faciã, initio sermonis ab his quæ quotidie in laborantibus manifestè videntur sumpto: quæ primus Hippocrates diligẽter obseruans scripsit. Est verò eorum vnum & primũ caput, quæcunq; sanguinis eruptiones κατ' ἴξιν fiunt, maximam ægrotantibus commoditatem afferre. Quòd verò κατ' ἴξιν appellat secundum rectum, omnibus confessum est: quod ipse manifestè hac voce κατ' ἴξιν sæpenumero in hoc vtatur significato. Quæ verò cõtra sanguinẽ excernunt, nihil iuuare, aut etiã nocere: quòd scilicet interdũ citra mali leuamen, vires exoluant. Neq; enim liene magno existente, è dextra nare sanguis erumpens, neq; in iecore è sinistra, vllam adfert vtilitatem: sed reuulsio quidem quæ in rectum fit, manifestam vtilitatẽ celeriter ostendit: in quibus autẽ contra accidit nequaquã. Dextra igitur nare sanguinẽ effundẽte, ad dextrum hypochondrium affixa cucurbitula, sanguinis eruptionem clarè celeriterq; sistit: perinde atq; ad sinistrum, sanguinem excernente sinistra. Porro si in eruptionibus sanguinis, quæ κατ' εὐθυωρίαν idest secundum rectum fiunt, reuulsionis gratia sanguinem mittas, mox conspicuam videbis vtilitatem: at si contra venam seces, nullũ sequetur cõmodum. Sic itaq; liene laborante, incisio eius venæ quæ ad annularẽ est digitum sinistræ manus, iuuat æquæ ac si internam quæ in gibbero est secueris. Siquidem multum iuuat lienem malè affectum sanguinis ex sinistra manu vacuatio. Et paulo post. Quin etiam pleuriticis ἡ κατ' ἴξιν τοῦ πάσχοντος πλευροῦ φλεβοτομία idest quæ è directo laborantis lateris facta est venæ sectio, euidentissimam sæpe vtilitatem ostendit: quæ verò ex manu contraria, aut omnino obscuram, aut longo post tempore. Et paulo inferius, tam perspicuam aliquando celeriter vtilitatem, quæ in rectum fiunt laborantiũ partiũ venæ sectiones afferunt, vt & qui laborãt, & familiares ipsorũ sæpenumero obstupescant. Tertio lib. Crisiũ, cap. vlt. ita scribit Gal. Dextra hypochondria, ex dextra nare bonam iudicationem afferunt: sinistra vero, ex sinistra. Quinto lib. Meth. cap. 3. Cum è naribus sanguis erumpit, eum retinẽt, magnæ hypochondrijs defixæ cucurbitulæ. Infingendæ autem sunt, si ex dextra nare profluit, super iocinore: sin ex sinistra, super liene: si ab vtraq; nare super vtroq; sunt imponendæ viscere. Quòd si resolutus adhuc æger non sit, etiam vena in gibbero incidẽda est, qui profusioni è directo respondet. Libro. 2. de arte curatiua ad Glauconem,

capite secundo. Et siquidem in parte dextra locorum paßio fuerit, à dextra nare, aut crure, detraxeris sanguinem: si verò in sinistra, à membris quæ illi è directo sunt. Quod enim ab ipso Hippocrate κατ' ἴξιν dicitur, hoc ipsum est κατ' ἰσότητα idest secundum rectitudinem. Abcessus quoque secundũ rectitudinem fiunt: hepar distentum in dextrum inguen, lien verò in sinistrum excrementa deponit: sexto libro Epidemiarum, parte secunda, cõmentario decimoseptimo. Et eodem libro, commentario duodecimo, dixerat secundum rectum fieri costarum dolores, hypochondriorum contentiones, lienis elationes, ex naribus eruptiones, aurium, & oculorũ mala. Et Galenus in commentario docet, quòd hæ partes, quemadmodum & alia membra omnia secundum rectum mala accipiunt, & secundum rectum à malis se expediunt. Interdum enim ex se ipsis, in alias quasdam partes materias secundum rectam regionem propellunt: interdum verò ab alijs membris patientibus rectà in aures, aut oculos humores transmittunt. Pars corporis dextra calidior est & validior, testis dexter, & dextra vteri pars, calidior est sinistris, & masculorum satrix: decimoquarto libro de Vsu partium, capite septimo, & sexto libro Epidemiarum, parte secunda, commẽtario quadragesimoquarto, autore Galeno. Cuius tamen aucti caloris causa, præter rectitudinem nulla est: vasorũ nãque cõmunicatio par est vtrisq;. Vbi hepar valde ad calidũ labitur, dextra manus pesq; vlcerãtur, ardẽt, & exasperantur: si lien sinistra. Cuius etiam euentus, præter rectitudinem ratio nulla reddi nequit: tum quoniam æqualia vasa vtriq; lateri impartiuntur, tum etiam quoniam nullam ad sinistrum latus venam mittit lien, nisi per hepar. Quod verò Galenus, tertio libro de fracturis, commentario decimo, κατ' ἴξιν aliquando per lõgitudinem, aliquando verò per latitudinem corporis interpretetur: ad fasciarum circunuolutiones pertinet, non autem ad reuulsiones, & euacuationes, quæ secundum longitudinem semper, tum à natura, tũ ab arte fiunt. Huius tam stabilis cursus per rectũ, tam perpetuæq; humorũ directæ dispensationis, causam aliquã haberi, diffitebitur nemo. Quam verò aliam statuant, præter rectarum fibrarum perpetuum cursum (vt nimirum earum ope, ad partem sectam, & primo exinanitam, trahatur sanguis) nõ vidẽt Vesalius, Curtius, Fuchsius, Fernelius, atq; alij. Quin & fibris nihil agentibus, quo casu nihil venæ trahunt: humores tamen (inquiunt) sponte sua recto fibrarum cursu defluent. In his autem tradendis peccant multipliciter. Primo, quoniam (vt diximus & penè demonstrauimus) sanguinis exitus potius est referendus naturæ liquidi: succeßioni vacui: continuitatis seruandæ appetitioni: & transuersis fibris expellentibus: quàm rectis trahentibus. Secundo, quoniam apertè falsum est quod inquiunt: quòd si nihil traherent venæ, sanguis tamen sponte sua recto fibrarum cursu deflueret: vt in tabula tersa & polita, in qua aqua quæ effunditur, rectarum fibrarum ordine facilè fluit: transuersim verò contra fibrarum ordinem, difficilè duci constat. Quod apertè falsum esse monstratur, tum quoniam vena caua, vndique habet oblongos villos, per vniuersum sui

circuitum

circuitum sibi attiguos: quid igitur obstat, quominus sanguis tã per sinistræ, quàm dextræ partis villos feratur? tum etiam quoniam fibris nihil agentibus, non minus duci poterit sanguis obliquè, per fibras obliquas, & transuersim per transuersas, quàm rectà per oblongas. Non enim vt tabula tersa quam pingunt, vno fibrarum ordine vena constat, sed triplici nuper memorato. Tertio, quoniam iecur venarum radix est, ab eo que omnes venarum exoriuntur fibræ, parem ergo rectitudinem habebit cum vtroq; latere: nec iecore inflammato intererit magis, dextrã aut sinistram basilicam tundere. Quod tamen quanuis absurdissimum, & ab omnium autorũ lectione sit alienum, non deest hodie Ludouicus quidam Collado (alioqui me iudice doctus) qui in Isagoge ad faciendam medicinam, cap. 23. ita scribat:
" *Porro si iecur inflãmatione afficiatur, vtram brachij seces venam internam, dex-*
" *tram, aut sinistram non refert: ambæ enim par cum iecore consortium sortiuntur. At videat obsecro, quòd natura non per sinistram narem, iocinoris inflammationẽ, vtiliter solita est indicare: sed per dextram. Quod euidentissimum rectitudinis à medico seruandæ est inditium. Nec aliunde eam rectitudinem nouit Galenus, libro de sanguinis missione, cap. 15. & 16. citatis. Quare nolim in exercenda medicina, contra veterum sententias, tam audaces esse nostrates: nam facilè est cuiuis, deceptoria ratione deludi. Quarto, nam cum rectitudinis retro ante permulta secula animaduersæ, causam dicti autores inquirunt: rectitudinem ipsam peruertere coguntur, ne suas fibras deserant. Nam in pleuritide octo inferiorum costarum, siue dextra, siue sinistra sit, sanguinem semper mittunt ex dextro. Quoniam à dextra parte venæ cauæ, postquã ipsa cor est transgressa, oritur vena sine cõiuge: quæ vtrinq; dextris costis & sinistris venas transmittit, à quibus alimentum capessant. Istæ ergo venæ, tam dextræ quàm sinistræ, cum ex dextra cauæ parte originem ducant: ordinem & connexum cum fibris dextræ partis perpetuum seruabunt: nec poterunt (inquiunt) exinaniri, nisi in dextro brachio vena secta, per easdem fibras fiat attractio. Vena enim quæ in sinistro brachio est, nullam societatem habet, nulloque oblongorum filamentorum ordine connectitur, cum venis alentibus octo costas inferiores. Nam fibræ vniuersæ, in propaginibus quæ exoriuntur à sinistra parte venæ cauæ absumuntur: nec vllam apud ipsos societatem, aut communitatem habent cum venis quæ exoriuntur à parte dextra. Quo certè discursu, rectitudinem in pleuritide, ab Hippocrate & Galeno animaduersam, secundo de victu acutorum, commentario decimo: & quarto eiusdem, commentario septuagesimotertio violant: ab vnoq; ad alterum latus transcendunt. At oporteret ipsos, experimentum suæ rationi addere, quòd scilicet pleuritides octo inferiorum costarum, per narem dextram soleat natura indicare. Quod cum minimè verum sit (per rectũ enim fiunt & soluuntur laterum dolores, & aliarum etiam partium inflãmationes, vt ex Hippocrate atque Galeno, sexto libro Epidem. parte. 2. commentarijs duodecimo, & decimo septimo attulimus) merito rectitudinem hos viros nõ attigisse putamus.*

Quinto,

Quinto, nam fibræ venæ cauæ in iecoris gibbo terminantur, vbi in minutissimas venulas per gibbum ipsum sparsas finiuntur. Ergo rectitudo concaui iecoris inflãmati, & omnium partium quæ à propaginibus portæ nutriuntur, per fibras rectas, attendi nequit. Sexto, nam manu laborante crura iubet scarificare Galenus. 13. libro Methodi: cum tamen manus & brachij venæ nullas habeãt communes fibras. Septimo, nam in affectibus lienis, ex dextro cubito vena secta, non minus esset idonea, quàm sinistra: & sanguinis è nare dextra fluorem, non minus compesceret cucurbitula iecori quàm lieni admota: siquidem porta, à cuius propagine nutritur lien, ex cauo iecoris nascitur, cum quo rectarum fibrarum nexum habeat oportet. Octauo, nam in pulmonia, sanguinis reiectatione, tabe, palpitatione cordis, ac reliquis pulmonis, & cordis vitijs, rectitudinem ab autoribus longa experientia obseruatam transgrediuntur. Semper enim in dictis morbis sanguinem mittunt ex sinistra interna: quoniam nimirum pulmones nutriuntur ex venis à dextro cordis sinu prodeuntibus. Hic autem ventriculus cordis, in sinistrum parietem venæ cauæ inseritur: qui per alam sinistram in cubitum excurrit. At Galenus è directo semper laborantis lateris sanguinem mittit, eò solum quòd partes κατ' εὐθύ sitæ, necessariò plus inter se communicant, & fruuntur, vt scribitur decimoquarto libro de Vsu partium, capite septimo. Nihil autem curat, an hoc, vel illo latere, fibræ sint acceptæ. Aëtius sermone quarto, secundi tetrabibli, perimneumonicis (si sustinuerint vires) ex vtroque brachio sanguinem detrahit: nihil curans è dextro ne, an sinistro cauæ pariete venæ fuerint exortæ: quoniam is rectarum fibrarum ductus nihilo est habendus. Auicenna vndecima tertij, tractatu primo, capite sexto, vbi canones vniuersales in curatione cordis proponit, sic scribit. „Repletio sanguinea re- „mouebitur phlebotomia basilicæ dextræ: sed repletio vaporosa phlebotomia basi- „licæ sinistræ. Quæ verba apertè monstrant, in ægritudinibus cordis obseruandam esse rectitudinem dextrorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, non aliam. Dexter enim ventriculus cordis, sanguinea repletione solet abundare: vaporosa verò sinister. Adde vltimo, quòd Hippocrates atque Galenus (quos ipsi in suam sententiam citant) nusquam de rectitudine agentes, hunc fibrarum ductum memorarunt: nec eis in mentẽ venit vnquã, penes fibrarum ordinem rectitudinem metiri. Inueniant quiduis, & posteritati tradant: nudum tamen, & quale quodq; est exhibeant. Ferendum enim minimè duco, antiquos autores nolentes, in nostrorum figmentorum testimonium adducere: ac si illi nostri immemores, de nobis antea cogitassent.

Quæ sit rectitudinis lex. Et an natura re- *ctitudinem aliquando violet.*

CAP. XXXII.

Recti-

Rectitudinem in naturæ expulsionibus aduertit Hippocrates, & post eum Galenus, vt ex varijs Galeni atq; Hippocratis locis, capite anteacto manifestū fecimus. Naturæ enim opera contēplantes, viderunt quòd iecur inflāmatum, ex fluxu sanguinis per narem dextram sanatur, non per sinistram: lien verò cōtra. Ex iecore viderunt bubones fieri dextros: sinistros ex liene. Sanguinis fluxum ex dextra nare, cōpescit cucurbitula iecori admota: lieni ex sinistra. Rene dolente ac malè affecto, crus quod è regione est, solet stupore affici. 6. Epid. par. 1. sent. 5. Dextra manu, aut digito dolente, sub ala dextra tumores fieri solent: humoribus doloris ratione, per rectum confluentibus, & media via in glandosa carne interceptis. Ac demū dextra cum dextris, & sinistra cum sinistris, frequenti experimento magis cōmunicare, & consentire, aduerterunt antiqui. Et quanquā in nonnullis dignosci non poßit, an è regione facta sint: rationi est consentaneum, secundū rectitudinem ea fieri putare, autore Gal. 6. lib. Epid. par. 2. com. 14. Vt quòd varices è regione facto abscessu, furorem curauerint, apud Hipp. 6. Aph. sent. 21. Neq; enim perspicere licet, vtrum in dextris cerebri partibus, an in sinistris affectu oborto, in furorem acti fuerint. Quemadmodum si diutina tußi laborantibus, abscessus in testibus fiat, non facilè vtra pulmonis pars affecta fuerit, sciri potest. Habent autem testes, & genitalia, magnā cum thorace cōmunitatem: quam declarat gracilitas thoracis, & vocis, in his quibus testes fuerunt exempti: eiusdem raucitas, grauitas, & virilitas, atq; māmarum augmentum, statim ac veneri operam dare incipiunt homines. Quod diuinus ille aduertit Hipp. 2. Epid. sect. 1. ita scribens. "Testibus tumētibus diuturnæ tußes sedantur, testes què tumentes à tußi mittigātur. Id quod memoriam suggerit, ac commonet, cōmunitatis pectoris, māmarum, genitalium, ac vocis. Et. 4. lib. Epid. in fine. Tußis (inquit) sicca, in testes abscedit, & quæ ad testes abscesserunt, ex tußi soluuntur." Atra præterea bile vexatos, superuenientes hæmorrhoides sanant. 6. lib. Aphorism. sent. 11. neq; tunc nobis loci paßi rectitudinem cognoscentibus. Sanguinis quoq; ex vtero copiosum profluuium, multos curare morbos omnibus in aperto est: sed neq; hic an ex dextri vteri venis, an ex sinistri, an ex vtroq; excretio facta sit, agnoscere possumus. In his itaq; affectionibus cognitu difficilis est, aut omnino ignota, languētis mēbri rectitudo. Quoniā verò plerunq; in naturæ motibus, vbi rectitudinem nobis cognoscere datum est, directionem seruari videmus: vero proximū, et artificiosa coniectura coniunctum esse putamus, in his quæ non apparent identidem iudicare: præsertim si ex inferioribus, ad superiora decubitus fiat. Nam cum à superioribus, ad inferiora decumbunt, magis dubitauit Hippocrates de rectitudine: fortè quoniam abscessum aliquem in inferiora, non è regione vtiliter factum vidisset, vt suspicatur Galenus, sexto libro Epidemiarum, parte secunda, commentario decimotertio, dum Hippocratis sententiam interpretatur quæ sic habet. "Considerandum itaque num omnia in rectum

fiant,

fiant, an ea tantum quæ ab infernis sursum tendunt: qualia sunt ea quæ circa maxillas, aut oculos, aut aures fiunt. Ea verò quæ à superioribus deorsum decumbunt, non item. Attamen anginæ, rubores, & laterum dolores, fiunt secundum rectum. Contemplandum quoq; num ea quæ infra iecur ex superioribus distributa sunt, veluti in testes, & varices, secundum rectitudinem fiant. Speculanda hæc quò, vnde, & quam ob rem, abscedant. Nec mirum est quædam citra rectitudinem contingere, cum vniuersum corpus confluxile, ac conspirabile esse, eodem. 6. Epid. par. 6. sentent. 1. idem tradiderit Hippocrates. Quam sanè sententiam mirè sæpe sæpius extollit Galenus: nisi etenim dextrum, sinistro consentiret: duo animalia esset, nõ autẽ vnũ vnusquisq; nostrũ. 2. lib. de causis pulsuũ, cap. 12. autore Gal. Et profectò si dextrum Caliæ latus validum est, nec aliqua sui parte fluxionem admittat, sinistrum autem imbecillum, fluxionibus suscipiẽdis obnoxium: in eum ex dextro fiet decubitus, ob mutuam vtriusq; lateris conspirationem. Nam per rectum fieri, impedit robur dextræ partis è directo sitæ: reliquum igitur est vt obliquè labatur in sinistrum. Sunt præterea quædam quæ inter dextrum & sinistrum, occultam societatem, & consensum, quandoq; intercedere declarant. Qualia sunt, quòd coxendicum dolores sanat auris contrariæ vstio: testatißimo nostri temporis experimento. Et quòd aduertit Auicennas, libro. 3. fen. 1. tractatu. 3. cap. vltimo, chirurgorum frequenti obseruatione probatum, quòd in vulneribus ad panniculum cerebri peruenientibus, accidit laxitas in latere vulnerum, & spasmus in opposito eius. Cuius euentus, gentilis tres ponit causas me hercle ridiculas. Prima, quòd nerui partis læsæ, præ imbecillitate nõ possunt contrahi: & ob id non conuellũtur, sed potius à materia fluente laxantur. Nerui verò contrarij lateris, quoniam cõtrahi possunt, ideo conuelluntur. Contra verò est, quòd conuulsio, contractio est ex morbo, non ex virtute. 3. de locis patientibus, autore Galeno: ergo neq; imbecillitas in latere vulnerato, conuulsionẽ impediet: nec alterius robur, promouebit eandẽ. Secũda, ex ignorãtia dissectionũ fuit profecta: putãt etenim, neruos dextros oriri ex sinistro, & sinistros ex dextro: quod apertè falsum esse, nemo est qui iã nesciat. Tertia, quòd doloris ratione, materiæ subtiles trahuntur ad partẽ vulneratã: quæ sua tenuitate nerui substantiã peruadunt, & ob id laxãt. Crassæ verò materiæ, cũ non poßint tã facilè trahi, manẽt in cõtrario: & ob craßitiẽ (inquit) nõ imbibũtur, sed in meatibus neruorum coërcitæ, cõuulsionẽ pariunt. Sed aut istiusmodi materiæ crassæ, attrahuntur à parte sana: aut ipsi inerant ante illatũ vulnus: aut in eam ab alijs pelluntur. Primũ non dices, nam pars vulnerata potius trahet ex sana: & si vtramq; trahere ex reliquo corpore dixeris: cum vulnerata vehemẽtius trahat: crassas materias (quæ magis reluctãtur tractioni) alliciet: pars autẽ sana (quæ nõ nisi per cõsensum dolet, aut forte nõ dolet) tenuiorẽ tantũ materiã, quæ ex leni tractu educitur, aduocabit. Nã præter rationẽ est, vehemẽti tractioni succedere tenue, & leui craßũ. Si verò ante vulnus crassæ inerãt materiæ in parte sana, cõuulsionẽ minimè excitãtes: post vulnus illa

illatum, nulla ratione excitabunt. Si tertium des, quòd crassæ scilicet materiæ pelluntur in partem sanam, aut à parte ægra, aut à reliquo corpore, magis euades ridiculus. Primo, quoniam pars ægra tum temporis, trahit non expellit. Secũdo, quoniam promptius expelleret tenue, quàm crassum: præsertim ex vulnere iam facta imbecillior. Reliquum verò corpus nõ transmittit, nisi dolore vocatum: Quare aut ad partem vulneratam tantũ transmittet: aut sine electione aliqua, tenue atq; crassum pellet: Quo fit vt ex nobis occulto partium cõsensu, isthæc proficisci credamus, potius quàm ex manifesta causa. Nisi forte quòd Celso autore libro. 8. cap. 4. solet « euenire, in hoc casu contingat: quòd scilicet dextra parte fuerit ictus, & os sinistra « fiderit. Vt in vitreis atq; testaceis vasculis, sæpenumero fieri videmus, qui altera « parte icti, contraria finduntur. Hæc autẽ similitudo, displicet Paulo lib. 6. cap. 90. « in hæc verba. Sunt qui his differentijs apechema, quasi dicas ab echo responsionem, « addiderint. Ea est à cõtraria ictus parte facta caluariæ fractura. At falluntur hi, « quoniam nõ fit in hominis calua, quemadmodum in vitreis quibusdam vasculis fieri « illi docent. Illa siquidem vacua sunt, ideoq; id patiuntur: calua autem hominis vn« diq; plena & alioquin solida est, ac rhegme seu fissura caluariæ, quæ aliarum com« plurium capitis partium ictarum lapsu, vel citra cutis continui solutionem genera« tur: quæq; postea abscessu in ea facto, eodemq; secto, apparuerit: in opposita ictus par« te factam esse ipsis videtur. Quo circa satius est dicere, quòd quanquam omnia corporis membra inter se conspirent: quædam tamen magis, quædam minus cum alijs communicant. Maximè autem communicant quædam ob rectitudinem, vt dextra cum dextris, & sinistra cum sinistris: quæ tum maxima, tum etiam perpetua societate nectuntur. Quoniam cuiusq; lateris sua est per se ipsum dispensatio, maior quã per contrarium: sua enim vtriq; sunt data vasa, & vasorum progerminationes, quibus regãtur. Quædam verò sine rectitudine, nobis ignotam societatem seruant. Nã vnde quæso pendet testium, atq; thoracis, supra notatus consensus? Vnde auris sinistræ, cum dextra coxendice cõsortium? & sectio venarum quæ post aures sunt, cur κέδματα idest defluxus ad coxas sanat, vt. 6. Epidem. par. 5. sent. 22. scribit Hippocrates? Nam quanuis Galenus sibi non persuaserit, eam sectionem fore vtilem: extat alter Hippocratis locus euidentior, & exemplo scitarum confirmatus, qui hoc morbi genus, ob frequentem equitationem perpetiuntur. Libro enim de aëre « aquis, & locis, ad hunc modum scribit. Quomodo hic affectus contingat, vt mihi « videtur narrabo. Ab equitatione ipsa, defluxus eos in coxam corripiunt, nimirum « propendentibus semper ex equis eorum cruribus: deinde claudi fiunt, contrahũturq; « coxarum vertebræ, quum inualuerit morbus. Medicantur verò sibi ipsis hoc modo. « Ab initio morbi vtrãq; venã retro aures incidũt, quo facto sanguine multo proma« nante, somnus eos corripit præ imbecillitate, sicq; obdormiscunt: quorũ quidẽ aliqui « depulso somno, sani exurgunt: aliqui verò minimè. Atq; mihi sanè videtur, ea me« dicatione seipsos perdere: venæ enim retro aures sunt, quas si quis secet sterilitatem

inferat,

inferat, his quibus secantur: quare id etiam ipsis ex earum incisione accidere certum est. Quibus verbis, societatem etiam alteram inexplicabilem notabis, inter venas quæ retro aures sunt, & testes. Nam vnde est quod ex earum sectione, impotentes fiant homines, certissimo scitarũ experimento ab Hippocrate animaduerso? Quod vt minus dubites, audi quæ eò loci, de ea re verba subdit. Quãdo igitur postea vxores adeunt, impotentesq; se factos vident cum illis coire: primum quidem nihil molestius cogitantes quiescunt: cum autem bis, aut ter, aut amplius, frustra opus tentarunt, neq; quicquam proficiunt: mox putant, se deos offendisse, in quem culpam reijciunt: induntq; se veste muliebri, palam se euiratos esse confitentes: ad mulierumq; contubernia transeunt, earum opera tractantes. Hæc hercle societas, solo experimẽto, non ratione, aut anatome, innotescere potuit. In ijs autem explorandis quæ humana ratione carent, si causam insolentius inquiras: incides maiori ex parte in laqueos difficiles & admirãda portenta. Quale est ab Hippocrate commentum in libro de Semine: quòd ob id quibus dictæ venæ præciduntur fiunt steriles: quoniam maior seminis portio, à capite iuxta aures in spinalem medulam descendit. Transitus verò ipse, post sectionem iam obducta cicatrice indurescit, consolidaturq;. Quod tamen est apertè falsum. Nã nec semen in capite generatur: nec in dictis venis substantia alba, sed rubra semper reperitur: nec ab ijs ad spinam, aut ab hac ad testes, manifestus aliquis semini est aditus. Quare satius est dicere, eam sterilitatem ex ignota earum venarum cum testibus societate prodire: quàm mentibus hominum imponere. Nec enim meliorem rationem reddes, cur parte capitis dextra icta, conuellatur sinistra. Nec inter dentes & organum auditus nexum aliquem docet anatomæ: qui tñ aures obstruit, aut surdus est, si citharã mordeat, modulũ exaudit ob nobis ignotũ cõsensum. Hæc tamẽ rara sunt, & eatenus tantũ recipienda, quatenus experientia innotuerint. Dextri verò cum dextro cõsensus, & sinistri cum sinistro, maximus, atq; frequentissimus est, & vix vnquam à natura violatur: nisi fortè morbi vehementia perturbata, aliorsum vacuare tentet. Non modo autem non iuuat eiusmodi perturbata vacuatio, verum quàm maximè obest: quoniam citra morbi leuamen, vires exoluit. Virium enim exolutio cuiuis vacuationi est annexa: morbi verò leuamen non fit nisi peccans humor effluxerit: is autem obliquè raró solet effluere. Tantaq; huius euentus est raritas, vt Hippocrates nihil eius statuerit: sed consulit aduertere, num iuditia quæ è superioribus deorsum nõ è rigione fiunt, vtiliter fiant: fortè quoniam aliquem abscessum sic vtiliter factum viderit: de quo tamen dubitauit. Custodienda ergo medicis est rectitudo, dextrorum cum dextris, & sinistrorũ cum sinistris: vt adminiculantem habeant naturam, quæ rectà semper solet vacuare. Nec alia præter hanc est rectitudinis lex, vt ex infinitis penè Galeni atq; Hippocratis, locis citatis cõstat. Nec enim si societates alias violaueris (superiorũ scilicet cũ superioribus, inferiorũ cum inferioribus, externorũ cum externis, et internorum cum internis) rectitudinem violasse diceris: dummodo dextri & sinistri rationem

nem seruaueris. Quod negligenter Valesium aduertisse constat, qui eam esse rectitudinis legem (septimo libro Controuersiarum, capite quarto) adstruit, vt societas membrorum seruetur: dextrorum scilicet cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, superiorum cum superioribus, & inferiorum cum inferioribus. Quod vel eo manifestè licet colligere, quòd secundo libro de arte curatiua ad Glauconem, capite secundo, genu atque vtero inflammatione affectis, & decimo libro de compositione medicamentorum secundum locos, in coxendicis morbo, sanguinem ex brachio detrahens Galenus, rectitudinem nullatenus violat: quanquam communitatem, societatem, & consensum inferiorum, cum inferioribus non seruet. Est ergo sita rectitudo, & obliquitas, in dextro & sinistro, non in alijs differentijs: nam reliquas natura etiam transgreditur in suis iudicijs. Erysipelam enim, & quãuis inflammationem, ab intus extra conuerti bonum. 6. libro Aphorism. sent. 25. Hippocrate autore. Superna quoq; relinquere, & deorsum in crura vergere, bonum est: vt insanientibus si varices vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio fit. Dextri verò atque sinistri consensum, nunquam natura vtiliter violasse deprehenditur. Primo, quoniam humorum per rectum perpetua fit dispensatio, & cuique lateri per se suum ius est tributum: nam ob id corpus nostrum fuit in lateribus æquilibre, vt vnum latus altero non indigeret. Secundo, quoniam venarum cuiusq; lateris propagines coalescunt, & multifariam confunduntur inter se se, & non cum propaginibus alterius lateris. Media enim incedit vena & arteria magna, quæ per spinam incedentia vtrinque mittunt venas & arterias, à quibus postea cuiusque lateris venulæ propagantur: quin & spina ipsa ibi extuberans, latera & venarum coitiones separat. Cuiusque ergo lateris venæ, inter se, & cum meatibus carnis, coëunt: quæ præcipua in rectitudine ratio est, quare magis exhauriatur latus sectum, quàm aduersum. Hinc pendet intellectus rationis, quæ Vesalium, & plures post eum decepit: quòd scilicet in pleuritide octo inferiorum costarum, siue dextra sit, siue sinistra, dextra semper basilica sit tundenda. Quanquam enim ἄζυγος vena, vtrasque costas nutriens, ex dextra venæ cauæ parte oriatur, & tota sit dextra (vt docet anatome) meatus tamen carnis, & venæ capillares eiusdẽ lateris, multifariã coëunt inter se. Cuius ratione secta basilica sinistra, non modo exhauriuntur venæ nutrientes quatuor costas superiores, sed etiam inferiores omnes cum istis copulatæ. Accesserunt etiam duæ venæ, ex caua prope iugulum per os pectoris deorsum deriuatæ, vna quidẽ dextra, altera sinistra: ex quibus costæ inferiores, non exiguum nutrimentũ aßummunt. Cum enim plurimo nutrimẽto egerent, merito non fidit natura propaginibus venæ cauæ, & venæ sine cõiuge: sed creauit à iugulo dictas venas descendentes, quæ cum alijs coëuntes, nutrimentum ipsis afferrent. Secta ergo basilica sinistra, octo costas inferiores vacuabit merito venæ descendentis, & per venas etiam superiorum costarum cum inferioribus copulatas. Et ob id Galenus quantũuis nõ ignorauerit, ab asigo venã

dextras pariter & sinistras ali, pleuritidem omnem ex laborantis lateris brachio vacuat: vt constat ex secundo libro de ratione victus in morbis acutis, commentario dicimo: & quarto libro eiusdem tractationis, commentario septuagesimo secũdo. Tertio, vim aliquam habet rectitudo ex cursu liquidi, quod rectà suaptespõte fluere solet: vt in fluminibus & torrentibus videmus cõtingere: præsertim si plenus sit alueus, & cursus non impeditus. Sic ergo quanuis caua sine septo aliquo, aut intercipiente membrana, sanguinem contineat: qui à dextris influit, in dextra parte manet: & qui à sinistris, in sinistra: & qui in dextra parte, ex dextris membris immittitur: qui in sinistra, è sinistris: Nam & plenus semper est alueus, & cursum impedit nemo. Dictis adde (si placet) oblongarum fibrarum cursum rectum, per quem facilius ducuntur humores, & à natura expelluntur: quanquam & hæc ratio parum ponderis habeat, vt supra diximus.

Est autẽ aduertendũ, quòd nõ modo est obseruãda rectitudo dextri & sinistri totius corporis: verum & ea quæ inter dextrum & sinistrum eiusdem lateris intercedit, vtilis est: licet non tantum momentum afferat ac illa. Quoniam meatus carnis & orifica venarum, magis coëunt, extima cum extimis, & intima cum intimis: quàm alternatim extima cum intimis, aut intima cum extimis. Siue enim mobilia corpora, siue facultates ipsas motrices spectes: facilius semper in rectum mouentur, & mouent: quàm aut in latus, aut in obliquum. Grauia & leuia, superum aut imũ petunt locum, breuissima & compendiosissima via quæ recta est. Facultates (tam trahens, quàm propellẽs) rectà pellũt: tum eadem ratione, tum quoniam vndiq; aut comprimuntur, aut extenduntur. Sic magnes rectà trahit acum, & ex illa altera, vt ex hac tertia, in rectũ propendent: facultate tractrice rectà deriuata. Follis etiã atq; respiratio, magis trahit aërem è directo situm. Sic balista & sclopetrum in rectum collimant. Sic mictio, ructus, & crepitus, in rectum feruntur. Sic fluentis fluminis latera, aquam non sibi communicant: sed rectà decurrunt. Sic radij solares in rectum illustrant, calfaciunt, & influunt magis. Sic visio nostra in rectum fit, non in obliquum. Sic manus dextra, pesq;, & dextra capitis pars, ardente iecore exasperantur, vlcerantur, & ardent magis: sinistra verò si lien. Sic extimæ partes magis inter se communicant: quàm cum intimis, etiã in eodem latere. Sic vbi caput ex vẽtriculi consensu laborat, frontem dolet: vbi ex vtero synciput: sicut cum ex renibus, aut dorso, occiput: vt ex antiquorũ placitis refert Gal. 6. lib. Epi. par. 1. com. 2. Nam præter iam dictam legem mouentium & mobilium, accedit in nostro corpore viarum, & meatum rectitudo: venæ enim cuiusq; lateris, per ipsum latus exporriguntur in longum magis, quàm in latum: quoniam corpus longius, quàm latius fuit formatum. Canales præterea, & occulti meatus carnis, & musculorum (qui in demortuo corpore non apparent, in viuo autem sunt ex natiuo calore, & spiritu distendente patentiores) in longum etiam feruntur: vt motui naturæ qui in rectum fit, sint opportunissimi. Medicum ergo decet in suis actionibus, non modo rectitu-

dinem

dinem lateris non violare, verum intra idem latus eam seruare debet, extima extimis, intima intimis, & media medijs opponens. Hinc dum menses mouere studemus, & aut vterus, aut vesica malè afficiuntur, interioris pedis venam (saphenam appellatam) secamus. In coxendicis verò morbo, externam inter talum & calcaneum sitam incidimus. Hanc societatem non aduertens Galenus, sexto Aphorismorum, commentario trigesimo sexto: in vesicæ affectibus paruam vim habere dixit, interiores, aut exteriores pedis venas secare, quoniam ex vna poplitis vena oriuntur ambæ. Quam rationem tanti fecit Auicenna, quarta primi, capite vigesimo, vt experimentum hac in re, rationi contrarium statuat his verbis. Et ratio quidem facit oportere, vt sciatica & saphena similis existant iuuamenti: sed experimentum facit, vt operatio sciaticæ plurimum conueniat dolori sciæ, sicut si hoc esset debitum. Sed contra est, quòd ex ea ratione nihil intererit dextram aut sinistram basilicam incidere: nam ex vena caua simplici ambæ deriuātur. An in vena poplitis, & venis ab ea deriuatis, pondus habebit ratio: & in caua, atq; ab ea exortis eo carebit? Vtiq; ab eadem vena exoriri, nō tolit maiorem aut minorem consensum, per venas capillares, & per meatus carnis inuicem magis aut minus coëuntes. Valesius tamen quē Galeni ratio, vti & Auicennam conclusit: arbitratus est Galenum non intellexisse Hippocratis Aphorismū. Nam per internas venas, quas Hippocrates iubet in vesicæ inflammatione, & inde nata vrinæ difficultate secare, magnas venas intelligit, que sanguinem plurimum & crassum, ab intimis corporis partibus posśint educere, siue externa siue interna cruris parte in pedes ipsæ ferantur nihil curans. Eò enim (inquit) Hippocrates iusśit secare interiores, ne tu scarificatione cutis esses contentus: sed magnam venam quæ interna vacuaret secares. At contra est primo, experimentum omnibus medicinam exercentibus notum, & ab Auicenna animaduersum, cuius nos rationem nuper exhibuimus. Secundo, nam rectum vocabulorum vsum transgreditur: quas enim Valesius appellat internas, Galenus communes venas vocat: quoniam videlicet sanguinem continent, nondum alicui particulæ nutriendæ determinatum, sed omnibus aut pluribus certè communem. Tales sunt in brachio cephalica, basilica, & media: & in crure vena poplitis, saphena, & sciatica. Has sanè in exteriores, interiores, & medias, diuidit: interiores, quæ interna brachij aut cruris parte feruntur: exteriores, per externam: mediæ verò, quæ ex vtrisq; coëuntibus constāt. Interior est in brachio basilica, & in pede saphena: exterior in brachio cephalica, & in pede sciatica. Venæ ergo communes sunt quæ sanguinem continent, nondum alicui particulæ nutriendæ determinatum: & in internas atq; externas diuisionem patiuntur. His opponuntur propriæ & peculiares, quæ vni tantum particulæ inseruiunt: vt vena frontis, temporum, linguæ, & similes, quas homogicas, idest coniunctas, seu coniuges, & partibus ipsis adhærentes, appellat Galenus, secundo libro de arte curatiua ad Glauconem, capite secundo: vbi etiam communes, internas & externas

appellari tradidit. Si hic ergo est vocabulorum rectus & congruus vsus, priscam veritatem sapiens: nemo sanæ mentis, vocabuli inusitatum significatum, in Aphorismo recipiet.

An in pleuritide descendente sit præferenda venæ sectio, expurganti medicamēto. De exortu venæ sine pari. Et an per membrum princeps liceat ducere materiam corruptam. CAP. XXXIII.

IN pleuritide descendente quæ clauiculæ condolentiam nō affert, medicameto expurganti, non autem venæ sectione, vtitur Hippocrates. 2. lib. Acutorum, com. 11. Cuius placiti rationē paulò ante tradiderat Galenus, in comentario ad decimam sententiā, in hæc verba. Verum quæ partes thoracis inferiores prope septum trāsuersum infestant phlegmonæ, non abs re dolorem ad hypochōdriū transmittunt. Quo fit vt dolores huiusmodi non admodum iuuet quæ in cubito fit vacuatio: corde scilicet medium occupante. Nempe venam quæ inferiores thoracis alit partes, sub corde emergere audiuisti. Quibus verbis patet, eò esse vetitam sanguinis è gibbero detractionem, in descendēte pleuritide: quoniam inter inflammationem, & cubitum, mediat cor: per quem materia pleuritidis esset necessariò ducenda. Traditum autem est ab ipso Galeno. 1. Aphorism. com. 27. quòd motus qui ad pulmonem, thoracem, & cor inclinat, bonus non est: sunt enim præcipua membra, per quæ ducere non oportet corruptum humorem. Nam & id cauit etiam Auicenna 4. 1. cap. 1. inquiens. Et caue tibi ne transitus super principale fiat. Ob idq; merito iuxta Galeni sententiam, à venæ sectione abstinet Hippocrates, & expurgāti vtitur medicamento ad intestina ducente. In commentario tamen ad vndecimam sententiam, venæ sectionē expurganti medicamento præfert, vbi febris vehemens cōiungitur descendenti pleuritidi, ob acutiem: ob quam rarò medicamentis purgantibus esse vtendum, in Aphorismis tradiderat Hippocrates: aut vbi natura corporis expurgādi, medico est ignota: metus est enim ne plus iustò vacues, vel nullo pacto vacuationē moueas, aut si moueris, non tamen sufficienter vacues. Ob idq; concludens subdit. Cum igitur febris vehemens non fuerit, naturamq; laborantis expertus fueris, ad medicamenti purgantis potum te conferes: ijs quæ ab Hippocrate dicta sunt, vel etiam alijs similis naturæ vsus. Quo è numero est quod ex colocynthide paratur medicamentum, quod iam ex vsu hieram vocant. Id sanè varijs parant modis: sed quod helleborum accipit scamoniamq; non habet, id ijs qui medicamen subductorium omnino adsumere possunt, optimum est. Quæ sanè omnia pace Galeni sunt erroris plena. Primo enim Hippocratem intelligit de pleuritide octo inferiorum costarum loquentem: quod apertè falsum esse, eò constat, quòd costæ omnes, sunt supra septum trāsuersum: Hippocrates verò de doloribus infra septum men-

mentionem habuit, nec apud Hippocratem legitur prope ſeptum, vt Galenus viſus eſt corrupiſſe in commentario, ſed infra ſeptum. Terminum enim partitionis corporis, ſolitus eſt Hippocrates ſeptum ſtatuere, vt capite vigeſimoſexto Fuſius diximus: non autem exortum venæ ſine pari, quem fortè non nouit Hippocrates. Secundo, quoniam ratio Galeni falſum aſſumit, de loco exortus venæ ſine pari: nam (vt docet anatome, & notat Veſalius libro ſexto de humani corporis fabrica, & libro de radice chinæ) in homine pariter, atq; in reliquis animantibus, oritur ſupra cor non infra. Tertio, quia etiam ſi infra cor haberet exortũ, exhauriri poſſet pars inflãmata, per venas ſuperiores, quas cum propaginibus venæ ſine pari coire diximus, citra tranſitum humoris per cor. Præſertim ſi vera eſſent quæ Amatus Luſitanus ſcribit, de valuis quæ ſanguinis regreſſum impediunt, centur. 1. curatione. 51. ſummæ enim impudentiæ virũ eũ eſſe cenſerem, ſi ſenſibus omniũ voluiſſet imponere. Obſeruent igitur rogo corpora diſſecantes, an in aliquo corpore fortè fortuna reperiantur, & nos de ea re aduertant. Quarto, nam quod Auicenna cauit, ne tranſitus fieret ad principale, ſolum habet locum in caſu ab autoribus animaduerſo: quando ſcilicet materia corrupta manet in ipſo principali. Nam alioqui inter iecoris inflammationem, & cubitum, mediat cor: inflammationem tamen hepatis, aptiſsimè curat ſectio venæ internæ dextri cubiti, autore Galeno libro de ſanguinis miſsione, & decimotertio libro Methodi. Inter poſteriora capitis, & venam frontis, mediat cerebrum: poſteriora tamen capitis dolentia, vena in fronte inciſa iuuat, apud Hippocratem. Inter caput præterea (à quo materiæ corruptæ vacuantur expurganti medicamento) & inteſtina, medium habetur iecur: nec tamen ob id ab expurgando deſiſtimus: quoniam per ipſa præcipua membra tranſeunt humores, non vt ibi maneant, ſed vt vacuentur: nam nulla commodior via reperitur. Quinto, nam in pleuritide deſcendente, etiã ſi febrem habeat mitem (quantuncunq; naturã laborãtis fueris expertus) venæ ſectio non eſt omittenda. Morbus enim phlegmone eſt, & ex affluenti fit ſanguine: eius ergo detractio, potius quàm expurgans medicamentũ eius erit medela. Sexto, nã ſi purgandũ tũc eſſet, noſtro tẽpore pœna capitali eſſet puniendus, qui ex hiera diacolocynthidos quæ helleborum in compoſitione admittit, pleuriticum purgaret. Quin & Hippocratis tempore, ſanius cum pleuritico actum eſſe putarem, ſolius naturæ beneficio ipſum relinquere, quàm medicamenta huiuſmodi propinare.

Sed quæ ratio mouit Hippocratem dubitabis, vt deſcendentes à ſepto dolores pharmaco curet, non antẽ venæ ſectione? Nã profectò ſi ex phlegmone ducãt ortũ, (ſiue infra ſiue ſupra cõſtiterint) venæ ſectio potius quã purgatio eſt vtilis. In re ancipiti expeditã prorſus ſentẽtiã ferre nequimus: quod tñ diutius cõſiderãtes cõiecimus ſubdã. De pleuritide Hippocrates agit, quæ interdũ ex calida atq; acuta materia, & ex frigida atq; crudiori oritur nõnunquã. Illa ingentẽ febrẽ & condolentiam claniculæ, ob humorum ex qua conſtat leuitatem & efferueſcentiam affert.

Hæc verò ex frigidis humoribus, suaptesponte grauibus, nõ ad clauiculã, sed ad hypochondria, & imas partes vergit: inibiq; condolentiam infert: febremq; non vehementem facit. Quod sanè voluit Auic. 10.3. tract. 4. cap. 6. in hæc verba. Dolor in phlegmatica & melancholica, secundũ plurimum est descendens, ad lenitatem tendens: & in alijs duobus est ascensus inflammatus. In eadem ergo pleuræ parte consistens inflammatio diuersa, diuersam affert condolentiam: ex humoribus quidem calidis, leuibus, & ebullientibus, sursum ad clauiculam: ex frigidis verò, subsidentibus, & impetum deorsum facientibus, infra ad hypochondria. In illa sanguinis missio est idonea: in hac si venam seces, cruditatem augebis, & peccantem humorem nõ extrahes. Quare statim inter initia, antequam crudi humores firmentur in parte, expurgans medicamentum (quod aut pituitam, aut melancholicum succum vacuet) propinat Hippocrates. Ob idq; colocynthim, & helleborum in hiera admisit Galenus: scamonium verò reiecit, quoniam bilem vacuat. Hunc verò esse genuinum Hippocratis sensum, apertius monstrat sentẽtia septuagesima sexta, quarti libri de ratione victus in morbis acutis, in qua pleuriticos quibus sub thorace dolor est, purgat inter initia: idest ante quàm in parte firmẽtur humores, vt exponit Galenus in commentario. Quod etiam voluit Aëtius, serm. 4. secundi tetrab. cap. 68. vbi ita scribit. Si itaq; dolor circa mammas innititur, ac vsq; ad clauiculam se extendit, citra dilationem confidenter vena secanda est. Si verò deorsum ad præcordia vergat dolor, corpus purgandum. Vt vel ex hoc luce clarius fiat, Hippocratem sententia decima, & vndecima, secundi libri de victu acutorum, non agere de pleuritide quatuor superiorum costarum: nec de altera prope septum: sed de pleuritide in vniuersum: quæ pro diuersitate humorum ex qua gignitur, differentes partes agit in consensum, nunc ad iugulum, nunc ad præcordia pertinens. Cum autem ex humorum diuersitate, vacuationum pẽdeat differentia: merito fit, vt condolentia genus vacuationis indicare posit. Est quoq; & lateris dolorum genus aliud, ex crudis humoribus & viscosis ortum, qui aliquando se in vacuum thoracis locum repente ingerũt, aut in ipsum etiam pulmonem: in quo expurganti potius medicamento, quàm venæ sectione est vtendum. Dicti nanq; humores, multitudine sua, succingentem latera intrinsecus pelliculam distendentes, inferũt dolores: vt imaginatio factæ inflammationis, inexpertis exhibeatur: quin etiam vias spiritus intercipientes, vehementem spirandi difficultatem inducunt. Vndè quidam medici errore seducti, vena cubiti incisa, multoq; sanguine euacuato, mortis causam ægris præbuerũt, vt Aëtius est autor serm. 4. secundi tetrab. cap. vltimo. De quo fortè genere Hippocrates intellexit: nam si in vacuum thoracis spatium, penetret huiusmodi humor, ad septum vsq; præ grauitate decidat est necessum: & hypochondria facilè aget in consensum. Verã nanq; pleuritidẽ, quantũcunq; sit pituitosa, aut melancholica, atq; ad præcordia pertineat: sine venæ sectione aliquali transigere, post Hippocratem omnes formidant autores, ex morbi genere (quod scilicet inflammatio est) indicatione desumpta.

Huc vsque dicta per epilogum referuntur. Ars insuper traditur qua instructus chirurgus vulnerarius, venæ secandæ opus rectè absoluet. Quidq́; in ipsa sectione, & post sectionem peractã agere conueniat. CAP. XXXIIII.

Venam ergo (vt omnem hic de sanguinis detractione summã repetamus) secabimus tribus præsentibus scopis: morbi scilicet magnitudine postulante, virtute, & ætate, consentientibus. Nam magnitudinis morbi defectu, pleuritidem memorat Gal. 6. lib. Epid. par. 3. com. 44. in qua sanguinis mißione non fuit opus: quoniã natura sola bona victus ratione adhibita, morbum sanare fuit potis. Morbi autẽ magnitudinem æstimamus, aut in propria essentia, aut ob principis partis affectum, aut quoniam mali est moris: siue acutus, siue diuturnus sit morbus. Fallitur enim argenterius, cum per morbi magnitudinem ad venæ sectionem necessariam, acutiem intelligit: tum quoniam plurimi sunt acuti morbi, quibus sanguinis mißio non conuenit, vt conuulsio à crassa pituita, neruorum originem infarciente: & omnes qui ab ingenti cacochimia oriuntur: tum etiam quoniam plurimi sunt ex diuturnis, quibus venæ sectio remedium est salutare: vt vertigo, podagra, & morbus articularis, in quibus sanguinem mittit Gal. lib. de sanguinis mißione, cap. 19. Nec obstat, quòd Hipp. 4. lib. de ratione victus in morbis acutis, sent. 19. ita scribat. „In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, floruerit'que ægrotanti ætas, & virium affuerit robur. Hæc Hippocrates. Cui satisfacit Galenus in commentario, ita scribens. „Quod porrò in fronte dictionis dictum est, in acutis morbis sanguinem detrahes, vt consideretur est dignum. Sed quomodo longorum morborum non meminit? Quonian sanè de acutis nunc docet, atq; ob id solos eos memorauit. Nempe & ex longis multi sunt qui sanguinis egent detractione, cum & hi, dictis tribus subiaceant scopis. Quibus verbis luce clarius docuit Galenus, quòd nullatenus acuties per magnitudinem sit intelligẽda: sed vnũ aliquod è dictis tribus significatis. Nec ob id cuiq́; morbo magno sanguinẽ mitere cõuenit: morbi enim magnitudo, magnitudinem remedij solam poscere diximus: sanguinis scilicet mißionem, aut purgationem, aut potum frigidæ copiosißimum, aut membri amputationem: quæ omnia magna præsidia sunt, & à solis magnis morbis postulantur: non quidem omnia ab omnibus, sed singula à singulis. Vt enim morbi magnitudo postulat magnitudinem remedij, ita species magnitudinis morbi, postulat speciem magni remedij: plethora (inquam) venæ sectionem: cacochimia, purgationem: incendium, ac vehemens in causo siccitas, potum frigidæ: & gangræna membri resectionem. Non tñ vt sanguinis mißioni, aut purgationi, sufficit morbi magnitudo præsens, aut imminens: ita & frigidæ potioni, aut mẽbri amputationi, sufficiet. Nemo

enim ob timorem futuræ gangrænæ, aut incendij, membrum amputabit, aut gelidissimæ potū adhibebit, nisi huiuscemodi iam adsint affectiones: sanguinis verò missione, aut expurgatione vtemur, non modo curationis, sed præcautionis etiam gratia, morbi magni futuri timore: cum scilicet plenitudo aut cacochimia, ex quibus dicti morbi sunt oriundi adsunt: & cum adest partis alicuius insignis imbecillitas, dolor, aut ictus: quorum ratione humores ad partem confluere, aut solent, aut timemus. In huiusmodi enim partium imbecillitatibus, ictibus, assuetis defluxibus, & timore phlegmonum futurorum: non modò præsente plenitudine, verum etiam quibus naturalis est humorum mediocritas, & ijs qui citra mediocritatem constituūtur, sanguis est venæ sectione detrahendus. Prætereo vtilitates ob quas in cacochimia licet sanguinem mittere, aut in plenitudine expurgāti vti pharmaco, de quibus capite sexto abunde egimus. Quòd verò virtus valida quæ venæ sectionem ferat, necessaria sit: quòdq́ non modò vitalis, sed animalis etiam ac naturalis: & vtra ex his magis sit necessaria: quibusque signis cuiusq́ ipsarum robur, ac imbecillitas deprehendatur, dictum nobis est. Sufficiunt autem hi duo scopi (magnus scilicet morbus postulans, & vis valida consentiens) in alijs à pueritia ætatibus, apud Galenum. Nam pueris etiam si morbo magno & acuto laborent, validamq́ virtutem habeant, venam secare negat Galenus vsq́ ad annum decimumquartum. Zoar verò, & cū eo vniuersa schola, vsq́ ad annum tertium exactum. Paulus autē Galenum sequutus, lib. 6. cap. 40. ipsum in hæc verba interpretatur. Porrò in ætatibus vsq́ ad quartumdecimum annum, sanguis mitti non debet, sicut etiam post sexagesimum, nisi necessitas quædam ineuitabilis huc nos cōpellat. De consuetudine autem num annumerāda sit scopis postulantibus, an consentientibus, an vtrisq́: num scilicet augeat tolerantiam solam, an simul etiam indigentiam, inquisiuimus. Quòd etiam regio, anni tempus, & præsens anni constitutio valde calida aut frigida, vteri gestatio, humorum cruditas, profluuium ventris, dolor, fastidium, & conualescentia, dictis præsentibus scopis, sanguinem prorsus mittere non vetent, sed quantitatem minuāt: quòdq́ si plura horum iungantur, ex pluribus non præcipuis fieri possit vna indicatio prima, quæ sanguinem prorsus mittere impediat, diximus. Quatenus etiam cacochimia frigida, aut calida, venæ sectionem impedire sit potis: & quando in cacochimia opus sit venæ sectione, & in plenitudine purgatione: anq́ in causo sanguis sit intrepidè detrahendus non prætermisimus. Venæ secandæ delectum, in quibuslibet morbis, & è quibus fontibus desumi debeat: & quando rectitudinem & communitatē violare liceat: deq́ harum obseruatione, & penes quid attendātur: plura scripsimus. Sanguinis detrahendi quantitatem non prætermisimus, quibus scilicet temperaturis, ætatibus, consuetudinibus: anni temporibus, parcius, & quibus copiosius sit detrahendus: quando sit illico supprimendus: quando sanguinis mutatio spectanda: & an ad animi defectionem ægrum interdum ducere oporteat: quibusq́ indicijs satis sanguinis detractum esse deprehēdatur, diximus ad satietatem. Occasionē præterea

in

in venæ sectione esse captandam, nisi valde vrgens sit casus docuimus. Hinc saturis & famescentibus venæ sectionem negauimus: exiguum autem cibum qui soli vẽtriculo sufficiat, venæ sectioni præmittendũ duximus. Quòd verò vomitio debeat interdum eandem antecedere, aliâs leniens pharmacum, clyster autem leniens ferè semper: & an pharmacum attractorium interdum debeat præmitti: quòd itẽ coctio non necessariò debeat præire, & quando vtiliter præmittatur docuimus. Huc etiã pertinet quod de lunæ coitibus, oppositionibus, & aspectibus cum alijs astris: pariter & de diebus decretorijs, quæsiuimus an sint ad venæ sectionem cauendi.

Quid verò in ipso sectionis actu præstandum sit, scire tum medicis præcipientibus, tum chirurgis famulantibus, valde conducit. De quo primo, accumbentibus ægris, non autem erectis, aut sedẽtibus, venam fore secandam, tradit Galenus. 1. lib. Aphor. com. 23. ne scilicet ægri animo linquantur. Sedentibus enim aut erectis laborat animalis facultas: intestina etiam ac viscera ex præcordijs pendentia, vim inferunt vitalibus membris: ob idq́ syncope facilè prehenduntur. Præsertim si acres succi ad os ventriculi confluere soleant: aut ipsum ventriculi os sit valde sensile, maleq́ habere soleat ex acribus deuoratis, qualia sunt piper, sinapi, & acetum: aut si ventriculus sit imbecillis, qui scilicet parum appetere soleat, & ex accepto cibo grauari, in nauseam aut vomitionem cõcitari, quiq́ ex inedia, ira, aut pauore soleat syncope stomachica, epilepsia, aut cõuulsione corripi. Nam qui his leuibus occasionibus huiusmodi malis corripitur, certius ex venæ sectione quæ sanguinem & spiritus dissipat, & reliquos humores commouet, corripietur ijsdem: & maximè si dum vena secatur non discumbat. Ij tamen quorũ ventriculus acri succo mordetur, iubendi sunt ante venæ sectionẽ vomere: & post vomitum sumere micam panis infusam in succo aggrestæ, aut in succo limonis aqua rosacea temperato, aut cotoneum vel granatum acidum. Qui verò ventriculum habent admodum sensile, aut imbecillum, antequàm vena secetur, reficiendi sunt gallinæ ventriculo asso, aut tantundem de pectore eiusdem, aut cortice citri, aut mica panis ex vino rubeo & exiguo moschi, si adest ventriculi frigus. Extra quoq; ventriculo imponatur manus humana, aut catellus, aut panis tostus vino roratus & cinamomo respersus, aut vnguentũ aliquod ventriculum roborans. Aqua insuper rosacea, florum aurantij, & vinum album mista, odoratui admoueantur. Sit pars statim ac vena scissa est, prona quantum situs partis ferre potest, vt sanguis exeat expeditius. Brachium ad partem domesticam nonnihil est contorquẽdum. Manũ ad siluestrem, aut infra vertimus: vt deorsum vel è latere sanguis feratur. Pedem etiam ad latus inclinamus vt fluat è latere: infra nanq́ vertere non possumus. Vena poplitis, nec ad latus, nec infra effluere potest: genu enim flexo in pelui calidam aquam habenti dum secta est, sanguis educitur. E vena frontis, aut nasi, capite infra inclinato effluet. E vena omoplatæ (quã Auicenna spatularẽ vocat) effluet sanguis è latere, si ex altero latere iaceat æger. Sicq́ semper ægri corpus locandum est, vt ex parte affecta quam magis volumus

inanire, in venam sectam facilis directusq; sanguinis cursus habeatur. Pars autē secanda tam diu fricetur donec incalescat: & si hyems est accēsæ prunæ infra brachiū ponantur, vt eò trahatur sanguis. Exercitiū etiam, & pedū incessus, venas præsertim pedū implere, & sectioni aptas reddere est pote. Vinculum paulò supra locum secandū inijciatur: tum vt sanguis dolore trahatur, tū vt ex parte ligata in proximā vulnerandam impellatur magis. Quare cum brachij aliqua vena secanda est, paulò supra gibberum est vincienda: cum in extrema manu aut pede, paulò supra manus, aut pedis articulum. Cum vena poplitis secanda est, paulò supra genu arcta fascia est deligāda. Cum vena omoplatæ, per supernā ipsius omoplatæ partē, & axillas vinculū est stringendū. Cū vena aut frōtis, aut prioris, vel posterioris partis capitis, tēporum, angulorū oculi, aut eius quæ inter duas nasi cartilagines sita est, aut eæ quæ circa guttur extantes reperiuntur, aut quæ linguæ subijciuntur, vel adiacent, aut quæ post aures iacent, sunt aperiēdæ: ceruicem fascia ampla vinciemus, digitis super guttur interpositis: ne (vt Paulus monet lib. 6. cap. 40.) suffocatu ægri intereant. De venis tamen quæ sunt in angulis lachrymalibus oculorum, dixit Auicenna 4.1.cap.20. quòd secundum plurimum non apparent, nisi per constrictionem suffocantem. Quo autem vinculo vti debeamus in sectione iugularium: docuit Auicēna quòd trahente caput ad latus contrarium: sic enim iugularis tenditur, & tumida apparet in parte gibbosa, vbi est secanda. Quo item vinculo vti debeamus in venis labilibus: dixit Auicenna quòd si vena ad vnam tantum partem est labilis, oppones ei ligaturam & stricturam è cōtrario partis illius: vt scilicet ex ea parte firmetur. Si verò ad vtramq; partem labilis sit, duabus fascijs è cōtrario incedētibus, brachiū vincire interdum iussimus, in medioq; iacentem venam iam vinculis firmatam tundere: rectèq; cessit. Est autem vinculum comprimēdum magis, in crassis corporibus, (vt venæ ob carnem & pinguedinem superiacentem delitescentes, & ob insitam humiditatem laxæ existentes, intumescant, tendantur, & extra appareant) quàm in macris, & excarnibus, in quibus ob causas dictis contrarias, arctum vinculum venas extra vltimam membri faciem extuberantes, & suapte sponte duriores, ita cōprimit, vt sanguini vacuando expeditum transitum impediat. Siue verò arcta, siue laxior deligatura fiat, cutem nunquam de suo loco dimoueat: ne dum cutis ad suum reddit locum, sanguinem è vena fluentem intercipiat. Verum id considerandum venit (inquit Paulus lib. 6. cap. 40.) interiori & alariæ venæ, per totum arteriā subijci, mediæ neruum, superior (quæ & humeraria dicitur) periculi expers est. Auicenna verò, basilicæ non modo arteriam, sed neruum etiam & musculum substerni affirmat. Valde etiam curandum est arteriam à vena dignoscere, ne arteriam pro interna vena (quod sæpe contingit) secemus: maximaq; eius rei dignotio habebitur ex pulsu, quæ tamen fallere nos trifariam potest. Primo, quia in quibusdam corporibus duæ arteriæ internam venam commitantur: cumque vnam signauerimus, alteram pro vena (nō minori errore) secamus. Secundo, quoniam arteria ligata non pulsat.

Tertio,

Tertio, quoniam ligatura, arteriã à suo loco dimmouet, ita vt superponatur venæ. Ob id Aëtius serm. 3. primi tetrab. cap. 10. basilicæ sectionem ob arteriam, & communis ob neruum, valde reformidat: semperq́ (nisi valida aliqua ex causa) has præterit, humerariæ sectione contentus, in hæc verba. Et vitandum est ne hãc secemus citra magnam necessitatem, nam minoris periculi est humeralem secare. Et sæpe facta in hac fissura magna, neq; inflammationes sequutæ sunt, neq; dolores. Quare hãc confidenter secare licet, internam verò cum multò metu. Vitandum etiam ne tentemus mediam. Auicenna verò omnis nos admonet deceptionis, vt nimirum consideremus, vna ne adsit arteria, an duæ: vtq́ vinculo detracto, rursus pulsum eius quæramus, iterumq́ diligenti cura adhibita vinciamus. Quoniam autem cum arteria venæ superponitur, inflatur, & turget magis: ideo inflationem hanc semper suspectam habet: iubetq́ tunc vinculum soluere, & inflatum locum oleo inungere. Si enim ex vena quæ flatum, aut spirituosam materiam concepit, est inflatio: solutione vinculi, & olei illitu, bis repetitis dispergetur, iterumq́ religata non inflabitur. Quòd si iterum adhuc infletur, de arteria magis est suspicandum: & iam non basilica, sed pro ea ramus eius est infra scindendus. Quanuis autem nulla adsit inflatio, nunquam prorsus securi erimus de arteriotomia: quare curandum est infra articulũ (quoad poterimus) secare basilicã: quò enim infra magis, eò securius secatur, quoniã solent infra gibberum basilica atq; arteria substrata, magis disparari: siq́ ex pulsu nouerimus arteriam ad dextrum disparari, secemus versus sinistrum: & si versus sinistrum incisio pergat, ad dextrum: ne arteriam vlla ratione possimus pertingere. Quod voluit Auicenna in hæc verba. In basilica quoq; phlebotomanda, quanto plus ad brachium descẽderis erit sanius. Phlebotomus præterea in venam procedere debet, ad diuersitatem partis arteriæ. Et Rasius. 7. libro ad Almansorem, capite de phlebotomia, ita scribit. Quòd si ex basilica tantũ minutionem facere volueris, locus ante brachij ligationẽ est tãgẽdus: et postquã pulsus cognitus fuerit, erit signãdus: & deinde ligetur, & summopere obseruetur quatenus à loco signato (quantò magis fuerit possibile) percussio elongetur: & ad partem manus descendendo fiat. Nec obstat, quòd Aëtius, sermone. 3. primi tetrab. cap. 13. præcipit supra articulum, non autem infra sectionem facere. Primo, quoniam intelligendus est de sectione humerariæ, quam solam nisi magna vrgente necessitate, secandam fore docuerat antecto capite: quæ (cum sibi non subiaceat arteria aut neruus) melius potest & debet secari supra articulum, ante quàm ramum vllum à se deriuet. Secundo, quoniam Aëtius magis tum cõsuluit pulchritudini phlebotomiæ, quàm vtilitati. Supra articulũ enim sectione facta, liberè & per rectum effluit à corpore sanguis, quare & speciosè: infra articulum verò vena curuatur, parumq́ liberum exitum sanguini cõcedit, perinde ac flumen, vbi eius alueus contorquetur. Ob brachij etiam curuitatem, versus nos parum effluit speciosè, magnaq́ ex parte sanguine inficimur. Id quod ipsius Aëtij verba commonstrant, quæ ita habent. Neq; verò infernam vasis partem ad

radium diuidere oportet, sed supernam ad brachij exortum: superna enim secta, speciosa sanguinis eiaculatio contingit. Auicenna verò secum non pugnare non potest, qui ante citata verba ita scripserat. Oportet autem vt omnes tres supra iuncturam aperiantur, & non sub ea, nec in ea: ideo vt egrediatur sanguis bene, & taliter vt saliat: & vt sit securitas à nocumentis neruorum, & arteriarum: & similiter cephalica, scilicet quanuis ipsi nec neruus, nec arteria subiaceat. Quibus verbis securius ab arteriæ læsione supra, quàm infra gibberum secari basilicam adstruit: cōtra ac parum infra statuisse retulimus. Inflatio verò non modo in basilica quæ comitē habet arteriam metum incutit, ob quem soluenda & inungenda oleo est: sed in omni etiam alia vena: in qua si postquam ligaueris, in ciceris aut lentis effigiem, aliqua eius pars intumescat, similiter ac in basilica diximus agendum esse consuluit Auicenna: Quòd scilicet vinculum soluatur, tumor illinatur donec sit dispersus, & post iterum vinciatur: siq; rursus intumescat, rursus omnia repetantur: ita vt vena nō secetur donec flatus, aut spiritus, aut sanguis illic interclusus dissoluatur, & tumor euanescat. Contingit enim ex sic tumentis venæ tentata sectione, vt vena ipsa præ tumore labilis, subterfugiat scalpellum: aut iam secta, nō ita expeditè sanguinē eiaculetur. Fit autem interdum, vt nec frictio, nec subsequens ligatura, venam manifestā exhibere sufficiat: quo casu arctissimè solent chirurgi ligare, vt vena se ostendat: & brachium ex ea arcta ligatura sæpe inflammatur. Quod tamen euitabis (si res non vrget plurimum) ad primam aut secūdam diem sequentem, venæ sectionem differēdo: fit enim vt ex frictione & ligatura hesterna sanguis attractus, hodie aut cras tumidam venam ostēdat: præsertim si per interualla interim fricetur brachiū. Si verò res vrget plurimum, considerandus est ramus à vena quam secare destinasti deriuatus, & digito est infra premēdus: si enim digito amoto, ramus tunc repentè tumescit (sanguine scilicet ad ramum ex radice promptè redeūte) ramus est secādus, apud Auicennā. Ramo verò non aparēte, aut sanguine ad ramū non redeunte, pro interna, communis: & pro communi, humeraria: & vice versa secanda est, ex Galeno. 2. libro de ratione victus in morbis acutis, com. 10. Quòd si harum nulla se ostendat, arctissima tunc deligatura vti conueniet, & citò rem peragere: ne aut mēbrum intereat, continuitate influxus membrorū principum intercepta: aut brachiū inflammetur, plurimo sanguine attracto. Quare rectè Auicēna chirurgorum quorundam abusum reprehendit, qui brachium secandum per vnius horæ spatium vinctum continent: donec scilicet præ stupore, dolorem ab scalpello illatum non deprehēdat. Tanta autem excogitari potest venarum occultatio, & phlebotomiæ vrgentia, vt opus sit (quod Auicenna iubet) cutem venæ adiacentem secundum longitudinē diuidere donec detegatur vena: ita vt vnco apprehēdi, & sanguis inde extrahi queat. Quo tamen casu, venam in vtrauis manu, aut pede, aut poplite, nos potius secamus, quàm tam operosa & molesta chirurgia vti permittamus: consilium Alexādri Tralliani, lib. 1. cap. 17. dum melancholiæ ex sanguinis copia nascenti medetur,

" ceu utile hac in parte amplectetes, ubi ita scribit. Quòd si à brachio vacuatio fieri
" nequit, tentandū est eā à poplite, & tali partibus moliri: atq; hoc magis in muliebri-
" bus corporibus faciundū est, quippe mēstruā vacuationē prouocat. Cum autē venas
" cubiti nō manifestas inueneris, eas quæ cōmemoratis locis subiacēt, incidere tūc opor
" tet: nā ad affectū prædictū sanguinis vacuatio est necessaria. Nihil igitur minus iu
" uabis ex quacunq; parte sanguinē detraxeris, cum etiā omnia simul vacuētur, quē-
" admodū diuinus Hippocrates ait, cōfluxus vnus, cōspiratio vna, omnia cōsentiētia.
" Hæc Alexāder. Non tñ statim ac vena quā incidere studes conspectum fugit, alia est in eius locum secanda: sed vinculum soluere, & iterū atq; iterum ligare conuenit: tum ob tractum sanguinis, tum quoniam vena quæ ex vna ligatura non apparuit, apparere potest ex altera. Oleo etiam venæ locus est inungendus, vt rarior & tumentior ex sanguine ibi impulso reddatur, vtq; ex nitore quodam quē cuti oleum conciliat, quodammodo diuersus color ad locum venæ in cute ipsa eniteat. Duobus etiam digitis, indice scilicet & medio, locus quo vena exporrigi solet, curiosè debet contrectari: primo solo indice, qui maximus est explorator, deinceps medium paulò elatius est admouēdum: sanguis namq; ex indicis cōpressione dissiliens, proximam venæ partē quæ sub medio est, tumentiorem reddit: facileq; ab vtroq; digito sanguis vtrinq; subsultans, deprehendi quibit. Quo deprehenso, si pilum aut maculam videris, eam mente teneto: sin minus vngue, aut atramento signato, ne te locus fugiat sectionis. Debet autē chirurgus scalpellum duobus digitis apprehendere: pollice (inquam) & medio: indice verò venam rursus tangere quo certè collimet. In quod varios scalpellos, tersos, acutos, & ancipites, habeat oportet: obtusi enim venā sæpe non penetrant, & dolorem semper inferunt, ad quē magna ex parte inflammatio postea consequitur. Ex scalpellis autem quidam habeant pilum aut capulum, ita vt vltra iustam mensuram penetrare nequeant, alij verò capulo careant, vt quo voluerimus penetrent: illorū enim vsus vtilis est in venis exiguis, & in labilibus, in quibus capuli defectu, aut neruus, aut arteria interdum vulneratur. Sint autem vtriq; nō angustissimi styli (quos punta de espino nostrates appellant) sed latiores qui oliuæ foliū æmulantur. Capulo autem carētes (quibus solis nostra ætas vtitur) expertissimum, oculatissimum, & valde attentum poscunt Chirurgū: qui tamen admodum frequens non est. Nam iuniores sunt inexperti: senioribus hebescit visus, & manus contremiscunt: plurimis verò eorū qui in medio habentur, insana quædam loquacitas (quæ ipsorum est vix euitabile fatum) distrahit attentionē: pauciq; ex ipsis sunt ambidexteri, quod oporteret: dextra enim manus dextro brachio, & sinistra sinistro, est secāda. Hic ergo quē selegisti, prius experiatur scalpellū, an expeditè vulneret, nullāq; aut scabritiē habeat, aut mucronis retusionē subeat. Deinceps digito medio atq; pollice, medium scalpellū apprehendat: supra enim parum firma fit apprehensio, & infra non admodum expeditè vulnerabit, minimo & annulari digitis impeditus. Altera manu brachium comprehendat, eiusq; pollice venam ne labatur stabiliat: tunc autem

non plus ferri indat, quàm ad penetrandum in venæ cauitatem sit satis. Sensim verò, & furtim, suauiterque blandiendo, eiusmodi sectionem peraget: ne repentino venæ durioris occursu, aut vena dissiliat, neruumque, vel arteriam pro ea rumpat: aut scalpelli acies retundatur : aut tenuissimus mucro occultè frangatur . Hæc enim mala parere solet festinatio : quæ vt quidam auertant, scalpelli mucronem oleo non inutiliter inungunt, suauiusque & minori dolore secant: quanuis non adeo celeriter vulnus postea coalescat. Cæsim autem vulnerandum esse in venis manifestis, & punctim in obscurioribus, & in ægris qui ad ictum flectere solent cubitum, docuit Aëtius ex antyllo, sermone tertio primi tetrab. cap. 13. Magnitudo verò vulneris, non vna semper est optima: sed interdum ampla, alias exigua, frequentius verò media, est magis eligenda. In his qui aceruata euacuatione opus habent, magna fissura " facienda est: itemq; in quibus crassitiem sanguinis contineri coniectabimus. In qui- " bus verò reuellere & auertere volumus lationem sanguinis, velut in reiectantibus " sanguinem, aut quibus de naribus aut quadam alia parte sanguis erumpit, parua " vulnuscula incutimus. Non enim indigent euacuatione (cum euacuentur ab affe- " ctione) sed retractione ac reuulsione. Oportet igitur in his permittere vt sanguis " fluat multo tempore per venam. Paruis item fissuris vtendum est in phreniticis aut " mente motis, aut alias delirantibus, quò cita conglutinatio vulnusculi fiat: contingit " enim vt deliri sæpe latenter vinculum manus soluant: & siquidem contigerit mag- " nam esse fissuram, sequitur periculum ex sanguinis eruptione. In parua verò, etiam " grumus vulneris osculo insidens, sanguinis eruptionem prohibere poterit. Insu- " per & paruis fissuris vtendum est in paruis vasis, magnis verò in maioribus. Nam " si in magnis vasis paruum vulnusculum fiat, necessariò grumi collecti fluxum " sanguinis impedient. Cauere autem oportet in ampla fissura, ne adeo sit magna vt " labia euertantur: sic enim sanguis potius effunditur quàm eiaculetur, & plurium insuper spirituum, ac virium fit amissio. In parua quoque est cauendum, ne angustia sanguinis impetum compescat. Omnium verò vitia effugit media, in latitudine quadam sita: nam hyeme, & vbi crassities humorum infestat, amplius: æstate autem, & vbi humores sunt tenues, strictius vulnus infligendum est. Sectionis etiam figura non vna semper est congruens: sed diuersa pro ratione amplitudinis, & labilitatis venæ, & iterationis phlebotomiæ. Pro ratione quidem amplitudinis, nam si vena exigua est, transuersim est secandà, vt plus de se sanguinis fundat. Pro ratione vero labilitatis, nam quæ scalpellum ad vtramq; partem effugit, transuersam sectionem minus effugiet. Ad vtramq; (inquam) partem, nam interdum vena ad vnam tantum partem labilis est: tuncque sufficiet ligaturam è contrario conuenienter opponere vt firmetur. Si vero ad vtramque partem est labilis, cum non possit firmari, per transuersum est secanda. Quod monuit Auicēna, quarta primi, capite vigesimo, vbi ita scribit. Cumq; vena remouendo se ad partē vnam mutabitur, pones "

ei ligaturam & stricturam è contrario partis illius: & cum remouendo se ad duas partes æqualiter mutabitur, non debebis eam in longitudinem phlebotomare. Pro ratione præterea iterationis phlebotomiæ ex eadem vena, in diuersam figuram secari debet: si enim repetenda non est, ea figura est idonea quæ citissimè glutinatur: si verò post vnũ aut duos dies est iteranda, quæ difficillimè glutinatur est eligenda: si autem eadem die repetenda sit, media figura quæ mediocriter glutinatur præfertur. Siquidem vena in cubito aut alio quouis articulo secetur transuersim, facillimè glutinatur, leui scilicet brachij contractione: si in rectum difficillimè: quoniam incuruato cubito disparantur oscula fissuræ: & præter id in ea figura, minus speciosa sanguinis eiaculatio contingit, vt notat Aëtius: in obliquum verò facta, nec adeo facilè coalescit, ac transuersa: nec ita difficulter, vt quæ in rectum fit. Hæc ergo ceu medium tenens præ cæteris est deligenda, tum quoniam vitia extremarum effugit, tum quoniam (vt Aëtius scribit serm. 3. primi. tetrab. cap. 15.) à vase non aberramus dum sic secamus: & sanguinis eiaculatio ex obliqua fissura, pulchrior aspectu est videntibus, dum velut obtorquetur, & obuoluitur sanguis in saltu. Quæ doctrina exactior videtur, quàm Pauli, qui lib. 6. cap. 40. obliquam sectionem minus reliquis coalescere scribit, in hæc verba. Fascia igitur arcta partem aliquam circa brachij musculos deligare oportet, & frictione manum alternante, repletam venam vsui commodam, transuersim per totam ipsius latitudinem solam diuidere. Etenim minores hac plagæ, ægrè cicatricẽ admittunt: arctæ nimium, inflammationem experiuntur. Præterquam quod crassioris succi transitum impediunt. In quibus autem & secundo & tertio die, interim verò & quarto sanguinem detrahendum esse speramus, obliquius vena secari debet: quo manus inflexu dehiscens, non protinus cicatrice obducatur, sic enim visum est Antyllo. Extra articulos verò (in capite scilicet, manu, pede, & alijs eiusmodi partibus) quæ in rectũ fit fissura, cæteris omnibus glutinatur facilius, quoniam fibras rectas non findit: in transuersum verò difficilius reunitur. Transuersim tamen facta, magis est eligenda cum venæ sunt exiguæ, vt satis sanguinis profundant: & cum venæ sectio est iteranda, etiam si venæ amplæ existant. Vnde Auicenna de sectione venarum capitis agens, quarta primi, capite vigesimo, ita scribit. In venis autem quæ phlebotomantur, & sunt in parte capitis excepta guiden, melius est vt transuersè phlebotomentur. Vena ergo frontis quæ inter duo existit supercilia: & vena quæ super caput iacet, in summitate scilicet frontis: & duæ venæ temporum quæ flexuosè incedunt: & duæ venæ ad occiput in posteriori parte capitis, transuersim sunt phlebotomandæ. Duæ præterea venæ quæ sunt in angulis lachrymalibus, transuersim secari debent: nã ne sic sanguis ex eis nisi paucus educetur. In quibus tamẽ secãdis monet Auicẽna ne scalpellũ profundetur: aliter enim ex percussione ossis fierent fistulæ. Vena quæ est in lepore nasi, inter duas scilicet nariũ cartilagines, quæ digito pressæ adinuicẽ separantur, punctim est secanda ob profunditatem: exiguum tamen sanguinem

guinem fundit ob sui paruitatem, & ad faciem attrahitur plurimus ob dolorem illatum: ita ut interdum rubida deinceps maneat facies: eritq; (ut notat Auicēna) nocumentum hoc maius iuuamento sperato. Internas quoq; narium venas disrumpimus, vel mucrone scalpelli cōtundentes, vel quibusdam asperis irritantes ut Paulus ait: inter quæ selectissimum est quod ex gallinæ penna ad radicem multum fissa in stellæ effigiem paratur. Venas super guttur extantes sphagitides appellatas, ob vetustam lippitudinem aduersa scalpelli parte scindemus, ex Paulo lib. 6. cap. 40. idest scalpellum infra agendo & velut scarificando, ita ut sanguis erumpat: pars enim scalpelli inferna, aduersa est supernæ qua reliquæ venæ secantur. Venas item linguæ subditas in anginis transuersim incidimus euitantes constrictionem apud Paulum, ne ægri difficilè iam ex morbo respirantes, suffocatu intereant per colli vincula. Per has autem venas, non modo duas quæ linguæ partem infernā perreptant (quas leonicas appellant) intelligimus: sed aliam etiam quæ sub lingua in mēti cauitate iacet: quam Auicenna in angina & duarum amigdalarum inflammatione secandam esse perhibet. Eas enim quæ linguæ ipsæ subiacent, & alias quæ linguæ desuper adiacent, non tā propter anginas, quā ob linguæ grauitatem ipse secat. Sunt tamen omnes ut ex Paulo diximus per transuersum secandæ: frustra enim timet Auicēna ex transuersa harum venarum sectione, sanguinis fluxum qui compesci nequeat: nam ut quotidiano experimento videmus, exiguæ sunt, & plurimum sanguinem rarò profundunt. Auicennæ autē verba sunt huiusmodi. Et ex eis sunt venæ quæ ,, sunt sub lingua, & existentes super ipsam linguam, & minuuntur propter linguæ ,, grauitatem quæ est ex sanguine: quæ quidem secundum longitudinem sunt minuen ,, dæ, quia sanguinem constrigere qui fluit ex phlebotomia in latitudine facta est dif- ,, ficile. Venā etiam aliā quæ inter mentum & labium inferius iacet, transuersim in ,, oris fœtore à gingiuis nascente, & in alijs gingiuarum morbis tundimus. Iugulares quoq; venas interdum scindunt in Elephanti principio, antequā morbus firmetur, & in habitum transeat: quoniam sanguinem potenter & confestim huiusmodi sectio diuertit à membris spiritualibus, & à facie: in angina præfocante, in pulmonia, in asthmate acuto, & hanelitus cōstrictione ac difficultate, propter sanguinem cōtingētibus. Hanc autē sectionē, scalpello habēte capulum ne profundari possit, fieri debere diximus. Quo ad figurā verò sectionis dicendum est, quòd quanuis eiusmodi venæ, articulares non sint: more tamē articularium, facilem aut difficilem coalitum suscipiunt ob motum colli. Nam quæ collo in alteram partem contorto fit fissura, cum collū rursus in suum locū adducitur, disparatur: quæ verò in transuersum coitur. Hac utitur Auicēna in simplici phlebotomia, illa verò in duplici, aut pluries repetenda. Quod obscuris & incompositis verbis sequentibus, nobis significauit. Oportet præterea ut eius phlebotomia fiat in latitudine & non in longitudine, & ,, sicut fit Saphena & Sciatica: & cum hoc toto oportet ut ipsius phlebotomia cadat ,, in longitudine. De interna, externa, & cōmuni, diximus: quòd si iteratio est post

diem

diem vnam aut duas facienda, secentur in longum: si eadem die in obliquum: si repetenda non est transuersim: quòdque obliqua ceu media ad omnia est vtilis, & reliquis præferenda, licet in aliquibus vincatur à singulis. Par est ratio ramorum istarum, qui per radium ad manum vsque excurrunt: funis brachij scilicet, quæ supremam: & alterius quæ infernam brachij partem perreptant. Venarum manus, lienaris (inquam) & iecorariæ, si amplæ sint idem iudicium esto (vnde Auicena ita scribit. Ascelaris autē iudicium est, sicut iudiciū basilicæ) si vero tenues, transuersim incidantur, vt plus sanguinis profundant. Vena quoque quæ inter pollicem & indicem excurrit, ad iecoris & lienis dolores, è directo secat Auicenna. De eius verò sectionis figura ita scribit. Et sceylem quidem phlebotomia melior est ea quæ fit in longitudine. Si tamen magna ex parte debiliter ex hac vena sanguis profluit, vt ibidem scribit: consultius actum esse putarem, si transuersim scinderetur. Venam aliam ad clauiculam, seu furculam iacentem, secat Auicenna in morbis oris ventriculi, propter sanguinem ad ipsum defluentem: quæ ob propinquitatem, & directionē, potēter ab eo retrahit. Aliā quoq; (cuius supra meminimus) in omoplata tūdit, ad validissimū sanguinis è naribus fluorē cōpescendū. Alias insuper scindit duas in musculis ventris: vnā supra hepar in hydropa ex sanguine in hepate retēto orta: & aliam supra splenem. Quæ omnes quoniam exiguæ sunt, transuersim secari debent. Vena etiam poplitis si semel est secanda, transuersim secta, coalescet citius: si pluries verò, in lōgum secetur, vt tardius coalescat: articuli enim plicatione, labia iungūtur in illa, & disparātur in hac. Securius tñ in longū, quā transuersum secatur, ne validissimus tēdo qui ad calcaneū vsq; excurrit, vulneretur. Venæ autē pedis tā interna quā externa (saphenā & sciaticā appellant) in rectū sectæ citius coalescēt: ob idq; Auicēna dū de Sciaticæ sectione agit ita scribit. Et melius quidē est vt ante balneetur in aqua calida, & vt ipsa in lōgitudine phlebotometur. Dum simplex scilicet venæ sectio facienda est, & venæ pedis sunt amplæ, ac minime labiles. Nam si iteratio faciēda sit, aut venæ tenues, & labiles fuerint, transuersim eas incidere præstat: et in medijs statibus obliquius. Quid vero sit faciendū, vena pedis quā incidere destinauimus non apparente, docuit idem Auicenna: Quòd scilicet non apparente sciatica, secemus eius ramum, qui inter digitum pedis minimum & alterum sibi proximum iacet. Non apparente autem saphena, secandus est ramus qui parte interna prope calcaneum existit: aut alter in pollice pedis, quem in comitiali morbo collapsis, secat Trallianus, libro primo, capite decimoquinto, autoritate Theodori. In ramorum autem defectu, sciatica pro saphena, & saphena pro sciatica, secari possunt. Nam parum referre scripsit Galenus, ex venis pedis vtram seces. Ab vna enim ambæ nascuntur (vt scribit sexto libro Aphorismorum commentario tredecimo sexto) quæ in poplite trifariam diuiditur: quoniam & vna vena ad hoc peruenit membrum, non sicut ad manum duæ. Satius autem esset venam poplitis in cuiusque earum defectu substituere, si mulieres ea parte detegi paterentur.

de ea enim ita scribit Auicēna. Et ex eis est vena curuaturæ poplitis quæ tantum efficit, quantum & saphena in prouocatione menstruorum: & in doloribus ani & hæmorrhoidis.

Sectione facta certus fies, venam ne, an arteriam, an forte neruum vulneraueris: arteria nanq́, tenuem & lucidissimum sanguinem, impetuq́ subsultantem, & ad magnam distantiam transmittit: & tumorem ex sanguine confestim euacuato amittit. Ex neruo verò venæ adiacente, sanguis non profluit: tam in huius autem vulnere, quàm in vulnere nerui qui venæ substernitur, dolor fit validus in ictu ipso, & postea manet in parte, præsertim vbi partē extēdere nitimur: pars etiā subiecta, ad quam neruus perueniebat, stupidi sensus redditur. Quomodo verò subueniendum sit, arteriæ aut neruo vulneratis, vltimo capite trademus.

Sanguinis fluxio deinceps consideranda est; sit ne expedita, an impedita: sique impedita sit, causa est consideranda, & emendanda. Siquidem parū secasti, vulnus debes augere. Fit autem interdum vt vulnus in carne sit magnum, in vena verò exiguum: quo casu sanguinem non per totum vulnus profluentem videbis, sed per partem tantum, quæ vulneri venæ è directo respondet. Si ob metum conceptum sanguis non profluat, ægri animus est sedandus, & diuertendus: eiusq́ visus aliò conuertatur, & mali granati grana eius ori indantur. Si vulnus aliquo sanguinis grumo obstruatur: digito detergatur, oleoq́ illinatur vulnus. Si ob carunculam verò, aut adipem per vulnus egredientem sistatur sanguis, blandè est interius reducenda: siq́ reduci nequeat, non incidatur, ne in cauitate fiat aneurysma: sed alia parte secetur vena, fiatq́ vulnus minus amplum tersissimo aliquo scalpello. Solet enim per venam sectam egredi adeps, aut ob vulneris amplitudinem, aut ob scabritiem scalpelli, adipem trahentem ad se.

Si sanguinis effluxio quæ expedita erat flaccescit, impetusque valde minuitur, signum est naturā in eiaculando atq́ expellendo deficere: soletq́ is sanguis tenuior, rubidior, atque incolumior esse, quàm qui primo pellebatur: quare protinus tunc est sistēdus, nisi vbi syncopin quærimus, quod capite docuimus vigesimoquinto. Omnis nanque sanguinis mutatio, siue a malo in bonum, siue à bono in malum, satis sanguinis detractum esse indicat. Siquidem bonus sanguis sequatur malum, significat aut malum prorsus esse vacuatum, aut naturam in expellendo deficere. Si verò malus post bonum incipiat vacuari, significat causam inflammationis vacuatam esse: & coniunctam partim vacuari, partim ad venas extra partem inflammatam esse translatam. Color etiam, & pulchritudo faciei si pallidior reddatur: oscitationes, pandiculationes, singultus, & nauseæ, satis sanguinis detractum esse monstrant, & instantem syncopin indicāt, nisi sanguis supprimatur. Sanguine enim & spiritibus ad cor reuocatis, innatū calidū deficit in extremis, sequiturq́ in facie pallor: in musculis halitus, et fumi (qui cū nō dissipētur ab exiguo calido) vbi pellūtur à musculis maxillæ, fit oscitatio: & à musculis totius corporis, pandiculatio. Singultus verò &

nausea

nausea, ob commotionem quæ in ventriculo fit, gignitur: aut ab humore illic ebulliente, aut ob subitũ tractum venarum à vẽtriculo. Paulatinus enim naturalis est, & famẽ mouet: subitus verò morbosus fit, ventriculum commouet, innato calido priuat, singultire, & vomere facit. His omnibus firmitatem addit pulsus: cuius mutatio sola de magno in paruũ, de alto in humilem, de æquali in inæqualem, aut de ordinato in inordinatum, aut (quod plus est) de vehementi in imbecillum: firmum est indicium, quod præterire non licet. Nam reliqua omnia, alijs ex causis ante iustam vacuationem interdum succedere assolent.

Si syncopis verò superueniat, aut quoniam ægrum in eam deducere destinasti, aut quoniam plus quàm oporteret sanguinis detraxisti: vomitus statim cum penna cygni, anatis, aut gallinæ, aut cum digitis est prouocandus. Omni enim syncopi competit vomitus (apud Auicennã, vndecima tertij, tractatu secundo, capite octauo) nisi ex sudore, vel motu spirituum ad exteriora proueniat. Moschum etiam, vinũ, aut aquam aliquam odoratam, naribus impone & cordi: faciem affatim irrora: extrema frica: manum calidam eius ventriculo admoue: & diamoschum, aut diambram, ori inde. Valet etiam hoc quo vtor. ℞. trochiscorum de gallia moschata, scrup. ß. confectionis manus christi, drach. ß. fiat puluis qui propinetur in cochleari cum pauco vino odoro. Iusculis deinde quæ consummata vocant reficiatur.

Si ergo aut tantum sanguinis quantum educere destinasti effluxit, aut aliquod eorum quæ satis sanguinis detractum esse commonstrant superuenit: vinculum est soluendum, & sanguis exprimendus, ne in vulnere putrescat, & eius agglutinationem impediat. Tunc autem chirurgus sinistra manu cutem ita tendat, vt eius vulnus à rectitudine vulneris qui in vena est remoueatur: linteique parte madente brachium sanguine infectum lauetur: sic enim sana parte cutis, vulnus venæ obtegente, aqua venam ipsam vulneratam non pertinget. Postquam verò altera lintei parte, chirurgus lotum brachium exsiccauerit, cutim ad suum redire locum permittat: subitoq́ linteo, aut plumaceolo, in medio nonnihil extuberanti, ex aqua rosacea, aut oui albumine vulnus occludat, & arcta fascia vinciat: nisi cũ iteratione est opus, tunc enim nec plumaceolum extuberare, nec aqua aut albumine madere, nec arcta sed laxa potius fascia comprimere oportet, ne vulnus ante iterationem glutinetur. Fit enim sæpe ex multiplici eiusdem venæ sectionis iteratione inflammatio, non modo in basilica, & communi, quibus arteria & neruus subiacent: sed in cephalica quæ securius secari solet. Quod voluit Auicenna per verba sequentia. " Plurimum autem erroris qui euenit in minuendo cephalicam, non prouenit ex percus- " sione vna, licet sit magna: immo non accidit nocumentum, nisi propter iterationem " percussionum.

Si verò venæ vulnus ante iterationem prorsus agglutinatum sit, nec infra vulnus, nec in ipso vulnere, sed supra ipsum secari vena debet: vt sanguis antequã glutinatum vlcus pertingat (ne ad ipsum impetum faciat, eumq́ disrũpat) vacuetur: vt

docuit Rasius.7.libro ad Almansorem, & Auicēna loco citato, in hæc verba. Veruntamen si percussionem iterare necessarium fuerit, à prima percussione se remoueat, & non ab ea descendat. Iteratione autem pluries repetita, magis est opus cum reuulsionis: citius verò factæ, cum euacuationis gratia sanguis est detrahendus: vt Galenus scribit libro de curandi ratione per sanguinis missionem, cap. 21. in hæc verba. Iteratæ tamen detractionis tempus, in quibus simpliciter quidem vacuare conamur, eodem die esto. At in quibus reuellere, si vel duobus deinceps diebus fiat, melius fuerit. Quibus verbis, iteratas vacuationes eodem die, ob necessitatem vacuandi facere præcipit: reuulsiones verò, tardius & in plures dies partitas facit. Nam eodem libro capite duodecimo dixerat: Quòd quantò maiorem in numerum, particulares auxeris reuulsiões, tātò efficaciores ipsas effeceris. Natura enim multotiens irritata, maiori cum impetu in contrarium deponit onus: & sic agere assuescit. Iteratione etiam est opus, cum vires non constant, vt simul confertimq; detrahatur: aut cum morbus eius naturæ nō est, vt celerrimam vacuationem poscat. Insani enim consilij foret (etiam si vires permitterent) in morbo parum vrgēte, vniuersam plenitudinem semel vacuare. Ob id in sanguinis missione (inquit Galenus libro de curandi ratione per sanguinis missionem, cap.12.) summum id bonum est, euacuationem vbi voles posse sistere: ac rursum quo videatur tēpore, fluere sinere, quoadusque rectè habere appareat. Quapropter præstat nisi quid vrgeat, priori missione detrahere, iterumque eam repetere, immo si lubet, & tertio. Vbi ergo multa euacuatione est opus, verum vires sunt imbecilliores, in his euacuationem partiri expedit: vti nimirum & me fecisse vidistis, in ijs quibus crudorum inerat humorum copia. Nam pauculo sanguine detracto, protinus melicratum exhibeo probe coctum cum incidentium medicaminum quopiam (velut hyssopo, origano, & interim etiam nepita, aut pulegio, aut certè cū melicrato oxymel, aut oxyglycy) ac sic rursum sanguinem minuo, vel ipso eodem nonnunquam die, interdum die postero: in quo rursum exhibito propositorum medicamentorum quodpiam, iterum de sanguine quid aufero: ac rursum tertio die similiter bis. Quibus etiam verbis, nullum iterationi destinatū esse tempus, sed quibusdam eadem die, alijs secunda, & tertia: nonnunquam etiam & quarta, post primam venæ sectionem esse exercendam constat. Vbi enim morbus vacuatione sanandus, non vrget: aut fluxio auertenda, non est momentanea: aut vbi de virium constantia non sumus valde certi, tardius: in contrarijs verò statibus citius, sectionem iterare oportet: ita vt in his, interdum eadem die bis, ter, quater, & pluries, sanguinem detrahamus: in illis verò, tribus & quatuor diebus protrahamus iterationem. De quibus solum intelligatur Auicenna, cum quarta primi, cap.20. ita scribit. Et melior quidem secundationis terminus est, vt duobus, aut tribus tardetur diebus. In ea verò quæ eodem die semel aut bis repetenda est, eiusdem Auicennæ consilium seruamus: ne inter phlebotomiam, & secundationem dormiant ægrotantes: tum ne per somnum vulnus glutinetur, tum

tum ne superflui humores intro magis agãtur ad centrum corporis: sed extra per venas cœpti euocari ex prima sectione, vacuẽtur secunda. An vero expediat iteratam sectionẽ, copiosiorem prima, an parciorem facere: dubium est. Nam Auicẽna syncopã timet ex iteratione copiosa, in hæc verba. Multa præterea in secundatione euacuatio syncopin affert, nisi fuerit postquam assaturæ aquã sumpserit. Contra verò Galenus lib.4. de Sanitate tuenda dum phlegmonosæ lassitudini medetur, ita scribit. Optimũ verò fuerit, bis eodem die si fieri potest detrahere: ac primũ quidem ita mittere expedit, vt animi defectum homo non adeat. Secundo vero ne defectus quidem ipse est formidandus. Quippe qui priore detractione resolutus est, secundam sustinere haud poterit: in hac verò si quid tale homini incidit, facilè reuocabitur. Quibus verbis, secundam sectionẽ prima copiosiorem, Galenus præcipit. Cui dicendum quòd vbi vniuersi humores detrahendi, continentur in magnis vasis corporis, vnica sanguinis detractione (si vires ferunt) vniuersa plenitudo demenda est, aut eius tanta pars, quantã vires ferre possunt: Quod reliquum vero est postquã vires resumptæ fuerint, iteratione facta est vacuandum. Quare parcius in hac, copiosius verò in illa detrahere cõuenit: quoniã in prima sectione virtus integra, copiosiorẽ vacuationẽ quàm in secunda (quando iam ex priori vacuatione fracta est) tolerat. Si vero extra vasa vniuersus iam humor cõtineatur, venam secare non licet: iuxta Galeni doctrinam lib.6. Epid.par.2.com.29. In medijs statibus, pro ratione extremorum agere conuenit: siquidem plurimum est quod in vasis continetur, minor autem quantitas extra vasa (quod ferè in partium inflammationibus contingit) prima sanguinis detractio copiosior, vt vasorum demat plenitudinem fieri debet: donec scilicet sanguinis color in nigrius commutari, aut fluxionis robur labascere, aut pulsus variari occipiant, libro de Curandi ratione per sanguinis missionem cap.11. autore Galeno. Secunda autem sanguinis detractio, parcior fiat: vt coniuncta inflammationis causa, quæ ad venas maiores ex minimis, & ex cauitatibus carnis translata iam est, vacuetur. Quod Galenũ in ophthalmico curando seruasse legimus, lib. de Curandi ratione per sanguinis missionem cap.17. in hæc verba. Venit autem circiter horam quintam, ac prima protinus detractione, tres sanguinis libras exhausi: deinde hora nona aliã. Hæc Galenus. Si autem plurimum sit quod extra venas effusum est (quod in totius corporis lassitudine phlegmonosa contingit) prima detractio parcior fieri debet: quoniã intra vasa non cõtinetur iam, ingẽs aliqua vacuandi humoris quãtitas: secunda vero copiosior fiat, per eam enim residuũ plenitudinis venarum: & quod ad carnes etiam confluxerat, ad venasq́; ex prima sanguinis detractione vocatum, iam corruptissimũ remigrauit: vacuari debet. Eius autem vacuationem (ceu humoris iam corruptissimi) adeo necessariam esse existimat Galenus, vt ad syncopin in eius detractione ægros deducere non formidet: facilè enim ex ea is reuocabitur æger, qui ex prima phlebotomia parciori non fuit fractus, admodumq́; redditus imbecillis. Quod ipsa clarius monstrãt Galeni verba, quæ (paucis interpositis)

ad hunc modum scripta reperiuntur. Cæterum & quæ ex natura rei ducitur, rationem apposuisse non sit alienum. Quoniam igitur in hac quæ veluti phlegmone fatigat lassitudine, vis calidi sanguinis congesta in corporis mole est, venæ autem sectio succos è vasis emittit, vtile est post priorem detractionem tantisper intermittere, dum aliquid eorum qui in corpore sunt humores remigret ad venas. Quod tamen quoniam committendum non est vt in his maneat, vt pote ex dimidio corruptum, sed potius plurimum eius expellatur: idcirco detractionem sanguinis etiam secundo die iteramus, aliquando verò & in tertio, vbi videlicet & reuellere, & ex alijs in alia transfererre, visum est conducere.

Post missum sanguinem supinus decumbat æger, vt spiritus animales citius resarciantur: minus enim laboriosa est eiusmodi corporis figura, eò quòd dorsum instar carinæ nauis (vt scribit Galenus primo libro de Anatomicis administrationibus) magnitudine grauat, & planicie sua faciliorem facit accubitum. A somno abstineat duabus horis: ne humores commoti intro agantur ad viscera. In somno autem cauendum, ne supra vulnus cubet: ne sanguis fortè nolentibus nobis erumpat. Non dormiat ante cibum: nam ad venæ sectionem requisiuimus, ventriculi, intestinorum, & meseraicarum vacuitatem, quæ vena secta augetur: super vacuitatem autem dormire, malum est, & virtutem deijciens, vt scribit Auicenna, tertia primi, doctrina secunda, capite nono. Cibum autem post duas horas à misso sanguine, exhibuit Galenus (libro nono Methodi) iuueni cui per continentem febrem fuerat missus sanguis, in hæc verba. Post duas nanque à sanguinis missione horas, paulo nutrimenti dato, ac iusso quiescere, discessi. Quibus etiam verbis, exiguum cibum phlebotomatis exhibendum esse perhibet. Primo, quoniam vis per euacuationem reddita imbecillis, minus cibi conficere potest. Secundo, quoniam exiguum cibum, ob auiditatem retinet ventriculus, ne crudus rapiatur ad venas inanitas: multum verò continere non posset, quin eò raperetur. Quod doctissimè aduertens Galenus, quarto libro de sanitate tuenda, prope finem, ita scribit. Cauendum verò præter cætera est, ne properè & multum, non sensim & paulatim renutrias. Quippe qui post huiusmodi exinanitionem, ad pristinam diætam protinus redeunt, ijs corporis habitus crudis succis impletur: quos nimirum antequam concocti commodè in ventre, venisque sunt, corporis moles ad se rapit. Vnde Auicenna quarta primi, capite vigesimo, ita scribit. Et oportet ne phlebotomatus in se replendo sit audax: sed secundum ordinē nutriatur, & cibum primitus subtiliet. Per quæ verba Auicenna, non modo minoris quantitatis cibi atque potus, sed tenuitatis etiam maioris, rationē habendam esse docet. Caloris verò ac frigiditatis, humiditatis & siccitatis, sicut & aliarū qualitatum exhibendarū ratio: ex dispositione phlebotomati pendet. Si enim sanus est, & solius præcautionis gratia ipsi vena secatur, sex rubentis & splendidi vini vncias, ipsi propinat Auicenna quarta primi, capite vigesimo, in hæc verba. Omnis quoque sanus qui phlebotomatur, illud quod in capitulo

pitulo de potu diximus accipere debet. Idest .3. pri. doct. 2. cap .8. vbi ita scripserat. Super cibum tamen duas brialas, aut tres bibere, non nocet ei qui consueuit, & similiter sano post minutionem. Si verò æger est, talis adhibeatur cibus aut potus, qualis morbo, causæ morbi, aut sympthomati, magis conuenire videatur, pro vt hoc aut illud magis vrgere indicabimus. Aqua endibiæ, aut cichorij, febrẽ tẽperat, bilẽ extenuat, iecur deobstruit. Aqua borraginis & buglossi, sanguinis turbulentiã resi dere facit: & coctioni omniũ humorũ præsertim melãcholiæ opitulatur. Succus aci di granati, bilis ac sanguinis feruorẽ reprimit, habetq́; vim epicerasticã & incisoriã, & exiguum quid nutrit. Sacharũ autẽ his omnibus admiscemus, tum vt quadantenus nutriãt: tum vt à iecore auidius trahantur. Vna vero aut altera hora trãsacta, hordei cremor, aut contusum pulli, aut alius alter qui facilè coquatur cibus, debet exhiberi. Sic enim Galenus .9. lib. Methodi, dum febrienti seruo ex putrida continente medetur, ita scribit. Itáque vena quoque huic protinus incisa, vsque ad animi defectum vacuauimus. Post id idoneo interposito spatio, cibauimus primũ mulsa: deinde vna interposita hora, ptisanæ cremore: atque omnia intra quintam acta sunt horam. Libro etiam quarto de Sanitate tuenda prope finẽ, post sanguinem missum, primo die exhibet ptisanæ cremorem. Secundo die ptisanam, lactucam cucurbitam, maluam, betam, lapathum, attriplicem: aut cum magis augere vult pisces. Tertio vero die (quanuis non sine metu) vinum concedit.

Quid sit agendum vbi Chirurgus neruum *aut arteriam pro vena vulnerauit.*

CAP. XXXIIII.

SI arteriam vulnerasti, digito vulnus statim occludes, leporis pilos, aut stupam, aut telam aranearum oui albumine cum puluere adstrictorio subactam, desuper impones: & arctè deligabis. Supra vinculum, spongiam rursus aqua frigida & aceto madefactam, & valde expressam impones, rursusque deligabis; & frequenti crurum frictione vteris. Si transuersim secasti, brachium plicetur: si in rectum vero extendatur: & quatuor diebus quietissimum contineatur: post quos persimilis altera curatio est iteranda: sic enim sine aneurysmate, arteriarum vulnera sanata vidit Galenus lib. 5. Methodi. Merito autem admiratur Tagautius lib. 2. de Cruentis vulneribus cap. 12. id quod Arnaldus. 2. de Regulis vniuersalibus curationis morborum, cap. 18. frequenti experimento confirmatum esse prodidit: nempe quod arteria in quacũq; corporis parte per trãsuersum dissecta, prõptius coalescit & agglutinatur, quã si secundum longitudinẽ esset diuisa. Quòd si sine aneurysmate curari nequeat: quã maximè curandum est ne aneurysma ferro tangatur, ne ve acribus pharmacis tractetur. Si enim cutem disseces, vniuersus

ſanguis & ſpiritus, per arteriæ vlcus non glutinatũ profluet. Si calidis medicamẽtis vtaris, cutim calfacies & accẽdes, penèq; vlcerabis. Quorum exẽpla nos oculis vſurpauimus, vidimus quippe iuuenem, cui ſub poplite erat aneuryſma: qui à docto quodã medico (ſi ferro tãgeret) fruſtra deterritus, chirurgũ ſcalpello ſecãtẽ cõſuluit, & horæ ſpatio obijt. Alterũ vidimus, cui ex malè ſecta in brachij curuatura arteria, ingens fuit relictũ aneuryſma: quod vt medici quidam ſanarent, emplaſtrum è cupreſſo (quo vtitur Aëtius) impoſuerunt: à quo locus ſupercalfactus dolere & rubere cœpit, meq; accerſiuit: cui niuem frequẽs applicare iuſsi, breuiq; in colorem & temperamentum ſuum redijt cutis, mirumq; erat quàm exiguum ea appoſita redderetur aneuryſma, ſanguine atq; ſpiritu ob niuis frigiditatem intro ſe recipientibus. Quare nihil ad aneuryſmata tractanda, ne inflammetur, ne ve à ſanguinis & ſpirituum calore interdum exedatur cutis (quod alteri cuidam citra, calidorum medicamentorum vſum, Cordubæ contigiſſe ſcimus) niue vtilius excogitari poteſt: cuius nempe frequenti vſu (vt refert ex autore compendij Nicolaus Florẽtinus, ſerm. 7. tract. 5. cap. 4. aneuryſmata ſanantur. At ego non ſanari, ſed ita cutis temperamẽtum ex ea cuſtodiri, & defendi exiſtimo: vt nec exedi, nec vlcerari, in vita poſsit. At ſi nec vlcus arteriæ ſolidatum, nec cutis glutinari quiuit: multi (inquit Auicẽna) hominum arteriam illam incidunt penitus, vt ipſa contrahatur, & caro deſuper eam cooperiatur, & teneat. Quam chirurgiam nec probat, nec reprobat, quoniam periculoſa eſt admodum, & tunc tantum recipienda cum mortis inſtat periculum, quod aliter euitare nequimus. Vnde Galenus. 5. lib. Methodi. Cogimur (inquit) nõ modo arterias, ſed etiam interdum venas totas præcidere vtiq; tranſuerſas. Incidet autem huius neceſsitas, in ijs quæ ex profundo loco rectè aſſurgunt. Præſertimq; per anguſtas, vel principes particulas: quippe ita retrahitur ex vtraque parte pars vtraq;, celaturq; ac integitur ſuperiacẽtibus corporibus vulnus. Præſtat autem (vt periculum auertas) arteriam nudare, hamo apprehendere, & arctiſsimo vinculo radicem eius ligare, iuxta Auicennæ doctrinam. 4. 4. tract. 2. cap. 17. Tutiusq; eſt (vt Galenus ſcribit. 5. lib. Methodi) vtrumq; facere, funem quidem radici vaſis circundare, & quod deinceps habetur præcidere, pulueremq; adſtrictorium cum oui albumine (vt diximus) deſuper imponere, atq; vt decet ligare.

Si neruũ vulneraſti, caue ne vulnus glutinari permittas, ne ve frigida imponas: neruus enim valde lædetur, tam ex frigore medicamentorum, quàm ex ichorum ſupra neruum retentione. Imò (inquit Auicenna) ſuper plagam impone, quòd ipſius probibeat conſolidationem: & eius quidem medicamentum eſt, ſicut medicamentum vulneris neruorum, de quo (inquit) nos loquuti fuimus lib. 4. fen ſcilicet. 4. trac. 4. cap. 3. Vbi Galenum. 6. libro Methodi tranſcribens, terebintinam eſſe de melioribus medicinis adſtruxit: in infantibus, & mulieribus, & valde humidis, ſolam: in viris autem, iuuenibus, & ſiccioribus, euphorbio permiſtam. Subiungit autem Galenus. Quin & ſagapeno in duris corporibus ſum vſus, vtiq; cum oleo & terebintina id miſcens.

" miſcens. Sed & opopanace ad eundem modum quo & ſagapeno. Mihi vero & la-
" chryma cyrenaica nõ inutilis fore videtur, ſi quis emplaſtrũ ex ea faciat: cuiuſmodi
" eſt quod nos ex euphorbio cõpoſuimus. Verum (inquit) nondũ id experientia quem-
" admodum reliqua omnia comprobauimus. Quippe præcedere oportet eam, quæ à ve
" ra methodo proficiſcitur, remediorum inuentionem: huic vero experientiam ad cer-
" tiorem etiam fidem ſubſcribere. Siquidem ex tali methodo etiam ſulphur, quod neq;
" ignem expertum, neq; lapidoſum ſit, ſed omnino tenuium partiũ, ei cui neruus vul-
" neratus eſſet, conducturum ſperauimus: tantum eius tenui oleo miſcentes: dum quod
" ex vtriſq; miſtum erat, ſordium haberet craßitudinem. In valentioribus verò du-
" rioribusq; corporibus, etiam ſi ad mellis craſſitudinẽ redigas, ſic quoq; iuueris. Nam
" id quoq; comprobatum experientia eſt. Paucis autem quibuſdam interiectis, refert Galenus, ſe compoſuiße emplaſtrum ex cera, reſina, terebintina, pice, & euphorbio, ad hanc intentionem longè optimum: quo & plurimi ſuâ ætate fœlici ſucceſſu vte-rentur. Recipiebat autem ex cera partem vnam, ex terebintina, & pice, vtriuſque partis vnius dimidium, ſic vt quod ex vtriſq; conflaretur, ceræ par eſſet: ex euphor bio verò ceræ partem duodecimam, etiam plus aliquando, vbi ſcilicet valentius effi
" cere eſt animo. Licet quoq; interim & plus ſit quod ex terebintina & pice conſit,
" quàm cera. Licet rurſus & alterum eorum tantum, ceræ admiſcere. Quin etiam in penuria terebintinæ reſinæ (quæ vix apud nos reperitur: niſi ea forte ſit quæ olei de abeto nomine, ex India occidentali afferri cœpit) abietinam Galeno etiam au-tore cõmodè admiſcebis. Emplaſtro verò aliquo ex prius memoratis appoſito, lanam mollem oleo calente madefactam, ſupra decenter alligabis: ſic enim dolorem ſedabis & æruginoſam ſaniem educes. Hæc etenim eſt vulnerum neruorum appoſitiſsima & peculiaris medela: quæ ſi negligenter adhibeatur, & cutis vulnus occæcari per-mittatur: maximus tum phlegmonis, tum conuulſionis, metus impendet (vt ſcribit Gal. lib. 3. Artis medicinalis) ob dolorem ſcilicet, & ob æruginoſum ichorem, à de-ſectis fibris, in non deſectas communicatũ. Vt autem qualia debeãt eſſe medicamen ta, quæ peculiarem vim in compuncti nerui curatione exhibent, ſummatim compre-
" hendamus, Galenum lib. 6. Methodi, ita ſcribentem audiamus. Vulnerati nerui cu-
" ratio, medicamenta poſtulat, quæ & tepidum calorẽ excitent, & valenter (ſine mo-
" leſtia tamen) deſiccent. Tum quæ ex ſubſtantiæ ſuæ natura, & trahendi vim ha-
" beant, & tenuium ſint partium. Et rurſus ibidem. In pharmacis autem huc omnẽ
" conſilium direxi: vt eſſet eorum facultas, tum tenuis, tum modicè excalfaciens, &
" quæ admodum ſiccare citra dolorem poſſet. Cum ſola hæc trahere ex profundo ſa-
" niem, neq; contracta, neq; demorſa particula poßit. Porro cum permagna humano-rum corporũ (vt lib. 3. de Compoſitione medic. ſecundum genera Galenus ſcribit) ſit differentia, tum in temperamentis, tum ætatum mutationibus, inſuper vitæ ſtu-dijs: nulla ratione quodq; medicamentum omnibus conuenire poteſt. Quamobrem duo in promptu habeto, alterum Valentius ex ſimilibus genere confectum, alterum

mitius, quæ inuicem mista dum vsus postulat, permulta inter hæc iuxta misturæ quãtitatem cõstitues. At nobis hic terebintinã, aut solam aut euphorbio permistam elegisse sufficiat: estq; adhuc quàm ipsa vtilius, oleũ è terebintina arte chimica tractum: quoniam valde est penetrantior, & ad neruum compunctum, vires apprimè defert. Si autem cutis vulnus ita occæcatũ videris, vt nihil à profundo extrorsum expiret: iubet Galenus lib. 3. de Comp. medic. secundum genera, orificium duabus in cutem sectionibus rectis diuidere: dictaque curatione valde calida vti desuper. Si vero conuulsio acciderit, vel quouis modo eius metus ingruat, caput, collum, & vniuersam spinã, axillas quoq; (si brachium aut manus fuit icta) & inguina (si pes aut crus vulnus accepit) oleo antiquo dulcissimo, irino, & liliaceo, vbertim fouebis. Si vero neruus iflãmetur, cauendum tũc est à calidis & humidis (qualia sunt aqua calida, farina triticea, & emplastica medicamenta) quæ licet phlegmonas partium carnosarum mitigent, neruis tamen aut vulneratis, aut inflammatis, sunt aduersissima, & ingentem ipsis putredinem accersunt. Vti ergo conueniet emplastro ex metallicis ad gangrænas & putredines, lib. 3. de Comp. medic. secũdum genera scripto, quo etiam vtuntur haliabbas & Auicenna: aut vtilissimo alio, quod non modo dicti autores, verum & vniuersa medentium praxis valde probauit: ex farina hordeacea, fauacea, aut eruina, in lixiuio aut oxymellite, aut syrupo acetoso decoctis: cui (si ingens dolor est) sapa vini est addenda.

Quod longo itinere fessis contingere gere solet, id videor mihi nunc contigisse: vt enim illi lentius & laboriosè gradiuntur, nec ita vt ante properant, nimio iam labore fastiditi: ita cum longè lateq; per amœnissimos medicinæ campos, diutius diuagauerimus, eò fastidij noster nos labor adduxit, vt nisi gradum hic sistentes respiremus, minus fœlici vena plura quæ restant in studiosorum gratiam cudenda, tradẽmus. Quæ tamen (ita me Dij ament) absoluta & summa diligẽtia explicita dare, & curo & opto. Quare huius de Vacuandi ratione tractationis hic esto finis.

FINIS.

INDEX EORVM QVAE hic præcipue inquiruntur.

Libro de Plenitudine & Cacochimia.

Libro de Vacuandi ratione.

An

INDEX.

an

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Errata multa non admodum grauia, nostrum fortè parum lynceum, aufugerũt obtutum: quæ candidus lector facilè nobis ignoscet, & per se instaurabit. Grauiora verò alia, etsi legantur in quibusdam paginis quæ iam erant excusæ: in alijs quæ prælum adhuc non senserant (cum otium ex negotijs quibus frequenter distringor fui nactus) instauraui. Grauia appello ea, quæ etsi vnius tãtum, aut numeri, aut syllabæ mutatione constent: in sinistrum sensum abeunt. Quale est quod libro de Facultatibus, fol. 23. pag. 2. lin. 38. scribitur psalmo. 218. pro. 118. Et alia quæ vbi conspexero aduertam. Primum ergo. In titulo folij. 2. 6. & 7. legendũ est

De plenitudine & cacochimia.

Fol. 2. lin. 31. cacochimiam. Fol. 3. lin. 25. existimant. Fol. 8. pag. 2. lin. 2. Hippocrates. Fol. 9. pag. 1. lin. 8. inditia. Fol. 11. pag. 1. lin. 23. pillulas. pag. 2. lin. 7. inditia. lin. 34. phlebotomando. Fol. 12. pag. 1. lin. 5. toleret. Fol. 13. li. 4. laborabat. Fol. 14. lin. 16. committitur. Fol. 15. pag. 1. lin. 15 autem. lin. 35. cygno. Fol. 19. pag. 2. lin. 30. & 31. pillulæ. Fol. 23. pag. 2. lin. 2. 18. præferetur. Fol. 24. pag. 1. lin. 2. tentare? Fol. 28. pag. 2. lin. 3. est &. Fol. 30. pag. 2. lin. 3. hoc vero tanquam illam haud impediens. Fol. 33. pag. 2. lin. 40. calo. Fol. 34. lin. 10. Dehinc. lin. 17. chamæmelo. Fol. 36. pag. 2. lin. 31. efficacius. Fol. 44. pag. 2. lin. 32. nostris. Fol. 46. pag. 2. lin. 5. locupleti. Fol. 63. pag. 1. lin. 18. febricitat. Fol. 64. lin. 2. egressus. Fol. 65. pag. 1. lin. 17. donec color Fol. 66. lege. 61. & pag. 2. lin. 34. extremum. Fol. 84. pag. 1. lin. 1. sanguis tamper. Fol. 88. pag. 1. lin. 20. quæ Fol. 94. pag. 2. lin. 14. amigdalarum.

Series chartarum.

❋ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X
* a b c d e f g h i k l m n o p q r
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn

*Omnes sunt quaterni, præterquam quod. ❋. in prima serie, & *. ac, o, in secunda, sunt duerni. H. præterea primæ seriei, & h. secundæ, sunt terni.*

PER
AMTI
OPERA
MEDI
CNALIA

774

III

colorchecker CLASSIC
mm:
calibrite